

İç hesaplaşma

Akın Birdal'ın... İstida

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI RAPORU

1998

Sakık'ın ifadesiyle hedefi Mustafa Kemal Atatürk'tü

ANKARA (DHA) - "Sakık" isimli bir kişi, 1998 yılında İstanbul'da düzenlenen bir konferansta yaptığı konuşmada, hedefi Mustafa Kemal Atatürk olduğunu ifade etti. Sakık, Atatürk'ün Türkiye'nin geleceği için yaptığı çalışmaların, kendisini rahatsız ettiğini söyledi. Sakık, Atatürk'ün Türkiye'nin geleceği için yaptığı çalışmaların, kendisini rahatsız ettiğini söyledi. Sakık, Atatürk'ün Türkiye'nin geleceği için yaptığı çalışmaların, kendisini rahatsız ettiğini söyledi.

Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların...

Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların... Birdal'ın ifadesi: İstidatçıların...

İHD Genel Başkanı bürosunda 6 kurşunla ağır yaralandı Birdal'a silahlı saldırı

Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların... Sakı'nın ifadesi: İstidatçıların...

Kurşun yağmuru saldırı...

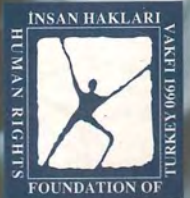
Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı... Kurşun yağmuru saldırı...

Medya tetiği çekildi...

Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi... Medya tetiği çekildi...

Sakık, Birdal'ı suçlamıştı

Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı... Sakık, Birdal'ı suçlamıştı...

TIHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

1998
İnsan Hakları Raporu

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları (21)
Yayına hazırlayan: Dokümantasyon Merkezi
Kapak Tasarımı: Özlem Ölçer
Baskı & Cilt: Pelin Ofset Ltd. Şti., Ankara

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI
Menekşe 2 Sokak 16/6-7 Kızılay, 06440 - Ankara/Türkiye
Tel: (90-312) 417-71 80 Faks: (90-312) 425 45 52
e-mail: tihv@tr-net.net.tr web: www.tihv.org.tr

ISBN 975-7217-25-5

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasasına göre kurulmuş, hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur. Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

TIHV
Türkiye İnsan Hakları Vakfı

1 9 9 8
T Ü R K İ Y E
İNSAN HAKLARI RAPORU

Ankara, 2000

Bu yayın Türkiye İnsan Hakları
İsveç Destek Komitesi (SSKT)
ve John Merck Vakfı'nın maddi
desteğiyle hazırlanmış ve bastırılmıştır.

**English version of Turkey
Human Rights Report – 1998 is available
At the HRFT**

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI RAPORU - 1998

ÖNSÖZ, Yavuz Önen, TİHV Başkanı	ix
SUNUŞ, Selim Ölçer, TİHV Genel Sekreteri	xv
I. GİRİŞ: 1997 Yılında Türkiye-Arkaplan	1-16
I.1 "28 Şubat Süreci" MGK-Hükümet İlişkileri	2
I.2 İnsan Hakları Konusunda Resmi Girişimler	8
I.3 İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler	11
II. SUSURLUK SKANDALI: Kontrgerilla İlişkileri	17-52
II.1 Susurluk Raporu ve Tepkiler	17
II.2 Hükümetin Gündeme Getirdiği Önlemler	29
II.3 Yurttaş Tepkileri	33
II.4 Dava ve Soruşturmalar	35
II.5 Mafya, Siyaset ve İş Çevreleri	45
III. KÜRT SORUNU VE OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI	53-84
III.1 Kürt Sorunu	57
III.2 Olağanüstü Hal Uygulamaları	67
III.3 Kürt Sorunu ve PKK	72
IV. ZORUNLU GÖÇ	85-116
a) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları	86
b) TBMM Göç Komisyonu	91
c) Boşaltılan ve Yakılan Köyler	95
d) Köylülere Yönelik Diğer Baskılar	102
e) Zorunlu Göçmenlere Ayrımcı Uygulamalar	105
f) Köye Dönüş Uygulamaları	109
g) Zorunlu Göçmenlerin Sorunları	110
h) Zorunlu Göç ve İltica Hakkı	114

V. YAŞAM HAKKI	117-128
a) Suç Örgütleri ve Yaşam Hakkı	118
b) Silah Kullanma Yetkisi, Polis ve Asker İntiharları	119
c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları	123
V.1 Ölüm Cezası	129-138
V.2 Yargısız İnfaz	139-160
V.3 Faili Meçhul Siyasal Cinayetler	161-168
V.4 Kara Mayınları	169-174
V.5 Silahlı Örgütler ve Yaşam Hakkı	175-192
VI. KİŞİ GÜVENLİĞİ	193-206
a) Yasal Düzenlemeler	194
b) Gözaltı ve Sorgulama Yönetmeliği	196
c) TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	198
d) İşkencenin Önlenmesi ve Dokunulmazlık Sorunu	198
e) Adli Tıp	199
f) Dinleme ve İzleme Uygulamaları	201
g) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları	203
VI.1 Kaybedilenler	207-218
VI.2. İşkence ve Kötü Muamele	219-254
a) TİHV Tedavi Merkezleri Raporu	220
b) Gözaltında Ölenler	221
c) İşkence Sonrası Ölenler ve İntihar Edenler	225
d) Çocuklara İşkence	226
e) Cinsel İşkence	232
f) Köy ve Ev Baskınlarında İşkence	234
g) Diğer İşkence ve Kötü Muamele Olguları	236
h) Kaçırma Olguları ve Muhabirlik Baskıları	243
i) İşkence Davaları	248
VI.3. Cezaevlerinde İnsan Hakları	255-270
a) Cezaevlerinde Ölümler	256
b) Cezaevlerinde Sağlık Uygulamaları	258
c) Genel Koşullar ve Baskılar	263
d) Cezaevlerindeki Saldırlara İlişkin Süren Davalar	269
e) Genel Af Tartışmaları	270
VII. ADİL YARGILANMA HAKKI	271-288
VII.1 Yargı Bağımsızlığı	271
a) Devlet Güvenlik Mahkemeleri	274
b) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı	278
VII.2 Savunma Hakkı	280
VII.3 Hak Arama Yolları	287
VIII. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	289-294
a) Yasal Düzenlemeler	290

b) Kürt Sorunu ve Düşünce Özgürlüğü	292
VIII.1 İfade Özgürlüğü	295-308
a) Düşünce Suçluları	295
b) Toplatılan Kitaplar	302
c) Yasaklanan Oyunlar	303
d) Düşünceye Özgürlük Kampanyası	305
VIII.2 İletişim Özgürlüğü	309-332
a) Yanlı, Çarpıtılmış Haberler	310
b) Öldürülen ve Kaybedilen Gazeteciler	312
c) Tutuklu ve Hükümlü Gazeteciler	315
d) Gazetecilere Yönelik Baskı ve Saldırıları	318
e) Yayın Kuruluşlarına Baskılar	320
f) Toplatılan Yayınlar ve Cezalar	330
g) Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)	330
IX. TOPLANTI VE GÖSTERİ ÖZGÜRLÜĞÜ	333-344
a) Dünya Kadınlar Günü	333
b) Newroz Bayramı	334
c) 1 Mayıs İşçi Bayramı	337
d) KESK Eylemleri	339
e) "Kalemli Çete" Davası	340
f) Diğer Davalar	342
X. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ	345-358
a) Siyasi Partiler	345
b) Dernek ve Vakıflar	355
c) Sendikalar	357
XI. İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI	359-376
a) Akın Birdal'a Silahlı Saldırı	359
b) Akın Birdal Hakkındaki Davalar	367
c) İnsan Hakları Derneği (İHD)	368
d) Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)	372
e) Kaybedilenlerin Yakınları (Cumartesi Anneleri)	375
f) Eşber Yağmurdereli	375
g) Mazlum Der	376
h) Tutuklu ve Hükümlü Aileleri	376
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KONFERANSI	377-382
EKLER	383-423
I. Başbakanlık Teftiş Kurulu Raporu	383
II. Üçüncü MİT Raporu	411

KISALTMALAR

AİHK	Avrupa İnsan Hakları Komisyonu	MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	MKM	Mezopotamya Kültür Merkezi
ANAP	Anavatan Partisi	MLKP	Marksist Leninst Komünist Parti
BBP	Büyük Birlik Partisi	MYK	Merkez Yürütme Kurulu
BM	Birleşmiş Milletler	OHAL	Olağanüstü Hal
BMMYK	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği	ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
BP	Barış Partisi	PKK	Kürdistan İşçi Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	RP	Refah Partisi
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
ÇGD	Çağdaş Gazeteciler Derneği	SES	Sağlık ve Sosyal Hizmet Uzmanları Sendikası
ÇHD	Çağdaş Hukukçular Derneği	SİP	Sosyalist İktidar Partisi
DBP	Demokrasi ve Barış Partisi	SPY	Siyasal Partiler Yasası
DEP	Demokrasi Partisi	TBB	Türkiye Barolar Birliği
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemesi	TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
DHKP-C	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi	TCY	Türk Ceza Yasası
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konf.	TGC	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
DKP	Demokratik Kitle Partisi	TGGY	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası
DSP	Demokratik Sol Parti	TİHV	Türkiye İnsan Hakları Vakfı
DTP	Demokratik Türkiye Partisi	TİKB	Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği
DYP	Doğru Yol Partisi	TİKKO	Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
EMEP	Emeğin Partisi	TİSK	T. İşveren Sendikaları Konf.
EP	Emek Partisi	TMMOB	T. Mühendis ve Mimar Odaları Bir.
FP	Fazilet Partisi	TMY	Terörle Mücadele Yasası
GÖÇ-DER	Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği	TOBB	T. Odalar ve Borsalar Birliği
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi	TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
HEP	Halkın Emek Partisi	TTB	Türk Tabipleri Birliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü	TÜGİAD	T. Genç İşadamları Derneği
İHD	İnsan Hakları Derneği	Türk İş	T. İşçi Sendikaları Konfederasyonu
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi (Kuzey Irak)	TUSİAD	T. Sanayici ve İşadamları Derneği
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konf.	YAŞ	Yüksek Askeri Şûra
MAZLUM-DER	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği	YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu
MGK	Milli Güvenlik Kurulu		

ÖNSÖZ YERİNE

Yavuz Önen
TİHV Başkanı

Türkiye, 1998 yılını Mesut Yılmaz Başkanlığındaki ANASOL-D 55. koalisyon hükümetinin yönetiminde yaşadı. Bu hükümet, MGK'nin 28 Şubat 1997 tarihinde İslami köktencilığe karşı aldığı tavır sonucunda, siyasi İslamın temsilcisi durumunda olan Refah Partisinin Başkanı Necmettin Erbakan hükümetinin düşürülmesiyle kurulmuştu. Susurluk skandalının ortaya çıkardığı kontrgerilla ilişkilerine toplumsal tepkinin, iktidardaki RP ve DYP'ye karşı manipüle edilmesi de, hükümet değişikliğinde rol oynamıştı. 1998 yılında 28 Şubat kararlarının en önemli maddesi olan sekiz yıllık eğitimin uygulamaya konulması sonucu İmam Hatip mezunlarının, öğrencilerinin, ailelerinin eylemleri, 1998 yılına damga vuran olaylardan biri oldu. 1998 yılının siyasi ortamına, devlet kuruluşlarının ve hükümetin 'Laik' atağı ve bu konudaki kararlılığı damgasını vurdu. Öte yandan, sekiz yıllık eğitime geçiş, eğitim reformuyla desteklenmedi; on binlerce çocuk da temel eğitimden yoksun kalmaya devam etti.

Siyasi gündemin bir başka önemli maddesini çeteler oluşturdu. Suç örgütleri olarak nitelenen çetelerin üzerine gidildiği izlenimi yaratıldı. Başbakanlık Teftiş Kurulunun bu konudaki raporu Ocak ayında kısmen açıklandı. Bu raporda devlet kuruluşlarıyla ilişkili çetelerin, siyasi cinayetlerin ötesinde, özelleştirme ihaleleri kararlarını etkileme, kamu bankalarından bazı işadamlarına kredi sağlama gibi eylemlerle ekonomik yaşamı da yönlendirdikleri belirlendi. 1998 yılında, üzerinde en çok konuşulan konulardan birisi de yolsuzluklar oldu. ANAP ve DYP Başkanlarının da içinde olduğu pek çok yolsuzluk dosyası TBMM'de ele alındı. TBMM Göç Komisyonu TİHV ve İHD'nin de içinde olduğu sivil toplum örgütlerini, zorunlu göç konusundaki görüşlerine başvurmak üzere, davet etti. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, özellikle işkence uygulamalarının üzerine gitti. Kamuoyunu doğru bilgilendirdi. Komisyon Başkanı Sema Pişkinsüt, karakollarda ve OHAL bölgesinde yaptığı incelemelerle kamuoyunda olumlu izler bıraktı. İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk, insan hakları savunucularıyla diyalog kurma amacıyla 1997 yılında başlattığı İnsan Hakları Üst Kurulu toplantılarına davetleri 1998'de sürdürmedi. Üst Kurulun insan hakları çabaları, hukukçularla ve insan hakları kuruluşlarıyla diyalog yokluğunda verimsiz kaldı. Diğer hükümet kuruluşları da, Üst Kurulun çabalarına direndi. 1998 yılında, BM standartlarına uygun, bağımsız bir insan hakları kurulu oluşturulmadı. Devlet Bakanı Türk'ün sözünü ettiği ve TİHV'nin de üzerinde özenle durduğu İşkenceyi Önleme Ulusal Komitesi de kurulmadı.

Dışişleri Bakanı İsmail Cem, insan hakları ihlalleri konusunda daha gerçekçi bir tutum sergiledi. İnkarcı politikaları terk etti. Ülke içinde ve dışında daha inandırıcı bir söylem oluşturdu. Kürt sorunu konusundaki tutumda ise, hiçbir değişiklik görülmedi.

Ancak, parlamentodaki ve hükümetteki zaman zaman iyimserlik uyandıran eğilimlere karşın, hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi yönünde bir gelişmeye yol açamadı. İşkence ve yargısız infaz sistematik olarak devam etti. Düşünce açıklama özgürlüğü sürekli gözetim ve baskı altında tutuldu. Cezaevlerinde olaylar yaşandı, cezaevi koşulları iyileştirilmedi. Yargısız infaz ve faili meçhul cinayetler, köy boşaltmalar, sayıları azalmakla birlikte devam etti. Toplantı ve gösteri düzenleme özgürlüğü sert müdahalelerle engellendi. Kamu Emekçileri Konfederasyonunun eylemleri polisin aşırı şiddet kullanmasıyla dağıtıldı. Kayıp analarının ve ailelerinin, başka bir deyişle Cumartesi Annelerinin İstanbul Galatasaray Lisesi önündeki oturma eylemlerine polis sürekli müdahale etti. Katılanları gözaltına aldı, çoğu eyleme izin vermedi. Üniversite öğrencilerinin meşru ve barışçıl eylemleri de, polisin ve ülkücü militanların aşırı şiddetine uğradı. Öğrencilerin özgür ve demokratik üniversite ve fırsat eşitliği talebi, polisin olduğu kadar DGM'lerin de hedefi haline geldi. Bu taleplerle TBMM'de pankart açan ve barışçıl gösteri yapan bir grup öğrenci yüz yıla yakın ceza aldılar. Ancak bu ceza 1998 yılında hafifletildi. Söz konusu dava, DGM kararlarını kolluk güçlerinin görüşlerinin belirlediğinin açık kanıtıydı; bu durum, Yargıtay tarafından da onandı.

1998 yılında, basına ve çalışanlarına da ağır bir bedel ödetildi. Toplumsal olayları, eylemleri görüntüleyen muhabir ve kameramanlar polisler tarafından dövüldü, kameraları kırıldı. Muhalif Özgür Gündem ve Emek gazeteleri kapatıldı.

Muhalif siyasi partiler sıkı denetim altında tutuldu. ÖDP, EMEP ve diğer sosyalist partilerin bazı etkinliklerine izin verilmedi, soruşturmalar açıldı, gözaltı ve tutuklamalar oldu. Ancak HADEP bu baskı uygulamalarında önemli hedef durumundaydı. HADEP Başkanı Murat Bozlak iki kez tutuklandı (1995 seçimlerinden beri Diyarbakır'a sokulmuyor). HADEP Genel Merkezi güvenlik güçlerince üç kez basıldı. Siyasi yaşamda en önemli olaylardan biri de, Türkiye'nin en fazla oy alan partisi, RP'nin Anayasa Mahkemesince kapatılmasıdır. Partinin bazı üst düzey yöneticilerine de, 5 yıl kamu haklarından men cezası verildi ve siyaset yapmaları engellendi.

Türkiye'nin en büyük kenti İstanbul'un Refah Partili Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, yaptığı bir konuşmada okuduğu şiir nedeniyle ceza aldı, görevine son verildi ve siyasal haklarından men edildi.

Şemdin Sakık vak'ası, Akın Birdal'a saldırı

Türkiye, 1998 yılında Kürt sorunu alanında önemli gelişmeler yaşadı; ancak bu gelişmeler sırasında Kürt sorunu Türkiye'de neredeyse hiç tartışılmadı. İlk olay PKK'nin önemli yöneticilerinden Şemdin Sakık'ın güvenlik güçlerine teslim olmasıydı. Şemdin Sakık'ın ifadelerinde yer aldığı ileri sürülen suçlamalar, basına "sızdırıldı." Bazı kişi ve kuruluşların PKK ile ilişkide oldukları, yardım ettikleri biçiminde özetlenebilecek suçlamalarda, İHD Genel Başkanı Akın Birdal ön plana çıkarıldı. Medya tekellerinin ve köşe yazarlarının özel çabalarıyla Akın Birdal hedef haline getirildi. Bu sahte ifadelerin yayınlanmasındaki amacın, İHD ve diğer muhalif kesimlere yönelik bir "tahrik ortamı" oluşturmak olduğu gözlemlendi. Ve Akın Birdal, 12 Mayıs 1998 günü İHD Genel Merkezine gelen iki kontrgerilla tetikçisi (biri çocuk yaştaydı) tarafından kurşun yağmuruna tutuldu. Sıkılan kurşundan beşine hedef olan Birdal, mucizevi bir şekilde kurtuldu. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 50. yılında, BM'de insan hakları savunucularına ilişkin bildirgenin kabul edildiği, Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulduğu, Pinochet'nin İngiltere'de işlediği insanlık suçlarından sorumlu görülerek tutuklandığı bir yılda, ülkemizde bir insan hakları savunucusuna yönelik utanç verici bu saldırı yaşandı.

Abdullah Öcalan ve Roma süreci

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkışıyla başlayan Moskova-Roma serüveni, Türkiye'nin 1998 yılı sonlarına doğru en önemli gündemini oluşturdu. Bu süreç uluslararası alanda diplomatik bir hareketlilik yaratırken, içeride de toplumsal kutuplaşmaya yol açtı.

Roma sürecinde HADEP binalarında ifade edilmek istenen tepkiler, güvenlik güçlerinin müdahalelerine yol açtı.

Bu süreçte üç bin kadar yönetici ve üye gözaltına alındı, tutuklamalar oldu, davalar açıldı. HADEP'ten bağımsız yapılan bu eylemler, HADEP üzerindeki baskıları tırmadı. Resmi bir program dahilinde ve MHP'nin öncülüğünde örgütlenen karşı tepkiler Büyükelçilik binalarının önünde de yaşandı. MHP yanlılarının bu eylemleri şiddete dönüştü ve Kürt kökenli iki kişi, bu saldırılar sırasında gözaltına alındıktan sonra yaşamını kaybetti. Bu süreçte PKK ile çatışmada ölen şehitlerin cenaze törenleri de, şoven bir milliyetçi dalganın yaratılması yönünde kullanıldı. Kartel durumundaki bazı gazetelerin yazarları bile daha sonra bu gidişi eleştiren bir tavır takındılar.

Çete ilişkileri ve kaset savaşları

1998 yılının önemli gelişmelerinden biri, bazı siyasi parti lider ve yöneticilerine yönelik çete, mafya ilişkileri iddiaları ve bu iddialar etrafında başlatılan karşılıklı kampanyalar oldu. Kamuoyu yoğun bir şekilde siyasi parti liderleri, yüksek bürokratlar, milletvekilleri, bakanlar hakkında yayınlanan suçlayıcı haberlerle yönlendirildi. Böylece sivil siyasi yaşam prestij kaybetti, Başbakanlık kriz yönetimi ve iller idaresi yasasının baskıcı uygulamalarına zemin hazırlandı. Bu durum, bazı odakların otoritelerinin artmasına neden oldu.

Erken genel ve yerel seçimler

Bu siyasi istikrarsızlık ortamında erken genel ve yerel seçime gidilmesi kaçınılmaz hale geldi ve Parlamento erken seçim kararı aldı. Böylece ANASOL-D hükümeti bir erken seçim ortamında görev yaptı. Ancak iktidarını sürdüremedi; bir gensoruyla düşürüldü. Bazı kamu girişimlerinin başarısızlığa uğraması üzerine DSP Başkanı Bülent Ecevit'in başkanlığında, yalnızca kendi partisinin milletvekillerinin görev alacağı bir hükümet modeli üzerinde uzlaşma sağlandı. Bu hükümetin temel işlevi, ülkeyi 18 Nisan 1999 seçimlerine götürmektir. Ayrıca "suç örgütlerinin" ve "kara para" aklamalarının üzerine gidilecekti. Ancak 1998 yılı sonlarına doğru TBMM ilgili komisyonlarında DYP, ANAP, DSP'li üyeler ortak hareket ederek ANAP lideri Mesut Yılmaz ile DYP lideri Tansu Çiller hakkındaki yolsuzluk dosyalarının kapatılması kararı aldılar. Böylece Bülent Ecevit, uzlaşma sonucunda 1999 yılı Ocak ayında Başbakan oldu.

ANASOL-D hükümeti, 1998 yılı içinde koalisyon ortağı DSP'li bakanların ve DTP'li Bakan Hasan Denizkurdu'nun çabalarıyla bazı demokratikleşme adımlarının atılmasını gündeme getirdi. Ancak, örneğin ölüm cezasının kaldırılması, DGM'lerin AİHM'nin kararları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi sağlanamadı. Barış ortamına geçişi kolaylaştırmak üzere bir "genel siyasi affın" çıkarılması, pişmanlık yasası vb. niyetler sözde kaldı. Demokratikleşme atılımı bir kez daha ertelendi. 1995 yılında Gümrük Birliği öncesinde gerçekleştirilen Anayasa değişikliği nedeniyle çıkartılması gereken uyum yasaları, 1998 yılında da çıkartılmadı.

Erken genel ve yerel seçimlerden önce ülke seçim barajının %10'dan daha aşağıya düşürülmesi, partiler arası ittifakların kolaylaştırılması, siyasal parti içi demokrasinin katılımlı bir ortamda sağlanması için seçim ve siyasal parti yasalarında yasal değişiklikler, genel kabul görmesine karşın, yapılmadı. Bu değişikliklere gidilmeden siyasal yaşamda bir ilerlemeden, iyileşmeden demokratikleşmeden ve halkın parlamentoda gerçek anlamda temsiliyetinden söz edilemeyeceği, genel ve yaygın bir görüşü.

İnsan hakları ihlalleriyle ilgili yargı süreci

Manisa'da gençlere işkence yapmaları nedeniyle polis memurları hakkında açılan dava, polis memurlarının beraat etmesiyle sonuçlandı. İşkenceyi kanıtlayan raporlara karşın verilen beraat kararı Yargıtay tarafından bozulunca, polisler yeniden yargılandı. Ancak, mahkeme beraat kararında direndiği için dava, Yargıtay Ceza Genel Kurulunda ele alındı. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, "Raporlar geçerlidir, işkence vardır, polisler suçludur ve cezalandırılmalıdır" hükmüne varıldı.

Metin Göktepe'yi öldürmekten sanık polislerden beşi, 18 yıl hapis cezasına çarptırıldıktan sonra "iyi hal" ve "asıl failin belli olmaması" iddialarıyla cezaları 7 yıl hapis cezasına çevrildi. Beşi ise beraat etti.

Gazi Mahallesinde 1995 yılında 19 kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan olaylar nedeniyle 20 polisin yargılandığı davada ilerleme sağlanamadı. Davanın Trabzon'dan İstanbul'a alınması talebi kabul edilmediği gibi, delillerin toplanmasında da sonuç alınmadı.

1993 yılında işkence sonucu öldürülen Baki Erdoğan'a işkence yapan polisler, 5 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Yargıtay, Erdoğan'ın "epilepsi hastası olduğu"na ilişkin bilgiler hesaba katılmadığı gerekçesiyle kararı bozdu.

Şükran Aydın'a işkence ve tecavüz suçlamasıyla yargılanan Yüzbaşı Musa Çitil, delil yetersizliği gerekçesiyle beraat etti. Bu karar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Şükran Aydın'ın gözaltında işkence gördüğüne ve tecavüze uğradığına karar vermesinin ardından görülen davanın sonucunda alındı.

13 Mart 1998 tarihinde Adana Emniyet Müdürlüğünde Mehmet Yavuz adlı 18 yaşındaki gencin ölümü nedeniyle 11 polis hakkında açılan dava, 23 Kasım 1998 tarihinde sonuçlandı. Adana 3. Ağır Ceza Mahkemesi 11 polisten 10'unun beraatine karar verdi. Polislerden sadece Murat Gültaş'a ceza verildi. 10 yıl hapis cezası da, "kendisini savunduğu" gerekçesiyle 1 yıl 8 aya indirildi. Ceza alan polis tahliye edildi.

Dış Politika

AB Konseyi, Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesinde Türkiye'nin 1963 yılından beri AB'ye tam üyeliğin tanınması beklentisine ya da aday ülkeler arasında telaffuz edilmesi beklentisine uygun olmayan kararlar almıştı. Türkiye aday ülkeler arasında yoktu. Bu duruma 1998 yılında sert tepkiler gösterildi. Türkiye, AB ile siyasi ilişkilerini askıya alma kararı aldı. Ayrıca Avrupa Konferansına katılma davetini de reddetti. Lüksemburg Zirvesinin "Türkiye, AB'ye katılma yeterliliğine sahiptir" biçiminde tekrarlanan değerlendirilmesine ve Türkiye için bir Avrupa stratejisi raporu hazırlatmasına karşın siyasi ilişkilerdeki kopuş devam etti. (1998 yılı Mart ayında Cardiff Zirvesi, Türkiye için bir Avrupa stratejisi raporunu onayladı). Türkiye-AB ilişkileri, teknik düzeyde, Ankara Antlaşmasının sağladığı olanakların geliştirilmesi, GB sürecinin güçlendirilmesi, mali işbirliğinin düzenlenmesi, gümrük mevzuatı ve diğer yasaların uyumunun sağlanması düzeyinde devam etti.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 50. Yılı

İHD ve TİHV 50. yıl nedeniyle "Evrensel Bildirgenin 50. Yılında Türkiye İnsan Hakları Hareketi: Birikimler ve Perspektifler" başlıklarında tartışmak üzere 28-29 Kasım tarihlerinde Ankara'da bir konferans düzenledi. Toplantıya, insan hakları hareketi içinde yer alan farklı dönemlerden ve farklı kesimlerden kişiler katıldı.

Konferansın temel amacı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ve günümüze kadar gerçekleşen insan hakları gelişmelerini tartışarak, dünyadaki ve Türkiye'deki insan hakları mücadelesinin deneyimleri ışığında geleceğe yönelik sonuçlar çıkartmaktır. Konferans bu açıdan değerlendirildiğinde yararlı oldu ve 36 maddede tespit ve önerileri kapsayan "Nihai Rapor" ve "Sonuç Bildirgesi" yayınlandı.

TİHV, 50. yılın uluslararası kuruluşların bazı etkinliklerine de katıldı.

Af Örgütü (AI), Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH), ATD Quart Monde ve France Liberte'in (Fransa Özgürlük Vakfı) oluşturduğu platformun yürütme kurulunda Vakıf Başkanı da yer aldı. Bir yılı aşkın çalışmalar sonucunda 3-11 Aralık günlerinde Paris'te İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin imzalandığı Chailot Sarayında tüm ülkelerden sayıları beş yüz kadar olan insan hakları savunucusunun katıldığı bir zirve düzenlendi. Toplantı sonucunda insan hakları savunucularının "Paris Deklarasyonu" ile ileriye yönelik "Eylem Planı" kabul edildi. İnsan hakları savunucuları zirvesini düzenleyen yürütme kuruluna katılmaları için bölgesel yeni temsilciler seçildi. Bu bölgesel toplantılardan, OMCT tarafından Cenevre'de, Avrupa Konseyi tarafından Strasburg'da ve AI tarafından İstanbul'da yapılanlara TİHV de katıldı.

50. yılda önemli bir gelişme de, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun "İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi"ni kabul etmiş olması ve Roma'da Haziran-Temmuz 1998'de yapılan Birleşmiş Milletler toplantısında Uluslararası Ceza Mahkemesinin statüsünün kabul edilmesi oldu.

1998 yılının bir diğer önemli uluslararası olayı da Şili'li diktatör General Pinochet'nin işlediği insanlık suçu nedeniyle Londra'da tutuklanmasıdır. Lordlar Kamarası aldığı kararla Pinochet'nin Şili'ye geri dönmesine izin vermemiş ve İspanya'da yargılanması yolunu açmıştır. Bu olay insanlık suçu işleyenlerin dokunulmazlığına indirilmiş çok önemli bir darbe ve benzeri suçlulara çok önemli bir gözdağıdır. İşlenen suçların cezasız kalmayabileceği umudunu uyandıran bu uluslararası olay yalnızca Şilili kayıpların, öldürülenlerin analarını ve ailelerini değil tüm insan hakları ortamlarını mutlu etmiştir.

TİHV'ye Avrupa Konseyi'nden Ödül

1998 yılında TİHV, "Avrupa Konseyi 1998 Avrupa İnsan Hakları Ödülü"nü aldı. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi Bakanlar Komitesi kararıyla bu ödülü, Bayan Chiara Lubich ve Committee on the Administration of Justice ile paylaştık.

Ödül Töreninde Yapılan Konuşma:

Bayanlar, Baylar;

Türkiye İnsan Hakları Vakfına (TİHV), 1998 Avrupa İnsan Hakları Ödülünü vermeyi kararlaştırdığı için, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesine, Bakanlar Komitesine teşekkür ediyorum. Bu ödülü Bayan Chiara Lubich ve Committee on the Administration of Justice ile paylaşmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.

TİHV, 1980 askeri darbesiyle yaratılan cehennemde, 1989 yılında kuruldu. Örgütlü insan hakları mücadelesine, yargısız infaz mağdurlarının, işkence görenlerin, işkencede ölen ya da sakat kalanların, kaybedilenlerin, cezaevindeki tutuklu ve hükümlülerin aileleriyle ve özellikle analarla başladık. Bizleri, ölümlerin, şiddetin, baskının beklediğini biliyorduk. Buluştuk onlarla. İnsan Hakları Derneğinin 14 üye ya da yöneticisi öldürüldü. İHD Başkanı Akın Birdal Mayıs ayında bürosunda kurşunlara hedef oldu. Örgüt birimlerimiz kapatıldı. Onlarca kez yargılandık, yargılanıyoruz.

Haksızlıklara, adaletsizliklere, baskılara karşı yıllardır, bilincimiz, yüreğimizdeki insan sevgisi, onurumuz, cesaretimizle direndik. Bu yürüyüşümüzde bir gün Avrupa'nın zirvesinde sizlerle buluşacağımızı hiç düşünmemiştik. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 50. yıldönümüne rastlayan bu ödül, bugüne kadar sürdürdüğümüz özverili, kararlı mücadelemizde bizlere önemli bir destek olacaktır. Bu noktada, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi kavgasına, çalışanlarımız, gönüllülerimizle ve uluslararası dayanışmayla devam edeceğimizi sizlere de duyurmak istiyorum.

Parlamenter Asamblenin değerli üyeleri;

Asrımızda yaşanan iki büyük savaşın can kayıpları, yıkımları, acıları ne yazık ki çabuk unutuldu. Avrupa'da bile savaşlar on yıldır kin ve intikam tohumlarını ekmeye devam ediyor. Srebrenica, Bukovar, Kosova, Ruanda'dan sonra yarın acaba neresi kan ve gözyaşında boğulacak?

BM, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Topluluğu gibi kuruluşların oluşturulmuş olmasına karşın dünyada bölgesel, ekonomik farklılıklar, şiddet, savaş, soykırımlar, etnik, dini cinsel ayrımcılık, mülteci kampları, siyasal-ekonomik mülteciler, yabancı düşmanlığı artmaktadır. Sefalet, açlık, işsizlik, hastalık, eğitimsizlik yaygınlaşmaktadır. Uyuşturucu ve silah ticareti, fuhuş, yolsuzluk, zorbalık, mafyalaşma, silahlanma, bir kurtuluş yolu ve yaşam biçimi oldu. İnsan Hakları, adalet, özgürlük, kalkınma ve refah dünyada ve ülkelerde ayrıcalıklı bir azınlık için geçerlidir.

Bu haksız ve adaletsiz durumun yaratılmasında, insan hakları ihlallerinde kuşkusuz gelişmiş ülkelerin, insan haklarına saygılı, gerçekten demokratik yeni bir Avrupanın, yeni bir dünyanın inşa edilmesi, yeni bir uygarlık konseptinin global ölçekte geliştirilmesi göreviyle karşı karşıyadır.

Sözlerimi bitirirken, kendi ülkemde pek çok ihlalin ve antidemokratik uygulamanın kaynağını oluşturan Kürt sorununun barışçıl yöntemlerle çözüme ulaşması dileğimi bir kez daha dile getirmek istiyorum. Avrupa'nın ve Dünyanın pek çok bölgesindeki savaşlar sona ersin, bir daha asla yaşanmasın diyorum.

Strasburg, 10 Aralık 1998.

SUNUŞ

Dr. Selim Ölçer
TİHV Genel Sekreteri

Vakfımız Dokümantasyon Merkezinin görevi, insan hakları ihlallerinin dokümantasyonu ve rapor edilmesidir. Bu çalışmalarımızda, günümüz koşullarında, yaşam hakkına yönelik ihlallere ağırlık vermekteyiz. Bunlar arasında da yargısız infaz, işkence ve cezaevleri sorunları önemli bir yer tutuyor. Ayrıca, insan haklarının gerçekleştirilmesi ve korunması bakımından önem taşıdığını gözlemlediğimiz ifade özgürlüğü hakkına da, çalışmalarımızda yer vermekteyiz.

İnsan hakları ihlallerinin dokümantasyonu ve rapor edilmesi, büyük bir titizliği ve özenli bir organizasyonu gerektiriyor. Bir ülkedeki gerçek insan hakları durumunun belirlenmesi ve alınacak önlemler için sağlıklı bir tartışma zemininin oluşturulması bakımından, hem araştırma ve dokümantasyon evreleri, hem de rapor etme evreleri büyük önem taşıyor. İnsan haklarının ne yazık ki, siyasal bakımdan hassas bir konu olması ve bu konudaki bilgilerin zaman zaman tek tek kişilerin yaşamları bakımından belirleyici olabilmesi, güvenilirliğimizin korunmasını da önemli kılıyor. Bu nedenle, mağdurların sesi olmak yerine, bağımsız bir uzmanlık kuruluşu olmayı seçmiş bulunuyoruz.

Dokümantasyon faaliyetlerimizdeki amacımız, her şeyden önce, tek tek kişilerin yaşadıkları gerçek durumları belgelemek, yaşanan olguların unutulmasını önlemek; böylece de, aynı zamanda kamusal alan ve toplum için kurumsal bir hafıza oluşturmaktır. Bunu, yaşadıkları travmadan sonra gerçeklik duygularını korumaya ve dayanışmaya gereksinim duyan tek tek mağdurlara hizmet olduğu kadar, bu tür travmatik durumları görmezden gelme eğilimi geliştirmiş bulunan Türkiye kamusuna ve toplumuna da hizmet olarak görüyoruz. Bizim gözlemimize göre, özellikle uzun bir dönem boyunca işkence, yargısız infaz ve kaybetme gibi olgularla yaşayan ve bunların üzerine gidemeyen toplumların, kendi geleceklerini belirleme, her alanda yanlış gidenleri değiştirme kapasiteleri, dolayısıyla otonomileri sakatlanmaktadır. Devlet kuruluşları ve daha geniş olan kamu bakımından da, alınması düşünülen önlemler ile yaşanan gerçek deneyimlerin örüntüleri arasında bir uyum olması gerekmektedir. Bu uyum, gerçek durumların bilgisiyle kurulabilir ve sınanabilir ancak.

Özellikle yaşam hakkına yönelik ihlallerin belgelenmesinde büyük zorluklar söz konusudur. İhlallerin çok sayıda ve çok yaygın olarak gerçekleşmesi, bunları araştırmanın zaman zaman riskli bir görev olması, bilgilerin gizlenmesi, ihlallerin çoğunlukla yargıya yansımaması, Adli Tıp Kurumunun örgütlenmesindeki ve çalışmalarındaki derin aksaklıklar ve ayrıca yasal olarak belirlenen alandan çok daha geniş olan Olağanüstü Hal Bölgesinde insan hakları faaliyetlerini yürütmenin ve bağımsız araştırma yapmanın, örneğin İçişleri Bakanlığının periyodik genelgelerine uygun olarak olanaksızlaştırılması, bu konudaki en ciddi engellerdir. İhlal olgularının sayıca çok-

luğu ve incelenmesi gereken belgelere ulaşmadaki büyük zorluklar, insan haklarının bütün alanlarında ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

Dokümantasyon Merkezimiz, günlük ve yıllık raporlarında, topladığı ve araştırdığı bilgilerin en çok yüzde yirmisini rapor edebilmektedir. Fakat geniş kapasiteli arşiv ve veri tabanını, gelecekteki araştırmalar için sürekli olarak güncelleştirmektedir. Örneğin, Türkiye’de yanlış bir yargısal uygulama, insan hakları ihlalleri konusunda zaman aşımı kuralıyla ilgilidir. Her yıl pek çok dava bu nedenle kapanmaktadır. Ancak ne mağdur kişiler ve aileleri bakımından, ne de (aslında) toplum ve devlet bakımından bu davalar kapanmamakta; ihlallerin açtığı yaralar büyümektedir. Dolayısıyla, bu davalar, travma konusunda uzmanlaşan Türkiye İnsan Hakları Vakfı bakımından da kapanmamakta ve elde edebildiğimiz kadarıyla, bilgiler korunmaktadır. Bunu, hem mağdurların ailelerinde hem de toplumda derin yaralar açan “faili meçhul siyasal cinayet”ler için de söylemek mümkündür. 1980 öncesinden beri yaşamakta olduğumuz bu cinayetlerin eninde sonunda aydınlatılması, sorumluların cezalandırılması gerekiyor ve biz de bu çalışmalar için hazırlıklı olmaya çalışıyoruz.

Merkezimiz, bazı ihlallerle ilgili enformasyonu, bu enformasyonla ilgilenenlere, günlük raporlar, acil müdahale gerektiren durumlarda acil eylem çağrıları, zaman ve enerji bulunabilmesi halinde özel raporlar yoluyla iletmektedir. Ayrıca, her yılın genel tablosunu sergileyebilecek örnekler, yıllık raporlarımızda sunulmaktadır. Uluslararası kuruluşların ülkemizle ilgili araştırmalarına veri sağlama ve tek tek kişilerle ilgili soruları yanıtlama gibi görevler de, Merkezimizin iş yükünün önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu görevleri yerine getirmek için gerekli kurumsallaşma ihtiyaçları, süreklilik göstermektedir.

Dokümantasyon Merkezimiz, 1999 yılında, günlük araştırma ve raporlama faaliyetlerinin yanı sıra, hem 1997 hem de 1998 yıllık raporlarını yazdı. Bu çalışmalarını 2000 Mart ayında tamamlayarak, yıllık raporlama faaliyetindeki gecikmeyi giderme yolunda önemli bir adım attı. 1999 yıllık raporunun 2000 Ekim ayında yayımlanabilmesi halinde, bu gecikme sona erecektir. Böylece, Dokümantasyon Merkezimiz, insan haklarının korunması yolundaki çabalara daha sistematik olarak katkı sunmak amacına yönelik çalışmalarını geliştirmek için, uzun zamandır beklediği bir olanağa kavuşmuş oluyor.

1998 yılında Zorunlu Göç konusunu daha geniş olarak işledik. Bu bölümü, “özel güvenlik harekatı”nın sonucu olması nedeniyle Kürt Sorunu bölümünün arkasına koyduk. İşkence konusundaki tartışma ve düzenlemeleri, Kişi Güvenliği bölümünde ele aldık. 1997 rapordan farklı olarak, verdiğimiz ihlal örneklerini azalttık. Bu nedenle İşkence ve Kötü Muamele bölümü, bu raporda daha kısa oldu. Ancak, 1998 raporundaki bölümler, 1997 raporundakilerle birlikte okunmalıdır.

1998 raporunun hazırlanması sorumluluğunu Bülent Peker üstlendi; gönüllülerimiz Ayşe Tatar-Peker, Tanıl Bora, Gökçen Alpkaya ile Genco Dönmez, Berivan Kutlay, Ufuk Çamak, Filiz Altun ve Hayati Durmaz’dan oluşan ekibimiz raporun yazımında görev aldılar; arşiv çalışmalarında da Ebru şenol, Serpil Odabaşı, Dilan Adıgüzel, Özlem Odabaşı ve Yekbun Geylani görev aldılar. Hüsnü Öndül ve Gül Erdost, raporun redaksiyonunu büyük bir özenle yaptılar. Raporun mizanpajını Alper Fidaner, kapak tasarımını ise Özlem Ölçer üstlendi. Her zaman olduğu gibi, burada sayılamayacak kadar çok sayıda insan hakları savunucusunun emeği olmadan dokümantasyon ve raporlama çalışmalarımız eksik kalırdı. Burada özellikle, Osman Baydemir, Nimet Tanrıku, Gülizar Tuncer, Ender Büyükçulha, Mustafa Çinkılıç ve Sezgin Tanrıku ile İnsan Hakları Derneğinin bütün şubelerine ve İstanbul Barosuna teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

I. GİRİŞ

1998 YILINDA

TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI

1998 yılında, en az 80 kişi yargısız infaz olaylarında öldürüldü; en az 11 kişi kaybedildi; en az 3.853 kişi işkence gördü ve en az 15 kişi gözaltında, en az 28 kişi ceza ve tutukevlerinde öldü. 1998 yılında, ölüm cezası gerektiren suçlarla ilgili yeni açılan davalarda toplam 2.284 kişi yargılandı. Öldürme ve işkence ya da kötü muamele olguları nedeniyle suçlanan kolluk görevlilerinin cezai ve idarî muafiyeti sürdü: Yargısız infaz, işkence sonucu öldürme ve işkence ya da kötü muamele nedeniyle suçlanan görevlilerden çok azı yargı önüne çıkarılabildi. Yargısız infaz olgularından suçlanan kolluk görevlileri, bu suçu "görev sırasında işledikleri" gerekçesiyle ya beraat etti ya da önemsiz cezalara çarptırıldı. İşkence ve kötü muamele yaptığı gerekçesiyle kolluk görevlilerinin yargılandığı 295 dava mahkumiyet kararıyla sonuçlandıysa da, mahkum olan görevlilerin cezaları genellikle para cezasına çevrilerek ertelendi. 1998 yılında, düşünce ya da görüşlerini ifade ettikleri ya da başkalarının düşünce ve görüşlerini haber yaparak aktardıkları için yargılananlardan en az 297 kişi mahkum oldu, en az 259 kişi ise beraat etti. (Bu sayıya, ifadeleri ya da gazetecilik görevleri nedeniyle, ancak "terör örgütüne yardım ve yataklık" ya da "üyelik" suçlamasıyla yargılanan ve cezaya çarptırılan kişiler dahil değildir.) 1998 yılında, Basın Yasasına muhalefet suçlarından toplam 3.298 kişi hakkında, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet suçlarından toplam 7.796 kişi hakkında ceza davası açıldı. Yine 1998 yılında en az 379 "düşünce suçlusu" ceza ve tutukevlerinde kaldı. 1998 yılında "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca 2.587 kişi hakkında yeni dava açılırken, 1.099 dava mahkumiyet kararıyla sonuçlandı. DGM'lerde 366, Ağır Ceza Mahkemelerinde 3.676, Asliye Ceza Mahkemelerinde 41.249 çocuk hakkında dava açılırken, Çocuk Mahkemelerinde ise 6.054 çocuk yargılandı.

İnsan hakları savunucuları, 1998 yılında da, Türkiye'de insan hakları ihlallerinin arkasındaki üç temel etkenin altını çizdiler:

(i) devletin kolluk birimleri içinde gelişen suç örgütleri ve onların cezadan muafiyeti;

(ii) kolluk birimlerinin ve "devlet güvenliği" anlayışının, özellikle de kurumsal olarak Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) kamusal alandaki belirleyici ve kuşatıcı rolü;

(iii) resmî Türk milliyetçiliği ve bu iki etkene bağlı olarak, Kürt sorununa şiddete dayalı yaklaşımların toplumsal, ekonomik ve siyasal alanda belirleyici olması.

Bu raporun ilk üç bölümünde, insan hakları ihlallerinin ve (1998 raporunda da yer veremediğimiz) bazı temel hakların (beslenme, sağlık, barınma ve eğitim haklarının; çocukların ve kadınların insan haklarının) gerçekleştirilmemesinin ya da kısıtlanmasının ardındaki bu sorun alanları ele alınmıştır

Başbakanlık Teftiş Kurulu, Susurluk Raporunu 12 Ocak günü dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'a sundu. Yılmaz'ın önce "devlet sırlarını içerdiği" gerekçesiyle açıklamadığı raporun kısmen kamuoyuna açıklanmasıyla, kontrgerilla örgütlenmesi hakkındaki tartışmalar genişledi. "Devletin güvenliği" anlayışına dayanarak bazı kitle katliamcıları, mafya, PKK "itirafçıları", köy korucuları, polis, jandarma, siyasetçiler ve iş adamlarını içine alan kontrgerilla örgütlenmesinin, Türkiye yurttaşlarının güvenliği için oluşturduğu tehditle ilgili önemli ipuçları elde edildi. Kontrgerilla ilişkileriyle ilgili kamuoyuna yoğun olarak aktarılan bilgiler, bu konuda kafa karışıklığı yarattı. Kamuoyuna aktarılan bazı bilgilerin, gruplar arası bir mücadeleye hizmet ettiği ya da şantaj amacıyla aktarılan çarpıtılmış bilgiler olduğu anlaşıldı. Kontrgerilla ilişkileri ve bu kapsamdaki "faili meçhul cinayetler" ve uyuşturucu trafiği konusunda yargı yoluyla bir sonuç elde edilemedi. 1998 yılında yetkililer tarafından bu konuda en çok vurgulanan konu, "askerin bu işlere karışmadığı" oldu. Abdullah Çatlı ve başka katliamcılarla ilgisi konusunda pek çok bilgiye ulaşılan Tuğgeneral Veli Küçük hakkında hiçbir hukuksal işlem yapılmadı. Kontrgerilla içinde yer aldıkları ve bazı eylemlerde sorumlulukları olduğu belirlenen pek çok kol-

luk görevlisinden yargılananlar, 1998 yılında da cezalandırılmadı (bkz. Susurluk Skandalı).

MGK'nin siyasal yaşamdaki ve kamu yaşamındaki etkisi, 1998 yılında pekişti. TSK tarafından "devlet güvenliği için tehlike oluşturduğu"na karar verilen Refah Partisi (RP) ve bu partiye ya da başka İslamcı gruplara yakın kuruluşlar kapatıldı. İslami bir yönetimin kurulması için propaganda yapan pek çok kişi (bazen geçmişte yaptıkları konuşmalar nedeniyle) yargılandı ve mahkûm edildi. Büyük basın-yayın kuruluşlarının bu kesime karşı propagandası, 1998 yılında da devam etti. İslamcı gruplar ve RP yanlıları ise, "asıl tehlikenin solcu ve Kürt kuruluş ve kişilerden geldiği"ni iddia ederek kendilerini savunmaya çalıştılar.

ANAP-DSP-DTP hükümetinin "28 Şubat süreci" ve "irticaya karşı mücadele"de inisiyatifi MGK ve TSK'den alma girişimleri, bu iki kuruluşun tepkisiyle karşılaştı. Mart ayındaki MGK toplantısı sonucunda, MGK ile hükümet arasındaki gerilim, ağırlığın askeri kesimde bırakıldığı, ancak hükümete de bu süreçte bir karar alanı bırakan bir uzlaşmayla çözümlendi. MGK'nin İslamcı gruplara yönelik açıklama ve faaliyetlerinde, Hizbullah örgütünün silahlı kanadı olarak bilinen ve pekçok "faili meçhul" siyasal cinayet ve kaybetme olayları nedeniyle suçlanan "İlim grubu", 1998 yılında da gündeme gelmedi.

Kürt sorunu, PKK'nin eski askeri liderlerinden Şemdin Sakık'ın 13 Nisan günü Kuzey Irak'ta yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi ve Abdullah Öcalan'ın 9 Ekim günü Suriye'den ayrılarak önce Rusya, daha sonra da İtalya'ya gitmesi nedeniyle, 1998 yılında yalnızca MGK ve PKK ile ilgili bir sorun olarak algılandı. Kürt sorununun altında yatan ya da 1984 sonrasında oluşturulan şiddet ortamının yol açtığı siyasal sorunlar ve insan hakları sorunları, ya hiç tartışılmadı ya da tartışanlar cezalandırıldı. Sakık'ın bilinmeyen bir yerde sorgulandığı dönemde kolluk güçlerinin basında yayınlattığı sahte ifadelerinde, Kürt sorunu konusunda MGK'nin görüşlerini paylaşmayan ya da eleştiren pek çok kuruluş ve kişi, özellikle de HADEP ve insan hakları savunucuları, "PKK'nin yan kuruluşu" ya da "PKK destekçisi" olmakla suçlandı. Hedef gösterilenlerden İHD Genel Başkanı Akın Birdal, 12 Mayıs günü bir kontrgerilla grubunun silahlı saldırısında ağır yaralandı. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, saldırıyı "iç hesaplaşma" olarak değerlendiren, Akın Birdal'ın, "PKK içindeki bir anlaşmazlık nedeniyle vurulduğunu" ima etti. Daha sonra, kolluk güçleri tarafından yanıltıldığını söyledi. Sakık, kendisine atfedilen ifadeleri yalanladı. Bazı iddiaların kendisine ait olmadığını, bazı iddiaları ise kendisini sorgulayanların "ısrarı üzerine" söylediğini belirtti. İddiaların basın-yayın kuruluşlarında yayımlanması konusunda hiçbir işlem

yapılmadı. Resmi Anadolu Ajansı, 1998 yılı sonunda yaptığı değerlendirmede, Sakık'ın Akın Birdal hakkındaki iddiasının DGM'de yaptığı gerçek iddiası olarak sunmaya devam etti.

Türkiye'nin uluslararası ilişkileri de, 1998 yılında Kürt sorunu ve PKK sorunu tarafından belirlendi. 1997 yılında Kuzey Irak'ta bulunan Ertuş Mülteci Kampının Türkiye'nin baskıları sonucunda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kapatılması, Ninova'da bulunan mülteci kampının Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) saldırılarına maruz kalması, Avrupa'ya Kürt mülteci akınını hızlandırdı. Bu durum ve daha sonra Öcalan'ın İtalya'dan sığınma hakkı istemesi, Türk hükümeti ile Avrupa hükümetleri arasındaki gerilimi tırmadı. Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem, özellikle Avrupa Parlamentosunun Kürt sorunu konusundaki görüşlerini, "ırkçılık" ve "bölücülük" olarak değerlendirdi. Avrupa hükümetlerinin zamanla Kürt sorunu ve PKK konusunda Türk hükümetinin görüşlerini dışlamayan ve ABD'nin görüşlerine yaklaşan bir çizgi benimsemeleri, gerilimi azalttı. Bu durumda, 150 milyar dolarlık TSK modernizasyon projesinin yanı sıra, Kafkasya ve Orta Asya petrolleriyle ilgili projelerde Türkiye'nin konumunun rol oynadığı ileri sürüldü.

I.1

"28 ŞUBAT SÜRECİ":

MGK - HÜKÜMET İLİŞKİLERİ

İslamcı akımların, ya da resmi ifadeyle "irtica"nın bir anayasal ilke olarak laikliğe ve tümüyle mevcut rejime dönük ciddi bir tehdit haline geldiği tespitini yapan Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) -özellikle asker kanadının- bu tehlide karşı kapsamlı ve sert önlemlere başvurduğu "28 Şubat (1997) süreci", 1998'de de devam etti.¹

Anayasa Mahkemesi, 16 Ocak günü RP'yi kapattı; RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'la birlikte Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan, İbrahim Halil Çelik'in milletvekilliklerinin, Şükrü Karatepe'nin Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanlığının düşürülmesine ve bu kişilere siyaset yasağı getirilmesine karar verdi. Mahkeme, "demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı davranarak devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve millet egemenliği ilkelerini çiğnediği ve irticai faaliyetlerin odağı olduğu gerekçesiyle" RP'yi kapatma kararı aldı. Kararın ardından, kararda adı geçen milletvekilleri hakkında, yaptıkları konuşmalar nedeniyle çok sayıda dava açıldı (bu davalardan bazıları için, bkz. İfade Özgürlüğü).

28 Şubat süreciyle uyum içinde oluş(turulmuş) olan

¹ "28 Şubat süreci" için bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997.

ANAP-DSP-DTP hükümetinin “irticayla mücadele”de inisiyatifini aldığını söyleyerek siyasal ortamı “normalleştirme” çabaları, MGK ve Genelkurmay Başkanlığının -zaman zaman sert- tepkisiyle karşılandı. Hükümet 1997 yılı sonunda, Genelkurmay ve MİT temsilcilerinin de dahil edildiği “Başbakanlık Takip ve Koordinasyon Kurulu”nu (BTK) oluşturarak “irticayla mücadele”de inisiyatifini ele alma girişiminde bulunmuştu. Basında “Sivil Batı Çalışma Grubu (BÇG)” olarak da anılan bu Kurul, 1998’deki ilk toplantısını 14 Ocak günü yaptı. Ocak başında Ankara Emniyet Müdürlüğüne “irticai faaliyetler”le ilgili rapor hazırlanmış, Devlet Denetleme Kurulu -Cumhurbaşkanı Demirel’in talimatıyla- Diyanet İşleri Başkanlığına denetime almıştı. (Emniyet Müdürlüğü raporundaki yaklaşım, resmi laiklik anlayışını oluşturan görüşleri, “İslamın Türklükle özdeşleştiği”, “Türklerin yüzyıllarca İslamın hamiliğini üstlendiği”, “dinin yozlaştırılmaması gerektiği” ifadeleriyle özetliyordu.) 4 Şubat günü yayınlanan Başbakanlık Genelgesinde, “yıkıcı, bölücü, irticai kuruluşlar”la ilgili bir denetim sistemi getirilmesi öngörüldü. Başbakanlık tarafından 22 Mart günü yeni bir “denetim ve önlem paketi” hazırlandı. İçişleri Bakanlığı, Mart ayında kendi personeliyle ilgili soruşturmalar yürüttü. Nisan ortasında Ankara’da bazı millî eğitim ilçe ve şube müdürleri “irticacılık” şüphesiyle yürütülen soruşturmalar nedeniyle görevden alındılar. Temmuz ayında, öğretmenlerle ilgili soruşturmaların yanı sıra İçişleri Bakanlığının kaymakamlarla ilgili soruşturmaları yoğunlaştı. Millî Eğitim Bakanlığı, Aralık ayında basına yansıyan bir raporunda, 22 ders kitabında şeriat propagandası yapıldığını belirlemişti. Ocak ayı başında 3 dergâh, Mayıs başında Konya’da 3, Çankırı ve Samsun’da birer öğrenci yurdu kapatıldı; bu sırada 9 “öğrenci yurdu” hakkında da soruşturma yürütülüyordu.

“28 Şubat süreci”ni yargı ve hukuk mekanizmalarıyla pekiştirmeye dönük çalışmalar da yapıldı. Mart ayında BTK, 60 ayrı yasada değişiklik öngören ve Türk Ceza Yasasının kaldırılan 163. maddesindeki hükümleri yeniden yürürlüğe koymayı amaçlayan düzenlemeler yapmak için çalıştığını duyurdu. Bu arada, Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş ve bazı DGM yargıçları, 163. maddenin eksikliğinden yakınmaya ve bu nedenle hükümeti suçlamaya devam ettiler. MGK, yapılacak olan düzenlemelerde, laikliğe aykırı faaliyet ve açıklamaların “terör suçu” olarak düzenlenmesini istiyordu. Ancak 163. maddenin yeniden yürürlüğe konmasına yönelik somut bir girişim yapılmadı. (Danıştay, verdiği bir kararla, Kuran kurslarına ancak 8 yıllık zorunlu temel eğitimi bitirmiş olanların katılabileceğine karar verdi. TBMM, 1997 yılında, öğrencilerin temel eğitimin ilk beş yılından

sonra bu kurslara katılabileceğini düzenlemişti. Danıştay, Temmuz ayında da, Refahiyol döneminin Adalet Bakanı Şevket Kazan’ın türbanlı avukatların mahkemeye girip giremeyeceğini hakimlere bırakan kararını, bu yetkinin barolarda olduğunu belirterek, iptal etti.)

Ancak hükümetin idari düzenlemeleri ve kovuşturmaları, askeri otorite tarafından yetersiz bulunuyor ve “28 Şubat programının savsaklanmasından” şüpheleniliyordu. Bu, Ocak ve Mart aylarında TSK ile hükümet arasında gerginliğe yol açtı. Ocak ayı sonunda, hükümetin “BTK’nin oluşturulmasıyla artık BÇG’ye gerek kalmamıştır” açıklamalarına karşı TSK yetkilileri, “BÇG irtica tehlikesi bitinceye kadar çalışmasını sürdürecektir” açıklamasını yaptılar. 25 Şubattaki MGK toplantısında da tatminsizliklerini açıkça belirtmiş olan askerlerle hükümet arasındaki gerilim, Mart ayında tırmandı. Yılmaz, partisinin 17 Mart günü yapılan grup toplantısında, “Asker kendi işine baksın, irtica ile mücadele bizim işimiz. 27 Martta bir dayatma olmaz. Ama, eğer MGK’de bir dayatma olarsa onu asker değil, ben yaparım” dedi. Yılmaz, basına kapalı olarak gerçekleştirilen grup toplantısında ise, “hükümetin irtica, terör ve enflasyonla mücadeleyi kararlılıkla sürdürdüğünü, hiç kimsenin bu mücadele sırasında hukuk dışı yöntemlere başvurulmasını istemeye hakkı olmadığını” söyledi. Yılmaz, “Terörle mücadele devlet politikasıdır. Askerler de bunu başarıyla yürütmektedir. Ancak, bizim hükümetimiz döneminde elde edilen başarının diğerlerinden farkı vardır. Bu dönemde, terörle mücadele edilirken çetelerden yardım istenmemiş, hukuk dışı yollara başvurulmamıştır” dedi. Yılmaz, “Hukukla bağdaştığı tartışmalı askeri organizasyonlara ihtiyaç yoktur. Bu konuda sivil organizasyonlar oluşturulmuştur. Sivil çalışma grubu çalışmalarını sürdürmekte ve her ay toplanmaktadır” dedi.

MGK, Yılmaz’ın açıklamasının ardından, “Mevcut Siyasi Koşulların Türkiye’nin Geleceğine Olan Etkisi” başlıklı bir raporunu basına yansıttı. Raporda ifade edilen bazı görüşler şöyleydi: “27 Mayıs öncesinde Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisinin halkı, İnönücü Menderesçi diye ikiye bölen politikasının onarılmaz yaralar açtığı bilinmektedir. 12 Eylül 1980 öncesinde de siyasi parti liderlerinin uzlaşmadan kaçınan, sağ ve sol kavgaları neredeyse teşvik eden politikası da, 27 Mayıs öncesinden çok daha fazla olarak, ülkede kardeş kavgasını körüklemiş ve sağ-sol kutuplaşması meydana getirmiştir. Ne yazık ki, son yıllarda da siyaset büyük bir çıkmazın içine doğru ilerlemektedir... Ülkenin içinde bulunduğu sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlar artmakta, muhalefet ile iktidarların birbirlerine yardımcı olmaya yerine, bir diğerini yıpratıcı politika izlediği görülmektedir. Bütün bunlar ülkede sosyal, siyasal ve ekonomik

sorunlarla mücadele edilmesini güçleştirmekte, irtica ile yapılan mücadeleyi sekteye uğratmakta, laik-antilaik ayrımını güçlendirmekte ve beli kırılan bölücü terörün siyasal yolla sonuca gidebileceğine dair inancını kuvvetlendirmektedir... TBMM'nin de üzerine düşeni yapmayarak, siyasetteki kısır döngünün, çekişmenin ve sonuçsuzluğun bir parçası olma durumunda bulunduğu görülmektedir. Siyasi partiler arasındaki sonuçsuz ve yersiz tartışmaların sosyal, siyasal ve ekonomik sorunları artırdığı, artan bu sorunların ise ülkedeki yıkıcı ve bölücü unsurları güçlendirdiği gerçeği de kabul edilmelidir... Bir kısım basın da, siyasi partilerin kısır tartışma ve çekişmeleri içinde yer aldığı, irticayı ve bölücü hareketleri destekleyen bazı gazete ve dergilerin ise, tüm devlet kurumlarını yıpratmayı amaçlarına uygun gördükleri bilin-mektedir... Günümüzde irtica ile yapılan mücadelenin kısa sürede sonuçlandırılmayacağı ve bölücü terör asgari seviyeye inse bile, konunun bazı Avrupa ülkeleri destekli siyasal boyutunun Türkiye'yi meşgul edeceği görülmektedir... Bu koşullarda basının, politikacıların ve sözde aydınlar ile bazı din adamlarının mevcut tutumu devam ettiği takdirde ülkede laik-antilaik tartışmalarının sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarla birleşerek çatışmaya dönüşebileceği değerlendirilmektedir.” Raporun sonucunda, “siyasi tikanıklığın devam edeceği ve Seçim Yasasında bir merkez partiyi iktidara taşıyacak değişikliğin yapılmasının şart olduğu” görüşü savunuldu.

Mart başında hükümeti oluşturan üç partinin liderleri bir zirve toplantısı düzenleyerek “siyasal tansiyonu yükseltmemek” amacıyla türban uygulamasında “yerel örfleri” dikkate alan bir esneklemeye gitme eğilimi belirlediler. 17 Mart günü Başbakan Mesut Yılmaz “askerin kendi işleriyle meşgul olmasını” istemesi, gerilimi doruk noktasına ulaştırdı. Aynı gün Cumhurbaşkanı Demirel'e verdiği brifingte hükümet ve Başbakan Yılmaz'ın 28 Şubat önlemlerini “savsakladığını” iddia eden Genelkurmay Başkanlığı, 20 Mart günü bir bildiri yayımlayarak, “makamı, konumu ve görevi ne olursa olsun hiç kimsenin kişisel menfaatleri ve siyasi ihtirasları uğruna TSK'yi yasal görevi olan ülke güvenliğine yönelik bölücü ve irticai gelişmelere karşı mücadele azminden vazgeçirecek, zayıflatacak, tereddüde düşürecek veya kararlılığını gölgeleyecek hiçbir tavır, tutum, beyan ve telkinlerde bulunamayacağını” açıkladı. Bu sert tepki üzerine Mesut Yılmaz, “yanlış anlaşılma olduğunu” söyleyerek geri adım attı. Yılmaz, “Olay bellidir. Kuvvet Komutanları toplanmışlar, aralarında son gelişmeleri değerlendirmişler, bununla ilgili görüşlerini kamuoyuna açıklamışlar. Demokratik bir biçimde tavırlarını ortaya koymuşlar. Son olaylarla ilgili değerlendirmelerinin yanı sıra kendi görev anlayışlarını da ortaya koymuşlardır. Ben

bunu da tartışmayacağım. Orada da ifade edildiği gibi Anayasamızda bütün kurumların yetkileri, sorumlulukları bellidir. İçinde katıldığım şeyler var, katılmadığım şeyler var, ama netice itibarıyla ülke yönetiminin sorumluluğu hükümete aittir. Benim görevim de bunu zorlaştıracak gerginliklerden kaçınmaktır. Onun için bu konuda şu anda daha ileri bir değerlendirme yapmayı gereksiz görüyorum” dedi.

23 Mart günü toplanan Bakanlar Kurulu, “irticayla mücadele” kapsamında şu çalışmalarını açıkladı: “Vakıflar, dernekler ile özel ya da tüzel kişilerce açılan okul, yurt, kurs, pansiyon, dersane vb. tesislerin denetimi için ilçe merkezli bir denetim mekanizması oluşturulmuştur. İrtica ile mücadelede mali denetimin önemi konusunu ilk defa hükümetimiz gündeme getirmiştir. İrticanın parasal kaynaklarının denetim altına alınması için Maliye ve ilgili devlet bakanlığınca geniş kapsamlı bir denetim faaliyetine başlanmıştır. Rejimi yıkmaya yönelik irticai faaliyetlerde bulunanların en önemli mali kaynaklarından olan kurban derisi konusuna el atılmış ve konuya ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gerekli genelgesi yayımlamışlardır. Özel radyo ve televizyonların yaptığı irticai, yıkıcı ve bölücü yayınların denetimi konusundaki boşluğu gidermek için hükümetimiz valilikler bünyesinde denetim birimleri oluşturmuştur. Bu birimler yayınları takip etmekte ve suç tespiti durumunda savcılıklara ve RTÜK'e konuyu aksettirmektedirler. Hükümetimiz, rejimi yıkmaya yönelik irticai faaliyetlere ilişkin olarak devletin bütün birimlerince kendisine iletilen ve ulaşan bütün ihbarları anında değerlendirmiş ve gerekli olan işlemleri tereddütsüz, zamanında yapmıştır. Kamu görevlileri arasında kılık kıyafet bakımından ortaya çıkan bazı olumsuzlukları gidermek için Başbakanlıkça bir Kılık-kıyafet genelgesi yayımlanmıştır. İrtica ile mücadelede kamu görevlilerine gerekli siyasi otorite desteğinin sağlanması ve onlara hükümetin sahip çıktığının gösterilmesinin gerekliliğine inanılmış ve bu destek bir genelge ile de deklare edilmiştir.” Bakanlar Kurulu, “laikliğe aykırı eylem ve faaliyetlerle ilgili olarak” yapılan yasal düzenlemeler konusunda da şu bilgileri verdi: “TBMM'ye sevk edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısında gerekli hükümlere yer verilmiştir. Bu tasarının konuya ilişkin maddelerine bazı ibarelerin eklenmesi için gerekli hazırlıklar da tamamlanmıştır. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiş bulunmaktadır. 677 Sayılı Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkında Kanunda, 671 Sayılı Şapka Kanununda, 2596 Sayılı Bazı Kisvelerinin Giyilemeyeceğine Dair Kanunda yer alan cezaların art-

tırılmasına ilişkin kanun tasarısı hazırlanmıştır. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 125. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı, 399 sayılı KHK'de Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, 1700 Sayılı Dahiliye Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğünde değişiklik yapılmış ve irticai faaliyette bulunan Emniyet mensuplarının görevlerine son verilmesi hükme bağlanmıştır. Türk Medeni Kanununun Vakıflarla ilgili 73 ve Müteakip Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Vakıflarla ilgili kanunda yapılacak değişiklik gerçekleşinceye kadar bir kısım tedbirler, tebliğlerle alınmış ve hemen uygulamaya konulmuştur. 2443 Sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanunda Anayasanın 108. maddesindeki hükme paralel değişiklik tasarısı hazırlanmıştır. Cami Yapımının Diyanet İşleri Başkanlığının belirleyeceği

esaslara göre düzenlenmesi için İmar Kanununda Değişiklik Tasarısı hazırlanmıştır. Camilerin Yönetiminin Diyanet İşleri Başkanlığınca Yerine Getirilmesi İçin Kanun Tasarısı hazırlanmıştır. Pompalı ve Yarı Otomatik Tüfeklerle İlgili olarak, 2521 Sayılı Kanunda değişiklik tasarısı hazırlanmış olup, Bakanlar Kurulunca TBMM'ye sevk edilmiştir. 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Yapılan Değişiklik Tasarısı Bakanlar Kurulunda görüşülmüş ve karar imzaya açılmıştır. 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Değişiklik Tasarısı çalışmaları sürdürülmektedir."

Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, bu açıklamanın ardından 26 Mart günü Başbakan Yılmaz'la görüşerek, "irtica tehlikesine ilişkin bir dizi belge" sundu. Görüşme öncesinde basına verilen bildide, Karadayı'nın bu belgeleri verirken halen görevde bulunan 27 vali ve 276 kaymakamın "irtica faaliyetlerini destekleyen ya da göz yuman tavırlar içinde olduğunu

MGK, 27 Mart günü yapılan aylık toplantının ardından yapılan açıklamada, şu görüşleri ifade etti:

Toplantıda, Anayasa ile Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olarak belirlenen Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı yürütülen ve Milli Güvenlik Kurulunun 28 Şubat 1997 tarihli kararına konu teşkil eden rejim aleyhtarı irticai faaliyetler ile söz konusu kararla Bakanlar Kuruluna bildirilen tedbirlerin uygulanma durumu da gözden geçirilmiştir.

Konu ile ilgili yapılan değerlendirmeler ışığında:

A. Rejim aleyhtarı irticai faaliyetlerin önlenmesi için alınması gereken yasal ve idari tedbirlerin uygulamaya geçirilmesi konusunda, hükümet tarafından ortaya konulan siyasi irade ve kararlar, bağımsız yargı organları tarafından mevcut yasalar çerçevesinde başlatılan yasal işlemler, halkımızın, basın ve yüce Parlamentonun Atatürk ilke ve inkılaplarına, demokratik ve laik cumhuriyet olan gönülden bağlılığı sonucu, Türk milletini çağ dışı bir yaşam tarzına mahkum etmek isteyen azınlık bir grubun temsil ettiği zihniyetle mücadele için gerekli iyi niyet ve iradenin mevcudiyeti memnuniyetle müşahade edilmiştir.

B. Ancak, halen bazı kişi ve kuruluşların, halkımızın kutsal din uygulamalarını istismar ederek, şahsi nüfuz ve siyasi çıkar sağlama çabalarını sürdürdükleri, rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınan yasal tedbirleri istismar ederek islam dinine karşı alınmış gibi göstermek istedikleri ve bu yönde çeşitli faaliyetler içinde buldukları saptanmıştır.

C. Anayasamızın 24. Maddesiyle teminat altına alınmış bulunan din ve vicdan hürriyetinin, halkımızın büyük çoğunluğunu teşkil eden samimi inanç sahibi mütedeyyin vatandaşlarımız tarafından en geniş anlamda kullanılmakta olduğu, bu hürriyetlerin kısıtlanmasının söz konusu olamayacağı gibi, demokrasinin temeli olan laiklik ilkesinin gereği olarak dini inançların devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı konusunda da tam bir görüş birliğine varılmıştır.

D. Ulu Önder Atatürk'ün Türk milletine en büyük emaneti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Anayasada belirtilen temel niteliklerinin korunmasının devletin bütün kurum ve kuruluşları ile Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin görevi olduğu, bu konuda en küçük bir taviz verilmesinin söz konusu olamayacağı, rejim aleyhtarı faaliyetlere karşı başta anayasa olmak üzere yasal işlemler uygulanırken samimi inanç sahibi mütedeyyin vatandaşlarımızı rencide edici beyan ve hukuk dışı davranışlardan kaçınılması, bu mücadelenin demokratik, laik hukuk devleti kuralları içerisinde yürütülmesinin gereği belirlenmiştir.

E. Bunun yanında; bazı kişi ve kuruluşlar tarafından açık veya kapalı bir şekilde, yasaları hiçe sayarak, rejime yöneltilecek faaliyetlerin de hoşgörü ile karşılanmasının bu kişi ve kuruluşları cesaretlendireceği, bu nedenle, öncelikle mevcut yasaların kararlılıkla uygulanması, ayrıca yasalardaki değişikliklerin ve bu mücadele ile ilgili hazırlanan yeni yasaların yüce Meclisten süratle çıkarılmasının önem taşıdığı hususlarında görüş birliğine varılmıştır.

vurgulayacağı” belirtildi. Ayrıca, “Genelkurmayda yapılan iç değerlendirmede, ‘MGK, saatlik, günlük ya da aylık değerlendirmeler yapmaz. Bir strateji çizer ve bu yolda ödün vermeden yürür. İrtica da bu değerlendirme çerçevesindedir. Ülkedeki birinci tehdit irticadır. Burada gerekli uyarılar yapılır. Eğer bu uyarılar dikkate alınmazsa, TSK nasıl PKK ile mücadele etmişse bununla da mücadele eder’ görüşü”nün vurgulanacağı da basına bildirildi. Görüşmede, “İrtica ile mücadelede en can alıcı nokta, kaymakam ve valilerin tutumudur. Bu mücadeleye inananın ya da yanında yer almayan yöneticilerin görevden alınması, hükümetin bir kararlılık gösterisi olacaktır. Bu yapılmazsa, yapılan mücadele sifira iner. Hükümetin kararlılığını ortaya koyacak bir başka tavır da türban gibi irtica simgeleri için atılacak adımdır” görüşlerinin vurgulanacağı önceden belirtildi.

27 Marttaki MGK toplantısında TSK ile hükümet arasında “uyum” sağlandı.

BÇG ya da genellikle askeri yetkililer, 1998 yılında da 28 Şubat programı doğrultusunda kendi inisiyatifleriyle soruşturmalar, denetimler uygulamayı sürdürdüler. Ocak sonunda BÇG’nin yurtdışındaki Türk derneklerini “irtica”nın yanısıra “bölücülük” tehdidi açısından denetlediği öğrenildi. Basına verilen bilgilere göre, BÇG’nin bu denetimle ilgili raporunda, PKK dışındaki sol derneklerin faaliyetlerinin de yakından izlendiği belirtiliyor; BÇG’nin yurtdışındaki çalışmalarının kapsamıyla ilgili bilgilere de yer veriliyordu. Rapora göre BÇG’nin düzenlediği toplantılara konsolosluk görevlilerinin yanı sıra Türk derneklerinin temsilcileri de katılıyor ve bu toplantıda “irtica ve bölücülükle mücadelede” nelerin yapılabileceği tartışılıyordu. Yurtdışında bulunan din görevlileri ve öğretmenlere verilen konferanslarda, “demokrasinin Türkiye için fazla lüks olduğu, partiler ve TBMM’nin iş yapmadığı, PKK’nin belinin kırıldığı, sırada Türkiye’yi İran’a benzetmek isteyen irtica gruplarıyla mücadele olduğu” anlatılıyordu. Konferanslarda yapılan propaganda, “vatanın irticacılar tarafından bölünmek istendiğini; geçmişte Avrupa’da PKK ile nasıl mücadele verildiyse, bugün de irticaya karşı aynı mücadelenin verilmesi gerektiğini” vurguluyordu. Bu çalışmalarda, “devlet idaresinde çift başlılığın olamayacağı, MGK’nin bunu istemediği ve ordudan izinsiz hiçbir hareketin olamayacağı” da ifade ediliyordu.

Kasım ayında ise, Millî Gençlik Vakfı hakkında Harp Akademileri Komutanlığının bir araştırma yaptığı duyuruldu. Komutanlık, “irticanın devlette tek eksiğinin ordu olduğunu” iddia ediyordu. Askerlerin “irticacılığı” günlük hayatta da gözetim altında tutma gayreti, 1997’deki yoğunlukta olmasa bile, devam etti. Osmaniye Belediye Başkanı Ahmet Gürbüz’ün 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı

kutlamalarına katılmasına izin verilmedi; iddiaya göre bunun gerekçesi, “sakallı olması” idi. Aralık ayı başında, Garnizon Komutanı Tümgeneral Mehmet Kenzi Suner, bir toplantıda “sanatkâr ve paşa haddini bilecek” şeklindeki sözlerinden ötürü azarladığı Konya Selçuklu Belediye Başkanı İsmail Öksüzler hakkında şikayette bulunarak soruşturma açtırdı. MGK ve Genelkurmay Başkanlığı, “irtica tehdidi”yle ilgili propaganda faaliyetleri çerçevesinde 1997’de başlatılan brifinglerini 1998’de de sürdürdü. 7 Ocak günü basına, 13 Mart günü rektörlere brifing, 14 Mart günü de yüksek bürokratlara “irtica kursu” verildi. Mart ayından itibaren din görevlilerinin “bilgilendirileceği”, benzer bir “kursun” işadamlarına, gazetecilere, hatta siyasi parti yöneticilerine verilmesinin planlandığı duyuruldu. 30 Ağustos konuşmasında “Türk Müslümanlığı”ndan bahseden Hava Kuvvetleri Komutanı İlhan Kılıç, ordunun belirli bir “doğru din” modeli telkiniyle iç içe geçen resmi “Türk laikliği”ni pekiştirmeye dönük iddiasını ortaya koydu. Diyanet İşleri Başkanlığı yönetiminde ilk kez bir emekli albay görevlendirildi ve Aralık başında bu görevli, cami ve mescitlerde görev yapacak personelle ilgili bir yönetmelik hazırladı.

Ordunun kendi bünyesinde “irticacılık” zannı altında olan personele dönük yürüttüğü tasfiyeler, 1998’de arttı. Ocak sonunda, kuvvet komutanlıklarının “irticai faaliyeti” saptanan subayları Yüksek Askeri Şura (YAŞ) kararlarını beklemeden, sicil sisteminden yararlanarak atabilmesine ilişkin düzenlemelerin hazırlandığı bildirildi. “İrticai sermaye”ye dönük resmi kuşkulara bağlı olarak 1998’de bazı operasyonlar yapıldı. Nisan sonunda MÜSİAD üyesi Dost Sigortacılık AŞ yöneticileri gözaltına alındılar. Mayıs sonunda Ankara DGM, MÜSİAD hakkında iddianame hazırladı. Ağustos ayında, büyük “İslami sermaye” şirketlerinden Kombassan’la ilgili MİT’in soruşturma yürüttüğü öğrenildi. Gerek “irticai sermaye” gerekse devlet içinde örgütlenmeye dönük faaliyetleri ile ilgili olarak Fethullah Gülen cemaatinin Genelkurmay Başkanlığı tarafından takibe alındığı haberleri Ocak ayı ortasında basına yansıtıldı, ancak bu yönde somut bir operasyon 1998 yılında gerçekleşmedi.

İslamcı kesimin rejim karşıtı silahlı örgütlenme cabaları konularında, kapsamlı ve sistematik kanıtlar ortaya konulamadı, ancak zaman zaman bu yöndeki kuşkuları doğrulayan örnekler verildi. Ocak ayında, kapatılan RP lideri Erbakan’ın Libya merkezli “Uluslararası İslam Halk Komitesi”ne üyeliğiyle ilgili bilgilerin basında çıkması, RP ve onun yerine kurulan FP’nin “dış mihraklarla bağlantısı” yanında uluslararası silahlı örgüt bağlantısı şüphelerini canlandırdı. Ankara Emniyet Müdürlüğü, Mart ayında, RP’nin sahte belgelerle yurtdışına gitmesine

aracılık ettiği öğrencilerin Lübnan Hizbullahının kamp- larında silahlı eğitimden geçirildiğini iddia eden bir raporu açıkladı. Aynı günlerde Ankara DGM'nin soruş- turduğu "Yurtdışı Mezunları Gençlik ve Dayanışma Vakfı" yöneticileri hakkında da, "sahte diploma temini" ve "yurtdışında şeriat eğitimi" yanında, "terör eğitimi yaptıkları" iddia edildi. Kasım ayında, Almanya'da yaşayan Cemalettin Kaplan'ın önderlik ettiği, onun ölümünden sonra oğlu Metin Kaplan'ın üstlendiği radikal İslamcı hareketle ilgili soruşturmalar sonucunda, bu grubun Anıtkabir'e saldırı hazırladığı iddia edilen 23 mensubu gözaltına alındı ve 21'i tutuklandı. Almanya'da "siyasal sığınmacı" olarak bulunduğu bildirilen Kaplan'ı Türkiye'ye iade etmeyen Almanya'ya, "Türkiye'yi istikrarsızlaştırma maksadıyla bu gibi bölücü ve irticacı unsurları beslediği" suçlamaları yöneltildi.

İslami kesimin kamusal tepkileri ise, genellikle türbanlı öğrencilerin eğitim hakkının engellenmesi sorunuyla sınırlı kaldı. Kamü kurumları ve üniversiteler, türbanı veya resmi deyimle "siyasi amaçlı başörtüsünü" yasakla- maya dönük düzenlemelere 1998 yılında ağırlık verdiler. 12 Mart günü toplanan "Rektörler Komitesi", MGK uzmanlarının "iç ve dış tehditleri ve Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin üniversitelere ilişkin bölümlerini anlattığı" toplantının ardından yapılan açıklamada, "isteyenin dilediği kılık ve kıyafetle üniversiteye gire- bilmesinin hukuken mümkün olmadığı" bildirildi. Açıklamada, şöyle denildi:

"Yükseköğretim kurumlarımızın yöneticileri ve men- supları, milletimizin sağlık, mutluluk ve refahının artırıl- ması, devletimizin daha da yüceltilmesi için var güçleri ile çalışan, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerine ve Yüce Türk Milletinin tüm milli ve manevi değerlerine en az başkaları kadar bağlı ve saygılı kişilerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nde görev yapan her yönetici, hukukun gereklerini hiç bir kişisel yoruma girmeksizin yerine getirmek, üniversitemizde görevli her düzeydeki per- sonel ile öğrencilerimiz de hukuki mevzuata uymak zorundadırlar. Bu itibarla, kılık ve kıyafet konusunu istismar ederek, önce Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nite- liklerini zedelemeyi, daha sonra da Cumhuriyeti yıkmayı amaç edinmiş kötü niyetli kişilere karşı disiplin yönet- meliği hükümleri uygulanırken, çeşitli yöntemlerle baskı altında tutularak kandırılmış gençlerimizin aydınlatıl- maları için azami gayretin sarf edilmesi sürdürülecektir. Bugün bu kutsal vatan toprakları üzerinde Şanlı Türk Bayrağı dalgalanıyorsa, binlerce yıllık şanlı tarihimiz içinde yoğrulmuş günümüze gelen Türkler'e özgü engin hoşgörü ortamı içinde İslamiyet en iyi şekilde ülkemizde yaşanıyorsa, tüm bunları Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran büyük Atatürk ile onun silah ve siyaset arkadaşlarına

borçlu olduğumuza asla unutulmamalıdır."

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünün türbanlı öğrencilerin üniversite kampüslerine girişini yasaklaması, birçok yerde İslamcı öğrencilerin başörtüsü yasağına karşı sürekli gösteriler yapmasına yol açtı. 1998-1999 öğretim yılının başladığı Ekim ayında yoğunlaşan bu eylemlerde, Kasım ayında Sivas'ta 300 türban eylemcisi hakkında soruşturma açıldı, 35'i okuldan uzaklaştırıldı. Gaziantep'te de 100 öğrenci hakkında soruşturma açıldı. 14 Kasım'da türbana yasağına karşı Konya'da düzenle- nen protesto gösterisine başlangıç aşamasında müdahale eden polis, 51 kişiyi gözaltına aldı. Aynı ay, Harran Üniversitesinde türban düzenlemesine uymamakta dire- nen Araştırma Görevlisi Hatice Kural Ünlü'nün görevine YÖK tarafından son verildi; Ünlü, hiçbir kamu kuru- luşunda da görev alamayacaktı. Ayrıca Kasım sonunda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi profesörü Ahmet Ağırakça hakkında, "öğrencilerine hakaret" ve "kökten- dincilik" suçlamasıyla soruşturma açıldı. Bu arada bazı türbanlı öğrencilerin Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yaptığı başvuru, Mart ayında reddedilmişti.

"İstihbarat birimleri"nin Mart ayındaki MGK toplantısına sunduğu raporda, bazı bakanların türban tartışmalarının "kısıf bir döngü olduğu" görüşüne, "bu tartışmaları yapan kitle, Türkiye Cumhuriyetini kendisine düşman olarak görmekte ve onu yıpratmak için de her türlü çabayı göstermektedir. Örneğin TSK ile MİT'e bir yıldır yapılan ağır eleştirilerin amacı da budur" şeklinde yanıt verildi. Raporda, "türban konusunda verilecek bir tavizin sonunun gelmeyeceği", "irticai unsurların tehlikeli bir şekilde polisi şiddet kullanmaya zorlamayı ve böylece kendilerini mazlum göstermeyi planladıkları" iddia edil- di. Raporda, "ilk bakışta yapılan bir değerlendirmede, başörtülü kızların haklı olduğu, bunun dinin bir emri olduğu, bu kişilere haksızlık yapıldığı, Batının uzay ile uğraştığı bir dönemde Türkiye'de insanların başları örtülü diye üniversitelere alınmasının yanlış olduğu, bunun 21. yüzyıla yakışmadığı, şeklindeki görüşlerin haklı olduğu belirtilebilir. Ancak konu dikkatlice ve duygusallıktan uzak incelendiğinde gerçeğin bu olmadığı ortaya çıkacak- tır" denildi. Raporda şu görüşlere yer verildi:

"Sayıları ne olursa olsun, Türkiye'de laik devleti yıkarak yerine din devleti kurmak isteyen güçlü bir kitle mevcuttur. Bu kitlenin dernek, vakıf, şirket ve her türlü imkanları mevcuttur. Bu kitle Türkiye Cumhuriyeti'ni kendisine düş- man olarak görmekte ve onu yıpratmak için de her türlü çabayı göstermektedir. Örneğin TSK ile MİT'e bir yıldır yapılan ağır eleştirilerin amacı da budur. Türban konusunda elde edilebilecek bir tavizin sonunun gelmeye- ceğini bilmektedirler. Bunu bir zafer olarak kullanacak- larıdır. Türbanlı öğrencilerin başlarını açarak derslere

girmeyi kabul ettiği, ancak mensup oldukları tarikatların buna izin vermediği, 'Bu konu bizim için semboldür' dedikleri istihbarat birimlerinde tespit edilmiştir. Türbanlı kız öğrenciler arasında görülen başı açık öğrencilerin bir kısmının da başını kasten açarak, kendilerine verilen desteği büyük gösterme amacı bulunmaktadır. Devlet, türban konusunda haklı olduğunu ne kadar açıklarsa açıklasın, irticai güçlerin propaganda gücüne yetişemez. Bunu bilen gerici güçler, halk nazarında mazlum ve mağdur görünümünü sürdürmek ve aldıkları desteği arttırmak için türban konusundaki faaliyetlerine devam edeceklerdir. Konuya bu açılardan yaklaşıldığında, 'bu yüzyılda boş şeylerle uğraşmayalım. İsteyen isteği kıyafeti giysin' demek, irticaya bilerek ya da bilme-yerek hizmet anlamına gelmektedir."

"28 Şubat sürecini" değerlendiren demokratik hükümet-dışı kuruluşların yöneticileri, bu politikanın yalnızca kriminalize edilen İslamcı kesimi hedef almayıp her türlü siyasal ve toplumsal muhalefeti baskı altına alan otoriter bir rejimi kurmuştuğunu belirttiler. 28 Şubat sürecinde İHD, HADEP ve Mezopotamya Kültür Merkezi üzerindeki baskıların tırmandırıldığı saptandı. KESK, 28 Şubat sürecinin özeleştirmeleri ve işçiler aleyhine düzenlemeleri hızlandırdığını bildirdi. İHD İstanbul Şubesi, yurttaşların kurban derilerini Türk Hava Kurumundan başka yerlere vermesini engelleyen düzenlemeleri eleştirdi.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 26 Mart günü BÇG ve BTK'nin faaliyetleri hakkında resmen bilgi istedi; Haziran ortasında da bu yapıların faaliyetlerini araştırmayı denedi. Mevcut siyasal ve idari mekanizmaların üstünde yer alan bu olağanüstü yönetim ve denetim birimlerini denetleme girişimine karşılık, Milli Savunma Bakanlığı, BÇG hakkında "yasal olduğunu" belirtmek dışında bilgi vermedi. Komisyona bilgi sunması istenen Bakanlık uzmanları, Haziran ayındaki Komisyon toplantısına katılmadılar; Komisyonun bu toplantıda elde edebildiği tek somut veri, BTK'nin bulgularını MGK Genel Sekreterliğine aktardığından ibaretti.

I.2

İNSAN HAKLARI

KONUSUNDA RESMİ GİRİŞİMLER

1998 yılında hükümet kuruluşları, insan haklarının korunmasıyla ilgili çeşitli çalışmalar yaptılar. Lüksemburg Zirvesinde Türkiye'nin, Avrupa Birliğinin 2000'li yıllardaki genişleme sürecinden dışlanması ardından, hükümet, "insan hakları ihlalleri" konusundaki sorunları yeniden gözden geçirmeye karar verdi. 1998

yılında, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi yargıçları ve insan haklarıyla ilgili çalışma yapan hükümetdışı kuruluşlar da, Türkiye'de insan haklarının korunması için yapılması gereken bazı düzenlemeleri gündeme getirdiler. Bu öneriler hükümet tarafından dikkate alınmadı ve yapılan hukuksal çalışmalar konusunda, Barolara ve üst düzey yargı kuruluşlarına bile görüş sorulmadığı gözlemlendi.

İnsan haklarıyla ilgili en kapsamlı proje olan ve 1997 yılında açıklanan yeni Türk Ceza Yasası Ön Tasarısı üzerindeki çalışmalar ise, bu konuda zaman zaman yapılan açıklamalara karşın, yapılmadı. Ocak ayında, Tasarının Bakanlar Kurulunda imzalandığı ve TBMM'ye sevk edildiği bildirilmişti. İdam cezasının kaldırılmasını ve "düşünce suçları" için öngörülen cezaların azaltılmasını getiren Tasarı, TBMM'ye sevk edildikten sonra hukukçuların yoğun eleştirisine konu oldu. Yargıtay Başkanlığı tarafından Şubat ayında TBMM Başkanlığına sunulan bir yazıda, Tasarıyla ilgili olarak yargı kurumlarına danışılmaması eleştirildi. Yargıtay, insan öldürmenin cezasının mülkiyete yönelik suçların cezasından daha az olması, mafya tarzı örgütlenmeler için getirilen cezaların mevcut cezalardan daha az olması ve laikliğe karşı suçlar için öngörülen cezanın üst sınırının düşürülmesi bakımından Tasarıyı eleştirdi.

Hükümet kuruluşlarının, insan haklarıyla ilgili çalışmalarını, daha çok Avrupa Birliğinin eleştirileri merkezinde yoğunlaştırdıkları gözlemlendi. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin anayasa hukukunun bir parçasını oluşturmasına karşın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) Türkiye ile ilgili kararları ise, yasal sistemde ve yargı kararlarında nadiren etkili oldu. AİHM kararlarına yönelik savunmacı eleştiriler de, yargının AİHM içtihatına uygun kararlar almasını önledi. Örneğin, Ekim ayında İstanbul Barosu Genel Kurulunda konuşan dönemin Adalet Bakanı Hasan Denizkurdu, AİHM kararlarının "masaya yatırılıp incelenmesi gerektiğini" de kaydeden Denizkurdu, görüşlerini şöyle ifade etti: "Burada maalesef çifte standart vardır. Bu çifte standart özellikle siyasi davalarda söz konusudur. AİHM'nin birçok kararının da doğru olduğunu kabul etmek zorundayız. Hiç kimse Türkiye'deki durumun insan hakları açısından güllük güllüştürdüğünü söyleyemez. Dili, dini, ırkı ne olursa olsun, yasalar önünde insanların eşit olduğunu kabul edip yeniden bir hukuki yapıya kavuşup, AİHM'nin yarınlarda bizim için tenkit getirmesini engelleyecek hukuki değişikliği yapmamız lazım." Yetkililerin Mahkeme kararlarıyla ilgili yaptıkları en olumlu yorum bu oldu. Öte yandan, AİHM'nin ihlal kararı verdiği davalar, Türkiye'de yargılama konusu olduğunda, farklı kararlar alınmaya devam etti. Örneğin

AİHM'nin gözetiminde tecavüz gördüğüne karar verdiği Şükran Aydın'ın davasında, AİHM kararı aksine, tecavüzle suçlanan sanık hakkında beraat kararı verildi. DGM'lerin yalnızca askeri yargıçların varlığıyla sınırlı olarak ele alındığı İncal davasının ardından ise, DGM'lerde askeri yargıçların görevlendirilmesine son verilmesi için çalışmalar başlatıldı (bkz. Adil Yargılanma).

1998 yılında insan hakları ve demokratikleşme alanında en üst düzeyde yapılan çalışma, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan "Demokratikleşmeye Engel Oluşturan Yasaların Değiştirilmesi" konulu rapor oldu. Raporda yer alan önerilerden birinin, "demokratikleşmeye engel olan yasaların değiştirilmesi ve Anayasada güvence altına alınan temel hak ve hürriyetlerin korunması ile ilgili yasaların çıkarılması için, TBMM'de sürekli bir komisyon kurulması" olduğu bildirildi. "Çağdaş devlet normları ile karşılaştırıldığında, Türk demokrasinin bazı önemli sorunları olduğu" ve "bu sorunların büyük bölümünün hukuksal ve kurumsal yapı ile ilgili olduğu" görüşlerine yer verilen raporda, anayasa hukukuyla ilgili şu görüş ifade edildi: "Anayasamız, insan hakları ve demokratik kurumlar açısından zengin olmakla beraber, hak ve özgürlüklerin kullanılmasında öngördüğü koşullar, tanıdığı özgürlüğe aynı madde kapsamında yer verdiği sınırlamalarla, demokratikleşme sürecinde önemli bir engel oluşturmaktadır. Anayasada yapılacak değişiklikler sonunda, Türkiye Cumhuriyeti, sahip olacağı çağdaş anayasası ile çağdaş devlet, insan hakları, hukukun üstünlüğü, laik ve sosyal devlet icaplarına daha olumlu cevap verecek bir düzeye ulaşmış olacaktır."

Raporu hazırlayan Devlet Denetleme Kurulunun önerileri arasında, hukukun üstünlüğünün sağlanması amacıyla, Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimine açılması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı ilkelerine dayanılarak Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda (HSYK) köklü değişiklik yapılması, adli ve idari yargıya mensup yargıç ve savcılarla ilgili ayrı kurulların oluşturulması, Adalet Bakanı ve Bakanlık Müsteşarının Kurul üyeliğine son verilmesi de vardı. Raporda, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı yolunun açılması da önerildi. Raporda, 12 Eylül 1980 askeri cuntasının liderlerinin eylem ve işlemlerini yargı denetimine kapalı tutan Anayasanın geçici 15. maddesinin üçüncü fıkrasının da kaldırılması istendi.

Devlet Bakanlığına bağlı İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, 17 Temmuz 1997 ile 23 Kasım 1998 tarihleri arasındaki dönemde 62 toplantı yaptı. Kurulun 1998 yılı içerisinde yaptığı en önemli düzenleme, "Yakalama,

Gözetim Alma ve İfade Alma Yönetmeliği" oldu; Yönetmelik, 1 Ekim günü yürürlüğe girdi. Ayrıca, Üst Kurul, TCY'nin işkence ve kötü muamele yapanların cezalandırılmasını öngören 243. ve 245. maddeleri ile tıbbi raporlarla ilgili 354. maddelerini de yeniden düzenledi (bkz. Kişi Güvenliği).

Üst Kurulun 6 Ocak günü yapılan toplantısında, "bekaret kontrolü"nü "adli zorunluluklar" dışında yapılmamasını öngören bir düzenleme benimsendi. "Bekaret muayenesi kadınların saygınlığını rencide edici bir durumun ortaya çıkmasına neden oluyor" diyen insan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk, "Adli zorunluluklar nedeniyle bekaret kontrolü yapılabilir. Ama bu uygulamaların dışında da kontroller yapıldığını biliyoruz" dedi. Türk, "Cebren ırza geçmek, kızlık bozma, zina suçları gibi suçlar da bu kontroller gereklidir. Ancak Türkiye'de adli zorunlulukların ötesine geçilerek, bazen bir genç kız veya kadın hakkındaki herhangi bir şüpheli söylenti kadınların ve kızların muayeneye sevk edilmesine neden oluyor. Bu muayeneler basın ve medya aracılığıyla teşhir ediliyor. Türk toplumunda iffet kavramı yüksek ahlak değerlerinin başında geliyor. Bu muayeneler de bu amaçla yapılıyor. Ama sonunda, bu muayenenin yapılma biçimi gerek basın yoluyla duyurulması, kontrole tabi tutulan ve muayene edilen kadının saygınlığını rencide edici bir durumun ortaya çıkmasına yol açıyor" dedi.

Üst Kurul, insan haklarının korunması amacıyla bir Ombudsman ya da "Kamu Denetçisi" kurulmasına da çalışmalarında ağırlık verdi. Adalet Bakanlığının, Uzlaşma Kurulları ve Ombudsman kurulması için yasa tasarısı hazırladığı, tasarının TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildiği bildirildi. 1998 yılında bu konuda bir yasal düzenleme yapılmadı.

İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, devlet memurlarının mesleki başarılarını gösteren Sicil Yönetmeliğine ekli çizelgede, sicil raporunun mesleki ehliyeti bölümüne "Memur insan haklarıyla ne kadar ilgilidir; insan haklarına ne kadar saygılıdır?" şeklinde bir soru ekletti.

Hikmet Sami Türk ile TRT Genel Müdürü Yücel Yener arasında imzalanan protokolde, TRT'de "insan hakları" ile ilgili programlar yapılmasına karar verildiği bildirildi. Üst Kurul kararıyla TRT programlarında "İnsan hakları alanlarındaki yasama ve yürütme faaliyetlerine; Koordinatör Üst Kurulunun çalışmalarına; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 50. yıldönümü kutlamalarına; BM İnsan Hakları Eğitimi 10. yılından dolayı yapılacak etkinliklere" yer verilmesi ve ayrıca TRT'de bir veya iki haftalık aralıklarla bir "insan hakları" programı yayınlan-

ması kararlaştırıldı.

Bu girişimle ilgili bir açıklama yapan İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Türkiye'nin 49 yıl önce Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine imza atarken söz konusu bildirgenin radyolarda ve okullarda okutulması için karar alındığını belirterek, buna karşın 50 yıldır hiçbir basın kuruluşu veya okulun insan hakları eğitimiyle ilgili girişimde bulunmadığını söyledi. Birdal, insan hakları ihlallerinin sistem sorunu olduğunu ve sorunların sadece toplumsal eğitimle çözülemeyeceğini ifade etti. Türk'ün ihlallerin önlenmesi yönündeki çabalarını "iyi niyetli, ancak yetersiz" olarak değerlendiren Birdal, "Bakanın insan hakları sorununu eğitime bağlaması yeterli bir saptama değil. Hukukun üstünlüğünü temel alan bir sistemin oturtulması gerekir Bu da ancak Anayasa ve yasaların değişimiyle mümkün" dedi.

Üst Kurul, adli kolluk sisteminin oluşturulmasını da gündemine aldı. Kurulun, genel kolluk kuvvetleri içerisinde adli hizmetlerde görevlendirilmek üzere geçici uzman personelin yetiştirilmesine karar verdiği bildirildi. Adli hizmetlerde görevlendirilecek personelin, hizmet içi eğitim yoluyla yetiştirileceği açıklandı.

Başbakan Yılmaz, Üst Kurulun kararları doğrultusunda, 26 Şubat tarihinde Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına genelge gönderdi. Dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu da, "55. hükümet programında öngörülen demokratikleşme, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılık, kişi hak ve özgürlüklerinin korunması ve adalet hizmetlerinin yaşama geçirilmesi konularında hassasiyet gösterilmesi" konulu bir genelgeyi, 6 Mart günü başsavcılıklara gönderdi. Polis ve jandarma telsizlerinin cumhuriyet savcılarınca dinlenebilmesi için cihazların edinilmesinin ardından soruşturmaların yakından takip edilmesini isteyen Sungurlu, kolluk kuvvetleri ile savcılık arasında iletişimi sağlayacak bir birimin oluşturulması için gereksinim duyulan personel miktarının Bakanlığa bildirilmesini de istedi. Adli kolluk oluşturulmasına geçici bir alternatif olarak savcıların kolluk güçleri üzerinde denetim kurmasını amaçlayan bu girişim, 1998 yılında sonuç vermedi.

Bu amaçla, emniyet müdürleri ve jandarma komutanlarının sicillerinin de savcılar tarafından tutulması düşünüldü. Dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, kolluk güçlerinden sorumlu olan görevlilerin sicilleri tutulurken, "İlgilinin görevi süresince bakılan hazırlık tahkikatlarının sonuçlanma miktar ve oranlarının, tahkikatlarının eksik yapılıp yapılmadığının, infaz için gönderilen gıyabi tevkif ve yakalama müzекkerelerinin

sayısı ile kaç tanesinin yakalandığının, ilamat, ihzar ve sair müzекkere gereklerinin ne oranda yerine getirilebildiğinin, faili meçhul suçlardan ve özellikle faili meçhul cinayetlerden kaçının aydınlatılabildiği ve kaçının kaldığının, işlenen suçlara el konulmasında ve adli görevlerin yerine getirilmesinde gösterilen hassasiyetin, cumhuriyet savcıları ile gerekli koordinasyonu sağlamada gösterdiği başarı gibi hususların belirtilmesi düşünülmektedir" demişti. Şubat ayında yapılan bu girişim, İçişleri Bakanlığının tepkisi üzerine sonuç vermedi. İçişleri Bakanlığı bürokratlarının, polislerin sicillerinin savcılar tarafından yürütülmesi ile Memurin Muhakematı Yasasının kolluk görevlilerinin yargılanmasını kolaylaştıracak şekilde değiştirilmesi tasarısına karşı çıktıkları bildirildi. Emniyet görevlilerinin sicillerinin vali ve kaymakamlar tarafından yürütüldüğünü, bunun yanında bir de cumhuriyet savcılarının bu konuda yetkilendirilmesine gerek bulunmadığını belirten İçişleri Bakanlığı, ayrıca Memurin Muhakematı Yasasının kaldırılması halinde "polisin çalışma şevkinin kırılacağını" ileri sürdüler. İçişleri bürokratlarının, insan hakları ile ilgili önerilen yeniliklere de karşı çıkarak, "polisin zaten insan haklarına azami derecede önem verdiğini, yeniden bazı düzenlemeler yapılmasına gerek bulunmadığını" savdukları açıklandı.

İnsan Hakları Eğitimi Ulusal Komitesi, 1998 yılında kuruldu. Birleşmiş Milletlerin 1995-2004 yıllarını "İnsan Hakları Eğitimi On Yılı" ilan etmesinin ardından kurulması gereken Ulusal Komite, bazı bakanlıkların yetkililerinin yanı sıra bazı akademisyenler ve hükümet dışı kuruluşların temsilcilerinden oluştu. İnsan hakları kuruluşları arasından İHD de kurulda yer almaya davet edildi. İHD, Ulusal Komitenin kuruluş tüzüğündeki "Üst Kurulun vereceği işleri yapacağı" hükmü nedeniyle, Komitede yer almamaya karar verdi. Kurulda, İHD yerine Helsinki Yurttaşlar Derneği görev aldı.

Ulusal Komitenin eğitim çalışmalarına başlamadığı 1998 yılında, kolluk görevlilerine ve amirlerine insan hakları eğitimi verme görevini, bakanlıklar sürdürdü. İçişleri Bakanlığının düzenlediği ve 30 Mart günü başlayan İnsan Hakları Konferansına, bütün illerin vali ve emniyet müdürleri katıldı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, konferanstaki konuşmasında, Metin Göktepe'nin öldürülmesinin ve Manisa'da öğrencilere işkence yapılmasının, "damacana suyunda bir damla mürekkep lekesi" olduğunu, "bunların polis teşkilatını lekeleyeceğini" söyledi. Demirel, "Türkiye itham altındadır. Türkiye'nin bu itham altında kalmaması lazım. Bugün çağdaş ülkelere göre Türkiye, insan haklarını ihlal eden bir ülkedir. Bana

göre bu ithamın haklılığı var mı, yok. O zaman Türkiye'ye herkes düşman mı, Türkiye'nin bir kısım dostları ve düşmanları çeşitli derecede Türkiye'yi insan hakları ihlalleri içinde olan bir ülke olarak görüyor. Valilere, emniyet görevlilerine düşen en büyük görev, Türkiye'yi bu itham altından çıkarmaktır" dedi.

Dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Konferansta yaptığı konuşmada, Türkiye'deki insan hakları kuruluşlarını, "Türk devletine karşı psikolojik savaş aygıtı olmakla" suçladı. Başesgioğlu, "birtakım çevrelerin bazı yerlere mesajlar göndererek, Türkiye'de insan haklarının ihlal edildiğinden ve insanlara işkence yapıldığından bahsettiğini" söyleyerek, "Özgür ülkede bu şekilde devleti suçlamak kolaydır. Acaba kendileri bunları söylerken bu özgür cumhuriyetin güvencesi altında olduklarını biliyorlar mı? Devletin güvenlik güçlerini hedef alan saldırılar gerçekleştiren hain teröristlerin kınandığını bir gün dahi olsa görmedik. İnsan hakları evrensel bir kavramdır. Ancak terör de evrensel bir beladır" dedi. Başesgioğlu, "Güvenlik kuvvetlerinin, insan haklarını ihlal ettikleri isnat ve iddialarının asıl amacının, Türkiye'nin başta bu gücü olmak üzere, yargı, yürütme mekanizmalarını baskı altında tutmak, görev zaafiyeti oluşturmak ve Türkiye'yi dünya kamuoyu önünde güç duruma düşürmek olduğunu" öne sürdü. Konferansta konuşan İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk ise, "İşkence ve kötü muamele çağdaş dünyada bir toplum için en büyük lekedir. Türk milleti, böyle bir lekeyi taşımaya layık değildir" dedi.

İnsan hakları alanında çalışma yürüten bir başka kurum da. Başkanlığını DSP Aydın Milletvekili Sema Pişkinsüt'ün yaptığı TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuydu. Göreve başlamasının ardından bir açıklama yapan Pişkinsüt, "Komisyonda ilk yapacağımız şey, bilgi akışını ve bilgi toplanmasını, toplanan bilginin de uluslararası ve ulusal boyutuyla devamlılığını sağlamak olacak. Onun için de burayı çağdaş bir şekilde bilgisayar ortamıyla insan haklarına ait bir bilgi bankası niteliğini taşıyabilecek hale getiriyoruz. Bilgi bankasının ve hızlı çalışma sisteminin çok daha verimli kararlar çıkartılabilmesi için teknik bir yapı oluşturacağız. Bu teknik yapı bilgisayar ortamında internet bağlantılı olacak ve anında tercümesi sağlanabilecek. Burada, 'dışarıdaki hukuk bizi bağlamaz' düşüncesi olmayacak" dedi.

İnsan hakları konusunda kamuoyu oluşturulmasının öneme işaret eden Pişkinsüt, Komisyonun sürekli bir yayını olması gerektiğini belirtirken, her yıl bir kurultay toplanmasını önerdi. Pişkinsüt, şunları söyledi: "Kurultay dışında birçok kez değişik gruplarla toplantılar şeklinde çalış-

malarımızın olması lazım. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında insan haklarının açılımını sağlayacak bir eğitimin yapılabilmesi için kurulacak olan bilgi bankasından elde edeceğimiz bilgilerle nerelerde problem var, hangi noktalardan eğitim planlanabilmeli, uluslararası sorunları nasıl hallediyoruz da tartarak devamlı onlarla iç içe ve o yönden açılım sağlayacak bir yapı gerekiyor. Konunun uluslararası boyutunu mutlak suretle yerleştirmemiz lazım. Bütün bunların yanında bu alanda çalışma yapan gönüllü kuruluşların da özendirilmesi kaçınılmazdır. Biz bu özendirmeyi hiç görmedik. Komisyona bakıldığı zaman hantal yapı hemen kendisini gösteriyor. Çünkü gitmişsiniz, raporunuzu yazmışsınız ve değişen bir şey olmamış. Yürütmeye yazmışsınız, oradan da cevabi yazı gelmiş ama, tatmin edici değil. Bunun arkasının çok iyi irdelenmesi gerekiyor. Polisle olan diyaloglarda ve polisin eğitiminde yapılanların incelenmesinin de bu Komisyonun görevi olduğunu düşünüyorum. Polis, insan haklarına dayalı olarak bazı çalışmalar yaptı, bazı dersler koydu ama, bildiğimiz kadarıyla polise ders vermeye gidenler komiser seviyesinin üstündeki müdürleri eğitiyor, önemli olan bire bir polisin ve jandarmanın eğitimidir. Komisyonun faili meçhul cinayetlerin çözümü ile ilgili alan saha çalışması yapması lazım."

Sema Pişkinsüt'ün açıkladığı bu projeler, 1998 yılında gerçekleşmedi. Komisyon, 1998 yılında gözaltı yerlerinde ve cezaevlerinde kapsamlı bir inceleme yaptı (bkz. Kişi Güvenliği). Bu incelemenin raporu, halen yayımlanmadı. Komisyon üyesi Haşim Haşimi, raporun hazırlandığını, ancak hükümet tarafından "devletin itibarını zedeleyeceği" gerekçesiyle yayımlanmasının önlediğini açıkladı.

I.3

İNSAN HAKLARI VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

1998 yılı Türk dış politikasında geleneksel sorunların devam ettiği ve hemen hiçbir konuda köklü bir iyileşmenin gerçekleştirilemediği bir yıl oldu. İnsan hakları sorunu ve bununla bağlantılı diğer sorunlar ise gerek ikili gerekse çok taraflı ilişkileri gölgelemeye devam etti.

Geleneksel sorunların başında gelen Kıbrıs ve Yunanistan'la ilişkiler konusunda 1998 boyunca herhangi bir ilerleme sağlanamadı. ABD'nin 1998'i Kıbrıs için "çözüm yılı" ilan etmiş olmasına rağmen, çözüme yaklaşılamadığı gibi, Kıbrıs'ın AB'yle tam üyelik görüşmelerine başlaması, sorunu daha da çapraşık hale

getirdi. Yunanistan'la sorunlarını ikili görüşmelerde ele alma konusundaki kararlılığını sürdüren Türkiye, Şubat ayında bu yönde bir öneri paketi sundu; ancak öneriler, sorunların Uluslararası Adalet Divanına götürülmesini isteyen ve bu konuda ABD ve AB'nin desteğini alan Yunanistan tarafından kabul edilmedi. Her iki müzminleşmiş sorun da, S-300 füzeleri, Ege'deki tatbikatlar, Yunanistan'da PKK'nin desteklenmesi ve AB'de mali yardıma koyduğu veto gibi eksenlerde varlığını sürdürdü. Öte yandan, her iki ülkede de azınlıklar sorunu devam etti: Yunanistan yurttaşlıktan çıkardığı ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu 60 bin kişinin haklarını iade etmek yerine, vatansızlık belgesi verme yoluna giderken, Türkiye'de ise, Heybeliada'daki Chalki Manastırının mütevelli heyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğüne feshedilmesi Kasım ayında yeni bir gerginliğe yol açtı. Avrupa Parlamentosu, 19 Kasım'da aldığı kararda, Türkiye'nin bu kararını Patrikhanenin dinsel faaliyetlerini engellemeye yönelik olarak 1971'de başlattığı işlemlerin son adımını olarak niteleyerek, bu son girişimin Ruhban Okulunun bütün faaliyetlerini sona erdirmeye ve malvarlığını Türk devletine aktarmaya yönelik bir girişim olmasından kaygı duyulduğunu belirtti; Türkiye'nin bu hukuka aykırı ve haksız kararı değiştirmek için gereken bütün önlemleri almasını ve Ruhban Okulunun yeniden açılması için mümkün olan her şeyi yapmasını istedi.

1998'de Türk dış politikasındaki en önemli sorunlardan biri, 12-13 Aralık 1997'de yapılan AB Konseyi Lüksemburg Zirvesinin ardından donma noktasına gelen AB ile ilişkilerdi. Türkiye, 1998 yılı boyunca, Türkiye'ye karşı "çifte standart uyguladığı" ve "ayrımçılık yaptığı" gerekçesiyle AB ile siyasi diyalogu kesme ve ilişkileri Ortaklık Anlaşması ile sınırlama kararına bağlı kaldı. Hükümet, AB'den beklentilerini, diğer aday ülkeler için öngörülen gözden geçirme mekanizmasına alınması, mali işbirliğinin yeni ve daha güvenli bir hukuksal mekanizmaya oturtulması ve Türkiye'nin diğer adaylarla eşit statüde çok taraflı AB platformlarına kabul edilmesi olarak belirledi. Hükümet, bu beklentileri dışındaki her türlü öneriyi reddedeceğini ortaya koyarak, 12 Martta Londra'da yapılan Avrupa Konferansına katılmadı. Ayrıca, 25 Mayıs'ta yapılması öngörülen Ortaklık Konseyi toplantısına da katılmayacağını açıkladı. Birleşik Krallık hükümetinin dönem başkanlığını yürüttüğü AB ise, tek para birimi uygulamasına ilişkin sorunlar ve aday ülkelerle görüşmeleri başlatma hazırlıklarıyla uğraşırken, Türkiye ile ilişkilerini Mart ayında kabul ettiği "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" temeline oturtmak için çaba har-

cadı, ancak karşısında Türkiye'nin yanı sıra ABD'yi de buldu: ABD, "50 yıllık istikrarlı müttefiki" Türkiye'nin tam üyeliğini destekleyeceğine ilişkin sözünü tutarak, bunu ikili ve çok taraflı platformlarda her fırsatta dile getirdi, hatta Clinton'un Cardiff Zirvesine katılan Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis'i geceyarısı otelden arayarak Türkiye'ye karşı vetosunu kaldırmasını istemesinde olduğu gibi, bunu zaman zaman baskıya dönüştürdü. Yine de, 15-16 Haziranda yapılan ve dönem başkanlığının Avusturya tarafından devralındığı Cardiff Zirvesinden farklı bir karar çıkmadı: Türkiye aday ülkeler arasında sayılmadığı gibi, mali yardıma ilişkin Yunanistan vetosu da kalkmadı.

Bu durum, AB içinde de rahatsızlıklara neden oldu ve Türkiye-AB ilişkileri, Aralık ayında, Avrupa Parlamentosunun aldığı bir kararla farklı bir aşamaya geldi. AP, AB Komisyonunun Türkiye'yle ilişkilere ilişkin raporu üzerine aldığı bu kararda, Gümrük Birliğinin genel olarak iyi işlediği saptamasını doğrularak, Gümrük Birliği anlaşmasının mali hükümleri dahil bütün hükümlerinin uygulanabileceğini bildirdi. Ama, Gümrük Birliğinin sağlamaştırılmasına ve Avrupa-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik önerilerin birçoğunun hiç olmazsa başlangıçta AB bütçesinden katkı sağlanmadan gerçekleştirilemeyeceğini doğruladı ve bunu herhangi bir koşula bağlamadı. Türkiye'ye ekonomisini uyumlaştırma ve yeniden yapılandırma çabalarında yardım gerekliliğine dikkat çekilen kararda, Türkiye'yi izole edecek ve böylece siyasi sisteminde, halkın yaşam koşullarında ve insan haklarının durumunda ilerlemeyi engelleyecek önlemlerin sona erdirilmesi istendi ve siyasi diyalogun yeniden başlatılmasının gerekliliğinde ısrar edildiği açıklandı.

AP kararında, önceki kararlarında olduğu gibi demokratikleşmenin devamı, insan haklarının korunması ve TSK üzerinde denetim kurulmasının; Türkiye'nin Yunanistan'la ve bütün komşularıyla iyi komşuluk ilişkileri kurmasının; özellikle Kardak ve kıta sahanlığı konuları başta olmak üzere Ege'deki sorunları çözme konusunda uluslararası hukuk ilkelerine saygının; Kıbrıs sorununa iki toplumun kültürel ve siyasi kimliklerine saygı gösteren ve Türkiye'nin BM kararlarını ve arabuluculuk önerilerini kabulünü içeren bir çözüm bulunmasının önemine dikkat çekiliyor; Kürt kimliğinin tanınması ve Kürt sorununa görüşmeler temelinde barışçı bir siyasi çözüm bulunması isteniyor; Saharov ödüllü Leyla Zana'nın ve bütün siyasi mahkumların serbest bırakılması talep ediliyordu. Ama mali yardımın koşula bağlanmamış

olması, AP'nin Türkiye'ye ilişkin tutumunda önemli bir değişiklik olarak algılandı. Nitekim, Ekim ayında mali yardımın önündeki veto engelini bertaraf etmek amacıyla, Türkiye'ye mali yardımın, üye ülkelerin oybirliğinin aranmadığı "gelişmekte olan ülkelere yardım fonu"ndan sağlanması konusu gündeme geldi. AB Komisyonunun 4 Kasım'da açıklanan ve AB'nin genişleme sürecinde Türkiye'nin de aday ülke olarak tanımlandığı raporu ise, Türk hükümeti tarafından, yürüttüğü ciddi dış politikanın başarısı olarak nitelendirildi ve yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edildi. Bununla birlikte, Öcalan sorununun da etkisiyle (bkz. Kürt Sorunu), 3 Aralıkta AP'nin kabul ettiği raporda, Türkiye'nin AB'ye başvurusunun önündeki başlıca engellerin Komisyonun ilerleme raporunda da belirtildiği gibi siyasi engeller olduğu değerlendirilerek yapılarak, Türk yetkililerden ayrıntılı bir takvim çerçevesinde Türkiye'yi Kopenhag ölçütlerini yerine getirmeye yaklaşılacak bir eylem planı hazırlanması istendi. Raporda, Kürt sorununun ilgili bütün taraflarca kabul edilebilecek siyasi ve barışçı bir çözüm bulmak üzere bir uluslararası konferans toplanması çağrısında bulunuldu (bkz. Kürt Sorunu). 11-12 Aralıkta yapılan Viyana Zirvesinde, Türkiye'ye ilişkin olarak sadece Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin daha fazla geliştirilmesine ve Avrupa Stratejisini öne çıkararak, Türkiye'yi üyelğe hazırlamaya büyük önem verildiğinin belirtilmesiyle yetinilmesi ve bu bağlamda Lüksemburg ve Cardiff'te alınan kararlara uygun olarak Avrupa Stratejisinin uygulanmasının oynayacağı merkezi rolün öneminin vurgulanması, uluslararası konferans konusunun gündeme gelmemesine sevinen hükümetin, adaylık konusundaki umutlarını 1999'a ertelemesine neden oldu. 1998 yılı, AB üyesi ülkelerle ikili ilişkilerde de yine sorunlu bir yıl oldu. Almanya, İtalya ve Fransa ile ilişkilerdeki bozulmalar, zaman zaman gerilime dönüştü. Hükümetin, tam üyelğe aday gösterilmemesinin sorumlularını bulmaya yönelik ısrarlı tutumu, hemen bütün AB üyelerini aslında Türkiye'yi desteklemiş olduklarına ilişkin açıklamalar yapmaya yöneltirken, Almanya ile ilişkileri çıkmaza soktu. Almanya yargı makamlarının PKK'yi "terör örgütü" olarak nitelendirmekten vazgeçerek, "suç örgütü" kategorisine alması gibi gelişmelerin de zedelediği ilişkiler, Başbakan Mesut Yılmaz'ın Alman hükümetini "yayılmacı" politika izlemekle suçlamasıyla iyice bozuldu. Almanya ile ilişkiler, 27 Eylülde yapılan seçimleri, "yepyeni bir Türkiye politikası" öneren ve Türkiye'nin Almanya ve AB ile ilişkilerini düzeltme sözü veren SPD'nin kazanmasıyla yeni

bir döneme girdi. Bununla birlikte, 1998 içinde bu yeni döneme özgü somut bir sonuç alınamadı.

Türkiye'nin ikili ilişkilerindeki bir başka sorunlu boyutu, Fransa ile ilişkileri oluşturdu. Fransa'nın her fırsatta Türkiye'nin adaylığını desteklediği açıklamasıyla gelişen ve Cumhurbaşkanı'nın Şubat ayında yaptığı Fransa ziyaretiyle pekişen iyi ilişkiler, Ermeni soykırımına ilişkin bir yasa tasarısının 19 Mayıs'ta Fransa Ulusal Meclisinde kabulüyle altüst oldu. "Fransa, 1915 soykırımını açıkça tanı" diyen tek maddelik yasa tasarısının Senatoda da kabul edilip yasalaşmaması için hükümet her türlü diplomatik girişimde bulundu; hatta Mümtaz Soysal başkanlığında bir heyet Fransa'ya giderek, böyle bir yasanın Fransa anayasasına aykırı olacağını anlatmaya çalıştı, ama sorun asıl olarak Türkiye'nin Fransa ile 10 milyar doları aşan savunma anlaşması görüşmelerinin askıya alınmasıyla geçici bir süre için askıya alındı. Fakat, dünyada silahlanma harcamaları genel olarak düşerken, silahlanması artan Türkiye, bu konumunu dış politikada karşılaştığı bütün sorunları bertaraf etmek için kullanmaya yönelince, zaman zaman zor duruma da düşecekti: Gazeteler, Eylül ayında, 4 milyar dolarlık saldırı helikopteri ihalesinde, ABD Senatosunun Türkiye'ye yönelik silah ambargosu, Almanya'nın AB'ye üyelik konusundaki tutumu, Fransa'nın Ermeni soykırımına ilişkin yasa tasarısı, İtalya'nın ise sürgünde Kürt parlamentosunun kendi parlamento binasında toplanmasına izin vermesi nedeniyle, İsrail'le konsorsiyum kuran Rusya'dan başka şanslı aday kalmadığını yazıyordu.

Türkiye'nin İtalya'yla ilişkileri ise yıl boyunca çeşitli gelişmelerle giderek bozuldu. İlk sorun, Ocak ayında, İtalya'ya deniz yoluyla ulaşan ve Kürtlerin çoğunluğunu oluşturduğu sığınmacılar konusunda çıktı (bkz. Zorunlu Göç). Türkiye bu kişilerin sığınmacı değil, kaçak göçmen olduğunu iddia ederken, İtalya baskı altındaki sığınmacılara kapılarını açacağını ilan etti. İtalya'nın bu tutumu, diğer AB ülkelerini kaygılandırdı, Fransa, Almanya, Avusturya, Hollanda, Yunanistan, İtalya ve Türkiye emniyet genel müdürleri, alınacak önlemleri görüşmek üzere acil bir toplantı yaptılar. Avrupa Parlamentosu ise, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Irak'taki çatışmalara siyasi çözüm bulunduğu takdirde sığınmacı sorununun önlenebileceğine ilişkin bir kararını 15 Ocak günü kabul etti. Avrupa Birliğinden siyasi çözüm için uluslararası inisiyatif kullanması istenen kararda, sığınmanın polisiye değil, siyasi ve insani bir sorun olduğu vurgulandı, İtalya'nın sığınmacıları kabul etme kararına destek ve-

rilirken, Schengen grubunun sığınmacıları suçlu gibi gösterme politikaları reddedildi.

İtalya ile asıl gerilim, Eylül sonunda, Sürgünde Kürt Parlamentosunun İtalyan parlamento binasında toplanmasıyla başladı. Türkiye, bunun İtalya ile ilişkilerde "onarılması güç yaralar açacağını" bildirdi. MGK de, İtalya'ya diplomatik yollardan gereken uyarının yapılmasını, bu ülkenin "Türkiye'ye yönelik bu hasmane tutumundan vazgeçmemesi durumunda ise başta 4.5 milyar dolarlık saldırı helikopteri ihalesine katılan Agusta firmasının veto edilmesi olmak üzere bir dizi ekonomik yaptırım uygulanmasını" kararlaştırdı. Ama, daha hava yumuşamadan Abdullah Öcalan'ın 12 Kasım'da İtalya'da yakalanmasıyla başlayan gelişmeler, iki ülke arasındaki ilişkileri krize dönüştürdü. Öcalan'ı önce tutuklayıp 20 Kasım'da tutukluluk halini kaldıran İtalya, ölüm cezası nedeniyle Türkiye'ye iade etmek yerine siyasi sığınma talebini değerlendirmeye alınca, ekonomik yaptırımlar İtalyan mallarını boykota dönüştü. İtalya'nın tutumu, AKPM'nin Siyasi İşler Komisyonu tarafından, Avrupa Konseyinin temel ilkelerinden biri olan uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğüne tam olarak uygun olduğu gerekçesiyle 30 Kasım'da yapılan açıklamayla desteklendi. Ancak İtalya Öcalan sorununun çözümünde Avrupa ülkelerinden somut destek bulamadı.

AB üyeleriyle sorunlu ilişkilerine karşılık, Türkiye 1998'de İsrail ile ilişkilerini geliştirdi. İsrail'le ortak tatbikatlar, karşılıklı ziyaretler, çeşitli anlaşmalarla gelişen ilişkiler, ABD'deki Yahudi lobisinin Ermeni ve Rum lobisi karşısında zayıf kalan Türk lobisine destek vermesine de yol açtı. Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde ise, 1998 boyunca yeni bir ciddi sorun yaşanmadı. ABD Dışişleri tarafından 1998 başında açıklanan yıllık insan hakları raporunda, hükümete yönelik ağır eleştiriler sürdürüldü: Yaygın olarak uygulanan işkencenin yanı sıra, gözaltında ölümlere, faili meçhul cinayetlere, zorla kaybetmelere değinildi; insan hakları ihlallerinin Güneydoğu ile sınırlı olmadığı belirtildi; gözaltında ölüm ve işkenceden hüküm giyen faillerin sayısındaki azlığın, bu alanda bir ceza muafiyeti yarattığı ve bunun da ihlallerin önlenmesi önündeki en büyük engel olduğu saptaması yapıldı. ABD yönetimi, Refah Partisinin kapatılması, Manisalı gençlere işkence yapmaktan sanık polislerin beraat etmesi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının hapis cezasına mahkum edilmesi gibi gelişmelere de tepki gösterdi. Bütün bunlara rağmen, ABD, Türkiye'ye desteğini 1998 boyunca sürdürdü.

Devletlerarası ilişkilere gölgesi düşen insan hakları

sorunu, 1998'de uluslararası örgütlerle ilişkilerde daha etkili oldu. 1998 boyunca AGİT karar organlarında pek eleştirilmemesine ve son zirvenin 1999'da İstanbul'da yapılması kararıyla itibar kazanmasına karşın hükümet, insani boyut toplantılarında katılan devletler ve hükümet-dışı örgütler tarafından yoğun olarak eleştirildi. Türkiye'deki insan hakları ihlalleri, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler organlarının çeşitli karar ve raporlarında da gündeme geldi.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), Türkiye'nin güneydoğusu ile Kuzey Irak'taki sığınmacı ve yerinden edilmiş Kürtlere ilişkin olarak 25 Haziran günü aldığı tavsiye kararında, Türkiye'yi, güneydoğudaki sorunlara askeri olmayan bir çözüm bulmaya; buradaki sivil halkı her türlü silahlı şiddete karşı korumaya; bölgede ekonomik ve sosyal bir reform için çabalarını artırmaya; Ulusal Azınlıklara İlişkin Çerçeve Sözleşme ile Bölgesel Diller ve Azınlık Dillerinin Korunması Şartına taraf olmaya ve hükümlerini Kürtlere uygulamaya; zorla kaybedilmiş kişilerin akıbetlerini aydınlatmaya; Kürt kökenli yurttaşlarının kültürel ve siyasi haklarını kullanmaları için gereken önlemleri almaya; güneydoğuda hukukun üstünlüğünü sağlamaya, özellikle olağanüstü hali kaldırmaya, köyleri korumaya, bölgedeki askeri faaliyetler üzerinde sivil denetim sağlamaya; köy koruculuğu sistemini kaldırmaya; bölge ekonomisinin yeniden inşası için önlemler almaya; bölgede okul ve hastaneleri yeniden yapmak için ek önlemler almaya; köylere geri dönmek isteyen Kürt nüfusun dönüşünü kolaylaştırmak için uluslararası insani örgütlerle işbirliği içinde geniş bir program uygulamaya, bu bağlamda kadın, çocuk ve yaşlılara özel bir koruma sağlamaya; Avrupa Sosyal Kalkınma Fonundan bu amaçla mali yardım almak üzere projeler hazırlamaya; geri dönmeyip Türkiye'nin diğer bölgelerinde kalmak isteyenlere ve geri dönenlere tahrip edilen malları için tazminat ödemeye; bölgeyi uluslararası insani örgütlere açmaya; Irak'a yönelik insani yardımı kolaylaştırmaya devam etmeye; sığınmacılara ilişkin 1951 sözleşmesine ve 1966 protokolüne koyduğu coğrafi sınırlamaları kaldırmaya ve özellikle sığınma isteyenleri Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine danışmadan sınırdışı etmemeye ve sığınma talebi için koyduğu beş günlük süreyi kaldırmaya; Kuzey Irak'a askeri müdahaleden kaçınmaya davet etti.

AKPM, bu karar doğrultusunda yine aynı tarihte kabul ettiği direktif ile, Türkiye'nin Sözleşme yükümlülüklerini yerine getirmesini izleme prosedürü çerçevesinde, izleme komisyonunu, Kürt azınlık sorununu incelemekle

görevlendirdi. Bu direktif doğrultusunda yeni bir rapor hazırlamakla görevlendirilen raportörler, 6-9 Eylül arasında Türkiye'ye bir inceleme ziyareti yaptılar, ancak bu raporun tamamlanıp görüşülmesi 1999'a kaldı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, önceki yıllarda Türkiye hükümetine karşı açılan birçok davayı 1998'de sonuçlandırdı. AİHM'nin verdiği kararlar, Türkiye'ye yıllardır yöneltilen, ancak Türkiye'nin "siyasal amaçlı" diye nitelendirilerek savuşturmaya çalıştığı eleştirilerin doğruluğunun hukuksal düzeyde saptanması olarak görüldü. Anayasa Mahkemesinin verdiği parti kapatma kararlarından ikisi, AİHM tarafından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı bulundu: AİHM, 30 Ocak günü *TBKP ve Diğerleri Davasında*, 25 Mayıs günü de *Sosyalist Parti Davasında*, sözleşmenin örgütlenme özgürlüğüne ilişkin 11. maddesinin ihlal edildiğine oybirliğiyle karar verdi. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu da, ÖZDEP başvurusuna ilişkin 12 Mart 1998 tarihli raporunda aynı sonuca vararak, AİHM'nin ileride alacağı ihlal kararının ilk işaretini vermiş oldu. Öte yandan, DGM'lerin varlığına yönelik eleştiriler, bu mahkemelerin bağımsızlık ve tarafsızlığına yönelik kuşkuların adil yargılanma hakkını çiğnediği saptanmasıyla ilk kez AİHM tarafından doğrulandı: Mahkeme, 9 Haziranda karar bağladığı *İncal Davasında*, ve 28 Ekimde karara bağladığı *Çıraklar Davasında* 6. maddenin ihlal edildiği sonucuna vardı. Türkiye'de süregelen işkence ve yargısız infazlara ve hukuk düzeninde bunların cezasız bırakıldığına ilişkin iddialar ise, AİHM'nin 1998'de aldığı birden fazla kararla doğrulandı. Mahkeme, *Kaya Davasına* ilişkin 19 Şubat günü aldığı kararında, yaşam hakkına ilişkin 2. maddenin ve etkili başvuru yollarına ilişkin 13. maddenin; 24 Nisan günü karara bağladığı *Selçuk ve Asker Davasında*, işkence yasağına ilişkin 3. konut dokunulmazlığına ilişkin 8, etkili başvuru yollarına ilişkin 13 ve 1. Protokolün mülkiyet hakkına ilişkin 1. maddesinin; 25 Mayıs günü karara bağladığı *Kurt Davasında* 3, özgürlük ve kişi güvenliğine ilişkin 5, 13 ve 25. maddelerin; *Ergi Davasına* ilişkin olarak 28 Temmuzda aldığı kararda, 2, 13 ve 25. maddelerin; 27 Temmuzda karara bağladığı *Güleç Davasında*, 2. maddenin; 2 Eylül günü karara bağladığı *Yaşa Davasında*, 2. ve 13. maddelerin ihlal edildiğine karar verdi. Türkiye'yi, diğer taraf ülkelerde az rastlanan bu ihlallerden mahkum eden kararlarının yanı sıra, AİHM, *Demir ve Diğerleri Davasına* ilişkin 23 Eylül günü aldığı kararında, 5. maddenin; 23 Eylül 1998 tarihli *Aka Davasına* ilişkin kararında da, 1. Protokolün mülkiyet hakkının korunmasıyla

ilgili 1. maddesinin ihlal edildiğini saptadı. AİHM, 1998 içinde sadece iki davada, *Gündem Davasına* ilişkin 25 Mayıs tarihli ve *Tekin Davasına* ilişkin 9 Haziran tarihli kararlarında hükümetin Sözleşmeyi ihlal ettiğinin gösterilemediğine karar verdi. 23 Eylül günü karara bağladığı *Aytekin Davasında* ise, iç hukuk yollarının mevcut olduğu halde tüketilmediği gerekçesiyle, davayı esastan incelemedi.

AİHM, 1998'de ayrıca, üçü de zorunlu göçle ilgili olan *Akıvar Davası*, *Menteş Davası* ile *Loizidou Davasında*, daha önce aldığı ihlal kararları doğrultusunda, hükümetin ödemekle yükümlü olduğu tazminat miktarlarını belirledi. Hükümet, gerek dostça çözüm yoluyla ödemeyi üstlendiği, gerekse Mahkeme tarafından ödemeye mahkum ettiği tazminatlar konusunda daha önce sorun çıkarmamasına rağmen, *Loizidou Davasının* Kıbrıs'tan gelecek sayısız başvuruya örnek olmasını engellemek amacıyla, Mahkemenin verdiği kararı yerine getirmeyeceğini açıkladı. Mahkeme tarihinde rastlanmayan bu tutum, 1998'de Avrupa Konseyi tarafından herhangi bir yaptırımla karşılaşmadı. Bununla birlikte, sözleşmeye ek 11. Protokolün Kasım ayında yürürlüğe girmesiyle, yeni, sürekli ve zorunlu bir mahkemenin kurulmuş olması, hükümetin, Kıbrıs'tan benzer başvuruların gelmesini engelleme çabasını anlamsız kıldı.

Hükümet, BM çerçevesinde ise, Güvenlik Konseyine 2001-2002 dönemi için adaylığına hazırlık başta olmak üzere kapsamlı bir faaliyete girişti, ama BM İnsan Hakları Komisyonunun gündeminde yer almaktan kurtulmadı. Komisyonun çeşitli konulardaki özel raportörlerinin 1997'ye ilişkin olup 1998'de görüşülen raporlarında, Türkiye'yle ilgili ihlal bilgileri yine yer aldı. BM Yargıç ve Hukukçuların Bağımsızlığına İlişkin Özel Raportörü, hükümete, insan hakları ve Kürt sorunu konusundaki tutumları ve savundukları kimselerin kimlikleriyle özdeşleştirilmeleri nedeniyle yargılandıkları ileri sürülen yirmi beş avukatın yanı sıra, Avukat Mahmut Şakar ile Metin Göktepe davasının yargıç Kamil Şerif hakkında acil başvuruda bulundu. Özel Raportör, BM İnsan Hakları Komisyonuna sunduğu yıllık raporunda, bu başvurulardan yalnızca Kamil Şerif hakkındaki başvuruya yanıt verildiğini, ancak Türk hükümetinin yanıtından ne gibi önlemler alındığının anlaşamadığını belirtti. Özel Raportör, Görüş ve İfade Özgürlüğü Hakkının Korunmasına İlişkin Özel Raportör ile birlikte, Eşber Yağmurdereli'ye ilişkin olarak acil bir başvuruda bulduklarını ve buna doyurucu bir yanıt aldıklarını açıkladı. Yasadışı, Kestirme ya da Keyfi İnfazlara İlişkin Özel

Raportör de, 1998 raporunda Türkiye'ye geniş yer ayırdı. Önceki yıllardaki ihlallere ve Türkiye'nin bu konudaki açıklamalarına yer verilen raporda, Özel Raportörün Türkiye'ye ziyarette bulunma önerisinin hâlâ kabul edilmediği belirtildi.

Zorla Kaybetmelere İlişkin Çalışma Grubunun yıllık raporunda da, Türkiye'ye 1995'te yapılan ziyaret talebinin 1997'de kabul edildiği, ancak uygun bir tarih belirlenemediği için ziyaretin gerçekleştirilemediği, 1997 içinde Türkiye'de yeni kayıp iddialarının incelendiği ve daha öncekilerden bazılarının açıklığa kavuşturulduğu, Türkiye'nin Çalışma Grubunun sorularına kayıp kişilere ilişkin hukuksal düzenlemeler konusunda yanıt veren ülkeler arasında olduğu belirtildi. 1998'de Çalışma Grubunun başkanı ve bir üyesinden oluşan bir heyet, 20-26 Eylül tarihlerinde Türkiye'yi ziyaret ederek yetkililerle, insan hakları örgütleriyle, kayıp kişilerin yakınlarıyla ve tanıklarla görüştü. Bu ziyaretin sonucunda hazırlanan 28 Aralık 1998 tarihli raporda, "Türkiye'de zorla kaybetme eylemlerinin varlığının açık olduğu, ama bunların, devletin kitlesel ya da sistematik pratikleri olarak değerlendirilemeyeceği" sonucuna varıldı.

1998'de Türkiye'yi ziyaret eden bir başka uluslararası kuruluş yetkilisi, BM İnsan Hakları Komisyonunun İşkence ve Kötü Muamele Özel Raportörü Nigel Rodley oldu. 9-19 Kasım tarihleri arasında Türkiye'de bulunan ve Ankara, İstanbul ve Diyarbakır'da yetkililerle, insan hakları örgütleriyle, işkence mağdurları ve yakınlarıyla görüşen, gözaltında bulunanların, tutukluların ve mahkumların tutulduğu çeşitli yerleri ziyaret eden Özel Raportör, incelemelerinin sonuçlarını 1999'da raporlaştırdı.

Öte yandan, 1998'de Türkiye'yi de ilgilendiren son derece önemli bir gelişme, 17 Temmuzda Roma'da, saldırı suçunu, insanlığa karşı suçları, savaş suçlarını ve soykırım suçunu yargılamaya yetkili sürekli bir mahkemenin kurulmasını öngören Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünün 120'ye karşı 7 oyla kabul edilmesi oldu. Türkiye, statünün hazırlık çalışmalarına ve konferansa katılmasına rağmen, statünün kabulüne çekimser oy veren 21 ülke arasında yer aldı. Türkiye'nin çekimser kalmasının başlıca gerekçesi, "terörizmin insanlığa karşı suçlar arasında sayılmaması ve savcının resen soruşturma yetkisinin bulunması" olarak açıklandı.

II. SUSURLUK SKANDALI KONTRGERİLLA İLİŞKİLERİ

Balıkesir'in Susurluk ilçesinde 3 Kasım 1996'da meydana gelen ve "siyasetçi-polis-silahlı eylemci" birlikteliğini ortaya koyan kaza ve ardından yaşananlar, kamuoyunda "devlet yönetiminin temel niteliklerine" ilişkin önemli soru işaretlerinin doğmasına neden oldu.¹ Kontrgerilla faaliyetleri ve uyuşturucu-silah ticaretine ilişkin bilgi akışı 1997-1998 yıllarında yoğunlaştı. Kazayla birlikte, siyasal katliam suçundan aranan ve Mafya tarzı faaliyetlere karışan MHP'li aşırı sağ eylemcilerle bakanların, üst düzey bürokratların, polislerin, subayların, özel tim görevlilerinin, itirafçıların, korucuların iş birliği gözler önüne serildi.² Yaygın adlandırılmayla "Susurluk Çetesi"nin soğuk savaş döneminde "devleti komünizme karşı koruma", 1980'lerden itibaren ise "PKK ile mücadele" maskesi altında örgütlendiği; bu örgütlenmenin devletin olanaklarını kullanarak uyuşturucu kaçakçılığı, haraç toplama, kumarhaneler aracılığıyla kara para aklanması, siyasi ya da ekonomik çıkar amaçlı adam kaçırmaya, komplo, cinayet gibi yasa dışı faaliyetlere karıştığı anlaşıldı. Susurluk skandalından sonra kontrgerilla örgütlenmesinin özellikle yaşam hakkı bakımından sonuçları, insan hakları savunucularının 1970'lerden beri gündeme getirdiği sorunlar arasındaydı.

II.1

SUSURLUK RAPORU VE TEPKİLER

30 Haziran 1997 tarihinde göreve başlayan ve ANAP-DSP-DTP'den oluşan 55. Hükümetin Başbakanı Mesut Yılmaz, 1997 yılı Ağustos ayında Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'a Susurluk skandalıyla ilgili soruşturma yapma görevini verdi. Kutlu Savaş, Kurulun yaklaşık beş ay süren bir çalışma sonunda hazırladığı, ana metni 120, ekleri ise 240 sayfa tutan raporu 12 Ocak günü Mesut Yılmaz'a teslim etti. Raporu teslim edişinin ardından gazetecilerin sorularını yanıtlayan Savaş, "Başbakanın bol zamanı olmadığını", bu nedenle raporu mümkün olduğunca kısa tutmaya çalıştığını, Başbakanın rapordaki bilgilerin hepsini kamuoyuna açıklayabileceğini sanmadığını, zaten açıklamasının da gerekmediğini söyledi. Raporu teslim alan Başbakan Mesut Yılmaz, raporu koalisyon ortağı olan diğer parti liderlerine de göndereceğini, ortaklarıyla bir değerlendirme toplantısı yaptıktan sonra kamuoyunu bilgilendireceğini açıkladı. Yılmaz, raporda Susurluk skandalıyla doğrudan bağlantılı olmayan ve karışıklığı olaylar "devlet sırrı" niteliğinde olan kimselere ilişkin bilgileri açıklamayacağını bildirdi. Yılmaz'ın bu tutumu kamuoyunda tepkilere yol açtı. Sivil

1 Bu kazada, aynı otomobilde bulunan İstanbul eski Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ, katliam sanığı olarak aranan MHP yanlısı Abdullah Çatlı ile Gonca Us adlı kadın öldü; korucu lideri ve DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak yaralandı. Arabada, ikisi MP-5 makineli tabanca, toplam 5 silah çıktı. Silahlardan biri önemli tartışmalara neden oldu. "Suikast silahı" olarak bilinen 22 kalibre, susturuculu Beretta marka tabancanın Mehmet Açar'ın Emniyet Genel Müdürlüğü döneminde satın alındığı saptandı (bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997).

2 Dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Açar, kazadan sonra yaptığı açıklamada "Sedat Bucak ve Hüseyin Kocadağ'ın, Abdullah Çatlı'yı yakaladıklarını ve teslim etmeye götürdüklerini" iddia etti. Söz konusu ilişki hakkında özel bir rol oynadığı konusunda resmi ve gayriresmi kaynaklar tarafından suçlanan Mehmet Açar, İçişleri Bakanlığı görevinden istifa etti. Açar, istifa etmesinin ardından, "halkın huzuru için 1000 tane gizli operasyon yaptık" dedi. Suçlamalara yanıt verdiği çeşitli konuşmalarında, "devlet sırrı" niteliğindeki bazı bilgileri açıklayabileceğini ima etti. Dönemin Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller ise, Abdullah Çatlı'nın "devlet adına çalıştığını" ima ederek, "Abdullah Çatlı'yı ben tanımam. Ancak araştırdım. Türkiye'de kesinleşmiş bir cezası yok. Bu millet uğruna, ülke, devlet uğruna kurşunu atan da kurşunu yiyen de her zaman bizim için saygıyla anılır, onlar şerefli dirler" dedi.

toplum örgütleri, yaptıkları açıklamalarla Başbakanı kınayarak raporun tamamının, sansürlü olarak kamuoyuna açıklanması gerektiğinde ısrar ettiler. CHP İstanbul Milletvekili Bülent Tanla'nın yaptırdığı bir araştırmanın sonuçları, Susurluk ile ilgili gelişmelerin kamuoyu tarafından büyük bir ilgiyle izlendiğini, araştırmaya katılanların yüzde 98'inin Susurluk Raporundan haberdar olduğunu, yüzde 89 gibi büyük bir çoğunluğunun ise raporun tümüyle kamuoyuna açıklanması istediğini ortaya koydu. ÇHD Genel Başkanı Av. Aydın Erdoğan ise, 15 Ocak günü yaptığı yazılı açıklamada, Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunun halka açıklanması gerektiğini vurgulayarak, "Bu rapor açıklanmaz ise, devleti yönetenlerin, dün çete işlerini yönetenlerin faaliyetini onayladığı anlamına gelir" dedi. Erdoğan, hukuk devletinde "devlet sırrı" kavramının suç örtüsü olarak kullanılmasının kabul edilemez olduğunu belirterek, "Devlet, millet, vatan, bayrak, devlet sırrı" gibi kavramların suçluyu korumak için kullanılmayacağını söyledi. Mehmet Ağar ve Sedat Bucak'ın dokunulmazlıklarının kaldırılması ile soruşturmanın önünün açıldığını ancak, İstanbul DGM Savcılığı tarafından sürdürülen soruşturma konusunda kamuoyuna yansıyan bilgilerin, soruşturmanın savsaklandığı kuşkusunu uyandırdığını söyleyen Aydın Erdoğan, Mehmet Ağar'ın ifadesinin, Teftiş Kurulu raporundan önce alındığına dikkat çekti. Çetenin amacının "devlet olanaklarını kullanarak, siyasi iktidarı ele geçirmek" olduğunu kaydeden Erdoğan, Mesut Yılmaz'ın "İki kez başbakanlık yaptım, aldatıldığımı düşünüyorum" demesinin anlamlı olduğunu ve "çetenin, hükümeti etkisiz duruma getirdiğini göster-

diğini" söyledi. Susurluk skandalıyla ilgili davanın TCY 313. maddeye dayanılarak açılmasını eleştiren Erdoğan, "Çete, gizlilik içinde organize olmuş ve suç işlemiştir. Çete, TBMM'nin denetim yapma gücünü ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle çete hakkındaki soruşturma TCY'nin 168. maddesi kapsamında yürütülmeli, çetenin adam öldürmeye azmettiren, öldürme ve gasp fiillerine katılan elemanları TCY 146. maddesi kapsamında yargılanmalıdır" dedi.

Raporun kısmen de olsa kamuoyuna açıklanmasından önce Hükümet yetkilileri tarafından yapılan bazı açıklamalar, Susurluk Skandalı ile ilgili olarak resmi makamların 1998 yılında nasıl bir tutum izleyeceğine ilişkin ipuçları verdi. Örneğin, Milli Savunma Bakanı İsmet Sezgin 13 Ocak tarihli açıklamasında, Susurluk olayı ile ilgili olarak, "Devletin görevleri, devlet görevlileri olmayan kimselere gördürülürse, bu görevleri görenler elbette zaman içerisinde bu gördükleri görevlerin nemalarını almak isterler. Yani bu birilerinin hürsından, işgüzarlığından, gayretkeşliğinden kaynaklanmıştır. Bütün mesele buradadır. (...) Özel timden bir veya iki kişinin bu kabil işlere karışmasını tüm özel time bağlayamazsınız. İki üç kişinin yaptığı bu hareketi camiaya mal etmek mümkün değil" dedi. Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ise, 15 Ocak günü yaptığı açıklamada, "terörle mücadele edilirken devlet içinde hukuk dışı yollara başvurulduğunun anlaşıldığını" söyledi. Raporla "bazı askerlerin adının geçtiğini" de belirten Ecevit, "Ancak, rapordan, ordunun bu işlere bulaşmadığı anlaşılıyor. Buna çok memnun oldum. Eğer ordu da bu işlere bulaşmış olsaydı, işimiz çok zor olurdu. Ancak, bir

Yurttaş 'Faks Çekelim' Çağrısı

Sayın Başbakan

Ben, devlet içinde örgütlenmiş çetelerin yargı önüne çıkartılması konusundaki kararlı isteğimi, bu konuyu soruşturan kişi ve mercilere vermekte olduğum içten desteğimi ve saydam hukuk devletine ulaşma özlemimi ifade edebilmek için ışıklarını aylar boyu yakıp söndürmüş olan yurttaşlardanım.

Şimdi de bu konuda Sayın Savaş'a hazırladığınız raporun tarafınızdan kamuoyuna açıklanmasını merakla bekliyorum. Ancak medyada yer alan haberlere göre raporun bazı bölümlerini açıklamayacağınız belirtilmekte...

Sayın Başbakan;

Demokrasilerde hukuksal açıdan suç olan hiçbir fiil 'devlet sırrı' kavramının ardına gizlenemez! Kaldı ki, Susurluk konusunda, 'Devlet sırrı' diye gizlenenlerin dışındaki her şey en kaba hatlarıyla herkes tarafından bilinmekte...

Şimdi konu, devlet içinde çeteleri kimlerin kurduğu, bu kirli örgütlenmenin kimlerden oluştuğu ve nasıl çalıştığıнын ayrıntılarıyla ortaya çıkartılmasıdır. Ben şimdi raporun tüm metnini kim olursa olsun, bu ilişkilere bulaşmış olan herkesi, yani devlet adına işlendiği söylenen tüm suçları ve faillerini bilmek istiyorum.

Sayın Başbakan,

Bir ülkenin, çağdaş dünya ailesinin onurlu bir üyesi olarak gelişmesi, sokaktaki yurttaşından başbakanına kadar hepimizin omuzlarındaki temel sorumluluktur. Ben sorumluluğumu üstleniyorum. Sizin de aynı sorumluluk duygusuyla davranmanızı ve yurttaşlarınızı bir an önce aydınlatmanızı bekliyorum.

Saygılarımla

Radikal gazetesi, 13 Ocak 1998

yönüyle orduya, bir yönüyle İçişlerine bağlı olan Jandarmada biraz da bu konumundan dolayı sorunlar olduğu anlaşılıyor. Rapordan bu anlaşılıyor. JİTEM işleri yozlaştırmış” yorumunu yaptı.

Ana muhalefet lideri olduğu dönemde eski Başbakan Erbakan'ı Başbakanlık Teftiş Kuruluna soruşturma talimatı vermeyerek “görevi ihmal etmekle” suçlayan, bu dönemde MİT tarafından hazırlanan raporu “skandal” olarak niteleyen ve Teftiş Kurulu raporu içinse koalisyon ortaklarıyla yaptığı görüşme öncesine kadar hep “soruşturma” deyimini kullanan Yılmaz, 19 Ocak günü liderler zirvesi sonrasında yaptığı açıklamada raporu, bir “inceleme raporu” olarak adlandırdı. Böylelikle, raporun hazırlanması için geçen beş aylık sürede Başbakan Mesut Yılmaz'ın da Başbakanlık Teftiş Kuruluna herhangi bir soruşturma talimatı vermediği ortaya çıktı.

Teftiş Kurulu raporu, ancak 22 Ocak günü kamuoyuna açıklandı. Raporu değerlendiren Yılmaz, raporun “devlet sırrı” olduğunu iddia ettiği bölümlerini açıklamaktan kaçındı. Devlet sırrı konusunda Yılmaz şunları söyledi: “Her devletin örtülü birtakım operasyonları olur. Çoğu zaman bu operasyonlar meşrudur. Yabancı devlet, size karşı, sizin vatandaşlarınızı öldüren bir terör örgütüne ülkesinde imkân sağlıyor. Ya o örgütün başını besliyor ya da ona maddi destek sağlıyor. Örgüt aracılığıyla sabotaj eylemleri yapıyor. Bu durumda diplomatik yollardan tepki gösterirsiniz. Sonuçsuz kaldığı zaman yapacağımız şey misillemedir. Devletin gizli örgütleri var. Örtülü operasyonlar ister istemez devlet sırrı kavramını gündeme getiriyor.” Yılmaz ayrıca, bu tür operasyonların “dün yapıldığı gibi, bugün de, yarın da yapılabileceğini”, herhangi bir kurum baştan aşağı değiştirmenin ne olanaklı

ne de “teamüllere uygun” olduğunu, bu tür işlere karışan kişilerin kurumların yüzde birini bile oluşturmadığını, “münferit” yanlışlar yüzünden kurumların cezalandırılmayacağını öne sürdü. Başbakan Yardımcısı Ecevit gibi Başbakan Yılmaz da, kendisine Susurluk konusunda “en çok yardımcı olan kurumun ordu” olduğunu ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin “kesinlikle bu olayların içinde yer almamış” olduğunu ısrarla söyledi.

“Vahim bir garabet” diye tanımladığı çete ilişkilerinin açığa çıkarılması için yeni bir soruşturma kurulu oluşturacağını söyleyen Yılmaz, “soruşturmanın çok uzun süre alabileceğini ve fazla bir mesafe de kaydedilemeyeceğini” vurguladı. Raporda, Emniyet, MİT ve Jandarmanın birçok yasadışı operasyon düzenlediği, yakalanan kişilerin mahkemeye çıkarılmak yerine öldürüldüğü, devlet içinde infaz grupları oluşturulduğu, kanun kaçaklarını kullanan MİT'in, çete bağlantıları konusunda hiçbir şey yapmadığı kaydedildi. Bahçelievler katliamının zanlısı, kanun kaçağı, ülkücü militan Abdullah Çatlı'nın uyuşturucu kaçakçılığı ve haraççılık yapması ise, “devlete zarar veren bir alaturkalık” olarak değerlendirildi.

Yılmaz'ın Susurluk ile ilgili açıklamaları kamuoyu tarafından yetersiz bulundu. Örneğin, bir araştırmanın sonuçları, Türkiye'de halkın yüzde 51'nin, Hükümetin Susurluk konusunu çözebileceğine inanmadığını ortaya koydu. Eski bir emniyet müdürü olan, dönemin ANAP'lı belediye başkanlarından Saadetin Tantan'ın değerlendirmesi, bu güvensizliğin halkla sınırlı olmadığını gösterdi: “Olaylar bundan 20 yıl önce başladı. Çete o zamandan beri faaliyette. 12 Eylül öncesinden bu yana çalışıyor... Millet gerek Meclis'teki komisyonda uyutulmuştu, gerek Kutlu Savaş'ın hazırladığı raporda uyutulmuştu.”

Başbakanlık Teftiş Kurulu Tarafından Hazırlanan Susurluk Raporu

(...) Üzerinde durulan husus, bütün parçalara ayrıldığı, hiçbir makam ve mercide birleştirmenin yapılamayacağı bir noktaya gelmiş olduğudur.

Başbakanlık Teftiş Kurulu, yargı alanına girmemeğe özen göstererek imkân olduğu takdirde yargıya yardımcı olmayı da hedefleyerek bu bütünlüğü sağlamağa dönük bir çalışma yapmıştır.

Devletin işleyişinden ve Teftiş Kurullarının çalışma sisteminden haberdar olan herkes, (bu safhada) Susurluk olayını her yönüyle 'soruşturmaya' imkân kalmadığını tespit edecektir. (...)

Çalışmamızın önemle kaydedilmesi gereken bir diğer yönü vardır. Hemen hemen her teftiş inceleme ve soruşturma da ortaya çıkan temel görüntü, Kurumların Müfettişler karşısında sergilediği tavrın özelliği hususudur. Kurumlar ve Yöneticiler araştırma yapan denetim elemanlarına karşı genellikle zahiri bir açıklık ve şeffaflık içinde yaklaşıyor görüntüsü altında gerçekte hiçbir yardım sağlamamaya özen gösterirler. Çalışma mekânı, sekreter, telefon, araç temin edilir, sadece bilgi vermede çekimserlik gündemdedir.

Araştırılan konunun müsebbibi olanlar haliyle çekimserdir. Konuyla ilgili olmayanlar “bu işe bulaşmamak kaygısındadır”. Bürokraside her zaman gözlemlenen bu tavır elbette normaldir, tabiidir. Susurluk olayında ise daha normal ve tabiidir.

Başbakanlık Teftiş Kurulu bu tavrı hiçbir zaman engelleme, örtme olarak algılamamış ve karşıt bir tedbire ihtiyaç duymamıştır. Çünkü bu tavrı etkisiz kılmamanın yolu, gerekli gereksiz evrakları dikkatle incelemek ve ilgililerle bıkmadan usanmadan sonu gelmez görüşmeler yapmaktan geçmektedir. Dört saatlik bir sohbetin neticesi bazen iki sayfa tutan not olmuştur. Genellikle de bir isim, bir ilişki, bir hesap numarası, bir görevlinin olmaması gereken bir yerde bulunması, bir telefon numarası veya bir banka irtibatı, takip edilecek ve ulaşılabilecek bilgiye işaret etmiştir. İşte bu görüntü içinde

Kamu Kurumları Susurluk olayı patlak verince zahiri bir heyecanla üzerlerine düşen görevi yapma gayreti içine girmişlerdir. İçişleri Bakanlığının ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün inceleme ve soruşturmaları bu cümledendir. (...)

Susurluk olayı ile alakalı ve ilgi çekici bir husus da kurumların kendi kusurlarını unutup bir diğeri suçlama konusundaki itinalı davranışlarıdır. Askerler ise, tam bir suskunluk ve sessizlik içinde olaylara sadece seyir açısından bakmışlardır. Oysa Jandarmanın söyleyecek çok sözü olması gerekirdi. Özellikle de Yeşil, itirafçılar konusu ile Cem Ersever'in niçin veya nasıl öldürüldüğünü araştırıp Kamuoyuna değilse bile Başbakanlığa duyurabilirlerdi.

Siyaset de Susurluk konusunda tarafsız olmamıştır. Konunun Ülke meselesi mi Hükümet meselesi mi olduğu siyaset sahnesinde anlaşılabilir hale getirilmiştir. (...)

Çetelerin sadece silahlı ve insan öldüren görünümü tartışılmakta başta uyuşturucu ticareti yapan gruplar gündeme gelmektedir. Bu kanunsuz yapı, Devletin kolayca baş edeceği, dünyanın her tarafında müşahade edilen, ortaya çıkan ve her ciddi devlette, hele de toplumsal reaksiyon doğmuşken tasfiyesi mümkün bir görüntüdür. Oysa ülkemizde çete konusu iki ayrı gelişme göstermiştir; birincisi Ömer Lütfü Topal organizasyonunun Uluslararası ölçekte ve değerinde "Mafya"laşma süreci, ikincisi silahlı faaliyetlerin ve zor kullanmanın dışında kalan eğitilmiş, saygın kişilerden oluşan, kravatlılar grubu olarak tariflenebilecek gruplaşmalarıdır. (...)

Konumuz açısından üzerinde durulan ikinci ve birincisinden çok daha etkili çete faaliyeti, bizzat Devlet gücünün ve yetkisinin bu amaçla kullanımı ve organize oluşudur.

Örnek olarak Bankalar verilecektir. Başbakanlık Teftiş Kurulu 3 kamu bankasında bir değerlendirme yapmış ve ortaya ürkütücü bir tablo çıkmıştır. Milyonlarca doların ve milyarlarca TL'nin bu bankalara dönüşü mümkün görülmemektedir. Uzun vadeli teminat mektuplarının nakde dönüşeceği muhakkaktır. Bankalar kendi karlılıklarını azaltma pahasına belli kişi ve firmaları finanse etmiştir. Leasing ve off-shore kredileri tam bir bataklığa. İnşaatlar aşırı derecede pahalıdır. İlerideki bölümlerde bu anlamda oluşan siyaset - bürokrat ağırlıklı grup faaliyetlerine isimlendirilerek yer verilecektir.

Belirtmek gerekir ki, buradaki saygın isimler Bankalar Kanununa mugayir işler ve işlemler yapmamışlar, DGM'lerin görev alanı kapsamında faaliyet göstermişlerdir. Bankalarda cereyan eden olayların parasal boyutu, kamuoyunun "Susurluk" olarak algıladığı olaylar toplamını aşacaktır. Ve Banka olaylarını genel kirlenmenin sebebi veya sonucu değil hızlandırıcısı olarak kabullenmede isabetsizlik olmayacağına inanılmaktadır. Çünkü kirliliğin hedefi para ve paranın sağlayacağı güçtür. (...)

Giriş bölümünde arz ve izah edildiği üzere Susurluk Olayı bir bütündür ve olaylar zincirinden ibarettir.

İstanbul'da Özgür Gündem Gazetesinin bombalanması, Behçet Cantürk'ün öldürülmesi, Diyarbakır'da yazar Musa Anter'in öldürülmesi; İstanbul'da Tarık Ümit olayı ile Azerbeycan'da ihtilal denemesi, Bodrum'da Hikmet Babataş cinayeti, Gaziantep'te Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması, Bankaların trilyonluk kredileri gerçekte Ankara'da cereyan eden olayın muhtelif veçheleridir.

Halen Milletvekili Sn. Hayri Kozakçıoğlu'nun "Ben Olağanüstü Hal Bölge Valisi iken Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ı bölge sınırları dışına çıkarmıştım" dediği olay her ne ise, bizim de Susurluk olayından anladığımız aynı şeydir. Sn. Kozakçıoğlu işaret etmektedir ki Yeşil adlı kişi Olağanüstü Hal Valilik çalışmaları için yararlı değil zararlıdır. Ama aynı kişi Jandarma için, MİT için yararlı değil yararlı bir kişidir. Hatta o kadar yararlıdır ki, Kocaali Emniyet Müdürü, Hadi Özcan isimli çete reisinin teslim olması için Yeşil'in aracılığına başvurmaktadır.

Bu kişi o kadar yararlıdır ki, polis tarafından yanlışlıkla (veya MİT'e gözdağı vermek için) karakola götürülüp sorgulandıktan sonra 'gelip adamınızı alın' denmekte ve serbest bırakılmakta, MİT'de kırılan kaburga kemiklerini tedavi ettirmektedir.

Susurluk Olayı nedir? Kasım 1996'dan itibaren faili meçhul olaylar adeta bıçakla kesilir gibi durmuştur. Susurluk işte budur.

Bir üst görevli Eylül 1997'de; "... yurtdışından geldi ve başımıza bela oldu. Ortadan kaldırılması gerekiyor ama ortam müsait değil!" diyordu. Susurluk olayı bu değilse hangisidir?

Susurluk olayının başlangıcı belki de zamanın Başbakanı Çiller'in bir cümlesinde gizlidir. "PKK'ya yardım eden işadamlarının listesi elimizde" diyordu. Sonra da infazlar başladı. İnfazların kararını kim veriyordu? Bozulmanın başlaması ve vatan-millet hesaplarının yerini kişisel hesapların alması kaçınılmazdı ve öyle oldu. Bu rapor, Susurluk olayını işte böyle algılamaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da zemin çok daha kaygandı. İtirafçılar, korucular, aşiret reisleri zaten karmaşık bir yapı oluşturuyorlardı. PKK'lı teröristle sade vatandaş ayırdedecek açık bir ölçü bulmanın güçlüğü ilave edilince, o bölgede vatani için canını riske sokan polis-asker gençlerimizin yaşadığı zorluğu anlamak kolaylaşacaktır. Ancak kişisel hesapların gündeme gelişi ve uygulanışı çok sonralarıdır. Bölgede yıllardır devam eden mücadele ve PKK saldırıları batı bölgelerinde dahi genişleyen bir tepki yaratırken, Olağanüstü Hal Bölgesinde yaşayanların ve PKK ile mücadele eden devlet güçlerinin tepkisini, öfkesini ve bazı şedit davranışlarını anlamak ve mazur görmek mümkündür. Hatta zaruridir. Ancak bu olağan fakat karmaşık görünüm içinde yer alan kurumları ve bu karmaşık yapıda gelişen bazı olayları detayle etmek gereklidir. Böylece ülkenin PKK ile mücadelesinden, Ankara'ya İstanbul'a ve parasal ilişkilere uzanan bir güzerhahı görmek mümkün olacaktır. (...)

TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış ve aynı Komisyonun üyesi Fikri Sağlar, Başbakanlık Teftiş Kurulunun hazırladığı raporu, Komisyon tarafından hazırlanan rapordan kapsam açısından daha geri olarak nitelendirdiler. Başbakan Yılmaz'ın söz konusu raporu bir basın toplantısı düzenleyerek açıklamak yerine, bir televizyon programında açıklamasını "şov" olarak değerlendiren Elkatmış, Teftiş Kurulu raporunda birçok olaya değinilmediğini söyledi. Elkatmış, faili meçhul siyasal cinayetlerin büyük bir bölümünün, Raporda yer almayan JİTEM bölgesinde işlendiğine dikkat çekti. Eşref Bitlis'in ölümü, Yüksekova çetesi, Budapeşte'de Başbakan Yılmaz'a yumruk atılması olayı, Tarık Ümit olayı, kontrgerilla konusu, Özel Harp Dairesi konularına değinen Elkatmış, Susurluk olayının odak noktalarının oluşturduğu bu konulara hiç değinilmemesini garip karşıladığını belirtti. Elkatmış, "Olayların başlangıcının 1993 olması ve bankacılardan üç-beşinin isminin verilmesi yönlendirmeye işaret eder. İşin içine politika bulaştırılıyor. Başbakan siyasi çıkar peşinde. Sorunun cevabını bulamıyoruz raporda. 1993'ten itibaren öldürülen mafya babalarının listesini veremiyorlar. Bunların ölüm emrini verenlere değinilmiyor. Bu rapordan sonra Susurlukla ilgili olarak başka birşey yapılacağını zannetmiyorum. Olay burada kapatılır" dedi.

Teftiş Kurulunun araştırması için geçen altı aylık süreyi "kayıp zaman" olarak niteleyen Fikri Sağlar ise, Raporun özellikle 1993-1996 dönemiyle sınırlandırılmasını eleştirdi. Raporun ana eksikliğinin "çetenin oluşmasına neden olan felsefeyi oluşturan kişilerin raporda olmaması" olduğunu belirten Sağlar, "Raporda tetikçi var, bürokrat var, talimatı alan var, talimatı veren, olayları planlayanlar yok. Sadece Çillerler zikredilmekte. Doğru, son takımla ilgilidir, ama raporun diğer taraflarının saklanması başka kuşku getirmekte. Böyle bir çalışma 1980'den önce başlıyor. Yeraltı ekonomisinin, uyuşturucunun, kara paranın olduğu ve onların siyasilerce korunduğu ve bunlarla ilgili düzenlemelerin yapıldığı dönemler var. Buralarla ilgili bilgi yok. Kapalı tarafta varsa o zaman Yılmaz'a olan güven yoktur, sarsılmıştır. O dönemler, Yılmaz ya da ANAP'la ilgili dönemdir" dedi. Ayrıca, Raporun bazı kişileri kayırdığını, bazı kişileri de öne çıkardığını söyleyen Sağlar, "Asker yok deniyor. JİTEM'in bir kısmı var. O da zaten lağvedilmiş. Yüksekova çetesi Diyarbakır DGM'de yargılanmakta. Orada yargılananların büyük kısmı piyade sınıfında rütbeli insanlar. Yani sadece itirafçılar, tetikçiler değil, rütbeli insanlar, hatta helikopterle uyuşturucu taşındığı iddiaları vardır. Veli Küçük bugün önemli bir subay. Bunlar hep raporda olmasına rağmen bu kadar basit bir şekilde

algılanması yoluyla, birilerini zorunlu olarak korumak konumuna girilmiştir" dedi. Fikri Sağlar, MIT görevlisi Mehmet Eymür ya da Cem Ersever'in öldürülmesinde adı geçen bir kişi örneğinde olduğu gibi, Raporda adı geçen bazı kişilerin Raporun hazırlandığı dönemde bizzat Yılmaz tarafından terfi ettirildiğine de dikkat çekti.

İçişleri eski Bakanı Ağar ise, "Daha ne istiyorsunuz, terörsüz bir zemin devraldınız. İşe artı 1'le başlıyorsunuz. Daha niye şikayet ediyorsunuz? Geriye dönüp 'niye terörle mücadele ettiniz, niye teröristleri bertaraf ettiniz' diye mi soruyorsunuz? Neden yapılmayanların değil de, yapılan işlerin hesabını sormaya çalışıyorsunuz?" dedi. "PKK ile mücadele yöntemleri" konusunda ise, Ağar, "Beni en iyi anlayacak olan DGM'lerdir. Çünkü onlar ihtisas mahkemeleridirler ve terörle mücadelenin ne olduğunu bilirler. Teröristle nasıl mücadele edeceksiniz? Herhalde filit sıkarak ortadan kaldıracak haliniz yok. Elbette devlet özel mücadele yöntemleri kullanacaktır. Dünyanın her yerinde terörle mücadele böyle yapılır" diyerek kendini savundu.

Kazada yaralanan DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak da, raporla ilgili yorumunda, "Demek ki terörle mücadele etmek, devletin yanında olmak, devletle birlikte hareket etmek suç. Devleti soymak serbest iken bana, 'Sen git evinde otur' diyorlar. Bundan sonra bunu yapacağım. Bazıları benim PKK ile işbirliği yapmamı istiyorlar. Onu yapamayacağımı biliyorlar. Devlet bana, 'Git evinde otur. Terörle mücadeleye karışma' derse gider evimde otururum. Devlete karşı gelemem. Bundan sonra ben de giderim keyfime bakar, hayatımı yaşarım. Çok kırgınım, çok üzgünüm. PKK'den özür dilemek istiyorlar" dedi.

Başbakanlık Teftiş Kurulu tarafından hazırlanan raporu "gayet edebi" bulduğunu, "iddiaları destekleyecek delil ve belgelerin olup olmasının önemli olduğunu" beyan eden Jandarma eski Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman ise, Raporda yer alan Jandarmanın çete ilişkilerinin içinde yer aldığı iddialarına karşılık, kurumların suçlanamayacağını, Jandarmanın en çok maruz kaldığı suçlamanın "vatandaşa kötü muamele etmek" olduğunu, bu konuda zaten mahkemelerde devam eden davalar bulunduğunu söyledi. Koman, "Ama tutup da, jandarmanın bir çete oluşturup, çete marifetiyle birşeyler yaptığını gösterecek birşey bulacaklarını zannetmem. Benim alınacağım birşey yok da, böyle jandarmayı da özel timçiler gibi bir takım karanlık işler içinde gösterip, bunları da ispatlayan birşeyin olacağını zannetmiyorum" dedi. JİTEM'in varlığına ilişkin olarak ise, Koman, JİTEM'in kurucusu olarak adı geçen Cem Ersever'in "resmi sıfat taşımadığını", bu nedenle de herhangi bir şeyin kurucusu olamayacağını iddia etti: "Ben ısrarla diyorum ki JİTEM yoktur. Hâlâ 'vardır' diyor. Ben 'yoktur' derken şunu

söyledim hep; resmi bir kurum veya bir ünite birimi yoktur ama, bazı kimselerin kendilerine bu ismi vererek birşeyler yaptıkları ortadadır. Resmi bir kurum olarak böyle bir ünite kurulmamıştır.” Jandarmanın “Yeşil” kod adlı Mahmut Yıldırım ile ilişkilerini ise, Koman şöyle değerlendirdi: “Kullandı diyen, kullanıldığını ispat eder.” Susurluk skandalından sonra ortaya çıkan ilginç bir gelişme ise, gerek MİT gerekse Emniyet Genel Müdürlüğü kaynaklarından kamuoyuna sürekli olarak bilgi pompalanmasıydı. Şubat ayı ortalarında, kamuoyunda “3. MİT Raporu” olarak adlandırılan rapor gazetelerde yayımlanmaya başladı. Rapor, Susurluk kazasının ardından hazırlanarak dönemin MİT Müsteşarı Sönmez Köksal imzasıyla 17 Ocak 1996 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman ve dönemin Başbakanı Erbakan’a sunulmuş ve Cumhurbaşkanlığı Köşkünde yapılan liderler zirvesinde ele alınmıştı. 21 Eylül 1996 tarihinde kamuoyuna “2. MİT Raporu” olarak yansıyan belge, MİT tarafından reddedilmişti.

3. MİT Raporunda, haklarında MİT’in arşivlerinde bilgi bulunan 59 kişiye yer verildi. Bu kişilerden 17’sinin hâlâ yaşadığı belirtilen Raporda, adı geçen kişilerin profiline ilişkin şu bilgilere yer verildi: “9’u yalnızca isimleri ile tanınan 59 kişiden; 4’ü politikacı, 4’ü işadamı, 14’ü mafya ile bağlantılı oldukları ileri sürülen eski ülkücü, 5’i TSK mensubu, 13’ü emniyet mensubu, 1’i din adamı, 1’i MİT mensubu, 1’i MİT’le bağlantılı olduğu iddia edilen şahıs, 2’si İran orijinli şahıs, 8’i mafya bağlantılı ve eroin kaçakçısı oldukları iddia edilen şahıs, 1’i şoför, 1’i PKK itirafçısı, 1’i Suriye orijinli bayan, 2’si Kürt orijinli avukat, 1’i genelev işletmecisi konumunda bulunmaktadır.” Kısa aralıklarla kamuoyuna açıklanan üç ayrı “Susurluk Raporu” karşılaştırıldığında, olaylara ve ilişkilere üç kurumun da farklı yaklaştığı ortaya çıktı. Birbirleriyle bağlantılı olaylardan bazılarının bir raporda ayrıntılı olarak yer alırken diğer raporda hiç ele alınmadığı ya da sıradan olaylar olarak ele alındığı dikkat çekti. Örneğin, Komisyonun raporunda Abdullah Çatlı’nın yurtiçindeki

Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkan Vekili Kutlu Savaş’ın hazırladığı raporda çete faaliyetlerinde adı geçen JİTEM, Başbakan Yılmaz’ın ‘devlet sırları’ arasında. JİTEM’in varlığını kabul eden ancak, “askerin işin içinde olmadığı ve olayları öğrendiğinde müdahale ettiğini” savunarak, çete-devlet faaliyetlerinde askeri sorumluluktan kurtarmaya özel bir özen gösteren Yılmaz’ın sırlarının başında, Jandarma eski Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman geliyor.

Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit’in, “JİTEM’in adı raporda yer alıyor. Ancak jandarma ve JİTEM zaten ordu- dan sayılmaz” sözleri de, askeri koruma çabasının Başbakan Mesut Yılmaz’ın kişisel bir tasarrufu değil, rapor açıklanmadan birkaç gün önce toplanan MGK’nin hükümete verdiği bir görev olduğunu gösteriyor.

Hakkındaki iddialarla ilgili olarak çağrıldığı TBMM Susurluk Komisyonuna ifade vermeye bile gelmeyen Koman, emekli olduktan sonraki iş yaşamında da aldı yürüdü. 1988-92 yılları arasında MİT Müsteşarlığı görevi de yapan Koman, geçtiğimiz yılın sonunda emekliye ayrılması ile birlikte Cumhurbaşkanı Demirel’e yakınlığı ile bilinen, şaibeli bir servetin sahibi Bursa bağımsız Milletvekili ve işadamı Cavit Çağlar’a ait İnterbank’ın Yönetim Kurulu üyeliğine getirildi.

Hakkındaki iddialar emekli olmasından sonra da ‘devlet sırrı’ olarak saklanan Koman’ın dışında, adı kontra faaliyetlerle ilgili olarak anılan Tuğgeneral Veli Küçük de yıldızı parlayanlardan. Kontrgerillanın asker kolu olarak değerlendirilen JİTEM’in kilit isimlerinden biri olarak, olaylarla ilgili, hakkında iddialar bulunan Küçük hep korun- du. Kutlu Savaş’ın raporunun tamamlanarak tartışılmaya başlandığı bugünlerde de Küçük’ten hiçbir devlet büyüğü, en küçük bir laf etmiyor.

Küçük şu anda yine kilit bir görevde. Kontra planlarının yürürlüğe girdiği Karadeniz’de OHAL seferberliği başlatıldığı günlerde Küçük, Karadeniz Jandarma Bölge Komutanlığı görevine getirilmişti. Tuğgeneral Veli Küçük halen bu görevde bulunuyor.

Yurtdışında gerçekleştirilen suikast ve sabotajlarda Abdullah Çatlı gibi kiralık katillerin kullanıldığı ortaya çıkmıştı. Ama bütün ortaya çıkanlara rağmen ‘Şimdi iş yapma zamanı’ diye talimatı veren cuntabaşı Kenan Evren raporda titizlikle korunanlardan. 12 Eylül sonrası cezaevindeki faşistlere ‘iş yapma karşılığı’ serbest bırakılma teklifi de, Evren zamanında yapılmıştı.

Özel Harp Dairesinin en has elemanlarından olan ve kontrgerillanın kullanıldığı kaçırılan Diyarbakır uçağına düzenlenen operasyonun başında olduğu resmen açıklanan emekli Yarbay Korkut Eken de korunanlar arasında. Cinayet ve kaçakçılıkla özdeşleşen polisin Özel Harekât Timinin eğiticisi de olan Korkut Eken’in karanlık ilişkileri ve çete bağlantıları Susurluk tartışmaları sırasında gözler önüne serilmişti. Ama Eken’in özel harpçi bir subay olması kendisine sağlam bir koruma zırhı kazandırdığından olacak, o da üzerine gidilenlerin arasında değil.

Emek, 26 Ocak 1998

ve dışındaki faaliyetleri, Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması ve Tarık Ümit'in öldürülmesi olayı diğer iki rapora oranla geniş biçimde ele alındı. Aynı şekilde, diğer iki raporda yer verilmeyen Eşref Bitlis, Uğur Mumcu, Alpaslan Pehlivanlı, Bahtiyar Aydın, Hulusi Sayın ve İsmail Selen'in öldürülmeleri, Mesut Yılmaz'a yapılan saldırı, Hurşit Han ve Kartal Demirağ olayı ile ilgili araştırmalar da mevcuttu. Ayrıca, bazı isimlerle ilgili bir raporda ağır suçlamalarda bulunulurken, diğer raporlarda bu isimlere hemen hemen hiç değinilmedi. Örneğin, Sapanca'da meydana gelen faili meçhul cinayetler Komisyon Raporunda yer almazken, diğer iki raporda ya hiç söz edilmeyen ya da nadiren ve yorumsuz olarak zikredilen Tuğgeneral Veli Küçük'ün ismine Komisyon Raporunda sıkça yer verildi ve Mahmut Yıldırım'la bağlantısına vurgu yapıldı. Kamuoyundaki izlenim, bu konuda en kapsamlı ve yansız raporu TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu tarafından hazırlandığı yönündeydi. Komisyon görev alan 9 milletvekilinden 6'sının muhalefet şerhi koymasına karşın, 400 sayfayı aşan Komisyon Raporunda, MİT ve Savaş'ın raporlarına kıyasla daha fazla olaya ve bu olaylarla bağlantılı kişilere yer verildi.

a) Sansürlenmiş Bölümler ve Siyasal Cinayetler

Raporun sansürlenmiş 12 sayfalık bölümü (68, 69, 70, 71, 75, 77, 78, 79, 80, 99, 103 ve 104'üncü sayfaları), sonraki günlerde basın yayın organları tarafından yayımlandı. Bu bölümlerde, Çatlı ve Çatlı'nın faaliyetleri ve yurtdışı operasyonlardaki görevlerinin; Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev'e karşı darbe girişiminin; kamu bankalarındaki yapılanmanın; PKK'ye karşı girişilen operasyonlar ve "faili meçhul" cinayetlerde öldürülen gazetecilerin; Hadi Özcan çetesi ve bunların Tuğgeneral Veli Küçük'le bağlantısının anlatıldığı anlaşıldı.

Yetkililer tarafından PKK yanlısı oldukları iddia edilen kişilerin öldürülme kararının "teşkilat içinde alındığı" belirtilen raporda, "faili meçhul" siyasal cinayetlerle ilgili şu değerlendirme yapıldı:

"Söz konusu eylemlerde öldürülen şahısların özellikleri dikkate alındığında, OHAL Bölgesinde öldürülen Kürtçü şahıslar ile diğerlerinin farkının ekonomik bakımdan arz ettikleri finansman gücü olduğu ortaya çıkmaktadır. Yukarıda ifade edilen hususların benzer konularda mesela Savaş Buldan'ın öldürülmesi için de geçerli olduğunu ifade edebiliriz. Adı geçen kaçakçılığı, PKK yanlısı bölücü eylemleriyle tescilli bir şahıstır. Medet Serhat Yöş, Metin Can, Vedat Aydın için de aynı hususlar geçerlidir. Ülkenin birliğine, bütünlüğüne, aykırı eylem sahipleri ağır bir cezayı hak etmişlerdir. Yapılanlarla aramızdaki tek ihtilaf uygulamanın şekline ve sonucuna

ilişkindir. Nitekim Musa Anter'in öldürülmesinden -tüm olayları tasvip edenlerin dahi- pişman olduğu tespit edilmiştir. Musa Anter'in silahlı bir eylem içinde olmadığı, daha çok işin filozofisi ile meşgul olduğu, öldürülmesinin yarattığı etkinin, kendisinin gerçek etkisini geçtiği ve öldürülme kararının hatalı olduğu söylenmektedir. Öldürülen başka gazeteciler de vardır."

Raporda, öldürülen gazetecilerin isimlerinin yer aldığı bölüm sansürlendi. Sansürlenmiş bu bölümde, bazı gazetecilerin adları ile gazetecilerle ilgili öldürülmelerini meşru gösterebileceği düşünülen iddialar yer aldı:

"*Bunların tamamı OHAL Bölgesinde faili meçhul cinayetler sonucu ölmüşlerdir (...) Öldürülen şahısların ortak özellikleri belirgin bir kimliğe sahip olmalarıdır.*

Hafız Akdemir: Yeni Ülke ve Özgür Gündem gazetesi. Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) Örgütünün Gençlik Komite Sekreteri.

Yahya Orhan: PKK destekçisi, Yeni Ülke, Güneş ve Özgür Gündem gazetesi muhabiri.

Mecit Akgün: 2000'e Doğru, Yeni Ülke muhabiri, Nusaybin'de kurulan Sosyalist Parti İlçe Sekreteri, PKK destekçisi.

Burhan Karadeniz: Yeni Ülke muhabiri, PKK mensubu ve destekçisi.

Halit Güngen: 2000'e Doğru dergisi Diyarbakır muhabiri ve büro şefi, Sosyalist Parti Şırnak İl Yönetim Kurulu üyesi.

İzzet Kezer: Sabah gazetesi muhabiri, TKP/B mensubu.

Cengiz Altun: Batman Yeni Ülke gazetesi muhabiri, PKK mensubu.

Çetin Ababay: Özgür Gündem gazetesi muhabiri, PKK mensubu."

Raporun sansürlenmiş 103 ve 104. sayfalarında, "PKK ile mücadele sırasında kaosu oluşturduğu ya da çatışmanın şiddetlendiği dönemlerde sert yöntemlerin uygulandığı" belirtilerek, şu görüşlere yer verildi:

"*Bölgedeki yollara döşenmiş güvenlik kuvvetlerince sayıca fazla şehit verilmesine sebep olan örgüt mayınlarını bölgeye getiren, yollara yerleştiren bölge halkından kişiler, getirdikleri mayınlarla birlikte ağaçlara asılarak benzerlerine gözdağı verilmiştir. O yıllarda bu metotla Şırnak, Hakkâri ve Mardin illeri kırsal alanlarındaki mayınlamalar, iki ay gibi kısa bir süre içerisinde sona erdirilmiştir."*

Susurluk Raporunun sansürlenmiş bir başka bölümünde ise, Giresun Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Veli Küçük'ün "JİTEM'in başı" olduğu belirtildi. İtirafçı İbrahim Babat'ın, kendisine 7 yıl ceza verileceği vaadine rağmen, 17 yıl hapis cezasına mahkûm olunca, ifade ver-

mek için İstanbul DGM Başsavcılığına ve Başbakanlık Teftiş Kuruluna başvurduğu kaydedilen raporda, Babat'ın ifadesi şöyle yer aldı:

"1990 yılında JİTEM'de³ köklü değişiklikler oldu. Asayiş Bölge Komutanlığına Hikmet Köksal Paşa getirilmişti, gruplar oluşturulmuştu. JİTEM'in başına Veli Küçük Paşa getirilmişti (o zaman albaydı). 1990 yılında yakalanıp serbest bırakılan bazı itiraflılar, asker kimliğiyle JİTEM Grup Komutanlığına alınmışlardı. Bütün asker itiraflıların bir araya toplanılması düşünülüyordu. JİTEM'de itiraflıların sevk ve idareleri için bana görev çağrısı yapıldı. Önce kabul etmedim. Daha sonra Hikmet Köksal Paşa araya girince, bazı kaygılarım olmasına rağmen Paşa'ya güvenerek Diyarbakır'a gittim. (...)

Raporda İbrahim Babat ile yapılacak görüşmeden önce, Kırklareli İstihbarat Şube Müdürü ve Jandarma Alay Komutanının İbrahim Babat'ı, "ziyaret edip, 'hatırını sorup, geçmiş olsun' dedikten sonra, "dikkatli olmasını, devlete zarar vermemesini, davanın Yargıtay safhasında olduğunu" söyledikleri anlatıldı.

Susurluk Skandalıyla ilgili resmi girişimlerin ve kamuoyundaki tartışmaların, Kürt sorunuyla ilgili gizli faaliyetleri kapsamaması, Teftiş Kurulu Raporunda özellikle Olağanüstü Hal Bölgesindeki ve çevresindeki "faili meçhul" siyasal cinayetler ile ilgili bölümlerin sansürlenmesi ve bu konuların inceleme kapsamı dışında bırakılması, muhalif kesimlerin tepkisine yol açtı. HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik, "Türkiye'de yaşanan hemen her toplumsal krizin altında Kürt sorunu vardır. Çeteler iddia edildiğinin tersine, devletin özel bir aygıtıdır ve özellikle 1980 sonrası Kürt sorununun gündeme oturmasıyla eylemlerine hız verdiği bilinmektedir... Mehmet Açar'ın "bin operasyon" açıklaması, 160'ı aşkın HEP-DEP ve HADEP yöneticisinin ve üyesinin katli, Kürt işadamlarının öldürülmesi, köy baskınları ve provokasyonların 'devlet sırrı' niteliğinde sayılan eylemler olduğu açıktır" dedi.

b) Azerbaycan'da Darbe Girişimi

Azerbaycan'da 13-17 Mart 1995 tarihlerinde yaşanan darbe girişimi, 1998 yılında Teftiş Kurulu Raporunun açıklanmasından sonra Türkiye'nin gündemine girdi. Teftiş Kurulu Raporunda ve MİT eski Müsteşarı Sönmez Köksal'ın imzasını taşıyan MİT raporunda, darbe girişiminde bulunan Ebulfez Elçibey'e bazı Türk yetkililerin destek verdikleri anlatıldı. Basın yayın organlarında darbe

girişimi için, "Susurluk çetesinin yeni bir kumar ve uyuşturucu üssü kurmaya hazırlandığı" yorumları da yapıldı.

Teftiş Kurulu Raporunun önce sansürlenmiş ancak daha sonra açığa çıkan 68-71. sayfalarında, Azerbaycan'daki darbe girişimine yer verildi. Raporda, dönemin Çiller Hükümeti ima edilerek, "Azerbaycan olayında MİT ve Emniyet aynı noktadadır. Bu da ancak hükümet yetkililerinin baskısı, isteği, talimatı veya onayı ile mümkün olabilecektir. Harcanan para, emek ve zaman da değerlendirilmelidir" ifadelerine yer verildi. "Darbe girişimi Türkiye açısından komedi biçiminde cereyan etti" değerlendirilmesi yapılan raporda, darbenin finansmanı ile ilgili olarak için de Azerbaycan Hizmet Vakfına dikkat çekildi. Rapora göre, MİT'in ve Türk emniyetinin içinde olduğu darbe girişimini CIA ile KGB adım adım izledi. Darbe girişimi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e 10 Mart 1995 tarihinde haber verildi. Demirel de Haydar Aliyev'i uyardı.

Raporda darbe girişimi "Azerbaycan'da Darbe" başlığı altında şöyle anlatıldı:

"Öte taraftan Azerbaycan'a uzanmak için de fırsat doğmuş, bu ülkedeki kargaşaya rağmen petrol kaynakları pek çok kişiyi, siyasiler başta olmak üzere tahrik etmiştir.

MİT'in Azerbaycan'daki darbe girişimi başlıklı notunun tetkikinden görüleceği üzere ve özetle darbe Azerbaycan'ın karışıklığından kaynaklanmış, Ayvaz Gökdemir'in⁴ zımnî desteği sağlanarak Acar Okan, Kamil Yüceoral'ın Türkiye'den katkısıyla Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı Ayaz Muttalibov, eski Başbakan Suret Hüseyinov ve OMON birlikleri kumandanı Ruşen Cevadov ve Elçibey'in iştirakiyle yapılacak ihtilal, Azerbaycan'daki Türk görevlilerinden MİT Bakü Temsilcisi Ertuğrul Güven'in, TİKA görevlisi Ferman Demirkol'un ve Din Hizmetleri Müşaviri Abdülkadir Sezgin'in ihmali, kusuru veya tertibi ile oluşmuştur. MİT ise 10 Mart 1995'te gelişmeleri haber almış, Sayın Cumhurbaşkanı vasıtasıyla Haydar Aliyev ikaz edilmiştir. Ferman Demirkol'un kime bağlı olduğu sualimize karşılık Sayın Müsteşar, adı geçen MİT elemanı olduğunu teyit etmiştir.

Sayın Başbakan'a tarafımızdan açıklama yapılmış ve kısaca; hazırlanan darbeye Türk tarafının da yer aldığını, Cevadov ve taraftarlarının Türkiye'den destek gördüğünü, MİT'in yanısıra Emniyet'in de devrede olduğunu, Özel Harekât mensuplarının Azerbaycan'ın muhtelif bölgelerinde gruplara eğitim verdiğini, patlayıcı ve silah taşıdıklarını, Ferman Demirkol'un muhtelif

3 Veli Küçük, Emniyet İstihbarat Daire Başkanı Hanefi Avcı tarafından "Susurluk'un askeri ayağı" olarak tanımlanmış, TBMM Susurluk Araştırma Komisyonunun raporunda da Küçük ile ilgili iddialar yer almıştı. (bkz Türkiye İnsan Hakları Raporu, 1997)

4 Dönemin Devlet Bakanı Ayvaz Gökdemir ise, iddiaları yalanladı. Gökdemir, "Asılsız iddiaların hiçbir aşamasında Türkiye Cumhuriyeti yoktur, devletimizin böyle bir olaydan hiçbir menfaati de yoktur, benim de hiçbir kişisel menfaatim yoktur" dedi.

toplantılarda Rus Büyükelçisi ile tartıştığını, Bakü'den yola çıkıp Elçibey'le görüşmeye gittiğini, yeni yönetimde görev alacak kişileri tartışıp bir liste oluşturduğunu, kendisinin de Cumhurbaşkanı Yardımcısı olacağını, kendilerine göre her şeyi belirlediklerini, fakat darbe tarihi yaklaştığında vaziyetin vehametini farkettilerini ve Cumhurbaşkanı'ya devreye sokup, sözde Aliyev'i ikaz edip işin içinden sıyrılmaya çalıştıklarını, gerçekte ise Aliyev'in her şeyin farkında olduğunu, Cevadov'un çok yakınındakilerin KGB'nin eski mensupları ve Aliyev'in adamı olduğu, olayların Aliyev'in izni ve bilgisi ile kendi lehine olacak şekilde yönlendirilmiş bulunduğunu, MİT ve Türkiye açısından acı bir komedi biçiminde cereyan ettiğini açıklamamız üzerine Sayın Sönmez Köksal, sadece komedi ifadesine itirazda bulunmuştu.

Olaylar sonrasında Demirkol'un ortada kaldığını, Türk Büyükelçisinin 'Cumhurbaşkanı Yardımcısı olacaktı. Bu tip işlere girmesini kim söyledi? Ne hali varsa görsün' diyerek elçiliğe alınmadığını, Abdülkadir Sezgin'in kendisini evinde sakladığını, Aliyev yönetiminin Demirkol'u sorgulamak için ısrarla istediğini, ancak Ankara'dan gelen talimatla buna izin verilmediğini, sonunda Başbakanlık Müsteşarı Ali Naci Tuncer'in MİT'ten bir Daire Başkanı (sonradan MİT İstihbarat Daire Başkanı Yalçın Ertan olduğu ortaya çıktı) ile ve özel bir uçakla Bakü'ye gönderildiğini, bu iki yetkilinin Aliyev'e altı saat adeta yalvararak kendisini iknâ ettiklerini ve Demirkol'u Türkiye'ye getirdiklerini, sözde işadamı Kenan Gürel'in ise feda edilip mahkûm olduğunu da Sayın Başbakana aynı toplantıda anlatmak fırsatı olmuştur. Açıkça ortaya çıkmıştır ki; 'Türkiye dost bir ülkede ihtilal yapmaya teşebbüs etmiştir. MİT, resmi temsilcisi Ertuğrul Güven'in büyükelçimizle birlikte Aliyev'e, Cevadov'a iltifat emesi, kuşklarının giderilmesi gerektiği yönünde telkinde bulununca kendisine sert bir tepki göstermiştir. 'Karargaha bilgi vermeden ve onayını almadan cümlesi tepkinin gerekçesini açıklamaktadır. Oysa Bakü'deki politikayı Dışişleri ve Büyükelçi yürütmektedir. MİT'in bu doğrultunun dışına çıktığı bellidir.

Başbakanlık Müsteşarının Bakü'ye yollanması, olayın siyasi iradenin desteğiyle ve gizlice yürütüldüğünü de göstermektedir.

Konunun Cumhurbaşkanı'ya aktarıldığı hususu tarafımızdan özellikle araştırılmamış ve sorulmamıştır. Ancak işin sonunda Cumhurbaşkanı'ya devreye sokularak olayların kamufla edilmesi incelemeye değer görülmektedir. Konu tüm yönleriyle ve hatta kamuoyundan gizlenmeden soruşturmaya tabi tutulmalıdır. Azerbaycan konuyu zaten olanca açıklığıyla tartışmaktadır."

Eski MİT Müsteşarı Sönmez Köksal imzalı MİT raporunun 10 ve 11. sayfalarında ise, Azerbaycan darbesine de

değinilerek şu bilgiler verildi: "Mart 1995'te Aliyev'i devirmeye yönelik darbeyi T. Çiller'in onayıyla dönemin Türk Cumhuriyetlerinden Sorumlu Devlet Bakanı A. Gökdemir, Emniyet Genel Müdürü M. Açar, İbrahim Şahin ve Korkut Eken planlamış, ancak MİT'in olayı S. Demirel'e bildirmesi ve Cumhurbaşkanı'nın da, Aliyev'i haberdar etmesiyle darbe girişimi başarısızlığa uğramıştır."

Darbe girişimiyle ilgili bölümlerin basına sızmasının ardından, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Saparmurad Niyazov Türkmenbaşı ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in adının geçtiği bölümler, Türkiye ile Azerbaycan arasında diplomatik krize neden oldu. Azerbaycan, raporun bu bölümünün "yalan olduğunu" açıklanmasını resmen istedi. Bunun üzerine Başbakan Mesut Yılmaz 23 Ocak günü yaptığı açıklamada "Dün (22 Ocak) akşam Kanal D Televizyonunun Arena Programında Susurluk Raporuyla ilgili yapılan yayında Azerbaycan ve Türkmenistan yöneticileriyle ilgili bazı bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler halen ölmüş bulunan bir kumarhane sahibinin (Ömer Lütfü Topal) iddia ve isnatları olup, bunların doğruluğunu saptayacak bir soruşturma yapılmaksızın ve raporda ilgilinin iddiaları bölümünde yer verilmiştir. Dolayısıyla Başbakanlık Teftiş Kurulunun herhangi bir tespitini yansıtmamaktadır" dedi.

Yılmaz, 18 Şubat günü yaptığı yazılı açıklamada ise "Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in gösterdiği duyarlılık üzerine" Ömer Lütfü Topal-Azerbaycan ilişkisinin yeniden ele alınması yönünde talimat verdiğini bildirdi. İstihbarat kuruluşlarının Emperyal Şirketinin Azerbaycan'daki bağlantılarını yeniden ele aldığını belirten Yılmaz, yapılan inceleme sonucunda "Topal'ın söz konusu faaliyetleri bağlamında Cumhurbaşkanı Aliyev'in oğluyla ilişkisi veya işbirliği içinde olduğu iddiasının Topal'ın kendi anlatımından ibaret olduğu, iddiayı sahiplenen herhangi bir başka kaynak bulunmadığının saptandığını" kaydetti.

CHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar ise, 19 Şubat günü yaptığı açıklamada, raporun darbe girişiminin petrol hattı güzergâhıyla ilgisi olmadığını ortaya çıkardığını söyledi. Darbenin uyuşturucunun çıkış yeri olarak gösterilen Afganistan'la ilişkili olduğunu savunan Sağlar, Yüceoral'ın adının Afganistan'da savaşan taraflardan Özbek General Raşit Dostum'a örtülü ödenekten para gönderilmesi olayına da karıştığını anımsatarak "Afganistan'dan çıkan uyuşturucunun ilk ve en önemli duraklarından biri Azerbaycan'dır. Uyuşturucu buradan Türkiye'ye girmekte ve Avrupa'ya dağılmaktadır. Bu durumda Türkiye'de uyuşturucu ticaretine bulaştıkları ifade edilen çete mensuplarının Azerbaycan'daki darbeyi

uyuşturucu ticaretinin kontrolünü ele geçirmek için yapmaya çalıştıkları düşünülmelidir. Dostum'a örtülü ödenekten para gönderdiği ifade edilen Yüceoral'ın adının Aliyev'e darbe girişiminde de geçmesi ilginç" dedi. Aliyev'in petrol boru hatları konusunda Türk tezini desteklediğini hatırlatan Fikri Sağlar, "Bu açıdan bakıldığında, darbecilerin Aliyev'in yerine göreve getirmek istedikleri kişi önem kazanmaktadır. Rapor, darbecilerin Elçibey'i değil, Rus mafyasıyla ilişkide olduğu belirtilen Muttalibov'u göreve getirmek istediklerini ortaya koyuyor" dedi.

Bu arada, darbe girişiminden üç ay kadar önce Azerbaycan'a giden Korkut Eken, İbrahim Şahin, Abdullah Çatlı ve Ayhan Çarkın gibi Susurluk Skandalının önemli adlarının SSCB döneminden kalan polis gücü OMON birliklerini eğittiği ortaya çıktı. 12 Aralık 1994 tarihinde Azerbaycan'a giden ekibin, 60 kişilik özel bir birliği eğittiği bildirildi. Özel tim görevlilerinden oluşan bu ekibin Azerbaycan'a yüklü miktarda silah ve cephaneye götürdükleri de öğrenildi. Azerbaycan'a götürülen silahların, HOSPRO şirketi kanalıyla İsrail'den alınan ve "kaybolan" silahların bir kısmı olduğu iddia edildi. Korkut Eken de, İçişleri Bakanlığı müfettişlerine verdiği ifadede silahların adını açıklayamayacağı bir ülkede önemli bir görev için kullanıldığını söylemişti (bkz. s. 39).

Bu grubun Azerbaycan'a gidişinden bir süre sonra da, o tarihte Özel Harekât Dairesi Başkanı olan İbrahim Şahin'in de Cevadov'un özel davetlisi olarak Bakü'ye gittiği öğrenildi. Şahin'in Cevadov'dan gelen bir davet mektubu üzerine resmi bir ziyarette bulunduğu bildirildi. Darbe girişimine katılan OMON birliklerinin komutanı ve İçişleri Bakan Yardımcısı Ruşen Cevadov, 17 Mart 1995 tarihinde Aliyev güçlerince öldürüldü. Darbe girişiminde elebaşı olarak yer alan Cevadov'un, Türkiye'den gönderilen bir uyu telefonuyla darbe girişimini yönettiği belirtildi.

c) Mahmut Yıldırım (Yeşil)

Adı Susurluk kazasından sonra ortaya çıkan "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın yaşayıp yaşamadığı ya da nerede olduğu 1998 yılında da açıklığa kavuşmadı. Başbakanlık Teftiş Kurulunun raporunda çok sayıda kişinin öldürülmesi emrini verdiği ya da bizzat öldürdüğü belirtilen Mahmut Yıldırım hakkında çeşitli iddialara yer verildi. Ancak, bu iddialar, kesinlik kazanmadı.

Teftiş Kurulu Raporunda Mahmut Yıldırım'ın kullandığı cep telefonunun Karadeniz Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Veli Küçük'e ait olduğunun belirtilmesi nedeniyle de herhangi bir işlem yapılmadı. Susurluk Komisyonu üyesi Bedri İncetahtacı, bu konuda yaptığı

açıklamada, "Bu, Susurluk olayını aydınlatmak için çok önemli bir adım. Bu haber, gerek Meclis Araştırma Komisyonunun, gerekse Kutlu Savaş'ın hazırladığı raporun bulgularını doğruluyor. Yeni bir istikamet çizmiştir. Hükümetin ve buna bağlı olarak yargının bu istikamet üzerinde yürümesi bir görevdir. Ama bununla beraber, bu konuya muhatap olanların da en kısa zamanda tatmin edici bir açıklamada bulunması gerekir" dedi.

Ancak, Jandarma Genel Komutanlığı tarafından yapılan açıklamada, Teftiş Kurulu Raporunun ardından Tuğgeneral Küçük hakkında adli ve idari soruşturma yapıldığı, ancak suçlu olmadığına anlaşıldığı belirtildi. Açıklamada "Susurluk Raporundaki bilgiler basın-yayın organlarına sanki bir yargı kararı şeklinde yansıtılmakta, bundan dolayı ilgili kişiler ve kurumlar hedef alınmakta ve suçlu ilan edilmektedir. Bu durum, açık olarak birçok kez kamuoyuna duyurulmasına rağmen, özellikle konu ile ilgili olarak Jandarma Genel Komutanlığı yıpratmaya yönelik yayınların devam etmesi yanlı ve maksatlı olarak değerlendirilmektedir" denildi.

Mahmut Yıldırım için ilk gıyabi tutuklama kararının, Susurluk soruşturması kapsamında 1998 yılı Haziran ayında verildiği, ancak 1998 yılının Kasım ayında öğrenildi. Susurluk soruşturmasını yürüten İstanbul DGM Savcılığının isteği üzerine alınan gıyabi tutuklama kararı kamuoyundan gizlendi. Mahmut Yıldırım hakkında ikinci gıyabi tutuklama kararı da, Kasım ayında yine, "Birdal suikastı" nedeniyle Ankara DGM tarafından verildi.

Dönemin Devlet Bakanı Eyüp Aşık, Ocak ayında yaptığı bir açıklamada, Mahmut Yıldırım'ın Türkiye'de olduğunu ve yakında ifade vereceğini iddia etti. Aynı günlerde, CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya da Yıldırım'ın ölmediğini ileri sürdü ve "Yeşil konuşmak için hükümetin çıkarmaya hazırlandığı Pişmanlık Yasasını bekliyor. Ben bir senedir Türkiye'de olduğunu ve konuşmak için beklediğini söylüyordum. Devlet Bakanı Aşık beni teyid etti" dedi.

Sinan Yerlikaya, Şubat ayında da, Mahmut Yıldırım'ın Güneydoğu Anadolu Bölgesinde oluşturduğu ve aralarında itirafçı Yusuf Geyik'in ("Bozo") de bulunduğu "infaz timi" ile birlikte Ankara'da "elini kolunu sallayarak" dolaştığı yönünde bilgiler aldığını bildirdi. Yerlikaya, "Yeşil ve Bozo'nun en son Ankara'da Elazığlılar lokalinde, Kızılay ve Sıhhiye'de yanlarında 3 kişi ile birlikte dolaşırken görüldüğü yönünde bize bilgiler geldi. Bu infaz timi, Susurluk çetesinin üzerine gidenlere yönelik bir takım şeyler planlıyor. Susurluk çetesinin üzerine gidenlere düzenlenecek olan herhangi bir olaydan başta Başbakan Mesut Yılmaz olmak üzere, Emniyet, MİT ve Genelkurmay sorumludur" dedi.

Başbakan Mesut Yılmaz ise, Başbakanlık Konutunda

ANAP milletvekillerine verdiği yemekte “Yeşil’in öldürüldüğünü” söyledi. Ancak bu açıklamadan kısa bir süre sonra Devlet Bakanı Eyüp Aşık, Mahmut Yıldırım’ın yaşadığını ve “kontrol altında” olduğunu iddia etti.

Bu arada Mart ayı başında gazetelere Mahmut Yıldırım’ın Antalya’nın Lara bölgesinde bir evi olduğu yolunda haberler yansıdı. Haberlerde, MİT görevlilerinin 1997 yılı Ekim ayında Antalya Tapu Müdürlüğüne giderek, evin alım satımı ve tapu işlemleriyle ilgili araştırma yaptıkları anlatıldı. Eve, “Kocaeli Çetesi”nin şefi olarak tanınan Hadi Özcan’ın da gelip gittiği ortaya çıktı. Özcan’ın 1997 yılından önce Lara’ya geldiği, ‘Yeşil’in evinde kalıp birlikte Emperyal kumarhanesine girip çıktıkları öğrenildi. Evin ilginç bir özelliği de, MİT eski yöneticilerinden Mehmet Eymür’ün villasının çok yakınında bulunmasıydı. Eymür’ün 1995 ve 1996 yazlarını Lara’daki villasında geçirdiği, bu dönemde sık sık Yıldırım’la, ailece görüştükleri öne sürüldü.

Ankara’nın Etlık semtinde Mahmut Yıldırım’ın ailesinin yaşadığı eve 3 Mart günü düzenlenen baskında eşi Esmâ Yıldırım, kızı Nuray ile kardeşi Bahattin Yıldırım gözaltına alındı. Bu kişiler bir süre sorgulandıktan sonra serbest bırakıldı.

Bu arada Mahmut Yıldırım’ın, Akın Birdal suikastı nedeniyle yargılanan astsubay Cengiz Ersever’le yakın arkadaş olduğu da gazetelere yansıdı. ‘Haydar’ ve ‘Fırat’ kod adlarını kullanan Cengiz Ersever ve Yıldırım’ın faili meçhul bir cinayet sonucu öldürülen JİTEM’in kurucusu Binbaşı Cem Ersever’in yanında çalıştıkları belirtildi.⁵

Devlet görevlilerinin, Yeşil’in nerede olduğunu bildiklerini savunan CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya, “Yeşil son iki senedir Mehmet Eymür ile birlikte çalışıyordu. Ancak son gelişmelerde deşifre oldu. Devlet Yeşil’i ya öldürecek ya da yurtdışına gönderip can güvenliğini sağlayacak. Devlet Yeşil’i yargı önüne çıkaramaz. O zaman derin devletin bütün pislği ortaya çıkar. Yeşil de, Çatlı gibi kahraman ilan edilecek” dedi. Yeşil’in Ankara ve Antalya’daki evlerine yapılan baskınları da ‘göstermelik’ olarak değerlendiren Yerlikaya, iddialarını şöyle sürdürdü: “Eyüp Aşık, Yeşil’in kontrolleri altında olduğunu söyledi. Eğer öyleyse niye Emniyet yetkilileri Yeşil’i bulamıyor?”

Daha sonra Mahmut Yıldırım’ın 1993-1994 yıllarında kullandığı bir ev de Diyarbakır’da bulundu. HEP Mardin

Milletvekili Mehmet Sincar’ın katil zanlılarından PKK itirafçısı Mesut Mehmetoğlu tarafından kiralanın evin, başta “General Zinnar” kod adlı Alaattin Kanat olmak üzere, birçok PKK “itirafçısı” tarafından karargâh olarak kullanıldığı belirlendi. Teftiş Kurulu Raporunda da söz konusu evin bir yıl boyunca Mahmut Yıldırım’ın yanı sıra PKK itirafçıları Alaattin Kanat, Muhsin Gül, İsmail Yeşilmen tarafından kullanıldığı bilgisine yer verildi. Raporda ifadelerine yer verilen itirafçı Muhsin Gül, söz konusu evde adı saptanamayan bir itirafçının dövlüdüğü, burada bulunan bir siyah ajanda da ise kendisini Ahmet Demir olarak tanıtan Yeşil ve eylemleriyle ilgili önemli bilgiler olduğunu söyledi.

Mahmut Yıldırım’ın yeri ve durumu belirsizliğini korurken Mart ayında Ankara’da olduğu ve Kürt kökenli bazı işadamlarından haraç istediği haberleri gazetelere yansıdı. Ancak, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı DSP Aydın Milletvekili Sema Pişkinsüt, Komisyona “önemli kaynaklardan Mahmut Yıldırım’ın kısa süre önce öldürüldüğüne” dair bilgi geldiğini bildirdi. Pişkinsüt, “Yeşil’in hayatta kalması mümkün değildi. Susurluk Komisyonunda elde ettiğim bilgiler ve gelişmeler üzerine, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna gelen son bilgi Mahmut Yıldırım’ın artık yaşamadığı biçiminde. Sadece cesedinin nerede olduğunu bilmiyoruz. Ama öldüğü kesin. Yeşil’in bu bölgede yıllar süren faaliyetleri var. TBMM Susurluk Komisyonu bu kişiyi ilk saptayan merci. O zamanlar Sakallı kod adı ile Tunceli yöresinde faaliyet gösterdiği belirlenmişti. Komisyonumuzdan iki milletvekili sadece bu konuyu araştırmak için zamanında, bölgede inceleme yaptı ve Yeşil’in varlığını, jandarma için istihbarat elemanı olarak kullanıldığını o zaman belirledi” dedi.

Pişkinsüt’ün bu açıklamasından hemen sonra 28 Mart günü Özgür Bakış gazetesinde yayımlanan bir haberde ise Mahmut Yıldırım’ın Kuzey Irak’a geçtiği ileri sürüldü. Haberde, Yıldırım’ın 24, 25 ve 26 Mart günleri Şırnak’ın Cizre ve Silopi ilçelerinde görüldüğü, 26 Mart günü öğle saatlerinde JİTEM ve MİT mensubu oldukları öğrenilen bir grupla birlikte Habur Sınır Kapısından Kuzey Irak’a geçtiği ileri sürüldü.

TBMM Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış ise, Mahmut Yıldırım’ın öldürüldüğü ve Kuzey Irak’ta olduğu yönündeki haberlerin hayali olduğunu öne sürdü.

5 11 Mart günü Hürriyet gazetesinde yayınlanan haberde, gazeteyi arayan istihbarat konusunda uzman bir emniyet yetkilisinin “Yeşil ortadan yok olmadan önce, ‘Fırat’ dediği Cengiz Ersever’le telefonla sürekli görüşürdü. Hatta biz önceleri bu kişinin Duran Fırat olduğunu sanırdık. Ama daha sonra yaptığımız araştırmada başka bir kişi olduğunu tespit ettik. Yeşil, günde belki 10-20 kez telefonla İstanbul’dan Cengiz Ersever’i ‘Fırat Astsubay’ diye arayıp görüşürdü. Güneydoğu’da birlikte çalışmışlar. Daha sonra da birlikte oldular.” dediği aktarıldı. Yıldırım’ın, Cem Ersever’in öldürüldüğü tarihte Ankara’da evinde hasta yattığı iddialarıyla ilgili olarak da, istihbaratçı şu bilgileri verdi: “Yeşil, 1993 Eylül ayında Amasya civarında kaza geçirdi. Yanında iki jandarma subayı ve bir sivil vardı. Beyaz renkli cipteki makineli tüfek, lavlar, bombalar ve diğer mühimmat kazada yola saçıldı. Ağır yaralı Yeşil, bir süre hastanede kaldı. Oysa Ersever Kasım ayında öldürüldü. Bize göre, Cem Ersever olayında hem Yeşil, hem de Güneydoğu’da ‘Haydar’, İstanbul’da ise ‘Fırat Astsubay’ diye bilinen Cengiz Ersever var.”

Elkatmış, Ocak ayında yaptığı açıklamada, Yeşil'in Antalya'da olduğunu bildirdiğini belirterek, "Ama kimse, bununla ilgilenmedi. Daha sonra orada bulunduğu ortaya çıktı. Şimdi bana ulaşan bilgilere göre Yeşil öldürülmedi. İki aydan beri Avrupa'da. Hangi ülkede, hangi şehirde olduğunu da biliyorum. Ama bunu söyleyemem" diye konuştu.⁶

Eylül ayında ise Yıldırım'ın Romanya'da "iki güvenilir adamı tarafından öldürüldüğü" iddiası ortaya atıldı. Haberlerde, Romanya'da "Murat Kaya" adına düzenlenmiş sahte pasaportla kalan Yıldırım'ın PKK itirafçısı olduğu belirtilen adamları tarafından, bir süredir kaldıkları Majestik Otelinden ayrılmalarının ardından Bükreş yakınlarında öldürüldüğü öne sürüldü. Ancak bu iddia da netlik kazanmadı ve diğer iddialar gibi yalanlandı.⁷

CHP Sivas Milletvekili Mahmut Işık da, Mahmut Yıldırım'ın ölmediğini ifade etti ve "Yeşil ölmedi, yurt dışında korunuyor. Kısa zamanda Türkiye'ye getirilerek yargılanacak" dedi. Kasım ayında ise Mahmut Yıldırım'ın Tunceli'de görüldüğü ileri sürüldü. Görgü tanıkları tarafından da desteklenen bu iddiaya göre, Mahmut Yıldırım, Tunceli'de Bingöl plakalı bir araba ile bir otelden ayrılırken görüldü.

Tunceli Vali Vekili Mustafa Kılıç ise, Yıldırım'ın Tunceli'de olduğu iddialarını yalanladı. Mahmut Yıldırım'ın son olarak Nazımiye'de görüldüğünü belirten Kılıç, yaptırıldıkları araştırma ile iddianın "tamamen asılsız ve gerçek dışı olduğunu" tespit ettiklerini açıkladı.

CHP Tunceli Milletvekili Veli Yıldırım, 9 Kasım günü düzenlediği basın toplantısında, Mahmut Yıldırım'ın Tunceli'de çeşitli kişiler tarafından görüldüğünü söyledi. Tunceli'de 22 Ekim günü kaybolan Mehmet Mazaca ve Yeşil konusunda araştırmalar yapmak üzere Tunceli'ye giden Veli Yıldırım, Tunceli Valisi Mehmet Ali Türker'in Yeşil'le ilgili emniyete yapılan ihbarın kendisine bir gün sonra ulaştırıldığını söylediğini kaydetti. Yıldırım,

Tunceli'de yaptığı araştırmalarda birçok esnafın ve vatandaşın Yeşil'i gördüğünü söylediğini bildirdi. Yıldırım, "Yeşil Tunceli'ye rahatlıkla gelebilir. Bölgeyi iyi biliyor, burası küçük bir kent. Rahatlıkla kamufle olabilir. Halk üzerinde bir baskı olarak bölgede kalabilir" dedi.

Mahmut Yıldırım'a ilişkin bir başka gelişme ise, Yıldırım'ın pasaport ve bazı belgelerinin "kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından" Kanal D Haber Müdürü Tuncay Özkan'a ulaştırılması oldu. JİTEM kurucusu Ahmet Cem Ersever'in kimliğinin Aydınlık dergisine ulaştırılmasını hatırlatan bu olay üzerine Tuncay Özkan 21 Kasım günü elindeki belgeleri İstanbul DGM Savcılığına verdi. Özkan, "Bu kimlik ve belgeler Yeşil'e ait. Pasaportta Mahmut Yıldırım'ın Metin Atmaca kimliğini kullandığı ortaya çıkıyor. Pasaport orijinal, diğer kimliklerin orijinal olup olmadığı hakkında bir bilgimiz yok. Bu kimliklerin orijinal olup olmadığına savcılık bakacak. Pasaporttaki bilgilere göre en son 28 Kasım günü Ankara Esenboğa Havaalanından giriş yapmış. Yeşil'den bu girişten sonra haber alınmamış" dedi.⁸

Başbakanlık Teftiş Kurulu tarafından yapılan soruşturmada, Mahmut Yıldırım'ın "Ahmet Demir" adıyla sahte yeşil pasaport edindiğinin saptandığı ortaya çıkarıldı. Soruşturmada, Yıldırım'ın, 1994 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan hazırlanan "gerçek" memuriyet belgesi üzerinden pasaport aldığı anlaşıldı. Özel pasaport istek belgesinde, Yıldırım'ın bakanlık kadrosunda "daire başkanı" sıfatıyla görev yaptığı belirtildi. Mahmut Yıldırım'ın pasaportunun bu şekilde iletilmesinin ardından 11 Eylül günü İzmir'in Ödemiş ilçesi Bozdağ köyü yakınlarında bulunan bir cesedin Yıldırım olduğu iddia edildi. Köylüler tarafından bulunan cesedin 20- 25 gün önce öldürüldüğü, boynunun kırıldığı, yüzünün parçalandığı ve çürüdüğü bildirildi. Ödemiş Cumhuriyet Savcısı Sacit Kayasu'nun, ceset için "Ceset yüzde 95 Yeşil'e ait" yolundaki açıklamasına ve kimliğin saptan-

⁶ Yıldırım ve beraberindekilerin pasaport kaydı yapılmadan Irak plakalı bir araçla sınırı geçtiği bildirildi. Mahmut Yıldırım'ın 25 Mart günü sabah saatlerinde MİT ve JİTEM elemanlarıyla birlikte Cizre çıkışındaki Aslanlı tesislerinde yemek yediği, aynı gün öğle saatlerinde Silopi merkezindeki Seher lokantası yakınlarında ve 2. cadde üzerinde siyah renkli 73 AC 229 plakalı bir araçta Cizre-Silopi'de mazot ticareti yapan bazı MHP'lilerle görüldüğü ileri sürüldü. Yıldırım'ın görüldüğü kişiler arasında Abdullah Çatlı'nın Vechi adlı bir yakınının da olduğu iddia edildi. Mahmut Yıldırım ve beraberindekilerin öğle saatlerinde aynı arabayla Silopi Emniyet Müdürlüğüne gittikleri öne sürüldü.

⁷ 13 Eylül günü Hürriyet gazetesinde yer alan haberde, "Yeşil'e yakın bir kaynak"ın şunları söylediği bildirildi: "Mahmut Yıldırım ve üç arkadaşı Bükreş'te bir otelde kalmışlar. Otelin önünde bir çatışma olmuş, üç kişi silahlı saldırıya uğramış, içlerinden biri ölmüş. Ancak Mahmut Yıldırım ile birlikte olan arkadaşlarından biri diğerlerini kaybetmiş. Çatışmaya girenlerin Mahmut Yıldırım ve kendi arkadaşları olduğunu sanmış, telaşlanıp İstanbul'daki bir arkadaşını arayıp olayı anlatmış. O da diğer arkadaşlarına haber vermiş. Emniyet birimleri de anladığımız kadarıyla bu konuşmaları dinleyip olayın üzerine gitmişler. Ancak Romanya polisinde böyle bir bilgi yok."

⁸ Emniyet Genel Müdürlüğü, MİT'in talebi üzerine Mahmut Yıldırım'a, Metin Atmaca adına düzenlenen iki ayrı sahte pasaport verildiğini bildirdi. Bu konuda emniyet görevlileri hakkında "görevi ihmal" gerekçesiyle başlatılan inceleme sonunda hazırlanan rapor, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut ve İltica Daire Başkanlığına gönderildi. 29 Haziran günü gönderilen raporda, Yıldırım'ın, Metin Atmaca kimliğiyle Ankara Emniyet Müdürlüğünden önce 9 Şubat 1996, ardından meslek değiştirdiği gerekçesiyle aynı kimlikle 13 Haziran 1996'da 8 Şubat 2001 tarihine kadar geçerli olmak üzere iki kez umuma mahsus pasaport aldığı belirtildi. Raporda, "Mahmut Yıldırım'a Metin Atmaca sahte kimliğiyle pasaport verilmesi ve bu kişinin yine aynı kimlikle yurtdışına çıkış yapması olayına adı karışan görevlilerin, görevlerini yerine getirirken kasta dayalı bir ihmal veya suiistimallerinin bulunmadığı ve MİT'e yardımcı olmak amacıyla hareket ettikleri anlaşıldığından, haklarında soruşturma yapılmasına gerek yoktur." MİT'in bu tür taleplerinin her zaman olabileceği belirtilen raporda, "Konunun üst düzeyde ele alınarak MİT'in bu tür taleplerinin yazılı olarak yapılması ve taleplerin takibi ile görevlendirilen personelin isim ve imza sirkülerinin önceden emniyet makamlarına bildirilmesi gibi belirli esaslara bağlanması uygun olacaktır" denildi.

ması için DNA testi yapılacağını bildirilmesine karşın bu konuda da bir gelişme sağlanamadı. Yaptığı açıklamalar nedeniyle görevden alınan Sacit Kayasu hakkında Adalet Bakanlığı tarafından soruşturma açıldı.

10-11 Aralık günleri Adapazarı-Hendek-Düzce arasında kalan bölgede bulunan cesedin de Mahmut Yıldırım olduğu iddia edildi. Ancak, bu iddia da araştırılmadı.

Mahmut Yıldırım'ın Bingöl'ün Solhan ilçesinde yaşayan yakınları ise, Mahmut Yıldırım'ın ölmediğini iddia ettiler. Yakınları, Yeşil'in bir süre önce ilçede bulunduğunu söyleyerek, "Onun öldüğüne inanmıyoruz. Çünkü yakın bir süre önce buradaydı. Bulunan cesedin ölüm tarihi ile onun ilçede bulunduğu tarih aynı. Bu nedenle cesedin ona ait olduğuna inanmıyoruz" dediler.

II.2 HÜKÜMETİN GÜNDEME GETİRDİĞİ ÖNLEMLER

Susurluk olgusu, Hükümet yetkilileri tarafından, devletin bir çok kurumundaki kamu görevlilerini, belirli bir "devlet ve yönetim anlayışı" etrafında yasadışı kişilerle

bir araya getiren ve temelleri 1970'li yıllarda atılan bir ilişkiler bütünü olarak değil, ilk kez 1993 yılında ortaya çıkan ve özünde Emniyet-MİT arasındaki yetki belirsizliği, koordinasyonsuzluk ve çatışmalar sonucunda "birkaç kamu görevlisinin yetkilerini aşması", yine "birkaç kamu görevlisinin çıkar amacıyla yasadışı ilişkilere ve işlere bulaşması" ve "mafya ile mücadele" olarak ele alındı. Olayın bu şekilde ele alınması nedeniyle, Hükümet tarafından Susurluk Skandalı ile ilgili olarak gündeme getirilen önlemler, sınırlı ve sonuçsuz "inceleme ve soruşturmalar açılması", bazı üst düzey Emniyet ve MİT yetkililerinin görevden alınması ya da görev yerlerinin değiştirilmesi, mafya tipi örgütlerle mücadeleyi amaçlayan etkisiz yasa tasarıları hazırlanmasıyla sınırlı kaldı. Sivil toplum örgütleri ve bazı hukukçular tarafından, Susurluk olayının aydınlatılabilmesi için geniş yetkilerle donatılmış özel mahkemeler kurulması, davaların birleştirilerek bu mahkemelerde ele alınması, siyasi konular dışında dokunulmazlığının kaldırılması gerektiği sık sık dile getirildi. 28 Ocak günü yaptığı açıklamada Teftiş Kurulu Raporunu okuduğunda kendisini "ateşler bastığını" ve "devletin ne hale geldiği-

(...) İtalya'da ortaya çıkarılan ve benzerlerinin hemen hemen tüm NATO ülkelerinde olduğu bilinen, Gladio adı verilen örgüt, Türkiye'de de 1952'de kurulan Seferberlik Tetkik Kurulunda, daha sonra Özel Harp Dairesi ve Özel Kuvvetler Komutanlığı bünyesinde örgütlendi. 1960'lı yıllarda bu kuruluşun örgütlediği "sivil" girişimlerin içinde en önemlisi, Komünizmle Mücadele Dernekleriydi. Daha sonra, ülkücü hareketin çekirdeğini oluşturacak olan bu dernek, komando kamplarının örgütlenmesine öncülük etti. 1960'ların sonlarından itibaren birçok cinayet, provokasyon, kitle katliamında adı geçecek olan kişiler buralarda eğitildi. 1964'ten itibaren istihbarat örgütleri, milliyetçi-ülkücü gençleri kullanarak, ülkede infial yaratacak olayları kışkırtıp (Kanlı Pazar, 1 Mayıs 1977, 16 Mart 1978, Kahramanmaraş, Çorum, (...), Türkiye'de olağan demokratik rejimin işleyişini engelleme stratejilerini uyguladılar. 12 Eylül'ün ortamını hazırladılar. İkinci başbakanlığı sırasında Bülent Ecevit'in "Kontrgerilla vardır" iddiasını dile getirirken, dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, "gerekli düzenlemeler yapıldı" açıklaması ile bunu cevaplıyor ve bu oluşumun varlığını da zımnen kabulleniyordu. Diğer taraftan, Süleyman Demirel, bu ülkücü komando grubuna, milliyetçi vatan evlatları olarak, sevecenlikle bakıyordu. Demirel'in başbakanlığı sırasında, "bana suçcular suç işliyor, derditemezsiniz" dediği bu "milliyetçi vatan evlatları" içinde örneğin, Ülkü Ocakları Derneği İkinci Başkanı Abdullah Çatlı da vardı. Yani, Bedrettin Çömert ve Bahçelievler'de 7 TİP'linin öldürülmesinden bizzat sorumlu tutulup, ağır ceza mahkemelerinde yargılanan, hakkında giyabi tutuklama kararı olan ve o tarihlerden Susurluk kazasında ölene kadar "aranan" bir kişi. Devletin bazı zamanlar -bu neredeyse yirmi yılı bulan bir zaman dilimi-, rutin dışına çıkma aletlerinden birisi. Buna Mehmet Ali Ağca, Haluk Kırcı, İbrahim Çiftçi, Turgay Maraşlı, Yahya Efe, Oral Çelik, Mehmet Şener, Alaattin Çakıcı, Tefik Ağansoy, Ali Yasak, Abuzer Uğurlu, Bekir Çelenk gibi devlet-ülkücü-yeraltı dünyası üçgeninin önde gelen isimlerini ilave edebiliriz. 12 Eylül sonrası çeşitli sıkıyönetim mahkemelerinde, "katliam, adam öldürme, gasp" gibi suçlarla yargılanan ülkücülerin çoğu, 1990'ların siyasi cinayetlerinde, çek-senet ihale mafyalarında, uyuşturucu kaçakçılığında ve Susurluk çetesinin içinde yer aldılar. Bu kişilerin etrafında oluşan şebekeler, devletin onları yönlendirdiği yeni görevleri yerine getirmeye çalışırlarken, yasadışı faaliyetlerini yasal kılıflar içerisinde gerçekleştirme olanaklarına rahatça sahip oldular. 1980'lerde devlet kademeleri, özellikle güvenlik güçleri içinde, ANAP ve DYP'de eski arkadaşları bulunuyordu. Bunların desteği ve koruması altında, devletin sağladığı olanakları kendi menfaatleri için de kullanıp, çek senet, kumarhane, arazi spekülasyonu, para aklama ve uyuşturucu işlerine girdiler, gasp ve adam öldürme gibi faaliyetleri de yürüttüler. Ömer Lütfü Topal'ın kumarhaneler üzerinden akladığı parayı paylaştılar ve bu pazara göz koydular.

Eski OHAL Bölge Valisi Ünal Erkan'ın MHP ve ülkücüler konusunda yaptığı değerlendirme, "rutin dışı devlet" in ülkücü camiaya bakışındaki sürekliliği sergilemektedir: "Ben ülkücülerin bu ülke insanına ne kadar sıcak yak-

laştıklarını biliyorum. Şu eylemi, bu eylemi yaptılar gibi değerlendirmeleri bir kenara koyayım. Ülkücü hareketin Türkiye'nin bütünlüğü, rejiminin devamı ve savunulması konusunda çok ciddi katkıları olmuştur. Bence ülkücüler ülkede denge unsuru olmuşlardır." Bu bakışın doğal sonucu, Özel Tim içinde ülkücü kadrolaşmanın özendirilmesi ve bunların "harekât bölgesinde" denge unsuru olarak faaliyet göstermeleridir. 1990'ların başında, Güneydoğu ve Nevruz olaylarının sonrasında hızla güçlenen PKK karşısında, devletin en yüksek kademeleri arasında hukuk dışı yollarla mücadele edilme kararı verildi. "Kale Planı" olarak adlandırılan bu plan, Jandarma Genel Komutanı Bitlis tarafından hazırlandıktan sonra, MGK'da kabul edildi. İktidarda DYP-SHP koalisyonu, cumhurbaşkanlığında Özal, başbakanlıkta ise Demirel vardı. Ama plan, iki sene sonra Tansu Çiller'in başbakanlığında uygulamaya konuldu. 1993-95 yılları arasında Güneydoğu Asayiş Kolordu Komutanlığı yapan Hasan Kundakçı'nın açıkladığı gibi, "gizli kurulduğu söylenen özel birlik, yetkililerin bilgisi dahilinde kuruldu ve kuruluş törenine tüm yetkililer katıldı (...) Geliştirilen 1993 stratejisinde Genelkurmay, Jandarma ve İçişleri Bakanlığı Güneydoğu'ya yeni silahlar gönderilmesi konusunda çalışma kararı aldı. "Yüksek Planlama Kurulundan tahsisler çıktı ve koalisyonun sosyal demokrat bakanları bu tahsisleri imzaladılar. Plan, PKK'ye lojistik destek sağlayan Kürt işadamlarının öldürülmesi, hem yurtiçinde hem yurtdışında PKK'ye lojistik destek veren veya vermesinden şüphelenilen tüm kişi ve kuruluşların imha edilmesini hedefliyordu. DEP milletvekilleri dokunulmazlıkları kaldırılarak, Meclis kapısında derdest edilip, hapse kondular. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in, İstanbul'da yaptığı açıklamada, dağdaki terörist ile onları destekleyen finans kaynakları aynı muameleyi görecekti biçiminde, "PKK'yi destekleyen işadamlarını biliyoruz ve gereğini yapacağız" demesinin peşi sıra, Türkiye'de bir dizi şüpheli cinayet gerçekleştirildi. Aynı zamanda Güneydoğu'da Hizbullah adı altında faaliyet gösteren yeni bir örgüt seri şekilde cinayetler işlemeye başladı. Bu faaliyetlerin Kontrgerilla temelinden hareket ettiği şüphesinin yayılması üzerine Mehmet Açar, "yaptıklarım MGK kararlarına uymaktadır" ifadesini kullanarak, "rutin dışına çıkma" kararını tek başına almadığını ifade ediyordu. PKK itirafçıları, çeteye mensup devlet görevlileri tarafından tetikçi, tahsildar, taşıyıcı olarak kullanıldı. Cezaevinde olması gereken birçok kişi, dışarıda çek senet tahsil, adam kaçırma ve öldürme faaliyetlerinde görevlendirildi.

JİTEM adı verilen, resmen kabul edilmemekle birlikte, resmi evraklarda adı geçen kuruluşun elemanları devletin resmi ünvanını ve silahını kullanarak, hem "terörün belini kırmak" hem de kişisel çıkarlar sağlamak için bu dönemde eylemlere başladılar. Cem Ersever, Mustafa Deniz, "Yeşil" Mahmut Yıldırım'ın adı, bugün Hizbullah tetikçileri olarak tutuklanan Alaattin Kanat, Osman Gürbüz gibi kişilerle beraber o zaman anılmaya başladı. Türk Hizbullah'ı PKK ile mücadele içerisinde yeşerdi. JITEM ve uyuşturucu kaçakçılığı konularında adı sık geçen Tuğgeneral Veli Küçük'e Meclis Komisyonunun soru sormasına izin vermeyen kişi, Genelkurmay Başkanıydı. Ortakları arasında emekli Tuğgeneral Habil Küçük'ün de olduğu işyerine yapılan baskında yakalanan Osman Gürbüz'ün "işyerinde", 1 MP-5 tüfek, 1 kalaşnikof ve 500'den fazla mermi bulundu. Hizbullah'ın ikinci adamı Edip Gümüş'ün iddialarına göre, 1990'ların başlarında Cem Ersever'in etrafında toplanan bir grup "Hizbullahçı", yaptıkları eylemleri sahiplenecek TİT, vb. gibi, örgüt isimleri uyduruyorlardı.

İbrahim Babat, Kutlu Savaş'a yolladığı yazılı itirafnamesinde, Hizbullah'ın denetim altında tutulduğu dönem ve denetimden çıktığı dönem olarak iki dönemden söz eder: Hizbullah'ın "denetim altında olduğu" dönemdeki cinayetler, özellikle Batman'da DEP'li il ve ilçe yöneticilerini hedef alıyordu. Sadece Batman'da öldürülen HEP, DEP ve HADEP il ve ilçe yöneticilerinin sayısı 11'di. Bunların büyük çoğunluğu 1993-94 arasında katledildi. Bu sayıya Vedat Aydın, DEP Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Özgür Gündem muhabiri Hafız Akdemir, 2000'e Doğru dergisi muhabiri Halit Güngen gibi, halen kesin sayısı bilinmeyen bir dizi cinayette ölenler dahil değildir. Evlerinden asker-polis üniformaları içinde alınanlar ya bir daha ortaya çıkmadılar ya da cesetleri bulundu. PKK'yi desteklediğinden şüphelenilen solcu Kürtleri hedef alan bu radikal temizlik operasyonu, Mehmet Açar'ın tabiriyle, "devletin kendi güvenliğine yönelen tehditler, illegalite ile bertaraf etmesidir." Bu devletin güvenliğine tehdit lafına bir mim koyayım, ileride buna döneceğiz. Hizbullah, "denetimden çıktıktan sonraki dönemde" ise, hem rakip İslami örgütlere karşı hem de kendi örgütünden ayrılan veya zimmetine para geçirenlere karşı bir ölüm makinası olarak çalıştı. Öldürülenlerin listesine bakınca, bu ikinci dönem de Hizbullah'ın tam anlamıyla denetimden çıkmamış olma ihtimali akla geliyor. PKK'ye lojistik destek sağlayan Kürt işadamlarının imha edilmesi için çalıştırılan ölüm makinası, sanki bu sefer, çeşitli İslami kuruluşlara lojistik destek sağlayan işadamlarına karşı yönlendirilmiş gibi de gözüküyor. Şemdin Sakık'ın ifadesinde yer almayan suçlamaları, onun sözleriymiş gibi göstererek el altından sızdıran MİT, aynı stratejinin bu sefer "aykırı" gazetecilere gözdağı verme versiyonunu uyguladı. Çevik Bir'in orkestra şefliğini yaptığı, "iç düşmanların ideolojik desteklerinin yok edilmesi" operasyonunun başka bir parçası dezenformasyondu. Kasıtlı yanlış bilgi vererek, hedef kişi ve kitlelerin pasifleşmeleri, etrafındaki ilişkileri kaybetmeleri ve toplumda yaratılan hezeyan hali üzerinden siyaset yapmak yön-

temi başarıyla uygulandı.

Yukarıda kaba hatlarıyla ve birçok eksikle (örneğin köy yakmalar, orman yakmalar, sistemli işkenceler, vb... pratikler) betimlenen bu süreç, "teröre karşı terör" politikasının farklı tezahürleriydi. Böyle bir politikada "rutin" nedir, "rutin"ın dışına nasıl çıkılır? Eğer "rutin", Şırnak'ın askeri birliklerce top ateşleyle yerle bir edilmesiyle, "rutin"ın dışına çıkınca daha neler yapılabileceğini insan hayal etmek istemiyor? Demirel'in bahsettiği "rutin"ın adı, resmi örtülü illegal temizlik hareketidir ve buna başka dillerde "devlet terörü" derler.

(...) Bu figürlerin en mükemmel temsilcisi olan Mehmet Ağar, derin devleti "operasyon gücü olan devlet" olarak tanımlıyor. Derin devletin içinde polis partisi kanadının lideri olan Ağar'ın operasyon gücüne koyduğu hukuki, yasal bir sınırlama yok. Devlet güvenliğinin başladığı yerde bütün bu kavramların geçerliliği bitiyor. Geriye yok edilecek düşmanlardan başka bir şey kalmıyor. Ağar sürekli rutin dışında olma halini "mertçe" savunurken, bunların Türkiye toplumunun tahayyül dünyasında büyük tepkiler almayacağını bilmenin rahatlığını sergiliyor. "Türk insanının şuuraltında bir emperyal gelenek var, imparatorluk tarihli bir ülkenin vatandaşları, devletin güçlü olmasını isterler" dedikten sonra, "JITEM olsa ne mahzuru var" diyebiliyor. Mehmet Ağar, devlet terörünün birçok aktörü gibi, bu eylemlerin derin Türkiye'nin tahayyül dünyasının kıvrımlarında olumsuz bir çağrışım yapmayacağını biliyor. Bu nedenle; hiçbir tevazu gösterisinde bulunmadan, "millet bana oy veriyorsa, bu millet çok büyüktür" diyebiliyor. Kendisinin "Türk milletinin şuuraltını temsil ettiğini" iddia eden Ağar, gerçekte o derin Türkiye'nin totaliter polis devletini meşrulaştıracak bilincini temsil ediyor. Modern zaman ve koşulların bastırmasıyla bilinçaltına itilen bu bilincin Sivas'ta, Kahramanmaraş'ta, Çorum'da nasıl dışa vurduğunu biliyoruz. (...)

Ahmet İnsel, Birikim, Mart 2000, Sayı: 131

ni görmekten dehşete kapıldığını" söyleyen dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit, bir çok boyutu olduğu anlaşılan karanlık ilişkiler ağını "mevcut uygulamayla çözmenin zor olduğunu" söyledi. Ecevit, olayın bütünlük içinde çözümü için açılmış davaların tek mahkemede toplanması konusunda hükümet ortakları olarak anlaştıklarını, Adalet Bakanlığının, "özel yargılama, özel mahkeme" izlenimi vermeyecek çözüm yolları aradığını açıkladı. Ne var ki, Hükümet ortaklarının ilkesel düzeyde anlaşmaya vardığı belirtilen bu konuda, özel bir mahkemenin kurulmasının "adil yargılanma hakkını ihlal edebileceği" gerekçesiyle 1998 yılı sonuna kadar hiçbir girişimde bulunulmadı.

Başbakan Mesut Yılmaz, 24 Ocak günü Teftiş Kurulu Raporunda üzerine gidilmesi tavsiye edilen 27 konudan 9'u hakkında "soruşturma açılması" emrini verdi. Hükümetin soruşturulmasını istediği konuların şunlar olduğu belirtildi: "Devlet görevlisi sıfatı taşıyan kimselerin, uyuşturucu kaçakçıları, kumarhane sahipleri ile girdiği ilişkiler ve bu ilişkilerin siyasi-mali boyutu; kumarhane ruhsatlarının verilmesi aşamasında Turizm Bakanlığında usulsüzlük yapıp yapılmadığı; bazı kamu bankalarının, kaynaklarını özel menfaat gruplarına aktarmaları ve bunda bazı siyasi çevrelerin baskı unsuru olup olmadığı; bankalar arasındaki kara para trafiği; Azerbaycan'daki darbe girişiminin planlanmasında rol oynayan devlet görevlileri hakkında soruşturma; Emniyet teşkilatı ve MİT içinde özellikle Susurluk ve bağlantılı olaylarda bağımsız hareket eden kişiler ve bunlara göz yuman yöneticiler hakkında soruşturma." Soruşturulması istenen konular arasında, "faili meçhul siyasal cinayetler"

ile uyuşturucu ticareti yer almadı.

2 Ağustos günü bir basın toplantısı düzenleyen dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, Susurluk Skandalı ile ilgili olarak 34 ayrı inceleme ve soruşturma başlattıklarını, bunlardan 31'inin sonuçlandığını, devam eden 3 soruşturmada 2'sinin kayıp silahlarla ilgili olduğunu, Susurluk Skandalı ile ilgili haklarında soruşturma başlatılan kamu görevlilerinin yargılanmasına ise devam edildiğini açıkladı.

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve mafyayı yasadışı örgüt kapsamına almayı amaçladığı açıklanan "Bazı Örgütlü Suçlarla Mücadele Yasa Tasarısı", Ocak ayı sonunda İçişleri Bakanlığının görüşüne sunuldu. Mart ayında Bakanlar Kurulunda onaylanan yasa tasarısıyla ilgili olarak, Adalet Alt Komisyonu Kasım ayında çalışmalarını tamamladı. Alt Komisyon, tasarıda muğlak olan 'suç örgütü' tanımını yeniden yaptı. Tasarıda suç örgütü şöyle tanımlandı:

"Kendilerine veya başkalarına haksız çıkar sağlamak amacıyla mensupları arasında açık veya gizli işbirliği yaparak, baskı şiddet, tehdit; korkutma, yıldırma ve sindirme yöntemlerinden biriyle bir kurumun, kuruluşun veya teşebbüsün yönetim ve denetimini ele geçirmek, bunlarla ilgili seçim ve oylamaları etkilemek, kamu hizmetlerinde basın ve yayın kuruluşları üzerinde ihale, imtiyaz ve ruhsat işlemlerinde etkinlik ve denetim elde etmek, ekonomik faaliyetlerde kartel ve tröst yaratmak, madde ve eşyanın nedretini, fiyat artışlarını sağlamak, gerçek ve tüzel kişiler arasında alacak borç ilişkileri ile taşınmaz mülkiyet ilişkilerinde bulunmak için örgüt kurmak."

Tasarıda, örgüt kuranlara 3-6 yıl, örgüt üyelerine de 2 yıldan 4 yıla kadar ağır hapis cezası verilmesi öngörüldü. Örgütün silahlı olması durumunda cezanın üçte birden yarıya kadar arttırılacağı belirtilmişti. Tasarıda, suç failinin memur veya kamu hizmetiyle görevli kimselerin olması durumunda cezanın aynı oranda arttırılması öngörüldü. Tasarıda, silahlı eylem olmasa bile, silahlar veya patlayıcı maddelerin örgütün amaçları doğrultusunda hazırlanmış olduğunun belirlenmesi üzerine örgütün "silahlı" sayılacağı belirtildi. Yargılamanın DGM'de yapılmasının öngörüldüğü tasarıda, "bu suçları işleyeceğinden ya da suçu işleyenlere yardım ve yataklık edeceğinden kuşku duyulan kişilerin" mahkeme kararıyla konut, işyeri veya kamuya açık yerlerdeki her türlü etkinliklerinin teknik araçlarla gizli olarak gözetlenebileceği, izlenebileceği, ses ve görüntü kaydı alınabileceği belirtildi. Ayrıca, suçların soruşturulmasında "gizli görevli" kullanılması öngörülen tasarıda, gizli görevlinin örgüt içinde görevini yerine getirirken suç işleme dışında her türlü hukuki işlemi yapabilmesi.

Tasarıda, bu tür organize suçlar sonucu elde edildiği belirlenen bütün gelirlere el koyulması hükmünün yanı sıra, tanıkların kimliğinin korunmasının güvence altına alınması önerildi. Yapılan işlemler ve hazırlık soruşturması sırasında alınan kararların gizli tutulabileceği belirtilen yasa tasarısında, gizliliği ihlal edenler ile imha edilmesi gereken verileri imha etmeyen, açıklayan veya kullananlar hakkında ise 2 ila 3 yıl hapis cezası öngörüldü. Ayrıca, çete suçlarına karışan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında "Memürin Muhakematı Hakkında Kanun" hükümlerinin uygulanmaması ve örgütlerden suç işlemeyen önce ayrılan, örgüt yapısı ve eylemleri hakkında bilgi vererek çekilenler hakkında ise, kovuşturma açılmaması önerildi.

Yine Ocak ayı sonunda, Başbakanlık tarafından "denetlenilebilir bir devlet yapısı ortaya çıkarmayı" amaçladığı öne sürülen "Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasa Tasarısı"nın hazırlıklarına başlandığı açıklandı. Tasarının hazırlanması sırasında "devlet sırrı" kavramının tanım ve kapsamının ne olacağı konusunda sıkıntı yaşandığı, bu nedenle kavramın ayrı bir düzenlemede ele alınmasının kararlaştırıldığı, mevcut tasarıda sadece devlet sırrı kavramına atıfta bulunan cümlelere yer verildiği bildirildi. Hangi bilgi ve belgelerin devlet sırrı kapsamına gireceğine ilişkin genel ölçütlerin belirlendiği yasa tasarısında, "milli savunma ve dış politika konuları ile açıklanması halinde emniyet ve milli güvenliğe açıkça zarar verebilecek bilgi ve belgeler" devlet sırrı kapsamı içerisinde tutuldu. Tasarıda, bilgi ve belgenin gizlilik derecesinin ise sadece "yetkili makamlar" tarafından belirlenmesi öngörüldü. "Devlet sırrı" kavramını yorum-

layan Ceza Hukuku Profesörü Çetin Özek, devletlerin sırları olabildiğini ancak, bunların nitelik bakımından, "askeri sırlar, casusluk" gibi konularla sınırlı olması gerektiğini belirtti. Çetin Özek, siyasi iktidarın bir şeyi sır olarak saklamasının ise kabul edilemeyeceğini, bir çok ülkede bu hakkın sınırlanarak üst denetime ve yargı denetimine bağlandığını, bir konunun sır olup olmadığına ilişkin karar verme yetkisinin mahkemelerde olduğunu vurgulayarak, "Halbuki devlet sırrı Türkiye'de olduğu gibi geniş tutulursa, öğrenilmesine izin verilen bilgi, izin verilmeyen bilgi ayrımı yapılmış olur. Saydam, demokratik düzende böyle bir ayrımın yeri yok" dedi.

Ayrıca Ocak ayında da, Adalet Bakanlığı'nın "Pişmanlık Yasa Tasarısı"na çete mensuplarını da kapsayacak biçimde genişletilmesi amacıyla çalışma yaptığı bildirildi. Bu girişimlerin hiçbiri 1998 yılında yasalaşmadı.

Varlığı yetkililer tarafından kabul edilmeyen JİTEM'in yasallaştırılmasıyla ilgili bir yasa tasarısı da TBMM'ye sunuldu. Jandarmaya görevini "daha etkili yerine getirmesi amacıyla ülke düzeyinde istihbarat faaliyetlerinde bulunma ve bu maksatla gerekli teşkilatı kurma" yetkisi veren 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yasasına iki madde eklenmesini öngören yasa tasarısında, "Jandarmanın, yasalarla kendisine verilen görevlerine ilişkin olarak bilgi toplayabilmesi, bu bilgiyi yetkili kuruluşlara veya ihtiyaç duyan birimlere ulaştırması öngörüldü. Yasa tasarısında, "adli soruşturma faaliyetlerinde yetkili mahalli kolluk kuvvetlerini takviye etmek amacıyla merkez, bölge ve il teşkilatları bünyesinde oluşturulacak birimlerin, adli soruşturma kapsamında görevlendirmelerine de olanak sağlanması" hükme bağlandı. Bu birimlerin görevlendirilmesi, yetki ve sorumlulukları ile koordinasyona ilişkin esas ve usullerin İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenmesini hükme bağlayan yasa tasarısının gerekçesinde, "görev bölgesinin genişliği, bu bölgenin terörle mücadeledeki önemi" dikkate alındığında, toplanacak bilginin PKK'ye karşı kullanılacağı belirtildi. Susurluk olayıyla ilgili bir diğer gelişme ise, Anayasa ve Adalet Karma Komisyonunun, Mehmet Ağar'ın dokunulmazlığının bir kez daha kaldırılması için Mart ayı başında karar almasıydı. Bu kararın dayandırıldığı fezleke, İçişleri Bakanlığı müfettişlerinin, Ağar'ı "Emniyet Genel Müdürlüğü döneminde uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz'ü korumak" iddiasıyla Şişli Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunması sonucunda hazırlanmıştı. Kararı "çifte standart" olarak değerlendiren Ağar, "bana Genel Kurulda bir kez daha konuşma fırsatı vermiş olacaklar. Bu kez daha farklı konuşacağım ve yanlışları tek tek ortaya koyacağım. Devlet merdivenlerinden çıkanları ezmek istiyorlar" iddiasında bulundu.

II.3 YURTTAŞ TEPKİLERİ

Susurluk skandalıyla ilgili kamuoyunda tartışmaların sürdüğü sırada, Mayıs ayı ortalarında Yargıtay 9. Ceza Dairesi, İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan hakkında, 17 Kasım 1996'da açılan bir davayı karara bağladı. Temürtürkan hakkında, yaptığı bir basın açıklamasında, "mafyalanmış devlet", "kaba kuvvetin hakim olduğu hukuk dışı devlet", "Latin Amerika ülkesi olmuş devlet", "cinayet işleyen (cani) devlet", "suçluları yönetici yapan, serveti koruyan devlet" ifadelerinin yer alması nedeniyle "cumhuriyeti alenen tahkir ve tezyif" ettiği gerekçesiyle dava açılmıştı.

Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi, "insan hakları ihlallerinin kaldırılması görüntüsü altında," cumhuriyetin kirli ve yasadışı eylemlerin odağı, mafya teşkilatı şeklinde gösterildiği gerekçesiyle, Yıldız Temürtürkan'ı, TCY 159/1 maddesi uyarınca 10 ay ağır hapis cezasına mahkum etmiş ve bu cezayı ertelemişti. Yıldız Temürtürkan'ın temyiz istemini görüşen Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2'ye karşı 3 üyenin oyuyla yerel mahkemenin kararını bozdu. Bozma gerekçesinde şöyle denildi: "Suça konu basın açıklaması, bütün olarak ele alınıp incelendiğinde, ana teması itibarıyla bir kısım yönetici ve görevlilerin kirli ve gizli işlerle uğraştıklarının vurgulandığı, ağır eleştiri niteliğinde olduğu, cumhuriyeti tahkir ve tezyif özel kastını taşımadığı, bu nedenle atılı suçun unsurları yönünden oluşmadığı gözetilmeden, sanığın beraati yerine mahkûmiyetine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir."

Susurluk olayının aydınlatılması amacıyla yürüyüş düzenledikleri ve 13 Nisan 1997 tarihinde basın açıklaması yaptıkları gerekçesiyle, Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, TİHV Başkanı Yavuz Önen ve eski DEP Milletvekili Ahmet Türk, 12 Şubat günü yapılan duruşmada beraat etti. Davada 1 yıl 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası isteniyordu.

Sivil toplum kuruluşları, bazı siyasi partiler ve yurttaşlar, aradan iki yıl geçmiş olmasına karşın Susurluk skandalının hâlâ çözülmemiş olmasını, Kasım ayında gerçekleştirdikleri protesto gösterileriyle kınadılar.

İHD İstanbul Şubesi, 3 Kasım akşamı şube binası önünde yaptığı basın açıklamasıyla, Susurluk kazasının ardından sorumluların cezalandırılmamasını protesto etti. İHD İstanbul Şubesi Başkanı Eren Keskin, "Kirliliğin bir yüzü Susurluk" başlıklı açıklamasında, Susurluk kazası sonrası ortaya çıkan ilişkilerin üstünün örtülme istendiği belirterek, "Ortaya çıkan çetelerin devlet içindeki bağlantılarının saptanması, örgütsel ilişkilerinin belirlenmesi,

finans kaynaklarının ortaya çıkartılması ve birkaç göstermelik tetikçinin ardındaki asıl sorumluların yargılanması ve cezalandırılması gerekmektedir" dedi.

EMEP İstanbul İl Örgütü, 3 Kasım günü İstanbul Adliyesinde suç duyurusunda bulunarak, kamuoyunda Susurluk çetesi olarak bilinen yasadışı çete üyeleri hakkında soruşturma açılmasını ve yargılanarak cezalandırılmalarını talep etti. EMEP İstanbul İl Başkanı Memet Kılınçaslan, Susurluk'ta meydana gelen trafik kazasıyla ortaya çıkan "gizli örgütün, ülkemizdeki birçok faili meçhul cinayetin ve diğer suçların faili olduğunun anlaşıldığını" söyledi.

İstanbul'daki DİSK üyeleri, 3 Kasım akşamı genel merkez binaları önünde meşalelerle gösteri yaptı. Sloganlar atan DİSK üyeleri, çetelerin yargılanmasını istediler. Burada konuşan DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak, ülkenin demokratikleşmesi için çetelerin üzerine gidilmesi gerektiğini söyledi.

Yine 3 Kasım akşamı İstanbul Okmeydanında bir araya gelen 150'yi aşkın kişi ise, "Çete devletinden hesabı emekçiler soracak" yazılı pankartlarla yürüyüş yaptılar.

KESK, DİSK, TEB, TMMOB, TÜRMOB, TTB, ÇHD, ÇGD, PSAKD, Halkevleri, ÖDP, HADEP, BP ve DBP yöneticileri ise, İstanbul'da Beyazıt'tan Sultanahmet Adliyesine kadar sessiz yürüyüş yaptı. Burada KESK Genel Başkanı Siyami Erdem'in konuşmasının ardından çeteler hakkında suç duyurusunda bulunuldu. CHP üyeleri de, İstanbul'da bir basın açıklaması yaparak çeteleri protesto etti.

Ankara'da Abdi İpekçi Parkında düzenlenen yürüyüş ve mitingde bir araya gelen 2000'i aşkın kişi çeteleri protesto etti. Topluluk, "Çeteler-özelleştirme, mafya, kara para, ırkçılık, savaş, uyuşturucu, yolsuzluk, yoksulluk, bin operasyon, irtica, kayıplar", "Yeter Artık-Çetelere karşı demokrasi için birlikteyiz" yazılı pankartla yürüdü.

İzmir Demokrasi Platformu da bir basın açıklaması düzenleyerek çeteleri protesto etti. Protesto gösterisine çok sayıda sendika, dernek ve parti katıldı. Basın açıklaması öncesinde biraraya gelen 1500 kişilik topluluk Büyükşehir Belediyesinin önüne kadar yürüdü. Burada basın açıklamasını okuyan KESK Dönem Sözcüsü Alim Murathan, açıklamada, Türkiye'nin çetelerin, itirafçıların, eroin tacirlerinin, silah kaçakçılarının, kara paracıların, rantiyecilerin, vurguncuların yönettiği bir ülke haline geldiğini söyledi. Murathan, Susurluk'un üstünden iki yıl geçmesine rağmen çetelerin ortaya çıkarılması, sorumluların cezalandırılması yerine olayın unutturulmaya çalışıldığını belirtti. Alim Murathan, "Devletin çetelerden temizlenmesini, çete ilişkilerinin ortaya çıkarılmasını,

çetelerle işbirliğine girenler hangi görevde bulunursa bulunsun hesap sorulmasını, tüm özelleştirme uygulamalarının iptal edilmesini istiyoruz” dedi.

Şişli Abide-i Hürriyet Meydanında, EMEP, HADEP, DBP ve SİP'in İstanbul il örgütleri tarafından 8 Kasım günü gerçekleştirilmesi planlanan “Susurluk Mitingi” ise, İller İdaresi Yasasına dayanılarak yasaklandı. Mitingi düzenleyen partiler yasaklama kararını protesto ettiler. Miting Tertip Komitesi tarafından yapılan basın açıklamasında, “Bu tutumu demokratik haklarımıza saldırı olarak görüyoruz. Halkımızın ve partilerimizin özgürlük ve demokrasi mücadelesi, bu yasakçı ve saldırgan tutumların üstesinden gelecek güçtedir” denildi.

İstanbul Nurtepede 3 Kasım akşamı Susurluk'u protesto etmek amacıyla bir araya gelen topluluğa ise, polis müdahale etti. EMEP, HADEP, Halkevleri üyelerinin ve yurtaşların katıldığı gösteride polis, 10 kişiyi döverek gözaltına aldı.

İstanbul Esenler Oruç Reis mahallesinde Halkevi tarafından düzenlenen gösteriyi engellemek isteyen polis, Halkevi'nin çevresini kuşatarak göstericilerin dışarı çıkmasını engelledi. Sarıyer'de çeteleri protesto gösterisinin ardından 30 Halkevi üyesi gözaltına alındı. Bahçelievler ilçesinde düzenlenen gösterinin ardından, Soğanlı semtinde 25 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

5 Kasım günü İstanbul Barosu eski yönetiminin görevi devir töreninde, İstanbul Barosu Yönetim Kurulu adına açıklama yapan Baro Başkanı Yücel Sayman, Susurluk kazasının ardından ciddi bir sorgulama ve yargılama sürecinin yaşanmadığına dikkat çekti.

Sayman, “Susurluk üçüncü yılına girerken, yasama, yürütme ve yargının gösteremediği kararlılığı, göreve başlayan baro yönetimi gösterecektir” dedi. Önümüzdeki sürecin hukuk devletine, demokrasiye bağlı hukukçuların, aydınların ve yurtaşların “Susurluk çetesi”ni yargılama süreci olduğunu söyleyen Sayman, devletin istihbarat örgütünün bir üst düzey yöneticisini tanık olarak dinlerken, ona, devlet sırrı kapsamında gördüğü sorulara yanıt vermeyebileceğini hatırlatan yargıcın yaptığı yargılamadan gerçeğin ortaya çıkmayacağını kaydederek, yargının delil toplama konusunda yetkilerini kararlılıkla kullanmadığını söyledi. Sayman, Susurluk kazasının ardından cinayet işleyenlerin, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı yapanların bazı siyasilerle işbirliğine girdiklerinin, bazı üst düzey kamu görevlileri tarafından korunduklarının, kara para aklanırken devlet olanaklarından da yararlandığını, suç örgütlerinin giderek ekonomik alanda söz sahibi olduğunun, “itibar” kazandıklarının açığa

çıktığını belirtti. Sayman, buna rağmen iki yıllık süreçte ciddi bir sorgulama ve yargılanma süreci yaşanmamasının, yargının durumunu ortaya koyduğunu söyledi.

Yargıçların ve savcılarının sendikali olması gerektiğini ifade eden Sayman, İtalya'da yaşanan benzer olayların sorumlularının yargılanmasının, sendikanın kararlı tavrı sayesinde gerçekleştiğini söyledi. “Kutsal devlet” anlayışının terk edilerek demokrasinin yerleştirilmesi gerektiğini kaydeden Sayman, “Aksi takdirde değişen yasalar bile baskı unsuruna dönüşür” dedi. TBMM'de yasallaşmayı bekleyen “Bazı Örgütlü Suçlarla Mücadele Kanunu Tasarısı”nın tek başına çözüm olmayacağını ifade eden Sayman, bu tasarının diğer demokratik düzenlemeler getirilmeksizin yasallaşması halinde, devletle ilişkili suç örgütlerini koruyacağını belirtti. Sayman, “Gerçekten de tasar, özgürlükleri kaldıran, adil yargılama hakkını yok eden düzenlemeler getiriyor” dedi.

İstanbul Barosu, Susurluğun çözülebilmesi için şu önerileri getirdi:

-“Devlet sırrı”, “Ticari sır” gibi kavramlar doğru hukuksal temele oturtularak, suç örgütlerini ve bu örgüt mensuplarını koruyucu işlev görmekten çıkarılmalıdır.

-Suç işlediği, işlenen suçlara karıştığı ileri sürülen kamu görevlilerinin yargılanması yolunu tıkayan Memurin Muhakematı Kanunu kaldırılmalıdır.

-Anayasadan başlayarak gerekli düzenlemeler derhal yapılarak yargı bağımsızlığı gerçekleştirilmelidir.

-Yargıç ve savcılara tüm güvenceler verilmeli, özellikle yargıç ve savcılarının sendikalarını kurmaları sağlanmalıdır.

-Kamu kurum ve kuruluşlarındaki soruşturmalar ve araştırmalar, gerekli ve etkili yetkilerle donatılmış güvenilir görevlilerce yürütülmeli, adı hukuka aykırı ilişkilere karışmış görevliler, yargıya delil akışını engelleyici görevlerden uzaklaştırılmalıdır.”

II.4

DAVA VE SORUŞTIRMALAR

Susurluk skandalı ve kontrgerilla gruplarıyla ilgili bilgiler, kısmen yargıya yansıtıldı. Bu davalardan ciddi sonuçlar alınamadı. Susurluk skandalıyla ilgili “bilgi savaşı” da yargı konusu oldu.

a) Hanefi Avcı Hakkında Açılan Davalar

Susurluk kazasından sonra gazete ve televizyonlara yaptığı açıklamalarla gündeme gelen Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı, 1998 yılında da sık sık kamuoyu karşısına

çaktı. Faili meçhul cinayetlerden, uyuşturucu kaçakçılığına kadar çeşitli konularda açıklamalarını sürdüren Hanefi Avcı hakkında çeşitli davalar açıldı. Hanefi Avcı, çeşitli çevreler tarafından Susurluk skandalı sonrasında "MİT'i karalayacak yönde açıklamalar yapmakla" suçlandı.

MİT Kontrterör Dairesi eski Başkanı Mehmet Eymür, Hanefi Avcı hakkında TBMM Susurluk Komisyonuna verdiği ifadede, Eymür'ün "yasadışı ilişkiler içinde olduğu"nu iddia etmesi nedeniyle 500 milyon liralık tazminat davası açtı. Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen davada, Hanefi Avcı, haklılığını kanıtlamak için bazı belgeler açıkladı. Avcı, Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesine verdiği dilekçede, Eymür'ün Mahmut Yıldırım ile 100'e yakın telefon konuşması yaptığını belirtti ve "İstenirse bunu kendisine vermeye hazırım. Eymür ile ilgili söylediklerim yüzde 100 doğru ve emin olduğum bulgulara dayanıyor. Beyanlarımın üzerine gidilirse çok şeylerin çıkarılacağına inanıyorum" dedi. Hanefi Avcı, mahkemeye Mahmut Yıldırım'ın MİT'e ait telefonları aradığını kanıtlayan Türk Telekom belgeleri de verdi. Eymür ise buna karşılık, Avcı'nın görev yaptığı yerler ve yılların, en fazla faili meçhul cinayet görülen yerler ve yıllar olduğunu ileri sürdü. Avcı'nın itirafçıları cezaevinden çıkartıp yurtiçi ve yurtdışı operasyonlarda kullandığını söyledi.

Bunun üzerine de MİT, Hanefi Avcı hakkında "Gizli kalması gerekli bilgi ve belgeleri açıkladığı" gerekçesiyle Ankara DGM Savcılığına suç duyurusunda bulundu. MİT, aynı gerekçeyle İçişleri Bakanlığına da başvurdu. Bu başvuru üzerine Hanefi Avcı, yürütmekte olduğu Komuta Kontrol Daire Başkan Yardımcılığı görevinden açığa alındı ve hakkında idari soruşturma açıldı.

MİT'in suç duyurusu üzerine açılan soruşturma kapsamında Hanefi Avcı, Ankara DGM'nin gıyabi tutuklama kararı nedeniyle 20 Şubat günü gözaltına alındı, 21 Şubat günü de tutuklandı. Ankara DGM Savcılığı da, Hanefi Avcı hakkında TCY 132. maddesi uyarınca dava açtı. Avukatlarının itirazı üzerine 2 Mart günü tahliye edilen Hanefi Avcı'nın yargılanmasına 15 Mart günü başlandı.

Duruşmada savunmasını yapan Avcı, görevi gereği elde ettiği bilgileri TBMM Susurluk Komisyonuna verdiğini söyledi. Bundan sonra Mehmet Eymür'ün aleyhine tazminat davası açtığını anımsatan Avcı, bu davada iddialarını kanıtlamak için telefon numaralarını verdiğini söyledi. İstanbul İstihbarat Şube Müdürü iken itirafçı Alaattin Kanat ve arkadaşlarını yakaladıklarını, bu kişilerin Mahmut Yıldırım'la ilişkileri bulunduğunu öne sürmeleri üzerine bunu araştırdıklarını kaydeden Avcı, bu bağlantıların daha sonra ortaya çıkarıldığını söyledi.

Avcı, İzmit'te Büyükşehir Belediye Başkanı Şefa Sirmen'in yeğeninin Hadi Özcan tarafından kaçırıldığını

ve bu olay için kendisinden yardım istendiğini aktardı. Hadi Özcan'ın yerini belirlediğini, ancak buradan kaçan Özcan'ın Rize'de yakalandığını ve bu kişinin de Yeşil ile bağlantılı olduğunun belirlendiğini dile getiren Hanefi Avcı, emniyet müdürünün odasındayken Yeşil'in Ahmet Demir adıyla telefon açtığını duyduğunu söyledi. Sesinden tanıdığı Yeşil'in konuşmasında "Hadi Özcan bana bağlı değil, bu bakımdan yapacağım bir şey yok. Başkanı öldürecek. Bana talimat verilirse Hadi Özcan'ı öldürürüm" dediğini anlatan Avcı, "Bütün bu olaylardan Yeşil'in Eymür'le irtibatlı olduğu anlaşılıyor. Mahmut Yıldırım'ın cep ve ev telefonlarıyla da bu dava konusu telefonlarla konuşulduğu saptandı" diye konuştu. Halen cezaevinde bulunan Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması olayında MİT mensubu Müfit Samen'in de bulunduğunu ve sorgu sırasında konuşmaları banda aldığı ifade eden Avcı, MİT'in de, "bu bizim elemanımızdır" dediğini anlattı. Avcı, Tevfik Ağansoy'un yurtdışına çıkışında da MİT mensubu Yavuz Ataç'ın yardımcı olduğunu kaydetti. Nisan 1996'da Ankara'da göreve başladığını anlatan Avcı, "Benim Emniyet'ten ayrıldığım Temmuz 1997'ye kadar Emniyet'in cep telefonlarını dinleme imkanı yoktu" dedi. Kendi birimlerinde önemli telefonları kaydettiklerini, Eymür'ün telefonunun da bir daire başkanı olarak Emniyet Genel Müdürlüğünde kayıtlı olduğunu belirten Avcı, kendi numarasının da MİT'te bulunduğunu söyledi. Hakkında açılan soruşturma ve davaların amacının kendisini susturmak olduğunu söyleyen Hanefi Avcı, Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunun 33-44. sayfalarında MİT'in Başbakanlığa gönderdiği yazının aynen yayımlandığını ve burada Yeşil'in suçlarının bir bir dökümünün yapıldığını hatırlattı. Avcı, "Madem bu adam bu kadar suç işledi, niye yakalamıyorlar da yurt dışına çıkışına yardımcı oluyorlar? Ancak bunları açıkladığım için ben suçlanıyorum" dedi. Mahmut Yıldırım 1995 yılında Ankara'da tesadüfen gözaltına alındığı zaman Mehmet Eymür'ün cep, ev ve işyeri telefonlarının üzerinden çıktığını anımsatan Avcı, "Bir Emniyet grubunun bu olayları ayrıntılı bir biçimde incelemesi gerektiği belirtiliyor. Ben de bunu yapabileceğimi ve bu grubun başında olmamın en doğal hakkım olduğunu TV'de açıkladım. Daha sonra yedi işlem birden yapıldı. Bunların hiçbirisi hukuki değil. Bu kanunsuz işlere yardımcı olan siviller var. Ona da dokunamıyorsunuz. Dokunulmazlık zırhına bürünmüşler ve suçlar gizli kalıyor" dedi. Dava, 15 Temmuz günü yapılan duruşmada beraatla sonuçlandı.

Ocak ayında Show TV'de yayınlanan 32. Gün programına katılan Hanefi Avcı'nın "Yeşil, hâlâ yaşıyor. 8-9 ay önce kendisinin Avrupa'da olduğunu duydum. Devlet istese kendisini yakalayabilir. Ancak, devlet Mahmut Yıldırım'ı bilerek yakalamıyor. Çünkü kendisi yaka-

landığı zaman önemli şeyler anlatabilir. Bu da şimdilik devletin işine gelmiyor... Susurluk'un çözümü konusunda sadece hükümetin alacağı kararlar yeterli olamaz. Konuya askerin müdahale etmesi gerekir. Olayı ancak onlar aydınlatabilir ve yönlendirebilir" sözleri de tartışma yarattı. İçişleri Bakanlığına 4 Şubat günü bir yazı gönderen Genelkurmay Başkanlığı, Avcı hakkında, Emniyet, MİT ve TSK'yi karaladığı gerekçesiyle yasal işlem yapmasını istedi. "Hanefi Avcı'nın hâlâ nasıl devlet memuru kaldığını anlamak mümkün değil" denen yazıda, Avcı'nın "alenen politika yaptığı" ileri sürüldü.

Hanefi Avcı hakkında bir başka dava da, tutuklu bulunduğu dönemde Bakırköy Cumhuriyet Savcılığı tarafından açıldı. Radikal gazetesinde 13 Temmuz 1997 tarihinde yayınlanan "Avcı: Mafya TBMM'ye sızdı" başlıklı röportajı nedeniyle Genelkurmay Başkanlığının suç duyurusu üzerine açılan davada, Avcı'nın "orduya hakaret ettiği" iddia edildi.

Avcı'nın, suçlamaya konu olan sözleri şöyle: "Askerler, BÇG faaliyetleri konusunda açıklama yapmak zorunda kaldılar. Genelkurmayın da hadiseyi bildiğini sanmıyorum. Eğer bu konuda Genelkurmay Başkanına bilgi verdilseler çok rutin bilgiler vermişlerdir. Ordunun önemli kısmı rahatsız. Hiyerarşi içinde BÇG'nin yeri yok. Üstün alttan haberinin olmadığı bir durum." Dava, 18 Haziran günü yapılan duruşmada beraatla sonuçlandı.

b) Susurluk Ana Davası

Susurluk kazasından sonra İstanbul DGM Savcılığı tarafından Özel Harekât Dairesi eski Başkanvekili İbrahim Şahin, özel tim görevlisi polis memurları Ayhan Çarkın, Ayhan Akça, Oğuz Yorulmaz, Ziya Bandırmalıoğlu, Enver Ulu, Mustafa Altunok, Ercan Ersoy, uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz, Ömer Lütfü Topal'ın ortağı Ali Fevzi Bir, Bucak'ın şoförü Abdülğani Kızılkaya ve MİT eski görevlisi Korkut Eken hakkında açılan dava 1998 yılında da sürdü. Dokunulmazlıkları 1997 yılı sonunda kaldırılan DYP Elazığ Milletvekili Mehmet Ağar ve Urfa Milletvekili Sedat Edip Bucak ile hakkında daha önce gıyabi tutuklama kararı verilen Sami Hoştan hakkında (Hoştan, katıldığı ilk duruşmada tahliye edildi) açılan davalar yıl içinde bu dava ile birleştirildi. Ancak, duruşmalar boyunca çeşitli iddialar ortaya atıl-

masına karşın, yargılama ve Susurluk skandalının iç yüzünün aydınlatılması açısından önemli bir gelişme yaşanmadı. 5 Şubat günü yapılan duruşmada sonradan yakalanan sanıklardan Ali Fevzi Bir'in de tahliye edilmesiyle tutuklu sanık kalmadı.

Davada, "Susurluk çetesi"nin faaliyetleriyle ilgili bazı bilgiler ortaya çıktı. Örneğin, 1995 yılında kaybedilen MİT muhbiri Tarık Ümit'in kaçırılmadan önce doldurduğu iddia edilen ve dava dosyasına kanıt olarak konulan bir ses kasetinde, Korkut Eken suçlandı. Tarık Ümit'in bu kasette, uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz'ün kendisine "Korkut Eken seni öldürecek" dediği belirtildi.⁹

Anayasa Mahkemesi, 11 Aralık 1997 tarihinde TBMM tarafından dokunulmazlıkları kaldırılan Ağar ile Bucak'ın kararın iptali istemiyle yaptıkları başvuruyu 31 Aralık 1997 tarihinde sonuçlandırdı. DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak'ın başvurusu Anayasa Mahkemesi tarafından oybirliğiyle reddedildi. Mehmet Ağar'ın kararında karşı oy kullanan üç mahkeme üyesi, suçlamaların Ağar'ın İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü dönemlerine ilişkin olduğuna işaret ettiler. Karşı oy kullanan Güven Dinçer, Haşim Kılıç ve Lütfi Tuncel, karşı oy yazılarında, Ağar'ın bakanlığı dönemine ilişkin suçlamaların, milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasıyla ilgili kurallara göre değil, bakanların tabi olması gereken Anayasa ve İçtüzük kurallarına göre çözümlenmesi gerektiğini söylediler. Karşı oy yazısında, Anayasa ve İçtüzük kurallarına göre yalnız TBMM soruşturması yoluyla başlatılabilecek ve yapılabilecek bir kovuşturmanın DGM savcısı eliyle başlatılması ve konunun milletvekili dokunulmazlığı kapsamında ele alınmasının Anayasa ve İçtüzük kurallarına aykırılık oluşturduğu görüşüne yer verildi Ağar hakkında İstanbul DGM'de, açılan davada aynı gerekçeyle görevsizlik kararı verildi.

Susurluk kazasının ardından İstanbul DGM Savcılığınca yürütülen soruşturma sonunda hazırlanan fezleke, Ağar'ın, "cürüm işlemek üzere teşekkül oluşturmak", "suç işleyen kişileri saklamak" ve "görevini suiistimal" suçlarını işlediği ileri sürülmüştü. Fezleke, Bucak'ın ise, "cürüm işlemek üzere teşekkül oluşturmak", "suç işleyen kişileri saklamak" ve "ruhsatsız silah bulundurma" suçlarından yargılanmaları gerektiği belirtilmişti.

Anayasa Mahkemesinin kararının ardından Ağar ve

⁹ Ümit kasette, "Korkut, benim bir kuyumcudan 4 milyon dolar aldığını ve payını vermediğini düşünüyordum. Bu nedenle aramız açılmıştı. Benden bir gün 150 milyon lira borç istedi. Vermeyince sinirlendi. Aramız biraz daha bozuldu. Korkut Eken'in davranışları, beni camiadan uzaklaştırdı. Camiaya devam etmem için Korkut'un ortadan kaldırılması gerekiyordu. Yine bir gün terör örgütleri tarafından öldürülmeye çalışıldığını söyleyerek yardım istedi. Bunun üzerine Korkut Abiye araba ve para verdim, fakat yine de o benim hakkımda asılsız açıklamalarda bulundu" dedi. Üç sayfalık kaset çözümünde, Eken'le birlikte barıştırılmak için Eymür'ün yanına gittiklerini anlatan Ümit, "Korkut çalıştığı yerlerde acayip azmaya başlamış. Acayip alkollü geziyor. Bunlardan sonra kendisinden uzaklaşmaya başladım" dedi. Ümit, kasette, adını vermeden Abdullah Çatlı'yı ima ederek, "Fransa'da uyuşturucudan yattı, kalktı. Ağca'nın suç ortaklarından. O çıkmış gelmiş, şimdi bir numaralı adamı olmuş. Onunla İstanbul'da fink atıyor" dedi. Kaset doldurulmadan yedi- sekiz ay önce Yaşar Öz'ün 'birilerine' sahte pasaport hazırladığını açıklayan Ümit, bu kişilerin Adana Havaalanında yakalandığını ve ifadeleri üzerine Yaşar Öz'ün de mali polis tarafından gözaltına alındığını öne sürdü. Ümit, Ağar'ın devreye girmesiyle Yaşar Öz'ün serbest bırakıldığını kaydetti.

Bucak, Ocak ayı başında "sanık" sıfatıyla ifadelerinin alınması için İstanbul DGM'ye çağrıldılar. Bunun üzerine Ağar ve Bucak, İstanbul DGM Savcılığına giderek ifade verdiler. Ağar, İstanbul DGM Savcılığına verdiği ifade, Erzurum Valisi olduğu dönemde MHP'li katliam hükümlüsü Haluk Kırcı'nın nikah şahitliğini yapmasını, "Düğüne MHP İl Başkanının ricası üzerine gittim. Bana ailece teşekkürle geldiler. Erzurum'da olduğum sürede de karşılaştığımız zaman görüştük" diye açıkladı. Ağar, Kırcı'nın gözaltına alındığı İstanbul Asayiş Şubesinden kendisinin girişimiyle serbest bırakıldığı yolundaki iddiaları ise "Ben o sırada ABD'deydim" diye yanıtladı. Tarık Ümit'in aracılığıyla tanıdığı Yaşar Öz'ün, altı ayda 5-6 ton asitanhidritin yakalanmasında kendilerine yardımcı olduğunu belirten Ağar şunları söyledi:

"Yaptığım inceleme sonucunda sadece sahte evrak ve insan simsarlığından sabıkası olduğunu öğrendim. Pasaporta ihtiyacı olduğunu, ancak kendisinin bununla ilgili belgeleri hazırlamakta uzman olduğunu söyledi. Pasaport almasına yardımcı olundu. Pasaportlardan biri polis tarafından yakalanması sonucu imha edildi, diğer pasaportu ise 1995 başında teslim etti. Bu süre içerisinde yurtdışındaki bazı PKK faaliyetleriyle ilgili bazı şahıs ve telefon bilgilerini bize aktardı. Daha sonra o kesimde deşifre olacağı korkusuyla pasaportu iade ederek ayrıldı."

Öz'ün uyuşturucu işine karıştığını sonradan öğrendiğini ileri süren Ağar, verilen pasaportları ve sağlanan imkânları uyuşturucu işinde kullandığını saptadıklarını söyledi.

Ağar, Abdullah Çatlı'nın kullandığı Mehmet Özbay adına düzenlenen silah taşıma belgesiyle Öz'ün evinde yakalanan silah taşıma belgesinin altında Emniyet Genel Müdürü olarak imzasının bulunmasını ise, "Bulgeleri ben vermedim. Belgeler kullananlarca düzenlenmiştir" dedi.

Ağar, savcılık incelemesi sonucunda ortaya çıkarılan Ziraat Bankası Ankara Hoşdere Şubesinde kendi adına yatırılmış görünen 3 milyar liranın ise, örtülü ödenekten Emniyet Genel Müdürlüğüne aktarılan para olduğunu söyledi ve "Paranın bankada kaldığı süreçte devletin faizden yararlanmasında amacıyla bu yöntem uygulanmıştır. Bu para amacına uygun olarak kullanılmıştır. Geri kalan para benden sonraki genel müdüre intikal etmiştir. Kayıtları İstihbarat Dairesinde bulunmaktadır" dedi.

İstanbul DGM Savcılığı, Mehmet Ağar ve Sedat Bucak hakkında 10 Şubat günü dava açtı. İddianamede, Susurluk'ta kaza yapan araçta bulunanların, saldırı ve suikast silahlarıyla yasadışı bir eylem hazırlığı içinde oldukları belirtilerek, "Hüseyin Kocadağ ve Sedat Bucak'ın, Çatlı ile aynı ortamda oldukları ve gerçek kimliğini bildikleri, adı geçenlerin ayrı ayrı ruhsatlı tabancaları ve korumaları yanlarındayken, aynı zamanda

suikast amaçlı vahim nitelikte silah ve mermi taşımaları ve birçok sahte belgeyi yanlarında bulduklarından yasaya aykırı silahlı bir eylem hazırlığında bulduklarının anlaşıldığı görülmüştür" denildi.

"Cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak, aranan kişileri yetkili mercilere bildirmemek ve görevi kötüye kullanmak" suçlarını işlemekle suçlanan Ağar'ın, 7 ile 15 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Bucak'a da, "cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak, aranan kişileri yetkili mercilere bildirmemek ve vahim nitelikte silah bulundurmak" suçlarından 11 yıla 20 yıl arasında hapis cezası verilmesi istendi.

Ağar'ın DGM Savcılığında verdiği ifade, "Yaşar Öz'ün, yurtdışında istihbarat, eylem ve faaliyetlerde bulunması için kendisi tarafından görevlendirildiğini ve hususi pasaportların da bu göreve ilişkin verildiğini" söylediği belirtilen iddianamede, Öz'ün ise ifadesinde, verilen görevleri "devlet sırrı" olduğu anlatmadığı vurgulandı. Yaşar Öz'ün evinde ele geçirilen Ağar imzalı silah taşıma izin belgesiyle, Çatlı'nın üzerinde bulunan silah taşıma izin belgesinin benzer nitelikte olduğuna da dikkat çekildi. Yapılan inceleme sonucunda belgelerin üzerindeki imzaların Mehmet Ağar'a ait olduğu anlaşılmıştı. İddianamede, Öz ve Çatlı gibi kişilere, yasalara aykırı olarak yeşil pasaport ve silah taşıma izin belgeleri temin eden ve onları hakları olmayan imtiyazlarla donatan, istedikleri miktar ve mahiyette silah taşımalarına ve kolaylıkla yurtdışına çıkış ve dönüşlerine imkân sağlayan Ağar'ın görevini kötüye kullandığı belirtildi.

DYP Elazığ Milletvekili Mehmet Ağar ve DYP Urfa Milletvekili Sedat Bucak, 4 Mayıs günü yapılan davada ilk kez yargıç karşısına çıktılar. Duruşmada, Sami Hoştan ve Sedat Bucak hakkındaki davalar, 12 sanığın yargılandığı Susurluk ana davasıyla birleştirildi. Ağar hakkında ise, "suçların Emniyet Genel Müdürü ve İçişleri Bakanı olarak görev yaptığı sırada işlenmesi" nedeniyle görevsizlik kararı verildi.

Duruşmada ilk sorgusu yapılan Sami Hoştan, Abdullah Çatlı'yı 1992 yılında avukatı Önder Aktosun'un bürosunda tanıdığını söyledi. Çatlı'nın, bir çevirme sırasında silahı olmasına rağmen polislere bir kart gösterdiğini ve arama yapılmadan geçtiğini anlatan Hoştan, "O zamana kadar kendisini Abdullah olarak tanyordum. O gece kartını bana torpidoya koymak için uzattığında, Mehmet Özbay ismini gördüm. Kartta 'uzman' yazıyordu. Ne olduğunu sormadım" dedi.

Daha sonra ifade veren Sedat Bucak, Abdullah Çatlı'yı Mehmet Özbay olarak tanıdığını, İbrahim Şahin'le de Mehmet Ağar aracılığıyla tanıştığını söyleyerek, Mehmet Eymür ve Korkut Eken'i de babasının dostları olmaları nedeniyle tanıdığını belirtti. Yaşar Öz'ü ilk defa duruşma

salonunda gördüğünü söyleyen Bucak, Sami Hoştan ile bir grup içinde tanıştığını, Haluk Kırcı'yı ise tanımadığını söyledi. Duruşmada, Sami Hoştan tahliye edildi.¹⁰

DGM Savcılığı, "davanın, sanığın Emniyet Genel Müdürlüğü yaptığı dönemle sınırlı olduğu, bakanlık döneminin dava dışında bırakıldığı" gerekçesiyle İstanbul DGM'nin görevsizlik kararına itiraz etti. Bunun üzerine dosya Yargıtay'a gönderildi. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Haziran ayında hazırlanan tebliğnamede, "görevsizlik kararının bozulması, ancak Ağar'ın yargılanabilmesi için Danıştay'ın lüzum-u muhakeme kararı vermesi gerektiği" bildirildi.

Soruşturmanın Memurin Muhakematı Yasasının 10. maddesi hükmüne göre oluşturulacak kurullarda yapılması gerektiği belirtilen tebliğnamede, İçişleri Bakanı tarafından oluşturulacak soruşturma kurulunun dosyayı Danıştay 2. Dairesine göndermesi gerektiği, dairesinin de memurun "lüzum-u muhakeme" veya "meni muhakeme" kararı verebileceği kaydedildi. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, Temmuz ayında Mehmet Ağar'la ilgili yargılamanın durdurulmasına ve soruşturmanın Memurin Muhakematı Yasasına göre yürütülmesine karar verdi. Daire, bu görüşle, Ağar'ın bakan olduğu dönemle ilgili suçlar nedeniyle Yüce Divan da yargılanması yönündeki İstanbul DGM kararını oybirliğiyle bozdu.

Danıştay kararı üzerine TBMM Genel Kurulunda 10 Kasım günü yapılan oylamada, Mehmet Ağar hakkında, "İçişleri Bakanlığı döneminde görevini kötüye kullandığı" iddiasıyla Meclis soruşturması açıldı. Karar, 147'ye karşı 196 oyla kabul edildi. Görüşmeler sırasında kendisini savunan Ağar, "Soruşturma önergesinde iddialar ciddi değildir. Benim Topal cinayeti sanıklarının serbest bıraktığım söylenmektedir. Allah'ın bir lütfu olarak Kemal Yazıcıoğlu bu davadan beraat etti. Eken'in üzerinden çıkan Baretta silah konusunda da CHP'lilerin yanlış bilgisi var. Ben depo görevlisi değildim. Devletin üst yönetiminin aldığı karar gereği bir konsept içinde görev yaptım" dedi.

İstanbul DGM'de 17 Kasım günü yapılan duruşmada ise,

MİT Kontrterör Dairesi eski Başkanı Mehmet Eymür'ün dilekçesi okundu. Daha önce Mehmet Ağar'ın, DHKP-C örgütünün lideri Dursun Karataş'ın yakalanması için Yaşar Öz'ü 80 kilo uyuşturucunun sevkiyatında kullandığını öne süren Eymür, dilekçede, bu miktarın 80 kılounun çok üstünde olduğunu öne sürdü. 7 Aralık günü yapılan duruşmada Öz, Eymür'ü yalancılıkla suçladı. Emniyet Genel Müdürlüğünün gönderdiği bir sayfalık açıklamada ise, iddiaların kanıtı dayanmadığı, Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinde Eymür'ün iddialarıyla ilgili herhangi bir belge bulunmadığı ileri sürüldü.

Başbakanlık Teftiş Kurulunun Susurluk Raporu ise, açıklanmasının üzerinden bir yıla yakın zaman geçtikten sonra DGM'ye ulaştırılabildi.

c) 'Kayıp Silah' Davası

Susurluk kazasında Sedat Bucak'ın arabasında bulunan susturuculu Baretta tipi silahın, polise bağlı Özel Harekât timlerine ait olduğunun anlaşılması üzerine başlatılan soruşturmalarda, Türkiye'ye getirilen bazı silahların "kaybolduğu" anlaşıldı. İsrail'den alınan çok sayıda silahın İngiltere'de bulunan HOSPRO firması tarafından Emniyet Genel Müdürlüğüne "hibe" edilmesi ve bu silahların "kaybolması" üzerine başlatılan soruşturmalarda, gümrük depolarına gelen silahların doğru dürüst kayıtları tutulmadan Türkiye'ye sokulduğu, silahların miktar ve seri numaralarının belirlenemediği, bu silahların "yurt dışındaki çok gizli görevlerde" kullanıldığı ortaya çıktı. Bu silahların Azerbaycan'daki darbe girişiminde kullanılmış olabileceği de iddia edildi.

Başbakanlık Teftiş Kurulunun raporunda, HOSPRO şirketinin hibe ettiği silah ve teknik malzemenin Türkiye'ye girişinin, 1993-1994 arasında 26 ayrı tarihte yapıldığı bildirildi. DYP milletvekili Mehmet Ağar'la yakın ilişkileri olduğu da ortaya çıkan HOSPRO firmasının sahibi Ertaç Tinar tarafından ithal edilen silahların teslimi sırasında, Emniyet Genel Müdürlüğünün isteği üzerine gümrüklerde kontrol ve ayrıntılı sayım yapılmadı. Silahlar, taşındıkları koliler kaydedilerek Türkiye'ye

¹⁰ İstanbul DGM Savcılığının talimatı üzerine 22 Ocak günü Diyarbakır DGM'ye ifade veren Sedat Bucak'ın eniştesi ve Kejan Aşireti Reisi Ahmet Kiran, koruculara verilerek üzere 1994 yılında Siverek'e örtülü ödenekten 170 milyar lira gönderildiğini, ancak bu paranın Sedat Bucak, Mehmet Ağar ve Özer Çiller arasında paylaşıldığını duyduğunu söyledi. Kiran, "Bize de bu paradan verilmesi için o zaman araştırdım. Bucak Aşiretindeki kimseler dahi, para geldiğini, paranın tamamen Bucaklara gönderildiğini, gönderilen paranın 60 milyar lirasının Özer Çiller'e, 50 milyar lirasının Sedat Bucak'a, 50 milyar lirasının da Mehmet Ağar'a verildiğini bizzat dile getirdi. Bu işi araştırdık ancak, bir netice alamadık. Bizim araştırmalarımız neticesinde bir sene kadar ödenen bu paranın, daha sonra ödenmediğini işittik" dedi. Kiran ifadesinde, Haluk Kırcı'nın, Hasan Çakır adlı kişi adına düzenlenmiş ehliyetle gezdiğini öne sürdü. Kiran, "Bu hususu, bana bizzat Hasan Çakır söyledi. Bu kişi, mağdur bir ailenin çocuğudur. Açıklamada bulunduğu takdirde hayatı tehlikeye girebilir. O nedenle tanık olarak beyanda bulunacağına sanmıyorum. Siverek Kaymakamının da bu işe yardımcı olduğunu biliyorum" dedi. Kiran, Abdullah Çatlı'nın, Bucaklara ait arabalarla sürekli Siverek'te gezdiğini ve Bucak Aşiretinin korucularıyla birlikte operasyonlara katıldığını bizzat gördüğünü söyleyerek, "Ancak, o zamanlarda bu şahsın Abdullah Çatlı olduğu hususunda bilgim yoktu. Ancak son zamanlarda Çatlı olduğunu öğrenmiştim. Çatlı da Bucak Aşiretinin koruması altındaydı" dedi. Kiran, ifadesinde, Mahmut Yıldırım'a ilişkin olarak da şunları söyledi: "Yeşil diye bilinen Mahmut Yıldırım, Ahmet Demir kimliğiyle Siverek Nüfus Dairesine kayıtlıdır. Bu kimlikle dolaşmakta olduğu, kendi istihbaratım neticesi ile edindiğim bilgidir. Nüfusta bu şekilde usulsüz işlem yapan Nüfus Müdürü Cezayir Polat da, 1994 yılında Siverek-Diyarbakır yolunda şüpheli bir trafik kazası sonucu ölmüştür. Yanında iki tane Bucak Aşiretinden iki kişi vardı. Ancak bu şahıslara bir şey olmadı. Bu nedenle bu kaza şüphelidir."

sokuldu. Teftiş Kurulu, Emniyet ve Gümrük kayıtlarında yaptığı araştırmada, Emniyet Genel Müdürlüğüne hibe edilen malzemelerin gümrük girişlerinde "tahakkuk numarası" verildiğini, ancak HOSPRO'nun gönderdiği malzemelerde buna uyulmadığını tespit etti. Hibe malzemenin ilk girişi 7.908 kilogram ağırlığında, 203 parça olarak 28 Aralık 1993 tarihinde Gebze Liman Gümrüğünden, son girişi 98 kilogramlık, tek parça olarak 15 Haziran 1994 tarihinde Esenboğa Havalimanı Gümrüğünden yapıldı. Silahların son giriş tarihinin, PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'a yönelik operasyon için Antalya'da kurulan kampta hazırlık yapılan tarihe rastladığını belirten kaynaklar, silahların bu operasyonda kullanılmış olabileceğine dikkat çekti.

Bu arada Teftiş Kurulunun Susurluk Raporunu hazırlarken, Batman Valiliğinin 1994 yılında HOSPRO şirketi aracılığıyla silah aldığını saptadığı ancak, bu bilgiyi rapora yansıtmadığı iddia edildi. Kurulun, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden konuya ilişkin bilgi aldığı ve Romanya'dan Batman'a çeşitli tarihlerde havayoluyla getirilen silahların parasının örtülü ödenekten sağlandığını belirlediği açıklandı.

Bucak'ın arabasında bulunan Baretta marka silahın, HOSPRO firması aracılığıyla 1993-1994 yıllarında hibe olarak yurtdışından sevk edilmiş olan malzemeler içerisinde olması gerektiğinin belirlenmesinin ardından Emniyet Genel Müdürlüğü İkmal ve Bakım Dairesi kayıtlarında inceleme başlatıldı. Teftiş Kurulunun Şubat ayında hazırladığı özel raporda, Baretta marka 10 tabancanın yanı sıra, 20 Uzi marka otomatik tabancanın daha kaydının bulunmadığı belirtildi. Silahların "son kullanıcı" ve "sevk listesi" esas alınarak inceleme yapıldığı belirtilen raporda, "10 adet 22 kalibrelik Baretta tabanca, 10 adet 9 mm mini Uzi otomatik tüfek, 10 adet 9 mm mikro Uzi otomatik tüfek, bir adet AL-50 hava roketatarının eksik olduğu görülmekte ise de, bu silahların gönderilip gönderilmediği veya kayıp olmuş ise ne şekilde kayıp olduğu henüz anlaşılamamıştır. Sayım ve tespit komisyonunca da malzemelerin 23 Haziran 1994 tarihindeki sayım ve tespitinde de bu malzemeler mevcut olsa da, gerekli sayım listesinde gösterilmemiş, dolayısıyla da kuvve kayıtlarına alınmamıştır" denildi.

MİT Kontrterör Daire Başkanı Mehmet Eymür'ün yardımcılığını yapan ve DYP Elazığ Milletvekili Mehmet Ağar'ın Emniyet Genel Müdürlüğü görevi sırasında danışmanı olan Korkut Eken, kayıp silahlarla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı müfettişlerine verdiği ifade, "ülke güvenliği için yurtdışında sürdürülen bir operasyonun parçası olarak Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekât Dairesi Başkanlığına kayıtlı demirbaş olan bu silahları

devraldığını" kabul etti. Eken, müfettişlerin "Silahların hangi ülkelere gönderildiği?" sorusuna ise, "Bunlar devlet sırrıdır, söyleyemem" yanıtını verdi.

Ağar ise, İçişleri Bakanlığına gönderdiği yazıda, "Emniyet Genel Müdürlüğünün uluslararası platformda operasyon yapma yetkisi olmaması nedeniyle son derece gizli ve önemli bu operasyonun MİT tarafından yapıldığını" belirterek, bu nedenle silahların "şifai emirle" Eken'e verildiğini bildirdi. Ağar, silahların önemli bölümünün tutanak hazırlanarak geri alındığını söyledi.

İl İdare Kurulu, yaptığı inceleme sonucunda, İsrail'den gelen silahların zimmete geçirilmeden yok edilmesiyle ilgili olarak, dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü İkmal Bakım Daire Başkanı Necmettin Ercan, Emniyet Müdürleri Musa Teber, Tekin Hatipoğlu, Başkomiser Nazmi Kara ve polis memuru Ömer Aydoğan hakkında "Lüzumu muhakeme" kararı verdi. Sanıkların itirazı üzerine konuyu inceleyen Danıştay da aynı yönde karar verince, Ankara 6. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Sanıkların "görevi ihmal ettikleri" gerekçesiyle açılan dava, 26 Şubat günü başladı.

Sanıklar, HOSPRO firması tarafından İsrail'den getirilen 32 kolinin içinde ne olduğunu bilmediklerini, gelen kolilerin doğrudan Özel Harekât Dairesinin Gölbaşı'daki tesislerine götürüldüğünü söylediler. Sanık Nazmi Kara, HOSPRO'nun gönderdiği listede "makina teçhizatı" denilmesine karşın, kolilerden "alüminyum mermi, tahta cop ve jeneratör" gibi malzemelerin çıktığını söyledi.

Dava, Ankara 6. Asliye Ceza Mahkemesinin görevsizlik kararı üzerine, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi. Ağır Ceza Mahkemesinin de görevsizlik kararı vermesi üzerine dosya, davaya hangi mahkemede bakılacağı belirlenmesi için Yargıtay'a gönderildi. Yargıtay 10. Ceza Dairesinin Temmuz ayında davasıyla ilgili yargısal yetkinin Asliye Ceza Mahkemesine ait olduğuna karar vermesi üzerine, dosya tekrar bu mahkemeye gönderildi. 25 Aralık günü yapılan duruşmada konuşan sanık Musa Teber, dava konusu silahlarla ilgili ikmal bakım dairesi ve depo giriş kayıtları bulunmadığını belirtti. Teber, "Silahlar gelmişse bile bunlar, dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar tarafından belli amaçlarla yine Korkut Eken gibi belli insanlara verilmiştir. Bunlar tamamen kayıt dışıdır. Bizim gibi memurlar mağdur duruma düşmekte ve yargılanmaktadır. Suçlamayı kabul etmiyorum. Silahlar gelmiş olsa bile bunun sorumluluğu bize ait değildir" dedi. Necmettin Ercan Bucak'ın arabasında bulunan silahın rakam grubunun HOSPRO şirketi tarafından gönderilen silahlardan birine uyduğunu ancak, bunun hibe edilen silahlardan olup olmadığını bilmediğini söyledi. Hazine Müsteşarlığı adına davaya müdahil olan Av. Sema Özgül ise, kayıp silahlardan

birinin Susurluk'ta trafik kazası yapan Sedat Bucak'a ait aracın içinde bulunduğunu, bu nedenle konuyla ilgili dosyanın getirilmesini ve Bucak'ın da tanık olarak dinlenmesini istedi.

Bu arada İçişleri Bakanlığı müfettişleri tarafından, eski Özel Harekât Dairesi Başkanvekili İbrahim Şahin ve eski Operasyon ve Harekât Şubesi Müdür Yardımcısı Şemsettin Canpolat hakkında aynı konuda sürdürülen soruşturma Haziran ayında tamamlandı. Soruşturmada, Şahin ve Canpolat'ın silahların kaybolmasından sorumlu oldukları saptandı ve "görevi ihmal" suçundan yargılanmaları istendi. Dosya daha sonra, zanlıların hukuksal statüsü nedeniyle doğrudan Danıştay'a gönderildi. Danıştay ise, soruşturma dosyasını eksik bularak iade etti. Danıştay, silahların kaybolmasındaki sorumlulukları nedeniyle Mehmet Ağar ve Korkut Eken hakkında soruşturma açılması için İçişleri Bakanlığına suç duyurusunda bulundu. Danıştay 2. Dairesinin iade kararında, Emniyet Genel Müdürlüğüne ait kayıp silahlardan sadece iki kişinin sorumlu olmadığına dikkat çekilerek, Ağar ve Eken'in de kayıp silahlarla ilgisi bulunduğu vurgulandı.

Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı, Mehmet Ağar, Korkut Eken, İbrahim Şahin ve Şemsettin Canpolat hakkında hazırladığı fezlekeyi Danıştay'a gönderdi. Danıştay 2. Dairesi, yaptığı inceleme sonucunda, Eken, Şahin ve Canpolat'ın da Ağar ile birlikte yargılanması gerektiğine karar verdi. Danıştay 2. Dairesi, zamanaşımı süresinin 20 Nisan 1999 tarihinde dolacak olması nedeniyle dosyayı "gereğinin yapılması için" İçişleri Bakanlığına gönderdi. İçişleri Bakanlığı da, Ağar'ın dokunulmazlığının kaldırılması için dosyayı TBMM Başkanlığına gönderdi.

d) Yüksekova Davaları

Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde 1996 yılında bir araçta uyuşturucu madde bulunmasının ardından ortaya çıkarılan "Yüksekova çetesi", resmi görevlilerin karıştığı uyuşturucu kaçakçılığı, "faili meçhul" cinayetler, adam kaçırma, fidye isteme gibi suçlar hakkında önemli ipuçları sağladı. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde yaşanan "hukuksuzluğu" göstermesi açısından ilginç olan "Yüksekova çetesi" davalarında son derece önemli bil-

gilere ulaşılmasına karşın, üst düzey askeri yöneticilerin korunması nedeniyle sanıklar çoğunlukla beraat ettiler. Yüksekova davalarında, sanıkların ve tanıkların verdiği ifadeler, daha kapsamlı soruşturmalar açılmasına neden olmadı ve ifadeler dosyalarda kaldı. Soruşturmayı yürüten DGM Savcısının itirafçı Kahraman Bilgiç'in ifadeleri karşısında, "Bu kişinin anlattıklarının yanında Susurluk ne ki... Türkiye'nin Güneydoğu politikası bile değişebilir" demesine neden olan "Yüksekova çetesi" hakkında dört ayrı dava açıldı. Çete üyeleri Diyarbakır 1 Nolu DGM'de Necip Baskın adlı kişinin kaçırılması, Diyarbakır 4 Nolu DGM'de "çete kurmak, teşekkül halinde uyuşturucu ve silah kaçakçılığı yapmak ve bir otele roketatarlı saldırı düzenlenmesi" suçlarından yargılandılar. Hakkari Ağır Ceza Mahkemesinde ise bazı kişilerin işkenceyle öldürülmesi nedeniyle dava açıldı. Çetenin asker üyeleri ayrıca, askeri suçlarla ilgili olarak Van Askeri Mahkemesinde yargılandı.

"Yüksekova çetesi"ni kamuoyunun gündemine getiren olay, 1996 yılı Eylül ayında Necip Baskın adlı kişinin "PKK militanı kılığında girmiş kişiler tarafından kaçırılması ve ailesinden fidye istenmesi" oldu. Yüksekova'nın Vezirli köyünde Faris Baskın adlı kişinin evini basan 10 kişi, Faris Baskın'ın oğlu Yüksekova Süt Fabrikası İşletme Müdür Yardımcısı Necip Baskın'ı (22) kaçırdılar ve Faris Baskın'dan 200 bin Alman Markı fidye istediler. Baskın'ın olayı Kaymakam Aydın Tetikoğlu'na bildirmesi üzerine, parayı almaya gelen iki korucu yakalandı. Korucuların itirafları üzerine, Hakkari Özel Harekât Şube Müdürlüğünde görevli Tim Amiri Selim Serdar ve 3 polis memuru ile 4 korucu daha yakalandı. Bu arada PKK itirafçısı Kahraman Bilgiç de gözaltına alındı. Bilgiç'in, Abdullah Canan'ın öldürülmesinde tetiği çeken kişi olduğu belirlendi. Kahraman Bilgiç'in gözaltında verdiği ifade Edirne Eşref Bitlis'in¹¹ öldüğü uçak kazasını düzenlediklerini ve Tuğgeneral Bağtiyar Aydın'ı Diyarbakır Lice'de 23 Ekim 1993'te Kanas tipi suikast silahıyla kendilerinin öldürdüklerini söylediği öğrenildi. Necip Baskın'ın kaçırılması nedeniyle 1997 yılında Diyarbakır DGM'de açılan dava sürerken, çete konusunda önemli açıklamalar yapan itirafçı Kahraman Bilgiç'in

¹¹ 17 Şubat 1993 tarihinde Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis, Pilot Binbaşı Yaşar Erian, Pilot Yüzbaşı Tuğrul Sezginler, Astsubay Emin Öner ve Albay Fahir Işık'ın öldüğü uçak kazası üzerine Yüzbaşı Sezginler'in yakınlarının uçağı yapan firma aleyhine açtığı 4 milyar liralık tazminat davasında hazırlanan bilirkişi raporlarında "sabotaj" olasılığı reddedilmedi. Ankara 13. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülen davada, ODTÜ Havacılık Mühendisliği Bölümü öğretim üyeleri tarafından hazırlanan bilirkişi raporunda, uçağın muhtemel düşüş sebebi olarak ilk sırada 'buzlanma' gösterildi. 10 Mart 1998 tarihli raporda, bilirkişinin, düşme nedeninin 'buzlanma' olacağı kanaatine vardığı belirtildi. Sabotaj, raporda ancak beşinci maddede ve 'ihtimal' olarak yer aldı. Raporda, uçakta bir 'yapım hatası' ve 'bakım hatası' tespit edilemediği vurgulandı. Bilirkişi raporunda, kazayla ilgili İngilizce rapordaki, uçağın bazı parçalarının 'tahrip edildiği' şeklindeki çevirinin yanlış olduğu kaydedilerek, bu ifade 'tahrip olduğu' şeklinde düzeltildi. Bilirkişi raporunda, kasten bir tahribin söz konusu olmadığı belirtildi. İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından hazırlanan ilk bilirkişi raporunda ise, buzlanma konusunda aksi görüş belirtilmişti. İTÜ raporunda, "Motor arızası ve sonuç olarak uçağın düşmesinde buzlanmanın etkili olduğunu gösteren yeterli ve tatminkâr delil yoktur" denilmişti. Yine İTÜ raporunda, "Motor arızası ve düşme olayında pilotaj ve bakım hata ve kusuru bulunduğu dair deliller mevcut değildir. Dolayısıyla davacılar murisi 2. Pilot Tuğrul Sezginler ile kaptan pilot Yaşar Erian'ın kusurları yoktur" görüşü yer almıştı. Tazminat davası, "uçağın yapım hatasından kaynaklanan bir nedenle düşmediği" gerekçesiyle Temmuz ayında reddedildi.

ifadelerini değiştirmesi için tehdit edildiği ortaya çıktı. Haftalık *artıHaber* dergisinde yer alan habere göre, Bilgiç, 1997 yılı Şubat ayında Midyat Jandarma Tabur Komutanlığına gelen biri subay iki kişiyle görüştü. Kahraman Bilgiç, "Bana para teklif ettiler ancak kabul etmedim. Bunun üzerine daha önce yatmakta olduğum Midyat Cezaevine bir yüzbaşı yolladılar. Yüzbaşı benden, 'şimdiye kadar verdiğim ifadelerin tümü asılsızdır' şeklinde bir dilekçe imzalamamı istedi. Mahkemelerde anlatıklarımın doğru olduğunu, böyle bir dilekçeyi imzalamayacağımı söyledim. Bunun üzerine sertleşti, tehditlere başladı. Midyat'ta oturan amcamın adresinin elinde bulunduğunu söyledi. 'Dilekçeyi imzalamazsan, amcanı ve ailesini ortadan kaldıracamız' tehdidini savurdu. Benim yüzümden amcamın acı çekmesini istemedim. Nasılsa mahkemeye çıkar, aslını açıklarım düşüncesiyle dilekçeyi imzaladım." Haberde, Bilgiç'e dilekçeyi imzalatan ve tehdit eden kişinin, soyadı öğrenilemeyen "Yüzbaşı Cengiz" olduğu iddia edildi.

Konuyu TBMM gündemine getiren CHP İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş'ın soru önergesini 19 Nisan günü yanıtlayan İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, cezaevi yöneticilerinin, iki polis ile üç korucudan rüşvet alarak bu ziyarete göz yumduklarının belirlendiğini söyledi. Başesgioğlu, "Kahraman Bilgiç'in 1997 yılı içerisinde Cumhuriyet Başsavcılığından izin alınmaksızın biri üniformalı, diğeri sivil iki kişi tarafından ziyaret edildiği adı geçen itirafçının ifadesinde yer aldığından, Cezaevi Müdürü ile Cezaevi Jandarma Bölük Komutanı hakkında, iki polis memuru ile Yüksekvalı üç geçici köy korucusundan rüşvet almak suçundan Midyat Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldığı öğrenilmiştir" dedi.¹²

Necip Baskın Davası

Necip Baskın'ın kaçırılması nedeniyle itirafçı Kahraman Bilgiç, özel tim görevlileri Komiser Fatih Özhan, Yusuf Azmi Aydın, Abdülkadir Bayram, korucular Abdülkerim Özcük, Osman Özpazar, Necmettin Hazeyi, Mehmet Emin Ergen ve Osman Ergen hakkında Diyarbakır DGM'de görülen dava 17 Eylül günü sonuçlandı.

DGM, Kahraman Bilgiç'e 12 yıl 6 ay, Fatih Özhan, Yusuf Azmi Aydın, Abdülkadir Bayram, Abdülkerim Özcük, Osman Özpazar, Necmettin Hazeyi, Mehmet Emin Ergen ve Osman Ergen'e "adam kaçırmak" suçlamasıyla (TCY 499/1) 17 yıl 7'şer ay hapis cezası verdi. Kararı temyiz eden Yaşar Altürk, dilekçesinde, "Sanıklar

eylemlerini gerçekleştirirken, memuriyete ait kuvvet vasıtalarını kullanmışlardır. Sanıklar arasında oluşturulan çete, bir amaç çerçevesinde kurulmuş, taşıdıkları kasit münferit bir amaçla sınırlı kalmamıştır" dedi. Altürk, temyiz dilekçesinde "sanıkların anayasal düzeni bozacak nitelikte suç işledikleri" gerekçesiyle ölüm cezası öngören, TCY 146. maddesi uyarınca yargılanmaları gerektiğini savundu.

Yargıtay, 15 Eylül 1999 tarihinde Kahraman Bilgiç'in cezasını onadı, diğer sanıklara verilen cezayı ise bozdu. İkinci yargılama ise 29 Aralık 1999 tarihinde sonuçlandı ve Yusuf Azmi Aydın, Abdülkadir Bayram, Abdülkerim Özcük, Osman Özpazar, Necmettin Hazeyi, Mehmet Emin Ergen, Osman Ergen beraat etti. Fatih Özhan ise 16 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm oldu.

"Çete" Davası

"Yüksekova çetesi" hakkında açılan ana dava ise, Diyarbakır 4 Nolu DGM'de halen sürüyor. Kahraman Bilgiç, Hakkâri Dağ Komando Tugayı eski Komutanı Hamdi Poyraz, Yüksekova Jandarma eski Tabur Komutanı Mehmet Emin Yurdakul, Yüzbaşı Nihat Yiğiter, Üsteğmen Bülent Yetüd, Astsubay Ali Kurtoğlu, Yüksekova Belediye Başkanı Ali İhsan Zeydan, belediye çalışanı Oğuz Baygüneş, özel tim görevlisi Komiser Enver Çırak, Kaşuran aşireti reisi korucu lideri İsmet Ölmez, korucu Kemal Ölmez, korucu Hasan Öztunç ile Et ve Balık Kurumu Müdürü Mustafa Koca'nın yargılandığı davada sanıkların "suç işlemek amacıyla çete kurmak" (TCY 313), "yağma ve gasp" (TCY 495/1), "askeri helikopterleri ve araçları da kullanarak uyuşturucu (TCY 403/5, 6,7), silah kaçakçılığı yapmak (6136, 12. madde)" ve "Yüksekova'da bir otele roket atmak" (TCY 264/6-8; TCY 251) suçlarından cezalandırılması isteniyor.

Başlangıçta davanın tüm sanıkları tutuklandığı halde, Hamdi Poyraz 27 Mart 1997, Enver Çırak, İsmet Ölmez, Kemal Ölmez ve Hasan Öztunç 7 Mayıs 1997, Mehmet Emin Yurdakul, Ali İhsan Zeydan¹³, Mustafa Koca ve Oğuz Baygüneş de 23 Ekim 1997 tarihinde tahliye edildi. Davada sadece Kahraman Bilgiç tutuklu yargılanıyor.

Davanın sanıklarından özel tim görevlisi Enver Çırak, "Yüksekovalı işadamı Abdurrahman Düşünmez'in çete mensuplarına 10 bin Mark haraç vermediği için sahibi olduğu Esen oteline roket atılması" konusunda DGM Savcılığına verdiği ifadede, 25 Ağustos 1995 tarihinde

¹² Midyat Cezaevi Müdürü Muhittin Özdemir, Kadir Karakoç (Cezaevi Komutanı), Ahmet Kuru (İnfaz Koruma Müdürü) ve Kahraman Bilgiç hakkında Haziran ayında "görevi suistimal" suçlamasıyla (TCY 209 TCY 219) dava açıldı. Midyat Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada sanıklar 9'ar yıl hapis cezasına mahkûm oldu. Yargıtay, 25 Kasım günü kararı "suçun oluşmadığı" gerekçesiyle bozdu.

¹³ Mehmet Emin Yurdakul ve Ali İhsan Zeydan, diğer davalar nedeniyle tutuklu kaldılar. Ancak, Mehmet Emin Yurdakul, bu davada tutukluluk halinin sürmesine karşın 7. Kolordu Komutanlığı Askeri Cezaevinden tahliye edildi. Tahliyeden 6 gün sonra Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, Yurdakul hakkında tahliye kararı verildi.

Yüksekova'daki PTT binası, trafo merkezi ile resmi binalara PKK tarafından saldırı düzenlendiğini söyledi. Bu olaydan sonra, Yüksekova Dağ Komando Tabur Komutanı Mehmet Emin Yurdakul'un kendisini telefonla aradığını anlatan Çırak, Yurdakul'un "PKK saldırısına karşılık olarak örgüte yardım, yataklık yapan ve eleman gönderen birini tespit ettiğini, bu şahsın cezalandırılması gerektiğini" söylediğini anlattı. Çırak, "yasal olmadığı için bu teklifi reddettiğini" söyledi. Çırak ifadesinde, Yurdakul'la aralarında geçen kısa konuşmanın ardından, odaya Yüksekova davasının diğer sanıkları Yüzbaşı Nihat Yiğiter, Üsteğmen Bülent Yetüd ve PKK itirafçısı Kahraman Bilgiç'in geldiğini, hep birlikte eylemle ilgili olarak tartıştıklarını anlattı.

Tartışmada, Binbaşı Yurdakul'un, roket atılmasında ısrarlı olduğunu öne süren Çırak, "saldırı halinde ilçede pusu kuran polisler ile askerler arasında çatışma çıkabileceği" gerekçesiyle eyleme karşı çıktığını söyledi. Çırak, ifadesinde, daha sonra Yurdakul'un "pusdakileri ikna edersen, çatışmaya katılmazlar" dediğini, bunun üzerine polis-asker çatışması yaşanmaması için eylemi kabul etmek zorunda kaldığını ileri sürdü.

Çırak, eylem için Kahraman Bilgiç ve Bülent Yetüd'ü, emniyete ait bir araçla Esen otelinin yakınına bıraktığını, kendisinin de aynı araçla ilçe merkezine doğru gittiğini, kısa bir süre sonra patlama sesini duyunca tekrar otelin yakınlarına giderek Bilgiç ve Yetüd'ü aldığını ve Tabur Komutanlığına götürdüğünü kaydetti. Çırak, bu olay sırasında Kahraman Bilgiç'le Üsteğmen Bülent Yetüd'te silah görmediğini ve otele kimin ateş ettiğini görmediğini ifade etti. Çırak, ifadesinde Abdurrahman Düşünmez'i tanımadığını, Düşünmez'in para vermediği için otele saldırı düzenlendiği konusunda bilgisi olmadığını ileri sürdü.

Bu arada Bilgiç'in soruşturmanın ilk aşamasında jandarma istihbarat görevlilerine verdiği ifade, daha sonra Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından istenince, "böyle bir ifadenin alınmadığı" iddia edildi. Bu durum, söz konusu ifade Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından TBMM Susurluk Araştırma Komisyonuna gönderilince ortaya çıktı.

Davanın 5 Mayıs günü yapılan duruşmasında Av. Yaşar Altürk, çete üyesi korucuların dönemin Asayiş Bölge Komutanı Hasan Kundakçı'ya silah temin ettiklerini açıkladı. Avukat Yaşar Altürk, İsmet ve Kemal Ölmez'in 14 Mart 1997 tarihinde Diyarbakır DGM Savcılığında verdikleri ifadede, "Yüksekova Dağ Komando Tugay eski Komutanı Albay Hamdi Poyraz'ın isteği üzerine özel araçlarıyla gittikleri Çukurca ilçesi Çiğli Hudut Piyade Bölük Komutanı Üsteğmen Kemal'den bir adet Kanas ve

bir adet Biksi silah olarak Poyraz'a teslim ettikleri" şeklindeki ifadesini hatırlattı. Hamdi Poyraz'ın da 23 Mart 1997 tarihinde DGM Savcılığında verdiği ifadede, "1995 yılında Tugay Komutanı Osman Pamukoğlu'nun talimatı üzerine bir adet Kanas ve bir Biksi silahı Bölge Asayiş Komutanı Hasan Kundakçı'ya teslim ettiği" yolunda ifade verdiğini belirten Yaşar Altürk, Poyraz'ın, "Pamukçuoğlu'nun silahları istemesi üzerine Kemal Ölmez ve İsmet Ölmez'e telefon açtım. Ertesi gün silahları temin edip bana getirdiler. Ertesi gün de silahları bir helikopterle Diyarbakır Asayiş Komutanlığına gönderdim. Kemal ve İsmet Ölmez'in silahları nereden temin ettiklerini bilemiyorum. Bildiğim kadarıyla bu silahlar o tarihte Asayiş Bölge Komutanı olan Hasan Kundakçı tarafından istenmiş ve ona teslim edilmiş" dediğini aktardı. Altürk, söz konusu silahların akıbetinin Genelkurmay Başkanlığından sorulmasını istedi ve Pamukoğlu ile Kundakçı hakkında silah kaçakçılığı yaptıkları gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu. Fakat Kundakçı ve Pamukoğlu hakkında herhangi bir işlem yapılmadı.

Duruşmada, Esendere Belediye Başkanı Tahir Akarsu tanık olarak dinlendi. Akarsu, sanık koruculardan Kemal Ölmez ve İsmet Ölmez'in kendisinden para aldığını belirterek, "Tehdit telefonları alıyordum. Öldürüleceğim söylendi. Bende önlem olarak bu parayı verdim" dedi.

2 Temmuz günü yapılan duruşmada, generaller Hasan Kundakçı ve Osman Pamukoğlu'nun çeteden silah aldığı, tutuklu yargılanan itirafçı Kahraman Bilgiç tarafından da doğrulandı. Duruşmada ayrıca Yüzbaşı Nail Tekiner ile Albay Hami Çakır'ın talimatla alınan ifadeleri okundu. Çakır, İsmet ve Kemal Ölmez ile itirafçı Kahraman Bilgiç'in PKK adını kullanarak Fahrettin Aslan'dan fidye istediğini, bu konuda Bilgiç'i çağırarak ifadesine başvurduklarını ve Bilgiç'in tutuklandığını söyledi.

Davanın 5 Kasım günü yapılan duruşmasında Esen oteline roket atılması konusunda tanık olarak dinlenen Ethem Özdemir, sanıkları tanımadığını belirtti. Kahraman Bilgiç ise, Özdemir'in korktuğu için bu şekilde ifade verdiğini savundu ve "Bu adam doğru söylemiyor. Kendisi bütün sanıkları tanır. Ancak sanıkların tümü tutuksuz olduğu için korkuyor. Bu adam otel roketlenmeden bir hafta önce Yüksekova Taburunda 10 gün işkence gördü. Ardından Binbaşı Mehmet Emin Yurdakul kendisine 'bizim işimizi hallet. Seni bırakalım. Yoksa gebertiriz' diyerek serbest bıraktı" dedi. Ethem Özdemir gözaltına alındığını ve işkence gördüğünü kabul etti, "Bu tür vakalar Yüksekova'da doğaldır" dedi. Özdemir, kendisine kimin işkence yaptığını bilmediğini söyledi.

Davanın 24 Aralık günü görülen duruşmasında ise itirafçı

Kahraman Bilgiç, askeri savcılıktaki ifadesini reddetti. Bilgiç, askeri savcılığın, CHP tarafından hazırlanan raporu yalanlamak için, ifade tutanağında kendisine ait olmayan sözlere yer verdiğini söyledi.

Abdullah Canan (21 Şubat 1996), Mutad Özeken, Münir Sarıtaş ve Abdülkerim Sarıtaş¹⁴ adlı kişilerin öldürülmesi nedeniyle Hakkari Ağır Ceza Mahkemesi'nde Mehmet Emin Yurdakul, Kahraman Bilgiç ve Nihat Yiğitler hakkında "Birden fazla kişiyi işkence yaparak öldürmek" suçlamasıyla açılan dava, 1998 yılında da sürdü.

Askeri Suçlar

Van Askeri Ceza Mahkemesinde Hamdi Poyraz ve Mehmet Emin Yurdakul hakkında "askeri ihalelere katılan müteahhitlerden beşer bin Alman Markı aldıkları, ihale kazanan müteahhitlerden ihale bedelinin yüzde 3'ü oranında komisyon aldıkları, yurtdışından kaçak getirilen koyunlar için sahte belge düzenledikleri, Esen oteline roket atılması için emir verdikleri, 13 Eylül 1995 tarihinde ele geçirilen 13 kilo eroin ve 4 tabancaya ilişkin yasal işlem yapmadıkları, bu tabancalardan birini Ali İhsan Zeydan'a verdikleri, 22 Eylül 1995 tarihinde öldürülen bir kişinin üzerinden çıkan paraları zimmetlerine geçirdikleri, belediye seçimlerinde DYP'ye oy verilmesini sağlamak için 5 milyar lira karşılığında bazı kişileri gözaltına aldıkları, Ali İhsan Zeydan'a yetkisi olmadığı halde silah taşıma belgesi verdikleri, operasyonlarda ele geçirilen deri, kumaş ve makine parçalarını zimmetlerine geçirdikleri" iddiasıyla dava açıldı.

f) Susurluk Bağlantılı Diğer Davalar

İstanbul DGM'de görülen "çete" davasının yanı sıra çeşitli mahkemelerde çok sayıda dava açıldı. Ancak yargılama aşamasında istenen belgeler, kimi zaman "devlet sırrı olduğu" gerekçesiyle kimi zaman da gerekçe gösterilmeksizin gönderilmeyince sanıklar birer birer tahliye edildi. Kimi davalarda da beraat kararları çıktı.

Skandalda ilk adli soruşturma, kazanın meydana geldiği Susurluk Cumhuriyet Başsavcılığınca başlatıldı. Hüseyin Kocadağ, Abdullah Çatlı ve Gonca Us'un ölümü, Milletvekili Sedat Bucak'ın yaralanmasıyla sonuçlanan kazaya yol açan kamyon sürücüsü Hasan Gökçe, Susurluk Asliye Ceza Mahkemesinde "tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet"ten yargılandı. Bir süre tutuklu kalan Gökçe, 100 milyonu Kocadağ'ın eşi

Kıymet Kocadağ'a ödenmek üzere toplam 106 milyon 420 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

İstanbul DGM'de açılan bir diğer dava ise, Atatürk Havalimanında 25 milyar lira karşılığı dövizle yakalanan kurye Dilek Örnek'le özel tim görevlisi Ayhan Akça'nın da aralarında bulunduğu dört sanıkla ilgili olarak sürüyor. Davada, Dilek Örnek, akrabası Ercan Doğan, Azer Döviz Bürosunun ortağı Youssef Gharachehdaghi ile Akça "teşekkül oluşturarak yurtdışına eroin ihraç etmek"le suçlanıyor. Aynı olayla ilgili olarak Örnek, Doğan ve Gharachehdaghi hakkında Bakırköy 4. Asliye Ceza Mahkemesinde de "kara para aklama" suçundan dava açıldı. Her iki dava da halen sürüyor.

"Kumarhaneler kralı" olarak bilinen Ömer Lütfü Topal'ın 28 Temmuz 1996 tarihinde öldürülmesi nedeniyle özel tim görevlileri Ayhan Çarkın, Oğuz Yorulmaz, Ercan Ersoy, Mustafa Altunok, Topal'ın ortakları Ali Fevzi Bir ve Sami Hoştan ile sigortacı Serdar Özbağ adlı kişinin yargılandığı dava 1998 yılında da sonuçlanmadı. Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada giyabi tutuklu olarak yargılanan Haluk Kırıcı, 1999 yılı Ocak ayında yakalandı.

Çete davasının da sanıkları arasında yer alan Yaşar Öz, Metin Dokur ve Ahmet Terzi hakkında "teşekkül oluşturmak suretiyle yurtdışına üç kez eroin ihraç etmek" suçundan İstanbul DGM'de dava açıldı.

Öz'ün yargılandığı bir diğer dava ise, 24 Ocak günü sonuçlandı. Ataköy'deki evinde yapılan aramada bulunan üç silah, mermiler, Eşref Çuhadar adına düzenlenmiş bir adet silah taşıma ruhsatı, Tarık Ümit adına düzenlenmiş iki yeşil pasaport, 17 Türk ve 8 İngiliz pasaportuyla sahte pasaport düzenleme işlemlerinde kullanılan belgeler nedeniyle Bakırköy 3. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan Öz, "delil yetersizliğinden" beraat etti.

Yaşar Öz'ü 1994 yılında Ataköy'deki evine yapılan baskında yakaladıktan sonra savcılığa sevk etmeyip serbest bıraktıkları iddiasıyla Şişli 1. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan dönemin Mali Şube Müdür Yardımcısı Osman Yıldırım Özkaraca ve Mali Şubede görevli Başkomiser Nahit Yürüten, 26 Ocak günü yapılan duruşmada 3'er ay hapis ve 200'er bin lira para cezasına mahkûm edildi. Cezalar paraya çevrilip, ertelendi. Silah ve belgeleri Ankara'ya götürdüğü ileri sürülen Komiser Yardımcısı Levent Sevinç, ise delil yetersizliğinden beraat etti.

14 1995-1996 arasında Binbaşı Emin Yurdakul'un kuryeliğini yapan E. G. adlı er, 1997 yılı Nisan ayında İstanbul DGM'ye verdiği ifade-de birçok subayın kontrgerilla faaliyetlerinde bulunduğunu ileri sürdü. E. G. ifadesinde, 27 Ekim 1995 tarihinde gözaltına alınan Şemsettin Yurtseven'in öldürüldükten sonra yakıldığını, Abdullah Canan'ın Özel Harekât Şube Müdürü tarafından öldürüldüğünü ve uyuşturucunun Et Balık Kurumu kamyonları ile taşındığını söyledi. Emin Yurdakul, Bülent Yetüd, Nihat Yiğitler ve itirafçı Kahraman Bilgiç'in bir çobanı öldürdüğü ve 2 gençle birlikte birçok cesedin Yüksekova Tabur Komutanlığı el bombası atış alanına gömüldüğü de ifadede yer aldı. Tabur Komutanlığına gömülen iki gençten birinin Münir Sarıtaş (15) olduğu belirlendi.

Müdahil Avukat Yaşar Altürk, Çağdaş Hukuk Dergisine yazdığı yazıda “Yüksekova çetesi” hakkındaki davalar konusunda özetle şu görüşleri dile getirdi:

** Terörle mücadele görevlilerinin görev sırasında işledikleri suçlardan adam öldürme ve adam öldürmeye teşebbüs hariç, diğer suçlarda İl İdare Kurulu tarafından lüzumu muhakeme kararı verilmesi gerektiğine ilişkin 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın 15/3. maddesi Anayasa Mahkemesinde iptal edilmiş olduğu halde, Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçesi hiçe sayılarak, Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesinin dava dosyasını Hakkari İl İdare Kuruluna göndermesi çok ilginç. Bu görevsizlik kararına karşı Van Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde itirazda bulunulmuş olmasına karşın, müdahillerin bu isteğinin sonucu ile ilgili bir karar tebliğ edilmediği halde Memurin Muhakematı Hakkında Geçici Kanun hükümleri de çiğnenerek, Hakkâri İl İdare Kurulu dosyayı Yüksekova İlçe İdare Kuruluna göndermiş, İlçe İdare Kurulu'nca sanıklar hakkında men-i muhakeme kararı verilmiştir. Bu itirazla ilgili olarak verilen karar (aylar geçmesine karşın) müdahillere hâlâ bildirilmemiştir.

* Beyanlarıyla “Yüksekova çetesi”nin ortaya çıkarılmasına katkı sunan Kahraman Bilgiç, Midyat Cezaevinde tutuklu bulunduğu sırada, cezaevinin içinde adam kiralatarak öldürülmek istendi. Çeteyle dayanışma içinde bulunan bazı yetkililer de bu öldürme planında yer aldı. Ancak, bu planı öğrenen cezaevi yetkilileri öldürme planını kimseye çaktırmadan önlemeyi başardılar.

Diyarbakır DGM Savcılığının herhangi bir talimatı olmadığı halde, sahte yazılarla Kahraman Bilgiç'in Midyat Cezaevinden Mardin Cezaevine sevk edilmesi ve bu sevk sırasında öldürülmesi planlanmıştı. Bu sahte sevk yazısı yetkili makamlarca teyid edilmeyince, Midyat Cezaevi Müdürü ve Cezaevi Komutanı, sevk işlemini yapmamıştır. Bunun sonucunda Cezaevi Müdürü başka bir yere sürgün kabilinden atanmış, Cezaevi Komutanı da açığa alınmıştır. Bu sonuç, çetelere güç ve güven vermiştir.

* Çetelerin serbest bırakılması ve ileride aklanmalarının sağlanması için, adeta özel görevlendirilmiş bazı yetkililer var. Bu yetkililer halen anlı şanlı görevleri başında. Yetkilerini kötüye kullanmaya devam ediyorlar. Bu noktayı açmaya ben de korkuyorum.”

Özel tim görevlisi Ziya Bandırmalıoğlu hakkında “Beyoğlu'ndaki bir operasyonda çok sayıda silahla ve sahte polis kimliğiyle yakalanan itirafçı Osman Gürbüz'e silah ve telsiz verdiği” iddiasıyla açılan dava Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde “delil yetersizliğinden” beraatla sonuçlandı.

Bandırmalıoğlu'nun 1997 yılında İstanbul DGM'den firar etmesiyle ilgili dava ise, İstanbul 12. Asliye Ceza Mahkemesinde 1997 yılı Aralık ayında sonuçlandı. Mahkeme, “firara yardımcı olmak”la suçlanan Komiser Yusuf Yüksel'in beraatine karar verirken, Bandırmalıoğlu'nun 2 ay 10 günlük hapis cezasını paraya çevirerek erteledi.

İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesindeki, Bahçelievler katliamının firarı sanığı Haluk Kırcı'nın İstanbul Emniyet Müdürlüğünden firarıyla ilgili davada, dönemin Asayiş Şube Müdürü Sedat Demir, “delil yetersizliğinden” beraat etti.

Dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu ile İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Bilgi Ünal, Asayiş Şube Müdürü Fatih Özkan, Müdür Yardımcısı Ahmet Duran Alp, Cinayet Büro Amiri Refik Baştürk, Cinayet Büro Amirliğinde görevli Başkomiser Şentürk Demiral ve polis memuru Ziyaettin Ferman hakkında, “Ömer

Lütfü Topal cinayeti davası sanıklarından özel tim görevlileri Ayhan Çarkın, Ercan Ersoy, Oğuz Yorulmaz ile Topal'ın ortaklarından Ali Fevzi Bir ve Sami Hoştan'ı dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar'ın talimatı üzerine savcılığa bildirmeden Ankara'ya göndererek görevlerini ihmal ettikleri” iddiasıyla açılan dava İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesinde görüldü.

4 Kasım günü yapılan duruşmada Yazıcıoğlu (dava tarihinde Ordu Valisi), Ünal, Baştürk, Demiral ve Ferman, “suçun yasal unsurları oluşmadığı” gerekçesiyle beraat ettiler. Fatih Özkan ve Ahmet Duran Alp ise, “görevi ihmal” suçundan 3'er ay hapis ve 420'şer bin lira ağır para cezasına mahkûm edildi. Sanıkların “iyi hallerini” göz önüne alan mahkeme heyeti bu cezayı 1 ay 15'er gün hapis ve 350'şer bin lira para cezasına indirdi. Hapis cezalarını daha sonra 375'er bin lira para cezasına çeviren mahkeme heyeti, sanıklara verilen toplam 700'er bin lira para cezasını da erteledi.

Abdullah Çatlı'ya, Mehmet Özbay sahte kimliğiyle silah ruhsatı almasında yardımcı oldukları iddia edilen Başkomiser Doğan Şimşek, polis memuru Dinçer Sarıboğa ve Mecidiyeköy mahallesi muhtarı Burhan Kocapehlivan da İstanbul Fatih 3. Asliye Ceza

Mahkemesinde yargılandı. Daha sonra dosya İstanbul Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi. İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada sanıklar, “belgede sahtecilik” suçundan 1 yıl 8'er ay hapis cezasına mahkûm edildi.

1995 yılı Mart ayında kaybolan MİT muhbiri Tarık Ümit'e ve uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz'e iki ayrı sahte yeşil pasaport sağlayarak “görevlerini ihmal ettikleri ve kötüye kullandıkları” gerekçesiyle haklarında dava açılan Emniyet Genel Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürü Nurten Demir ile Emniyet Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Halil Güven, Emniyet Amiri Ömer Karaahmetoğlu ile Meltem Uçar ve Avni Coşkun adlı polisler Ankara 17. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandı. 8 Ekim günü sonuçlanan davada sanıklar, “pasaport taleplerinin büyük bölümünün üst makamlarca takip edildiği, şubedeki görevlilerin baskı altında tutulduğu, görevlilerin kendi üstlerince yanıtılması sonucu pasaportların düzenlendiği” gerekçesiyle beraat etti. Mahkeme kararında pasaportların Mehmet Ağar'ın isteği üzerine hazırlandığı belirtildi.

II.5 MAFYA, SİYASET VE İŞ ÇEVRELERİ

Susurluk kazasının ardından kamuoyuna yansıtılan bilgiler, devletin ya da bazı devlet görevlilerinin karıştığı yasadışı işler-ilişkiler konusunda önemli ipuçları sağlarken, 1998 yılında “mafya” konusunda da önemli gelişmeler oldu. Örneğin, başta Alaattin Çakıcı olmak üzere yeraltı dünyasının birçok önemli ismi, yıl içinde yurt içinde ya da yurt dışında yakalandı.¹⁵ Bu kişiler hakkında dava açıldı. Mafyanın siyaset ve iş dünyasının önemli adlarıyla ilişkileri konusunda ses kasetleri basına yansıdı. Ancak, “mafya” konusundaki bu gelişmeler gerek basın yayın kuruluşları gerek hükümet yetkilileri tarafından “kim kiminle konuştu?”, “kim kimi vurdurttu?”, “kim hangi ihaleyi aldı?” düzeyinde ele alındı. Devlet ve hükümet yöneticileri tarafından yapılan açıklamalarda, sürekli olarak “mafyanın devletle içiçeliği” gözardı edilerek, “bazı görevlilerin mafya tarafından satın alınabileceği, bu kötü unsurların temizlenmesiyle herşeyin düzeleceği” teması işlendi. “Mafya” adı verilen olgunun siyasi ve ekonomik boyutu, kara paranın ülke ekonomisindeki rolü, en önemlisi Türkiye'nin idari yapılanması içinde mafyanın varoluş nedenleri fazla

tartışılmadı. Uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlara göre, Türkiye ekonomisi içinde uyuşturucu ticareti ve kara paradan elde edilen gelirlerin 75 milyar dolar civarında olduğu tahmin ediliyor. Uluslararası Şeffaflık Kurumunun 1997 verilerine göre, 52 ülke arasında Türkiye'nin yeri, yolsuzluğun yüksek olduğu grupta 15. olarak görünüyor. Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezinin araştırması, kamu yönetimi açısından Türkiye'nin, “gizlilik ve örtbas etmenin yaygın olduğu” ülkeler sıralamasında 3. sırada yer aldığını gösteriyor. 1998 yılında, ayrıca kara paranın yasalasmasını kolaylaştıracak önlemler alındı. Hükümet tarafından 4369 Sayılı Vergi Yasası çerçevesinde hazırlanan ve 29 Temmuz 1998 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren yasa ile 30 Eylül gününe kadar kayıt dışı para ve mallarını beyan edenlere servetinin kaynağı sorulmaması hükme bağlandı. “Mali milat” olarak adlandırılan uygulamayı değerlendiren İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Esfender Korkmaz, kara parayı aklamaya yönelik yasal düzenlemenin, devletin kara paraya zımnı olarak göz yumduğu anlamına geldiğini vurguladı.

ANAP Genel Başkan Yardımcısı Yaşar Okuyan da, Kasım ayında yaptığı bir açıklamada, “Türkiye’de yılda 500 trilyon uyuşturucudan, 200 trilyon kumar mafyasından, yaklaşık 300 trilyon çek-senet tahsilatından elde edilmiş bir kara para trafiği var. Sadece üçünü topladığımızda, bir yılda minimum 1 katrilyon gibi muazzam kirli paranın egemenlik kurduğunu görüyoruz” dedi. Merkezi Paris’te bulunan Jeopolitik Uyuşturucu Gözlemevi tarafından hazırlanan 1997-1998 uyuşturucu raporu, 15 Ekim günü Brüksel’de basına açıklandı. Raporda, Türkiye’de, devlet yöneticilerinin, ordu elemanlarının ve istihbarat örgütlerinin aşırı sağ örgütlerle ve uyuşturucu çetecileriyle işbirliği yaptığı ve bunları koruduğu belirtildi. Gözlemevi tarafından hazırlanan raporun Avrupa kıtasıyla ilgili bölümünde; eski Başbakan Tansu Çiller başta olmak üzere birçok politik liderin ve Yılmaz hükümetinin bazı bakanlarının, devlet ve ordu istihbarat örgütlerinin mafya ile ve aşırı sağ örgütlerle sıkı işbirliği halinde oldukları bildirildi.

Eroin ticaretinde Türkiye'nin koruduğu Kuzey Kıbrıs'ın da önemli bir merkez oluşturduğuna dikkat çekilen raporda, Avrupa’ya eroin sevkiyatının ana merkezinin Türkiye olduğu, eskiden Avrupa’ya sadece eroin sevkeden Türkiye’de artık uyuşturucu kullanımının yaygınlaştığı

¹⁵ Ünlü mafya babalarından Sedat Şahin 22 Eylül günü Almanya’da yakalandı. Sedat Peker 19 Ağustos günü Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelerek teslim oldu. 12 Eylül öncesinin ünlü kaçakçılarından Yaşar Avcı Musullu, yaklaşık 10 yıldır sahte kimlikle yaşadığı Balıkesir’in Altınoluk beldesinde Kasım ayında yakalandı. Şubat ayında Burdur Cezaevinden firar eden Kürşat Yılmaz, 24 Temmuz günü Bulgaristan’da yakalandı. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığının hazırladığı rapora göre, 15 Ocak-18 Aralık 1998 tarihlerinde polisin düzenlediği operasyonlarda 169 organize suç olayı tespit edildi, 1087 kişi yakalandı. Bu kişilerden 347’si tutuklandı.

vurgulandı. Raporda, "Türkiye'nin yanı sıra Balkan yolu üzerinde bulunan Arnavutluk, Makedonya, Sırbistan'ın Kosova eyaletinden de Avrupa'ya, özellikle de Almanca konuşan ülkelere beyaz zehir sokulmaktadır" denildi.¹⁶ Basın toplantısında, gazetecilerin Abdullah Çatlı ve Alaattin Çakıcı gibi Mafya babalarının kırmızı bültenle aranmalarına rağmen Avrupa ülkelerinde ellerini kollarını sallayarak nasıl ulaşabildiklerine dair bir soruyu Gözlemevi Müdürü, birçok Avrupa ülkesinin beyaz zehir konusunda ekonmomi ve jeopolitik çıkar nedeniyle bile bile göz yumduğunu, Türk istihbarat servislerinin "onlar bizim adamımızdır, dokunmayın" diye sahip çıkması yüzünden Avrupa güvenlik servislerinin Türk mafya babalarına bugüne kadar dokunmamış olabileceklerini söyledi.

a) Alaattin Çakıcı

Yeraltı dünyasının en önemli adlarından Alaattin Çakıcı, 17 Ağustos günü Fransa'nın Nice kentinde, koruması Muradi Güler ve ünlü şarkıcı Selçuk Ural'ın kızı Aslı Ural ile birlikte yakalandı. Yakalandığı dönemde Alaattin

Çakıcı İstanbul'da 8, Bursa'da ise 1 davadan dolayı gıyabi tutuklu olarak aranıyordu. Çakıcı hakkında bu 9 davada, 5 ayrı idam cezası ve 25 ile 64 yıl arasında hapis cezaları isteniyordu. Çakıcı'nın yakalanması, başlangıçta, "kara para-uyuşturucu-mafya-siyaset" konularında Türkiye'de önemli adımlar atılması yolunda umutlar doğurdu. Ancak, 1998 yılında Türkiye'ye iade edilmeyen Alaattin Çakıcı'nın yakalanması da özellikle siyaset, bürokrasi ve iş çevreleri açısından yeni sorunlar doğurdu. Bu sorunlardan en önemlileri, Çakıcı'nın üzerinde Nedim Caner adına düzenlenmiş kırmızı pasaport bulunması, bu sayede daha önce de dile getirilen MİT-Çakıcı bağlantısının belgelenmesi ve Çakıcı'nın bakanlarla yaptığı görüşmelere ilişkin ses kasetlerinin gazete sayfalarında ve televizyonlarda yayımlanmasıydı.

Türkiye, Çakıcı ve Muradi Güler'in¹⁷ 19 Ağustos günü tutuklanmasının ardından iade işlemlerine başladı. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dışilişkiler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan iade dosyası, 2 Eylül günü Dışişleri Bakanlığı kanalıyla Türkiye'nin Paris Büyükelçiliğine gönderildi. Toplam 450 sayfadan

Çeteyi yakalayıp da ne yapacaksınız ki?

Çete davalarına DGM'ler bakıyor. DGM, çeteleri faaliyet alanına göre üçe ayırıp yargılıyor. DGM'de görülen çete davaları sayısında 1995-1997 yılları arasında yüzde 61.4 artış var...

1995 yılında 3339 sanık, çete suçlamasıyla DGM'de yargıç karşısına çıkmış, 620'si hüküm giymiş. 1997 yılında sanık sayısı 4878'e, hükümlü sayısı 915'e yükselmiş. Sanık sayısındaki iki yıllık artış yüzde 46, hükümlü sayısındaki artış yüzde 47...

Demek ki yargı, aslında çalışıyor... Ama hükümlülerin aldığı cezaya bakılırsa hukukun gücü çeteye yetmiyor. Diyelim ki, uyuşturucu çetesi kurdunuz, milyonlarca dolar kazanırken enselendiniz... Sizi ne kadar ceza bekliyor biliyor musunuz?

Adalet Bakanlığı istatistiklerine birlikte göz atalım...

1995-1997 yılları arasında toplam 82 sanık, uyuşturucu çetesinden hüküm giydi... Bunlardan 51'i, yani yarısından fazlası 3 yıl 9 aydan az ceza yedi. 65'inin, başka deyişle dördte üçünün cezası 5 yılın altında kaldı. Sadece sanıkların beşte biri beş yıldan fazla ceza aldı.

"Suç işlemek için teşekkül oluşturmak", yani çete kurmak suçuyla DGM'de yargılanan sanıkların aldıkları cezalar daha komik...

1995-1997 arasında toplam 30 sanık çetecilikten hüküm giydi. 11'i yani üçte biri bir yıldan az ceza aldı. 21'inin, demek ki üçte ikisinin cezası bir yılın altında kaldı. Sadece dokuz sanığın cezası bir yıldan fazla oldu.

Enis Berberoğlu, Hürriyet, 27 Kasım 1998

¹⁶ Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'nın hazırladığı rapora göre, 1 Ocak-16 Aralık 1998 tarihleri arasında uyuşturucu tacirlerine yönelik 2.928 operasyon yapıldı. Bu operasyonlarda 5.348 kilo esrar, 3.766 kilo eroin, 604 kilo kokain, 694 kilo bazmorfin, 123 kilo afyon, 7.961 kilo asitanhidrit ele geçirildi. Captagon ve Extacy gibi hapların da aralarında bulunduğu 733 bin sentetik uyuşturucuya el konuldu. Operasyonlarda 4.904'ü erkek, 268'i kadın 5.172 Türk, 46'sı kadın 293 yabancı uyruklu kişi uyuşturucu kaçakçılığından yakalandı. Güvenlik güçleriyle çatışmaya girdiği öne sürülen 15 uyuşturucu tüccarı öldürüldü. ¹⁷ 1978 yılı Ağustos ayında İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından adam öldürmeye tam teşebbüs suçundan tutuklanan Muradi Güler, 2 Kasım 1978 tarihinde cezaevinden firar etti. Muradi Güler'in, aralarında Veli Can Oduncu ve Ferhat Tüysüz'ün de bulunduğu 12 MHP'liyle birlikte cezaevinden kaçtıktan sonra, CHP İstanbul Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu'nun öldürülmesine karıştığı ileri sürüldü. 1981 yılında Interpol'ün kırmızı bültenine alınan Güler hakkındaki bu karar ve kırmızı bülten, İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 1983 yılında geri alındı. Ancak, Muradi Güler'in bu süre içerisinde yakalanıp cezaevine konulduğunu gösteren bir kayda rastlanamadı. Güler'in, soruşturma zaman aşımına uğradığı için bu suçtan yargılanmadığı saptandı. Güler'in İstanbul 4. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 1988 yılında trafik kazası nedeniyle altı ay hapis ve 155 bin lira para cezasına çarptırıldığı, hapis cezasının da paraya çevrildiği belirlendi. Bu nedenle Güler hakkında iade işlemi yapılmadı.

oluşan iade dosyasında, Türkiye'de 1984 yılından bu yana ölüm cezasının uygulanmadığına ilişkin belgelerde yer verildi.

İade dosyasında yer alan bilgilere göre, Çakıcı hakkında 1981 yılından 1998 yılına kadar 35 ayrı suçtan soruşturma açıldı. Çakıcı hakkında ilk yakalama yazısı, 1985 yılında İçişleri Bakanlığınca yazıldı. İkinci yakalama kararını 1988 yılında Şişli Cumhuriyet Savcılığı verdi. Çakıcı hakkında en son yakalama kararı 28 Temmuz günü İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından verildi. Çakıcı'nın, 1992 yılında Ankara Otelinde bakanlarla görüştüğü sırada da, Şişli 2. Sulh Ceza Mahkemesinin kararıyla arandığı anlaşıldı.

Alaattin Çakıcı, 24 Eylül günü Fransa'da ülkeye kaçak girmek suçundan 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Muradı Güler'e de "silah, mermi ve sahte pasaport hazırlamakta kullanıldığı söylenen iki adet mühür bulundurmamak" suçlarından 6 ay hapis cezası verildi.

Türkiye'nin iade istemi, 3 Aralık günü "Türk hükümetinin ölüm cezası uygulamayacağı yolunda Fransız hükümetine güvence vermesi" koşuluyla kabul edildi.¹⁸ Mahkemenin kararında, Türkiye'de polis ve jandarma karakollarında işkence uygulandığı; yargısız infazların yapıldığı, ancak bunun iade edilmesi durumunda Çakıcı için ciddi sonuçlar doğurmayacağı vurgulandı. Çakıcı, bu kararı temyiz etti. Ancak istemi üst mahkeme tarafından reddedildi.

Kırmızı Pasaport

Türk yetkilileri, önce Çakıcı'nın yakalandığı sırada üzerinde bulunan kırmızı (diplomatik) pasaportun sahte olduğunu iddia ettiler. Ancak, kısa sürede pasaportun gerçek olduğu anlaşıldı.

Emniyet Genel Müdürü Necati Bilican, 20 Ağustos günü, Nedim N. Acar adına 1896-97 seri numarasıyla düzenlenen ve Dışişleri Bakanlığının mühürünü taşıyan pasaportun, Damga Matbaasında basıldığını belirlediklerini açıkladı. Daha sonra kırmızı pasaportun o dönemde Pekin Büyükelçiliğinde çalışan, MİT Yurtdışı Operasyonlar eski Daire Başkanı Yavuz Ataç tarafından verildiği öğrenildi.

TBMM Susurluk Araştırma Komisyonuna açıklama yapan Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkanvekili Hanefi Avcı'nın, Alaaddin Çakıcı'nın MİT tarafından korunduğu yolundaki sözleri de, bu gelişmeler üzerine basına yansıdı. Hanefi Avcı'nın Susurluk Komisyonu tutanaklarına geçen ifadelerinin ilgili bölümleri şöyle:

"Avcı: Aslında zaten Çakıcı'nın ve adamlarının bütün işlemleri eskiden beri MİT tarafından organize ediliyor. Yani yurtdışı çıkışlarına da yardımcı olunuyor, ilerletilmiş durumda. Alaattin Çakıcı birtakım insanları tehdit ederse Türkiye'de hemen devreye oradaki insanlar girip yardımcı oluyor gibi. Hatta bir olay var, Bursalı işadamı Erol Evcil. Bu adam geçmişte Alaattin'i birkaç defa kiralamış, birkaç eylemde kullanmış, en son banka açmak istiyor. Banka açmasına mani olan birtakım insanlar var devletin yönetiminde. Bunlar 2 milyon doları Çakıcı'ya vermeye söz veriyor.

"Başkan: Bizde Evcil'le ilgili bir şey var. Etkili kişiler kim devlet yönetiminde ?

Avcı: Adil Öngen adlı birisini hatırlıyorum. Bu adam bankacı, devlet yönetiminde özellikle Çillerlere yakın bir insan, onlarla irtibatı olan. Bunun banka açma yetkisi var diye Çakıcı tarafından tehdit ediliyor. Evcil iki milyon dolar Çakıcı'ya verecek. Çakıcı da bunları tehdit ediyor; diyor ki öldürür, asar, keserim, bu adama banka açma yetkisi vereceksiniz. Aynı olayları Yavuz'a anlatıyor, MİT'teki. Yavuz hemen devreye girip Erol Evcil, Adil Öngen, başka insanlarla toplantı yapıp bu adama nasıl banka açarızın imkanları tartışılıyor. Yani mafya bir taraftan insanları tehdit ediyor, diğer taraftan çanak tutuyor... Burada birinin çıkıp toplantı yapması gereken işi şu anda MİT organize ediyor. Bunu sorduğunuzda pek inkar edeceklerini zannetmiyorum. Sıkı irtibatlarının olduğu açık...

Fikri Sağlar: Çakıcı kimin adamı?

Avcı: MİT'in adamı ama her iki tarafla da görüşüyor. Şu anda herkes üçlü oynuyor ama en çok, en sıkı adamı Yavuz Ataç'tır. (MİT Daire Başkanı Yardımcısı olarak biliyorum).

Alaattin Çakıcı'ya kırmızı pasaport verilmesi olayına karıştıkları gerekçesiyle eski MİT görevlileri Mehmet Eymür ABD'den, Yavuz Ataç ise Çin'den Ankara'ya çağrıldı.

Yavuz Ataç'ın, Alaattin Çakıcı'ya ilk pasaportun "Ermeni terörüne karşı mücadele etmesi için" MİT tarafından verildiğini itiraf ettiği bildirildi. Yavuz Ataç, 30 Ağustos günü Ankara'ya döndü.

Eyüp Aşık- Çakıcı Kaseti

Kırmızı pasaport kadar önemli bir gelişme de Alaattin Çakıcı'nın son yıllarda iktidara gelen partilerden bir çok bakanla görüştüğünün ve Alaaddin Çakıcı'nın bakanlar tarafından korunduğunun anlaşılması oldu. Bu dönemde Alaattin Çakıcı'nın, RP-DYP koalisyon hükümeti döne-

¹⁸ Çakıcı hakkında ilk kırmızı bülten, gazeteci Hıncal Uluç'un yaralanması olayının ardından 1994 yılı Kasım ayında çıkarıldı. Çakıcı'nın üç ayrı fotoğrafı ile parmak izlerinin de bulunduğu kırmızı bültende, Atilla Yılmaz, Atilla Vural ve Nuri Ayyıldız adlarına düzenlenmiş sahte kimliklerle dolaşabileceği uyarısı yapıldı. Kırmızı bültende, Çakıcı'nın, üç ayrı pasaport taşıdığı uyarısı da yer aldı. İade dosyasına göre, yakalandığı tarihte Alaattin Çakıcı, öldürmeye ve yaralamaya azmettirme, tehdit gibi çok çeşitli suçlardan aranıyordu. Türkiye, Fransa'ya Çakıcı hakkında 13 ayrı yakalama kararı olduğunu da bildirdi.

minde İçişleri Bakanı Meral Akşener¹⁹ tarafından kaçması için uyarıldığı ve ANAP-DSP-DTP hükümeti döneminde de Devlet Bakanı Eyüp Aşık'la görüşüğünü kanıtlayan ses kasetleri basına verildi. Çakıcı'nın bütün konuşmalarını teybe kaydettiği ve yakalandıktan sonra açıkladığı anlaşıldı.

Bunun üzerine Eyüp Aşık, 24 Eylül günü milletvekilliği ve devlet bakanlığından istifa etti. Aşık, aynı gün düzenlediği basın toplantısında, iddiaları yanıtladı ve Alaattin Çakıcı ile görüşüğünü, ancak kaçması için uyarmadığını söyledi.

Milletvekilliğinden istifası 27 Ekim günü TBMM'de kabul edilen Eyüp Aşık, 4 Kasım günü de İstanbul DGM Savcılığına ifade verdi. "Kolluk güçleri tarafından aranan kişilerin yerini bildiği halde haber vermediği" iddiasıyla sorgulanan Aşık, basına yansıyan telefon görüşmelerinin bir bölümünü kabul etti. ANAP'ın muhalefette olduğu dönemde Çakıcı'yla 3-4 kez görüşüğünü kabul eden Aşık ifadesinde, görüşmeleri ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a bildirdiğini söyledi. Çakıcı'nın kendilerine "yolsuzluklar hakkında bilgi verdiğini" anlatan Aşık, bakan olduktan sonra Çakıcı ile yaptığı telefon görüşmelerinin azaldığını, Çakıcı'nın kendisini silah ruhsatı almak için aradığını ama, kendisine bu konuda yardım etmediğini söyledi. Eyüp Aşık ifadesinde, Çakıcı'yı kaçması için uyarmadığını ve kasetin bu bölümlerinin montaj olduğunu belirtti. İstanbul DGM Savcılığının açtığı soruşturma çerçevesinde İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Kurumu tarafından incelenen ses kasetinin montaj olmadığı ortaya çıktı.

İstanbul DGM Savcılığı tarafından Aralık ayında Eyüp Aşık hakkında "çete üyelerine yardım" suçlamasıyla dava açıldı. 1999 yılında başlayan bu dava, Alaattin Çakıcı'nın bazı adamları hakkında açılan dava ile birleştirildi.

Çakıcı'nın 1992 yılında da Büyük Ankara Otelinde dönemin DYP'li Devlet Bakanı Mehmet Ali Yılmaz, Ömer Barutçu, Mehmet Batallı, Yıldırım Aktuna ve bazı milletvekilleri ile yemek yediği ortaya çıktı. Mehmet Ali Yılmaz, gazetecilerin sorularını "Alaaddin benim canım ciğerim. Tabi ki, konuşurum da, yemek de yerim. İnsan tanıdığı biri ile oturup konuşmaz mı? Üstelik Trabzon'lu olması sebebiyle benim hemşehrimdir. Alaaddin'le konuşma yasağı mı var? Hukuk dışı adaletsiz bir işi varsa onu gidin MİT'e sorun" diye yanıtladı. Mehmet Ali Yılmaz, mafya dünyasının tanınan adlarından Sedat Peker için de,

"o da bizim yeğenimiz. Onun daha genç olması sebebiyle yeğenimiz diyorum. O da Karadenizlidir, iyi çocuktur. Onunla da zaman zaman beraber olmuşluğumuz vardır. Yemek masamızda bulunmuştur. İnsan sevdiği insanlarla bir arada oturmaz mı? Konuşmamak diye bir kural mı var?" dedi.

Alaattin Çakıcı'nın ilişkileri İş Bankasını da karıştırdı. Çakıcı'nın koruması altında olduğu söylenen Bursalı işadamı Erol Evcil'e 150 milyon dolar kredi veren İş Bankası Genel Müdürü Ünal Korukçu, Alaattin Çakıcı-Evcil ilişkileri açığa çıkınca istifa etmek zorunda kaldı.

Bu dönemde Başbakan Yılmaz'ın da Çakıcı ile görüştüğü iddia edildi. Ancak, bu yönde bir kanıt kamuoyu önüne gelmedi. ANAP Bursa İl Başkanı Mehmet Gedik, Çakıcı ile yakın ilişkisi olan Erol Evcil ve MİT görevlisi Yavuz Ataç'ı muhalefet döneminde Mesut Yılmaz'la görüştüğünü doğruladı. "Amacımız MİT içindeki bazı gelişmeleri öğrenmekti. Yavuz Ataç da bu konuda yardımcı olmak istedi" diyen Gedik, şu bilgileri verdi:

"Erol Evcil bir gün bana geldi. MİT'te ikinci adam konumunda birinin bulunduğunu, bu kişinin teşkilattaki bazı gelişmeler hakkında Mesut Yılmaz'a bilgi vermek istediğini söyledi. Ben de Mesut Bey'le konuştum. Bu kişinin özellikle Özer Çiller ile yakın ilişkisi olduğu öne sürülen Mehmet Eymür ve ekibi hakkında bilgi vermek istediğini kendisine ilettim. Mesut Bey de görüşmeyi kabul etti. Erol Evcil, adının daha sonra Yavuz Ataç olduğunu öğrendiğim bu kişiyi Mesut Bey'in ofisine getirdi. Baş başa görüştüler. Benim Ataç ile merhabalaşmanın ötesinde bir konuşmam olmadı. Evcil de zaten o görüşme sırasında dışarıda kaldı. Amacımız, Ataç'ın bize başlangıçta gönderdiği mesajda olduğu gibi, Mehmet Eymür ve ekibi ile Özer Çiller arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktı."

Bir başka olayda da ANAP eski Milletvekili Mehmet Kocabaş, "Alaattin Çakıcı'nın tahsilat işlerinde kuryelik yaptığı" gerekçesiyle İstanbul DGM'nin istemi üzerine yeraltı dünyasının ünlü adlarından MHP'li Ali Yasak'la (Drej Ali) birlikte 19 Kasım günü gözaltına alındı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü ekipleri tarafından Ali Yasak'ın İstanbul Mecidiyeköy'deki bürosuna düzenlenen baskında Yasak'ın altı adamı da gözaltına alındı. Kocabaş daha sonra İstanbul DGM tarafından tutuklandı. Ali Yasak ise serbest bırakıldı.

¹⁹ Bu kasette Çakıcı'nın şu ifadeleri yer alıyordu: "40 gün önce odada Mehmet Eymür, bir de kadın bir araya geliyorlar. Diyorlar ki, 'Bu Alaattin problem.' Eymür diyor ki, 'Bugün-yarın yerini tespit ettim. Her an alabiliriz bunu...' Tabii Eymür'de kin, benim üstümde duruyor. Adil (borsacı Adil Güngör) konusunda. Ben Adil'i sıkıştırıyorum ya aylardır, 8 aydır." Çakıcı, üst düzey görevlilerin de bulunduğu toplantıdan çıkan Akşener'in kendisine haber gönderdiğini iddia ederek, şunları söylüyor: "Meral oradan çıkıyor, eniştemi arıyor, 'Bana gelirmisin' diyor. Eniştem kalkıyor, gidiyor Ankara'ya. Orada, 'Alaattin'e söyle yerini değiştirsin' diyor..." Meral Akşener ise, yaptığı yazılı açıklamada iddiayı yalanladı.

b) Türkbank İhalesi

Alaattin Çakıcı'nın en çok tartışılan "iş"lerinden biri, yakın ilişkide olduğu anlaşılan işadamı Korkmaz Yiğit'in bazı bankaları ve bir çok basın kuruluşunu satın alması oldu. Ekim ayı başında gerçekleşen satış işlemiyle, konut sektöründe öne çıkan Korkmaz Yiğit, 211.807.996 dolar (6 Ekim günü geçerli döviz kurundan yaklaşık 59 trilyon lira) ödeyerek, başta Milliyet gazetesi olmak üzere, Doğan Yayın Holding ve Doğan Şirketler Grubu Holding bünyesindeki basın kuruluşlarının en büyük hissedarı oldu. Yiğit'in kısa sürede ve banka ve başka yayın şirketlerini de satın alması dikkat çekti. Türk Ticaret Bankasının özelleştirilmesi ihalesinde en yüksek teklifi veren Yiğit, bu bankayı Çakıcı'nın desteğiyle 600 milyon dolara satın alırken, Bank Ekspresi 85 milyon dolara, tarihi Deniz Nakliyat Binasını da 17 milyon dolara satın aldı. Yiğit daha sonra da, Besim Tibuk'tan Kanal E'yi 29 milyon dolara, Raks Grubundan Genç TV'yi 41 milyon dolara, Karacan Grubundan Tele 4'ü 8 milyon dolara, Mehmet Kurt'tan Kanal 6'yı 120 milyon dolara, Dinç Bilgin grubundan Yeni Yüzyıl ve Ateş gazetelerini 70 milyon dolara satın aldı. Yiğit, Genç TV'yi daha sonra Bayındır Holdingin sahibi, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e yakınlığıyla tanınan Kamuran Çörtük'e sattı.

13 Ekim günü bir basın toplantısı düzenleyen CHP milletvekilleri, Korkmaz Yiğit ile Çakıcı arasında geçen üç ayrı telefon konuşmalarının yer aldığı bir bant açıkladılar. Fikri Sağlar, kasetin kendisine "posta yoluyla" geldiğini, kaseti grupta incelediklerini ve tüm özelleştirme ihalelerinin başlangıcı ve sonuç aşamalarıyla ihaleyi kazanan firmalarla ilgili olarak Meclis Araştırma önergesi verdiklerini bildirdi. Sağlar, kasetin devlet yetkililerinin de elinde olması ve bu konudan hükümetin de haberi olması gerektiğini anlattı. Sağlar, kasetin bir kopyasını Başbakan Mesut Yılmaz, Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ve TBMM Başkanı Hikmet Çetin'e gönderdiğini açıkladı.

Alaattin Çakıcı ve Korkmaz Yiğit'in Türk Ticaret Bankasının satışıyla ilgili üç ayrı telefon konuşmasının yer aldığı kasette, Korkmaz Yiğit'in, ihaleye katılmak üzere başvuranların isimlerini Çakıcı'ya bildirdiği, Çakıcı'nın da, "İşadamları canını seviyorsa, bu ihaleye kimse girmesin" dediği bildirildi.

Korkmaz Yiğit-Çakıcı görüşmelerinin açığa çıkmasıyla, Milliyet gazetesinin eski sahibi Aydın Doğan, "ön satış anlaşması"ni iptal ederek gazeteyi geri aldı. Yiğit daha sonra, aldığı öteki gazete ve televizyonları da devretti.

Türkbank'ın satışı öncesinde kimler arasında, hangi konularda görüşmeler yapıldığı, kimin kimlere hangi konularda aracılık ettiği kamuoyuna yansdııkça, ilişkilerin hayli karmaşık olduğu anlaşıldı. Satış öncesinde Başbakan Mesut

Yılmaz'ın (yanında iş adamı Kamuran Çörtük olduğu bir sırada), Kokmaz Yiğit ile telefonla görüştüğü ortaya çıktı. 22 Aralık günü, koalisyon ortaklarından DTP lideri Hüsamettin Cindoruk, Alaattin Çakıcı ile işadamı Korkmaz Yiğit'in, Başbakan Mesut Yılmaz'la görüşmesini kendisinin sağladığını açıkladı. Hüsamettin Cindoruk, Korkmaz Yiğit'le olan ilişkisini, "Benim arkadaşım değil. Ama bir milletvekili arkadaşımızın arkadaşı imiş. Yiğit bana geldi, Türkbank ihalesinin belirli birisine verilme üzere olduğunu belirtti ve bunu Başbakana iletmek istediğini söyledi. Ben de bunun üzerine görüşmesi için Başbakandan randevu aldım" diye açıkladı. DTP'li milletvekilinin ise, eski işadamı Josef Kamhi olduğu anlaşıldı. İşadamı Korkmaz Yiğit, kendine ait televizyon kanallarında yayımlanan kasetinde, Kamuran Çörtük'ün Josef Kamhi aracılığıyla kendisine "Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Çakıcı benim yanımda. Korkmaz Yiğit'e söyle, bu ihaleyi alsa da ona yar etmem" şeklinde mesaj gönderdiğini açıklamıştı. Ayrıca, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Güneş Taner'in de Yiğit'le görüştüğü ortaya çıktı. Bakan Taner bu görüşmeyi doğruladı ve görüşmenin "zor duruma düşen Yiğit'in bankası Bankekspres'in Hazine'ye devri işlemleri" ile ilgili olduğunu söyledi. Güneş Taner, "Bu görüşmede bir bakanın bulunması gerekli miydi?" diye soran gazetecilere, "Hazine'nin onay için geleceği makam bendim. O yüzden işleri hızlandırdık" dedi.

Bu gelişmeler üzerine İstanbul DGM Savcılığının açtığı soruşturma çerçevesinde, Korkmaz Yiğit, 9 Kasım günü gözaltına alındı. 11 Kasım günü de Bankalar Yeminli Murakıplarının verdiği rapor doğrultusunda ağabeyi Korkmaz Yiğit ve 5 yönetim kurulu üyesiyle Bankekspresin hesabından bazı müşterilere 150 milyon dolar usulsüz kredi verdikleri iddiasıyla haklarında soruşturma başlatılan Yılmaz Yiğit ile Banka Yönetim Kurulu üyesi Altan Ayanoğlu tutuklandı. Yılmaz Yiğit ve Altan Ayanoğlu, avukatlarının yaptığı itiraz sonucu, 13 Kasım günü tahliye edildiler. Korkmaz Yiğit ise 13 Kasım günü İstanbul DGM tarafından TCY 313. ve 36. maddeleri uyarınca "Cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak" ve "İhaleye fesat karıştırmak" suçlarından tutuklandı.

İstanbul DGM Savcılığı, Korkmaz Yiğit hakkında "özel evrakta sahtecilik" ve "nitelikli dolandırıcılık" iddiasıyla Aralık ayında dava açtı. Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada Yiğit'in yanı sıra kardeşi Yılmaz Yiğit, Bankekspresin tutuklu genel müdürü Savaş Özcan, Yönetim Kurulu üyeleri Altan Ayanoğlu, Cafer Sait Okray, Genel Müdür Yardımcıları Metin Kemal Özal ve Kenan Kamil Kenanoğlu'nun usulsüz 350 milyon dolar kredi verdikleri gerekçesiyle 1-6 yıl arası hapis istendi.

Soruşturma aşamasında aralarında Hayyam Garipoğlu ve Kamuran Çörtük gibi ünlü işadamlarının ve dönemin Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel gibi bürokratların da bulunduğu çok sayıda kişinin ilişkileri gündeme geldi.

c) Nesim Malki ve Yener Kaya Cinayetleri

Türkiye'nin en zengin kişileri arasında olan tefeci Nesim Malki'nin 28 Kasım 1995 tarihinde Bursa'da, borsacı Yener Kaya'nın da 1 Aralık 1995 tarihinde İstanbul'da öldürülmesinden sonra 1997 ve 1998 yıllarında ortaya çıkanlar, mafyanın gücünü gösterdi. Her iki cinayete adı karışan ya da karıştığı iddia edilen kişiler arasında Türkiye'nin en büyük şirketlerinin sahiplerinin, banka genel müdürlerinin olması (örneğin, Etibank Genel Müdürü Şükrü Karahasanoğlu, işadamı Hayyam Garipoğlu, işadamı Emin Cankurtaran, Erol Evcil, Bursa Emniyet Müdürlüğü Siyasi Polis eski Müdürü Bayram Bozdemir, Bursa eski Emniyet Müdür Yardımcısı Yusuf İlhan, eski cinayet masası amiri Sebahattin Şeker), Türkiye'de mafyanın siyaset, bürokrasi ve iş çevreleriyle bütünleşmiş bir 'örgüt' olduğunu gösterdi.

Nesim Malki cinayeti, sanık ve tanık ifadeleriyle polisin araştırmasına göre şöyle gelişti: Piyasalarda tefeci olarak anılan Nesim Malki, Bursa'da üretilen ipliğin büyük kısmını peşin alıp piyasaya vadeyle satarak büyük bir gelir sağlıyordu. Erol Evcil'in de aynı piyasaya girmesinin ardından, iki işadamı rekabet yerine ortak hareket etmeyi seçti ve piyasanın yüzde 80'ini ele geçirdiler. Erol Evcil, maddi sıkıntıya düşünce Nesim Malki'den büyük miktarlarda borç aldı. İddiaya göre iki trilyon liralık borcu zamanında ödeyemeyen Erol Evcil, borçtan kurtulmak için Nesim Malki'nin ortadan kaldırılmasını istedi. Malki, 28 Kasım 1995'te, Bursa'da otomobili içinde uğradığı silahlı saldırıda öldürüldü. Erol Evcil, cinayetin ardından Nesim Malki'nin parasına el koyduğu, borcunu ödemediği iddialarını reddetmiş ve ortak olmadıklarını söylemişti. Ancak Erol Evcil'in, Nesim Malki ve Erol Erkohen'le ortak şirket kurduğu anlaşıldı.

Malki öldürüldüğü sırada Bursa Valisi olan Orhan Taşanlar ile Emniyet Müdürü Ahmet Demir'in (1998 yılında İzmir Emniyet Müdürü) soruşturmayı engelledikleri de iddia edildi. Ahmet Demir Kasım ayı sonlarında İzmir Emniyet Müdürlüğü görevinden açığa alındı. Bu arada Nesim Malki'nin öldürülmesinden yaklaşık bir yıl sonra, iki polis başmüfettişinin dönemin Emniyet Genel Müdürü Alaattin Yüksel'in talimatıyla özel araştırma yapmak üzere Bursa'ya gönderildiği ortaya çıktı. Müfettişler tarafından hazırlanan raporda, Malki cinayetine adı karışan işadamı Erol Evcil'in Bursa'daki emniyet kadrolarıyla çok yakın ilişkide olduğu, emekli olmuş bazı

görevlileri yüksek maaşlarla şirketlerinde çalıştığı vurgulandı. Raporda, Bursa Emniyet Müdürlüğü birimlerinin cinayet hakkında geniş bilgileri olmasına karşılık yeterli soruşturma yapmadığı bildirildi.

Bu arada Malki cinayetine karıştığı gerekçesiyle aranan ve Aralık ayında teslim olan Şükrü Elverdi ifadesinde, olaydan sonra Mehmet Açar'ın Erol Evcil aracılığıyla kendilerini 'yurtdışına kaçın' diye uyardığını iddia etti. Elverdi, ayrıca, İsrail'den gelen silahların Açar'ın bilgisi dahilinde Evcil'in özel uçağıyla yurda sokulduğunu da öne sürdü.

Çalışmaları sırasında Malki cinayetini de araştıran TBMM Susurluk Komisyonuna 14 Aralık 1996 tarihinde gönderilen bir ihbar mektubunda, cinayete ilgili bütün ayrıntıların yer aldığı Ekim ayında ortaya çıktı. Gazetelere yansıyan haberlere göre, "Türk Polisi adına" diye başlayan 7 sayfalık ihbar mektubunda, cinayetin kilit ismi olarak, Erol Evcil'in gösterildiği bildirildi.

İhbar mektubunda, soruşturmada gözaltına alınıp daha sonra serbest bırakılan Bursa eski Emniyet Müdür Yardımcısı Yusuf İlhan'ın da adına yer verildi. İhbar mektubunda, Nesim Malki'nin Bursa'ya korumasız olarak gelmesine dikkat çekildi ve olayla ilgili şu ayrıntılar verildi:

"Uçaktan inen Malki'yi iki kişi izliyordu. Havalimanına 4 kişi daha geldi, 6 kişi oldular. Bunlar 2 araçla Malki'yi takip ettiler. Araçlardan birinde sivil polisler vardı. Eğer tetikçiler yakalansaydı, sivil polisler onları kaçıracaktı. Bu olmadı, başka bir araçla kaçtılar. Polisler de onlara yakından eşlik etti. Daha sonra olay yerine aynı polislerden biri intikal edip bilgi aldı".

d) TEM Katliamı

21 Aralık 1997 tarihinde İstanbul TEM Otoyolunda Avar Turizm Şirketine ait bir otobüste Ömer Balaban, Ayhan Fındık, Murat Balaban, Halil Altınay, Bedri Kara ve Nedim Sevinç adlı kişilerin öldürülmesi ve otobüste bulunan yaklaşık 2.5 milyon dolar ve 500 bin Alman markının kaybolması olayı, 1998 yılında da tam olarak aydınlığa çıkmadı. Gazetecilere açıklama yapan bir yetkili, katliamın bir mafya hesaplaşması gibi gösterilmesinin, öldürülen kişilere para taşıyanların ortaya çıkmasını engellediği belirtti.

Katliam nedeniyle Edirne Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan soruşturma çerçevesinde de Ali Tekin Tamgeç, Mustafa Andırmak (emekli polis), Cemil Andırmak (özel tim görevlisi, İstanbul Emniyet Müdürlüğü döneminde Mehmet Açar'ın şoförü), Recep Ramadan Reteyepi, Batılı otobüs firmasının sahibi Gafur Çalışkan ve Mahmut Önder Topbaş (özel tim görevlisi) 11 Ocak günü gözaltına

alındı. Mahmut Önder Topbaş, Cemil Andırmak ve Gafur Çalışkan tutuklandı. Diğer kişiler ise serbest bırakıldı. Otobüste bulunan uyuşturucunun sahibi olduğu ileri sürülen Selahattin Büyüköztekin ile Nurullah Körken ve Cavit Demircan hakkında giyabi tutuklama kararı verildi.

Bu kişiler hakkında Şubat ayında dava açıldı. Edirne 1. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada, Mahmut Önder Topbaş, Cemil Andırmak, Gafur Çalışkan, Selahattin Büyüköztekin, Nurullah Körken ve Cavit Demircan'a "birden çok kişiyi tasarlayarak öldürmek" ve "birden çok kişiyi tasarlayarak öldürmeye azmettirmek, ruhsatsız silah taşımak" suçlarından altışar kez ölüm cezası istendi.

9 Mart günü yapılan ilk duruşmada ifade veren sanıklar, gözaltında işkence gördüklerini öne sürdüler. Sanıklardan polis memuru Mahmut Önder Topbaş, ifadesinin işkence altında alındığını söyleyerek, "Ben polisim ve polis, herhangi bir şeyden suçlanan polise daima işkence yapar. Eşime tecavüz edeceklerini söylediler, inanmadım. Ama şubeye getirildiğini öğrenince verilen ifadeyi imzaladım" dedi. Cemil Andırmak da suçlamaları işkencede kabul ettiğini söyledi. ve İstanbul Asayiş Şubesi Cinayet Büro Amirliğinde görevli polis memuru Bahadır Öztürk'ü suçladı. Andırmak, "Gafur Çalışkan'ın babası İbrahim Çalışkan, Baybaşın ailesi ve Kadir Uzunparmak tarafından öldürtülmüş. Bahadır Öztürk de bu ikilinin tetikçisidir. Bu kişiler daha sonra Gafur Çalışkan'ı, mal varlığını

ele geçirmek için tehdit etmeye başlamışlar. Ben Gafur Çalışkan'ın sahibi olduğu otelin restoranını işletmeye başladıktan ve Gafur'a sahip çıkmaya başladıktan sonra bu emellerini gerçekleştiremediler. Bu olay ortaya çıkınca da fırsat bilerek suçu bizim üzerimize attılar" dedi. Gafur Çalışkan ise, babasının uyuşturucu kaçakçısı Hüseyin Baybaşın ve Kadir Uzunparmak'ın, adamlarınca öldürüldüğünü ve aynı kişilerce tehdit edildiğini anlattı. Tehdit nedeniyle babasının savcılığa başvurduğunu ve 1994 yılında vurulduğunu anlatan Çalışkan, Cemil Andırmak'ın iddialarını tekrarladı. Çalışkan, suçlamaları otobüsün kendisine ait olmasını kanıt göstererek reddetti. Mahkeme, sanıkların fotoğraflarının, otobüsten sağ kurtulan Renata Wesolovska adlı kadına gösterilmesi için Polonya'ya gönderilmesine karar verdi.

Davanın giyabi tutuklu sanığı Cavit Demircan, Aralık ayında Silivri'de yakalandı. Demircan ifadesinde, Kapıkule'den giriş yapan Avar Turizm'e ait otobüsü yolda polis kimlikleri kullanarak durdurduklarını belirterek, "Eski polisler Cemil Andırmak ile Mahmut Önder Topbaş içerdikleri arka tarafa toplarken ben de otobüsü kullandım. Daha sonra cinayetler işlendi ve otobüsteki para alındı" dedi. Cavit Demircan, paraların Selahattin Büyüköztekin ve Nurullah Körken'de olduğunu söyledi. Demircan, İstanbul Emniyet Müdürlüğünde kaldığı sürede işkence gördüğünü söyledi. Demircan, Edirne İl Jandarma

Bir Banka Uğruna....

Her gün kara parayla uğraşıyorsanız bir bankaya ihtiyacınız var demektir. Mesela öldürülen 'kumarhaneler kralı' Ömer Lütfü Topal her gün inanılmaz miktarlarda kara parayla uğraşıyordu, ama bir bankası yoktu. O yüzden bir sürü bankada yüzlerce değişik isim altında şirket hesaplarını yürütmeye çalışıyordu. O yüzden parasının hesabını bilemiyordu. O yüzden varlık içinde yokluk çekiyordu. Oysa bankası olsa, bunların hiçbirini başına gelmeyecekti belki de.

Banka sahibi olmak, daha önce kimsenin yüzüne bile bakmadığı insanları birden hükümet seviyesine çıkartıyor Türkiye'de. Çünkü Türkiye'nin en büyük kara para kullanıcılarının başında siyasi partilerimiz geliyor. Seçim dönemi harcamaları hiçbir biçimde şeffaf olamadığı için partilerin ve tek tek adayların nereye ne kadar para harcadıklarını bir tek Allah biliyor. Bu paraların kaynağını ise partiler, Allah'tan bile gizli tutmaya çalışıyorlar. Seçim dönemlerinde çok büyük miktarlara ulaşan bu paraların kullanımında bankalar sizinle işbirliği yapmıyorsa işiniz çok zor demektir. İşte o yüzden, banka sahibi olduğunuzda iktidarla ve potansiyel iktidarlara birden içli dışlı hale gelirsiniz.

Bankalar Kanununun kötü duruma düşen bankalarla ilgili ünlü 64. maddesinin Türkiye'de banka sahiplerinin lehine kulanılmaya başlanması hep son dönemlerin ürünü.

Birbirinin içine fazlasıyla geçmiş bir sistemden söz ediyorum. Çakıcı buradaki sansasyonel unsur aslında. Emlakbank'ın 80'lerin başından itibaren servet transferi yaptığı gruplar ve o grupların hepsinin bugün en az bir bankaya sahip olduğu bilinmeyen bir şey değil. Türkiye'deki bütün karanlık, çetevâri ilişkilerin ya önünde ya arkasında mutlaka bir banka var. ...

Dün Özal ve Çiller aileleri, bugün hükümetin bazı bakanları sözünü ettiğim banka ilişkilerini sürdürüyor. Özel uçaklar, tekneler bakanların kara kaşı kara gözü için tahsis edilmiyor. ...

Geçmişte ünlü 64. madde kapsamına girdikten sonra büyük ölçüde Hazine kontrolüne giren banka, o dönem Hazineyi istediği gibi kontrol edebilen siyasi iktidarın oyun sahasına döndürüldü.

İşte bu dönemde Erol Evcil gibi yakın zamana kadar kimsenin adını bile bilmediği asker kaçacağı bir işadamı bu bankadan, bankayı batma noktasına getirecek kadar çok miktarda karşılıksız kredi alabildi.

Kar amacıyla çalışan, ekonomik verimlilik ilkelerine bağlı hiçbir banka Erol Evcil'e bu kredileri vermezdi, ama devreye giren siyasi iktidar (ve Alaattin Çakıcı) bu paraların verilmesini sağladı...

İsmet Berkan, Radikal, 10 Ekim 1998

Alay Komutanlığında işkence görmediğini, ancak jandarmada verdiği ifadeyi kabul etmediğini belirtti.

Katliamda sonra, olayın “Avrupa ülkelerine dağıtılan uyuşturucu gelirinün paylaşımından kaynaklandığı” ileri sürüldü ve 6 kişinin öldürülmesi emrini Susurluk kazasında ölen Abdullah Çatlı'nın eski arkadaşı MHP'li eylemci Ahmet Ercüment Gedikli'nin²⁰ verdiği yolunda bilgiler basına yansıdı.

Davanın gıyabi tutuklu sanığı Selahattin Büyüköztekin de, 12 Eylül öncesinde Adana MHP davasında yargılandı. CHP Kayseri İl Başkanı Avukat Mustafa Kulkuloğlu'nun öldürülmesi eylemine katıldığı ileri sürülen Büyüköztekin,

cezaevinde 15 yıl kaldıktan sonra “Terörle Mücadele Yasası”nda yapılan değişiklikle 1991 yılında tahliye oldu. Davanın sanıklarından Mahmut Önder Topbaş da, 4 Ağustos 1994 tarihinde İstanbul Bağcılar'da Güner Şar, Hüseyin Arslan ve Özlem Kılıç adlı kişilerin öldürüldüğü ev baskınına katılan polisler arasında yer almıştı.

Olayda ölenlerden Ayhan Fındık'ın, Çatlı'nın eşi Meral Çatlı'nın ortakları arasında bulunduğu Sultan Tekstil adlı şirkette çalıştığı, şirkette çalıştığı dönemde yurtdışından getirdiği paraları, gümrük kapılarında Sultan Tekstil adına beyan ettiği belirlendi.

²⁰ Ülkü Ocakları Derneğinin Genel Başkanlığını Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nun, 2. başkanlığını da Abdullah Çatlı'nın yürüttüğü dönemde, Gedikli'nin Ankara-Bahçelievler sorumlusu olduğu biliniyor. Gedikli, Ankara Bahçelievler'de 9 Ekim 1978 tarihinde TİP'li 7 öğrencinin öldürülmesi nedeniyle Çatlı, Kürşat Poyraz, Mahmut Korkmaz, Haluk Kırıcı, Ünal Osmanağaoğlu ile birlikte yargılanıp ceza aldı. Ahmet Ercüment Gedikli, 1991 yılı Temmuz ayında Haluk Kırıcı, Çatlı'nın kardeşi Zeki Çatlı ile Ali Rıza Önen ve Uğur Akbaş adlı kişilerle birlikte Promesse Tıbbi Malzeme ve Tekstil Sanayii Şirketini kurdu. Şirket genellikle devlet hastanelerinin açtığı ihalelere katılmasıyla adını duyurdu. Sağlık Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı Namık Erdoğan'ın Promesse şirketinin kazandığı bir ihaledeki yolsuzluğu tespit etmesinin ardından 9 Mayıs 1994 tarihinde kaçırılıp öldürülmesi, şüphelerin Gedikli ve Kırıcı üzerinde toplanmasına neden oldu. Ancak Kırıcı ve Gedikli hakkında bu cinayet dolayısıyla herhangi bir soruşturma açılmadı.

III.

KÜRT SORUNU VE OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI

Türkiye'nin insan hakları problemleri, 1998 yılında da ağırlıklı olarak Kürt sorunuyla bağlantılıydı. Özellikle Kürt sorunu etrafında yaratılan şiddet ortamı, insan hakları ihlallerinin en önemli zeminlerinden birini oluşturdu. Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) Kürt sorunuyla ilgili politikaları ve bu politikaya destek sağlamak amacıyla yapılan yaygın militarist propaganda, Türkiye'de insan hakları alanında gelişme sağlamaya engel teşkil eden en önemli durum olarak kaldı. Kürt sorunu konusundaki "devlet politikası", 1990'lı yılların başından itibaren MGK'nin ve "millî güvenlik konsepti" anlayışının, her alanda egemen olması sonucuna yol açtı. Silahlı çözüm için yapılan harcamalar, Türkiye'nin sosyo ekonomik altyapısını tahrip etmeye devam etti.¹

TİHV'nin belirlemelerine göre, Kürt sorunu etrafında geliştirilen şiddet ortamında, 1998 yılında en az 1091 kişi silahlı çatışmalarda öldü. Silahlı çatışmalarda en az 17 sivil, en az 448 güvenlik görevlisi ve en az 626 PKK ve diğer örgütlerden militan öldü. Resmi açıklamalarda ise, PKK'nin büyük çaplı eylemlerine başlangıç tarihi olarak belirtilen Eruh ve Şemdinli baskınlarından (1984) 1998 yılı sonuna kadar toplam 30.441 kişinin öldürüldüğü ileri sürüldü.²

7 Mayıs günü TGRT'deki bir programa Genelkurmay Başkanlığı adına katılan Kurmay Albay Bülent Dağsalı ise, TSK'nin Kürt sorunu konusundaki "başarısı"nı açıklamak amacıyla, 1984'ten itibaren 40.107 PKK militanı ile 243 subay; 221 astsubay; 3.526 uzman çavuş, er ve

erbaş; 157 polis ve 1.115 köy korucusunun (toplam 45.369 kişinin) yaşamını yitirdiğini ileri sürdü. Bu açıklamaya göre, 1996 yılında PKK militanı olduğu ileri sürülen 5.453 kişi, 1997 yılında ise 8.366 kişi öldürüldü. TSK'ye göre 1998 yılında öldürülen PKK militanlarının sayısı toplam 5.350 idi.

Çatışmalarda yaşamını yitiren kişilerle ilgili propagandanın Kürt sorunu etrafında yarattığı toplumsal kutuplaşma, 1998 yılında da sürdürüldü. Kürt sorununa ilişkin militarist propaganda ve kutuplaşma, Abdullah Öcalan'ın Suriye'den ayrılarak Avrupa'ya geçtiği dönemde doruk noktasına ulaştı (bkz. s.78-82).

Silahlı çatışmalarda sakat kalan ve ağır psikik sendrom gösteren TSK mensupları ve erler için bakım ve rehabilitasyon konusundaki resmi çabalar sınırlı kaldı. Bu amaçla kurulan resmi Vakfın Başkanlığını, Mart ayında yapılan kongrede Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik Bir yürütüyordu. Bir, Vakıf kongresinde yaptığı konuşmada, yürütülen bağış kampanyaları sonucunda 5.4 trilyon TL toplandığını açıkladı. Bir, TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinin 1999 yılı sonunda açılacağını söyledi. Askerliğini er olarak yaptığı sırada çatışma bölgelerinde görevlendirilen kişilerin bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ne ölçüde yararlanacağı ise açık değildi. Öte yandan, çatışma bölgelerinde yürütülen "özel güvenlik harekâtı" sırasında zorla göçettirilen kişilerin, mayın ya da "sahipsiz" bomba patlamaları sonucunda ya da yerleşim bölgelerine düşen bombaların patlaması sonucunda

1. Türkiye'de "güvenlik" harcamaları, bilinen ve bilinmeyen pek çok kaynaktan yapılmakta, ayrıca önemli miktarda bağış toplanmaktadır. Örneğin, Milli Piyango İdaresinin gelirlerinden, Savunma Sanayiini Destekleme Fonuna 10 yılda 526 milyon dolar sağlandığını ve bu miktarın, fonun toplam gelirinin yüzde 6'sını oluşturduğu bildirildi.

2. Olağanüstü Hal Bölgesinde yaşanan olaylara ilişkin güvenilir bilgi almanın zorluğu nedeniyle, ölen asker, subay, polis, itirafçı ve peşmerge ile PKK militanı ve sivillerin sayısı sadece TİHV tarafından doğrulanan olaylara dayanılarak verilmiştir. Çatışmalara ilişkin olarak resmi açıklamalarda, ölen güvenlik görevlilerinin sayısının az, PKK militanı sayısının ise fazla gösterildiği, PKK ve diğer örgütlerin de, kendi kayıplarını tam olarak açıklamadığı biliniyor. Bu nedenle gerçek ölü sayısının burada açıklananlardan daha fazla olduğu unutulmamalıdır. Resmi açıklamalarda, çatışmalarda iki ateş arasında kalarak ölen sivillerin PKK militanı olarak gösterildiği olaylar da yaşandı.

sakat kalan kişilerin; ve örneğin yaralı ya da sağ olarak yakalanan çocuk yaştaki PKK militanlarının bakım ve rehabilitasyonu, hükümet kuruluşlarının sorumluluk alanı dışında kalan sorunlar olarak görülmeye devam etti.

Silahlı çatışma ortamı, bir yandan da "yargısız infaz", "kaybetme" ve "işkence" uygulamalarını besleyen bir zemin hazırladı. Çatışma bölgelerindeki yaşam hakları ihlallerine müdahale ya da bu ihlallerin araştırılması, 1998 yılında da neredeyse olanaksızdı. Özellikle PKK militanlarına yönelik yargısız infaz, kaybetme ve işkence uygulamalarını araştırma ve rapor etme olanağı olmadı. Kolluk güçleri, sorumlu oldukları bütün yaşam hakkı ihlallerini, öldürülen kişinin PKK militanı olduğunu ya da onu "terörist sandıklarını" ileri sürerek haklı göstermeye çalıştılar. Yetkililer ise, bu iddiaların doğru olmadığını gösterildiği durumlarda bile, idari ya da yargısal müdahaleden kaçındılar. Büyük basın-yayın kuruluşları da, bu tür insan hakları ihlallerini ele almadılar. Birçok durumda MGK politikalarını sorgusuz-sualsiz destekleyerek, Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin açıklamalarını olduğu gibi yayımlama alışkanlığını sürdürdüler. İnsan hakları savunucularının Kürt sorunuyla ilgili ihlalleri rapor etmesi, basın-yayın kuruluşlarının tepkisine yol açtı.

Silahlı çatışmalarda öldürülen PKK militanlarının ya da militan olduğu iddia edilen kişilerin cesetlerinin parçalanması ve yerleşim yerlerinde teşhir edilmesi uygulamaları da sürdürüldü.

Çatışma ortamı, suç örgütleri için de elverişli bir zemin oluşturdu. Çatışma ortamına gönderilen askerlerin silah taşıma ve kullanma yetkilerinin denetlenmemesi ve eğitim eksikliği de, can kaybını ve yaralanmaları artırdı.

Dışişleri Bakanlığı, Kasım ayında, hükümetin PKK ile mücadele için 14 yılda harcadığı paranın 96 milyar dolara ulaştığını, bu rakamın toplam dış borçlara yaklaştığını açıkladı. Askeri yetkililerin açıklamalarına göre, TSK, "özel güvenlik harekâtı" için, (jandarma, polis, köy korucuları, kontrgerilla ve cezaevleri için yapılan harcamalar hariç) günde 1.250.000 dolarlık harcama yaptı. Devlet Bakanı Salih Yıldırım ise, aynı dönemde yaptığı bir açıklamada, PKK'ye yönelik mücadelede, tarımsal üretimin durmasından kaynaklanan zarar hariç, toplam 100 milyar dolar harcadığını söyledi. Yıldırım, öte yandan, Güneydoğu Anadolu Projesinin gerçekleşmesi için, yılda 1.8 milyar dolar finans kaynağına gereksinim duyulduğunu ve bu paranın sağlanmadığını açıkladı.

Tablo 1. Kürt Sorunu ve Yaşam Hakkı: Resmi Rakamlar, 1984-1998.³

Yıllar	Sivil		Asker		Polis		Korucu		PKK	
	Ölü	Yaralı	Ölü	Yaralı	Ölü	Yaralı	Ölü	Yaralı	Ölü	Yaralı
1984	44	213	24	10	1	5	-	-	33	3
1985	97	59	65	40	6	19	-	-	108	3
1986	87	46	43	45	4	4	7	1	61	5
1987	245	127	55	70	5	16	15	14	106	4
1988	130	101	42	78	6	16	8	5	134	8
1989	212	261	125	199	9	41	38	12	191	23
1990	255	300	113	263	17	83	65	67	417	38
1991	262	580	228	491	56	182	46	60	427	74
1992	912	1.155	501	962	93	265	135	176	1.344	131
1993	1.549	1.834	564	1.111	51	226	183	287	1.949	144
1994	1.086	1.857	793	2.034	42	228	263	348	4.111	153
1995	450	850	533	1.200	40	168	135	227	3.007	115
1996	208	481	455	1.092	37	301	132	215	3.063	152
1997	183	440	269	604	16	124	158	232	2.330	47
1998	132	530	243	532	10	188	114	137	1.583	78
Toplam	5.832	8.834	4.053	8.731	393	1.866	1.299	1.781	18.864	978

³ İçişleri Bakanlığının çeşitli tarihlerde açıkladığı verilere dayanılarak hazırlanmıştır.

Güneydoğu Anadolu'da, 1979 yılında uygulamaya konan sıkıyönetimin 1987 yılında kaldırılmasıyla başlayan Olağanüstü Hal uygulaması, 1998 yılında 11. yılına girdi. Diyarbakır Barosu, "Bölge Raporu"nu, Mart ayında siyasal yetkililere sundu. Baronun Av. M. Emin Aktar tarafından hazırlanan raporunda, Kürt sorunuyla ilgili olarak bölgede geliştirilen bütün özel düzenleme ve uygulamalara karşın durumun değişmediği, aksine sorunların daha da derinleşerek karmaşıklaştığı belirtildi. Raporda, "Kürtlerin kendi kimliklerini savunma, geliştirme ve bu konularda faaliyet yürütmek üzere örgütlenme hakkı bulunmamaktadır" denildi. Diyarbakır Barosunun raporunda, 1990 yılından itibaren çok sayıda köyün yakıldığı, koruculaştırmanın yaygınlaştırıldığı, koruculuğu kabul etmeyen köylerin boşaltıldığı ve geri dönüşün olanaksızlaştırıldığı belirtildi. Diyarbakır Barosuna göre, OHAL Bölgesinde 1994 yılında 1.800 köy boşaltılırken, 1995 yılında 195, 1996 yılında 175, 1997 yılında ise 118 köy boşaltıldı. Raporda, "özel güvenlik harekâtı"nın önemli bir uygulaması olan zorunlu göç konusunda (bkz. Zorunlu Göç) şöyle denildi: "Boşaltılan köylerin sakinleri, belirli bir yere yerleştirilmediği gibi, çoğu zaman evlerindeki eşyalarının tamamını almalarına dahi izin verilmeyerek, kaderleriyle başbaşa bırakılmışlardır... Bu dönemde devlet güçleri köyleri yakıp boşaltmak suretiyle, yaşadığımız coğrafyayı insansızlaştırmakla yetinmemiş, yüzbinlerce dekarlık orman alanlarını da yakmışlardır. Bu uygulama ile çevre değerleri, kültürel ve tarihi değerler de bir daha onarılamayacak bir şekilde tahrip edilmekte, ortadan kaldırılmaktadır." Raporda, zorla köy boşaltma uygulamalarının yanı sıra, yayla yasağı ve gıda ambargosu gibi uygulamaların da zorunlu göçe neden olduğu belirtildi. Büyük kentlere göçen ailelerin, burada da keyfi gözaltı, işkence ve "faili meçhul" siyasal cinayetler nedeniyle, yabancı ülkelere kaçarak iltica etmeyi denediğine işaret edildi.

Bölge Raporunda, "özel güvenlik harekâtı" kapsamında geliştirilen ve yaşam hakkı bakımından ciddi bir tehdit haline gelen koruculuk sistemi de ele alındı. Diyarbakır Barosuna göre, "Köy Kanununda korucuların sabıkasız ve iyi huylu kimselerden seçileceği belirtildiği halde, başvuran herkes korucu yapılmak suretiyle bölgede ciddi bir silahlı tehdit gücü oluşturulmuştur. Korucular, yasada tanımlanan görevlerin dışında yaygın bir biçimde kız ve kadın kaçırma, ırza geçme, adam öldürme, gasp, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı suçlarına katılmışlardır. Geçici köy koruculuğu sistemi ile eski ihtilaflar yeniden canlanmış, köy korucuları husumetleri bulunan şahısları ihbar etmek suretiyle gözaltına alınmalarını, tutuklanmalarını, hatta düzmece delillerle yargılanarak cezalandırılmalarını sağlamakta; boşaltılan ve yakılan köylerin arazilerine el

koymakta ve zorla tasarruf etmekte, bir kısım güvenlik güçleri mensupları ile birlikte çeteler oluşturarak uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, adam kaçırma ve öldürme eylemleri gerçekleştirdikleri... [görülmemektedir]. Geçici köy korucusu sayısının 60.000'i geçmesi, koruculuğun bir gelir kaynağı olarak görülmesi ve ayrıca yapılan tüm kirli işlerin koruculuk kimliği ardına gizlenmesi sonucu, bölgede bir savaş rantiyerleri sınıfı oluşturulmuş; bunlar, artık savaşın bitmesini istemeyen, barış önünde ciddi bir tehdit gücü haline gelmişlerdir."

Raporda, "faili meçhul" siyasal cinayetler, "faili gizli" siyasal cinayetler olarak ele alındı. Diyarbakır Barosu, faili gizli siyasal cinayetlerin, "savaş ve savaş çıkırtkanlığının yükselmesi, çözüm yollarının tıkanması ve PKK'nin silahlı gücünün geriletilmemesi"nden kaynaklandığını tespit etti. Baro, Başbakanlık Teftiş Kurulunun Susurluk skandalıyla ilgili raporunda, "faili meçhul" siyasal cinayetlerin kolluk güçleri tarafından işlendiği kabul edilmekle birlikte, aynı zamanda onaylandığına da dikkat çekti. Baro, faili gizli siyasal cinayetlerle birlikte gözaltında kaybetme uygulamasını da, yargısız infaz uygulamaları kapsamında gördüğünü belirtti.

Bölge Raporunda, gözaltında işkencenin bölgede en yaygın insan hakları ihlalleri arasında ilk sırada yer aldığı, çatışmaların tırmanmasıyla birlikte gözaltı sayılarının arttığı, çoğu zaman bir ailenin tüm fertlerinin hatta bir köyün tamamının gözaltına alındığı ve "çifte hukuk" uygulamasının bölgede halen sürdürüldüğü belirtildi. İşkencenin bölgede bir sorgulama yöntemi haline getirildiği de belirtilen raporda, "Gözaltına alınan kişilere zanlı olarak değil, düşman olarak yaklaşıyor. Yargı organları işkencelere karşı kayıtsız kalıyor. Gözaltı süreleri uzatılarak işkence izleri kaybediliyor. İşkence yapanlardan yargılananların yok denecek kadar az olması bu uygulamanın politika olduğunu gösteriyor" denildi.

Raporda, bölgede barışçıl toplantı ve gösteri yapmanın olanaksız olduğu; dernek, sendika ve siyasal partilerin faaliyet gösteremediği belirtildi. Bölgede hükümet dışı kuruluş ve siyasal partilere, yasal kısıtlamaların dışında, keyfi ve ayrımcı baskılar yapıldığı, keyfi gözaltına alma uygulamalarının ve işkencenin de bu baskılar arasında yer aldığı belirtildi. Baro raporunda, şu görüşlere yer verildi: "Örgütlenme özgürlüğü önünde ciddi yasal ve fiili engeller mevcuttur demokrasinin vazgeçilmez kurumları sayılan siyasal partiler kapatılmakta, milletvekillerinin yasama faaliyetleri engellenmekte, Meclis'te bölgeye ilişkin aykırı bir görüş dile getirenler yaka paça indirilmektedir. Siyasal faaliyetleri nedeniyle milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılıp Meclis kapısında sürüklenerek gözaltına alınmaları, kamu vicdanında tep-

kiyle karşılanmaktadır. TBMM üyeliğine seçilen bölge milletvekilleri, özel yargılanmayla “yasadışı örgüt üyeliği”nden mahkûm edilmiştir. Bu mahkûmiyet kararları bölge insanının Parlamenteoya duyduğu saygıyı zedelemiştir.” Baro, ayrıca seçim sistemindeki ülke ve bölge barajı nedeniyle, bölgede yaşayan halkın iradesinin TBMM’ye yansımadığını belirtti.

Baro raporu, Devlet Güvenlik Mahkemelerini (DGM) de ele aldı. DGM’lerle ilgili olarak Baronun şu görüşlerine yer verildi: “DGM’lerde adil yargılamanın yapılmadığı açıktır. 1992 yılından sonra mahkûmiyet kararları oranında büyük bir artış görülmektedir. DGM yargılamalarında itirafçı beyanlarıyla adeta bir itirafçılar adaleti dağıtılmaya başlanmıştır.” Raporda ayrıca cezaevlerinde koşulların bir türlü düzeltilmediği, mahkeme günlerinin tutuklular ve aileleri için ek bir ceza haline aldığı, güvenlik birimlerinin tutuklu yakınlarını düşman olarak gördüğü vurgulandı.

Diyarbakır Barosu, Kürt sorunu ve olağanüstü hal uygulamalarıyla ilgili olarak alınmasını istediği önlemleri şöyle sıraladı: “Anayasa dahil tüm mevzuattaki Kürtlerin kimliğini inkâr edici düzenlemeler kaldırılmalıdır. Kürt kimliği Anayasal ve yasal güvenceye kavuşturulmalıdır. Olağanüstü hal uygulamasına derhal son verilmeli, OHAL’e ilişkin kanun hükmünde kararname kaldırılmalıdır. Koruculuk sistemi ve Pişmanlık Yasası olarak adlandırılan düzenleme derhal kaldırılmalıdır. Boşaltılan ve yakılan köylerden göç ettirilen insanların yerlerine ve yurtlarına güvenli biçimde dönüşleri sağlanmalı, zararları devlet tarafından tazmin edilmelidir. Yargısız infaz ve faili gizli cinayetlere son verilmeli, bugüne kadar işlenen cinayetlerin faileri bulunup yargılanmalıdır. Örgütlenme, düşüncüyü ifade özgürlükleri önündeki engeller kaldırılmalıdır. Anayasadaki ilgili maddeler değiştirilerek ayrımsız bir genel af ilan edilmelidir.”

2 ve 3 Mart 1994 tarihlerinde dokunulmazlıklarının kaldırılmasının ardından tutuklanan ve adil olmayan bir yargılama sonucunda “yasadışı örgüt üyeliği” suçla-

masıyla 8 Aralık 1994 tarihinde mahkûm edilen Demokrasi Partisi milletvekilleri, 1998 yılını da cezaevinde geçirdiler. Eski Milletvekili Leyla Zana, ABD Kongresi İnsan Hakları Heyeti ile yaptığı bir görüşmede görüşlerini açıklama olanağı buldu. Kongre üyesi John Porter başkanlığındaki heyet, 26 Ocak günü TBMM Başkanı Hikmet Çetin, Dışişleri Bakanı İsmail Cem, insan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk ile yaptığı görüşmenin ardından Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan DEP milletvekilleri Leyla Zana, Hatip Dicle, Orhan Doğan ve Selim Sadak ile görüştüler. Görüşmede DEP milletvekilleri adına konuşan Leyla Zana, Anasol-D Hükümetinin ABD’nin baskısı nedeniyle kendisini serbest bırakma girişiminde bulunduğunu belirterek, “Bireysel özgürlüğü kabul edemezdim. Çünkü Kürt halkının özgürlüğü daha önemlidir” dedi. Zana, Heyet üyelerine Kürt sorunu konusundaki görüşlerini aktarırken, “Kürt sorunun Türkiye’nin coğrafi sınırları içinde çözümünden yana olduğunu” yineledi. Zana şunları söyledi: “Dünyanın küçüldüğü, sınırların ortadan kalktığı bir süreçte Kürt halkı kendini daracık sınırlara hapsedmez. Bağımsız bir Kürdistan istenip istenmediğini Kürt halkına sormak gerekir. Uluslarının kendi kaderini tayin hakkına saygı duymak gerekir” dedi. Zana, “Türkiye’ye ABD ve Avrupa ülkelerinin askeri ve ekonomik yaptırımlar uygulaması gerektiğini”, “hükümetin Türkiye’nin sorunlarına kalıcı çözümler üretmek yerine günlük ve geçici çözümler getirdiğini”; bu nedenle “Türkiye’nin verdiği sözlere güvenilmemesi gerektiğini” söyledi. Zana, NATO ülkelerinde kontrgerillanın temizlenmesine rağmen, Türkiye’de bunların hâlâ işbaşında olduğu ve Türkiye’nin Gladio ve özel kuvvetler komutanlığı tarafından yönetildiği görüşünü ifade etti. Zana, DEP’in kapatılması konusundaki görüşlerini ise şöyle dile getirdi: “DEP davası siyasidir. Deliller yapay ve uydurmadır. Devlet içindeki çetelerin beyanları kullanılmıştır. Yargılama adil yapılmamış ve savunma delilleri araştırılmamıştır.”

III.1

KÜRT SORUNU

Kürt sorununun insan haklarına dayalı olarak ve barışçıl yollardan çözülmesini isteyen ve uygulamaları eleştiren insan hakları savunucularının yanı sıra, aydınlar, demokratik kuruluşlar ve siyasal partiler, bu görüşlerinden dolayı çeşitli yasal ve idari düzenlemelere dayanılarak cezalandırıldı; bu yönde çalışan kuruluşların faaliyetleri engellendi, üye ve yöneticileri tutuklandı ve işkence gördü (bkz. Örgütlenme Özgürlüğü ve İnsan Hakları Savunucuları). Bütün bu uygulamalara karşın çok sayıda kuruluş ve kişi, Kürt sorunu konusunu tartışma ve bu konudaki resmi politikaları eleştirme çabalarını sürdürdü. Ancak, Kürt sorunu etrafında doğan şiddet ortamı, çok sayıda insanın çatışmalarda ölmesi, hükümet ve basın-yayın kuruluşlarının yarattığı kin ve nefret ortamı, tartışmanın geniş bir zeminde, açıklık içinde yapılmasını önledi. Olağanüstü hal ve “özel güvenlik harekâtı” yöntemleri ile silahlı çatışma ve silahlı saldırılar sonucunda ölen insanlar üzerinden yapılan propaganda ve tartışmalar, kamu gündeminin, Kürt sorununun temelinde yatan insan haklarıyla ilgili problemlere kapanması sonucunu doğurdu. 1998 yılında da Kürt sorunu, tek tek insan hakları ihlalleri ve silahlı çatışmalardan ibaret olarak anlaşıldı. MGK tarafından geliştirilen “özel güvenlik harekâtı (1993 konsepti)” çerçevesinde yapılan propaganda (“psikolojik harp”) çalışmaları sonucunda, toplumun giderek genişleyen kesimleri, insan hakları ihlallerinin varlığını kabul etmemeye ya da haklı görmeye başladı; giderek, Kürt sorununun inkâr edilmesi, toplum içinde de yaygınlaştı. Kürtlerin varlığı kabul edilmekle birlikte, “Kürt” sözcüğünün kullanılması tepki yaratmaya başladı. Kürt sorunu konusunda muhalif konumlarda duran kuruluş ve kişiler, kamu yaşamından ve kamusal tartışmalardan tümüyle dışlandı.

Aralarında eski DEP milletvekilleri Sırrı Sakık, Ahmet Türk ve Sedat Yurtdaş’ın da bulunduğu bir grup Kürt aydını, Ocak ayında, Kürt sorununa barışçıl ve

demokratik çözüm bulmak amacıyla “Demokratik Uzlaşma ve Kürt Sorununda Çözüm Girişimi”ni (DEMOS) oluşturdu. Girişim grubunun 20 Ocak günü yapılan ilk toplantısında, DEMOS sözcüsü Avukat Güven Özata, Kürt sorununu şiddetin çözemediğinin artık görüldüğünü belirterek, bu sorunun çözümü için tek yolun “barışçıl ve demokratik uzlaşma” yollarına gitmek olduğunu söyledi. Demokratikleşmenin sadece Kürtlerin değil, Türkiye’de yaşayan herkesin ortak ihtiyacı ve talebi olduğunu ifade eden Özata, “Sorunların aşılmasında en önemli engel mevcut güvensizlik ve diyalog eksikliğidir” dedi. Kendilerini “Türkiyeli sivil inisiyatif” olarak tanımlayan Özata, sorunların hiçbir dış etkenin tesirinde kalmadan ve dış müdahaleye gerek duymadan ortaklaşa çözülebileceğine inandıklarını söyledi. Kürt sorununun Türkiye’nin demokratikleşme sorunundan ayrı, yerel bir sorun olarak ele alınamayacağını savunan Özata, “Türkiye’nin demokratik yapılanması ve Kürt sorununun kalıcı bir biçimde çözümü için” her türlü çabayı göstereceklerini belirtti.

Kürt sorununu özünde siyasal bir sorun olduğu ve siyasal yollardan ya da insan haklarına dayalı olarak çözülmesi gerektiği görüşü, 1998 yılında daha az taraftar buldu. Siyasal çözüm yolları önerenlere karşı, DGM ve terörün yanı sıra, marjinalleştirme politikası da sistematik olarak uygulandı. Bunun sonucunda, Kürt sorununu siyasal boyutları konusunda daha az kamusal tartışma yapılabildi ve bu konudaki tartışma ya da girişimler, kitle iletişim araçlarına nadiren yansdı.

Siyasal çözümü savunan oluşumlar ise bastırıldı. HADEP yöneticileri hakkında açılan davalara yenileri eklendi; HADEP yöneticileri sık sık gözaltına alındı ve bazıları tutuklandı. HADEP binalarına polis tarafından çok sayıda baskın yapıldı ve partinin faaliyetleri genellikle yasaklandı (bkz. Örgütlenme Özgürlüğü). HADEP yöneticileri, 1998 yılını da partilerine yönelik baskılarla uğraşarak ya

da gözaltında ve tutuklu olarak geçirdiler. Özellikle Kasım ve Aralık aylarında Türk ve İtalyan hükümetleri arasında yaşanan "Öcalan krizi" sırasında, kolluk güçlerinin doğrudan ve sivil gruplar aracılığıyla HADEP'e yönelik saldırıları doruk noktasına ulaştı (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 80-82). Kasım ve Aralık aylarında, en az 270 HADEP yöneticisi ile en az 3.125 HADEP'li gözaltına alındı; gözaltına alınanlardan çoğunun işkence gördüğü rapor edildi.

HADEP'in Kürt sorunu ve insan haklarıyla ilgili toplantı ve etkinlikleri de sistematik olarak engellendi, katılanlar baskı gördü. Örneğin, HADEP'in Ekim ayında düzenlemek istediği "Barış ve Kardeşlik" etkinlikleri, bütün illerde yasaklandı. HADEP İzmir İl Örgütünün 11 Ekim

günü yapmayı planladığı 'Barış, Kardeşlik ve Çözüm' mitingine izin verilmemesi üzerine yasaklamayı basın açıklaması ile protesto etmek isteyen HADEP'liler, polis saldırısıyla karşılaştı ve gözaltına alındı. Aynı gün, HADEP Batman İl Örgütünün yapmayı planladığı 'Barış ve Dostluk şöleni' gerekçe gösterilmeden yasaklandı. Yasaklamaya tepki gösteren İl Başkanı İsmettullah Güney, barışı her koşul altında savunmaya devam edeceklerini söyledi. Güney, "Biz 15 yıldır süren kirli savaşın son bulmasını istiyoruz. Anaların döktüğü gözyaşlarının dinmesi için PKK'nin 1 Eylülde ilan ettiği ateşkese cevap verilsin, silahlar susturulsun. Bu sorunun siyasal yollardan çözülmesini istiyoruz. Ama ne yazık ki, savaşa tapanlar onbinlerce asker ve son derece gelişkin

Kürtler de konuşuyor ama dinleyen kim?

Bir toplumsal kesimin talep ve tercihleri, o toplumsal kesimle diyalog içinde ve ancak onların konuşma özgürlüklerine yönelik açık veya gizli hiçbir tahakküm yokken anlaşılabilir. Eğer bu gruplarla iletişim kurma çabaları ideolojik baskı altına alınıyorsa, eğer kendilerini muhatap alacak hiçbir sistematik yaratılmıyorsa ve eğer serbestçe fikirlerini söylemelerinin ağır yaptırımları varsa, totaliter bir atmosferin kuşatıcılığından söz etmek gerekir. Böylesi durumlarda gerçeklik insani korkuların ardına gizlenir, anlama ve birlikte yaşama gibi demokrat arayışlar, yerini siyasi ve ideolojik manipülasyonlara, giderek açık şiddet eylemlerine bırakır. Çok basit olarak 'Kürt Sorunu' budur ve son 15 yıldır yaşanan maddi ve insani kayıpların, etik yozlaşmanın beslendiği kaynağı tanımlamaktadır.

Mağdur kesimlerin bireyleri için, böyle ortamlarda konuşmak cesaret meselesidir. Sadece devletten gelebilecek herhangi bir tehditten dolayı değil; bizzat kendi cenahlarından yansıyacak baskıdan ötürü. PKK'lı olmayan ama devlete de kapılanmayan Kürtlerin, bugün bu nedenle desteğe ve teşviğe ihtiyaçları var. Buna karşılık kendini Kürt saymayanların da, Kürtlerle eşit olarak birlikte yaşama iradelerinin açığa çıkmasına gerek var. Çünkü toplumun birliktelik iradesinin çıkmaması halinde, bu mesele iki totaliter bakış arasında sıkışarak kangren haline gelecektir. Ve herkesin bildiği gibi kangren olan sorunlar sonunda ancak kesilip atılarak 'çözülürler.'

Ne yazık ki Kürt olmayan kesimlerde bugün bu birleştirici irade son derece zayıf gözüküyor. Bırakın siyasileri ve bürokratları, gazete köşelerindeki sözde bağımsız yazarların birçoğu ideolojik reddiyelerini siyasi analiz olarak sunuyorlar. Böyle bir ortamda Kürt kesiminden 75 insan farklı olmaya cesaret ederek tüm basına ve kamuoyuna bir bildiri yayımlıyorlar. Yayımlıyorlar da ne oluyor? Sadece Cengiz Çandar bu olayı konu ediyor; bu farklı çıkış haber bile olmuyor. Kürtler konuşuyor ama onları pek kimse dinlemek istemiyor. Bundan daha iyi 'Kürt Sorunu' mu olur. Toplum devletin kabuğu altına girmiş, edilgen ve duyarsız, devlet ise bu tür çıkışları duymak bile istemiyor.

İmzacıları arasında Şerafettin Elçi ve Abdülmelik Fırat'ın da bulunduğu bildiri üç maddede toparlanabilecek bir tespit yapıyor:

- 1) Devlete egemen olan zihniyetin bütün sorunlarda inkârcı ve şiddete dayalı bir tutum izlemesi, ülkeyi kaosa sürüklemiştir.
- 2) Kürt sorunu siyasi bir sorundur ve ülkenin demokratikleşmesiyle doğrudan bağlantılıdır.
- 3) Bu sorunun şiddet yoluyla ortadan kalkmasının mümkün olmadığı apaçıkken, devlet ve medya Türk-Kürt düşmanlığını kışkırtmaktadır.

Önerilen çözüm ise iki moral dayanak üzerine oturtulmuş:

İki toplumsal kesim arasındaki tarihsel kardeşlik bağları ve demokratik ve barışçıl bir ortamın, hukuka dayalı eşitlikçi bir sistemin yaratılması.

Bu insanlar ve konuşma cesareti bulamayan muhtemelen milyonlarca başkaları bizlere ulaşmaya çalışıyor. Bu insanlar ülkelerinin ve bu ülkeyi paylaştıkları toplumun dışında bir çözüm aramıyorlar, ama devletin tutumundan da memnun değiller. Memnun olmak zorundalar mı? Eğer vatandaş iseler memnun olmak zorunda da değiller demektir. Peki bu insanlar vatandaş mı?

Etyen Mahçupyan, Radikal, 6 Aralık 1998

silahlarla operasyonlarını sürdürüyor. Barış yanlısı etkinlikleri engelliyorlar... Medya ve parlamentoda dizginsiz bir histeriye dönüşen savaş çılgınlıkları yükselerek devam ediyor. Bütün savaşlar, emperyalizm ve onların ülkemizdeki uşaklarının çıkarına ve silah tüccarlarının yararınadır. HADEP olarak bu haksız savaşlar bitinceye kadar barış, kardeşlik ve özgürlük taleplerimizi her koşulda sürdüreceğiz” dedi.

Kürt sorunu, Kürt siyasi grupları dışında da sınırlı olarak tartışıldı. Örneğin, Sosyal Demokrasi Konferansı tarafından hazırlanan “Kürt Sorunu” başlıklı raporda, Kürt sorununun çözümüne katkı verecek tüm unsurların içinde yer alacağı bir Kürt Kurultayı toplanması ve İsmail Beşikçi Kürt Enstitüsü kurulması önerildi. “Kurumsal Reformlar Projesi” çerçevesinde ele alınan “Kürt Sorunu” başlıklı raporda, “insanların etnik ve kültürel özelliklerini ülke ve toplum bütünlüğü içinde geliştirmelerinin, demokrasi ve çağın gereği olduğu” görüşü dile getirildi. Kürtçe ad-soyadın serbest bırakılması önerisinin de yer aldığı raporda, şu görüşlere yer verildi: “Kendini Kürt kimliği içinde gören insanların kendi kültürlerini ifade etme özgürlüğüne saygı duyulacaktır. Devletin resmi dili Türkçe olacak, resmi yazışmalar Türkçe yapılacaktır; devlet, resmi dil Türkçeyi öğretmeyi geliştirecek, bunun yanı sıra yazılı ve sözlü yayınlar özgürce Kürtçe olarak yapılabilecektir. Kürt kültürünün gelişmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması, ancak eğitim ile olanaklı olacağından, yurttaşlarımızın çocuklarına özel öğretim kurumlarında anadil eğitimi verilmesi olanağı sağlanacaktır. Herkese kendi anadilini okul veya okul dışı kurumlarda öğrenebilme, geliştirme ve yayın hakkı tanınacaktır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Kürtlerden başka toplulukların da yaşadığı gözardı edilmeyecek, bölgedeki tüm etnik gruplara varlığını ve kültürünü koruma ve geliştirme olanakları tanınacaktır. Gençlere kendi kültürlerinin Anadolu Kültür Mozaiğinin bir parçası olduğu anlatılacaktır.”

Ağustos ayında CHP'nin “Demokratikleşme ve İnsan Hakları Ön Raporu” ile “Doğu ve Güneydoğu Ön Raporu”nun değerlendirdiği bölge toplantılarında konuşan Algan Hacaloğlu ise, “Türkiye’deki terörün silahla çözümünün olanaklı olmadığını” söyledi. Algan Hacaloğlu, şöyle konuştu: “Türkiye’de demokrasi, son 14 yılın terörüyle mücadele etmek yüzünden yıprandı. Bu sürecin askerlere havale edilmesi ve sorunun yalnızca güvenlik sorunu olarak algılanması CHP tarafından temel yanlış olarak algılanmaktadır. Terörle mücadele insan

hakları ihlallerine, demokrasinin geriletilmesine gerekçe olamaz. Bu terör ortamında illegal bir bölüşüm alanı oluştu. Bu ortamda yeşeren terör mafyası, feodal liderler, özel tim ile devlet adına yönetici olanların iç içe girdiği, denetlenemeyen, bakanların sorularına dahi yanıt veremeyen bir yapı; OHAL çerçevesi içinde denetlenemeyen harcamalar ile uyuşturucu trafiğinin cazibesi ile oluşan bir yapı. Bu yapı faili meçhul cinayetlere, baskıya, işkenceye dönüşüyor. Derin devlet yapısında yer alanlar giderek susuyor. Cumhurbaşkanı tarafından başlatılarak herkes toplumun hafızasının bunları unutmamasını istiyor ama, Türkiye bu olayları unutmayacaktır.” Hacaloğlu, TBMM'nin soruna çözüm getiremediğini belirterek, “Bu Meclis rantiyecilere, ırkçılara ve tarikatçılara teslim oldu ve anayasa değişikliklerini yapamaya imkân bulamadık” dedi.

Diyarbakır’da yapılan değerlendirme toplantısında, Diyarbakır İl Başkanı Mesut Değer, Süleyman Demirel’in 1992 yılında Diyarbakır’da söylediği “Kürt realitesini tanıyoruz” sözlerini hatırlatarak, “Peki tanındı mı? Tanındı. Nasıl mı? OHAL, koruculuk, yargısız infaz, köy yakma, boşaltma, işsizlik, açlık ve göç ile tanındı. Bugüne kadar Kürt sorununun tartışılmasının önünde yasal engeller var. Bölgemizde yapılan rant savaşının, kontrgerilla faaliyetlerinin, itirafçı, korucu ve görevli üçgeninin engellenmesi ve itirafçıların ifadelerinin basına sızdırılması, vatandaşlara potansiyel suçlu, terörist olarak bakan zihniyetin değiştirilmesi nasıl sağlanacak?” dedi.

Diyarbakır Baro Başkanı Hüseyin Tayfun ise, “Algan bey açılış konuşmasında Kürtlerin bir etnik grup olduğunu söyledi. Kürtlerin bir halk olmasını söylemekten çekinen bir anlayış, bu sorunu çözemez. CHP koalisyon içinde bulunduğu hükümetler zamanında bir çok paket ve rapor hazırladı. Ancak hiçbir sonuç vermedi. Aksine bu dönemlerde daha çok Kürt öldürüldü, daha çok köy yakıldı. Bölgedeki köyleri askerlerin yaktığını da herkes bilmekte” dedi.⁴

Türk Silahlı Kuvvetleri, Kürt sorunuyla ilgili genel politikalarını 1996 yılından başlayarak daha aktif olarak uygulamaya ve tanıtmaya başladı. Kürt sorunuyla ilgili tartışmalarda en örgütlü taraf olan TSK ve dolayısıyla MGK, 1998 yılında da bu sorun hakkındaki tartışmanın belirleyici tarafı oldu. 1993 yılından itibaren ilan edilen TSK/MGK görüşleri, 1998 yılında da, 1997 yılında ifade edilen görüşlerden farklılık göstermedi (bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997).

Hükümetlerin Kürt sorununa bakışını, 1998 yılında da

⁴ Hacaloğlu ve CHP’li yöneticilerin tepkisi üzerine, Konferansa katılan demokratik kitle örgütlerinin temsilcileri salonu terketti. CHP’yi protesto eden kitle örgütlerinin temsilcileri adına açıklama yapan TES-İş Diyarbakır 1. Şube Başkanı Ali Öncü, “CHP demokratik, hoşgörü ve insan haklarına ne kadar duyarlı olduğunu göstermiştir. Bu toplantı ve rapor seçim ve oy yatırımıdır. Kürtler CHP’ye inanmıyor. Bu parti çözüm değil çözümsüzlüktür. Herkes görüşünü belirtseydi daha olumlu çözümler bulunurdu. Bu tek parti anlayışıdır” dedi.

MGK belirledi. Kürt sorunu diye bir sorun olmadığını ileri süren siyasal yetkililer, mevcut sorunları iki başlık altında temsil ettiler: PKK ile ilgili "terör sorunu" ve özünde sosyo-ekonomik bir sorun olarak gördükleri "Güneydoğu sorunu".

Hükümetler, 1998 yılında da MGK'nin çizdiği çerçevede bazı politikaları uygulamaya çalıştılar. Bu politikaların ortak yanlarından biri de, muhalefetteyken karşı çıktıkları olağanüstü hal uygulamasının süresinin uzatılması konusundaki yasal düzenlemeleri, rutin olarak TBMM gündemine getirmek oldu. TBMM'de yapılan tartışmalarda, olağanüstü hal uygulamalarının insan hakları bakımından sonuçları ise, iktidarda bulunan partiler tarafından rutin olarak desteklendi, muhalefette bulunan partiler tarafından eleştirildi. Hükümetin, 1998 yılında Kürt sorununa ilişkin temel politika uygulamalarını, Kürt sorununa ilişkin resmi politikayı Avrupa hükümetlerine ve komşu ülkelere kabul ettirme ve bu hükümetleri PKK'ye karşı işbirliğine razı etme yönündeki diplomatik çabalar oluşturdu. Özellikle TSK'nin 150 milyar dolarlık modernizasyon projesi, bu çabalarda önemli bir zemin oldu.

27 Mart günü yapılan aylık MGK toplantısının ardından yapılan açıklamada, şu görüşler ifade edildi: "Türkiye Cumhuriyetinin güçlü varlığını kendileri için bir tehdit olarak algılayan bazı ülkelerin teşvik ve destekleri ile suni olarak yaratılan bölücü terör örgütüne karşı, hukuk kuralları ve insan haklarına saygı çerçevesinde yürütülen mücadelenin; güvenlik güçlerimizin olağanüstü gayretleri, halkımızın engin sağduyusu ve vatanseverliği sonucu, başarılı bir noktaya ulaştığı ve bölücü terör faaliyetlerinin yurtiçinde ve yurtdışında kontrol edilebilir bir düzeye indirildiği memnuniyetle müşahade edilmiştir." Türkiye'de Kürt sorunu konusundaki tartışmalar ve çalışmalar çoğunlukla MGK tarafından belirlenirken, Avrupa ülkelerinde bağımsız çalışmalar yapıldı. Örneğin, Alman parlamenter Amke Dietert-Scheuer ile iki bilimadamı tarafından PKK, Türkiye ve Almanya'ya sunulmak üzere kapsamlı bir rapor hazırlandı; Kürt sorununun çözümüne ilişkin model önerileri getirildiği bildirildi. Raporun hazırlanmasında Yeşiller Grubu insan hakları sözcüsü Amke Dietert-Scheuer ile birlikte, Alman Goethe Enstitüsünden Johannes Vandenrath ve Amsterdam Transnational Enstitüsünden Jochen Hippler yer aldılar. Dietert-Scheuer, yaptığı açıklamada, "Türkiye'deki tartışmalara katkıda bulunmak istiyoruz. Hedefimiz, paneller serisiyle tartışmaların genişletilmesi için bir zemin hazırlamak. Türkiye'den muhafazakâr partilerden insanlar katılabilir, hepsi bizim düşüncemizde olsa zaten olmaz. Kürt parti ve hareketlerinden temsilcilerin de katılımıyla, onların nasıl baktıklarını ve ne gibi bir sonuç çıkartıl-

ması gerektiğini görmek istiyoruz" dedi.

Kürt sorunu ve bu sorunla bağlantılı insan hakları problemleriyle ilgili gözlem yapmak amacıyla Türkiye'ye gelen heyetler de baskı gördü. 21 Mart günü Diyarbakır'daki Newroz gösterileri sırasında gözaltına alınan İtalyan Gazeteci Damiano Giovanni Frisullo, tutuklanarak Diyarbakır E Tipi Cezaevine konuldu. Frisullo, 28 Nisan günü Diyarbakır 3 Nolu DGM'de yapıları ilk duruşmasında tahliye edildi. Frisullo, "savaşırsız bir ortam ve barış sürecini başlatmak için geldiği Diyarbakır'da mağdur edildiğini" söyledi. İnsan hakları ihlallerinin olduğu her yere uluslararası gözlemcilerin gittiğini belirten Frisullo, aynı amaçla Filistin ve Bosna'ya da gittiğini söyledi. Newroz kutlamalarında güvenlik güçlerinin şiddet uygulamasına karşı yapılan protestoya katıldığını belirten Frisullo'ya, Savcı İbrahim Yaman, "Nevruz bizim milli bayramımızdır, bunu biliyor muydun? Neden başka yer değil de Diyarbakır? Avrupa ülkeleri neden teröre net tavır almıyorlar?" gibi sorular sordu. Frisullo, tahliye edilmesinin ardından, cezaevi kapısında polisler tarafından tekrar gözaltına alınarak İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesine götürüldü ve daha sonra sınırışı edildi.

Kürt sorunu, 1998 yılında da Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde belirleyici oldu. Avrupa Parlamentosu, 3 Aralık günü Swoboda raporuna dayanarak kabul ettiği kararında, Türk hükümetini, "özellikle Kürtlerin maruz kaldığı zulüm, tutuklama ve işkenceye son vermeye" davet etti. Kararda, Avrupa Parlamentosunun, "Türkiye'de Kürt sorununun çözülmesinin, bu ülkede demokrasi, insan hakları ve azınlık hakları bakımından önemli sonuçlar getireceğine ve Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uymasını sağlayacağına inandığı" belirtildi. Bu bakımdan, "belirli Kürt örgütlerinin, bir ateşkes ilanıyla ortaya konduğu gibi terörist faaliyetlere son vermesinin kuşkuya yer bırakmayan bir ileri adım olarak görüldüğü" ifade edildi. Avrupa Parlamentosu, ayrıca, Leyla Zana'nın ve diğer siyasal tutuklu ve hükümlülerin serbest bırakılmasını istedi. Avrupa Parlamentosu, "Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saygı çerçevesinde ve toplumun, Kürt nüfusunun temsilcileri de dahil bütün ilgili tarafları arasında diyalog yoluyla başarılabilecek bir çözüme katkıda bulunabilecek" şu adımların atılmasını istedi: "İfade özgürlüğü, Kürt dilinde yayın yapma hakkı ve Türkiye'nin her yerinde anadilinde eğitim hakkı; Siyasal Partiler Yasası ve Seçim Yasasında, özellikle yüzde 10 seçim barajının düşürülmesini de kapsayan ve Kürtlerin TBMM'de katılımını ve adil olarak temsil edilmesini sağlayabilecek reformlar ile Terörle Mücadele Yasasının, özellikle entellektüellerin, yazarların ve siyasal kişiliklerin halen hapiste tutulmasını sağlayan 8. mad-

denin kaldırılması da dahil diğer demokratik reformlar; Türk toplumunun demilitarizasyonu yönünde, seçimle gelenlerin ve demokratik kurumların sivil ve idari bürokrasi üzerinde denetiminin güçlendirilmesi ve ordunun siyasal sistemdeki mevcut anayasal rolünden çıkartılması; Doğu ve Güneydoğu illerinde olağanüstü halin kaldırılması ve bu bölgelerde köy koruculuğu sisteminin fesh edilmesi; şiddetli çatışmalar sonucunda tahrip olan, yatırım yapılmaması ve altyapının tahrip edilmesinin uzun vadeli olumsuz etkilerine maruz kalan bölgelerdeki yerel halkın yararına sosyal ve ekonomik gelişme sağlanması.” Avrupa Parlamentosu, ayrıca “PKK tarafından ilan edilen ateşkesten memnun olduğunu ve Türkiye’yi, Kürt hedeflere yönelik saldırılarına derhal son vermeye çağırıldığını” açıkladı.

AP’nin Türkiye ile ilgili kararında Kürt sorunu konusunda bazı sorunlara ilişkin öneriler getirmesi, özellikle de uluslararası bir konferans düzenlenmesini önermesi, MGK ve yetkililer tarafından tepkiyle karşılandı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Uluslararası Kürt Konferansı önerisine ilişkin olarak, “Türkiye, hükümlerine hiçbir karar, hiçbir müdahaleyi kabul edemez. Türkiye’yi masaya yatırın, Türkiye’nin bölünmesini tartışın, sizi Avrupa Birliği’ne alalım” diyorlarsa, Avrupa Birliği onların olsun. Bu doğrudan doğruya Türkiye’nin içişlerine müdahaledir” dedi.

Dışişleri Bakanlığı ise, AP’nin yaklaşımının üye ülkelerin hükümetleri ve AB’nin yürütme organları tarafından paylaşılması halinde, ilişkilerin tamamen dondurulabileceğini ima etti. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’nin tam üyelik karşılığında, genel kıstaslar dışında ulusal birikim ve çıkarlarını zedeleyecek adımlar atmayacağını”, “Türk milleti ve terör kurbanları adına” AP’nin tavrını kınadığını açıkladı. Açıklamada, AB üyesi ülkelere, “Türkiye-AB ilişkilerinin selameti açısından bu sorumsuz davranışı paylaşmamaları gerektiği” bildirildi. Alman Yeşiller Partisi Milletvekili Cem Özdemir ise, Almanya’nın uluslararası Kürt konferansı düzenlenmesini istemediğini söyledi. Özdemir, Kürt sorununun “uluslararası platformda değil, Türkiye’nin milli bütünlüğü içerisinde demokratik yöntemlerle çözülecek bir mesele olduğu” görüşünü ifade etti. AB’nin Türkiye’ye “Sevr dayatması” olmadığını belirten Özdemir, “Türkiye’de bazı çevrelere kasıtlı tahriklerle Türkiye’nin Avrupadan uzaklaşması için çalışıyorlar” dedi. AP kararının “bazı marjinal siyasi çevrelerin çabalarının ürünü olduğunu” ileri süren Özdemir, “Kararın AB hükümetlerini ilgilendiren bir yanı yok” dedi. Uluslararası konferans konusu, AB Konseyinde resmen ele alınmadı.

PKK lideri Abdullah Öcalan’ın 12 Kasım günü İtalya’ya

gitmesiyle birlikte, Türkiye-AB ilişkilerinde bir kriz oluştu. Hükümetin, İtalya’dan sığınma hakkı isteyen Öcalan’ın Türkiye’ye iade edilmesi için uğraştığı dönemde Genelkurmay Başkanlığı, PKK konusunda hazırladığı “bilgi notu”nda, örgütün lideri Abdullah Öcalan’ın iadesinin “hukuki, siyasi ve ahlaki bir sorumluluk” olduğunu ileri sürdü. Notta, PKK’nin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin bütün hükümlerini “ihlal ettiği” de iddia edildi. Notta şu görüşlere yer verildi: “Türkiye’de Kürt kökenli yurttaşlar Cumhurbaşkanlığı görevine kadar yükselbilmektedir; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan vatandaşlarımız, hayatlarını PKK eşiğinin bölgede yarattığı terör ve huzursuzluk ortamı içerisinde sürdürmektedir; teröristlere karşı güvenlik kuvvetleriyle birlikte mücadele eden vatansever insanlar, geçici köy korucuları, devlet yanında yer alarak örgüte büyük darbeler vermektedir; dillerini konuşma ve isim koyma gibi kültürel içerikli konularda hiçbir kısıtlama yoktur; Kürt dili ve eğitim ile TV yayınlarının uygulamaya alınması pratikte mümkün değildir; Türkiye’de, Türk Kimliği ile bütünleşmiş birçok değişik köken aleyhine Kürt kökenli vatandaşlara ayrıcalık tanınması, anayasanın eşitlik ilkesiyle bağdaşmayacağı gibi Öğretim Birliği Yasası ile de bağdaşmaz; terör örgütü PKK’nin başı Öcalan’ın 12 Kasım 1998’de İtalya’da yakalanması sonucu terörizmle mücadelede gelinen bu noktada başta İtalya olmak üzere, uluslararası toplum, terörizmi desteklememek ve hoş görmemek konusunda hukuki, siyasi ve ahlaki bir yükümlülük altına girmiştir; Türkiye dolaylı bir saldırı ağının hedefi olmuştur; Türkiye ülke bütünlüğü, ulusal birlik ve siyasal bağımsızlığını savunmaya yönelik her türlü önlemi alma hakkına sahiptir.”

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in Kasım ayında Avusturya Cumhurbaşkanı’na yazdığı bildirilen bir mektupta da, benzer görüşler ifade edildi: “Türkiye’de insan hakları ihlalleri iddiaları terörizmle mücadeleyle yakından ilgilidir. İnsan hakları meselesi terör zanlılarının haklarına indirgenemez. Türkiye demokratik bir ülkedir. Halkımız demokratik hak ve hürriyetlerden tam olarak faydalanmaktadır. Türkiye’nin yüzyıldan uzun süren bir Anayasacılık deneyimi vardır. Basınımız hürdür ve hatta yüzlerce ulusal ve yerel TV ve radyo istasyonu ile eleştiri görevi agresif biçimde kullanılmaktadır. Türkiye’de kültürel haklar da tanınmıştır. Kürtçe periyodik yayın ve kitaplar serbestçe yayınlanmaktadır. Kürtçe söz konusu olduğunda birbirleriyle iletişim kuramayan başlıca 8 tane Kürt lehçesini saymak gerekir. Türkiye’de lehçeleriyle birlikte bu tür dil sayısı 55 civarındadır. Türkiye’de baskı altında olan bir halkın başkaldırısı diye bir durum söz konusu değildir. Ortada bir terörist hareket mevcuttur. PKK bugüne kadar 5 binden fazla kadın, çocuk ve

yaşlıyı katletmiştir. Masum sivilleri öldürmek en vahim insan hakları ihlalidir. Esasen bu insanlığa karşı işlenmiş bir suçtur. PKK kendisini desteklemeyen Kürtleri hiç tereddüt etmeden katletmektedir. O halde, PKK'nin Kürtleri temsil ettiğini veya onların hakları için mücadele ettiğini kabul etmemiz nasıl mümkün olabilir? Kürtlere ilave haklar tanınmasının PKK'nin terörizmini durduracağını nasıl söyleyebiliriz? Terörist mahiyet taşıyan veya taşımasın, şiddetin, demokrasilerde insan haklarını savunmak bakımından geçerli veya meşru bir vasıta olduğu hiçbir şekilde ileri sürülemez. Demokrasi etnik veya diğer hakları otomatik olarak garanti altına almaz. Bu rejim medeni ve siyasi hakları güvence altına alan hukuki bir çerçeveye temin eder. Toprak bütünlüğünü ve siyasi birliği bozma veya parçalamak amacıyla taşıyan bir self-determinasyon hakkı demokrasilerde mevcut değildir. Avrupa hukuk sisteminde ifade özgürlüğü sınırsız değildir. Bu özgürlük milli güvenlik veya toprak bütünlüğü gerekçesiyle kısıtlanabilir. Türkiye'de bazı gazetecilerin hapse atıldığı iddia edilmektedir. Birincisi, bu şahıslar mesleklerini icra etmeleri dolayısıyla hüküm giymemişlerdir. İkincisi, bu kişiler gerçekten gazeteci olmayıp, PKK'nin terörist faaliyetlerine yardım eden ve 'milis' gücü olarak adlandırılan grubun üyesi olan şahıslardır. Avrupanın demokratik güçlerinin, etnik ayrımcılığa ve ırkçılığa dayalı kin ve nefret tohumları saçmayı amaçlayan söylemlerin yarattığı tehdidin ortadan kaldırılması için güçbirliği yapmaları gerekir. Şiddet ve terörün yüceltilmesinin demokratik bir hak olarak kabul edilemez. Terörizme karşı mücadelede insan hakları ihlallerinin azaltılması ve eğer mümkünse, ortadan kaldırılması gerektiği hususunda sizinle mutabıkız. Bu alanda elimizden geleni yapıyoruz. Bu amaçla, yargıya veya güvenlik güçlerine ilişkin şikayetleri bulunması halinde, bireylere Avrupa İnsan Hakları Komisyonu veya divanına başvurabilme hakkını tanıdık. Bütün medeni ülkelerin terörü mazur göstermeye tevessül etmeyeceklerini ve terörizmi destekleyen ülkeleri herhangi bir ayırıma tabi tutmadan kınayacaklarını ümit ediyoruz. Bugün, önümüzde bir sınav bulunmaktadır. İtalya, Türkiye'nin halihazırda bu ülkede tutuklu bulunan PKK terör örgütünün başı Abdullah Öcalan'ın iade edilmesi talebi hakkında kararını verecektir. Bahse konu terörist, binlerce masum sivilin katledilmesinden sorumludur ve adi bir suçludur. Bu caninin Türkiye'ye iade edilmesi dışında bir gelişmeyi kabul etmemize imkân yoktur. Şayet İtalya uluslararası yükümlülük ve taahhütlerini yerine getirmese, bu davranışı terörizmin açıkça cesaretlendirilmesinden

başka bir anlam taşımayacaktır."

PKK, en geniş kapsamlı olarak 1993 ve 1995 yıllarında ilan ettiği ateşkes girişimini, 1998 yılında da yineledi.⁵ PKK, "devlet tarafından gönderildiği öne sürülen bir aracı ile yapılan görüşmeler sonucunda," 28 Ağustos günü, 1 Eylül Dünya Barış Gününden itibaren geçerli olmak üzere ateşkes ilan ettiğini açıkladı. Bir basın toplantısı düzenleyen Abdullah Öcalan, "Cumhuriyetin 75. yılında halkı ağır savaş faturasından kurtarmak, ihlallerden kurtarmak, halkı mafya çetelerinin oyuncağı olmaktan kurtarmak için bizden ne isteniyorsa yerine getirmeye hazırız" dedi. Öcalan, "Eğer gerçekten üzerimizdeki bu büyük şiddet sınırlı da olsa durdurulsa ve gerçekten devlet-insan ilişkilerinde insan hakları, demokrasinin gelişmesi ve siyasi sorunların çözümünde diyalog yöntemi esas alınmırsa, bizim kadar barışçıl yönetime hasret bir halkın ve örgütün olacağını sanmıyorum" diye konuştu. Öcalan, ateşkes süresinin kendilerine verilecek yanıtı bağlı olduğunu belirterek, "Bize güvenceli siyaset şansı verilmeli. Biz, demokratik ortamda bu şansı elde edersek, silahları da bırakırız. Buna hazırız" dedi.

Ateşkes ilanını desteklemek amacı taşıyan gösteriler şiddetle bastırıldı. HADEP Genel Merkezi Kadın Komisyonunun ateşkes cevap verilmesi amacıyla Ekim ayında birçok ilde yapmayı planladığı eylemler engellendi. 18 Ekim günü, İstanbul'da yapılmak istenen gösteriye katılmak için Taksim Meydanına ulaşmaya çalışan yüzlerce kadın gözaltına alındı. Taksim'e çıkan yollarda barikat kuran polisler, HADEP'in çeşitli ilçe örgütlerinde gelen toplam 20 otobüsü durdurarak, içindekileri gözaltına aldılar. HADEP İstanbul İl Başkanı Mahmut Şakar, "sıkıyönetim altında yapılan saldırılara, daha fazla barış, daha fazla özgürlük talepleriyle cevap vereceklerini ve saldırıların, kendilerini bu istemlerinden vazgeçiremeyeceğini" belirtti. Şakar, Zeytinburnu'ndan gelen otobüse saldırı düzenlendiğini, 5 üyelerinin de yaralanarak Taksim İlköğretim Hastanesine kaldırıldığını açıkladı. Şakar, kendilerine gelen ilk bilgilere göre 1000'i aşkın kişinin gözaltına alındığını ifade etti. HADEP'e yönelik saldırıların son dönemlerde yoğunlaştığına dikkat çeken Mahmut Şakar, "Cumhuriyet'in 75. yılında, iliklerine kadar çeteleşenler, Kürt ve Türk halkının barış ve özgürlük taleplerinin önüne geçemeyeceklerdir. Bu barışçıl, demokratik eylemlere karşı yapılan faşizan saldırıları kınıyor, tüm devrimci, demokrat yurtsever kesimleri ortak mücadeleye davet ediyoruz" diye konuştu.

Aynı gün Mersin'de toplanan HADEP'li kadınlar adına yapılan açıklamada, "Biz ülkeyi ve halkı seven kadınlar, barış, özgürlük ve demokrasi özlemlerimizi haykırmak

5 PKK, ilk olarak 20 Mart-15 Nisan 1993 tarihleri arasında ateşkes ilan etmişti. Ateşkes, Mayıs ayında sona ermişti. İkinci ateşkes ise 15 Aralık 1995 tarihinde ilan edilmişti. Bu ateşkes de 16 Ağustos 1996 tarihinde sona ermişti.

için buradayız” denildi. Polis, toplantıya katılan kadınları yumruk ve tekmelerle dağıttı.

HADEP İzmir İl Kadın Komisyonu tarafından Konak İlçe Binası önünde yapılan basın açıklamasında, PKK tarafından 1 Eylül 1998 tarihinde ilan edilen ateşkese rağmen, “Türkiye’deki siyasilerin ve egemenlerin savaşta direndikleri” görüşü ifade edildi. Açıklamada, “rejimin bugün geldiği çürüme noktasına çetelerin neden olduğunu” söyleyen HADEP’li kadınlar, “ateşkese verilecek cevabın bu topraklarda barışa ve çözüme katkıda bulunacağı”nı belirterek, “Savaşlarda en büyük bedelleri bizler ödüyoruz. Belki yarattığımız bütün değerlerimizi ellerimizden alabilirler. Ama umudumuzu asla karartmazlar” dediler.

PKK’nin 1 Eylül Dünya Barış Gününde “tek taraflı ateşkes” ilan etme kararı, MGK tarafından tepkiyle karşılandı. MİT tarafından, 9 Ekim günü Abdullah Öcalan’a bir suikast girişimi yapıldığı bildirildi. Genelkurmay Basın-Halkla İlişkiler Daire Başkanı Kurmay Albay Hüsnü Dağ, 1997 yılında PKK’ye karşı yürütülen mücadele konusunda bilgi verirken, “operasyonlarda yüzde 33, hava harekâtında iki kat artış olmuştur” dedi. Kolluk güçlerinin Aralık ayında hazırladığı “istihbarat raporu”nda ise şu görüşlere yer verildi: *“Teröristlerce gerçekleştirilen eylemlerde 1998 yılının ilk 11 ayında; 1994 yılına göre yüzde 70, 1995 yılına göre yüzde 55, 1996 yılına göre yüzde 45, 1997 yılına göre ise yüzde 38 oranında azalma olmuştur. 1998 yılının ilk 11 ayı, 1997 yılının aynı dönemi ile mukayese edildiğinde, meydana gelen olay sayısında yüzde 33, güvenlik güçleri zayıflığında yüzde 39, vatandaş kayıplarında yüzde 44 azalma meydana gelmiştir. Ele geçirilen yardım ve yataklı miktarında yüzde 72 oranında artma olmuştur. 1984 yılından 1998 yılı Kasım ayı sonuna kadar 43.000’e yakın terörist ölü ve sağ olarak ele geçirilmiştir. Bu teröristlerden önemli bir kısmının Suriye, Irak, İran, Yunan ve Alman uyruklu kişilerden oluştuğu, bu haliyle PKK’nin bazı devletler tarafından Türkiye’ye karşı oluşturulan bir örgüt olduğu ortaya çıkmaktadır. Günümüzde mevcut olan terörist sayısı ise PKK’nin 1991’deki mevcuduna tekabül etmektedir. PKK’li teröristler üzerinde yapılan bir araştırmada, örgüt mensuplarının yüzde 90’ından fazlasının ilkökul mezunu olduğu, bir kısmının hiç okula girmediği, militanlardan sadece yüzde 3’lük kısmının lise ve üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmıştır.”*

MİT eski Daire Başkanlarından Prof. Mahir Kaynak, “Türk hükümetinin, her zaman olduğu gibi, PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan’ın barış çağrısına yanıt vermeyeceğini” belirterek, bu konuda Türk iç politikası nedeniyle bir çözümsüzlük yaşandığını vurguladı. Kaynak, “Pusuda Çiller cephesi bekliyor. Çözüm için

adım atılsa, ‘Türkiye’yi Apo’ya satıyorlar’ diye kıyameti koparır. ANAP böyle bir adım atmaya cesaret edemez. Ordunun içinde karşı olanlar var. Olayın çözümsüzlüğü Türkiye cephesinde. Bundan sonra PKK siyasi bir örgüt olarak Türkiye’yi yönlendirecek” dedi. Yetkililerin “PKK’yi bitirdik, PKK dağılıyor” şeklindeki açıklamalarına da değinen Kaynak, şu görüşlerini ifade etti: “TSK mevcudiyetini bölgede hâlâ koruyor. 300 bin kişiyi orada tutup sonra da, ‘Biz bu işi bitirdik’ dersiniz olmaz. Askeri güçlerin bu görevden alınmasıyla bitirildiği anlamı çıkar.” Kaynak, Kürtlerin federasyon veya ayrı bir devlet kurma isteminin de olmadığını söyledi.

a) “Sosyo-ekonomik” Çözüm

MGK’nin, “Güneydoğu sorunu”nun “askeri önlemler”in yanı sıra “sosyo-ekonomik önlemler” ile çözülmesi gerektiği konusundaki görüşü, Kürt sorununu “bölgesel geri kalmışlık ve feodalizmin sürmesi”nden kaynaklanan bir sorun olarak algılayan Bülent Ecevit’in hükümette görev almasıyla, daha sık gündeme getirildi. Ancak, bu konudaki açıklamaların, bölgede yaşayanların, özellikle zorla göçettirilenlerin yaşamlarına etki yaptığı gözlemlenmedi. Kürt sorununa ilişkin insan hakları problemi konusunda taraf olmayan TBMM, “Olağanüstü Hal Bölgesinde yapılacak yatırımlara vergi muafiyeti getiren ve bu yatırımlara bedelsiz Hazine arazisi verilmesini öngören” yeni bir yasayı 21 Ocak günü kabul etti. Yasanın öngördüğü bazı önlemler şöyle: “31 Aralık 2000 yılına kadar bu illerdeki işyerlerinde elde edilen kazanç, işe başlama tarihinden itibaren beş vergilendirme dönemi gelir ve kurumlar vergisinden muaf olacak; 31 Aralık 2007 tarihine kadar bu işyerlerinin kazançlarından, çalıştırdığı işçi sayısına göre gelir ve kurumlar vergisinden yüzde 40 ile 60 oranında indirim uygulanacak; 31 Aralık 2002 tarihine kadar yapılacak teşvik belgeli yatırımlarla ilgili veraset ve intikal vergisi, damga vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, emlak vergisi ve harçlar ile Belediye Gelirleri Kanununa göre alınan vergi, resim ve harçlar müstesna olacak; 31 Aralık 2002 tarihine kadar çalıştırılan işçilerin SSK primlerinin işverene düşen hissesi Hazine tarafından karşılanacak; en az 10 ve daha fazla kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için gerçek ve tüzel kişilere Hazine’ye ait arsa ve arazilerin mülkiyeti bedelsiz olarak devredilebilecek.”

Anasol-D hükümetinin “Doğu ve Güneydoğu İllerinde Uygulanacak Kalkınma Programlarının ve Yerleşme Hareketlerinin Takibi ve Koordinasyonu Kurulu”na hazırlanan ve Eylül ayında açıklanan bir projede ise, “Bölgede hazine arazilerinin yerleşime ve tarıma açılması, yarım kalan işletmelerin faaliyete geçirilmesi, yatılı bölge okullarının tamamlanması, süt hayvancılığı için

kooperatifçiliğin geliştirilmesi" amaçlanıyordu.

Kürt sorunundan kaynaklanan sosyal problemler konusunda ise, 1998 yılında da somut adımlar atılmadı. Bölgede zorunlu göçün ve diğer olağanüstü hal uygulamalarının neden olduğu üretimin engellenmesi ve açlık sürerken, zorunlu göç ve artan yoksulluğun yanı sıra sağlık çalışanlarına yapılan baskıların ve şiddet ortamının sağlık hizmetlerinde yarattığı sorunlar, 1998 yılında da çözümlenmedi. Tifo, dizanteri, kızamık, tüberküloz ve hepatit gibi bulaşıcı hastalıklardaki yayılma hızı sürdü. Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre, bölgede tifo vakalarının sayısı, 1991 yılında 6.142 iken, 1997'de 78.990 oldu. Dizanteri vakalarının sayısı 4.046'dan 57.312'ye, tüberküloz vakaları 2.034'ten 9.244'e, hepatit ise 2.000'den 7.742'ye yükseldi.

Diyarbakır Tabip Odası yöneticilerinden Dr. Necdet İpekyüz, sağlık sorununun tek başına hastane, personel, sağlık ocağı sorunu olmadığını; köy hizmetlerinden yoksunluğa, eğitimden ekonomiyeye, işsizliğe kadar pek çok sektörde doğrudan ilgisi bulunduğunu söyledi. İpekyüz, "sağlığın olmazsa olmaz kuralları vardır. Bu, barıştır, sosyal adalettir, iyi ve dengeli beslenmedir, temiz ve yeterli sudur, sağlıklı konuttur, iyi eğitimidir, toplumsal katılımdır. Bunları sağlamadığımız sürece, siz buraya doktor, hemşire gönderseniz bile sağlık sorunlarının çoğu çözümsüz kalır" dedi. İpekyüz, bölgede en fazla görülen hastalıkların "önlenebilir hastalıklar" olduğu halde yaşam standartlarının düşüklüğü, beslenememe, barınamama nedeniyle hastalıkların arttığını, ilaç alamamaları nedeniyle de hastaların tedavi olamadıklarını söyledi. İpekyüz, "bu insanlar şu anda tedavi olamıyorlar. Hiçbirinin sosyal güvenceleri yok; bölgeye doktor verilse, hastane olsa bile insanların parası yok" dedi. Diyarbakır'da, son göçlerle birlikte 800 bini aşan nüfusa rağmen 13 sağlık ocağı olduğunu söyleyen İpekyüz, "Sağlık ocağı yaparsınız, ebe, hemşire, doktor atarsınız. İcabında araç gereç de verirsiniz, ama sorun yine çözülmez. Diyarbakır'ın bir ilçesine güzel bir sağlık ocağı yapılmış. Binası çok güzel. Belki İstanbul'da yok. Ama sağlık ocağının çevresinde göç eden insanların oturduğu evler var. Doğru dürüst tuvaletleri yok, su yok, elektrik yok, yol yok, altyapı yok. Bunlar tümüyle sağlığı bozan şeyler. Siz mükemmel bir oluşum kuruyorsunuz, ama çevre kötüyse başa dönüyorsunuz" dedi.

Türk Tabipleri Birliği ise, "Temel sağlık hizmetlerinin verilememesinden en çok kadın ve çocuklar etkilenmektedir. İlçelerde koruyucu hizmetler (aşılama, bebek, gebe takibi vb.) için köylere ulaşılamıyor. Ana sağlığı tamamen terk edilmiş durumdadır. Türkiye genelinde sağlık personeli yardımı olmadan yapılan doğumların oranı yüzde 15 iken, bölgede bu oran yüzde 70'lere tırman-

mıştır" denildi. Bölgede çok sayıda sağlık kurumunun kapalı olduğu, açık olanların ise personel ve teknik malzeme açısından büyük eksiklikleri bulunduğu dikkat çekilen raporda, ölü doğum ve doğum sonrası ölümlerin oranının giderek arttığı belirtildi. Bölgede, 387 sağlık ocağından 54'ünün güvenlik, 18'inin personel yetersizliği nedeniyle kapalı olduğu vurgulanan raporda, 831 sağlık evinden ancak 88'inin açık olduğu belirtildi. Doğan çocukların çoğunun bulaşıcı hastalıklar ve sağlıksız koşullarda yaşama nedeniyle öldüğüne dikkat çekilen raporda, bölgede bir an önce ciddi bir sağlık reformunun hayata geçirilmesi gerektiği de kaydedildi.

Zorunlu göç sonucunda yoksullaşan köylülerin, başka bölgelerde çalışmaları, özellikle de tarımsal hasat dönemlerinde Karadeniz, Akdeniz ve Ege bölgelerindeki tarım bölgelerine toplu olarak gitmeleri, yetkililer tarafından "güvenlik" sorunu olarak görüldü. İçişleri Bakanlığı, 1997 yılındaki periyodik genelgesinde, büyük kentlerdeki seyyar satıcıları "potansiyel olarak tehlikeli grup" diye nitelendirmişti. 1998 yılında ise Ordu Valisi Kemal Yazıcıoğlu, Olağanüstü Hal Bölgesinden fındık toplamak üzere Ordu'ya gitmek isteyen mevsimlik işçilerin Ordu'ya girişini yasakladı (bkz. Zorunlu Göç).

Yetkililerin ve büyük basın-yayın kuruluşlarının propagandaları sonucunda, Türkiye'nin batı bölgelerinde zaman zaman Kürt düşmanlığının etkili olduğu görüldü. Örneğin, Manisa'nın Aşağı Çobanisa köyüne çalışmaya giden Kürt tarım işçileri, Ağustos ayında saldırıya uğradı. Taş, sopa ve bıçaklı saldırıya uğrayan işçilerden bazılarının yaralandığı, gözaltına alınan 8 işçiden bir kişinin Jandarma Karakol Komutanına hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandığı bildirildi. HADEP Genel Sekreter Yardımcısı M. Zeynettin Unay, Manisa'ya bağlı Muradiye beldesi, Akhisar'ın Sazova köyü ve Saruhanlı'ya bağlı Kemiklidere köyünde de benzer saldırıların olduğunu açıkladı. Bölgede Kürt-Türk düşmanlığının körüklenmek istendiğini söyleyen Unay, Manisa'da saldırıya uğrayan Kürt işçilerin durumunu öğrenmek için Vali ile görüşmek istediklerini, ancak valinin görüşme taleplerini kabul etmediğini belirtti.

Olağanüstü Hal uygulaması ile "özel güvenlik harekâtı" kapsamındaki koruculuk ve itirafçılık uygulamaları, "psikolojik savaş", bölgedeki sosyal yapıyı belirli bir yönde etkiledi. Örneğin, bölgede aşiretler ya da aileler arası kan davalarının önlenmesi için kolluk yetkilileri de çaba gösterdi. 29 Mart günü Urfa Valiliği tarafından düzenlenen "Kan davasına son, başlık parası kalksın" konulu toplantıda konuşan 20. Zırhlı Tugay Komutanı Salih Güloğlu, "Kavga etmek isteyen, adam öldürme ihtiyacı hisseden, adam öldürmeyi öğrenmek isteyen varsa, gelsin Silahlı Kuvvetlere katılsın" dedi.

b) Kültür Politikaları

MGK ve hükümetin Kürt sorununu çözmek için uyguladığı yollardan biri, halkın resmi simgeleri ve Türkçeyi benimsemesi için gösterilen çabalardır. Yetkililer, Türk kimliği hakkındaki açıklamalarında, bir yandan Türklüğün bütün Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının ortak kimliği olduğunu belirtirken, bir yandan da etnik Türk kimliği konusundaki politik açıklamalar ve çalışmalar sürdürüldü. Kürtlere yönelik "sosyo-ekonomik" ve "kültürel" politikalar, Türk kimliğinin, resmi simgelerinin ve Türkçenin benimsenmesini amaçlarken, Kürtçe eğitim ve yayın taleplerine karşı olumsuz tutumlar sürdürüldü. Bu talepleri dile getirenler, yetkililerin sert tepkileriyle karşılaştı ve zaman zaman, "halkı ırk farkı temelinde kin ve düşmanlığa tahrik etme" suçlamasıyla yargılandı.

Hükümetin Kürt sorununa ilişkin politikalarının en belirgin kısmı ise, MGK politikasıyla uyumlu bir şekilde, 1998 yılında da, bir "psikolojik savaş" yöntemi olarak görülen "kültür politikası"nın hayata geçirilmesi oldu. "Türklerin Nevruz Bayramı"nı kutlama faaliyetleri, bu politikanın ağırlık merkezini oluşturdu. Kültür Bakanlığı, 1998 yılında da tüm illerin valiliklerine genelge göndererek 21 Mart günü "Nevruz"u kutlamalarını istedi. Başbakan Mesut Yılmaz da, Siirt'in Kurtalan ilçesinde yapılan "Nevruz" törenlerine katıldı. Siirt Valisi, kutlamalara öğrencilerin getirilmesi için Kaymakamlıklara talimat verdi. Diyarbakır Valiliğinin hazırladığı "Nevruz" davetiyesinde yasaklı renkler kullanıldı. Valiliklerin hazırladığı davetiyelerde, "bütün Türk Dünyasının yılbaşı olarak kabul ettiği güne Nevruz adı verilir" denildi.

Emniyet Genel Müdürlüğü de, "Nevruz Bayramı" için "yayın rehberi" hazırladı. Genel Müdürlük, amaçlarının, "Nevruzun gerçek içeriğinin anlaşılması ve halkın bilgilendirilmesi" olduğunu açıkladı. Gazete, dergi, radyo, ve televizyonlarda yayınlanması için hazırlanan metinde, "Türk dünyasındaki Nevruz kutlamalarının nasıl yapıldığı" anlatıldı. Rehberde, "Bayramlar milli ve dini duyguların, inançların sergilendiği, örf ve adetlerin uygulandığı, bir toplumda millet olma şuurunun şekillendiği ve

kuvvetlendiği günlerdir" denildi.

HADEP ve diğer kuruluşlar tarafından yapılmak istenen Newroz kutlamaları ise pek çok yerde engellendi. Örneğin HADEP Urfa il örgütü Newroz kutlamaları için Urfa Emniyet Müdürlüğüne yapılan başvuruya izin verilmemesi üzerine Vali Şehabetin Harput ile görüştü. Suruç, Halfeti, Ceylanpınar ve Viranşehir HADEP ilçe örgütlerinin kutlamalar için yaptığı başvurular ise "Nevruz devletin resmi bayramıdır. Eğer bizimle kutlarsanız gelin kutlayalım" denilerek geri çevrildi.

HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turhan, resmi olmayan Newroz kutlamalarına katılan yüzlerce kişinin tutuklandığını söyleyerek, "Devlet bu bayramı da halkın elinden almaya çalışıyor. Resmi kutlama yapılırken, halkın kutlaması yine yasak: Bir halkı tanımayan, inkâr eden, onun bütün değerlerini yok sayan bir anlayışla karşı karşıyayız" dedi.

21 Mart günü İstanbul Ümraniye'de Orhan Veli İlköğretim Okulu bahçesinde Newroz'u kutlayan öğrencilere ise polis saldırdı ve bazı öğrenciler yaralandı. İstanbul Üniversitesi Teknik Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi Göztepe kampüslerinde de Newroz'u kutlayan çok sayıda öğrenci gözaltına alındı.

Bingöl'de HADEP'in Newroz'u kutlamak için yaptığı başvuru reddedildi. Vali tarafından gönderilen yazıda red kararına "Nevruz bayramının bir şahıs, bir kuruluş, bir dernek veya herhangi bir partinin tekelinde olmadığı" gerekçe gösterildi. Valilik, Newroz'un ancak ev, iş yeri ve parti binasında kutlanabileceğini bildirdi.

Diyarbakır'da ise, Newroz kutlaması yapan HADEP'lilere polis saldırdı. Polis ve asker ablukası altında Batıkent alanında yapılan kutlamaya, Diyarbakır Demokrasi Platformu, HADEP, uluslararası gözlem heyetleri ve İHD Genel Başkanı Akın Birdal da katıldı. Polis ve askerlerin, kutlamalara katılan halkın barikatları aşarak yürüyüş yapmak istemesi üzerine cop ve kalaslarla saldırarak, aralarında Emek gazetesi muhabiri Özgür Cebe'nin de bulunduğu çok sayıda kişiyi yaraladığı bildirildi. Polisin saldırı sırasında gözaltına aldığı

"Türkiye Kürt realitesini tanımak zorunda"

Şimdi bu bölgede Kürtçe konuşan vatandaşlarımız var. Irak'ta da Kürtçe konuşanlar var. Irak'ta Kürtçe konuşanlara biz hiç ilgi göstermedik. Halepçe oldu. İlgilenmedik. Ama Bulgaristan'da Türkler sorunu çıktı; 'Bir lokma ekmeğimiz var onu da paylaşıyoruz' dedik. Şimdi, Bulgaristan'daki Türkler kardeşimiz, Güneydoğu'daki insanımız da kardeşimiz. Güneydoğu'daki insanımız kardeşimizse, Kuzey Irak'ta onların kardeşleri de kardeşimiz olmalı. Kürt kimliği diyoruz. Artık buna karşı çıkmak mümkün değil. Türkiye Kürt realitesini tanımak zorunda. Artık 'Sen Kürt değilsin Türksün, Orta Asya'dan beraber yola çıktık, dillerimiz yolda değişti' falan diyemeyiz. Bu devleti beraber kurmuşuz. Osmanlı dağıldığında iki büyük kavim kalmış. Türkler ve Kürtler. Devletimiz üniter, azınlık yok. Hepimiz bu ülkenin sahibiyiz. Türkiye'de Kürtçe konuşan vatandaş da her şeyin sahibi. Olaya böyle yaklaşmalıyız...

Başbakan Süleyman Demirel, 8 Aralık 1991

yaralıları, akşam saatlerinde Devlet Hastanesine sevk edildi. Yaralıları, ilk müdahalenin ardından tekrar Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Kafasına aldığı darbe sonucu beyin travması geçiren Mizgin Şen adlı kadın, yoğun bakıma alındı. İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir, saldırı sırasında ve sonrasında gözaltına alınanların sayısının 200'ün üzerinde bulunduğunu ve gözaltına alınanlar arasında, kente gözlemci olarak gelen uluslararası heyet üyelerinden Marcello Musto, Giulia Chiarini ve Frisullo'nun bulunduğunu belirtti. Diyarbakır'da, Batıkent alanı dışında Seyrantepe, Beş Nisan, Hançepik, Alipaşa, Alipar, Koşuyolu, Benüsen, Mardinkapı, Kantar ve İskanevleri mahalleri ile Kayapınar beldesinde de kutlamalar yapıldığı öğrenildi. Beş Nisan mahallesinde kutlama yapan halka polis müdahale etti. Polisin coplarla saldırdığı gösteride, aralarında çocukların da bulunduğu çok sayıda kişi yaralandı. Diyarbakır'daki resmi kutlamalar ise, Yeniköy mahallesinde ağaç dikme töreniyle başladı. Kültür Bakanı, Diyarbakır Valisi, Büyükşehir Belediye Başkanı ve Emniyet Müdürünün bulunduğu törene Atatürk Lisesinden getirilen öğrencilerden oluşan yaklaşık 150 kişinin katıldığı bildirildi. Valilik önünde yapılan kutlama sırasında Vali Niyazi Kayalı "Biz iki bin broşür dağıttık.

Buna rağmen insanlar gelmedi" derken Devlet Bakanı İstemihan Talay, "İnşallah stadyuma halk gelir" dedi. Atatürk Stadyumunda yapılan 'Nevruz' kutlamalarına da resmi görevlilerin katıldığı öğrenildi.

Hükümetin Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde 1998 yılında ağırlık verdiği politikalarından biri de, Türkçe ve Türk kültürü öğrenimi oldu. Çok sayıda zorunlu göçmenin açlık sınırında yaşadığı Siirt'te uygulamaya konan Toplumsal Kalkınma Projesi (TOKAP) kapsamında yürütülen Okul Öncesi Eğitim Geliştirme Projesi çerçevesinde, çok sayıda çocuğa Türkçe öğretildi. Projenin ilk adımı, 15 Mart ile 19 Haziran 1998 tarihleri arasında uygulandı ve il genelinde 43 kursta yaklaşık 1000 çocuğa eğitim verildi. Üç ay süren eğitim döneminde, hiç Türkçe bilmeyen çocuklara Türkçe öğretildi ve "Atatürkçülük", "Türk milliyetçiliği" gibi konular işlendi. TOKAP yetkilileri, Siirt genelinde "eğitimden geçirilmesi gereken" 20 bini aşkın 5-6 yaş grubu çocuk bulunduğunu açıkladılar. Siirt Valisi Osman Acar'ın "köy ve mahallelerdeki yoksul çocukları geldikleri çevrenin olumsuz etkilerinden kurtarmayı ve Atatürkçü, milliyetçi insanlar olarak yetiştirmeyi" amaçlıyan söz konusu proje, kimi çevreler tarafından asimilasyon politikasının uygulanması olarak değerlendirildi.

III.2

OLAĞANÜSTÜ HAL UYGULAMALARI

Güneydoğu illerinde sıkıyönetimin ardından 19 Temmuz 1987 tarihinde ilan edilen olağanüstü hal, 1998 yılında 11. yılını doldurdu. Olağanüstü hal uygulaması yalnızca resmen uygulandığı illerde değil (1998 yılında Diyarbakır, Hakkâri, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van), "mücvir" illerde ve bu kapsamla ilgisi resmen ilan edilmeyen illerde de insan hakları ihlallerine yasal çerçeve oluşturdu. "İç güvenlik harekâtı" yapılan bütün bölgelerde olağanüstü hal uygulamaları gündeme geldi. Bölge Valisine geniş takdir yetkisi tanıyan Olağanüstü Hal Yasası ve Valinin işlemlerine karşı yargı yollarını da kapatıyor. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye göre, "Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili idari işlemler hakkında dava açılmaz" (7. madde).

Başlangıçta, merkezi Diyarbakır olmak üzere Bingöl, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Bitlis, Van ve Tunceli illerini kapsayan Olağanüstü Hal Bölgesine daha sonraki yıllarda il yapılan Batman ve Şırnak eklenirken, Muş, Şanlıurfa ve Adıyaman illeri de mücvir iller olarak ikinci derecede uygulama kapsamına alındı. 1996 yılında yapılan düzenleme ile Mardin de mücvir il kapsamına alındı. 1997 yılının Ekim ayında yapılan bir diğer düzenlemeyle de, Batman, Bingöl ve Bitlis illeri mücvir il haline getirildi.

İktidara gelmeden önce olağanüstü hali kaldırmayı vaat eden siyasal partiler, hükümet oldukları dönemlerde bu konuda bir girişimde bulunmadılar ve MGK kararlarını uyguladılar.

Olağanüstü hal uygulamaları, kolluk güçlerine şiddet uygulama konusunda çoğunlukla sınırsız ve denetimsiz

yetki verdi. Köy ve ev baskınları, her yıl on binlerce sivil kişinin keyfi olarak gözaltına alınması ve pek çok durumda tutuklanması, sivil kişilerin üzerine ateş açılması, zorunlu göç, tarımsal etkinliklerin önlenmesi ve gıda ambargosu, Olağanüstü Hal Bölgesinde ve "özel güvenlik harekâtı"nın sürdürüldüğü diğer bölgelerde yaşayan insanların gündelik sorunları olmaya devam etti. Hükümet, TBMM ve büyük basın-yayın kuruluşları, bu sorunların çözümüyle ilgilenmediler ve sorunları ifade edenleri "bölücülük propagandası" ile suçladılar.

Olağanüstü Hal Bölgesinde, insan hakları savunucularının ve diğer muhalif hükümet dışı kuruluşların faaliyet göstermesi, 1998 yılında da olanaksızdı (bkz. Örgütlenme Özgürlüğü ve İnsan Hakları Savunucuları). Bölgedeki insan hakları ihlalleri ile ilgili haberlere yer veren gazete ve dergilerin bölgeye girişi de yasaklandı (bkz. İletişim Özgürlüğü). Bölgede ve özellikle de bölgenin merkezi olan Diyarbakır'da İHD, TUHAD ve MKM'nin şubeleri ile TİHV Diyarbakır Temsilciliği kapatıldı. Bu kuruluşlarda çalışan bazı kişiler, Diyarbakır Tabip Odası, Diyarbakır Bölge Barosu ve KESK'e bağlı sendikaların yöneticileri ve bazı üyeleri, bölgeden sürgün edildi. Ankara'da 16 Ekim günü başlayan ve ardından Bursa ve İzmir'deki gösterimlerle devam eden "4. Avrupa Filmleri Gezici Festivali"nin, Diyarbakır gösterimleri Olağanüstü Hal Valiliği tarafından yasaklandı. Olağanüstü Hal Valiliği, Diyarbakır'da 6-8 Kasım günleri arasında yapılacak olan festivalin Olağanüstü Hal Yasasının 11. maddesi uyarınca ⁶ yasaklandığını açıkladı. Öte yandan, Diyarbakır ve diğer merkezlerde moda defileleri, Amerikan futbolu gösterisi, yat yarışı gibi gösteriler düzenlenerek, büyük basın-yayın kuruluşları aracılığıyla,

6 İçişleri Bakanlığının "terörle mücadele" konulu periyodik genelgeleri, Türkiyeli ve uluslar arası insan hakları savunucularının bölgede yapacağı faaliyetlerin önlenmesini, "terörle mücadele" yöntemlerinden biri olarak gösteriyor. Olağanüstü Hal Yasasının (OHY) 11. maddesi de "kamu düzenini veya kamu güvenliğini bozabileceği kanısını uyandıran kişi ve toplulukların bölgeye girişini yasaklama, bölge dışına çıkarma veya bölge içerisinde belirli yerlere girmesini veya yerleşmesini yasaklama" yetkisini getiriyor.

yaygın açlık sorunuyla karşı karşıya olan bölge halkının "batılı bir hayat tarzına" kavuşmakta olduğuna dair propaganda yapıldı.

TİHV Diyarbakır Temsilcisi Av. Sezgin Tanrıtkulu, "bölgede insan hakları ve demokrasiden yana olanlara karşı bir tahammülsüzlüğün olduğunu" belirterek, "Hem kurumlara hem de şahıslara karşı bir tavır sözkonusu. Her türlü hukuksuzluk ve sürgün bölgeye reva görülüyor. Bunun hangi ihtiyaçtan kaynaklandığı ise açıklanmıyor. Bir yandan insan haklarından bahsedip bir yandan bu kurumları kapatmak paradokstur" dedi. KESK Diyarbakır Şubeler Platformu Dönem Sözcüsü ve Tüm-Bel-Sen Şube Başkanı Abdülbaki Kazmacı ise, "İnsan hakları ihlalleri sürüyor. Baskılar emekçiler üzerinde de yoğunlaşmış. En ufak bir konuşma dahi soruşturma konusu olabiliyor. Birçok kamu emekçisi sürgün edildi. Bu sürgünler haklarını arayanları suçlu görme anlayışıdır. Yasaklar sürdükçe, Türkiye'de eksiksiz demokrasi hayal olacaktır. Bölgeye getirilen rock grupları, devreye sokulan futbol aktiviteleri yaşanan savaşı örtemeyecektir. Sorunların çözümü yasaklamalarla değil, karşılıklı arayışlarla olacaktır" dedi.

İnsan haklarıyla ilgili çalışma yapan kuruluşların bölgede inceleme yapması ve durumu rapor etmesi, 1998 yılında da engellendi.⁷ Örneğin, Tunceli'deki insan hakları ihlalleri ile ilgili faaliyetler yürüten Tuncelililer Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Selman Yeşilgöz'ün 30 Temmuz'a kadar Tunceli il sınırına girişi yasaklandı. Tunceli Valiliğinin 13 Temmuzda verdiği kararda, yasaklama gerekçesi olarak, "huzur ve güven ortamında bozulmalar olabileceği" ileri sürüldü. Derneğin İzmir Şube Başkanı Kemal Mutlu ise, Dersim Dayanışma Kurulu tarafından Tunceli'ye yapılan gözlem gezisi sırasında 3 gün gözaltında tutuldu.

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği İzmir Şube Başkanı Kemal Mutlu, 6 Ağustos günü İHD İzmir Şubesinde basın açıklaması yaparak, Tunceli gözlemlerini anlattı. "İnsansızlaştırma politikasına bağlı olarak bölgede göçün dayatıldığını, köylerin tamamen yakıldığını, ormanların yakılarak dozerlerle tahrip edildiğini" söyleyen Mutlu, "Kalan az sayıda köylerimize gıda ambargosu ve ulaşımı kısıtlaması getirilmesi, yayla ve yine geniş bir bölgenin yasak bölge ilan edilmesi, tarım ve hayvancılığın durma noktasına getirilmesi bölgeyi yaşanamaz hale getirmiştir. Onlarca yıldır mezarlarımızı dahi ziyaret edememekteyiz. Yine halkımızın yaşamında büyük önemi olan Baba Düzgün, Sultan ve Munzur ile Buyer Gölü, Sultan Hıdır gibi kutsal mekânlarımız ziyaret edilememektedir" dedi. Mutlu,

gözlem ve görüşlerini şöyle aktardı: "Şehir merkezi ve ilçelerde kalan az sayıdaki insanımız ise adeta muhasara altında her türlü fiziki, psikolojik ve ekonomik baskıyla yaşamaktadır. Başta sağlık hizmetleri olmak üzere gerekli tüm hizmetler durma noktasına gelmiştir. Yaşadığımız bütün olumsuzluklara neden olarak yetkili merciler bölgedeki savaşı göstermektedir. Bu durum, başta Kürt illeri olmak üzere bütün ülkeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik ve siyasi problemler gittikçe ağırlaşmaktadır. Çözümü ise insan haklarına saygı ve gerçek demokrasinin işler hale getirilmesidir."

Ev ve köy baskınları, 1998 yılında azalarak sürdü. Örneğin Iğdır'da 1994 yılında "faili meçhul" siyasal bir cinayette öldürülen DEP yöneticisi Faik Kızılay'ın evine 17 Mart günü baskın düzenleyen askerler kapı, pencere ve eşyaları kırdılar. Kızılay'ın eşi askerler hakkında suç duyurusunda bulundu. Siirt'in Dumlupınar ve Conkbayır mahallelerine Siirt Merkez Jandarma Karakolu ile Eruh'un Ekmekçiler köyünün korucuları tarafından 1 ve 2 Nisan günlerinde düzenlenen ev baskınlarında ise 50'ye yakın kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 13 kişi, Cumhuriyet Savcılığına çıkarılmadan serbest bırakıldı. Gözaltına alınanların işkence gördüğü bildirildi. HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turhan, evleri basılan kişilerin korucu olmadıkları için köylerinden göç ederek Siirt'in kenar mahallelerine yerleşen Binewe köylüleri olduğunu belirtti. Nusaybin ilçesi kırsal alanında 15 Mayıs günü çıkan ve 2 askerin ölümüyle sonuçlanan çatışmadan sonra, çatışma bölgesine yakın olan Büyükkardeş (Cinatamiho) ile Küçükkardeş (Cinatahis) köylerine, 17 Mayıs Dağlağaç Jandarma Karakolu tarafından baskın yapıldığı bildirildi. Askerlerin meydana topladıkları köylüleri dövdükleri ve bazı köylülerin yaralandığı açıklandı.

Siirt'in Kurtalan ilçesine bağlı Yukarı Çömlekçi Mahallesi (Kotibajor), 6 Ağustos günü Kurtalan Jandarma Taburundan top atışı açıldığı, mahalleye düzenlenen baskında da 3 kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Van'ın Saray ilçesine bağlı Koçbaşı (Çilik) ve Turan (Panemîng) köylerine 28 Ağustos günü saat 18.00 sıralarında Güllük köyü Jandarma Karakolundan havan ateşi açıldığı, Abdulhadi Özgül ve komşularına ait üç evin tamamen tahrip olduğu bildirildi. Saldırıda, Cemal Cansever ve Sadrettin Fidan isimli köylülerin ağır yaralanarak Van Devlet Hastanesine kaldırıldıkları öğrenildi. Yetkililer, havan atışının bir çatışma sırasında açıldığı, köylülere havan atışı açıldığı sırada çatışma olmadığını ileri sürdüler. Batman'ın Sason ilçesine bağlı Acar (Herende) Köyü Jandarma Karakolundan 28 Ağustos

7 OHY 11. maddesine göre, "genel güvenlik asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla" alınabilecek önlemlerden biri, "her nevi sahne oyunlarını ve gösterilen filmleri denetlemek, gerektiğinde durdurmak veya yasaklamaktır".

gecesi saat 21.00 sıralarında açılan top atışı sonucunda, Kozluk ilçesine bağlı Yanıkkaya köyü Çevrecik (Kaniyabere) mezrasında Barış Adnan Yavuz (2) adlı çocuğun öldüğü, 5 kişinin de yaralandığı bildirildi. Olayda yaralanan Halime Aktaş (30), Bedrettin (22), Evin (18), Yakup (22) ve Fehuşa Yavuz (35) adlı köylülerin Batman Devlet Hastanesine kaldırıldığı öğrenildi.

Diyarbakır'ın Kulp ilçesi kırsal alanında özel tim görevlileri ve "itirafçılar" ile PKK militanları arasında 23 Eylül günü çıkan ve bir PKK militanının öldüğü, 3 "itirafçı"nın da yaralandığı çatışmadan sonra, Çukurca (Çirik) köyüne baskın düzenlendiği, köyün rasgele tarandığı, meydana toplanan köylülerin dövüldüğü bildirildi. Elbistan İlçe Jandarma Komutanlığı ile Karahasanlışağı köyü korucularının, 27 Eylül günü Maraş'ın Atmalıkaşanlı ile Hasanali köylerine baskın yaparak bazı aileleri gözaltına aldıkları bildirildi.

Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Ağaçalı köyüne, 13 Kasım günü İlçe Jandarma Komando Birliği tarafından baskın düzenlendiği; köylüleri köy meydanına toplayan askerlerin, evleri arayarak un, yağ ve benzeri gıda maddelerine "fazla olduğu" gerekçesiyle el koydukları bildirildi. Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı köylerde, Aralık ayının ikinci haftasında Silvan Tabur Komutanlığı tarafından yapılan baskınlarda, yaklaşık 100 kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Gözaltına alınanlar arasında Eşme (Selikan) köyü muhtarı M. Emin Kılıç, Eski Ocak (Sehti) köyü muhtarı Mehdi Bahadır, Otluk (Heşter) köyü muhtarı ve Kaf (Kafu) köyü muhtarı M. Emin de bulunuyordu. Yine Aralık ayında Bingöl Emniyet Müdürlüğüne bağlı ekiplerin Yayladere ilçesine bağlı köylere yaptığı baskınlarda, Sabri Bozaba (Yolgüden köyü muhtarı), Haydar Beken (Yayladere Sarıtosun köyü muhtarı), Şükrü Parmak (Elazığ Karakoçan Karşıyaka köyü muhtarı) ve 7 köylü gözaltına alındı.

Olağanüstü Hal Bölgesindeki yol denetimlerinde jandarma, korucu ve itirafçıların yolculara davrandığı ve özellikle "itirafçı"ların ifadeleri üzerine çok sayıda kişinin keyfi biçimde gözaltına alındığı çok sayıda olay yaşandı. Örneğin, Batman-Sason karayolu, Ağustos ayında asker ve korucular tarafından denetim altına alındı. İlçe merkezine girişler yasaklanırken, çıkışlar da kontrollü olarak yapıldı. Giriş ve çıkış yapan yolcular da araçlardan indirilerek arandı. Özellikle Sason nüfusuna kayıtlı olmayan pek çok kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Tunceli'deki kontrollü yolculuk uygulamaları, 1998 yılında hafifletildi. Bazı yerleşim merkezlerinde, askeri birliklerin ve korucuların "operasyon" yaptıkları dönemlerde giriş ve çıkışlar yasaklandı (bkz. Zorunlu Göç.)

Diyarbakır'ın Lice ilçesi, 1998 yılında da yoğun baskılara sahne oldu. 9 Ağustos gece yarısı asker ve özel tim

görevlileri tarafından evlerin taranması sonucunda, Molla, Karahasan, Mumağa ve Delivan mahallelerinde bulunan evlerin hasar gördüğü bildirildi. Delivan mahallesinde Şehnaz Dolak (15) adlı çocuğun ağır yaralandığı öğrenildi. Pencereden giren G-3 mermisiyle yaralanan Dolak, taramanın ardından saat 03.00'de Lice'den çıkarılarak Dicle Üniversitesi Araştırma Hastanesinde tedavi altına alındı. Liceliler, olayı şöyle anlattı: "Damda uyuyorduk. Gece yarısından sonra aniden silah sesleri gelmeye başladı. Çocuklar, kadınlar bağır-maya başladı. Herkes ne yapacağını bilemez durumda kendini evin içine atmaya çalıştı. Kurşunlar üstümüzden vızıldıyordu. Çoğu evlerin duvarlarına ve camlarına isabet ediyordu. Önce baskın olduğunu zannettik. Sonra kurşunların asker ve özel tim mevzilerinden ve taburun içinden geldiğini görünce, bir an 1992 yılındaki gibi evlerimizi başımıza yıkacakları ve hepimizi öldürecekleri telaşına kapıldık. Tarama iki-ikibuçuk saat sürdü."

Olağanüstü hal uygulamaları, bölge dışında da yaygınlaştırıldı. 5442 sayılı İl İdaresi Yasasında 1996 yılında yapılan değişiklikle, Olağanüstü Hal Bölgesi Valilerine tanınan olağanüstü hal yetkileri bütün il ve ilçelerin idari yöneticilerine tanındı; böylece, olağanüstü hal uygulaması olarak görülen bazı "özel harekât" uygulamaları, başka yerlerde de görülmeye başlandı. Bu durum kolluk güçlerinin, görev yaptıkları her an ve her yerde olağanüstü haller oluşturabildiklerini de gösterdi.

Olağanüstü hal ve "özel harekât" uygulamalarından, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da resmen Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında ya da "mücavir il" statüsünde olmayan pek çok il de etkilendi. Sivas, Erzurum, Ağrı, Iğdır, Kars, Malatya, Erzincan, Elazığ, Maraş, Urfa ve Antep'te yaşayanlar da olağanüstü hal uygulamalarından etkilendiler.

Olağanüstü hal uygulamalarının yaygınlaşmasından, bölgedeki diğer illerin yanı sıra, Karadeniz Bölgesindeki bazı iller ve Hatay da etkilendi. Bu bölgelerde olağanüstü hal resmen ilan edilmedi, ancak İl İdaresi ve "Terörle Mücadele" yasalarında yapılan değişiklik ile Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği (9 Ocak 1997), olağanüstü hal uygulamalarına yasal çerçeve oluşturdu. Olağanüstü Hal Bölgesinde edinilen "özel harekât" deneyimi, Karadeniz ve diğer bölgelere de yayıldı. Sivas'ın yanı sıra Karadeniz ve Hatay'da da, "yargısız infaz" ve işkence iddiaları artmaya başladı.

Olağanüstü hal uygulamaları, suç örgütleri için elverişli bir zemin oluşturdu. Bazı özel tim görevlileri, jandarma astsubayları, korucu ve "itirafçılar", kendilerine verilen yetkileri ve şiddet ortamını, "özel güvenlik harekâtı" kapsamında rutin görevlerinin yanı sıra başka yasadışı faaliyetler için de kullandılar.

1997 yılında Şırnak'ta bir otomobili gasp ederek Mersin'e gelen ve burada işledikleri bir cinayetten sonra tutuklanan Adil Altan ve Mehmet Güngör adlı "itirafçılar", yargılandıkları davadan müebbet hapis cezasına çarptırılınca, görev aldıkları bazı faaliyetlerle ilgili açıklama yaptılar. Bu ifadeler, "itirafçılar"ın durumuyla ilgili yeni bilgiler sağladı. Altan ve Güngör, tutuklu buldukları Silifke Cezaevinden Mersin 1. Ağır Ceza Mahkemesine yazdıkları "itiraf" metninde, MİT, JİTEM ve "Terörle Mücadele Şubesi"ne bağlı olarak çalıştıklarını; PKK'den kaçtıktan sonra hem köy korucusu hem de "itirafçı" olarak Şırnak JİTEM, Silopi JİTEM ve Diyarbakır Psikolojik Harekât Dairesinde görev yaptıklarını belirttiler. Mehmet Güngör, "Teslim olduktan sonra kısa bir süre Adil Altan'la birlikte Diyarbakır Cezaevinde kaldık. Bu süre içinde sürekli operasyonlara götürüldük" dedi. Adil Altan ise, "1996 yılında Cudi operasyonunda 8 kişi teslim oldu. Çatışmalarda 1 asker yaralandığı için Özel Harekât Komutanı ve Tabur Komutanının emri doğrultusunda teslim olan 8 PKK'liyi tarayarak infaz ettik." dedi. Altan, geçmiş yıllarda kaybolan, cezaevlerinden çıkarıldıktan sonra geriye dönmeyen bazı itirafçılarla ilgili de şu iddialarda bulundu: "1996-97 yılları arasında itirafçı arkadaşlarımızdan 15 kişi, Diyarbakır Cezaevinden Psikolojik Harekât tarafından izne diye götürülüp Bingöl'de Behçet Binbaşı'ya teslim edildi. Operasyonlarda bir süre kullanılarak gerekli bilgiler alındıktan sonra öldürüldüler. Emri veren de Tim Komutanı Mehmet Sifki ve yardımcısı Cemal'dir. Ondan sonra Behçet Binbaşı öldürülen itirafçıların görevden gelirken sudan geçtiğini ve boğularak öldüklerini söyledi. Yine benimle devamlı çalışan arkadaşım Yunus Dizlek de, Şırnak istihbarat ve Silopi istihbarattan Serdar Albay'la devamlı çalışıyordu. Fehmi Albay ve Serdar Albay, Yunus'u da öldürüp Habur suyuna attılar. Sorduğumuzda ise Irak'a, göreve gittiğini söylüyorlardı."

Koruculuk Uygulaması

"Gönüllü" koruculuk uygulaması, 1998 yılında da devam etti. Koruculuk baskısı ve koruculaştırma amacıyla işkence, DGM'de "yardım ve yataklık" suçlamasıyla yargılayıp mahkûm etme, zorunlu göç, kaybetme ve yargısız infaz olayları azalırken, korucuların bu tür uygulamalarda etkin görevler aldıkları gözlemlendi. Ayrıca, korucular, boşaltılan köylere ya da korucu olmamaları nedeniyle köylerinden-mezralarından sürülen kişilerin ev, bahçe ve tarlalarına el koydular. Tecavüz olgularının yanı sıra ve tecavüzün hoş görülen bir biçimi olan "kız kaçırma" olgularında da artış oldu. Bazı korucuların, uyuşturucu kaçakçılığında önemli bir rol oynadıkları ve zaman zaman kolluk güçlerinde görevli kişilerle ya da itirafçılar-

la da işbirliği yaparak suç örgütlerine katıldıkları ortaya çıktı.

Silahlanan ve resmi güç kazanan korucular, kişisel ya da ailevi anlaşmazlıklarında da yoğun olarak silahlı şiddete başvurdular. Koruculuk, aşiret yapılarını güçlendirdi. Kolluk güçlerine ve itirafçılara, insan hakları ihlalleri ve diğer suçlarıyla ilgili olarak tanınan dokunulmazlık, koruculara da kısmen sağlandı. Örneğin, Isparta Ağır Ceza Mahkemesinin 7 askerini öldürülmesinden sorumlu tutarak hakkında tutuklama kararı çıkardığı ve 23 yıldır aranan Jirki aşireti reisi korucubası Tahir Adıyaman, 1998 yılında da cezalandırılmadı. Şırnak'a bağlı Beytüşşebap ilçesi Çeman (Başaran) beldesinde komando bölüğüne bitişik bir evde yaşadığı bildirilen Adıyaman'ın tutuklama müzakeresi, 21 Nisan günü yenilendi. Eski İçişleri Bakanı Mehmet Ağar, Adıyaman'a bir araba hediye etmiş; aranmakta olan Adıyaman, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüşmüştü.

Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Geçitaltı (Gox) köyünde 28 Şubat günü Mala Genco ile Mala Sino aşiretlerine mensup korucular arasında çıkan çatışmada, İsmet Genç (35) adlı korucu öldürüldü. Tahsin Göçmüş ve Musa Göçmüş adlı korucular Kozluk Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tutuklandı.

Korucular, kendilerine uygulamada tanınan yetkileri ve keyfi takdir hakkını kullanarak bölgelerinde ve zaman zaman da bölge dışında yaygın bir baskı kurdular. Korucuların işledikleri suçlar ve bu suçların bazıları kamuoyuna da yansıdı. Örneğin, Diyarbakır'ın Çınar ilçesine bağlı Beşpınar köyünde korucuların, göç eden 30 ailenin köye dönmesine izin vermediği ve köyden göç etmeyen köylüleri de çeşitli gerekçelerle tehdit ederek haraç aldıkları bildirildi. Korucuların, köyden 1995 yılında göç etmek zorunda bırakılan ailelerin arazi ve evlerine el koydukları belirtildi.

Koruculuk baskısı, 1998 yılında da devam etti. Bazı köylerde korucu olmayı kabul etmeyen aileler göç etmeye zorlandı, göç etmeyenlere gıda ambargosu, keyfi tutuklama, işkence uygulandı. Koruculuğu bırakmak isteyen köylüler de aynı uygulamalarla karşılaştılar. Örneğin, Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı Zom (Aran) köyünde Ocak ayında silah bırakan 22 korucuya, koruculuktan ayrılmakta ısrar etmeleri halinde göç etmek zorunda oldukları bildirildi. "Gönüllü korucular" Fesih Yılmaz, Abbas Vurgun, Ramazan Vurgun, Cuma Vurgun, Mehmet Yalçın, Cemal Yalçın, Burhan Yalçın, Hamdullah Ökmen, Hamdullah Bal, Reşit Oral, Nazım Temel, Sabri Kırmızıgül, Veysi Kırmızıgül, Hasan Ertur, Esat Demircan, Nuri Aydemir, Veysi Aydemir, Selahattin Aydemir, Hüsnü Aydemir, Mehmet Uncu, Mehmet Barış ve Süleyman Barış istifa etmek istediklerini belirterek 16

Ocak günü Kızıltepe Jandarma Tabur Komutanlığına başvurdu. Aynı gün silahlarını teslim eden korucular, askerler tarafından zorla koruculaştırıldıklarını ve harekâtlarda ön saflara sürüldüklerini belirterek, "Koruculuğu bize tehditlerle kabul ettirdiler ve adımızı da 'gönüllü korucu' koydular. Bile bile ölüme sürüklendik. Her çatışmada ön planda biz vardık" dediler. Silah bırakmak için gittikleri Tabur Komutanlığında PKK'li olmakla suçlandıklarını belirten korucular, "Madem ki PKK militanıydık bize neden silah verdiler? Neden güvendiler? Bu suçlamalarından sonra anladık ki bizim hiç önemimiz yok. 'Kürt'ler birbirlerini boğazlasınlar da nasıl olursa olsun' diyorlar" dediler. Jandarma, 17 Ocaktan itibaren köylülerin hayvanlarını meraya çıkarmalarını yasakladı. Köylüler, "Korucubaşı askerlerin talimatı üzerine bizi tehdit etti. Silah almayacağımızı söyledik. Bunun üzerine Tabur Komutanı 'Silah almazsanız evlerinizi başınıza yıkarım' diye tehdit etti. Ancak biz silah almamaya kararlıyız" dediler.

Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Değirmenci köyünde bulunan yaklaşık 13 korucunun, 11 Mart günü İlçe Jandarma Tabur Komutanlığına başvuru yaparak silah bırakmak istediklerini söylemeleri üzerine, 12 Mart günü Kalemdan köyü Seyyar Jandarma Karakolunda görevli bir yüzbaşının, Değirmenci köyüne giderek "Devletten bu kadar para aldınız. Karnınız doydum şimdi "silah bırakacağınız" diyorsunuz. Bu silahlar bırakılırsa, kafanızı koparırım" dediği ileri sürüldü.

Lice'de koruculuk baskısı 1998 yılında da sürdü. Mart ayı sonlarından itibaren Lice köylerine baskın yapılarak, korucu olmayan köylülerin de koruculuğa zorlandığı bildirildi. 25 Mart günü Tutê köyü yakınlarında devriye gezen bir askeri aracın mayına çarpması sonucu 3 askerin ölümü ve 9 askerin yaralanması sonrasında köyü boşaltan askerlerin, özellikle Tutê köyüne komşu köyleri korucu olmaya zorladığı öğrenildi. Koçera, Merdinya, Herak ve Darakol köylerine baskın düzenleyen Lice Tabur Komutanlığına bağlı askerlerin, köylüleri korucu olmaları ya da köyleri boşaltmaları için tehdit ettikleri belirtildi. Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde ise, 20 Nisan günü Yeşilköy mahallesine baskın düzenleyen İlçe Jandarma Tabur Komutanlığına bağlı askerlerin, mahallede yaşayanları, korucu olmaları için tehdit ettikleri bildirildi. Askerlerin, mahalle sakinlerinin kabul etmemesi halinde evlerinin yakılacağını söyledikleri öğrenildi. Yeşilköy mahallesinde yaşayan bir kişi, "Askerler 3 yıl önce bütün evleri yaktılar. Ancak yakılmasına rağmen bizler yine evlerimizi onardık ve göç etmedik. Çocukları PKK'ye katılan ailelere evlerini onarma hakkı tanımadılar ve birçoğu Diyarbakır'a göç etmek zorunda kaldı. Komutan onlara 'Ya çocuklarınızı örgütten getirir bize teslim edersiniz ya da Kulp sınırları içerisinde yaşayamazsınız' dedi. Bunun üzerine birçok aile göç etmek zorunda kaldı" dedi.

III.3

KÜRT SORUNU VE PKK

Kürt sorunu, Türkiye'nin gündemine 1980-83 askeri rejiminin ardından PKK'nin silahlı eylemleri aracılığıyla geldi. 1987 yılına kadar köy ve mezralara silahlı baskınlar düzenleyerek ve kolluk güçleriyle çatışmaya girerek Türkiye'nin güneydoğusunda güç kazanan PKK, 1990'lı yıllarda Türkiye'nin kamu yaşamında belirleyici bir güç haline geldi. 1992-93 yıllarında PKK'ye ve özellikle sivil halk arasında kazandığı desteğe karşı geliştirilen "özel güvenlik harekâtı", çatışmalarda ya da PKK'nin çatışmalara taraf olmayan kişilere saldırılarında yaşamını kaybedenlerin yanı sıra, çok sayıda kişinin "yargısız infaz", "faili meçhul siyasal cinayetler" ve "işkence" sonucunda öldü; 1998 yılı sonuna kadar en az 3.500 yerleşim birimi boşaltıldı ve yaklaşık 3 milyon kişi zorunlu olarak göç etti. Olağanüstü hal uygulamaları kapsamında olağan bir yaşamı tanımayan bölge halkı, yaygın ve sistematik işkence, keyfi gözaltı ve tutuklamalarla karşı karşıya kaldı. 1992 yılından itibaren geliştirilen yeni bir "konsept" ile, Türkiye'nin pek çok yerinde Kürtler, MGK politikaları ile PKK arasında seçim yapmaya zorlandı. PKK ile çatışmalar sırasında çok sayıda gencin yaşamını kaybetmesi, Türkiye'nin başka yerlerinde yaşayan Kürtlere yönelik düşmanlığa ve saldırılara zemin hazırladı.

PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan, 1993 yılından itibaren sık sık ateşkes denemeleri yaptı. Kürt sorununun barışçıl yollardan çözümlenmesini ve bu çözümden PKK'nin taraf olarak kabul edilmesini istediğini söyleyen Öcalan, 1993 yılından itibaren "Bağımsız Kürdistan" amacından vazgeçtiğini açıklayarak önce federasyon ve daha sonra da özerkliği savundu. Öcalan, 1997 yılından sonra, ise Türkiye'de demokratikleşme ile Kürtlerin anadilinde eğitim ve ifade gibi temel haklarının tanınmasının, Kürt sorununun çözümü için yeterli olacağını ileri sürdü. Bu dönemde PKK, Kürt sorununun uluslararası bir siyasal sorun haline gelmesi için çabaladı.

1 Şubat gecesi Med-TV'de konuşan Öcalan, Türkiye

hükümetinin kendisine güvence vermesi durumunda teslim olacağını söyledi. Federasyon isteğinden de vazgeçtiklerini belirten Öcalan, "Anayasa değişikliğiyle, PKK, adını değiştirerek yasal bir parti olarak Meclis'te yer alsın. Can güvenliğimi ve yargılanmayacağımı garanti etsinler ben de teslim olayım" dedi. Öcalan, şöyle konuştu: "Türkiye'nin bölünmesini değil, mevcut sınırlar içinde devletin yeniden yapılanmasını istiyoruz. İflas eden devlet çetelerden arındırılmadıkça, Anadolu'daki dini inanç ve kültürel mozaikler ortadan kaldırılmaya çalışıldıkça bu iş bitmez. Biz bu süreç içinde federasyon isteğimizi ortadan kaldırmayı doğru buluyoruz."

17 Nisan gecesi Med-TV'de gazetecilerin sorularını yanıtlayan Öcalan, ayrıca "Kürt sorununun siyasi çözümü için halka gidilmesi gerektiğini" söyledi. Öcalan, bir gazetecinin, "Eğer Türkiye gerçekten Kürt sorununa bir çözüm düşünüyorsa, bu çözümü kiminle görüşecek? Siz ısrarla kendinizi mi muhatap olarak göstereceksiniz, yoksa Kürt tarafıyla muhatap olarak adres neresi?" sorusu üzerine, şöyle dedi: "Meseleyi daha da yokuşa sürmemek gerekiyor. Sorun ter dökenlerle çözülür. İlla gelsinler benimle görüşsünler diye bir derdim yok. Sorunun muhatabı Kürt halkıdır. Zindanı da gören, acısını da çeken Kürt halkıdır. Bir seçim yapılsın, kendi milletvekilleri ortaya çıksın, onlarla diyalog başlatılsın. Bundan daha makulü olur mu? Baskısız bir seçim yapılsın, halk kimi istiyorsa, kendi sorunlarını çözmek için onay versin. En doğru yol bu değil midir? Sorun eğer halk sorunu ise halkın temsilcileriyle sorunun çözülmesi kadar doğal bir yol var mı? Hadi benim adım, PKK'nin adı teröriste karışmış, o zaman halka gidelim."

MGK stratejisini de değerlendiren Öcalan, "PKK'yi marjinalleştirip, geniş bir Kürt cephesi yaratıp, bunların muhatap kılınmak istendiğini" söyledi. Öcalan, "Bunlar olmayacak duaya amin demektir. Haydi kabul ediyorum, böyle Kürtler muhatap olarak görülsün, şimdi bununla neyi çözebilirler, neyi tartışacaklar?" dedi. PKK lideri,

şöyle devam etti: “İradesi olmayanın muhatabı olabilir mi? Bir soruna kan, ter vermeyenin muhatap olma gücü var mıdır? En iyi muhatap, bizim açımızdan da en çok bizimle savaşıyorlar diyorum. Bu her savaşta böyledir. Maalesef politikacısında cesaret görmedik.” Öcalan, “Yalnız PKK’yi muhatap olarak dayatma gibi bir niyetim yok. Fazla isabetli de olmaz. PKK bu konuda gerçekten oldukça anlayışla davranacaktır. Bünyemizde sorun yok. Ama Kürt çevreleri için de ciddi bir iradenin gelişmesi gerektiğine inanıyoruz” dedi.

Kendisine yönelik suikast girişimlerini değerlendiren Öcalan, “Bir kişi için her gün, her an her şey olabilir. Siyasal yöntemle de olabilir, teknik yöntemlerle de olabilir. Şimdi bunu yapsalar da, bunu çok başarılı olarak değerlendirmem gerekiyor. Biz kişi olarak rolümüzü önemli oranda oynadığımızı inanıyoruz. Benim burada söyleyebileceğim halkımızın da bu tür gelişmelere kendini açık hale getirmesi, kaderini bir kişiye bağlamaktansa, kendi öz kurumlarına, bir önderlik kurumuna daha çok önem vermesi” dedi.

Öcalan, Ağustos ayındaki bir programda ise, “Büyük bir siyasi, demokratik hamle içine girmemiz gerektiğini vurguluyorum. Göreceğiz ki, tüm Türkiye ve Türk halkı bundan kazanacaktır. Türkiye’yi sevmek demek, halklarını, onların kültürünü sevmek demektir. Kendimize son derece güvenmek, hiçbir ödün vermeden gerçek Türkiyeliliğin ne olduğunu göstermek zorundayız. Ortada rantla geçinmekten başka derdi olmayan, vurgunculuğu siyaset yerine koyanların anlayışsızlığı yüzünden acımasız bir savaşı yaşamak zorunda kaldık. Türkiye’nin çok şiddetli olarak bir demokrasi ihtiyacı vardır. Kilidi Kürtler açacak. Kürtler için ulusal, Türk halkı için demokratik kimlik gerek” dedi.

Öcalan, Haziran ayında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisine gönderdiği bir mektupta ise, “Türk hükümetinin bilinçli olarak bölgeyi Kürt nüfusundan arındırma politikası izlediğini” ileri sürdü. Öcalan, “Her ne kadar Türkiye bu politikasında kısmen başarılı olmuşsa da, uzun vadede Kürt sorununun Türkiye’nin batı bölgelerine ve buradan Avrupa’ya sıçramasına neden olan bir insani trajedi yaratmıştır” dedi. Öcalan, “Bizim ortadan kaldırmamız, Kürtlerin topyekün göç etmesini ve Avrupanın her tarafına dağılmalarına yol açacaktır” diyerek, Kürt sorununun acil bir siyasi çözüme ihtiyacı olduğunu ve bu çözümün Kürt kimliğinin tanınması ve anayasal haklarının garanti altına alınmasını kapsamaması gerektiğini belirtti. Öcalan, Türkiye’yi “sorunu şiddetle çözmek isteyen taraf”, PKK’yi ise “soruna diyalog yoluyla çözüm bulmaya çalışan taraf” olarak nitelendirdi ve iki kez ateşkes ilan eden örgütün, yeni bir ateşkes ilan etmeye hazır olduğunu bildirdi.

Olağanüstü Hal Bölgesi ve çevre illerde, sivil halka

“PKK’ye destekledikleri” gerekçesiyle yapılan baskılar 1998 yılında da sürdürüldü. Ancak, köy boşaltılma ve yakma uygulamalarında azalma görüldü. Köy baskınları ve bu baskınlarda halka işkence yapılması, gıda ambargosu ve yayla yasağı gibi uygulamalarla ise sıkça karşılaşıldı (bkz. Zorunlu Göç). Yetkililer tarafından PKK ile ilişkilendirilen bazı günlerde, örneğin Newroz ve Dünya Barış Gününde ve özellikle PKK’nin askeri kanadı silahlı eyleme başladığı 15 Ağustos 1984’ün yıldönümlerinde, keyfi gözaltı ve işkence uygulamalarında tırmanma görüldü. Ağustos ayının ikinci haftasında, yol denetimleri ve gözaltı uygulamaları yoğunlaştı. Lice-Kulp, Bingöl-Genç, Elazığ-Palu güzergâhlarına zırhlı birlikler yerleştirildi. Diyarbakır’ın Kulp ilçesinde zorunlu göçmenlerin yaşadığı Vali Ünal Erkan mahallesi ile Yeşilköy mahallesinde bulunan evlere 10 Ağustos günü akşam saatlerinde baskın düzenlendi ve bütün evlerde arama yapıldı. Siirt’in Çakmak mahallesine polisler tarafından 12 Ağustos günü gece saat 23.00 sıralarında baskın düzenlendi. Mahallede bulunan bütün evlerde arama yapan polisler, yaklaşık 20 kişiyi gözaltına aldı. Baskında özellikle HADEP yönetici ve üyelerinin evlerinin hedef alındığı, mahallede bulunan HADEP il sekreteri Baki Taşçı’nın evine giren sivil polislerin, evdeki eşyaları tahrip ettikleri bildirildi. Polisin mahalleyi tamamen kuşattığını söyleyen HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turhan, arama bahanesiyle girilen evlerin dağıtıldığını belirtti ve “Aramalar sırasında en küçük hareket bile dayak nedeni olmuştur” dedi.

İstanbul’un çeşitli semtlerinde de siyasi polis tarafından ev baskınları düzenlendi. İzmir’de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Yamanlar, Gaziemir, Buca, Narlıdere ve Çiğli semtlerinde sivil ve resmi polisler tarafından olağanüstü önlemlerin alındığı kaydedildi. Sözkonusu mahalle ve semtlere giriş çıkışların kontrol altında tutulduğu belirtildi. Adana’da Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Dağlıoğlu, Gülbahçe, Hürriyet, Barbaros, Yenibey, Kiremithane, Anadolu, 19 Mayıs, Havuzlubahçe mahallelerinde polisin konvoylarla gezerek halkı tedirgin ettiği bildirildi. Bu mahallelerde bulunan kahvelerin de sık sık basılarak kimlik kontrollerinin yapıldığı ve çok sayıda kişinin gözaltına alındığı rapor edildi.

13 Ağustos günü Hakkâri’nin Yüksekova ilçesinde HADEP İlçe Başkanı Hetem İke, Lütfü Buldan, Kemal Aslan, Cevdet Bora ve Engin Aka’nın da aralarında bulunduğu toplam 11 kişi gözaltına alındı. Urfa Ceylanpınar’da HADEP ilçe yöneticileri Süleyman Taş ve Ahmet Dağtekin, üyeler Şehmus Sürer ve Hilmi Sürer gözaltına alındı. Gözaltında kaba dayak ve hakaretlere maruz kalan HADEP’liler aynı gün serbest bırakıldı.

Öcalan’ın İtalya’ya geçmesinin ardından, Türkiye’de MGK ve İçişleri Bakanlığı tarafından koordine edilen

Öcalan karşıtı gösteriler ve bu gösteriler sırasında HADEP'e ve Kürtlere yönelik saldırılar, Türkiye'de toplumsal gerilimi son derece artırdı.

a) PKK ve Dış İlişkiler

1998 yılında da, Türkiye'nin dış ilişkilerinde PKK belirleyici oldu. Geçmiş yıllarda bütün komşu ülkeleri, ABD ve Avrupa ülkelerini PKK'yi desteklemekle ve Kürt sorunu konusundaki Türk tezini kabul etmemekle suçlayan hükümet, 1998 yılında ABD'den büyük destek gördü. Özellikle Öcalan'ın Suriye'den ayrılıp önce Rusya ve İtalya'ya geçmesi, Türkiye'nin İtalya başta olmak üzere Avrupa ülkeleriyle olan ilişkilerinde ciddi bir gerginlik konusu oldu.

1997 yılında, MGK'nin, İran'a yönelik "PKK'yi destekleme" suçlamaları, İran ile Türkiye arasında (muhtemelen siyasiyal tutuklu ve mültecilerin karşılıklı iadesini de içeren) "güvenlik görüşmeleri"nin yeniden başlatılmasıyla sona ermişti. Ancak gerginlik, 1998 yılında da sürdü.

MGK tarafından PKK'yi desteklemekle suçlanan başlıca ülkelerden biri, 1998 yılında da Yunanistan oldu. PKK, 1998 yılında da pek çok ülkenin yanı sıra Yunanistan'da da büro açtı. Dışişleri Bakanlığı, 2 Mayıs'ta yaptığı bir açıklamada, "Yunanistan'ın Türkiye politikaları bir terör örgütünün ipoteği altına girmektedir" dedi. Açıklamada, "PKK'nin Yunan Meclis Başkanı Vekili ve Yunan milletvekillerinin katılımı ile Atina'da açıklamalar yapan bürosunun, doğrudan Türkiye'nin toprak bütünlüğünü ihlale dönük ve terörü özendiren bir temsilcilik olduğu" ileri sürüldü. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin teröre karşı mücadelesinde büyük ilerleme sağladığı bir dönemde Yunanistan'ın tükenen terörü canlandırmak için özel bir çabaya girdiğini" iddia etti. PKK'nin, Haziran ayında Bağdat'ta bir büro açtığı bildirildi.

Almanya'da PKK ve ilişkili kuruluşlara 26 Kasım 1993 tarihinde getirilen yasak uygulanmakla birlikte, bu ülkedeki önlemler Türk hükümeti tarafından tatmin edici bulunmadı ve gerginlik devam etti.

Türkiye hükümetinin PKK'ye yönelik olarak Avrupa'da yürüttüğü çalışmalarda, PKK'nin uyuşturucu ticaretiyle bağlantısı olduğu savı, temel savlardan biri olarak 1998 yılında da kullanıldı. Buna karşılık, Almanya Federal Kriminal Dairesinin uyuşturucu ile ilgili gizli raporunda, "PKK'nin Kürt uyuşturucu kaçakçılığını yönlendirdiği iddiasını doğrulayacak ciddi bir kanıt yoktur. Bunun aksini savunmak hatalı bir sonuca götürür" sonucuna varıldığı bildirildi. Raporda, uyuşturucu ticareti ile ilgili aramalarda yakalanan şahısların zaman zaman PKK ile aralarında ilişki kurmaya çalıştıkları, ancak bu yönüme iltica hakkından yararlanarak sınırdışı edilmeme amacıyla başvurdukları belirtildi.

Suriye hükümetinin, 20 Ekimde Türk ve Suriye güvenlik

yetkilileri arasında yapılan bir anlaşmadan sonra Öcalan'ın ve PKK'nin kendi topraklarında kalmasını yasaklaması, Suriye'nin su sorunu nedeniyle PKK'yi desteklediği savını güçlendirdi. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, Suriye yetkilileri ile Türk güvenlik görevlileri arasında yapılan görüşmelerin ardından Ekim ayında yaptığı bir konuşmada, şöyle dedi: "15 yıl sonunda PKK'yi kitlesel eylem yapamayacak noktaya getirdik. Hiçbir bölgede hâkim değil ve eylem de yapamamakta. Bu büyük fedakârlıkla olmuştur. Bugün dış destekle yaşayabilmekte. Bunun başında Suriye geliyor. Devlet olarak en üst düzeyde şu sonuca vardık: İşin kaynağı Suriye. Eğer bu destek kaldırılırsa PKK'nin dağılması kaçınılmazdı, varlığını sürdürmesi mümkün değildi. Suriye şu anda tarihinin en zayıf dönemini yaşıyor; siyasi, ekonomik, askeri. Yönetime karşı huzursuzluk var. Memur maaşlarını uzun zamandır ödeyemiyor. En çok güvendikleri Rusya. Suriye'nin üzerine gidersek, PKK'ye de en büyük darbeyi vururuz. Apo'yu görüşmeler başlamadan önce Rusya'ya gönderdiklerini tespit ettik. Rusya nezdinde girişim yaptık. Kontrol altına alacaklarını söylediler. Türkiye'nin yanı başından ayrılıp da 1.500 kilometre ötede, üstelik de kontrol altında bir yerde bulunması PKK bakımından çok büyük darbedir. Hakimiyetine, haberleşmesine izin verilmemesi önemli. Bazı şeyler yapılacak. Ancak Apo Suriye'den çıkarılmıştır. Suriye 600 PKK'linin isim listesini verdi. Bir kısmını iade, bir kısmını da sınırdışı edecekler, yenilerini ülkeye sokmayacaklar. Suriye'ye eleman göndereceğiz, onlar sürekli Suriye içinde denetim yapacaklar. Son bir haftada elde ettiğimiz sonuç, PKK'ye şimdiye kadar vurulmuş en ağır darbedir." Öcalan'ın Suriye'den ayrılarak önce Rusya'ya, daha sonra İtalya'ya gitmesi, 1998 yılında Kürt sorununu belirleyen gelişmelere yol açtı. Abdullah Öcalan, 30 Ekim günü Rusya'dan sığınma hakkı talebinde bulundu. Rusya Parlamentosunun alt kanadı Duma, bu talebin kabul edilmesi için Devlet Başkanı Boris Yeltsin'e çağrı yapan bir tasarıyı kabul etti. Türkiye'ye doğal gaz ve helikopter satmayı uman Rusya'nın bu talebi kabul etmemesi üzerine, Öcalan İtalya'ya gitti.

İtalya'nın Kasım ve Aralık aylarındaki kriz sırasında Abdullah Öcalan'ı Türkiye'ye iade etmeyi kabul etmemesi ise, İtalya'ya karşı ekonomik ambargo ve tehdit gösterilerine yol açtı. TSK'nin modernizasyonu için 1997 yılında 150 milyar dolarlık bir proje hazırlanmış olması, Türkiye'nin Avrupa hükümetleri ile ilişkilerinin yumuşatılmasına zemin oluşturdu.

Türkiye ile İtalya arasındaki gerilim, Öcalan'ın İtalya'ya girişi öncesinde, Sürgündeki Kürdistan Parlamentosuna (PKDW) seçilen temsilcilerin, 29 Eylülde Roma'da Parlamento binasında yemin etme ve bazı İtalyan parlamenterlerle ortak basın toplantısı yapma girişimiyle tur-

Avrupa hükümetlerinin Kürt sorunu ve PKK konusunda bir konsepti yok

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya'da yakalanmasından bu yana Avrupa ülkelerinde takınılan tavırlar ve son olarak Apo'nun mahkeme kararıyla serbest bırakılması Türkiye'de şiddetli tepkilere neden oldu. Yapılan yorumların birçoğunun ortak noktası, Avrupa'nın Türkiye'yi hedef alan gizli planları olduğu. Avrupa Kürt kartını oynamak amacı ile PKK'ya hayırhah mı davranıyor? İşin içinde Avrupa'nın ABD'ye karşı alternatif Kürt politikası geliştirme amaçları mı var?

... İtalya hükümeti, yakalamanın Almanya'nın iade talebine dayandığını belirterek Almanya'nın kapısını aşındırıyor. Almanya iade talebinden vazgeçiyor ve Apo'yu kesinlikle istemiyor. İtalyan Dışişleri Bakanı Öcalan'ı geri gönderme imkânlarını araştırmak için Rusya'ya gidiyor. Söylentilere göre ABD'ye bile teklif gidiyor.

İlgili Avrupa hükümetlerinin her gün izlediğimiz çaresizlikleri, karşılaştıkları bu beklenmedik durumla ilgili herhangi bir konseptleri olmadığını gösteriyor. Politikaları, başını belaya sokmama arzusuyla gösterilen reaksiyonlardan ibaret. Öte yandan, Avrupa ülkelerinin yarısı bile ilgilenmiyor konu ile. Ortada bir plan olsa, eşgüdümü olarak seslerinin yükselmesi gerekmez miydi?

Alman hükümeti iki ortaklı; büyük ortak sosyal demokratlar da iki başlı oldukları izlenimini veriyor. Alman iç politikasını yakından izleyenler, bu hükümetin dış politika planları yapacak halde olmadığını görebilir. Öcalan'ın yakalanmasından hemen sonra federal milletvekili olarak (bu makalenin yazarlarından biri olan) Cem Özdemir'in ortaya attığı, Öcalan'ın uluslararası bir mahkemede yargılanması fikrine Alman politikacılarının can simidi gibi sarılmaları, birkaç gün sonra bunun zorluklarının ortaya çıkmasıyla tekrar baş gösteren çaresizlik, bırakın bir planı, PKK ve Kürt sorunu konusunda bir konsept de olmadığını gösteriyor.

Türkiye'de "dostlar-düşmanlar" ayrımı temelinde analiz yapmak bir gelenek. Böylece başkalarını anlamak, en önemlisi kendinizi sorgulamak zahmeti ortadan kalkıyor. "Avrupa Sevr'i diriltmeye çalışıyor" denilmekte. Peki Almanya Sevr'de masanın neresinde oturuyordu? Geçen yüzyılda Avrupa devletleri "hasta adamı" boğazlamak istiyordu. Türkler bunun travması ile yaşıyorlar hâlâ. Ama Avrupa birlik değildi bu konuda. Nitekim Osmanlı'nın bir süre daha ayakta kalabilmesi, Avrupa devletlerinin aralarındaki çıkar çatışmalarına bağlıdır.

Şunu vurgulamak istiyoruz: Avrupa'nın Kürt sorunu ve PKK konusunda bir konsepti yok ve inisiyatif Türkiye'ye düşüyor. Yıllardır kan ve gözyaşı ile yaşayan bir ülkenin, tam da bugünlerde bir konsept geliştirmesinin zor olduğunu bilmekle birlikte, ortada gerek Avrupa gerekse Türkiye açısından bir tıkanma gördüğümüz ve bunun sonuçlarından endişe duyduğumuz için, konunun sahibi olması itibarıyla Türk kamuoyunda bu tartışmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Avrupa'daki bazı bakış açılarını aktarmak istiyoruz: Öncelikle Avrupa kamuoyunun ortada bir Kürt meselesi gördüğünü, altını çizerek belirtmek gerekir. Ancak bu noktada Avrupa kamuoyu genelde ne Turgut Özal'dan, ne de Süleyman Demirel ve Erdal İnönü'nün 1991'de Diyarbakır'da yaptıkları "Kürt realitesini tanıyoruz" açıklamalarından öte bir noktada değil. Problem, bizim gözleyebildiğimiz kadarıyla ve kimi Türk yazarlarının da vurguladıkları gibi, Türkiye'nin bu noktada geriye gitmiş olmasından kaynaklanıyor. O yılların kavrayışıyla veya Mesut Yılmaz'ın 1995 seçimleri öncesinde Yaşar Kemal ile yaptığı görüşmede benimsediği yaklaşım ile Türkiye bu konuda inisiyatifini yakalayabilirdi.

Eğer Türkiye'de 1990'ların başında esen rüzgarlar bugün yeniden canlanırsa, bu, herhangi bir konsepti olmayan Avrupa'nın tavrının biçimlenmesini de kolaylaştırır. Eğer "dostlar - düşmanlar" klişesinin ötesine geçip durum anlaşılacak isteniyorsa, Avrupa'nın PKK'yı ve Öcalan'ı genel bir siyasi hadisenin terörle karışık bir parçası olarak gördüğünü kabul etmek ve ardında başka bir niyet aramamak gerekir. Elbette ki Avrupa toplumlarında Türkiye'nin bölünmesini isteyen çevreler vardır, ama bunlar hiçbir yerde iktidarda olmayan, böyle bir konuma gelme şansı da hiç bulunmayan marjinal kesimlerdir.

Eğer Türkiye'de binlerce köy boşaltıldı ve yüzbinlerce insan Avrupa'nın yolunu tuttuysa; terörizmi bir avuç çilginin eylemi olarak tanıyan Avrupa onbinlerce insanın katıldığı sayısız eylemle sarsılıyorsa, Avrupa'yı anlamak zorunluğu vardır.

Türkiye yedi yıl aradan sonra "Kürt realitesini" hatırlamak zorunda. Ne "Kürt realitesi" ne de "Kürt sorunu" Avrupa'da icat edilmedi. Sorun, Türkiye'nin sorunu. Ama Kürt mülteci akını ile başlayan ve Öcalan'ın İtalya'ya gelmesi ile gelişen bir süreçle, Avrupa'ya ihraç edildi.

Avrupa ülkeleri bir gün "düşman", öteki gün "dost" olamaz. Avrupa'daki Türk medyası "Sosyal Demokrat ve Yeşiller göçmen Türkler için iyi, ama Türkiye için kötü" diyorsa, bu ancak şizofrenik bir analiz olur...

Türkiye çağdaş, çoğulcu demokrasi ve insan hakları anlayışı ile vatandaşları ile olan sorunlarını çözmeye koyulursa ve gerginliği düşürücü stratejiler geliştirebilirse, karşı karşıya olduğumuz sorunun siyasi boyutları giderek dumura uğrayacaktır. Böylesi politikalar kanımızca Avrupa'dan sadece destek bulacaktır. Bu durumda Avrupa da hiç istemediği ve sonuçlarından rahatsız olduğu bir yükten kurtulacaktır...

Cem Özdemir - Alper Öktem, *Milliyet*, 21 Aralık 1998

manmıştı. PKDW'nin başvurusunun ardından, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi İnal Batu, İtalyan Parlamento Başkanı Luciano Violante'yi ziyaret ederek basın toplantısına izin vermemesini istedi. Luciano Violante ise, Büyükelçi Batu'ya İtalyan yasalarına göre tüm özgürlük haklarından yararlanan milletvekillerinin bir veya birden fazla kişilerle yapacakları görüşmelere engelleme yetkisine sahip olmadığını belirtti. Türk Dışişleri Bakanlığı, İtalya'ya bir nota vererek toplantının engellenmesini istedi. Toplantının yapılmasının ardından, İtalyan firmalarının, TSK'nin modernizasyonu kapsamında açılan toplam 9 milyar dolarlık savunma ihalelerinde devre dışı bırakılacağı açıklandı. Eylül ayı sonunda yapılan MGK toplantısında, "İtalya'ya diplomatik yollardan gereken uyarının yapılması, bu ülkenin Türkiye'ye yönelik bu tutumundan vazgeçmemesi durumunda ise, başta 4,5 milyar dolarlık saldırı helikopteri ihalesine katılan Agusta firmasının veto edilmesi olmak üzere bir dizi ekonomik yaptırım uygulanması"nın kararlaştırıldığı bildirildi.

b) Şemdin Sakık'ın Tutuklanması

Hakkında Abdullah Öcalan'ın "ölüm emri çıkardığı" ileri sürülen PKK Merkez Komite Üyesi Şemdin Sakık, 15 Mart günü Irak Kürdistan Demokrat Partisine (KDP) teslim oldu. Sakık, Ocak ayında, örgütün "Amed Eyalet Sorumlusu" Sait Çürükkaya ve bölgedeki 5 komutanla birlikte, sorgulanmak üzere Abdullah Öcalan tarafından Kuzey Irak'a çağırılmıştı. Sorgulama sonucunda, Öcalan'ın "ölüm emri" vermesi üzerine, Sakık'ın 6 korumasıyla birlikte, Diana yakınlarındaki kamptan kaçarak Erbil'de KDP yetkililerine teslim olduğu ileri sürüldü.

Şemdin Sakık ve kardeşi Arif Sakık'ın, Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığı timlerinin operasyonu ile 13 Nisan günü Duhok'ta yakalandığı ve ardından Diyarbakır'a getirildiği iddia edildi.⁸ Sakık'ın yakalandığı mı yoksa teslim mi olduğu konusu açıklığa kavuşmadı. Genelkurmay Başkanlığı operasyonla yakalandığını iddia ederken, Sakık'ın teslim olmuş olabileceğini iddia eden Abdullah Öcalan, Şemdin Sakık'ın tutuklanmasının "PKK için olumlu olduğunu" söyledi.

Öcalan "Tıpkı yani Çatlı devlet için neyse, PKK'de de öyleleri çıkabilir, PKK'de bir yarı devlet gibidir. Böyle kişiler çıkar. Gerçekten biz olağanüstü çaba harcıyoruz bu kirlerin temizlenmesi için. Kolay bir iş de değildir bu. Türkiye çeteyi rahat temizleyebiliyor mu? Bütün devlet olanaklarına rağmen" dedi.

Şemdin Sakık'ın sorgulaması sürerken, Hürriyet ve Sabah başta olmak üzere birçok gazetede "Sakık'ın sorgulama sırasındaki itirafları" başlığıyla İHD Başkanı Akın Birdal, HADEP ve pek çok kitle örgütü, basın kuruluşu, gazeteci ve sanatçı hakkında iddialar yayımlandı.

25, 26 ve 27 Nisan günleri Hürriyet ve Sabah gazetelerinde yayımlanan "haberler"de, Şemdin Sakık'ın "PKK- İHD" ve "PKK- HADEP" bağlantıları konusunda söylediği iddia edilen sözlere yer verildi. Şemdin Sakık'ın "İHD Genel Başkanı Akın Birdal'ın PKK lideri Abdullah Öcalan'dan talimat ve para aldığı", "Abdullah Öcalan'ın İHD için 'Benim Türkiye'deki tabancam' dediği" iddia edildi. Şemdin Sakık'ın ağzından, HADEP'in PKK'nin "yasal kolu" olduğu, ancak Abdullah Öcalan'ın HADEP'e fazla güvenmediği gibi iddialar yer aldı. Abdullah Öcalan'ın Cengiz Çandar, Mehmet Ali Birand, Mahir Kaynak, Mahir Sayın, Yalçın Küçük gibi kişilere para vererek Türkiye'de kendi lehinde gazetecilere yazı yazdırıldığı da iddia edildi. "Haberler"de, Gündem, Yurtsever Gençlik, Emek, Özgür Halk gibi yayın organlarının "PKK tarafından finanse edildiği" iddia edildi. Ayrıca, aralarında ANAP ve DYP milletvekillerinin bulunduğu bazı milletvekillerinin PKK ile ilişki kurdukları öne sürüldü. Şemdin Sakık'a atfedilen açıklamalar, "Cumartesi Anneleri"nden milletvekillerine, basın yayın organlarından gazetecilere kadar uzanan çok geniş bir kesimi suçlama kampanyasına dönüştürüldü. İslami çizgide yayın yapan Akit, Yeni Şafak gibi gazeteleri ve sağ partileri de içeren kampanyanın, MGK raporlarında ve TSK ile İçişleri Bakanlığı genelgelerinde adı geçen ve "faaliyetlerinin önlenmesi" istenen kişi ve kuruluşları hedef aldığı gözlemlendi.⁹

Gazetelerde Şemdin Sakık'ın itirafları diye yayımlanan ve MGK raporları ve TSK ile İçişleri Bakanlığı genelgeleriyle benzerlik gösteren iddialardan bazıları şöyle:

⁸ Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliğinin konuya ilişkin açıklaması şöyle: "15 Mart 1998 tarihinde Kuzey Irak'ta gözetim altında bulunduğu PKK kampından kaçan Şemdin Sakık'ın yapılan araştırma sonucunda Duhok'ta ikamet ettiği belirlenmiş, ikamet yeri ve faaliyetleri yakından izlenmeye başlanmıştır. 13 Nisan 1998 günü İskenderun'daki 39. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı Kurmay Yarbay Tuncer Aka tarafından 15 Ağustos 1996 gün ve İstH:3590745-96 /1492 sayılı emirle Tugay ve Garnizon Komutanlıklarına gönderilen "gizli" ibareli belgede, bazı muhalif gazete, dergi ve radyolar ile çok sayıda kültür merkezi, meslek örgütü, sanat kurumu, İHD ve kitle örgütlerinin faaliyetlerinin engellenmesi emri verildi. Demokrasi ve Evrensel gazetelerinin "psikolojik maksatlı yayınlar yaparak güvenlik kuvvetlerini ve özellikle de TSK'yi yıpratmayı hedefledikleri" iddia edilen belgenin "teklifler" bölümünde Yaşar Kemal, Cengiz Çandar, Melike Demirağ, Sezen Aksu ve M. Ali Birand gibi birçok yazar, sanatçı ve aydınının devlet kanallarına çıkmalarının engellenmesinin büyük yarar sağlayacağı, başta Demokrasi ve Evrensel gazeteleri, MKM ve İHD olmak üzere, muhalif kesimin faaliyetlerinin engellenmesi istendi.

⁹ Örneğin 6. Kolordu Komutanlığının 1 Ağustos 1996 gün ve İSTH. 3590-349-96/İKK.Ks(727) sayılı "Medya Organları ve Bazı Grupların PKK Lehine Yürüttükleri Faaliyet" konulu yazısı üzerine İskenderun'daki 39. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı Kurmay Yarbay Tuncer Aka tarafından 15 Ağustos 1996 gün ve İstH:3590745-96 /1492 sayılı emirle Tugay ve Garnizon Komutanlıklarına gönderilen "gizli" ibareli belgede, bazı muhalif gazete, dergi ve radyolar ile çok sayıda kültür merkezi, meslek örgütü, sanat kurumu, İHD ve kitle örgütlerinin faaliyetlerinin engellenmesi emri verildi. Demokrasi ve Evrensel gazetelerinin "psikolojik maksatlı yayınlar yaparak güvenlik kuvvetlerini ve özellikle de TSK'yi yıpratmayı hedefledikleri" iddia edilen belgenin "teklifler" bölümünde Yaşar Kemal, Cengiz Çandar, Melike Demirağ, Sezen Aksu ve M. Ali Birand gibi birçok yazar, sanatçı ve aydınının devlet kanallarına çıkmalarının engellenmesinin büyük yarar sağlayacağı, başta Demokrasi ve Evrensel gazeteleri, MKM ve İHD olmak üzere, muhalif kesimin faaliyetlerinin engellenmesi istendi.

"ANAP Milletvekili Sebgetullah Seydaoğlu, FP Milletvekili Fethullah Erbaş, Abdülmelik Fırat, Salim Ensarioğlu, Leyla Zana ve HADEP Diyarbakır eski İl Başkanı Mehmet Mengi, PKK'yi destekleyenler arasında. Ülkede Gündem, Özgürleşen Yurtsever Gençlik, Evrensel, Özgür Halk, Demokrasi ve Emek gibi basın organları PKK'nin finanse ettiği kuruluşlardır.

Doğu Perinçek ve Mehmet Ali Birand'ın Öcalan'la görüşmesi, ona Türk basınında kapıların açılmasına neden olmuştur.

Öcalan bana Mahir Kaynak, Mahir Sayın, Cengiz Çandar, Mehmet Ali Birand ve Yalçın Küçük'ün isimlerini söyledi. Ayrıca Milli Gazete ve Akit gazeteleri, PKK aleyhine yazmayacaklarına dair söz vermişler. Güvenlik kuvvetlerinin de halka sert davranmaması, devlet imajının değişmesine neden oldu."

Bu haberlerde bazı ülkelerin PKK'ye yardım ettiği iddiasına da geniş yer verildi. Bu arada Hürriyet ve Sabah gazetelerinde yayımlanan haberlerin neredeyse aynı kişi tarafından yazılmış kadar birbirine benzemesi, "ifade"lerin nereden ve nasıl elde edildiğinin belirtilmemesi, imza kullanılmaması da dikkat çekti. Hürriyet ve Sabah gazeteleri iddialara geniş yer vermeyi sürdürürken, haberlerde adı geçen kişi ve kuruluşların açıklamaları ya yayımlanmadı, ya da bir-iki cümleyle geçiştirildi.

Şemdin Sakık'a atfen yayımlanan iddialar, adları geçenler tarafından yalanlandı. Milletvekilleri ve para aldığı iddia edilen gazeteciler, yaptıkları açıklamalarda suçlamaların doğru olmadığını söylediler. İHD Genel Başkanı Akın Birdal ise, 25 Nisan günü düzenlediği basın toplantısında iddialar için, "Çok ilkel ve kaba bir komploya karşı karşıyayız. Bu komplo, Türkiye'de barıştan, demokrasiden ve özgürlüklerden yana herkese karşı yapılmıştır" dedi. Akın Birdal, İHD'nin bağımsızlığından ödün vermediğini kaydetti. Haberler üzerine, İHD Genel Yönetim Kurulu tarafından yapılan açıklamada, "devleti saran birtakım güçlerce kaleme alındığı anlaşılan suçlamaların İHD'yi mücadelesinden alıkoymayacağı" vurgulandı. Akın Birdal, Hürriyet ve Sabah gazetelerinde yayımlanan haberleri de tekzip etti. Bu arada İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu da, basına yansıyan ifadeler için "Basında çıkan bilgilerin sağlıklı veya net olduğu tartışmalıdır" dedi.

Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Necati Yılmaz, 29 Nisan günü yaptığı yazılı açıklamada KESK ve İHD'nin demokratik ve demokrasi yanlısı örgütler olduğunu vurgulayarak, bu kuruluşların verdiği mücadelenin kamuoyunun gözü önünde olduğunu kaydetti. Açıklamasında, Cumartesi Annelerinin kayıp çocuklarının, demokrat basın ve yazarların ise çetelerin ortaya çıkarılmasını istediklerini belirterek sızdırılan haberlerin,

demokrasi güçlerini sindirmeyi hedeflediğini kaydetti.

Şemdin Sakık ve Arif Sakık, 24 Nisan günü Diyarbakır DGM Savcılığına, burada 12 saat süreyle ifadeleri alındıktan sonra da DGM Yedek Hakimliğine sevk edildiler. DGM tarafından tutuklanan Sakık kardeşler hakkında TCY 125. maddesi uyarınca ölüm cezası istemiyle dava açıldı.

Şemdin Sakık, DGM Savcılığına verdiği ifadede, Yunanistan'ın PKK'ye 9 Stinger füzesi verdiğini, bunlardan ikisinin halen Zap Kampında bulunduğunu söyledi. Sakık, Rusya ve İran'ın da örgüte yardım ettiğini, ayrıca Tahran, Maku ve Urumiye'de PKK büroları bulunduğunu ileri sürdü. Sakık, gözaltındaki ifadesinde Salim Ensarioğlu, Abdülmelik Fırat, Fethullah Erbaş, Turgut Atalay, Sırrı Sakık, Leyla Zana, Yalçın Küçük, Mehmet Mengi, Mahir Sayın ve Mihri Belli'nin örgütle ilişkisi olduğunu, "ısrar edildiği" için söylediğini anlattı.

Sakık'ın DGM Başsavcılığına verdiği ifadede, HADEP'le ilgili olarak ilk sorgusunda dile getirdiği iddiaları tekrarladığı ve HADEP'i "PKK'nin legal uzantısı" olarak tanımladığı öğrenildi.

Şemdin Sakık ile kardeşi Arif Sakık'ın ölüm cezası istemiyle yargılanmalarına 30 Haziran günü Diyarbakır DGM'de başlandı. Şemdin Sakık, 113 sivil ve 15'i subay, 125 güvenlik görevlisinin öldürüldüğü toplam 191 eylem, Arif Sakık ise 8 eylemden dolayı yargılandı. 11 Kasım günü yapılan duruşmada Şemdin Sakık, Pişmanlık Yasasından yararlanmak için dilekçe verdi. Bu dilekçe, yasa yürürlükte olmadığı için kabul edilmedi. 3 Mart 1999 tarihinde basına kapalı yapılan duruşmada Şemdin Sakık, 33 askerin ölümüyle sonuçlanan saldırı talimatının Abdullah Öcalan tarafından verildiğini belirterek, kendisinin yalnızca emri uyguladığını ileri sürdü.

Diyarbakır E Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan Sakık, kırsal alanda bulunan örgüt militanlarına telsiz aracılığıyla duyurulmak üzere bir konuşma yaptı. Operasyon bölgesindeki bütün askeri birliklere dağıtılan ve bu birlikler tarafından PKK militanlarının da duyabilecekleri telsiz kanalından yayınlanan konuşmasında Sakık, örgütün önde gelen elemanlarının kendisi hakkında ileri sürdükleri iddiaların konuşma yapmasını zorunlu kıldığını söyledi. Sakık, "Bir ömrü bir halkın mücadelesine hasıl eden biri olarak, bugün bu halkın basına musallat kesilen kişininin yalan dolanları karşısında sırf biraz daha yaşayayım diye sessiz kalma eğiliminde değilim" dedi.

c) Abdullah Öcalan Krizi

MGK ve hükümet, 1998 yılındaki çabalarını, PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ın yakalanması konusunda yoğunlaştırdı. Öcalan'ın 1 Eylül Dünya Barış Gününden itibaren geçerli olmak üzere ilan ettiği ateşkesin ardından,

Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş Suriye'yi hedef alan açıklamalar yaptı. MGK'nin PKK'yi desteklemekle suçladığı Suriye'ye yönelik suçlama ve tehditler, bu konuşmanın ardından tırmandırıldı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 1 Ekim günü TBMM'nin açılış konuşmasında, "Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tuttuğumuzu, sabrımızın taşmak üzere olduğunu tüm dünyaya ilan ediyorum" dedi. Bu gerginlik, bölge devletlerinin Türkiye ile ilişkilerine de yansdı. Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, Türkiye ile Suriye arasında uzun süre diplomasi çalışmaları yaptı.

ABD'nin, Hafız Esad yönetimine, Öcalan'ı topraklarından 9 Ekime gününe kadar çıkarmaması halinde, Türkiye'nin askeri işgal hareketi başlatacağını aktardığı ileri sürüldü. Suriye Siyasi Güvenlik Başkanı Tümgeneral Adnan Badr Al-Hassan başkanlığındaki bir heyet, Adana'da Türk Dışişleri yetkilileri ile yaptıkları iki günlük müzakereden sonra, 20 Ekim günü PKK'lilerin ülkelerinde barındırılmayacağına dair bir taahhütname imzaladı. Abdullah Öcalan'ın, 9 Ekim sabahı bir uçakla Suriye'den ayrıldığı bildirildi.

Atina Havaalanına inen Öcalan'ın talepleri Yunan Hükümeti tarafından reddedildi ve Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, Öcalan'ın ülkeyi terketmesini istedi. Bunun üzerine Abdullah Öcalan, 6-7 saat sonra Yunanistan'dan ayrılarak Moskova'ya geçti. Öcalan'ın Rusya'da Odintsovo kasabasında kaldığı belirlendi. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 29 Ekim günü Cumhuriyetin 75. yıl kutlamaları nedeni ile Ankara'ya gelen Rusya Dışişleri Bakanından, Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesini istedi. Moskova'da beş gün kalan Öcalan'a, "Rusya'yı terketmesi gerektiği" bildirildi. Abdullah Öcalan ise, Moskova'dan siyasi sığınma talebinde bulundu. Moskova Parlamentosu Duma'ya sunulan bu talebin kabul edilmesi önerisi, 4 Kasım günü yapılan oylamada kabul edildi. Ancak Duma'nın kararı, Rusya Başbakanı Yevgeni Pirimakov tarafından reddedildi. Rusya'da 30 gün kalan Öcalan, Rus yetkililerinin isteği üzerine, gidebileceği başka bir ülke aramaya başladı. Abdullah Öcalan'ın, 9 Kasım günü İtalya Başbakanı Massimo D'Alema ile yapılan telefon görüşmesinden olumlu sonuç aldığı ileri sürüldü. Öcalan, 12 Kasım günü Roma'ya gitti. Öcalan, Roma havaalanında sahte pasaport bulundurmak suçlamasıyla tutuklandı, ancak İtalya'dan siyasi sığınma hakkı istedi. Türk Adalet Bakanlığı ise, İnterpol aracılığıyla Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesi için başvuru yaptı.

Bu arada, gazeteciler ve Avrupa'da yaşayan Kürt gruplar Roma'ya gitti. Kürt grupları, Roma'da Öcalan'a siyasi sığınma statüsü tanınması için destek eylemleri yaptılar. Bazı Türk gazeteciler, "Öcalan'ın iadesini sağlayacak-

larını" açıklayarak Roma'ya gittiler. 14 Kasım günü Roma'da gösteri yapan PKK yanlısı bir grup, gösteriyi izleyen bazı Türk muhabirlerine saldırdı. İstanbul Metris Cezaevinde 15 Kasım günü bir grup mahkûm, "İtalya'nın Öcalan'ı iade etmesi" için Mario Calesebasti adlı İtalyan tutukluyu rehin aldı. Mario Calesebasti'yi rehin alan mahkûmların başında, Susurluk davasından yargılanan uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz'ün bulunduğu öğrenildi. Mario Calesebasti 9 saat sonra serbest bırakıldı. Göstericilerin Türk gazetecilere saldırması üzerine Türkiye'deki basın-yayın kuruluşlarında, İtalya'ya karşı düşmanca yorumların şiddeti arttı. Türk Dışişleri Bakanlığı, İtalya'nın Ankara Büyükelçisini çağırarak İtalya'da Türk yetkililerin ve gazetecilerin güvenliğinin sağlanmasını istedi. Saldırıda uğrayan gazeteciler, 16 Kasım günü İtalyan Dışişleri Bakanlığı önünde bir protesto gösterisi yaptı.

Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem, 15 Kasım günü İtalya'ya gitti. Türkiye'de ölüm cezasının yürürlükte olmasının, Öcalan'ın iadesini engelleyebileceği anlaşıldı. Hükümet yetkilileri, Öcalan'ın iadesini sağlayabilmek için "ölüm cezasının kaldırılabilmesi" yolunda açıklamalar yaptılar. Adalet Bakanı Hasan Denizkurdu, siyasi partileri, ölüm cezasının kaldırılması için gündeme gelecek çalışmalara destek vermeye davet etti. Denizkurdu, "ölüm cezasının uzun süreden beri uygulanmaması ve iadeyi isteyen ülkenin ölüm cezası uygulanmayacağı garantisini vermesi halinde" iade işleminin gerçekleştirilebileceğini söyledi. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, 17 Kasım'da ölüm cezasının kalkmayacağını söylemesinin ardından bu konudaki talepler sona erdi.

Başbakan Massimo D'Alema, 16 Kasım günü bir basın açıklaması yaparak, Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilemeyeceğini açıkladı. İtalyan yetkilileri, Öcalan'ın Almanya'nın uluslararası tutuklanma talebi nedeniyle gözaltına alındığını söylediler. İtalya Dışişleri Bakanı Lamberto Dini, Öcalan'ın siyasi sığınma talebinin incelendiğini açıkladı. Almanya Dışişleri Bakanı Gerhard Schröder, 16 Kasım günü tutuklama kararını geri çektiklerini ve Öcalan'ın iadesini istemediklerini açıkladı. Schröder, "Şimdilik Öcalan'ın iadesini istemiyoruz, çünkü Almanya, Avrupa'da en çok Türk ve Kürt asıllı kişinin yaşadığı ülkedir" dedi.

ABD yönetimi, İtalya'nın Öcalan'ı iade etmeme kararına sert tepki gösterdi ve İtalya Dışişleri Bakanı Dini'ye gönderilen bir mesajda, "Bu kararın büyük bir hata niteliği taşıdığını, uluslararası terörizm ile mücadeleye karşı alınmış bir karar olduğunu" ileri sürdü. D'Alema ise, İtalya'nın bir hukuk devleti olduğunu söyleyerek, "Biz ölüm cezası olan ülkelere kimseyi iade edemeyiz. Bizim

tavrımız, Türkiye'ye karşı olarak değerlendirilmemeli; yasalarımız, tarihimiz ve bizim değerlerimize saygı temelinde alınmış bir karardır" dedi. Öcalan, 17 Kasım günü yaptığı açıklamada, BM ve AB'den gözlemcilerin denetiminde, siyasi diyalog istediğini açıkladı.

İtalya Cumhurbaşkanı Oscar Luigi Scalfaro, Öcalan'ın siyasi sığınma isteği konusunda ilk resmi açıklamasını 17 Kasım günü yaptı. Scalfaro, "Bu bütün halklara, layık oldukları haklarının verilmesi için yararlı bir fırsattır" dedi. ABD'nin Öcalan'ın "terörist olduğu" ve Türkiye'ye iade edilmesi gerektiği konusundaki ısrarı sürdürdü. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü James Rubin, "Türkiye, Almanya ve İtalya'dan bu teröristin adalet önüne çıkartılması için gereken adımı birlikte atmalarını bekliyoruz" dedi. Fransa Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Fransa'nın "diğer Avrupa Birliği ülkeleri gibi Güneydoğu Anadolu sorununun, askeri çözümle değil, siyasi yolla çözülmesi gerektiğine inandığını" söyledi.

Roma İstinaf Mahkemesi, 18 Kasım günü aldığı bir karar-

la, tutuklu kaldığı süre içinde bir hastanede tutulan Abdullah Öcalan'ın, kaldığı yeri bildirmek koşuluyla Roma içerisinde serbest olduğunu duyurdu. Abdullah Öcalan'ın tutukluluk hali 20 Kasım günü kaldırıldı.

İtalya-Türkiye ilişkilerinin iyice gerginleştiği bu dönemde, Almanya ve İtalya, Öcalan'ın uluslararası bir mahkemede yargılanması önerisini gündeme getirdi. Öneriye önce sıcak bakmayan ABD yönetimi, daha sonra "İtalya'nın Abdullah Öcalan'ı terörist kabul etmesini, Türkiye'nin de Roma'nın bu yönde takınacağı tavra karşılık, Abdullah Öcalan'ın iadesi yerine İtalya'da yargılanmasına razı olmasını" istedi. AB hükümetleri, bu öneriyi destekledi. Mesut Yılmaz 1 Aralık günü yaptığı açıklamada, İtalya'dan, PKK liderinin iade edilmemesi halinde İtalyan yasalarına göre yargılanmasını istedi. ABD Dışişleri Bakanlığı, "Bizim temaslarımız Öcalan'ın işlediği terör suçlarından ötürü, uluslararası kurallar ve iç hukukun gerekleri çerçevesinde adalet önüne çıkarılmasına yöneliktir" dedi.

Siyaset ve paranoya

Gün geçtikçe durum berraklaşıyor ve İtalya'ya boykot vazetmenin veya Batı'nın iç çelişkilerinden medet ummanın ne denli yüzeysel kaldığı, sokağı hareketlendirip şişinmekten başka işe yaramadığı ortaya çıkıyor. Çünkü açıkça görüldüğü gibi İtalya'nın arkasında ABD var ve her şey onun yönetimi altındaki genel bir dizaynın parçası olarak yürütülüyor. Bu dizayn, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü koruma koşulu altında, Kürt meselesinin Türkiye'deki Kürt vatandaşların kültürel taleplerini karşılayacak şekilde çözümlenmesini hedefliyor. Bu bağlamda ortaya sürülen 'uluslararası mahkeme' fikri de, sorunun insan hakları kapsamında değerlendirilmesi de hep ABD'nin inisiyatifinde gelişmeler.

Kaba milliyetçiliğin aklını başından almasına izin vermeyen her insanın gördüğü gibi Batı, iç sorunlarını çözememiş bir Türkiye'yi içine almak istemiyor. Bu sorunların siyasete, yani doğal ve sağlıklı mecrasına taşınmasına izin vermeyen bir ülkeden tedirgin oluyor; ve bu ülke coğrafi olarak ne kadar genişse tedirginliği de o kadar artıyor. Çünkü bu durum sorunun bölgesel bir istikrarsızlığa mahkûm olması anlamına geliyor. Dolayısıyla bugünlerde yeniden revaçta olan Sevr paranoyası, sebeple sonucun yer değiştirdiği gerçek bir hastalanma durumuna işaret ediyor. Batılılar bizi parçalamak istedikleri için Kürt meselesini yaratmış veya bu meseleyi uluslararası platforma çekmiş deşiller, ama eğer biz bu meseleyi çözmekte direneceksek, bilelim ki bir süre sonra Türkiye'yi bölmeyi tartışmaya başlayacaklar. Çünkü Batı bu denli yaygınlaşma tohumları taşıyan bir meseleyi, bu denli geniş bir ülkenin içsel dinamiğine ve (en azından onların gözüyle) basiretsizliğine terk edemez.

Diğer bir deyişle, geçmişte olduğu gibi bugün de tarih yürümeye devam ediyor; ve gene geçmişte olduğu gibi devlet ideolojik bir paralizasyon durumunu ulusal politika olarak sabitleştiriyor. Artık en önemli şey baskılara ve her türlü yaptırıma direnmek, Batılılara dersini vermek. Hatta bu baskılar ne denli ağır olursa, sanki o kadar daha gurur verici olacak, başımızı dik tutabileceğiz gibi bir hava var. Gerçekte ise derin bir korku yaşanıyor: Başarısızlığımızın yüzümüze vurulacağı korkusu... Dünya önünde aşağılanma ihtimali. Bu nedenle Türkiye olayın bir insan hakları sorununa dönüşmesinden fellik fellik kaçıyor. Yarın Oslo'da başlayacak olan AGİT Bakanlar Toplantısında insan hakları gündeme geldiğinde, Türkiye sırtını terörün varlığına dayamayı planlıyor. Türk delegasyonu insan haklarıyla terörü birbirinden ayırmak gerektiği görüşünü savunacakmış. Ne var ki bunlar zaten ayrı. Çünkü 'insan haklarıyla' kastedilen teröristlere yapılan baskılar değil, sivil halka yapılanlar. Bizim devlet erkânımız dışında herkesin bildiği gibi, 'insan hakları' devlet karşısında bireyi korumak için işlevsel bir kavram. Amiyane bir şekilde 'insan' kelimesini alıp üzerinde oynayabileceğimiz bir kavram değil.

Diğer taraftan, eğer en genel anlamıyla insanların haklarından söz edilecekse, bunun taleplerin siyasallaşmasını vazgeçilmez bir koşul olarak içermesi gerektiği açık. Bunu beceremeyen, kendi vatandaşının siyasetinden korkan ülkeler ise, sonuçta dış dünyanın siyasetine mahkûm olmanın paranoyasıyla baş başa kalıyorlar.

Etyen Mahçupyan, Radikal, 1 Aralık 1998

Öcalan'ın uluslararası bir mahkemede yargılanmasının gündeme gelmesinin ardından İnsan Hakları İzleme Komitesi Avrupa ve Orta Asya Masası yöneticisi Holly Cartner, İtalya Başbakanı D'Alema'ya bir mektup gönderdi. Mektupta, Öcalan'ın "insanlığa karşı işlenmiş suçlardan sorumlu tutulduğu" belirtilerek, uluslararası hukukta böyle bir kişiye sığınma hakkı tanınmasının öngörülmediği belirtildi. Mültecilerin konumuyla ilgili 1951 Sözleşmesinin de bu tür bir sığınmaya izin vermediği belirtilen mektupta, İtalya'dan Abdullah Öcalan'ı yargılaması istendi. İtalya'nın yasalar uyarınca Abdullah Öcalan'ı yargılamaması halinde ise, "uluslararası hukuk çerçevesinde yargılanabileceği başka bir ülkeye gönderilmesi gerektiğini" söyleyen Cartner, PKK'nin sivil halka yönelik olarak gerçekleştirdiği eylemlere örnekler verdi. İnsan Haklarını İzleme Komitesinin mektubunda, Türkiye'deki insan hakları kuruluşlarının raporlarına dayanılarak, PKK'nin 1992-95 döneminde öğretmenleri, sivilleri, siyasi rakipleri, polis ve askerlerle, örgütün "devlet destekçisi" olarak adlandırdığı kişileri hedefleyen en az 768 yargısız infazdan sorumlu tutulduğu bildirildi. Öcalan krizi, 3 Aralık günü toplanan Batı Avrupa Birliği Parlamenter Asamblesinde de gündeme geldi. Asamblede konuşan İtalya Dışişleri Bakanı Dini, Almanya ile birlikte Öcalan'ın Avrupa sözleşmeleri uyarınca yargılanabileceği yeri saptamaya çalıştıklarını söyledi. AB Dönem Başkanı Wolfgang Schäussel, 7 Aralıkta yaptığı açıklamada, Almanya ve İtalya'nın uluslararası mahkeme kurulması girişimini destekledi. Toplantı sonunda ise, Schäussel, somut bir öneri oluşturulmadığını ve AB'nin bu konuda yetki alanı bulunmadığını açıkladı.

Öcalan'ın iade edilmemesi üzerine, Türkiye'de İtalya aleyhine gösteriler giderek yaygınlaştı. İtalyan hükümeti, Öcalan'ın tekrar geldiği ülkeye, Rusya'ya gitmesini istedi. Rusya bunu reddetti. Türkiye'nin 14 Aralık günü Roma İstinaf Mahkemesine başvurarak, Abdullah Öcalan'ın iade edilmesi için yaptığı başvuru ve İtalya Dışişleri Bakanı Lamberto Dini hakkında "görevini kötüye kullandığı" iddiasıyla yaptığı suç duyurusu, 20 Aralık günü reddedildi.

Tepkiler, Protesto Eylemleri ve Baskılar

Öcalan'ın İtalya'ya gitmesinin ardından, Türkiye'nin bir çok kentinde MHP yanlılarının önderliğinde İtalya aleyhine gösteriler düzenlendi. Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesi için yapılan eylemlerin yanı sıra, Türkiye'de özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı kentlerde Abdullah Öcalan'ın iade edilmemesi için eylemler de yapıldı. Protesto gösterileri, basın-yayın kuruluşlarında yapılan yayınlarla tırmanır ve İtalyan mallarının yakıl-

masına kadar varırken, toplumsal kutuplaşma tırmandı. Bu dönemde HADEP üzerindeki baskılar yoğunlaştı. HADEP'in tüm il ve ilçe binalarında yöneticilerin izni alınmaksızın, Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmemesi için açlık grevleri yapıldı. Açlık grevleri nedeniyle HADEP'in tüm örgütleri polisler tarafından basıldı ve binlerce kişi gözaltına alındı. Genel Başkan Murat Bozlak ile birlikte HADEP'in çok sayıda yönetici ve üyesi tutuklandı. HADEP'in birçok binası kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı. HADEP Muş il binası 24 Kasım'da kimliği belirsiz kişiler tarafından kundaklandı ve kullanılamaz hale getirildi.

Öcalan'a siyasi sığınmacı statüsü tanınması için yapılan eylemlerde göstericiler, polislerin ve MHP'lilerin saldırılarına uğradı. HADEP binalarında yapılmak istenen basın açıklamaları ve açlık grevleri, MHP yanlılarının ve kolluk görevlilerinin HADEP'lileri linç etme girişimlerine dönüştü.

Bu dönemde HADEP'lilere yönelik baskılarla ilgili bazı bilgiler şöyle:

16 Kasım günü HADEP Diyarbakır İl Örgütü binasında devam eden açlık grevine yapılan polis müdahalesinde gözaltına alınan Hamit Çakır (18) gördüğü işkence sonucu öldü (bkz. s. 224). 17 Kasım günü İstanbul Beyoğlunda, Abdullah Öcalan'a destek vermek amacıyla gösteri düzenlemek isteyen yaklaşık 300 kişiden oluşan gruba MHP yanlıları saldırdı. MHP yanlılarının linç girişimleri sonucunda İstiklal caddesinde bulunan Saint Antoine Kilisesine sığınan göstericiler, daha sonra polisler tarafından dövülerek kiliseden çıkarıldı ve gözaltına alındı. Olaylarda 100 kişi gözaltına alındı. Saldırıda yaralanan 15 kişi ise hastaneye kaldırıldı.

18 Kasım günü İstanbul Ümraniye'de HADEP Ümraniye İlçe Örgütü binasında açlık grevi yapan bir grup polisler tarafından gözaltına alınırken, açlık grevi yapanlardan bir kişi MHP yanlıları tarafından linç edilmek istendi. Parti binasında bulunanlar, can güvenlikleri olmadığı için MHP yanlıları binadan uzaklaştırılmadan dışarı çıkmayacaklarını söylediler. Gözaltına alma sırasında polis MHP'lileri uzaklaştırmaya çalışırken, sayıları iki bini bulan MHP yanlıları, gözaltına alınanların bindiği araçlara taşlar ve sopalarla saldırdı. Çevrede bulunan birçok araç da tahrip edildi. Polis yaklaşık 70 kişiyi gözaltına aldı.

HADEP Kocaeli İl Örgütü binasında açlık grevi yapan gruba polis tarafından müdahale edildi. MHP yanlıları, binadan çıkarılanlara saldırdı. Gözaltına alınan Metin Yurtsever, kaldırıldığı hastanede öldü (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 224).

20 Kasım günü HADEP İzmir Konak İlçe Örgütü binası

önünde basın açıklaması yapmak amacıyla toplanan yaklaşık 200 kişilik gruba, polis müdahale etti. Polis zoruyla parti binasına sokulan grup, parti binasına giren MHP yanlılarının saldırısına uğradı. Parti binasından polisler tarafından dövülerek çıkarılan ve polis otobüslerine bindirilen HADEP'liler ve eylemci gruba, MHP'liler taş ve sopalarla saldırdı. Aynı binada bulunan ÖDP ve BP ile TÜMTİS sendikası üyeleri de, otobüslere bindirilerek olay yerinden uzaklaştırıldı. MHP'liler gazetecilere de saldırdı. Bu arada gözaltına alınanların bir kısmının polisler tarafından İzmir Narlıdere sahil yolunda dövülerek yollara bırakıldığı bildirildi. Yollarda bırakılan yaralıları arasında Ahmet Uysal adlı kişinin kurgularının kırıldığı ve hastaneye kaldırıldığı bildirildi.

HADEP yöneticileri, HADEP Genel Merkezinin aldığı karar uyarınca 6 Aralık tarihinden itibaren bütün il ve ilçe binalarında partilerine yönelik saldırıları, polis baskınlarını ve gözaltıları protesto etmek için üç günlük açlık grevine başladılar. Açlık grevi eyleminin ardından 6 Aralık günü HADEP'in İstanbul'da bulunan Küçükçekmece, Ümraniye, Bağcılar, Sultanbeyli, Kadıköy, Zeytinburnu, Üsküdar, Kağıthane, Sarıgazi, Maltepe ve Pendik İlçe Örgütleri ile Van, Muş, Urfa, Diyarbakır, Iğdır, Ağrı ve İzmir İl Örgütleri polisler tarafından basıldı. Baskınlar sonucu birçok kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 150 kadarı, "PKK'ye yardım ettikleri" iddiasıyla (TCY 169) tutuklandılar. 1999 yılında süren davalarda tüm sanıklar tahliye edildi. 8 Aralık günü KESK, HADEP'e yönelik baskıları protesto etmek ve Kürt sorununun barışçıl-demokratik çözümü için açlık grevine başladıklarını açıkladı. KESK'e bağlı tüm sendika binalarında başlatılan açlık grevlerine polis, 8-9 Aralık günleri müdahale etti. Polis baskınları sonucunda 200'ü aşkın kişi gözaltına alındı. Aralarında yöneticilerin de bulunduğu birçok sendikacı tutuklandı. Tutuklanan sendikacılar hakkında "PKK'ye

yardım ve yataklık ettikleri" iddiasıyla davalar açıldı.

HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik, 10 Aralık günü yaptığı açıklamada partilerine yönelik baskıları ve başta Genel Başkan Murat Bozlak olmak üzere, bazı üye ve yöneticilerin tutuklanmasını protesto için yaptıkları üç günlük açlık grevlerinin sonuçlandığını söyledi. Özçelik, açlık grevi sırasında, İstanbul, Siirt, Batman, Muş, Malatya, İzmir, Hakkâri, Bingöl, Tekirdağ, Ardahan ve Ağrı il örgüt binalarına yapılan polis baskınları sonucu aralarında 7 merkez yöneticisinin bulunduğu 250 parti yöneticisi, 208 parti üyesi olmak üzere toplam 458 kişinin gözaltına alındığını ve 17'si parti yöneticisi, 24 kişinin tutuklandığını açıkladı.

Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmemesi, çeşitli kuruluşlar tarafından düzenlenen eylemlerle protesto edildi. Şehit Anneleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği ve MHP yanlıları öncülüğünde gerçekleştirilen protesto eylemlerinde Abdullah Öcalan'ın iade edilerek idam edilmesi istendi. İtalyan mallarının boykot edilmesi yönünde çağrılar yapıldı. İtalyan mallarına karşı başlatılan ekonomik boykot, İtalyan marka arabaların ve eşyaların yakıldığı gösterilere dönüştü. TBMM'de temsil edilen tüm partiler ve çoğu meslek odaları, İtalya'nın tutumunu fakslarla ve mesajlarla kınadılar. İstanbul'da bulunan İtalya Konsoloslugu ve Ankara'da İtalya Büyükelçiliği önünde günlerce protesto gösterileri düzenlendi. 18 Kasım günü Ankara'da İtalya Büyükelçiliği önünde toplanan yaklaşık iki bin kişi sloganlar atarak, elçiliği yumurta yağmuruna tuttu.

İçişleri Bakanlığının Öcalan'ın İtalya'ya geçmesinden sonra 17-30 Kasım tarihleri arasında uygulanmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gönderdiği "Abdullah Öcalan'ın İtalya'da Ele Geçirilmesi Sonucu Alınacak Tedbirlere Ait İçişleri Bakanlığı Faaliyet Programı" başlıklı belgede, hangi kurumların, ne tür çalışmalar yürüteceği belirtildi. Genelgede, "spor kulüplerinin çıka-

HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak, Öcalan'ın İtalya'ya geçmesinden sonra 15 Kasım günü yaptığı açıklamada, Öcalan'ın Türkiye'ye iadesinin yeni acı ve üzüntülere neden olacağını ifade ederek, İtalya'dan barışa hizmet etmeyecek bir karara imza atmasının beklenemeyeceğini söyledi. Bozlak, açıklamasında şu görüşlerini ifade etti: "Kürt sorununun barışçıl ve demokratik çözümü konusundaki istemini sürekli dile getiren İtalya'nın barışa hizmet etmeyecek, yeni acı ve üzüntülerin yaşanmasına sebebiyet verecek bir karara imza atması beklenmemelidir. Yaşanan bu hassas süreçte, sırtlarına binmiş çetelerden dolayı nefessiz kalmış bazı politikacıların kendilerini yaşatma amacıyla kamuoyunu yanlış yönlendirmeye yönelik tavırlarını tasvip etmek mümkün değildir. Herkesin bunu görmesi ve iyi değerlendirmesi gerekir." Barışçıl çözüm çağrısında bulunan Bozlak, "Herşeyi bireysel çıkarları açısından değerlendiren bir avuç politikacı dışındaki tüm yetkililere, sivil toplum örgütlerine, aydınlara, emekçilere ve 62 milyona çağrıda bulunuyorum. Kürt sorunu tüm Türkiyelilerin sorunudur. Sorunun barışçıl, demokratik çözümü bir zorunluluktur" dedi. Artık daha fazla acı yaşanmaması doğrultusunda çaba gösterilmesini isteyen Bozlak, "Sağduyulu olmalıyız. Yeni gerginliklere yolaçacak davranışlardan sakınmalıyız. Toplumsal barışı ön plana çıkarmalıyız. 62 milyon insanın eşit ve özgürce yaşamasının koşullarını yaratmalıyız" dedi.

caıkları maçlarda PKK'yi ve PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan'ı telin etmeye yönelik dövizler taşıması..." da istendi.

Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde ve "mücavir" illerde "PKK'yi telin mitingleri" düzenlendi. Erzurum'da düzenlenen "PKK'yi telin mitingi"ne yaklaşık 20 bin kişi katıldı. Medya tarafından halka yapılan eylem çağrıları sonucunda, İstanbul, Ankara, Yozgat, İzmir, Kayseri, Konya Dalaman, Kocaeli, Çanakkale, Hatay ve Niğde'de gösteriler düzenlendi. Giderek şiddetlenen gösteri ve eylemler, bir süre sonra hükümeti de rahatsız etti. Basın kuruluşlarının da desteği ile gerçekleştirilen protesto eylemleri, çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından kınılandı. İstanbul ve İzmir'de KESK, TMMOB, ÇHD, İHD, çeşitli partiler ve sendikalar tarafından yapılan ortak açıklamalarda saldırıların planlı olduğu belirtilerek, yeni gerginliklere yol açacak davranışlardan kaçınılması gerektiği dile getirildi.

Başbakan Mesut Yılmaz, 13 Aralık günü yayımlanan genelgede, İtalya'ya yönelen protestolarda dikkatli olunması ve zaman zaman ekonomik boykotta ortaya çıkan tepkinin bir hükümet politikası gibi algılanmasına yol açacak davranışlardan kaçınılmasını istedi. Genelgede "Tepkilerin bir hükümet politikası gibi algılanmasına yol açacak davranışların, sonuçta bumerang etkisi yaratarak temelde haklı olduğumuz bir davada ülkemizi haksız konuma düşürebileceği gerçeğinin gözardı edilmemesi gerekmektedir" denildi.

Öte yandan PKK lideri Abdullah Öcalan'a yönelik olarak 9 Ekim günü düzenlendiği açıklanan suikast girişimini protesto ve Öcalan'ın Suriye'den ayrılarak İtalya'ya geçtikten sonra yaptığı siyasi sığınma talebinin kabul edilmesi için cezaevlerinde ve ülkede bir çok kişi kendini yakma eylemleri gerçekleştirdi. Bu süre içinde cezaevlerinde 39 tutuklu ve hükümlü ile yurtdışında ve içinde 8 kişi kendini yaktı. Bu kişilerden 12'si öldü. Cezaevlerinde kendilerini yakanlar da tedavilerinin yapılamaması sonucu sakat kaldı.

Abdullah Öcalan'a suikast düzenlenmesini protesto etmek amacıyla kendini yakanlar:

Halit Oral, 09.10.98, Maraş Cezaevi (öldü)
Murat Kaya (25), 18.10.98, Bartın C.
Mehmet Gül (26), 18.10.98, Amasya C. (öldü)
Ali Aydın, 20.10.98, Bartın C. (öldü)
Meral Kaşoturacak, 20.10.98, Çanakkale C.
İsmet İnanç, 20.10.98, Yozgat C.
Bülent Bayram (25) 21.10.98, Adıyaman C. (öldü).
Aynur Artan, 22.10.98, Midyat C. (öldü)
Selamet Menteş, 22.10.98, Midyat C. (öldü).
Fettah Karataş, 22.10.98, Diyarbakır C.
Mehmet Bağrıyanık, 22.10.98, Elbistan C.

Cennet Güneş, 23.10.98, Antep C.
Seyri İpek, 23.10.98, Adapazarı C.
Mirza Sevimli, 27.10.98, Erzurum C. (öldü)
Kenan Karahasanoğlu, 27.10.98, Erzurum E Tipi C.
Hüsnü Çobanoğlu, 27.10.98, Erzurum E Tipi C.

Abdullah Öcalan'ın İtalya'da gözaltına alınmasını protesto etmek amacıyla kendini yakanlar

Mehmet Aydın, 14.11.98, Çanakkale C. (öldü)
Muhiettin Sevici, 14.11.98, Diyarbakır C.
Abbas Sertkaya, 14.11.98, Ümraniye C.
Erdal Çeken, 14.11.98, Midyat C.
Sadık Sülün, 17.11.98, Gaziantep C.
Zeyni Arap, 17.11.98, Gaziantep C.
Hamdullah Dağ, 17.11.98, Mardin C.
İsmail Bakay, 17.11.98, Adıyaman C.
Hanifi Kuzucu, 17.11.98, Siirt C.
... . , 17.11.98, Batman Cezaevi
Azime İnan, 17.11.98, Batman C.
Mehmet Karahan, 17.11.98, Batman C.
Kadri İlhan, 17.11.98, Siirt C. (öldü)
Adnan Karataş, 18.11.98, Mardin C.
Şükran Aykut, 18.11.98, Kürkçüler C.
Fetih Abdullah, 18.11.98, Malatya C.
Osman Tint, 18.11.98, Malatya C.
Mahmut Turgay, 18.11.98, Konya C.
İdris Başaran, 18.11.98, Ceyhan C.
Cengiz Kaya, 19.11.98, Ağrı C.
Halil Akıncı, 19.11.98, Bursa C.
Şahap Doğan, 21.11.98, Sakarya C.

Cezaevleri dışında gerçekleşen protesto eylemleri

Mustafa Şahin, 17.11.98, Almanya
Remzi Akkuş, 17.11.98, Moskova (öldü)
Ahmet Yıldırım, 17.11.98, Moskova (öldü)
Emrullah Damlacı, 18.11.98, Derik, Mardin
Zülküf Yılmaz, 18.11.98, Roma
Cemal Özalp, 27.11.98, Diyarbakır (öldü)
Barzan Öztürk, 03.01.1999 Almanya (öldü)

d) Silahlı Çatışmalar

1998 yılında silahlı çatışmalar azalarak sürdü. TSK'nin, son 5 yıl içerisinde bir çok defa askeri harekât düzenlediği Kuzey Irak'ta "sınır ötesi operasyonlar" 1998 yılında da sürdü. Uzun süreli sınır ötesi harekâtlar sırasında ölen ya da yaralananların kesin rakamlarına ulaşmak mümkün olmadı. Bu harekâtlar sırasında sınır bölgelerinde yaşayan bir çok sivil zarar gördü. Operasyonlara itirafçılar, KDP güçleri ve korucular da katıldı. PKK'nin önemli isimlerinden olan Şemdin Sakık'ın da 1998 yılı içerisinde gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonlarda yer aldığı iddia

edildi. PKK'nin 1 Eylül gününden itibaren geçerli olmak üzere ilan ettiği ateşkese ise, yanıt verilmedi; bu tarihten sonra da operasyonlar aralıksız sürdürüldü.

1998 yılında kolluk güçleriyle PKK arasında yaşanan silahlı çatışmalara ilişkin bazı bilgiler şunlar:

TSK'ye bağlı 5 bin dolayında asker ile çok sayıda korucunun 20 Ocak gününden itibaren Şırnak'ın Gabar dağında operasyon başlattığı bildirildi. OHAL Valiliği tarafından yapılan açıklamada, 21 Ocak günü çıkan çatışmalarda 7 PKK militanının öldüğü, harekât sırasında ölen militan sayısının ise 28 olduğu ileri sürüldü. Harekâtın ilk gününde çıkan çatışmalarda ölen 8 erden Yüksel Özpınar Adana'da, Selçuk Şahin Malatya'da, Adem Erdaş ise Kırşehir'in Akpınar ilçesinde toprağa verildi. Aynı çatışmada ölen ANAP Genel Başkan Yardımcısı Yaşar Okuyan'ın yakını Er Şakir Elkovan'ın cenazesi de İstanbul'a getirildi. Yerel kaynaklar, harekât sırasında çıkan çatışmalarda 20 askerinin öldüğünü ileri sürdüler.

TSK'nin 1998 yılındaki ilk sınır ötesi operasyonu, yaklaşık 20 bin asker ve çok sayıda korucunun katılımıyla 8 Şubat'ta başladı. Harekât sırasında Şırnak'ın Silopi ve Uludere ilçelerinden Kuzey Irak'a giren askerler, KDP denetimindeki Zaho, Amadiye ve Duhok bölgelerinde konuşlandırıldı. Harekât, savaş uçaklarının da katılımıyla yayılarak sürdü.

Ordu'nun Çatalpınar ilçesine bağlı Göller beldesi Kayapınar mahallesinde 11 Mart günü çıkan çatışmada PKK militanı olduğu ileri sürülen Veysel Ekinci ve Seyithan Üzüm öldü. Çatışmada, Mahmut Özgönüller adlı

kişinin de öldüğü öğrenildi.

Şırnak, Siirt, Van üçgenindeki Besta-Dereler bölgesinde 10 Nisan günü başlatılan ve 19 Nisan'da sona eren "Bahar operasyonu" sırasında 86 PKK militanının öldürüldüğü, 3 militanın ise yaralı olarak gözaltına alındığı ileri sürüldü. Yetkililer, operasyon sırasında 1 üsteğmen, 4 astsubay, 3 er ve 4 korucunun öldüğünü açıkladılar.

Van'ın Gevaş ilçesi Daldere (Karkar) bölgesinde 5 Nisan günü 4 askerinin ölümü, 10 askerinin de yaralanmasıyla sonuçlanan çatışmanın ardından, yaklaşık 3 bin asker ve Van il merkezinde konuşlandırılan "Özel Korucu timi"nde görevli 450 korucunun katılımıyla bölgede bir operasyon başlatıldı. Daldere deresi yakınlarında askeri araçlara 8 Nisan günü PKK militanları tarafından düzenlenen roketli saldırıda 1 asker öldü, 2 asker de yaralandı. Yaralı askerler Van Askeri Hastanesine kaldırıldı.

TSK'nin Bingöl, Bitlis, Muş ve Diyarbakır'ı kapsayan bölgede yaklaşık 40 bin askerinin katılımıyla 24 Nisan günü başlattığı "Murat Operasyonu" 16 Mayıs tarihine kadar sürdü. Harekâtı yöneten 3. Ordu Komutanı Orgeneral Nahit Şenoğul, 24 generalin yönettiği harekâtın 1974 Kıbrıs harekâtından daha kapsamlı olduğunu söyleyerek, "Murat Operasyonu" adı verilen harekâtle, söz konusu bölgede bulunan 400 kadar PKK militanının kısıpaca alındığını ileri sürdü. 40 bine yakın asker, 6 bin dolayında geçici köy korucusu, özel harekât timleri ve itirafçılar katıldığı harekâtın Lice Goma Hacı Kadri mezarı, Kulp Dorşin, Kendal bölgesi, Dicle Kelekçi ve Kurşunlu bölgeleri Genç ilçesi Sağgöze Yedisu, Yayladere, Darikent

Öcalan'ın İtalya'da Ele Geçirilmesi Sonucu Alınacak Tedbirlere Ait

İçişleri Bakanlığı Faaliyet Programı

Plan Sıra No: 3. Faaliyet Konusu: Örgütün dağ kadrolarına karşı ve yandaşlarına yönelik fiziki tedbirlerin alınması.

Faaliyet Zamanı: 17-30 Kasım 1998.

İcracı Kuruluşlar: Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü.

İcradan Sorumlu Koordinatör Kurum: İçişleri Bakanlığı.

Hedef Kitle: Örgüt mensupları.

İcra Tarzı: İl Valiliklerince, örgütün dağ kadrolarının legal görüntü çerçevesinde yürüttükleri gösteri, işgal, açlık grevleri, oturma eylemi, ölüm orucu gibi yandaşlarına moral verecek tutumlarına karşı, psikolojik etkili, fiziki tedbirler alınıp, yürütülecektir. Gerekliğinde Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı ile koordine sağlanacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığıınca, İtalyan Hükümeti ve siyasi çevrelerinin iknası konusunda Türkiye'de bulunan Rum, Ermeni, Yahudi dini kişileriyle temaslarda bulunulmasının sağlanması.

Faaliyet zamanı: 17-22 Kasım 1998.

İcracı Kuruluşlar: İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, MİT Müsteşarlığı.

İcradan Sorumlu Koordinatör Kurum: İçişleri Bakanlığı.

Hedef Kitle: Dış Kamuoyu.

İcra Tarzı: 1-Diyanet İşleri Başkanlığıınca taktikler dahilinde yürütülecektir.

2- İstanbul Valiliğince, gerektiğinde Diyanet İşleri Başkanlığıyla da koordine kurulmak suretiyle yürütülecektir.

ve Dallitepe bölgeleri ile Kulp ve Muş sınırlarını kaplayan Şenyaylası, yine Kulp ve Sason arasında yer alan Yücebağ ve Hamzalı (Şexhemza) bölgelerinde yoğunlaştığı belirtildi. OHAL Bölge Valiliği, 16 Mayıs'ta bittiği açıklanan harekât sırasında 99 PKK militanının öldüğünü, 23 militanın ise sağ olarak yakalandığını ileri sürdü. Genelkurmay Başkanlığının verdiği bilgilere göre ise harekât sırasında 1 subay ve 9 er öldü. PKK ise, çatışmalar sırasında 17 militanın öldüğünü, 8 militanın yaralandığını 5 militanın güvenlik görevlileri tarafından yakalandığını açıkladı. Aynı açıklamada, harekât sırasında Şemdin Sakık'ın Muş, Sason, Kulp ve Silvan bölgelerinde gezdirildiği ileri sürüldü.

TSK'nin Nisan ayı başlarından itibaren Kuzey Irak'ta konumlandığı askeri güç, 20 Mayıs günü Suriye sınırından Çukurca'nın güneyine kadar uzanan hat boyunca harekât başlattı. KDP güçlerinin desteklediği ileri sürülen harekâta ilişkin olarak bir açıklama yapan Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Sermet Atacanlı, "Kuzey Irak'ta Türkiye'ye yönelik bir tehdit olduğunu, Türk güvenlik kuvvetlerinin bu tehdidi yok etmek için zaman zaman operasyonlar düzenlediklerini" söyledi. Atacanlı, "Halen Türk askerlerinin Kuzey Irak'ta olup olmadığını bilmiyorum" dedi. Irak yetkilileri, harekâtı "içişlerine müdahale" olarak değerlendirdiler. Şemdin Sakık'ın Kuzey Irak'da düzenlenen harekâta katıldığı, 9 Hazirandan sonra üç gün boyunca Zaho'nun kuzeydoğusunda yer alan Seraniş bölgesi başta olmak üzere bir çok bölgede yer göstermesi için gezdirildiği ileri sürüldü. Harekât Haziran ayının ortalarında sona erdi.

TSK'ye bağlı birlikler, Şemdinli-Kuzey Irak-İran sınırı arasında kalan Zerza bölgesinde 8 Temmuz günü harekât başlattı. Uçak ve helikopterlerin de katılımıyla yürütülen harekât, Samanlı, Gürmeşe ve Beyyurdu (Bedewî) köyleri ile İran sınırı yakınlarında bulunan Tekeli, Balıklı, Tanyolu ve Alan köyleri civarında yoğunlaştı. Harekâta katılmak üzere 400 dolayında KDP peşmergesinin 9 Temmuz günü Şemdinli'ye getirildiği ileri sürüldü. Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Sermet Atacanlı, KDP güçlerinin Şemdinli bölgesinde düzenlenen harekâta katılıp katılmadığı yönündeki bir soruya, "Bu konularla ilgili geniş açıklama yapamıyoruz. Sadece TSK'nin

görevinin başında olduğunu söyleyebiliriz" yanıtını verdi. Hakkari ili Beytüşşebap ilçesi İncebel Sınır Taburuna PKK militanları tarafından Ağustos ayının ilk günlerinde düzenlenen saldırı sırasında, Türk askeri kaynaklarına dayanarak Reuters tarafından geçilen habere göre 8 asker ile 4 PKK militanı öldü. OHAL Bölge Valiliği, çatışmalarla ilgili resmi bir açıklama yapmazken, çatışmalar sırasında çok sayıda PKK'nin öldürüldüğünü ileri sürdüler. PKK ise, çatışma sırasında 15 askerin öldüğünü, 25 askerin ise yaralandığını ileri sürdü.

Yılın son "sınır ötesi operasyonu," güvenlik görevlileri ile KDP'ye bağlı peşmergelerin katılımıyla Hakkari ve Şırnak'ın sınır kesimlerinde 6 Kasım günü başlatıldı. Savaş uçakları ile helikopterlerin de katıldığı operasyon, Irak sınırının 20-30 kilometre kadar içinde gerçekleştirildi. Operasyon sırasında özellikle KDP ile PKK arasında çatışmalar yaşandığı bildirildi. Genelkurmay Başkanlığı tarafından 14 Kasım günü yapılan yazılı açıklamada, TSK'nin PKK'ye karşı operasyonlarını, "gerektiğinde Kuzey Irak'ı da kapsayacak şekilde sürdürdüğü" kaydedildi. Kuzey Irak'ta 6-12 Kasım günleri arasında KDP'ye bağlı peşmergelerle gerçekleştirilen operasyonlar sırasında "53'ü ölü 1'i sağ olmak üzere 54 PKK militanının etkisiz hale getirildiği" ileri sürülen açıklamada, bir erin mayına basarak yaralandığı bildirildi. Harekât Aralık ayına kadar sürdü.

Türkiye-İrak sınırında keşif uçuşu yapan bir askeri helikopter, 27 Kasım günü PKK militanları tarafından açılan ateş sonucu düştü. Helikopterde bulunan 18 güvenlik görevlisinden 16'sı öldü, biri kayboldu, Engin Yaşar adlı er ise yaralandı. Genelkurmay Genel Sekreterliği tarafından yapılan açıklamaya göre, düşen helikopterde ölen ve kaybolan güvenlik görevlilerinin adları şöyle: Jandarma Pilot Üsteğmen Oğuz Kılıç, Jandarma Pilot Üsteğmen Erdem Öztürk, Komando Asteğmen Gökhan Kösem, Jandarma Teknik Astsubay Mithat Akça, Piyade Komando Astsubay Mustafa Duman, erler Savaş Gürlek, Ömer Kızılkaya, Şenol Özbay, Yusuf Tanboğa, Turgay Elve, Yusuf Göçen, Erol Kıvrak, İshak Sağlamoğlu, Mesut Batı, Levent Yabangülü, Emin Çelik ve Esin Akay.

IV. ZORUNLU GÖÇ

Kürt sorunu etrafında geliştirilen şiddet ortamında, yaklaşık 3 milyon kişi, yaşam ortamlarından göç etmek zorunda bırakıldı. Yaşamlarını güvence altına almak amacıyla yerleşim birimlerini terk etmek zorunda kalanların yanı sıra, yerleşim birimlerinin idari ya da askeri kararlarla boşaltılması, sistematik bir politika ve bir "iç güvenlik harekâtı" yöntemi olarak 1990'lı yıllar boyunca uygulandı. Olağanüstü Hal Bölgesi ve olağanüstü hal uygulamalarının yapıldığı diğer çatışma bölgelerinde en az 3.500 köy ve mezra tamamen ya da kısmen boşaltıldı. Köy boşaltma uygulamaları 1996 yılından başlayarak sayıca azalmakla birlikte, (Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, 1997 yılında 121 yerleşim biriminin boşaltıldığını açıkladı) koruculuğa zorlama, gıda ambargosu, tarla ve bahçelerin yakılması, yerleşim birimlerinin çevresindeki ormanların yakılması, köy baskınlarında kötü muamele ve işkence gibi uygulamalar sistematik olarak sürdü. Yerleşim birimlerinin tamamen ya da kısmen boşaltılmasının yanı sıra, belirli aile ya da kişilerin zorla göç ettirilmesi uygulamaları 1998 yılında da devam etti.

Olağanüstü Hal Valiliğinin kurulması hakkındaki 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bölge Valisine "köy boşaltma ya da köylere giriş-çıkışı yasaklama" yetkisi verilmesine rağmen, uygulamaların, her düzeydeki askeri birimlerce ve belirli bir prosedüre uyulmaksızın yapıldığı gözlemlendi. Olağanüstü Hal Bölgesi ve "mücavir" illerin yanı sıra, "iç güvenlik harekâtı" uygulamalarının geçerli olduğu bütün illerde zorla göç ettirme uygulamalarının yapıldığı görüldü. Dolayısıyla uygulamanın coğrafi kapsamı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun tamamına yayıldı. 1996 yılında Sivas'ın Kürt ve Alevi nüfusunun yerleşim merkezlerinde uygulanan bu politika, 1997 yılında Doğu Karadeniz Bölgesine sıçradı.

Zorla göç ettirme uygulamalarının, Olağanüstü Hal Bölge

Valiliği ve bağlı idari karar mercilerinin ve "iç güvenlik harekâtı" yapılan diğer bölgelerin idari yetkililerinin kararlarından çok, kolluk güçlerinin merkezî ya da yerel kararları doğrultusunda yapıldığı görüldü. Her jandarma karakolunun ve bölgede "operasyon" yapan her birliğin, fiili olarak, zorla göç ettirme yetkisine sahip olduğu ve bu uygulamanın, gerektiğinde idari kararlar sonradan desteklendiği gözlemlendi. Uygulama, yerleşim merkezlerinin ya da bu merkezlerdeki bazı evlerin, tarla ve bahçelerin yakılıp yıkılmasını da kapsadı. Uygulamalara karşı hak arama yolları, yasal ya da pratik olarak kapalıydı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bu soruna dikkat çekti.

Genelkurmay Başkanlığı, 1997 yılında çeşitli kesimlere yönelik olarak verdiği brifinglerde, zorunlu göç uygulamalarının, "devletin korunması için gerekli" olduğunu ileri sürdü. Örneğin, Genelkurmay Başkanlığı Karargahında YÖK ile üniversitelerin rektör, dekan ve öğretim üyelerine verilen brifingde, 1993 yılından itibaren izlenmeye başlanan "alan hakimiyeti ve stratejisi konseptleriyle PKK'nin geçmişte doğal üs olarak kullanıldığı dağlardan temizlendiği" belirtildi. Brifingde, "eleştirilere karşın belli bir plan dahilinde boşaltılan köylerin PKK'yi lojistik imkanlardan mahrum bıraktığı" anlatıldı.

Yaşam ortamlarından koparılan ya da sürülen, beslenmek ve geçinmek için üretim yaptıkları yerleşim yerlerini terk etmek zorunda bırakılan yaklaşık 3 milyon kişi, barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel haklarından daha fazla mahrum kaldılar. Zorunlu göçten en çok çocuklar etkilendi. Sokakta çalışan ya da dilenen çocukların yanı sıra sokakta yaşayan çocukların sayısı, özellikle Diyarbakır, Adana, Mersin ve İstanbul'da artış gösterdi. Zorunlu göç, hekimler ve Tabip Odaları tarafından "bir halk sağlığı problemi" olarak ele alınırken, zorla göç ettirilenlerin diğer temel haklarını korumak için resmi

çalışma yapılmadığı gözlemlendi. Hükümet, geri dönüş konusunda “koruculuğun kabul edilip edilmemesi” ve “dönülecek yerlerdeki güvenlik koşulları” gibi kriterlere göre şekillenen çalışmalar yaptı.

a) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Türkiye’deki zorla göç ettirme uygulamalarının ele alındığı tek uluslararası mekanizma, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesi oldu. Komisyon ve Mahkemenin ele aldığı başvuruları, çoğunlukla İHD Diyarbakır Şubesi Hukuk Komisyonunda görevli avukatlar yaptı ve merkezi Londra’da bulunan Kürt İnsan Hakları Projesi tarafından yürütüldü.

Dışişleri Bakanlığı, Olağanüstü Hal Bölgesi ve çevresinde göçe zorlananların Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yaptığı başvuruların sayısının 358’e ulaştığını açıkladı. TBMM Araştırma Komisyonu Raporunda yer alan bilgilere göre, zorunlu göçmenler, kolluk güçlerinin köylerini yaktığı, göçe zorlandıkları, akrabalarının öldürüldüğü ve kaçırıldığı gerekçesiyle Mahkemeye başvurdular. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Konseyi, İnsan Hakları ve AGİT Genel Müdürlüğünün Komisyona verdiği bilgiye göre, AİHM’e yapılan 358 kişisel başvurunun çoğunluğu Diyarbakır Lice’den göçe zorlanan kişiler tarafından yapıldı. Başvuruların konularıyla ilgili bazı bilgiler şöyle: *Diyarbakır’ın Lice ilçesinde Çekirdek mezrasının uçaklar tarafından bombalanması, evlerin yıkılması, 3 kişinin ölmesi, 1 kişinin yaralanmasıyla ilgili başvuru (hükümet, toplam 260 bin Fransız Frangı tazminat ve başvurucuların temsilcilerine 8.123 İngiliz Sterlini ödemeyi kabul etti); Muş’un Malazgirt ilçesinde 1994’te üç genç kızın PKK’ye katılması sonucunda köyün imamının evinin güvenlik güçleri tarafından yıkılmasıyla ilgili başvuru; Muş’un Malazgirt ilçesi Nurettin köyünün köyün korucuları tarafından yakılması, köylülerinin göç etmek zorunda kalmasıyla ilgili başvuru; Diyarbakır’ın Lice ilçesinde kolluk güçlerince yapılan operasyonlar neticesinde ev ve eşyaların yakılması ve bazı kişilerin yaralanmasıyla ilgili başvuru; Siirt’in Eruh ilçesi Güçlükönak beldesi Kırkağaç köyünde yaşayanların güvenlik güçleri tarafından zorla Fındık köyüne göç ettirilmesi ve 23 Ağustos 1994 tarihinde Fındık Jandarma Karakolu tarafından köye operasyon düzenlenmesi, başvurucuların yakınlarının kaçırılmasıyla ilgili başvuru; Tunceli’nin Hozat ilçesi, Sarısaltık, Dürüt köyünde 1994’te askeri operasyonların başlaması, köylülerin köylerini terk etmek zorunda kalmaları, köylülerin eşyalarının, keçilerinin, arı kovanlarının yakılması ve yakınlarının kaçırılmasıyla ilgili başvuru.*

Akdıvar Davası

Dava, Diyarbakır Dicle ilçesi Kelekeçi köyünden altı kişinin başvurusu üzerine açıldı. Başvurucular, köylerine 10 Kasım 1992 tarihinde jandarmalar tarafından saldırı düzenlendiğini, 9 evin yakıldığını ve köyün keyfi olarak boşaltıldığını ileri sürdüler. Başvuru, AİHS’nin özel yaşamın ve aile hayatının korunmasına ilişkin 8. Maddesi ile mal ve mülkiyetten barış içinde yararlanma hakkını güvence altına alan 1. Protokolün 1. Maddesine dayanılarak yapıldı.

Hükümet, önce kolluk güçlerinin köyde yalnızca arama yaptığını, daha sonra PKK’nin köye gelerek evleri yakıtığını ileri sürdü. Hükümet yetkililerinin ikinci açıklamasında, kolluk güçlerinin 10 Kasım 1992 tarihinde köye girmemiş oldukları ileri sürüldü. Komisyon, yaptığı bağımsız araştırma sonucunda, ulusal makamlar tarafından başvuru konusu olaya ilişkin hiçbir araştırma yapılmamış olduğunu ve 9 evin yakılmasıyla ilgili jandarma tutanağında ya da tutanak sonrasında, failerin belirlenmesi yönünde hiçbir çabanın görülmediğini belirledi. Ayrıca, köylülerin evlerini kaybetmelerinden kaynaklanan problemleriyle ilgili çeşitli düzeylerdeki makamlara dilekçe yazarak başvurmuş olmalarına karşın, hiçbir makam, onlara tazminat ya da mali yardım konusunda yardımcı olmamış, yol göstermemişti. Hükümet, köylülerin, evlerinin yakılmasından PKK’yi sorumlu tuttıklarını anlatan ifadelerini Mahkemeye sunmakla birlikte, Mahkeme, bu ifadelerin Komisyonun başvuruyu hükümete iletmesinden sonra Eylül 1994’te alındığına dikkat çekti. Komisyon ve Mahkeme, bu ifadelerin jandarma tarafından hazırlandığı kanısına vardılar. Komisyon, bağımsız olarak başvuruculardan aldığı ifadelere dayanarak, evlerin kolluk güçlerince yakıldığı sonucuna vardı.

Dostane bir çözüme varılamaması üzerine Komisyon ve hükümet, davayı Aralık 1995’te Mahkemeye götürdüler. Hükümet, “sürecin suistimal edildiği ve ülke içindeki hak arama yollarının tüketilmediği” gerekçesiyle, iki itirazını belirtti. Hükümetin itirazında, “başvurucular Türkiye’nin Güneydoğusunda mevcut bulunan hak arama yollarını kullanmamışlardır; bu, ... PKK’nin Türkiye’yi ve onun yargı kuruluşlarını kötü gösterme ve terörist faaliyetlerinin meşru olduğu fikrini geliştirme yönündeki genel politikasının bir parçasıdır. Bu stratejinin bir parçası olarak, Türk yargı sisteminin genel olarak etkin olmadığını ve bu tür şikayetleri ele alamayacak durumda olduğunu kanıtlamak ve Türkiye’nin Güneydoğusundaki halkı, Cumhuriyetin kurumlarından ve özellikle de onun mahkemelerinden uzaklaştırmak gerekiyordu. Dolayısıyla bu davada başvurucuların iç hukuk yollarını

tüketmemesi, siyasal bir gaye taşımaktadır” görüşü savunuldu.

Fakat Mahkeme, Komisyonun bulgularının başvuru-
cuların iddialarını desteklediği gerekçesiyle, bu itirazı red-
detti; sürecin suistimal edildiğini gösterebilecek bir
kanıtın olmadığını belirtti. Hükümet, iç hukuk yollarının
tüketilmemesine ilişkin itirazı konusunda ise, mülkiyete
yönelik zararların, bu zararlar PKK tarafından verilmiş
bile olsa tazmin edildiğini göstermek amacıyla, idari
mahkemeler tarafından alınmış bazı kararları mahkemeye
sundu. Komisyon ve Mahkeme, hükümet tarafından
sunulan mahkeme kararlarında, işlenen suçla ilgili sorum-
luluğun tesis edilmediğine işaret etti. Komisyon raporun-
da, devlet görevlilerinin, kolluk güçlerine yönelik hiçbir
suçlamayı kabul etmeme eğiliminde oldukları belirlen-
miş, hükümetin, kolluk görevlilerinin kasti olarak
mülkiyete zarar vermeleri nedeniyle kovuşturulduklarına
ya da cezalandırıldıklarına dair hiçbir kanıt
gösteremediğine işaret edilmişti.

Mahkeme ise, iç hukuk yollarının yalnızca varolmasının
yeterli olmadığı, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının
geçerli olması için, “bu yolların etkin olarak kullanılabilmesi
ve yeterli sonuçlar vermesi gerektiği” yönündeki
ıçtihat ilkesini tekrarladı. Mahkemeye göre, “söz konusu
hak arama yollarının yalnızca teoride değil, pratikte de
varlığının yeterince kesin olması gerekir.” Mahkeme, bu
bakımdan ispat yükünün bölüşümü kuralını vurguladı: “İç
hukuk yollarının tüketilmediğini ileri süren hükümet, söz
konusu hak arama yolunun davayla ilgili dönemde teoride
ve pratikte açık ve etkin bir yol olduğunu, başvuru-
cuların şikayetlerine çözüm getirebilecek nitelikte olduğunu ve
makul ölçüde başarılı sonuç alınabileceğini göstermek
durumundadır. Fakat, bir kez ispat yükü karşılandığında,
bu kez de başvuru-
cular, hükümetin sunduğu hak arama
yolunun gerçekten de tüketildiğini ya da eldeki davanın
koşullarında bir nedenle yetersiz ve etkisiz olduğunu ya
da onları, bu yolları tüketmekten alıkoyan özel koşullar
olduğunu göstermek zorundadır.”

Mahkemeye göre, bir şikayetçiye iç hukuk yollarına
başvurmaktan haklı olarak alıkoyabilecek nedenlerden
biri, “ulusal makamların, devlet görevlerinin yanlış
muamele yaptıkları ya da zarar verdikleri yönündeki ciddi
iddialara karşı tamamen pasif kalmaları, örneğin soruşturma
açmamaları ya da yardım önermemeleri” olabilir. Mahkeme,
dolayısıyla, iç hukuk yollarını tüketme
kuralının, bu yolların yalnızca formel olarak varolup
olmamasına değil, aynı zamanda “bunların içinde işlediği
genel hukuksal ve siyasal ortama ve başvuru-
cuların kişisel koşullarına da bakarak” gerçekçi bir şekilde
yorumlanması gerektiğini belirtti. Mahkeme, davanın

koşullarında başvuru-
cuların iç hukuk yollarını tüketme
yükümlülüğünden muaf oldukları kararına vardı.

Mahkeme 1 Nisan 1998 tarihinde, Komisyonun bulgu-
larına dayanarak, “evlerin yakılmasından kolluk güç-
lerinin sorumlu olduğu konusunda hiçbir kuşku olmadığı-
na, fakat kolluk güçlerinin başvuru-
cuları göç etmeye zorladıkları konusunda kanıt olmadığına” karar verdi.
Hükümet, kolluk güçlerinin bu eylemini haklı gösterme
yoluna gitmeyerek, Mahkemenin vardığı sonucu reddet-
mekle yetindi. Tazminat miktarının belirlenmesinde,
mülkiyete verilen zararların ve manevi tazminatın yanı
sıra, köylülerin başka bir yerde ikamet etmekten kay-
naklanan ilgili zararları da göz önüne alındı.

Meniş Davası

Azize Menteş, Mahile Turhallı, Sulhiye Turhallı ve
Sariye Uvat, Bingöl Genç ilçesi Sağgöze (Riz) köyünde-
ki evlerinin kolluk güçleri tarafından yakıldığı gerekçe-
siyle 20 Aralık 1993 tarihinde Avrupa İnsan Hakları
Komisyonuna başvurdular. Evlerinin yakılması sonrasın-
da Diyarbakır’a göç eden şikayetçiler, evlerinin, Haziran
1993’te operasyon yapan kolluk güçleri tarafından köy-
lerine yapılan bir baskında yakıldığını belirttiler.
Mağdurların şikayetlerine göre, 23 Haziran 1993’te PKK
militanlarının Üçdamlar Jandarma Karakoluna saldır-
masının ardından jandarma, karakolun önünden geçen bir
minibüsü durdurarak yakmış, ardından başlattıkları
operasyonda ise Güldiken (Pecar) ve Sağgöze köy-
lerindeki bazı evleri yakmıştı. Jandarmalar, evlerinden
zorla çıkartılan Sağgöze köylülerine, “PKK’ye yardım
etmenin cezası olarak evlerini yaptıklarını” söylemişlerdi.
Daha sonra köye gelen bir jandarma komutanı, köyün
tamamen yakılmasını engellemiştir. Mağdurlar, ayrıca
köylerini terk etmek zorunda bırakılmışlardı. Köy, Mart
1994’te tamamen boşaltılarak yakıldı. Mağdurlar başvuru-
rularında, evlerinin yakılmasının sistematik olarak
gerçekleştirilen köy boşaltma ve yakma uygulamasının
bir parçası olduğunu da belirttiler.

Hükümet, öncelikle, Komisyona başvuruyu yapan kişi-
lerin iç hukuk yollarını tüketmediklerini belirterek,
başvurunun kabul edilmesine itiraz etti. Komisyon ve
Mahkeme, Akdılar davasına da gönderme yaparak, şu
noktalara işaret ettiler: Köylerin tahrip edilmesi proble-
minin yaygınlığına karşın, özel mülkiyetin kolluk güçleri
tarafından kasıtlı olarak tahrip edildiği iddiaları konusun-
da adli soruşturma yapıldığı ya da zararların tazmin
edildiği yönünde hiçbir örnek getirilmemekte; yetkililer,
genel olarak, bu tür pratiklerin varlığını kabul etmeye
isteksizlik göstermekte ve bu konuda araştırma da yap-
mamaktadırlar. Başvuru yapan kişiler, Akdılar davanın-
dan farklı olarak, şikayetleri konusunda yerel makamlara

başvurmamış ancak, söz konusu makamlar da bu şikayetleri öğrendikten sonra anlamlı bir soruşturma ya da araştırma yapmamışlardır. Şikayetçilerin, evleri yakıldıktan sonra güvensiz bir durum içinde olmaları ve mağduriyetleri de hesaba katılmalıdır. Başvuruyu yapanların durumunda, idari ve medeni hukuk mahkemelerinin, yeterli ve tatmin edici tazminat olanağı sunabilecekleri de gösterilememiştir.

Hükümet, olgular konusunda da şunları iddia etti: "PKK militanları, 1983'ten itibaren söz konusu köyü bir barınak ve üs olarak kullanmaktaydılar; daha sonra köylüleri, bu köyden göç etmek zorunda bıraktılar. Evlere yerleşen militanlar, kolluk güçlerinin baskını üzerine, evleri ateşe vererek köyü terk etmek zorunda kalmışlardı." Hükümete göre 25 Haziran 1993 tarihinde bölgede operasyon yapılmamıştı. Hükümet temsilcisi, "başvuruyu yapanların, o tarihten 6-7 yıl önce köyü terk etmiş olduklarını" ileri sürdü. Başvuranların bazı yakınlarının "PKK'ye katıldıklarından kuşulanılıyordu ve bazı yakınları da aynı suçlamayla gözaltına alınmıştı." Hükümete göre, başvuranlar, "PKK'ye katılan yakınlarının baskısıyla başvuru yapmışlardı."

Komisyona yaptığı araştırmalarda şu sonuçlara vardı: Komisyona başvuruyu hükümete iletmesinin ardından, yetkili savcılık, şikayetlerle ilgili bir soruşturma yapmış; evlerin PKK militanları tarafından yakıldığı ve şikayetçilerin bazı yakınlarının PKK üyesi olduğu sonucuna vararak, soruşturmaya yer olmadığına karar vermişti. Evlerin PKK militanları tarafından yakıldığı sonucuna varmak için yeterli bir soruşturma yapılmamış; şikayetçilerin ifadeleri de alınmamıştı. Hükümet ise, Komisyona incelemeleri sırasında, şikayet konusu olay ya da daha sonra yapılan soruşturma hakkında belge sunmamış ve olay tarihindeki bölge jandarma komutanı yerine daha sonraki bir komutanı tanık olarak göstermişti. Komisyon, hükümetin, şikayet konusu olayı araştırmak yerine, şikayetçilerin PKK ile bağlantıları konusundaki iddiaları üzerinde durması hakkındaki kaygılarını da ifade etti. Komisyon, savcılık tarafından yapılan soruşturmada seçilen ve söz konusu olgudan çok, "kolluk güçlerinin asla köy yakmayacağını" vurgulayan tanıkların (köyden uzak mezralarda yaşayan ve şikayetçilerle çatışma halinde olduğu ileri sürülen tanıkların) ifadelerine, başka kanıtlar olmaksızın güvenilemeyeceği kanısına vardı. Ayrıca, savcılık yazısında Sağgöze muhtarından "güvenilir" tanıklar getirmesi isteği de, Komisyon tarafından kuşku verici bulundu. Komisyon, başvuru yapanların başka ifadelerle de desteklenen ifadelerini ise güvenilir ve tutarlı buldu. Komisyon, hastalığı nedeniyle ifade veremeyen dördüncü başvuru Sariye Uvat dışındaki şikayetçilerin

belirttiği olguların doğruluğunu tespit ederek, Sözleşmenin özel yaşamı ve aile yaşamını koruyan 8. Maddesinin ihlal edildiğine karar verdi.

Mahkeme de, 28 Kasım 1998 tarihinde açıkladığı kararında, Komisyonun bulgularını kabul ederek, Sözleşmenin 8. Maddesinin ihlal edildiği sonucuna vardı. Mahkeme ayrıca, başvuru yapanların etkin hukuk yollarının olmamasıyla ilgili şikayetlerini de ele aldı. Mahkeme, bir kişinin, mülkiyetinin devlet görevlileri tarafından kasıtlı olarak tahrip edildiğini ileri sürmesi halinde, "etkin hukuk yolları" nosyonunun, tazminat ödenmesinin yanı sıra, "sorumluların belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlayabilecek ayrıntılı ve etkin bir soruşturmayı ve şikayetçinin soruşturma prosedürüne etkin bir şekilde ulaşabilmesini" gerektirdiğini belirtti. Şikayetçilerin ulusal hukuk yollarına başvurmamış olduklarını göz önünde bulunduran Mahkeme, başvuru yapanların Komisyona yaptıkları başvurunun ardından Genç Savcılığınca yapılan soruşturmanın yapılış tarzının ve sonucunun, etkin hukuk yollarının olmadığı şikayetini değerlendirirken hesaba katılması gerektiğini belirtti. Böylece Mahkeme, "gerçekten de etkin hukuk yollarının olmadığı" sonucuna vararak, Sözleşmenin 13. Maddesinde güvence altına alınan haklarının da ihlal edildiğine karar verdi.

Selçuk ve Asker Davası

Keje Selçuk ve İsmet Asker tarafından 15 Aralık 1993'te yapılan başvuru, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından 22 Ocak 1997'de Mahkemeye sunuldu. Başvuru dilekçesinde şu iddialara yer verilmişti: Başvuru yapanların Diyarbakır'ın Kulp ilçesi İslamköy'deki evleri 16 Haziran 1993'te kolluk güçlerince kasten yakıldı. Jandarmalar, 10 gün sonra tekrar gelerek Asker'in değirmenini de yaktılar. Jandarmalar, birkaç ay önce de köye baskın yapmış, PKK tarafından kullanıldığını iddia ettikleri köyün boşaltılmaması halinde, köydeki bazı evleri yakmakla tehdit etmişlerdi. Başvuru yapanlar, bu ihlalin sorumlusunun Kulp Jandarma Komutanı Recep Cömert olduğunu belirttiler. 16 Haziran 1993 sabahı köye gelen askerler, Asker ailesinin evinde arama yaptılar, ardından da, Asker ailesi eşyalarını toplamaya çalışırken, evi ateşe verdiler. Asker ailesi, ahıra açılan bir kapıdan çıkmayı zorlukla başardı ve yangını söndürmeye çalışan köylüler, jandarma erleri tarafından engellendi. Asker ailesinin evi, ahır, malları, erzak ve ağaçları bu şekilde tahrip edilmişti. Ardından Keje Selçuk'un evine baskın yapan askerler, onu ve onunla birlikte kalan çocukları evden dışarı attı, gaz döktükten sonra evi ateşe verdiler. Köylülerin yardım etmesi engellendi, komutan Cömert, Keje Selçuk'un ifadesine göre,

onu iterek köyden gitmesi gerektiğini söyledi; bunun üzerine Selçuk, Diyarbakır'a göçtü. 25 Haziran 1993 tarihinde köye yapılan bir baskında, Selçuk'un değirmeni ile üç ev yakılmış; Asker ailesi ise köyü terketmişti.

Kulp'a göçen Asker ailesi, Kaymakamlığa bir dilekçe vererek, maruz kaldıkları hasarı ve Komutan Recep Cömert'in olaydaki sorumluluğunu bildirdi. Asker ailesi, bu dilekçeye hiçbir yanıt alamadı. Köy muhtarı, on gün sonra olayı Kaymakamlığa bildirmiş, ancak sorumluluğu PKK'ye atfetmişti.

Komisyonun ifade veren Komutan Recep Cömert, Haziran 1993'te İslamköy'e hiç gitmediğini, burada evlerin yakıldığı konusunda bir rapor da almadığını ileri sürdü. Cömert, kendisine karşı bu tür "iddiaların" gazetelerde zaman zaman yapıldığını söyledi. Hükümete göre ise, başvuru, "PKK'nin etkisi altında ya da para için" yapılmıştı. Başvurucuların evleri, "bölgede Devletin yerini almaya çalışan PKK tarafından, köylüler genellikle kolluk güçleriyle iyi ilişkiler içinde olduklarından, onları cezalandırmak ya da uyararak amacıyla yakılmıştı." Aslında başvuru, "kanuna itaat eden vatandaşlar" ve hükümete karşı faaliyetleri konusunda kayıt yoktu. Asker ailesinin bir oğlu askerdedi; Keje Selçuk'un bir oğlu askerde ve bir oğlu da memurdu. Hükümete göre, "cezalandırılmalarının sebebi bu olabilir"di. Hükümet, söz konusu değirmenin yakıldığı konusundaki kuşkularını belirterek, "değirmen yakıldıysa bile bunu kolluk güçlerinin yapmadığını" ileri sürdü. Ayrıca, Asker ailesinin dilekçesi konusunda da kuşkuları vardı, çünkü başvuru- lara dilekçe verdiklerine dair belge verilmemişti.

Komisyonun başvuruyu Hükümete ilemesinin ardından, Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, 4 Mayıs 1994'te, Kulp Savcılığından başvuru- luların herhangi bir şikayette bulunup bulunmadığının araştırulmasını ve böyle bir şikayet yapılmamışsa, olayla ilgili bir araştırma yapılmasını istedi. Savcılığın başvurusu üzerine, Kulp Kaymakamlığına vekalet eden Jandarma Komutanı Ergülmez, söz konusu dilekçenin kaydının olmadığını bildirdi. Bunun üzerine, Savcılık bir soruşturma başlattı. Komisyon, dosyanın incelenmesinde, olayla ilgili Kulp Jandarma Komutanlığına yazılan yazıya yanıt alınmadığı gibi, olaydan sorumlu tutulan jandarmaların ve tanıkların ifadelerinin de alınmadığını saptadı. Kulp Savcılığı, başvuru konusunun 1993 yılı kış aylarında PKK ile kolluk güçleri arasında gerçekleşen yoğun çatışmalar sırasında mülkiyete zarar verilmesiyle ilgili olduğunu ileri sürdü. Olayda kolluk güçlerinin sorumluluğunun idari görevleri sırasında doğması nedeniyle, davanın idari hukuk konusu olduğuna hükmeden Savcılık, takipsizlik

kararı vererek dosyayı 30 Kasım 1994'te Kulp Kaymakamlığına gönderdi.

Komisyon, başvuru- luların ve tanıkların sözlü ifadesini aldı ve ilgili dosyaları inceledi. Komisyon, Hükümetten kolluk güçlerinin 1993 Haziranında Kulp'taki faaliyetleriyle ilgili belgeler ısrarla istediysede, bu belgeler tam olarak sunulmadı. Komisyonun bulguları, başvuru- luların anlatımlarıyla uyuşuyordu. Komisyon, köyün 1994 yılı sonunda "PKK faaliyetlerinin yoğunlaşması sonucunda" tamamen "terk edildiği" kararına vardı.

Mahkeme, 24 Nisan 1998 tarihinde açıkladığı kararında, hükümetin itirazlarını ele aldıktan sonra, Komisyonun bulgularını, "makul bir kuşkunun ötesinde kanıtlandıkları" için kabul etti. Hükümet, diğer davalarda olduğu gibi, bu başvuru- nun da iç hukuk yolları tüketilmeden yapılması nedeniyle reddedilmesini istemişti. Hükümet, Van İdare Mahkemesinin, evi askerler tarafından yakılmış olan Nizamettin Ağırtaş'a tazminat verilmesine 1996 yılında hükmettiği bir davayı da örnek gösterdi (Karar No. 1996/771, dosya no. 1993/427, karar tarihi 27.12.1996). Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmesi konusunda Akdavar davasında da uygulanan "yeterli ve etkin iç hukuk yollarının tüketilmesi" kuralını ve başvuru- luların bu yollara başvurmadan haklı gerekçeler kuralını uyguladı; iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının, hak arayışını önleyecek şekilde ve formalist bir anlayışla uygulanmaması gerektiği yönündeki içtihadını vurguladı. Mahkeme, "köylerin tahrip edilmesi probleminin yaygınlığına" karşın, kolluk güçlerinin kasti olarak mülkiyeti tahrip etmesiyle ilgili şikayetlerin durumunda tazminata hükmedildiğine ve sorumlu görevliler hakkında soruşturma açıldığına dair tek bir karar bile gösterilmediğini belirtti. Mahkeme, Hükümetin örnek olarak gösterdiği davanın, ele alınan davaya benzerliğinin açık olmadığını ve Asker ailesinin şikayetiyle ilgili olarak, başvuru- nun hükümete iletilmesinin ardından başlatılan hukuksal işlemlerin de, sınırlı ve sonucu belirsiz olduğunu belirtti. Mahkemeye göre, başvuru- luların evlerinin tahrip edilmesinin ardından altüst olma ve güvensizlik duygularının da hesaba katılması gerektiğini ifade etti.

Başvuru- lular, evlerinin tahrip edilmesi ve zorunlu olarak göç etmelerinin gerçekleştiği koşullar itibarıyla işkence ve kötü muamele yasağının (AİHS, Madde 3) ihlâl edildiğini de ileri sürmüştü. Komisyon raporunda, "başvuru- luların evlerinin onların gözleri önünde yakılmasının şiddet eylemi olduğuna, kasten tahrip edilmesinin de, onların güvenlik ve refahının pervasızca gözardı edilmesi olduğuna ve onları kişisel eşyalarının çoğundan, barınma ve yardım olanaklarından yoksun

biraktığına” karar vermişti. Asker ailesinin evlerinin yakılması sırasında evin içinde olmaları sonucunda yaşadıkları travmatik deneyimin ve Keje Selçuk’un Jandarma Komutanı tarafından tartaklanmasının da, başvurucuların “gayri insani ve aşağılayıcı muameleye maruz bırakıldığı” anlamına geldiği sonucuna varmıştı. Mahkeme ise, başvurucuların olay sırasındaki yaşlarını (54 ve 60) ve bütün hayatları boyunca İslanköy’de yaşamış olduklarını hesaba katarak, 3. maddenin ihlâl edildiğine karar verdi: “Başvurucuların evleri ve mülkiyetlerinin büyük bir kısmı kolluk güçlerince tahrip edilmiş; onlar, yaşam kaynaklarından yoksun ve köylerini terketmek zorunda bırakılmışlardır. Uygulama, kasıtlı, taciz edercesine ve onların duyguları hesaba katılmaksızın yapılmış görünmektedir. Bu duruma hazırlıksız yakalanmış, orada durarak evlerinin yakılmasını izlemek zorunda bırakılmışlardır; Bay ve Bayan Asker’in güvenliği için önlem alınmamış, Bayan Selçuk’un protestosu görmezden gelinmiş ve olay sonrasında onlara hiçbir yardım sağlanmamıştır.” Bu bulguları hesaba katan Mahkeme, başvuruculara gayri insani muamele yapıldığına karar verdi.

Başvurucular, ayrıca kişisel ve ailevi yaşamın ve evin dokunulmazlığı (AİHS, Madde 8) ile mülkiyet ve mallardan barış içinde yararlanma hakkının (1. Protokol, 1. Madde) ihlâl edildiğini de ileri sürmüşlerdi. Mahkeme, sunulan olgusal bilgilerin, söz konusu normların “özellikle vahim bir ihlâlüne işaret ettiği” kararına vardı.

Başvurucuların ileri sürdükleri bir ihlâl de, evlerinin ve mallarının tahrip edilmesi konusunda, medeni hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde düzgün yargı olanağından (AİHS, Madde 6/1) ve etkin bir hak arama yolundan (AİHS, Madde 13) yoksun bırakılmalarıyla ilgiliydi. Hükümetin itirazıyla ilgili olarak belirtildiği gibi, Mahkeme, her iki normun da ihlâl edildiğine karar verdi.

Başvurucular, ayrıca söz konusu ihlâllere, Kürt kökenli olmalarına dayalı bir ayrımcılık nedeniyle maruz kaldıklarını (AİHS, Madde 14) ileri sürdüler. Başvuruyla ilgili olarak sundukları kanıtların “sistemik, pervasız ve zalimane bir zorla yerinden etme politikasına” işaret ettiği ve bu nedenle de, Sözleşmenin 18. Maddesinin de (“Sözleşmede, sıralanan hak ve özgürlüklere ilişkin olarak izin verilen kısıtlamalar, öngörüldükleri amaçlar dışında hiçbir amaçla uygulanamaz”) ihlâl edilmiş olduğuna karar verilmesi gerektiğini ileri sürdüler. Komisyon raporunda, bu savların başvurucular tarafından temellendirilmemiş olduğu sonucuna varılmıştı. Mahkeme, Komisyon tarafından sunulan olguların ışığında, bu maddelerin ihlâl edildiği sonucuna varmadığını

açıkladı.

Gündem Davası

İsmet Gündem tarafından 7 Temmuz 1993’te yapılan başvuru, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu tarafından 28 Ekim 1996’da Mahkemeye sunuldu. Başvuruya ilişkin olarak İsmet Gündem’in iddiaları şöyleydi: Diyarbakır Hazro ilçesi Sarierik köyü Kaniye Meheme mahallesinde yaşayan Gündem ailesi, köy korucusu olmayı reddetmişti. 7 Ocak 1993’te söz konusu mahalleye baskın düzenleyen jandarma ve korucular, mahalledeki evlerde arama yaptılar. Evlerdeki eşyaları ve kışık erzakı tahrip ettiler, evlere rasgele ateş açtılar ve mahallede yaşayanları döverek bir meydanda topladılar. 13 Şubat 1993’te yaptıkları baskında ise, köyü ve mahalleyi kuşatarak, kadın ve çocukların bulunduğu evlere 20 dakika süreyle ateş açtılar. İsmet Gündem’in evi özellikle hedef alınmıştı ve ağır hasara uğradı. Gündem ailesi, bu olay üzerine köyü terkederek Diyarbakır’a yerleşti. Ayrıca, Gündem’in başvurusunda verdiği bilgilere göre, evlere hedef alarak ateş açılması, köylülerin koruculuğu kabul etmediği köy ve mezarların sistematik olarak boşaltılması yönündeki devlet politikasıyla tutarlılık içindeydi. Sarierik köyünde kalan ailelerin koruculuğu kabul etmesinin ardından, bir PKK baskını sırasında Kaniye Meheme mahallesindeki bazı evler yandı; İsmet Gündem’in evi ise yanmadı.

Hükümet ise, önce “kolluk güçlerinin Sarierik köyünde söz konusu tarihlerde yaptığı baskınların amacının, PKK faaliyetlerini engellemek ve köylülerin mülkiyetini korumak” olduğunu; daha sonra ise evlerin yakılmasından PKK’nin sorumlu olduğunu iddia etti.

Komisyon, dosyaları inceleyerek ve tanıklarla görüşerek araştırma yaptı. Ancak, korkarak Komisyonun davetine uymadığı belirtilen İsmet Gündem, Komisyon tarafından dinlenemedi. Sarierik köyünden bazı tanıkların ifadeleri ise, Gündem’in ifadesiyle çelişti. Komisyon, bu ifadelere dayanarak, Gündem’in ihlâl iddialarının kanıtlanamadığı kanısına vardı. Mahkeme ise, Gündem’in iddialarını açıklığa kavuşturmakta kendisinin en önemli tanık olduğunu, ancak ifadesinin doğrudan alınmadığını belirterek, ihlâlin tespit edilemediği kanısına vardı. Hükümetin, söz konusu başvurunun İHD Diyarbakır Şubesi Başkanı Mahmut Şakar tarafından “propaganda” amacıyla hazırlanmış bir “senaryo” olduğu ya da başvurunun davadan vazgeçtiği yönündeki iddiaları ise, Komisyon tarafından kabul edilmedi. Mahkeme ise, bu iddialara dayalı itirazın, Mahkeme öncesinde aynı şekilde getirilmediği ve bu nedenle olgusal bakımdan incelenemediği gerekçesiyle, ileri sürülemeyeceğine karar verdi. Bununla birlikte Mahkeme, Gündem’in dinlenmemesi nedeniyle, ileri sürdüğü ihlallerin tesbit

edilemediğine karar vererek davayı kapattı.

Davanın sonuçlanmasının ardından bir açıklama yapan İsmet Gündem, 1995 yılından beri Diyarbakır'a gidemediğini, Diyarbakır'a giden AİHM heyetiyle görüşmemesinin davayı kaybetmesine neden olduğunu söyledi. Gündem, heyetin can güvenlikleri bulunmadığı gerekçesiyle Sarıerik köyüne gitmeden Diyarbakır'a çağırıldığı korucularla görüşüğünü belirterek, "Heyet, köye gitmeden babam Ahmet Gündem ile Korucubaşı ve aynı zamanda köyün muhtarı olan Kasım Tatlı'yı Diyarbakır'a çağırıp görüşmüş. Korucubaşı ve korucular evimin PKK tarafından yakıldığını ileri sürmüşler. Asıl Korucubaşı Kasım Tatlı'nın evini PKK yaktı. Heyet can güvenliğimi sağlayıp beraber köye gitseydik, onlara karakolun örülen duvarında kullanılan evimin taşlarını ve korucular tarafından gasp edilen arazilerimi gösterirdim" dedi.

Gündem'in avukatı Osman Baydemir ise, bölgedeki hak ihlallerinin, hukuki işlemler yapılmadığından çoğu zaman kanıtlanamadığına dikkat çekerek, "Görsel delil sunmak zorlaşıyor. Komisyon çok teknik çalışıyor. Komisyonun herhangi bir gerekçeyle usul kurallarını çiğnemesini talep etmiyoruz. Ancak, başvuru sahiplerinin içinde bulunduğu koşullar önemsenmelidir" dedi.

1997 yılında AİHK'ye yeni başvurular da yapıldı. Örneğin, Mardin'in Savur ilçesine bağlı Durusu ve Serenli köylerinin 1994 yılında yakılarak boşaltılmasından sonra çeşitli merkezlere göçeden köylüler, İHD Mardin Şubesi aracılığıyla Eylül ayında başvuru yaptılar. Köylerine yeniden dönmek istediklerini belirten köylüler, bugüne kadar yetkililere yaptıkları başvurulardan hiçbir sonuç alamadıklarını bildirdiler. İHD Mardin Şube Başkanı Cemil Aydoğan'a verilen başvuru dilekçesinde, başvuru konusu olaylar şöyle anlatıldı: "Köylerimiz 14 Haziran 1994 tarihinde Savur Jandarma Karakol Komutanı Aydın Yeşil tarafından 'Ya korucu olursunuz ya da 24 saat içinde köyü boşaltırsınız' denilerek yakılıp yıkıldı. Biz köy sakinleri olarak koruculuğu kabul etmedik. Bize zaman tanımadıkları için eşyalarımızı almadan zar zor canımızı kurtardık. Birçoğumuz Diyarbakır ve Mardin illerine yerleştik. Amacımız köylerimize yeniden yerleşmek, milyarlarca lira değerindeki kavaklarımızı sulamak. Ne yazık ki kavakları ara sıra sulamamızı da yasakladılar. Beş yüz haneli iki köyün yerinde şimdi yeller esiyor. Evler yıkıldı. Kapılar söküldü. Evlerin bazı taşları karakola taşındı."

Köylüler, Savur Jandarma Tabur Komutanlığına bağlı askerlerin, köyün dışındaki tarla ve bahçelerinin bakımını yapmaya devam eden Serenli ve Durusu köylülerini, 30 Temmuz 1998 günü karakola çağırarak ölümle tehdit

ettiğini söylediler. Köylüler, askerlerin, "Bizim iznimiz olmadan hiç kimse bahçelerde meyve toplayamaz, bahçe ve kavaklara su veremez. Bunun aksi için uyarılmadan vur emri çıkartılmıştır" diyerek kendilerini tehdit ettiklerini söylediler. Köylüler, "Bizlere ait, adımıza kayıtlı tapulu ve tek geçim kaynağımız olan bahçe ve kavaklarımız bu yaz günlerinde susuz ve bakımsızlığa mahkûm edilmiştir. Kendi anayasa ve yasalarını tanımayan insan ve doğa katili bu komutanlar bizi açlığa mahkûm etti" dediler.

b) TBMM Göç Komisyonu

TBMM Güneydoğuda Boşaltılan Köyler ve Göç Sorununu Araştırma Komisyonu 1998 yılı çalışmalarına, 1997 yılı sonunda hazırladığı rapora getirilen eleştirilere yanıt vererek başladı. Raporun yazımı aşamasında, komisyonda son şeklinin verilmesi sırasında ve özellikle TBMM Başkanlığına sunulmasının ardından başlayan yoğun tartışmalarda, raporda belirtilen bulgular tartışma konusu olmadı.

Güneydoğu bölgesinde yaşanan köy boşaltma uygulamalarının ve bu uygulamaların yarattığı zorunlu göçün sonuçlarını araştırmak için kurulan ve çalışmalarına 18 Haziran 1997'de başlayan Göç Komisyonunun hazırladığı rapora ilk eleştiriler, Komisyonun kendi üyelerinden geldi.

Köylerin kimler tarafından yakıldığı gibi konularda açık ifadelerle yer verilmeyen rapora karşı çıkan DSP'li Erdoğan Toprak, Komisyonun bölgede yeterince inceleme yapmadığını, güvenliği gerekçe göstererek küçük ve merkezden uzak yerleşim birimlerine gitmediğini belirtti. Bu nedenle hazırlanan raporun gerçekçi olmadığına işaret eden Toprak, "Ankara'da oturdukları yerde rapor yazdılar. Bu rapordan bir sonuç beklemiyorum. Olayları gerçekçi olarak ortaya koyamayan bir raporun sağlıklı çözüm önerilerinin oluşturulmasına katkı sağlamayacağı ortada" dedi. Toprak'ın bu yöndeki eleştirisini yanıtlayan Komisyon Başkanı RP Diyarbakır Milletvekili Seyyid Haşim Haşimi, raporun yazımından önce bölgede inceleme yapıldığını ve bulguların çok dikkatli bir şekilde kaleme alındığını söyledi.

Komisyonun kendi içinde dahi raporda yer alacak saptamalar ve önerilerin neler olacağı konusunda görüş ayrılıkları yaşadığına dikkat çeken Haşimi, raporun bu nedenle gecikmesinden yakındı. Köylerin özel tim görevlileri tarafından yakıldığı, PKK'nin köy yakmadan bir çıkarımın olamayacağı gibi ifadelerle raporda yer veremediklerinden yakınan Haşimi, "Köyleri PKK'nin yaktığı söyleniyor. PKK köyleri yakar, insanlar oradan göç ederse, kendi amacına aykırı davranmış olur. Bunun gibi birçok örnek-

te bize mantıklı gelmeyen olaylar vardı. Ama bu tür ifadelerin rapora yazılıp yazılmaması tartışma yarattı. Raporu yeniden gözden geçirdik. Sonradan sıkıntı yaratmaması için birkaç kez düzeltme yaptık. Daha sonra tepki alabilecek sivri ifadeleri rapora yazamadık” dedi. Haşimi bu nedenle ‘sivri ifadeleri’ çıkarmadan önce raporun basına sızmasını önlemek için çaba harcadıklarını ve yazım aşamasında otosansür uyguladıklarını da belirtti.

Komisyon Başkanı Haşimi, zorunlu göçün devam ettiğini, bunu araştırmak için TBMM bünyesinde sürekli bir komisyonun kurulması veya göç müsteşarlığının oluşturulmasını önerdi.

Komisyon üyesi CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu, 14 yıldır devam eden çatışma ortamı nedeniyle bölgede 3.428 köy ve mezranın boşaltıldığını ve 400 binden fazla kişinin evlerinden koparıldıklarını söyledi. Hacaloğlu, “İtalya’ya gemi ile kaçış olayları var. Boşaltılan köyler sorununa bu süreç içinde sahip çıkılmazsa, her türlü olumsuzluğa malzeme haline getirilmektedirler” dedi.

Raporun TBMM Başkanlığına sunulmasının ve Göç Komisyonunda değerlendirmeye açılmasının ardından hız kazanan tartışmalar, Komisyonun “bölücülükle” suçlanmasına kadar tırmandı. Komisyon üyeleri ANAP’lı Hüsnü Sivalıoğlu, Ahmet Alkan, DSP’li Erdoğan Toprak, Cihan Yazar, DYP’li Zeki Ertugay ve Saffet Kaya, raporun “Kürtçe özel eğitim, Kürtçe radyo-televizyon yayını ve yazılı basın oluşturulmasının önündeki engellerin kaldırılması” önerisine, “bölücülük yapıldığı” gerekçesiyle muhalefet şerhi koydular. Muhalif üyeler, “raporun üyelere sunulduktan sonra değiştirildiğini, PKK’nin savlarına destek veren öneriler içerdiğini” ileri sürdüler. TBMM Komisyonu, sonuç raporunu 15 Ocak günü TBMM Başkanı Hikmet Çetin’e sundu. Raporda, bölgedeki göç olaylarının durdurulması için “iç barışta kanamanın devam etmesini körükleyen lobinin devlet içindeki çeteleşmesinin çöktürülmesi” gerektiği ifade edildi. “Olağanüstü halin kaldırılması; geçici köy koruculuğunun ‘geçici istihdam projesi’ şemsiyesi altında tasfiye edilmesi; Özel Tim görevlilerinin, özlük haklarının korunması kaydıyla, görev alanından derhal çekilmesi ve rehabilitasyona tabi tutulması” önerilerine yer verilen raporda, “faili meçhul siyasal cinayetlerin” aydınlatılması için de gerekenlerin yapılması istendi.

Komisyon üyelerinin muhalefetine neden olan ve “etnik duyarlılıklara demokratik çözüm” öneren bölümde şu ifadelere yer verildi: “Kültür mozayigimizin zenginliğini oluşturan tüm etnik, inanç ve köken farklılıklarının alt kimlik arayışlarının önündeki yasal, kurumsal veya toplumsal engeller kaldırılmalı; bu bağlamda Kürt kimliği

tanınmalı, yurttaşlarımızın, kendi ana dillerinde, bu arada Kürtçe özel eğitim, özel radyo, özel televizyon, yazılı basın kurabilmelerinin önü açılmalı, kendi kültür, gelenek ve folklorlarını koruma ve geliştirme, çoğulcu demokrasi koşullarında yasal güvenceye alınmalıdır. Her yöreden, her kökenden, her inançtan, her etnisiteden yurttaşlarımızın, Türkiye Cumhuriyeti’nin eşit yurttaşlığına öngören üst kimliklerde kucaklaşmaları sağlanmalıdır.”

Raporda “Kürtçe eğitim, okul” önerisine yer verilmesi nedeniyle bölücülük suçlamalarıyla karşı karşıya kalan Haşimi, “Raporda, bunların özel kurumlar tarafından yapılması gerektiğini dile getirdik. Bunu yalnızca biz değil, bu işe gerçekten kafa yoran ve devletin çeşitli kademelerine gelen pek çok kişi dile getirdi” şeklinde konuştu. Üyelerden, Hüsnü Sivalıoğlu, Ahmet Alkan ve Zeki Ertugay’ın rapora imza attığını ancak muhalefet şerhi koyacaklarını belirttiklerine dikkat çeken Haşimi, “Böyle bir ithamı toplantılarda hiç dile getirmediler. Şırnak’a da, Diyarbakır’a da gelmediler. Ben isterdim ki, gelsin herkes katkı sağlasın. Olumlu, olumsuz tepkileri olabilir. Bir üyemiz, önce ‘Rapor masa başında yazıldı, TRT bülteni gibi’ dedi. Sonra da raporu radikal buldu. Önce niye öyle düşünüyordu, sonra fikrini neden değiştirdi, bazı şeyleri anlamak da mümkün değil” dedi.

Komisyon raporu, Ocak ayında TBMM Başkanlığına sunulmasına rağmen 2 Haziran günü TBMM Genel Kurulunda görüşülebildi. Genel Kuruldaki tartışmalar sırasında DYP Milletvekili Zeki Ertugay, “Bayan Mitterand gibi düşman kılıklı kişilere koz verecek” raporun TBMM arşivlerinde yer almasının önüne geçilmesini istedi. DSP Milletvekili Cihan Yazar ise, “raporda Kürt-Türk ayrımı yapıldığını” savunarak, DSP olarak bu anlayışa karşı çıktıklarını, bu nedenle muhalefet şerhi koyduğunu söyledi.

CHP’li Algan Hacaloğlu ise, “TBMM kürsüsünde yemin eden kimsenin, kendisini başkasından daha fazla yurtsever göstermeye hakkı olmadığını” belirterek, Kürtçe eğitimin Türkiye’de ayrıltık yaratmayacağını, birleştirici olacağını savundu. FP’li Hüseyin Yıldız da, “hükümetin bölgede Genelkurmay Başkanlığından icazet aldığı, köylerin boşaltıldığını” belirterek hükümeti eleştirdi.

Komisyon Başkanı Seyyid Haşim Haşimi, Cumhurbaşkanı Demirel’in 1991 yılında “Kürt kimliğini tanıyoruz” şeklindeki açıklamasını anımsatarak, “bundan farklı bir şey söylemediklerini” belirtti. Haşimi, rapora muhalif olan milletvekillerinin göç alan ve göç veren bölgelerde yapılan incelemelere bile katılmadıklarını belirtti. “Milletvekillerinin olaya Ankara penceresinden” baktıklarını söyleyen Haşimi, “Ankara’da yaptığımız Komisyon çalışmalarına dahi yeterli katılımı göstermediler. Hem

katkıları yetersiz, hem de eleştirileri insafsız” dedi. Raporun Genel Kurulda görüşülmesinin önemli olduğunu söyleyen Haşimi, “Grubu bulunan bütün partilerin üyelerinin oluşturduğu komisyonlar resmi teşekküllerdir. Raporda ifade edilen tespitler komisyondan geçmiştir ve resmi belge haline gelmiştir. Cumhuriyet tarihinde ilk defa Meclis’in bir komisyonu Kürt kimlik ve kültürünün kabul edilmesini talep ediyor” dedi.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin rakamları ile il valiliklerinin rakamlarının birbirini tutmadığına dikkat çeken Haşimi, şöyle konuştu: “Bugünkü ve geçmiş hükümetler bu konudaki sorumluluklarını yerine getirmediler. Milletvekillerini, insanların onurlarına sahip çıkmaya çağırıyorum. Rapora yönelik eleştiriler doğru değil, ekonomik göç olduğu iddia ediliyor. Ekonomik göç gönüllüdür. Göçen insanlar istedikleri yere giderler ve istedikleri zaman geri dönerler. Bu göçün böyle olmadığı çok açıktır. Bu göç kitlesel, ailesel ve zorunludur. Kitlesel gönüllü göç de duyulmamıştır. Gönüllü göç niye başka bölgelerde olmadı, niye başka bölgelerde 3 bin köy boşaltılmadı? İnsan hakları ve hukuki boyutta, zaman zaman hukuka uygun olmayan bir şekilde insanlar göç ettirilmiştir. Buna niye karşı çıkılıyor? Bölgede faili meçhul cinayetler olmadı mı? Güvenlik güçlerinin yetkilerini aşan uygulamaları olmadı mı? Bazı parti başkanları güvenlik gerekçesi ile bazı yerleşim yerlerine giremedi. Bugün bir sürü mahkemelerde dava açıldı. AİHM’ye gidiliyorsa, hukuk ihlali vardır. Ülkemizi sevmek, sistemden kaynaklanan sorunları eleştirmemek anlamına gelmez. Olaya Ankara penceresinden bakmayın.”

FP Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu da, raporun önemli ve tarihi bir belge olduğunu savunarak, “Halkın bilmediği bazı gerçekler bu rapor ile ortaya çıkmıştır. Bu gerçekler Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmi arşivlerinde ‘hukuk ve meşru kararlarla boşaltmış hiç bir köy yoktur’ olarak geçti. O halde devlet memuru ünvanını taşıyan kişilerin talimatı ile boşaltılmış veya yakılmış ne kadar köy varsa, hepsi hukuk dışı bir uygulamaya muhatap olmuştur. Bu, ilk defa resmi evraka geçmiştir” dedi. Hatipoğlu, raporun içeride ve dışarıda çok tartışılacağını ve bir çok kurumun bu belgeden yararlanmasını gerektirdiğini belirterek, mahkemelerde görülen davalarda rapora atıfta bulunulacağını söyledi.

Rapora karşı hükümet görüşünü açıklayan İçişleri Bakanı Başesgioğlu ise, “1984’ten bu yana PKK’nin yarattığı yoğun bir terör ortamı yaşandığını” ve “köylerin PKK tarafından boşaltıldığını” öne sürdü. Başesgioğlu köylerin ancak yüzde 5’inin idari makamlar tarafından, “can ve mal emniyetini sağlamak amacıyla” boşalttırıldığını iddia etti. Başesgioğlu, “Göçün yüzde 60’a yakını terörün,

PKK’nin yaratmış olduğu baskı nedeniyle olmuştur. Onun dışında, ekonomik nedenlerle yapılan göç vardır; ancak, yüzde 5 mesabesinde olanı, idari makamlarımız tarafından can ve mal emniyetini sağlamak üzere yapılmıştır” dedi. Göçün hükümet organlarının baskısıyla yapıldığını ve Kürt kimliğinin tanınması gerektiğini söyleyen FP ve CHP milletvekillerine tepki gösteren Başesgioğlu, “Belli illerden seçilebiliriz, ama bütün Türkiye’nin sorunlarıyla uğraşmakla görevliyiz. Sayın Yıldız (Hüseyin Yıldız, FP Mardin Milletvekili), ben sizi izliyorum, o bölgenin sorunlarına yardımcı olmanız mümkün değil. O kadar dar bir çerçeveden devlete karşı husumet içinde ki görüşleriniz, ne bu Parlamentoda itibar bulur, ne de FP içinde görüşleriniz yer alabilir. Burada yapacağınız konuşmalarda dikkatli olun. Biz bu konuşmaları her akşam MED TV’de dinliyoruz, bunların kimseye yararı yok. Alt-kültür, üst-kültür bunu kabul etmiyoruz. Devletin vatandaşları göçe zorladığını düşünmek yanlıştır. Burası serbest kürsü ama, her söylenen sözün karşılığı da mutlaka vardır” dedi.

FP Siirt Milletvekili Ahmet Nurettin Aydın, İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu’nun sözlerine şöyle karşılık verdi: “Yaklaşık 200 köyü zorunlu olarak boşaltılan, 5 bin haneden 32 bin kişinin evinden ocağından edildiği Siirt ilinin milletvekiliyim. Göç yıllardır ülkenin gündemine yerleşmiş bir olgu. Siirtimizin Eruh ilçesi gerçekten canlı, hareketli, bereketli bir ilçemiz ve bu ilçeye bağlı, ismiyle müsemma “Paris” adında bir köyümüz vardı. ‘Vardı’ diyorum çünkü şu anda tarih oldu, artık yok. Paris dediğimiz köy 200-250 haneli bir köydü. Şimdilerde Siirt’e uğrayanlar Paris’e gidebilse, metin olmasa ağlayacak Paris’in durumuna. Paris’in durumuna ağlanır; Paris şu anda bir hayalet beldesi, bir baykuş mekanı oldu; insanların nereye gittiği belli değil; açlık ve sefaletin içerisinde, Siirt’in kenar mahallelerinde sürünmekte...

Ben inanıyorum ki, köyünü terk etmiş insanlar, orada doğup büyüyen insanlar, hala tekrar oraya dönebilme ümidiyle ayakta durmaktadırlar.” Köye dönüş projesinin ciddi bir proje olduğunu belirten Aydın, “1 trilyon 57 milyar liralık finansman gerektiren bir proje. Bu projeye şu ana kadar, zannediyorum, 50-60 milyar lira civarında bir kaynak verilmiş. Yani bölgenin bunca sorunu varken, ülke kaynaklarından gerektiği şekilde destek almaması, tabiatıyla tüm ülkeye bir sıkıntı vermektedir” dedi.

Mecliste uzun ve ciddi tartışmalardan sonra rafa kaldırılan TBMM Göç Komisyonu raporunda göçün nedenleri şöyle sıralandı:

1. Olağanüstü halin baskıya dönen uygulamaları,
2. Yayla yaşayışının uygulanması,
3. Çatışmalar yüzünden can güvenliği riskinin fazla

olması,

4. Güvensizlik ve şiddet ortamından uzaklaşma isteği,
5. Ailelerin çocuklarının geleceğine yönelik kaygıları,
6. Çatışma ortamının ailelerin ve işletmelerin ekonomik işleyişini bozması,
7. Özel birlikler, özel kuvvetler ve koruculuk sisteminden kaynaklanan rahatsızlıklar,
8. Silahlı illegal örgütlerin kendilerine destek vermeyen köy ve mezralara yönelik baskı sistemi,
9. Bölgedeki gıda ambargosu uygulaması,
10. Siyasi faili meçhul cinayetlerin işlenmesi.

Komisyonun 'Barış Projesi, Demokratikleşme Projesi ve Bölgesel Sosyo-Ekonomik Projesi' başlıkları altında toplanan çözüm önerileri ise şöyle açıklandı:

1. Ülkenin her yöresinde, her etnik kökenden, her kültür kümesinden insanların arasında hoşgörü, barış ve dayanışma ortamının yaratılması,
2. Savaştan çıkar sağlayanların devlet içerisinde çeteleşmesinin önlenmesi,

3. Düşünceyi ifade etmekten ve yataklık yapmaktan kaynaklanan tüm suçlamaları kapsayan fiiller nedeniyle tutuklu ve hükümlülerin affını öngören yasal düzenlemenin yapılması,
4. OHAL uygulamasının sona erdirilmesi, hak arama yollarının açılması,
5. GAP projesinin süratle tamamlanması, GAP bölgesi ve Güneydoğu sınır bölgesindeki mayınlı arazinin temizlenerek kullanıma hazır hale getirilmesi,
6. Geçici nitelikli 'Kırsal Kesim Üretken İş Projesi' uygulamasına geçilmesi ve 'Üretim Rehabilitasyon Projesi'nin bir devlet bakanının eşgüdümünde yaşama geçirilmesi,
7. İşsizlik sigortası uygulamasına öncelikle bölgeden başlanması,
8. Köy koruculuğunun, geçici istihdam projesi şemsiyesi altında tasfiye edilmesi,
9. Bölgede görev yapmakta olan Özel Tim'in, özlük hakları korunmak kaydıyla, bu görev alanlarından derhal

Komisyon raporunda çeşitli sivil toplum örgütü temsilcilerinin görüşlerine de yer verildi.

Akın Birdal, İHD Genel Başkanı: "İnsan hakları bağlamında Türkiye'nin taraf olduğu başta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve AGİT çerçevesinde, Paris Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AGİT 1991 İnsani Boyutu Moskova Toplantısı Belgesi ve 1993 Viyana Bildirisinde insan yerleşimlerinin düzenlenmesine ilişkin haklar belirlenmiştir. Fakat, ne yazık ki bu, Türkiye'de özellikle bölgede yaşama geçirilememiştir. Sorun bu güne kadar inatla çözümsüz bırakılmaktadır. Merkez köy projeleri ve benzeri hayali projeler soruna çözüm getirmeyecektir. Bölgede yaşam hakkı, bir tehdit altındadır. Mersin'de, Adana'da yaptığımız araştırmalar sonucunda, elde ettiğimiz bulgulara göre beslenme, barınma, sağlık, eğitim, çalışma hakkı göç ettirilmiş yurttaşlar arasında ciddi sorunlardır. Özetle, Kürt sorununun demokratik, barışçıl çözümüyle ilişkili bir durumdur, göç ettirilmiş yurttaşlarımızın göç etmelerine neden olan durum ve onların sonuçlarının giderilmesi. Tam ve eksiksiz bir demokrasi insan haklarına saygı, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayalı temel demokratik bir anayasa ile mümkündür. Yoksa, sizin alacağınız sonuçlar onlarca da ve başkalarının da bilinmektedir. Gerçekten, bu sorun, yalnızca göç ettirilmiş yurttaşlarımızın değil; bütün yurttaşlarımızın ortak sorununa dönüşmüştür, bu kanayan yaranın durdurulması, sarılması gerekmektedir. Umarım bu çalışmaların sonucunda da böyle bir katkısı olur."

Yavuz Önen, TİHV Başkanı: "Zorla göçettirme olayı yerel bir sorun olmaktan çıktı. Şimdiye kadar dile getirilen çözüm önerileri palyatiftir, bir işe yaramaz. Bir kere zorla göçettirmeyi derhal durdurmak lazım, yani bunun devam etmemesi lazım. Olağanüstü Hal şartlarının derhal sona erdirilmesi lazım ve ondan sonra yerine ikame olacak olan, İller İdaresi Yasası ve Kriz Merkez Yönetmeliği gibi, aslında Olağanüstü Hal şartlarını daha da kötüleştirecek uygulamaları engellemek, onları uygulamaya koymamak lazım. Aksi halde OHAL kalkmamış olacaktır. ... Çözüme bölge halkıyla birlikte ulaşılabilecektir. Bölge halkı devreye girmeden, fiilen kendi sorunlarına sahip çıkmadan kesinlikle çözemeyiz. Bu para dağıtımında, ev yapımında, hayvancılık yapacaksa kendi şartlarının sağlanmasında, her şeyde geçerli."

Yılmaz Ensaroğlu, Mazlum-Der Genel Başkanı: "Önce sorunun doğru tanımını yapmak gerekir. Güneydoğu'da göç diye bir sorun yok. Göç, Kürt sorununun, Güneydoğu sorununun ya da terör sorununun (adına ne dersiniz deyin) sonuçlarından biridir. Göç ettirilmiş vatandaşların sorunlarının çözümüne yönelik arayışların, bu sorunu doğuran ana sorunun çözümüne katkı sağlayacak doğrultuda olması lazım. Güneydoğu sorununu göz ardı ederek göç sorununun içinden çıkamayız. Göç ettirilmiş insanların sorunlarının en kolay ve sağlıklı çözümü bu insanların köylerine geri dönmelerinin yollarının açılmasıdır. Bunun sağlanabilmesi için bu insanların can güvenliklerinin sağlanması, köylerin yeniden inşa edilmesi, geçim kaynaklarının oluşturulması, toplu olarak geriye dönüşün sağlanması gerekir; eğer komşu köyler geri dönmüyorsa bir köy geri dönmeye cesaret edemiyor."

geri çekilmesi, rehabilitasyona tabi tutulması.

Komisyon, ayrıca, göç olgusunun sürmesi nedeniyle TBMM'ye düzenli olarak bilgi verecek bir göç komisyonunun oluşturulmasını ya da göç müsteşarlığı veya göç ile ilgili araştırma yapacak bir kurumun kurulmasını önerdi. Göç sorununun çözümünün TBMM iradesi çerçevesinde oluşturulması gerektiğini vurgulayan komisyon raporunda, "Çözümün sorumluluğu siyasi kadrodadır. Çözüm sivil toplum katmanları ve örgütlerinin katılımı ile açık, özgür ve özgün olarak tartışılmalı; ülkenin tüm insanların ağırlıklı olarak katılacakları kamuoyu oluşumunun öne açılmasıdır" denildi.

c) Boşaltılan ve Yakılan Köyler

Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin açıkladığı rakamlara göre, OHAL Bölgesi (Diyarbakır, Hakkari, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van) ile mücavir alanları (Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş) oluşturan 11 ilde, 820 köy ve 2.345 mezra boşaltıldı. Kasım 1997 tarihinde geri dönenler hariç, köylerden göç edenlerin sayısı 378.335 kişi olarak saptandı. Raporda, OHAL ve mücavir alan dışında kalan illerde de (Ağrı, Kars, Erzurum, Erzincan, Sivas, Urfa, Adıyaman, Iğdır, Elazığ) zorunlu olarak boşaltılan köy ve mezarların olduğu bilgisi yer aldı. Boşaltılan toplam yerleşim yeri sayısının OHAL Bölgesinde 517 köy ve 1614 mezra; mücavir alanlarda 303 köy ve 731 mezra; diğer illerde ise 85 köy ve 178 mezra olmak üzere 3.428 olduğu bildirildi. Eski Devlet Bakanı Salih Yıldırım ise, bir televizyon kanalında yaptığı röportajda, yaklaşık 6.000 yerleşim biriminin boşaltıldığını söyledi. Raporda, OHAL Bölge Valiliğinin verdiği sayıların gerçek sayıyı yansıtmakta yetersiz kaldığı şeklindeki iddialara da yer verildi. 1993-1994 yılları arasında yoğunlaşan köy boşaltma ve zorla göçettirme uygulamalarının, 1998 yılında da sürdürüldüğü ve çoğunlukla bölgede görev yapan kolluk güçlerinin merkezi ya da yerel kararları doğrultusunda gerçekleştirildiği görüldü. Koruculuk dayatılan ve kabul etmeyen köylere kolluk güçleri tarafından baskın yapılması, bu baskınlar sırasında köylülerin işkence görmesi, gıda ambargosu uygulaması, yayla yasağı, tarla, bahçe ve mezarların yakılması gibi uygulamalar, 1998 yılında da sistematik olarak sürdü.

Boşaltılan veya yakılan köylerde üretim kaybından doğan zararlar da tartışma konusu oldu. Boşaltılan veya yakılan 2.900 köyün, yıllık üretim kaybının 13.7 trilyon lira olduğu belirtildi. FP Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun yaptığı araştırmaya göre, "güvenlik" gerekçesiyle boşaltılan ve yakılan 2.900 köyün sadece tarım üretimi yapmamasından doğan zararın, yılda 50 milyon 750 bin doları bulduğu tesbit edildi.

Araştırmasında, söz konusu 2.900 köyün genel olarak tarım ile geçimini sürdürdüğüne dikkat çeken Hatipoğlu, bu köylerin her birinin boşaltılmadan önce yılda en az 10 bin, en çok da 25 bin dolar tarım üretimi gerçekleştirdiğini vurguladı. Hatiboğlu, "Bu veriler dikkate alındığında, tarım arazisini terk eden köylülerin, Türk ekonomisine sadece son beş yılda içerisindeki zararının en az 60 ile 70 trilyon lira arasında olduğunu görürüz" dedi. Boşaltılan 2.900 köyün aynı zamanda hayvancılık ile de uğraştığını belirten Ömer Vehbi Hatiboğlu, boşaltılan köylerdeki hayvancılık üretiminin durduğu da dikkate alındığında, söz konusu köylerin ekonomiye verdiği kaybın ikiye katlanacağını bildirdi.

Zorunlu göçle ilgili çeşitli sivil toplum örgütleri de çalışma yaptı. Zorunlu göç olgusuyla ilgili araştırmalar yapmak amacıyla 1997 yılında kurulan Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneğinin (Göç-Der), "1998 Zorunlu Göç Raporu"nda, konuyla ilgili olarak şu görüşlere yer verildi: "Göç-Der olarak zorunlu göçün sebeplerini değerlendirdiğimizde ve zorunlu göçe maruz kalmış yüzlerce ailenin derneğimize yaptığı başvurularındaki beyanlarından çıkardığımız sonuçlarla, zorunlu göçü üç ayrı alanda değerlendiriyoruz;

1. Güvenlik gerekçesiyle köy boşaltma, koruculuk dayatmalarını kabul etmeyenler veya koruculuk silahını iade ettiği için yakılan ve tamamen boşaltılan dört bin civarındaki köyden göç eden 3.500.000 civarındaki kişi,
2. Gıda ambargosu, yayla yasağı, sürekli operasyonlar ve gözaltılar, çatışmaların yarattığı can güvenliği sorunları gibi savaşın çok yönlü etkilerinden dolayı kısmen boşalan köylerden göç edenler,
3. Kent ve kasabalarda sivillere yönelik saldırı, faili meçhul cinayetlerin yarattığı (Diyarbakır, Batman, Silvan, Nusaybin, başta olmak üzere) can güvenliği endişesi, yoğun gözaltılar, zaman zaman Lice, Kulp, Şırnak, Cizre, İdil, Doğubeyazıt gibi kentlerde sivil halkın ve evlerin taranması ve benzeri olayların yarattığı can güvenliği sorunundan göç edenler."

Göç-Der'in Raporunda, 1998 yılı içinde Eruh'a bağlı Bağgöze (Eyne), Ballıkavak (Lude), Lice'ye bağlı Çeper (Xanakele) ve Eruh'a bağlı Buzikri korucu köyünün boşaltıldığı bildirildi. Ayrıca Derik'e bağlı Serexane köyündeki evlerin tahrip edildiği ve Kozluk'a bağlı Tımoq köyü civarının mayınlandığı belirtildi.

Diyarbakır Barosu tarafından hazırlanan ve 1998 yılı içerisinde yayınlanan "1998 Yılı Bölge Raporu"nda ise, 1990 yılından itibaren, devletin, "terörle mücadele" kapsamında köyleri koruculaştırmaya ve koruculuğu kabul etmeyen köyleri boşaltmaya yöneldiğine dikkat çekildi. Köylere dönüşü engellemek için boşaltılan köylerin

yakıldığına işaret edilen raporda, bölgede 1990 yılından itibaren “insansızlaştırma politikası” uygulandığı ifade edildi. Bölgede boşaltılan toplam köy sayısının 1990 yılından 1997 yılı sonuna kadar geçen sürede 3.211 olduğu belirtilen raporda, köy boşaltmalarının yıllara göre dağılımı ise şöyle verildi: 1989-1993 yılları arası 923; 1994 yılı 1800; 1995 yılı 195; 1996 yılı 175; 1997 yılı 118.

Raporda, 1994 yılından sonra boşaltılan köy sayısında azalma görülmesinin nedeni “devletin bu politikadan vazgeçmesi değil, korucu olmayan köy sayısının azalması” olarak açıklandı ve şu görüşe yer verildi: “Boşaltılan köylerin sakinleri belirli bir yere yerleştirilmediği gibi, çoğu zaman evlerindeki eşyalarının tamamını almalarına dahi izin verilmeyerek kaderleriyle baş başa bırakılmışlardır. Bu uygulamaların bizzat devlet tarafından gerçekleştirildiği, devlet yetkilileri tarafından ifade edilmesinin yanı sıra, AİHM kararlarıyla da teyit edilmiştir.”

1990 yılından itibaren bölgede yaklaşık 3 milyon insanın göç ettiği belirtilen raporda, “Devlet gerek ulusal ve gerekse ulusal üstü hukukun öngördüğü sorumlulukları yerine getirmediği için sayıları 3.000.000’a varan siviller, çeşitli kentlerin varoşlarında son derece sağlıklı koşullarda yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmışlardır” denildi. Raporda ayrıca, göçün bir diğer nedeninin de süren savaş nedeniyle uygulanan “yayla yasağı” olduğu vurgulanarak, “Bölgede kırsal alanda tarım ve hayvancılık yapılmaktadır. Tarıma elverişli alanların ekimine izin verilmemesi, yaz aylarında yaylaya çıkma yasağı konulması, gıda ambargosu gibi sebeplerden dolayı bölgede tarım ve hayvancılık yok denilecek düzeye inmiş, açlıkla karşı karşıya kalan insanların göç etmek zorunda kalmışlardır” görüşüne yer verildi.

Diyarbakır Ziraat Odası 1998 yılı başından itibaren yaptığı çalışmaları, ‘Bölgedeki Tarımın Durumu ve Olumsuzluklara Yol Açan Nedenler’ başlıklı bir raporda topladı. Bölgede “özel güvenlik hareketi” kapsamında uygulanan köy boşaltma ve mayınlama uygulamalarının, tarımsal faaliyetleri önlediği belirtilen raporda, Diyarbakır sahasında bulunan arazilerin yüzde 50’sinin ekilemediğine dikkat çekildi. Raporda, bölge insanının yoksulluk nedeniyle iyi beslenemediği ve çocuklarda gelişim bozukluklarının görüldüğü belirtilerek şöyle denildi: “Köylerinden göç eden aileler, yerleştikleri büyük kentlerde geçim sıkıntısı çekiyorlar. Yoksulluk giderek insan yaşamını etkileyen bir boyuta ulaşmış. Bu insanların çoğu göç etmeden önce kendi tarlasında çalışarak geçimini sağlıyordu. Köylerinde kendi yetiştirdikleriyle beslenen köylü göç ettiği yerde iyi

beslenemediği için gelişiminde sorunlar yaşamakta, hastalıklar görülmektedir.”

Çevre kirliliğine karşı uluslararası mücadele yürüten Greenpeace’in Türkiye Koordinatörü Tolga Temuge, Güneydoğudaki çatışma ortamında yakılan ormanlarla ilgili olarak, Olağanüstü Hal Bölgesinde ormanların ve köylerin devlet tarafından yakılmasına karşı olduklarını, ancak bunu dile getiremediklerini söyledi. Temuge, bu tür tahribatları dile getirdiklerinde “devletin zorlukları”yla karşılaştıklarını belirterek, “Böyle, olursa Greenpeace yok edilir” dedi. Greenpeace’in savaşın yok edilmesi için barış mesajları verdiğini kaydeden Temuge, “Birey olarak karşı olabilirsiniz, ancak örgüt olarak hassas davranmak zorunda kalıyorsunuz. Ormanların yakılmasını elbette kimse istemez. Ancak örgüt olarak bazı noktaları gözetmek zorunda kalıyoruz. Ortada bir savaş var. Asıl önemlisi insan yaşamı. İnsanlar öldürülürken doğa tahrip edilmesin demenin de anlamı yok” dedi. Greenpeace üyelerinin ormanların ve köylerin yakılmaması için sadece bireysel mücadele verebildiğini söyleyen Temuge, Greenpeace’in, Körfez Savaşında ‘savaş bitsin doğa tahrip edilmesin’ dediği için 800 bin üyesini kaybettiğini belirtti.

İHD’nin 1998 yılı aylık bültenlerinde ise 30 köy ve mezranın boşaltılmasıyla ilgili bilgiler yer aldı.

Mazlum-Der’in 1998 yılı bültenlerinden edinilen bilgilere göre ise, yıl içerisinde yerleşim yerlerine yapılan saldırıların sayısı 942 olarak saptandı. Bu sayının yerleşim merkezlerine yönelik baskılar kapsamında; baskınlar, göçe zorlama, koruculuğa zorlama, gıda ambargosu, köy boşaltma, arazi işgali gibi uygulamaları kapsadığı bildirildi.

1998 yılında yapılan bazı uygulamalarla ilgili bilgiler ise şöyle:

Siirt’in Eruh ilçesi Bağgöze (Eynê) beldesine bağlı Ballıkavak (Lude) köylülerinin, 1997 yılı Aralık ayının son günlerinde Erenkaya Jandarma Karakolu komutanı tarafından çağrılarak en kısa zamanda göç etmelerinin istendiği öğrenildi. Köylülerden alınan bilgilere göre, bahara kadar köyde kalma isteklerinin yetkililer tarafından reddedilmesinin ardından, Ballıkavak köyünde geride kalan 20 aile de, 6 Ocak 1998 günü Erenkaya köyüne ve Siirt’e göç etti. 20 ailenin de göç etmesiyle birlikte köyün tamamen boşaldığı öğrenildi. Köyün tamamen boşaltılması üzerine bir rapor hazırlayan HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turhan, Ballıkavak köyüne uzun bir süreden beri koruculuk baskısının sürdüğünü belirtti. Turhan, sözkonusu raporda baskılar sonucu 120 haneden oluşan köyün, göç sonucunda 1997 yılı sonlarında 20 haneye kadar düştüğünü söyledi. Raporda ayrıca, 3 Ocak günü

Erenkaya Jandarma Karakolu komutanı tarafından karakola çağrılan köylülerin, köylerini en kısa zamanda terketmeleri konusunda tehdit edildikleri; komutanın "Köyü boşaltacaksınız. Boşaltmazsanız başınıza gelecekleri siz bilirsiniz" dediği anlatıldı.

Diyarbakır'ın Ergani ilçesine bağlı Ziyaret köyü çobanlarının, 1997 yılı Aralık ayında 5 PKK militanını Taşbelahur köyü ve Dartawı mezrası civarında gördüklerini koruculara haber vermesi üzerine çıkan çatışmada PKK'lilerin öldürülmesinin ardından, Ergani İlçe Jandarma Tabur Komutanlığına bağlı askerler ile Ziyaret köyü korucubaşısı Hasan Akın ve emrindeki korucuların, 26 Ocak günü Dartawı mezrasına baskın düzenlediği öğrenildi. Köylülerin verdiği bilgiye göre, toplam yedi haneden oluşan mezradaki bütün evlerin boşaltılmasını isteyen askerler, köylüleri, evleri boşaltmadıkları takdirde bütün mezrayı ateşe vermekle tehdit ettiler. Daha sonra Abbase Arap ailesi evlerini tamamen boşalttı. Geçimini hayvancılıkla sağlayan köylülerin bir kısmı hayvanlarını satarak Ergani ilçe merkezine yerleştiler, bir kısmı da hayvanlarını ve eşyalarını yanlarına alarak Ergani ilçesinin Bervan dağı eteklerinde bulunan Zeydela köyüne yerleştiler. Köylüler, Ziyaret köyü korucularının askerlerle birlikte boşaltılan Dartawı mezrasına 2 Şubat günü tekrar gittiğini ve bütün evleri kontrol ettiklerini bildirdiler. Korucu ve askerlerin bütün evlerin tavan ve duvarlarını tahrip ederek evleri kullanılamaz hale getirdikleri ileri sürüldü.

Batman'ın Kozluk ilçesi Karşıyaka (Derşewan) köylüleri, köyün çevresindeki bağ ve bahçelerin, Taşlık (Berzanajor) köyü korucuları tarafından 24 Şubat günü saat 12.00 sıralarında ateşe verildiğini açıkladılar. Bahçelerinin yakılmasını engellemek istediklerini söyleyen köylüler, korucuların taşlı sopalı saldırısına maruz kaldı. Köylülerin açıklamasına göre, saldırıda Dersim (24), Ejder (18) ve Peşwar Altan (15) adlı köylüler yaralandı. Saldırı sonrasında doktor raporu alan köylülerin, Kozluk Cumhuriyet Savcılığına giderek korucular hakkında suç duyurusunda buldukları bildirildi. Mardin'in Kızıltepe ilçesi Yüceli (Xurs) köyüne 27 Şubat günü askerler tarafından baskın düzenlendiği ve 9 köylüye göçetmeleri için 2 Mart gününe kadar süre tanıdıkları ifade edildi. Hıdır ve Ahmet Eren adlı köylüler, "Göç etmediğimiz takdirde evlerimizi yakacakları tehdidinde bulundular. Gidecek yerimizin olmadığını evlerimiz yakılsa dahi göç etmeyeceğimizi söyledik. 360 haneli olan köyde sadece işkence görenler olarak göçe zorlanmamız tesadüfi değil" dedi. Askeri birlikler tarafından göçe zorlanan 9 köylü ile Tajdin Örnek ve Vahap Eren adlı köylülerin, "PKK'ye yardım ettikleri" iddiasıyla

la 4 Ocakta gözaltına alındıkları ve gözaltında tutuldukları Mardin Emniyet Müdürlüğünde işkence gördükleri bildirildi. Mardin Hükümet Tabipliği tarafından hazırlanan raporlarla belgelenen işkence bulgusuna rağmen, Tajdin Örnek ve Vahap Eren daha sonra tutuklandı.

Batman'ın Beşiri'ye bağlı Yenipınar (Kevezoyajer) köyüne 11 Nisan günü sabah 09.00 sıralarında askerler tarafından düzenlenen baskında, köyde bulunan bütün evlerde arama yapıldığı, bu sırada evlerdeki eşyaların da tahrip edildiği öğrenildi. Köylülerin ifadesine göre, köyde çobanlık yapan Emin, Mehmet, Ömer, Hasan ve Selim adlı çobanlara köyü terketmeleri için baskı yapan askerler, köy nüfusuna kayıtlı olmadıkları gerekçesiyle göçe zorladıkları çobanlara bir ay süre tanıdılar.

Hakkari merkeze bağlı Otluca (Xenanîs) köyünde bulunan Dağ Komando Tugayı yakınlarındaki Güzelköy (Bilupe) mezrası ile Çemi Alekanan mezrasının Haziran ayının ilk günlerinde Tugay Komutanının emriyle boşaltıldığı, boşaltılan mezranın sakinlerinin Hakkari il merkezine yerleştiği bildirildi. HADEP Hakkari İl Örgütüne başvuran köylüler, geçimlerini hayvancılık yaparak sağladıklarını belirterek, askerlerin "Tugay çevresinde Çiftçi soyadlı aile kalmayacak" diyerek mezralarını boşalttığını söylediler. HADEP Hakkari İl Başkanı Hüseyin Ümit, Merzan mahallesi dahil Hakkari'de bir çok yerleşim yerinin boşaltılmak istendiğini belirtti.

Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Nurhak ve Engizek dağı eteklerindeki 20 köyün muhtarıyla 23 Mayıs günü toplantı düzenleyen Elbistan Jandarma Bölük Komutanı'nın "köylülerin Nurhak ve Engizek dağlarında sürdürülen askeri harekât nedeniyle göç talebinde bulduklarını" ileri sürerek, hangi il ve ilçelere göç edeceklerinin kendisine bildirilmesini istediği kaydedildi. Köylülerden edinilen bilgilere göre, sözkonusu toplantıya katılan Atnalıkaşanlı köyü muhtarı Hüseyin Yılmaz ile Hasanali köyü muhtarı Şeho Aslan, köylülerin göç taleplerinin bulunmadığını belirterek, Atnalıkaşanlı, Muçolar, Çakılı, Bayramuşağı, Hasanali, Tatolar, Bakış (Malap), Hucek (Merikom), Soyucak, Kistik, Topkıran, Kantarma, Yoğunsöğüt, Toprakhisar, Kaleköy ve mezralarında, göç etme yönünde talepleri olmadığına dair imza topladılar ve toplanan imzalarla kaymakamlığa başvurdular. Muhtar Yılmaz, imzalarla başvurdukları kaymakamın girişimleri üzerine göç baskısının şimdilik kalktığını söyledi. Harekâta katılan ve Nurhak dağı yakınlarında çeşitli noktalara konuşlandırılan Malatya 2. Kolordu Komutanlığına bağlı seyyar askeri birliğin, 25 Mayıs günü, dağın eteğinde bulunan Doğanşehir'e bağlı Fındık, Çavuşlu, Polat, Dereyazı ve Topraktepe köyü sakinlerini yaylalara

çıkamaları için tehdit ettiği de iddia edildi. Yasağa maruz kalan Fındık ile Çavuşlu köylerinin korucu köyleri olduğu öğrenildi.

Diyarbakır'ın Lice ilçesinde, öldürülen bir PKK militanının cenazesini toprağa verdikleri gerekçesiyle baskılara maruz kalan Çeper (Xanakele) köyü, İHD'nin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve TBMM'ye yaptığı başvurulara rağmen boşaltıldı; köy sakinleri çevre köylere ve Diyarbakır'a göç etti. Köylülerin verdiği bilgilere göre, Lice Tabur Komutanı Halil Deveci'nin daha önce boşaltılması için süre tanıdığı Çeper (Xanakele) köyüne 17 Haziran günü sabah saatlerinde baskın düzenlendi. Köylüleri tartaklayan askerler, kadın ve çocukların karşı koymasına rağmen, evlerde bulunan tüm eşyaları dışarı çıkardılar. Köyü boşaltmaları için saat 19.00'a kadar süre tanınan köy halkının kimliklerine el konuldu ve göç etmemeleri halinde ev ve eşyalarının yakılacağı tehdidinde bulunuldu. Köylüler, bunun üzerine eşyalarını ve hayvanlarını Lice'den getirdikleri kamyon, traktör ve minibüslere yükleyerek göç ettiler. El konulan kimliklerini almak için gittikleri Ergül Jandarma Karakolunda askerler tarafından öldürülmekle tehdit edildiklerini ileri süren köylülerin bir bölümü, Kırılan (Zehrax), Daralan (Comalaş), Turalı (Çeh), Dernek (Tılı), Tebdol köylerine, büyük bölümü ise Lice ve Diyarbakır'a göç ettiler. Köylüler askerlerin diğer köylere yönelik baskılarının sürdüğünü, baskın düzenlenen 5 köyün de boşaltılmakla tehdit edildiğini söylediler. Lice Jandarma Taburuna bağlı askerler ilçeye bağlı Daralan (Comalaş), Dernek (Tılı), Biryas, Kırılan (Zehrax) ve Çele köylerine bir çok kez baskın düzenlediler. Askerler, PKK'ye yardım etmekle suçladıkları köylüleri, göç ettirmekle tehdit ettiler. Diyarbakır Demokrasi Platformu tarafından 20 Haziran günü yapılan "Acil Çağrı"da, son olarak Çeper (Xanakele) köyünün Lice İlçe Jandarma Komutanlığı tarafından boşaltıldığı belirtildi.

Çeper köyünde inceleme yapmak üzere 24 Haziran günü Lice'ye giden Diyarbakır Demokrasi Platformunun

çağrısıyla oluşturulan heyet, Lice'ye sokulmadı. Askerler, heyet üyelerini tehdit ederek geri çevirdi. İl vali yardımcısıyla yaptıkları görüşmeden sonuç alamayan heyet üyeleri, bölgede hak ihlallerinin tüm hızıyla devam ettiğini açıkladılar.

Görüşmenin ardından Lice'ye hareket eden üyeler, Mermer Jandarma Karakolunda durduruldu. Karakol Komutanı, heyet adına görüştüğü İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir'e "Lice'ye girişlerine izin vermeyeceklerini" söyledi. Askerler, karakol önünde bekleyen heyet üyelerine "devletin karayolunu boşuna işgal ediyorsunuz. Geri dönün. İzin vermediğimizi Med TV'de, Ülkede Gündem'de ve Emek'te yazarsınız" dediler. Bunun üzerine Diyarbakır'a geri dönen heyet üyeleri İl Vali Yardımcısı Necip Çakmak ile görüştüler. Çakmak, tüm gelişmelerin yetkisi dahilinde olmadığını belirterek, heyet üyelerini geri çevirdi. Heyette, Osman Baydemir (İHD Genel Başkan Yardımcısı), Yılmaz Ensaroğlu (Mazlum-Der Genel Başkanı), Mahmut Özgür (Göç-Der Başkanı), Sedat Sadioğlu (TOHAV), Salman Yeşilgöz (Tuncelililer Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı), Levent Tüzel (EMEP Genel Başkanı), Bayram Boryel (DBP Genel Başkan Yardımcısı), Fadime Göktepe (Öldürülen Gazeteci Metin Göktepe'nin annesi), Ayşe Düzkan (Pazartesi Dergisi), Naci Temeltaş (TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi), Mehmet Işıktaş (Diyarbakır Demokrasi Platformu Dönem Sözcüsü), Sezgin Tanırkulu (Diyarbakır Baro Sekreteri), Vedat Çetin'in (İHD Bölge Koordinatörü) yanı sıra DSP, CHP, HADEP, ÖDP, EMEP, DBP gibi siyasal partilerin ve meslek örgütlerinin temsilcileri de yer aldılar.

1995 yılında boşaltılan Mardin'in Ömerli ilçesine bağlı Kocasırt (Şexkır) köyünden göç eden köylülerin köylerine dönmelerine izin verilmediği bildirildi. Korucu olmadıkları için göç ederek Mardin şehir merkezi, Kızıltepe ve Ömerli ilçelerine yerleştiklerini söyleyen köylüler, geri dönmek için bir çok kez Mardin Alay Komutanlığı ile Ömerli Tabur Komutanlığına başvuru

Çeper (Xanakele) köyünden, 7 çocuğu ve eşiyle birlikte Diyarbakır'a göç etmek zorunda kalan 65 yaşındaki Mahmut Demir, canlarını kurtarmak için köyü terk ettiklerini söyledi. Demir, yaşadıklarını şöyle anlattı: "Gece saatlerinde top sesleriyle uyandık. Top sesleri sabah erken saatlerde kesildi. Sabah köye baskın yapan askerler bizi öldürülen gerillanın cenazesinin yanına götürdüler ve tanıyıp tanımadığımızı sordular. Tanımadığımızı söyleyince evlerimize gönderdiler. Gerilla cenazesi açık arazide kalmıştı. Korha Jandarma Karakolu'ndan izin alarak cenazeyi toprağa verdik. Bunu duyan Jandarma Komutanı Halil Deveci çok sayıda askerle birlikte köye geldi. Bizleri askerlere gerillalar hakkında bilgi vermemekle suçlayarak '3 gün içinde köyü boşaltın, yoksa köyde kimi bulursam vururum' diye tehdit etti. Bütün erkeklerin kimliklerini topladılar ve 'köyü PKK baskısı sonucu terk ediyoruz' diye kağıt imzalattılar. Kadın, erkek, çocuk herkesi dövdüler. Askerler 16 Haziran günü sabah saatlerinde köyü üçüncü kez bastı ve arama bahanesiyle evlerdeki eşyaları parçaladı. Girdikleri her evde halkı dipçik, tekme ve tokatlarla döverek, hakaret ettiler. Bir çok kişi yaralandı. Maddi imkanı olanlar ve araç bulabilenler köyü terk etti."

Gündem, 19.06.1998

yaptıklarını, bu başvurulara karşılık, "korucu olun" şartıyla karşılaştıklarını ifade ettiler. Köylüler, "Korucu olmadığımız için köyümüzü 3 yıl önce boşalttılar. Yerleştiğimiz yerlerde ekonomik olarak çok zor durumdayız. Bu nedenle köyümüze geri dönmek için bir çok kez başvurduk. Ancak kabul edilmedi" dediler. Kızıltepe'den 20 Haziran günü köyüne giden Beşir Diken adlı köylünün de, Risin (Çınaraltı) köyü korucuları tarafından ölümle tehdit edildiğini ve tartaklanarak geri gönderildiğini söyleyen köylüler, yakınlarının köydeki mezarlarını bile ziyaret etmelerine izin verilmediğini belirttiler.

Siirt'in Eruh ilçesinde daha önce boşaltılan köylerin askerler tarafından ateşe verildiği öğrenildi. Köylülerden alınan bilgilere göre, koruculuğu kabul etmedikleri için 1994 yılında boşaltılan ilçeye bağlı Demirkaya (Hedid), Şetrik ve Yeşilören (Ginyanis) köyleri, kırsal alanda harekât yapan Çırpılı Jandarma Karakolundaki askerler tarafından 21 Haziran günü yakıldı. Lav silahları ile ateşe verilen köylerde toplam 45 ev kullanılamaz hale geldi. Askerler köylerin çevresindeki ormanlık alanları da, "PKK militanları barıncıyor" gerekçesiyle yaktılar.

Hakkari'nin Şemdinli ilçesi Bedew köyü, "güvenlik" gerekçesiyle 9 Temmuz günü askerlerin gözetiminde boşaltıldı. 20 haneden oluşan ve 40 korucusu bulunan Bedew köyü korucularının, aileleriyle birlikte ilçe merkezine yerleştikleri belirtildi.

Köy sakinlerinin verdiği bilgiye göre, Van'ın Başkale ilçesine bağlı Berekelka Jor ve Berekelka Jer köylerinin, korucuların "PKK militanlarına yardım ettikleri" gerekçesiyle 16 Haziranda boşaltıldı.

Siirt'in Eruh ilçesi Bağgöze beldesine bağlı Salkımbağlar (Bedare) köyü 29 Haziranda boşaltıldı. Köy sakinleri, Bağgöze Jandarma Taburunun görüş sahası içine giren

Gireşikeftiyan tepesindeki çadırlara yerleştirildiklerini söylediler.

Batman'ın Beşiri ile Siirt'in Kurtalan ilçesinde koruculuğu kabul etmeyen 10 köyün boşaltıldığı öğrenildi. Köylülerin verdikleri bilgilere göre, askeri birlikler, ovalık alanda bulunan ve daha önce ekin biçme yasağı gibi uygulamalarla koruculuğa zorladıkları Beşiri'nin Doğanpazar (Baciriye), Salate, Yalınca (Sevdike), Ortaköy (Çiklinik) ve Yağlıca (Cimsaribe) ile Kurtalan'ın Belekmiş, Hilere, Aşağı Kayatepe (Çemsaribe), Göktaş (Tureşe) ve Yukarı Kayatepe (Saribe) köyü sakinlerini 20-25 Eylül tarihleri arasında göç ettirdi. Göç ettirilen yaklaşık 200 aile, Kurtalan ve Batman'da kiraladıkları evler ile yakınlarının yanına yerleştiler. Beşiri'de boşaltılan köylerdeki evlerin, askerlerin talimatı üzerine Beşpınar (Erenze) köyü korucuları tarafından tahrip edildiği ileri sürüldü. FP Siirt Milletvekili Nurettin Aydın tarafından Siirt ve Batman'a bağlı toplam 8 köyün boşaltıldığı iddiaları TBMM gündemine getirildi ve İçişleri Bakanı Kutlu Aktaş'ın yanıtlaması için soru önergesi verildi. İçişleri Bakanlığı tarafından Aydın'ın önermesine verilen yanıtta, 1998 yılında Siirt ili genelinde 3 köyün ve 5 mezranın boşaltıldığı iddia edildi.

Van'ın Başkale ilçesi Gelenler köyüne bağlı 15 haneli Daldava mezarına 17 Ekim günü baskın düzenleyen askerlerin, köylüleri meydana toplayarak, daha önce korucu olmaları için verilen sürenin dolduğunu söyledikleri öğrenildi. Köylüler, köyü boşaltmaları için tehdit edildiklerini ve aynı gün Van il merkezine göç ettiklerini söylediler. Köylülerin bir kısmı yakınlarının yanına, bir kısmı da kiraladıkları evlere yerleştiler.

Zorunlu göç, Alevilerin yaşadığı köy ve mezraları da etkiledi. TSK'nin Tokat'ın Alevi köyelerine 1998 yılının ilk

FP Siirt Milletvekili Ahmet Nurettin Aydın'ın

TBMM Başkanlığına sunduğu 30.09.1998 tarihli soru önergesi:

1. 20-25 Eylül 1998 tarihleri arasında Siirt ili Kurtalan ilçesinin Kayatepe, Göktaş, Belekmiş ve Hilere köyleri ile Batman ili Beşiri ilçesinin Doğanpazar, Yalınca, Ortaköy ve Yağlıca köyleri boşaltılmış mıdır?
  2. Bir yandan söz konusu köylerin boşaltılması, diğer yandan hükümetinizin "Köye Dönüş Projesi"ni uygulama planları bir çelişki değil midir?
  3. 1984 yılından bu güne kadar Siirt ilimizde, yıllar itibari ile kaç köy boşaltılmıştır?
  4. "Köye Dönüş Projesi" çerçevesinde, köyleri boşaltılan vatandaşlarımızdan kaç tanesi köyelerine dönmek isteyerek, "Köye Dönüş Projesi"nden yararlandırılmıştır?
  5. Köy boşaltma faaliyetlerinizin sürdüğü bu şartlarda, "Köye Dönüş Projesi" uygulamanız yürürlükte midir?
- Aydın'ın verdiği soru önermesine Kutlu Aktaş imzasıyla İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 23 Ekim 1998 tarihinde verilen yanıt şöyle:

Soru önergesinde Siirt ili Kurtalan ilçesine bağlı olduğu bildirilen Kayatepe, Göktaş ve Hilero köylerinin Batman ili Beşiri ilçesi sınırları içinde olduğu, belirtilen köylerden Belekmiş köyünün ise Siirt ili Kurtalan ilçesi Tulumtaş köyü Çukurlu mezarası olduğu tesbit edilmiştir. Söz konusu mezraya sürekli olarak gelip, erzak alan ve elektrik direğine asmak suretiyle (1) vatandaşı da öldüren bölücü terör örgütünün baskılarına dayanamayan (25) ailenin mezrayı terk ettiği, halen mezrada (3) ailenin ikamet etmekte olduğu belirlenmiştir.

Batman ili Beşiri ilçesi Doğanpazarı ve Yalınca köyleri güvenlik güçleri tarafından boşaltılmamış, sözkonusu köylerde ikamet etmekte olan vatandaşlar, 4-5 yıldan bu yana il ve ilçe merkezlerinde ev yaptırmışlar, iş kurmuşlar ve müteakiben, kendi istekleri ile köylerini terk ederek yeni yerleşim birimlerine göç etmişlerdir.

Batman ili Beşiri ilçesi Ortaköy ve Yağlıca köylerinde ikamet eden vatandaşlar ise önergede belirtilen tarihten çok daha önce kendi istekleri ile köylerini boşaltmışlardır.

1984 yılından itibaren bugüne kadar Siirt ili genelinde boşalan köy ve mezraların sayısı aşağıya çıkarılmıştır.

Yılı	boşalan köy sayısı	boşalan mezra sayısı
1984	-	1
1985	-	-
1986	-	-
1987	1	2
1988	1	2
1989	4	7
1990	4	17
1991	4	6
1992	5	10
1993	27	19
1994	20	27
1995	9	9
1996	3	6
1997	3	4
1998	3	5
Toplam	84	117

Siirt ilinde, köye dönüş projesi kapsamında, geri dönüş yapan köy ve mezralara ait sayısal bilgiler aşağıya çıkarılmıştır.

İlçe adı	Geri dönüş yapan köy-mezra adı	Hane sayısı	Nüfusu	Dönüş tarihi
Pervari	Karasungur köyü	68	439	Ekim 1995
Pervari	Tuzcular köyü	35	202	1996
Şirvan	Özyurt köyü	10	112	Mayıs 1995
Şirvan	Kömürlü-Yelken mezrası	21	141	Mart 1996
Toplam		134	894	

Ayrıca, Siirt ilinde;

- Eruh-Çizmeli köyü halkının (115 aile-600 nüfus) Deste mevkiine,
- Kurtalan-Erdurağı köyü halkının (20 aile-150 nüfus) aynı adı taşıyan Erdurağı mezrasına,
- Eruh-Bozatl köyü halkı (12 aile-85 nüfus) ile Yerliçoban köyü halkının (26 aile-180 nüfus) Yokuşlu köyüne yerleştirilmesi için geri dönüş çalışmaları devam etmekte olup, kış mevsimi gelmeden projenin gerçekleştirilebilmesi amacıyla Başbakanlık Acil Destek Fonundan, elektrik ve su gibi genel ihtiyaçlar ile konut gibi kişisel ihtiyaçları karşılamak üzere gerekli ödenek talebinde bulunulmuştur.

Boşalan köylerin büyük çoğunluğu, en az 5-6 yıl önce köy ve mezralarını terk etmişler, bağlı oldukları il, ilçe merkezlerine veya yöre dışında başka yerlere göç ederek yeni bir düzen kurmuşlardır. Bunların tekrar köylerine geri gelip entegre olması bir çok zorlukları beraberinde getirdiği gibi, özellikle genç nüfusun geri dönüş istemedikleri tespit edilmiştir. Geri dönüş yapmak isteyen bir kısım ailelerin ise, nakdi ve sosyal yardımlardan yararlanabilmek için başvuruda buldukları, tespit edilen diğer bir husustur.

Boşalan köylerimizde gerek kişisel ihtiyaçların temini, gerekse müşterek ihtiyaçlar için altyapı çalışmalarının oldukça masraflı olması, yapılan çalışma sonucunda ne kadar vatandaşın tekrar geri dönüp eski sosyal ve ekonomik hayatını devam ettirmek isteyeceği önceden bilinemediğinden, ayrı ayrı küçük yerleşim birimlerine yerleştirmek yerine, merkezi köylerin öncelikle gözönüne alınmasının daha uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Kutlu Aktaş, İçişleri Bakanı

ayında yoğun baskı uyguladığı, bildirildi. “Odun toplama kaç hayvanla çıktığımızı bile muhtara bildirim yazdırmak zorundayız” diyen köylüler, askerlerin bu gibi uygulamalarla üzerlerinde baskı oluşturmak istediğini söylediler. Tokat merkeze bağlı Oğulcuk köyüne 5 kilometre uzaklıktaki köy mezrasında bulunan iki evin boşaltılmasının istendiğini ifade eden köylüler, koruculuk sistemini kabul etmedikleri için bu uygulamalarla karşı karşıya kaldıklarını söylediler.

Zorunlu göçün nedenlerinden birinin, halkın korucu olmaya zorlanması olduğu görüldü. Bazı aileler korucu olmaları için yapılan baskılar sonucunda yerleşim birimlerini terkettiler. Sık görülen bir uygulama da, koruculuğu kabul etmeyen ailelerin evlerini boşaltmaya zorlanması ve evlerinin tahrip edilmesi oldu. Bazı yerleşim birimlerinde ise, koruculuğa zorlanan köylülerin, göç etmelerine izin verilmedi; zaman zaman, köylülerin zorla silahlandırıldığı gözlemlendi.

Mardin’in Ömerli İlçesine bağlı 55 haneli Göllü (Guli) köyüne, ilçe tabur komutanlığına bağlı askerler tarafından Ocak ayının son günlerinden itibaren süren baskılar sonucunda, köyden 6 kişinin koruculuğu kabul etmek zorunda kaldığı öğrenildi. Yöre halkından alınan bilgilere göre, 6 Şubat günü köye baskın yapan askerler halka küfür ederek hakaretlerde bulunduktan sonra, köy muhtarı Zübeyir Çınar ile köylülerden Selim Poyraz, Necim Üzgün, Orhan Önder, İbrahim Öncül ve Mahmut Bakkal’a zorla silah verdiler. 9 Şubat günü İHD Mardin şubesine başvuran Göllü köylüleri, askerlerin son iki hafta boyunca sürekli köye gelip “korucu olacaksınız” dediğini belirterek, şu açıklamada bulundular: “Ama köyden hiç kimse bunu kabul etmedi. Köyden göç etmek isteyenlere de izin verilmedi. 6 Şubat günü askerler köye baskın düzenlediler. Ömer astsubay komutasındaki askerler köyü ablukaya aldıktan sonra, halkı evlerinden çıkarıp evleri tek tek aradılar. Korucu olmadığımız takdirde köyü yakacaklarını söylediler. Yapılan baskılardan sonra köyden 6 kişi zorla koruculuğu kabul etmek zorunda kaldı.” Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesine bağlı Cennetpınar, Kelibişler, Bozolar ve Akdemir köyleri ile Hamzıcanlı mezrasına sık sık baskın düzenleyen asker ve özel tim görevlilerinin, köylüleri koruculuğa zorladığı öğrenildi. “Devletin sözkonusu köyler üzerinde terör estirdiğini” söyleyen HADEP Maraş eski İl Başkanı Ali Gökot, köylerin ablukaya alındığını ve gözaltına alınan köylülere işkence yapıldığını ifade etti. Özel harekât tim elemanlarının ve askerlerin besli ahırlarına gece yarısı baskın düzenleyerek tacizde bulunmalarının köy halkı tarafından tepkiyle karşılandığını belirten Gökot, “Suç duyurusundan sonra baskılar daha da arttı. Baskıların temel nedeni,

köylülerin bugüne kadar göç etmemesidir” dedi.

Siirt’in Baykan ilçesi Ardıçdalı köyünde 1993 yılında zorla koruculaştırılan köylülerden Abdullah ve Şerif Akkurt ile Cemal Ekici adlı korucuların, 24 Nisan günü silahlarını köy muhtarına teslim ettikleri öğrenildi. Köylüler, Abdullah ve Şerif Akkurt’un aynı gün köyden göç ettiğini söylediler.

Siirt’in Eruh ilçesine bağlı 60 haneli Cintepe köyünde, köyde bulunan 18-65 yaşları arasındaki bütün erkeklere 6 Mayıs günü silah verilmesinden sonra, 25 Mayıs günü 65 yaşından büyük yaşlılara da 50 adet silah verildiği öğrenildi. Köylülerin anlatımlarına göre, Eruh Jandarma Taburuna bağlı askerler 25 Mayıs günü sabah saatlerinde Cintepe köyüne giderek, köyde bulunan ve yaşı 65’in üzerinde olan 50 kişiyi askeri araçlarla tabura götürdüler ve köylülere taburda zorla silah verdiler. Köylüler, askerlerin kendilerine “kendi isteğimle koruculuğu kabul ediyorum” şeklinde bir kağıt imzalattıklarını ifade ettiler. Köyde korucu sayısının 120’ye ulaştığı öğrenildi.

Siirt’in Kurtalan ilçesindeki Jandarma Tabur Komutanlığına bağlı askerler tarafından, Taşoluk (Xirbe), Tolumtaş (Cefan), Demirkuyu (Beysatun), Toytepe (Merce), Yoldurağı (Zewiye), Yayıklı (Hakimiye), Yanarsu (Zoqe), Konakpınar (Enkısır), Yunuslar (Şexuniş), Gökdoğan (Cimzerq), Bozhöyük (Teliba), Oyuktaş (Şikefta), Akçagedik (Sikeyf), Ekinli (Cefan) ve Basteqa köyü sakinlerinin koruculuğa zorlandığı öğrenildi. Askeri yetkililerin silah almaları için 2 Hazirana kadar süre tanıdığı söz konusu köylerin sakinlerinin, silah almak istemediklerini tabur komutanlığına ilettiklerini söyleyen Gökdoğan köyü muhtarı Mizbah Ceylan, “Tabur’a köylülerle birlikte gittim. Bize ‘korucu olmak istemiyorsanız köyü terk edersiniz’ şeklinde cevap verdiler. Tüm köylerde durum aynı. Verilen süre doldu ve bekliyoruz. Korucu olmamaya kararlıyız. Evlerimiz yakılmadan köyden çıkmaya da niyetimiz yok” şeklinde konuştu. Köylüler, baskılara maruz kalan Marmaruna ve Saipbeyli (Beybo) köylerinden 53 kişinin 26 Mayıs’ta silah almak zorunda kaldığını, Marmaruna köyünden Cengiz Turan ile Osman Türkan’ın ise, tüm baskılara rağmen silah almadıkları için köyden çıkarıldığını söylediler. Van’ın Gürpınar ilçesi Nordiz bölgesinde yer alan Hatib, Yukarı Beşparmak (Axula Jor), Aşağı Beşparmak (Axula Jır), Yalıztepe (Helizo), Kalıntaş (Hemsirt), Beytemeri, Tutak (Çalyan) ve Çatakdişi (Sokan) köylerinde, 1991 yılından bu yana koruculuk yapan Şidan aşiretine mensup 110 kişinin silah bıraktığı öğrenildi. Yöre halkının verdiği bilgilere göre, 5 Haziran günü silahlarını Çatakdişi Jandarma Karakoluna teslim eden köylüler, Van il merkezine göçtüler. Köylerinin 1996 yılında “güvenlik”

gerekçesiyle boşaltıldığını bildiren Şidan aşiretine mensup koruculara, boş köylerde ve Çatakdibi Karakolunda nöbet tutturuluyordu.

Van'ın Güzelsu (Hoşap) beldesine bağlı Bahanıs korucu köyüne Gürpınar Jandarma Komutanlığına bağlı askerler tarafından 24 Haziran günü baskın düzenlendiği, korucular PKK militanlarıyla çatışmaya girmedikleri için köyün boşaltılmasının istendiği öğrenildi. Köylülerin anlatımlarına göre, 15 haneli olan ve 20 korucusu bulunan köyün sakinleri 25 Haziran günü göç ederek Güzelsu beldesine yerleşti, 20 korucu ise aynı gün istifa ederek silahlarını askeri yetkililere teslim etti.

Koruculuğu kabul etmedikleri için 1997 yılı Mayıs ayında boşaltılan Siirt'in Erüh ilçesine bağlı Demiremek (Dirişke) köyü sakinleri, bölgede harekât yapan Dikboğaz Jandarma Karakoluna bağlı askerler tarafından köylerinin yakıldığını söylediler. Köylüler, askerlerin 27 Haziran günü öğle saatlerinde ateşe verdiği köyde 20 dolayında evin tamamen yandığını ifade ettiler.

Van'ın Gevaş ilçesi kaymakamı Bekir Sıtkı Dağ'ın, Abalı (Kês) köyü muhtarı Gıyasettin Ayakatiki'yi Ocak ayı ortalarında makamına çağırarak köy sakinlerini koruculuk için ikna etmesini ve korucu olmayan köylülerin göç ettireceğini de kendilerine bildirmesini istediği ileri sürüldü. Köylüler, 220 haneli köylerinden Mehmet, Şefik, Hasan, Hamit ve Mustafa Yeşildağ adlı köylülerin, aileleriyle birlikte göç ederek Van il merkezine yerleştiğini söylediler.

d) Köylülere Yönelik Diğer Baskılar

Bazı yerleşim birimlerinde, bütün köylülerin ya da bazı ailelerin göç ettirilmesinin yanı sıra gıda ambargosu ve tarımsal faaliyetlerin engellenmesi gibi uygulamalar yapıldı. Bu uygulamalar, PKK militanlarının "lojistik desteğini kesmek" gerekçesiyle savunuldu. Gıda ambargosu ve tarımsal faaliyetlerin yasaklanması da, köylüleri göç etmek zorunda bırakan uygulamalar oldu. Ancak, köylülerin göç etmesine her zaman izin verilmedi.

Gıda ambargosu uygulamaları, 1998 yılında da sürdürüldü. Örneğin, Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Karaağaç (Benin) köyüne 1997 yılı Aralık ayının başından 20 Ocak tarihine kadar üç kez baskın yapıldığını ve gıda ambargosu uygulanmaya başlandığını bildiren HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik, köylülerin "PKK'ye yardım ve yataklık yapmakla" suçlandıklarını belirterek, "Kanıtsız ve belgesiz suçlanan Karaağaç (Benin) köylüleri hukuksuz ve insanlık dışı bir uygulama ile karşı karşıyadırlar. Köylerin insansızlaştırılması için göçe zorlanan köylüler, köylerini terk etmedikleri zaman keyfilige varan bir zulme, açlığa ve ölüme

maruz bırakılıyorlar" dedi. Karaağaç köyünde 12 çocuğun yetersiz beslenme nedeniyle hastalandığını ifade eden Özçelik, "Sınırlı miktarda verilen gıda yetersiz. Karaağaç köyünde yaşananlar bölgesel ve ülkeler arası göçün nedenlerinin küçük bir örneğidir" dedi. Köylülerden edinilen bilgilere göre, yetersiz beslenme nedeniyle çocuklarının hastalanması üzerine 16 Ocak günü Seyrek Jandarma Karakoluna başvuran ve yiyecek getirmek için izin alan Karaağaç köyü sakinleri, 18 Ocak günü Diyarbakır'a gelerek alış-veriş yaptılar ve aynı gün köye geri döndüler. Mehmet Sincar (60), Rıdvan Sancar (27), Veysi Beyhan (25) ile adları öğrenilemeyen 9 köylü Seyrek Jandarma Karakolu askerleri tarafından durduruldu ve ellerinde Seyrek Karakolu imzasını taşıyan izin belgesi olmasına rağmen, getirdikleri gıda maddelerine askerler tarafından fazla olduğu ileri sürülerek el konuldu. "Özel güvenlik harekâtı" yapılan yerlerdeki uygulamalardan biri de, yerleşim merkezlerine giriş ve çıkışların denetim altında tutulması oldu. Örneğin, Mardin'in Savur İlçesine bağlı Soylu köyü nüfusuna kayıtlı Cevzet Kortakt, amcası Cevdet Kortakt'ın cenazesini İzmir'den alıp, Mardin'in Savur ilçesine bağlı Ata mezrasına getirdikleri sırada korucubaşı Şemsettin Güneş ve Soylu Jandarma Karakolu'na bağlı askerler tarafından tehdit edildiğini belirtti. Kortakt, Tepecik köyü korucubaşı Şemsettin Güneş'in kendilerine, "Neden bizlerden habersiz cenazeyi köye getirdiniz? Ancak burada bir hafta kaldıktan sonra gidebileceksiniz" dediğini kaydetti. Kortakt, "Korucubaşı Güneş ve Jandarma Karakolu komutanı bir hafta süreyle benim ve yakınlarımın kimliğine el koydu. Bir hafta sonra Karakol Komutanı bize kimliklerimizi verirken, 'kendî köyünüzü terkedin' tehdidinde bulundu" diye konuştu. Kortakt, "Artık ölümlerimizi bile gömmeye izin vermiyorlar. Bir hafta boyunca çok zorluklar çektik" dedi.

Uzun süredir gıda ambargosu ve saat 17.00'den sonra giriş yasağının uygulandığı Savur'a bağlı Sürgücü beldesinde iki köylü 21 Ocak günü beldeden iki kilometre uzaklıktaki Pelke Hespe (Atın Ayakizleri) mıntıkasında tipiye yakalandılar. Köylülerden biri köye ulaşırken çoban Şükrü Çelik, donarak öldü. Köylüler "Akşam saat 17.00'den sonra beldeye giriş-çıkışlar jandarma tarafından yasak. Bu nedenle, kimse bir yere gidemiyor. Şükrü Çelik de yaşlı olduğundan ve saat 17.00'yi geçtiğinden dolayı köye giremiyor. Koyunlar köye geldi, Şükrü amca gelmedi" dediler. Karakola ısrarla Çelik'i aramak istediklerini ilettiklerini kaydeden köylüler, izin verilmediğini belirttiler. Askerlerin, "Dışarı çıkma izni yok. Çıkacak olursanız sizi öldürürüz" tehdidinde bulunduğunu söyleyen köylüler, "Acil hastalarımız olduğunda bile

ölüme terk ediliyor. Hastaneye götürme çabalarımız askerler tarafından izin verilmediğinden sonuçsuz kalıyor. Komşularımıza bile gidemiyoruz” dediler. Çelik’in ölümünden dolayı beldede büyük izdiham yaşandığını belirten köylüler, Çelik’in cenazesi için köye gelmek isteyenlerin de engellendiğini söylediler. Köylüler, “Cenazeye gelmek isteyenler köye alınmıyor. Saat 17.00’den önce gelenler ise köyden çıkamıyor. Ölümünün sahipsiz kalmasını istiyorlar. Bu gün Çelik öldü, yarın başkaları ölecek. Hastalarımız, yaşlılarımız var. Giriş

çıkışların yasak olması hepimizin ölüme terk edilmesi demektir” dediler.

Siirt’in Eruh ilçesinde hayvan otlatma yasağı yeniden uygulandı. Eruh Jandarma Karakoluna bağlı askerler ile korucular, ilçe dışında bulunan alanlarda hayvanların otlatılmasını 25 Şubattan itibaren engellemeye başladı. Yasağın denetlenmesi görevinin koruculara verildiğini belirten ilçe sakinleri, “Hayvanları PKK gerillalarına verdiğimiz iddiasıyla bu yasak getirildi” dediler. Korucuların ilçe dışında sürekli kontrol yaptıklarını

Gıda ambargosu:

Olağanüstü Hal bölgesinde yaşanan savaş ortamında gıda ambargosu denilen bir ihlal olgusuna tanık olmaktadır. Sivil ve/veya askeri yetkililer tarafından uygulanan ambargo; uygulama yeri, zamanı ve kapsamı değişmekle birlikte güncelliğini koruyan bir ihlaldir.

Gıda ambargosu, bir yerleşim birimine yönelik olarak, gıda maddelerinin sınırlı çeşit ve sınırlı miktarlarda olmak üzere karne veya özel bir izin belgesi ile verilmesidir. Bu belge, yörede bulunan mülki ve askeri yetkililer tarafından hazırlanmakta, uygulama bölgenin jandarma ve polis yetkilileri tarafından yürütülmektedir. Ambargo kapsamına yiyeceklerin yanı sıra ilaç ve tedavi malzemeleri de giriyor.

Gıda ambargosu, devlet yetkilileri tarafından da kabul edilmekte ve “Kontrollü Gıda Sevki” olarak adlandırılmaktadır. Bunun, “köylülerin elindeki ihtiyaç fazlası gıda maddelerinin teröristlerin eline geçmesini” engellemek amacıyla uygulandığı söylenmektedir. PKK’lilerin gıdalarını kesmek için halk aç bırakılmıştır. Yani, uygulamanın asıl ve tek mağduru köylülerdir. Mera ve yaylalara çıkma yasağı ile hayvancılık, tarla, bağ-bahçenin ekimin engellenmesi, yasaklanması ile tarım yapılamamaktadır. Ayrıca, üretilen bal, tereyağı, sebze ve meyvenin köy dışına -ticaret maksadıyla- çıkarılması “teröristlerin eline geçer” diye engellenmektedir. Tüm bunların yanı sıra, köylerdeki değirmenlerin devlet tarafından yıkılmasından dolayı, köylüler onların il veya ilçelerden sınırlı miktarlarda temin edebilmektedirler.

Ambargonun yer, zaman ve yoğunluğu değişkendir. Bu uygulamayı hayata geçiren yetkililerin, keyfi tutumları ile ambargonun şiddeti artıp azalabilmektedir. Kimi yörelerde (örneğin Tunceli ili) 2-3 yıldan beri sürmekte ve kent merkezindeki mahalleleri de kapsayabilmektedir. Uygulama bazı yörelerde köy ve köyaltı yerleşim birimlerine (kom, mezra, ağıl) yönelik olup, köylülerin korucu olmayı kabul etmeleri veya göçe sebebiyet vermektedir. Üstelik çoğu zaman, köylülerin koruculuğu kabul etmeleri de, bu uygulamanın dışında kalmalarını sağlamamıştır. Görüştüğümüz mağdur ailelerden, gözlem heyetleri raporlarından ve basına/kamuoyuna yansımış bilgilerden şöyle bir çerçeve çizilebilir:

Gıda kontrolüne başlanması ile öncelikle köylülerin mevcut gıda maddeleri sayılmakta, fazlasına (örneğin 50 kg üzerindeki un) el konulmakta, karakola alınmaktadır. Köylerdeki değirmenler kapatılmakta, önceden belirlenen merkezi bir yerden un alımı sağlanmaktadır. Böylece un trafiği kontrol altına alınmış olmaktadır. Uzak mesafedeki bu değirmenlerden un ancak karne ile alınmakta. Köye dönüşte, yol üzerinde ve köy girişindeki denetimlerde bu karne istenmektedir. Düğün, nişan vb. kutlamalar için alınan gıda maddelerine el konulduğuna rastlanılmakta, kimi zaman da kişiler gözaltına alınmaktadır. Verilen izin belgesinin bir geçerlilik süresi olmakta ve bu süre dolmadan gıda satın alınmasına izin verilmemektedir. Her gıda alışverişinde bu belgenin, yetkililere verilmesi ve yenisinin ancak bu koşulda alınabileceği söylenmektedir. Köyde üretilen maddelerin köy dışına, pazarlara götürülüp satılmak istenmesi durumunda karakolun özel izin kağıdı alınması gerekmektedir. Bu arada, bu gıda maddelerinin her kontrol noktasında keyfi tutumlar yüzünden vakit kaybına uğranarak bozulması, dağıtılarak kullanılamaz hale gelmesi de yaşanabilmektedir.

Bu uygulama, en çok, gelişme çağına olan çocukları, hastaları ve yaşlıları etkilemektedir. Irak’a uygulanan uluslararası ambargonun mağduru olan çocukların benzerleri Türkiye’de, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde bulunmaktadır.

Gıda ambargosu kıtlıktan ve dolayısıyla mecburiyetten kaynaklanan bir uygulama değildir. Sonuçları itibariyle, köylünün yaşaması için gerekli olan asgari koşulların ortadan kaldırılması yüzünden, bu insanların göçü tek ve zorunlu çözüm olarak bulmalarıdır.

IHD İstanbul Şubesi İnsan Hakları Bülteni, Aralık 1998 Özel Sayısı

belirten köylüler, şunları söyledi: “Sadece jandarma taburu yakınlarımızda bulunan arazide hayvanlarımızı otlatmamıza izin veriyorlar. Korucular, yasağın başladığından haberi olmayan çobanların bulunduğu bölgelere bir çok kez ateş açtılar. Her yıl baharla birlikte böyle yasaklar getiriliyor. Hayvanlarımızı bir haftadan bu yana ahırlarda besliyoruz. Zor bir dönem yaşıyoruz.”

Batman'ın Beşiri ilçesine bağlı köylerden baskılar sonucu göç ederek Mersin'e yerleşen Alikan aşiretinin, Toros dağlarındaki yaylalara çıkınmaları yasaklandı. Dedeli, Salıpınar, Gülpınar, Değirmenbaşı, Karakoyun ve Alaçay yaylalarına çıkarak hayvancılık yapan aileler, bölgedeki gibi yine 'güvenlik' gerekçesiyle engellendiklerini söylediler. Hüsametin Gezici, 4 yıldır çıktıkları yaylaların, 1997 yılında özel timlerin Toroslar'a yerleşmesiyle yasaklandığını belirtti. Göçebe hayatı yaşadıklarını ifade eden Gezici, “Köyümüzde yaylalara çıkıyorduk. Savaşla birlikte yasak başladı, köylerimizi yıktılar. Mersin'e göç ettik. Fakat benzer baskılar burada da karşımıza çıktı” dedi. Bir süre de gözaltında tutulduklarını belirten Gezici, şunları söyledi: “Özel timler, 'Topraklarımızdan çıkın. Orayı kana buladınız, şimdi sıra burada mı' diye hakaretlerde bulundu. Bize PKK'li muamelesi yaptılar. Bulduğumuz köylerden apar topar sürüldük. Bir daha yaylaya çıkmamamız yönünde ölümle tehdit edildik.”

Erzincan ile Tunceli sınırında yer alan Hel dağındaki Melen yaylasının Erzincan Valisi Recep Yazıcıoğlu tarafından Haziran ayında “güvenlik” gerekçesiyle köylülere yasaklandığı belirtildi. Tunceli'nin Pertek ilçesi Akdemir köyü eski muhtarı Paşa Erol, yetkililerin “yayla yasağı kalktı” şeklindeki açıklamalarının yanlış olduğunu belirterek, Tunceli'de yayla yasağının sürdüğünü söyledi. Erol, “Erzincan Valisi, Tuncelileri Melen yaylasına sokmuyor. Dağın öteki yüzünde Erzincanlılar hayvanlarını otlatıyor, bize gelince 'PKK var, güvenlik yok' bahanesiyle yayla yasağı konuyor. PKK varsa, güvenlik yoksa neden Erzincanlılara yayla yasağı konmuyor da bize konuluyor?” dedi. Erzincan Valisi Yazıcıoğlu'nun 1997 yılında Tunceli'de yaptığı bir konuşmada “Artık yayla yasağı kaldırıldı, Melen'de koyunlar meliyor” şeklinde konuştuğunu hatırlatan Erol, “Başvurmadığımız yer kalmadı. Hangi devlet dairesine gittiysek yüzümüzü kapandı. Yazıcıoğlu, geçen sene Tunceli'de verdiği sözleri unuttu” dedi. Sıcakların bastırması nedeniyle 60 bin koyunun ölümle karşı karşıya kaldığına dikkat çeken Erol, “Her evden, her gün 10-15 davar ölüyor. Eğer on güne kadar yaylaya çıkamazsak, bütün davarlarımız ölecek” dedi.

27 Haziran günü Batman il merkezi ve Sason'a bağlı köylerden ilçeye gitmek isteyen araçlar, TEDAŞ'a ait tra-

fonun yakınlarında denetim yapan jandarma taburuna bağlı askerler tarafından saat 17.30 sıralarında durduruldu. Tüm yolcuları araçlardan indirerek üst araması ve kimlik kontrolü yapan askerler, araçların geçişine izin vermedi. Verilen bilgiye göre askerler, “Bundan böyle saat 18.00'den sonra kimse Sason'a giremeyecek. Giren olursa vururuz. Artık ilçe merkezi saat 18.00'den sonra yasaklıdır” dediler. Aralarında ilçe merkezinde ikamet edenlerin de bulunduğu, onlarca yolcu geri gönderildi. İlçe sakinleri yasak kararına herhangi bir gerekçe gösterilmediğini söylediler. Sason ilçesinde giriş-çıkış yasağı uygulaması 1994 yılında da yürürlüğe konulmuş, halkın tepki göstermesi üzerine 1995 yılında kaldırılmıştı. Askeri yetkililer, 1996-97 yılı yaz aylarında yasak kararını uygulamışlardı.

Bitlis'in Tatvan ilçesine bağlı ve 1997 yılında boşaltılan Oruçlu (Avetax) köyü sakinlerinin tarlalarını ekmelerine izin verilmediği bildirildi. Köye-giriş çıkış yasağı uygulayan askerler, tarlalarının bulunduğu bölgeleri de 'yasak bölge' ilan etti. Tarlalarını ekme üzere 25 Mayıs'ta köye giden Sevdin Gökçe ve muhtar Şemsettin Demir gözaltına alındı. Gözaltında işkence gören ve hekimler tarafından 10 günlük rapor verilen Sevdin Gökçe, daha sonra çıkarıldığı Cumhuriyet Savcılığında PKK'ye yardım ettiği gerekçesiyle tutuklanarak Bitlis Cezaevine gönderildi. İHD Ankara Şubesine başvuran Oruçlu köylüleri Gökçe'nin iki itirafçı ve bazı koruculara dayandırılan düzmece ifadelerle tutuklandığını bildirdiler. Tarla ekme yasağının koruculara uygulanmadığını, Mehmet Türkmen adlı korucu ve yakınlarının tarlalarını rahatlıkla ektiklerini belirten köylüler, ekonomik açıdan sıkıntı içerisinde olduklarını bildirdiler.

Siirt'in Pervari ilçesinde Jandarma Tabur Komutanlığı, ilçe çevresindeki kırsal alanı 'güvenlik kuşağı oluşturacağı' gerekçesiyle, yasaklı bölge ilan etti. Yasak kararı 15 Temmuz günü belediye hoparlörleriyle halka duyuruldu. 16 Temmuz tarihinden itibaren yürürlüğe giren karara göre, ilçe sakinleri ve köylülerin Mexiz, Deşta Rewan, Deşta Hingili, Meydana Seliman bölgeleri ile Herekol dağı çevresindeki kırsal alana girmesi yasaklandı. Yasak duyurusunda, söz konusu bölgelere girenlerin “dur ihtarı yapılmadan vurulacağı” da vurgulandı. Aynı gün Pervari-Doğanlı (Hosya) beldesi arasındaki ulaşımı sağlayan Çeme Karı bölgesinden geçen karayolu da ulaşımına kapatıldı. Karayolu üzerinde kontrol noktası oluşturan askerler, geçiş yapmak isteyen araçları geri çevirdi. Yasağın süresi konusunda bilgi alınmadı; belde sakinlerinin Pervari'ye binek hayvanlarıyla gittiği öğrenildi. İlçe sakinleri, yasak bölge uygulamasının 1995-96 yıllarında da var olduğunu ancak, halkın ve korucuların

yoğun tepkisi üzerine 1997'de kaldırıldığını söylediler. Jandarma Tabur Komutanlığı, 22 Temmuz tarihinden itibaren, saat 19.30'dan sonra Pervari ilçe merkezine giriş çıkışları yasakladı. 22, 23 ve 24 Temmuz günleri belediye hoparlörlerinden okunan duyuruda, saat 19.30'dan sonra ilçeye giriş çıkış yapanların 'dur' ihtarında bulunulmadan vurulacağı kaydedildi. 16 Temmuzdan itibaren yasaklı bölge ilan edilen ilçe merkezine yaklaşık 200 metre uzaklıktaki kırsal alanda otlayan büyükbaş hayvanlara 22 Temmuz günü askerler tarafından ateş açıldı. Ateş sonucu ilçe sakinlerine ait üç inek öldü.

Lice Tabur Komutanlığı tarafından 3 Ağustos gününden itibaren ilçeye bağlı 12 köye baskın düzenlendi. Köylüleri köy meydanında toplayan askerler, "Bundan sonra saat 21.00'den itibaren evlerinizden çıkmayacaksınız. Evinden çıkanlara uyarı yapılmadan askerlerimiz ateş açacaklar. Doğacak olumsuzluktan bizler sorumlu değiliz" diyerek köylüleri tehdit ettiler. Askerler, yasak konusunda köyleri önceden uyardıklarına dair köy muhtarlarına belge imzalatıldığını bildirildi.

4 Ağustos günü Kulp ilçesine bağlı Karpuzlu (Herta) köyünün Kafa ve Herp mezarları ile Lice'nin Kıyı (Darakul) köyüne bağlı Yıldız ve Bamuse mezarlarına, Lice-Kulp ilçeleri arasında bulunan Zeyrek Jandarma Karakolunda bulunan tankların üzerindeki uçaksavarlardan açılan ateş sonucu köylülere ait çok sayıda hayvan telef oldu.

Siirt'in Eruh ilçesinde 1996 yılında başlatılan hayvan otlatma yasağı devam ederken, yasağa uymadıkları gerekçesiyle üç çoban gözaltına alındı. Bengin Beştaş (17), İbrahim Oktay (18) ile Sezgin Teğin (13) adlı çobanlar, ilçe çıkışında bulunan kontrol noktasında nöbet tutan korucular tarafından 22 Ağustos günü İlçe Jandarma Karakoluna teslim edildi. Karakolda 3 saat gözaltında kalan çobanların işkence ve tehditlere maruz kaldıkları, Sezgin Teğin adlı çobanın da işkenceden ayak tabanlarının şiştiği belirtildi.

Dargeçit köylerine giriş çıkışlara saat 08.00 ile 16.00 arasında izin verilirken, Jandarma Tabur Komutanlığı, Eylül ayının son günlerinden itibaren 1993 ve 1995 yılları arasında yakılarak boşaltılan Akçaköy (İzar), Akyol (Dereca), Bağözü (Tırwa), Çatalcam (Dersalip), Değerli (İwan), Gürışık (Gündükhacı), Kartalkaya (Lıyan), Kışmatlı (Baskıl), Korumcu (Şikeftika), Kumdere (Şıbebi), Kuşluca (Qupras), Ormaniçi (Kavaka), Ulaş (Dilan) ve Akbelen (Germero) köylerinde bağ ve bahçeleri olan köylülerin, saat 16.00'dan sonra ilçeye girişlerini yasakladı. Dereca köyündeki bağ ve bahçesine gitmesine izin verilen 60 yaşındaki Lale Geçer, ilçeye giriş çıkışlarla ilgili olarak başından geçenleri şöyle anlattı: "Köyümüz

1995 yılında boşaltıldıktan sonra Dargeçit'e yerleştim. Çocuklarımızın ara sıra inşaatlarda veya başka geçici işlerde kazandıkları ile geçiniyoruz. Kazandıklarımız yetmediği için her şeyi göze alarak geride bıraktığımız bağ ve bahçelerimize gidiyorum. Birkaç gün önce askerlerden izin alarak Dereca'daki bağ ve bahçelerimize gittim. Askerler yanımda yiyecek götürmeme izin vermediği için aklıktan bayılmışım. Kendime geldiğimde vakit geceyarısını bulmuştu. İlçeye dönüş saatini kaçırdığım için geceyi dağda geçirmek zorunda kaldım. Beni aramak isteyen çocuklarıma ise askerler izin vermemiş. Bir gün sonra eve gelebildim." Askerlerin "uyarı amaçlı ateş" açtığını anlatan köylüler, 10 Ağustos günü, 1995 yılında boşaltılan Akyol (Dereca), Akbelen (Germero), Subağı (Avadore), Ormaniçi (Kavaka) ve Berqevan köylerine gitmek isteyen köylülere Kuşluca Jandarma Karakolu askerleri tarafından ateş açıldığını söyledi.

Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Bekirhan beldesinde 1 Eylül'den sonra geceleri sokağa çıkma yasağı uygulanmaya başlandı. Belde sakinlerinden alınan bilgilere göre 30 Ağustos günü dükkanlarına bayrak takmadıkları gerekçesiyle belde bulunan yaklaşık 15 esnafın Bekirhan Jandarma Karakol Komutanı Astsubay tarafından karakola çağrıldıkları öğrenildi. Aynı gün öğle saatlerinde karakola giden esnafların, karakol komutanı tarafından dükkanlarına bayrak takmadıkları gerekçesiyle tehdit ve hakaretlere maruz kaldıklarını söyleyen belde sakinleri karakol komutanının, esnafları, "Böyle bir günde neden bayrak asmıyorsunuz. Aslında ben sizin niye bayrak asmadığınızı biliyorum. Aranızda bir kaç terörist var. Onları çok iyi tanıyorum. Yakında onları buradan temizleyeceğim. Siz de bundan sonra böyle bir hata yaparsanız çok kötü olur" şeklinde tehdit ettiğini söylediler. Esnaflar, karakol komutanının kendilerine "Madem siz böyle bir günde bayrak asmadınız, ben de, geceleri dükkanlarınızı açmanızı yasaklıyorum" dediğini söyledi. Kozluk'a bağlı Kurşunlu (Malaxano), Karşıyaka (Derşewan) ve Çayırılı (Merga) köylerine Kozluk Jandarma Taburu ile Tuzlagözü Jandarma Karakoluna bağlı askerler tarafından 27 Eylül günü baskın düzenlendi. Evlerde arama yapan askerlerin, köylüleri, "Valiliğin izin vermediği" gerekçesiyle, topraklarını göçerlere kiraya vermemeleri yönünde tehdit ettikleri öne sürüldü. Aynı gün akşam saatlerinde Merga köyüne ikinci kez baskın düzenleyen askerler, köylüleri köy meydanında topladıktan sonra arama yaptılar. Köylüler, askerlerin köyden ayrılırken, meraları ateşe verdiklerini söylediler.

e) Zorunlu Göçmenlere Ayrımcı Uygulamalar

Diyarbakır, Tunceli, Batman, Mardin, Muş, Van ve

Adıyaman gibi illerden mevsimlik işçi olarak Karadenize giden Kürt ailelerine karşı 1997 yılında başlatılan yasaklamalar, 1998 yılında da sürdü. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından Ankara Emniyet Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan ve kamuoyunda, işkence uygulamalarının yapıldığı "DAL" olarak bilinen birimin sorumlularından Kemal Yazıcıoğlu'nun Ordu Valisi olarak atanmasının ardından başlatılan uygulamada, Ordu ve Giresun valileri, yayımladıkları genelgelerle Kürtlerin kendi illerine girişlerine yasak koydu. Ordu Valiliği tarafından hazırlanan, genelgede, "Yaklaşan fındık toplama sezonu nedeniyle, ilimize bölgemiz dışındakilerden 'Fındık işçisi' adı altında kişiler gelmektedir. Bu kişiler hakkında yapılan incelemelerde bunların kendi yörelerinde çeşitli suçlara katılmış ve aranan kişiler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu kişiler, Karadeniz yöresine ve arazi yapısına da yabancı oldukları için fındıkları toplamadan ziyade heba ettikleri Valiliğimize yapılan şikayetlerden öğrenilmiştir. Bu nedenlerden dolayı bölgemiz dışındaki illerden fındık işçisi getirilmesi valiliğimizce yasaklanmıştır" denildi. Ordu Valisi Kemal Yazıcıoğlu'nun, fındık toplama mevsimi başlamadan 1 ay önce yayımladığı genelgede, fındık toplamaya gelen Kürtlerin arasında "PKK casuslarının bulunduğu" gerekçesiyle kente girişlerini yasaklamasının ardından, il sınırında çok sayıda Kürt işçi birikti. Kente giren 30 kişi gözaltına alındıktan sonra şehir dışına çıkarıldı. Giresun'un Şebinkarahisar ilçesinde 20 işçi gözaltına alındı. Sakarya Valisi Yener Rakıcioğlu ise, Kürtlerin kente girişlerine izin verdi, ancak işçilerle, gazeteciler dahil hiç kimsenin görüşürülmemesi yasağını koydu. CHP Sivas Milletvekili Mahmut Işık, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden fındık toplamaya gelen işçileri aralarında "bölge keşfi yapmaya gelen PKK casusu olduğu" gerekçesiyle Ordu'ya almayan Vali Kemal Yazıcıoğlu'na tepki gösterdi. Mahmut Işık, insanların doğdukları ile dayanarak potansiyel suçlu haline getirilmesine izin vermeyeceklerini söyledi. Yazıcıoğlu'nun, Anayasa ve yasaları açıkça çiğnediğini de belirten Işık, valinin adeta birinci, ikinci, üçüncü sınıf vatandaş yaratıldığını, buna ne hakkı ne de yetkisi olduğunu söyledi. Yazıcıoğlu, İçişleri Bakanlığının konuyla ilgili sorusu üzerine, "suçlamalarının arkasında başka niyetler olduğunu, ayırım yapmadığını ve hiç kimsenin işiyle ilgili bir engellemede bulunmadığını" ileri sürerek, "İsterseniz gelin Ordu'da dolaşın ve gözünüzle görün!.." dedi. Yazıcıoğlu'nun görülmesinde sakınca bulmadığı Ordu'nun giriş ve çıkışlarına polis noktaları kuruldu. Buradâ nöbet bekleyen polisler, Ordu'ya giriş yapmak isteyen Kürtleri geri gönderdi. Samsun, Tokat ile çevre il

ve ilçelerden gelen işçiler ise hiçbir engelleme takılmadan Ordu'ya rahatça girebildi.

16 Ağustos tarihli Gündem gazetesinin 12. sayfasında yer alan "Giriş için çete vizesi" başlıklı haber İstanbul DGM tarafından sansürlendi. Kürt işçilerle görüşmek isteyen Gündem gazetesi muhabiri Eyyüp Demir, 10 Ağustos günü gittiği Melet Irmağı kenarında siyasi polis tarafından gözaltına alınarak sorgulandı. Demir'in gözaltına alındığı haberini içeren 12 Ağustos tarihli Gündem gazetesi de "Kürdün cehennemi sırtında" başlıklı haber nedeniyle DGM tarafından sansürlendi. HADEP Sakarya Merkez İlçe Yönetim Kurulu Üyesi Fahrettin Kocalar ile birlikte işçilerle görüşmek üzere Arifiye'ye giden Gündem gazetesi muhabiri Faruk Aktaş'ın işçilerle görüşmesi, gözaltına alınarak engellendi. Muhabir Aktaş daha sonra serbest bırakıldı.

Ordu'dan çıkarılan işçilerin bir kısmı Ağustos ayı başından itibaren Melet Irmağı kenarında bekletildiler. Çadır kurmaları Valilik tarafından yasaklanan ve bölgeyi terk etmeleri konusunda tehdit edilen işçiler, Giresun ve Bulancak'a gitmek zorunda kaldı. Giresun ve çevresinde çalışmalarına izin verilen Kürt işçilerin kimliklerine köy muhtarları tarafından el konulduğu ve kimlik bilgilerinin polise bildirildiği öne sürüldü. Bu uygulamaya karşı çıkan işçiler, "Bize düşman muamelesi yapılıyor. Sadece Kürt olduğumuz için buraya giremiyoruz. Bu vali resmen bölücülük yapıyor. Biz suçluysak bizi tutuklasınlar. Burası başka bir devlet ise bize vize ve pasaport versinler. Bizim memleketimiz nereyse bize gösterson" dediler.

ÖDP Ordu İl Sekreteri Osman Gül, Ordu Valiliğinin genelgesinin yasalara ve Anayasaya aykırı olduğunu belirterek, "Ülkemizde yaşayan herkesin yurdun her yerinde özgür, hiçbir kısıtlama ve baskıya tabi olmaksızın çalışmasının, Anayasal bir hak olduğunu hatırlatmak isterim" dedi. Geçtiğimiz yıllarda da bini aşkın Kürt işçisinin geldiğini ve böyle bir sorunun yaşanmadığını ifade eden Gül, "Geçen yıl gelen işçiler Melet Irmağı kenarında konakladılar. Dönemin Valisi Mustafa Malay'la yaptığımız görüşmeler sonucunda sorun çözülmüştü. Bu yıl da Yazıcıoğlu ile görüşmek istedik, ancak görüşmeyi kabul etmedi" dedi.

Benzer bir uygulama Giresun'da da yapıldı. Giresun Valisi İbrahim Şahin'in yayımladığı genelge üzerine jandarma ve polis ekipleri, Şebinkarahisar girişinde 280 Kürt tarım işçisini 5 Ağustos günü "aranıyor olabilecekleri" gerekçesiyle gözaltına aldı. Olayı protesto eden İHD Ordu Şube Başkanı Rıfat Kargı, Ordu ve Giresun valilerinin yayımladıkları genelgelerin, uluslararası sözleşmelere de aykırı olduğunu belirterek, sözkonusu uygulamaları, "savaşın devamından yana olan karanlık

güçlerin Karadenizde varlıklarını hissettirme çabası” olarak yorumladı.

HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik ise, “Vali, bu tavrıyla ülke barışını baltalıyor ve barışı sabote ediyor” dedi. Özçelik, Karadeniz ve Ege bölgelerinde çok düşük ücretlerle, insan onuruna yakışmayan yaşam koşullarında, sosyal güvencelerden yoksun bir şekilde tarım işçiliğine mecbur bırakılan insanların, ırkçı, bölücü valilerin hedefi olduklarını söyledi. Özçelik, “Valinin gerekçesi çok komik. Sözde bu işçi-ler arasında çeşitli suçlara karışmış kişiler ve suçlular varmış! Onbinlerce fındık işçisi arasında bir veya birkaç suçlu olabilir. Vali bu konuda gerçekten bilgi sahibi ise, bu suçluların adaletle teslimini sağlamakla görevlidir. Kentin kapılarını bu işçilere kapamak, çalışma özgürlüğünü engellemektir. En azından seyahat ve yerleşme özgürlüğünü engellemektir. Valinin bu tavrını ülke barışını baltalamak, kardeşlik duygularını ve barışı sabote etmek olarak değerlendiriyoruz” dedi. Özçelik, Yazıcıoğlu’nun bu tavrından vazgeçmesi çağrısını yaparak, suç duyurusunda bulunacaklarını ifade etti.

İHD Genel Başkan Yardımcısı Av. Eren Keskin ise, “süren savaşın kalıcı bir barışla sonuçlanmasını isteyenleri, düşüncenin önündeki engellerin kaldırılmasını savunanları ve üzerinde yaşadığımız topraklarda yasaların ve uygulamaların eşit ve adil olmasını talep edenleri bölücülükle suçlayanların, Karadenizde gerçek anlamda bölücülük uygulamalarına yenilerini eklediklerini” belirtti. “Yaşanan savaş nedeniyle topraklarından kopartılan ya da yaşadıkları yerleri terketmek zorunda bırakılan Kürtlerin karınlarını doyurmalarının dahi engellenmek istendiğini” söyleyen Keskin, “Geçtiğimiz günlerde İçişleri Bakanlığına getirilen İstanbul eski Valisi Kutlu Aktaş ile İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ‘İstanbul’a vizeyle giriş’in tartışılmaya açılmasını istedikleri düşünüldüğünde, Karadenizde Kürtlere konulan yasağın tesadüfi olmadığı ve bir merkezden kaynaklandığı anlaşılmaktadır” dedi. Kürt işçilerinin Ordu ve Giresun’a sokulmaması ve 280 kişinin gözaltına alınmasını kınayan Keskin, Ordu ve Giresun valilerinin söz konusu uygulamalarıyla suç işlediklerini vurguladı.

İHD, Mazlum-Der, Göç-Der, Kürt Enstitüsü ve Demokratik Mücadele Platformu yöneticileri, 12 Ağustos günü, Başbakan Mesut Yılmaz ve İçişleri Bakanı Kutlu Aktaş’a, “Ordu ve Giresun illerine çalışmak için gelen Kürtlerin bu illere alınmamasını korkunç bir insan hakları ihlali olarak değerlendiriyor, bu kararı veren bölücü valilerin görevden alınmasını istiyoruz” yazılı telgrafları çektiler.

Ordu Vali Yardımcısı Ömer Bıçkıcıoğlu, mağdur olan

göçmen işçiler hakkında, “Onların çalışmalarını engel konulmasına ben de karşıyım. Vatandaşlar son derece mağdur oldular. Bütünün kötü gösterilmesi doğru değil. İçlerinde kötü niyetliler çıksa da, hepsini aynı uygulamaya sokmak doğru değildir” dedi.

Ordu’nun Kuylu köyü muhtarı Kemal Canlı, 5 yıldır fındık toplamak için Güneydoğudan gelen işçilerin yasak nedeniyle bu yıl gelemediklerini belirterek, “Bizi jandarma karakoluna çağırdılar. Her muhtara vali beyin Güneydoğudan gelen işçilerin çalıştırılmasını yasaklayan yazısını okutarak buna uyacağımıza dair imza aldılar. Şimdi biz iki tarafı da karşımıza aldık. Hem ekmek parası kazanmak için gelen işçileri, hem de işçi sıkıntısı yaşayan köylülerimizi. Daha önce bu insanlar geliyordu, nüfus cüzdanlarını toplayıp karakola bırakıyorduk. Giderken karakoldan alıyorlardı. Şimdi bu kabul edilmiyor” dedi.

Yaşanan işçi sıkıntısından etkilenen ilçelerden Ulubey Belediye Başkanı Seyit Torun yasak nedeniyle yaşanan olayları “büyük bir rezillik olarak” değerlendirerek, “Yasak ilçemizde sıkı bir şekilde uygulanıyor. 3-4 günlük yoldan kamyon sırtında aç ve susuz çalışmak için gelen insanlar yakalanıp il sınırına kadar götürülüp geri gönderiliyor. Büyük bir rezillik yaşanıyor. İlgililerden, kimliklerini ve sabıka kayıtlarını alarak çalıştırma talebinde bulduk, kabul etmediler. Doğrusu kolluk kuvvetlerinin de yapacağı bir şey yok” diye konuştu. Torun, olayın bir başka boyutunun da çiftçilerin mağduriyeti olduğunu belirterek, “Bunlara 100-150 milyon lira kaparo veren yüzlerce üreticimiz var. Yasak nedeniyle hem paralarından oldular, hem de işçi bulamama durumuyla karşı karşıyalar. Ciddi bir sıkıntı var” dedi.

CHP Parti Meclisi Üyesi Ali Rıza Gülçiçek ise yasağın insanları “Kürt-Türk” şeklinde ayırdığı için insanlık dışı bir uygulama olduğunu söyledi. Gülçiçek, “Hükümet bu ayıbı ortadan kaldırmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti devletin resmi kimliğini taşıyan her insan bu ülkede eşittir ve ülkenin her yerinde çalışma hakkına sahiptir. Buradaki manzara çok çirkin. Güneydoğu’dan gelen insanlar valinin yasağı nedeniyle bırakın ekmek parası kazanmayı, insanca konaklama ve yaşama hakkına bile sahip değiller. Hükümet yetkilileri bu çirkin ve insanlık dışı uygulamaya son verdirtmeliler” dedi.

Ordu ve Giresun’a girişleri yasaklanan göçmenler, Samsun Terme’de çadırkent kurdu. Terme Ziraat Odasının yöredeki fındık üreticileriyle temas kurmasının ardından göçmenlerin bir bölümü işbaşı yaptı. Urfa, Adıyaman ve Viranşehir’den gelen tarım işçileri, Terme’nin Çatıyanı, Altınlı, Bazlamaç, Dutluk, Sarayköy, Hüseyin Mescit, Akçay, Uzungazi, Özyurt ve Kocamanbaşı köylerinde ırmak boyuna ve yol kenarları-

na kurdukları çadırlara yerleştiler.

Ordu Valisi Kemal Yazıcıoğlu, gazetecilerin “Günlerdir eleştiriliyorsunuz. İstifanız isteniyor. Türkiye toprakları üzerinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yasak bölgeler ilan ettiğiniz belirtiliyor. Bunu neden yapıyorsunuz?” sorusuna “Hiçbir vali Doğulu, Güneydoğulu ayrımı yapmaz. Ordu’da halen değişik sektörlerde yüzlerce Doğulu, Güneydoğulu çalışıyor. Gelip çalışmaya başlayan tarım işçisi de var. Ama, sorun bizim dikkatli davranmamızdan ve gerekli önlemleri baştan almamızdan kaynaklandı. Bölge hassas bir bölge. Terör örgütü Tunceli-Erzincan, Sivas-Tokat üzerinden Karadenize çıkmak istiyor. Her tür kaçakçı için de bu güzergâh önemli. O nedenle biz çok fazla sayıda tarım işçisiyle karşılaşınca güvenlik önlemlerini, arama, tarama, engelleme faaliyetlerini artırdık” şeklinde yanıt verdi. Yazıcıoğlu, 4 kişinin arananlar listesinde bulunduğunu ve haklarında ilgili birimlerce yakalama emri çıkarıldığını belirterek, “Bunları yakaladık. 1’i askerlik yapmak istemediği için kaçıyor ve bu yüzden aranıyor. İfadesini aldıktan sonra kütüğüne kayıtlı olduğu Malatya’ya gönderdik. Bir başkası terör örgütünü desteklemek amacıyla yapılan izinsiz gösteriye katıldığı için aranıyormuş. Onu da Diyarbakır’a sevk ettik. Bir başkası devletin ve ulusun manevi şahsiyetine karşı suç işlediği için aranıyormuş. Ele geçirdik, Mardin’e gönderdik. Tarım işçileri arasında yakaladığımız biri ise, hırsızlık yaptığı gerekçesiyle aranıyormuş, onu da Şanlıurfa’ya iade ettik” dedi. Yazıcıoğlu, “Ordu’nun, bölgenin ve Türkiye’nin huzuru, güveni için önlemlerimizi sürdüreceğiz” diyerek, kendisine yönelik suçlamalara “Bizim PKK’ya karşı aldığımız tavırdan, bir de benim Emniyet Genel Müdürlüğüne getirilme istenmemden kaynaklandı. Biz Ordu ve kırsalına gönderilen terör örgütünün öncülerini etkisiz hale getirdik. Burayı temizledik. Sorun bundan kaynaklanıyor. Haklı uyarı ve eleştirileri dikkate alırız, ama önlemleri uygulamaya da devam ederiz” yanıtını verdi.

Göç-Der Genel Başkanı Mahmut Özgür konuyla ilgili açıklamasında, “Yaşanan bu dramatik zorunlu göçe rağmen göç mağdurları, göç ettikleri şehirlerde vize ve genelgelerle engellenmek isteniyor” dedi. İstanbul eski Valisi Kutlu Aktaş ile Belediye Başkanı Recep Tayip Erdoğan’ın İstanbul’a girişlerde vize uygulaması istemini ve Ordu ile Giresun valilerinin genelgeleriyle Kürt işçilerin il sınırından içeri alınmamasını kaygı verici gelişmeler olarak değerlendiren Özgür, bu uygulamaların göç mağduru insanların Anayasa ve uluslararası sözleşmelerden doğan yerleşim, seyahat, çalışma hak ve özgürlüklerine yönelik bir ihlal olduğunu söyledi. İstanbul ve diğer bazı illere vize uygulanarak bir ili diğer iller-

den ayırmayı bölücü bir tavır olarak gördüğünü ifade eden Özgür, “Yıllardır ülkemizin Kürt illeri sıkıyönetim ve olağanüstü hallerle yönetilmektedir. OHAL bölgesinde ‘güvenlik’ gerekçe gösterilerek binlerce köy boşaltıldı. Gıda ambargosu, yayla yasağı, yoğun gözetimler sonucu milyonlarca insan, evini, eşyasını ve geçim kaynaklarını geride bırakarak göçe zorlanmıştır” dedi. Evsiz, işsiz ve açlıkla pençelesen milyonlarca mağdurun vize uygulamasıyla hukuki ve insani haklarının ihlal edileceğini belirten Özgür, göçzedelerin kentlerin dışına itilmek istendiğini ifade etti. Vize uygulamasının Ağustos ayının başından beri gündemde olmasına karşın yetkililerin bu konuda hiçbir açıklama yapmadıklarını ifade eden Özgür, herhangi bir açıklama yapılmaması durumunda İstanbul Belediye Başkanlığı ve Valiliğe uygulamayı protesto amacıyla dilekçe göndereceklerini açıkladı.

Bu arada, Urfa Demokrasi Platformu tarafından 21 Ağustos günü yapılan yazılı açıklamada, Vali Yazıcıoğlu’nun şoven bir yaklaşım içerisinde olduğu, Kürt işçilere yönelik yasak kararının halkların kardeşliğine zarar verdiği belirtildi. Kararın arkasında bölge halkının potansiyel suçlu olarak görülmesi mantığının yattığı ifade edilen açıklamada, “Bölgemizde 14 yıldır süren savaş sonucu köyler boşaltılmış, insanlar göç ettirilmiş ve bölge ekonomik olarak çökertilmiştir. İnsanlar aç kalmamak için Türkiye’nin çeşitli yörelerine gitmek zorunda kalmışlardır. Fındık işçiliği için her yıl Karadeniz’e giden aileler farklı bir uygulama ile karşılaşmıştır” denildi. Platform, kentte, ‘işçiler arasında kanun kaçakları bulunduğu’ yönünde propaganda yapılarak Kürt halkını dışlayan uygulamanın meşurlaştırılmak istendiğini vurgulayarak, uygulamaya son verilmesini istedi.

TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Sema Pişkinsüt, Ordu Valisi Kemal Yazıcıoğlu’nun Kürt illerinden gelen fındık işçilerini PKK eylemlerine karşı bilecekleri iddiasıyla geri çevirmesiyle ilgili olarak, bu tür kararların araştırılarak, tartışılarak verilmesi gerektiğini açıkladı. Türkiye’nin bir bölgesindeki insanların tümünü potansiyel suçlu görmenin, PKK eylemlerini engellemeyeceğini aksine artmasına yolaçabileceğini söyleyen Pişkinsüt, “Çok kötü koşullarda, Tom Amca’nın Kulübesi’ndekine benzer koşullarda kamyonlara doldurularak pamuk, fındık toplamaya götürülen bu insanlar göç ettikleri illerde çok kötü koşullarda barınıyorlar” diyerek, hükümetin konuyu bir bütün olarak ele alması gerektiğini ifade etti. Pişkinsüt hem tarım işçisi olarak başka illere giden insanların iyi koşullarda barınmalarının sağlanması hem de gerçekten güvenlik açısından bir sakinca varsa

bunun boyutlarının değerlendirilmesi için hükümetin konuya ciddiyetle eğilerek, gerekirse sosyolog ve pedagoglardan oluşan bir komisyon kurulmasını, durum tespiti yaptıktan sonra alınacak kararların da bilimsel olarak bu komisyon tarafından belirlenmesi gerektiğini belirtti. Başbakan Mesut Yılmaz'a, Karadenizin Kürt işçilere neden yasaklandığını soran FP Diyarbakır Milletvekili Seyyid Haşim Haşimi, Ordu Valisi Kemal Yazıcıoğlu için de "Gerek 12 Eylül öncesi ülkücü gruplarla, gerekse son zamanlarda devlet içinde örgütlenmiş çetelerle ilişkisi ortaya çıkan, işkenceciliği, hukuk dışı uygulamaları sıkıyönetim mahkemelerinde tescil edilen, disiplin cezası alan bir polisi Valilik mertebesine kadar taşıyan bir siyasetçi olarak, gelinen noktadan sorumlu olduğunuzu düşünüyor musunuz" diye sordu. Başbakan Mesut Yılmaz, "Bu konunun kamuoyuna yanlış yansıtıldığına inanıyorum. Tüm vatandaşlar, Türk devleti için eşit değerdedir. Devlet, hiçbir vatandaşına, suç işlemedikçe, kökeninden dolayı farklı uygulama yapmaz" dedi.

f) Köye Dönüş Uygulamaları

Yetkililer, zorla göç ettirilen köylülerin, korucu olmayı kabul etmeleri halinde bazı köylere dönebilmeleri için çalışmalar yaptılar. Bu çerçevede, 1997 yılı Ağustos ayında Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit başkanlığında yapılan, "Doğu ve Güneydoğu İllerinde Uygulanacak Kalkınma Programlarının ve Yerleşme Hareketlerinin Takibi ve Koordinasyon Kurulu" toplantısı sonrası alınan kararda, göçzedelere başta koruculuk şartı olmak üzere 3 seçenek sunuldu:

"1. Güvenliğin tam olarak sağlandığı ve ekonomik olanakları yeterli düzeyde olan köylere dönüş, devlet katkılarıyla özendirilecek;

2. Kentlerde kalmak isteyenlere buldukları yerlerde istihdam, geçim ve barınma olanağı sağlanacak;

3. Hazinenin sağlayacağı tarım ve hayvancılığa elverişli arazilerde toplu yerleşim merkezleri kurulacak."

Bu uygulamayla, "çiftçiliği ve hayvancılığı sürdürmek isteyen ama köylere güvenlik nedeniyle dönemeyen kişilere, devlet tarafından bu arazilerde çiftçilik ve hayvancılık yapma olanağı tanınmasının amaçlandığı" belirtildi. Ancak, Ecevit'in, bölgede yatırımlara ağırlık verileceği ve köylülerin köylere dönebileceği yönündeki açıklamalarına rağmen, köylere dönenlerin geri gönderildiği bildirildi.

Hükümetin üzerinde durduğu diğer bir çözüm yolu da, Bülent Ecevit'in 1970'li yıllardan itibaren savunduğu "köy-kent projesi" oldu.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin kayıtlarına göre, Olağanüstü Hal Bölgesinde 1997 yılında başlatılan "geri

dönüş projesi" kapsamında 25 bin köylü, 96 köy ve 76 mezraya geri döndü. Yetkililer, köye geri dönüşlerin hedeflendiği gibi gerçekleşmediğini, bunun da "özellikle genç nüfusun şehirde kurulan yeni düzenden vazgeçmemesinden kaynaklandığını" ileri sürdüler. Diyarbakır Barosu tarafından hazırlanan ve Cumhurbaşkanı, Başbakan, siyasi parti liderleri ile diğer yetkili kurumlara gönderilen başka bir raporda ise, göç edenlerin sayısı 3 milyon olarak açıklandı. Baronun raporunda boşaltılan en az 3.211 köy ve mezradan göç eden yaklaşık 3 milyon kişinin İstanbul, İzmir, Adana, Mersin, Antalya gibi kentlere yerleştikleri kaydedildi.

Köylerinden ayrılarak büyük kentlere yerleşmek zorunda kalan göçmenlerle ilgili olarak çeşitli faaliyetlerde bulunuldu. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1995 yılında düzenlenmeye başlanan "Köye Dönüş Kampanyası" çerçevesinde 4.072 kişinin köylere dönmelerinin sağlandığı ileri sürüldü. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kontrol Daire Başkanı Selami Uzun, kampanya çerçevesinde köylere dönmek isteğiyle başvuruda bulunan kişilere, "gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra otobüs bileti sağlandığını, eşyalı ailelere ise kamyon tutulduğunu" söyledi. Uzun, "köylere geri gidenler için harcanan paranın, kentte kalmaları halinde belediyeye maliyetlerinden çok daha az olduğunu" söyledi.

Göç mağdurlarının geri dönüşleri konusuna TBMM Araştırma Komisyonu raporunda da yer verildi. Köye dönüş projesinin göç edenler tarafından benimsenmediği, yetkili makamların sadece 148 yerleşim biriminin güvenliğini sağladığını tespit ettiği belirtilen raporda, köylülerin geri dönebilmeleri için özellikle koruculuk şartı arandığı, bazı köylere dönüşlerin ise çevre köylerdeki korucular tarafından engellendiği vurgulandı. Köy boşaltma uygulamalarına son verilmesi de istenilen raporda, köylere dönmek istemeyenlerin yerleşmek istedikleri yerde barınma, istihdam, sağlık ve eğitim sorunlarının derhal çözülmesi gerektiği ifade edildi.

Raporda, "OHAL ve mücavir alanda boşaltılan toplam 3.313 yerleşim biriminden sadece 148'inin güvenliğini sağladığı, bu insanların köylere dönebileceği OHAL valiliğine ilan edilmiştir. Güvenlik olmadığı kabul edilen ve köylere dönüşlerine izin verilmeyen yüz binlerce insanın kullanmadığı mülkiyet haklarından doğan zararlarının, kaybettikleri mal ve gelirlerin makul ölçüler içinde devlet tarafından karşılanması gerekir" görüşüne yer verildi.

Köye dönüşte zorlama olmaması gerektiği üzerinde durulan raporda, "hangi köylere dönebileceği kararını güvenlik güçleri değil, o köyün nüfusuna dahil olan yurttaşlar vermelidir" denildi. Raporda, köye dönüş projesinin uygu-

lanması ve eşgüdümünden sorumlu olmak üzere Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında bir daimi komite oluşturulması da istendi. Köye dönecek her aileye 1997 fiyatlarıyla 400-500 milyon lira arasında 'yaşama uyum kredisi' verilmesi gerektiği ve ailelere ayrıca karşılıksız toprak verilmesi gerektiği belirtildi.

"Köye Dönüş Projesi"ni eleştiren TBMM Araştırma Komisyonu Başkanı Seyyid Haşim Haşimi, mevcut koşullarda köye dönüşün mümkün olmadığını belirterek, "Köye dönüş nasıl sağlanacak? Yapay yollarla olmaz. 'Köy-Kent'lerle hiç olmaz. Köylü zaten güvenlik gerekçesi ile yerini yurdunu terketmiş. Dönülecek köyler ve köylüler neye göre belirlenecek? Önce güvenlik sağlansın, mayınlar temizlensin yeter. Köylü geri dönmesini de döneceği yeri de bilir" dedi. Hükümetlerin bölgedeki toprak ağalığına ya da aşiret sistemine son vererek halkı toprak sahibi yapma projesini yıllarca savunduğunu kaydeden Haşimi, "Devletin yalnızca Ceylanpınar'da 1.761 milyon hektar arazisi var. Üstelik verimli araziler bunlar. Iğdır'da, Muş'ta, Ağrı'da 4 milyon hektar arazi var. Şimdi de hükümet Köy-Kent Projeleri, toprak reformları projeleri ortaya atarak bir yere varmaya çalışıyor. Orada zaten birkaç tane toprak ağası kaldı. Önce devlet ağalığına son verilsin" dedi.

Van'ın Gürpınar ilçesinde Kaymakam Halil İbrahim Ertekin tarafından 1 Ekim günü 'geri dönüş' toplantısı düzenlendi. HADEP, CHP, ANAP, FP, DSP, MHP, DYP, BBP ve BP ilçe başkanlarının katıldığı toplantıya ilişkin bilgi veren HADEP Gürpınar İlçe Başkanı Bahri Avar, ilçe başkanlarının köye dönüşün şartsız olması konusunda görüş birliği içinde olduklarını, ancak toplantıdan bir sonuç çıkmadığını söyledi. Kaymakam Ertekin'in bir hafta önce de muhtarlarla köye dönüş konusunda ilgili olarak toplantı yaptığını hatırlatan Avar, asıl amacın 'stratejik köyler' oluşturmak olduğunu savundu.

g) Zorunlu Göçmenlerin Sorunları

Zorla göç ettirilerek, Diyarbakır, Adana ve Mersin başta olmak üzere büyük kentlere yerleşenlerin sorunlarının en önemlisi, yaşama ortamlarından, evlerinden ve çalıştıkları tarlalarından, bahçelerinden uzaklaştırılmaları oldu. Şiddet ortamında yaşamalarının, yaşam hakkı ihlallerine ve çatışmalara maruz kalmalarının ardından sistematik sosyal ya da psikolojik yardım almayan göçmenlerin, sağlık ve eğitim hakları da, alışmaya çalıştıkları yeni ortamlarda gerçekleştirilmedi. Sokaklarda yaşayan ya da çalışan çocukların sayısında, gözle görülür artışlar saptandı. Gönüllü kuruluşların çalışmaları, bu sorunların çözümünde çok yetersiz kaldı.

Zorla göç ettirilenlerin en acil sorunlarından biri, kendi-

lerinin ve çocuklarının güvenliği oldu. Zorla ya da bölgedeki toplumsal koşullar nedeniyle geçici ya da kalıcı olarak bölgeden göç etmek zorunda kalanlar hem siyasal hem adli konularda "potansiyel suçlu" ya da "terörist" olarak görüldü. İçişleri Bakanlığının 3 Ocak 1997 tarihli genelgesinde (bu genelgenin her yıl yenilendiği sanılıyor) önerilen "terörle mücadele" yöntemlerinden biri, "Örgütün yeni alan arayışlarını engellemek amacıyla: Adana, İçel, Antalya, Sivas, Konya, Nevşehir, Kırşehir, Tokat, Ankara, İstanbul, İzmir illerindeki seyyar satıcılığın engellenmesi, bölgede yerleşik olarak bulunan veya yeni yerleşen ailelerin kayıtlı olmadıkları hususu göz önüne alınarak, 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununun titizlikle uygulanması" istendi.

Göçmenlerin yaşadığı mahallelerde polis baskınları ya da MHP yanlılarının saldırılarıyla ilgili çeşitli bilgiler rapor edildi. Örneğin, Siirt'ten baskılar yüzünden göç etmek zorunda kalan 7 çocuk annesi Sakine Erdoğan adlı kadının polisler tarafından sürekli tehdit edildiği iddia edildi. Siirt'ten Adana'ya, Adana'dan Antep'e baskılardan dolayı göç ettiklerini belirten Sakine Erdoğan, "Ailemiz yurtsever olduğundan, kocam sürekli rahatsız edildi. Bu yüzden Siirt'ten Adana'ya göç ettik. Kocam Adana'da iş buldu, çalışmaya başladı. Bu sefer eve gelen polis 'kız kardeşin aranıyor, bize kardeşinin yerini söyle' deyip eve baskınlar yapmaya başladı. Burada da duramadık. Şimdi Antep'e göç ettik. Burada da rahat yüzü vermiyorlar" dedi.

Zorunlu göçle ilgili çalışmalar yapan Göç-Der 3. Olağan Kongresini 18 Ekim günü yaptı. Göç-Der Başkanı Mahmut Özgür, göç edenlerin geldikleri yerlerde yaşadıkları sorunların başında sağlık ve işsizliğin geldiğini belirtti. Özgür, "Zorunlu göç mağdurları geldikleri yerlerde öyle sıkıntılar yaşamaktadırlar ki, kendi yurtlarında gördükleri baskı ve şiddeti arar duruma gelmişlerdir" diyerek, "göç edenlerin en büyük talebinin barış olduğunu" söyledi. Zorunlu göçün Kürt sorunundan kaynaklandığını belirten Özgür, zorunlu göç uygulamalarının amacı, "Kürtleri coğrafyadan koparıp asimile etmek ve bölgede devam eden 'düşük yoğunluklu' diye tabir edilen savaştan dolayı orayı insansızlaştırmaktır" dedi. Özgür, "İnsanlar, sosyal yaşamlarından, örgütlü yapılarından, doğal ortamlarından koparılmaya çalışılmıştır. Bizim de yeni fark ettiğimiz bir yaşam gelişmiş. Naylon çadırlarda yaşayan, bütünüyle eğitim, sağlık olanaklarından yoksun, sosyal yaşamdan tamamen dışlanmış bir göçebe kitle oluşmuş ve yılın 12 ayı çadırlarda göçebe yaşıyorlar" diye konuştu. Özgür, zorunlu göçmenlerin büyük kesiminin, kentlerin altyapıdan yoksun yolu, suyu, elektriği olmayan, kanalizasyonu açıkta akan, sağlıksız mahal-

lelerin bodrum veya dükkânlarında tuvaleti, mutfağı olmayan yerlerde kaldıklarını tespit ettiklerini belirtti. Sağlık ve işsizlik gibi sorunların dışında, göçmenlerin dil ve kültürel farklılıklardan dolayı da çevrelerinden dışlandıklarını belirten Mahmut Özgür, "Bütün bunlar zaten yaşadıkları psikolojik bozukluğu artırıyor. Kendi yurtlarında yaşadıkları baskı ve şiddeti arar duruma gelmişlerdir" dedi. Özellikle bölgede Çok Amaçlı Toplumsal Merkezleri (ÇATOM) ve benzeri adlar altında geliştirilen, Kürt kadın ve çocuklarına yönelik projelerin "çok özel ve planlı" olduğunu ifade eden Mahmut Özgür, "Bunlar asimilasyona yöneliktir. Zorunlu göçle birlikte Kürt nüfusunun batı kentlerinde de yoğunlaştığını, buralarda da Kürtlerin bir topluluk oluşturduğunu gören devlet, asimilasyoncu projelerini buralarda da uygulamaya çalışıyor" dedi

İHD İstanbul Şubesi Kürt Hakları Komisyonu, İstanbul'a yerleşen 49 zorunlu göçmen aile üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçlarını 6 Martta kamuoyuna açıkladı. Açıklamada, göçten önce yaşadıkları topraklarda asgari yaşam koşulları, aile birlikteliği ve belli bir kültüre sahip olan araştırma konusu ailelerin tamamının, İstanbul'a göçmelerinin nedeni olarak "sürekli baskı, gözaltına alınma, gıda ambargosu, koruculuk dayatması, hayati tehlike altında bulunma, köy yakma" gibi uygulamaları anlattıkları belirtildi.

Araştırmada, göç sonrası yaşanan başlıca sorunlar, "sürekli adres değiştirme, çocukların eğitimden geri

kalmaması ve yetersiz beslenmesi, sigortasız ve ucuz işgücü olarak çalıştırılma, sağlıksız kondularda yaşanması ve parçalanmış aile" olarak belirtildi. Yaşlıların köy ve toprak hasretinin, kendilerini buldukları ortama ait hissetmemelerinin ölüme varan sonuçlara neden olduğu vurgulanan araştırmada, mağdurların geri dönüşlerinin koruculuk şartına bağlanmasından vazgeçilmesi istendi. Araştırmada şu görüşlere yer verildi: "Zorunlu göç sonrası yaşanan olayların bölge halkı üzerinde bıraktığı izler silinemez. Yaşanan tahribatın düzeltilmesi zordur; kendileriyle görüşülen 49 aile, yaşamını sürdürebilmek için çalışma gücü olan bütün bireylerini çalışmaya yönlendirmiş, buna rağmen ancak en temel gereksinimlerini karşılayabilmişlerdir; zorunlu göçün bütün boyutlarıyla, ilgili bütün insanlar, kurumlar ve örgütler tarafından tartışılabileceği bir ortam yaratılmalıdır; zorunlu göçü yaşayan insanların, 'çözüm yolları' tartışmalarına doğrudan doğruya taraf ve aktif olmaları sağlanmalıdır."

İstanbul Tabip Odası İnsan Hakları Komisyonu Üyesi Psikiyatrist Dr. Mazlum Çöpür ise, zorunlu göç ile gönüllü göçlerin kişiler üzerinde farklı etkiler bıraktığını belirtti. Çöpür, "Kişi daha iyi koşullar için göçetmişse, gittiği yerlere uyum sağlaması daha kolay. Yani, 'bunlara katlanmam lazım' diyen insanlarda direnç daha yüksek. Psikiyatrik semptomlar, hastalıklar daha az görülür. Ama şartlar kötü duruma getirilerek, dolaylı yollardan göç ettirilen insanlarda, gitme hazırlığı olmadığı için önemli psikolojik tahribatlar bırakır" dedi. Zorunlu göçün kişi-

Sarbaz ailesi Van'ın Gülpınar ilçesi Kuşdağı köyünden 1992 yılında, kendilerine dayatılan koruculuk sistemini kabul etmedikleri için göç ettirilmiş. Baba Adnan Sarbaz, ailesine para göndermek için İstanbul'a gelmiş. Bir süre sonra ailesini İstanbul'daki arkadaşlarının yardımıyla yanına almış.

Aile, Beyoğlu Tarlabası'nda, 1800'lerden kalma eski ahşap bir binada, tek odalı bir evde yaşıyor. Ev sahipleri memleketlisi ve kendilerinden kira almıyor. Hatta ellerinden geldiğince onlara yardımcı olmaya çalışıyor. 8 nüfuslu aile, evlerine dönmek için "Orada süren savaşın bitmesini bekleyeceğiz" diyor. Baba Adnan Sarbaz, İstanbul'a geldikten sonra Anakent Belediyesine bağlı bir asfaltlama şirketinde geçici şoförlük yapmaya başlamış. Ayda 37 milyon maaşla ailesini geçindirmeye çalışan Sarbaz, bu da yetmezmiş gibi kan kanseri olan kardeşinin tedavisini de üstlenmiş. Sarbaz, "Bu maaşla geçinmiyoruz. Sürgün olduk, buralara geldik. Çok perişan haldeyiz" diyor.

80 haneli köyden 10 hane kalmış Kuşdağı köyünde. "Herkes göçmek zorunda kaldı. Herkes koparıldı topraklarından" diyen anne Kadriye Sarbaz, koruculuk sistemi bitene kadar köye dönmek istemediklerini söylüyor. Kadriye Sarbaz, "Korucu olmak ölüm demek bizim için. Oradaki savaş bitene kadar, ölümler bitene kadar dönmeyeceğiz" diyor.

Köylerinde askerlerden ve koruculardan çok çektiklerini söyleyen Kadriye Sarbaz şöyle konuştu: "Geceleri hiç uyuyamazdık. Bahçelerde saklanan korucular evlerimizi gözletlerdi. Evimizde gerilla beslediğimizi söyleyip bize yapmadıklarını bırakmadılar. Bizi sindirmek, yıldırım için yapmadıkları kalmadı."

Sarbaz ailesinin doğuştan kalbi delik olan 5 yaşında Şehriban adında bir kızları var. Şehriban'ın tedavisinin çok zor olduğunu belirten Kadriye Sarbaz, çocukları için yardım istedi. 1.5 yaşındaymış gibi görünen Şehriban, neredeyse konuşamaz halde. Kadriye Hanım, "5 senedir bu azabı çekiyoruz. Gecem gündüzüm karışmış durumda. Ne yapacağımızı bilemiyoruz" diyor.

Emek, 20.01.98

lerin dengesini tamamen bozduğunu, sosyal, kültürel ve ruhsal farklılıkların bireyde değişimlere neden olduğunu ifade eden Dr. Çöpür, "İnsanların alışılmış bir yaşam düzenleri var. Ama göçetmek zorunda bırakıldığı zaman giyim, çalışma, beslenme ve bütün alanlardaki yaşam dengesi bozuluyor. Bu insanlar gittikleri yerlerde önyargılı karşılanabiliyorlar. İş ve ev verilmiyor. Bütün bunlar insanlarda, kin duyma, nefret etme, insanları sevmeme ve dışlanmışlık duygusu hissetmesine neden oluyor" dedi.

Dr. Çöpür, uyum bozukluklarının aile içi ilişkileri de etkilediğini ifade ederek, "Uyum bozuklukları sonucu, kişi eğer okuyorsa, okulda ders başarısızlığı başlar. Aile içinde ise depresyon, uykusuzluk, sinirlilik gibi haller dışında eşler arasında da sorunlar yaratıyor. Bu, insanların toplumla olan ilişkilerini de bozar" dedi. Kişinin işkenceye maruz kalması, büyük bir deprem veya sel yaşaması ya da gözünün önünde evinin yakılması gibi durumlarda büyük travmaların oluştuğunu belirten Çöpür, bu durumun kişide içine kapanıklık, tedirginlik, uykusuzluk, insanlardan kaçma, bu olayı hatırlatacak her şeyden uzaklaşma, güvensizlik, dikkatini toplayamama, sürekli olayı tekrar yaşayacakmış gibi panik halde olma gibi ruhsal rahatsızlıklara yol açtığını söyledi. Gelişen olayların insanların kişiliğini etkilediğini belirten Çöpür, hastalığın kronikleşmesi durumunda kalıcı kişilik değişikliklerine neden olabileceğini söyledi. Çöpür, insanlarda göçler ve yaşam koşullarına bağlı olarak çıkan hastalıkları, "Depresyon, umutsuzluk, şizofreni, içe kapanıklık, hiçbir şeyden zevk alamamak, zaman zaman intihara kalkışmak, kişide yatışmış bir akıl hastalığının şartlar bozulduğu zaman tekrar ortaya çıkması" olarak sıraladı.

Göçlerin en çok çocukları etkilediğini belirten Çöpür, "Çocuklar uyum bozukluklarını daha sık yaşar. Şartları bozulduğu zaman uyum sağlaması daha zor olur. Böyle olunca da çocukta kişilik henüz oluşma aşamasında olduğu için, kişiliğini etkilemesi kolay oluyor. Depresyonlar, kekemelik, akıl hastalıkları olabilir. Etkisi daha uzun sürer" dedi. Çöpür, bu gibi ruhsal tahribatların tedavisinin ancak, yaşam koşullarının düzeltilmesiyle mümkün olabileceğini belirtti.

Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümünde görevli Psikiyatrist Aytekin Sır, Yener Bayram ve Mustafa Özkan tarafından hazırlanan *Zorunlu İç Göç Yaşamış Bir Grupta Travma Sonrası Stres Bozukluğu Üzerine Bir Ön Çalışma* başlıklı makalede ise, göç eden köylüler üzerinde yapılan anketin sonuçlarına ve çözüm önerilerine yer verildi. Çalışma kapsamında, çevre ilçe ve mezralardan Diyarbakır'a göç eden 100 kişi ve kontrol grubu olarak göç etmemiş benzer sosyo-demografik özelliklere sahip 80 kişiyle görüşüldü. Zorunlu göçmenlerin, diğer göç grupları ve mültecilerle arasındaki farklar çalışmada şöyle belirtildi: "Göç etmeden önce uzun yıllar boyunca terör olaylarının etkisinde kalmışlardı; göçü istemsiz olarak yaşamışlardı; bu göç; deprem, sel, çığ gibi doğal afetlere bağlı değil, doğrudan insan eliyle bilerek ve kasıtlı oluşturulan bir felaketti; bu göç sırasında göçmenler, çok büyük maddi ve manevi kayıplara uğramışlardı; göç sonrası ekonomik durumlarında çok belirgin bir düşüş olmuş, maddi gereksinimlerini bile karşılayamayacak duruma gelmişlerdi; en iyi bildikleri toprak ve hayvancılıkla ilgili bağımsız işlerinden uzaklaşmışlar, işsizliğin çok yoğun olduğu bir yerde, başkalarının himayesi altında günübirlik iş arama durumunda kalmışlardı; göçten önce en büyük destekçileri ve iş arkadaşları olan

İzmir'in Karşıyaka ilçesinde önceki gece geç saatlerde büyük bir gürültüyle çöken binada oturan Karakoç ailesinin hikayesi, savaşın mağduru göçzedelerin çaresizliğini gözler önüne seriyor.

Üç yıl önce Mardin'in Savur ilçesi Kuzerip (Yazır) köyünde oturan Karakoç ailesi, devletin 'korucu olacaksınız' baskısından dolayı göç ederek Diyarbakır'ın Bismil ilçesine yerleşmiş. Korucular tarafından burada da baskı altına alınan Karakoç ailesi, çareyi İzmir'e göç etmekte bulmuş. Arab Karakoç yaşadıklarını şöyle anlatıyor: "Beş çocuğumu ve kardeşim Osman'ı alarak İzmir'e yerleşmek zorunda kaldım. Maddi imkanımız yoktu, perişan oldum. Daha sonra harabe bir eve yerleşmek zorunda kaldım."

İzmir'e geldikten sonra dört aydır bu evde kaldıklarını belirten Arab Karakoç, evin yıkıntuları altında biri sekiz aylık bir çocuk ve biri beş aylık hamile bir kadın olmak üzere 14 kişinin kaldığını söyledi. Çöküntünün altından çıkarıldıktan sonra kaldırıldıkları hastanelerde kendilerine önce sağlık sigortaları olup olmadığını sorulduğunu belirten Karakoç, "Doktor gelip nerden geliyorsun diyor. Benim evim yıkılmış o geliyor bana sigortan var mı, diye soruyor. Sigortamın olmadığını söyleyince beni azarladi. Benim halimi sormuyorsun, geçmiş olsun demiyorsun, ne biçim doktorsun dedim. Ben böyle deyince 'bu gece burada kal yarın seni göndereceğiz' dedi. Valinin kendilerine yardım sözü verdiğini, ancak verilecek yardımı kabul etmediklerini söyleyen Karakoç, hastaneden çıktıktan sonra ne yapacağını bilmediğini belirtti.

Gündem, 22.01.98

aile bireylerinin aileye katkısı azalmış, tüm ailenin yükünü bir kişi çekmeye başlamıştı; aile büyüğüne yardımcı olamamanın ezikliğini yaşayan diğer aile fertleri, bu olaydan olumsuz etkilenmekteydiler; terörün ne zaman biteceği ve eski yerleşim yerlerine ne zaman dönecekleri belli değildi.”

Çalışma sonucunda göç eden 100 kişiden 66'sında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) olduğu saptanırken, kontrol grubunda olan kişilerde herhangi bir bozukluğa rastlanmadı. Göç edenler arasında TSSB tanısı alan grubun yaş ortalamasınının 42.32 olduğu belirtilen çalışmada, en sık görülen belirtilerin “zorlayıcı, rahatsız edici anılar” ile “örseleyici olayı çağrıştıran dış uyaranlar karşısında psikolojik sıkıntı duyma” olduğu saptandı. Söz konusu belirtilerin çoğunlukla ümitsizlik, yetersizlik, depresyon sonuçlarının ortaya çıktığı ifade edildi. 100 kişiden 72'sinin köyüne geri dönmek istediğinin belirtildiği çalışmada, insanların en çok geriye dönüş konusunda karamsarlığa düştüğü vurgulandı. Çalışmada, “Göç konusunda kişileri en çok karamsarlığa iten nedenlerden birisi de geriye dönüş konusundaki belirsizliktir. Bu nedenle, ileriye dönük plan yapamayan ve yaşam mücadelesine yenik düştüğünü kabul eden bu kesim, toplumsal iletişimden uzak, daha çok içine kapalı bir grup haline gelmiştir” denildi. Göç grubundakilerle tekrar görüşme yapılarak TSSB tanısının doğrulanmamış olmasının zorunlu göçmenlerin durumuyla ilgili olarak verilen TSSB tanısını tartışmaya açık hale getirdiğine dikkat çekilen çalışmada, bu durumun köylerin çoğunun boşaltılması nedeniyle kontrol grubu bulmanın zorluğundan kaynaklandığı ifade edildi.

Zorunlu göçün yarattığı olumsuz koşullardan en fazla çocuklar zarar gördü. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da zorunlu göç sorununu Çocuk Vakfı için araştıran Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Öğretim üyesi sosyolog Doç. Dr. Ahmet Bilgili, çocukların göç sırasında yaşadıklarını hayatları boyunca unutamayacaklarını, göçün üzerlerinde kalıcı izler ve acılar bırakacağını söyledi. Bilgili raporda şu görüşlere yer verdi: “Göçe maruz kalan çocukların çoğunluğu önce çadırlarda yaşamış daha sonra ilkel-uygunsuz mekanlara yerleştirilmişlerdir. Van'da bulunan göçerlerin ortalama çocuk sayısı 6.6'dır. Yakın akraba 2 veya 3 aile, aynı konutta yaşamak zorunda kalmıştır. Bu, çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Göç mağdurlarından yüzde 68'inin okuma-yazma bilmeyen aile reislerinden oluştuğunu ve en önemli sorunlarının işsizlik olduğunu ifade eden Bilgili, köye dönüşün sağlanması gerektiğini belirtti. Bilgili, raporun önlemler bölümünde ise şu önerilere yer verdi: “Yeni politikalar belirlenirken çocuk unsuru öncelikle göz

önüne alınmalıdır. Göç, çocuklara anlatılmalı, göç politikaları aile odaklı bir yaklaşımla ele alınmalı, ailenin güvenliği sağlanmalıdır. Göç çocuklarının eğitimleri iyileştirilmelidir. Terör nedeniyle kimsesiz kalan çocuklar himaye altına alınmalıdır.”

Zorunlu göç nedeniyle yerleşim yerlerinden kopan çocuklardan bir çoğu, geldikleri yerlere uyum sağlayamadıkları gibi, sokaklarda yaşamak zorunda kaldı. 14 Temmuz 1992'de kurulan Sokak Çocukları Gönüllüleri Derneği Başkanı Yusuf Ahmet Kulca, çocukları sokağa iten nedenlerin başında yoksulluğun, zorunlu yaşanan göçün, ekonomik ve sosyal eşitsizliğin, sevgisizliğin, çarpık kentleşmenin, aile içi cinsel tacizin, eğitimsizliğin ve değişen kültürel faktörlerin geldiğini ancak, en önemli nedenin yoksulluk olduğunu vurguladı. Sokak çocuklarının sayısındaki artışa işaret eden Kulca, Diyarbakır, Adana ve Mersin'de göç ve ekonomik koşullar nedeniyle gün boyu sokaklarda çalışarak para kazanmaya çalışan ve akşam vaktinde de evine giderek çadırdaki yaşayan çocukların da sokak çocuğu kapsamına girdiğini söyledi. Kulca çocuğu sokağa iten nedenlerin kaldırılması için öncelikle göç, yoksulluk ve eğitimsizliği önlemek gerektiğini vurguladı.

İzmir'de faaliyet yürüten Sokak Çocukları ve Yardıma Muhtaç Çocukları Koruma Derneği Müdürü Hulusi Altınbaş sokakta yaşayan ve yardıma muhtaç çocukların büyük çoğunluğunun zorunlu göçmenlerin çocuklarından oluştuğunu belirterek, “Bunun sorumlusu insanları köyünden edenlerdir. Sokak çocuklarını çarpık sistem yaratıyor” dedi. Metropollere gelen ailelerin çocuklarını çalıştırmak zorunda kaldıklarını ifade eden Altınbaş, “Göçzede ailelerin bilinç seviyesinin düşüklüğü çocuklar üzerindeki baskıyı artırıyor. Çocuklar buralarda olmasaydı bağında, bahçesinde çalışırdı. Çocukların buralara getirilmesinde en büyük etken olan savaşın bitmesi gerekir” dedi.

Adana Barosu Çocuk Komisyonu Başkanı Yurdağül Türker, göçle bağlantılı olarak Adana'da çalışan çocuk sayısının yanında mahkemelerde yargılanan çocuk sayısında da artış görüldüğünü belirtti. Adana'da 1997-1998 döneminde 1386 çocuğun yargılandığını, bunlardan 296'sının tutuklanarak cezaevine konduğunu belirten Türker, 500 çocuğun ise hırsızlıktan yargılandığını söyledi. Türker, “Çocukların büyük çoğunluğu karınlarını doyurabilmek için ekmek, bisküvi çalan çocuklar. Geceleri ısınmak için araba brandasını çalan çocukların mahkemelerine girdiğimiz oluyor. Çocuklar zengin olmak için hırsızlık yapmazlar, sadece ihtiyaçları olduğu zaman alırlar. Suçlu çocuk yoktur, ekonomik nedenlerden dolayı sömürülen ve suçla itilen çocuklar vardır” dedi.

h) Zorunlu Göç ve İltica Hakkı

Türkiye’de güvenlik, beslenme, barınma, eğitim ve sağlık haklarından yoksun kalan zorunlu göçmenler, kaçak yollardan Avrupa ülkelerine gitmeye çalıştılar. 1990’lı yıllarda, özellikle özel iç güvenlik hareketinin uygulanmaya başladığı ve pek çok kişinin yargısız infaz ve “faili meçhul” siyasal cinayetlerde ya da kaybedilerek yaşamını yitirdiği 1992 sonrası dönemde yoğunlaşan iltica çabaları, 1997 yılında mülteci akınına dönüştü. 1992-1994 yıllarında Hakkari ve Şırnak bölgesinden Kuzey Irak’a sığınan mültecilerin bir kısmı, Etruş Mülteci Kampının kapatılmasının ardından, hükümetin verdiği güvence üzerine Türkiye’ye döndü, büyük bir kısmı da Avrupa ülkelerine gitmeye çalıştı.

Hükümetin ve KDP yetkililerinin “PKK militanlarının barındığı” iddiasıyla kapatılması için yaptığı baskılar üzerine, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, 15 Ocak 1997 tarihinden itibaren Etruş Kampından çekilme kararı almıştı. 1997 yılı Ocak ayında, İHD Diyarbakır Şubesi Kadın ve Çocuk Komisyonu, BM’nin bu karar sonucunda “çadır ve naylon barınaklarda yaşam savaşı veren, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu 15 bin Kürtün, yeni bir darbeye karşı karşıya olduğunu” belirtmişti. Komisyon Başkanı Özlem Çetin, yaptığı açıklamada, “bizi ilgilendiren boyutu ile kamptaki binlerce kadın ve çocuğun zorlu kış koşullarında ve maddi olanaksızlıklar içinde sağlıksız ve güvensiz bir sürece terk edildiklerine dikkat çekmek istiyoruz. BM’nin bu kararını, uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan kadın ve çocukların müktesep haklarının ihlali olarak görüyor, tüm kamuoyunu ve sivil toplum örgütlerini duyarlı olmaya çağırarak, BM’nin bu kararını protesto ediyoruz” dedi.

Kampın kapatılması, gergin bir süreçte ve ABD’nin müdahalesiyle gerçekleşmişti. Cenevre’de söz konusu karara karşı yapılan açlık grevi sonucunda BM MYK temsilcilerinin, BM bayrağının indirilmeyeceğini açıklamasıyla, hükümet durumu BM ve ABD’ye şikayet etti. 25 Ocak 1997 tarihinde, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen’in, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısını arayarak, ABD’nin bu konuda BM üzerindeki etkisini kullanmasını istediği bildirildi. Dışişleri Bakanlığı, “PKK’nin BM üzerinde baskı kurduğunu ve bazı BM yetkililerine karşı güç kullandığını” ileri sürdüler.

Bu arada, BM MYK’nin çekilme kararından sonra kamptan 1500 kişinin dağlık bölgelere gittiği, burada PKK’nin desteğiyle, TSK’nin yapacağı açıklanan hava hareketine ve olası KDP saldırılarına karşı hazırlık yaptıkları bildirildi. BM MYK’nin Zaho ve Dohuk’taki geçici yerleşim bölgelerine de, Ocak ayında yaklaşık 20 ailenin yerleştirildiği bildirildi. BM MYK, geçici yerleşim merkezlerine,

Türkiye’ye dönmeyi kabul eden mültecilerin yerleştirildiğini açıkladı. KDP yetkilileri ise, Kuzey Irak’ta Etruş kampından çıkarılacak 15.000 kişi için yeterli konut olmadığını açıkladı.

Etruş Kampının boşaltılmasının ardından, yaklaşık 6.000 kişinin KDP bölgesinden Irak’a geçtiği; 1998 yılı Ekim ayına kadar 5.500 kişinin de Türkiye’ye döndüğü açıklandı. Diğer zorunlu göçmenlerden farklı olarak, Kuzey Irak’tan geri dönen mülteciler için konut yaptırılarak, özellikle Şırnak’ta yerleştirildikleri rapor edildi. BM MYK, geri dönen mültecilerin durumlarını inceledi. Geri dönen mültecilerden bazılarının, yeni yapılan konutlara yerleştirildikten sonra korucu olarak atandığı bildirildi.

1998 yılında ise, Ninova Mülteci Kampına yerleşen Türkiyeli mültecilere KDP’lilerin saldırdığı bildirildi.

Mülteciler, 16 Ocak günü BM MYK’ye gönderdikleri mektupta, kamptaki yaşam koşullarının gün geçtikçe ağırlaştığını bildirdiler. Bölgede ağır kış koşullarının etkili olduğunu, buna karşın çadır, gaz, soba, giyecek ve bataniye sıkıntısı çektiklerini belirten mülteciler, beslenme yetersizliği ve salgın hastalıklardan dolayı çocuk ölümlerinin arttığını bildirdiler. Ninova Kampında kalan mülteciler, KDP tarafından kampa saldırı düzenlendiğini, bazı kişilerin kaçırılarak öldürüldüğünü ileri sürdüler.

1997 yılından başlayarak, Türkiye’nin yanı sıra Kuzey Irak ve İranlı Kürt zorunlu göçmenlerin Avrupa ülkelere kaçak olarak girme çabaları dikkat çekmeye başladı. Türkiyeli Kürtlerin “PKK desteğiyle Avrupa ülkelerine giden kaçak göçmenler olduğu, göç hareketinin asıl nedeninin Kürt sorununu Avrupa’ya taşıyarak siyasallaştırmak olduğu” şeklindeki MGK tezinin özellikle İtalyan hükümeti ve Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmemesi, Türk hükümeti tarafından protesto edildi. Almanya ve Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa hükümetleri ise, İtalya’ya baskı yaparak, mültecilerin kabul edilmemesini istediler. Avrupa hükümetleri ve Avrupa Birliği, iltica akınına durdurmak amacıyla sınır güvenliği harcamalarını arttırdılar. Türkiye’de ise, başka ülkelere gelen mültecilere yönelik gözaltı “operasyonları” düzenlenerek, Türkiye’den Avrupa’ya geçişler azaltılmaya çalışıldı. Mültecilerin arasında ekonomik nedenlerle Avrupa’ya göç etmek isteyenlerin de olması, Avrupa hükümetlerinin ve Türk hükümetinin, mültecilerin “kaçak göçmen” olduğu savını desteklemek için kullanıldı. 1997 ve 1998 yılındaki göç hareketi, Avrupa’da iltica hakkının korunmasındaki gerilemeyi tırmandırdı.

Mültecilerin Avrupa’ya taşınmasında Türk, İtalyan ve Arnavutluk mafyalarının rolü konusunda önemli bilgiler ortaya çıkartılırken, mültecilerin yaşamlarını tehlikeye sokan bu durumun nedenleri, yalnızca Avrupa

Parlamentosu tarafından tartışıldı.

Avrupa ülkelerine, Türkiyeli Kürtlerin yanı sıra Kuzey Iraklı ve İranlı Kürt mültecileri taşıyan gemilerin sayısında, 1997 Mayıs ayından itibaren artış görüldü. Örneğin, 29 Mayıs 1997 tarihinde, yaklaşık 250 kişiyi taşıyan bir Türk gemisinin, İtalya'nın güneyindeki Calabria bölgesinde karaya oturduğu bildirildi. Ağustos ayında ise, Türk mafyasının yönlendirdiği insan tacirlerinin, aralarında Kürt, Pakistanlı ve Sri Lankalıların bulunduğu 289 kişiyi, paralarını aldıktan sonra Akdeniz'in ortasında batırdıkları gemiyle katlettikleri bildirildi. Ekim ayında ise, Türkiyeli ve Kuzey Iraklı mültecileri taşıyan "Asiye Ana" adlı geminin İtalya'nın Reggio Di Calabria kıyılarında, gemi sahipleri tarafından batırılmak istendiği bildirildi. 19 Kasım günü, çoğu Türkiyeli 450 mülteciyi taşıyan bir geminin Calabria açıklarında karaya oturduğu bildirildi. 27 Aralık 1997 tarihinde Catanzaro açıklarında karaya oturan gemide ise, çoğu Kürt olan 835 mültecinin bulunduğu açıklandı. Mülteci akını, 1998 yılında da sürdü. 1 Ocak 1998 tarihinde 290'ı Kürt toplam 418 yolcusu bulunan Cometa isimli gemi, İtalya'nın Otranto limanına demirledi.

İtalyan hükümeti, Kasım 1997'de sorunu ele aldı. İtalyan Dışişleri Bakanlığı adına yapılan açıklamada, şu görüşler ifade edildi: "Türkiye artık Kürt sorununa askeri değil, politik çözüm aramalıdır. İtalya hükümeti Kürt sorununun çözümü için çabalarından vazgeçmeyecektir. Hükümetimiz uluslararası düzeyde de Kürt sorunu takip edecektir. Türkiye ile Avrupa'nın yakınlaşması için insan haklarına saygı ve Kürt sorununa çözüm gerekmektedir. Bu salt İtalya'nın değil AB üyesi 15 ülkenin de ortak görüşüdür." Yeşiller Partisi Milletvekili Paulo Gento ile Parlamento Dış İlişkiler Komisyonu Başkan Yardımcısı, ortak bir açıklama yaparak, "Göçmen akınının durması ve bölgede barışın sağlanması, Kürt sorununu siyasal olarak çözmekten geçer" dediler. Dönemin İtalya Başbakanı Romano Prodi ise, göç sorununu insani bir yolla çözmek için muhatap bulamadıklarını açıkladı. İtalyan Parlamentosu da, 10 Aralık günü aldığı bir kararla, Kürt sorununun BM, Avrupa Birliği ve AGİT'te tartışılmasını istedi. Bu açıklamalar, Türkiye ve İtalya hükümetleri arasında gerginliğe yol açtı. İtalyan adli makamları, göç hareketinin MHP yanlısı mafia tarafından yürütüldüğünü ve İtalya'ya taşınan kişilerin Kürt mülteciler olduğunu; Türkiye yetkilileri ise, göç hareketinin PKK tarafından düzenlendiğini ve İtalya'ya taşınan kişilerin kaçak göçmenler ve PKK yanlıları olduğunu ileri sürdü. Göç hareketinin Kuzey Irak ve Türkiye'deki zorunlu göç sorunuyla ve daha özel olarak da Etruş Kampının kapatılmasıyla ilgisi Türkiye'de

tartışılmadı. Aralık ayı sonunda İtalyan hükümetinin, Kürt sorunuyla ilgili olarak AB'ye "acil uluslararası inisiyatif" çağrısı yapmasına karşılık, Türkiye yetkilileri, "Haklı mücadelemize karşılığın sert tepki gösteririz. Bu, Türkiye'nin sınırlarını korumak için verdiği ve Türkiye'nin iç işi olan bir meseleye müdahaledir" dediler. İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Ocak ayında yaptığı bir açıklamada, "yıllardır uygulanan politikaların ve rejimin kitlesel göçü kaçınılmaz kıldığını ve yaşanan iç göçün son bir yılda yurtdışına taşıdığını" belirtti. Birdal, "Kürt sorununun çözümsüzlüğünün ekonomik, siyasal ve toplumsal rantına bir yenisi daha eklendi. En utanç verici ve en tehlikelisi olan bu göç dalgası ile silah ve uyuşturucu kaçakçılığına insan kaçakçılığı da eklenmiştir... 'Cennet' diye bilinen bir yerlere kaçış varsa, önce Türkiye'yi 'cehennem' görüntüsünden çıkarmak gerekir. Barışçıl, özgürlükçü ve eşitlikçi bir Türkiye için elbirliği yapılmalıdır. Yoksa yeni bir yüzyılın eşliğinde karaya oturan mülteci gemisi değil, Türkiye olacaktır. Kurtarılması gereken Türkiye'dir" dedi.

HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik ise, "Bu göç, insanların iadesi istenerek sonuçlandırılmaz. Göçün sonuçlandırılması, nedenlerinin ortadan kaldırılması ile mümkün olacaktır. Göçün temel nedeni savaştır. Savaş sürdükçe bölgeler ve ülkeler arası göç sürecektir" dedi.

İtalya'da yaşanan gelişmelerin tartışıldığı 21 Ocak tarihli toplantı sonrası yayınlanan MGK bildirisinde, Türkiye üzerinden İtalya'ya ve diğer Avrupa ülkelerine yasadışı yollarla yapılan insan kaçakçılığı olayları da görüşülmüş, Türkiye'nin bu maksatla üs olarak kullanılması ve bu olaylar bahane edilerek Türkiye aleyhinde başlatılan siyasi amaçlı kampanyaların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması üzerinde görüş birliğine varılmıştır" denildi.

İtalyan Dışişleri Bakanı Lamberto Dini, Ocak ayında göç hareketleri ile ilgili olarak Türkiye'ye "acil işbirliği" önerdi. Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem ise, Dini'ye verdiği yanıtta, "Avrupa ülkelerinin yasadışı insan trafiğine karşı ortak ve etkin bir tutum geliştirmelerinin önemli olduğunu", ancak son olaylarla "zorunlu göç" arasında kurulacak hiçbir bağlantıyı kabul etmeyeceklerini söyledi. Cem, "olayı bir insan hakları sorunu gibi romantize etmenin yasadışı insan trafiğini örgütleyen ve bundan çıkar sağlayanlara hizmet edeceğini" ileri sürdü. Dışişleri Bakanı Cem, İtalyan yetkililerin kaçak göçmenlere siyasi sığınma hakkı tanınabileceği konusundaki açıklamalarının, yeni kaçak göç dalgalarını teşvik edebileceğini söyledi. İtalya'nın tutumunu değerlendiren Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ise, "Avrupalılar ne

yazık ki bizim Güneydoğumuzda yaşanan soruna da nesnel açıdan değil, ırkçı açıdan bakıyorlar” dedi. Ecevit, İtalya’ya iltica etmek isteyenlerin “koyun gibi, son derece sağlıksız gemilerle” yola çıktıklarını belirterek, “Akdeniz’de bu gemilerden biri batar da can kaybı olursa, İtalya bunun sorumluluğunun altından kalkamaz. Yaptıkları hareketin ne tür sonuçlar doğuracağını çok iyi hesap etmeleri gerekir” dedi.

Olağanüstü Hal Bölge Valisi Aydın Arslan ise, PKK’nin içine düştüğü çıkmazı aşmak için, göçmen olayını mülteci ve iltica seviyesine çıkararak, olaya siyasal boyut kazandırmaya çalıştığını ileri sürdü. Arslan, “Olay iş arama meselesidir. Ancak, İtalya’daki terör örgütünün mensupları, bu işi kendileri organize etmiş gibi sahiplendiler. Aldığımız bazı bilgiler var. Oradaki bazı yandaşları, pankartlar hazırlamışlar ve gidip bu adamların önünde açıyorlar. Bu pankartlar buradan götürülmedi. Bunlar İtalya’da yazılıyor” dedi.

Avrupa hükümetleri de, mültecilere sığınma hakkı verilmemesi için İtalya’ya baskı yaptılar. Almanya İçişleri Bakanı Manfred Kanther, Ocak ayında yaptığı bir açıklamada, “Özellikle İtalya ve Yunanistan, yasadışı göçe karşı çok daha sert önlemler almalıdır” dedi. “Göçün önüne geçilmediği takdirde, sığınmacıların bütün Avrupa Birliği ülkelerine gelmeye başlayacağını” söyleyen Kanther, AB ülkeleri arasında sınır kontrolünü kaldıran “Schengen anlaşmasının kendisinin bir hata olmadığını, ancak bütün ülkelerin kurallara uyması gerektiğini” söyledi. Manfred Kanther, Almanya’ya kaçak girişlerin önüne geçilmesi için, “9 maddelik önleme planı” hazırladıklarını bildirdi. Plan, yabancılar için “merkezi sicil” oluşturulması, sınır muhafız birliğinin yetkilerinin genişletilmesi ve sosyal yardım yönetmeliklerinin değiştirilmesinden oluşuyordu. Kanther, eyalet yönetimlerinden, adalet ve polis teşkilatlarına daha geniş yetki

vermelerini istedi. Almanya Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel ise, “Türkiye’nin, PKK’ye karşı yürüttüğü mücadelede, Avrupa tarafından desteklendiğini bilmesi gerektiğini” söyleyerek, “Ancak, Kürt sonunu, sadece siyasi yollardan ve ekonomik, sosyal ve kültürel tedbirlerle çözülebilir. Bu, insan ve azınlık hakları açısından ele alınması gereken bir siyasi sorundur. Bu böyle görülürse, o zaman bu tür mülteci akınları da yaşanmaz. Bundan, Avrupa’nın mülteci politikası sorumlu değildir” dedi.

Avrupa Parlamentosunun 15 Ocakta kabul edilen tavsiye kararında ise, kaçak göçmen sorununun “Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Irak’taki çatışmalara siyasi çözüm bulunduğu takdirde” önenebileceği ifade edildi. AB’nin konuyu BM İnsan Hakları Komisyonu gündemine getirmesi istenen tavsiye kararında, “Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliğinden soruna siyasi çözüm arayışı için uluslararası inisiyatif kullanılmasını talep eder” denildi. Avrupa Parlamentosu Milletvekili Claudia Roth ise, “Avrupa hükümetlerinin Kürt siyasi göçmenler konusunda izlediği politikanın iki yüzlü” olduğunu açıkladı. Roth, “2.000 Kürt göçmenin, 350 milyon nüfuslu Avrupa’nın güvenliğini tehdit etmesinin söz konusu bile olamayacağını” söyledi. Özellikle Alman yetkililerin “Avrupa sınırlarının korunması” yönündeki sert açıklamalarına karşı Avrupa Sığınmacılar ve Sürgün Edilenler Konseyi de, yayımladığı bildirimde, Avrupalı yetkililerin “kendilerini sığınmacılara karşı değil, sığınmacıları kendilerine karşı korumaları gerektiğini” açıkladı.

1998 yılında, gemi, otobüs veya TIR’larla Türkiye’den Avrupa ülkelerine kaçmaya çalışan çok sayıda yabancı göçmen de gözaltına alındı. 1998 yılında en az 3.386 Kuzey Iraklı Türkiye’ye giriş ya da çıkışları sırasında gözaltına alındı, en az 974 kişi sınırışı edildi.

V. YAŞAM HAKKI

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya'da gözaltına alınmasının ardından, Türkiye'nin iade talebinin ölüm cezası nedeniyle reddedilmesi üzerine, ölüm cezasının kaldırılması konusunda tartışmalar yapıldı. Fakat ölüm cezası, 1998 yılında da kaldırılmadı. Öcalan'ın durumu, ölüm cezasının uygulanması yönünde kamuoyu oluşturulmasına yol açtı. Türk Ceza Yasası Öntasarısında ölüm cezasının kaldırılması önerildiyse de, bu yönde bir girişim yapılmadı. Özellikle Devlet Güvenlik Mahkemelerinde (DGM), ölüm cezası istemiyle çok sayıda kişi yargılandı; bunlar arasında çocuklar da vardı (bkz. "Ölüm Cezası"). Yetkililer, yaşam hakkının korunması amacıyla geliştiren

ilen insan hakları standartlarını yasallaştırma konusunda çalışma yapmadılar. Yaşam hakkı ihlallerinden sorumlu olan görevlilerin cezalandırılması için gerekli düzenlemeler de yapılmadı. Yaşam hakkı ihlallerine ilişkin iddialar, gerektiği gibi soruşturulmadı; savcı ve yargıçlar pek çok durumda şiddet kullanarak ölüm ya da yaralanmaya neden olan görevlileri aklamaya çalıştılar. Bu sorun AIHM kararlarında da belirtildi.

Hükümet yetkilileri de, yaşam hakkı ihlallerine dair iddialar karşısında, kolluk görevlilerinin suçsuz olduğu ya da "gerekeni yaptığı" önyargısına dayalı açıklamalar yaparak, işkence ve yargısız infaz gibi suçların sorumlu-

Tablo 2. Türkiye'de Yaşam Hakkı İhlalleri, 1990-1998 ¹

	Yargısız İnfaz	Faili meçhul siyasal cinayet	Kaybedilen	Gözaltı- cezaevinde ölenler ²	Mayın- bomba patlaması	Silahlı çatışmalar	Sivillere saldırı
1990	...	11	2	12	...	...	...
1991	98	31	3	21	...	...	...
1992	283	362	8	18	38	1.719	189
1993	189	467	30	40	123	1.854	406
1994	129	423	57	53	131	2.814	192
1995	96	166	49	37	45	1.787	112
1996	129	113	19	72	40	1.471	41
1997	98	65	10	52	63	2.386	81
1998	80	45	11	43	28	1.091	32

¹ Tabloda yer alan rakamlar, TIHV tarafından kesinleştirilen olguları kapsamaktadır. Kaybedilenlerle ilgili rakamlara, ölü ve sağ bulunan kişiler dahil değildir. Ayrıca, 1980-89 döneminde kaybedilenlerden 9 kişi, hâlâ bulunamadı.

² Bkz. Tablo 4. Kişi Güvenliği ve Yaşam Hakkı

larını korudular. Hükümet yetkilileri, yalnızca kolluk görevlilerinin yaşam hakkı konusunda duyarlılık gösterdiler. Örneğin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Şubat ayında bir jandarma karakoluna düzenlenen bombalı saldırının ardından şu açıklamayı yaptı: "Türkiye'nin polisine, jandarmasına, askerine silah atabilmek, bomba atabilmek çılgınlıktır. Saldıranlar, bunun yanlarına kalacağına zannediyorlarsa, bu hayaldir. Benim askerimin bir düğmesi koparılsa, o düğme devlettir, devletin onuruyla oynanmış sayarım. Devlete uzanan el kırılır." Kolluk görevlileri arasında yerleştirilen "intikam kültürü", 1998 yılında da, özellikle yargısız infaz ve işkenceyi destekleyen önemli faktörler arasındaydı.

Bu nedenle yaşam hakkına yönelik ihlaller, sistematik olma özelliğini korudu: "Yargısız infaz" ve gözaltında ya da cezaevlerinde öldürme olaylarının sorumluları yargılanmadıkları ya da cezalandırılmadıkları gibi, görevlerini de sürdürdüler; "faili meçhul" siyasal cinayetlerin aydınlatılması yönünde ciddi girişimler yapılmadı. Kürt sorunu konusundaki şiddet politikalarının tartışılması bile tehlikeli bir girişim olmaya devam etti; silahlı çatışmalar ve silahlı gruplar tarafından sivillere yönelik saldırılar sürdürüldü. Yetkililerin sona erdiği yönündeki açıklamalarına rağmen, 1998 yılında en az 45 kişi "faili meçhul" siyasal cinayetlerde öldürüldü. Susurluk skandalı, "faili meçhul" siyasal cinayetlerin sorumlusu olarak yargılanan, hatta mahkum olan pek çok kişinin, devlet görevlileriyle kontrgerilla tarzı ilişkilere girdiğini; devlet kuruluşlarının en üst düzeylerinde korunduklarını gösterdi (bkz. Susurluk Skandalı). "Faili meçhul" cinayetlerde yakınlarını kaybeden aileler, yeterince kanıt olmasına ve tetikçilerin kimler olduğunun bilinmesine karşın soruşturmalardaki özensizlik ve baştan savmalık yüzünden faillerden hesap sorulamamasına tepki göstererek bazı girişimlerde bulundular.

1998 yılında, en az 80 kişi, "yargısız infaz" uygulamalarında öldürüldü. Çatışma ortamlarında ölenlerden kaçının sağ yakalandıktan sonra öldürüldüğünü belirlemek olanaksızdı.

Özellikle Kürt sorunu bağlamında süren silahlı çatışmalar ve saldırılar, Türkiye'de yaşam hakkına yönelik diğer ihlallerin ve militarizmin güçlenmesinin en önemli gerekçelerinden birini oluşturdu. Çatışma ortamlarında pek çok sivil kişi, kolluk güçleri tarafından zorla göç ettirildi, gözaltına alınarak işkence yapıldı ve rasgele ateş açılması sonucu öldürüldü. Çatışma ortamlarında öldürülen köylüler, basın ve yayın kuruluşlarında "ölü ele geçirilen terörist" olarak tanıtıldı. Olağanüstü Hal Bölgesi ve çevresinde korucular, yaşam hakkına yönelik ciddi ve yaygın bir tehdit olmayı sürdürdüler. Başta PKK olmak üzere silahlı gruplar, sivil kişilere ya da "ihanet ettiğini"

ileri sürdükleri yandaşlarına silahlı saldırılar düzenlediler. PKK ile kolluk güçleri arasındaki çatışmalardan siviller de etkilendi. PKK grupları, köy korucularının ailelerini de hedef aldılar. 1998 yılında da, silahlı çatışmalarda ve PKK saldırılarında azalma oldu. 1998 yılında, TİHV'nin kesinleştirebildiği bilgilere göre, en az 1.091 kişi, silahlı çatışmalarda yaşamını yitirdi (bkz. Kürt Sorunu). Silahlı grupların çatışmalara taraf olmayan kişilere yönelik saldırılarında ise, TİHV belirlemelerine göre, en az 46 (8 kişi aşırı sağ grupların saldırılarında, 32'ü ise sivillere ve sivil hedeflere yönelik saldırılarda) kişi öldü.

a) Suç Örgütleri ve Yaşam Hakkı

Suç örgütleri, 1998 yılında da yaşam hakkının korunmasının önündeki önemli engellerden biri oldu. Pek çok suç örgütünde kolluk görevlilerinin, özellikle korucu ve itirafçıların yer aldığı, bazı suç örgütlerinin kontrgerilla ile ilişkisi olduğu ortaya çıktı (bkz. Susurluk Skandalı). Bu örgütler, özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde yaşam hakkı ve kişi güvenliği bakımından yaygın bir tehdit oluşturdu. Bazı olgular, 1998 yılında aydınlatılabildi. Örneğin, 27 Eylül günü Diyarbakır-Ergani karayolu üzerindeki Çeltik köyü yakınlarında Fethi İpek adlı köylünün cesedi bulundu. Diyarbakır Jandarma Alay Komutanlığı tarafından açılan soruşturma sonucunda Diyarbakır İl Jandarma Komutanlığında görevli Yüzbaşı Coşkun Bayar, astsubaylar Serdar Karabulut, Mehmet Yüksel, Mustafa Alnak ve Levent Korkut ile JİTEM'in tetikçi olarak kullanıldığı ileri sürülen Ali Yıldız adlı kişi gözaltına alındı. 8 Ekim günü Ali Yıldız, Serdar Karabulut ve Mehmet Yüksel tutuklandı, diğer sanıklar serbest bırakıldı. Cumhuriyet Savcısının itirazı üzerine Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi, serbest bırakılan Coşkun Bayar, Levent Korkut ve Mustafa Alnak hakkında da 9 Ekim günü giyabi tutuklama kararı verdi. Kasım ayı sonunda teslim olan Coşkun Bayar daha sonra serbest bırakıldı. Astsubay Levent Korkut da 15 Ekim günü Diyarbakır'ın Dağkapı semtinde yakalandı.

Gazetecilere açıklama yapan bir askeri yetkili şunları söyledi: "Çermik yöresinde iki ekip var. Cinayeti işleyen ekibin başındaki Tabur Komutanı Yüzbaşı Coşkun Bayar narkotik suçları ile uğraşiyor. JİTEM ekibi ise siyasi olayları araştırıyor. Bu olaydan sonra JİTEM elemanları, 'Öldürülecek insan varsa bunu biz tespit eder gerekeni yaparız. Bu onların işi değil' diyerek Coşkun Bayar ve çetesini ihbar etti. Olayın içinde yüklü miktarda paranın olması da çelişkilerin artmasına neden oldu" dedi.

Çeteye ilişkin soruşturma daha sonra Diyarbakır DGM Savcılığına devredildi. Ali Yıldız, Diyarbakır DGM Savcısına verdiği ifadede şunları söyledi: "Şubat 1997'de jandarma kaçakçılık şubesinde haber elemanı olarak

çalışmaya başladım. Yüzbaşı Coşkun Bayar, Levent Turgut, Mustafa Alnak, Serdar Karabulut, Mehmet Yüksel ekibiyle birlikte hareket edip zaman zaman muhalif kişilerin ev veya işyerine esrar koyuyorduk. Onu yakalamış gibi gösterip, resmi işlem yapmamak kaydıyla para sızdırıyor ve aramızda paylaşıyorduk. Bu işleri sürekli yaparken, Fethi İpek'in yeğeninin evine aynı şekilde uyuşturucu bıraktık. İpek, olayın bizim tarafımızdan gerçekleştirildiğini biliyordu. Bunun üzerine İpek'i öldürmeye karar verdik. Coşkun Yüzbaşı'nın telefonla çağırıldığı Fethi'yi 26 Eylül günü Dokuz Çeltik köyü yakınlarına götürdük. Serdar ve Mustafa yardımcı oldu, Mehmet de kafasına taşla vurarak İpek'i öldürdü. Olay yerinde ben ve Levent de vardık. Ancak fiilen öldürme olayına katılmadık. Sonra delilleri yok ettik. Sarhoş olduğum için Yüzbaşı Coşkun'un olay yerinde olup olmadığını bilemiyorum."

Sanıklar hakkında Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından Aralık ayı sonunda dava açıldı. İddianamede, Diyarbakır İl Jandarma Alay Komutanlığı Uyuşturucu ve Silah Kaçakçılığı eski Şube Müdürü Jandarma Yüzbaşı Coşkun Bayar ile aynı yerde görevli Levent Korkut, Serdar Karabulut, Mustafa Alnak ve Mehmet Yüksel ile jandarma muhbiri Ali Yıldız'a ölüm cezası verilmesi istendi.

28 Aralık günü yapılan ilk duruşmada ifade veren Ali Yıldız, jandarma içindeki çekişmenin kurbanı olduğunu söyledi. Yıldız, "Senaryo yazıldı. Ben de alet oldum. Sorguya alındığımız zaman beni sorgulayanlar şimdiye kadar nelerin yapıldığını çok iyi biliyorlardı. Beni sorguya çeken istihbarat müdürü Osman Yüzbaşıyla, kaçakçılık şube müdürü Coşkun Yüzbaşı arasında husumet vardı. Bu nedenle kullanıldım" dedi. Yıldız "Diyarbakır'da cezaevinde güvenliğim yok. Mahkemenin beni Türkiye'nin başka cezaevlerine göndermesini istiyorum. Savunmamı ve bildiğim her şeyi yazılı hale getirdikten sonra mahkemeye sunacağım" dedi. Yüzbaşı Bayar da savunmasında kendisine yöneltilen suçlamaları iftira olarak niteledi. Bayar, "Kimseyle hiçbir alıp veremediğim yok. Ali Yıldız'ın iddia ettiği gibi Osman Yüzbaşıyla da aramızda husumet bulunmuyor Fethi İpek'in öldürdüğü gün Osman Yüzbaşı ile birlikte onun evinde maç izliyorduk" dedi. Dava halen sürüyor.

Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde taksicilik yapan Ramazan Aslan'dan, 12 Nisan günü Siruş Bala (17) adlı kişiyi Şemdinli'ye götürmek için ilçeden ayrılmasından sonra haber alınmadı. Olayı araştıran yakınları Aslan'a ait 06 YLH 45 plakalı arabayı 16 Nisan günü Şemdinli'de bir tamircide buldular. Aslan'ın yakınlarının başvurusu üzerine başlatılan soruşturmanın ardından Wargenima köyü korucubaşı Cemşit Bala'nın yeğenleri Siruş Bala, Bapir Bala ve Halis Bala gözaltına alındı. Bala kardeşler,

ifadelerinde Aslan'ı arabasına el koymak için Kumocağı bölgesinde kafasına tek kurşun sıkarak öldürdüklerini, cesedi de Pésan çayına attıklarını söylediler. Cinayeti üstlenen Siruş Bala tutuklandı, Bapir Bala ve Halis Bala ise serbest bırakıldı. Ramazan Aslan'ın yakınları ise Şemdinli Emniyet Müdürlüğündeki bazı polislerin bu kişilerle işbirliği içerisinde olduğunu ve bu nedenle olayın üstünün örtülme istendiğini vurguladılar. Ramazan Aslan'ın yakınları, "Çete aynı gün Kerem Akgül adlı taksiciyi götürmek istiyor. Ancak, Akgül, Şemdinli'ye giderken yanına bir yakınını alıyor ve böylece öldürülmekten kurtuluyor. Ramazan'ın kaybedilmesinden sonra ilçedeki yetkililer bir toplantı yaptılar. Yetkililer olayı kapatmak istiyor. Yüksekova Emniyeti de soruşturmaya dahil olmuştu. Olayın üzerinin örtülme istemesi Yüksekova ve Şemdinli Emniyetleri arasında gerginliğe neden oldu" dediler. Ramazan Aslan'ın cesedi 5 Mayıs günü Nawrezan köyünde bulundu. Otopside, Aslan'ın diz üstü çöktürüldükten sonra sırtına ateş edilerek öldürüldüğü belirlendi. Aslan, otopsinin ardından Yüksekova mezarlığında toprağa verildi.

b) Silah Kullanma Yetkisi, Polis ve Asker İntiharları

Çalışma koşulları, silah kullanma yetkilerinin denetimsizliği, eğitim yetersizliği ve görevleri sırasında insan hakları ihlallerine yönlendirilmeleri, kolluk güçleri arasında kaza sonucu öldürme ve intihar olaylarının da yaygın olmasına yol açtı. 1998 yılında en az 7 polis intihar etti; en az 11 askerinin intihar ettiği ileri sürüldü. İntihar ettiği ileri sürülen askerlerden birinin işkence sonucu öldüğüne ilişkin bilgi elde edildi (ayrıntılı bilgi için bkz. s. 223).

İntihar ettiği ileri sürülen askerlerden bazılarının öldürüldüğünü iddia edilmesine karşın, bu tür iddialarla ilgili araştırma yapmak mümkün olmadı. Örneğin, Diyarbakır'ın Ergani ilçesindeki 16. Zırhlı Tugay 2. Mekanize Piyade Taburunda 21 Kasım 1997 tarihinde intihar ettiği ileri sürülen Zeki İmen adlı askerinin, öldürüldüğü iddia edildi. Bitlis'in Hizan ilçesi Göktepe köyü nüfusuna kayıtlı olan Zeki İmen'in Mersin'de yaşadığını, Zeki İmen'in, askerliğe Burdur'da başladığını, ancak acemi eğitimi bitmeden 25 gün sonra Diyarbakır Devegeçidi Karakol Komutanlığına, bir ay sonra Diyarbakır Değirmendere'deki askeri birliğe, 20 gün sonra da Ergani'ye gönderildiğini bildirdiler. Zeki İmen'in ölüm haberinin Ergani'deki birliğe teslim olmasından altı gün sonra geldiğini anlatan kardeşi Ethem İmen, "Sabah bizi aradı moralinin çok iyi olduğunu ve merak etmememizi söyledi. Aynı gün akşam saatlerinde bizi telefonla arayan askeri yetkililer, 'Zeki intihar etti, gelin cenazesini alın' dedi. Zeki, askerlik yapmak

istemiyordu ve savaşa karşıydı. Bu tavrı nedeniyle Diyarbakır'da kendisine silah verilmiyor ve sık sık sürgün ediliyordu” dedi. Haber üzerine Ergani'deki birliğine gittiklerini söyleyen Ethem İmen, “Orada bulunan Bülent isimli bir asteğmen, ‘Zeki İmen çatışmada ölmüş’ derken, bir diğeri ‘yakınız çatışmada ağır yaralandı, şu an yoğun bakımda’ dedi. Bilal adlı bir astsubay ise ‘Zeki intihar etti’ şeklinde açıklama yaptı. Bu çelişkili cevaplara öğleye doğru bir yenisi daha eklendi. Komutanlardan biri ‘yakınız yoğun bakımda öldü’ dedi. Nasıl öldüğünü sorduğumuzda ise ‘öğle yemeği sonrası arkadaşının silahını alarak intihar etmiş’ diye cevap verdi. Bu açıklamalar üzerine takım komutanına olayı sordum. O da ‘operasyona çıktıkları sırada PKK'lilerin açtığı ateş sonucu ağır yaralandı. Kaldırıldığı Diyarbakır Askeri Hastanesinde öldü’ dedi. Bu çelişkili açıklamalar, ağabeyimin infaz edildiğini ortaya koyuyor” dedi.

Cesede bakmalarına izin verilmediğini kaydeden Ethem İmen, ele geçirdikleri hazırlık soruşturma tutanağında “Şakak, yanak ve çene altından aldığı üç kurşun sonucu ölmüştür” denildiğine dikkat çekti. Tutanağta “...klasik otopsi yapılmasına gerek yok...” yazıldığını vurgulayan Ethem İmen, “Eğer gerçekten intihar etmiş olsaydı, daha başından aldığı ilk kurşunla ölürdü ve otopsi yapılırdı. Ağabeyim kesinlikle infaz edildi. Elimizdeki tutanağa dayalı olarak Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığına iletilmek üzere Siirt Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduk” dedi.

Tunceli'nin Hozat ilçesinde Ercan Aydın adlı askerin 25 Aralık 1997 tarihinde intihar ettiği ileri sürüldü. Ercan Aydın'ın Muş'un Kaynarca köyünde yaşayan yakınları ise Aydın'ın, ölmeden kısa süre önce kardeşinin nişanı için beş gün izin aldığını belirttiler. Ercan Aydın'ın amcası İrfan Aydın, “Kurşun sırtından girmiş, karnından çıkmış. Bu nasıl intihar. Biz Ercan'ın intihar ettiğine inanmıyoruz. Bir insan nasıl kendisini sırtından vursun? muhtar Kadir Gök'le beraber, ağabeyim Haydar Aydın ve amcamın oğlu Yusuf Taş cesedi görmek için kefeni açmışlar. Yüzünde ve kafasında bir yaraya rastlamayınca gövdesine bakmışlar; sırtında bir çocuk parmağının sığacağı büyüklükte deliğin bulunduğunu ancak karnının parçalandığına tanık olmuşlar” dedi.

İntihar olayları ve kuşku ölümler, 1998 yılında da sürdü. Urfa'nın Bozova İlçesi Jandarma Komutanlığında askerliğini yapan Ramazan Öncü adlı er 15 Ocak günü intihar etti. Sinop'un Türkeli ilçesi Yeşilova köyünde yaşadığı bildirilen Öncü'nün askerliğinin bitmesine iki ay kaldığı öğrenildi

Kars 4. Mekanize Piyade Tugayında askerlik yapan Mikail Ataman'ın cenazesi ‘intihar etti’ denilerek ailesine verildi. Adıyaman'a bağlı Kaş köyünde yaşayan Mikail

Ataman'ın babası HADEP Adıyaman Merkez İlçe yöneticisi Abuzer Ataman, bir oğlunun Elbistan Cezaevinde olduğunu bu yüzden askerdeki oğlu için, “sorunlu aile çocuğu” tabirinin kullanıldığını, özel uygulamaya alındığını ve öldürüldüğünü ileri sürdü. Oğlunun 15 Ocak günü saat 17.00'de telefon ettiğini, annesine “Beni öldürecekler, babam gelip beni alsın. ‘Annen öldü’ deyin ki gelebileyim, yardım edin” dediğini kaydeden Abuzer Ataman, telefonun açıldığı gece ve ertesi gün oğlu ve üstleriyle görüşme talebinin reddedildiğini belirtti. 16 Ocak gecesi saat 02.00'de telefon eden Kars 4. Mekanize Piyade Tugayında görevli bir yüzbaşının “başınız sağolsun, oğlunuz intihar etti. Cenazesini siz mi alırsınız, biz mi gönderelim?” dediğini söyledi. Adıyaman Devlet Hastanesinde ikinci bir otopsi yapıldığını belirten Ataman, kurşunların sol göğsün 2 santim üzerinden girerek sol kalça üstünden çıktığının tespit edildiğini, bir insanın bu yöntemle intihar etmesinin mümkün olmadığını söyledi. Ataman, “son üç aydır bunalımdaydı, hafta sonu izni verilmiyordu. Nasıl silah verilsin? Oysa nöbette intihar ettiğini söylediler” dedi.

6 Şubat günü Siirt'te bulunan 121. Taktik Alay Komutanlığında görevli Binbaşı Ahmet Şengül'ün, beylik tabancasıyla intihar ettiği bildirildi.

Muş'un Malazgirt ilçesi 108. Topçu Alayı 2. Topçu Tabur Komutanlığında er olarak askerlik yapan Fatih Öztürk'ün ise, 15 Şubat günü intihar ettiği ileri sürüldü. Tabur Komutanı Binbaşı Ahmet Ülkü tarafından imzalanılan “ölü muayene ve otopsi zaptı” raporunda, Öztürk'ün “karın bölgesinde 3 santim çapında bir kurşun deliği görüldüğü” belirtildi. Fatih Öztürk'ün babası Ali Öztürk, “Her defasında kendisine kötü muamele yapıldığını söyleyen oğlum, 15 Şubat günü ölüm haberi gelmeden iki saat önce telefon açtı. Konuşmasında ‘baba bu adamlar namusuma sövüyor’ dedi. Bunun üzerine Binbaşı Ahmet Ülke telefonu alarak ‘görüyorsun oğlunu’ dedi. Aradan iki saat geçmeden ölüm haberini aldık. İntihar edeceğini düşünemiyordum” dedi.

Şırnak'ta askerlik yapan Mehmet Gökçen adlı erin, izinden askere dönmek için 21 Mart günü intihar ettiği bildirildi. Manisa'nın Salihli ilçesine bağlı Sart beldesinde yaşayan Mehmet Gökçen'in askerliği süresince operasyonlara katıldığını ve Şırnak yakınlarında çıkan bir çatışmada yaralanınca izinli olarak memleketine geldiğini belirten babası Ali Gökçen, oğlunun ölüm korkusuyla askere dönmek istemediğini anlattı. Ali Gökçen, “başka çaren yok deyip nasihatler verdik. Hepimiz askerlik yaptık, zaten 6 ayın kaldı. Git selamete bitir gel, evlen, dedik. Ancak o sürekli ‘gidişim olur geri dönüşüm olmaz’ diyerek gitmek istemediğini tekrarlıyordu. Çok sessiz ve düşünceliydi. Sürekli dalıyordu” dedi.

Askere döneceği 21 Mart günü bavulunu hazırlayan Gökçen'in, arabaya binmeden yarım saat önce çalıştığı lokantanın üst katında elindeki demir çubukla gerilim hatına dokunarak intihar ettiği öğrenildi. Mehmet Gökçen'in "çatışmalarda birçok insanı öldürmekle" övündüğünü ifade eden bir arkadaşı ise "ikisi bayan biri erkek üç PKK'linin cesedi başında çektiği resimleri getirmiş, bize göstermişti. Kendisine kızarak resimleri yırttık. Sadece göstermek için getirdiğini belirterek resimleri yırtmamıza tepki duymadı" dedi.

Tunceli'de askerlik yapan Şahin Turan adlı kişinin 28 Mart günü intihar ettiği ileri sürüldü. Muş nüfusuna kayıtlı Şahin Turan'ın Manisa'da oturan babası Hilmi Turan, askeri yetkililerin önce "kendini bacağından vurdu" açıklaması yaptığını belirtti. Bunun üzerine olayı araştırmak için Tunceli'ye giden Hilmi Turan'a askeri yetkililerin, bu kez "bize yanlış bilgi verildi, kendini omzundan vurmuş" dediği öğrenildi. Tabur komutanının "kız yüzünden intihar etti" iddiasının doğru olmadığını belirten Hilmi Turan, otopsi raporunun "bir doktorun imzasının eksik olduğu" gerekçesiyle verilmediğini söyledi. Olaydan kuşkulanınca oğlunun öldüğü yeri incelediğini ifade eden Hilmi Turan, "Oğlumun öldüğü yerle nöbet kulübesi arasında 5 metre var. Ayrıca hemen yanında bulunan elektrik direğine de bir kurşun isabet etmiş. Bu kurşun oğlumun vücudundan çıkan kurşun olamaz. Demek ki, en az iki kez ateş edilmiş ve kurşunlardan biri direğe çarpmış. İntihar eden bir insan neden direğe vursun. Üstelik oğlum vurulduktan sonra müdahale edilmiyor. Bir insan böyle bir darbeden hemen ölmez. Oğlum hastaneye kaldırılmadığı için kan kaybından öldü. Ben oğlumun intihar ettiğine inanmıyorum" dedi. Hilmi Turan, daha sonra aldıkları otopsi raporunda "sağ omuz ön kısmından mermi giriş deliği olduğu" yazıldığını ifade ederek, "ancak, cesedi incelediğimizde merminin omuzun arkasından girmiş olduğunu gördük. Mermi girdiği yeri değil, çıktığı yeri parçalar. Cesette omzun ön yüzü parçalanmış ve omuz arkasında küçük bir delik vardı. Yani arka omuzdan vurulmuş" dedi.

Afyon'un Emirdağ ilçesinde bulunan 3. Jandarma Er Eğitim Taburunda Ömer Bengi adlı askerinin Nisan ayında intihar ettiği ileri sürüldü. Ağrı'nın Hamur ilçesi Ekinci köyünden 10 yıl kadar önce Manisa'ya yerleştiklerini belirten Ömer Bengi'nin ablası kardeşinin olaydan 10 gün önce kendisini aradığını söyledi ve "hıçkırıklarla ağlıyordu, 'beni öldürecekler, çok korkuyorum' diyordu. Yaşamı çok seven ve öldürüleceğinden korkan bir insan intihar etmez. Kardeşim öldürüldü" dedi. Babası Yusuf Bengi ise, olaydan bir gün önce oğluyla konuştuğunu bildirdi. "Sesi her zamankinden farklı geliyordu. O benim sesimi duyuyor, ancak ben onun sesini almakta güçlük çekiyor-

dum. Baskı altında konuşuyormuş gibi geldi. Sanki yanında birileri vardı" diyen Bengi, telefon görüşmesinden sonra 20 Nisan akşamı saat 19.00 sıralarında soyadını bilmediği Rauf adlı bölük komutanı yüzbaşının kendisini arayarak "saklamaya gerek yok, oğlunuz intihar etti. Defin kağıdı geldi, otopsisini bekliyoruz" dediğini aktardı. Yusuf Bengi, oğlunun cesedini getiren subayın sorularına, "bilmiyorum, bayramdan sonra biri asteğmen 5 kişi intihar etti. Sebebini bilmiyoruz, bize verilen görev cenazeyi size teslim etmektir" dediğini söyledi. Yusuf Bengi, "cesedi açtığımızda alından tek kurşunla vurulmuş olduğunu gördük. Erin kullandığı büyük G-3 silahıdır. O silahı iki kaşın arasına kaldırıp tam ortadan nişan almak uzak bir ihtimaldir. Kurşun tam karşından gelmiş. Kendisi ise çok zayıflamıştı. Otopsinin açıklanmasını bekliyoruz. İntihar deseler bile peşini bırakmayacağım. Çünkü intihar olduğuna inanmıyorum" dedi.

Tekirdağ'a bağlı Çerkez köyünde askerlik yapan Adıyaman'a bağlı Balla (Yaylakonak) köyü nüfusuna kayıtlı Hüseyin Baykara adlı erin, Haziran ayında intihar ettiği ileri sürüldü. Ölen askerin babası, Mehmet Baykara, oğlunun cesedinde darp izlerinin olduğunu açıklayarak olayın kuşkulu olduğunu söyledi. Mehmet Baykara, oğlunun intihar etmesi için hiçbir sebebin olmadığını belirterek, "yaklaşık 2.5 aylık askerliği kalmıştı. 15 ay askerlik yaptı. Neden 2.5 ay kala intihar etsin" dedi.

Isparta 40. Piyade Alayında askerlik yapan Sezai Karaaslan'ın 8 Temmuz günü kendisini jilette kestiği, bunun üzerine kaldırıldığı Isparta Devlet Hastanesinde 9 Temmuz günü intihar ettiği ileri sürüldü. Milli Gençlik Vakfı Diyarbakır Şubesi eski yöneticilerinden Şaban Karaaslan'ın kardeşi Sezai Karaaslan'ın cenazesi, 10 Temmuz günü Diyarbakır'a getirildi. Karaaslan'ın cenazesi Bağlar ilçesi Yeniköy mahallesindeki evlerinin önüne getirildiği sırada toplanan yaklaşık 2 bin kişi ambulansı taşıladı. Bunun üzerine Karaaslan'ın cenazesi, askerler tarafından yeniden Diyarbakır Askeri Hastanesine götürüldü. Karaaslan'ın yakınlarının askeri yetkililerle görüşmesi üzerine cenaze ikinci kez üst düzey askeri yetkililer ve polis gözetiminde Yeniköy'e getirildi. Karaaslan'ın yakınları cenazeyi Isparta'dan getiren astsubay ile görüştiklerini belirterek şunları söylediler: "Astsubay 'İntihar etmeden bir gün önce Sezai bunalımda olduğu için kendini jiletlemişti. Tedavisi için askerlerle birlikte ben onu hastaneye götürdüm. Askerlerin elinden kaçarak kendini hastanenin üçüncü katından aşağıya atarak intihar etti' dedi. Ancak bugün (11 Temmuz) Isparta'da askerlik yapan bir Diyarbakırlıdan telefon aldık. Telefon açan kişi Sezai'nin yakın arkadaşı olduğunu söyleyerek 'Biz birlikteydik. Elimizdeki sigarayı paylaşarak içtik. Ben 10 dakikalığına içtima

alanına gittim. Geri döndüğümde yerde kanlar vardı. Sezai kendini koğuşun penceresinden atarak intihar etmişti.' Bu iki çelişkili ifade karşısında bizler de ölümü konusunda kuşkuluyuz." Şaban Karaarslan ise, "Kardeşim evlendikten sonra askere gitti. Eşi 6 aylık hamileydi. Kardeşim, 7 gün sonra dağıtım iznine gelecekti. İntihar etmeden birkaç gün önce telefon açarak yol parası istedi. Parayı kendisine gönderdik. Kardeşimin ölümü hakkında kesin bilgiye sahip olmadığımız için intihar mı, yoksa başka bir şey mi bilemiyorum. Cenazeyi gömerken sadece yüzünü görmemize izin verdiler. Kafatasının sağ tarafı ezilmişti. Ağzından kanlar geliyordu. Bize gösterilen raporda, düşmeye bağlı beyin travmasından dolayı ölümün meydana geldiği yazılıydı" dedi. Çanakkale Deniz Birlikleri Komutanlığında askerlik yapan Halim Bayram adlı erin nöbet tuttuğu sırada Astsubay Hüseyin Arabacı tarafından öldürüldüğü iddia edildi. 7 Eylül günü nöbette olduğu sırada silahla yaralanan Bayram, 14 Eylül günü Çanakkale Askeri Hastanesinde öldü. Olaydan bir gün sonra kendilerine haber verilince, 8 Eylül günü Bingöl'ün Karlıova ilçesinden Çanakkale'ye gittiklerini ve Astsubay Hüseyin Arabacı'yla görüştiklerini ifade eden ağabeyi Esat Bayram, astsubayın kendilerine, "kardeşinin psikolojik sorunlarının bulunduğunu, bu nedenle intihar ettiğini" ileri sürdüğünü aktardı. Daha sonra hastanede kardeşiyle görüştiklerini söyleyen Esat Bayram, kardeşinin böbreğinin, bağırsaklarının ve akciğerinin parçalandığını, karaciğerinin de büyük oranda hasar gördüğünü anlattı. Kardeşinin sırtında küçük bir delik olduğunu ancak ön tarafta geniş bir delik bulunduğuna dikkat çeken Bayram, bunun kardeşinin arkadan vurulduğunun göstergesi olduğunu söyledi.

Kardeşinin 9 Eylül günü konuşmaya başladığını anlatan Bayram, şunları söyledi: "Kardeşim, 'beni Astsubay Kıdemli Başçavuş Hüseyin Arabacı vurdu. Kürtlerden nefret ediyordu. Beni de sürekli tehdit ediyordu. Olay günü nöbetim olmadığı halde beni zorla nöbete gönderdi. Ya nöbete çıkarısın, ya firar edersin ya da seni öldürürüm diye tehdit etti. Ben de nöbete çıktım. 2-3 saat sonra onun geldiğini gördüm. Beni vuracağını anladım. Birden nasıl oldu bilmiyorum. Gözümü açtığımda kendimi hastanede buldum' dedi." Kardeşinin konuşmaya başlaması üzerine, o ana kadar kendilerine iyi davranan Hüseyin Arabacı'nın, kendisini hastaneden kovduğunu ve bir daha kardeşinin yanına yaklaştırmadığını belirten Esat Bayram, kardeşinin gün geçtikçe iyileşmeye başladığını, hatta yemek bile yediğini ancak, 14 Eylül günü bilinmeyen bir nedenle aniden hastalığının ağırlaştığını anlattı. Bayram, "Biz dışarıdaydık. İyileşeceğine inanıyorduk. Bize birden durumunun ağırlaştığını söylediler. Ben bun-

dan da kuşkuluyum. Bana göre, kardeşimi bir şey anlatmaması için öldürdüler. Beni de onun için hastaneden kovdular" dedi. Esat Bayram, kardeşinin vurulduğu komutanlıkta son bir ay içerisinde biri Diyarbakır, biri Siirt, biri Mardin ve biri Vanlı 4 askerin daha vurulduğunu duyduklarını, ancak askerlerin ayrıntı vermekten çekindiklerini söyledi. Bayram askerlerin, vurulardan birinin öldüğünü, diğerlerinin hâlâ çeşitli hastanelerde tedavi altında olduğunu söylediklerini kaydetti. Esat Bayram, kardeşinin ölümüyle ilgili olarak Astsubay Hüseyin Arabacı hakkında 15 Eylül günü Çanakkale Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

Kuşadası Askerlik Şubesi Başkanı Yüzbaşı Orhan Çakır, 29 Mayıs günü öğlen saatlerinde nöbet yerinde mektup okurken yakaladığı Mahmut Şah Bahadırlı adlı asker tarafından öldürüldü. Bahadırlı, daha sonra başına sığıdığı tek kurşunla intihar etti.

Kıbrıs Güvenlik Kuvvetleri 4. Taburunda askerlik yapan Osman Mercan adlı Kıbrıslı askerin Aralık ayında intihar ettiği ileri sürüldü. Olaya ilişkin olarak "Kıbrıs'ta Sosyalist Gerçek" gazetesinde yayınlanan haberde şöyle denildi: "19. dönem yedek subay celbiyle birlikte askere giden fakat diploması geçersiz sayılarak çavuşluk yerine erlik yaptırılan Osman Mercan'ın askerliğini bitirmesine az bir süre kala intihar etmesi kamuoyuna inandırıcı gelmedi. Osman Mercan'ın sırtından vurulması, vurulduktan kısa bir süre önce komutanının saldırısına uğraması, santral nöbetlerini tutan Osman'ın nokta nöbetine yollanması cinayet kuşkularını artırmaktadır."

İntihar olayları, polisler arasında da görüldü. Örneğin, 30 Ocak günü Diyarbakır'da, bilardo oyununda sayı yapamayan Teoman Erdem adlı özel tim görevlisi, kafasına tek kurşun sıkarak intihar etti. Teoman Erdem'in, oyun sırasında arkadaşlarına "bu vuruşu, sayı yapamazsam kendimi öldürürüm" dediği öğrenildi.

İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde görevli polis memuru Erdal Heper (25), 26 Şubat günü Fatih'teki evinde silahıyla intihar etti.

Kadın polis memuru Keklik Yaşar (28), 26 Şubat günü görev yaptığı Bursa Havaalanında intihar etti. Keklik Yaşar'ın neden intihar ettiği öğrenilmedi.

18 Nisan günü İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Motorize Birliğinde görevli polis memuru Fatih Şenaydın, İstanbul Merter'deki evinde intihar etti.

30 Nisan günü İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde görev yapan Ertan Türk (27), müdürlük misafirhanesinde beylik tabancasıyla başına ateş ederek intihar etti.

Antalya Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde görevli polis Başar Edik 25 Temmuz günü

öğle saatlerinde, şube binasında intihar etti. Başar Edik'in kız arkadaşıyla yaşadığı sorunlar yüzünden intihar ettiği öne sürüldü.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde görevli polis memuru Ömür Özcan (24), 27 Ağustos günü beylik tabancasıyla intihar etti.

23 Ekim günü Konya'nın Beyşehir ilçesinde Tahmil Ergören adlı polis, Yakup Emre ve Adnan Ateş adlı polisleri, polis arabasında öldürdükten sonra yakınlardaki bir mezarlığa giderek intihar etti. Konya Valisi Namık Günel, Tahmil Ergören'in 3 ay önce Ağrı'dan, Yakup Emre'nin Iğdır'dan, Adnan Ateş'in ise Şırnak'tan aynı dönemde Konya Beyşehir'e atandıklarını bildirdi. Namık Günel, Tahmil Ergören'in, arkadaşlarına "Burada görev yapmak istemiyorum. Arkadaşlarım benimle alay ediyorlar. Bazen giydiğim yeşil montu görünce 'sen şeriatçısın' diye takılıyorlar" diye yakındığının belirlendiğini söyledi. Vali Namık Günel, "Olayın bu tür basit bir tartışmadan kaynaklandığını sanmıyorum. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'da terör bölgesinde görev yapan güvenlik görevlilerine, ruhsal yönden rehabilite edilerek bir süre dinlendirildikten sonra görev verilmesinin daha yararlı olacağına inanmıyorum. Bu bölgede görev yapanlar, şartlar gereği ruhsal yönden sıkıntıya düşebiliyorlar" dedi.

Polis ve askerlerin, kavga ya da şakalaşma sırasında arkadaşlarını ya da yakınlarını öldürmelerine 1998 yılında da rastlandı. Örneğin Orhan Kara adlı kişi 2 Ekim günü Kastamonu'nun Ersizlerdere köyünde ablası Gülten Kara, ağabeyi Erol Kara ve annesi Şaziye Kara'yı av tüfeğiyle öldürdü. Kara'nın, olaydan iki ay kadar önce askerden geldiği öğrenildi. 1 Aralık günü Edirne'deki 54. Mekanize Tümen Komutanlığında görev yapan Abuzer Karakurt adlı er, nöbet dönüşü silahla koğuşu taradı. Olayda yaralanan Mehmet Durgu, Yılmaz Kurnaz, Mehmet Hilmi Kaygı hastaneye kaldırıldı.

İçel'in Bozyazı İlçesi Emniyet Amirliğinde görevli Gökmen Can adlı polis, kendisine "şerefsiz" diyen Mehmet Emin Kandemir adlı polisi öldürdü. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti: "26 Mayıs günü polisleri nöbet yerlerine götürülen araçta Mehmet Emin Kandemir adlı polis, Gökmen Can'a "balığı nereden aldın?" diye sordu. Can'ın "Sana ne?" yanıtı üzerine tartışma çıktı. Can'ın nöbet yeri olan Bozyazı hükümet binasına gelindiğinde, tartışma kavgaya dönüştü. Gökmen Can, copla üzerine yürüyen Kandemir'i elindeki otomatik silahla vurdu. Gökmen Can, olaydan altı saat sonra gözaltına alındı.

23 Haziran günü Ankara Keçiören'deki evinde eşi Sibel Çetin ile tartışan Nihat Çetin adlı polis, eşini öldürdü.

8 Mayıs günü Denizli'nin Güney ilçesi Jandarma Bölük Komutanlığında görev yapan Ahmet Akarsu adlı er, nöbet

yerinde doldur-boşalt yaparken silahının ateş alması sonucu, yolun karşı tarafında yürüyen Ali Buldanlı (14) adlı çocuğun ölümüne neden oldu.

4 Haziran gecesi Batman Beşevler mahallesi Komando caddesinde bulunan bir kahveye baskın düzenleyen polisler bir kişinin ölümüne neden oldu. Olay şöyle gelişti: Kimlik kontrolü ve üst aramasının ardından kahve önünde oturarak çay içen polislerden birinin elindeki otomatik silahın aniden ateş alması üzerine 10 metre kadar uzaktaki marketin önünde oturan Halil Cabır (75) öldü, Yusuf Değer (70) de yaralandı.

c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Ahmet Güleç

Ahmet Güleç (15) adlı kişinin, Şırnak'ın İdil ilçesinde 4 Mart 1991 tarihinde katıldığı protesto gösterisi sırasında kolluk güçleri tarafından öldürülmesiyle ilgili başvuruyu 27 Temmuz 1998 tarihli kararında haklı bulan Mahkeme, hükümetin başvuruda bulunan Hüseyin Güleç'e (Ahmet Güleç'in babası) toplam 60 bin Fransız Frangı tazminat ödemesini kararlaştırdı.

Başvuru, 4 Mart 1991'de İdil'de kendiliğinden gelişen izinsiz gösterilere jandarma tarafından yapılan müdahale sırasında, iki kişinin öldürülmesi ve 12 kişinin yaralanmasıyla ilgiliydi. Bu olaylar sırasında, lise öğrencisi Ahmet Güleç öldürülmüştü. Hükümete göre Güleç, jandarmaya ateş eden göstericiler tarafından öldürülmüştü.

Oysa olaydan sonra 13 tüfeğe el konulmuş ve sahipleri Diyarbakır DGM'de yargılanmıştı; bu davanın sonucunda, yargılanan kişiler, gösteriye katılmadıklarını kanıtlayarak beraat etmişlerdi. Ayrıca, İdil'de farklı siyasal partilerin yöneticileri tarafından İdil Savcılığına verilen bir dilekçede, tanık oldukları gösteriler sırasında jandarmaların, silahsız göstericilere kasten, jandarma komutanının emriyle ateş ettiklerini belirttiler.

Hükümet tarafından Komisyona sunulan raporda ise, İdil'de görevli farklı kolluk birimlerinin tutanaklarına dayanılarak, olay şöyle anlatıldı: 4 Mart 1991 sabahı esnaf, dükkanlarının kepenklerini kapatmış; çevre köylerden 1000-1500 kişinin İdil'e yürüyüşe geçtiği bildirilmişti. İdil girişinde kalabalıklaşan ve en az 3000 kadın, erkek ve öğrenciden oluşan grup meydana doğru yürüyüş yaparken, jandarma komutanı ve emniyet müdürü tarafından, gösterinin yasadışı olduğu ve durmaları konusunda uyarılmıştı. Buna karşılık göstericiler, "Yaşasın PKK" ve "Kürdistan'a özgürlük" gibi sloganlar atarak yürüyüşe devam ettiler. Milli Egemenlik caddesi kavşağına varan göstericiler, burada ateşli silah, sopa ve taşlarla kolluk güçlerine saldırmış; kolluk güçleri ise onlardan dağılmalarını rica etmişti. Kolluk güçlerinin bu

çağrılarına sopa ve taşlarla karşılık verilmiş; bazı göstericiler, panik yaratmak için kolluk güçlerine ateş etmişlerdi. Göstericiler dağılarak kolluk birimlerinin binalarına saldırırken, kolluk güçleri de uyarı ateşi açmış ve belediye hoparlöründen dağılma uyarısını tekrarlamışlardı. Ateş eden göstericiler, Ahmet Güleç ve Ekrem Oruç'un ölümüne yol açmış ve gösterinin ardından 29 adet Kalashnikov şarjörü toplanmıştı.

Daha sonra Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna ifade veren görgü tanıkları ve göstericiler, yürüyüşün jandarmanın köylerde yaptığı baskınlara tepki olarak başladığını ifade ettiler; "işkenceyi durdurun" ve "baskılara son" gibi sloganların atıldığını ileri sürdüler. Ahmet Güleç'in ölümü konusunda Komisyona tanıklık yapan bazı görgü tanıkları, Güleç'in jandarma panzerinden açılan ateş sonucunda öldüğünü belirttiler.

Hüseyin Güleç, oğlunun öldürülmesinin ardından 5 Nisan günü İdil Savcılığına, Jandarma Komutanı Mustafa Karatan ve diğer failler aleyhinde suç duyurusunda bulunmuş; Savcılık ise, görevsizlik kararı vererek dosyayı Şırnak İl İdare Kuruluna sevk etmişti. İl İdare Kurulu, gösteriler sırasında Ahmet Güleç'i öldüren kurşunun kimin silahından çıktığını ve bu silahın bir devlet memuruna ait olup olmadığını tespit edilemediği gerekçesiyle, Yüzbaşı Karatan'ın yargılanmasını 18 Ekim 1991'de yasakladı; bu karar, Güleç'e, avukatı Hasip Kaplan'ın başvurusu üzerine 3 Mart 1993'te bildirildi. İl İdare Kurulu işlemleri için soruşturma yapan General Osman Kurt, gösteri sırasında öldürülen iki kişinin jandarmanın müdahalesinden önce öldürüldüğüne ve jandarmaların, söz konusu koşullarda yapmaları gereken görevi yerine getirmiş olduklarına karar verdi. Kurt'a göre, Yüzbaşı Karatan'a karşı yapılan suç duyurusu, Karatan'ın saygınlığını zedelemeyi amaçlayan haksız bir başvuruydu ve duygusal bir tepki olarak yapılmıştı. Komisyona ifade veren Şırnak Vali Vekili Nurettin Güven, "jandarmaların vatandaşın üzerine asla ateş açmayacağını, bunu ancak zorunluluk halinde yapacaklarını" iddia etti.

İdil Savcılığı, olaylar sırasında yaralanan ve ifadesinde, gösteriyi izlerken jandarma panzerinden açılan ateş sonucunda yaralandığını belirten bir kişinin durumunda da, jandarmanın görevini yapmakta olduğu ve yaralanmaya neden olan silahın kimin tarafından ateşlendiğinin belirlenemeyeceği gerekçesiyle kararı vermişti.

12 Haziran 1991'de İdil Kaymakamlığının soruşturma amacıyla panzerde bulunan erlerin kimliklerinin bildirilmesi emrine karşılık, jandarma komutanlığı, jandarmanın ani bir olaya müdahale etmiş olması ve aradan 3 ay geçmesi nedeniyle, olaylar sırasında hangi jandarmanın hangi konumda görevlendirileceğinin belirlenemeyeceği yanıtını verdi. Ateş edenin kimliğinin belirlene-

memesi, yargılamanın da yapılamaması anlamına geliyordu; bu kararı Danıştay da onayladı.

Hükümet, başvurunun, Ahmet Güleç'in ölümünü kolluk güçlerine atfeden "fazlasıyla siyasal" bir başvuru olduğu ve olayda yaşam hakkının ihlal edilmediği gerekçesiyle, davanın Komisyon ve Mahkeme tarafından ele alınmasına itiraz etti. Bu itiraz reddedildi. Komisyon, Güleç'in bir jandarma panzerinden gösteri yapılan alana açılan ateş sonucunda öldürüldüğü, fakat kasten öldürülmediği; gösteri barışçıl olmamakla birlikte, gösteriye müdahale sırasında bir savaş silahının kullanılmasının, gösterinin mahiyeti ile orantısız olduğu sonucuna vardı.

Bu sonucu kabul eden Mahkeme, panzer sürücüsü Nazım Ayhan'ın belirli bir kişiyi hedef almamakla birlikte, göstericilerin hayatını tehlikeye sokacak şekilde ateş açtığını belirtti. Hükümet bunu inkâr etse de, yaralanmalarla ilgili bulgular ve otopsi raporları bunu gösteriyordu.

Mahkeme, söz konusu olayda güç kullanımının haklı gösterilebileceğini, ancak "ulaşılmaya çalışılan amaç ile onun için kullanılan yollar arasında bir denge" olması gerektiğini belirtti. Jandarmanın ayaklanmalarda kullanılacak ekipmanlarının olmaması, haklı gerekçe olarak ileri sürülemezdi; söz konusu bölgede ayaklanma çıkabileceği öngörülmüştü. Öte yandan hükümet, göstericiler arasında silahlı kişilerin olduğunu da kanıtlayamamıştı. Hiçbir jandarma, ateşli silahlarla yaralanmamıştı ve PKK üyelerine ait olabilecek hiçbir silah ya da şarjör bulunmamıştı. Diyarbakır DGM'de yapılan yargılama da bunu gösteriyordu. Dolayısıyla, Ahmet Güleç'in ölümüne yol açan güç kullanımının "mutlak olarak gerekli" olduğu gösterilemezdi ve Güleç'in yaşam hakkı ihlal edilmişti. Ayrıca, Güleç'in öldürülmesiyle ilgili soruşturma ve araştırmalar bağımsız uzmanlarca yapılmamış olması da bir ihlal oluşturuyordu.

Havva Ergi

Muharrem Ergi'nin, kardeşi Havva Ergi'nin, 29 Eylül 1993'te Diyarbakır'ın Kesentaş (Gisgis) köyüne ateş açan jandarmalar tarafından öldürülmesiyle ilgili olarak 25 Mart 1994 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yaptığı başvuru, 2 Mart 1995'de kabul edilmişti. 20 Mayıs 1997'de davayla ilgili raporunu hazırlayan Komisyon, kolluk güçlerinin Sözleşmenin 2 ve 25. maddesine aykırı davrandığı sonucuna varmıştı. Mahkeme, 28 Temmuz 1998'de karar verdi.

Başvuruya göre, dava konusu olaydan bir hafta önce, Cuma Bali adlı köylü, PKK tarafından öldürülmüştü. 29 Eylülde köyün 600 metre uzağında pusu kuran bir komando birliği ve korucuların köye ateş açmaları ve köydeki evlere top ateşi açmaları sonucunda, uyumakta olduğu evinin balkonundan eve kaçan Havva Ergi, alına

isabet eden bir kurşunla ölmüştü. Jandarma komutanı, olayın ardından kendisini arayarak Ergi'nin öldüğünü haber veren amcasına, köyde en az 20 kişinin ölmesini beklemiş olduklarını belirterek, Havva Ergi'nin ölümünü savcılığa bildireceğini söyledi. Olaydan sonra otopsi için savcı ve hekimle birlikte evlerine gelen bir jandarma subayı, neden hedef alındıklarını soran aileye, korucu olmaları halinde baskıların sona ereceğini ve evlere ayırsız ateş edilmesinin, birliklerin "hantallığından" kaynaklandığını söyledi. Savcı ise, Havva Ergi'nin nasıl öldüğünü sormadı. Jandarma tutanağı hazırlanırken, aileye ya da komando birliğine hiçbir soru sorulmadı ve olay günü PKK'nin bölgede olduğuna dair hiçbir kanıt elde edilmedi. Balistik raporunda, Havva Ergi'yi öldüren kurşunun, NATO standardında 7.62 mm. bir kurşun olduğu belirtildi. Aileye, Havva Ergi'nin ölümüyle ilgili hiçbir soru sorulmadı ve hiçbir bilgi verilmedi. Başvurucular, 200 hanelik köyün, bu ve benzeri askeri saldırılar sonucunda 20 haneye düştüğünü bildirdiler.

Hükümet ise, kolluk güçlerinin olay sırasında PKK ile bir çatışmaya girmiş olduklarını, Havva Ergi'yi öldüren kurşunun PKK'nin bulunduğu taraftan geldiğini ileri sürdü. Olayla ilgili dosyada, Havva Ergi'yi öldürenlerin PKK üyesi oldukları gerekçesiyle takipsizlik kararı veren Ergani Savcılığı, dosyayı Diyarbakır DGM'ye sevk etti. Başvurunun hükümete bildirilmesinin ardından Adalet Bakanlığını bilgilendiren Diyarbakır DGM Başsavcılığı, ölüme sebebiyet veren kurşunun tipinden bahsetmeksizin, "olayda suçlu olan PKK militanlarının henüz yakalanmadıklarını"; başvuruda kolluk güçlerinin suçlanmasının, "terörizme karşı mücadele veren güvenlik güçlerini kötülemeyi amaçladığını" ve kolluk görevlilerinin, köye ateş açmasının söz konusu olamayacağını ileri sürdü.

Komisyon, olayla ilgili hiçbir ayrıntılı araştırma ya da yargısal işlem yapılmamış olduğunu gözlemledi. Ayrıca, Komisyonun dinlediği jandarma tanıklar, olay sırasında başka yerdediler. Komisyonun olayda rol alan tanık istemine ise, hükümet yanıt vermedi. Ayrıca, bir jandarma astsubayının olaydan sonra köyün fotoğraflarının çekildiğini belirtmesine karşın, hükümet, köyün olayda önemli zarar görmediğini ve böyle bir fotoğraf olmadığını ileri sürdü. Hükümet, operasyona katılan komando birliği hakkındaki bilgi istemlerini yanıtlamadı. Komisyon, jandarmaların, Kesentaş köylülerini Cuma Bali adlı kişinin öldürülmesinin yanı sıra köyden pek çok kişinin PKK'ye katılması nedeniyle de suçladığını göz önünde bulundurarak, köyün taranmasının ve bombardımanın, köylülere "ders verme" arzusundan kaynaklanmış olabileceği ihtimalinin temelsiz olmadığını karar verdi. Komisyon, jandarma tutanağında kolluk güçlerinin ve PKK'nin buldukları iddia edilen yerlerin de doğru

olmadığını, jandarma tutanağına göre, Havva Ergi'ye kolluk güçlerinin bulunduğu yönden ateş edildiğini saptadı.

Komisyon, "kanıtların yetersizliğini" karşısında, kolluk güçlerinin operasyonu planlar ve yürütürken sivil halkın güvenliğini hesaba katmamış olmaları bakımından ve Ergi'nin ölümüyle ilgili etkin bir araştırma yapılmaması bakımından, söz konusu olayda yaşam hakkının ihlal edilmiş olduğuna karar verdi.

Mahkeme de, Komisyonun sunduğu olgusal bilgiler ışığında, Havva Ergi'nin kolluk güçlerince kasıtlı olarak öldürüldüğüne dair yeterli kanıt olmadığına karar verdi. Fakat operasyonun planlanmasında ve yürütülmesinde, hükümetin, sivillerin yaşamına yönelik riskleri en aza indirecek önlemleri almakla da yükümlü olduğuna işaret etti. Mahkeme, özellikle bir çatışma olduysa, kolluk güçlerinin konumlanmasının, sivilleri iki ateş arasında bırakacak şekilde seçildiğini belirtti. Mahkeme, hükümetin Havva Ergi'nin yaşam hakkını koruyacak önlemleri almamak ve onun ölümüyle ilgili etkin ve bağımsız bir araştırma yapmamak bakımından, Sözleşmenin yaşam hakkını koruyan 2. maddesinin ihlal etmiş olduğu kararına vardı.

Mahkeme, olayla ilgili etkin bir tahkikatın yapılmamış olması nedeniyle 13. maddenin ve başvurunun tehdit edilmesi nedeniyle de, 25. maddenin ihlal edildiğine karar verdi. Mahkeme, başvurucuya 15.000 sterlin manevi tazminat ve 12.000 sterlin masraf ödenmesine karar verdi.

Ali Rıza Aytekin

Eşi Ali Rıza Aytekin'in 1993 yılında Kozluk Yanıkaya Jandarma Karakolunda görevli bir asker tarafından öldürülmesiyle ilgili olarak Komisyona başvuran Gülten Aytekin'in başvurusu, Mahkeme tarafından, 23 Eylül günü iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle reddedildi. Komisyonun önerdiği "dostane çözüm", Gülten Aytekin tarafından reddedilmişti.

Bir müteahhit olan ve Sason'da bir devlet ihalesini alması nedeniyle yolculuk yapan Ali Rıza Aytekin, kendisiyle birlikte 3 kişinin daha bulunduğu bir araçla 24 Nisan 1993 tarihinde Diyarbakır-Sason karayolunda seyir halindeyken jandarmanın "dur" ihtarına uyararak aracı durdurmuş; arabanın etrafının askerler tarafından çevrilmesinin ardından, arabaya yaklaşan Tuncay Deniz adlı bir asker tarafından öldürülmüştü.

Hükümete göre, söz konusu er, arabanın durmaması nedeniyle arkadan ateş etmek zorunda kalmıştı. Ayrıca, Kozluk Savcılığı derhal bir soruşturma başlatmış ve görevsizlik kararı vererek dosyayı Batman İl İdare Kuruluna sevk etmişti. Kurula sunulan raporda, Deniz'in, uyarı ateşine uymayan arabaya ateş ettiğini ve elinde

olmadan Aytekin'in ölümüne neden olduğu ileri sürüldü. Aytekin'in avukatı Sedat Aslantaş, Kozluk Savcılığına başvurarak, Deniz aleyhinde kasten öldürme ve karakol komutanı hakkında da görevini ihmal ettiği gerekçesiyle dava açılmasını istemişti.

Askeri savcılık ise, Diyarbakır Askeri Mahkemesinde, görev sınırlarını aşarak kasten adam öldürdüğü gerekçesiyle dava açmıştı. Mahkeme, 10 Mayıs 1994 tarihinde verdiği kararında, olayın bir askerin bir askeri öldürmesiyle ilgili olmaması ya da askeri bir bölgede meydana gelmemesi gerekçesiyle, davayı Batman Ceza Mahkemesine sevk etti. Gülten Aytekin, bu davada müdahil olarak temsil edildi. Aytekin'i öldüren asker, Batman Ceza Mahkemesinde yargılanmış, görevinin gerektirdiğinden fazla güç kullanarak ölüme sebebiyet verdiği gerekçesiyle (TCY 452) suçlu bulunarak, 2 Ekim 1997 tarihinde 3 yıl 4 ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Gülten Aytekin ve Batman Savcılığı, bu karara karşı, hükmün "kasten adam öldürme" (TCY 448) suçuna göre kurulması istemiyle temyiz yoluna başvurdular.

Komisyon ise, yol koşulları nedeniyle arabanın hızlı sürülmesinin olanaksız olduğu ve suçlu erin güvenlik gerekçesiyle ateş etmek zorunda kaldığı savının temelsiz olduğu kararına vardı. Uyarı ateşinin yapıp yapılmadığına ilişkin sonuca varmak için veri sunulmamıştı ve ölüme sebebiyet veren atış sırasında arabanın hareket halinde olup olmadığı da belirlenememişti. Erin öldürmeye kast ederek ateş edip etmediği belli değildi.

Hükümet, Mahkemeden, iç hukuk yollarının tükenmediği gerekçesiyle, başvurunun reddedilmesini istedi. Gülten Aytekin ise, Türkiye'de yargısal sürecin başından itibaren, kendisinin kasten adam öldürme suçlularının dikkate alınmaması nedeniyle, Türkiye'de varolan hukuk yollarının Sözleşmedeki anlamıyla etkin olarak kullanılmayacağı gerekçesiyle hükümetin davayı durdurma isteminin reddedilmesini istedi. Mahkeme ise, Türkiye'de yargısal süreçlerin işletildiğini ve başvurunun da müdahil olma yetkisine sahip olduğunu; öte yandan, başvurunun Türkiye'de tazminat davası açmamış olduğunu belirterek, başvurunun iç hukuk yollarını tüketmemiş olduğuna karar verdi.

Eşref Yaşa

Mahkeme, Komisyonun 1997 yılında sunduğu rapora dayanarak, 2 Eylül günü Eşref Yaşa davasında karar verdi. Yaşa, Özgür Gündem gazetesi satması nedeniyle kendisine ve amcası Haşim Yaşa'ya silahlı saldırı düzenlenmesiyle ilgili olarak 12 Temmuz 1993 tarihinde Komisyona başvurmuştu.

Eşref Yaşa'ya Diyarbakır'da bir gazete büfesi kiralarak

Özgür Gündem gazetesi satmaya başlamasının ardından, 1992 yılı Ekim ayında, polislin kendisini ölüme tehdit etmeye başladığını söylemişti. Kasım ayında, Yaşa'nın birinin adını bildiği polisler, gazete büfesini yakmakla tehdit etti; bir hafta sonra büfe yakıldı. Yaşa, 15 Ocak 1993 tarihinde ise, kısmen tarif edebildiği kişilerin silahlı saldırısına uğradı. Polis, Yaşa'nın ameliyata alınmasını iki saat boyunca engelledi ve Yaşa'nın yakınlarını da hastanede tehdit etti. Yaşa, daha sonra olayla ilgili ifadesini alan polislere, kendisine saldırıların polis olduğunu söyledi. Olay yerinde bulunan kovanlar üzerinde yapılan balistik inceleme sonucunda, bu kovanların Diyarbakır'da daha önce meydana gelen iki saldırıda daha kullanılmış olduğu belirlendi.

14 Temmuz günü ise, gazete büfesini işletmeye devam eden Haşim Yaşa, bir caddede öldürüldü; tek tanık, 7 yaşındaki oğluydu. Cinayetin ardından Eşref Yaşa'yı gözaltına alan polisler, ona hakaret ettiler ve asıl hedefin kendisi olduğunu söylediler. Eşref Yaşa'nın 13 yaşındaki kardeşi Yalçın Yaşa, gazeteyi satmaya devam etti; ancak o da, 10 Ekim 1993 tarihinde öldürüldü. Diğer kardeş Yahya Yaşa'da, aynı saldırıda ağır yaralandı. Hükümet, başvuru konusu olayların, Türk Ceza Yasasının ilgili hükümlerince soruşturulmakta olduğu ve başvurunun bu saldırılardan polisi suçlamak için kanıtı olmadığı, bu konuda şikayette de bulunmamış olduğu yanıtını verdi.

Yaşa, kendisine ve amcasına yönelik "faili meçhul" saldırıların, Özgür Gündem gazetesine ve satanlara yönelik baskıların bir parçası olduğunu ileri sürdü. Yaşa, Özgür Gündem ve onu takip eden gazetelerde çalışan en az 7 yazar ve muhabirin öldürülmesinin ve en az 11 satıcının öldürülmesinin, bu baskının sistematik olduğunu gösterdiğini belirtti. Hükümet, söz konusu gazetenin ve benzerlerinin, Türkiye'nin her yerinde serbestçe satıldığını, kolluk güçlerinin bu gazeteye ve çalışanlarına yönelik saldırılarla ilgisi olmadığını iddia etti.

Komisyon, Eşref Yaşa'nın polise yönelik suçlamalarının "makul bir kuşkunun ötesinde" kanıtlanmadığı kanısına vardı. Buna karşılık, gazeteye ve çalışanlarına ya da satıcılarına yönelik saldırılarla ilgili olarak, hükümetin, bu kişilerin, devlet görevlileri tarafından onaylanmasa bile hoş görülen bir saldırı kampanyasından korktuklarının farkında olması gerektiğini belirtti. Hükümet, şikayet konusu olaylarla ilgili soruşturmaların sürdürüldüğüne ilişkin belge sunmadı. Yalnızca, Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından Adalet Bakanlığına Komisyondaki başvuruyla ilgili yazılan bir mektup sunuldu. Diyarbakır DGM Savcılığı, şu görüşleri dile getirmişti: "İddia, ... tamamen gerçekçisidir. Güneydoğu Anadolu'da, devlet adına çalışan tetikçiler yoktur. Bölgede, silahlı örgütler arasında silahlı çatışmalar ve bu

örgütler içinde hesaplaşmadan kaynaklanan çatışmalar yaşanmaktadır. Bu olayları devlete ve onun adına çalışan tetikçilere atfetmek, kabul edilemez.”

Buna karşılık başvuru, Başbakanlık Teftiş Kurulu tarafından hazırlanan Susurluk Raporunu Komisyona sundu (bkz. Susurluk Skandalı). Rapor, Diyarbakır DGM Savcısının iddialarının tersini ortaya koymuştu.

Mahkeme aşamasında, Eşref Yaşa, özellikle etkin soruşturma yapılmaması yoluyla yaşam hakkının ihlal edildiğine ve saldırılardan sorumlu olanın devlet görevlileri olduğuna karar verilmesini istedi. Yaşa, hükümetin şikayet konusu olgularla ilgili belge sunmamış olduğuna ve Susurluk Raporunda “faili meçhul siyasal cinayetler” ile ilgili verilen bilgilere dikkat çekti. Raporda, örneğin Özgür Gündem yazarı Musa Anter’e yönelik “faili meçhul” cinayetin kolluk görevlileri tarafından işlendiği belirtilmiş, ancak bu görevliler ortaya çıkartılmamış ve haklarında soruşturma da açılmamıştı.

Hükümet, “Avrupa ülkelerinde de faili meçhul cinayetlerin olabildiğini” belirterek, Türk yetkililerinin şikayet konusu cinayet ve saldırının faillerini ortaya çıkaramamakla birlikte, olayı saklamaya da çalışmadıklarını ve Komisyonun bütün sorularını yanıtladığını ileri sürdü. Ayrıca, hükümet, Başbakanlık Teftiş Kurulu tarafından hazırlanan Susurluk Raporunun resmi olmadığını ve davayla ilgisi olmadığını iddia etti.

Komisyon, Özgür Gündem gazetesine ve çalışanlarına karşı saldırıların yaygınlığına karşın, bir saldırı kampanyasının olup olmadığı konusunda sunulan kanıtların yetersiz olduğunu; aynı gazeteyle ilgili başka davaların da Komisyon gündeminde olduğunu belirtti. Komisyon, saldırıların devlet görevlileriyle ilgisi olup olamayacağını inceleyebilmek için, hükümetin yeterli ve etkin bir araştırma yapıp yapmadığını ele aldı. Yetkililer, başvurunun iddialarını ve benzerlerini tartışmaksızın reddetmekle yetiniyor; söz konusu şikayetlerin araştırıldığını gösteren belgeler göstermiyorlardı. Komisyon, gerekli araştırmanın yapılmaması nedeniyle, yaşam hakkının ihlal edildiği kanısına varmıştı. Komisyon, Mahkeme önünde, Susurluk Raporundaki iddiaların “makul kuşkunun ötesinde” kanıtlanabilmesi için gerekli olgusal bilgilerin sunulmadığı gerekçesiyle, Susurluk Raporunun kanıt olarak değeri olmadığını ileri sürdü.

Mahkeme, Susurluk Raporunun dava bakımından değerini kabul etmekle birlikte, şikayet konusu saldırılara ilişkin doğrudan olgusal bilgileri kapsamadığını belirtti. Bu nedenle, Eşref Yaşa’ya yapılan saldırı ve Haşim Yaşa’nın öldürülmesinde kolluk görevlilerinin “makul kuşkunun ötesinde” sorumlu tutulamayacağı kararına vardı. Yaşam hakkının korunmasının, kişilerin yaşamına kastedildiği durumların yeterli ve etkin bir şekilde araştırılmasını da

kapsadığını vurgulayan Mahkeme, yaşam hakkının ihlaliyle yönelik şikayeti bu bakımdan kabul etti. Mahkeme, özellikle savcılarının, bu tip olaylarda devlet görevlilerinin sorumlu olabileceği olasılığını baştan reddetmiş olmaları karşısındaki şaşkınlığını ifade etti. Mahkeme, söz konusu olayların Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından “iç hesaplaşma” olarak nitelenmesinin ve hükümet tarafından da, bu olaylardan “teröristlerin” sorumlu olduğunun öne sürülmesinin hiçbir kanıt ya da araştırmaya dayanmadığına dikkat çekti. Özgür Gündem gazetesine, çalışanlarına ve satıcılarına yönelik “faili meçhul” saldırı ve cinayetler konusunda hükümet yetkililerine yapılan başvurulara ve koruma taleplerine dikkat çeken Mahkeme, Susurluk Raporunda yer alan bilgileri de hesaba katarak, yetkililerin şikayet konusu olaylarda devlet görevlilerinin sorumluluğunu araştırmış olmaları gerektiğini belirtti. Bunun yapılması için, başvurunun devlet görevlilerini suçlamış olmasına gerek yoktu. Mahkeme, bu durumda ve olayların üzerinden geçen uzun sürede hiçbir ilerleme sağlanmaması da dikkate alarak, yetkililerin, yaşam hakkının gerektirdiği nitelikte bir araştırma yapmayarak bu hakkı ihlal ettiklerine karar verdi. Mahkeme, bu durumun, Sözleşmenin getirdiği “etkin hak arama yollarının sağlanması” hakkının da ihlal edildiği anlamına geldiği kararına vardı.

Abdülmenaf Kaya

Mehmet Kaya, kardeşi Abdülmenaf Kaya’nın 25 Mart 1993’te Lice’nin Dolunay köyü yakınlarında öldürülmesiyle ilgili olarak başvuruda bulunmuştu. Başvuruda, Kaya’nın silahsız olduğu halde güvenlik güçleri tarafından kasten öldürüldüğü belirtildi. Hükümete göre ise, Kaya “teröristti ve PKK militanları ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmada” ölmüştü. Lice Cumhuriyet Savcılığı, tahkikat yapmış ve 20 Temmuz 1993’te dosyayı Diyarbakır DGM Savcılığına sevkmişti.

Başvurucunun ifadesine göre, Lice’nin Dolunay köyünde yaşayan Abdülmenaf Kaya ve Hikmet Aksoy, olay günü 4 kilometre uzaklıktaki Çiftlikbahçe köyüne gitmekteydi. Aynı gün Boyunlu, Dolunay, Ormanköy ve Çiftlikbahçe’de operasyon yapan askerler, Hikmet Aksoy’u gözaltına aldılar. Olaya şahit olan Kaya, köyüne kaçmaya çalıştı. Çiftlikbahçe’ye 300-400 metre kala çalılıklara sığınan Kaya, daha sonra askerler tarafından bulunarak öldürüldü. Görgü tanıklarına göre askerler, Kaya’nın yanına bir silah koyarak resmini çekti. Olaydan sonra yapılan otopsi raporu, Kaya’nın ailesine verilmedi. Dolunay ve Çiftlikbahçe köylerine baskın yapan askerler, olayı kimseye anlatmamaları için köylülere tehdit etmişti. Kaya’nın evine taziyeye ilişkin gelenler, gözaltına alındılar ve işkence gördüler.

Hükümet ise, özetle, "Kaya teröristti, Aksoy ise söz konusu tarihte gözaltına alınmadı, şu an PKK üyesi ve aranıyor. İç hukuk yolları tükenmedi, soruşturma halen sürüyor" dedi. Kaya'nın kimliği, 5 Mayıs 1993 tarihli bir tutanakla tespit edilmişti.

Görgü tanığı Hikmet Aksoy, Diyarbakır DGM Savcılığına 17 Haziran 1994 tarihinde verdiği ifadeye, olay günü kendisinin arı kovanlarına bakarken gözaltına alındığını, Kaya'nın ise korkarak kaçtığını anlattı. Askerler, ilkin Kaya'nın ayaklarına ateş etmiş, daha sonra yakalanmıştı. Aksoy, bu sırada üç el ateş edildiğini işitiyordu. Aksoy, gözaltına alınarak 22 Kasım 1995'te Diyarbakır "Terörle Mücadele Şubesi"nde verdiği ifadeye ise, Abdülmenaf Kaya'nın PKK'yi desteklediğini, "teröristlerin cenaze törenlerine halkın katılmasını organize ettiğini" söylemişti. Aksoy, bu ifadesini, baskı altında verdiğini söyleyerek reddetti.

Başvurucu Mehmet Kaya ve Hikmet Aksoy, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun Türkiye'de yaptığı araştırmanın oturumuna katılmadılar. Kaya, Komisyona, misillemeden korktuğunu, Aksoy ise, oturuma katılmaması için kendisine baskı yapıldığını bildirdi. Lice Cumhuriyet Savcısı ve Diyarbakır DGM Savcısı da, Komisyonun davetini kabul etmediler.

Komisyon, 24 Ekim 1996 tarihinde sunduğu raporunda, Abdülmenaf Kaya'nın askerler tarafından öldürülüp öldürülmediğinin belirlenemeyeceğini, ancak yetkili makamların olayı yeterince araştırmamış olması bakımından Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiğini açıkladı.

Davanın Mahkeme önüne gelmesinin ardından, hükümet, Mehmet Kaya'nın Komisyon tarafından Türkiye'de ve Strasbourg'da yapılan oturumlara katılmamış olması nedeniyle, başvuru olarak kabul edilmemesini istedi.

Mahkeme, yaptığı değerlendirmede, olay yerinde hazırlanmış olan otopsi raporunda ceset üzerindeki kurşun yaralarının büyüklüğünün, sayısının ve biçiminin; cesedin ellerinde ve giysilerinde barut izi bulunup bulunmadığının ve kurşunların hangi yönden geldiğinin belirtilmemiş olmasını göz önünde bulundurdu. Ayrıca, kolluk güçlerince cesedin fotoğrafının çekildiği belirtilmesine karşın, hükümet bu fotoğrafı Komisyon ya da Mahkemeye sunmamıştı. Cumhuriyet Savcılığı da, olay yerinde inceleme yapmamıştı. Kaya'nın bir silahla yaka-

landığı iddiasına rağmen, silah üzerinde parmak izi araştırması yapılmamış, cesedin üzerindeki kurşunlar da analiz yapmak amacıyla alınmamıştı. Başvurucunun belirttiği gibi, "Cumhuriyet Savcısı, ilk andan itibaren, ölenin bir terörist olduğu ve bir silahlı çatışmada ölü olarak ele geçirildiği konusunda iknâ olmuştu. Ölüm sebebine ilişkin başka olasılıkları ortadan kaldıran bu kanaat, Savcının yaklaşımını belirlemiştir."

Mahkeme, "kamu görevlilerinin keyfi bir biçimde adam öldürmelerinin Sözleşmenin 2. maddesinde yasaklanmasının, uygulamada kamu makamlarının kullandıkları şiddetin hukuka uygunluğunu denetleyecek bir makamın olmaması halinde anlamını yitireceğini" belirtti. Sözleşmenin 2. maddesi bakımından, "kamu görevlileri tarafından kullanılan şiddetin belirli koşullarda hukuka uygunluğunun bağımsız bir şekilde denetlenebilmesi ve kamu görevlilerinden hesap sorulabilmesi" gerekiyordu. Oysa hükümet, "dava konusu olgunun hukuka uygun öldürme olgusu olduğunun açıkça ortada olduğunu, dolayısıyla asgari formalitelerin yerine getirildiğini" ileri sürmüştü. Mahkeme, "Savcının bütün yasal işlemleri, Kaya'nın güvenlik güçleriyle çatışma sırasında ölen bir terörist olduğu önyargısından hareketle yerine getirmiş olmasından son derece etkilendiğini" belirtti. Dolayısıyla, "Savcı, askerlerin söylediği her şeyi aynen kabul etmeye hazır" ve kanıt toplamadı; balistik inceleme yapılmaksızın, takipsizlik kararı verdi. Mahkemeye göre, yapılan araştırma, "asgari formalite" olarak bile kabul edilemezdi. Ölen silahlı bir kişi olsaydı bile, Savcının, askerlerin duruma orantılı şiddet kullanıp kullanmadıklarını görmek için gerekli araştırmayı yapması gerekirdi.

AİHM, 19 Şubat günü açıkladığı kararında, yetkililerin öldürme olayıyla ilgili etkin ve yeterli bir araştırma yapmalarını nedeniyle hükümetin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal ettiğini açıkladı. Ancak Mahkeme, Abdülmenaf Kaya'nın güvenlik güçlerince kasten öldürüldüğü konusunda yeterli kanıt olmadığı kararına vardı. Ayrıca Mahkeme, ulusal hukukta hak arama yolunun yetersizliği nedeniyle, 13. maddenin de ihlal edildiği kararına vardı. Mahkeme, hükümetin A. Kaya'nın eşi ve çocuklarına 10.000 sterlin manevi tazminat ve masrafları ödemesine karar verdi.

V.1 ÖLÜM CEZASI

Ölüm cezası, 1998 yılında da kaldırılmadı. Ölüm cezasının yerine “ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezası”nı öngören Türk Ceza Yasası Ön Tasarısının yasalaştırılması yönünde bir girişim yapılmadı. DGM’lerde, Türk Ceza Yasasının (TCY) “vatan hainliği, devletin egemenliğine karşı suçlar” başlıklı 125. maddesi uyarınca 465 dava açıldı ve 15-17 yaş grubundan 21 erkek ve 5 kız çocuğu, 18 yaş ve üstünde 1.050 erkek ve 68 kadın olmak üzere toplam 1.144 kişi yargılandı. “Anayasal düzeni cebren değiştirmeye teşebbüs” suçunu düzenleyen TCY 146. maddesi uyarınca ise 198 dava açıldı ve 15-17 yaş grubundan 4 erkek, 18 yaş ve üstünde 522 erkek ve 23 kadın olmak üzere toplam 549 kişi yargılandı. “Adam öldürmeye tam teşebbüs” başlıklı 450. madde uyarınca ise, 253 dava açıldı 11-14 yaş grubundan 3 erkek, 15-17 yaş grubundan 31 erkek, 18 yaş ve üstünde 536 erkek ve 21 kadın olmak üzere toplam 591 kişi yargılandı.¹

Hükümet, 3 Ocak günü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) ölüm cezasına ilişkin 6. Protokolünün onaylanmasına dair bir yasa tasarısı hazırladığını açıkladı. “1998’in hukuk yılı olacağını” belirten Başbakan Mesut Yılmaz, AİHS 6. Protokolünü imzalayarak ölüm cezasını kaldıracaklarını söyledi. Ancak bu söz yerine getirilmedi. Bu yüzden, Avrupa ülkelerinde yakalanan bazı kişilerin Türkiye’ye iadesinde sorun çıktı.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan “Demokratikleşme Önünde Engel Oluşturan Yasaların Değiştirilmesi” konulu raporda, Dışişleri Bakanlığının, Anayasa ve yasalardaki ölüm cezasıyla ilgili maddelerin değiştirilmesine ilişkin önerisine yer verildi. Kurul, bu çerçevede “değişiklik yerine, ilgililere ölüm cezasının Anayasa ve yasalarda bulunduğu anlatılması” gerektiği görüşünü bildirdi. Raporda, “Türkiye’de terör eylemlerinin varlığının bu protokolün imzalanmasına tek engel teşkil ettiğinin ilgili çevrelere ısrarla anlatılması” önerildi.

Adalet Bakanı Hasan Denizkurdu, Alaattin Çakıcı ve Abdullah Öcalan’ın iade istemlerinin değerlendirilmesinde Türkiye’nin önünde engel oluşturabilecek ölüm cezasının kaldırılması için yasa değişikliği önerisi hazırlandığını bildirdi. Denizkurdu, “şimdi bu iki konuda yasal olarak sorun yok. Türkiye gerekli güvenceleri veriyor. Ölüm cezası da 15 yıldan bu yana uygulanmıyor. Ama bizim iade taleplerimizin görüşülmesi sırasında sanıkların avukatları çıkıp ölüm cezasını gerekçe gösterecekler. Hakimin kafası bulanacak. Bunu önlemek için bir çalışma başlattım” dedi.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ceza yasasında değişiklik öngören 14 maddelik tasarı, Kasım ayında Bakanlar Kuruluna sunuldu. Tasarıda, yürürlükteki

¹ Türk Ceza Yasasının “devletin şahsiyetine karşı suçlar” başlığı altındaki 125, 126, 127, 129, 131, 133; “devlet kuvvetleri aleyhinde suçlar” başlığı altındaki 146, 147, 149, 156 ve “adam öldürmeye tam teşebbüs” suçuyla ilgili 450. maddeleri; Askeri Ceza Yasasının 54, 55, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 69, 70, 75, 79, 80, 89, 91, 94, 97, 101, 102, 126, 127, 136, 159, 160. maddeleri ile Ek 4 ve Ek 5. maddeleri; Kaçakçılığın Önlenmesi ile ilgili Yasanın 30. Maddesi ve Orman Yasasının 110. maddesi, ölüm cezası öngörüyor.

yasanın "ülke topraklarından bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya yönelik eylem ve faaliyetlerde bulunma" suçunu cezalandıran TCY 125, "nitelikli adam öldürme" fiilleriyle ilgili TCY 450 ve "kasten orman yakılması" suçuna ilişkin maddelerin değiştirilmesi öngörüldü. Tasarıda, "ölüm cezası" yerine "ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası" kuralı getirildi. Tasarıda savaş hali ve yakın savaş tehlikesi durumlarında ölüm cezasının uygulanabileceği kuralı ayrı tutuldu. Bu nedenle de, Askeri Ceza Yasasının ilgili maddelerinin kaldırılması önerilmedi.

Adalet Bakanlığının hazırladığı düzenlemeye, FP Grup Başkanvekili Lütfü Esengün, "hangi suçlarda ölüm cezasının kaldırılacağı konusunda bir inceleme yapılması ve partiler arasında uzlaşma sağlanması" isteğiyle karşı çıktı. Esengül, "Sırf Apo ya da Çakıcı'nın iadesi için ölüm cezasının kaldırılması demek, idamlık suç işleyen kişilere ödül vermek anlamına gelir ve bu da doğru olmaz. Bunlar daha sonra Pişmanlık Yasasını da getirirler, 10-15 yıl sonra eli kanlı katiller serbest olarak ortalıkta dolaşmaya başlarlar" dedi.

Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye iade edilmesi talebiyle ilgili olarak başlatılan ölüm cezasının kaldırılması tartışmasına müdahale eden Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ise, "Türk kamuoyunda, ölüm cezasının kaldırılması ve af konusunda temayüllerin mevcut olmadığını" söyledi. Demirel, "İtalya uygar bir ülkedir, hukukun üstünlüğünü gözetecektir. 30 bin kişinin kanının dökülmesine sebep olan bir caniyi himayeye kalkmaz, kalkamaz. Aslında böyle bir caniyi uygar dünya himaye edemez" dedi.

Türkiye'de ölüm cezası son olarak 25 Ekim 1984 tarihinde infaz edildi. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre, 1936-1996 arasında 613 kişinin aldığı ölüm cezası kesinleşirken, bunlardan 385'i ölüm edildi. Bu kişilerin 310'u "taammüden adam öldürme", 35'i "bir ve birden çok kişiyi öldürmek", 31'i siyasi, 2'si "gasp sonucu cinayet", 2'si "ırza geçerek adam öldürme", 2'si "cinayete teşvik", diğer 3'ü de "zehirleyerek, hırsızlık nedeniyle ve kundaklama yoluyla adam öldürme" suçuyla ölüm cezasına mahkum edildi. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından verilen 161 ölüm cezası kararından 37'si 1984 yılına kadar infaz edildi. 12 Eylül 1980-25 Ekim 1984 döneminde, 50 kişi idam edildi. 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe giren "Terörle Mücadele

Yasası", yürürlük tarihine kadar verilen ölüm cezaları ile o tarihe kadar işlenen suçlarla ilgili olarak verilebilecek ölüm cezalarını kaldırdı.

Türkiye'de ölüm cezası kararlarının, temyiz işlemi olmasa bile Yargıtay tarafından onanması zorunluluğu bulunuyor. Cezanın infaz edilebilmesi için, Yargıtay'ın onama kararından sonra bu kararın Başbakanlık tarafından TBMM'ye sunulması, TBMM Adalet Komisyonunda görüşülerek bir yasa tasarısı haline getirilmesi, bu yasa tasarısının ise TBMM tarafından kabul edilmesi gerekiyor. Ayrıca, tasarının yasa haline gelmesi için Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması gerekiyor. Cumhurbaşkanı, yasayı TBMM'ye iade etme yetkisine de sahiptir.

a) "İnfaz Sırası Bekleyenler"

1998 yılında 37 kişinin ölüm cezası dosyası TBMM Adalet Komisyonunda bekledi.

001) Seyfettin Uzundiz, 05.04.1996, Bayrampaşa Kapalı Cezaevi. Gasp, Adam Öldürmek (TCY 495).

002) Bekir Gedik, 05.04.1996, Diyarbakır Askeri Cezaevi, Kasten Adam Öldürmek (TCY 450).

003) Nizamettin Özoğlu, 05.04.1996, Amasya Cezaevi. Devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devletin idaresinden ayırmaya yönelik faaliyet ve eylemlerde bulunmak (TCY 125).

004) Yakup Karaca, 05.04.1996, Elmalı Cezaevi. İşlediği gasp suçunun delil ve emarelerini ortadan kaldırmak ve kendisini cezadan kurtarmak maksadı ile adam öldürmek (TCY 450/9. 497/1 ve 193/2).

005) Mehmet Sait Dayan, 05.04.1996, Bartın Özel Tip Cezaevi (TCY 125).

006) Halil Yıldırım, 09.04.1996, Isparta Kapalı Cezaevi. Taammüden iki kişiyi öldürmek, kasten adam öldürmek ve kardeşini öldürmek (TCY 450).

007) Taner Keleşoğlu, 03.07.1996, Kars Cezaevi. Emniyeti suistimal, suçunu gizlemek için 3 kişiyi taammüden öldürmek ve kasten adam öldürmek.

008) Sinan İyit, 28.08.1996, Yozgat E Tipi Cezaevi. (TCY 125)

009) Ali Osman Köse, 28.08.1996, Ankara Kapalı Cezaevi. T.C. Anayasasının tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya cebren teşebbüs (TCY 146).

- 010) **Rabbena Hanedar**, 28.08.1996, Ankara Kapalı Cezaevi. (TCY 146)
- 011) **Hasan Şahingöz**, 28.08.1996, Ankara Kapalı Cezaevi. (TCY 146)
- 012) **Ali Nazik**, 28.08.1996, Ankara Kapalı Cezaevi. (TCY 146/1)
- 013) **Murat Katrağ**, 28.08.1996, Ermenek Özel Tıp Kapalı Cezaevi. (TCY 450/7)
- 014) **İsmail Özdemir**, 08.11.1996, Giresun Cezaevi. (TCY 495/1, 497/1, 450/9, 448)
- 015) **Coşkun Öztürk**, 08.11.1996, Metris Cezaevi. (TCY 450/7, 450/9)
- 016) **Hasip Mehmet Atay**, 12.12.1996, Gaziantep E Tipi Kapalı Cezaevi. (TCY 450)
- 017) **Mehmet Arı**, 03.02.1997, Manisa E Tipi Kapalı Cezaevi. (TCY 450/7-4)
- 018) **Ekrem Gökçe**, 03.02.1997, Akhisar Kapalı Cezaevi. (TCY 450/7-9)
- 019) **Kadir Şahin**, 17.02.1997, Eskişehir Kapalı Cezaevi. (TCY 479/2, 522/1, 450/9)
- 020) **Mürsel Girgin**, 17.02.1997, Eskişehir Kapalı Cezaevi. (TCY 479/2, 522/1, 450/9)
- 021) **Selami Özcan**, 16.05.1997, Yozgat Kapalı Cezaevi. (TCY 146/1)
- 022) **Aziz Varkan**, 05.06.1997, Iğdır Kapalı Cezaevi
- 023) **Nadir Şenol**, 05.06.1997, Iğdır Kapalı Cezaevi. (TCY 450/4-10)
- 024) **Halil Güneş**, 19.06.1997, Halfeti Kapalı Cezaevi. (TCY 450/11)
- 025) **Erol Özpolat**, 19.06.1997, Çankırı Kapalı Cezaevi. (TCY 146/1)
- 026) **Celal Atalay**, 01.10.1997, (TCY 498, 522, 495/1, 450/9).
- 027) **Birsan Güngören**, 01.10.1997, (TCY 498, 522, 495/1, 450/9).
- 028) **Yaşar Akan**, 10.11.1997, Adana Askeri Cezaevi.
- 029) **Cüneyt Erengül**, 10.11.1997, Adana Askeri Cezaevi. (TCY 450/9)
- 030) **Adil İnandı**, 10.03.1998, Maraş E Tipi Cezaevi. (TCY 450/5)
- 031) **Mehmet Pesci**, 10.03.1998, Iğdır Cezaevi Taammüden adam öldürmek ((TCY 450/4)
- 032) **İbrahim Çınar**, 12.03.1998, Antalya Cezaevi. (TCY 450/9)

- 033) **Cemal Çakmak**, 20.03.1998, Ankara Kapalı Cezaevi. (TCY 146/1)
- 034) **Kemal Gömi**, 14.04.1998, İstanbul Kapalı Cezaevi. (TCY 146/1)
- 035) **Süleyman Güney**, 22.04.1998, Nevşehir Kapalı Cezaevi. (TCY 146/1)
- 036) **Burhanettin Duman**, 30.11.1998, Ankara Kapalı Cezaevi. (TCY 450/9)
- 037) **Aslan Kaya**, 01.12.1998, Diyarbakır E Tipi Kapalı Cezaevi. (TCY 125)

b) Yargıtay Aşamasındaki Ölüm Cezaları

1998 yılında Yargıtay tarafından onaylanan ölüm cezalarının büyük çoğunluğunu da, DGM tarafından verilen cezalar, yani "devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar"la ilgili mahkûmiyet kararları oluşturdu.

TİHV'in 1998 yılında Yargıtay aşamasında olduğunu belirlediği ölüm cezası dosyaları, şu kişilerle ilgili: ²

- 038) **Cemalettin Cenap Arıcı**-PKK-Diyarbakır DGM
- 039) **Nimet İğraç**-PKK-Kayseri DGM
- 040) **Muhammed Taşdemir**-PKK Kayseri DGM
- 041) **Mehmet Sinci**-PKK-Kayseri DGM
- 042) **Hüsnü Özcan**-PKK-Kayseri DGM
- 043) **Ahmet Gülmezoğlu**-PKK-Kayseri DGM
- 044) **Abdullah Sönmez**-PKK-Kayseri DGM
- 045) **Abbas Alkan**-PKK-Kayseri DGM
- 046) **Selahattin Mete**-PKK-İzmir DGM
- 047) **Kasım Karataş**-PKK-İzmir DGM
- 048) **İsmail Tartan**-Adli-Urfa Ağır Ceza Mahkemesi
- 049) **Yıldırım Arıcan**-PKK-Kayseri DGM
- 050) **Abdurrahman Tekgöz**-Adli-Antalya Ağır C. M.
- 051) **Hasan Alapan**-Adli-Denizli Ağır Ceza Mahkemesi
- 052) **İsmail Doğruer**-TİKKO-İstanbul DGM
- 053) **Hasan Kadem**-Adli-Bakırköy Ağır Ceza Mah.
- 054) **Hüseyin Kıran**-TDKP-Erzincan DGM
- 055) **Metin Dere**-TİKKO-İstanbul DGM
- 056) **İzzettin Ekren**-PKK-İzmir DGM
- 057) **Çeknaz Ekren**-PKK-İzmir DGM
- 058) **Sabri Keve**-PKK-İzmir DGM
- 059) **Celal Türk**-PKK-İzmir DGM
- 060) **Yusuf Çubuk**-PKK-İzmir DGM
- 061) **Salih Gün**-PKK-İzmir DGM
- 062) **Zübeyir Paksoy**-PKK-İzmir DGM

² DGM tarafından ölüm cezasına mahkum edilenlerden PKK üyesi olmakla suçlananlar Türk Ceza Yasasının 125., diğer örgütlere üye olmakla suçlananlar ise 146/1 maddesine göre yargılanıyor.

- 063) Yusuf Akbaba-PKK-İzmir DGM
 064) Mehmet Darga-PKK-İzmir DGM
 065) Türkan İpek-PKK-İzmir DGM
 066) Coşkun Coşar-Adli-Burhaniye Ağır Ceza Mah.
 067) Ömer Gök-Adli-Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi
 068) Zana Mazak-PKK-Ankara DGM
 069) Metin Şahin-PKK-Ankara DGM
 070) Cumali Karsu-PKK-İstanbul DGM
 071) Enver Özek-PKK-İstanbul DGM
 072) Fatma Tunç-PKK-İzmir DGM
 073) Nuri Akbulut-PKK-İzmir DGM
 074) Mehmet Nuri Özen-PKK-İzmir DGM
 075) Hasan Aşkın-PKK-İzmir DGM
 076) Hilmi Yaşlı-Adli-Adana Ağır Ceza Mahkemesi
 077) Nadir Kalkan-PKK-İzmir DGM
 078) Ahmet Güven-PKK-İzmir DGM
 079) Ramazan Akdağ-PKK-İzmir DGM
 080) Kadri Sönmez-PKK-İzmir DGM
 081) Hüseyin Güçlü-PKK-İzmir DGM
 082) Bayram Kaymaz-PKK-İzmir DGM
 083) Fikri Demirci-PKK-İzmir DGM
 084) Resul Köse-Adli-Bandırma Ağır Ceza Mahkemesi
 085) Cafer Tayyar Bektaş-TİKKO-Ankara DGM
 086) Önder Mercan-TİKKO-Ankara DGM
 087) Önder Gençtaş-TİKKO-Ankara DGM
 088) Taci Nergis-Adli-Bandırma Ağır Ceza Mah.
 089) İsmet Özdemir-DHKP/C-Ankara DGM
 090) Mahmut Soner-DHKP/C-Ankara DGM
 091) Selahattin İrez-Adli-Bakırköy Ağır Ceza Mah.
 092) Harun Arslan-Adli-Adana Ağır Ceza Mah
 093) Bayram Yaruk-PKK-Adana DGM
 094) Metin Mıcık-Adli-Kastamonu Ağır Ceza M.
 095) Mehmet Fidancı-Hizbullah-Diyarbakır DGM
 096) Mehmet Sıddık Biçer-Hizbullah-Diyarbakır DGM
 097) Adem Kepenklioğlu-TİKB-İstanbul DGM
 098) Turhan Tarakçioğlu-TİKB-İstanbul DGM
 099) Mehmet Hakan Canpolat-TİKB-İstanbul DGM
 100) Türkan Yüksel-PKK-Adana DGM
 101) Adnan Yalçın-PKK-Adana DGM
 102) Mehmet Yamaç-PKK-Adana DGM
 103) Metin Dikme-DHKP/C-İstanbul DGM
 104) Yasemin Okuyucu-DHKP/C-İstanbul DGM
 105) Bayram Kaya-DHKP/C-İstanbul DGM
 106) Abdurrahim Akalp-PKK-Ankara DGM

- 107) Sait Oral Uyan-TKP-ML-İstanbul DGM
 108) Çağatay Çelikel-Adli-Bakırköy Ağır Ceza M.

Çağatay Çelikel

"27 Nisan 1995 tarihinde İstanbul'un Çatalca ilçesinde Gülcan Özgündüz'ü tülle boğarak öldürdüğü ve altınlarını çaldığı" suçlamasıyla yargılanan Çağatay Çelikel ölüm cezasına mahkûm oldu. İstanbul Bakırköy 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 14 Ocak günü sonuçlanan davada, Çağatay Çelikel'e yardım ettiği ileri sürülen Necip Günay'a ise 30 yıl 8 ay hapis cezası verildi.

İsmet Özdemir ve Mahmut Soner

Ankara'nın Zafertepe mahallesinde 22 Temmuz 1996 tarihinde, 2 polisi yaraladıkları iddiasıyla 15 kişi hakkında açılan ve 15 ay süren dava Ankara 2. DGM'de 21 Ocak günü sonuçlandı. Duruşmada ilk olarak "Seyranbağları'nda bir polis otosunun taranması eylemini gerçekleştirdiği ve DHKP/C üyesi olduğu" (TCY 146/1) öne sürülen İsmet Özdemir, esas hakkındaki savunması yaptı. Özdemir, ifadesinin işkence altında alındığını, DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel'in işkenceye ortak olduğunu, dosyada somut delillerin bulunmadığını söyledi. Özdemir, "Bu dava siyasi polisin hazırladığı asılsız bir fezleke ile açılmıştır. Savcı polisle işbirliği yapmıştır. Mahkemeniz de buna göz yummuştur. Türkiye'de yargının bağımsız olmadığı kanıtlandı. Savcı Mete Öztürk İstanbul'da 'yargı bağımsız değil' dediği için yargılandı ve beraat etti. Eski Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden de yargının bağımsız olmadığını söyledi" dedi. İsmet Özdemir, son sözlerinin sorulması üzerine de, "Kontrgerillanın mahkemesinin hiçbir kararını kabul etmiyorum" dedi.

Diğer tutuklular da, suçsuz olduklarını, örgütle ilişkilerinin olmadığını ve komploya uğradıklarını söylediler. 16 yaşındayken tutuklanan Ferhat Mete son sözünü söylerken, "Örgüt üyesi olduğu iddia edilen kişiyle tutuklanmamdan 25 gün önce tanıştığım ve örgüte girdiğim iddia ediliyor. Bana yüklenen iki suç da örgüt üyesi ile tanıştığım iddia edilen tarihten iki ay öncesine rastlıyor. Bu nasıl iş anlamadım. Ben 16 yaşındayken, derneğe üye olamıyorum, kimliksiz kahveye giremiyorum, örgüte nasıl girerim? İfadelerim işkence ile alınmıştır. Buna göre karar verilsin" dedi.

Dava sonucunda, İsmet Özdemir ve Mahmut Soner TCY 146/1. maddesi uyarınca ölüm cezasına mahkûm oldu.

Selahattin İrez

"İstanbul Çatalca'da 26 Mart 1996 tarihinde Mehmet Akbaş (58) ve Ümmü Akbaş (56) adlı kişileri öldürdüğü"

(TCY 450) iddiasıyla yargılanan Selahattin İrez, Bakırköy 1. Ağır Ceza Mahkemesinde 19 Şubat günü yapılan duruşmada, "iki kişiyi öldürdüğü" için iki kez ölüm cezasına, hırsızlık iddiasıyla da 10 yıl hapis cezasına mahkûm oldu.

Harun Arslan

1996 yılında "Hamide Çulha adlı çocuğu tecavüz ettikten sonra öldürdüğü" (TCY 450/3) iddiasıyla Adana 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan Harun Arslan, 5 Mart günü yapılan duruşmada ölüm cezasına mahkûm oldu.

Bayram Yaruk

Adana'da 25 Ekim 1996 tarihinde gerçekleştirilen bombalı intihar saldırısını planladığı iddia edilen Bayram Yaruk, ölüm cezasına mahkûm oldu. Adana DGM'de 24 Mart günü sonuçlanan davada, İbrahim Aksoy ömür boyu, İmam Dülçek 15 yıl, Nezir Taş 12 yıl 6 ay, Mustafa Aydın, Hamza Pirinç, Abdullah Ülkü ve Agit Timur da 3 yıl 9'ar ay hapis cezasına mahkûm oldu. Leyla Kaplan adlı PKK militanının Adana Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü'ne düzenlediği intihar saldırısında, kendisiyle birlikte 3'ü polis 4 kişi ölmüştü.

Metin Mıcık

Kastamonu'da 1995 yılında "hırsızlık amacıyla iki kişiyi öldürdüğü" (TCY 450/7) iddiasıyla yargılanan Metin Mıcık, Kastamonu Ağır Ceza Mahkemesinde 26 Mart günü yapılan duruşmada ölüm cezasına mahkûm edildi.

Mehmet Fidancı, Mehmet Sıddık Biçer

"1992 yılı Haziran ayında Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Yolaç köy camisinde dokuz kişinin öldürülmesi, üç kişinin de yaralanması eylemine katıldıkları" ve "PKK üyesi oldukları" (TCY 125) iddiasıyla yargılanan 5 sanıktan Mehmet Fidancı ve Mehmet Sıddık Biçer ölüm cezasına mahkûm oldu.

1 Nisan günü Diyarbakır DGM'de görülen duruşmada avukatlar Nevzat Güven ve Sedat Çınar, müvekkillerinin 6 yıldır cezaevinde tutulduğunu ve olayla ilgilerinin olmadığını belirterek mağduriyetlerinin göz önüne alınıp tahliyelerini talep ettiler. Duruşmada son sözleri sorulan köylüler, suçsuz olduklarını, söz konusu öldürme eylemlerinin PKK ile Hizbullah örgütleri arasındaki bir çatışma olduğunu, kendilerinin her iki örgütle de ilişkileri bulunmadığını savundular ve beraatlerini istediler.

Davadan sonra sanık avukatlarından Sedat Çınar, doğru bir yargılamanın yapılmadığını belirterek, "Biz tanıkların dinlenmesini istedik. Olay yerinde keşiflerin yapılmasını talep ettik. Mahkeme heyeti daha köyde kaç tane cami olduğunu bilmiyor. Köyde 2 cami var diyor. Oysa cami sayısı bir tanedir. Müvekkillerimizin örgütle herhangi bir

bağlantıları söz konusu değildir. Kendileri hakkında daha önce bu yönlü bir bulgu da yok. Yargılama AİHS'e aykırıdır" şeklinde konuştu. Sonuçlanan davada, Mehmet Fidancı ve Mehmet Sıddık Biçer'e ömür boyu hapis, Nevzat Gülenyüzlü'ye ise 3 yıl 9 ay hapis cezası verildi. Nevzat Gülenyüzlü tahliye edildi.

Adem Kepenklioğlu, Turhan Tarakçioğlu, Mehmet Hakan Canpolat

"TİKB üyesi oldukları ve itirafçı Adil Özbek ile Ömer Demirbağ adlı kuyumcuyu öldürdükleri" (TCY 146) iddiasıyla Adem Kepenklioğlu, Turhan Tarakçioğlu ve Mehmet Hakan Canpolat ölüm cezasına mahkûm oldu. İstanbul DGM, 3 Nisan günü yapılan duruşmadan sonra açıkladığı kararında, "sanıkların gerçekleştirdikleri eylemlerden pişmanlık duyduklarına ilişkin kanaat oluşmadığı" gerekçesiyle indirim maddesi uygulamayı öngörmedi.

Hilmi Yaşlı

1997 yılında Adana'da "Nuray Karabulut adlı kadını öldürdüğü" iddiasıyla 3 Şubat günü hakkında ölüm cezası istemiyle dava açılan Hilmi Yaşlı, 4 Haziran günü yapılan duruşmada emniyette verdiği ifadesinin işkence altında aldığını belirterek, hakkındaki suçlamaları reddetti. Olay günü televizyon anteni tamir etmek için apartmanın damına çıktığını ve aleyhinde delil olarak gösterilen yanağındaki izlerin bundan kaynaklandığını söyledi. Bu ifadelerin ardından da "Ben suçsuzum, tahliyemi istiyorum" dedi. Adana 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada Hilmi Yaşlı ölüm cezasına mahkûm oldu.

Metin Dikme, Yasemin Okuyucu, Bayram Kaya

İstanbul DGM'de "DHKP-C üyesi oldukları ve İstanbul DGM eski Başsavcısı Yaşar Günaydın ile emekli Orgeneral Adnan Ersöz'ün de aralarında bulunduğu 12 kişiyi öldürdükleri" iddiasıyla yargılanan Metin Dikme, Yasemin Okuyucu ve Bayram Kaya, 26 Haziran günü yapılan duruşmada "Devletin anayasal düzenini silah zoruyla yıkmaya teşebbüs ettikleri" iddiasıyla (TCY 146/1) ölüm cezasına mahkûm edildiler.

Cafer Tayyar Bektaş, Önder Mercan ve Önder Gençarlan

"TİKKO üyesi oldukları ve 20 Kasım 1996 tarihinde Havva Bayar adlı polis memuru ile kardeşi Hatice Bayar'a silahlı saldırı düzenledikleri" iddiasıyla ölüm cezası istemiyle yargılanan Cafer Tayyar Bektaş, Önder Mercan ve Önder Gençarlan Ankara DGM'de yargılandı. 23 Eylül günü sonuçlanan davada, Cafer Tayyar Bektaş, Önder Gençarlan ve Önder Mercan ölüm cezasına mahkûm oldu.

c) Mahkeme Kararları

1998 yılında da, ölüm cezası kararlarının çoğunu DGM'ler verdi. 1998 yılında verilen ölüm cezalarının bazıları, ömür boyu hapis cezasına çevrildi.

Ayfer Ercan, TKEP/L üyesi olduğu ve 26 Temmuz 1995 tarihinde İstanbul Bakırköy'de İsmet Yiğit adlı polisi öldürdüğü" iddiasıyla İstanbul DGM'de ölüm cezasıyla yargılandı. 26 Şubat günü yapılan duruşmada, yakalandığında başka bir örgütün üyesi olarak sorgulandığını ancak arkadaşı Tarık Ziya Yıldırım'ın kendi üyesi olduğunu açıklaması üzerine, TKEP/L'ye dahil edildiğini söyledi. Yıldırım ile arkadaşlığının duygusal boyutta olduğunu belirten Ercan, onun örgütsel faaliyetlerine karışmadığını söyleyerek, "Bir örgütün üyesi nasıl olunur, onu bile bilmiyorum" dedi. Savunmasında, Yıldırım'ın yaralı olduğu halde, polisler tarafından hastaneye götürülmemekle ölüme terk edildiğini belirten Ercan, şöyle konuştu: "Polisler, Tarık'ı üzerinde bulunan ve emniyet pimi çıkmış el bombası nedeniyle, bomba uzmanlarının bulunduğu Vatan caddesindeki binaya götürdüklerini söylüyorlar. Bu doğru değil. Polisler, ölen arkadaşlarının intikamını almak için Tarık'ı bile bile ölüme terk etmiş ve olayın en önemli tanığını ortadan kaldırmıştır. Olaya fail yaratma kaygısı içinde de beni suçlamışlardır." Ercan, savcının esas hakkındaki görüşünde kendisi hakkında örgüt üyesi olduğuna dair bir şey belirtmediğini de kaydetti. Ayfer Ercan'a, 5 Mayıs günü yapılan duruşmada ömür boyu hapis cezası verildi.

"15 Eylül 1997 tarihinde Gaziantep'te düzenlenen sanayi fuarında, Müjde Kitabevi'ne ait standa bomba yerleştirerek bir çocuğun ölümüne ve 19 kişinin yaralanmasına neden oldukları" iddiasıyla Hamit Altun, Şehmus Aslan, Burhan Kara ve Şahmerdan Sarı hakkında açılan davaya Adana DGM'de Şubat ayında devam edildi. Davada radikal İslamcı Vasat örgütünün lideri olduğu iddiasıyla yargılanan Şahmerdan Sarı ve Mehmet Yıldırım ile Burhan Kara için ölüm cezası istenirken, diğer sanıklar için 5 ile 10 yıl arasında değişen hapis cezaları istendi. Ayrıca söz konusu kişilere patlayıcı madde verdiği iddia edilen polis memuru Halil Yıldız da, duruşmaya katılarak ifade verdi. Yıldız, "gözaltı süresince işkence gördüm. Cinsel organıma elektrik verdiler. İşkence sırasında şuuru kaybettim ve bana bir kağıt imzalatıldılar" dedi.

Dava Adana DGM'de 8 Eylül günü sonuçlandı. Davada, ölüm cezası istemiyle yargılanan sanıklardan Mehmet Kurt'a ömür boyu, Şahmerdan Sarı'ya 18 yıl 9 ay, Abdülmelik Altun, Burhan Kara ve Mehmet Yıldırım'a 12 yıl 6'şar ay hapis cezası verildi. Adana DGM, Halil Yıldız (polis), Faruk Öztürkoglu ve Hakan Elçen'e de 3

yıl 9'ar ay hapis cezası verdi. 24 sanık ise beraat etti.

İran'ın rejim karşıtı Halkın Mücahitleri Örgütü Fransa sorumlusu Zehra Racabi ile örgütün Direniş Komitesi üyesi Ali Panah Moradi, Fatih'te bir dairede 21 Şubat 1996 günü Savama ajanlarıca öldürülmüştü. "Bu eylemi organize ettiği" iddiasıyla yakalanan İranlı Reza Merzeger Masoumi, İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesince 24 Ocak 1997'de 33 yıl 4 ay ağır hapis cezasına çarptırıldı. Ancak Yargıtay kararı bozdu.

İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde, 3 Haziran günü görülen duruşmada mahkeme heyeti, sanık Masoumi'yi, "taammüden adam öldürmek" (TCY 450/4) suçundan 2 kez ölüm cezasına çarptırdı. Sonra ölüm cezalarını 2 kez ömür boyu ağır hapis cezasına indiren mahkeme heyeti, aynı nitelikte 2 cezanın olması nedeniyle ömür boyu ağır hapis cezalarından birini bir yıl süreyle geceli-gündüzlü hücre hapsine dönüştürdü.

Masoumi, kendisinin de Halkın Mücahitleri Örgütü üyesi olduğunu, İran'da Savama ajanları tarafından yakalanarak ailesini öldürme tehdidiyle çift taraflı çalışmaya zorlandığını söyledi. İki yöneticinin İstanbul'a geldiğini Savama ajanlarına bildirdiğini ve birlikte eve gittiklerini belirten Masoumi, "Bana öldürmeyeceklerini, sadece sorgulayacaklarını söylemişlerdi" dedi.

"DHKP/C'ye üye oldukları ve örgüt adına 2'si polis 3 kişinin öldürülmesinden sorumlu oldukları" iddia edilen 32 kişiden 16'sı, 3 yıl 9 ay ile ömür boyu hapis arasında değişen ağır hapis cezasına çarptırılırken, 16 kişi delil yetersizliğinden beraat etti. İstanbul 1. DGM'de 17 Nisan günü yapılan duruşmaya tutuklu yargılanan Kadir Kaya, Mehmet Kayıhan, Ali Ateş, İsmet Ünver, Hüseyin Çelik, Muhammet Gücüm, Seyit Gülmez, Şefenur Tezgel, Aydan Odabaş, Gülperi Özen, Fatma Güzel, Ayla Özcan ve Ural Eroğlu katıldı. Duruşmada Kadir Kaya, Mehmet Kayıhan, Ali Ateş, İsmet Ünver, Hüseyin Çelik ve Muhammet Gücüm "Anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmeye kalkıştıkları" iddiasıyla ölüm cezasına çarptırıldılar. Mahkeme ölüm cezasına çarptırılanların cezasını, hafifletici sebepleri göz önüne alarak ömür boyu hapis cezasına çevirdi. Mahkeme, Tezgel, Odabaş, Özen, Güzel, Özcan, Eroğlu ve İhşan Cibelik'i 12 yıl 6 ay ağır hapis, Seyit Gülmez (kararla birlikte tahliye edildi), Şükrü Özdemir ve Muzaffer Aktaş'ı da 3 yıl 9 ay ağır hapis cezasına mahkum etti.

"Sekiz yıllık kesintisiz eğitim için toplanan parayı vermemek için Vasıf Çınar İlköğretim Okulu Müdürü Fevzi Polat'ı bıçaklayarak öldürdüğü" öne sürülen imam Hacı Ömer Arayıcı'nın ölüm istemiyle yargılanmasına devam edildi. Ekim ayında yapılan duruşmada esas hakkındaki

görüşünü bildiren Cumhuriyet Savcısı, sanık Arayıcı'nın savunmasında okul müdürünü eşiyle ilişkisi olduğu gerekçesiyle öldürdüğünü söylediğini belirtti. Savcı, Arayıcı'nın tüm savunmasını bu ilişki üzerine kurduğunu, söz konusu ilişkinin kanıtlanamadığını söyledi. Esas hakkındaki görüşünde, "Belirli bir kültür almış ve din adamı olan sanık, bu görüşmeye giderken olayda kullandığı bıçağı yanına almış ve görgü tanıklarının anlatımına göre maktule aniden saldırarak öldürmüştür" diyen Cumhuriyet Savcısı, sanık imam Arayıcı'nın "taammüden adam öldürmek" (TCY 450/4) suçundan ölüm cezasına çarptırılmasını istedi. Savcı, öldürülen kişinin kamu görevlisi olması nedeniyle Arayıcı hakkında TCY'nin 450/11. maddesi uyarınca ikinci kez ölüm cezası istedi.

Kasım ayında yapılan duruşmada, esas hakkındaki görüşe karşı savunması alınan Arayıcı, meydana gelen olaydan dolayı pişman olduğunu ve bunu tasarlayarak gerçekleştirmediklerini, Fevzi Polat'ın söz ve davranışlarının olaya yol açtığını öne sürdü. Arayıcı'nın avukatı Ünal Güler, "müvekkilinin suçu kendi nefesine yönelik haksız taarruzu engellemeye çalışırken kasıt olmaksızın ve ağır tahrik altında işlediğini" öne sürdü. Mahkeme heyeti, Arayıcı'yı "tasarlayarak devlet memurunu görevi sırasında öldürmek" suçundan önce ölüm cezasına çarptırdı. Bu ceza, daha sonra sanığın "mahkemedeki iyi hali göz önüne alınarak" (TCY 59) ömür boyu ağır hapse çevrildi.

d) Ölüm Cezası İstemiyle Yargılananlar

Almanya'da yaşayan Yeşiller Partisinin Göçmenler ve Sığınmacılar Grubu Sözcüsü Ozan Ceyhun'un, 1980 yılında meydana gelen bir öldürme olayıyla ilgili olarak yargılanmasına Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesinde 8 Mayıs günü devam edildi. Ozan Ceyhun hakkında 18 yıl sonra açılan davada, TCY 146/1 maddesi uyarınca ölüm cezası istendi. Daha önce bu olayla ilgili olarak İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesinde dava açıldığını ve davada yargılanan iki sanığın beraat ettiğini belirten Ceyhun'un avukatı Hans Wolfgang Euler, 6 Mayıs günü Almanya'da konuyla ilgili bir basın toplantısı yaptı. Söz konusu olayla ilgili olarak müvekkili hakkında daha önce takipsizlik kararı verildiğine dikkat çeken Euler, yıllar sonra yeniden dava açıldığını ve gıyabi tutuklama kararı verildiğini belirterek, bu kararın kaldırılmasını istedi. 8 Mayıs günü görülen duruşmada gıyabi tutuklama kararı kaldırıldı.

Ozan Ceyhun, Türkiye'nin Interpol aracılığıyla tutuklama istemi üzerine Almanya'da gözaltına alınmıştı. Almanya'dan iadesi istenen Ceyhun, kısa bir gözaltı süresinin ardından polis tarafından serbest bırakılmıştı.

Ceyhun gözaltı olayından sonra yaptığı açıklamada, "Türkiye, haberim olmayan bir suçtan dolayı Interpol aracılığıyla yakalanmamı ve iademi istemiş. Adam öldürmek ve yasadışı örgüt üyesi olmakla suçlanıyordum. Suçun işleniş tarihi de 1980 yılıymış. Aradan 18 yıl geçmiş. Bugüne kadar bana bu konuyla ilgili bir tek bildirimde bulunulmadı. Avrupa parlamenterliğimin gündeme geldiği bir dönemde, Türkiye'den böylesi bir talep geldi" demişti. Ceyhun'un avukatı Euler, 6 Mayıs günü yaptığı basın açıklamasında, müvekkilinin iddia edilen olaydan 18 yıl sonra "sahte bilgilerle kaleme alınmış uluslararası bir taleple" gözaltına alındığını belirterek Interpol'ün kırmızı bülteninde suçunun cezasının 10 yıl olarak yazıldığını vurguladı.

Bültende Ceyhun'a yönelik ölüm cezası isteminin saklandığını öne süren Avukat Hans Euler, "Uluslararası tutuklama talebinin sahte bilgilerle kaleme alınması suçlaması Türk adaletine yönelik bir suçlama değil. Buna neden olan emniyet teşkilatı ve adli makamlarla çalışan bireylerine yöneliktir ve bu bireyler bu açıdan sorumluluk taşımaktadırlar" dedi. Euler, soruşturma sırasında Türk yasalarına aykırı davranan bu kişiler hakkında hukuki işlem yapılması gerektiğini söyledi.

21 Aralık 1997 tarihinde Edirne-İstanbul TEM Otoyolunda durdurdukları bir otobüste bulunan 6 kişiyi öldürdükleri gerekçesiyle, ikisi polis 6 kişi hakkında ölüm cezası istendi. Edirne Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, polis memuru Önder Topbaş, eski özel tim görevlisi Cemil Andırmak, Batılı seyahat şirketinin sahibi Gafur Çalışkan ile otobüste bulunan uyuşturucu maddelerin sahibi olduğu iddia edilen Selahattin Büyüköztekin, Nurullah Körken ve Cavit Demircan hakkında ölüm cezası istendi. İddianamede, Önder Topbaş ve Cemil Andırmak'ın "birden çok kişiyi tasarlayarak öldürmek" (TCY 450/5), diğer sanıkların da "öldürmeye azmettirmek" iddiasıyla ölüm cezasına mahkûm edilmesini istedi. İddianamede, Gafur Çalışkan'ın sahibi olduğu bir otobüste eroin yakalanması üzerine, ihbarcı olduklarından kuşku duyulan altı kişinin öldürüldüğü ileri sürüldü.

Dava, 9 Mart günü Edirne 1. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada ifade veren sanık polis Önder Topbaş, emniyet ifadesinin işkence ile alındığını söyleyerek, "Ben polisim ve polis, herhangi bir şeyden suçlanan polise daima işkence yapar. Eşime tecavüz edeceklerini söylediler, inanmadım. Ama şubeye getirildiğini öğrenince verilen ifadeyi imzaladım" dedi. Eski özel tim görevlisi Cemil Andırmak da, ifadesinin işkence ile alındığını söyledi. Andırmak, yargıcın, "polis, polise

işkence yapar mı?” sorusuna “Ben keşke İstanbul polisinin eline düşeceğime, PKK’nin eline düşseydim. Ben işkence yapmadığım için polislik mesleğini bıraktım” yanıtını verdi (bkz. s. 51).

Ankara DGM Savcılığı, bir öğrenci hakkında ölüm ve bir öğrenci hakkında da ağır hapis cezası istemiyle dava açtı. İddianamede, “Ankara DGM tarafından “TBMM’de pankart açtukları ve yasadışı örgüt üyesi oldukları” iddiasıyla hapis cezasına mahkûm edilen 8 öğrencinin temyiz duruşması sırasında Ankara Kızılay’da yapılan gösteri (17 Aralık 1997) sırasında “bir polisin silahını gasp ettiği” ileri sürülen İbrahim Güllü hakkında ölüm cezası istendi. Ankara DGM Savcılığı, İbrahim Güllü’nün “Devrimci Sosyalist İşçi Hareketi (DSİH) üyesi olduğu ve gösteri sırasında Yüksel caddesinde Yusuf Akar, Ayhan Koç ve Onur Dikmen’le birlikte, Aydın Karaçoban adlı sivil polisi dövdüğü ve silahını aldığı” ve “Anayasal düzeni cehren değiştirmek” (TCY 146/1) iddiasıyla ölüm cezasına mahkûm edilmesini istedi. İddianamede diğer sanık Murat Akyıldız’ın ise, TCY’nin 168/2 ve “Terörle Mücadele Yasası” uyarınca 15 yıla 22 yıl 6 ay arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Gösteri nedeniyle Ankara DGM Savcılığı tarafından 6’sı tutuklu 24 öğrenci hakkında açılan dava, “görevsizlik” kararıyla Asliye Ceza Mahkemesine gönderilmişti. 25 Ocak günü Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada tutuklu öğrenciler tahliye edilmişti.

İbrahim Güllü hakkında ölüm cezası istemiyle açılan dava 25 Şubat günü başladı. Ankara DGM’de yapılan duruşmada İbrahim Güllü, iddiaları reddetti. Polis memuru Aydın Karaçoban’ın, “sanığı emniyette 20 kişinin arasında teşhis ettiği”ni söylemesi üzerine de İbrahim Güllü, emniyette teşhis işlemi yapılmadığını belirtti. Mahkeme Başkanı Okyay, Güllü’ye, 10 Aralık 1997 tarihinde Bursa’da DSİH üyesi olduğu iddiasıyla gözaltına alınan ve 12 Aralık 1997 tarihinde Ankara Terörle Mücadele şubesinde “intihar ettiği” iddiasıyla cesedi ailesine teslim edilen Kaldıraç dergisi yazarı ve üniversite öğrencisi Burhanettin Akdoğdu’yu tanıyıp tanımadığını sordu. Güllü’nün Akdoğdu’yu liseden tanıdığını söylemesi üzerine Okyay, Akdoğdu’nun kardeşi Kenan Akdoğdu’nun tanık olarak dinlenmesini istedi. Canan Akdoğdu, Güllü’yü tanımadığını ve yaşamını yitiren kardeşinin de hiçbir örgütle ilişkisinin olmadığını belirterek, “Gözaltına alındığı gün evimize getirildi. Yapılan aramada polisler evimizde bir tabanca bulduklarını iddia ettiler. Kardeşim o zaman sağdı. Bir gün sonra ise bize kardeşimin kendisini astığını iddia ederek cesedini verdiler” dedi.

Avukat Kazım Genç, dava dosyasında müvekkili aleyhinde hiçbir kanıt bulunmadığını belirterek, dava dosyasında yakalama, ev arama ve yüzleştirme tutanaklarının bulunmadığını söyledi. Genç “bunların olmaması bilinçli olarak sağlanmıştı” dedi. Polisin “ben müdahale edince, benim polis olduğumu anlayıp silahımı aldılar” dediğini anımsatan Genç, bu nedenle ortada planlı bir eylem olmadığını, silahın alınmasının da spontane bir eylem olduğunu söyledi.

Müvekkilinin DSİH üyeliğinden yargılandığını, bunun TCY’deki karşılığının “yasadışı örgüte üye olmak” ile ilgili 168/1. madde olduğunu ifade eden Av. Genç, “yardım-yataklık” suçunun da TCY’de 169. maddede tanımlandığını anımsattı. Av. Genç, TCY 146’da tanımlanan ölüm cezası isteminin müvekkiline uygulanamayacağını belirterek, “müvekkilim olsa olsa basın açıklamasına katıldığı için Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet ile yargılanabilir. Onun da yeri Asliye Ceza Mahkemesidir. O yüzden görevsizlik kararı vermenizi talep ediyorum” dedi.

Davaya 23 Mart günü devam edildi. Ankara DGM’de yapılan duruşmada tanıklık yapan Köksal Kayısı adlı öğrenci, gösteriden iki gün sonra İbrahim Güllü’nün ifadesi üzerine gözaltına alındığını belirterek “Gözaltında üç gün tutuldum. Bu sırada İbrahim Güllü ile yüzleştirildim. Güllü, ‘silahı alıp Köksal’a verdim, o da alıp beline koydu’ dedi. Ama çok hırpalanmış görünüyordu” dedi. Vahide Akar ve Cem Yıldırım adlı öğrenciler de, olay günü, polisin müdahalesi üzerine kovalamaca yaşandığını, bu sırada Güllü’nün Harb İş Sendikası önünde gözaltına alındığını gördüklerini söylediler. Ankara DGM’de yapılan duruşmada İbrahim Güllü’nün tahliye istemi reddedildi.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e 18 Mayıs 1996 tarihinde İzmit’te suikast girişiminde bulunarak, Koruma Müdürü Şükrü Çukurlu ile Milliyet gazetesi muhabiri İhsan Yılmaz’ın yaralanmasına neden olan İbrahim Gümrükçüoğlu’nun ölüm cezası istemiyle yargılanmasına İstanbul DGM’de devam edildi. İstanbul DGM Cumhuriyet Başsavcılığınca hazırlanan iddianamede, İbrahim Gümrükçüoğlu’nun, “Cumhurbaşkanı’na suikaste tam teşebbüs” suçundan (TCY 156) ölüm, “Ateşli Silahlar Yasasına muhalefet” suçundan da 1 ile 3 yıl arasında hapis cezasına çarptırılması istendi. İddianamede, sanığın “Panokiman Noktural Hemoraji” (PNH) hastalığının, fiili işlediği zaman şuurunu veya hareket serbestisini tamamen veya kısmen ortadan kaldıracak surette etkili olup olmadığının takdiri de mahkemeye bırakıldı.

Haziran ayı başında Adli Tıp Kurumu, İbrahim Gümrükçüoğlu'nun "akıl hastası" olduğuna karar verdi. Adli Tıp Kurumu 4. İhtisas Dairesinin raporunda, Gümrükçüoğlu'nun kan rahatsızlığının, olay sırasında şuurunu tamamen ortadan kaldıracak düzeyde olduğu şeklinde görüş bildirildi. Gümrükçüoğlu'nun, müşahade altında tutulması gerektiği belirtilerek, hakkında "eylemi işlediği zaman bilincinin ya da davranışının özgürlüğünü tümüyle kaldıracak biçimde akıl hastalığına tutulmuş olan kimseye ceza verilmez" (TCY 46) hükmünün uygulanması gerektiği kaydedildi.

İbrahim Gümrükçüoğlu'nun akıl hastası olduğu gerekçeyle tahliyesine ve tedavi için hastaneye yatırılmasına karar verildi. Kararda sanığın akıl hastası olması nedeniyle ceza tertibine yer olmadığı kaydedilerek tahliye edildiği belirtildi. Ağustos ayında ise Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi tarafından İstanbul DGM'ye İbrahim Gümrükçüoğlu'nun "akıl hastalığı bulunmadığı" yönünde rapor gönderildi. Raporla ilgili kararı Yargıtay verecek.

Batman'da 1992-1997 yılları arasında "20 kişiyi öldürdükleri ve radikal İslamcı Hizbullah örgütünün İlim kanadına üye oldukları" gerekçesiyle dört kişi hakkında dava açıldı. Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından açılan davada, Lezgin Cangir ve Bilal Taş'a TCY 146 maddesi uyarınca ölüm, Salih Karadeniz ve Abdülhakim Cihangir'e de 20 yıla kadar hapis cezası verilmesi istendi. Dört kişinin yargılanmasına 15 Nisan günü Diyarbakır DGM'de başlandı. Davada sanıkların, "devletin anayasal düzenini değiştirerek dini esaslara dayalı bir devlet kurmak amacıyla silahlı faaliyette buldukları" iddia edildi. İstanbul DGM Savcılığı, Adana'da 13 Ağustos günü gözaltına alınan ve daha sonra tutuklanan Gülseren Özdemir (20) hakkında ölüm cezası istemiyle dava açtı. Davada, Gülseren Özdemir'in "28 Kasım 1997 tarihinde İstanbul'un Ümraniye ilçesi Dudullu mahallesi Alemdar caddesi üzerinde bir polis arabasına silahlı saldırı düzenleyerek İsmail Akkoyun adlı polislin öldürülmesi, Recep Aköner ve Arif Keçeci adlı polislerin yaralanması eylemine katıldığı ve PKK üyesi olduğu" iddia edildi. Polis tarafından arandığı için PKK tarafından kırsala gönderilmek istendiği, fakat kendisinin bunu kabul etmeyecek "intihar saldırısı düzenlemek istediği" iddia edilen Özdemir'in, "silah tutukluk yapmasaydı diğer ikisini de öldürecekim" dediği iddia edildi. Özdemir hakkındaki davanın, aynı gerekçeyle yargılanan Mehmet Çelik (ölüm cezası istemi), Şabeddin Yeşilmen (ölüm cezası istemi), Sıraç Çelik, Abdurrahim Bozdemir, Ayşe Arda, Hüseyin Göze, Metin Bozkurt, Hüseyin Çağlar (tutuksuz), Fethi

Yılmaz (tutuksuz) hakkındaki davayla birleştirileceği belirtildi. Gülseren Özdemir'in kardeşi Gülistan Özdemir (15), İstanbul'un Fatih semtinde 11 Şubat günü gerçekleştirilen ev baskınında polisler tarafından öldürülmüştü.

Azize Dünder hakkında, Diyarbakır DGM Savcılığı, "1997 yılında Siirt'in Pervari ilçesine bağlı Okçular köyünde koruculara ait bir koyun sürüsünü PKK militanlarına kaçırmak istediği" (TCY 125) iddiasıyla Nisan ayında ölüm cezası istemiyle dava açtı. 9 yaşında PKK'ye katıldığı iddia edilen Azize Dünder'in, Türkçe bilmediği için duruşmalarda tercüman aracılığıyla ifade verdiği öğrenildi. Azize Dünder hakkında birçok baskın ve öldürme eylemine katıldığı iddiasıyla ölüm cezası istendi.

"10 Nisan günü İstanbul Sultanahmet'te Halide Edip Adıvar parkına bomba koydukları ve PKK üyesi oldukları" iddia edilen 5 kişi hakkında İstanbul DGM Savcılığı tarafından Mayıs ayında dava açıldı. Davada, Özgür Gürbüz ve Müslüm Özçelik'in ölüm cezasına mahkûm edilmesi, Ulaş Tekir, Celal Beyan ve Figen Sayman adlı sanıklara da 4 yıl 6 aya kadar hapis cezası verilmesi istendi. Dava 6 Temmuz günü başladı. Duruşmada ifade veren Müslüm Özçelik ve Özgür Gürbüz, gözaltında tutuldukları süre içinde işkence gördüklerini söylediler. Özgür Gürbüz, Emniyet Müdürlüğünde askıya alındığını, elektrik verildiğini ve sürekli olarak ölümle tehdit edildiğini söyledi. 19 Ağustos günü devam edilen duruşmada, patlama sırasında parkta bulunan kişiler dinlendi. Tanıklar, bombayı kimin koyduğunu görmediklerini söylediler.

PKK'nin üst düzey yöneticilerinden Şemdin Sakık, kardeşi Arif Sakık ile birlikte, 13 Nisan günü Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığı timleri tarafından düzenlenen bir operasyonla Türkiye'ye getirildi. Şemdin Sakık ve Arif Sakık, 24 Nisan günü Diyarbakır DGM Savcılığına sevkedildi (bkz. s. 76).

Şemdin Sakık hakkında Mayıs ayı sonunda Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. İddianamede, Şemdin Sakık ve kardeşi Arif Sakık'a, TCY 125. maddesi uyarınca ölüm cezası verilmesi istendi. İddianamede, Şemdin Sakık'ın ölümle sonuçlanan çok sayıda eyleme katıldığı ve eylemler için emir verdiği belirtildi.

Sakık kardeşlerin yargılanmalarına 30 Haziran günü Diyarbakır DGM'de başlandı. Duruşmada, Sakık'ın avukatlarından Dilek İncesu, Doğan Zengin ve Sabahattin Korkmaz, tüm çabalarına karşın müvekkilleriyle görüşürülmediklerini bildirdiler. Avukatlar, durumu Adalet Bakanlığına şikayet etmeleri üzerine, Sakık'la 29 Haziran günü sadece bir saat süreyle görüşürüldüklerini anlattılar.

Davaya 3 Eylül günü devam edildi. Duruşmada, avukat-

larının kendisini savundukları için tehdit edildiğini belirten Sakık, avukatlarını azlettiğini açıkladı. Savunmasını kendisinin yapacağını belirten Şemdin Sakık, polis tarafından alınan ifadesini hâlâ görmediğini söyledi. Şemdin Sakık, kamuoyuna yansıyan ifadesinin düzmece olduğunu ve ifadede isimlerine yer verilerek suçlanan kişilerle ilgili bilgisi olmadığını açıkladı.

11 Kasım günü görülen duruşmaya Şemdin Sakık katılmadı. Duruşmada, Sakık'ın Pişmanlık Yasasından yararlanmak amacıyla mahkemeye verdiği dilekçe, yasa yürürlükte olmadığı için kabul edilmedi.

İstanbul'daki tarihi Mısır çarşısında 9 Temmuz günü meydana gelen patlamada 3'ü çocuk 7 kişi öldü, 127 kişi yaralandı. Olayla ilgili olarak 15 sanık hakkında Aralık ayı sonunda dava açıldı. İddianamede sanıkların, başta çarşının bombalanması olmak üzere, "1 Temmuz 1998 tarihinde Maltepe Askeri Gazinosuna bomba atılması, 4 Temmuz günü Küçükalyalı 50. Yıl Parkına bomba konulması, 28 Temmuz 1997 tarihinde Erdal Nayır adlı kişinin öldürülmesi" olaylarına karıştığı iddia edildi.

Pınar Selek'in, TCY 125 maddesi uyarınca, "Devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını devlet idaresinden ayırmak için silahlı eylem yapmak" suçundan ölüm cezası istemiyle yargılanmasına başlandı. Selek'le ilgili olarak aynı davada, daha önce de "bölücü örgüte üye olmak" ve "patlayıcı madde bulundurmak" suçlarından 22.5 yıla kadar hapis istemiyle dava açılmıştı.

Abdülmecit Öztürk, Kübra Sevgi, İsa Kaya ve Alaattin Öget hakkında da aynı madde uyarınca idam istendi. İddianamede, diğer sanıklardan Maşallah Yağan için ise, "Devletin bölünmez bütünlüğünü bozmak için silahlı çete oluşturmak" ve "insanların toplu olarak bulunduğu yere bomba atmak" suçlarından 21 yıldan 31 yıla kadar hapis cezası istendi. Sanıklar Ercan Alır, Baran Öztürk, Heval Öztürk ve Delibaş Arat'ın, 15 ila 22.5 yıl arasında hapis ile cezalandırılması istenen iddianamede; Erkan Öget, Menderes Öget, Ali Can Öget, Hasan Kılıçdoğan ve Suat Kayak'ın da, "Bu kişilere yardım ve yataklık etmek" suçundan 3 ila 5 yıl arasında hapis ile cezalandırılması talep edildi.

V.2 YARGISIZ İNFAZ

“Yargısız infaz uygulamaları”, daha önceki yıllara göre azalmakla birlikte 1998 yılında da sürdü. Güvenlik görevlilerinin, ev ve işyeri baskınları, “dur ihtarına” uymadığı gerekçesiyle insanlara ateş açma, çevreye rasgele ateş açma, sağ yakalayıp kurşuna dizme gibi uygulamaları sonucunda en az 80 kişi öldü, en az 29 kişi de yaralandı.

Yine daha önceki yıllarda olduğu gibi, yargısız infaz olarak adlandırılan uygulamalar nedeniyle güvenlik görevlileri hakkında açılan davalarda, bu tip uygulamalara karşı “caydırıcı” sonuçlar alınmadı. Açılan davalarda çoğu zaman, güvenlik görevlilerinin beraat etmesine ya da olası cezanın iyice azaltılmasına yol açacak yasa maddelerinin uygulanması istendi. Türk Ceza Yasasının 49. maddesi “suçun görev sırasında işlenmesi” halinde kamu görevlilerine ceza verilmemesini öngörüyor. Savcılıklar, 49. maddenin uygulanmadığı durumlarda güvenlik görevlileri hakkında “meşru müdafaa” ya da “asıl fail belirlenemeyecek şekilde adam öldürüldüğü” gerekçesiyle indirim uygulanmasını istediler.

Güvenlik görevlilerinin beraatıyla sonuçlanan davalara karşın, idari yargının, İçişleri Bakanlığını tazminat ödemeye mahkum ettiği olaylarla da karşılaşıldı. Örneğin,

İstanbul’un Hasköy semtinde 26 Kasım 1993 tarihinde basılan bir evde Selma Doğan ve Erol Yalçın adlı gençlerin öldürülmesi nedeniyle İçişleri Bakanlığı aleyhine açılan tazminat davasında, Bakanlığın Selma Doğan’ın annesi Sabiha Doğan’a 23 milyar 500 milyon lira maddi ve 500 milyon lira manevi tazminat ödemesine karar verildi. İstanbul 3. İdare Mahkemesinin kararında “polislin asli görevi olan halkı korumak ve suçlu olsa da sanığı yakalayarak adalete teslim etmeyi sağlaması ve bu şekilde olayın meydana gelmesini önleyici başka bir takım tedbirler alması gerektiği” belirtildi.

Lise öğrencisi Selma Doğan ve Erol Yalçın’ın öldürülmesi nedeniyle 8 polis hakkında 1994 yılında Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açılmıştı. Dava, 23 Mayıs 1995 tarihinde polislerin beraatıyla sonuçlanmıştı.

Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Metin Narin, tazminat kararı üzerine yaptığı açıklamada, “olayda polislin hangi amaçla hareket ettiğinin teyit edilmesi bakımından” İstanbul 3. İdare Mahkemesinin verdiği kararın önemli olduğunu söyledi. Narin “Mahkemenin karara ilişkin gerekçesinde bir çok infaz davasında belirttiğimiz gibi, ‘suçlu olsalar bile sağ yakalama yönünde bir çalışma yapılmayarak bilinçli ve sistemli olarak

Tablo 3. Yargısız İnfaz 1990-1998

	Ev ve işyeri baskınları	Göstericilere ateş açılması ¹	Dur ihtarı, rasgele ateş, yerinde infaz	Toplam
1991	22	32	44	98
1992	63	117	103	283
1993	57	23	109	189
1994	32	-	97	129
1995	21	26 ²	49	96
1996	42	4	83	129
1997	26	-	72	98
1998	15	-	65	80
TOPLAM	278	202	622	1.102

¹ 1992 yılında 94 kişi, 1993 yılında ise 3 kişi Newroz kutlamaları sırasında öldürüldü.

² İstanbul Gazi mahallesi ve Ümraniye olaylarında öldürülenler bu sayıya dahildir.

öldürülmüşlerdi' şeklindeki iddialarımızın doğruluğunu vurguluyor" dedi.

a) Yargısız İnfaz Davaları

*Gazi mahallesi-Ümraniye olayları*³

İstanbul'un Gaziosmanpaşa ilçesi Gazi mahallesi ve Ümraniye ilçesi 1 Mayıs (Mustafakemalpaşa) mahallelerinde 1995 yılı Mart ayında yaşanan kanlı olaylar üzerine zorlukla açılabilen dava, 1998 yılında da sonuçlanmadı.⁴ Dava nedeniyle her duruşmada İstanbul'dan Trabzon'a giden müdahiller de sürekli zorlukla karşılaştılar, MHP yanlılarının saldırılarına ve polislerin baskılarına maruz kaldılar. Duruşmaları izlemek için otobüslerle Trabzon'a giden aileler ve avukatların araçları, hemen her seferinde MHP'lilerin saldırısına uğradı; otobüslerin camları kırıldı, atılan taşlardan yaralananlar oldu. Konvoyların arkasında ve önünde bulunan polisler ise bu saldırılara kayıtsız kaldılar. Davanın 27 Şubat günü yapılan duruşmasında yaşanan saldırı nedeniyle yapılan suç duyurusunda da Trabzon Savcılığı takipsizlik kararı verdi.

Ancak, olaylarda ölen Mehmet Gündüz'ün ailesi adına Avukat Cemal Yücel'in İçişleri Bakanlığı aleyhine açtığı tazminat davası Ekim ayında sonuçlandı. Gündüz ailesinin lehine sonuçlanan dava süreci şöyle gelişti: İstanbul 1. İdare Mahkemesinde açılan davada, Gündüz'ün ölmesi nedeniyle zor durumda kalan eşi Mukaddes Gündüz'e 4 milyar, çocukları Bilge ve Coşkun Gündüz'e 1 milyar 500 milyon, Sinem Gündüz'e 1 milyar maddi ve her birine birer milyar manevi olmak üzere 12 milyar lira tazminat verilmesi istendi. İçişleri Bakanlığı ise, "olaylarda idarenin ihmal ve kusurunun bulunmadığını, güvenlik tedbirlerinin tam ve eksiksiz olarak yerine getirildiğini, bu nedenle de doğan zararlar ile idare arasında nedensellik bağı kurulamayacağını" iddia ederek, davanın reddini istedi. Ancak Bakanlığın red istemini kabul etmeyen İstanbul 1. İdare Mahkemesi Bakanlığı tam kusurlu buldu. Mahkeme, kararı Anayasanın 125. maddesinin 1. fıkrasından yer alan "idarelerin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararları ödemekle yükümlü olacağı" hükmüne dayandırdı. Karara göre, Gündüz'ün eşi ve çocuklarına davanın açıldığı 1996 yılı Mayıs ayından itibaren yasal faiziyle birlikte 8 milyar

lirası maddi, 1 milyar lirası da manevi olmak üzere yaklaşık olarak 9 milyar lira tazminat ödendi.

23 Ocak günü yapılan duruşmadan önce, CHP Sivas Milletvekili Mahmut Işık ile Gazi Halk Meclisi Temsilcisi Halil Telek, Alibeyköy Halk Meclisi Temsilcisi Şevket Avcı, 18 Ocak günü yaptıkları açıklamada, Trabzon'a gidecek ailelere saldırılacağına ilişkin haberler geldiğini bildirdiler. Temsilciler, kendilerine her seferinde Trabzon'da güçlük çıkarıldığını da vurguladılar. Avcı, duruşmaları izleyen görevli polislerin kendilerine sık sık "İçeridekiler bizim arkadaşlarımız. Onların tutukluluk hali sürerse buraları size zindan ederiz" dediklerini bildirdi. Avcı, polisin kendilerine PKK yandaşı gözüyle baktığını da anlattı.

Dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu ise, gazetecilerin davayla ilgili sorularını yanıtlarken "Her davanın müdahillerini ve davanın taraflarını korumak için, emniyet teşkilatımız büyük bir gayret içindedir. Davanın sanığı, tarafı kim olursa olsun, herkes Türkiye'de yargıya güvenmek zorundadır. Ancak, miting yapar, maça gider gibi davaya gitmek olmaz. Siyasi prim toplamak ve yargıyı etkilemek için topluca davalara gidilmesini, kasti aşan bir maksat olarak görüyorum" dedi.

Polisler tarafından öldürülen Fevzi Tunç'un babası Mustafa Tunç, Mümtaz Kaya'nın babası Veli Kaya ve Reis Koparan'ın babası Haydar Koparan, sorunlarını anlatmak için Ankara'ya gittiklerinde yetkililerle görüşemediklerini bildirdiler. Dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit'in Özel Kalem Müdürünün de, "Can güvenliğimiz yok" dediklerinde, kendilerini "Sen benim polisime böyle diyemezsin" diyerek terslediğini anlattılar. Dava sürerken Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, davanın başka bir ile alınması istemiyle Yargıtay'a başvurdu. Ancak Yargıtay 10. Ceza Dairesi, bu istemi reddetti. Yargıtay kararında, "Nakil sebepleri sanıkların, tanıkların ve müdahillerin Trabzon'a gelip gitmelerindeki zorluğa dayandırılmıştır. Bu durum ise Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki açıklanan dava nakli sebeplerinden değildir" denildi.

Bu arada, Nisan ayında dönemin İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu ve Emniyet Müdürü Necdet Menzir'in "görevi ihmal" suçundan yargılanmasına ilişkin fezlekenin yaklaşık üç yıldır İstanbul Valiliğinde bekletildiği ortaya çıktı. Olayların ardından öldürülenlerin

3 Gazi mahallesinde, Aleviler ile sol görüşlü kişilerin gittiği kahvehaneler 12 Mart 1995 gecesi kurşunlandı. Saldırıda, Halil Kaya (61) öldü, 19 kişi yaralandı. Saldırganlar gasp ettikleri taksinin şoförü Mesut Efe'yi de öldürdüler. Daha sonra binlerce kişinin yaptığı gösteriye polisler ateş açması üzerine 15 kişi öldü, 300'den fazla kişi yaralandı. Molotof kokteyli atılan bir araçta 2 kadın yanarak öldü, 2 kişi yaralandı. Ümraniye 1 Mayıs mahallesinde, olayları protesto için 15 Mart günü düzenlenen yürüyüşte de polisler ateş açtı 5 kişi öldü, 24 kişi yaralandı. Ölenlerin adları şöyle: Halil Kaya, Mesut Efe, Mehmet Gündüz, Reis Kopal, Zeynep Poyraz, Mümtaz Kaya, Ali Yıldırım, Fadime Bingöl, Sezgin Engin, Fevzi Tunç, Dilek Sevinç, Dinçer Yılmaz, Hasan Sel, Hasan Ersüren, Hasan Gürgen, Hüseyin Bilal, Mehmet Özgür, Şefika Sevi, Gülistan Sevimlikurt, İsmail Baltacı, Hasan Tuyan, İsmihan Yüksel, Genco Demir, Hakan Çabuk.

4 Olayları kışkırtıkları ve MLKP üyesi oldukları ileri sürülen 14 kişi hakkında İstanbul DGM'de açılan dava ise 1997 ve 1998 yılı boyunca sürdü. 16 Şubat 1999 tarihinde sona eren davada, Sevgi Tağaç, Evrim Sarısalıkoğlu, Erdinç Tağaç ve Suna Yaşar 12 yıl 6'şar ay, Cihan Kırmızıgül ve Mehmet Akbaba 8 yıl 4 ay 15 gün, Haydar Tüzün 3 yıl 9 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Mehmet Kırmızıgül, Zeynep Aytumur, Kazım Koç, Düzgün Akyol, Musa Kılıç ve İsmail Yılmaz beraat etti. Halan Polat hakkındaki dava dosyası ise ayrıldı.

yakınları, dönemin İçişleri Bakanı Nahit Mentеше, Kozakçioğlu ve Menzir hakkında "görevi ihmal" gerekçesiyle suç duyurusunda bulunmuşlar; Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Savcılığı "soruşturmanın İçişleri ve Adalet bakanlıklarının iznine bağlı olduğu" gerekçesiyle görevsizlik kararı vermişti. Mentеше ve Kozakçioğlu hakkındaki fezleke 19 Nisan 1995, Menzir hakkındaki fezleke 4 Temmuz 1995 tarihinde Adalet Bakanlığına gönderildi. Adalet Bakanlığı, Mentеше hakkında "idari hiçbir sorum-

luluğu olmadığı" gerekçesiyle takipsizlik kararı verdi. Bakanlık, görevlerinden istifa ettikten sonra 1995 yılı Aralık ayında yapılan seçimlerde milletvekili seçilen Kozakçioğlu ve Menzir'in ise, "görevi ihmal" (TCY 230) suçlamasıyla yargılanmalarını uygun buldu ve dosya 25 Temmuz 1995 tarihinde İstanbul Valiliğine yollandı. Ancak fezlekelerin Gaziosmanpaşa Savcılığına gönderilmek yerine üç yıldır valilikte tutulduğu ortaya çıktı. Kozakçioğlu ve Menzir, bu arada milletvekili seçildikleri

Dava değil, işkence!

İki katlı Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinin salonundaki balkonda siyah cüppeli, beyaz fularlı iki kişi duruyordu. Sınır Tanımayan Avukatlardan iki Belçikalı hukukçu, duruşma gıysileriyle aşağıdaki mahkeme heyetini ayakta izliyorlardı, büyük bir dikkatle. Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinin başkanı Dursun Kaya Güleç de beş saati aşkın süren duruşmanın büyük bir bölümünü ayakta geçirmişti. Heyet üyeleriyle beraber, kürsünün üzerine dağılmış klasörlerden, dosyalardan çıkardığı evraklarla, yaptığı çapraz sorgularla anlamaya çalışıyordu, Gazi Mahallesi katliamının nasıl olduğunu ve kimler tarafından yapıldığını. Kılı kırk yarıyordu. Duruşma salonunda telsizle gürültü yapan birine kızarken de gösterdiği özeni kendi anlatımıyla dile getirdi:

"Bizim burada alınımızın derisi çatlıyor."

Duruşma salonu tıklım tıklımdı. Alt katta sanık polislerin avukatları ve korumalar, tutuklu sekiz polisten yedisi, çevrelerini kuşatan jandarmalar, arkalarındaki sıralarda birkaç sanık polisin ailesi ve Trabzon Terörle Mücadelenin polisleri oturuyordu. Sol tarafta ise müdahil avukatlarla Gazi olaylarında öldürülenlerin yakınları ayakta bekliyorlardı.

Gazi'de öldürülenlerin yakınlarının çilesi ne orada bitiyordu, ne de mahkeme salonunda. Beş duruşmadır 1100 kilometrelik yolu aşmış geliyorlardı İstanbul'dan. Dün de 19 saatlik bir yolculuk sonucu ulaşmışlardı Trabzon'a. Bu kez kolaylık (!) gösterilerek adliyenin önüne kadar sokuldu 10 otobüs. Ancak araçlarından indirilmedi kimse. Herkes teker teker gömlek düğmelerine, çoraplarının içlerine dek aranıp, nüfus kâğıtlarındaki bilgiler yazıldıktan sonra adliye önündeki alana bırakılıyordu. Yine de büyük bir sabır gösteriyordu bu insanlar. Yarım saati aşkın bir uygulamadan sonunda vazgeçildi ve elle arama yerine kıyıda bekleyen dedektörler kullanıldı. 12 Mart 1995 tarihinde 21 kişinin öldüğü olaylarda yedi kişiyi öldürmekten yargılanan sekiz tutuklu polisten yedisi duruşma salonundaydı.

Polisler yine yoktu.

Tutuksuz yargılanan 12 polis gelmemişti. Beş ay önce verilen tutuklama kararına karşın hâlâ yakalanamayan polis memuru İsa Bostan'ın ise Kuzey Kıbrıs'ta asker olduğu anlaşıldı. Dün iki görgü tanığı dinlendi. Tanıklar Cemevinin önüne ateş açılması sırasında iki panzer gördüklerini ve bir panzerin projektörünü halkın üzerine tutmasından sonra yoğun ateşin başladığını anlattılar. Bu arada olaylar sırasında ellerinde silahlarıyla ateş eden, koşuşturan polislerin büyütülmüş fotoğrafları tutuklu polislere gösterildi. İçlerinden bir tek Mehmet Gündoğan eli silahlı bir kişi için "Bu benim" dedi. Fotoğraftaki görüntüde bir de uzun namlulu kovboy gibi duran bir kişi vardı. "Bunu tanıyor musun?" diye sordu mahkeme başkanı. "Hayır" dedi Gündoğan. Oysa tam sağında Adem Albayrak oturuyordu. Fotoğraftaki kişi de Adem Albayrak'a ikiz kardeşi kadar benziyordu. Aynı soru bu kez Albayrak'a soruldu. Aynaya bakar gibi dikkatlice baktı Albayrak ve büyük bir samimiyetle "Hayır" deyiverdi.

Müdahil avukatları dönemin İstanbul Valisi ve Emniyet Müdürü olan Hayri Kozakçioğlu ile Necdet Menzir'in üç yıldır Adalet Bakanlığında bekleyen fezlekelerinin sonucunu soruyorlar, Gazi olayları ile ilgili Hanefi Avcı'nın ve Tansu Çiller'in dinlenmesini istiyorlardı. Yargıtay, davanın başka bir kente alınmasını reddetmişti. Bu yüzden daha büyük bir salon istedi müdahil avukatlar.

Sanık polislerin avukatlarına göre, elbette insanlar öldürülmüştü Gazi olaylarında, ama öldürenler kendi müvekkilleri değil, 'günah keçisi' olarak seçilmişlerdi, bu yüzden tahliye edilmeliydiler. Sonunda mahkeme heyeti savcının isteğine de uyarak sekiz tutuklu polisten Hamdi Özata ve Hasan Yavuz'un tahliyesine karar verdi. Dava 27 Şubat'a ertelenmişti. 1100 kilometrelik yolu 19 saatte aşmış, beş saatlik duruşmanın sonucunu ayakta bekleyen Gazi Mahallesi'nin insanları, bir ay sonra yeniden Trabzon'a gelmek üzere yola koyuldular. Bir 19 saat yolculuk daha yapacaklardı.

Dava değil, bir işkenceydi sanki!

Celal Başlangıç, Radikal, 24 Ocak 1998

için yargılanmadılar.

2 Nisan günü yapılacak duruşma nedeniyle 29 Mart günü İstanbul Bakırköy Özgürlük Meydanında basın açıklaması yapan bir gruba müdahale eden polisler, Ali Gündoğdu, Şengül Aslan, soyadları öğrenilemeyen Gazi, Derviş, Adem, Nurgül, İnan, İbrahim, Ahmet, Muharrem, İsmail ve Kalender ile adları öğrenilemeyen 3 kişiyi döverek gözaltına aldı. Polisler, Ulusal Basın Ajansı kameramanı Kemal Ertaş, MNG televizyon kanalının kameramanı Hakan Köse ve Cihan Haber Ajansı muhabiri İlhan Kaya'ya da tartakladılar.

Duruşmada, olaylar sırasında polisler tarafından dövülen Özlem Tunç tanık olarak dinlendi. Özlem Tunç, sanıklardan Adem Albayrak'ı göstericilerin üzerine ateş açarken gördüğünü anlattı. Olaylara müdahale etmek için bölgeye gelen 6. Tugay Komutanı ile Gazi Karakolunu gezdiklerini anlatan Tunç, karakolda kendisine yönelik başlayan tacizi komutanın önlediğini, ancak dışarı çıktıktan sonra polislerin kendisini alarak götürdükleri kahvede cinsel tacizde bulduklarını söyledi. Tunç, "Kahvede 'kızılbaş' deyip cinsel tacizde bulundular. Sonra vurmaya başladılar. Bir asker beni korumaya çalışırken polis dayağı ile yaralandım. Kahveden dışarı çıkarırken kafama kurşun sıktılar. Sıyırdı... Albayrak'ı bir sivil polisle ateş açarken gördüm" dedi. Bunun üzerine Mahkeme Başkanı Güleç'in sanıkları teşhis etmesini istediği Tunç yere yığıldı. Doktorların müdahale ettiği Tunç'un ifadesi yarım kaldı. Duruşmanın öğleden sonraki bölümünde Tunç ifade verirken müdahil avukatları, salonda silahlı polislerin bulunduğunu ve tanık Tunç'a baskı yaptıklarını söylemesi üzerine Mahkeme Başkanı polisleri dışarı çıkarttı. Daha sonra dinlenen tanıklardan Mehmet Yavuz da Albayrak'ı teşhis etti. Duruşmada dinlenen mağdur yakını tanıklar, polis avukatı İlhami Yelekçi'den kendilerini taciz ettiği gerekçesiyle şikayetçi oldu.

Olaylarda öldürülen Reis Kopal'ın babası Haydar Kopal, oğlu ile birlikte 4 kişinin Albayrak ile Gündoğan tarafından hedef gözetilerek öldürüldüklerini söyledi. Dilek Sevinç'in annesi Şaziment Şimşek ise, Albayrak'ın daha önceki ifadelerinde "Gazi'yi bilmediğini" söylediğini hatırlatarak "Oysa ben yıllardan beri kendisini tanıyorum. Albayrak Gazi'nin içini dışını bilir" dedi. Duruşmada, olaylarda Sezgin Engin ile Mümtaz Kaya'nın, sanık polisler Adem Albayrak ve Mehmet Gündoğan tarafından öldürülmesi nedeniyle Eyüp Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davanın, bu dava ile birleştirilmesine karar verildiği açıklandı.

Müdahil avukatlarından Cemal Yüce, Başbakanlık Teftiş Kurulu tarafından hazırlanan "Susurluk Raporu"nun açıklanmayan bölümlerinde "Gazi olayları"na ilişkin bilgi-

lerin yer aldığını belirterek, bu raporun mahkemeye getirilmesini talep etti. Bu istemi "davayla ilgili olmadığı" gerekçesiyle reddeden Mahkeme Heyeti, sanıklardan Hayrullah Şişman, Sedat Özenir ve Metin Çakmaz'ın tahliye edilmesine karar verdi. Böylece, daha önce tahliye edilen Hamdi Özata ve Hasan Yavuz ile birlikte tahliye edilen sanık polis sayısı beşe yükseldi.

7 Mayıs günü yapılan duruşmada Mümtaz Kaya ile Sezgin Engin'in öldürülmesi nedeniyle Adem Albayrak ile Mehmet Gündoğan'ın ifadeleri alındı. Gündoğan, "Biz orada görevimizi yaptık. Devletin bize madalya vermesi gerekir" dedi. Albayrak ise, Gazi mahallesinde yaşayanlar için "onlar terörist" dedi. Mehmet Gündoğan, bu sözlere "Şerefsizler, çocuklarımızı katlettiniz" diyerek tepki gösteren dinleyicilere, "Gazi halkı şerefsizdir" diye bağırды. Bu sözlerin zapta geçmesini isteyen avukatların talebi reddedildi.

Tanıklardan Sevgili Kaya, "Öldürüldüğünde ben oğlumun yanındaydım. Gözümün önünde Mehmet Gündoğan ateş etti ve oğlum öldürdü. Reis Kopal ve Zeynep Poyraz'ı da Gündoğan'ın öldürdüğünü gördüm. Üç yıl geçse ben yine bu polisi tanırım" dedi. Mahkeme heyetinin "neden şimdiye kadar suç duyurusunda bulunmadın" şeklindeki sorusuna anne Kaya, "Yeşilpınar Polis Karakolunda görevli Niyazi isimli sivil polis evime geldi, 'tanıklık yaparsan kafanı silahla dağıtırım' dedi. Çocuklarımın öldürülmesinden korktum" diye yanıtladı.

Olaylardan sonra Gaziosmanpaşa Savcılığına verdiği ifade Zeynep Poyraz'ı Gündoğan ve Albayrak'ın öldürdüğünü söyleyen Mustafa Duyar⁵, itirafçı olmasının ardından, ifadesini inkar etti. 12 Haziran günü yapılan duruşmada, Zeynep Poyraz'ın vurulmasıyla ilgili olarak dinlenen tanık Muharrem Buldukoğlu, 13 Mart günü herşey sakin iken polis panzerlerinin birden halkın üzerine yürüdüğünü, ardından sivil ve resmi polislerin uzun namlulu silahlarla halka ateş açtığını söyledi. Ateş sırasında Zeynep Poyraz'ın arkadan vurularak düştüğünü söyleyen Buldukoğlu, halka ateş açan sivil polislerden birini "kot takımlı, hafif sakallı" olarak tarif etti. Müdahil avukatların teşhis için fotoğrafların gösterilmesi istemini ise mahkeme reddetti. Daha sonra dinlenen Yalçın Yılmaz da, PTT'nin önünde bulunan sivil ve resmi polislerin hedef gözeterek uzun namlulu silahlarla halka ateş açtığını söyledi. Yılmaz, Adem Albayrak'ı teşhis etti.

Polislerin avukatı İlhami Yelekçi ise "polislerin yasal yetkilerini kullandıklarını ve üstlerinden gelen emirleri uyguladıklarını" öne sürdü.

Mahkeme heyeti duruşmada, davanın başından beri haklarında giyabi tutuklama kararı bulunan Orhan Durmuş ve Kıbrıs'ta askerlik yaptığı belirtilen İsa Bostan'ın duruş-

⁵ Özdemir Sabancı, Mustafa Görgün ve Nilgün Hasefe'nin öldürülmesi nedeniyle yargılanan Mustafa Duyar 15 Şubat 1999 tarihinde Afyon Cezaevinde öldürüldü.

maya getirilmesinde ihmali görülenler hakkında suç duyurusunda bulunulmasını kararlaştırdı.

10 Temmuz günü yapılan duruşmada, gıyabi tutuklu sanıklardan Orhan Durmuş'un da asker olduğunu açıklandı. İlhami Yelekçi'nin, Bostan'ın kısa bir süre sonra askerliğini bitireceğini söylemesi üzerine müdahil Avukat Cemal Yücel, "Sanıkların devlet görevlileri olduğu durumlarda çarklar farklı işlediğine tanık oluyoruz. 9 ay önce haklarında gıyabi tutuklama çıkan iki sanığın asker olduğu ortaya çıkıyor" dedi. Yücel daha önce sanıkların getirilmesinde ihmali olanlar hakkında suç duyurusunda bulunma kararı alan mahkemenin yeniden suç duyurusunda bulunmasını istedi.

Gıyabi tutuklu sanıklardan İsa Bostan ilk kez, 10 Ağustos günü yapılan duruşmaya katıldı.

Duruşmada, müdahil avukatlar, "katliamda kontrgerilla tetikçisi Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ın parmağı olduğu yolunda istihbarat kaynaklarından bilgi aldığını" söyleyen Meclis Susurluk Araştırma Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış'ın tanık olarak dinlenmesini istediler. Mahkeme daha sonra bu isteği, "davayla ilgisi olmadığı" gerekçesiyle reddetti. Duruşmada savunmasını yapan İlhami Yelekçi, "öldürülenlerin örgüt üyesi, vatan haini olduğunu" iddia etti. Avukat Yelekçi, Zeynep Poyraz'ın nişanlısı olduğunu ileri sürdüğü itirafçı Mustafa Duyar'ın da aynı şeyleri söylediğini ileri sürdü. Yelekçi'nin, Cemal Yücel'in sözlerine "davanın Yeşil ile değil, örgüt üyesi 9 kişinin öldürülmesi ile ilgisi olduğunu" söylemesi üzerine, salonda bulunan Zeynep Poyraz'ın annesi Türkmen Poyraz ise, "O kızımın nişanlısı değildir. Sen faşistlerin korumalığını yapıyorsun" diyerek tepki gösterdi. Adem Albayrak bunun üzerine Türkmen Poyraz'a küfretti. Mahkeme Başkanı Dursun Kaya Güleç de, Yelekçi'ye savunması nedeniyle "Sen her sefer aynısını yapıyorsun. Bunları bir daha söylemene gerek yok" diye çıkıştı.

Duruşmanın sonunda tutuklu polisler, mağdur yakınlarına küfrettiler ve "Hepiniz vatan hainisiniz. Topunuzu ortadan kaldırmak lazım" diye bağırıldılar.

Daha sonra söz alan sanıklar Adem Albayrak ve Mehmet Gündoğan, bölgede uzun yıllar görev yaptıklarını belirterek, "Bu yüzden bazı militanlar aleyhimizde şahitlik yapıyorlar ve bu ifadeler yüzünden tutukluluğumuz devam ediyor" iddiasında bulundular.

Müdahil avukatlar, önceki duruşmalarda istenen ve olay günü polis telsizlerinin çözümünü içeren bandın, emniyet güçleri tarafından çözüldüğünü belirterek, "Bant çözümlerinin kimi yerleri boş bırakılmıştır. Emniyete güvenmediğimiz için önümüzdeki duruşmada bu bantların orijinallerinin getirilmesi talebinde bulunuyoruz" dediler.

Müdahil avukatları, gerek sanık polislerin gerek Avukat İlhami Yelekçi'nin duruşmalardaki tavırları nedeniyle 3 Eylül günü suç duyurusunda bulundular. İstanbul

Cumhuriyet Savcılığına verilen dilekçede, Yelekçi'nin katliamda ölen Sezgin Engin'in babasına tokat attığı, polislerin ve Yelekçi'nin duruşma salonunda müdahillere hakaret ettiği belirtildi. Dilekçede, sanık polislerin ve avukatlarının tavırları nedeniyle Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinden suç duyurusunda bulunulmasının istendiği ancak, bu isteğin reddedildiği kaydedildi.

2 Ekim günü yapılan duruşmada, gazeteciler Miyase İlknur, Ahmet Şık, Evrim Alataş ve Hacer Yıldırım tanık olarak dinlendi. Olaylar sırasında Newroz gazetesinde çalışan Evrim Alataş, 13 Mart sabahı bazı gazeteci arkadaşlarıyla birlikte Gazi mahallesine gittiğini, her şey durgunken birden sivil ve resmi polisler tarafından halkın üzerine hedef gözetilerek ateş açıldığını söyledi. Alataş, ateş açılması üzerine kendilerinin de kaçarak bir eve sığındıklarını, daha sonra bazı polisler tarafından fotoğraf malzemelerinin ellerinden alınıp kırıldığını, filmlerine el konulduğunu söyledi. Aktaş, polislerin, kendisinin de aralarında bulunduğu gazetecileri demir çubuklarla kıyasıya dövdüğünü ifade ederek, "bu dayak nedeniyle ben de iç kanama tehlikesi geçirdim" dedi.

Gazeteci Ahmet Şık ise, kahvehanenin tarandığı akşam Gazi mahallesine gittiğini, panzerlerin halkın üzerine sürüldüğünü, daha sonra gece karanlığında ateş açıldığını söyledi. Aynı gece Gazi Cemevi önünde sakin bekleyen küçük bir gruba projektör tutan panzerden ateş açıldığını ve Mehmet Gündüz'ün öldüğünü ifade etti. Şık, ertesi gün yine postanenin önünde bekleyen halkın üzerine sivil ve resmi giyimli polisler tarafından uzun namlulu silahlarla ateş açıldığını gördüğünü ve çok sayıda insanın vurulup yere düştüğünü söyledi.

Ahmet Şık, Adem Albayrak ve Mehmet Gündoğan için, "ikisi de ateş ediyordu. Adem Albayrak'ın üstünde kot takım vardı, bıyığı biraz daha uzundu. Mehmet Gündoğan ise hafif sakallıydı boynunda kaşkol vardı. Albayrak'ın sürekli hedef gözeterek uzun namlulu silahla ateş açtığını gördüm. Yanlarında sivil polisler de vardı. Olanların hepsini gördüm ve fotoğraflarını çektim" dedi. İfadeleri kabul etmeyen sanık avukatları, Ahmet Şık'ın "polislerin aleyhine konuşması için birileri tarafından gönderildiğini" iddia ettiler. Mehmet Gündoğan da, "Beni hangi yasadışı örgüte teşhir etmek istiyorsun. Benim ateş ederken fotoğrafımı çekti mi" dedi. Şık'ın "evet o fotoğraflar da var" sözleri üzerine Gündoğan, "Niye vermiyorsun" diye bağırıldı. Ahmet Şık, fotoğrafların yayımlanmasının ardından adını bilmediği polislerden tehdit telefonları aldığını ve hala bazı tehdit mektuplarının geldiğini söyledi.

Cumhuriyet gazetesi muhabiri Miyase İlknur, kendisinin de aralarında bulunduğu bazı yazarlar ve gazetecilerin, polislerin ağır küfür ve hakaretlerine maruz kaldıklarını ve "Sizi burada gebertiriz, leşinizi bulan olmaz" diye

tehdit edildiklerini söyledi. Söz gazetesi muhabiri Hacer Yıldırım da, "İki sivil polis ellerinde uzun namlulu silahlarla ava çıkmış gibi silahlarını insanlara doğrultmuştu. Bizi yakaladılar. Bütün olanların fotoğrafını çekmeye rağmen filmlere el konuldu. Makinalarımız kırıldı ve demir çubuklarla öldüresiye dövüldük" dedi. Müdahil avukatların, İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki tüm uzun namlulu silahların balistik incelemesinin yapılması, Hanefi Avcı'nın dinlenmesi ve "Susurluk raporu"nun istenmesi istekleri mahkeme tarafından reddedildi.

6 Kasım günü yapılan duruşmada müdahil Avukat Cemal Yücel, olayların başlangıcıyla dava arasında bağlantı kurulmadığına dikkat çekerek, "Bağlantıları koparılmış bir dava adaletli bir sonuca ulaşamaz. Bu olayın perde arkasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması gerekir" dedi. Gazi'nin planlı bir olayın denemesi olduğunu, öldürülenlerin otomatik silahlarla nokta atışı yapılmak suretiyle öldürüldüğünü ifade eden Yücel, dönemin Emniyet İstihbarat Daire Şube Müdürü Hanefi Avcı'nın dinlenmesi taleplerinin mahkeme tarafından inatla reddedildiğini, Avcı'nın dinlenmesiyle olayların aydınlığa kavuşacağını kaydetti.

Mehmet Gündoğan ise, "tanıkların ve avukatların illegal bazı örgütlerden aldıkları talimatlarla hareket ettiklerini" iddia etti. Gündoğan'ın suçlamaları üzerine müdahil Avukat Cemal Yücel, mahkemenin Gündoğan hakkında suç duyurusunda bulunmasını istedi. Mahkeme, avukatların bu istemini kabul etti. Duruşmada, Gündoğan tahliye edildi.

18 Aralık günü yapılan duruşmada, Cumhuriyet gazetesi arşivinden gelen fotoğraflar, Adem Albayrak'a, sanık avukatlarına ve müdahil avukatlara gösterildi. Avukat İlhami Yeleğçi, fotoğraflarla ilgili olarak, "minibüsün arkasında resmi giysili bazı insanların ellerinde uzun menzilli silahlarla görüldüğünü" buna karşın, sadece Albayrak'ın suçlandığını belirtti.

Müdahil Avukat Cemal Yücel, birkaç duruşmadır beklenen tanık Selahattin Gülten'in can güvenliği olmadığı için duruşmaya gelmediğini ifade ederek, Gülten'in tanıklığından vazgeçtiklerini söyledi. Mehmet Gündoğan'ın tahliye edilmesini eleştiren Yücel, Adem Albayrak'ın tutukluluk halinin devam etmesini, tutuksuz yargılanan sanıkların da tutuklanmalarını talep etti.

Adem Albayrak, kararın açıklanmasının ardından kendi avukatı Yeleğçi'ye dönerek "Apo dışında ben içerdeyim. Öldüreceklerse, öldürsünler. Kaç zamandır içerdeyim. Bu nasıl iş" diye bağırdı. Albayrak, bir gazeteciyi de "Seninle dışarıda görüşeceğiz" diye tehdit etti.

Gazi Olayları Nedeniyle Yargılananlar

"Olaylar sırasında özel bir arabaya molotofkokteyli atarak Şefika Sevi ve Gülistan Sevimlikurt adlı kadınları öldürdükleri ve PKK üyesi oldukları" iddia edilen 10 kişi

hakkındaki dava, 15 Ağustos günü sonuçlandı. İstanbul DGM, Tekin Özdemir'e ölüm, İrfan Çelik, İsmail Adanmış ve Méhmet Bedri Tekin'e (itirafçı) "PKK üyesi oldukları" (TCY 168) gerekçesiyle 12 yıl 6 ay, İbrahim Toprak'a ise "PKK üyesi olduğu ve patlayıcı madde attığı" gerekçesiyle 18 yıl 2 ay hapis cezası verdi. Davada, Özkan Şahin, Sedat Düzce ve Veysel Bulut'a "PKK'ye yardım ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla 3 yıl 9 ay, Rıdvan Çeken'e (TCY 169) 3 yıl 6 ay ve Celal Aykut'a da 8 yıl 4 ay hapis cezası verdi.

Katliami protesto amacıyla 14 Mart 1995 tarihinde Ankara Kızılay meydanında yapılan kitlesel basın açıklamasına katıldıkları için 38 kişi hakkında açılan dava, Ankara 21. Asliye Ceza Mahkemesinde 4 Aralık günü sonuçlandı. Davada, sanıklardan Mehtap Uzun, Umut Aydın, Hüseyin Tatar, Murat Demirat ve İsmet Durmaz gösteri sırasında yaşları 18'den küçük olduğu için 1'er yıl hapis ve 200 bin'er lira para cezasına mahkûm oldu. Cezalar, 3 milyon 166 bin lira paraya çevrilerek ertelendi. Çoğunluğu sendika ve kitle örgütlerinde yönetici olan 32 kişiye ise 1 yıl 6'şar ay hapis, 300'er bin lira para cezası verildi. Bu cezalar da 1 yıl 3'er ay hapis ve 250 bin'er lira para cezasına indirilerek ertelendi. İsmet Kılıç hakkındaki dosya ise, "sanığın bulunamaması" nedeniyle ayrıldı. 1 yıl 3'er ay hapis cezasına mahkûm olanların adları şöyle: Deniz Akpınar, Fikret Ayaz, Mustafa Kocaoğlu, Garip Yalçın, Yüksel Eleren, Kemal Ünal, Yıldırım Kaya, Bahattin Murat Demir, Erdoğan Tedik, Sait Kıran, Mustafa Kemal Gürbüz, Çetin Altan Yerlikaya, İshak Kocabıyık, Cevat Han, Ali Topçu Türkmen, Hasan Yağız, Öztürk Türkyılmaz, Durmuş Özdemir, Halil Hacı Alioğlu, Ayhan Eken, Mehmet Nuri Aytekin, Gürsel Türkmen, Fatma Koçyiğit Öner, Aykut Anıl Öner, Kadir Karşıgil, Tarık Yılmaz, Ali Kitapçı, Tarkan Aydın, Mustafa Bal, Şahan Karaca, Mehmet Çoban ve Bektaş Veli Ulaşoğlu.

Diğer yargısız infaz davaları

Emine Tuncel, Gülizar Şimşek, Hasan Hüseyin Onat, Yavuz Arakız

İstanbul'un Gültepe semtinde 14 Temmuz 1996 tarihinde gerçekleştirilen ev baskınında "DHKP-C militanları oldukları" ileri sürülen Emine Tuncel, Gülizar Şimşek, Hasan Hüseyin Onat ve Yavuz Arakız'ın öldürülmesi nedeniyle haklarında dava açılan 9 polis 23 Kasım günü yapılan duruşmada beraat etti. İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlanan davada Şefik Kul, Ahmet Toprak, Süleyman Bolak, Erol Telten, Eyüp Şen, Yesutay Aksakal, Hüseyin Doğrul, Sami Şen ve Murat Cezmi Erbay adlı polisler hakkındaki beraat kararı, "suç unsuru oluşmadığı" gerekçesiyle verildi.

Senem Adalı (20), Muhammet Kaya (21)

İstanbul'un Alibeyköy semtinde 20 Ağustos 1996 tarihinde gerçekleştirilen ev baskınında "DHKP-C militanı oldukları" öne sürülen Kurtuluş gazetesi dağıtımçıları Senem Adalı (20) ve Muhammet Kaya'nın (21) öldürülmesi nedeniyle Sualp Albayrak, Yesutay Aksakal, Rüstü Güneş ve Ayhan Özkan adlı polisler hakkında 30 Aralık 1997 tarihinde açılan dava, 15 Aralık günü beraatla sonuçlandı. Eyüp 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan 4 polis hakkındaki karar, "polislerin kendilerini korudukları" gerekçesiyle verildi.

Turgay Metin (12), Cihat Metin (14)

Ordu'nun Mesudiye ilçesine bağlı Güzelce köyü yakınlarında hayvan otlatan Turgay Metin ve Cihat Metin adlı çocukların özel tim görevlileri tarafından 23 Ağustos 1997 tarihinde öldürülmesiyle ilgili herhangi bir gelişme yaşanmadı. Olay üzerine tutuklanan ancak bir gün sonra avukatlarının itirazı üzerine serbest bırakılan İbrahim Kaya ve Mustafa Çavdar adlı özel tim görevlileri hakkında 1999 yılına kadar dava açılmadı. İki polisin halen görevlerinin başında olduğu bildirildi.

Olaydan yaralı olarak kurtulan Turgay Metin'in kardeşi U. M. (11) yaşadıklarını şöyle anlattı: "Hayvanları ahıra çektik. Evimize dönüyorduk. Elimizde el fenerleri vardı. Yola yaklaştığımızda polis arabalarını gördük. Bir şey yapmayacaklarını biliyorduk. Hiçbir şey demeden ikinci arabadan üzerimize ateş etmeye başladılar. Ağabeylerim ölmüştü. Ben omzumdan yaralandım. Annem bize doğru koşmaya başlayınca polisler 'sakın yaklaşmayın, teröristler geldi. Çatışma var' diyerek uzaklaştırdılar."

Metin ailesinin avukatı Tefik Karabulut, özel tim polislerinin olayı örtbas etmeye çalıştıklarına dikkat çekerek şunları söyledi: "İşin en acı tarafı bu esnada evlerin pencerelerinde ve sokakta bulunan ve çocukları da, olayı da gören birçok insan olmasına ve 'ne yapıyorsunuz, bunlar çocuk' diye feryat etmelerine rağmen atışların devam etmesi ve sonra da yüzlerce mermi vücutlarına isabet eden çocuklar ölünce, olaya terör süsü vermek için araçlarının farlarını kırmaları ve sağa sola ateş etmeleridir."

Metin ailesinin İçişleri Bakanlığından toplam 10 milyar 200 milyon liralık tazminat istemi kabul edilmedi. İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Osman Aydın imzasıyla Avukat Tefik Karabulut'a gönderilen yazıda, "Müvekkilimize bu olay nedeniyle ödeme yapılabilmesi için idarenin hizmet kusurunun bulunduğu dair yetkili yargı mercilerince tazminata hükmedilmesi gerekmektedir. Bu kabil karar bulunmadıkça herhangi bir ödemenin

yapılması mümkün değildir" denildi. Bunun üzerine Trabzon İdare Mahkemesinde açılan davada da İçişleri Bakanlığı, istenen 10 milyar 200 milyon lira tazminatın fazla olduğunu öne sürdü. Bakanlık 1. Hukuk Müşaviri Akif Tığ imzasıyla mahkemeye gönderilen yazıda şöyle denildi: "... Mevcut olay bölgesinin hassas olduğu bir dönemde, genel kolluk kuvvetlerinin bölgede bu hassasiyete uygun önlemlere yürütmeleri sırasında, havanın uygunsuz olduğu bir ortamda ve tamamıyla kazaen olmuştur. Olaya sebebiyet veren görevliler hakkında yasal işlemler de yürütülmüştür. Davacıların talep ettikleri maddi ve özellikle manevi tazminat miktarları da çok yüksektir. Ayrıca manevi tazminata faiz istenmesi de yerinde değildir. Kaldı ki, davacılar İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 13'üncü maddesi hükmü ile getirilen usul hükümlerine uymadan davalarını ikame etmişlerdir. Bu nedenle de usul açısından davanın reddi gerektiği kanaatindeyiz." Metin ailesinin tazminat talebi halen bilirkişi tarafından inceleniyor.

Sabahat Karataş, Taşkın Usta, Eda Yüksel⁶

İstanbul Çiftelavuzlar'da 16-17 Nisan 1992 tarihlerinde Sabahat Karataş, Taşkın Usta ve Eda Yüksel'i öldürmekten sorumlu tutulan ve aralarında İbrahim Şahin (dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü Özel Harekat Daire Başkanvekili) ile İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Reşat Altay'ın da bulunduğu 22 polis hakkında açılan davaya 1998 yılında da devam edildi. 1996 yılında "kamu güvenliği" gerekçesiyle Kayseri Ağır Ceza Mahkemesine gönderilen davada herhangi bir ilerleme yaşanmadı.

Yargılanan polislerin adları şöyle: Reşat Altay, İbrahim Şahin, A. Vasfi Kara, Abdullah Dindar, Mehmet Şakir Öngel, İsmail Alıcı, Adnan Taşdemir, Ruhi Fırat, Aslan Pala, Mehmet Düzgün, Adalet Üzüm, Mehmet Baki Avcı, Şenel Kahraman, Ömer Mesut Yağcıoğlu, Ali Türken, İsmail Türk, Yahya Kemal Gezer, Zülfikar Çiftçi, Sönmez Alp.

Davanın 22 Ocak günü yapılan duruşmasından önce İstanbul'dan gelen müdahiller, avukatlar ve izleyiciler, polislerin ve MHP'lilerin saldırısına uğradı. Adliye önünde müdahil avukatlardan Behiç Aşçı, Nevra Akpınarlı ve Zeki Rüzgar'ın da aralarında bulunduğu 13 kişi gözaltına alındı. Saldırıdan kurtulmak için otobüslere sığınmaya çalışanlar da, MHP'lilerin taşlı saldırısına uğradı. Gözaltına alınanlar duruşmanın bitmesinden sonra serbest bırakıldı. Serbest kaldıktan sonra açıklama yapan Avukat Behiç Aşçı, saldırı nedeniyle duruşmaya giremediğini belirterek, "Saldırıyla ilgili Kayseri Cumhuriyet Savcısı ile görüştüm ancak savcı, 'Bu olay beni ilgilendirmiyor' diyerek olanlara seyirci kaldı" dedi.

⁶ İstanbul'un Anadolu yakasındaki 4 ayrı eve 16-17 Nisan 1992 tarihinde yapılan baskınlarda, Sinan Kukul, Arif Öngel, Satı Taş, Eda Yüksel, Sabahat Karataş, Ahmet Fazıl Ercüment, Ayşe Nil Ergen, Şadan Öngel, Ayşe Gülen, Taşkın Usta ve Hüseyin Kılıç öldürülmüştü. Ayşe Nil Ergen ve Ayşe Gülen'in kaldığı evde 21 Temmuz 1992 tarihinde hakim huzurunda yapılan incelemede, silah ve bomba bulunmadığı belirlenmişti.

İrfan Ağdaş (17)

Kurtuluş gazetesi dağıtımıcısı İrfan Ağdaş'ın 13 Mayıs 1996 tarihinde öldürülmesi nedeniyle Birol Mıdık, Abdurrahman Yolcu ve Aytekin Kayhan adlı polisler hakkında açılan dava da benzer gelişmelere sahne oldu. Eyüp 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davanın, başka bir ile gönderilmesi istemiyle Yargıtay'a yapılan başvurunun 17 Aralık 1997 tarihinde reddedilmesinden sonra yargılamaya devam edildi. Davanın 16 Mart günü yapılan duruşmasında, gazetecilerin salona girmesi polisler tarafından engellendi. Mahkeme Başkanı Mehmet Avlamaz ile Yargıç Zehra Öztürk'ün rapor alması nedeniyle başka bir heyetin baktığı duruşmada ifade veren Birol Mıdık ve Abdurrahman Yolcu, silah çekildiği için kendilerini savunduklarını iddia ettiler. Müdahil avukatlar ise Adli Tıp raporunda, İrfan Ağdaş'ın silah kullanmadığının kesin olarak saptandığını vurguladılar ve polislerin tutuklanmasını istediler.

22 Mayıs günü yapılan duruşmada, olay günü Eyüp İlçe Emniyet Amirliğinde görevli polislerin telsiz konuşmaları ile polislerin mahkemede verdiği ifadeler arasında çelişki olduğu ortaya çıktı. İstanbul Emniyet Müdürlüğünün mahkemeye gönderdiği telsiz kayıtları ve Adli Tıp raporu ile İrfan Ağdaş'ın silahsız olduğu bir kez daha kanıtlandı. Polisler, daha önce duruşmalarda "Bir elinde siyah poşet vardı, diğerinde silah. Bize ateş etti" şeklinde ifade vermişlerdi. Tanıklar ise Ağdaş'ın silahsız olduğunu vurgulamışlardı. Telsiz konuşmalarında ise olay sırasında polislerin "elinde siyah bir poşet var" şeklinde anons yaptıkları ortaya çıktı.

Saat 20.10 Siyasi Şube ekiplerinin kullandığı 8. kanalda geçen konuşma şöyle:

-40 32: Bir şahıs elinde bir poşet vardı. Peşinden ateş ettik. Şahıs yaralı, şahısı yakaladık ... yolundayız anlaşıldı mı merkez.

-Merkez: Mevkii bildir, mevkii.

-40 32: Saya yokuşundan yukarı çıkan, Saya Yokuşundan vatandaş burada kaos yapmaya başladı. şahısı vurduk.

28 Mayıs günü yapılan duruşmada, sanıkların avukatı İlhami Yelekcı, telsiz çözümlerinin eksik olduğunu öne sürdü ve telsiz konuşmalarının tamamının istenmesini talep etti. Bunun üzerine söz alan Avukat Metin Narin, Ağdaş'ı vuran 40 32 telsiz kodlu ekibin yaptığı konuşmanın kayıtlarda görüldüğünü ve silahlı olduğu iddia

edilen Ağdaş için "elinde siyah bir poşet var" denildiğinin açıkça anlaşıldığını söyledi. Olay yerinde keşif yapılmasını isteyen Narin, tanık anlatımları, otopsi raporu ve telsiz konuşmalarının gözönüne alınarak sanıkların tutuklanmasını istedi. Telsiz konuşmalarının tümünün istenmesine karar veren Mahkeme Heyeti, tutuklama istemini reddetti. Duruşma öncesinde, Kurtuluş gazetesi muhabiri Tülay Akal, adliye bahçesinde gözaltına alındı.

7 Temmuz günü yapılan duruşmaya da yargıçların "izinli" ya da "raporlu" olması nedeniyle 1. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Yunus Dertli ile asliye hukuk mahkemelerinden iki yargıç girdi. Davada mahkeme heyetinin çeşitli gerekçelerle bugüne kadar 3 kez değişikliğe uğradığına dikkat çeken Avukat Metin Narin, bu durumun, adil yargılama yapılmadığının kanıtlarından birini oluşturduğunu söyledi. Gazetecilerin daha önce olduğu gibi salona alınmaması üzerine yeniden söz alan Metin Narin, "Sanıkların isimleri ile fotoğraflarının yayınlanmasına yasak konmuştur. Bunun dışında bir yayın yasağı söz konusu değildir. Basın mensuplarının salondan çıkarılmasına itiraz ediyoruz" dedi. Ancak Metin Narin'in isteği reddedildi. Metin Narin, İrfan Ağdaş'ın öldürülmesi nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurduklarını, Komisyonun da hükümete, iddialarla ilgili yanıt vermesi için 11 Eylül gününe kadar süre tanıdığını belirtti. Sanıkların tutuklanmasına ilişkin istemlerinin daha önce reddedildiğini anımsatan Metin Narin, "adil bir yargılama olmadığı" için mahkemeden bir istemde bulunmayacaklarını kaydetti.

10 Eylül günü yapılan duruşmada Avukat Metin Narin, sanıkların mahkemeye yanlış adres verdiklerini, bunun da polislerin duruşmalardan kaçtıklarını gösterdiğini belirterek tutuklanmalarını talep etti. Mahkeme heyeti de, polisler hakkında ifadelerinin alınması için giyabi tutuklama kararı verdi. Giyabi tutuklama kararı, polislerin ifade vermesi üzerine daha sonraki duruşmalarda kaldırıldı. Dava halen sürüyor.

Mustafa Dölek

Maraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı Küçük Cennetpınarı köyünde 23 Haziran 1995 tarihinde yapılan bir ev baskını sırasında Mustafa Dölek⁷ adlı kişiyi öldüren Soner Ağbaba adlı özel tim görevlisi hakkında 1996 yılında açılan dava, 1998 yılında sonuçlanan az sayıdaki yargısız infaz davalarından biri oldu. Maraş Cumhuriyet Savcılığının açtığı davada, "görev sınırını aşacak şekilde

7 24 Haziran 1995 tarihinde Küçük Cennetpınarı köyünü basan özel tim görevlileri, Mustafa Dölek'i evinin kapısında kurşuna dizerek öldürdü. Ardından, "Mustafa Dölek'in köyde çıkan çatışmayı seyredirken seken kurşunla öldüğü" öne sürüldü. Mustafa Dölek'e olaydan hemen sonra alelacele otopsi yapıldı. Devlet Hastanesi doktorları ile savcının imzaladığı otopsi raporunda, "Cesedin göğüs bölgesinde ateşli silah yarası, kesici, delici alet yarası ve darp ile cebir izi görülmedi. Cesedin sol bacağına iki kurşun giriş ve çıkış deliği mevcuttur. Cesedin bir yerinde başka kurşun deliğine raslanmadı. Sol bacakta kurşun yaralanmasına bağlı olarak kan kaybı sonucu ölüm olayı gerçekleşmiştir" dendi. Dölek'in eşi Sultan Dölek, otopsiye itiraz etti ve özel tim görevlileri hakkında suç duyurusunda bulundu. Bunun üzerine yapılan ikinci otopsi sonucunda hazırlanan raporda, "Ölüme göğüsün sağ yanına isabet eden mermi çekirdeğinin neden olduğu anlaşılmıştır. Sağ akciğer, karaciğer ve diğer iç organlarda parçalanma meydana gelmiştir" dendi. Raporun, ilk raporu yalanlaması üzerine TTB Merkez Konseyi soruşturma açtı.

adam öldürmekle" suçlanan Soner Ağbaba'ya 8 yılı geçmemek üzere hapis cezası verilmesi istenmişti. Tutuklanmayan Soner Ağbaba, davanın güvenlik nedeniyle Maraş dışında sürdürülmesine karar verildiği için Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı.

Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesinde 2 Şubat günü yapılan duruşmada, esas hakkındaki görüşünü açıklayan Savcı, "köyde PKK'lilerin bulunduğu ihbarı üzerine düzenlenen operasyonda, özel tim görevlilerinin Mustafa Dölek'in evine girdiğini; özel tim görevlileriyle Mustafa Dölek arasında tartışma çıktığını ve Soner Ağbaba'nın 'kendini korumak ve görevini yapmak amacıyla' ateş ettiğini" iddia etti. Savcı, Soner Ağbaba hakkında beraat kararı verilmesini istedi.

Avukat Kazım Genç, 23 Mart günü yapılan duruşmada, Soner Ağbaba'nın "kasten adam öldürmek" suçundan cezalandırılmasını istedi. Mustafa Dölek'in vücudundan çıkarılan mermi için, polis laboratuvarının "kimin silahından çıktığı anlaşılamamıştır" yolunda rapor verdiğini anımsatan Kazım Genç, tanıkların, Mustafa Dölek'in Soner Ağbaba tarafından vurulduğunu söylediklerine işaret etti. Kazım Genç, merminin yeniden incelenmek üzere Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Laboratuvarına gönderilmesini istedi. Duruşmadan sonra Mustafa Dölek'in ağabeyi Ali Dölek, gazetecilere, davadan vazgeçmeleri için birçok kez tehdit edildiklerini söyledi.

Dava, 11 Mayıs günü sonuçlandı. Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesi, Soner Ağbaba'ya önce "Mustafa Dölek'i öldürdüğü" için TCY 452-1. maddesi uyarınca 8 yıl hapis cezası verdi. Ceza, daha sonra "sanığın iyi hali ve suçun görev sırasında işlenmesi" gerekçesiyle 1 yıl 1 ay 10 gün hapis cezasına indirildi ve ertelendi.

Mecbure Genç, Fadime Genç

15 Mayıs 1996 tarihinde Batman'ın Kozluk ilçesine bağlı Eyromiye (Çaygeçit) köyü yakınlarında bir arabaya ateş açarak hamile olan Mecbure Genç ve Fadime Genç adlı kadınların öldürülmesi nedeniyle Mehmet Seyid Acar adlı korucu hakkında Batman Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava 1998 yılında da sürdü.

3 Haziran günü yapılan duruşmada, Genç ailesinin avukatı Zeki Ekmen ve Savcının tutuklama talebi reddedildi. Ancak daha sonra duruşmalara katılmadığı için Mehmet Acar hakkında giyabi tutuklama kararı verildi. 4 Ağustos günü yapılan duruşmada söz alan Mecbure Genç'in eşi Çaygeçit köyü muhtarı Mehmet Genç, Mehmet Seyid Acar'ın giyabi tutuklama kararına karşın köyde serbestçe dolaştığını söyledi.

Mehmet Genç duruşmadan sonra yaptığı açıklamada, Kozluk eski kaymakamı Mehmet Sarıcan'ın kendisine "saldırımı PKK'nin yaptığını söylemesi" için teklifte bulunduğunu söyledi. Mehmet Genç, "Kaymakam bana 'Eğer saldırının PKK tarafından yapıldığını söylersen sana 10 milyar para veririz. Ama bunu yapmazsan senin için çok kötü olur' dedi. Ben de istediğinizi şeyi yapın ama olay nasıl olmuş ise mahkemede onu anlatacağım dedim." dedi.

Tuncay Topyıldız (27)

İstanbul Sarıyer'de "dur ihtarına" uymadığı gerekçesiyle Tuncay Topyıldız adlı kişinin 23 Nisan 1997 tarihinde öldürülmesi nedeniyle Haluk Gevancı adlı er hakkında "tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet verdiği" gerekçesiyle Sarıyer Cumhuriyet Savcılığı tarafından dava açıldı. Dava 23 Ocak günü Sarıyer Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Tuncay Topyıldız'ın yakınları, olay sırasında Tuncay Topyıldız'ın üzerinde bulunan para ve cep telefonunun kaybolduğuna bildirdiler ve Haluk Gevancı'nın "dur ihtarı"nda uyulması gereken silah kullanma kurallarına uymadığını vurguladılar.

Mahkeme ilk duruşmada "davanın ağır ceza mahkemesinde görülmesi gerektiği" gerekçesiyle görevsizlik kararı verdi ve dosya Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesine gönderildi. Bu arada Haluk Gevancı'nın, olaydan 20 gün kadar sonra askerliğini bitirerek Mersin'e gittiği öğrenildi.

Beyoğlu 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 26 Mart günü başlayan davada, Haluk Gevancı hakkında tutuklama kararı verilmedi. Haluk Gevancı, 18 Aralık günü sonuçlanan davada, "kastı aşan adam öldürme" suçundan 6 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Haluk Gevancı hakkında giyabi tutuklama kararı da verildi.

Tayyip Üzüm (29)

19 Ekim 1997 tarihinde Bodrum'da Tayyip Üzüm⁸ adlı kişiyi öldürdüğü gerekçesiyle Bilal Payam adlı er hakkında Nisan ayında dava açıldı. Avukat Sadun Öztürk'ün suç duyurusu üzerine açılan dava, Muğla Ağır Ceza Mahkemesinde görüldü. Davada Bilal Payam'ın "kasten adam öldürmek" suçundan cezalandırılması istendi. Ancak, Bilal Payam'ın ifadesi bile alınmadan terhis edildiği öğrenildi. Tayyip Üzüm'ün kardeşi Abuzer Üzüm, daha önce inşaat sahibi tarafından tehdit edildiklerini ve cinayetin planlı olduğunu savundu. Üzüm şunları söyledi: "Ağabeyim tuvalet ihtiyacı için az ilerideki ormanlık alana gitti, birkaç dakika sonra silah sesleri duyduk. Olay yerinde iki jandarma ve bir sivilin onu yaka paça arabaya bindirdiğini gördük. Müdahale etmek iste-

⁸ Tayyip Üzüm'ün öldürülmesinden sonra yetkililer, "bölgedeki hırsızlık olaylarını araştırmak için" bir kooperatife ait inşaat alanına giden jandarmaların Tayyip Üzüm'e "dur ihtarında" bulunduğunu, durmayınca da ateş açıldığını iddia etmişlerdi. İnşaatçı çalışan işçiler ise Mardin nüfusuna kayıtlı Tayyip Üzüm'ün 6 aydır Bodrum'da çalıştığını ve "askerlerin Kürt kökenli işçilere baskı yaptığını, 15 gün kadar önce şantiyeye baskın yapan askerlerin bazı işçilerin kimlik bilgilerini aldığını" söylemişlerdi. İşçiler, inşaat alanına gelen jandarmaların sivil giyimli olduğunu da kaydetmişlerdi.

dik, ama silahları bize doğrultarak tehdit ettiler.” 20 Mayıs günü başlayan dava, 17 Şubat 1999 tarihinde sonuçlandı. Mahkeme, Bilal Payam’ı, “Tayyip Üzüm kaçarken ateş ettiği ve yaralama kastıyla davrandığı” gerekçesiyle 1 yıl 1 ay 10 gün hapis cezasına mahkum etti.

Ferdi Akkuş (17)

28 Kasım 1997 tarihinde İstanbul’da Ferdi Akkuş adlı kişinin “dur ihtarına” uymadığı gerekçesiyle öldürülmesi nedeniyle Başkomiser Hakan Uzun, Mahmut Gedik, Nejdet Bikeç, Süleyman Açar ve Reyhan Keveve adlı polislerin yargılanmasına 24 Nisan günü Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesinde başlandı. Duruşmada ifade veren polislerden üçü, Akkuş’a arabadan inip kaçarken ateş ettiklerini, ikisi ise Akkuş’a arabada otururken ateş ettiklerini söylediler. Hakan Uzun da ifadesinde, “olaydan bir önceki gün Ümraniye’de bir arkadaşlarının silah çekmeye fırsat bulamadan öldürüldüğünü ve bu yüzden moralinin bozuk olduğunu” söyledi.

Olay sırasında Ferdi Akkuş’un yanında bulunan İlhan Yavuz Şahin ise, polisle girdikleri kovalamaca sırasında trafik tıkağında için durmak zorunda kaldıklarını, arkalarından gelen polis arabasından inen Hakan Uzun adlı komiserin önce arabanın arka lastiklerine ateş ettiğini belirterek “İlk ateş sırasında aramızda 10 metre mesafe vardı. Hakan Uzun arabadan inip sürücü koltuğunda oturan Ferdi Akkuş’un yanına geldi. Camı kırıp kafasına 3 el ateş etti. ‘yaralı hastaneye kaldırıldı’ diyorlar. Orada öldü. Arkadaşımın sol kolu sakattı. Tam 17 dikiş vardı. Nasıl hem arabayı kullanıp, hem de ateş edecek? Arabaya silahı sonradan polisler koydu” dedi.

16 Temmuz günü yapılan duruşmada tanık olarak dinlenen Yusuf Yıldız adlı kişi, Hakan Uzun’un lacivert bir arabanın peşinden ateş ederek koştuğunu söyledi. Yusuf Yıldız, “Arabanın lastiklerine ateş ederek patlattı. Sonra gidip silahının kabzasıyla arabanın camını kırıp içerdeki şahsa ateş etti” dedi. Yusuf Yıldız, çevredeki esnafın olaya tanık olduğu halde tehditler nedeniyle konuşmadığını da belirtti. Uzun ise, trafiği kestikleri için olayı kimsenin görmediğini iddia etti ve öldürme kastıyla ateş etmediğini öne sürdü. Diğer sanık polisler de kolunda 17 dikiş bulunan Akkuş’un hem üzerlerine araba sürdüğünü hem de ateş ettiğini iddia ettiler.

Duruşmadan sonra Yusuf Yıldız’ın polisler tarafından tartaklanarak adliyeden çıkarılması olaylara neden oldu. Kavga sırasında gözünden hafif yaralanan Başkomiser Hakan Uzun’un talimatıyla gözaltına alınan Yıldız, Adliye önündeki polis kulübesinde dövüldü. Yıldız ile birlikte soyadı öğrenilemeyen Hüseyin adlı arkadaşı da gözaltına alındı. Ardından Ferdi Akkuş’un annesi Zahide Akkuş ve babası Şaban Akkuş’un, Hakan Uzun tarafından gözaltına alınması üzerine İlhan Yavuz Şahin, kendi

boynuna jilet dayayarak Zahide Akkuş ve Şaban Akkuş’un serbest bırakılmasını istedi. Ancak, polisler duruma seyirci kalınca, İlhan Yavuz Şahin vücudunu ve boynunu jiletle kesti. Bunun üzerine Zahide Akkuş ve Şaban Akkuş serbest bırakıldı. Dava halen sürüyor.

Hayrullah Çelebi

Hayrullah Çelebi adlı gencin İstanbul Sarıgazi Yenidoğan Mevlana mahallesi Baraj Yolu üzerinde 16 Kasım 1995 tarihinde polis tarafından öldürülmesi nedeniyle Erol Tekten, Murat Cezmi Erbay, Hüseyin Doğrul, Mehmet Güngör Körnez, İzzet Kervan ve Yüksel Ateşoğlu adlı polisler hakkında “kasten adam öldürmek” suçundan 1996 yılında açılan dava 27 Kasım günü sonuçlandı. Üsküdar Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada, polisler hakkında “dur ihtarına silahla karşılık verildiği, bu nedenle polislerin görevlerini yerine getirdiği” gerekçesiyle beraat kararı verildi. Karar daha sonra Yargıtay tarafından onandı. Dava halen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gündeminde bulunuyor.

b) Ev baskınları

01) Hüseyin Mezarıcı, Adıyaman-26.01.98

02) İsmet Sinan, Adıyaman-26.01.98

03) Ali Arap, Adıyaman-26.01.98

04) Zeynel Karacan, Adıyaman-26.01.98

Adıyaman’ın Dilkan köyü Düzağaç mezarısında Hüseyin Mezarıcı adlı kişinin evine 26 Ocak gecesi güvenlik görevlileri tarafından baskın düzenlendi. Evde PKK militanları bulunduğu gerekçesiyle düzenlenen baskında çatışma çıktı. Çatışmada, Ali Arap ve Zeynel Karacan adlı PKK militanları ile ev sahibi Hüseyin Mezarıcı öldü. Çatışmada Mezarıcı’nın yeğeni İsmet Sinan (15) adlı çocuk yaralandı. İsmet Sinan, tedavi gördüğü hastanede 13 Mart günü öldü. Baskında evin harabeye döndüğü bildirildi.

Baskının ardından mevrada yaşayan Mehmet Coşkun, Mehmet Coşkun (aynı ad), Mehmet Ali Mezarıcı, Halil Coşkun, Ali Mezarıcı, Selver Aydın, Sabri Ser, Aziz Mutlu, Yusuf Ser, Hüseyin Patates ve Mustafa Özdoğan gözaltına alındı. Daha sonra Mezarıcı ve Sinan’ın yakınları, İHD Adıyaman Şubesine başvurular. Mezarıcı’nın eşi Güle Mezarıcı, askerlerin uyarı yapmadan evlerin taradığını belirtti.

05) Mehmet Topaloğlu, Adana-28.01.98

06) Selahattin Akıncı, Adana-28.01.98

07) Bülent Dil, Adana-28.01.98

28 Ocak gecesi Adana’nın Kiremithane mahallesi 95. sokakta Hanifi Topaloğlu adlı kişiye ait eve düzenlenen baskında, Kurtuluş dergisi Adana Temsilcisi Mehmet Topaloğlu, Selahattin Akıncı ile Bülent Dil (kimliği 4

Şubat günü saptanabildi) öldürüldü.

Resmi açıklamada, üç kişinin, "DHKP-C üyesi olduğu, eylem amacıyla Sivas'tan geldikleri, 'teslim ol' çağrısına uymadıkları için çatışma sonucu öldürüldüğü" iddia edildi. Baskından sonra DHKP-C tarafından yapılan açıklamada Besat Ayyıldız (Selahattin Akıncı) ve Bülent Dil'in DHKP-C üyesi olduğu bildirildi.

Evden silah sesi gelmediğini anlatan görgü tanıkları, baskın sırasında çevrede elektriklerin kesildiğini, polislerin, "çatışma görüntüsü vermek için" evin arkasındaki 4 katlı inşaatın rasgele ateş ettiğini belirttiler.

Halkın Hukuk Bürosundan yapılan açıklamada da, Mehmet Topaloğlu'nun Adana'nın yerlisi olduğuna, daha önce gözaltına alındığına ve 6 aydır Kurtuluş dergisi Adana Temsilcisi olduğuna dikkat çekilerek amcası Hanifi Topaloğlu'na ait evin polis tarafından bulunduğu vurgulandı. Avukat Metin Narin, "Bir çatışma söz konusu değildir. Evin cephesinde kurşun izi yok. Giriş kapısında zorlama izi bulunmuyor. Camlarda hiç parçalanma olmadan kurşun izlerinin olması, olayın infaz olduğunun kanıtıdır" dedi.

Atılım gazetesi Adana muhabiri Ethem Açıkalin da yaptığı açıklamada, Topaloğlu ile birlikte bir süre önce Adana Büyük Postane önünde polisler tarafından durdurulduklarını belirterek, "Daha önce gözaltına alındığımızda şubeden tanıdığımız sivil polisler bizi bundan sonra gözaltına almayacaklarını ve gebertip bir duvar dibine atacıklarını söylediler" dedi.

Bu arada, basın yayın organlarında resmi açıklama doğrultusunda "ev baskını sırasında çatışma yaşandığı"na ilişkin haberler verildi. Televizyonlarda da, İstanbul'da düzenlenen bir baskında yaşanan silahlı çatışmanın görüntüleri kullanıldı.

Baskından sonra gözaltına alınan Hanifi ve Gülperi Topaloğlu 29 Ocak günü serbest bırakıldı. Hanifi Topaloğlu, "Yeğenim Mehmet ve arkadaşları evde çay içtikten sonra sigara içmek için yan odaya gittiler. Yağmur yağıyordu, elektrikler kesilmişti. Kapıları kilitleyip uyumak için odamıza çekildik. Bu arada silah sesleri geldi. Kapıya yöneldiğimde polislerle, yeğenim ve arkadaşlarının cansız bedenleriyle karşılaştım" dedi. Otopsi sonucunda, vücudunda 11 kurşun yarası bulunan Mehmet Topaloğlu'nun omuz kemiklerinin kırıldığı anlaşıldı. Topaloğlu ve Akıncı, 30 Ocak günü Adana'da yakınlarına haber verilmeden polisler tarafından toprağa verildi.

Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Zeki Rüzgar ile TİYAD yöneticisi Ercan Gökoğlu, ailesi tarafından kimsesizler mezarlığından alınarak Kayseri'ye götürülüp defnedilen Bülent Dil'in cesedi üzerinde ve evde inceleme yaptılar. Rüzgar ve Gökoğlu, 31 Ocak günü düzenledikleri basın toplantısında izlenimlerini anlattılar.

Adana Demokrasi Platformu heyeti ile birlikte evde yaptıkları incelemede, hiçbir çatışma izine rastlanmadığını vurgulayan Zeki Rüzgar, çatışma çıktığı ve binlerce merminin kullanıldığı söylenen evde 25 adet kurşun izinin bulunduğunu ve bu izlerin de evin dış cephesinde değil, içinde olduğunu gördüklerini söyledi. Adalet Bakanlığı genelgesine göre kimliği belirsiz kişilerin en az 15 gün morgda kalması gerekmesine karşın hemen gömülmesinin dikkat çekici olduğunu da anımsatan Rüzgar şunları söyledi: "Bülent Dil'in ailesinin başvurusu üzerine naaşını almak için girişimlerde bulduk. Ancak güvenlik güçlerinin çok zorluk çıkarması da dikkat çekicidir. Olayla ve cesetlerle ilgili düzenlenen evrakların hemen hepsi eksiktir ve baştan savmadır. Defnetmeden önce Dil'in bedenini yıkamak için açtığımızda korkunç bir manzara ile karşılaştık. Vücudunun muhtelif yerlerinde yara ve sigara yanığı gördük. Sağ koltuk altındaki derisi yüzülmüş ve vücutta bir tane bile kurşun yarasına rastlamadık. Aksine kurşun deliği yerine, delici alet ile oymaya bağlı yaralar gördük. Sağ dirsek alt bölgede kırığa bağlı derinin parçalandığı ve kemiklerinin dışarı fırladığı, sağ bacak kemiğinin kırık olduğu, boğazında elle sıkılmaktan kaynaklandığını sandığımız parmak izine benzer morlukların bulunduğu ve boğazının şiş olduğunu gördük. Karşılıklı, kurşun deliğine benzer giriş çıkış delikleri tarafımızdan tespit edilemedi."

Ceset üzerindeki izlerden, Bülent Dil'in "sağ yakalandığını, yoğun ve insafsız işkencelere maruz kaldığının anlaşıldığını" kaydeden Rüzgar, "Boğularak veya boynu kırılarak katledildiği açıkça ortada" dedi.

Mehmet Topaloğlu'nun da kolunda kırık olduğunun saptandığını belirten Avukat Zeki Rüzgar, "Adana'da yaralı olan kişinin evden başına ceket geçirilmiş bir şekilde yürütülerek, arabaya bindirilip götürüldüğüne ilişkin yoğun söylentiler dikkate alındığında, her üç kişinin sağ yakalandıkları ve daha sonra işkence ile katledtikleri ortada" dedi. Rüzgar, atış mesafesinin saptanmasını sağlayacak ölümlerin giysilerini adli emanette bulamadıklarını da söyledi. Rüzgar, yaralı kişinin nereye götürüldüğüne ilişkin hiçbir kaydın olmadığını belirterek, Adana mezarlığında görüştükları Bülent Savran adlı hekimin, otopsi raporunun Adli Tıp Kurumu Adana Şubesinde yazılmadığını söylediğini ifade etti.

21 Mart günü Bülent Dil'in ailesi Adana Emniyet Müdürü ve 28 polis hakkında Adana Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Avukat Zeki Rüzgar'ın verdiği suç duyurusu dilekçesinde, İHD, TAYDER ve Halkın Hukuk Bürosu tarafından evde yapılan incelemede "giriş kapısında ve evin cephesinde kurşun izinin bulunmadığı, kapıda zorlama izine rastlanmadığı, bu nedenle bir çatışmanın olmadığına ilişkin bir kanaat oluştuğu" vurgulandı. Dil'in hastaneye kaldırılırken

öldüğünün polisler tarafından da dile getirildiğine dikkat çekilen suç duyurusunda, Dil'e ikinci bir otopsi yapılması ve operasyona katılan polislerin yargılanması istendi.

Adana Cumhuriyet Başsavcılığı, olay yerinde araştırma yapan kitle örgütleri adına bir açıklama yaparak "olayın bir yargısız infaz olduğunu" belirten Avukat Zeki Rüzgar hakkında soruşturma başlattı. Daha sonra soruşturma, "yetkisizlik" kararıyla Ankara DGM Savcılığına devredildi.

Mehmet Topaloğlu, Selahattin Akıncı ve Bülent Dil'in öldürülmesi nedeniyle Kurtuluş dergisi tarafından 16 Şubat günü İstanbul'da TGC önünde düzenlenen basın açıklamasına polis müdahale etti. TGC önünde toplanan grubu dağıtan polisler aralarında Haklar ve Özgürlükler Platformu dönem sözcüsü Oya Gökbayrak'ın da bulunduğu 11 kişiyi döverek gözaltına aldı.

08) Mehmet Durak, Çorum Bayat- 30.01.98

09) Satı Durak, Çorum Bayat- 30.01.98

10) Ali Durak, Çorum Bayat- 30.01.98

11) Baran Durak, Çorum Bayat- 30.01.98

12) Serpil Yayvan (Durak), Çorum Bayat- 30.01.98

30 Ocak gecesi Çorum'un Bayat ilçesine bağlı Kuruçay köyünde bir eve baskın düzenleyen jandarmalarla, evde bulunanlar arasında çatışma çıktı. Çatışmada Mehmet Durak (43), eşi Satı Durak (39), oğlu Ali Durak (17), akrabaları Baran Durak (14) ve Serpil Yayvan (20) ile Ahmet Şanlı ve Erkin Güler adlı erler öldü. İlhan Cinoğlu adlı astsubay ile Mehmet Durak'ın oğlu Ahmet Durak (18) ve kardeşi Satılmış Durak (25) yaralandı.

"Kuruçay köyü ile Çamlıgüney köyü arasındaki kan davası nedeniyle iki köy arasında kurulan karakolda yol kontrolü yapan askerler, Memiş Yayvan adlı kişinin üzerinde bulunan silahı almak istedi. Ancak, Memiş Yayvan "kan davası" nedeniyle silahını vermedi ve akrabası Mehmet Durak'ın evine gitti. Daha sonra köye giden askerler de diğer köylülerin araya girmesi nedeniyle Memiş Yayvan'ın silahını alamadı. Gece saat 23.30 sıralarında tekrar köye gelen jandarmalar, Ebembağı mahallesindeki Mehmet Durak'ın evine gittiler. Askerlerin eve baskın yapmaları sonucunda çıkan çatışmada, evde bulunan beş kişi ile iki er öldü.

Dönemin Çorum Valisi Atıl Güzey olay üzerine yaptığı açıklamada, Mehmet Durak ve ailesinin güvenlik güçlerine direnmesi üzerine çıkan kavganın silahlı çatışmaya dönüştüğünü belirtti. Mehmet Durak'ın yakınları ise, daha sonra gazetecilere yaptıkları açıklamalarda, olaya jandarmanın neden olduğunu iddia ettiler ve askerlerin "hareket halinde gördükleri her yere ateş açtığını, ışık yanan her odayı kurşunladığını" söylediler.

Mazlum-Der tarafından köyde yapılan incelemeden sonra hazırlanan raporda, olaydan sonra Memiş Yayvan'ın

kardeşi Abdurrahman Yayvan'a ait araçla ölen jandarmaların taşındığı; yaralı Satı Durak ve Baran Durak'ın bir saat sonra kan kaybından öldükleri belirtildi. Raporda Memiş Yayvan'ın saat 15.30 sıralarında yapılan yol kontrolünde durdurulmasına karşın jandarmaların eve yaklaşık 8 saat sonra gittiğine dikkat çekildi. Raporda, olay nedeniyle Memiş Yayvan'ın kardeşi Abdurrahman Yayvan'ın karakola çağrıldığı ve karakolda dövüldüğü; Emrullah adlı astsubayın, Abdurrahman Yayvan'ın başına iki jandarma bıraktığı ve kıvılcıdaması halinde vurulması emrini verip karakoldan çıktığı; bundan 15 dakika sonra 7 kişinin öldüğü olayın meydana geldiği belirtildi.

13)Gülistan Özdemir, İstanbul-11.02.98

14) Hamdin Salgın, İstanbul-11.02.98

İstanbul Fatih'te Fener Camiçeşme mevkii Yasemin sokakta bulunan bir eve 11 Şubat günü polisler tarafından düzenlenen baskında Gülistan Özdemir (15) adlı çocuk ve Hamdin Salgın adlı kişi öldürüldü. Olaydan sonra yapılan resmi açıklamada, öldürülenlerin "PKK militanı olduğu ve 'teslim ol' ihtarına uymadıkları için çatışma sonucu öldürüldükleri" iddia edildi. Ancak olaydan kısa bir süre sonra konfeksiyon işçisi Gülistan Özdemir'in öğle yemeği için eve geldiği, baskın sırasında evde aralarında küçük çocukların da bulunduğu 13 kişinin daha bulunduğu ve çatışma yaşanmadığı belirlendi. Baskından sonra aralarında Gülistan Özdemir'in annesi Emine Özdemir, babası Seyfettin Özdemir ile kardeşleri Türkan ve Mazlum'un da bulunduğu 13 kişi gözaltına alındı.

İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin, Avukat Gülizar Tuncer ve Avukat Fatma Karakaş, evde 12 Şubat günü inceleme yaptılar. Keskin daha sonra yaptığı açıklamada, Fatih Cumhuriyet Başsavcısı Atilla Cengiz'den olay hakkında bilgi aldığını, savcının da olayın çatışma olmadığına dair izlenimleri olduğunu ve polisler hakkında soruşturma açılabilceğini söylediğini belirtti. Keskin, olayın ardından binanın tamamen mühürlendiğini ve evde bulunan çok sayıda kişinin gözaltına alındığını savcıya hatırlattıklarını; bunun üzerine Savcı Cengiz'in "ben sadece binanın orta katını mühürlettim. Gözaltına alınanlardan haberim yok" dediğini aktardı. Keskin, binanın dışında çatışma izinin bulunmamasının, evin yanı sıra binanın tamamının savcının talebi olmadan keyfi bir tutumla mühürlenmesinin, planlı ve açık bir infazın kanıtı olduğunu söyledi.

Avukatların gözaltına alınan Özdemir ailesi için İstanbul DGM Savcılığına yaptıkları başvuruda, bu kişilerin gözaltına alınmadığı öne sürüldü.

13 Şubat günü Fatih Adliyesi önünde İHD, ÇHD ve TOHAV tarafından yapılan basın açıklamasında, konfeksiyon işçisi Gülistan Özdemir'in öğle yemeği için eve geldiği sırada öldürüldüğü belirtilerek, gözaltında tutulan anne ve babasının Gülistan Özdemir'i 13 Şubat günü

sabah saatlerinde teşhis ettikten sonra yeniden emniyete götürüldükleri anlatıldı. Basın açıklamasını okuyan İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar, baskını "tam bir yargısız infaz" olarak niteledi. Eren Keskin de, Hamdin Salgın'ın Diyarbakır'dan gelen babasının gözaltına alındığını söyledi. Hamdin Salgın ve Gülistan Özdemir, aynı gün toprağa verildi.

İstanbul Cumhuriyet Savcılığının yürüttüğü soruşturma Mayıs ayında tamamlandı. İddianamede, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdür Yardımcısı Şefik Kul ile polisler Şaban Düzer, Erol Tekten, Salih Palamir, Ahmet Toprak, Rüştü Güneş, Sualp Bayrak ve Sami Şen'in "faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek" suçundan cezalandırılması ancak, "suçun hangi polisin silahından çıkan mermilerle işlendiğinin belirlenememesi" nedeniyle cezanın üçte birinden yarıya kadar indirilmesi istendi. İddianamede, "polisin görevini yaptığı ve kendi nefislerine yönelik tehlikeyi bertaraf ettiği" ileri sürüldü. Dava, 30 Haziran günü İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmaya, sanık polisler ve avukatları İlhami Yelekçi katılmadı. Avukat İlhami Yelekçi, mahkemeye gönderdiği mazeret dilekçesinde, "davanın gizli görülmesini, görüntü ve yayın yasağı getirilmesini" istedi. 6 Ekim günü yapılan duruşmada polislerin avukatı İlhami Yelekçi, gazetecilerin üzerine yürüyerek görüntü almalarını engellemeye çalıştı. İlhami Yelekçi'nin isteği üzerine mahkeme heyeti davaya yayın yasağı koydu. Ancak, müdahil avukatlarının itirazı üzerine yayın yasağı, görüntü yasağına çevrildi. Polisler tarafından itip kakılan gazeteciler, duruşma salonundan çıkarıldı. Duruşmada ifade veren Şaban Düzer adlı polis, ihbar üzerine gittikleri evin kapısını çaldıklarını, kapının açılmadığını ve içerdekilerin slogan attıklarını söyledi. "Teslim ol" çağrısı üzerine kendilerine ateş açıldığını iddia eden Şaban Düzer, bunun üzerine kapıyı kırarak içeri girdiklerini ve "kendilerini korumak için" hedef gözetmeden ateş ettiklerini öne sürdü. Diğer polisler de aynı biçimde ifade verdiler. Dava halen sürüyor.

Bu arada Gülistan Özdemir'in ablası Gülseren Özdemir, "PKK militanı olduğu ve eylem hazırlığı yaptığı" iddiasıyla, Halil Cengiz adlı kişiyle birlikte Ağustos ayı ortalarında Adana'da gözaltına alındı. Daha sonra İstanbul'a getirilen Gülseren Özdemir hakkında İstanbul DGM Savcılığı tarafından ölüm cezası istemiyle dava açıldı.

15) Selahattin Üçkardeş, İstanbul-22.05.98

İstanbul Esenyurt Örnek mahallesi Kemalpaşa caddesi üzerindeki bir eve, 22 Mayıs gecesi düzenlenen baskında çatışma çıktı. Çatışmada, evde bulunan Selahattin Üçkardeş (26) adlı kişi ile Fadil Şişman adlı polis öldü. Üzerinden "İrfan Hünerli" adına düzenlenmiş sahte kimlik çıktığı bildirilen Selahattin Üçkardeş'in "PKK militanı

olduğu" ileri sürüldü. Baskından sonra ev sahibi Şahin Han gözaltına alındı. Daha sonra düzenlenen operasyonlarda da Meşruk Çiftçi, Naci Kutaş, Şemsettin Kayan ve Nusret Akın adlı kişiler gözaltına alındı. Gözaltına alınanların "PKK'ye haraç vermedikleri" gerekçesiyle Tahsin Tok, Mehmet Yıldızhan ve Cuma Akgün adlı kişileri öldürdükleri iddia edildi.

c) Yerleşim merkezlerine saldırılar sonucu ölenler

16) Yusuf Küçük, Tunceli Ovacık-04.06.98

4 Haziran gecesi saat 21.00 sıralarında Tunceli'nin Ovacık ilçesine bağlı Tatuşağı köyü Kedek mezarına, yakınlardaki Ovacık Jandarma Karakolundan top ateşi açıldı. Ateş sırasında hayvanların ürkererek araziye dağılması üzerine Yusuf Küçük (50), Bülent Tat ve Mustafa Tat adlı köylüler hayvanlarını toplamak için mezradan ayrıldılar. Bu sırada yakınına top mermisi düşen Yusuf Küçük öldü. Askeri yetkililer, Yusuf Küçük'ün "PKK militanı" olduğunu iddia ettiler. Tatuşağı köyüne 5 Haziran günü sabah saatlerinde yapılan baskında, olay sırasında Küçük'ün yanında bulunan Bülent Tat ve Mustafa Tat ile Ali Ertaş ve soyadları Ateş olan 2 genç gözaltına alındı. Köylüler, baskını yöneten bir subayın, "Ben size saat 20.30'dan sonra köy dışına çıkmayın demedim mi? Çıkarsanız işte sonunuz böyle olur" dediğini aktardılar.

17) Mehmet Can Baran, Diyarbakır-24.08.98

24 Temmuz gecesi Diyarbakır'ın Kulp ilçesi Nawro mahallesinin çevresindeki ekili alanlara yakınlardaki Jandarma Komando Taburundan top ateşi açıldı. Termal kameralar aracılığıyla arazide hareketlilik görüldüğü gerekçesiyle açılan top ateşi bir saat kadar sürdü. Ateş sonucunda Mehmet Can Baran'ın buğday ve nohut tarlalarındaki ürünün tümüyle yandığı, 10 hayvanın da öldüğü öğrenildi. Yangını söndürmek amacıyla evinden çıkarak tarlaya koşan Baran, askerlerin açtığı makineli tüfek ateşi sonucu omzundan yaralandı. Baran'ın aynı gece özel bir araçla Diyarbakır'a götürülmesi de askerler tarafından güvenlik gerekçesiyle engellendi.

18) Barış Adnan Yavuz, Batman-01.09.98

Batman'ın Sason ilçesine bağlı Acar köyü Jandarma Karakolundan 28 Ağustos gecesi saat 21.00 sıralarında atılan havan topu mermisinin, Kozluk ilçesine bağlı Çevrecik köyünde Yakup Yavuz adlı kişinin evine isabet etmesi sonucunda, oğlu Barış Adnan Yavuz (8) öldü. Patlamada, Yakup Yavuz, eşi Beraat Yavuz, diğer çocukları Evin Yavuz ile misafir olarak evde bulunan Halime Aktaş, Bedrettin Aktaş, Fehuşa Yavuz yaralandı.

d) Dur İhtarı ve rasgele ateş açma sonucu ölenler**19) İsa Çatanak, Urfa-05.01.98****20) İmam Aktay, Urfa-05.01.98**

5 Ocak akşamı Suriye'den Urfa'nın Akçakale ilçesine gitmek isteyen İsa Çatanak⁹ ve İmam Aktay adlı iki kaçakçı, ilçenin mayınlı olan Ofis bölgesinden geçerken devriye gezen askerler tarafından açılan ateş sonucu öldü. Urfa Valisi Şahabettin Harput, kaçakçıların dur ihtarına ateşle karşılık verdiklerini ve yaklaşık bir saat süren çatışmadan sonra öldürüldüklerini ileri sürdü. Arıda köyü nüfusuna kayıtlı İsa Çatanak'ın, 20 Aralık 1997 tarihinde öldürülen 5 kaçakçıdan Mehmet Çatanak'ın akrabası olduğu öğrenildi.

21) ... ..., Urfa-00.01.98

Urfa'nın Suruç ilçesine bağlı Mürşitpınar köyü yakınlarındaki mayınlı sahadan sınırı geçmek isteyen bir kişi, 10 Ocak günü akşam saatlerinde bölgede devriye gezen askerler tarafından açılan ateş sonucu öldü. 20 yaşlarında olduğu bildirilen kişinin kimliği açıklanmadı. Söz konusu kişinin cenazesi mayınlı sahada bir gün bekledikten sonra Suruç Devlet Hastanesi morguna kaldırıldı. Yetkililer söz konusu kişinin bir grupla birlikte sınırdan geçiş yapmak isterken askerlerin "dur ihtarına" silahla karşılık verdiğini ve çıkan çatışmada öldüğünü ileri sürdüler

22) Sertan Mert, İstanbul-17.01.98

17 Ocak gecesi İstanbul Göztepe'de Sertan Mert adlı kişi polisler tarafından öldürüldü. Polislerin çalıntı olduğu ileri sürülen bir arabayı durdurmaya çalıştıkları, arabada bulunan Sertan Mert, Arif Özer ve Mehmet Ali Bülbül adlı kişilerin polise ateş açtıkları ileri sürüldü. Polisin açtığı ateş sonucu yaralanan Sertan Mert, kaldırıldığı hastanede öldü. Arif Özer ve Mehmet Ali Bülbül gözaltına alındı.

23) ... ..., İstanbul-19.02.98

19 Şubat günü İstanbul'un Fatih ilçesi Çarşamba mahallesi Müstakizade sokakta kimliği belirlenemeyen bir kişi polisler tarafından öldürüldü. Söz konusu kişinin, İhlas Holding Yönetim Kurulu Başkanı Enver Ören'in oğlu Mücahit Ören'in evine girmeye çalıştığı sırada vurulduğu iddia edildi.

24) Murat Can (21), İstanbul-12.03.98**25) Alpay Denizhan (22), İstanbul-12.03.98**

İstanbul Çağlayan'da 12 Mart günü "çalıntı olduğu" ileri sürülen bir arabayla polisten kaçarken geçirdikleri trafik kazası sonucu öldükleri ileri sürülen Murat Can (21) ve Alpay Denizhan (22) adlı iki gencin, polisler tarafından öldürüldüğü belirlendi. Olaydan sonra gazetelerde çıkan

haberlerde, iki gencin trafik kazası sonucu öldükleri yolunda haberler yer almıştı. Ancak, iki gencin ailelerinin isteği üzerine Adli Tıp Kurumu Morgunda yapılan otopside, gençlerin kafasında kurşun yaraları bulunduğu saptandı. Raporda, Murat Can ve Alpay Denizhan'ın ölümlerinin, "ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı iç organ ve büyük damar yaralanmasına bağlı iç kanama" sonucu meydana geldiği belirlendi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü de olay üzerine, Kağıthane İlçe Emniyet Müdürlüğü Ekipler Amirliğinde görevli Uğur Taşdemir ve Mehmet Çıplak hakkında soruşturma başlattı.

Can'ın yakınları, Alpay Denizhan'ın başından aldığı kurşunla olay yerinde öldüğünü ancak, sırtından yaralanan Murat Can'ın ölmeden önce bir süre yerde yardım beklediğini belirterek, "Kazadan sonra oradan gelen bir otobüs şoförü ve olay yerinin karşısında bulunan bir börekçi, Murat Can'a yardım etmek istemiş. Fakat polisler hiç kimseyi yanına yaklaştırmamış" dediler.

Murat Can'ın kardeşi Burak Can da, olaydan önce Alpay Denizhan'ın kendisine sürekli "Beni öldürecekler" dediğini belirterek şöyle konuştu: "Ben arabanın çalıntı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü olaydan bir iki gün önce Alpay Denizhan, lacivert renkli bir otomobil satın alacağını söylemişti. Kaza yapan araç lacivert renkliydi ve aynı markaydı. Sürekli öldürüleceğinden söz ediyordu. Şu anda kaza yapan arabanın çalıntı olduğunu söylüyorlar. Peki çalıntı arabanın sahibi kim? İlk önce onu ortaya çıkarınlar."

Şişli Cumhuriyet Savcılığı tarafından yürütülen soruşturma 1999 yılı Şubat ayında tamamlandı. Savcılık tarafından hazırlanan iddianamede, İstanbul Kağıthane Emniyet Müdürlüğü'nde görevli polis memuru Uğur Taşdemir hakkında "adam öldürmek" suçlamasıyla 8 yıla kadar, Mehmet Çıplak hakkında ise "kastı aşan etkili eylem" suçlamasıyla 4 aya kadar hapis cezası istendi.

26) Ali Uçar (47), Eskişehir-06.04.98

6 Nisan günü Eskişehir'in Çifteler ilçesi yakınlarındaki Sakaryabaşı adlı piknik bölgesinde "dur ihtarı"na uymadığı ileri sürülen Ali Uçar adlı kişi jandarmalar tarafından vurularak öldürüldü. Afyon'un Emirdağ ilçesinde taksicilik yaptığı öğrenilen Ali Uçar'ın olay sırasında alkollü olduğu belirtildi.

27) Ekrem Dağlayan, Bingöl-14.05.98

Bingöl'ün Kiğı ilçesine yakınlarında 14 Mayıs günü çıkan çatışmada iki asker ile Bedia Bitmen ve Yahya Bilici adlı PKK militanları öldü. Çatışmanın ardından askerlerin Bilice köyü yakınlarında hayvanlarını otlatan Ekrem Dağlayan'ı silahla yaraladıkları, Dağlayan'ın götürüldüğü Açık Güney Jandarma Karakolunda bir gün

9 20 Aralık 1997 tarihinde Mehmet Çatanak, Halil Dölçek, Salih Şahin, Salih Esmer Tekin ve İsmail Eroğlu adlı Arap köylüler askerler tarafından öldürülmüş, yetkililer öldürülen köylülerin PKK militanı olduğunu açıklamıştı. İHD ve Mazlum-Der heyetinin gördüğü yakınları ise, 5 köylünün sağ yakalandıktan sonra öldürüldüğünü ve cesetlerine işkence yapıldığını ileri sürmüşlerdi.

tutulduktan sonra kaldırıldığı Kiğı Devlet Hastanesinde kan kaybından öldüğü bildirildi. Ekrem Dağlayan'ın bir kulağının kasaturayla kesildiği öğrenildi. Dağlayan'ın yakınlarıyla görüşen Kiğı Jandarma Tugay Komutanı, Dağlayan'ın çatışma sırasında PKK militanlarının kurşunuyla öldüğünü ileri sürdü. Yakınlarının Dağlayan'ın kulağının kesik olduğunu hatırlatmaları üzerine ise Tugay Komutanı olayı soruşturacağını söyledi.

Olay yerinde bulunan Zeynel Gökçe ve Eşref Dağlayan adlı çobanlar da gözaltına alındı. Eşref Dağlayan bir gün gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldı, Zeynel Gökçe ise, "PKK militanlarına yardım ettiği" iddiasıyla tutuklandı.

28) Halil Demir, Mardin Kızıltepe-20.05.98

Halil Demir adlı kişinin aracına 20 Mayıs günü Mardin'in Kızıltepe ilçesi Araköy köyü yakınlarında korucular tarafından ateş açıldı. Demir olay yerinde öldü, arabada bulunan Mehmet Alfidan ise yaralandı. Askeri yetkililer saldırının PKK militanları tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürdüler. Yakınları ise, Demir'in asker ve özel tim görevlilerinin bilgisi dahilinde öldürüldüğünü belirttiler.

Halil Demir'in ağabeyi İbrahim Demir, "Tarama sırasında kardeşim ve yanındaki işçisi vuruluyor, kısa süre sonra özel tim ve askerler olay yerine geliyorlar. Ancak 45 dakika süreyle hastaneye götürmeden olay yerinde bekletiyorlar. Kardeşim burada kan kaybından ölüyor" dedi. Köylerde pamuk yetiştiriciliği ve kuyu açma işi yapan kardeşinin kasıtlı olarak öldürüldüğünü ancak, jandarmanın olayı PKK'ye maletmeye çalıştığını belirten İbrahim Demir, "Olayın meydana geldiği bölgenin dört tarafı korucu köyleriyle çevrili. PKK militanlarının bu bölgede eylem yapması imkansız. Saldırıdan en fazla üç dakika sonra asker ve özel tim geliyor. Olay yerine gittik. Cinayeti korucuların işlediğini söyleyince jandarmaya, üç arkadaşımızı gözaltına aldı. Jandarma korucuları koruyor." dedi. İbrahim Demir, kardeşinin Süruç'ta bir çok kez gözaltına alındığını ve 1995 yılında "PKK'ye yardım ettiği" iddiasıyla 4 ay cezaevinde kaldığını söyledi.

29) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

30) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

31) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

32) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

33) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

34) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

35) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

36) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

37) ... .., Hakkari Şemdinli-02.06.98

2 Haziran günü Hakkari'nin Şemdinli ilçesi yakınlarındaki Zerza bölgesinde kaçakçılık yaptıkları öne sürülen İranlı 9 Kürt, askerler tarafından öldürüldü. Kaçakçılara ait çok sayıda katırın da öldürüldüğü bildirildi.

Öldürülenler, askerler tarafından olay bölgesinde açılan bir çukura toplu halde gömüldü. Yetkililerin olayı haber vermesi üzerine cesetleri almak üzere bölgeye giden Şemdinli Belediyesi görevlileri, askerler tarafından engellendi. Belediye görevlileri, cenazeleri almak için aynı gün girişimde bulduklarını ancak, askerlerin öldürülen kişilerin PKK'li olduklarını öne sürerek cesetlerini almalarına izin vermediklerini söylediler. Yöredeki köylüler, öldürülen 9 kişinin sınırın kaçak olarak geçirdikleri eşyaları Şemdinli ve Yüksekova'da sattıklarını ve bir çok kez giriş-çıkış yaptıklarını söylediler.

38) Süleyman Bingöl, Varto Muş-06.06.98

6 Haziran günü akşam saatlerinde Muş ile Varto ilçesi arasında yolcu taşıyan bir minibüse Mercimekkale köyü yakınlarında korucular tarafından ateş açıldı. Saldırıda yaralanan Varto ilçesine bağlı Yekmal köyü muhtarı Süleyman Bingöl, 16 Haziran günü hastanede öldü. Araçta bulunan Zabıt Bingöl, saldırıyı şöyle anlattı: "Süleyman Bingöl, Ekber Aktaş ve Mehmet Bektaş adlı yakınlarımla birlikte Muş'a gidip akşam döndük. Yağcılar köyünde bir yakınımızı ziyaret ettikten sonra köye doğru yola çıktık. Mercimekkale girişinde yol kontrolü yapan korucular geçmemize izin verdiler. Köy yakınlarında ikinci kontrol noktasında kimse olmadığından dolay durmadık. Kontrol noktasını 100 metre kadar geçtikten sonra aracımıza kurşun yağdırdılar."

39) Nazım Kızılocak, İstanbul-07.06.98

7 Haziran gecesini İstanbul Taksim meydanındaki parkta bir avukatın çantasını kapıp çarçken "dur ihtarına" uymadığı iddia edilen Nazım Kızılocak (23) adlı genç, polis tarafından öldürüldü. Nazım Kızılocak'ın sırtına isabet eden tek kurşunla öldüğü belirtildi. Nazım Kızılocak'ı vuran Alpaslan Kandemir adlı polis tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

40) Nermin Karabulut, Sivas Hafik-29.07.98

Sivas'ın Hafik ilçesi Göydün köyünde 29 Temmuz günü Nermin Karabulut (15) adlı genç kız, askerler tarafından öldürüldü. Avukat İsmail Hakkı Konar, yaptığı açıklamada olayı şöyle anlattı: "Sivas'a 11 kilometre uzaklıkta bulunan Göydün köyünde yaşayan Nermin Karabulut, sinir hastası olan ablası Serap Karabulut (16) ile beraber iğnelerini yaptırmak için akşam saatlerinde köyden ayrıldı. Araç bulamayan kardeşler yürüyerek Sivas'a gitmeye karar verdi. Erzurum-Sivas karayolunun yakınlarında, önlerine çıkan askeri bir araçtan kızların üzerine ateş açıldı. Olayda, Nermin Karabulut ağır yaralanırken, ablası askerler tarafından dövüldü. Karabulut kardeşler 1 kilometre uzaklıktaki mobil karakola götürüldü. Karakolda Nermin Karabulut yaşamını yitirdi ve ablası da askerler tarafından sorgulandı. Daha sonra yapılan resmi açıklamada, Nermin Karabulut'un PKK militanı olduğu ve üzerindeki ilaçların "uyuşturucu" olduğu iddia edildi.

41) Kamer Katar, Bingöl Yedisu-10.08.98

Bingöl'ün Yedisu ilçesine bağlı Elmalı köyünde Kamer Katar adlı çoban 10 Ağustos günü askerler tarafından öldürüldü, kızı Derya Katar yaralandı. Saat 20.30 sıralarında evinin önüne çıkan Kamer Katar ve Derya Katar'a askerlerin panzerden ateş açtığı bildirildi. Askerler daha sonra baba ve kızını helikopterle Elazığ Numune Hastanesine götürdü. Ameliyat edilen Katar'ın kalçasındaki merminin çıkarılmadığı öğrenildi. Derya Katar, daha sonra gazetecilere yaptığı açıklamada, hayvanlarını almak için dışarı çıktıklarını belirterek, "Ben, babam, annem ve ablam dışarı çıktık. Bu sırada köyde bulunan askerler panzerden bize ateş ettiler. Bundan sonrasını hatırlayamıyorum" dedi. Katar ailesinin uzun süredir köylerini terketmeleri için askerler tarafından tehdit edildikleri ileri sürüldü.

42) ... .., Hatay Altınözü-25.08.98**43) ... .., Hatay Altınözü-25.08.98**

25 Ağustos günü Hatay'ın Altınözü ilçesinde, Türkiye'den Suriye'ye geçmek isteyen iki kişi "dur ihtarına" uymadıkları gerekçesiyle Çay Piyade Hudut Karakolu bölgesinde devriye gezen askerler tarafından öldürüldü. Kaçakçı olduğu öne sürülen bu kişilerin kimliği belirlenemedi.

44) Fahri Kayaalp, Batman Beşiri-05.09.98

5 Eylül gecesi Batman'ın Beşiri ilçesinden Batman'a giden bir yolcu minibüsüne Deveboynu ve Yontukyazı arasındaki yolda askerler tarafından ateş açıldı. Ateş sonucu, minibüsteki yolculardan Fahri Kayaalp (47) öldü, araç sürücüsü Reşit Aslan ve muavin Bedri Aslan (12) yaralandı. Olay yerinde ölen Fahri Kayaalp'in sol elinin bilekten, sağ bacağının da diz hizasından koptuğu bildirildi. Kayaalp, 7 Eylül günü yaklaşık bin 500 kişinin katıldığı bir törenle, Batman'a bağlı Girberiş köyünde toprağa verildi. Bedri Aslan daha sonra "PKK'ye yardım ettiği" iddiasıyla tutuklandı.

Beşiri Jandarma Tabur Komutanlığı tarafından yapılan açıklamada, "bölgede PKK militanlarıyla çatışma yaşandığını ve olayın çatışma sırasında yanlışlıkla meydana geldiği" iddia edildi. Beşiri Kaymakamı Erkan Atabay ise yerel gazetelerde 7 Eylül günü yeralan açıklamasında, "Beşiri yakınlarında çatışma çıktığını ve çatışmada bir PKK'linin öldürüldüğünü iki PKK'linin ise yaralı olarak yakalandığını" söyledi. Olaydan sonra Dicle Araştırma Hastanesine kaldırılan Reşit Aslan'ın yakınlarıyla ve ziyarete gelen HADEP yöneticileriyle görüşmesine izin verilmedi.

Kayaalp'in oğlu Suat Kayaalp, olayı duyunca gittikleri

Sağlık Ocağında bir sivil polisin, minibüstekilerin PKK'li olduğunu söylediğini belirtti. Suat Kayaalp, "Olayı öğrenince polisler bağırıyor. Sivil giyimli bir polis 'terörist oldukları için taramışlar' dedi. Daha sonra bizi minibüse bindirerek Beşiri Jandarma Taburu'na götürdüler. Tabur yetkilileri minibüsün çatışma sırasında yanlışlıkla tarandığını söylediler. Ancak bölgede çatışma yaşanmamış" dedi.

45) Fırat Kıvanç, Van-06.09.98

6 Eylül günü Van'da Fırat Kıvanç (12) adlı çocuk, askerlerin "dur ihtarına" uymadığı gerekçesiyle öldürüldü. Fırat Kıvanç'ın akşam saatlerinde askeri yasak bölgenin tel örgülerine tırmanmaya çalıştığı iddia edildi. Kıvanç'ın annesi Fatma Kıvanç, oğlunun askeri bölgeden elinde poşetle geçerken vurulduğunu söyledi.

46) Aziz (Rıza) Albaşkara, Bingöl-21.09.98

21 Eylül günü Bingöl'e bağlı Karaveliyan köyü yakınlarında hayvanlarını otlatan Aziz Albaşkara adlı köylü, askerlerin açtığı ateş sonucu yaralandı. Daha sonra gözaltına alınan Aziz Albaşkara (60), öğlen saatlerinde hastaneye kaldırıldı. Albaşkara'nın kızı Medine Albaşkara, askerlerin olayın yanlışlıkla meydana geldiğini söylediklerini belirtti.

47) Hayati Öztürk, Elazığ-11.10.98

Türban yasağını protesto amacıyla 11 Ekim günü bir çok ilde olduğu gibi Elazığ'da gerçekleştirilen "İnanca ve Düşünceye Özgürlük İçin Elele" eylemine müdahale eden askerlerin bir minibüse ateş açması sonucu Hayati Öztürk (35) adlı kişi ölü. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gerçekleşti: Polis ve askerlerin yoğun önlem aldığı eylem sırasında Malatya'ya giden bir minibüsün şoförü ile kendilerine yol verilmediğini ileri süren askerler arasında Abdullahpaşa kavşağı yakınlarında tartışma çıktı. Tartışma üzerine adı öğrenilemeyen bir subayın emriyle askerler, minibüsteki yolcular ve zincir oluşturan eylemciler üzerine ateş açtı. Ateş sonucu aracın sahibi Hayati Öztürk öldü, minibüste bulunan Abdulsamet Sağlam (35) ve Ramazan Bulanık (38) adlı kişiler yaralandı. Olaydan sonra Elazığ Valiliğinden yapılan açıklamada, "Olayın, türban eylemiyle ilgisi yoktur. Yaralılar, Malatya'da oynanacak olan Malatyaspor-Elazığspor maçını izlemeye giden vatandaşlarımızdır." denildi. Mazlum-Der tarafından yapılan açıklamada ise, askerlerin göstericilere ateş açtığı belirtildi.

48) İsmail Berrak, Hakkari Çukurca-15.10.98

Hakkari'nin Çukurca ilçesinde Çukurca İlköğretim Okuluna yaklaşık 500 metre uzaklıktaki bölgede 15 Ekim günü odun toplayan bir grup çocuğa özel hareket timi

görevlileri tarafından ateş açıldı. Ateş sonucunda İsmail Berrak (12) adlı çocuk olay yerinde öldü, kardeşi İsmet Berrak (11) ise yaralandı.

49) İzzettin Zengin, Diyarbakır Kulp-29.11.98

29 Kasım günü Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Narlıca köyü yakınlarında İzzettin Zengin (65) adlı köylü, korucular tarafından öldürüldü. Olay günü PKK militanlarının bölgede bulunduğu ihbarı üzerine, korucuların köy yakınlarında pusu kurduğu ve saat 21.00 sıralarında evinden çıkan İzzettin Zengin'e ateş açtıkları bildirildi. İzzettin Zengin'in cenazesinin sabaha kadar kaldırılamadığı, korucuların köydeki evlere de ateş açtığı öğrenildi. Ateşin saat 03.00'e kadar sürmesi üzerine köye gelen askerlerin olay yerine gelerek korucuları ilçe merkezine götürdükleri bildirildi. Olayın ardından Olağanüstü Hal Bölge Valiliği tarafından yapılan açıklamada, "Kulp ilçesi kırsal alanında bir terörist ölü olarak ele geçirildi" denildi.

İzzettin Zengin'in eşi Havva Zengin ise, koruculuk baskısı nedeniyle çok sayıda kişinin köyden ayrıldığını belirterek, "Eylül ayında üzüm toplama zamanı korucular, bizim üzüm bağlarımıza girerek, üzüm toplamaya ve yağmalamaya başladılar. Eşim, koruculara müdahale etti ve aralarında tartışma çıktı. Korucular daha sonra, 'Bu senin yanına kalmayacak' diyerek eşimi tehdit etmeye başladılar" dedi.

50) Volkan Koç, İstanbul-04.12.98

4 Aralık günü İstanbul Dolapdere'de Volkan Koç (18) adlı kişi "dur ihtarına uymadığı" gerekçesiyle polisler tarafından öldürüldü. Volkan Koç'un cesedinin Taksim'de bir ara sokağa atıldığı ve aynı gece devriye gezen polisler tarafından bulunduğu bildirildi. Volkan Koç'un yanında bulunan ve ateş sonucu ayağından yaralanan arkadaşı Mertan Sessiz de polisler tarafından gözaltına alındı. Volkan Koç'un yakınları, 5 Aralık günü İHD İstanbul Şubesinde yaptıkları basın açıklamasında, Volkan Koç'un sabıkalı olduğu için polisten kaçtığını belirterek, olaydan Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü Asayiş Büro Amirliğinde görevli polis memuru Adil Özkaya'nın sorumlu olduğunu söylediler.

d) Sağ Yakaladıktan Sonra Öldürme

Yargısız infazların özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde yaşanan önemli bir biçimi de, sağ olarak yakalanan PKK ve diğer örgütlerin militanlarının öldürülmesi oldu. Bu tür yargısız infazların belirlenmesi ve araştırılması çok zor olmakla birlikte, doğrulanabilen ve tanık anlatımlarıyla desteklenen bazı olaylar kamuoyuna yansıdı. Örneğin, bir gazeteye açıklama yapan Y. D. adlı kişi, askerliğini 1997

yılında Şırnak sınırları içindeki Besta Karakolunda yaptığını belirterek, 18 Temmuz 1997 tarihinde çıkan bir çatışmada 3 PKK militanının öldüğünü, sağ yakalanan bir kadın militanın ise daha sonra öldürüldüğünü söyledi. Y. D., "Bir astsubay, sağ olarak yakalanan kadının cinsel organına silahının namlusunu sokarak kurşunladı, ardından da bir şarjör mermiyi vücuduna boşalttı" dedi. Yüzbaşı Y. Koç, Üsteğmen Mehmet ve mayın uzmanı Özkan Aktekin'in öldürülen militanın göğüslerini kasatularalarla kestiklerini anlatan Y. D., "Adını bilmediğim Şırnak Tümen Komutanı gelerek cenazelerin gömülmesini istedi. Ancak, komutan gittikten sonra cesetlere yönelik işkenceye devam edildi. Özkan Aktekin adlı mayın uzmanı astsubay, PKK'lileri C-4 patlayıcılarla havaya uçurdu. İstemeden de olsa korkudan diğer askerlerle birlikte parçalanmış cesetleri uçurumdan aşağı attık. Fotoğraf çekmek serbestti" dedi.

Y. D., tanık olduğu veya anlatımlardan duyduğu olaylar da olduğunu belirterek, şunları söyledi: "Şırnak'tan Siirt'te doğru yola koyulmuştuk. Gabar dağındaki Eşek mağaralarına vardığımızda Siirt'te görevli bir timle karşılaştık. Tim komutanı olan astsubay, bize 'burada 3 teröristi sağ olarak yakaladık. Kaldıkları mağaranın içine koyup erzaklarıyla birlikte yaktık' diyordu."

51) ... .. (PKK militanı), Batman Sason-00.02.98

Şubat ayı başlarında Batman'ın Sason ilçesi yakınlarında sağ yakalanan bir PKK militanının güvenlik görevlileri tarafından öldürüldüğü ileri sürüldü. Batman'ın Sason ilçesi Bozıka köyünde bir PKK'linin köyde bulunan bir evin samanlığında barındığı ihbarı üzerine Yolüstü köyü korucuları ve askerlerin Bozıka köyüne baskın düzenledikleri bildirildi. Köyü abluka altına alan asker, korucu ve özel tim görevlileri, daha sonra sağ ele geçirdikleri bu kişiyi, yanlarına alarak yer göstermesi için götürdüler. Ele geçen kişinin yer göstermemesi üzerine özel timlerin kendisini silahla tarayarak öldürdükleri ileri sürüldü.

52) ... .. (PKK militanı), Antakya Erzin-19.03.98

53) ... .. (PKK militanı), Antakya Erzin-19.03.98

Antakya'nın Erzin ilçesine bağlı Gökdere köyü Sofular yaylası ile Osmaniye'nin Olukbaşı yaylası arasındaki bölgede 19 Mart günü yaşanan çatışmada 6 PKK militanı öldürüldü. Çatışmada sağ olarak yakalanan biri kadın iki PKK militanının ise, çatışma bölgesine yakın Kuyuk köyünde askerler tarafından öldürüldüğü ve cesetlerinin parçalandığı bildirildi.

Bir köylü, 19 Mart günü saat 15.30'da silah sesleri duyduğunu belirterek şunları söyledi: "Çatışma saat 18.30'a kadar devam etti. Ardından bir sessizlik yaşandı.

Korktuğumuz için evden çıkmadık. Bir süre sonra köye gelen askerler seslenerek dışarı çıkmamızı istediler. Tüm köylüler meydanda toplandık. Üzerlerinde gerilla kıyafeti bulunan biri kadın iki kişiyi de yanlarında getirmişlerdi. '6 teröristi öldürdüklerini bu ikisinin de onlardan olduğunu' söyleyen askerler, bunları da birazdan öldüreceklerini söylediler. Öldüreceklerini tahmin etmiyorduk ancak, askerler kısa süre sonra iki arkadaşlarını öldürdüklerini söyledikleri iki gerillayı tüm köylülerin gözleri önünde kurşunlayarak yere yığdılar. Gerillaları öldüren askerlerden bazıları, daha sonra cesetlere saldırdı. Kasatura ve demir çubuklarla cesetleri parçaladılar."

Sabah saatlerine kadar çatışma bölgesinde ve Kuyuk köyünde bekletilen PKK militanlarının cesetleri, 20 Mart günü sabah saatlerinde Erzin Belediyesine ait üstü açık bir araçla bölgeden alınarak ilçe merkezinde bir süre dolaştırıldı. Cesetler daha sonra Erzin Jandarma Bölük Komutanlığının arka bahçesinde dizilerek teşhir edildi.

Otopsi için karakol bahçesine gelen Erzin 2 Nolu Sağlık Ocağında görevli hekim Hakan Alpar ile Erzin Cumhuriyet Savcısı Necat Çakır'ın gördükleri karşısında askerlere sert tepki gösterdiği bildirildi. Savcının "bu ne vahşet" dediğini, hekimin ise "yaptığımız hangi insanlığa sığar" diyerek tepki gösterdiğini belirten görgü tanıkları, bunun üzerine bir üsteğmenin, hekim ve savcıya karşılık vermesinin tartışmalara neden olduğunu aktardılar.

Alpar daha sonra gazetecilere yaptığı açıklamada, "Ben yardımcı doktor olarak cesetleri görmeye gittim. Olay söylendiği gibidir. Bir PKK'linin kafası parçalanmıştı. Askerler bunun nedenin şarapnel parçaları olduğunu söyledi. Otopsi için Dr. Süleyman Doğar ve Saddullah adlı doktorla birlikte jandarma karakoluna gittik. Orada otopsiyi yapıp gereken bilgileri Erzin Cumhuriyet Savcısı kanalıyla Adana DGM'ye gönderdik" dedi.

54) ... ... (PKK militanı), Diyarbakır-17.04.98

Diyarbakır'a bağlı Küçükmezra köyüne 17 Nisan günü akşam saatlerinde düzenlenen baskın sırasında köy yakınlarındaki PKK militanları ile askerler arasında çıkan çatışmada sağ yakalanan bir PKK militanının Mermer Jandarma Karakolunda, itirafçılığı kabul etmediği için öldürüldüğü bildirildi.

Görgü tanığı köylüler, öldürülen PKK'linin 20-25 yaşlarında olduğunu ve askerler tarafından uzun süre sürüklendiğini belirttiler. Yaralı PKK'linin götürülürken slogan attığını aktaran köylüler, "Sürekli 'beni infaz edecekler' diye bağıryordu. Daha sonra karakolda öldürüldüğünü duyduk" dediler.

Adının açıklanmasını istemeyen bir morg görevlisi,

"PKK'linin bir kolu kırık ve kırık kolu ipe bağlanmıştı. Ayağında, sırtında ve başında kurşun izleri vardı. Başına sıkılan kurşun sonucu beyni dağılmıştı. Dağılan beyninin polisle birlikte morgda görev yapan bir imam tarafından çöpe atıldığına şahit oldum" dedi.

55) ... ... (PKK militanı), Hakkari-29.06.98

Hakkari'nin Bağışlı (Xezekyan) köyü yakınlarında 29 Haziran günü çıkan bir çatışmada sağ yakalanan Hüseyin Yıldız adlı PKK militanının daha sonra öldürüldüğü ileri sürüldü. Yıldız ve çatışmada ölen biri kadın 7 PKK militanının Hakkari'ye 17 kilometre uzaklıktaki bir çiftliğin pencerelerine asılarak teşhir edildiği bildirildi.

Görgü tanıkları, Yıldız'ın ayağından yaralı olarak yakalandığını ve olay yerine gelen bir astsubayın, herhangi bir şey söylemeden tabancasını çekerek, Yıldız'ın kafasına ateş ettiğini anlattılar.

56) ... ... (PKK militanı), Erzurum Hınıs-14.08.98

57) ... ... (PKK militanı), Erzurum Hınıs-14.08.98

58) ... ... (PKK militanı), Erzurum Hınıs-14.08.98

Erzurum'un Hınıs ilçesindeki Jandarma Karakoluna 14 Ağustos günü düzenlenen saldırıdan sonra sağ yakalanan üç PKK militanının güvenlik görevlileri tarafından öldürüldüğü ileri sürüldü.

Hınıs Jandarma Merkez Karakoluna düzenlenen saldırıdan sonra Tapu köyü yakınlarında çatışmaların yaşandığını belirten H. B. adlı bir köylü, mermisi biten bir PKK militanının askerler tarafından yakalanarak kurşuna dizildiğini söyledi. İlçe sakinleri de, öldürülen PKK'linin cesedinin cırılçıplak ve kafası parçalanmış halde askerler tarafından bir panzerin üstünde şehir merkezine getirilerek bir saat boyunca dolaştırıldığını söylediler. İlçe sakinleri, asker ve özel tim görevlilerinin, "Bunu geberttik. Bunlara yardım edenleri de geberteceğiz. Kulaklarınızı iyi açın şerefsizler! Bu Diyarbakırlı teröristin leşidir. Aranızda Diyarbakırlı varsa gelsin, hemşerisinin leşini alsın" dediklerini anlattılar.

16 Ağustos günü ise, Hınıs Kilisedere mahallesi yakınlarında otların altına saklanan iki PKK militanının, çevrede bulunanlar tarafından farkedilmeleri üzerine mahalle muhtarı Alaaddin Kaya'nın evine gittikleri ve burada öldürüldükleri bildirildi. Kaya, olayı şöyle anlattı: "Sabahleyin saat 07.00'de oğlum beni uyandırdı. Kapıya gittiğimde elinde silah olan iki adamla karşılaştım. İçeriye girerek burada kalacaklarını söylediler. Ben kim olduklarını sordum. Onlar da 'gerilla' olduklarını söylediler. Ardından bana, 'Otların arasında saklanırken, bir adam bizi gördü' dediler. Sonra da beni, onları gören adama

gönderdiler. Gittikten bir süre sonra evden silah sesleri geldi. Eve geldiğimde biri evimde, diğeri de evin önünde çatışma esnasında öldürülmüştü.”

Mahalle sakinleri ise, özel tim görevlilerinin PKK militanlarını çevrede bulunanların gözleri önünde kurşuna dizdiklerini belirttiler. Mahalleliler, çırılçıplak bir vaziyette panzerin üzerine konulan cesetlerin şehir merkezine getirilerek üç saat boyunca askeri marşlar eşliğinde teşhir edildiğini anlattılar. N. Y. adlı bir görgü tanığı, “Eşimi hastaneye götürüyordum. Halk yol kenarlarını doldurmuştu. Panzerin üstünde iki ceset gördük. Birinin kafası tümünden parçalanmış, diğersinin de vücudu iki parçaya ayrılmıştı” dedi.

Ş. E. adlı bir esnaf ise, “Bir özel tim, ‘Kahrolsun PKK, en büyük asker bizim asker’ şeklinde slogan atılmasını istiyordu. Halktan ilgi görmeyince, cesetleri tekmeleyerek kaldırımın üzerine attılar. Sonra, cenazelerin üzerine işediler. ‘Siz de gelin işeyin’ diyorlardı...” dedi. Olayın fotoğraflarını çektiğini söyleyen bir fotoğrafçı, 17 Ağustos günü polislerin fotoğraflara el koyduğunu belirterek, “Fotoğrafları çektik. Görüntüler korkunçtu. Her taraf kan içindeydi. Kafalar belli değildi” dedi.

59) Zeynep Çiçek (PKK militanı), Diyarbakır-21.09.98
Diyarbakır’ın Kulp ve Lice ilçeleri arasındaki bölgede 21 Ağustos günü çıkan çatışmada yaralı olarak yakalanan Zeynep Çiçek (20) adlı PKK militanının askerler tarafından öldürüldüğü ileri sürüldü.

Çatışmaya katılan bir korucu, olayı şöyle anlattı: “Çatışma sonrası yapılan arazi taramasında 20 yaşlarında yaralı bir bayan gerillayı bulduk. Daha sonra bütün askerler toplanmaya başladı. Sürekli arkadaşlarının nereye gittiğini ve nerede barındıklarını sordular. Yaralı olduğu için konuşamıyordu. Yaralı olmasına rağmen tekmiyorlardı. Daha sonra korucuları oradan uzaklaştırdılar. Bir saat geçmemişti ki beş el silah sesi geldi. Kurşuna dizildiğini anladık. Cenazeyi askeri bir araca bindirerek Kulp ilçe merkezine götürdüler.”

Olay üzerine 24 Ağustos günü Kulp’a giden Zeynep Çiçek’in annesi Bahar Çiçek, kız kardeşi Gülten Çiçek ve Mahmut Bayır adlı akrabaları gözaltına alındı.

60) Rabia Sarıkaya, Sivas-Zara-02.09.98

Rabia Sarıkaya adlı PKK militanının, 2 Eylül günü Sivas’ın Zara ilçesi Kardere köyü yakınlarında sağ olarak yakalandıktan sonra öldürüldüğü bildirildi.

Rabia Sarıkaya’nın teyzesi Fatma Dilsiz, Sivas Jandarma Alay Komutanlığından cenazeyi aldıkları sırada askerlerin verdiği ifadelerin çelişkili olduğunu söyledi. Dilsiz,

“Yeğenim Rabia’nın öldüğünü duyunca Sivas’a gittik. Önce cenazenin nerede olduğu konusunda bilgi verilmedi. Ancak bir asker, ‘burada çatışma olmadı. Sizin kızınız yol kenarında ölü bulunan kız olabilir’ dedi. Savcı ise, Rabia’nın çatışmada öldüğünü söyledi. Ölüm haberini okuduğumuz gazetelerde çıkan fotoğrafları dikkatimizi çekti. Türkiye ve Milliyet gazetelerinde çıkan fotoğrafta üzerinde gerilla kıyafeti vardı. Televizyonda çıkan haberlerde ise, üzerinde sarı tişört ve siyah pantolon vardı. Savcılığın teşhis için hazırladığı raporda ise, kot takımlı olarak geçiyor. Bütün görüntülerde yerde yatmış, önüne silahlar konulmuş olarak görünüyordu” dedi. Fatma Dilsiz, Rabia Sarıkaya’nın vücudunda işkence izleri olduğunu kaydederek, “Rabia’nın saçları tamamen yolunmuştu. Ceset birkaç günlük cenazeye benzemiyordu. Vücudu tamamen çürümüşü. Bacaklarında et parçaları kesilmişti. Cesette sadece üç kurşun izi vardı” dedi. Fatma Dilsiz, yeğeninin ne zaman öldüğü konusunda hiçbir yetkiliden bilgi alamadıklarını da söyledi.

61) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

62) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

63) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

64) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

65) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

66) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

67) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

68) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

69) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

70) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

71) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

72) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

73) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

74) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

75) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

76) ... ..., Diyarbakır-00.11.98

Kasım ayında Diyarbakır’ın Kulp ilçesi yakınlarında askerler tarafından sağ yakalanan 16 PKK militanının öldürüldüğü iddia edildi. Köylülerin öldürülen PKK’lilerden üçünün cesedini alarak köye getirmeleri üzerine köyün askerler tarafından basıldığı ve 5 kişinin gözaltına alındığı ileri sürüldü.

Edinilen bilgiye göre, olay şöyle gerçekleşti: “Diyarbakır’ın Kulp ilçesine bağlı Nerçik köyü yakınlarında 16 PKK’linin bulunduğu yönünde ihbar yapıldı. Bunun üzerine Kulp İlçe Jandarma Tabur Komutanlığı ile Diyarbakır 7. Kolordu Komutanlığından çok sayıda asker

bölgeye kaydırıldı ve 16 PKK'li sağ olarak yakalandı. Askerler tarafından Nerçik köyü yakınlarındaki ormanlık alana götürülen PKK'lilere işkence yapıldı. PKK militanları, akşam saatlerinde de elleri arkadan bağlanarak öldürüldüler. Askerler daha sonra cesetleri üst üste yığıldıktan sonra bölgeden ayrıldılar.”

Olayın ardından 13 Aralık günü ormana ağaç kesmeye giden köylülerin, PKK'lilerin yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış cesetlerini bulduğu ve gömmek amacıyla cesetlerden üçünü köye götürdükleri öne sürüldü. Cesetleri köye götürdükleri için Ramazan Şener, Musa Şener, soyadını öğrenilemeyen Kasım ve adları öğrenilemeyen 2 köylünün gözaltına alındığı bildirildi.

Köye getirilen 3 cesedin ise askerler tarafından tekrar ormanlık alana götürüldüğü iddia edildi. Askerlerin, köylüleri, “Bu adamların cesetlerini alıp gömenleri onlar gibi yaparız. Cesetlerin açıkta kalması için talimat geldi” diyerek tehdit ettikleri ileri sürüldü.

f) Diğer Olaylar

77) Abdülkadir Acun, Mersin-26.03.98

Abdülkadir Acun (38) adlı kişi 26 Mart günü Mersin'in Bekirde beldesine bağlı Civanyaylağı köyünde Abdülbaşir Ertaş adlı PKK itirafçısı tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Olaydan bir süre sonra tutuklanan Abdülbaşir Ertaş hakkında Mersin Cumhuriyet Savcılığı tarafından “kasten adam öldürdüğü” gerekçesiyle dava açıldı. Abdülbaşir Ertaş'ın gözaltında tutulduğu İl Jandarma Alay Komutanlığında verdiği ifadede “Ben Mersin'e yaklaşık 2 yıl önce geldim. Acun'la 1 yıldır tanışıyordum. Mahallemde PKK adına baskı oluşturmaya çalıştığı için 7-8 ay önce aramız açıldı. Örgütle olan ilişkisinden dolayı itirafçı olduğumu kendisine söylememiştim. Ancak beni de kontrol altına almaya ve üzerimde baskı kurmaya çalışıyordu. Karşı çıktığım için münakaşa ettik. İki kişiyle birlikte saldırarak beni öldürmeye çalıştı. Ben de kendimi korumak için bıçak kullandım. Bıçağın isabet etmesi sonucu öldü. Ben Mersin'e geldikten sonra kendimi savunmasız ve korumasız hissettim. PKK'yle ilişkisi olduğu için Acun'dan itirafçı olduğumu daima gizledim. Ama bunu öğrenmişler, bu yüzden beni öldüreceklerdi...” dediği öğrenildi.

Olaydan sonra jandarmaların Abdülkadir Acun'un oğlu Ayetullah Acun'a, işkenceyle “Babamın PKK'yle ilişkisi var. Eve gelen kişilerle para toplamaktan ve çeşitli faaliyetlerden bahsederlerdi” yolundaki ifadeyi imzalattığı bildirildi.

Ertaş hakkında hazırlanan iddianamede “cinayetın nedeninin tam olarak anlaşılmadığı savunuldu ve Abdülkadir Acun'un PKK'yle ilişkisi kesin” denildi.

78) Ömer Dusak, Urfa-07.05.98

1 Mayıs günü Urfa'da evlerine baskın yapan askerler tarafından götürülen Ömer Dusak adlı kişinin cesedi, 7 Mayıs günü Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi yakınlarında bulundu. Ömer Dusak'ın kafasına ve vücuduna 5 el ateş edilerek öldürüldüğü belirtildi.

Ömer Dusak'ın kardeşi Mehmet Dusak, ağabeyinin evine baskın yapan JİTEM görevlileri tarafından gözaltına alındığını, eve gelen askerlerden birinin soyadını bilmedikleri “Kadir”adlı astsubay olduğunu söyledi. Mehmet Dusak, “Biz, Siverek'teki (Urfa) Bozkoyun ailesiyle kan davalı olduğumuz için sürekli mahkemelere götürülüp getiriliyorduk. Mahkemelere bizi Kadir adlı astsubay götürüyordu. Eve baskın yaptıkları sırada, sadece ağabeyim ve kadınlar evde bulunuyordu. Kadınlara, ağabeyimin ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılacağını söylemişler. Urfa Valiliğine, Emniyet Müdürlüğüne, Alay Komutanlığına ve Savcılığa başvurduk ama sonuç alamadık. Araştırmalarımızın sonucunda kardeşimin Pınarbaşında bir kanalette ölü bulunduğunu öğrendik. Ağabeyimi katledenlerin evimizi bastığı sırada kullandığı beyaz Doğan SLX marka otomobil, Bozkoyun ailesi tarafından askerlere verilmiş” dedi.

Dusak ailesinin suç duyurusunda bulunması üzerine Astsubay Kadir Karaca ile Bozkoyun ailesinden bazı kişiler gözaltına alındı. Ali Karaca ile Ali Bozkoyun ve Demo Bozkoyun adlı kişiler daha sonra tutuklandı. Urfa Cumhuriyet Savcılığı tarafından yürütülen soruşturma sonucunda Kadir Karaca, Ali Bozkoyun ve Demo Bozkoyun hakkında “Ömer Dusak'ı öldürdükleri” gerekçesiyle dava açıldı. Urfa 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 1 Ekim günü başlayan davada, Kadir Karaca'nın eşi Sevim Karaca tanık olarak dinlendi. Sevim Karaca, eşinin olay günü kendisini arayarak, aralarında sorun bulunan Dusak ve Bozkoyun ailelerini barıştırmak üzere bir eve gittiğini, Ömer Dusak'ın burada kendisinin yanında öldürüldüğünü söylediğini anlattı. Kadir Karaca da Dusak'ın Bozkoyun ailesi tarafından öldürüldüğünü iddia etti. Müdahil avukatlar ise Ömer Dusak'ın para karşılığı öldürüldüğünü, Bozkoyun ailesinin Kadir Karaca'ya araba hediye ettiğini anlattılar.

Bu arada Urfa'da 14 Eylül günü gözaltına alınan Ömer Dusak'ın akrabaları Bülent Dusak ve Mehmet Dusak, gözaltında, dava nedeniyle polis ve askerler tarafından tehdit edildiklerini belirttiler. Bülent Dusak ve Ömer

Dusak gözaltında işkence gördüklerini, polislerin kendilerini serbest bırakmadan önce Urfa Devlet Hastanesinden sağlam raporu aldıklarını da söyledi.

79) Murat Yazgılı Utangan (asker), Urfa-18.05.98

Urfa'nın Siverek ilçesinde, 18 Mayıs günü Astsubay Erdoğan Ekmen'i öldürdükten sonra firar eden Murat Yazgılı Utangan adlı er, 19 Mayıs günü Çaylarbaşı köyü Kızıklı mezrası yakınlarında öldürüldü. Yetkililer, Utangan'ın çatışma sonucu öldürüldüğünü iddia ettiler. Görgü tanıkları Astsubay Erdoğan Ekmen'in olay günü emrindeki tüm askerleri sıra dayığından geçirdiğini, Utangan'a ağır küfürler ettiğini, Utangan'ın da küfürler üzerine silahıyla Ekmen'i öldürdüğünü söylediler.

80) Erdal Aksu, Ankara-29.10.98

29 Ekim akşamı THY'nin Adana-Ankara seferini yapan Ayvalık adlı yolcu uçağını kaçırarak Erdal Aksu (35), uçağa özel tim görevlileri tarafından düzenlenen baskında öldürüldü. Üzerinden Mürsel Peker adına düzenlenen sahte kimlik çıkan Erdal Aksu uçağı kaçırdıktan sonra İsviçre'nin Lozan kentine gitmek istediğini bildirdi. Pilotlar ise "yakıt almak için Sofya'ya inmeleri gerektiğini" söyleyerek uçağı, tüm ışıkları söndürülen Ankara Esenboğa havaalanına indirdiler. Erdal Aksu da Bulgarca konuşan görevliler tarafından uçağı Sofya'ya indiğine inandırıldı. Saat 04.35 sıralarında Erdal Aksu biri bebek 34 yolcudan ikisi çocuk 7'sini serbest bıraktı. Bu sırada bazı yolcularla gizlice yer değiştiren özel tim görevlileri uçağı sızdılar. Erdal Aksu, kuleyle konuştuğu sırada özel tim görevlileri tarafından öldürüldü. Ulaştırma Bakanı Arif Ahmet Denizolgun, daha sonra yaptığı açıklamada "Kazasız belasız atlatıldı. Hiçbir vatandaşımızın burnu bile kanamadı. Terörist imha edildi. Hepinize geçmiş olsun" dedi.

PKK üyesi olduğu iddia edilen Erdal Aksu'nun Diyarbakır'da 20 Şubat 1995 tarihinde aynı evde yaşadığı Songül Halisçelik, Cevahir Kaya ve Enver Kaya adlı öğretmenleri öldürdüğü, Hikmet Kaya'yı ise yaraladığı, olaydan sonra evden kaçarken Kurbanî Akbağ adlı komiser yardımcısını da öldürdüğü iddia edildi.

g) Yaralama

Rabia Bayur (13)

Mardin'in Nusaybin ilçesi ile Suriye'nin Kamışlı ilçesi arasındaki sınırda nöbet tutan askerler, 5 Ocak günü saat 15.00 sıralarında sınır yakınlarında tezek toplayan Rabia Bayur adlı kız çocuğunun üzerine ateş açtı. Askerler, sağ

ayağına kurşun isabet etmesi sonucu yaralanan Baydur'un hastaneye kaldırılmasını da 2 saat süreyle engellediler. Rabia Bayur, olay yerinde toplanan halkın tepkisi üzerine hastaneye kaldırıldı.

6 Ocak günü sabah saatlerinde hastaneye giden biri sivil üç polisin, Rabia Bayur'un babası Kutbettin Bayur ile annesi Şükran Bayur'a olayın nasıl meydana geldiğini sordukları ve "ateşin kimliği belirsiz kişiler tarafından açıldığı" yönünde bir tutanağı zorla imzalattıkları bildirildi. Bunun üzerine, tedavisi tamamlanmayan Rabiya Bayur, anne ve babası tarafından hastaneden çıkarıldı. 7 Ocak günü de Bayur ailesinin evine gelen Nusaybin İlçe Emniyet Müdürlüğünden iki polisin, evdekileri başta İHD olmak üzere diğer kuruluşlara başvuramaları için tehdit ettiği öğrenildi.

Ferdi Müslüm

İstanbul Fatih Sultan Mehmet Köprüsü girişinde simit satan Ferdi Müslüm adlı kişi 10 Temmuz günü, zabıta Başkomiseri Mevlüt Şam tarafından silahla yaralandı. Zabıtalarla seyyar satıcılar arasında yaşanan kovalamaca sırasında Mevlüt Şam'ın, silahını çekerek kaçmaya çalışan seyyar satıcı Ferdi Müslüm'e ateş ettiği bildirildi.

Hüseyin Şengül

10 Ağustos günü İzmir'in Aliğa ilçesinde avlanan Hüseyin Şengül adlı balıkçı, İbrahim Cura adlı astsubayın açtığı ateş sonucu ayağından yaralandı. Hüseyin Şengül, Süleyman Kara, Refik Kirazoğlu ve Levent Akçay adlı balıkçıların TÜPRAŞ Rafinerisi açıklarında avlandıkları sırada, Cura tarafından "yasak bölgede avlandıkları" için uyarıldıkları, bunun üzerine balıkçıların Avcılar Limanına sığındıkları bildirildi. Limana sahil güvenlik botu ile giremeyen Cura'nın, ağlarını almak istediği balıkçıların direnmesi üzerine ateş ettiği bildirildi. Cura, Aliğa Emniyet Müdürlüğünde ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı.

Cemal Cansever, Sadrettin Fidan

Van'ın Saray ilçesine bağlı Koçbaşı köyüne 28 Ağustos günü saat 18.00 sıralarında Güllük köyü Jandarma Karakolundan yapılan havan topu atışı sırasında bazı evler isabet aldı. Patlamalarda, Abdulhadi Özgül ve iki kişiye ait üç evin tahrip olduğu, Cemal Cansever ve Sadrettin Fidan adlı köylülerin yaralandığı bildirildi.

Köylüler, askerlerin çatışma olduğu gerekçesiyle havan atışı yaptıklarını söylediklerini ancak böyle bir çatışmanın yaşanmadığını belirttiler. Havan atışları sırasında bin kadar köylünün geceyi Satmanis köyü yakınlarında geçirdikten sonra ertesi gün evlerine dönmelerine izin verildiği öğrenildi.

Serkan Duruş

31 Ağustos günü İstanbul Pendik'te "çalıntı otomobil ile geldikleri" iddia edilen 3 kişiye, polisler tarafından "dur ihtarına uymadıkları" gerekçesiyle ateş açıldı. Ensesinden yaralanan Serkan Duruş ve kaçarken denize atlayan Yılmaz Tiryaki gözaltına alındı. Bir kişi ise kaçmayı başardı. Duruş, tedavi edildikten sonra gözaltına alındı.

Behçet Kuruca (16)

23 Eylül günü Mardin'in Savur ilçesi yakınlarında kırsal alana açılan top ateşi sonucu Behçet Kuruca adlı çocuk yaralandı. Kafasına ve sol bacağına şarapnel parçası isabet eden Kuruca, Mardin Devlet Hastanesine kaldırıldı.

Hıdır Okur, Hıdır Güngör, ... (çocuk)

27 Eylül günü saat 19.30 sıralarında Tunceli yakınlarında askerler tarafından üç kişiye ateş açıldı. Olayda, Hıdır Okur, Hıdır Güngör ve Hıdır Güngör'ün adı öğrenile-

meyen kızı yaralandı. Köylülerin, yayladan dönmeyen hayvanlarını aramaya çıktıkları öğrenildi. Ateş sırasında köylülere ait bir at da telef oldu.

Cuma Eğilmez (13)

9 Ekim günü Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde devriye gezen askerlerin ateş açtığı Cuma Eğilmez adlı çoban yaralandı. Askerlerin, 13 küçükbaş hayvanı da telef ettiği belirtildi. Askerlerin "ateşin kim tarafından açıldığının belirlenemediğine dair bir tutanağı" imzalamaları için Eğilmez ailesine baskı yaptığı ileri sürüldü.

Hayati Ülke (43), Müjgan Uysal (38)

29 Kasım günü Çanakkale Havaalanı yakınlarındaki Sarıcaeli Askeri Mühimmat deposunun bulunduğu bölgeye giren bir arabaya nöbetçi asker tarafından ateş açıldı. Ateş sonucu, araç sürücüsü Hayati Ülke ve Müjgan Uysal adlı kişiler yaralandı. Hayati Ülke'nin 3 parmağının koptuğu, Müjgan Uysal'ın da başından yaralandığı öğrenildi.

V.3

FAİLİ MEÇHUL SİYASAL CİNAYETLER

“Faili meçhul” siyasal cinayetlerin sayısında 1995 yılından itibaren başlayan azalma 1998 yılında da sürdü. 1998 yılında faili meçhul siyasal cinayetlerde 45 kişi öldü (TİHV'nin belirlemelerine göre, 1994 yılında 423, 1995 yılında 166, 1996 yılında 113, 1997 yılında 65 kişi faili meçhul cinayetlerde öldü). İnsan hakları savunucularının gözlemlerine göre, Olağanüstü Hal Bölgesinde faili meçhul siyasal cinayetlerin azalmasında en önemli faktör, bu tür saldırılarla amaçlanan muhalefeti sindirme hedefine büyük ölçüde ulaşılması oldu. Saldırıların hedef aldığı imam, öğretmen, siyasi parti yöneticisi, sendikacı, insan hakları savunucusu ve gazetecilerin önemli bir bölümü ya öldürüldü, ya bölgeden uzaklaştırıldı ya da sindirildi. Cinayetlerdeki azalmanın nedenleri arasında, “kontrolden çıktığı ve işlevini yitirdiği” söylenen Hizbullah (özellikle İlim kanadı) örgütü üyelerinin yakalanması da sayılabilir. Faili meçhul cinayetlerin sayısındaki azalmaya paralel olarak yargısız infazların ve işkence sonucu ölümlerin sayısında da azalma görüldü.

Bir kontrgerilla faaliyeti olarak yürütülen faili meçhul cinayetler konusunda Türkiye’de henüz kapsamlı bir soruşturma ya da yargılama gündeme gelmedi. Aksine, “devletin cinayet işlemeyeceği, karanlık işler yapmayacağı” açıklamalarıyla yetinildi. Adı yıllarca faili meçhul cinayetlerle, kayıplarla ve uyuşturucu kaçakçılığı ile anılan JİTEM’in (Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Birimi) varlığı sürekli reddedildi.¹ Ancak, soğuk savaş döneminde hemen hemen tüm NATO ülkelerinde oluşturulan “kontrgerilla-gladio” türü

örgütlere karşı bazı ülkelerde yasal girişimler yapıldı. Örneğin, İspanya eski Başbakanı Felipe Gonzalez, kısa adı GAL olan “Anti terör grupları”nı yönettiği ve bazı kişilerin kaçırılması-öldürülmesi için emir verdiği iddiasıyla Yüksek Mahkemeye çıkarıldı. İspanya Yüksek Mahkemesi, 22 Mart 1997 tarihinde de, askeri istihbarat örgütü CESİD tarafından sağlanan belgelere dayanarak dönemin İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Rafael Vera’yı 10’ar yıl hapis cezasına mahkum etmişti. Mahkeme, 9 eski üst düzey hükümet yetkilisine de 2 yıla 10 yıl arasında değişen hapis cezası vermişti.

Ancak, Susurluk kazası bağlamında ortaya çıkan gelişmelerle ilgili olarak Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan raporda, faili meçhul cinayetler konusunda, insan hakları savunucularının, bazı politikacıların ve gazetecilerin yıllardır söylediklerini doğrulayan bilgilere yer verildi. Raporun önce sansürlenenden ardından açıklanan bölümlerinde, aralarında gazetecilerin de bulunduğu çok sayıda kişinin asker, polis, korucu ve itiraflılardan oluşan “çeteler” tarafından öldürüldüğü anlatıldı. (bkz. Susurluk Skandalı) Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz, 22 Ocak günü yaptığı açıklamada, “Mahkemelere kadar gitmiş kişilerin devlet elindeyken köprü altında ölü olarak bulunmasının faili meçhul olmayacağı aşıkardır” dedi.²

Ocak ayında tamamlanan ve ardından bazı bölümleri sansürlenerek açıklanan rapor, “İstanbul’da Özgür Gündem gazetesinin bombalanması, Behçet Cantürk’ün

1 Oysa, Jandarma Genel Komutanlığı tarafından 1994 yılında bastırılan telefon rehberinde Diyarbakır, Mardin ve Urfa JİTEM grup komutanlıklarının makam ve santral telefonlarına yer verildi. 22 Şubat 1990 tarihinde de dönemin Jandarma Asayiş Bölge Komutanı Korgeneral Hikmet Köksal tarafından, JİTEM’in kurucusu olarak bilinen Binbaşı Ahmet Cem Ersever’e (1993’te öldürüldü) gönderilen teşekkür yazısının girişinde, “A.Cem Ersever J.Binbaşı 972-69 Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Tim Komutanı. Silopi/MARDİN” denildi.

2 18 Mart 1994 tarihinde Diyarbakır’ın Yenişehir semtinde bir eve düzenlenen baskında ev sahibi Halil Ay, yakınları Mehmet Ay, Hilal Ay, Hüsnüye Ay, Evin Ay ve Berfin Ay ile evde misafir olarak bulunan Tüm Sağlık-Sen Şube eski Başkanı Necati Aydın, eşi Süheyla Aydın, Yasemin Aydın ve Deniz Aydın gözaltına alındı. Mehmet Ay ve Necati Aydın dışındakiler 22 Mart 1994 tarihinde serbest bırakıldı. 4 Nisan 1994 tarihinde Diyarbakır DGM Savcılığı’na çıkarılan Aydın ve Ay’dan bir daha haber alınmadı. Necati Aydın’ın babası Şemsettin Aydın’ın girişimleri sonuçsuz kaldı. Aydın ve Ay’ın cesetleri, 9 Nisan 1994 tarihinde Diyarbakır-Silvan karayolu üzerindeki Pamuk Çayı köprüsü yakınlarında bulundu. Ay ve Aydın’ı, DGM’de son görenlerden Avukat Sezgin Tanrıku, Mesut Yılmaz’ın açıklaması üzerine “O tarihte ikisini de koridorda beklerken gördüm. Dışarda bekleyen ailelerine haber verdik. Ancak savcılığa serbest bırakılan iki kişi, arka kapıdan çıkarılıp götürülmüşler. Sonra cesetleri köprü altında bulundu. Kutlu Savaş’ın bahsettiği köprü altı cinayeti bu olaydır” dedi.

öldürülmesi, Diyarbakır'da yazar Musa Anter'in öldürülmesi, İstanbul'da Tarık Ümit olayı ile Azerbaycan'da ihtilal denemesi, Bodrum'da Hikmet Babataş cinyeti, Gaziantep'te Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması, bankaların trilyonluk kredileri, gerçekte Ankara'da cereyan eden olayın muhtelif veçheleridir" sözleriyle başladı. Kurulun Başkanı Kutlu Savaş, "Susurluk olayı nedir?" sorusunu, "Kasım 1996'dan itibaren faili meçhul olaylar adeta bıçakla kesilir gibi durmuştur. Susurluk işte budur" diye yanıtladı. Savaş, Kürt işadamlarının öldürülmesiyle ilgili olarak da, "Susurluk olayının başlangıcı, belki de zamanın Başbakanı Tansu Çiller'in bir cümlesinde gizlidir. 'PKK'ye yardım eden işadamlarının listesi elimizde' diyordu. Sonra da infazlar başladı. İnfazların kararını kim veriyordu?" dedi. Kontrgerilla örgütünün oluşumuna karışan polis, jandarma ve istihbarat örgütleriyle ve mafya yapılanmalarıyla ilgili incelemelerin yer aldığı söz konusu raporun hazırlanmasında, bazı "faili meçhul cinayetlerin" failleriyle ya da amirleriyle görüşüldüğünü ima eden cümlelere karşın, söz konusu cinayetlerle ilgili soruşturma açılmadı.

Raporun açıklanmasının ardından 1993-1995 yılları arasında öldürülen çok sayıda kişinin yakınları harekete geçti. Faili meçhul cinayetlerde öldürülenlerin yakınları, Başbakanlık Teftiş Kurulu raporunu Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda ve Mahkemesinde süren davalarda delil olarak kullanacaklarını ya da devlet aleyhine tazminat davası açacaklarını açıkladılar. Örneğin, 26 Mart 1994 tarihinde Antep'te kaçırılan ve dört gün sonra cesedi bulunan Mehmet Şen'in eşi, Mezopotamya Kültür Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı Nuray Şen, devlet hakkında suç duyurusunda bulunacağını söyledi. Mehmet Şen'in öldürülmesi nedeniyle AİHM'de süren davaya Susurluk raporu delil olarak sunacaklarını belirten Nuray Şen, "Şimdi yeni bir dava açmamız fayda etmez. Fakat, Yılmaz'ın sözlerini AİHM'de Mart ayında görülecek olan davamıza delil olarak sunacağız" dedi.

Kürt işadamları Hacı Karay ve Adnan Yıldırım ile birlikte 3 Haziran 1994 tarihinde öldürülen işadamı Savaş Buldan'ın ağabeyi Necdet Buldan da, Yılmaz'ın açıklaması üzerine hükümet aleyhine dava açmaya hazırlandıklarını ve Susurluk raporunu AİHM'de süren davaya delil olarak sunacaklarını söyledi. Necdet Buldan, "Yaptığımız başvurudan sonra Mahkeme Türkiye'den savunma istedi. Ancak, Türkiye, cinayetin siyasi olmadığı, devletin cinayet işleyemeyeceği ve cinayetin iç hesaplaşma sonucu olduğu şeklinde bildik savunma yaptı" dedi. Susurluk raporunda adı geçen çete üyelerinin yargılanmasının önemli olmadığını belirten Buldan, "Önemli olan devletin cinayet işlediğinin ortaya çıkmasıdır. Raporla belgelen-

mesidir. Cinyeti işleyenlerin yargılanacaklarına inanmıyorum. Çünkü konuşturlarsa Ağar'ı ve Çiller'i gösterecekler. Onlar da Demirel'i gösterecek" diye konuştu.

Bu arada, raporun yayımlanması ve öldürülenlerin yakınlarının harekete geçmesi üzerine, Adnan Yıldırım, Hacı Karay ve Savaş Buldan'ın³ 1994 yılında öldürülmeleriyle ilgili soruşturmayı yürüten Yığılca (Bolu) Cumhuriyet Savcılığı, Mart ayında eski Emniyet İstihbarat Dairesi Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı ve eski istihbaratçı Korkut Eken'in ifadesini aldı. Savcılık, Buldan ve arkadaşlarının kaçırılmasına ilişkin tanıkları, Susurluk davasında yargılanan özel tim görevlileri Ayhan Çarkın, Oğuz Yorulmaz ve Ercan Ersoy ile Metris Cezaevinde yüzleştirdi. Ancak bir sonuç alınamadı.

Yıldırım ailesinin avukatı, Selim Okçuoğlu da, savcılığa başvurarak, dönemin Başbakanı Tansu Çiller, Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar, İbrahim Şahin, Ayhan Çarkın, Oğuz Yorulmaz ve Ercan Ersoy'un yargılanmasını istedi. Selim Okçuoğlu, Yığılca Savcılığına verdiği dilekçede, Susurluk kazası sonrasında gerek MİT'in gerekse Başbakanlık Teftiş Kurulunun raporlarında faili meçhul cinayetlerden sık sık söz edildiğini belirtti. Emniyet İstihbarat Dairesi eski Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı'nın Meclis Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonuna verdiği ifadeye de değinilen dilekçede, Avcı'nın Özel Harekat Dairesindeki bazı polislerin MHP'lilerle ve bazı sivillerle işbirliği yaparak muhalif kesimden insanları öldürdüğünü söylediği belirtildi. Dilekçede, MİT eski elemanı Tarık Ümit'in amcası Cemalettin Ümit'in TBMM Susurluk Araştırma Komisyonuna verdiği ifadeye, Tarık Ümit'in Savaş Buldan'ın öldürülmesinde rol oynadığını sandığını, Yığılca civarını da yeğeninden başka birisinin bilmesinin zor olduğunu belirten ifadelerine de yer verildi.

Dilekçede Tansu Çiller'in, PKK'ye yardım ettiğini öne sürerek işadamlarını hedef gösterdiği, Mehmet Ağar'ın Emniyet Genel Müdürlüğü döneminde cinayetler işleyen suç örgütünün planlayıcısı olduğu, İbrahim Şahin'in çete faaliyetlerinde bulunduğu, özel timciler Çarkın, Yorulmaz ve Ersoy'un da tetikçi görevi üstlendikleri için yargılanmaları gerektiği vurgulandı.

Adı Olağanüstü Hal Bölgesindeki faili meçhul cinayetlerle ilgili olarak sık sık anılan ve "kolluk güçleri tarafından korunduğu" ileri sürülen radikal İslamcı Hizbullah örgütü, 1998 yılında da gündeme geldi. Hizbullah'ın "İlimciler" ve "Menzilciler" kanatları arasındaki çatışma 1998 yılında da sürdü.

Olağanüstü Hal Bölgesinde zaman zaman düzenlenen operasyonlarda "Hizbullah'ın İlim ya da Menzil kanadına

³ Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in, 4 Kasım 1993 tarihinde "ellerinde PKK'yi finanse eden işadamlarının listesinin bulunduğu" açıklanmasının ardından, 3 Haziran 1994 tarihinde Adnan Yıldırım, Hacı Karay ve Savaş Buldan, İstanbul'da kimliği belirsiz kişiler tarafından kaçırılmışlardı. İşadamlarının cesetleri 4 Haziran günü Bolu'nun Yığılca ilçesi yakınlarında bulunmuştu.

üye oldukları" öne sürülen bazı kişiler gözaltına alındı. Resmi açıklamalarda, yakalananların sorgulamaları sonucunda bazı faili meçhul cinayetlerin aydınlatıldığı; yakalananların çok sayıda öldürme, yaralama, bombalama eylemine katıldığı öne sürüldü. Ancak çoğu zaman hangi cinayetlerin aydınlatıldığı açıklanmadı. Bu kişiler hakkında açılan davalardan ciddi bir sonuç çıkmadı.

Olağanüstü Hal Bölge Valiliği tarafından Kasım ayında yapılan bir açıklamada, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 6 yıl içinde Hizbullah örgütüne yönelik operasyonlarda 2.433 Hizbullah militanının yakalandığı bunlardan 1.074'ünün tutuklandığı, 1.359'unun da tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldığı bildirildi. Açıklamada, gözaltına alınanların sorgulanması sonucunda 275 öldürme ve 269 yaralama olayının aydınlatıldığı iddia edildi.

Rıdvan Özden cinayeti

Mardin İl Jandarma Alay Komutanı Albay Rıdvan Özden'in 19 Ağustos 1995 tarihinde Mardin'in Savur ilçesine 25 kilometre uzaklıktaki Ormancık köyü yakınlarında öldürülmesi nedeniyle Diyarbakır Askeri Savcılığının başlattığı soruşturma, Şubat ayı sonunda "kovuşturmaya yer olmadığı" gerekçesiyle kapatıldı.

Tomris Özden'in, eşi Rıdvan Özden'in ölümünün şüpheli olduğu gerekçesiyle Mardin Cumhuriyet Savcılığına yaptığı başvuru "görevsizlik ve yetkisizlik" kararı ile Diyarbakır Askeri Savcılığına gönderilmişti. Askeri Savcılık, soruşturma çerçevesinde "Rıdvan Özden, Jandarma Üsteğmen Teğmen Hurşit Can ve üç arkadaşı tarafından öldürüldü" şeklindeki açıklamaları nedeniyle Yüzbaşı Latif Geren ile Hurşit Can'ın ifadesini almıştı. Rıdvan Özden'in öldürülmesinde adı geçen "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım ve Mardin İl Jandarma Alay Komutan Yardımcısı Celal Kısa hakkında ise işlem yapılmamıştı. Soruşturma sırasında Hurşit Can'ın olay sırasında "başka bir suçtan cezaevinde olduğu" saptandı.

Susurluk raporunda adı geçen PKK itirafçısı Murat İpek, Yarbay Celal Kısa'nın Diyarbakır'da bulunduğu sırada uyuşturucu sevki, haraç gibi işlere karıştığını ve bunu Mardin'de de sürdürmesine Özden'in izin vermediğini öne sürmüştü. Murat İpek, Özden'in Yarbay Kısa'nın emri üzerine İsmail Yeşilmen adlı tetikçi tarafından öldürüldüğünü iddia etmişti.

Uğur Mumcu cinayeti

Cumhuriyet gazetesi yazarı Uğur Mumcu'nun 24 Ocak 1993 tarihinde düzenlenen bombalı bir suikaste öldürülmesinden sonra yapılan çalışmalarda bir sonuca ulaşılamadı. Mumcu'nun öldürülmesinden PKK'nin, Hizbullah'ın, uluslararası silah-uyuşturucu kaçakçılarının sorumlu olduğu iddia edildi. Ancak, Mumcu'nun öldürülmesinden "devlet içindeki karanlık odakların" sorumlu olduğu ya da en azından suikast konusunda bil-

gileri olduğu yönünde iddia ve kuşku da sürekli dile getirildi. Örneğin, TBMM Uğur Mumcu Suikastını Araştırma Komisyonu Başkanı Ankara Milletvekili Ersönmez Yarbay, Uğur Mumcu'nun öldürülmesinin yıldönümü olan 24 Ocak günü yaptığı açıklamada, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzir'i suçladı. Yarbay, "Mumcu, hem uyuşturucu ve silah kaçakçıları hem de devlet içinde odaklanmış bazı çeteler hakkında çok fazla bilgiye sahipti. Devlet içindeki birbirlerine düşen bu çeteler, elinde çok sayıda bilgi ve belge bulunan Mumcu'yu ortadan kaldırmayı çok kolay yaparlardı" dedi. Yarbay, bu iddiasına kanıt olarak, TBMM Uğur Mumcu Cinayetini Araştırma Komisyonu tarafından hazırlanan raporda (4 Haziran 1997) haklarında suç duyurusunda buldukları bazı kamu görevlileri hakkında hiçbir işlem yapılmamasını gösterdi. Yarbay, suikastten bir gün önce 68 kilo "RDX C4" patlayıcı ele geçirildiğini belirterek şunları söyledi: "Bu patlayıcıların, Ankara'daki olayla (Uğur Mumcu suikasti) ilişkilendirilmeden bir hafta sonra 43 kilosu imha edilmiştir. 25 kilo patlayıcı madde kayıt dışıdır. Bu patlayıcıların üzerinde bulunduğu ifade edilen sanıklar da şu anda yargılanmamaktadır. Menzir bu patlayıcıların ne olduğunu açıklamalıdır. O patlayıcı olayı Mumcu'nun cinayetinin önünü açar."

Yarbay, Mumcu Komisyonunun hazırladığı raporun Adalet, İçişleri ve Milli Savunma Bakanlığı başta olmak üzere ilgili yerlere gönderildiğini ve soruşturmayı savsaklayan savcılar ve bürokratlar hakkında suç duyurusunda bulunulduğunu hatırlatarak, "Bugüne kadar hiçbir şey yapılmadı. Suç duyurularına 'herkes görevini yaptı' türünden olayı geçiştirmeye dönük yanıtlar veriliyor" diye konuştu. MİT ve Emniyet İstihbarat Dairesinden çeşitli isimlerin TBMM Susurluk ve Mumcu komisyonlarına ifade verdiklerini, benzer açıklamalarına bazı eklemeler yaparak başka platformlarda da konuştuklarını hatırlatan Yarbay, verdikleri bilgilerin eksik ve yanıltıcı olduğunu savundu. Yarbay, "Bu kişilere eksik bilgilerin sebebi sorulduğunda 'devlet sırrı' kavramının arkasına sığınıyorlar. Bununla bir yere varamayız. Hem Meclis'teki komisyonları aldatıyorlar hem yargıyı" dedi. Yarbay, "Bazı olayların aydınlanmasına küçük bilgiler bile yardımcı olabiliyor. Örneğin Mehmet Eymür, 'Bir miktar konuştum' diyor. Bundan 'Daha fazla konuşsam başınız belaya girer. Dikkat edin' anlamı çıkıyor. Tüm bunlar göz önüne alınmalı ve 'devlet sırrı' kavramı değiştirilmeli. Bu yasal değişiklik yapılırsa sadece Mumcu olayı değil Muammer Aksoy, Bahriye Üçok gibi birçok faili meçhul cinayet aydınlığa kavuşur" dedi.

Uğur Mumcu cinayetinin araştırılması amacıyla TBMM'de 1997 yılı Ocak ayında kurulan komisyon çalışmaları 1997 yılı Haziran ayında tamamladı. Komisyon raporunun sonuç bölümünde özetle şu görüşlere yer verildi:

-PKK, organize suç örgütleri, yıkıcı unsurlar hakkında yazdığı yazılar nedeniyle hedefte olan Mumcu, tehdit almasına karşın korunmadı.

-Soruşturmaya ışık tutabilecek bulgulara ulaşılmamasını sağlayabilecek çalışma odası, bant ve bilgisayar disketleri incelenmedi.

-Bürosu, evi ya da gazetede telefonlarının ölümünden 2-3 ay önceki süreyi kapsayacak şekilde kimler tarafından arandığı belirlenmedi.

-Suikast öncesinde ve sonrasında istihbarat zaafiyeti yaşandı.

-Suikastin ardından İstanbul'da gözaltına alınan İslami Hareket Örgütü militanlarının gözaltına alma tutanağı üzerinde yapılan tahrifatta, cinayetin işlendiği tarihten önce gözaltına alındıkları izlenimi verilmeye çalışıldı.

1998 yılında cinayetin aydınlatılması konusunda somut bir adım atılamasa da, ilginç gelişmeler yaşandı. Örneğin, Tutuklu bulunduğu Almanya'dan Ankara DGM Savcılığına başvurarak, Mumcu cinayetini planlayan beş kişiden biri olduğunu iddia eden Cengiz Ayhan adlı MHP'linin ifadesi, Ankara DGM Savcısı Hamza Keleş tarafından Almanya'nın Düsseldorf kentindeki cezaevinde alındı. Ocak ayında Almanya'ya giden Hamza Keleş'in, Türkiye'ye döndükten sonra Antalya, İstanbul, Antep ve Diyarbakır'da araştırma yaptığı öğrenildi. Soruşturma kapsamında, adı Susurluk soruşturmasına karışan ve o dönemde tutuklu bulunan Gaziantepli işadamı Mehmet Ali Yaprak'ın⁴ üç kardeşi 11 Şubat günü İstanbul'da gözaltına alındı. Ayrıca, Diyarbakır'da M.Ö., İçel'de M.Y.Ü. ve Antep Emniyet Müdürlüğünde görev yaptığı bildirilen bir başkomiser de gözaltına alındı. Ancak bu soruşturmadan bir sonuç elde edilemedi.

PKK itirafçıları Murat İpek ve Murat Demir'in, TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonuna, Uğur Mumcu'nun aracına bombayı koyan kişi olarak açıkladıkları Velit Hüseyin,⁵ 2 Mart günü Şırnak'ın Silopi ilçesine bağlı Telkabin (Başköy) köyünde ölü olarak bulundu. Cesette darp izine rastlanılmadığı bildirildi. Köy hekimii tarafından 4 Mart günü hazırlanan raporda Velit Hüseyin'in sara hastalığı nedeniyle öldüğü ileri sürüldü.

Başköy muhtarı Eyüp Kasel, askerlerin kendisine haber vermesi üzerine olay yerine gittiklerini ve Velit Hüseyin'in cesediyle karşılaştıklarını söyledi. Zehirlenme kuşkusu nedeniyle cesedin otopsi için Diyarbakır'a gönderildiğini belirten yetkililer, cesetten alınan parçaların da Ankara'ya gönderildiğini söylediler.

Mumcu cinayetini araştıran TBMM Komisyonuna bilgi veren Murat İpek adlı PKK itirafçısı, 1992 yılında Diyarbakır Cezaevinde tanıştığı Hüseyin hakkında şunları söylemişti: "Kendisi örgütte patlayıcı uzmanı olarak geçiyor ve devlet bir çok noktada kendilerini kullanmış. İçerden çıktıktan sonra kısa bir dönem sonra ben Şırnak'a gittim ve bu insan oraya geldi. Bizim MİT'te Erhan ağabey diye seslendiğimiz, yani MİT Cizre sorumlusu olan bir insan vardı. Bu insanla tanıştırdı ve sürekli artık onların araçlarında görülmeye başladı. Bizden uzaklaştı. Yani emniyet ve askeri kanattan tam uzaklaştı."

İtirafçılardan Murat Demir ise, Mumcu cinayetinden kısa süre önce Hüseyin'in Malatya'nın Doğanşehir ilçesinden kendisini aradığını belirterek şunları söylemişti: "Kendisinin yanında Erhan diye MİT'ten arkadaş vardı. Bir de İbrahim diye MİT'ten tanıdığımız bir insan vardı. Bunlarla birlikte bizim Kadir Karataş diye bildiğimiz itirafçı bir arkadaşımız vardı. Kendisi Van'da oturur. Aynı zamanda JİTEM'de kadrolu eleman. Onun evine gittik. Tabi oturduk, muhabbet ettik. muhabbet esnasında Kadir, Mumcu olayı için kendilerini Mehmet Eymür ve Korkut Eken'in çağırıldığını, o dönemde Şırnak'ta olduğunu ve Şırnak'tan yine Malatya'ya geçtiğini, Malatya'dan 33 tane C-4 bombasını Aytekin'in evinden aldığını ve Ankara'ya geldiğini, o gece bombalardan bir tanesini sileceklere bağladığını, bir tanesini marşa ve bir tanesini de arka bagaja bağladığını bize anlattı."

Demir'in, Mumcu'nun katledilmesinin gerekçesine ilişkin iddiaları raporda şöyle yer aldı: "Uğur Mumcu'nun öldürülme sebebinin, bilinen bir çeteyi çözmesi olduğunu, Doğu ve Güneydoğu Anadoluda yakalanan binlerce silah bulunduğunu, 100 bin silahın MKE'ye getirildiğini, iğne ve mekanizmalarının değiştirilerek seri numaralarının silinip KDP'ye verildiğini, bunun karşılığında KDP'nin elindeki baz morfini Türkiye'deki bazı kişilere verdiğini, bu şekilde bir takas yapıldığını, Mumcu'nun bunu çözdüğünü, belgelerini ele geçirdiğini, Mumcu'nun çete tarafından devamlı tehdit edildiğini ve öldürüleceğini bildiğini, Velit Hüseyin'in anlattığına göre Mumcu'ya 'Sen öleceksin' şeklinde telefon ettiğini, bunu korku salmak için söylediğini; psikolojik bir etkileme taktiği olduğunu; araçtan uzak durup evden çıkmaması için bunu yaptıklarını bildiğini anlattı."

İpek ve Demir'in açıklamalarından sonra Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinden Mumcu Komisyonuna gönderilen bir belgede, Hüseyin'in, TBMM Komisyonunun kurulması

4 Yaprak, Susurluk Raporu'nda uluslararası uyuşturucu kaçakçılığı yapmak, Captagon adlı uyarıcı ilacın üretimi yaparak bunları Suriye ve Suudi Arabistan'a pazarlamak ve Mehmet Ağa'ya 500 milyar lira para yardımı yapmakla suçlanmıştı. Raporda, Yaprak'ın Abdullah Çatlı'nın organize ettiği bir ekip tarafından para için kaçırıldığı görüşlerine de yer verilmişti.

5 Velit Hüseyin'in ölümünden sonra "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın o günlerde Silopi'de olduğu bildirildi. CHP'li Sinan Yerlikaya 5 Nisan günü yaptığı açıklamada, "Velit Hüseyin'in çete tarafından ortadan kaldırıldığını" belirtti. Sinan Yerlikaya, "Çünkü bu insan herhangi bir makam önüne çıkarıldığında, devletin bazı birimlerinde görev almış kişiler hakkında ithamlarda bulunacaktı. Böylece devlet-çete-faili meçhul cinayetler zinciri ispatlanmış olacaktı" dedi.

ve itirafçıların açıklamalarından 10 gün sonra Pasaport Yasasına muhalefet suçundan Silopi Asliye Ceza Mahkemesinin kararıyla sınır dışı edildiği iddia edilmişti. Velit Hüseyin'in ölümünün ardından Ağustos ayında da yeraltı dünyasının ünlü adlarından Alaattin Çakıcı'nın Mumcu cinayetine karıştığı iddiası ortaya atıldı. Mumcu Komisyonu Başkanı Ersönmez Yarbay, "Komisyon çalışmalarımız sırasında Alaattin Çakıcı'nın suikastten iki gün önce Ankara oteline yerleştiği ve suikast günü de ayrıldığı ihbarı yapıldı. Araştırdık, Çakıcı'nın 22-23 Ocak 1993 günleri Ankara Oteli 806 nolu odada kaldığını resmen saptadık. Suikast de 24 Ocak tarihinde oldu. Biz daha ileri gidemedik. Çakıcı, Türkiye'ye getirilirse, Uğur Mumcu cinayeti ile ilgili de sorgulanmalıdır" dedi.

Uğur Mumcu'nun kardeşi Avukat Ceyhan Mumcu ise, cinayetin aydınlatılması ve faillerinin yakalanması konusunda birtakım gelişmeler olduğunu, fakat sihirli bir elin bunu engellediğini söyledi. Mumcu, Alaattin Çakıcı'nın öldürülebileceğini iddia ederek şunları söyledi: "Önce Hüseyin Baybaşı Uğur Mumcu cinayeti hakkında konuşacağını söyledi, fakat henüz konuşmadı. Daha sonra Tevfik Ağansoy, 'Uğur Mumcu cinayetini açıklayacağım' dedi ve bir süre sonra öldürüldü. Ağansoy'un açıklamasının ardından Cumhuriyet Başsavcılığına başvurduk. Ama o zamanki savcı gerekli işlemleri yapmadı. Ağansoy asker kaçağı olduğu halde, hangi birlikte diye sordular ve zaman kaybettiler. DGM Savcısı adresi bulana kadar adam öldürüldü. Şimdi aynı şey Alaattin Çakıcı için de söz konusu. Çakıcı herhalde birtakım açıklamalar yapacaktır. Umarım Ağansoy'un başına gelenler Alaattin Çakıcı'nın başına gelmez. Böyle bir şey olmamasını diliyorum."

Suikastten sonra ilk somut adım 1998 yılı sonunda atıldı. 1997 yılında Ankara DGM Savcılığı tarafından ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılan ancak, hemen ardından hakkında gıyabi tutuklama kararı çıkarılan Abdullah Argun Çetin, 11 Kasım günü Romanya'dan uçakla geldiği İstanbul Atatürk Havalimanında gözaltına alındı. Ankara DGM Savcılığı, Aralık ayı sonunda da "Mumcu'nun öldürülmesine katıldığı ve bu amaçla oluşturulan çetenin üyesi olduğu" iddiasıyla Abdullah Argun Çetin hakkında dava açtı. Çetin'in, "tasarlayarak adam öldürme suçuna iştirak etmek" (TCY 450/4, 65/3) ve "cürüm işlemek amacıyla oluşturulan çetenin üyesi olmak" (TCY 313/1) suçlarından ölüm cezasına mahkum edilmesi istendi.

İddianamede, Çetin'in, Başbakan Mesut Yılmaz'ın eşi Berna Yılmaz veya alternatif olarak kardeşi Turgut Yılmaz, gazeteci Emin Çölaşan, milletvekili Cavit Çağlar'ın oğlu Mustafa Çağlar ve işadamı Ali Balkaner'in oğlu Hakan Balkaner'e 11 Kasım günü suikast yapılacağı ihbarı üzerine yakalandığı belirtildi.

İddianamede, sanığın 1992'de Azerbaycan'ın Gence bölgesinde C-4 patlayıcı eğitimi gördüğü kaydedildi. Bombalı suikast ve sonraki gelişmelerle ilgili olarak iddianamede öne sürülen dayanaklar şöyle:

-Çetin, 24 Ocak 1993 tarihinden 2-3 gün önce 2 araçla Atakan ve Tekin adlı kişiler ile birlikte Mumcu'nun evinin bulunduğu sokağa gitti ve keşif yapıldı. Atakan, yol eğiminin uygun olup olmadığını sordu ve sanık da eğimin uygun olduğunu söyledi.

-Sanıkla aynı araçta bulunanlar ile minibüste onları takip eden kişiler, Mumcu'nun aracının bulunduğu Karlı Sokak'a keşif yapmak, çevredeki engellerin neler olduğunu öğrenmek, araca patlayıcı konulmasına uygun bir eğitim olup olmadığını anlamak amacıyla gitmişlerdir. Sanık minibüste kimlerin olduğu yolunda bilgi vermemiştir. Karlı Sokak'ta yapılan keşif sonucu sanığın aynı gün Atakan ile birlikte yurtdışına çıktığı, çıkıştan bir gün sonra Mumcu'nun aracında patlamanın meydana geldiği anlaşılmıştır. Çetin, olaydan sonra yaptığı keşif ve olay yeri ile ilgili bilgi vermesi nedeniyle 5 bin dolar aldığını açıklamıştır.

-Olayın asli-maddi faillerinin henüz tespit ve teşhis edilememeleri nedeniyle soruşturma devam etmektedir. Çetin'in, olaya iştiraki fer'i katılmıdır. Sanığın eylemi suçun işlenmesini kolaylaştırma niteliğindedir.

-Dosyada mevcut 27-29 Ocak 1993 tarihli ekspertiz raporlarında, olayda RDX- C-4 plastik patlayıcısının kullanılmış olabileceği belirtilmiştir. Sanık da beyanında C-4 plastik patlayıcılarının eğitimi ve cıvalı fünye ile irtibatlandırılmasını bildiğini ve olaydan önce de keşif yaptıklarını anlatmıştır. 3 Aralık 1998 tarihli bilirkişi raporunda ise cıvalı fünye ile C-4 plastik patlayıcıların bağlantılı olabileceği açıklanmıştır. Böylece teknik bulgular ile sanığın beyanları arasında paralellik görülmektedir.

-Diğer taraftan olay yerine sanık ile birlikte 2 araçla Atakan ve Tekin ile kimlikleri tespit edilemeyen şahısların gitmeleri, olayda plastik patlayıcıların kullanılması, keşif sonrası yurtdışına çıkılması birlikte düşünüldüğünde, olayı, eylem paylaşması olan, disiplinli, cürüm işlemeye yönelik süreklilik arz eden dayanışma içerisinde bir çete oluşumundaki kişilerin meydana getirdiği ve sanığın da bu çete oluşumuna dahil olduğu anlaşılmaktadır.

-Çetin, 1992 yıllarında tanıdığı "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım ve Sebahattin isimli kişi ile irtibatlıdır. Budapeşte'de tren garında Yeşil ile görüşmüştür. Sebahattin'in talebi üzerine, Yeşil'den, öldürülen Binbaşı Ahmet Cem Ersever'den aldığı 18 kişilik itirafçılar listesini istemiştir.

-Çetin, 28 Ekim 1998 günü İstanbul'da Capitol İş Merkezinde Sebahattin, Müfit ve "Hasan Mutlu" sahte kimlikli Selçuk Güneş ile görüşmüştür. Bu görüşmede Sebahattin "3X11-6H" formülünü sanığa anlattı ve buna göre de 1998 yılının 11. ayının 11. gününde saat 11.00'de 6 kişiye eylem yapılması planlanmıştır.

-Sanık Abdullah Argun Çetin, Tokat'a giderek Emniyet Müdürlüğünden pasaport çıkarıp 7 Kasım 1998 günü Esenboğa Havalimanından Romanya'ya gitmiş ve Köstence kentinde Mahmut Yıldırım ile görüşerek listeyi istemiştir. Yeşil, para karşılığında listeyi vermiş ve Çetin bunu Romanya'da

Sebahattin'e teslim etmiştir.

-Eylem yapmak üzere oluşturulan çetenin bir ferdi olan sanık Abdullah Argun Çetin'e, çete içindeki ilişkisi nedeniyle eylemler gerçekleştiğinde Sebahattin tarafından 250 bin dolar verilmesi kararlaştırılmıştır.

-Romanya'da Mahmut Yıldırım'dan aldığı listeyi Sebahattin'e veren Abdullah Argun Çetin'in Türkiye Büyükelçiliğine giderek suikast olayını anlattığı ve daha sonra 11 Kasım 1998 günü uçakla Yeşilköy Havalimanından Türkiye'ye giriş yaptığı anlaşılmıştır. Dosyadaki Emniyet Genel Müdürlüğü yazıları, sanığın ifadesi ve pasaportu birlikte değerlendirildiğinde suikast eylemleri için bir çete oluşumunun varlığı anlaşılmaktadır. Sanık da silahlı çetenin mensubudur.

Danıştay, Uğur Mumcu'nun ailesine İçişleri Bakanlığı tarafından 5 milyar 55 milyon lira maddi tazminat ödemesini öngören Ankara 4. İdare Mahkemesinin kararını Temmuz ayında onadı. Ancak Danıştay, 5 milyar liralık manevi tazminat kararını ise bozdu. Uğur Mumcu'nun öldürülmesinden sonra eşi Güldal Mumcu ve çocuklarının, olayda ihmali bulunduğu gerekçesiyle İçişleri Bakanlığı aleyhine açtıkları maddi ve manevi tazminat davasına bakan Ankara 4. İdare Mahkemesi, 5 milyar 55 milyon lira maddi, 5 milyar lira da manevi tazminat ödemesine karar vermişti. Karar, İçişleri Bakanlığı ve Mumcu ailesi tarafından temyiz edilmişti. Danıştay 10. Dairesinin kararında, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Yasası" uyarınca, "... terör örgütlerinin açık hedefi haline gelen veya getirilenlerin korunma önlemlerinin devlet tarafından alınmasının" zorunlu olduğu belirtilmişti.

Faili Meçhul Siyasi Cinayetler

TİHV'nin 1998 yılında işlenen faili meçhul cinayetlere ilişkin derlediği bilgiler şöyle:

01) Suat Erciyes, Diyarbakır-06.01.98

Suat Erciyes (24) adlı kişi, 6 Ocak günü Diyarbakır Bağlar beldesi Kaynaratepe mahallesinde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü. Saldırının Hizbullah'ın İlim ve Menzil kanatları arasındaki hesaplaşmadan kaynaklandığı ileri sürüldü.

02) Vazıl Hayvarapulos, İstanbul-12.01.98

İstanbul Sultanahmet'te bir kilisenin bekçiliğini yapan Vazıl Hayvarapulos'un cesedi, 12 Ocak günü kilise bahçesindeki kuyuda bulundu. Vazıl Hayvarapulos'un olay günü kilisede çıkan yangından sonra kaybolduğu bildirildi.

03) Abdurrahman Yaşa, Diyarbakır-14.01.98

Diyarbakır'ın Ofis semtinde 14 Ocak günü saat 13:40 sıralarında meydana gelen silahlı saldırıda Abdurrahman Yaşa adlı kişi öldü. Olay sırasında Yaşa'nın silahla karşılık vermesi sonucu Emin Kut adlı kişi ile rastlantı

eseri olay yerinde bulunan Alpay Akelman adlı er seken kurşunlarla yaralandı. Emniyet Müdürlüğü, olayın kan davasından kaynaklandığını iddia etti.

04) Sami Esmer, Diyarbakır-24.02.98

Sami Esmer adlı kişi, 24 Şubat günü Diyarbakır'ın Melikahmet semtinde kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürüldü.

05) Veli Demiryürek, Tokat Reşadiye-06.03.98

6 Mart gecesi Tokat'ın Reşadiye ilçesi Saraykışla köyü muhtarı Veli Demiryürek, kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürüldü.

06) Akın Uygur, Batman-17.03.98

07) Mehmet Dal, Batman-17.03.98

Batman'da 17 Mart gecesi meydana gelen silahlı saldırıda 2 kişi öldü, 2 kişi de yaralandı. Batman SSK Hastanesi caddesinde bulunan İslam Kitabevinin sahibi Akın Uygur, silahlı saldırı sonucu öldü. Akın Uygur'un yanında bulunan Davut Kersin ve Faruk Kardeş adlı kişiler de yaralandı. Saldırıdan kısa bir süre sonra olay yerine 200 metre kadar uzaklıktaki Raman mahallesi 1850 sokakta da aynı kitapevinin sahiplerinden Mehmet Dal (22) öldürüldü. Mehmet Dal ve Akın Uygur'un Hizbullah örgütü yanlısı oldukları bildirildi.

08) Şemsettin Özcan (45), Batman-27.03.98

Şemsettin Özcan (45) adlı kişinin cesedi, 27 Mart gecesi Batman 19 Mayıs mahallesinde bulundu. Görgü tanıkları, cesedin ayakkabı bağlarının çözüldüğünü, başına da naylon poşet geçirilmiş olduğunu söylediler. Şemsettin Özcan'ın ağabeyi Şirin Özcan, kardeşinin 14 Ocak günü saat 15.00 sıralarında Kültür mahallesi 206 Evler semtindeki bir pastanede otururken, kimliği belirlenemeyen 3 kişi tarafından götürüldüğünü ve bir daha kendisinden haber alamadıklarını söyledi. Şemsettin Özcan'ın Hizbullah örgütüyle ilişkisi olduğu ileri sürüldü.

09) Ramazan Çatal, Batman-25.04.98

Ramazan Çatal (31) adlı kişi, 25 Nisan gecesi Batman Aydınlıkevler mahallesinde kimliği belirlenemeyen kişilerin silahlı saldırısı sonucu öldü.

10) Şükrü Tekin, Diyarbakır Silvan-06.06.98

Şükrü Tekin adlı kişi, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 6 Haziran günü kimliği belirlenemeyen kişilerin saldırısı sonucu öldü. Saldırganların Hizbullah örgütü yanlısı olduğu iddia edildi. Şükrü Tekin'in Silvan'a bağlı Hizbullah'ın "kalesi" olarak bilinen Yolaç köyünde koruculuk yaptığı öğrenildi.

11) Bayram Keleş, Diyarbakır-11.07.98

Bayram Keleş adlı kişinin cesedi, 11 Temmuz gecesi Diyarbakır'ın Bağlar ilçesi Sakarya caddesindeki boş bir alanda bulundu.

12) Abdurrahman Kars, Kars-19.07.98

17 Temmuz günü silahlı kişiler tarafından kaçırılan Iğdır'ın Tuzluca ilçesine bağlı Kazkoparan köyü muhtarı Abdurrahman Kars'ın cesedi 19 Temmuz günü Kars'ın Kağızman ilçesi yakınlarında bulundu. Askeri yetkililer, Kars'ın PKK militanları tarafından öldürüldüğünü ileri sürdüler. Ancak Kars hakkında daha önce "PKK'ye yardım ve yataklık ettiği" iddiasıyla soruşturma açıldığı öğrenildi.

13) Nusret Arıcı, Hakkari Şemdinli-23.07.98**14) Farız Arıcı, Hakkari Şemdinli-23.07.98**

23 Temmuz günü Hakkari'nin Şemdinli ilçesi Dereyanı mezarında Farız Arıcı ve Nusret Arıcı adlı kişiler kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürüldü.

15) Abdullah Gökdemir, Mardin Kızıltepe-27.07.98**16) Hamit Gökdemir, Mardin Kızıltepe-27.07.98****17) Asım Çelik, Mardin Kızıltepe-27.07.98**

27 Temmuz günü Mardin'in Kızıltepe ilçesinden Zidiy (Mutlu) köyüne yaya olarak giden Abdullah Gökdemir, Ali Gökdemir, Osman Gökdemir, Hamit Gökdemir, Asım Çelik, Adile Yiğit, Gülhan Aksoy ve Abdullah Büyük (3) adlı kişilere, bir TIR'dan ateş açıldı. Saldırıda, Abdullah Gökdemir olay yerinde, Hamit Gökdemir ve Asım Çelik ise hastanede öldü.

18) Hacı Tarhan, Bingöl Kiğı-31.07.98

31 Temmuz günü Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı Kılçan mezarı yakınlarında Hacı Tarhan adlı köylünün cesedi bulundu. Tarhan'ın işkenceyle öldürüldüğü anlaşıldı.

19) Salih Ulu, Batman-07.08.98**20) Akif Işık, Batman-07.08.98**

7 Ağustos günü Batman il merkezinde silahlı saldırıya uğrayan Salih Ulu adlı kişi öldü. Ulu'nun çalıştığı kahvehanenin sahibi Akif Işık'ın da bir ay kadar önce kaçırıldıktan sonra öldürüldüğü öğrenildi.

21) Hanifi Kocayığit, Tunceli-19.08.98

19 Ağustos günü Tunceli'ye bağlı Aktuluk köyü Sorhum mezarında Hanifi Kocayığit adlı kişi, kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürüldü.

22) Mehmet Şirin Tekin, İstanbul-28.08.98

28 Ağustos gecesini İstanbul Güngören'de kimliği belirlenemeyen dört kişinin saldırısına uğrayan Mehmet Şirin Tekin adlı kişi öldü. Mehmet Şirin Tekin ve oğlu Cahit Tekin'in Güngören'de bulunan bir düğün salonundan çıkıp, Güneştepe Merkez mahallesi Soğanağa sokaktaki evlerine giderken saldırıya uğradıkları bildirildi. Saldırıda, Cahit Tekin'in de sol koluna ve sırtına isabet eden kurşunlarla yaralandı. Tekin'in Batman'ın Sason ilçesi Tekevler köyünde 1991 yılında koruculuk yaptığı, 1993 yılında diğer korucularla birlikte silah bıraktığı ve

1996 yılında İstanbul'a göç ettiği öğrenildi.

23) Hüseyin Polat, Maraş Elbistan-30.08.98

Maraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Atmalıkışanlı köyü eski muhtarı Hüseyin Polat, 30 Ağustos günü uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Hüseyin Polat'ın babasının mezarını onarmak için köylülerle birlikte mezarlığa gittiği, mezarlıktan dönerken köylülerden ayrıldıktan sonra saldırıya uğradığı bildirildi. Resmî açıklamada, Hüseyin Polat'ın PKK militanları tarafından öldürüldüğü iddia edildi. Bir görgü tanığı daha sonra yaptığı açıklamada, "Mezarlık dönüşünde ben de Hüseyin'le birlikteydim. O esnada Hüseyin tuvaletinin geldiğini söyledi ve mezarlık surunun arka kısmına gitti. Biz ise yavaş yavaş ilerliyorduk. Tam o sırada silah sesleri geldi. İlk olay yerine giden ben oldum. O esnada iki kişinin uzaklaştığını gördüm. İkisi de kolsuz asker elbisesi giymiş ve ellerinde G-3 benzeri silahlar bulunuyordu" dedi.

Hüseyin Polat'ın, Hasanali köyü muhtarı Şeho Aslan ile birlikte Elbistan'a bağlı çok sayıda köyden "askerlerin köylüler üzerindeki baskılarına karşı" imza toplayarak, Elbistan Jandarma Bölük Komutanlığına verdikleri, 11 Haziran günü HADEP Elbistan Merkez İlçe Örgütü Başkanı İzzettin Özdemir'in de katıldığı bir basın açıklaması yaptıkları öğrenildi. Haberin Ülkede gündem gazetesinde yayınlanmasından sonra Hüseyin Polat, Şeho Aslan ve İzzettin Özdemir'in, Elbistan Jandarma Bölük Komutanı tarafından karakola çağrılarak tehdit edildiği bildirildi. Bu olay üzerine Polat, Aslan ve Özdemir'in, 13 Haziran günü görevlerinden istifa ettikleri öğrenildi. PKK tarafından yapılan açıklamada da, Hüseyin Polat'ın öldürülmesiyle PKK'nin bir ilgisinin olmadığı bildirildi.

24) Arif Baskın, Batman-01.09.98

15 Ağustos günü Batman'da iki kişi tarafından kaçırılan Peygamber Camii imamı Arif Baskın'ın cesedi, 1 Eylül günü sabah Beşevler mahallesindeki evinin önünde bulundu. Baskın'ın tabancayla öldürüldükten sonra cesedinin evinin önüne bırakıldığı belirtildi.

25) Mehmet Kütük, İzmir-10.09.98

İşçi Partisi (İP) Kiraz (İzmir) eski İlçe Başkanı Avukat Mehmet Kütük, 10 Eylül günü tedavi için yattığı Ege Üniversitesi Hastanesinin bahçesinde bıçaklanmış olarak bulundu. Polis yetkilileri, Kütük'ün intihar ettiğini ileri sürdüler. Ancak, İP İzmir İl Başkanı Ali Karşılayan, "Bir insanın 16 santimlik bıçağı 5 kez kamına saplayarak intihar etmesine olanak yoktur. Bu bir siyasi cinayettir." dedi.

26) ... .. (erkek), Diyarbakır Ergani-14.09.98

14 Eylül günü Diyarbakır'ın Ergani ilçesi Cankatran köyü yakınlarında işkenceyle öldürüldüğü belirlenen bir

erkek cesedi bulundu. Pamuk tarlasında çalışan köylüler tarafından bulunan cesedin, 35 yaşlarında, siyah saçlı ve uzun boylu bir kişiye ait olduğu bildirildi.

27) Hüseyin Can, Adapazarı Sapanca-18.09.98

28) Mustafa Toprak, Adapazarı Sapanca-18.09.98

29) Mustafa Negören, Adapazarı Sapanca-19.09.98

30) ... .. (Erkek), Adapazarı Sapanca-20.09.98

18 Eylül günü Adapazarı Sapanca yakınlarında Mustafa Toprak ve Hüseyin Can adlı kişilerin cesedi bulundu. Mustafa Toprak ve Hüseyin Can'ın 1990'lı yıllarda Olağanüstü Hal Bölgesinde, JİTEM kurucusu Ahmet Cem Ersever'le birlikte çalıştıkları ileri sürüldü. Toprak ve Can'ın Ahmet Cem Ersever'in öldürülmesinden sonra, dönemin İHD Genel Başkanı Akın Birdal'a düzenlenen silahlı saldırı nedeniyle tutuklanan Cengiz Ersever'le birlikte çalıştıkları iddia edildi.

Mustafa Negören'in cesedi ise, 19 Eylül günü D-100 karayolunun Adapazarı-Düzce arasındaki bölümünde bulundu. İşçiler tarafından bulunan Negören'in kurşunlanarak öldürüldükten sonra belden yukarısının yakıldığı belirlendi. Mustafa Negören'in Mustafa Toprak ve Hüseyin Can'ın arkadaşı olduğu ileri sürüldü.

Aynı bölgede 20 Eylül günü yine Mustafa Toprak ve Hüseyin Can'ın arkadaşı olduğu öne sürülen bir kişinin daha cesedi bulundu. Bu kişinin kimliği saptanamadı.

31) Özbek Öztürk, Diyarbakır Çınar-20.09.98

Özbek Öztürk adlı PKK itirafçısının cesedi 20 Eylül günü Diyarbakır'ın Çınar ilçesine bağlı Aşağı Konak köyü yakınlarında bulundu. Özbek Öztürk'ün kafasına sıkılan tek kurşunla öldürüldüğü belirlendi. Olayın ardından, Çınar Belediye Başkanı Recdi Arzu'nun yeğeni Hacı Arzu ve Selim Adsız adlı kişileri gözaltına aldı.⁶

32) Fuat Karaç, Urfa Siverek-22.09.98

22 Eylül günü Urfa'nın Siverek ilçesinde adliye katibi Fuat Araç, kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından silahla öldürüldü.

33) Vahdettin Tüzel, Batman-05.10.98

Batman'da Vahdettin Tüzel adlı kişi 5 Ekim günü kimliği belirsiz kişilerin silahlı saldırısı sonucunda öldü. Cinayetin Hizbullah'ın İlim ve Menzil kanatları arasındaki çatışmadan kaynaklandığı öne sürüldü.

34) Hanif Yazgan, Diyarbakır-05.10.98

Hanif Yazgan adlı kişi, Diyarbakır'ın Bağlar mahallesinde 5 Ekim günü kimliği belirsiz kişilerin silahlı

saldırısı sonucunda öldü. Hanifi Yazgan'ın çevresinde Hizbullahçı olarak bilindiği, cinayetin İlim ve Menzil kanatları arasındaki çatışmadan kaynaklandığı öne sürüldü.

35) İbrahim Memduhoğlu, Van-18.10.98

18 Ekim günü akşam saatlerinde Van'da İbrahim Memduhoğlu adlı imam uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü. Hacıbekir mahallesindeki Hacı Naif Camii imamı İbrahim Memduhoğlu'nun yatsı namazından sonra evine giderken, camiden 300 metre uzaklıkta 2 kişinin silahlı saldırısına uğradığı bildirildi.

36) Sebahattin Turan, Diyarbakır-25.10.98

25 Ekim günü Diyarbakır'da, Dicle nehri kıyısında Sabahattin Turan adlı imamın cesedi bulundu. Turan'ın bir hafta kadar önce Hazro'dan Diyarbakır'a geldiği ve bir daha kendisinden haber alınmadığı öğrenildi.

37) Keramat Bingöl, Batman-02.11.98

Keramat Bingöl adlı kişi 2 Kasım günü öğle saatlerinde Batman'da kimliği belirlenemeyen iki kişi tarafından öldürüldü.

38) Ramazan Sevinç, Diyarbakır Silvan-08.12.98

39) Saidin Sevinç, Diyarbakır Silvan-08.12.98

Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde tekeli bayisi işleten Ramazan Sevinç ve Saidin Sevinç adlı iki kardeş 8 Aralık günü kimliği belirlenemeyen kişilerin silahlı saldırısı sonucu öldü.

40) Özgür Kırtay, İstanbul-12.12.98

Özgür Kırtay adlı genç 12 Aralık günü İstanbul Kadıköy'de öldürüldü. Bir ay kadar önce Diyarbakır'dan İstanbul'a geldiği öğrenilen Özgür Kırtay'ın Hizbullah örgütü tarafından öldürüldüğü iddia edildi.

41) Mustafa Özdemir, Niğde-21.12.98

42) Şaban Şengil, Niğde-21.12.98

Niğde'de merkez ilçeye bağlı Gümüşler beldesi Çalkana tepesi yakınlarında 21 Aralık günü akşam saatlerinde Mustafa Özdemir ve Şaban Şengil adlı kişilerin cesetleri bulundu. Özdemir ve Şengil'in, başlarına tabancayla birer kurşun sıkılarak öldürüldüğü tespit edildi.

Ayrıca, 1996 yılı Kasım ayında Diyarbakır'da kendini polis olarak tanıtan kişiler tarafından kaçırılan Fahriye Mordeniz, Mahmut Mordeniz ve Ramazan Yazıcı'nın cesetleri, 1998 yılı Kasım ayında Şırnak'ın Cizre ilçesi yakınlarında bulundu. (bkz. sayfa 211)

⁶ 1993 yılında teslim olan Özbek Öztürk'ün verdiği ifadeler doğrultusunda aralarında Çınar Belediye Başkanı Recdi Arzu'nun oğlu Fırat Arzu'nun da bulunduğu çok sayıda kişiyi gözaltına alınmıştı. 31 Ekim 1993 tarihinde gözaltına alınan PTT çalışanı Kemal Canpolat, adlı kişi, sorgulandığı Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nde ölmüştü.

V.4 KARA MAYINLARI

1998 yılında Olağanüstü Hal Bölgesinde ve mücavir illerde, yollara ya da araziye döşenen mayınlara basan, buldukları sahipsiz bomba ve top/roket mermilerini kuralayan çoğu çocuk en az 28¹ kişi (1992 yılında 38, 1993 yılında 123, 1994 yılında 131, 1995 yılında 45, 1996 yılında 40, 1997 yılında ise 63 kişi ölmüştü.) patlamalar sonucunda öldü, çoğu çocuk en az 68 kişi de yaralandı. Çok ucuza mal olmaları ve yok edilmelerinin zor olması nedeniyle sıkça kullanılan mayınlar ve sahipsiz bombaların patlamasından siviller ve özellikle de çocuklar zarar gördü. Yaralananların önemli bir bölümü el, kol ve ayak gibi organları koptuğu için sakat kaldı.²

Yarattığı bu büyük soruna karşın mayınların temizlenmesi yoluna gidilmedi. Dönemin Milli Savunma Bakanı İsmet Sezgin, FP Milletvekili Kemal Ateş'in Suriye sınırındaki kara mayınlarına ilişkin soru önermesine Nisan ayında verdiği yanıtta, sınırdaki mayınların temizlenmesine "güvenlik" gerekçesiyle karşı çıktı. Bir kara mayınının temizlenmesinin klasik yöntemlerle 200-1000 dolara mal olduğunu belirten Sezgin, modern mayın imha gereçlerinin de 3 milyon marka satıldığını vurguladı. Sezgin, "1956 yılından itibaren bölgeye döşetlenen mayınlar, doğa koşullarından etkilenmiş ve birçoğu da yer değiştirmiştir. Dolayısıyla, mayın temizliği esnasında veya temizlikten sonra da, önemli sayıda personel zayıtı ortaya çıkacaktır. Ayrıca mayın temizliği bölge güvenliği açısından büyük risk taşımaktadır. Sınır fiziki güvenlik sisteminin bütün unsurlarıyla henüz inşa edilememiş olması ve sınır güvenliğinin önemi nedenleriyle, Suriye sınırında, mayınlı sahanın, bu safhada temizlenmesinin

uygun olmayacağı değerlendirilmiştir" dedi.

Temmuz ayı ortalarında Ürdün'ün başkenti Amman'da toplanan bir kongrede kara mayınları sorunu ele alındı. Angola, Kongo Cumhuriyeti, Zambiya, Kamboçya, Laos ve Bosna-Hersek'te de faaliyet gösteren Mayın Danışmanlık Heyeti tarafından kongreye sunulan raporda, dünyada mayınların en çok etkilendiği bölgelerden birinin Kuzey Irak olduğu belirtildi. 1 Ocak 1993 ile 30 Nisan 1998 arasında Kuzey Irak'ta yürütülen çalışmaların anlatıldığı raporda, 1991-1998 yılları arasında 5.528'i erkek, 294'ü kadın, 2.061'i de çocuk olmak üzere 7.883 kişinin mayınlar nedeniyle öldüğü bildirildi. Raporda, Kuzey Irak'ta 2.560.039 patlayıcı maddenin etkisiz hale getirildiği ve çalışmaların sürdürüldüğü belirtildi.

a) Mayın Taramasında Kullanılan Köylüler

Batman'ın Sason ilçesine bağlı Tekevler ve Kelhasan köylerinde, köylülerin mayınlı olduğundan kuşkulanan arazide dolaştırılması uygulamasının yankıları 1998 yılında da sürdü. (bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997) 1996 yılı Aralık ayında başlayan ve 1997 yılı içinde de zaman zaman gündeme gelen uygulama nedeniyle TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeleri Muşa Okçu (RP), A. Baki Gökçel (DSP), Osman Çilsal (DYP) tarafından bölgede yapılan inceleme sonucunda hazırlanan rapor Şubat ayında TBMM gündemine geldi. Güvenlik gerekçesiyle görüşülen köylülerin adlarının yazılmadığı raporda köylülerin şu ifadelerine yer verildi: *Birinci Köylü: İki boş araca köylülerini bindirdiler, dağlık*

¹ Bu sayıya mayın patlaması sonucunda ölen asker, polis, korucu ve PKK militanları dahil değildir. Bu bölümde yalnızca çatışmalara taraf olmayan sivillerin mağdur olduğu olgular ele alınmıştır. Mayın patlaması sonucu ölen ya da yaralanan kolluk görevlisi ya da militanların sayısının açıklanandan çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

² Diyarbakır Dicle Üniversitesi Ortopedi ve Travmatoloji Bölümü Başkanı Doç. Dr. Serdar Necmioğlu, son 5 yılda mayın patlamasından yaralanan 500 kadar kişinin hastanelerine getirildiğini söyledi. Necmioğlu, yaralıların çoğunun kol ve bacaklarının kesildiğini, bir kısmının ise kalıcı biçimde yaralandığını ifade etti. Mayınla yaralanmaların daha çok Şırnak, Mardin, İdil, Lice ve Kulp'un kırsal alanlarında yaşandığını bildiren Necmioğlu, "Bölgenin tamamı ele alındığında bu sayı 5'e katlanmakta. Yaralanan birçok kişi ilçe hastanelerinde tedavi ediliyor. Birçok kişi de kendi imkanları ile olmaya etmeye çalışıyor. Bu da kalıcı sakatlıkların doğmasına neden oluyor." dedi.

bir araziye götürdüler. 'Mayınları siz döküyorsunuz. Askerlerimiz öleceğine siz ölün' diyerek mayınlı tarlada yürümeye zorladılar.

İkinci Köylü: 30 civarında kişiyi arabalara bindirdiler. Korucular ve askerler tarafından safa dizildik. 'Dağa doğru yürüyün' emri verildi. 'Bu kadar insana eziyet etmeyin' dedim. Üsteğmen bana yumruk attı, uzman çavuş dipçikle vurmak istedi. Bir süre direndikten sonra silah zoruyla yürüdüm. Askerler ve korucuların çok ağır küfür ve hakaretlerine maruz kaldık.

Üçüncü Köylü: Buldukları herkesi arabalara doldurdular. Aralarında 4-5 yaşlı ve birkaç öğrenci de vardı. Öğrencilerin bırakılması isteğimiz reddedildi. Korucularda mayın tarama aletleri vardı. Askerler koruculara, 'Köylüler önden gitsin, siz arkadan gidin' dediler. Mayın tarama cihazı olarak kullandık.

Lise öğrencisi: Sabah okula giderken askerler geldi, köyden insanları topladı. Öğrenci olduğumu söyledim, ama kurtulamadım. Tek sıra halinde dizildik. İleriye doğru yürümem istendi, yürümeyince bir asker belime dipçikle vurdu. 10 metre kadar yürüdüktan sonra 'Bizi öldürecek-seniz mayın tarlasına sürmenize ne gerek var. Burada öldürün' dedik. Bizi dövmeye başladılar. Dayımı çok kötü dövdüler. Tekrar yürüdük. Öğlene kadar orada tutulduk. O gün iki sınavım vardı, gidemediğim için ikisinden de kaldım.

Raporda, Batman Valisi Salih Şarman ile yapılan görüşmeye de yer verildi. Köylülere zaman zaman, bilinen metotların dışında baskı yapıldığını itiraf eden Şarman, "Köylülerin terör örgütüne yataklık ettiklerini, bunların bilinen metotların biraz ötesinde uyarıldıklarını, bir çeşit manevi baskı altında tutulduklarını, teröristlere yiyecek vermemeleri yönünde gerekli şekilde uyarıldıklarını" söyledi.

Raporun sonuç bölümünde, şu görüşlere yer verildi:

"Valinin ifadesinde yer alan 'bilinen yöntemlerin ötesinde' ve 'gerekli şekilde' kavramları heyetimizin dikkatini çekmiştir. Ancak bu yöntemlerin neler olduğu açıklığa kavuşturulamamıştır. Heyetimiz, adli soruşturmanın açılması ve hassasiyetle sonuçlandırılmasının gerekliliğine inanmaktadır."

Komisyunun 10 Şubat günü yapılan toplantısında, alt komisyonun raporu ele alındı. Görüşmeler sırasında RP Milletvekili Musa Okçu, Tekevler ve Kelhasan köylerinden yaklaşık 40 kişinin, askerlerce mayınlı olduğu sanılan bölgeye götürüldüklerini anlattı. Bazı komisyon üyeleri, valinin ve diğer yetkililerin olayı yalanlamasına dayanarak, raporun reddedilmesini ve olayla ilgili işlem yapılmamasını istediler. Komisyon üyesi Yaşar Okuyan

ise, "Kaymakamlar, valiler, cumhurbaşkanları her zaman doğru söylüyor dersek, bu komisyona ihtiyaç olmazdı. Vali olayı yalanlıyor. Ama olayı kapatamayız. Devlet ayrı kavramdır, kamu görevlileri ayrı. Bu iddianın araştırılması şarttır. O bölgede bu tür iddialarla vatandaşın yargıya gitmesi kolay değildir. Bırakın, Şırnak'ı, Batman'ı, ben Yalova'da dahi sorumlular hakkında soruşturma açtırmadım" dedi.

Raporu hazırlayanlardan RP'li Musa Okçu ise şunları söyledi: "Türkiye gerçeklerini görelim. Vali orada konuşmak istemedi. Orada olağanüstü hal uygulanıyor. Vali, 'olsa olsa mayın konusunda eğitilmek üzere köylüler götürülmüşlerdir' diyor. Bu ifade, köylülerin mayın tarlasında yürütüldükleri iddiasına karşı getirilen bir iddiadır ve bunun kılıfını hazırlamaktır."

Komisyon toplantısına katılan Jandarma Genel Komutanlığı İnsan Hakları Dairesi Müdürü Yarbay Kemal Alataş ise, iddiaları reddetti. Alataş, "Köylülerin mayınlı tarlada yürütüldükleri iddiası doğru değil. Bölgede mayınlar herkese zarar veriyor. Köylüler mayın için eğitiliyor. Yapılan bir uyarı ve ikazdan öte bir şey değildir. Zaten mayın dedektörlerimiz var. Neden insanlarımızı kobay gibi mayınlı alanda yürütelim?" dedi.

Oylamada, raporun, soruşturma yapılması amacıyla Adalet Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığına gönderilmek üzere TBMM Başkanlığına sunulması kararlaştırıldı.

TBMM İnsan Hakları Komisyonu, olaydan sorumlu tutulan Batman Valisi Salih Şarman, Batman İl Jandarma Alay Komutanı Albay İsa Hakkı Musaoğlu, Sason Kaymakamı Ali Fuat Türkel hakkında suç duyurusunda bulunulmasını kararlaştırdı. DSP Milletvekili Osman Kılıç'ın karşı oy kullandığı rapor konusunda Komisyon Başkanı Sema Pişkinsüt de çekimser kaldı.

Komisyon üyesi RP Batman Milletvekili Musa Okçu, Ocak ayında yaptığı açıklamada olayı araştırdığı için askerler tarafından tehdit edildiğini bildirdi. Kimliğini açıklamak istemediği askeri bir yetkilinin kendisini dolaylı yollardan tehdit ettiğini belirten Musa Okçu, "Tehditlerinde benim 'PKK yanlısı politika izlediğimi ve buna son vermem gerektiğini' söylemiş. Ben PKK yanlısı değilim, sadece haksızlıkları ortaya çıkarmak için uğraşan bir kişiyim. Benim görevim haksızlığa uğrayan bir kişinin sorunlarını incelemektir" dedi.

TBMM İnsan Hakları Komisyonunun suç duyurusu üzerine Sason Cumhuriyet Savcılığı, Sason Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Hasan Şirin Küçük ile dört astsubay hakkında soruşturma başlattı. Soruşturma çerçevesinde ifade vermeleri istenen 17 köylü, 30 Nisan'da Cumhuriyet Savcılığına gittiler.

Sason Adliyesinde köylülerle karşılaşan Yüzbaşı Küçük, "Bu iş fazla uzadı, davacı olmaktan vazgeçin bir daha böyle bir şey olmayacak. Yoksa kötü olur" dedi. Tehditler üzerine geri dönen köylüler, 1 Mayıs günü yeniden Savcılığa çağrıldılar. Köylülerin Küçük'ün tehditleri nedeniyle "mayın kobayı olarak kullandıklarını" anlattıkları, ancak askerler hakkında davacı olmadıkları bildirildi. Bu arada Yüzbaşı Hasan Şirin

Küçük'ün köylülerden Bahattin Aslan'ı da telefonla arayarak tehdit ettiği ileri sürüldü.

Benzer uygulamalar yıl içinde de sürdü. Diyarbakır'dan Bingöl'e giden araçlar 11 Temmuz günü öğle saatlerinde Lice'nin Engin köyü yakınlarında, askerler tarafından durduruldu. Askeri araçlar eşliğindeki yaklaşık 10 araçlık konvoy, PKK militanlarının 7 Temmuz günü karayolunu denetim altına aldığı Lice ve Bingöl arasındaki Karadere

Sason köylülerinin onuru...

Koalisyon hükümetinin etkili ortağı, Demokratik Sol Parti'nin lideri ve Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit "Saddam'ın onuruna" sahip çıktığı demecinde bir de Amerika'nın Kuzey Irak'ta "Kürt devleti" kurma peşinde olduğundan "ciddi endişe" ettiğini söyledi.

Halepçe'de Saddam'ın "soykırım" uyguladığı Iraklı Kürt vatandaşların" onurundan pek söz etmedi. Bunun hiç de tesadüf olmadığını Sabah'taki bir haber teyid etmekteydi. Ne yazık ki, birçok gazete bu haberi "görmezden" gelmişti.

Haber aynen şöyleydi: "Meclis İnsan Hakları Araştırma Komisyonu, Batman'ın Sason ilçesinde köylülerin, askerler tarafından mayınlı olduğu sanılan tarlada yürümeye zorlandıkları konusunda, suç duyurusunda bulunulmasını kararlaştırdı. (...) Raporun adli soruşturma için Adalet Bakanlığına, idari soruşturma için de İçişleri Bakanlığına gönderilmek üzere Meclis Başkanlığı'na sunulması kararlaştırıldı." Hürriyet Gazetesi'nde ise karara bir tek DSP'li Osman Kılıç'ın muhalif kaldığı belirtiliyordu. Komisyonun DSP'li Başkanı Sema Pişkinsüt ise "çekimsizliği" tercih etmişti...

"Askerler Sasonlu köylü yurttaşları mayınlı arazide yürüttü" iddiasının soruşturulmasına "Saddam'ın onurunu kurtarmaya çalışan ve Kuzey Irak'ta Kürt devleti kurulmasından korkan" Ecevit'in milletvekilleri sıcak bakmıyordu. Onlar için anlaşılan Sason halkının onuru pek de önemli değildi.

İşin içinde "askerler" varsa, bizde ne hikmetse "suç duyurusu" bumerang gibi "suç duyurusunu" yapana geri döner. İddia edilen konular, araştırılıp soruşturulmaz. Araştırılıp, soruşturulursa da pek bir sonuç çıkmaz.

CHP Genel Merkezi'nce görevlendirilen İstanbul Milletvekili ve eski Kültür Bakanı Ercan Karakaş, Sivas Milletvekili Mahmut Işık ve Erzincan Milletvekili Mustafa Yıldız, Mart 1996'da "Yüksekova Çetesi"ni açığa çıkaran bir rapor hazırlamışlardı. Bu raporu Genel Kurmay'a da gönderdiler. Genelkurmay ise Cumhuriyet tarihinde ilk kez, bu milletvekilleri hakkında "Silahlı Kuvvetler mensuplarını hedef gösterdikleri iddiasıyla" suç duyurusunda bulundu. Halbuki daha sonra raporda anlatılanların noktası, virgülüne kadar doğru olduğu anlaşıldı. Genel Kurmay ne özür diledi, ne de CHP Genel Merkezi bu konuyla ilgili savcılığa başvuran bürokratin peşine düştü.

Tek olay bu değildir...

15 Ocak 1996'da Şırnak'ın Güçlükönak beldesinde 11 kişinin ölümünden devleti sorumlu tutan aydınlar da aynı şekilde Genelkurmay tarafından suçlandıkları gibi bir de mahkum oldular. Halbuki, Kutlu Savaş Susurluk Raporu'nda "devlet terörünün" boyutlarını anlamaya yetecek önemli örnekler vermekte. Lockheed askeri uçak alımındaki rüşvet olayını ortaya çıkarmayan tek ülke olduğumuz gibi, vatandaşına dışkı yediren üniformalı görevliyi cezalandırmayıp, aksine sürekli terfi ettiren tek ülke de herhalde biziz...

Türkiye "hukuk devleti" olsa, Meclis'in Sason köylüleriyle ilgili "suç duyurusu" tüm gazetelerin birinci sayfasında yer alır, gelişmeler takip edilirdi. Sanırım hep olduğu gibi bu olay da unutulacak. Soruşturmadan zulme pek bir şey çıkmayacak.

DSP, halkına izmeden kanlı diktatörlerin "onuruna" sahip çıkacağına, "hukuka ve Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına" sahip çıksa çok daha faydalı bir iş yapmış olur.

O zaman hem Türkiye, "yasaları silahlı bürokrasiyi de dahil, bütün herkese uygulayan" bir devlete dönüşebilir, hem de Kürtler'in kendilerine ayrı bir devlet arayacakları korkusuna kimse kapılmaz. (...)

Mehmet Altan, Sabah, 12.02.98

bölgesine götürüldü. Burada 30 kadar yolcu yolun iki tarafındaki 200 metrelilik alanda gezdirildi. Yolcular daha sonra serbest bırakıldı. Adının açıklanmasını istemeyen bir yolcu olayı şöyle anlattı: "Araçlardan herkesi indirdiler. 'Bu dağlarda teröristler var. Birkaç gün önce yol kestiler. Bunun için yardım edeceksiniz. Önümüzde yürüyün bölgeyi tarayacağız. Korkmanıza gerek yok, sivillere ateş açmıyorlar" dediler. Yolcular istemedikleri halde zorla arazide gezdirildiler. Amaçları mayın olup olmadığını öğrenmekti."

Uygulama üzerine Diyarbakır'da yolcu taşımacılığı yapan seyahat firmaları Bingöl-Diyarbakır karayolunu kullanmama kararı aldı.

15 Temmuz günü de Sason'dan Batman yönüne giden araçlar saat 07.00 sıralarında Tekevler köyü yakınlarında asker ve korucular tarafından durduruldu. İki saat süreyle kadar aralarında 4 kamyonun da bulunduğu 15 aracı durduran asker ve korucular, yolcuları araçlardan indirerek kimlik kontrolü ve üst araması yaptılar. Askerler saat 09.00 sıralarında araçlardaki erkek yolcuları, mayınlı olduğu belirtilen Benî Gewri mıntıkasına götürdü. Yaklaşık 20 dakika süreyle arazide dolaştırılan yolcular daha sonra serbest bırakıldı. Bir minibüs şoförü olayı şöyle anlattı: "Bizleri durdurduktan sonra rütbesini gizleyen askeri bir yetkili '16 Temmuz akşamı buraya mayın döşendiği ihbarı aldık. Mayını döşeyenler sizin adamlarınız olduğu için bu mayını siz bulacaksınız' dedi. Bizi silah zoru ile mayınlı bölgeye götürdüler. 20 dakika gezdirdiler. Daha sonra ihbar sahte diyerek serbest bıraktılar." Bir yolcu ise "Bizi toplu halde yürüttüler. Bölgeye mayın döşenmiş olsaydı bir çoğumuz ölecekti" dedi.

Benzer bir olay da Ekim ayında Mardin'de yaşandı. Bölgede, 22 Eylül günü operasyon başlatan askerlerin, 12 Ekim günü Ömerli ilçesi yakınlarında hayvan otlatırken gözaltına aldıkları Remzi Ay (16) adlı çocuğu, izleyen günlerde mayınlı olduğundan kuşku edilen bölgelerde dolaştırdıkları bildirildi.

Ocak ayında Siirt'in Kurtalan ilçesine PKK militanları tarafından düzenlenen baskınlardan sonra ilçeye 3 kilometre kadar uzaklıkta Geliye Dera ve Çiyaye Kurtuva bölgelerinin askerler tarafından mayınlandığı bildirildi. Bu bölgelere girilmemesi için Kurtalan Kaymakamlığı tarafından hoparlörlerle halka duyuru yapıldığı öğrenildi. 1997 yılı Aralık ayı ve 1998 yılı Ocak aylarında, Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı Kavaklı, Şehittepe, Sağgöze ve Ardalan köylerinin çevresindeki bölgelerin askerler tarafından mayınlandığı bildirildi. Söz konusu bölgelerin 1997 yılında da mayınlandığını bildiren köylüler, mayınlı alanları kendi imkanlarıyla belirleyip işaretlediklerini, ancak mayınların temizlenmesi yolunda-ki başvurularına yanıt verilmediğini söylediler.

b) Mayın ve Bomba Patlamaları

1998 yılında mayın ya da sahipsiz bomba/roket mermilerinin patlaması sonucu ölenlere ilişkin TİHV'nin derlediği bilgiler şöyle:

01) Ramazan İçen, Diyarbakır Dicle-22.01.98

22 Ocak günü Diyarbakır'ın Dicle ilçesine bağlı Hançerli köyü yakınlarında bulunduğu el bombasını kurcalayan Ramazan İçen (12) adlı çocuk öldü. Kardeşi Hâtice İçen yaralandı.

02) Mehmet Onay, Bingöl Ardalan-04.02.98

03) İdris Onay, Bingöl Ardalan-04.02.98

4 Şubat günü Bingöl'ün Ardalan köyünde Mehmet Onay ile İdris Onay adlı köylüler, bastıkları mayının patlaması sonucu öldü. Patlamada, Ömer Anaç ile Avni Onay adlı köylüler de yaralandı. Yaralanan köylülerin ayaklarının koptuğu bildirildi.

04) Ali Akıncı, Mardin Dargeçit-10.03.98

10 Mart günü Mardin'in Dargeçit ilçesine bağlı Kısmetli köyünde, arazide buldukları bir el bombasını kurcalayan çocuklardan Ali Akıncı (12) öldü, L.K. (12) ve H.A. (13) adlı çocuklar da yaralandı

05) Engin Ceylan, Diyarbakır Lice-11.03.98

11 Mart günü Diyarbakır'ın Lice ilçesinde Tabur Komutanlığı tarafından kullanılan yatılı ilköğretim bölge okulunun çöplüğünde buldukları havan topu mermisiyle oynayan çocuklardan Engin Ceylan (14) öldü, Mehmet Karadağ (13), Hüseyin Boğar (13) ve Abdullah adlı çocuk yaralandı.

06) Muğdat Uşman, Van-23.03.98

07) Adnan Uşman, Van-23.03.98

23 Mart günü Van'da komando taburunun çöplüğünde buldukları el bombasıyla oynayan Muğdat Uşman (13) ve akrabası Adnan Uşman (14) adlı çocuklar öldü, Ali Aktaş (12) yaralandı.

08) Eyüp Doğan, Tunceli Mazgirt-02.04.98

2 Nisan günü Tunceli'nin Mazgirt ilçesine bağlı Doğanlı köyü yakınlarında Eyüp Erdoğan (70) adlı çoban, arazide bulunduğu bir bombanın patlaması sonucu öldü.

09) Madi Solmaz, Van-Başkale-00.04.98

Van'ın Başkale ilçesinde Madi Solmaz adlı çoban, bulunduğu bombanın patlaması sonucu öldü.

10) Şadiye Çelik, Diyarbakır Kulp-16.05.98

11) Emrah Çelik, Diyarbakır Kulp-16.05.98

12) Birsen Çelik, Diyarbakır Kulp-16.05.98

13) Recep Çelik, Diyarbakır Kulp-16.05.98

16 Mayıs günü Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde buldukları el bombasıyla oynayan Şadiye Çelik (2), Emrah Çelik (8), Birsen Çelik (6) ve Recep Çelik (4) kardeşler öldü.

Bomba ile oynayan çocuklardan Belan Özdemir (3) ve Mehmet Özdemir (5) kardeşler ise yaralandı.

14) Nafiz Güngen, Bitlis Tatvan-20.05.98

20 Mayıs günü Bitlis'in Tatvan ilçesine bağlı Benekli köyü yakınında hayvan otlatırken bulunduğu el bombasıyla oynayan Nafiz Güngen (12) adlı çocuk öldü.

15) Abdullah Erk, Şırnak Balveren-20.07.98

16) Abdullah İşcan, Şırnak Balveren-20.07.98

2 Temmuz günü, Şırnak'ın Balveren beldesi yakınlarında mayına basan Abdullah Erk (16) ve Abdullah İşcan (17) adlı çocuklar öldü.

17) Sebahattin Akkaya, Van Başkale-10.07.98

18) Mehmet Akkaya, Van Başkale-10.07.98

10 Temmuz günü Van'ın Başkale ilçesi Esenyamaç köyü yakınlarında, Başkale'den Esenyamaç'a giden bir araç mayına çarptı. Patlamada araç sürücüsü Sebahattin Akkaya ile askerden izinli geldiği öğrenilen kardeşi Mehmet Akkaya öldü.

19) Ümit Bayındır, Batman Sason-15.07.98

20) Muzaffer Bayındır, Batman Sason-15.07.98

15 Temmuz günü Batman'ın Sason ilçesine bağlı Karameşe köyünün Tıra mezrasında çöplükte buldukları el bombasıyla oynayan çocuklardan Ümit Bayındır (8) olay yerinde kardeşi Muzaffer Bayındır (7) hastanede öldü. Rıdvan Bayındır ve Sezgin Bayındır adlı çocuklar yaralandı.

21) Ali Taş, Batman Gercüş-09.08.98

Batman'ın Gercüş ilçesine bağlı Hisar ile Kömürcü köyleri arasındaki karayolunda 9 Ağustos günü mayına basan Ali Taş adlı kişi öldü. Emin Öztürk ve Şükrü Ay adlı iki korucu yaralandı.

22) Recep Tekin, Hakkari Yüksekova-24.08.98

24 Ağustos günü Recep Tekin adlı kamyon sürücüsü Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı Kerpel köyü yakınlarında kamyonunun mayına çarpması sonucu öldü. Araçta bulunan ve adı öğrenilemeyen bir kişi ağır yaralandı.

23) Nazım Özaran, Hakkari Yüksekova-26.08.98

26 Ağustos günü Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı Akkucak köyü yakınlarında Nazım Özaran adlı kişi traktörünün bir mayına çarpması sonucu öldü. Araçta bulunan İlyas Çirik (16) ve Vahdettin Çirik (13) adlı iki kardeş yaralandı.

24) Mehmet Sıddık Karagöl, Erzurum-05.09.98

5 Eylül günü Mehmet Sıddık Karagöl adlı kişi Erzurum'un Tekman ilçesine bağlı Yuvaklı köyünde bulunduğu el bombasının patlaması sonucu öldü. Patlamada Karagöl'un oğlu Devreş Karagöl de yaralandı.

25) Mehmet Avcı, Tunceli Pertek-06.09.98

6 Eylül günü Mehmet Avcı (62) adlı kişi Tunceli'nin Pertek ilçesine bağlı Mercimek köyünde bulunduğu bombanın elinde patlaması sonucu öldü.

26) Behçet Tufan, Hakkari Şemdinli- 01.10.98

1 Ekim günü Hakkari'nin Şemdinli ilçesine bağlı Kayalar köyünde mayına basan Behçet Tufan (12) adlı çocuk öldü, Çetin Tufan (9) ve Hamit Tufan (11) adlı çocuklar yaralandı.

27) Ayşe Enç, Şırnak Uludere-10.11.98

28) Mehmet Enç, Şırnak Uludere-10.11.98

10 Kasım günü Şırnak'ın Uludere ilçesine bağlı Döne köyünde buldukları havan mermisiyle oynayan Ayşe Enç ve Mehmet Enç adlı çocuklar, merminin patlaması sonucunda öldü.

Yaralananlar

2 Ocak günü Bingöl yakınlarında bir minibüsün mayına çarpması üzerine Resul Çiçek (21), Veysel Elaltun (31) ve adı öğrenilemeyen iki kişi yaralandı.

27 Şubat günü Siirt'in Erüh ilçesine bağlı Kemerli köyü yakınlarında Ekrem Çelik (13) adlı çoban bulunduğu el bombasının patlaması sonucu yaralandı.

3 Mart günü Mardin'in Mazıdağı ilçesi yakınlarında mayına basan Ramazan Yürek (23) adlı kişi yaralandı.

10 Mart günü Bingöl'ün Genç ilçesinden Bingöl'e giden bir minibüsün, Genç ilçesinin 10 kilometre kala mayına çarpması üzerine Remzi Kumral (23), Vedat Cihan (15), Nübahar Viral (17), Recep Viral ve adı öğrenilemeyen bir kişi yaralandı.

Van'ın Bostaniçi beldesinde Hamdi İcnaz (35) ve Muzaffer İcnaz (15) adlı köylüler 10 Nisan günü arazide buldukları el bombasının patlaması sonucu yaralandılar. Patlama sonucunda Hamdi İcnaz'ın sağ elinin koptuğu, Muzaffer İcnaz'ın da bacağının parçalandığı öğrenildi.

11 Nisan günü Kayseri'nin Talas ilçesine bağlı Akçakaya köyünde, yakınlardaki 1. Komando Tugayına ait eğitim alanında buldukları patlamamış roketatar mermisini evlerine götüren Murat Gedikbaş (19), Necati Gedikbaş (17) ve Ahmet Yıldız (17) adlı kişiler, merminin evde patlaması sonucu yaralandı. Patlama sonucu evde yangın çıktı.

13 Nisan günü Diyarbakır'ın Hazro ilçesi yakınlarında bulunduğu bombayla oynayan Taner Günbatı (12) adlı çocuk ağır yaralandı.

25 Nisan günü Erzurum'da askeri bir birliğin yakınlarında buldukları roket mermisiyle oynayan Serhat Sarıdemir (7), Gökhan Sarıdemir (3,5), Ömer Duman (7) ve Osman Duman (8) adlı çocuklar yaralandı.

10 Mayıs günü Şırnak'ın Uludere ilçesinde evlerinin

önündeki yolda mayına basan Şemi Encü (13) ve Nurettin Encü (15) adlı iki kardeş yaralandı.

10 Mayıs günü Şırnak'ın Toptepe köyünde Hacı Yetik (33) adlı çoban mayın patlaması sonucu yaralandı.

7 Temmuz günü Bingöl'ün Adaklı beldesi yakınlarında soyadı öğrenilemeyen Şeref adlı bir çoban bastığı mayının patlaması sonucu yaralandı.

9 Temmuz günü Diyarbakır'ın Hani ilçesine bağlı Kelekçi köyü yakınlarında bulunduğu el bombasını kuralayan Gülsüm Yikit (12) adlı çocuk yaralandı.

11 Temmuz günü Hakkâri'nin Yüksekova ilçesine bağlı Akıllı köyünden ilçe merkezine gelen Mehmet Şerif Uğraş yönetimindeki araç, köy çıkışında mayına çarptı. Mayının patlaması sonucu Mehmet Şerif Uğraş ile Necmettin Uğraş yaralandı.

4 Ağustos günü Sait Eroğlu (11) ve Mehmet Danış (6) adlı çocuklar, Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Yavuzoymak köyünde buldukları roket mermisinin patlaması sonucu yaralandılar.

12 Ağustos günü Diyarbakır'ın Silvan ilçesine bağlı Bayrambaşı köyünde Yusuf Taşkan (11) adlı çocuk, Jandarma Karakolu yakınlarında bulunduğu el bombasının patlaması sonucu yaralandı.

16 Ağustos günü Siirt il merkezindeki Çakmak mahallesinde bulunan çöplükte oynayan Berivan Dayan (10), Sevda Dayan (12), Hacer Dayan (11) ve Sacide Ozalp (10) adlı çocuklar, buldukları bombanın patlaması üzerine yaralandı. Patlama üzerine olay yerine giden mahalle sakinlerine müdahale eden polisler, Halil Turan ve soyadı öğrenilemeyen Hasan adlı kişiyi gözaltına aldılar. Gözaltına alınanlar bir süre sonra serbest

bırakıldı.

20 Ağustos günü Tokat'ta Yazıcıoğlu Kooperatif evleri yakınındaki mezarlıkta bulunduğu bir çantayı karıştıran Güllü Konuk (55) adlı kadın, çantadaki bombanın patlaması sonucu yaralandı. Konuk'un sağ gözünü kaybettiği bildirildi.

20 Ağustos günü Van'ın Çaldıran ilçesi Soğuksu köyü yakınlarında odun toplarken mayına basan Mehmet Şakir Güze (13) adlı çocuk yaralandı.

7 Eylül günü Antep'in Nurdağı ilçesi Karaburçlu köyünde buldukları havan mermisini kuralayan Mehmet Şahin (15), Bünyamin Kılıç (16) ve Hasan Bingöl (12) adlı çobanlar ağır yaralandı.

13 Ekim günü Mardin'in Midyat ilçesinde Mansur Çerter (11) adlı çocuk bulunduğu bir bombanın patlaması sonucu yaralandı. Mansur Çerter'in bir elinin koptuğu öğrenildi.

17 Ekim günü Mardin'in Mazıdağı ilçesi yakınlarında bir traktörün mayına çarpması üzerine İhsan Yurt ile Rojbin Çimen adlı köylüler yaralandı.

3 Kasım günü Hakkâri'ye bağlı Şemdinli ilçesi Ortaklar Sınır Jandarma Karakolunun çöplüğünde ekmek arayan Bahar (8) adlı çocuk, bulunduğu bir bombanın patlaması sonucu yaralandı.

6 Aralık günü Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde Vahap Alan (6) adlı çocuk, bulunduğu el bombasının patlaması sonucu yaralandı.

Davut Özgeboz (23) ve Tahsin Aycan (27) adlı kişiler, 30 Aralık günü Urfa'nın Siverek ilçesi Büyüktepe köyü yakınlarında buldukları bombanın patlaması sonucu yaralandılar.

V.5

SİLAHLI ÖRGÜTLER VE YAŞAM HAKKI

Memur, öğretmen gibi kamu görevlileri, parti üyeleri, itiraflar, köy korucuları, polisler ile "muhbirlik yaptıkları" öne sürülen ya da "devlet yanlısı" olarak tanımlanan bazı kişilere karşı düzenlenen saldırı ve suikastler, 1998 yılında da sürdü. Bu saldırıların önemli bir bölümü yine PKK militanları tarafından ve Olağanüstü Hal Bölgesinde gerçekleştirildi. PKK ile DHKP-C, MLKP, TİKKO ve İBDA-C gibi örgütler ile aşırı sağ grupların düzenlediği saldırı ve suikastler sonucunda, aşağıda listesi verilen 46 kişi öldürüldü (Benzer saldırılarda 1992 yılında 285, 1993 yılında 341, 1994 yılında 218, 1995 yılında 99, 1996 yılında 68 kişi, 1997 yılında 107 kişi öldürülmüştü).

a) Sivillere yönelik saldırılar sonucu ölenler

1998 yılında, sivil ve savunmasız kişilere yönelik silahlı ya da bombalı saldırılar, daha önceki yıllara oranla azalmakla birlikte sürdü. TİHV'nin belirlemelerine göre, bu tip saldırılar sonucunda Türkiye genelinde en az 32 kişi öldürüldü, en az 150 kişi de yaralandı.

Bazı olayların ise polis yetkililerinin açıklamalarına karşın silahlı örgütlerle ilgisinin olup olmadığı kesinlik kazanmadı. 9 Temmuz günü İstanbul Eminönünde bulunan tarihi Mısır Çarşısında 7 kişinin ölümüne, en az 120 kişinin yaralanmasına yol açan patlama bu tip kuşkulu olaylardan biri oldu.

Mısır Çarşısı girişindeki bir büfede bulunan tüpgazların saat 14.15 sıralarında patlaması sonucu ölenlerin adları şöyle: Ergil Tuncer (3), Engin Tuncer (7), Erdi Karaca (7), İsmail Alver, Fethi Çulpan (43), Osman Burak (60), Beyhan Sürücü (32). İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, olaydan sonra polisler tarafından yapılan araştırmada patlamaya neden olabilecek herhangi bir patlayıcı maddeye rastlanmadığını söyledi.

Olay yerinde bulunan ipuçlarını inceleyen İstanbul

Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Sevil Atasoy ise, olay yerinden tavana yapışmış bir gömlek parçası, tavandan bir tahta parçası, çarşı yakınından bir sunta parçası, cam parçaları ve etrafta bulunan çok sayıda parçayı delil olarak aldıklarını söyledi. Gömlek, tavandan alınan tahta ve sunta parçalarında, "olay yerinde bulunmaması gereken iki ayrı organik kimyasal maddeye rastladıklarını" söyleyen Atasoy, bu maddeleri, azot, karbon ve oksijenden oluşan karışım olarak açıkladı.

Patlamanın bombadan kaynaklanıp kaynaklanmadığı daha sonraki araştırmalarda da netlik kazanmadı. Ancak, 16 Temmuz günü Esenyurt'ta bir eve yapılan baskında, birinin üzerinden "Hakan Öztoprak Alpoğlu" kimliği çıkan üç kişi gözaltına alındı. Bu kişilerin polisteki sorgularında, "Mısır Çarşısına bomba koyduklarını itiraf ettikleri" öne sürüldü.

İstanbul Emniyet Müdürü Hasan Özdemir, 18 Ağustos günü düzenlediği basın toplantısında, patlamanın bombadan kaynaklandığını iddia etti. Olaydan sonra soruşturmanın ayrıntılarının açığa çıkmaması için kamuoyuna "tüpgaz patlaması" şeklinde açıklama yapıldığını ileri süren Hasan Özdemir, Mısır Çarşısı'na bomba koyduğu iddia edilen Avukat Alp Selek'in kızı sosyolog Pınar Selek ve Abdülmecit Öztürk adlı kişi ile birlikte 17 kişinin daha gözaltına alındığını, Pınar Selek'in işyerinde de bomba bulunduğunu savundu. Hasan Özdemir, Pınar Selek'in olaydan bir gün sonra patlayıcı maddelerle yakalandığını, ancak patlamaya bombanın yolaçtığı kanıtlanmadığı için 18 Temmuz günü "bomba bulundurduğu" iddiasıyla tutuklandığını bildirdi. Hasan Özdemir, soruşturma sonucunda da Abdülmecit Öztürk'ün gözaltına alındığını söyledi.

Öztürk 18 Ağustos günü İstanbul DGM tarafından tutuklandı. Pınar Selek hakkında İstanbul DGM Savcılığı, 22 yıl 6 aya kadar hapis cezası istemiyle dava açtı.

Hasan Özdemir, gözaltına alınanların, "1 Nisan günü Maltepe Sahil Askeri Gazinosu civarına bomba konulması, 4 Temmuz günü Küçükyalı İdealtepe semtinde 50. Yıl Parkı'na zaman ayarlı bomba konulması" eylemlerini gerçekleştirdiklerini de iddia etti.

PKK tarafından yapılan açıklamada ise, patlamayla PKK militanlarının ilgisinin olmadığını bildirildi.

İstanbul DGM Savcılığı, Aralık ayında Pınar Selek, Abdülmecit Öztürk, Kübra Sevgi, İsa Kaya ve Alaattin Öget hakkında Türk Ceza Yasası'nın 125. maddesi uyarınca ölüm cezası istemiyle dava açtı. İddianamede, sanıklardan Maşallah Yağan hakkında 21 yıldan 31 yıla kadar, Ercan Alır, Baran Öztürk, Heval Öztürk ve Delibaş Arat hakkında 15 yıla 22 yıl 6 ay arasında, Erkan Öget, Menderes Öget, Rıza Sevgi, Ali Can Öget, Hasan Kılıçdoğan ve Suat Kayak hakkında da 3 yıla 5 yıl arasında hapis cezası istendi. Pınar Selek hakkında 22 yıl 6 aya kadar hapis cezası istemiyle açılan dava 1999 yılı Ocak ayında bu davayla birleştirildi. İstanbul DGM'de 14 Nisan 1999 tarihinde başlayan dava halen sürüyor.

01) Yahya Hasan Can, Antalya-12.03.98

02) Ayça Tuncay, Antalya-12.03.98

Antalya'nın Tünektepe bölgesinde, 12 Mart günü Yahya Hasan Can ve Ayça Tuncay adlı kişiler öldürüldü. Söz konusu kişilerin arabası da yakıldı. 22 Mart günü "PKK üyesi oldukları ve saldırıyı gerçekleştirdikleri" iddia edilen Vahdet Budak, Fedim Gülmez ve Cemal Tekin adlı kişiler gözaltına alındı.

03) Mevlüt Liman, Tunceli Çemişgezek-28.04.98

04) Naci Top, Tunceli Çemişgezek-28.04.98

Tunceli'nin Çemişgezek ilçesi Gedikliler nahiyesine bağlı Gülbahçe köyüne 28 Nisan günü baskın düzenleyen silahlı bir grup, Mevlüt Liman ve Naci Top adlı köylüleri öldürdü.

05) Tacettin Aşçı

06) Ahmet Aydın

İHD Bursa Şube Saymanı Tacettin Aşçı ve Ahmet Aydın adlı kişi Mayıs ayında öldürüldü. 13 Mayıs günü kaybolan ve kendilerinden haber alınamayan Tacettin Aşçı ve Ahmet Aydın'ın öldürüldüğü Bursa Şubesine gelen bir faks mesajıyla öğrenildi. MLKP tarafından yapılan bir açıklamayı içeren faksta, Tacettin Aşçı ve Ahmet Aydın'ın "polisle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle gözaltına alınarak sorgulandıkları ve suçlarını kabul ettikten sonra ölümle cezalandırıldıkları" ileri sürüldü. Aşçı ve Aydın'ın cesetleri halen bulunamadı.

07) Satılmış Can, İstanbul-18.05.98

İstanbul Esenler Karabayır mahallesinde fotoğraf

stüdyosu işleten Satılmış Can (31) adlı MHP Esenler İlçe Örgütü yöneticisi 18 Mayıs günü uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Saldırganların Can'ın üzerine "MLKP" imzalı bir yazı bıraktıkları öğrenildi.

08) Hasan Sezer, İstanbul-03.06.98

09) Ayşe Temur, İstanbul-03.06.98

3 Haziran günü İstanbul'da Halkalı-Sirkeci seferini yapan banliyö trenine yerleştirilen bombanın patlaması sonucu iki kişi öldü, çok sayıda kişi de yaralandı. Trenin 2. vagonunda, Yeşilköy istasyonundan hareket ettikten sonra saat 17.00'de meydana gelen patlamada Hasan Sezer adlı kişi olay yerinde öldü. Yaralanan Ayşe Temur (40) adlı kadın, 20 Temmuz günü hastanede öldü. Görgü tanıkları, şüpheli 4 kişinin trene bindiğini ve içinde bomba olduğu sanılan poşeti vagona bıraktıktan sonra Bakırköy istasyonunda indiklerini söylediler. Trene bomba konulması ve aynı gece Küçükçekmece Altınşehirde bir kahvehanenin bombalanması olayına karıştıkları iddia edilen 16 kişi daha sonra gözaltına alındı.

10) M. Sıddık Pehlivan, Elazığ Karakoçan-17.06.98

11) İhsan Dilek, Elazığ Karakoçan-17.06.98

17 Haziran günü Elazığ'ın Karakoçan ilçesi yakınlarındaki Özlüce Barajı inşaatında çalışan işçileri taşıyan servis minibüsüne düzenlenen silahlı saldırıda M. Sıddık Pehlivan (52) ve İhsan Dilek (50) öldü, Aziz Can Hakkı Kakiç, İdayet Kaymaz, Tufan Kılıç, Göksel Koçyiğit ve Mehmet Ekinci yaralandı.

12) Bülent Fırat, Bingöl-28.06.98

13) Ahmet Bayer (asker), Bingöl-28.06.98

28 Haziran günü Bingöl'ün Balıklıçay köyü yakınlarında yolu kesen silahlı kişiler, durdurdukları bir minibüsite bulunan Bülent Fırat (38) ve askerden izinli gelen Ahmet Bayer'i (20) öldürdü. Bülent Fırat'ın Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketinde çalıştığı öğrenildi.

14) Cafer Avcı, Amasya Taşova-08.09.98

Amasya'nın Taşova ilçesi Esençay beldesi Çalkırlısu köyüne 8 Temmuz gecesi asker giysili bir grup tarafından baskın düzenlendi. Gruptakiler köy muhtarı Cafer Avcı'nın evine ateş açtılar. Olayda, Cafer Avcı (51) öldü, eşi Elmas Avcı ve yeğeni Ecevit Köksal (16) yaralandı.

15) Haydar İyidoğan, Sivas Zara-09.07.98

9 Temmuz günü Sivas'ın Zara ilçesi Sancakkale köyü muhtarı Haydar İyidoğan evine baskın düzenleyen silahlı kişiler tarafından öldürüldü.

16) Zeki Boztepe, Sivas Divriği-12.07.98

17) Recep Türkmen, Sivas Divriği-12.07.98

18) Sinan Türkmen, Sivas Divriği-12.07.98

19) Feriha Türkmen, Sivas Divriği-12.07.98

Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı Hamo (Çayözü) köyü

Hamoçimen mezrasına 12 Temmuz günü baskın düzenleyen silahlı kişiler, Zeki Boztepe (38), Recep Türkmen (16), Sinan Türkmen ve Feriha Türkmen adlı köylüleri öldürdü.

20) Enver Şahin, Sivas-19.07.98

21) Yusuf Yetişken, Sivas-19.07.98

19 Temmuz günü Sivas'ın Suşehri ve Akıncılar ilçeleri arasındaki yolu Beydeğirmeni köyü yakınlarında kesen silahlı bir grup bir TIR'ı yaktı. Silahlı kişiler, TIR sürücüsü Enver Şahin ile bir yolcu otobüsünde bulunan Yusuf Yetişken (38) adlı muhasebeciyi öldürdü. Gruptakiler yolcu otobüsünde bulunan polislerin ateş açması üzerine bölgeden ayrıldı. Yolu kesen kişilerin barikat kurmasına yardım ettikleri savunulan 13 işçi, 21 Temmuz günü jandarmalar tarafından gözaltına alındı.

22) Metin Özer, Tunceli-14.08.98

23) Hıdır Yazır, Tunceli-14.08.98

Ağustos ayında Tunceli'de TİKKO militanı oldukları ileri sürülen kişiler tarafından götürülen Metin Özer ve Hıdır Yazır (70) adlı köylüler öldürüldü. Olay şöyle gelişti: Ağustos ayı başlarında Tunceli'ye bağlı Yolkonak köyünden Metin Özer'i götürülen silahlı kişiler, 10 Ağustos günü de Çiçekli kasabası Demirkapı köyünden Mesin Yeltekin, Hıdır Yeltekin, Hıdır Yabasun, Hıdır Yazır ve Hasan Yazır'ı kaçırdılar. Köy dışında sorgulanan köylülerden Hıdır Yazır öldürüldü. Hıdır Yazır'ın, torunu Hasan Yazır'a yapılan işkenceyi önlemek için suçluların tümünü üstlendiği bildirildi. Metin Özer dışındaki köylüler, sorgudan sonra serbest bırakıldı. İşkence nedeniyle ayak parmakları kırılan köylüler, hastaneye kaldırıldı. Bu olayın ardından, 15 Ağustos günü Metin Özer'in öldürüldüğü yakınlarına kimliği belirsiz kişiler tarafından telefonla bildirildi. Karyemez köyüne giderek cesedi bulduklarını söyleyen Özer'in yakınları, üzerine "İşte halka ihanet edenlerin sonu. Halkın adaletine sığınanlar yaşayacak. Kötülükte ısrar edenlerse ölecekler. TKP (ML) TİKKO" yazılı bir not bırakılan Metin Özer'in başına iki el ateş edilerek öldürüldüğünü ve beline bağlanan bir iple elektrik direğine asıldığını söylediler. Yakınları, Metin Özer'in ayak tabanlarının patladığını, vücudunda kesikler olduğunu, kollarında ve vücudunun çeşitli yerlerinde sigara söndürüldüğünü kaydettiler.

24) İdris Meydan, Van Erciş-11.09.98

Van'ın Erciş ilçesine bağlı Kocapınar beldesi Belediye Başkanı İdris Meydan (47), 11 Ağustos günü belde yakınlarındaki Soğanlı yaylasında PKK militanları tarafından öldürüldü. İdris Meydan'ın kaçmaya çalışırken ateş açması üzerine bir PKK militanının yaralandığı öğrenildi.

25) Nihat Görün, Ağrı-11.09.98

11 Eylül günü Ağrı'ya bağlı Cumaçayı beldesi Akdana

köyünde Nihat Görün adlı köylü kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öldürüldü. Saldırıda Yaşar Görün ve Latife Görün adlı köylüler de yaralandı.

26) Musa Ertuğrul, Batman-06.11.98

Batman ile Mardin'in Midyat ilçesi arasında sefer yapan yolcu otobüsünü 6 Kasım günü durduran silahlı kişiler, Musa Ertuğrul adlı öğretmeni öldürdü ve otobüsü yaktı.

27) Ahmet Demir, Kırıkkale-26.11.98

28) İbrahim Varlık, Kırıkkale-26.11.98

29) Emine Kavak, Kırıkkale-26.11.98

30) Akime Demir, Kırıkkale-26.11.98

Sivas-Ankara seferini yapan Sivas Tur adlı şirkete ait yolcu otobüsüne yerleştirilen bombanın 26 Kasım günü saat 00.45 sıralarında Kırıkkale yakınlarında patlaması sonucunda Ahmet Demir (65), İbrahim Varlık (40), Emine Kavak ve Akime Demir (12) öldü. Patlamada, 6'sı ağır 21 kişi de yaralandı.

Olay yerinde inceleme yapan Kırıkkale Valisi Behiç Çelik, ilk belirlemelere göre patlamanın, zaman ayarlı TNT cinsi bir bombadan kaynaklandığının saptandığını söyledi. Patlamaya neden olan bombanın, otobüsün yolcu giriş kapısının üzerinde bulunan çanta bagajına konulduğunu açıklayan emniyet yetkilileri, bombanın otobüsün hareketinden önce konulması olasılığının yüksek olduğunu bildirdiler.

Daha sonra otobüsteki yaralılardan 14'ünün radikal İslamcı "Anadolu Federe İslam Devleti (AFİD-Kaplancılar)" örgütü üyesi olduğu iddiasıyla İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde tutuklu bulunan Mehmet Demir adlı kişinin yakını olduğu belirlendi. Patlamada ölen Emine Kavak'ın eşi Muharrem Kavak'ın da AFİD üyesi olduğu gerekçesiyle Metris Cezaevinde tutuklu bulunduğu öğrenildi.

Emniyet yetkilileri, Mehmet Demir'in 14 yakınının otobüste bulunmasını başlangıçta rastlantı olarak değerlendirdiklerini, bu kişilerin Bayrampaşa Cezaevinde tutuklu Kaplancılar'ı ziyaret için İstanbul'a gittiğini bildirdiler. Yetkililer, Kaplancılar örgütünün dört gruba bölündüğünü ve bombanın örgüt içi çekişme nedeniyle yerleştirilmiş olabileceğini ileri sürdüler.

Patlamanın ardından tamir için İstanbul'a getirilen otobüste, patlamamış bir bomba ile patlamada ölen Emine Kavak'ın kimliği aynı çantada bulundu. Arka koltuk ile karoser arasına saklanan çantanın otobüsün tamiri sırasında bulunduğu bildirildi.

31) Duran Ulupınar, Kırıkkale-30.11.98

Duran Ulupınar adlı kamyon şoförünün cesedi, 30 Kasım günü Kırıkkale'ye bağlı Hacı Ömer Solaklı köyü yakınlarında bulundu. Polis yetkilileri, gözaltına alınan iki

kişinin Bursa ve Ankara'dan aldıkları malzemeleri Tokat-Amasya bölgesindeki DHKP-C militanlarına götürmek için Duran Ulupınar'a ait kamyonu kiraladıklarını, yolda şoför kendilerine karşı çıkınca öldürdükleri şeklinde ifade verdiğini bildirdiler.

32) Osman Akbaş, Van-24.12.98

Bir PKK militanının 24 Aralık günü Van Orduevi önünde üzerindeki bombayı patlatması sonucu, Osman Akbaş (13) adlı çocuk öldü.

Yaralananlar

10 Nisan günü İstanbul Sultanahmet'te bir parka bırakılan bombanın saat 14.00 sıralarında patlaması sonucu 9 kişi yaralandı. Yaralananların adları şöyle: Fikriye Kaya, Işıl Kaya, Nezahat Obalı, Canan Obalı ile Yusuf Ser (asker), Emin Kol (asker), Yeni Zelanda uyruklu Kuhintid Hazlet, Hindistan uyruklu Yajdi Ejder ve Koran Kihlama. Patlayan bombanın el yapımı parça tesirli olduğu öğrenildi. Görgü tanıkları, bombanın motosikletli bir kişi tarafından parka atıldığını belirtirken, polis 3 kişiyi gözaltına aldı.

İstanbul Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada, saldırıdan sorumlu oldukları ileri sürülen Müslüm Özçelik, Özgür Gürbüz ve Figen Sayman adlı kişilerin 13 Nisan günü, daha sonra Ulaş Tekir, Özgür Şaş, Celal Bayram, Goncağül Gürbüzdal, Ayşegül Sayman ve Meryem Alper adlı kişilerin gözaltına alındıkları bildirildi. Özgür Gürbüz ve Figen Sayman, 15 Nisan günü parkta yapılan tatbikat sırasında, MHP'li bir grubun saldırısına uğradı. Gözaltına alınanlardan Gürbüz, Özçelik, Sayman ve Bayram, 20 Nisan günü İstanbul DGM tarafından tutuklandı, Ulaş Tekir ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. İstanbul DGM Savcılığı Mayıs ayında, Gürbüz ve Özçelik hakkında ölüm; Tekir, Bayram ve Sayman hakkında da 4 yıl 6 aya kadar hapis cezası istemiyle dava açtı.

İstanbul Karaköy'de genelevlerin bulunduğu Zürafa sokakta bir büfenin çöp bidonuna yerleştirilen bombanın 16 Haziran günü saat 13.30 sıralarında patlaması sonucu, 12 kişi yaralandı. Saldırıyı kimin gerçekleştirdiği konusunda bilgi edinilemedi.

8 Temmuz günü, Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesi Ehmedî Xani mahallesinde sabah saatlerinde poşetler içerisinde

değişik yerlere bırakılan üç bombadan birini bulan Rıdvan Alkan (7) adlı çocuk ağır yaralandı.

20 Temmuz günü Şırnak ile Şırnak'ın Cizre ilçesi arasındaki yolda, resmi plakalı bir araca kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından ateş açıldı. Saldırıda, PTT'de görevli mühendis Abdullah Erkan bacağından yaralandı.

Daha önceki olaylara ilişkin gelişmeler

Türkiye'deki Museviler tarafından kurulan 500. Yıl Vakfı'nın Başkanı İşadamı Jak Kamhi'ye 29 Ocak 1993 tarihinde silahlı saldırı düzenledikleri ve "İslami Hareket Süreci" örgütü üyesi oldukları iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan dava 28 Aralık günü sonuçlandı. Davada, Ahmet Burak beraat etti; Can Özbilen, Osman Özdemir ve Ali Rıza Bayramçavuş'a ise ömür boyu hapis cezası verildi. İlk yargılamada sanıklar, "Taammüden adam öldürmeye kalkışmak" suçundan 15'er yıl hapis ve 46'şar milyon lira para cezasına mahkum edilmiş ancak karar, Yargıtay tarafından "yargılamanın, anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmeye kalkışmak" suçundan yapılması gerektiği görüşüyle bozulmuştu. İstanbul DGM'nin ilk kararında ısrar etmesi üzerine, Yargıtay bu kararı ikinci kez bozmuştu. Ahmet Burak hakkındaki dosya da yakalanmasından sonra bu dava ile birleştirilmişti.

Sabancı Cinayeti

9 Ocak 1996 tarihinde Sabancı Holding Yönetim Kurulu Üyesi Özdemir Sabancı (55), Holding yöneticilerinden Haluk Görgün (43) ve sekreter Nilgün Hasefe'nin (40) öldürülmesiyle ilgili dava 1998 yılında da sürdü. Saldırıya katıldığını iddia ederek 1996 yılının Aralık ayının son günlerinde Suriye'nin başkenti Şam'da Türkiye Büyükelçiliğine teslim olan ve itirafçı olmak isteyen Mustafa Duyar'ın¹ "emri cezaevinde bulunan Ercan Kartal'dan aldığı, avukatların da kuryelik yaptığı" iddiaları üzerine, İstanbul'da Halkın Hukuk Bürosu 7 Ocak 1997 tarihinde basıldı. Arama izni olmadan yapılan baskında avukatlar Efkân Bolaç ve Metin Narin, Stajyer Avukat Alper Tunga Saray, büro çalışanları Selda Kaya, Safiye Öztürk, Zeynep Ertürk ile büroda bulunan İbrahim Varol gözaltına alındı. Büroya bağlı avukatların evleri de basıldı. Metin Narin dışında gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakıldı. Avukat Ahmet Düzgün Yüksel hakkında ise arama emri çıkarıldı.

1 Mustafa Duyar ile Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde örtülü ödeneği dolandırdığı gerekçesiyle ceza alan Selçuk Parsadan 15 Şubat 1999 tarihinde Afyon Cezaevinde silahlı saldırıya uğradı. Saldırıda Mustafa Duyar öldü, Selçuk Parsadan ağır yaralandı. Olay şöyle gelişti: "1999 yılı Ocak ayında Eskişehir E Tipi Cezaevinden Afyon Cezaevine gönderilen 8 mahkum (şarkıcı Sibel Can'ın tehdit edilmesiyle gündeme gelen 'Karagümrük Çetesi'nin elemanları, Ahmet Yargüden, Abbas Özcan, Yasin Al, Mustafa Ersoy, Ömer Kukul, Serkan Erdemli, Emir Alakaş ve Sami Tokur) saat 07.00 sıralarında Ahmet Adem Terim adlı infaz koruma memurunu silahla rehin aldılar. Terim'den aldıkları anahtarla Duyar'ın bulunduğu tek kişilik koğuşa giden mahkumlar burada Mustafa Duyar'ı öldürdüler, yan koğuştaki bulunan Parsadan'ı yaraladılar. Daha sonra üç infaz koruma memurunu rehin alarak direnişe geçen mahkumlar 12 saat sonra teslim oldular." Olay nedeniyle Ankara DGM Savcılığı, Nuri Ergin ve kardeşi Vedat Ergin hakkında ölüm, çete elemanları ile Afyon Cezaevi eski Müdürü Necmettin Ateş hakkında dava açtı.

İstanbul DGM Savcılığı 1997 yılı Mart ayında 11 kişi hakkında dava açtı. İddianamede, itirafçı Mustafa Duyar ile aranan sanıklar Fehriye Erdal, İsmail Akkol ve eylem emrini Bayrampaşa Cezaevi'nden verdiği ileri sürülen Ercan Kartal hakkında uyarınca ölüm (TCY 146/1), Avukat Metin Narin, Fatma Erdem, Ejder Güngör, Mehmet Gökmen, Ferhan Taş, Melek Akkaya ve Nazlı Güngör hakkında ise "yasadışı örgüte yardım ettikleri" (TCY 169. ve TMY 5) iddiasıyla 4 yıl 6 ayla 7 yıl 6 ay arasında hapis cezası istendi.

Davanın 25 Haziran günü yapılan duruşmasında, Ejder Güngör ve Mehmet Gökmen 5 Kasım günü yapılan duruşmasında da Fatma Erdem tahliye edildi. Dava halen sürüyor.

Mustafa Duyar, tutuklu bulunduğu Afyon Kapalı Cezaevinde birkaç kez intihara teşebbüs etti. Duyar, 24 Mart günü, cezaevinde evlendiği "itirafçı" Semra Polat'la günlük görüşmelerine cezaevi yönetiminin engel olduğu gerekçesiyle bileklerini keserek intihara kalkıştı. Aynı gerekçeyle 3 Eylül günü de bileklerini kesen Duyar, 7 Eylül günü koğuşunda baygın bulundu. Afyon Devlet Hastanesi Yoğun Bakım Servisinde tedavi altına alınan Duyar'ın 13 adet Amoklabin adlı antibiyotik ile 5 adet ağrı kesici hap içtiği anlaşıldı. Duyar'ın Eylül ayında intihara kalkıştığı dönemde aynı cezaevinde yatan eşi Semra Polat'ın 4.5 aylık hamile olduğu bildirildi.²

Halkın Hukuk Bürosunun basılması ardından yurtdışına çıkan Avukat Ahmet Düzgün Yüksel, 18 Kasım günü Almanya'da gözaltına alındı. Dönemin Emniyet Genel Müdürü Necati Bilican, "Zaten DGM'de bu kişi yargılanıyordu. Suikastın azmettiricilerinden olan Yüksel'in yakalanması için Kırmızı Bülten çıkarılma konusundaki çabalarımız sürerken, bir yandan da bu kişi ile ilgili olarak bütün dünyayı bir difüzyon (Hakkında gıyabi tutuklama kararı verilen ve yurtdışına kaçtığı anlaşılan kişilerin yakalanabilmesi için Kırmızı Bülten öncesinde tüm ülkelere gönderilen uyarı yazısı) çıkararak uyardık ve yakalanmasını istedik. Sonunda Alman polisi bu kişiyi çıkardığımız difüzyon ile Dortmund kentinde ele geçirmiş" dedi. Ahmet Düzgün Yüksel, 19 Kasım günü Bonn Savcılığı tarafından Almanya'da sığınmacı olarak yaşadığı, bu yüzden Türkiye'ye iadesinin söz konusu olmayacağı gerekçesiyle serbest bırakıldı. Savcılık, Yüksel'in Almanya'da serbestçe dolaşabileceğine ve Türkiye'nin tutuklama kararına dayanılarak gözaltına alınamayacağına karar verdi.

FP Erzincan Milletvekili Naci Terzi, İçişleri Bakanı

Murat Başesgioğlu'nun yanıtlaması istemiyle 31 Mart günü verdiği yazılı soru önergesinde, Sabancı iş merkezinin iki güvenlik görevlisi ile bir temizlik görevlisinin DGM'de verdikleri ifadelerde, Duyar'ın olay sırasında cinayetlerin işlendiği 25. kata hiç çıkmadığını, binanın alt katındaki fotokopi firmasının ofisinde beklediğini anlattıklarını savundu. Terzi, şu sorularına yanıt istedi:

"Özdemir Sabancı, Haluk Görgün ve Nilgün Hasefe'nin katili, sizdeki bilgilere göre kesin olarak Mustafa Duyar mıdır? Gerçek tetikçi Duyar'dan başkası olabilir mi?

Görgü tanıklarından, Sabancı Center güvenlik görevlileri Abdullah Özkan, Galip Akbaş, temizlik görevlisi Mustafa Gürses ve fotokopi firmasında çalışan Kemal Kul'un DGM Savcılığına, Mustafa Duyar'ın cinayetin işlendiği 25. kata hiç çıkmadığı, fotokopi firmasına girip burada beklediği yönünde ifade verdikleri doğru mudur? Görgü tanıklarının, gerçek tetikçinin Mustafa Duyar olmadığı sonucunu doğuran bu ifadeleri neden dikkate alınmamıştır? Bakanlığın elinde, Mustafa Duyar'ın ifadelerinin dışında, görgü tanıkları Abdullah Özkan, Galip Akbaş, Mustafa Gürses ve Kemal Kul'un ifadelerini tekdiz edecek bir bilgi ve belge var mıdır?

Görgü tanıklarının ifadeleri doğruysa gerçek tetikçi kimdir? Mustafa Duyar niçin işlemediği cinayetin sorumluluğunu üstlenmektedir? Mustafa Duyar, sözde itiraflarda bulunarak acaba hedef mi saptırmaktadır? Gerçek tetikçinin Mustafa Duyar olmayabileceği ihtimali üzerinde durulmakta ve bu yönde soruşturma derinleştirilmekte midir?"

Suikastten beş gün sonra, 14 Ocak 1996 tarihinde, bir televizyon programına katılan parmak izi uzmanı Komiser Kadir Durmuş, Sabancı iş merkezinde yapılan çalışmalarda alınan parmak izi örnekleri ile Duyar ve İsmail Akkol'un İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki parmak izi örneklerinin birbirine uymadığını söylemişti.

b) Diğer saldırılar

Polis, itirafçılar ve köy korucuları ile diğer kolluk görevlilerine silahlı çatışmalar dışında düzenlenen saldırı ve suikastler, 1998 yılında da sürdü. Bu saldırıların önemli bir bölümü yine PKK militanları tarafından ve Olağanüstü Hal Bölgesinde gerçekleştirildi. PKK ile DHKP-C, MLKP (Marksist Leninist Komünist Parti), TİKKO ve İBDA-C gibi grupların düzenlediği saldırı ve suikastler sonucunda, aşağıda listesi verilen en az 6 kişi öldürüldü (Benzer saldırılarda 1992 yılında 285, 1993

² İtirafçı Semra Polat, "DHKP-C üyesi olduğu ve örgüt üyesi Ekrem Akkılınç'ın öldürülmesi eylemine katıldığı" iddiasıyla 9 Haziran günü İstanbul DGM'de yapılan duruşmada 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum edildi. Davada, aynı suçlardan yargılanan İsmet Sinağ'a ise ömür boyu hapis cezası verildi. Alaattin Gündoğdu ve Zeynel Aygün ise, 3 yıl 9 ay hapis cezasına mahkum edildi. Semra Polat'a verilen ceza Yargıtay tarafından bozuldu. 17 Haziran 1999 tarihinde ikinci kez sonuçlanan davada, Polat ömür boyu hapis cezasına mahkum edildi.

yılında 341, 1994 yılında 218, 1995 yılında 99, 1996 yılında 68, 1997 yılında da 22 kişi öldürülmüştü.).

33) İsmet Yavuz (bekçi), Osmaniye-20.05.98

Osmaniye'nin Akyar Köyü yakınlarındaki televizyon vericilerinin bulunduğu tesise 20 Mayıs günü düzenlenen saldırıda İsmet Yavuz adlı bekçi öldürüldü.

34) Cumali Akkurt (polis), İstanbul-29.05.98

29 Mayıs günü DSP Şişli (İstanbul) İlçe Merkezinin önünde nöbet tutan polis memuru silahlı saldırıya uğradı. Cumali Akkurt adlı polis memuru olay yerinde öldü. Bir işhanının 6. katında bulunan DSP İlçe Merkezine gelen iki kişi, kapı önünde bekleyen polis Cumali Akkurt'a ateş açtıktan sonra kaçtılar. Olaydan bir süre sonra içinde silah bulunan çantayı boş bir araziye atmaya çalıştığı ileri sürülen R.E. (17) adlı kişi gözaltına alındı. Silahın olayda kullanıldığının belirlendiği öne sürüldü.

R.E.'nin ardından, Haziran ayı başlarında, Ayhan Mımtaş, Kıymet Kılınç, Aslan Bahar, Ufuk Keskin ve Aydın Canoğlu adlı kişiler gözaltına alındı. R.E., Ayhan Mımtaş, Kıymet Kılınç, Aslan Bahar, Ufuk Keskin ve Aydın Canoğlu 5 Haziran günü tutuklandı.

35) Mustafa Eryılmaz (Cezaevi yön.), Ordu-06.07.98

6 Temmuz gecesi Ordu'nun Akkuş ile Tokat'ın Niksar ilçesi arasındaki Özdemir köyü yakınlarında yolu kesen silahlı kişiler Ünye Kapalı Cezaevi 2. Müdürü Mustafa Eryılmaz'ı öldürdü. Asker giysili oldukları bildirilen silahlı kişiler bir yolcu otobüsünü de yaktılar.

36) Erdal Hayır (itirafçı), İstanbul-28.07.98

PKK itirafçısı Erdal Hayır 28 Temmuz günü İstanbul'da öldürüldü. İtirafçı olduktan sonra DEP Erzincan İl Başkanı Cemal Akar'ın öldürülmesine karıştığı ileri sürülen Hayır'ın, İstanbul'a geldikten sonra Kartal'da PKK adını kullanarak para topladığı iddia edildi. Saldırısı Devrimci Yurtsever Halk Birimleri adlı örgüt üstlendi.

37) Ali Tokmak, İstanbul-08.08.98

İstanbul Okmeydanı'nda Ali Tokmak adlı kişi 8 Ağustos günü öldürüldü. Ali Tokmak'ın öldürülmesini DHKP-C üstlendi. DHKP-C tarafından yapılan açıklamada, Tokmak'ın 1995 yılında DHKP-C'ye katıldığı ancak daha sonra teslim olduğu bildirildi ve "Sivas'ın Hafik ilçesine bağlı Yukarısarıcık köyü yakınlarında 30 Ocak 1996 tarihinde çıkan çatışmada aralarında Mete Nezihi Altınay'ın da bulunduğu 7 DHKP-C militanın ölümünden, Ali Tokmak'ın sorumlu olduğu" öne sürüldü. Aralık ayında İstanbul'da "DHKP-C üyesi oldukları ve Ali Tokmak'ın öldürülmesinden sorumlu oldukları" iddia edilen Hamza Hanoğlu, Muharrem Genç, Fikret Kara, Veli Dikme, Serkan Bulut, Salih Baş, Necdet Dağdelen, Cemal Korkmaz ve Erhan Eroğlu adlı kişiler gözaltına alındı.

38) İhsan Demir (korucu), Diyarbakır Bismil-26.11.98 Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde PKK militanları tarafından 26 Kasım günü kaçırılan İhsan Demir (24) adlı korucunun cesedi, bir süre sonra Batman'ın Suçeken köyü yakınlarında bir elektrik direğine asılmış olarak bulundu.

Yaralananlar

27 Şubat günü İstanbul Gaziosmanpaşa'da bulunan Küçükköy Jandarma Karakoluna düzenlenen bombalı silahlı saldırıda 26 asker yaralandı. Kimliği belirlenemeyen üç kişinin sabah içtiması için karakol bahçesinde toplanan askerlerin üzerine el bombası attığı ve ateş ettiği bildirildi. Yaralananların adları şöyle: Karakol Komutanı Astsubay Hikmet Demiral, astsubaylar Beytullah Meydan, Ali Esin, Ali Şahin, Hasan Gülmez, erler Ahmet Ortancı, Murat Gümüş, Baki Kayacan, Abdül Hayri Kaya, Seyit Ali Güngör, Hüseyin Mihmak, Hüseyin Tok, Çetin Yalçın, Şahin Büyükhilal, Mehmet Uygun, Burhan Gülser, Aydın Teoman, Aziz Ünalın, Necdet Coşkun, Yusuf Aslan, Uğur Küçük, Fatih Üztürk, Yunus Koç, Yusuf Yaşar, Fethi Boyacı ve Hüseyin Yiğitalp. Olaydan sonra 20 kişinin gözaltına alındığı bildirildi.

24 Temmuz günü Aksaray'da polis memuru Mustafa Köksal (34) ve bekçi Ahmet Gölge, kimlik sordukları üç kişinin silahlı saldırısı sonucu yaralandı. Olayla ilgili olarak bir kişi gözaltına alındı.

14 Ağustos günü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi önündeki polis otobüsünün yanına bırakılan bombanın patlaması sonucu Vedat Bostan adlı bir polis ile yoldan geçen Hakkı Satır (19), Abdullah Aktaş (32) ve Yılmaz Yeşilarmut (18) adlı kişiler yaralandı. Olaydan sonra çok sayıda kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan ikisi Kumkapı Polis Karakoluna götürülürken polis arabasından indirildikleri sırada kaçtı. Kaçanlardan biri polisler tarafından yakalandı. Patlamanın ardından gazeteleri arayan bir kişi eylemin, İzmir'de 31 Mart gününden sonra kendilerinden haber alınamayan Metin Andaç, Mehmet Mandal, Hasan Aydoğan ve Neslihan Uslu'nun kaybedilmelerine misilleme amacıyla DHKP-C tarafından gerçekleştirildiğini bildirdi.

19 Eylül günü saat 13.00 sıralarında İstanbul Fatih İlçe Emniyet Müdürlüğü ile Aksaray Polis Karakolunun bulunduğu binaya caddenin karşısındaki işhanının birinci katında bulunan boş daireden lav silahı ile saldırı düzenlendi. Önce binanın önündeki sokak lambası direğine, sonra da "Aksaray Polis Karakolu" tabelasına çarpan roket mermisi binanın ilk 4 katında hafif hasar meydana getirdi. Saldırıda ölen ya da yaralanan olmadı. Olayın hemen ardından çok sayıda kişi gözaltına alındı. Saldırıdan sonra İstanbul Emniyet Müdürü Hasan Özdemir'in talimatıyla İstanbul'daki tüm polis karakol-

ları alarma geçirildi. Emniyet müdürlüklerine ve karakolların çevresinde, lav ve roketatar silahlarının etki alanı olan 200 metre mesafeye kadar binalarda arama başlatıldı. Gazeteleri telefonla arayan bir kişi, eylemi DHKP-C adına üstlendi. Siyasi Şube Müdürlüğünden yapılan açıklamada, görgü tanıklarının anlatımlarına dayanılarak, saldırıyı İbrahim Ayhan Özgül adlı kişinin gerçekleştirdiği iddia edildi.

28 Eylül günü Sakarya E Tipi Kapalı Cezaevi 2. Müdürü Yunus Taşkıran, eski siyasi hükümlü Abdülkadir Soylu tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırı sonucu ağır yaralandı. Hakkında İstanbul DGM tarafından gıyabi tutuklama kararı verildiği öğrenilen Soylu, Taşkıran'ı kendisine Ümraniye Cezaevinde yattığı süre içinde işkence yaptığı için vurduğunu söyledi ve "Ben ve benim gibi siyasi mahkûmlara işkence yapıyordu. İşkenceciye cezasını verdim" dedi.

5 Kasım günü Sultanahmet'teki İstanbul Adliye binasına yerleştirilen bombanın patlaması sonucu, Gülümser Çağlar (33) adlı memur yaralandı. İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Ferzan Çitici, iki savcının odasının yakınlarındaki iki çelik dolap içine karşılıklı patlayıcı madde konulduğunu belirtti.

c) İntihar Saldırıları

PKK lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya'da bulunduğu dönemde (bkz. sayfa 78) PKK tarafından intihar saldırıları gerçekleştirildi. Bu saldırılarda, üzerlerindeki bombaları patlatan 3 PKK militanı ile 1 asker ve 1 çocuk öldü, çok sayıda kişi de yaralandı.

17 Kasım günü Hakkari'nin Yüksekova ilçesinde izinli askerleri taşıyan bir konvoyu intihar saldırısı düzenleyen Fatma Özen adlı PKK militanı kadın öldü. Saldırıda, İrfan Türker adlı astsubay ve Hüseyin Kanat (13) adlı çocuk ağır, Uğur Akyol, Adem Ceylan ve Mustafa Duyanlı adlı astsubaylar ile İbrahim Dicle adlı korucu hafif yaralandı. İrfan Türker, 19 Kasım günü tedavi gördüğü hastanede öldü. Yüksekova Kaymakamı Tacettin Özeren, saat 09.00 sıralarında İlçe Jandarma Bölük Komutanlığı önünde mola veren konvoyu yaklaşan kadını astsubay İrfan Türker'in durdurmaya çalıştığını, bunun üzerine kadının heyecanlanarak bombanın pimini erken çektiğini söyledi.

1 Aralık günü saat 14.00 sıralarında Diyarbakır'ın Lice ilçesi Atatürk caddesi üzerinde askerlerin de alışveriş yaptığı bir markete intihar saldırısı düzenlendi. Patlamada, Hüsnüye Oruç (22) adlı PKK militanı kadın öldü, Serkan Namılı adlı er ile 14 kişi yaralandı.

24 Aralık günü, Van Orduevi önünde üzerindeki bombaları patlatan Hamdiye Kapan adlı PKK militanı kadın ile Osman Akbaş (13) adlı çocuk öldü. Olaydan sonra Hamdiye Kapan'ın annesi Zeliha Kapan, babası Ahmet Kapan, ağabeyleri Recep Kapan ve Şaban Kapan gözaltına alındı.

d) Silahlı Örgütler Tarafından Kaçırılanlar

18 Mayıs günü Siirt'in Pervari ilçesinde ot toplamaya giden 7 köylü PKK militanları tarafından kaçırıldı. Bu kişilerden Rıfat Korkmaz, Sait Yiğit, Mehmet Yalçın ile Nuri Şimşek erzak getirmek üzere serbest bırakıldı.

Hakkâri'nin Yüksekova ilçesine bağlı Ortaç köyü Gürkavak mezrasına 18 Haziran günü gelen 20 kişilik bir grup, Tahir Bilgi, Mustafa, Nevzat, İsmail Bayrakal ve Recep Arıcı adlı köylüleri kaçırdı.

24 Temmuz günü Ağrı'nın Diyadin ilçesine bağlı Hoklak Karası yaylası, silahlı bir grup tarafında basıldı. Olayda, Sevoî aşiretine mensup koruculara ait 3 bin dolayında hayvan öldü. Baskında sürülere eşlik eden 9 çoban da kaçırıldı. Kaçırılan çobanlardan adları belirlenenler şunlar: Ferzende Çelik, M. Şirin Yıldırım, Nihat Baydemir, Ali Kurt, Abdullah Harman, Mehmet Kurt ve Celal Akyol. Mehmet Kurt bir süre sonra serbest bırakıldı.

25 Temmuz günü Tunceli'nin Pertek ilçesi Gülbahçe köyü yakınlarında yolu kesen DHKP-C militanları, bir cenazeden dönen Tunceli İl Meclisi üyesi Hıdır Yadigaroglu'nu (CHP) kaçırdı. Yadigaroglu, 30 Temmuz günü serbest bırakıldı. 1995 yılında Yadigaroglu'nun evinin silahlı kişiler tarafından basıldığı, eşi ve babasının öldürüldüğü öğrenildi. Yadigaroglu'nun oğlu Akif Yadigaroglu'nun da "PKK üyesi olduğu" iddia edilmişti.

Temmuz ayı sonlarında Elazığ'ın Karakoçan ilçesine bağlı Bazlama köyüne baskın düzenleyen PKK militanları Mustafa Kocamış, Mizarli Özkan, Süleyman Turhan, Ubudeyullah Bozkurt ve Hüseyin Güçlü adlı köylüleri kaçırdılar. Köylüler, 24 Ağustos günü serbest bırakıldı.

5 Ağustos günü Van-Başkale karayolunu kesen PKK militanları, aralarında Van'ın Bahçesaray ilçesi Belediye Başkanı Naci Orhan'ın³ (ANAP) makam arabasının da bulunduğu 8 aracı durdurdular. PKK militanları, Naci Orhan, yeğeni Halis Orhan, PTT görevlisi Nedim Yılmaz, Sadullah Erhan (15), M. Sait Aykut (19) ile adı öğrenilemeyen bir kişiyi yanlarına alarak bölgede uzaklaştılar. PKK militanları, Naci Orhan dışındakileri olayı izleyen bir iki gün içinde serbest bıraktılar. Naci Orhan ise, 11 Ağustos günü Gürpınar ile Çatak ilçeleri arasındaki Sisar

3 Bölgede dinsel ve siyasal bir ağırlığa sahip Miksî aşiretinin reisi Naci Orhan, 1983 yılında yapılan Bahçesaray'a Belediye Başkanı seçildi. Bölgede devlet ile aşiretler arasında çıkan anlaşmazlıklarda köprü rolü oynayan, anlaşmazlıkları gideren bir kişi olarak bilinen eski MSP'li Orhan, yaklaşık 8 bin korucusu ile bölgeye ilk koruculuğu yerleştiren kişilerden biri olarak tanınıyor.

bölgesinde serbest bırakıldı.

18 Ağustos günü Van'ın Çatak ilçesine bağlı Kayaboğazı köyü Yapılı mezrası yakınlarında Cafer Eraslan, Adil Yavuz ve Sadi Tuci adlı köy korucuları PKK militanları tarafından kaçırıldı.

Bingöl'de, 1 Kasım günü belediyeye ait asfalt şantiyesine baskın düzenleyerek bir kamyonu ateşe veren PKK militanları, şantiye bekçisi Mehmet Tandoğan ile Tevfik Batur'u kaçırdı. Tandoğan ve Batur daha sonra serbest bırakıldı.

e) Aşırı Sağ Grupların Saldırıları

Aşırı sağ grupların özellikle üniversitelerde düzenlediği saldırılar 1998 yılında sık sık yaşandı. Bu tip olaylarda bıçakla ya da silahla 8 kişi öldürüldü. Saldırılarda çoğu zaman MHP yanlıları ve MHP'ye yakınlığıyla bilinen Ülkü Ocakları⁴ dergisi adı altında toplanan kişiler yer aldı. Üniversite öğrencilerini, sol görüşlü kişileri ya da Kürtleri hedef seçen saldırganların, polisler tarafından korunduğu olaylara sık sık tanık olundu. Kendilerine "ülküçü" adını veren bu kişilerin saldırılarından sonra, saldırıya uğrayanlara, yaralananlara kamu görevlileri tarafından "suçlu" muamelesi yapıldı. Bir çok olayda saldırganlar değil, saldırıya uğrayanlar gözaltına alındı. Yıl içinde sadece üniversitelerde yaşanan olaylarda, TİHV'nin belirlemelerine göre, en az 370 sol görüşlü öğrenci gözaltına alındı, en az 200 öğrenci de yaralandı. Taşlı-sopalı-bıçaklı çatışmalarda yaralanan MHP yanlısı öğrencilerin sayısı 40'ı, gözaltına alınanların sayısı 50'yi geçmedi.

MHP İstanbul İl Başkanı Mehmet Gül ise, 7 Mayıs günü düzenlediği basın toplantısında, saldırıların "bireysel kavgalar" olduğunu öne sürdü. MHP'nin saldırılarla ilgisi olmadığını iddia eden Gül, "1 Mayıs'ta çıkan olaylarda Okmeydanı'nda Ülkü Ocağı Temsilciliğine sığınan arkadaşları (Ali Rıza Narin) biz davet etmedik. Daha iyi kurtarılabilirdi. Ama atlayacaktı. Önemli olan kurtarılmasıdır. Bize vicdansızlık yapıldı" dedi. Kenan Mak adlı üniversite öğrencinin öldürülmesine de değinen Gül, HADEP'lilerin meyhaneden çıktıklarını ve bıçakla saldırdıklarını iddia ederek, "Oraya o adamları biz mi getirdik? Biz mi bıçaklayın dedik? Zaten bir kişi tutuklanmış, gerisi serbest bırakılmıştır. Bunun Ülkü Ocaklarıyla ilgisi nedir?" dedi. Gül, İstanbul Seyrantepe'de MHP'liler tarafından öldürülen Bilal Vural'ın ise, 'kız meselesine kurban gittiğini' ileri sürdü.

CHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar, saldırıları 8 Mayıs günü verdiği yazılı soru önergesi ile TBMM gündemine getirdi. Fikri Sağlar, soru önergesinde, Ümit Cihan Tarho, Kenan Mak ve Bilal Vural'ın öldürülmesi ile diğer olayları anımsatarak, "Bu olaylar saldırganların devlet içerisindeki birtakım güçlerce desteklendiğini veya korunduğunu akla getiriyor" dedi. Sağlar, dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın yanıtlaması istemi ile TBMM Başkanlığına verdiği yazılı soru önergesinde, "son zamanlarda başta Ülkü Ocakları olmak üzere sağ görüşlülerden kaynaklanan saldırı, cinayet ve terör eylemlerinde toplumu endişelendiren bir artış olduğuna" dikkat çekerek, "Öğrenci yurtlarına satırlı, silahlı saldırılarla başlayıp Malatya'da Ümit Cihan Tarho, Bolu'da Kenan Mak adlı öğrencinin ve İstanbul'da Bilal Vural adlı işçinin katledilmesi, birçok kişinin de yaralanması ile süren saldırı ve cinayetler zinciri iç barışa yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır" dedi.

Aşırı sağ görüşlülerin saldırılarından kaynaklanan olaylar Kuzey Kıbrıs'ta da yaşandı. 13 Haziran günü Güzelyurt yakınlarındaki Bostancı köyüne yaklaşık 50 araçlık bir konvoyla gelen sağ görüşlü bir grup, Kürt kökenli Kuzey Kıbrıslıların bulunduğu Kars mahallesinde bulunan Latif Saraç adlı kişiye ait Uğrak kahvehanesine baskın düzenlediler. Kuzey Kıbrıs'daki Ülkü Ocaklarının Güzelyurt Şube Başkanı Sadık Canlı'nın da aralarında bulunduğu saldırganlar, içerde bulunanları sopalarla dövdüler, kahvehaneyi de tahrip ettiler. Mahalle sakinlerinin de saldırganlara karşılık vermesi üzerine çatışmaya dönüşen olayı, polisler havaya ateş açarak engellediler.

Bölge sakinleri, seçimlerde Türkiye kökenlilerin oylarını toplayabilmek için Demokrat Partinin (DP), Güzelyurt Belediye Meclisi üyesi aday olarak Kars mahallesinde yaşayan Aydın Kızılkaya'yı önermesinin, DP'de toplanan sağ görüşlülerin tepkisine yol açtığını öne sürdüler. Aydın Kızılkaya'nın birkaç gün önce ağır bir biçimde dövüldüğü ve adaylıktan çekilmesi için tehdit edildiği bildirildi. Bu olay üzerine, DP yöneticilerinin, Ülkü Ocakları eski Başkanı Enver Bahçeciler'in emrine verilen arabayı geri istemesi, sağ görüşlülerin Kürt kökenlilere yönelik öfkesini daha da artırdığı öne sürüldü.

Baskının ardından Güzelyurt Polis Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada, 13 Haziran akşamı 6 kişinin, 14 Haziran günü bir kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Gözaltına alınanların arasında Ülkü Ocakları Güzelyurt Şube Başkanı Sadık Canlı'nın da bulunduğu öğrenildi.

⁴ MHP'ye bağlı Genç Ülkücüler Teşkilatı, 1969 yılında kuruldu. 12 Mart 1970 tarihinden sonra kapatılan teşkilat, Genç Ülkücüler Teşkilatı adı altında yeniden örgütlendi. Teşkilat 1970'li yılların ortalarına kadar Ülkü Yolu Derneği ve Ülkücü Gençlik Derneği adlarını kullandı. Bu tarihten sonra dergi temsilciliği statüsüne büründü. Derginin genel yayın yönetmeni, Ülkü Ocakları Genel Başkanı, il ve ilçelerdeki ocak başkanları da dergi temsilcisi konumunda bulundu. 12 Eylül 1980 darbesinde dergi kapatılırken 1994 Ocak ayına kadar Bizim Ocak adıyla örgütlenmesini sürdürdü. 1994 yılından sonra Ülkü Ocakları adı yeniden benimsendi.

Olay üzerine Cumhuriyetçi Türk Partisi tarafından yapılan açıklamada, “Faşist düşünceye fırsat verildiği takdirde neler yapılabileceği bu olayla görülmüştür” denildi. Yurtsever Birlik Hareketi Sözcüsü Lefkoşa Milletvekili Özker Özgür de yaptığı açıklamada hükümet ortağı Ulusal Birlik Partisi ve Demokrat Partiyi suçlayarak, “Ülkücülerin desteğini alabilmek için onları cesaretlendirici bir tutum izliyorlar” dedi.

Bu olayın ardından 20 Ekim günü de Güzelyurt bölgesinde Kürt kökenli Muharrem Kaya ve soyadı öğrenilemeyen İbrahim adlı kişilerin evi, kimliği belirlenemeyen bir grup tarafından basıldı. Muharrem Kaya ve İbrahim’in dövüldükleri ve ölümlerle tehdit edildikleri bildirildi. Muharrem Kaya, 23 Ekim günü düzenlediği basın toplantısında, Ağustos ayından bu yana tehditler almaya başladığını, 2 kez de mektupla tehdit edildiğini bildirdi. Tehdit mektuplarını Güzelyurt Emniyet Müdürlüğüne götürdüğünde polis, “Bunlar ülkücü, biz bir şey yapamayız, kendine dikkat et” dediğini söyleyen Kaya, olayı şöyle anlattı: “Akşam saat 22.30 sıralarında evime gelen üç kişi bana önce yumruk atıp, daha sonra başıma silah dayadı. Küfürler ederek beni arabaya bindirdiler. Arabada ara sıra görüştüğümüz İbrahim adlı arkadaşı gördüm. Onu benden önce almışlar ve oldukça hırpalamışlardı. Arabanın içinde dayak devam etti. Lefke yolundan Mevlevi bölgesine getirildik. Bizi bir mandıraya götürdüler, ellerindeki sivri bir bıçakla sırtımızda çizikler açtılar. Pense gibi aletle elimizi sıkıştırıyorlar ve tekme tokat dövüyorlardı. Başımıza silah dayayıp, ‘Bu ülkede Kürtlere, Alevilere, devrimcilere yaşam hakkı tanımıyoruz. Siz niye buradasınız, kimlerle ilişkiniz var? Hepinizi öldüreceğiz’ diyorlardı. Yaklaşık bir saat süren işkenceden sonra, cep telefonu ile Hasan diye birini arayıp, ‘Biz merkeze geliyoruz’ dediler.” Kaya, yeniden yola çıktıklarında, buldukları arabanın ani fren yapmasından yararlanarak kaçmayı başardığını, İbrahim’in de yanındakine vurup dışarı atıldığını belirtti.

Aşırı sağ görüşlü kişilerin saldırıları sonucu ölenlere ilişkin olarak TİHV tarafından derlenen bilgiler şöyle:

39) Ümit Cihan Tarho, Malatya-11.01.1998

Malatya’da 7 Ocak günü bir grup MHP’linin saldırısına uğrayan Ümit Cihan Tarho (21) adlı İnönü Üniversitesi öğrencisi 11 Ocak günü hastanede öldü. Tarho’nun ölümüyle sonuçlanan olay şöyle gelişti:

5 Ocak günü İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi kantininde çay içen bir öğrenciyi MHP’lilerin oruç tutmadığı için sataşması ve tartaklamasının ardından gerginlik 6 Ocak

günü de sürdü. Bunun üzerine 7 Ocak günü Fen-Edebiyat Fakültesi kantininde toplanan öğrenciler, İktisat Fakültesi önüne kadar yürüyüş yaptı. Yürüyüşün ardından 3 öğrenci jandarmalar tarafından gözaltına alındı. Yürüyüşe katıldıktan sonra otobüse binerek kent merkezine giden Ümit Cihan Tarho, Erdal Çıkrık ve Rıza Acıpayam adlı öğrenciler Turgut Temelli caddesindeki otobüs durağında 10 kadar MHP’linin saldırısına uğradı. Saldırıda, Ümit Cihan Tarho kalbine yakın bir yerden bıçaklandı, Erdal Çıkrık ve Rıza Acıpayam ise hafif yaralandı. Ümit Cihan Tarho kaldırıldığı Malatya Devlet Hastanesinde 11 Ocak günü öldü” Saldırı sırasında çevrede bulunan polislerin olaya müdahale etmediği bildirildi.

Olayın ardından gözaltına alınan Erdal Çıkrık ile saldırıyı gerçekleştirdikleri belirtilen Caner Öztürk, Korkut Özalp, Muhammed Şahiner, Mehmet Fatih Gökalp, Mehmet Hanifi Azdıkoğlu adlı MHP’li öğrenciler 11 Ocak günü tutuklandılar.⁵ Mahkeme, Kadri Kılıç ve Bedri Yaylagül adlı MHP’liler hakkında da giyabi tutuklama kararı verdi. Kadri Kılıç ve Bedri Yaylagül ise 15 Ocak günü yakalandı. Kadri Kılıç hakkında 1996 yılında bir grup öğrencinin evini bastığı gerekçesiyle şikayet bulunduğu, ancak iki yıl boyunca “aranmasına” ve sürekli üniversiteye girip çıkmasına rağmen “yakalanmadığı” bildirildi. Ümit Cihan Tarho, 11 Ocak günü yaklaşık 2000 kişinin katıldığı bir törenden sonra Malatya’da toprağa verildi.

CHP Milletvekili Fikri Sağlar, Ümit Cihan Tarho’nun öldürülmesi nedeniyle Başbakan Mesut Yılmaz’ın yanıtlanması istemiyle TBMM Başkanlığına bir yazılı soru önergesi verdi. Sağlar, şu sorulara yanıt istedi: “Son zamanlarda demokrasi ve cumhuriyet yanlısı öğrencilere karşı ırkçı ve şeriatçı güçlerce yapılan saldırıların yoğunlaşmasının nedeni olarak, geçmişte dönemin başbakanının (Süleyman Demirel) ifadesiyle ‘bana milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz’ diyen ve faşist saldırganlığı ‘devlete yardımcı operasyonlar’, saldırıyı gerçekleştirenleri de ‘devlet yanlısı’ kabul eden zihniyetin bir devamı niteliğindeki yaklaşımların hükümetinizce de sürdürüldüğü öne sürülmektedir. Kamuoyunda bu kanının oluşmasında İçişleri Bakanımızın, İstanbul Üniversitesinde Nizam-ı Alem Ocağı ve Ülkü Ocakları mensuplarının gerçekleştirildiği basında açık biçimde yer almasına rağmen, ‘Olayların asıl sorumlusu solcu öğrencilerdir’ şeklindeki açıklaması olmuştur. Hükümetiniz, İçişleri Bakanının bu görüşüne katılmakta mıdır? Buna katılmıyorsanız, İçişleri Bakanının bu sözlerini tekzip etmeyi düşünüyor musunuz?”

Malatya Cumhuriyet Savcılığının, olayın hemen ardından

⁵ Erdal Çıkrık, 27 Ocak günü Malatya 1. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tahliye edildi. Ocak ayı sonunda İnönü Üniversitesi yönetimi, Çıkrık’a 20, Mehmet Hanifi Azdıkoğlu’na 7, Korkut Özalp’a 15, Mehmet Fatih Gökalp’e de 20 gün okuldan uzaklaştırma cezası verdi.

açılan davada, Kadri Kılıç'ın "kasten adam öldürmek" (TCY 448), Bedri Yaylagül, Caner Öztürk, Mehmet Fatih Gökalp, Mehmet Hanefi Azdikoğlu ve Muhammed Şahiner'in "ölümle sonuçlanan kavgaya karışmak" (TCY 464/1), Korkut Özalp'ın da "kavgaya karışmak" (TCY 464/3) iddiasıyla cezalandırılması istendi. Savcılık daha sonra Levent Mutlu, Memiş Dünder ve İrfan Küçük hakkında "suç işleyenleri sakladıkları ve suç delillerini yok ettikleri" gerekçesiyle ek iddianameyle dava açtı.

Sanıkların gözaltına alındıktan sonra Malatya Emniyet Müdürlüğünde verdikleri ifadeler ise, saldırıdan sonra Ülkü Ocakları dergisi Malatya temsilciliğinde buluştuklarını ortaya koydu. Mehmet Hanifi Azdikoğlu'nun sorgusunda, sanıklardan Kadri Kılıç'ın, dergi bürosunda bulunan liseli öğrencilere "oruç" hakkında bilgi vermek amacıyla, üzerinde kan lekeleri olan kazağıyla öğrencilerin bulunduğu odaya gittiğini söyledi. Azdikoğlu, "Kadri, masanın üzerinde bulunan bıçağı beline sokarak odadan çıktı. Liseli öğrencilerin bulunduğu odaya geçti. Ben de Kadri'yle birlikte öğrencilerin yanına gittim. Kadri öğrencilere, 'Bakın oğlum, elimiz, üzerimiz, başımız kan. Bir an önce liseyi bitirin, üniversiteye gelin, çoğalalım' şeklinde konuşmalar yaptı" dedi.

12 Şubat günü Malatya 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan ilk duruşmada ifade veren Rıza Acıpayam, sanıklardan Kadri Kılıç, Caner Öztürk, Muhammed Şahiner ve Bedri Yaylagül'ü teşhis etti. Erdal Çıkrık da ifadesinde, saldırganların olay yerinde bir minibüs içinde beklediklerini ve saldırının planlı olduğunu söyledi. Emniyet ve savcılıkta verdikleri ifadelerde, Ümit Cihan Tarho'nun Kadri Kılıç tarafından bıçaklandığını söyleyen sanıklar ise duruşmada, "gözaltında işkence gördükleri ve polislerin suçun Kadri Kılıç'ın üzerine yıkılmasını istediği" yolunda ifade verdiler. Sanıklar, olayın ardından Ülkü Ocakları dergisi Malatya temsilciliğinde buluştukları yönündeki ifadelerini de değiştirdiler. Caner Öztürk de, Tarho'yu öldürdüğünü itiraf etti ve "Ben vurdum, o bana bıçak çekti ben de elindeki bıçağı alarak ona sapladım" dedi. Bunun üzerine söz alan müdahil avukatlardan Muharrem Kılıç, bıçakların, Kadri Kılıç'ın kan lekeli kazağı ve Caner Öztürk'ün montunun Adli Tıp Kurumu tarafından incelenmesini istedi. ÇHD Genel Başkanı Avukat Aydın Erdoğan ise, "Ülkü Ocaklarının kaçılan ve suç sonrası sığılan bir yer olduğuna" dikkat çekti. Duruşmada Bedri Yaylagül, Korkut Özalp ve Mehmet Fatih Gökalp tahliye edildi. 15 Nisan günü yapılan duruşmada ise Mehmet Hanifi Azdikoğlu ve Muhammed Şahiner tahliye edildi.

11 Mayıs günü yapılan duruşmada söz alan Avukat Aydın Erdoğan, "Ümit Cihan Tarho'nun, üniversitede ırkçı, radikal milliyetçi, faşist bir düzen getirmek isteyen

ve kendisini ülkücü olarak adlandıran militan bir grubun organize terör hareketi ile öldürüldüğüne" dikkat çekerek, Bolu'da Kenan Mak, İstanbul'da da Bilal Vural'ın öldürülmesinin bunu doğruladığını vurguladı. Aydın Erdoğan ve müdahil avukatlar, mahkemenin görevsizlik kararı vererek dosyayı DGM'ye göndermesini istediler. Ümit Cihan Tarho'yu öldürdüğünü kabul eden Caner Öztürk'ün adını verdiği Salih Bayrak'ın olaydan sonra gözaltına alınmasına karşın, ifadesi bile alınmadan serbest bırakıldığını da hatırlatan müdahil avukatlar, suç duyurusunda bulunulmasını istediler.

6 Temmuz günü yapılan duruşmada, sanıklardan Kadri Kılıç hakkında cinayette kullanılan bıçağı çaldığı gerekçesiyle hırsızlık suçundan dava açıldığı bildirildi. Duruşmada, Kadri Kılıç'a daha önce işlediği bir suç nedeniyle verilen 5 yıl hapis cezasının Yargıtay tarafından onandığı da duyuruldu. 1998 yılı sonuna kadar herhangi bir ilerleme sağlanamayan dava halen sürüyor.

Protesto Gösterileri

Ümit Cihan Tarho'nun öldürülmesi üzerine bir çok kente protesto gösterileri gerçekleştirildi. Bu gösterilere zaman zaman güvenlik görevlileri tarafından müdahale edildi. Örneğin, Ankara'da İnsan Hakları Anıtı önünde yapılacak basın açıklamasına ilişkin afişleri asan Doğan Çelik, 12 Ocak günü gözaltına alındı. Gözaltına alındığı sırada polisler tarafından dövülen Çelik, 13 Ocak günü serbest bırakıldı.

13 Ocak günü İstanbul Taksim meydanında yapılan gösteriye polis müdahale etti. 13 göstericiyi döverek gözaltına alan polisler, gazetecileri de tartakladı. Daha sonra serbest bırakılan öğrenciler hakkında "izinsiz gösteri düzenledikleri" gerekçesiyle dava açıldı.

Bursa Uludağ Üniversitesinde, Tarho'nun öldürülmesini protesto amacıyla 15 Ocak günü gösteri yapan 25 öğrenci gözaltına alındı.

MHP'liler, Tarho'yu anmak için 19 Ocak günü Çukurova Üniversitesi Ceyhan Meslek Yüksekokulunda, gösteri düzenleyen öğrencilere saldırdı. Kavgada, Ömer Turhan adlı öğrenci, ucuna çivi çakılmış sopalarla yaralandı.

Ümit Cihan Tarho'nun öldürülmesinden sonra üzerlerindeki baskıların daha da arttığını belirten İnönü Üniversitesi öğrencileri, 22 Şubat günü protesto gösterisi yaptılar. Polislerin müdahalesi üzerine bir grup öğrenci Eğitim-Sen binası önünde toplanırken, diğer öğrenciler Tarho'nun saldırıya uğradığı üniversite durağına doğru yürüdüler. Burada yapılan basın açıklamasından sonra sloganlar atarak Eğitim-Sen önünde bulunan arkadaşlarına katılmak isteyen öğrencileri dağıtan polisler, Çetin Kaya, Oğuz Bor, Meftun Yıldırım ve İdris Temiz adlı öğrencileri gözaltına aldı.

40) Hüseyin Cici, Adıyaman Tut-24.02.98

24 Şubat günü Adıyaman'ın Tut ilçesinde boş bir evde Hüseyin Cici (15) adlı çocuğun cesedi bulundu. Cici ailesinin korucu olmaları için yapılan baskılar nedeniyle 2 yıl önce ilçeye bağlı Çamiçi köyünden Tut ilçesine göç ettiği öğrenildi. Cesedin bulunduğu evin MHP'li olarak tanınan Mustafa Uğur adlı kişiye ait olduğu öğrenildi.

Hüseyin Cici'nin babası Abdullah Cici, oğlunun Mustafa Uğur ile yeğenleri Cem, Önder ve Mehmet Polat adlı kişiler tarafından öldürüldüğünü iddia etti. Abdullah Cici, "Oğlumun cesedi elleri arkadan bağlanmış bir şekilde tavana asılı olarak bulundu. Oğlum kesinlikle öldürüldü. Olaya da intihar süsü verildi" dedi. Savcılığa şikayette bulunması üzerine bu kişilerin gözaltına alındığını, ancak kısa bir süre sonra serbest bırakıldığını anlatan Abdullah Cici, "Serbest bırakılmalarında Mut Cumhuriyet Savcısı Melek Yılmaz etkili oldu. Çünkü Savcı Yılmaz, sanıklardan Mustafa Uğur'un evinde oturuyor" dedi.

Cesedin bulunmasından sonra polisler tarafından hazırlanan olay yeri tutanağında, zemin ile tavan arasının 1 metre 93 santim, Cici'nin boynu ile ipin bağlı olduğu tavan arasındaki mesafenin 44 santimetre olduğu belirtildi. Cesedin iki elinin arkadan bağlandığı, bacakların öne eğik ve ayakların da zemine bastığı kaydedilen tutanakta Cici'nin arkadan ellerine bağlanan ve ucu yere kadar uzanan ipin uzunluğunun 90 santimetre olduğu ifade edildi. Yakınları, 1.66 metre boyundaki Cici'nin, burada kendisini asmasının mümkün olmadığını vurguladılar.

41) Kenan Mak, Bolu-02.05.1998

Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü 4. sınıf öğrencisi Kenan Mak, 2 Mayıs günü MHP'lilerin saldırısı sonucu bıçaklanarak öldürüldü.⁶ Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti:

Saat 01.00 sıralarında Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü 2. sınıf öğrencisi Mustafa Orhan ve Kenan Mak, Bolu İzzet Baysal caddesi üzerinde bulunan Ülkü Ocakları Derneğinden çıkan bir grubun saldırısına uğradı. Kalbinden ve ciğerlerinden bıçaklanan Kenan Mak, hastaneye kaldırılırken öldü. Başından yaralanan Mustafa Orhan ise ayakta tedavi edildikten sonra gözaltına alındı. Saldırıdan sonra Ülkü Ocakları Derneği üyesi bazı kişiler gözaltına alındı. Saldırı, rastlantıyla olay yerinde bulunan

İhlas Haber Ajansı kameramanı tarafından görüntülendi ancak, kasete polisler tarafından el konuldu.

Bu arada Devlet Hastanesi Kan Merkezinde öğrencilerin tedavisiyle ilgilenip arkadaşlarına olayı haber veren Serdar Koçyiğit ile olaya tanık olan Ferit adlı bir kişi de gözaltına alındı. Öğrenciler, Kenan Mak hakkında yaklaşık bir ay önce üniversitede yapılan yemek boykotu nedeniyle açılmış bir soruşturma olduğunu ve MHP'liler tarafından hedef haline getirildiğini söylediler.

Mak'ın cenazesinin Bolu Devlet Hastanesi morguna götürülmesinin ardından üniversite öğrencileri hastane önünde toplanmaya başladı. Akşam saatlerinde sayıları 500'ü bulan öğrenciler, burada oturma eylemi yaptılar. Oturma eylemi sırasında hastane önüne gelen Bolu Emniyet Müdürü Uğur Gür, öğrencilerin dağılmasını istedi. Gür ve hastaneye gelen Üniversite Rektörü Prof. Dr. Nihat Bilgen ile tartışan öğrenciler, yurtta ve kampus içinde sürekli MHP'lilerin tacizine uğradıklarını, tehdit edildiklerini, polisin de bu saldırılara göz yumduğunu söylediler. Öğrenciler özellikle son iki yıldır kendilerine yönelik saldırıların Meslek Yüksek Okulu yakınındaki Sarıçam adlı kahvehanede planlandığını savundular.

Olay üzerine 3 Mayıs günü Bolu'ya giden CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu, gazetecilere yaptığı açıklamada, polisin olaya "çatışma" görüntüsü vermek istediğini bildirdi. Hacaloğlu, "17 kişiye karşı 2 kişiyle nasıl çatışma olur? Olayda kullanılan bıçağın, öldürülen öğrenciye ait olduğu empoze edilmeye çalışılıyor. Görüştüğüm emniyet yetkililerinden Ülkü Ocakları konusunda daha dikkatli olmalarını rica ettim" dedi. Kenan Mak'ın öldürülmesi Algan Hacaloğlu tarafından TBMM'nin 5 Mayıs günü yapılan oturumunda gündeme getirildi.

Saldırıda yaralanan öğrencilerden Mustafa Orhan, daha sonra yaptığı açıklamada, olaydan bir hafta önce MHP'li Abdullah Ayan'la kantinde tartıştığını, Ayan'ın arkadaşlarına hedef göstererek, "işte sorun çıkaran bunlar" dediğini belirtti. Orhan, "Ülkücülerden Abdullah Ayan, Kürşat Şahin ve Fahrettin Tunç sürekli demokrat öğrencilere saldırıyor. Okul idaresinin buna sessiz kalması ve belli yerlerden aldığı destekle ülkücüler daha da azgınlıyordu. Bu olaydan bir süre önce Galip adlı ülkücü öğrencinin devrimci demokrat öğrencilere silah çekerek tehdit etmesi olacakların sinyallerini veriyordu."

6 1997 yılında, Burhan Kılavuz adlı öğrencinin saldırıya uğraması üzerine 20 Kasım 1997 tarihinde 39 öğrencinin "MHP'lilerin tehdit ve cinsel tacizine uğradıkları, can güvenliklerinin olmadığı" için İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesi dekanlıklarına başvurdukları ortaya çıktı. Öğrenciler başvurularında, saldırıları MHP'li öğrenciler Fahrettin Tunç, Abdullah Ayan, Soner Gökgül, Kürşat Şahin ve Bülent Esabil Bilir'in yönlendirdiğini vurguladılar. Eğitim Bilimleri Fakültesi bünyesinde Prof. Dr. Kadir Karkın, Dr. Kadri Serengil ve Hikmet Bayram ve Yrd. Doç. Salih Tekkol'dan oluşan bir komisyon kuruldu. Gökgül, Şahin, Ayan ve Tunç komisyona verdikleri ifadelerde, tüm iddiaları reddettiler. 7 Ocak günü dekanlığa sunulan komisyon raporunda "Dinlenen 22 öğrencinin tümü okulda can güvenliğinin sağlandığını, öğrenim özgürlüğünün engellenmediğini, belirtmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki şikayetçilerle şikayet edilenler birer grup oluşturmuştur. Şikayetçiler belirledikleri beş öğrenciyi üniversiteden uzaklaştırma niyeti taşıyor izlenimi vermektedir. Kurulumuz üniversite içindeki gözlemlerinde baskıcı, taciz ve tehdit edici davranışlara rastlamamıştır. Bir kerelik hiç kimseye ceza verilmemesi, daha sonra şikayet edilen öğrenciler olduğunda gerekli disiplin işlemlerinin yapılması kanaatindeyiz."

dedi. Orhan, saldırıyı şöyle anlattı:

“Ülkü Ocağının önünden geçerken yolumuz kesildi. Yaşanan sözlü sataşmalardan sonra 30-40 kişinin sopalı saldırısına uğradık. Hastaneye kaldırılırken Kenan yolda öldü. Daha sonra gözaltına alınarak 4 gün boyunca hücrede tutuldum. Mahkemede olaya karışanların isimlerini vermeme rağmen, biri hariç hepsi bırakıldı. Oysa olay planlı ve birçok ülkücü, saldırıda yer aldı.”

Bolu Emniyet Müdürü Uğur Gür 5 Mayıs günü yaptığı yazılı açıklamada, Kenan Mak'ı, Soner Gökgül adlı kişinin öldürdüğünün belirlendiğini kaydetti. Serdar Koçyiğit ve Ferit Öncel adlı kişilerin de olay yerinde bıçakla yakalandığını ifade eden Uğur Gür'ün verdiği bilgiye göre, Ülkü Ocağı binasından çıkan saldırganlar, daha sonra yine aynı yere kaçtılar.

Uğur Gür, Ülkü Ocağı Dergi Temsilciliği binasında yapılan aramada bir makas, bir “kelebek” olarak bilinen bıçak, bir komando bıçağı ve olay sırasında yakalanan Erkan Altun'un üzerinde bulunan kan bulaşmış gömleğin ele geçirildiğini ifade etti. Kenan Mak cinayetinin görüldüğüne de değinen Gür, “Bu görüntülerin incelenmesi ve sorgulamalar sonucu Kenan Mak ve kavgada yaralanan Mustafa Orhan ile Ülkü Ocağı Dergi Temsilciliğinden çıkan Fahrettin Tunç, Abdullah Ayan ile Kürşat Şahin arasında el kol hareketleri ve küfürleşmeler sonucu başlayan kavgaya Serdar Koçyiğit (Kenan Mak'ı hastaneye kaldıran SES üyesi), Ferit Öncel ve Sezai Koçyiğit isimli şahısların katıldıkları olayı, Ülkü Ocağı Dergi Temsilciliğinden gören kişilerin de aşağıya inerek kavgaya dahil olmaları üzerine kavganın sırasında sanıklardan Soner Gökgül tarafından Kenan Mak'ın bıçaklandığı, Mak'ın yaralı olarak kaldırıldığı devlet hastanesinde hayatını kaybettiği tespit edilmiştir” dedi.

Gözaltına alınan 21 kişiden, Mak'ı öldürdüğünü kabul eden Soner Gökgül 6 Mayıs günü tutuklandı, Mak'a yardım etmeye çalışan Serdar Koçyiğit, Ferit Öncel ve Sezai Koçyiğit'in yanı sıra Özay Gündüz, Hüseyin Aktekinoglu, Erkan Altun ve Fazıl Ali Merdanov, DGM Savcılığı tarafından serbest bırakıldı. DGM Savcılığı Mustafa Orhan ile Soner Gökgül, Fatih Yıldırım, Resul Güven (Eğitim Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı), Kürşat Şahin, Bülent Eken, Abdullah Ayan, Tuncay Yılmaz, Mustafa Emin Yardak, Kürşat Duygulu, Erhan Bayram, Serkan Karadeniz, Galip Ayyıldız ve Fahrettin Tunç'u ise tutuklanmaları istemiyle DGM yedek hakim-

liğine sevketti. Bu kişiler de hakimlik tarafından serbest bırakıldı. MHP'lilerin avukatı Şevket Can Özbay, DGM Savcılığının görevsizlik kararı vererek dosyayı Bolu Cumhuriyet Savcılığına gönderdiğini söyledi.

Olay nedeniyle Haziran ayında 21 kişi hakkında dava açıldı. Bolu Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, Soner Gökgül (17) hakkında “kasten adam öldürmek” iddiasıyla 24 yıla 30 yıl arasında hapis cezası istendi. Kenan Mak'ın da kavga sırasında bıçak kullanıldığı öne sürülen iddianamede, tutuksuz yargılanan 16 MHP'linin (Fahrettin Tunç, Abdullah Ayan, Kürşat Şahin, Galip Ayyıldız, Fatih Yıldırım, Resul Güven, Bülent Eken, Tuncay Yılmaz, Mustafa Emin Yardak, Kürşat Duygulu, Erhan Bayram, Serkan Karadeniz, Erkan Altun, Özay Gündüz, Hüseyin Aktekinoglu, Fazıl Ali Merdanov) “kavgaya karıştıkları” iddiasıyla 6 ayla 6 yıl 6 ay arasında hapis cezasına mahkum edilmesi istendi. İddianamede, olay sırasında Kenan Mak'ın yanında bulunan arkadaşı Mustafa Orhan ve Serdar Koçyiğit ile Kenan Mak'ı hastaneye kaldıran Sezai Koçyiğit ve Ferit Öncel'in aynı iddiayla cezalandırılması istendi.

Ancak, dava başlamadan önce Bolu Ağır Ceza Mahkemesinin başvurusu üzerine Yargıtay, “güvenlik” nedeniyle davanın İzmir'de görülmesine karar verdi. Dava, İzmir 4. Ağır Ceza Mahkemesinde 13 Ağustos günü başladı. Davanın tek tutuklu sanığı Soner Gökgül ile tutuksuz yargılanan diğer MHP'li sanıklar duruşmaya katılmadı. Duruşma başlarken ÇHD İzmir Şube Başkanı Avukat Nedim Değirmenci, İzmir Barosuna bağlı 105 avukatın müdahil olacağını belirterek, avukatların listesini mahkemeye sundu. Aralarında ÇHD Genel Başkanı Aydın Erdoğan'ın da bulunduğu 20 avukat ise duruşma salonunda hazır bulundu.⁷

Mustafa Orhan, olay günü kalabalık bir grubun Kenan Mak ile kendisine saldırdığını, kendisinin de korunmak için üzerinde bulunan makası çıkardığını söyledi. Mustafa Orhan, bayıldığı için Kenan Mak'ı kimin öldürdüğünü görmediğini de ekledi. Sanıklar Serdar Koçyiğit, Sezai Koçyiğit ve Ferit Öncel ise, herhangi bir siyasi görüşlerinin bulunmadığını, kavgayı ayırmak için müdahale ettiklerini, Kenan Mak'ı ya da diğer sanıkları tanımadıklarını bildirdiler.

Duruşmada söz alan Avukat Erdoğan, saldırının “ırkçı ve faşist bir rejim kurmak isteyen bir faşist örgüt tarafından gerçekleştirildiğini” belirtti. Erdoğan, mahkemenin

⁷ ÇHD ve İHD İzmir şubelerinin yaptığı çağrı üzerine çok sayıda kişinin adliye önünde toplanması nedeniyle İzmir Cumhuriyet Savcılığı, ÇHD İzmir Şube Başkanı Avukat Nedim Değirmenci, İHD Şube Başkanı Avukat Ercan Demir, EMEP İzmir İl Başkanı Haydar Cenan, EMEP İzmir İl Yönetim Kurulu Üyesi Server Altun, ÖDP İzmir İl Başkanı Cemal Çakıcı, il yönetim kurulu üyesi Ayhan Özkaya, HADEP İzmir İl Sekreter Yardımcısı Necla Şengül, HADEP İzmir İl Yönetim Kurulu üyesi Ahmet Timurtaş, Narlıdere İlçe Başkanı Niyazi İletilmiş, Hacay Yılmaz, Cezmi Yalçınkaya, Tüm Maliye-Sen Yönetim Kurulu üyesi Ramis Sağlam ve Ecevit Piroğlu hakkında 1999 yılında “izin-siz gösteri düzenledikleri” iddiasıyla dava açıldı.

görevsizlik kararı vermesini ve dosyayı Ankara DGM'ye göndermesini istedi. Soner Gökgül, 11 Eylül günü yapılan duruşmaya da getirilmedi. Mahkeme, MHP'li sanıklar hakkında "ifadeleri alındıktan sonra kaldırılması" kaydıyla giyabi tutuklama kararı verdi.⁸

Haklarında giyabi tutuklama kararı çıkarılan tutuksuz sanıkların ifadesi daha sonra Bolu Ağır Ceza Mahkemesinde alındı. Sanıklar, ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı.

Soner Gökgül, 9 Ekim, 9 Kasım ve 7 Aralık günleri yapılan duruşmalara da getirilmedi. 7 Aralık günü yapılan duruşmada, İzmir 4. Ağır Ceza Mahkemesi, Gökgül'ün hangi cezaevinde olduğunun belirlenmesi için Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne yazı yazılmasına karar verdi.

Protesto Gösterileri

Kenan Mak'ın öldürülmesi birçok kentte düzenlenen gösterilerle protesto edildi. Bu gösterilerde de MHP'lilerin saldırıları yaşandı.

5 Mayıs günü İstanbul Üniversitesinde 1.500 kadar öğrenci bir gösteri düzenledi. Gösterinin ardından üniversiteye giren öğrenciler fakülte önündeki Kaptan-ı Derya Camiinin bahçesinde toplanan 30 MHP'linin sırtlı saldırısına uğradı. Öğrencilerin sığındığı Esnaf Hastanesini de taşa tutan MHP'liler, kendilerine engel olmaya çalışan hastane personelinden Erdiñ Selvin'i başından yaraladı, Cem Bayrak adlı öğrenciyi de bıçakla yaraladılar.

Aynı gün Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsünde 300 kadar öğrencinin düzenlediği gösteri de olaylı geçti. Saldırı üzerine sol görüşlü öğrenciler okullara sığırmıken, MHP'liler Hukuk Fakültesinin camlarına ateş ettiler. Bu arada MHP'lilerin "reisleri" olduğu ileri sürülen 3-4 kişi okula gelerek polislerle görüştüler. Gelenlerin üzerinde silah olduğu iddia edildi. Saat 17.40'da okuldan çıkan sol görüşlü öğrenciler, Mithatpaşa köprüsüne kadar, polis denetiminde yürüdü. Polisler, sol görüşlü öğrencilerden İlhan Türk, Olcay Kaya, Nurhayat Altaca ve Nurdan Bayşahan'ı gözaltına aldı.

5 Mayıs günü Diyarbakır Dicle Üniversitesi Fen Fakültesinin bahçesinde gerçekleştirilen gösterinin ardından polisler tarafından düzenlenen ev baskınlarında en az 120 öğrenci gözaltına alındı.

11 Mayıs günü Ankara Kızılay'da EMEP, ÖDP, HADEP, SİP ve DBP tarafından yapılması planlanan basın açıklaması polisler tarafından engellendi. Kızılay Meydanı'nda

yoğun önlem alan polisler, basın açıklamasıyla ilgisi olmayan grupları bile dağıttı. Polisler, aralarında ÖDP Parti Meclisi Üyesi gazeteci Temel Demire'ın de bulunduğu yaklaşık 60 kişiyi gözaltına aldı.

42) Bilal Vural, İstanbul-04.05.1998

43) Hakim Atik, İstanbul-18.05.1998

4 Mayıs günü İstanbul Seyrantepe'de MHP'lilerin saldırısına uğrayan HADEP üyesi Bilal Vural (20) adlı genç bıçak ve silahla öldürüldü. Olayda yaralanan Hakim Atik (25) de kaldırıldığı hastanede öldü. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti:

İstanbul'un Seyrantepe mahallesinde bir konfeksiyon atölyesinde çalışan Bilal Vural, Refik Turaman (15) ve Suna Yakışan'ın yolu, daha önce çıkan olaylar nedeniyle kapatılan Seyrantepe Ülkü Ocağı önünde, kimliği belirlenemeyen iki kişi tarafından kesildi. Bu kişiler, Bilal Vural ve arkadaşlarına bıçaklarla saldırdı. Bu sırada kaçmayı başaran Suna Yakışan, yakınlardaki bir kahvehanede bulunanlardan yardım istedi. Bunun üzerine Hakim Atik ve ağabeyi Adil Atik'in olay yerine gelmesiyle birlikte saldırganlar, bir inşaatın bekçi kulübesine sakladıkları tabanca ve pompalı tüfekte ateş açtılar. Bilal Vural kaldırıldığı hastanede öldü, yaralanan Hakim Atik de 18 Mayıs günü hastanede öldü.

Bilal Vural'ın vücudunda mermi yaraları bulunduğu, iki pompalı tüfek mermisinin de karnından girip sırtından çıktığı belirlendi. Yakınları, Bilal Vural'ın daha önce bir kaç kez Seyrantepe Ülkü Ocağına götürülerek dövüldüğünü ve tehdit edildiğini bildirdiler. Saldırığı gerçekleştirdikleri öne sürülen Doğan Çakmak ve Murat Çap adlı kişiler, olaydan kısa bir süre sonra bir tabanca, bir pompalı tüfek ve bir bıçakla gözaltına alındı.

Suna Yakışan adlı kişinin olay akşamı, Sanayi mahallesi Karakolunda verdiği ifadede, kendilerine saldıran kişileri tanıdığını ve MHP'li olduklarını söylediği öğrenildi. Saldırıdan yara almadan kurtulan Adil Atik ise olayı şöyle anlattı: "Kahvede oturuyordum. Suna yanımıza geldi. Üzerindeki mont yırtılmıştı. Yardım istedi. Ben ve kardeşim Hakim olay yerine gittik. Müdahale ettik, çocukları ellerinden aldık. Ancak kısa bir süre sonra yeniden saldırdılar. Saldırganlardan biri Hakim'in üstüne atladı. O sırada diğer kişi de elindeki silahla ateş etti. Kardeşim 'yandım abi yardım et' diye bağırdı. Saldırganlar birkaç el daha ateş ettiler. Kurşunları bitince kaçtılar. Bu kişilerin Pazar Sokağı denilen yerde bulunan arazinin bekçiliğini yaptıklarını öğrendik."

⁸ Soner Gökgül, ilk kez 6 Ocak 1999 tarihinde duruşmaya getirildi. Gökgül, Kenan Mak'ın kendisine saldırdığını ve Mak'ı kavga sırasında elinden aldığı bıçakla öldürdüğünü iddia etti. Dava 8 Eylül 1999 tarihinde sonuçlandı. Soner Gökgül, 15 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Tutuksuz yargılanan MHP'lilere ise 3 ayla 6 ay arasında değişen hapis cezaları verildi. Bu cezalar paraya çevrilerek ertelendi. Mustafa Orhan'a verilen 25 gün hapis cezası da paraya çevrilerek ertelendi. Serdar Koçyiğit, Sezai Koçyiğit ile Ferit Öncel ise beraat etti.

Bilal Vural'ın ablası Birsen Vural ise, kardeşinin daha önce birkaç kez MHP'liler tarafından zorla Ülkü Ocağına götürüldüğünü belirterek, "Kardeşim onlardan kurtulabilmek için HADEP'li arkadaşlarıyla dolaşmaya başladı. Daha sonra Ülkü Ocağına mensup bazı kişiler onu öldürmekle tehdit ettiler" dedi.

Daha sonra yapılan araştırmada, saldırıda kullanılan pompalı tüfeğin Sanayi Mahallesi Ülkü Ocağı Temsilciliği Başkanı Nafiz Başaran'a ait olduğu ortaya çıktı. Saldırıda hemen sonra Sanayi Mahallesi Karakoluna giden Başaran'ın, kendisine ait olan pompalı tüfeğin kısa bir süre önce çalındığını iddia ettiği öğrenildi. Başaran'ın ifade verdikten sonra tüfeğini alarak karakoldan ayrıldığı belirtildi.

Bilal Vural için düzenlenmek istenen cenaze töreni polisler tarafından engellendi. 6 Mayıs günü cenazeyi almak için Adli Tıp Kurumu Morguna gelen Bilal Vural'ın yakınlarını "cenazenin tören yapılmadan Elazığ'a gönderilmesi için ikna eden" polislerin, HADEP İstanbul İl Örgütü yöneticileri ile İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin'i tehdit ettikleri bildirildi.

Hakim Atik'in cenaze töreni de aynı biçimde polisler tarafından engellendi. Hastane morgundan alınarak otopsi için Adli Tıp Kurumu Morguna götürülen cenazeyi almak amacıyla morg önünde bekleyen Atik'in yakınları, HADEP yönetici ve üyeleri tartaklanarak gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında UBA muhabiri İbrahim Güneş'in de bulunduğu öğrenildi. Güneş kısa süre sonra serbest bırakıldı. Hakim Atik, çok sayıda kişinin katıldığı bir törenle toprağa verildi.

Olaydan sonra tutuklanan Murat Çap (17) ve Doğan Çakmak (18) adlı kişiler hakkında İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından Temmuz ayı sonunda dava açıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcısı Fazlı Boztepe tarafından hazırlanan iddianamede, "Vural ve Atik'in, sanıklardan haraç istediğini ve küftüğü, bunun üzerine çıkan kavga da öldürüldükleri" iddia edildi. İddianamede, Doğan Çakmak hakkında TCY'nin 450/5. maddesi uyarınca ölüm, Murat Çap hakkında ise TCY'nin 464. maddesi uyarınca 2 yıla 5 yıl arasında hapis cezası istendi.

Dava 18 Ağustos günü İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada ifade veren Murat Çap, olay günü babaları Mustafa Çakmak ile Ahmet Çap'a ait inşaata gelen 10 kişinin kendilerini dövdüğünü, bunun üzerine işyerinde bulunan pompalı tüfeği eline aldığını, ancak ateş etmediğini; Doğan Çakmak'ın ise tabancayla ateş ettiğini söyledi. Doğan Çakmak da Murat Çap'ın ifadesini doğruladı. Olay sırasında Bilal Vural'ın yanında bulunan Refik Turaman ise, sanıkların kendilerine sataştığını ve tokatladığını söyledi. Refik Turaman, tartışmanın büyümesi üzerine çevredeki insanların toplandığını, bu sırada Çakmak'ın tabancayla, Çap'ın da

tüfekle ateş ettiğini söyledi. Müdahil avukat Fatma Karakaş ise, savcılığın Bilal Vural ve Hakim Atik hakkındaki ayrıntılı otopsi raporları ve mermilerin balistik incelemeleri gelmeden, sadece sanıkların savunmaları doğrultusunda iddianameyi hazırladığını söyledi.

16 Eylül günü yapılan duruşmadan önce, Vural ve Atik ailelerinin duruşma salonuna girmesini engelleyen polisler, kendilerine karşı çıkan Bilal Vural'ın babası Yusuf Vural, annesi Gülümser Vural, Duriye Vural ve Oktay Aşan adlı kişiyi döverek gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar iki saat sonra serbest bırakıldı.

Duriye Vural, daha sonra yaptığı açıklamada gözaltında işkence gördüğünü bildirdi. İşkence sonucu kulak zarının patladığını söyleyen Duriye Vural, "Bizi Adliye Karakoluna götürdüler. Bir polis, beni 'ağzındaki bütün dişleri sökerim' diye tehdit etti. Sonra bir bayan polis beni tuttu, O da yumruklarla kafama vurdu" dedi. Haseki Hastanesinde 'sol kulak zarında yırtık' teşhisi konulan ve SSK Okmeydanı Hastanesine sevk edilen Duriye Vural'a üç aylık rapor verildi. Duriye Vural, polisler hakkında 17 Eylül günü suç duyurusunda bulundu.

Olay sırasında Bilal Vural'ın yanında bulunan Suna Yakışan duruşmada verdiği ifadede sanıkları teşhis etti. Yakışan, Bilal Vural ve Refik Turaman ile eve gittiklerini belirterek, "Yoldan geçerken orada bulunan ufak bir kulübeden sanık Doğan Çakmak çıktı. Kendisi yanıma gelerek Refik Turaman'ın yüzüne yumruk attı. Bunun üzerine Refik bana ilerideki kahvede bulunan amcasının oğlu Adil Atik'i çağırmanı söyledi. Refik ile Bilal orada kaldılar. Ben Hakim Atik'i tanımıyorum. Yumruklama olayı olduğu sırada Hakim Atik orada yoktu. Kahveye gittim. Adil Atik'i çağırdım. Olay yerine yaklaştığımda silah sesleri duydum. Murat Çap'ın elinde pompalı av tüfeği gördüm. Diğer sanığın elinde de tabanca vardı. Hakim Atik'in vurulma anını görmedim" dedi. Yakışan, hakimın savcılıkta ve poliste verdiği ifadeleri hatırlatması üzerine, "Sanıkların hiçbir şekilde Refik ve Bilal'a lafla sataştıklarım duymadım. Birden saldırdılar. Polisteki ve savcılıktaki ifadelerim doğru değildir" dedi.

20 Kasım günü yapılan duruşmada da Hakim Atik'i olaydan önce tıraş eden berber Mehmet Tümbaş sanıklardan Doğan Çakmak'ı silah kullanırken gördüğünü söyledi. Tanık Gökmen Altınok da Doğan Çakmak'ın silahla ateş ettiğini gördüğünü belirterek, "Suna adlı bir kız bizi 'Refik ile Bilal'e saldırdılar' diyerek çağırdı ben de olay yerine gittim" dedi. Sanıkların kendisini de yumrukladığını belirten Altınok, bu sırada Doğan Çakmak'ın silahla ateş ettiğini söyledi. Diğer sanık Murat Çap'ın elinde pompalı tüfek olduğunu kaydeden Altınok, "Murat sadece bana yumruk attı. Elinde bir tüfek vardı ama kullanmadı ve yazıhane olarak kullanılan kulübenin içerisine attı" dedi. Müdahil avukatlardan Eren Keskin ise, davanın

siyasi olduğunu vurguladı ve "Olay sıradan bir cinayet davası gibi görülüyor ama dava politik bir cinayettir. Maktüller Kürt, sanıklar ise Ülkü Ocaklarına mensup kişilerdir. Yine davanın politik olması nedeniyle birçok tanık korkuyor" dedi.

1 Şubat 1999 tarihinde sonuçlanan davada, Doğan Çakmak önce ölüm cezasına mahkum edildi. Ceza daha sonra 25 yıl hapis ve 1 milyon 500 bin lira para cezasına çevrildi. Murat Çap'a ise 1 yıl 8 ay hapis cezası verildi.

44) Hidayet Avcı, Van Erciş-25.05.1998

Van'ın Erciş ilçesi Ticaret Meslek Lisesi öğrencisi Hidayet Avcı (15), 25 Mayıs günü Ülkü Ocakları Derneği üyesi Fatih Dikici adlı öğrencinin silahlı saldırısı sonucu öldü. Fatih Dikici daha sonra tutuklandı. Fatih Dikici'nin, Hidayet Avcı'yı "Türk bayrağına hakaret ettiği" gerekçesiyle öldürdüğünü söylediği öne sürüldü. Hidayet Avcı'nın babası Kemal Avcı ise savcılığına başvurarak cinayetin aynı okulda öğretmenlik yapan Faruk Abak'ın kışkırtmasıyla gerçekleştiğini iddia etti. Avcı'nın kardeşi Cevat Avcı'nın Demokratik Halk Partisi Erciş İlçe Yönetim Kurulu üyesi olduğu öğrenildi.

45) Kadir Yıldız, Ankara-02.06.1998

Enerji-Yapı Yol Sen Ankara 2 Nolu Şube üyesi Kadir Yıldız (49) adlı makine mühendisi, 2 Haziran gecesi Ankara Batıkent'te MHP'li olduğu ileri sürülen kişiler tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Kadir Yıldız'ın gece geç saatlerde Batıkent Çağdaş Yapı Kooperatifi İlk Yerleşim mahallesinde bulunan evinin yakınında bir arkadaşıyla birlikte bıçaklı saldırıya uğradığı bildirildi. Saldırganların, "Komünist köpekler" ve "Komünistleri yaşatmayız" dedikleri öğrenildi.

46) Zekai Torun, Van-25.05.1998

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi öğrencisi Zekai Torun'un (20) cesedi 21 Aralık günü üniversite kampüsünde bulundu. Polis yetkilileri, Zekai Torun'un başka bir yerde öldürüldükten sonra cesedin kampüse bırakıldığının tahmin edildiğini bildirdiler. Otopsi sonucunda Zekai Torun'un, 18 ya da 19 Aralık günü öldürüldüğü belirlendi. Daha sonra Zekai Torun'u "oruç tartışması" nedeniyle öldürdüğü iddia edilen arkadaşı Harun Bağlı gözaltına alındı. Torun ve Bağlı'nın sağ görüşlü oldukları bildirildi.

Erdal Yıldırım davası

29 Ağustos 1997 tarihinde Ankara'nın Keçiören ilçesi Kalaba mahallesindeki Halkevi önünde, MHP'liler tarafından öldürülen (30 Ağustos 1995) Erdal Yıldırım'ı anmak için toplanan gruba ateş açarak Fatih Gültekin adlı genci yaralayan Keçiören Belediyesi Zabıta Müdürü

Murat Balçık ile saldırıya uğrayanlar hakkında açılan dava, 1998 yılında da sürdü. Davada, Murat Balçık "silahla yaralama" suçundan 3 yıl 6 ay 8 ay arasında hapis, Erdal Yıldırım'ın kardeşi ve Halkevi Başkanı Hasan Yıldırım, "olayı kışkırttığı" iddiasıyla 5 ay 1 yıl 6 ay arasında hapis cezası istemiyle yargılanıyor. Halkevi üyeleri Fatih Gültekin, Hülya Bakın, Cihan Garip ve Tiber Sadık Altın hakkında da 2 ay 6 ay arasında hapis cezası isteniyor.

Ankara 15. Asliye Ceza Mahkemesinde 25 Şubat günü yapılan duruşmaya, 100 kadar MHP'li katıldı. Bazıları silah taşıyan MHP'liler, Halkevi üyelerine sataştılar. Duruşmadan sonra toplu halde adliyeden ayrılan MHP'liler sloganlar atarak gösteri yaptılar. Halkevi üyelerinin de slogan atarak karşılık vermesi üzerine gerginlik yaşandı.

6 Mayıs günü yapılan duruşmada Keçiören İlçe İdare Kurulunun Balçık hakkında "men-i muhakeme" kararı verdiği açıklandı. Ankara Bölge İdare Mahkemesi ise, Haziran ayında men-i muhakeme kararını iptal etti.⁹ 24 Eylül günü yapılan duruşmada ise, "İlçe İdare Kurulu'nun Balçık hakkındaki men-i muhakeme kararı verdiği dosyanın, 6136 sayılı Ateşli Silahlar Yasasına muhalefet suçunu kapsamadığı" gerekçesiyle yeniden Keçiören Kaymakamlığına gönderilmesine karar verildi. Bu nedenle yargılama yeniden durduruldu. Dava halen sürüyor.

Keçiören'de yaşanan diğer bazı olaylardan örnekler şöyle: Keçiören Belediyesi çalışanı Özkan Deliktaş, 22 Ocak günü Keçiören Belediye Başkanı Turgut Altınok'un "A Takımı" olarak bilinen silahlı grubunun saldırısına uğradı. Özkan Deliktaş, 1994 yılından bu yana "A Takımı"nın saldırılarına maruz kaldığını, savcılığa suç duyurusunda bulunmasına rağmen bir sonuç alamadığını söyledi. Saldırıları üzerine polise şikayet için karakola gittiğini, fakat burada da işkence gördüğünü ifade eden Deliktaş, "A Takımı" elemanlarının kendisini polislin yanında da tehdit ettiğini belirtti.

Keçiören Belediyesine ait Kasalar semtindeki bir bina, 22 Mart gecesi silahlı kişiler tarafından basıldı. Saat 23.00 sıralarında meydana gelen olayda bina kurşunlandı, eşyalar dağıtıldı ve telefonlar kesildi. Binanın terkedildiği ancak, Tüm Bel Sen üyesi 10 belediye çalışanının yaklaşık 2 aydır bu binada görevlendirildiği bildirildi. Odaları tahrip edilen belediye çalışanları, cam ve duvarlardaki kurşun izlerini tespit ederek polise haber verdiklerini belirttiler. Belediye çalışanları, polisler olay yerine gelmeden önce, Keçiören Belediyesi İdari İşler Müdürü Ziya Akkuzu'nun talimatıyla kurşun deliklerinin boyayla kapatıldığını ve üzerinde delik olan camın da değiştirdi-

⁹ Fatih Gültekin, 13 Ağustos günü Keçiören İlçe İdare Kurulu Başkanı ve Keçiören Kaymakamı Erdoğan Gürbüz ile üyeler Gülşen Erdem, Necip Yardımcı, Eşref Albayrak ve Yılmaz Korkmaz hakkında "görevlerini kötüye kullanarak adli makamları yanılttıkları" gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu.

ildiğini ancak polis bu durumu tespit ederek tutanağa geçtiğini kaydettiler.

Erdal Yıldırım'ın ailesinin yaşadığı ev, 22 Ağustos gecesi MHP'lilerin silahlı saldırısına uğradı. 7-8 arabalık bir konvoyla Ovacık mahallesinde sloganlar atarak gezen MHP'liler, Erdal Yıldırım'ın ailesinin evinin önünde "Komünistler sizi burada yaşatmayacağız" diyerek bir kaç el ateş ettiler. Yıldırım'ın yakınlarının ruhsatlı silahlarıyla karşılık vermesi üzerine saldırganlar uzaklaştı. Olay üzerine Esertepe Karakoluna başvuran Yıldırım ailesinin şikayet dilekçesi kabul edilmedi. Olay nedeniyle 25 Ağustos günü protesto gösterisi düzenlendi.

Erdal Yıldırım öldürülmesinin 3. yıl dönümünde, mezarı başında anıldı. Mezarlık ziyareti için öğle saatlerinde hareket eden araç konvoyunun öne, Demetevler yakınlarında bir grup MHP'li tarafından kesildi. Bunun üzerine otobüslerden inenlerle MHP'liler arasında kısa bir taşlı çatışma yaşandı. Olay nedeniyle aynı gece gözaltına alınan Hasan Yıldırım, Fidan Yıldırım, Yeter Yıldırım ve Binali Yıldırım daha sonra serbest bırakıldı.

Ankara Keçiören Kalaba Halkevi, 3 Aralık gecesi kimliği belirsiz kişiler tarafından kurşunlandı. Galatasaray ile Juventus maçının bitiminden sonra Halkevinin önüne gelen silahlı kişiler, binayı kurşunladıktan sonra kaçtılar.

Diğer Saldırıları, Öğrenci Olayları

23 Ocak günü Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi kantininde Taylan Saygılı ve Taylan Soylu adlı sol görüşlü öğrenciler, Sedat Tozlu ve soyadları öğrenilemeyen Altay, Özay ve Aydın adlı MHP yanlısı öğrenciler tarafından tehdit edildi. Sol görüşlü öğrencilerin, MHP'lilerin elindeki satırı almasından sonra okul bahçesinde toplanan bir grup MHP'li havaya ateş açtı.

Saldırının ardından okulunun içinde mahsur kalan yaklaşık 300 öğrenci polisler tarafından gözaltına alınmak istendi, ancak Eğitim Fakültesi Dekanı, polislerin okula girmesine izin vermedi. Polisler bunun üzerine okulu kuşattılar. İHD, HADEP, ÖDP, ÇHD ve SES'ten oluşan heyetin girişimleri sonucunda, 300 öğrenci dışarı çıktı. Heyetle birlikte Kızılay yönünde yürüyen öğrenciler, bu kez 9-10 kişilik bir grubunun silahlı saldırısına uğradı.

Heyette bulunan SES yöneticisi Veli Büyüksahin, silahlı saldırıda bulunanların fakülte öğrencileri olduğunu belirterek, "Üzerimize hedef gözeterek ateş ediyorlardı. Arkada polisler önde silahlı saldırganlar vardı. Öğrenciler bu saldırganların üzerine yürümeye başlayınca öğrencilerin güvenliğini sağlamakla görevli polisler öğrencilere saldırmaya başladı" dedi.

Ankara Bahçelievler 16. sokakta bulunan bir pide fırınına 20 Şubat günü sabah saatlerinde gelen bir grup MHP'li, fırının sahibi Rifat Aslan'ı döverek yaraladı. Fırının alt

bölümüne indirilerek dövülen Rifat Aslan'ın haraç vermesi ve Ülkü Ocaklarının yayınları satın alması için bir süredir zorlandığı bildirildi.

İstanbul Gaziosmanpaşa Kazım Karabekir mahallesinde Halil Demir (19) ve Vehbi Demir (15) adlı gençlere 28 Şubat günü Ülkü Ocaklarında copla işkence yapıldı. İşkence sonrasında 10 ve 5 günlük 'iş göremez' rapuru alan gençler, İşçi Partisi İstanbul İl Örgütünde 3 Mart günü yapılan toplantıda yaşadıklarını anlattılar. Halil Demir "28 Şubat günü mahallede bir kavga çıktı. Ertesi gün 'Sizi reis çağırıyor' dediler. Biz gitmek istemedik, ancak daha sonra 'Sizi barıştıracaklar' denilince çalıştığımız terlikçi atölyesinin sahibi gitmemiz için aracı oldu ve birlikte ocağa gittik. Atölyenin sahibini gönderip bizi ufak bir odaya aldılar. Gözlerimizi ülkücü bayrağıyla bağlayarak copla dövmeğe başladılar. Beş kişi bir buçuk saat boyunca sırayla dövdü ve falakaya attı. Beni beşinci kattan aşağı atmakla tehdit ettiler" dedi.

Halil Demir, aynı gün raporlarıyla birlikte Küçükköy Merkez Karakoluna şikayet başvurusunda bulduklarını ancak, Ülkü Ocaklarına yönelik herhangi bir takibat yapılmadığını savundu.

Trakya Üniversitesi Selimiye Öğrenci Yurdunda 11 Mart günü akşam saatlerinde MHP'lilerin saldırısına uğrayan 37 öğrenci yaralandı. 12 Mart günü akşam saatlerinde de üniversite kampüsünde sol ve sağ görüşlü öğrenciler arasında çatışma çıktı. Çatışmada 4 MHP'li yaralandı, sivil polisler tarafından sopayla dövülen Serkan Keskin adlı sol görüşlü öğrenci de başından yaralandı. Sol görüşlü öğrencilerden Yalçın Demirpolat, yaklaşık 45 dakika süren olay sırasında hiçbir yetkilinin olay yerine gelmediğini belirtti ve "Camlar kırıldı, dört el de ateş edildi. Saldırı bitip ülkücüler kaçtıktan sonra polis ve yurt görevlileri geldi. Kantinde yaklaşık 50 kişi kalmıştık ve hemen hepimiz yaralıydık. Bizi alıp hastaneye götürdüler. Saat 22.00'den sabaha kadar hastanede tutulduk. Sabah da karakola götürüldük. Burada 36 saat tutulduk. Gözaltında olup olmadığımızı sorunca yanıt vermiyorlardı. 36 saatin sonunda karakoldan çıkıp savcılığa gittik. Amacımız suç duyurusunda bulunmaktı. Ama orada ifadelerimizi almak istediler. Sonradan yurt müdürünün hakkımızda 'kamu malına zarar vermek'ten suç duyurusunda bulunduğunu öğrendik. Beş saat savcılıkta ifade verdikten sonra serbest kaldık" dedi.

Hacettepe Üniversitesi Merkez Kampüsü Öğrenci Yurdunda 11 Mart günü saat 22.30 sıralarında bir grup MHP'linin sol görüşlü 2 öğrenciye saldırmasının ardından, iki grup arasında kavga çıktı. Kavga 2 MHP'li ve 4 sol görüşlü öğrenci yaralandı. Kavga sırasında kendilerini bir odaya kilitleyen 16 öğrenci polisler tarafından gözaltına alındı.

İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat fakülteleri derslik-

lerinin bulunduğu koridorda 23 Mart günü MHP'lilerin saldırısına uğrayan Öznur Sevdiren, Yücel Hekimoğlu, Güldam Şam ve Kurtuluş Yirdem adlı sol görüşlü öğrenciler yaralandı. Daha sonra polis denetiminde kampüs dışına çıkan 50 kadar MHP'li, Fatma Şimşek adlı öğrenciyeye saldırdı. Şimşek'in, kafasının ve sol kolunun iki yerden kırıldığı bildirildi.

24 Mart günü çıkan taşlı-sopalı kavgada ise 8'i sol görüşlü, 4'ü MHP'li toplam 12 öğrenciyeye 7 polis memuru çeşitli yerlerinden yaralandı. Kavgadan sonra sol görüşlü 9 öğrenciyeye gözaltına alındı. Olaylar sırasında, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 5 Aralık 1996 tarihinde sol görüşlü 3 öğrencinin silahla yaralanması olayı nedeniyle yargılanan Zafer Özbek'in, MHP'li gruba önderlik ettiği belirlendi. Kavgadan sonra Zafer Özbek'in yaptığı açıklama sırasında, MHP'liler, Kanal E muhabiri Ebru Alacadağ'ı dövdüler. Gözaltına alınan öğrenciler 25 Mart günü serbest bırakıldı.

Sol görüşlü öğrenciler saldırıları protesto etmek amacıyla 25 Mart günü Hukuk ve Siyasal Bilimler fakültelerinin önünde basın açıklaması yapmak istediler. Ancak, 50 kadar MHP'li öğrencilere taş ve sopa atmaya başladı. MHP'lilerin geri çekilmesinin ardından İsmail Alkıt, Songül Çatak, Bülent Gölbaşı, Yasemin Genç, Erkan Çiftçi, Hikmet Topal ve Özlem Sallandı adlı öğrenciler polisler tarafından dövüldü, İlhan Kırmızı adlı öğrenciyeye gözaltına alındı. Çatışmalarda 4 MHP'linin ve 3 polisin yaralandığı öğrenildi. Olayların ardından Haseki Hastanesine giden yaralı öğrenciler ve duruma müdahale eden bir hekim, polis tarafından gözaltına alındı. Erkan Çiftçi'nin kafasının 9 yerden kırıldığı ve başına 30 dikiş atıldığı öğrenildi. Olaylar sırasında Hacı Murat Bedir, Ersen Geyik ve soyadları öğrenilemeyen Mustafa, Umut ve İnan adlı öğrenciler gözaltına alındı.

Polisin yanlı davranışı nedeniyle 1 Nisan günü basın açıklaması yapmak isteyen öğrencilere de müdahale eden polisler 11 öğrenciyeye gözaltına aldı. Olaylar sırasında yaralanan Songül Çatak ve Yasemin Genç adlı öğrenciler, İstanbul Valisi Kutlu Aktaş, Emniyet Müdürü Hasan Özdemir, görevli polisler ile İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi Zafer Özbek, İstanbul Ülkü Ocağı Başkanı Mehmet Bülent Karataş ve Fatih Ülkü Ocağı Başkanı hakkında suç duyurusunda bulundu.

4 Mayıs gecesi Dursun Fırat ve Murat Türkyılmaz adlı kişiler İstanbul Gaziosmanpaşa Ülkü Ocağı önünde MHP'lilerin saldırısına uğradı. Olayda Dursun Fırat, Selçuk Şenol adlı MHP'liyi silahla yaraladı. Türkyılmaz ise, MHP'liler tarafından dövüldü ve bıçaklandı.

5 Mayıs gecesi Mersin'in Tarsus ilçesine bağlı Bağlar mahallesinde bir kahvehane MHP'lilerin saldırısına uğradı. Kahvehanenin camlarını kıran ve içeri ateş eden MHP'liler, kahvehane sahibi Hacı Altun'u dövdüler.

Kürt-Kav Yönetim Kurulu üyesi gazeteci-yazar Remzi Çakın, 6 Mayıs günü İstanbul Kadıköy'de MHP'lilerin saldırısına uğradı. Remzi Çakın'a Adli Tıp Kurumundan 7 günlük rapor verildi. Remzi Çakın "Cadde üzerindeki MHP binasıyla BBP binası önünden geçtiğimiz sırada üç kişi Kürtçe türkü okumamı gerekçe göstererek bana saldırdı" dedi. Olay yerinde nokta görevi yapan polisin yardım etmediğini ifade eden Çakın, saldırıdan sonra Hasanpaşa Karakoluna gittiğini, yaralı olmasına rağmen buradaki polislerin kendisini Merkez Karakoluna gönderdiğini ifade etti.

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsünde 1 Haziran günü sınavlardan çıkan öğrenciler MHP'lilerin saldırısına uğradı. Olayda, İlker Kaplan adlı öğrenciyeye boynundan aldığı satır darbesi ile yaralandı. Kafasına da çivili sopalarla vurulan Kaplan, hastaneye kaldırıldı. 2 Haziran günü hastaneden taburcu edilen İlker Kaplan'ın da bulunduğu öğrenciler okulda basın açıklaması yaptılar. Basın açıklaması sırasında İlker Kaplan, yakınlarda bekleyen MHP'lilerin arasında bulunan Günhan Caymaz, Osman Uraz, Olcay Yılmaz, Ali Tekerek, Vedat Karabulut ile soyadları belirlenemeyen Bayram ve Tarkan adlı MHP'li öğrencileri polisler ve gazetecilere gösterdi.

Bunun üzerine MHP'li öğrenciler, polis denetiminde okuldan çıkarıldılar ancak gözaltına alınmadılar. Bu sırada Olcay Yılmaz adlı MHP'li öğrenciyeye fotoğraf çeken Cumhuriyet gazetesi muhabiri Alper Turgut'a saldırdı ve tehdit etti. Polisler ise kendilerini protesto eden sol görüşlü öğrencileri döverecek dağıttı. Polisler, Volkan Sarıbaş, Burçin Dinç ve Murat Andaç adlı sol görüşlü öğrencileri gözaltına aldı. Öğrenciler bir süre sonra serbest bırakıldı.

2 Haziran günü İstanbul Feriköy'de su dağıtımını yapan Ahmet Gürcan ve Faik Karaçöl adlı kişiler MHP'lilerin saldırısı sonucu yaralandı. Kafası kırılan ve sol gözünden aldığı darbe sonucu görme yeteneğini geçici olarak kaybeden Gürcan'ın, çene altı da tomavida ile delindi. Gürcan'ın yakınları, arabada Kürtçe kaset dinlenmesi nedeniyle MHP'lilerin Gürcan ve arkadaşlarına saldırdıklarını belirttiler. Gürcan, Feriköy Karakolunda polislerin şikayetçi olmamaları için baskı yaptığını bildirdi.

3 Haziran gecesi İstanbul Küçükçekmece'de bir kahvehaneye el bombası atıldı. Patlama sonucunda Ramazan Şahin, Kenan Şahin, Ali Kaya, Kazım Demir, Abdülkadir Laleli ve Kemal Öztürk adlı kişiler yaralandı. İlk patlamadan yaklaşık 10 dakika sonra yaralılar dışarıya taşındığı sırada, saldırganlar tarafından kahvehanenin yakınına bırakılan ikinci bir el bombası daha patladı. Olay üzerine birinin adı İsmail Yıldırım olan bazı kişiler gözaltına alındı.

8 Haziran günü Urfa'nın Birecik ilçesinde Ülkü Ocakları Başkanı Ali Yıldırım'ın da aralarında bulunduğu

MHP'lilerin saldırısına uğrayan Demo Derin ve Turabi Temur adlı öğrenciler yaralandı. 9 Haziran günü de Birecik Meslek Yüksekokulunda kavga çıktı. Kavgadan sonra Abdulkadir Gökmen, Şeymus Çubuk, Seçkin Serin, İbrahim Yılmaz, Ali Durak ve Fevzi Bayram adlı sol görüşlü öğrencileri gözaltına aldı.

10 Haziran günü İstanbul Güzeltepe mahallesine gelen MHP'liler, kendilerine karşı koymak isteyen mahalle halkından Özgür Baykal adlı kişiyi silahla yaraladılar. Baykal'ı silahla yaralayan Necati adlı MHP'li hakkında işlem yapılmadığı bildirildi.

18 Temmuz günü Samsun'da Eğitim-Sen tarafından kurulan yaz kampına MHP'liler tarafından baskın düzenlendi. Bir minibüsle Eğitim-Sen kampına gelen 20 kadar MHP'linin, kamp girişindeki sendika flamasını yırttıktan sonra öğretmenlere saldırdığı bildirildi. Saldırı sırasında çok sayıda öğretmen ve yakınları çeşitli yerlerinden yaralandı. Durumları ağır olan eski Eğitim-Sen Başkanı Bedrettin Önder ile Cemalettin Zeren, Metin Şen, Ataman Yılmaz ve ismi belirlenemeyen bir kişi hastaneye kaldırıldı. 4 kişinin tedavisi ayakta yapılırken Bedrettin Önder'in burnunun kırıldığı, ayak bileğinde çatlak olduğu ve kafasının yarıldığı belirtildi. Olaydan sonra gözaltına alınan MHP'liler "ölümcül vaka olmadığı" gerekçesiyle serbest bırakıldı.

7 Ekim günü Ege Üniversitesi Bornova kampüsünde açılan standda "Türban Neyi Örtüyor?" başlıklı kitapçığı dağıtan Deniz Top adlı öğrenci, Metin Irmak adlı İslamcı öğrenci tarafından bıçakla yaralandı. Daha sonra gözaltına alınan ve tutuklanan Metin Irmak hakkında, "adam öldürmeye teşebbüs" (TCY 448) suçlamasıyla dava açıldı. Dava, 2 Aralık günü İzmir 4. Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Irmak, sorgusunda standda bulunanların kendisine sataştığını öne sürerek "Ben de bu hakaretlere dayanamadım, tartışmaya başladık ve üzerimdeki bıçağı çekerek sağa sola salladım. Daha sonra olay yerinden ayrıldım. Ben öldürmek amacıyla bıçak çekmedim" dedi. Deniz Top ise, sanığın olay yerinden geçerken "Allahsız komünist piçler" diye küftüğünü ve masanın üzerindeki afişleri yırtmaya başladığını, kendisine müdahale edince de bıçak çektiğini söyledi. Deniz Top, "Ben de olayın büyümemesi için araya girdim, sanığı tutmaya çalıştığım sırada beni bıçakladı. Bir süre sonra yere yığıldım, sanık olay yerinden ayrılırken de bize hakeret etmeye devam etti" dedi.

Marmara Üniversitesi öğretim üyelerinden Fahri Ünal, 7 Aralık günü uğradığı silahlı saldırı sonucu yaralandı. Okulda başörtülü öğrencilerin derslere başı açık girmesini sağlamak amacıyla üniversitede kurulan komisyonun üyesi Fahri Ünal'a düzenlenen saldırı, bir hafta kadar kamuoyundan gizlendi. Üniversite yönetimi saldırıyla ilgili olarak açıklama yapmadı. Fahri Ünal ise, saldırıdan

iki gün önce takip edildiğini belirterek şunları söyledi: "Akşam saat 22.30 sularında evime döndüğüm sırada arkamdan gelen uzun boylu, zayıf, hafif sakallı, yakaları kalkık uzun palto giymiş bir genç evime birkaç metre kala arkamdan üç el ateş etti. Kurşunlardan biri sol kulağımdan girerek beynime doğru ilerlemiş. Biri sağ kulağımdan girip ensemden çıkmış. Diğer kurşun ise göğsüme isabet etti. Saldırıdan bir hafta önce okulda, Ankara'dan gelen talimat üzerine, bütün hocaların katıldığı bir toplantı düzenlendi. Bizden sınıflarımızda bulunan türbanlıların adlarını bildirmemiz istendi. Bunun pedagojiye aykırı olduğunu, öğrenciyle hocasını karşı karşıya getireceğini söyleyerek karşı çıktım. Hemen arkasından başörtülü öğrencileri ikna etmek üzere iki komisyon kuruldu. Okul yönetimi isteğim dışında beni bu komisyonda görevlendirdi. Ancak bu işe girişmeye fırsat bulamadım. Sonuçta bu saldırı oldu."

25 Aralık günü Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde okuyan Muammer Özgen adlı polis, Mehmet Tuğta adlı sol görüşlü öğrenciyi silahla yaraladı. Yanında iki kişiyle birlikte kantine giren Özgen'in, Tuğta'yı bacağından vurduğu bildirildi. Muammer Özgen'in 1998 yılında da okulda bir kişiye silah çektiği öğrenildi. Olaydan sonra okul yönetiminin Özgen hakkında soruşturma açmadığı öğrenildi.

Gazi Üniversitesi Resim Bölümü öğrencisi Koray Demir, 25 Aralık günü bazı MHP'lilerin kendisine işkence yaptığını bildirdi. Demir yaşadıklarını şöyle anlattı: "Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Bölümünden çıkarken üç ülkücü önümü keserek beni durdurdu. Beni zorla Gazi Eğitim Fakültesinin kantinine götürdüler ve merdiven arasına sıkıştırdılar. Sürekli üniversitedeki demokrat öğrencilerin isimlerini sordular, bilmediğimi söyledim. Zorla çantamı aradılar ve çantamdaki gazete ve dergileri görünce; 'Sen bilirsin onları', 'Bize isimleri sayacaksın yoksa buradan ölü çıkar' dediler. Sonra da fakültenin alt katındaki kantinin tuvaletine götürdüler. Bir süre dövdükten sonra yaklaşık 10 kişilik ülkücü grubu tuvalete girdi ve onlar da bana saldırdı. Kafamı pisuvara soktular. 'İşeyin lan şunun kafasına' dediler. Sonra da kafamdan soğuk bir sıvının döküldüğünü hissettim. Kafamı kaldırıp tekme atmaya, hayalarımaya vurmaya başladılar. Sonra 10'ar kişilik iki grup daha gelip bana saldırdı. Saldırı sırasında da sürekli isim istediler. Çantamdaki her şeyi de gasp ettiler. Nüfus cüzdanımı alarak, 'Bundan sonra seni bir eylemde görmeyeceğiz. Polis kameraları nasıl olsa eylemleri görüntülüyor. Eğer o kasetlerde seni görürsek, bu okulda okuyamazsın. Resim bölümündeki reisle de haftada bir görüşeceksin' dediler."

VI. KİŞİ GÜVENLİĞİ HAKKI

1998 yılında hükümetler, kişi güvenliğinin korunması ve işkencenin önlenmesi konusunda (ceza ve tutukevleri hariç olmak üzere) bazı girişimlerde bulundular. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam adaylığının kabul edilmemesinin ardından "insan hakları" ve "demokratikleşme" konusunda yapılan açıklamalar arttı ve yasal düzenleme girişimleri daha çok destek gördü. Adalet Bakanlığı ve İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu tarafından, işkencenin önlenmesi için yasal düzenlemeler getirilmesine yönelik çalışmalar yapıldı. Bu girişimlerden, 1998 yılında dikkat çekici bir sonuç alınmadı; yapılabilen düzenlemeler, kolluk güçleri tarafından nadiren uygulandı.

1998 yılında kolluk güçleri, adli görevleri bakımından savcılıkların denetimi dışında kaldı. Kolluk görevlileri, işkence ve kötü muamele yapmakla suçlandıklarında yargılama ve yaptırımlardan bağımsızlıklarını 1998 yılında da korudular. Savcıların suçlanan görevliler hakkında soruşturma yapmasının, 1913 Memurin Muhakematı Kanununa dayanılarak yerel idare kurumlarının iznine bağlı olması, işkence ve kötü muamele yapanların

yargılanmasının önündeki engellerden biri oldu. CMUK'un, kolluk görevlilerinin adli görevleri sırasında işledikleri ileri sürülen suçlarla ilgili olarak savcılara doğrudan soruşturma yapma yetkisini veren hükmü, 1998 yılında hem hükümet hem de pek çok savcı tarafından göz ardı edildi. Özellikle jandarma birimleri, kamusal denetim alanının dışındaydı. Hükümet yetkilileri, kaybetme, işkence ve kötü muamele ve cezaevlerindeki insanlık dışı koşullarla ilgili iddialara, olguları inkâr ederek, suçlanan görevlileri savunarak yanıt vermeye ve bu durumların siyasi sorumluluğunu üstlenmemeye devam ettiler. Kurumsallaşan dokunulmazlığın kolluk görevlilerine sağladığı güvencenin yanı sıra, kişi güvenliğini korumaya yönelik uluslararası insan hakları standartlarının ve bu arada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile ilgili kararlarda vurguladığı standartların uygulanmaması, işkence olgularının sistematik olarak sürmesine yol açtı. Hükümet, tutuklu ve hükümlülerin insan haklarını koruma sorumluluğunu ise, tutarlı olarak reddetti. Yetkililerin ceza ve tutukevlerindeki insan hakları sorunları konusundaki savunması, hükümlü ve tutuklulara "devletin gücünü

Tablo 4. Kişi Güvenliği ve Yaşam Hakkı, 1998¹

	Kaybedilenler	Gözaltında ölüm	Cezaevlerinde ölüm
1990	2	10	2
1991	3	19	2
1992	8	17	1
1993	30	28	12
1994	57	31	22
1995	49	18	19
1996	19	19	53
1997	10	14	38
1998	11	15	28
Toplam	183	169	200

¹ Bu tabloda, gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde, işkence ve ihmal ya da diğer nedenlerle ölenlere yer verilmiştir.

göstermek gerektiği” ya da “devleti ve görevlilerini onlara karşı korumak gerektiği” şeklinde oldu. MGK ve hükümetin tutumu, büyük basın-yayın kuruluşlarınca da desteklendi ve bu yönde yaygın propaganda 1998 yılında da devam etti.

Kişi güvenliği hakkının korunmaması, 1998 yılında da çok sayıda ölüme yol açtı. 1998 yılında, en az 11 kişi kaybedildi; en az 5 kişi gözaltında ve en az 28 kişi ceza ve tutuklevlerinde yaşamını yitirdi.

Bazı hükümet yetkililerinin özellikle işkence ve kötü muamelenin ciddi bir sorun olduğunu kabul ettiler; ancak, işkencenin “devlet/hükümet politikası” ya da sistematik olmadığını vurgulamaya özen gösterdiler. İnsan hakları ve özellikle işkence konusundaki eleştirilere karşı savunmacı tutum, işkencenin önlenmesinin engellerinden biri olarak kaldı. Örneğin İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk, 15 Haziran günü çeşitli temaslarda bulunmak üzere gittiği New York'ta gazetecilerin sorusuna, “Evet, Türkiye’de işkence yapılıyor, ancak bu devletin politikası değil” diye yanıt verdi. Açıklamasında, Türkiye’nin imzaladığı insan hakları bildirge ve sözleşmelerine, Anayasa ve yasa hükümlerine rağmen Türkiye’de insan hakları alanında sorunlar olduğunu kabul eden Türk, “yine de hiçbir hükümetin, insan haklarını Türkiye’ye karşı bir etnik ayrımcılığın aracı olarak kullanamayacağını, insan hakları konusundaki eksikliklerin giderilmesi için eleştirilere ve işbirliğine açık olduğunu” söyledi.

a) Yasal Düzenlemeler

İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, 1997 yılında aldığı “gözaltı süresinin 4 günden öteye uzatılmasında

sulh hakiminin görerek karar vermesi” ve “sorgu hakimliğinin yeniden kurulması” yönündeki kararlarını, AB Lüksemburg Zirvesinin Aralık 1997’de Türkiye’nin AB’ye adaylığını reddetmesinin ardından doğan tepkisel ortamda, 1998 yılı Ocak ayında geri çekti. Türk, “yapılan inceleme sonucunda, bugünkü koşullarda böyle bir tedbir uygulanabilir nitelikte görülmedi” dedi. Türk, “Cumhuriyet savcısının uzatma talebiyle birlikte sanığın bir hakim tarafından muayene edildiğini gösteren aynı tarihli adli raporu sulh hakimine sunması” şeklinde yapılacak bir düzenlemenin, “Yakalama, gözaltına alma ve ifade alma” yönetmeliğinde yer almasının kararlaştırıldığını bildirdi.

Üst kurulun işkencenin önlenmesiyle ilgili yasa tasarısında ise, TCY 243. maddesinde düzenlenen işkence suçuyla ilgili ağır hapis cezasının üst sınırının, beş yıldan sekiz yıla çıkarılması öngörüldü. Suçun kapsamının da “mağdurun, şahsi davacının, davaya katılan kimsenin veya bir tanığın olayları bildirmesini engelleme, şikayet veya ihbarda bulunmasını önlemek için, yahut şikayet veya ihbarda bulunması veya tanıklık etmesi sebebiyle kendisine işkence edilmesi, zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele yapılmasının cezalandırılması” şeklinde değiştirildi. Bu düzenlemeyle, işkence teriminin kapsamı, yargı makamlarının işkence suçlarında kötü muameleyle ilişkin ceza hükmünü yeğleyen tutumuna uygun olarak, daraltılmış oldu.

Hükümete önerilen tasarıda, TCY’nin kötü muamele suçuna ilişkin 245. maddesinde değişiklik yapılarak, üç yıl olan hapis cezasının üst sınırı da beş yıla çıkartıldı. Üst kurul, “sağlık çalışanlarının sahte belge düzenlemesine” ilişkin 354. maddenin de yeniden düzenlenmesini önerdi. Değişiklik önerisinde “hekim, eczacı, sağlık

İçişleri Bakanı: “Devlet Adına Görev Yaptılar”

Baki Erdoğan’ın işkence altında öldürülmesiyle ilgili davada 21 Nisan günü verilen kararın ardından polislerin avukat ve gazetecilere saldırması konusunda Aydın Milletvekili Fatih Atay’ı yanıtlayan dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, işkence konusunda şu yorumu yaptı:

“Bu yargılanan polis memurları, üzerlerindeki elbise dolayısıyla, yani devlet adına görev yapmaktan dolayı yargılanıyor. Bu, DHKP/C örgütünün Ege Bölgesi sorumlusuyla herhangi bir şahsî problemleri yok, şahsî alışverişleri yok. Anayasal sistemimize kastetmiş, ülkemizin bölünmez bütünlüğüne kastetmiş bu insanların yakalayıp, adalete teslim etmek için görev yapıyorlar ve yargılanmaları da bu yüzden. Dolayısıyla, bu insanların muhakemelerini, yargılanmalarını Parlamento olarak, devlet olarak titizlikle takip etmek zorundayız.”

Başesgioğlu, TBMM Genel Kuruluna, işkence davaları konusundaki görüşlerini şöyle ifade etti:

“Özellikle ideolojik davalarda, maalesef, bu davaların görüldüğü şehirler, adliye mahkemeleri bir miting alanına çevrilmektedir. Davayla ilgisi olmayan herkes bu davaları takip etmektedir. Elbette, mağdur yakınları bu davaları takip edeceklerdir; ama, sırf ideolojik maksatla, polis davalarını bahane ederek devletten intikam almak isteyen insanların da, mahkemeleri, adliye koridorlarını arenaya çevirmesine müsaade edemeyiz; Parlamento buna müsaade edemez, Hükümet buna müsaade etmez, güvenlik güçleri buna müsaade etmez. Benim izlenimim odur ki, maalesef, bu tür davalar bahane edilerek, Türkiye’de devletten intikam almak, geçmişte yarım kalmış hesaplaşmalarını tamamlamak için bir ölçüde duyusuyla bir saldırı ve senaryolar üretilmektedir. Bu konuda, Parlamentomuzun, devletimizin mutlaka hassas olacağına ben yürekte inanıyorum.”

memuru veya diğer bir sağlık mesleği mensubu, hükümetçe emniyet ve itimat olunacak bir belgeyi, hatır için gerçeğe aykırı olarak verirse”, üç aydan sekiz aya kadar olan hapis cezasının, altı aydan iki yıla ve yüz milyon lira olan ağır para cezasının üç yüz milyon liraya çıkarılması öngörüldü. 354. maddeye ilişkin değişiklik önerisiyle, “işkence, zalimane veya gayri insani diğer fiillere ait delillerin gizlenmesi veya yok edilmesi amacıyla belge düzenlenmesi” ilk kez ceza konusu oldu. TCY'nin 243., 245. ve 354. maddelerinde değişiklik öngören tasarı Bakanlar Kurulunca benimsenerek 4 Eylül günü TBMM'ye sunuldu. Yasa tasarısı, 1998 yılında TBMM gündemine gelmedi.

Gözaltı ve kolluk görevlileri tarafından yapılan “hazırlık soruşturması” ile ilgili kurallar, “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği”nde yeniden düzenlendi. Yönetmelik, mevcut düzenlemeleri ve pratikteki keyfi gözaltı gibi uygulamaları kısmen iyileştirmeyi amaçlıyordu. Kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin diğer yasal düzenlemeler konusunda, 1998 yılında önemli bir çalışma yapılmadı.

Keyfi gözaltı ve tutuklama işlemleri konusunda hak arama olanağı sağlayan düzenleme, 1964 yılında çıkarılan “Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun”dur (sayı 466). Bu yasaya göre, “Anayasa ve diğer kanunlarda gösterilen hal ve şartlar dışında yakalanan veya tutuklanan veyahut tutukluluklarının devamına karar verilen; yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar kendilerine yazılı olarak hemen bildirilmeyen; kanunî süresi içinde hakim önüne çıkarılmayan; hakim önüne çıkarılmaları için kanunda belirtilen süre geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetlerinden yoksun kılınan; yakalanıp veya tutuklanıp da bu durumları yakınlarına hemen bildirilmeyen; kanun dairesinde yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturma yapılmasına veya son soruşturmanın açılmasına yer olmadığına veyahut beraatlerine, veya ceza verilmesine mahal olmadığına karar verilen; mahkûm olup da tutuklu kaldığı süre hükümlülük süresinden fazla olan veya tutuklandıktan sonra sadece para cezasına mahkûm edilen kimselerin uğrayacakları her türlü zararların ödenmesi” istenebilir.

Kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkı konusunda uluslararası standartları ve insan hakları kuruluşlarının taleplerini ana hatlarıyla kapsayan bu düzenlemeye karşın, 1980 sonrasında bu yasada suç olarak belirtilen uygulamalar kural haline getirildi. Özellikle CMUK'ta 1992 yılında yapılan düzenleme ve (1998 düzenlemesi dahil olmak üzere) diğer düzenlemelerde, hukuksal yetkinliği olmayan kolluk güçlerine soruşturma ve sorgulama yetkisi tanındı. 1964 yasasında varsayılan kişi güvenliğini koruyucu

güvencelerin ihlal edilmesi suçlarının çoğunun cezai yaptırımı bağlanması yönünde düzenleme yapılmadı.

Türkiye’de kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkında ilgili işlemlerin keyfi ya da görevi kötüye kullanarak yapılması halinde cezai yaptırım getiren düzenlemeler, Türk Ceza Yasasında yer alıyor. Kişilerin başka kişileri özgürlük ve güvenliklerinden yoksun bırakmasıyla ilgili olarak, TCY 179. maddesi, yapılanın “gayrimeşru olması” halinde, 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası öngörüyor. Kişilerin kişiler tarafından, “tehdit veya kötü muamele ederek, hile kullanarak ya da öç almak maksadıyla veya dinî ya da millî bir maksatla, çıkar sağlamak amacıyla ya da siyasal, ideolojik, sosyal görüş ayrılığı nedeniyle” özgürlüklerinden yoksun bırakılması halinde, 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası istenebiliyor. Bu suçun eşlerden biri tarafından diğerine karşı ya da bir devlet görevlisine karşı işlenmesi halinde ise, sanık hakkında, 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezası istenebiliyor (TCY 180). Kişi özgürlüğü ve güvenliğine karşı suçlar, devlet memurları tarafından işlendiklerinde daha hafif cezalar öngörülüyor.

Kolluk görevlilerinin ya da diğer devlet görevlilerinin “memuriyetine ait görevini suistimal ederek ya da yasal usul ve şartlara uymaksızın” bir kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakması halindeyse, bunu yapan görevlinin, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanması istenebiliyor. Bu suçun “tehdit veya kötü muamele ederek, hile kullanarak ya da öç almak maksadıyla veya dinî ya da millî bir maksatla, çıkar sağlamak amacıyla ya da siyasal, ideolojik, sosyal görüş ayrılığı nedeniyle” ya da başka bir devlet görevlisine karşı işlenmesi halinde ise, sanık hakkında 3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası istenebiliyor. Bu suçlarla ilgili olarak yargılanan kişilerin görevden alınması öngörülüyor.

Kolluk görevlilerinin yasal bir gerekçe olmaksızın bir kişinin üstünü arama emri vermesi ya da arama yapması halinde öngörülen ceza ise, TCY 183. maddesinde 6 aya kadar hapis cezası olarak öngörülüyor. Aynı şekilde bir evin aranması halinde öngörülen hapis cezası ise, 3 ay ile 3 yıl arasındadır.

Yetkili makamların verdiği bir belge olmaksızın bir kişiyi tutuklama yerine ya da cezaevine alan ya da tahliye kararına uymayan görevliler ise, 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanabiliyor (TCY 184). İnfaz koruma memurları ya da ceza ve tutukevlerinin dış korumasından sorumlu olan jandarma tarafından tutuklu ya da hükümlülere keyfi muamele yapılması ya da “yasal olmayan şiddet” uygulanması halinde, bu suçları işleyenler, 1 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir (TCY186). Bu suçun özel bir amaçla işlenmesi halindeyse, ceza, 1/6 oranında arttırılabilir (TCY 187).

TİHV, keyfi gözaltı ve tutuklama işlemleri durumunda söz konusu düzenlemelerin uygulanmasıyla ilgili olarak yeterli bilgi edinemedi. Tazminat davalarıyla ilgili sınırlı bilgilerden bazıları ise şöyle:

Sınav döneminde gözaltına alındığı için bir yıl okulu uzayan bir üniversite öğrencisinin açtığı 2 milyar liralık tazminat davası Şubat ayında sonuçlandı. “Örgüt üyesi olduğu” iddiasıyla polis tarafından 1 Haziran 1997 tarihinde gözaltına alınarak 11 Haziran 1997 tarihinde serbest bırakılan ve bu nedenle sınavlarına giremeyen Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencisi Gülnaz Adıgüzel’in, okulunun bir yıl uzaması nedeniyle 23 Eylül 1997’de açtığı tazminat davasını sonuçlandıran Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Adıgüzel’e 25 milyon TL tazminat ödenmesine karar verdi. Gözaltına alınan ve daha sonra takipsizlik kararı verilerek serbest bırakılan Adıgüzel’in maddi tazminat talebi, “gerçek zararını ispatlamak için yoksun kaldığı hak ve menfaat tutarına ilişkin hiçbir belge ibraz edemediği” gerekçesiyle reddedildi.

“PKK’ye yardım ve yataklık yaptığı” iddiasıyla İzmir DGM kararıyla 8 ay tutuklu kaldıktan sonra beraat eden Çelebi Demir, beraat etmesinin ardından, 1 Eylül 1997 tarihinde 466 sayılı yasaya dayanarak tazminat talep etti. Karşıyaka Ağır Ceza Mahkemesi, Haziran ayında, “haksız yere tutuklu kaldığı için” Demir’e 150 milyon TL manevi, 40 milyar TL maddi tazminat ödenmesine karar verdi.

1979 yılında Ankara Etimesgut’taki ailesinin evinden otobüs terminaline giderken jandarma tarafından “gasp” suçlamasıyla gözaltına alınmasının ardından 9 yıl cezaevinde kalan Nevzat Pak’a ise, beraat etmesinin ardından açtığı tazminat davası sonucunda Ekim ayında 745.217 TL maddi ve 5 milyar TL manevi tazminat ödendi.

b) Gözaltı ve Sorgulama Yönetmeliği

1998 yılında kişi güvenliği hakkının yaşama geçirilmesi ve işkencenin önlenmesi adına yapılan en önemli yasal düzenleme, “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği” oldu. 1 Ekim günü yürürlüğe giren yönetmelikle, bütün kolluk kuvveti makam ve memurlarının, Cumhuriyet Savcılarının “bilgi ve emirleri doğrultusunda” yürütecekleri adli soruşturma sırasında uygulayacakları esas ve usuller ile yakalanan, gözaltına alınan veya muhafaza altına alınan kişilerin hakları, nezarethane standartları ile ifade işlemlerinde görevli personelin eğitimine, yetki ve sorumluluklarına ilişkin hususlar düzenlendi. Başbakan Mesut Yılmaz’ın 28 Şubat günü yayınladığı “İnsan Hakları Genelgesi”nde yer alan “Savcılarının devamlı olarak karakolları denetlemesi”

hükmü, bu Yönetmelikle geçersiz kılındı. Yeni Yönetmelikle savcılarının karakolları sadece “adli görevleri gereği” denetlemesi öngörüldü. 28 Şubat genelgesinde savcılarının polis ile jandarmaların telsizlerini izlemelerini öngören hükmüne de, Yönetmelikte hiç yer verilmedi.

Yönetmelikte, ifade terimi, “suç işlediği şüphesi altında bulunan kişilerin kolluk kuvveti tarafından dinlenilmesi ve tutanağa geçirilmesi” olarak tanımlandı. Böylece, kolluk kuvvetlerinin fiilen yapmakta oldukları hukuka aykırı işlem, mevzuata uygun hale getirildi. Sorgu ise, “suç nedeni ile şüpheli veya sanığın ifadesinin hakim tarafından alınması” olarak tanımlandı. Kolluk görevlilerinin kişileri yakalama, gözaltına alma veya muhafaza altına almaya yetkili olduğu durumlarda, “kuvvetli iz, eser, emare ve delil” istenmesi de, keyfi gözaltı işlemlerini destekleyen, uygulamadaki aksaklıkları kurumsallaştıran bir düzenleme olarak görüldü. Aynı şekilde, “kolluk kuvvetinin kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik edenleri ve aldığı tedbirlere uymayanlar” tanımı, kolluk görevlilerinin uygulamada var olan “takdir yetkisi”ni korudu. Mevcut durumda keyfi ve zorla gözaltına alınan pek çok kişinin, işleme karşı çıkmaları, hatta görevlilere kimlik sormaları halinde yargılanmalarına yol açan “kolluk kuvvetine mukavemet eden ya da zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerine devam etmeleri ihtimali bulunan kişiler” tanımı da, uygulamayı destekleyen bir düzenlemeydi. Yönetmelik, uygulamada olduğu gibi, kolluk görevlilerine, “kimliğini bir belge ile veya kolluk kuvvetince tanınmış veya güvenilir kişilerin tanıklığı ile ispat edemeyenlerle gösterdikleri belgelerin doğruluğundan şüphe edilen kişileri, aranan kişilerden olup olmadıkları anlaşılincaya veya gerçek kimliği ortaya çıkıncaya kadar yirmi dört saati geçmemek üzere” yakalama ve gözaltına alma yetkisi de verdi.

Uygulamadan farklı olarak, Yönetmelikte, “Doğrudan kolluk kuvveti tarafından yapılan yakalama halinde işlem, yakalanan kişi ve uygulanan tedbirler derhal Cumhuriyet savcısına bildirilir” hükmü getirildi. Fakat, yakalanan kişinin yakınlarına haber verilmesiyle ilgili düzenlemede, haber vermenin “soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkması bakımından kesin bir sakınca doğmamasına bağlıdır” ifadesi, kolluk görevlilerinin, kişilere yakınlarını arama izni vermeme uygulamalarını sürdürmelerini sağlayan keyfi bir takdir yetkisi tanıdı. Yönetmelikte yapılan yeni bir düzenleme ise, yakalama işleminin bir tutanakla tespit edilip “Şüpheli ve Sanık Hakları Formu” düzenlemesi oldu. Yönetmeliğin ardından büyük kentlerde gözaltına alınan kişilerden bazıları, bu formun kullanıldığını doğruladılar. Bu hükmü ne kadar uyulduğu saptanamadı.

Yönetmelikte “Sağlık Kontrolü” başlığı altında yapılan

düzenlemede, "DGM'nin görev alanına giren suçlarda, gözaltı süresinin uzatılması halinde, iki kontrol arasındaki sürenin 4 günü geçmemesi koşuluyla, gözaltına alınan kişinin sağlık durumu doktor raporu ile tespit edilir" kuralı getirildi. Ayrıca, tıbbi muayenenin, kontrol ve tedavinin, adli tıp kurumu veya resmi sağlık kuruluşları veya belediye tabiplerince ücretsiz yapılacağı da belirtildi. Yönetmelik, hekim raporunun 4 nüsha halinde düzenlenmesini öngörüyordu. Yönetmeliğin yayımlanmasının ardından, bazı durumlarda Yönetmeliğe uygun raporlar düzenlendiği görüldü. Hekimin güvenliği koşuluna bağlı olarak, muayene edilen kişi ile hekimin yalnız kalması kuralı da Yönetmelikte belirtildi. Ancak, jandarma ve "Terörle Mücadele" polislerinin bu kurala uyduğu gözlemlenmedi.

Yönetmelik, çocukların "hazırlık soruşturması"nın kolluk kuvvetleri tarafından yapılmaması kuralını getirdi. 15 yaşını dolduranlar çocuk kabul edilmediği için, bu kural onlar için geçerli değildi.² Ancak uygulamada, hangi yaşta olursa olsun çocukların, (DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınan çocukların durumunda olduğu gibi) kolluk kuvvetleri tarafından sorgulandığı görüldü. Ayrıca, 15 yaşın altındaki çocukların (DGM kapsamına giren suçların dışındaki durumlarda) kolluk görevlileri tarafından sorgulanmalarında müdafiden yararlanabilecekleri kuralı da Yönetmelikte korundu. Bu kural, çocukların "Terörle Mücadele Şubeleri" dışındaki gözaltı merkezlerinde işkence görmesini, 1998 yılında da önlemedi. Özellikle sokak çocukları ile jandarma tarafından gözaltına alınan çocukların işkence gördüğü pek çok durum rapor edildi.

Yönetmeliğin getirdiği en önemli yeniliklerden biri, yakalanan kişinin müdafii ile, vekaletname aranmaksızın, konuşulanları başkalarının duymayacağı bir ortamda görüşebileceği kuralıydı. Ancak müdafii ile görüşme hakkının uygulanmadığı pratikte, bu düzenlemenin nasıl yerine getirileceği şüpheliydi. Öte yandan, aynı maddede DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınan kişinin ancak, gözaltı süresi uzatılınca, yani olağan koşullarda 4 ve Olağanüstü Hal Bölgesinde 7 günden sonra müdafii ile görüşebileceği belirtildi.³ Yönetmelikte, "müdafii gelmezse tutanağa kaydedilip ifade işlemine başlanılır" denilerek, müdafinin çağrılmadığı durumların yasallığı korundu. Müdafilerin yakalanan kişiye ulaşmasının kol-

luk kuvvetleri tarafından engellendiği durumlar, 1998 yılında da sık sık rapor edildi.

Yönetmelikte, müdafinin alabileceği evrakların, yakalanan kişinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporlarını ve şüphelinin hazır bulunmaya yetkili olduğu diğer işlemlere ilişkin tutanaklar olduğu belirtilerek, uygulama korundu. Avukatlar, bunlar dışındaki dosyaları ancak Cumhuriyet savcısının vereceği izin ile inceleyebilecekti. Kişinin savunması açısından müdafinin bilgi toplama hakkını kısıtlayan bu durum devam etti. DGM'lerde yargılanan sanıkların avukatları bile, sanığın hangi suçlama ile gözaltına alındığını, tutuklandığını ve yargılanacağını ancak ilk duruşmada yada daha önce basından öğrenebildi.

Yönetmelikte, "Suçluluğu yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyet esastır. Basın önüne çıkarma olamaz" hükmü getirildi. Buna karşın, kolluk görevlilerinin, yakalama ve gözaltı işlemleriyle ilgili olarak basına verdikleri bilgilerde, kişilerin isimlerinin belirtilmemesi istendi. 1998 yılında, gözaltına alınanların basın-yayın kuruluşlarında teşhir edilmesi azalsa bile, bu kurala "Terörle Mücadele Şubeleri"nde nadiren uyuldu.

Uygulamaların (DGM kapsamına gören suçlamalara dayanılarak yapılan işlemler dışında) kısmen düzeltilmesini amaçlayan Yönetmelik, yürürlüğe girmesinin ardından hukukçular ve insan haklarıyla ilgili kuruluşlar tarafından tartışıldı.

İstanbul ve İzmir Baroları ile TTB, yönetmeliğin iptali ve yürütmenin durdurulması talebiyle Danıştay'da 30 Kasım günü dava açtı (bkz. Adil Yargılanma Hakkı, s. 280). İstanbul Barosu, itiraz gerekçeleri arasında, yönetmeliğin 4. maddesinde, bilgi alma işleminin "bir suçun tespiti ve aydınlanmasına yönelik olarak, henüz suç işleme şüphesi içinde bulunmayan kişi veya tanık veya mağdurun dinlenmesi ve tutanağa geçirilmesi" şeklinde tanımlandığına dikkat çekilerek, "Burada belirtilen 'henüz suç işleme şüphesi altında bulunmayan kişi' tanımıyla 'yakalanan adaylığı' denilebilecek yeni bir hukuki statü yaratılmış ve bu statüde tanımlanan kişiler, yakalanana tanınan savunma hakkından mahrum bırakılmıştır. Bu durum CMUK ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırıdır" denildi. Danıştay, yürütmenin durdurulması istemini reddetti. İptal davası halen sürüyor.

İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, yaptığı bir açık-

2 Gözaltına alınan çocukların ve gözaltına alınanlar arasında gözaltı kaydı yapılanların sayısı bilinmiyor. 1998 yılında gözaltına alındıktan sonra savcılığa çıkarılan çocuklardan haklarında dava açılanların toplam sayısı (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre) 96.631 oldu.

3 12 Mart 1997 tarihinde CMUK'da yapılan değişiklikle, DGM kapsamındaki suçlardan başka suçları işledikleri iddiasıyla ya da şüphesiyle yakalananlar için, "yakalanan şahıs bırakılmazsa, yakalama yerine en yakın sulh hakimine gönderilmesi için zorunlu süre hariç 24 saat içinde sulh hakimine çıkarılır ve sorguya çekilir" hükmü getirildi. Ancak, "Soruşturma bu sürede sonuçlandırılmazsa Cumhuriyet savcısının talebi ve sulh hakiminin kararı ile süre yedi güne uzatılabilir" denerek, maksimum denetimsiz gözaltı süresi 7 gün olarak belirlendi. Aynı yasayla DGM Yasasında yapılan değişiklik, denetimsiz gözaltı süresini bireysel gözaltılarda 48 saate, birden fazla kişinin gözaltına alınması halinde 4 güne, Olağanüstü Hal Bölgesinde 7 güne düşürdü.

lamada, “Önemli olan yeni genelgeler yayımlamak değil, var olan düzenlemelerin uygulanmasıdır. Var olan haklar da karakollarda uygulanmıyor. Samiye avukat tutma hakkının hatırlatılması ve avukat istediği takdirde, avukat gelmeden hiçbir işlem yapılmaması gerekir. Avukat gelene kadar da en azından susma hakkının olduğunun hatırlatılması lazım. Susma hakkını, avukat gelene kadar kullanmak istediğinde, yer gösterme gibi işlemlerin yapılmaması gerekir” dedi.

c) TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeleri, 1998 yılı başından itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde cezaevlerini, nezarethaneleri ve karakolları incelediler. Komisyon, 6 Nisan günü, bazı sorgu merkezlerinde işkence aletleri bulunduğunu açıkladı. DSP Milletvekili Sema Pişkinsüt başkanlığındaki heyet, emniyet müdürlüklerindeki incelemelerinde yeni temizlenmiş, boyanmış ve halı döşenmiş nezarethaneler ve sorgu odalarıyla karşılaştı. Ancak, işkence gören kişilerin anlatımlarından yola çıkarak halıları kaldırtan ve sorgu odalarına yakın yerlerde, merdivenlerin altında bulunan küçük odaları açtıran heyet üyeleri, işkence aletlerini buldular. Heyet üyelerinin verdiği bilgiye göre, halıların altında elektrik kabloları, küçük odalarda da işkence aletleri bulundu. Komisyon üyeleri tarafından fotoğraflanan işkence aletleri karşısında polislerin yaptığı açıklamalar şöyle aktarıldı: *Sopalar:* Tuvalet temizlemekte kullanıyoruz. Ancak, heyet üyeleri sopaların temiz olduğuna dikkat çekti. *Kamyon lastikleri:* Araçlara ait eski lastikler. Heyet üyeleri, lastiklerin yıkanmış olduğunu farkedince, ‘yağ’ açıklaması yapıldı. *Askı boruları:* Sorgu odalarında gözaltına alınanları askıya almak için kullanılan boruların su borusu olduğu iddia edildi. Heyet üyeleri, boruların diğer odalarda devam etmediğini görünce, ‘Öyle mi, devam etmiyor mu? Neden acaba?’ denilerek geçiştirildi. *Elektrik cihazı:* Sorgu odalarından birinde bir dolabın üstünde küçük bir akım düzenleyici alet bulundu. Polislerden biri heyet üyelerine, ‘Sorguya alınanları gizlice dinlemek için kullanıyoruz. Çok pahalı bir alettir’ dedi. Ancak, heyette bulunan elektrik uzmanı üyeler, aletin insanlara elektrik vermek için kullanıldığını saptadı. “Sorguyu nasıl yapıyorsunuz” sorusuna yetkililer, “Burada masalara oturup insan haklarına saygılı biçimde, suçu işleyip işlemediğini soruyoruz” karşılığını verdiler.” Sorgu yapan görevlilerin nasıl saptandığının sorulması üzerine yetkililer, “Zeki, akıllı ve istekli olanların sorguda görevlendirildiğini” söylediler. Bir yetkilinin, “Sorgu çok zevkli bir iştir” şeklindeki sözleri komisyon üyelerinde şaşkınlık yaratması üzerine, bu sözler daha sonra bir yetkili tarafından, “Yani bir suçun ortaya

çıkarılması çok zevklidir” diyerek açıklandı.

Komisyon üyeleri, “sorguda neden bayan polis bulunmadığı” sorusunu sorduklarında ise yetkililer, “çocuğu olan hiç kimse bu sorgulara dayanamaz” yanıtını verdiler. Sorguya alınan kişilerle ilgili liste tutulup tutulmadığı sorusuna ise, “sadece mahkemeye çıkarılanların listesinin bulunduğu” yanıtı verildi. Komisyon üyelerinin ısrarı üzerine “Fırar listesi” adı altında binlerce ismi kapsayan listeler çıkarıldı. Bu listelerin sorguya alınanların verdiği isimleri kapsadığı bildirildi. Komisyon Başkanı Sema Pişkinsüt, verilen her ismin araştırılmadan bu listelere yazılmasının “binlerce insanın haksız yere fişlenmesi anlamına geldiğini” söyledi.

Komisyonun çalışmalarını rapor haline getirdiğini açıklayan komisyon üyesi Haşim Haşimi, ancak hükümetin “devletin itibarını zedeleyeceği” gerekçesiyle bu raporun TBMM başkanlığına sunulmasını engellediğini söyledi.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Sema Pişkinsüt, ayrıca Marmaris’in Armutalan beldesindeki karakolda da işkence malzemeleri ele geçirdiklerini söyledi. Pişkinsüt, “Muğla’da yaptığımız incelemeler sonrasında Armutalan Karakolunda işkence yapmakta kullanılan malzemeler bulduk ve bunları aldık” dedi.

d) İşkencenin Önlenmesi ve Dokunulmazlık Sorunu

Uluslararası İşkence Rehabilitasyon Merkezi Koordinatörü Niels Steenstrup Zeeberg’in düzenlediği ve birçok ülkede uygulanmakta olan işkencenin son bulması amacıyla dünya turuna çıkan İşkenceyi Durdurma Otobüsü (STOP) Şubat ayında İzmir’e geldi. Cumhuriyet Alanında, TİHV İzmir Temsilcisi Prof. Dr. Veli Lök ile birlikte basın toplantısı düzenleyen STOP grubu, tüm dünyada işkenceyi gündemden kaldırmak için dünya halklarına mesaj vermek üzere otobüs turunu düzenlediklerini belirttiler. Zeeberg, “Avrupa’nın pek çok ülkesinde işkence uygulaması sürüyor. İşkencenin önlenmesi için halkın eğitimi ve basının desteği gerekli. Türkiye’nin AB’ye kabul edilmemesinin önemli nedenlerinden biri de, işkencenin hâlâ devam etmesidir. Türkiye, Avrupa Konseyinde işkenceyi önleme programına destek vermeyen tek ülke konumundadır” dedi. İşkencenin rahatlıkla dile getirilemediğini vurgulayan Zeeberg “Türkiye’de daha çok hekimler ve avukatlar işkence olaylarına tanık oluyor. Ancak gerçeği dile getiremiyorlar” dedi. Prof. Dr. Veli Lök de, Türkiye’de işkencenin sistematik olarak devam ettiğini dile getirdi. Prof. Veli Lök “Başbakanın bütün söylemlerine rağmen bize yapılan başvurular işkencenin devam etmekte olduğunu belgeliyor. 1997 yılında tedavi amacıyla merkezlerimize 500 kişi başvurdu. 1996 yılındaki başvuru sayısı ise 580. 1998 yılının ilk

iki ayı içerisinde 2'si çocuk 14 kişi merkezimize başvurdu. Ülkemizdeki işkence olayının en somut örneği, Manisalı gençler davasıdır. Bunların 7'sinde işkencenin psikolojik ve fizyolojik etkilerinin devam ettiği anlaşılmıştır" dedi. İşkencenin en yakın tanıklarının hekimler olduğunu belirten Veli Lök, işkenceyi belgelemek isteyen hekimlerin baskı altında kaldığını söyledi.

İnsan hakları savunucuları, 1998 yılında da, işkence ve kötü muamelelerin önlenmesi için, bu tür olgulardan sorumlu tutulan kişilerin yargılanabilmesinin, cezalandırılmasının ve görevden yasaklanmasının önemini vurguladılar. İşkencenin bir sorgulama yöntemi olarak kullanıldığını belirten İHD Genel Başkanı Akın Birdal, işkencenin ekonomik, toplumsal krizden kurtulamama ve bunun sonuçlarını gizleme isteğinden kaynaklı bir olgu olduğunu ifade etti. İşkence iddialarına karşı hukuksal düzenlemelerin yetersiz olduğuna işaret eden Birdal, uygulamada caydırıcılık bulunmadığını da vurguladı. İşkence iddialarına adı karışan güvenlik görevlilerinin adeta "ödüllendirildiğini" belirten Birdal, gözaltı süresinin 24 saatten daha az olması, soruşturma başladıktan sonra zanlının adli kolluk güçlerince sorgulanması ve gözaltına alınan kişinin derhal kaydının yapılması gerektiğini söyledi. Akın Birdal, gözaltına alınan kişinin avukatı ile birinci derecede yakınlarına haber verilmesinin zorunlu olması gerektiğine işaret ederek, Başbakan ve İçişleri Bakanının işkenceye karşı olduklarını sürekli dile getirmesi gerektiğini söyledi.

İşkencenin önlenmesi için çalışmalar sürdürülürken, işkence yapanların yargı karşısındaki dokunulmazlığı, 1998 yılında da belirleyici oldu. Ayrıca, işkence yapmakla suçlanarak mahkum olan kolluk görevlilerinin terfi etmesi, 1998 yılında da süren bir uygulama oldu. Örneğin, İzmir'de H. İ. O. (12) adlı çocuğa işkence yaptığı gerekçesiyle yargılanan ve mahkûm olan İrfan Demirel⁴ adlı komiser, Mart ayında başkomiserliğe terfi etti. İrfan Demirel'in terfi etmesine tepki gösteren H. İ. O.'nun avukatları Arif Ali Cangı ve Banu Cangı, İrfan Demirel'in Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ilgili tüzüğüne göre terfi ettirilmemesi gerektiğini belirterek, işkence yapmaktan mahkûm olan sanığın Emniyet Genel Müdürlüğü Disiplin Tüzüğü'nün 8/39. maddesine göre meslekten atılması gerektiğini kaydettiler.

Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, adalet hizmetlerinin adil, hızlı ve etkin yürütülmesi için alınacak önlemlere ilişkin bir genelge yayımladı. Yargı kurumlarının kolluk güçleri üzerinde denetim kurmasını amaçlayan genelgede,

savcılara polis ve jandarma telsizlerini dinleyecek teknik olanakların sağlanması istendi, ama savcılara bu olanak tanınmadı. Sungurlu genelgede, başsavcılardan insan hakları ile bağdaşmayan uygulamalar konusunda dikkatli olmalarını da istedi. 6 Mart tarihli genelgede, emniyet görevlilerinin sicilleri için başsavcı ve savcılarının görüşüne başvurulacağı da belirtildi. İçişleri Bakanlığı, bu önlemlere, "polislerin şevkinin kırılacağı" gerekçesiyle karşı çıktı (bkz. s. 10).

e) Adli Tıp

TTB ve Adli Tıp Uzmanları Derneği (ATUD), işkence mağdurlarının kendilerine yapılan muameleyi yargıya götürebilmeleri bakımından önem taşıyan adli raporların meslek kurallarına uygun olarak verilmesi için çabalarını 1998 yılında da sürdürdü. Adli Tıp Kurumunda, 1998 yılında değişiklik olmadı; adli hekimlere yapılan baskılar sürdü (Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997, s. 283-287).

ATUD Başkanı Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, Nisan ayında yaptığı bir açıklamasında, Türkiye'de adli tıp alanında ciddi sorunlar yaşandığını belirterek, sorunların Adli Tıp Kurumunun "resmi bilirkişi" konumunda olmasından kaynaklandığını söyledi. Resmi bilirkişi olan kurumun üzerinde baskı olduğunu vurgulayan Fincancı, "alternatif ve bağımsız bilirkişilik yapılmasını sağlamak gerekir" dedi. Fincancı, "Adli Tıp Kurumunun bilirkişi olarak alternatifi olmadığı sürece, üzerinde baskı olacaktır. Bütün iktidarlar, ne olursa olsun kurum üzerinde bir iktidar savaşımına katılacak. Oysa bunun yerine, alternatif ve bağımsız bilirkişilik yapılmasını sağlamak gerekir. Böylece alternatif raporlar ve farklı değerlendirmelerle tartışma ortamı yaratılmalıdır. Bilirkişilikte tek yetkili olmadığı zaman, üzerindeki baskılar da kalkacaktır" dedi. Fincancı, Türkiye'de, otopsi, işkence, bekaret kontrolü gibi olaylarda başta tabip odaları olmak üzere, üniversiteler ve farklı uzmanlar tarafından alternatif raporlar hazırlandığını, bunun yargı organlarında da kabul edildiğini söyledi.

Türkiye'de 169 adli tıp uzmanı bulunduğunu ve bu sayının yetersiz olduğunu belirten Şebnem Korur Fincancı, bu nedenle adli olguların büyük bölümünün pratisyen hekimler tarafından gerçekleştirildiğini söyledi. TTB ve ATUD tarafından, Manisa, Diyarbakır, Samsun, Balıkesir, Eskişehir, Mersin ve İstanbul'da 500 pratisyen hekime adli tıp eğitimi verildiğini anlatan Fincancı, adli tıp uzmanlarının, özellikle insan hakları ihlallerine ilişkin

⁴ İrfan Demirel ve Mustafa Yılmaz adlı polisler, 27 Kasım 1995 tarihinde gözaltına alınan H. İ. O. adlı çocuğa işkence yaptıkları için 30 Ekim 1996 tarihinde İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 750.000 lira para ve 2 ay 15 gün memuriyetten uzaklaştırma cezasına mahkûm olmuşlar, ancak Yargıtay kararı bozmuştu. Bunun üzerine yeniden yargılanan polisler, Şubat ayında 10 ay hapis ve 2 ay 15 gün memuriyetten uzaklaştırma cezası verilmiş, bu ceza da ertelenmişti. Dosya halen Yargıtay'da bulunuyor.

çalışmalarında karşılaştıkları baskıları tek başına göğüsleyemeyeceklerini belirtti.

Güney İlleri Tabip Odalarının Haziran ayında Adana'da yapılan toplantısında da, Adli Tıp Kurumu tartışıldı. Hekimlerin en büyük sorunlarından birinin adli tıp raporları hazırlamada polis baskısı olduğunu bildiren Urfa Tabip Odası Başkanı Ahmet Hatipoğlu, Adli Tabipliklerde çalışan hekimler üzerinde polis ve idareci baskısı olduğunu, hekimlerin görevlerini tam olarak yapmasının özellikle işkence ve siyasi konularda engellendiğini söyledi. Mersin Tabip Odasından Nihat Bulut ise, "Büyük şehirlerin dışındaki yerlerde adli tabip raporlarını kolluk kuvvetleri şekillendiriyor, beğenilmeyen Adli Tıp raporları başka yerlerde değiştirilebiliyor" dedi. Mersin delegesi Adli Tıp hekimi Özkan Özdemir ise, "Polis ve emniyet, raporların yazılması için hekimleri davet ediyorlar. Böyle bir talebi karşılamamız mümkün değil, yazılı raporlarda iş ve güç kaybı belirtildiği zaman güvenlik görevlileri buna itiraz etmektedirler, idari bir baskıyla bir başka hekime üst yazıyla rapor yazmayı talep edebilmektedirler. Mersin Devlet Hastanesinde ayrı bir Adli Tabip Odası kendi çabalarımızla kurmaya çalıştık. Özellikle rapor yazarken güvenlik güçlerinin dışarı çıkarılmasına özen gösteriyoruz" dedi.

TTB Yüksek Onur Kurulu, Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Kurulu Başkanı Dr. Nur Birgen'in (Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997, s. 285-286), "işkence gören kişilere sağlam raporu verdiği" gerekçesiyle 6 ay meslekten men edilmesine karar verdi. İstanbul Tabip Odası, Nur Birgen'in Beyoğlu Adli Tıp Kurumunda görevli olduğu sırada, "13 Temmuz 1995 tarihinde gözaltına alınan ve 5 gün gözaltında tutulan Mahir Karaçam, Bülent Güzel, Barış Arslan, Gülsare Akkuş, Fikret Korkmaz, Tekin İme ve Aşur Tavşan'a vücutlarındaki belirgin darp izlerine karşın sağlam raporu verdiği" gerekçesiyle meslekten men edilmesine karar vermişti. Bu karar 31 Mayıs günü TTB tarafından onaylandı. Nur Birgen hakkında "görevini ihmal ettiği" iddiasıyla açılan dava da Beyoğlu 9. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor. Müdahil avukatların Birgen'den yana taraf tutmakla suçladığı yargıç İsmail Sasanlar, Mart ayında davadan çekildi. Sasanlar, "tarafsızlığının kaybolduğunu ve bu şartlar altında dosyaya bakamayacağımı" belirtti.

Kolluk görevlilerinin gözaltındaki kişileri muayene eden hekimlere baskı yapmaları, muayene odasından çıkmayı reddetmeleri ve doğru yazılan raporları imha etmeleri,

1998 yılında da (geçmiş yıllardan daha az olmakla birlikte) görüldü. Örneğin, Aydın'ın İncirliova ilçesinde görev yapan Eda Güven adlı hekim hakkında, işkenceyi belgeleyen rapor vermesi üzerine dava açıldı. 23 Kasım 1997 tarihinde jandarma erleri tarafından İncirliova Sağlık Merkezine getirilen altı sanığa işkence gördüklerine ilişkin rapor veren Dr. Eda Güven hakkında "görevini kötüye kullandığı" (TCY 240) gerekçesiyle açılan dava, 10 Mart günü İncirliova Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Eda Güven'in, sanıklara verdiği raporu askerlerin baskısına karşın değiştirmediği, daha sonra sanıkların Adnan Menderes Üniversitesi Hastanesinden de aynı yönde rapor aldıkları öğrenildi.

10 Mart günü yapılan duruşmada, Savcı Eyüp Baysal, Güven'in görevini kötüye kullandığını, "hırsızlık yaptıkları gerekçesiyle" haklarında dava açılan Alberto Ege, Selahattin Ege, Metin Sevinç, Cemal Sevinç, Yalçın Savar ve Şaban Sevinç'i önce jandarmanın yanında, sonra da jandarmayı odadan çıkararak muayene ettiğini ve adı geçen kişileri jandarma hakkında dava açmaya kışkırttığını ileri sürdü. Güven ise şunları söyledi: "İlk başta jandarmayı dışarı çıkarmadım. Jandarmanın yanında içeriye giren iki sanığa şikayetlerinin olup olmadığını sordum. Bana 'yok' dediler. Onları dışarıya çıkardım. Diğer iki sanığı içeriye aldım. Jandarma hâlâ yanımdaydı. Sanığa 'şikayetin var mı,' diye sordum. Yüzünde darp izi vardı. Sanık soruma yanıt vermedi. Jandarmayı dışarı çıkardım. Tekrar sordum. Sanık korkuyordu. 'Bizi döverler; şikayette bulunursak yeniden döveceklerini söylediler,' diyordu. Sanıklara şikayetlerini sordum. İşkence gördüklerini söylediler. Ben de zaten sanıkların yüzünde darp izi görmüştüm. Tüm işkence izlerini rapora döktüm." Jandarma erleri Halil Erol, Ahmet Baran ve Ahmet Yılmaz'ın tanık olarak dinlendiği duruşmada Hakim Eray Karınca, "yeterli kanıt olmadığı için" Güven'in beraatine karar verdi.⁵ Jandarma avukatları, Dr. Güven hakkında "devletin ve yargının manevi şahsiyetine hakaret ettiği" gerekçesiyle suç duyurusunda bulundular.

Dr. Güven'e baskı yapan İncirliova İlçe Jandarma Komutanı Astsubay Zekeriya Mirik ile 3 jandarma eri hakkında açılan dava, Aydın 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 17 Eylül günü sonuçlandı. Davada, Astsubay Zekeriya Mirik ile 3 jandarma eri, 2'er ay 15'er gün hapis cezasına mahkum oldu. Hapis cezaları daha sonra para cezasına çevrildi. Astsubay Suat Özlük hakkında ise beraat kararı verildi.

5 Duruşma öncesinde, MHP yanlısı yaklaşık yüz kişilik bir grup Adliye binası önünde toplanarak, Dr. Güven'e karşı gösteri yaptılar. MHP yanlıları, Aydın Demokrasi Platformunun davayla ilgili yapmak istediği basın açıklamasına da müdahale etti. Basın açıklamasını okuyan İHD Aydın Şube Başkanı Abdurrahman Saran'ın açıklamayı yapmasını engelleyen grup, duruşma sonuna kadar adliye binası önünde bekleyerek, sloganlar attı. MHP yanlılarının şikayeti üzerine, Dr. Güven'i desteklemek üzere duruşmaya katılan SES üyesi sağlık personeli hakkında disiplin soruşturması açıldı.

f) Dinleme ve İzleme Uygulamaları

MGK, 1998 yılında da, yurttaşların takibi için istediği önlemlerin çıkarılmasına önem verdi. "Kimlik Bildirme Yasasının Uygulanmasıyla İlgili Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" Resmi Gazetenin 25 Ocak günü sayısında yayımlandı. Yönetmelikte, bir konutta sürekli veya geçici olarak kalarak çalışan hizmetçi, aşçı, mürebbiye, bekçi ve benzeri her türlü hizmetlerde çalıştırılanların kimliklerinin "çalışanlara ait kimlik bildirme belgesi"ne yazılarak aile reisleri ya da evin diğer ilgili bireylerinden biri tarafından en yakın yetkili genel kolluk örgütüne 3 gün içinde bildirmesi istendi. Bir yerleşim biriminde ikâmet edenlere de ilgili birimlere üç gün içinde kimlik bildiriminde bulunma zorunluluğu getirildi. Yönetmelik değişikliğiyle, 30 günden daha uzun sürecek misafirliklerin de yetkililere bildirilmesi zorunluluğu getirildi. Düzenlemeyle, aile reislerinin, yoksa evin ilgili bireylerinden birinin, misafirlerinin kimliklerini üç gün içinde en yakın kolluk örgütüne bildirmesi istendi. Mevsimlik olarak yayla ve kışlıklara göç edenler de, durumlarındaki değişikliği yine üç gün içinde en yakın kolluk örgütüne bildirmekle yükümlü hale getirildiler.

Yönetmelikle ilgili görüşlerini açıklayan Avukat Şenal Sarıhan, Türkiye'nin gözaltı merkezi haline getirilmek istendiğini vurgulayarak, "Suç ve suçlularla mücadele böyle olmaz. Yönetmelik tümüyle antidemokratiktir. Geniş bir gözaltı işlemi başlatılmıştır, insanlar misafirlerini karakola fişletmeye zorlanıyor. Karakolu evinizin içine taşımış oluyorsunuz" dedi. Sarıhan, herhangi bir yurttaşın yönetmeliğin iptali için başvuruda bulunabileceğini bildirdi. CHP'li Milletvekili Sabri Ergül de 12 Eylül sonrasında benzer uygulamaların gündeme getirildiğini anımsatarak "Sıkıyönetim kararlarıyla otellerde kalanlar, evlerdeki misafirlerin bildirimini isteniyordu. Demek ki sürekli sıkıyönetim durumundayız" dedi. "Olağanüstü hali kaldıracağız" diye çıkarılan İller İdaresi Yasasının verdiği yetkiler nedeniyle bu tür düzenlemelerin gündeme geldiğini vurgulayan Ergül, yönetmeliğin iptali için dava açılabilirliğini bildirdi.

ÇHD İzmir Şubesi, Kimlik Bildirme Yasasının uygulanması ile ilgili yönetmeliğin hukuka, Anayasaya ve Uluslararası Sözleşmelere aykırı olduğu gerekçesiyle Ocak ayı sonlarında Danıştay'a dava açtı. Dava dilekçesinde, yeni yönetmelikle kişi hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği belirtilerek, tüm insanların fişlenmesinin amaçlandığı ifade edildi. Yönetmeliğin temel insan haklarını kullanmasının önünde engel olduğunun vurgulandığı dava dilekçesinde, şu görüşlere yer verildi: "Ülkemizde adli teşkilatın tuttuğu sabıka kayıtları dışında, Emniyet, Genelkurmay ve MİT'in düzenlediği güven-

lik soruşturma raporları bulunmaktadır. Hukuksal dayanağı bulunmayan bu soruşturma raporlarının 5 milyon kişi için düzenlendiği iddiaları vardır. Tutulan bu raporlar kişilerin bazı temel haklarını kullanmasına fiilen engel olmuştur. Birçok kişi bu raporlar nedeniyle yurtdışına çıkamamış, işlerinden atılmak gibi birçok sorunla karşılaşmıştır. Yeni yönetmelikle getirilen yurttaşların kimlik bilgi formlarını kolluk kuvvetlerine verme zorunluluğu yukarıdaki sakıncaların yeni bir boyutu ile karşımıza çıkacaktır."

Yönetmeliğin insanlar üzerinde psikolojik baskı unsuru olacağı ve tedirgin edeceği de belirtilerek, "Ülkemizde polis ve jandarmanın şiddete dayalı uygulamaları, sıradan vatandaşın kolluğa bakışından korku ve endişe karşılığını doğurduğundan yönetmeliğin uygulanması halinde kişilerin huzursuzluk yaşayacakları aşıkardır" denildi.

1998 yılında da, telefon dinleme konusunda herhangi bir yasal düzenleme yapılmadı. 1982 Anayasasının "Haberleşme hürriyeti" başlıklı 22. maddesi "haberleşmenin gizliliğinin esas olduğunu" vurgularken, haberleşme özgürlüğünün sınırlarını şöyle çiziyor: "Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan mercinin emri bulunmadıkça haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir."

Türk Ceza Yasası ve Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasında telefon dinlemeye ilişkin hüküm bulunmuyor. Yasal hüküm bulunmamasına karşın Alman Ceza Muhakemesi Yasası kaynaklı doktrine dayanarak hüküm verilebiliyor. Telefon dinlemeye ilişkin en önemli tartışma Ankara DGM tarafından verilen bir karar çerçevesinde yaşandı. Bürokrat ve bakan olduğu sırada yaptığı hukuk dışı eylemler nedeniyle sürekli kamuoyu gündeminde olan Mehmet Ağar, Emniyet Genel Müdürü olduğu dönemde 29 Aralık 1994'te Ankara DGM Başsavcılığına başvurarak "genel kapsamlı dinleme izni" isteminde bulundu. Mehmet Ağar, bu istemine gerekçe olarak, Türkiye genelinde değişik illerde rehine alma, fideye isteme, adam kaçıрма olaylarında artışlar olduğunu belirterek, "uyuşturucu, terörizm ve diğer tip organize suç faillerinin saptanması için uygulamanın gerekli olduğunu" ileri sürmüştü. Ankara DGM Yargıcı Ülkü Coşkun, Mehmet Ağar'ın isteminden bir gün sonra 30 Aralık 1994'te dinleme izni verdi. Mehmet Ağar, 12 Ocak 1995'te yeniden DGM'ye başvurarak cep telefonlarını dinlemek için de izin aldı. Kararların kamuoyu gündemine yansımalarının ardından ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, 1 Nisan 1997'de kararın iptali istemiyle dava açtı.

İstemi görüşen Ankara DGM, 10 Nisan 1997 tarihinde verdiği kararda, iletişim özgürlüğünün anayasa güvencesi altında olduğunu belirterek, "Şüphesiz devlet ülkeye yönelik her türlü tehdit ve terörü önlemek için gerekli önlemi alacak ve ciddi bir şekilde mücadele edecektir, ancak bunu yaparken hukuk devleti olmanın gerekleri yerine getirilecek, daima hukukun üstünlüğü prensibi göz önünde tutulacak ve temel hakların özüne dokunulmayacaktır. Emniyet Genel Müdürlüğünün somut olaylar için bu konuda mahkemeden karar istemesi her zaman mümkündür. Ancak telefon santrallerine Ankara DGM Yedek Hâkimlik kararında belirtildiği şekilde emniyete özel dinleme cihazları ve ekipmanlar bağlandığında ve bunların tümünün kayıtlara alınması gibi genel bir yetki verildiğinde, vatandaşların tüm telefon görüşmeleri hâkim kararına gerek kalmadan istenildiği gibi dinlenebilecek ve kayda alınabilecektir" dedi.

Emniyete bu olanağın sağlanmasıyla yurttaşların iletişim özgürlüğüne ciddi şekilde giderilmesi olanaksız derecede zarar verildiği belirtilen kararda, dava konusu mahkeme kararının Anayasa, yasalar ve hukuka aykırı olduğu vurgulandı. Kararda, Ülkü Coşkun'un anayasa değişikliğiyle bile tanınmayacak bir yetkiyi emniyete verdiği vurgulanarak telefonların dinlenmesi için Emniyet Genel Müdürlüğüne tanınan yetki iptal edildi.

1998 yılında telefon dinleme konusunda yaşanan en

önemli olay Hürriyet gazetesi yazarı Ertuğrul Özkök'ün Devlet Bakanı Güneş Taner ve Hürriyet Gazetesi Ankara Temsilcisi Sedat Ergin ile, gazetenin sahibi olan endüstri grubunun hükümet kuruluşlarıyla mali ilişkilerini takip etmek amacıyla yaptığı özel konuşmaların, dönemin Adalet Bakanı ve DYP Genel Başkan Yardımcısı Meral Akşener tarafından dinletilmesi ve bunun bir basın toplantısında açıklanması oldu. RP ile koalisyon kurmalarına değin DYP'yi destekleyen gazete, daha sonra ANAP'ı destekleyerek DYP aleyhinde propoganda yapmaya başlamıştı.

Meral Akşener, Aralık ayı ortalarında düzenlediği basın toplantısında, Ertuğrul Özkök, Güneş Taner, Yargıtay Üyesi Ahmet Köksal ve Doğan Holding yöneticilerinin hükümetin finansal teşvikleri ve bazı konulardaki haberlerle ilgili telefon konuşmalarının geçtiği bildirilen ses kasetini açıkladı. Akşener, "Kasetin nereden ulaştığı?" sorusuna, "Vatanını, milletini seven, demokrasiye inanmış bir vatandaş tarafından" cevabını verdi. Akşener, kaseti kimin gönderdiğinin ve hangi metotla gönderildiğinin önemli olmadığını, asıl kamuoyunun gündemine getirilmesi gerekenin kasedin içeriği olduğunu savundu. Gazetecilerin, "Kişiler arasında geçen telefon görüşmelerinin kaydedilmesinin suç olduğunu" söylemeleri üzerine de Meral Akşener, "Suç işlemişsem gereği yapılır, ben de bedelini öderim" dedi.

Akşener Çetesi'nin Kepçe Kulakları

Bazı arkadaşlarım sık sık uyarırlardı: "Dikkat edin hepinizin telefonları dinleniyor."

İtiraf edeyim bunlara inanmıyordum. Bu kişilerin "paranoyakça" bir saplantı içinde olduklarını düşünüyordum. Ancak dün bir eski içişleri bakanının hakkımda dağıttığı kasetleri görünce onların paranoyak değil, benim "avanak" olduğumu düşünmeye başladım. Bazıları benim "tedavi olmaz bir iyimser" olduğumu söylüyorlardı. Bu toplum hakkında hâlâ da iyimserim. Ama devletin içine çöreklenmiş telefon dinleme çetesinin bana yaptıklarını gördükten sonra, ne yazık ki bu devlet için aynı şeyleri düşünmemeye başladım. Bilmeyenler için yazayım. Mesele şu: Eski İçişleri Bakanı Meral Akşener, bakanlığı sırasında kurduğu bir çeteye, benim Devlet Bakanı Güneş Taner ve Ankara Temsilcimiz Sedat Ergin'le yaptığım konuşmaları dinlettirip teybe aldırılmış. Evet, konuşmalar bana ait. (...)

Bir eski içişleri bakanı, bakanlığı döneminde kurduğu bir çete aracılığıyla benim, bir bakanın ve grubumuzun öteki yöneticilerinin telefonlarını dinletme cüretini gösterebiliyor. Bu pervasızlığı, hepimize nanik dercesine yapıyor. Dün beni arayan meslektaşlarım, siyasetçiler, işadamları gerçek anlamda bir şok yaşadıklarını anlatıyorlardı. Ben şimdi buradan, devletin bütün ilgili birimlerine sesleniyorum. Benim, Devlet Bakanı Güneş Taner'in ve grubumuzun öteki elemanlarının hakkında bir dinleme başvurusu var mıdır? Bu konuda bir mahkeme kararı bulunmakta mıdır? Yoksa, bu anayasal suçu işleyen eski bakanın yakasına yapışınız. Bunu yapmazsanız, bu toplumun bütün vatandaşlarının ruh sağlığını bozacak bir psikolojik iklimin yerleşmesine yol açacaksınız. Bu, demokratik olduğunu söyleyen her ülkenin en ağır anayasal suçlarından birisidir. Bizim yaptığımız bir suçsa, gelin yakamıza yapışın. Ama onların işlediği anayasal bir suçtur. Ben yaşadığım sürece, bu suçu işleyenlerin peşini bırakmayacağım. Meral Akşener ve çetesi, bakanlığı sırasında hayatıma kasteden girişimlerde bulundu. Dün yanında oturan DYP İstanbul İl Başkanı Celal Adan'ın, Hürriyet binasını iki kere kurşunlattığını, devletin bizzat en üst yetkilileri bize ilettiler. Ne kadar büyük bir tehlike atlattığımı, aynı kişinin Flash TV'yi bastırmasından sonra daha iyi anladım. O günden beri zırhlı arabalarda geziyorum. Bizi yıldıramadılar.

Ertuğrul Özkök, Hürriyet, 18 Aralık 1998

g) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 1998 yılında verdiği kararlardan biri kaybedilenler sorunuyla, diğeri ise keyfi gözaltı uygulamasıyla ilgiliydi. Bu iki davayla ilgili bilgiler şöyle:

Koçeri Kurt Davası

AİHM, Üzeyir Kurt'un 25 Kasım 1993 tarihinde kaybedilmesiyle ilgili davayı, 25 Mayıs 1998 tarihinde sonuçlandırdı. Üzeyir Kurt'un annesi Koçeri Kurt (1927 doğumlu), jandarma ve köy korucularının Bismil'in Ağıllı köyüne 23-25 Kasım 1993'te baskın yaptıklarını ve oğlunun 24 Kasım'da gözaltına alındığını ileri sürdü. Üzeyir Kurt, köylüler meydana toplandıklarında korkarak evinde saklanmıştı. Koçeri Kurt, oğlunu 25 Kasım günü bir evin önünde, askerlerin önünde görmüştü; oğlunun vücudunda morluklar ve yaralar vardı. Ayrıca, kendi evi ve en az 10 ev baskını sırasında yakılmış ve köylüler, bir hafta içinde köyü boşaltmak için tehdit edilmişti. Kurt ailesi ve diğer köylüler, Bismil'e göç ettiler. Askerler, Üzeyir Kurt'u da beraberlerinde götürdüler.

Koçeri Kurt, 30 Kasım 1993 tarihinde Bismil Cumhuriyet Savcısına başvurarak, oğlunun nerede olduğunu sordu. İlçe Jandarma Komutanı, Kurt'a, oğlunun "PKK tarafından kaçırıldığını" söyledi. Kurt, Aralık ayında yaptığı başvuruya da aynı yanıtı aldıktan sonra Diyarbakır DGM Savcılığına başvurdu ve oğlunun gözaltı kaydının bulunmadığı yanıtını aldı. Koçeri Kurt, 24 Aralık 1993 tarihinde Diyarbakır İHD aracılığıyla AİHK'ye başvurdu.

28 Şubat 1994 tarihinde Kurt ailesinin bazı üyeleri Bismil Jandarma Komutanlığınca gözaltına alınarak, "PKK tarafından kaçırılan Üzeyir Kurt'un nerede olduğu" konusunda sorgulandılar. Bismil Cumhuriyet Savcısı, 21 Mart 1994 tarihinde, "suçun PKK tarafından işlendiği" gerekçesiyle takipsizlik kararı verdi.

Koçeri Kurt, 19 Kasım 1994'te Bismil Cumhuriyet Savcılığına çağrılarak, Diyarbakır İHD'ye yaptığı başvuru konusunda ifadesi alındı. Kurt, başvurusunda oğlunun ve diğer bazı köylülerin işkence gördüğü konusunda bir ifadesinin olmadığını söyledi. 9 Aralıkta ise, Diyarbakır İHD'ye ve Dışişleri Bakanlığına, "dilekçesinin PKK terör örgütü tarafından hazırlandığı ve propaganda amacıyla kullanıldığını" belirten bir yazı gönderdi. Kurt, 6 Ocak 1995 tarihinde de, güvenlik görevlileri tarafından bir notere götürülerek, ifadesini tekrarlaması istendi. Noter ücreti, güvenlik görevlileri tarafından ödendi. Kurt, bu ifadesinde, Komisyona yaptığı başvuruyu geri çektiğini söyledi. Kurt, 25 Ocak 1995 tarihinde de, AİHM'ye yaptığı başvurudaki avukatı Mahmut Şakar hakkında açılan soruşturma nedeniyle ifade vermek üzere Cumhuriyet Başsavcılığına çağrıldı. Hükümet, Komisyona verdiği

yanıtta, Koçeri Kurt'un "Diyarbakır İHD tarafından manipule edildiğini ve Derneğe verilen bilginin çarpıtıldığını" ileri sürdü.

Koçeri Kurt, daha sonra, başvurusunu geri çektiğine ve Komisyona sunulan ifadelerinin yalan olduğuna dair belgeleri, işkence ve baskı altında imzaladığını bildirdi. Komisyonun Ankara'da düzenlediği oturuma katılan Kurt, hükümetin, oğlunun kaybedilmesiyle ilgili olarak, Sözleşmenin 2, 3, 5, 14 ve 18. maddelerini; kendisine yapılan kötü muamele ve başvurudan vazgeçmesi için yapılan baskılar nedeniyle de 3. ve 13. maddelerini ihlal ettiğini ileri sürdü. Hükümet ise, başvurunun usulüne uygun olarak yapılmadığını, Koçeri Kurt'un iç hukuk yollarını tüketmediğini ileri sürerek, başvuruçunun istemlerinin reddedilmesini istedi.

Davayla ilgili bilgileri değerlendiren Mahkeme, Kurt'un "şikayetine çare bulmak için beklenebilecek her şeyi yaptığını" belirtti. Mahkeme, Kurt'un oğlunun gözaltına alındığı konusundaki ısrarlı şikayetlerine rağmen, yetkililerin, hiçbir aşamada onun ifadesini almadığını; özellikle 15 Aralık tarihli dilekçesinde, "oğlunun yaşamından endişe duyduğunu" güçlü bir şekilde ifade etmiş olduğunu vurguladı. Mahkeme, yetkililerin, Üzeyir Kurt'un "PKK tarafından kaçırıldığını" iddia etmelerine karşın "bu varsayım için bir gerekçe göstermediklerini ve savcılığın da, bu iddianın geçerliliğini araştırma gereği duymadığını" vurguladı. Koçeri Kurt'un, bu yanıtı rağmen çabalarını sürdürdüğü ifade edilen mahkeme kararında "yetkililerin başvuruçunun şikayeti konusunda herhangi bir etkin soruşturma yapmamış olmaları karşısında, başvuruçunun, hükümetin Mahkeme önündeki itirazında belirttiği hukuk yollarına başvurusunun anlamlı hiçbir temeli yoktur" denildi.

Koçeri Kurt, Komisyonun bulgularının ışığında, oğlunun kaybedilmesiyle ilgili olarak hükümetin, Sözleşmenin 2, 3 ve 5. maddelerini ihlal etmekle sorumlu tutulmasını istedi. Kurt'un hukuksal temsilcileri, Mahkemenin, Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi ve BM İnsan Hakları Komitesinin yaklaşımını benimseyerek, kaybetme olgusunu kişi güvenliğiyle ilgili 5. madde kapsamında değil, yaşam hakkı ve işkence yasağıyla ilgili 2. ve 3. maddeler kapsamında ele almasını istediler. Mahkeme ise, BM İnsan Hakları Komitesi ve Amerikan İnsan Hakları Mahkemesinin görüşlerini paylaşmadı ve kaybedilen bir kişinin öldürüldüğünü farz etmek için bir gerekçe olmadığı argümanına dayanarak, kaybetme olgularının 2. madde kapsamında ele alınamayacağına karar verdi. Mahkeme kararında, şu görüş ifade edildi: "Bu bakımdan, başvuruçunun savı, tamamen oğlunun gözaltına alındığı koşulların, davalı devlette gözaltına alınanların kaybedilmesi ve bununla ilgili olarak kötü muamele

görmesi ve yargısız olarak öldürülmesi gibi pratiklerin resmen hoş görüldüğü iddialarına ilişkin genel analizlerle desteklenerek yorumlanmasından türetilen varsayımlara dayandığı gözlemlenmiştir. Mahkeme ise, bu savların, başvuruçunun oğlunun gerçekten de gözaltında öldüğüne dair daha iknâ edici bulguların yerine geçemeyeceği kanısına varmıştır.” Dolayısıyla Mahkeme, davayı kişi güvenliğine ilişkin 5. madde kapsamında inceledi.

Koçeri Kurt, oğlunun nerede olduğunun ve akıbetinin yetkililer tarafından gizlenmesinin, “oğlunun hukukun geçerli olduğu alanın dışına konulması” anlamına geldiğini vurguladı. Kurt, Bu durumun Sözleşmenin kişi güvenliği hakkını korumak için getirdiği güvencelerin oğluna tanınmaması anlamına geldiğini belirtti. Mahkeme ise, 5. maddede belirtilen güvencelerin, kişiyi, “demokratik bir ülkede keyfi olarak gözaltına almaktan korumak” bakımından önemini vurguladı. Mahkeme, kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, “yalnızca ulusal hukukun esasa ve usule ilişkin kurallarına uygun olarak değil, aynı zamanda ve eşit olarak, 5. maddenin kişiyi keyfi uygulamalardan koruma amacına da uygun olarak” gerçekleştirilmesi gereken bir uygulama” olduğuna dikkat çekti. Mahkeme, Sözleşmede kişinin özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakılmaya karşı korunmasını amaçlayan bir dizi hakkın tanımlanmasındaki amacın, “kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan uygulamaların bağımsız yargı denetimine bağlı olmasını ve bu uygulamayı yapan yetkililerin, yaptıklarının hesabını verme durumunda olmasını sağlayarak, keyfilik riskini en aza indirmek olduğunu” vurguladı. Bu bakımdan, bu tür uygulamaların yargının “derhal” denetlemesi gereken uygulamalar olması büyük önem taşıyordu. Çünkü bu tür uygulamaların derhal denetlenmesi, “Sözleşmenin 2 ve 3. maddelerinde korunan güvencelere aykırı olarak, kişinin yaşamını tehdit edebilecek ya da ciddi kötü muamelelerin fark edilmesini ve önlenmesini” sağlayabilirdi.

Mahkeme, bir kişinin gözaltına alındığının ya da tutuklandığının kabul edilmemesinin, “söz konusu güvencelerin tamamen yadsınması ve 5. maddenin en vahim ihlali” olduğunu vurguladı. Mahkemeye göre, yetkililer, “kişi üzerinde denetim kurmakla, onun nerede olduğunun hesabını verme yükümlülüğünü üstlenmiş olurlar.” Bu açıdan 5. madde, yetkililerin, “kaybolma riskine karşı etkin önlemler almasını ve kişinin gözaltına alındıktan sonra kaybolduğuna ilişkin bir şikayet halinde de, derhal etkin bir soruşturma yapmasını gerektirir.”

Mahkeme, bu kaygılar ışığında verdiği kararında, şu sonuca vardı: “Üzeyir Kurt, 25 Kasım 1993 sabahı askerler ve köy korucuları tarafından alıkonmuş; gözaltına alınması kaydedilmemiş ve daha sonraki akıbeti ve nerede olduğu konusunda hiçbir iz bulunamamıştır. Bu

olgu, kendi başına ciddi bir hata olarak görülmelidir, çünkü onu özgürlüğünden yoksun bırakmaktan sorumlu olanlara, bir suç işlemelerini gizleme, izlerini örtme ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin akıbetiyle ilgili sorumluluktan kaçma olanağı vermektedir. Mahkemeye göre, gözaltına alma işleminin tarihi, zamanı ve yeri, gözaltına alınan kişinin adı, gözaltına alma nedeni ve işlemi yapan kişinin adı gibi hususları kaydeden verilerin tutulmaması, Sözleşmenin 5. maddesinin asıl amacına aykırı bir durum olarak görülmelidir.”

Mahkeme, Üzeyir Kurt’la ilgili olguların, 5. madde ile güvence altına alınan özgürlük ve güvenlik hakkının “özellikle vahim bir ihlali” olduğu kararına vardı.

Koçeri Kurt, oğlunun kaybedilmesi sonucunda kendisinin de insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleyle maruz kalmış olduğuna ve Komisyon kararına uygun olarak, bu olayda kendisinin yaşadıklarının, hükümetin 3. maddede ilişkin sorumluluğu kapsamında olduğuna karar verilmesini istedi. Mahkeme, belirli bir kötü muamele uygulamasının, işkence yasağına ilişkin 3. madde kapsamında ele alınabilmesi için, asgari bir şiddet düzeyinde yaşanmış olması gerektiğini belirtti. Mahkeme kararında, “Koçeri Kurt’un, oğlunun gözaltına alındığını bilmesi ve onun akıbetine ilişkin resmi hiçbir bilgi verilmemesi nedeniyle şiddetli bir ızdırıp duyduğu ve bu ızdırabın uzun bir dönem sürdüğü” belirtildi. Bu nedenle Mahkeme, Koçeri Kurt’un, “bir mağdur annesi olarak ve kendisi de yetkililerin ızdırabı karşısındaki rahatlığının mağduru olarak,” 3. madde anlamında kötü muameleyle uğramış olduğuna karar verdi.

Koçeri Kurt, ayrıca, oğlunun akıbeti konusunda bilgi edinmesini sağlayabilecek etkin hukuk yollarından yoksun bırakıldığını ileri sürdü. Mahkeme, bir kişinin yakınlarının, o kişinin yetkililer tarafından kaybedildiğini makul bir şekilde ileri sürmesi durumunda, 13. maddede belirtilen etkin hukuk yolları nosyonunun, “uygun olan durumlarda tazminat ödenmesinin yanı sıra, sorumluların belirlenmesine ve cezalandırılmasına yol açabilecek nite-likte kapsamlı ve etkin bir soruşturma açılmasını ve söz konusu kişinin yakınlarının, soruşturma sürecini etkin bir şekilde kullanabilmesini de gerektirir.” Mahkeme, Üzeyir Kurt’un yetkililerin sorumluluğunu getiren koşullarda kaybedilmesiyle ilgili şikayeti olan Koçeri Kurt’un, anlamlı herhangi bir soruşturma yapılmaması nedeniyle, etkin bir hukuk yolundan yoksun bırakılmış olduğuna karar verdi.

Koçeri Kurt, hükümetin, “kaybetme pratiğinin gelişmesine bilerek izin vererek ve bunu sona erdirmek için hiçbir önlem almayarak”, Sözleşmede izin verilen kısıtlamaların, kısıtlama amacından başka bir amaçla uygulanamayacağı kuralının (18. madde) ihlal edildiğini ileri sür-

müştü. Mahkeme, başvuru tarafın bu iddiayı temellendirmemesi nedeniyle, başvurunun bu kısmını ele almadı.

Koçeri Kurt, ayrıca, şikayetinden vazgeçmesi için kendisine yapılan baskılar nedeniyle Sözleşmenin 25. maddesinin ihlal edildiğine karar verilmesini istemişti. Mahkeme, Koçeri Kurt'a, Komisyona yaptığı başvuruya ilgili olarak "dolaylı ve uygunsuz baskılar" yapıldığına, bu yolla Sözleşmenin 25. maddesinde korunan bireysel başvuru hakkını serbestçe kullanmasına müdahale edildiğine karar verdi. Mahkeme, ayrıca, "yetkililerin başvuru hakkını avukatına karşı cezai işlem başlatmalarının, bu işlemlere devam edilmemiş olsa bile," davalı hükümetin 25. maddede belirtilen sorumluluklarıyla bağdaşmadığını vurguladı.

Demir ve Diğerleri Davası

İdil'li işadımı Hüseyin Demir, SHP İdil İlçe Örgütü Başkanı Faik Kaplan ve Hürriyet Gazetesi İdil muhabiri Şükrü Süsin'in 1993 yılı Ocak ayında gözaltına alınmalarıyla ilgili yaptıkları bu başvuruda Mahkeme, kararını 23 Eylül 1998 tarihinde açıkladı. Başvurucular, Diyarbakır DGM Savcılığının emriyle Şırmak'ın İdil ilçesinde gözaltına alınarak, hukuka aykırı bir şekilde uzun süre gözaltında tutulduklarını ileri sürdüler.

Hüseyin Demir 22 Ocak 1993 tarihinde; Faik Kaplan ve Şükrü Süsin 28 Ocak 1993 tarihinde, İdil "Terörle Mücadele Şubesi" tarafından gözaltına alındıklarını belirttiler. Demir ve Süsin 27 Ocak günü, Kaplan 30 Ocak günü İdil Adli Tabipliğine çıkarıldılar; burada kendilerine, vücutlarında darp izi olmadığına dair adli rapor verildi. (Hükümet ise, Demir ve Süsin'in 26 Ocak; Kaplan'ın ise 30 Ocak günü gözaltına alındığını ileri sürdü.) Avukat Hasip Kaplan, bu üç kişinin gözaltı süresinin AİHS 5. maddesine aykırı olarak uzun olduğunu belirterek, 12 Şubat günü İdil Cumhuriyet Savcılığına itirazda ve gözaltı işleminden sorumlu olanlar hakkında suç duyurusunda bulundu. Bu itiraz, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından, 2 Nisan 1993 tarihli kararla reddedildi. Başvuruculardan Kaplan 15 Şubat günü; Demir ve Süsin ise 18 Şubat günü İdil Ceza Mahkemesine çıkarılarak tutuklandılar. Başvurucular, Mahkemesine çıkarılmadan önce Adli Tabipliğe çıkarıldılar, vücutlarında darp izi olmadığına dair rapor düzenlendi. Diyarbakır DGM, 11 Haziran günü, başvuru hakkında "PKK üyesi oldukları" iddiasıyla dava açtı. Başvurucular, 7 Temmuz günü DGM'de yargıç önüne çıktılar. Kaplan 7 Temmuz 1993 tarihinde, Demir ve Süsin 3 Şubat 1994 tarihinde, şartlı olarak tahliye edildiler. Başvuruculardan ikisi, "örgüt üyesi olduklarına dair itiraflarını" gözaltında baskı altında verdiklerini söylerken, Kaplan, kendisine yöneltilen suçlamaya kanıt olarak gösterilen sloganları,

"PKK misillemesinden korktuğu için attığını" söyledi. Diyarbakır DGM, sanıklardan Demir ve Süsin'i "örgüt üyesi oldukları" iddiasıyla; Kaplan'ı ise "yardım ve yataklık ettiği" iddiasıyla 14 Kasım 1996 tarihinde hapis cezasına mahkûm etti. Yargıtay, 2 Mart 1998 tarihinde başvuru mahkûmiyetini onadı.

Hükümet, başvurunun Mahkeme tarafından ele alınmasına yaptığı itirazda, başvuru tarafın, şikayetleriyle ilgili olarak, iç hukuk yollarını tüketmemiş olduklarını iddia etti. Hükümete göre, kişi güvenliği hakkı Anayasanın 19. maddesi 8. fıkrasında korunmaktaydı ve başvuru tarafın, yasaya aykırı olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılanlara ya da tutuklandıktan sonra beraat edenlere tazminat verilmesi olanağını sağlayan 466 sayılı yasaya dayanarak, tazminat talebinde bulunabilirlerdi. Başvuru taraf ise, İdil Cumhuriyet Savcılığına söz konusu şikayetle ilgili olarak başvuru yapılmış olduğunu ve başvurunun yetkililer tarafından, gözaltı süresinin iç hukuka uygun olduğu gerekçesiyle reddedilmiş olduğunu belirtti.

Mahkeme, başvuru tarafın 1993 yılında Olağanüstü Hal Bölgesinde mevcut yasa hükmüne uygun olarak özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları ve yargılama sonucunda beraat etmedikleri için, 466 sayılı yasanın öngördüğü tazminat hakkının onlar için geçerli olmadığını belirterek, itirazı reddetti. Mahkeme, ayrıca, 466 sayılı yasayla sağlanan iç hukuk yolunun Sözleşmenin 5. maddesi 5. fıkrasında korunan güvenceyle (5. maddede tanınan güvenceye aykırı olarak gözaltına alınan herkesin tazminat hakkı vardır) ilgili olduğunu; oysa "aşırı uzun gözaltı süresinden şikayet eden başvuru tarafın ihlal edildiğini belirttikleri Sözleşme hükmünün 5. maddenin 3. fıkrası ("gözaltına alınan ya da tutuklanan herkes, derhal yargıç karşısına çıkarılacak ve makul bir süre içinde yargılanacak ya da yargılama sonuçlanıncaya kadar serbest bırakılacaktır") olduğunu belirtti.

Mahkeme, Demir ve Süsin'in en az 23 gün ve Kaplan'ın en az 16 gün yargıç karşısına çıkarılmaksızın gözaltında tutulduğunu; bunun da Sözleşmenin kişi güvenliği için getirdiği "derhal yargıç karşısına çıkarılma" güvencesini tatmin etmekten çok uzak olduğunu belirtti. Mahkeme, "terör suçlarının soruşturulması yetkililer için özel sorunlar getirmekle birlikte", bunun yetkililere, yargı denetiminden bağımsız olarak kişileri gözaltına alma ve tutuklama yetkisi vermeyeceğini vurgulayarak, "Sözleşmeye aykırı olmamak koşuluyla özel koşullara uyarlanmış yargı denetimi biçimleri geliştirmenin" yetkililerin görevi olduğu yönündeki içtihadını yineledi. Sözleşmeye göre, yetkililer, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin, Sözleşmede izin verilen "kamu güvenliği" uygulamalarında da "derhal yargıç karşısına çıkarılması"ndan sorumluydular. Dolayısıyla, hükümet, ülkenin

Güneydoğusunda varolan koşullarda olağanüstü hal ilan edip etmemek konusunda ve olağanüstü hal çerçevesinde yapacağı uygulamalar konusunda belirli bir "takdir alanı"na sahip olmakla birlikte, yapılan uygulamaların Sözleşmeye uygunluğunu belirli vakalarda denetleyecek olan Mahkemeydi.

Başvurucular, özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının, o dönemde bölgede bulunan koşulların gereklerine uygun bir durum olmadığını; hükümetin onları PKK'ye üye olmakla suçlamakta haksız olduğunu ve bu suçlamaya uygun kanıtlar gösteremediğini; bu suçlamayı yapmak için yeterli kanıtlar olsaydı bile, uzun süre avukatlarıyla görüşmelerine izin verilmeksizin tecrit altında tutulmalarının haklı bir gerekçesi olamayacağını belirttiler.

Hükümet, olağanüstü hal gerekçesiyle bazı hakları askıya almasının, Sözleşmenin varsayıdığı olağan koşullara bir an önce dönmek için meşru bir yol olduğunu ve alınan önlemlerin duruma uygun olduğunu ileri sürdü. Hükümet, 5. maddede belirtilen güvenceleri askıya alarak, "bir yandan devletin bütünlüğüne yönelik terörist tehlike ile masum rehinelere durumundaki kişilerin hak ve özgürlükleri arasında uygun bir denge kurmaya; bir yandan da, Sözleşmedeki yükümlülüklerine uygun olarak, kişilerin hak ve özgürlüklerini korumaya çalışmakta olduğunu" iddia etti. Hükümete göre, başvurucular, Diyarbakır DGM Savcısının yürütmekte olduğu bir soruşturma nedeniyle, yasaya uygun olarak gözaltına alınmışlardı. Soruşturma "35 PKK üyesi" ile ilgili olduğu için, aşırı derecede zordu. Bu tür soruşturmalarda, "teröristlerin kimliğini belirlemek ve kanıtları sağlamak çok özenli polis incelemelerini gerektiriyordu." Başvurucular, olabildiğince hızlı bir şekilde yargıç karşısına çıkarılmış ve mahkûmiyeleri de, "gözaltında tutulmalarına yol açan kuşkuların haklılığını göstermişti." Ayrıca, hükümet, gözaltı sırasında işkenceyi yasaklayarak, gerekli güvenceleri hakların askıya alınmış olduğu durumlarda bile sağlamış bulunuyordu. Başvurucuların uzun süre tecrit altında tutulması, onların işkence ve kötü muameleyle maruz kalmamasıyla "dengelenmişti".

Mahkeme, gözaltı süresinin yasaya uygun olmasının, Sözleşmenin 15. maddesinin izin verdiği olağanüstü hallerde "derhal yargıç karşısına çıkarılma" ve makul

süre güvencesini getiren 5. maddenin 3. fıkrasının askıya alınmasını haklı gösteremeyeceğini belirtti. Ayrıca, araştırma ya da soruşturmanın tamamlanamamış olması da, bu güvencelerin askıya alınmasına gerekçe oluşturamazdı, çünkü söz konusu güvence, zaten sürmekte olan soruşturmalar sırasında kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkını koruma amacıyla getirilmiş olan bir güvenceydi. Hükümetin polis soruşturmasının "kapsamlı" ve "özenli" olduğu konusundaki argümanı konusundaysa, Mahkeme, bu argümanın, soruşturmanın tamamlanamamış olmasının yargı denetimine niçin engel olması gerektiğini açıklayamadığını vurguladı. Mahkeme, bu tür uzun gözaltı süreleri söz konusu olduğunda, "terörizm ya da oluşturulan kişilerin sayısı" gibi gerekçelere genel bir referans yapmanın yetersiz olduğunu belirtti. Mahkeme, ayrıca, başvurucuların iddia edilen suçtan mahkûm olmuş olmalarının da, uzun süre tecrit etmelerini haklı gösteremeyeceğini; 15. maddenin uygulanmasının ise, bu davada söz konusu olan uzunlukta gözaltı sürelerini meşrulaştırmayacağını belirtti.

Mahkeme, bu davada söz konusu olan gözaltı koşullarının, Aksoy Davasında olduğu gibi, "iletişimsiz gözaltı" uygulaması olduğunu vurguladı. Mahkemeye göre, bu tür gözaltı uygulamalarında kişiye "avukat, hekim, akraba ya da arkadaşla görüşme izni verilmemekte ve kişiye, gözaltı ya da tutuklamanın yasallığının sınıması için bir yargıç karşısına çıkma yönünde gerçekçi bir olanak tanınmamaktaydı; bu da, kişinin, bütünüyle onu alıkoyanların insafına terkedilmesi anlamına gelmekteydi." Hükümet, özgürlüğünden yoksun bırakılan başvuruculara, hekim karşısına çıkarılmalarına izin verilerek, işkenceye karşı güvence sağlanmış olduğunu ileri sürmüştü. Mahkeme ise, adli tabipten yalnızca darp izi olup olmadığını tespit edilmesinin istendiğine ve bunun yetersiz olduğuna; uzun süren aralarla yapılan muayenenin yeterli bir güvence olmayacağına dikkat çekti. Ayrıca, başvurucuların avukatının gözaltı süresine itiraz edebilmesi de bir güvence oluşturuyordu; çünkü başvurucuların onunla hiçbir teması yoktu.

Mahkeme, bu gerekçelere dayanarak, Sözleşmenin 5. maddesi 3. fıkrasının ihlal edildiğine; dolayısıyla başvuruculara tazminat ödenmesine oybirliğiyle karar verdi.

VI.1 KAYBEDİLENLER

Kolluk güçleri tarafından gözaltına alındığı ya da onlar tarafından korunan gruplarca kaçırıldığı yönünde güçlü veriler olan kişilerin kaybedilmesi, daha önceki yıllara ve özellikle kayıpların en üst düzeye ulaştığı 1994 yılına göre azalsa da, 1998 yılında da devam etti; kaybetme tehditleri ve kaybedilme korkusu da varlığını sürdürdü. Gözaltına alındığı, kolluk görevlileri tarafından "götürüldüğü" ya da kontrgerilla olarak tanımlanan gruplarca kaçırıldığı konusunda ciddi kuşkular bulunan 11 kişi kayboldu. (12 Eylül 1980 askeri darbesinden 1997 yılı sonuna kadar geçen sürede kaybedilenlerin listesi sayfa 215-218 arasında yer almaktadır.)¹

Daha önceki yıllarda ortadan kaybedilenlerin akıbeti bir türlü ortaya çıkarılamadı. Kayıplarla ilgili iddialar, yine ciddi biçimde araştırılmadı. Polis örgütü bünyesinde kurulan "Kayıp Kişiler Büro Amirliği"nin çalışmaları olumlu sonuç vermedi. Kaybetme tehlikesinin ortadan kaldırılması için gerekli (ve BM'nin ilgili Bildirgesinde belirtilen, bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997) güvenceler yerleşmedi.

Kayıp olaylarının hiçbirini kabul etmeyen Emniyet Genel Müdürlüğü, her kayıp savına karşı ayrı ayrı yaptığı açıklamalarla sorumluluğu olmadığını ileri sürmekle yetindi. Jandarma birimleri ise, kaybolanlar konusunda sorumluluk üstlenmedi ve açıklama yapmadı. Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele ve Harekat Dairesi

Başkanlığı tarafından 1998 yılında yayımlanan *Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü* adlı kitapta, İHD'nin 1995, 1996 ve 1997 yıllarında yayımlanan aylık raporlarında "Kayıp savı" başlığı altında yer verilen "271 kişinin akıbetinin araştırıldığı, kaybolduğu öne sürülen 72 kişinin cezaevinde olduğu, 48 kişinin yerinin bulunarak ailelerine teslim edildiği, yeterli ve açık kimlik bilgisi bulunmayan 125 kişi hakkında yapılan araştırma sonucu polise intikal etmiş herhangi bir ilişki kaydının bulunmadığı, 3 kişinin yasadışı örgütler arasında iç hesaplaşma sonucu öldürüldüğü, 16 kişinin yasadışı örgütlerde faaliyet yürüttüğü, 7 kişinin ise çeşitli nedenlerle gözaltına alınıp daha sonra serbest bırakıldığı" öne sürüldü.

Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü kitabında yer verilen emniyet açıklamalarında kayıp savıyla İHD raporlarında adı geçen çok sayıda kişinin tutuklandığı halde bunun ailelerine haber verilmediği, bazı durumlarda da yasal gözaltı süresinin aşıldığı dikkat çekti. Bu kişilerin aileleri tarafından yapılan başvurulara, "söz konusu şahsın gözaltına alınmadığı" yanıtı verildi.

Kayıp olduğuna dair şüpheler bulunan bazı kişilerin ise, daha sonra "faili meçhul" cinayetlerde öldürüldüğü belirlendi. Kaybolduktan sonra ölü bulunan kişilere ilişkin anlatımlarda, bu kişilerin belirtilen tarihlerde gözaltına alınmadığı ileri sürüldü. Bu tür cinayetlerde öldürülen kişiler henüz bulunmadan önce bu kişilerin hayatlarından

¹ Bu bölümde, kaybedildiklerine dair birden fazla kaynaktan bilgi alınan ve yakınları tarafından durumları sık sık kamuoyu gündemine getirilen kayıp kişilerle ilgili bilgilere yer verilmektedir. Burada anlatılanlar dışında ve büyük bölümü Olağanüstü Hal Bölgesinde olmak üzere, haklarında "kaybedildiği" yönünde bilgi ve iddialar ileri sürülen yüzlerce kişi vardır. Ancak söylenenlerin doğrulanması ya da yeni bilgilerle güçlendirilmesi olanaklı olmadığı için bu kişiler listeye dahil edilmemiştir. Bu konuda temel bir problem, kaybetme olayını bildiren ailelerin, kaybedilen kişinin nerede olduğunu öğrenmelerinin ya da kaybedilmediğini öğrenmelerinin ardından bildirimde bulunmalarındır. Ayrıca, kaybedildikten sonra sağ ya da ölü olarak bulunan kişiler de listeden çıkartılmaktadır.

endişe duyulduğuna dair anlatımlara yer veren İHD ise “yanlı ve maksatlı iddialar ileri sürmekle” suçlandı.

Örneğin kitapta, İHD'nin 1995 yılı Ekim raporunda, “Kayıp Savı” başlığı altında yer alan ve yakınlarının İHD Diyarbakır Şubesine başvuru yaparak ortadan kaybolduğunu ve hayatından endişe duyduklarını bildirdikleri Baki Işık'ın nüfus kayıt örneğinde “ölü” gözüktüğü, bu nedenle “gözaltında iken kayıp olmuştur” iddiasının “İHD'nin yanlı ve maksatlı iddialar ileri sürdüğünü gösterdiği” görüşü vurgulandı. 1995 yılı Ekim ayının son haftası içinde Diyarbakır'da kimliği belirsiz kişiler tarafından kaçırılan Baki Işık ile Ramazan Ayhan (47) ve Fehmi Akyürek (21), 9 Kasım 1995 tarihinde ölü bulunmuştu. Diyarbakır Mardinkapı yolu üzerinde cesetleri bulunan Ramazan Ayhan, Fehmi Akyürek ve Baki Işık'ın işkence yapıldıktan sonra boğularak öldürüldükleri belirlenmişti. Baki Işık'ın, benzer biçimde öldürülen Tevfik Kusun ve Fahri Kusun'un dayısı olduğu öğrenildi.

“Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü” adlı kitapta, 1995 yılında “polis olduğu” bildirilen kişilerce götürüldükten sonra ortadan kaybolan ve daha sonra ölü bulunan Hasan Ocak'ın “gözaltında görüldüğüne” dair çok sayıda iddiaya yer verilmedi. (Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997) Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanı Taner Arda ise, Temmuz ayında yaptığı açıklamada, “Türkiye’de ikamet yerinden ayrılıp kayıp olduğu bildirilen 3 bine yakın insan var” dedi. Bu insanların bir grubunu, “gözaltında kaybolduğu iddia edilen”lerin, diğer grubunu da, 18 yaşını doldurmuş, sonra da “canı bir şeye sıkıldığı için ikamet yerinden ayrılmış” insanların oluşturduğunu ifade eden Arda, şöyle konuştu: “POLNET 2000 projesi dediğimiz bir proje geçtiğimiz günlerde ihale edildi. Projeyi gerçekleştirdiğimiz zaman, bize kayıp olarak bildirilen, ancak otellerde kalan insanları rahatlıkla belirleyebileceğiz.”

a) Cumartesi Anneleri

Gözaltına alındıktan sonra kaybolanların ve kaybolduktan sonra ölü bulunanların sayısının artması, bu tür olaylara duyulan öfkeyi artırdı. Yakınlarını kaybedenler ile kitle örgütlerinin yöneticileri ve sanatçılardan oluşan bir grup, 27 Mayıs 1995 tarihinde İstanbul İstiklal caddesindeki Galatasaray Lisesi önünde oturma eylemi yaptı. Gelenekselleşen eylem her cumartesi günü saat 12.00’de yinelenirdi.

1998 yılında “Cumartesi Anneleri”nin eylemleri sık sık engellendi. Her cumartesi günü sabah saatlerinden itibaren Beyoğlu’nu ve İstiklal caddesini abluka altına

alan polisler, “Cumartesi Anneleri”nin yanısıra, eyleme destek veren Türk ve yabancı insan hakları savunucularını, siyasi parti, sendika ve dernek yöneticilerini zor kullanarak, yerlerde sürükleyerek gözaltına aldı. “Cumartesi Anneleri”nin eylemlerinde yıl boyunca en az 400 kişi gözaltına alındı. Eylemlerde, gazeteciler de polisler tarafından dövüldü, kameraları ve fotoğraf makineleri kırıldı, film ve kasetlerine el konuldu.

8 Mayıs günü 12.00’de başlayacak eylemden önce İstiklal caddesini ve Galatasaray Lisesinin önünü tutan polisler, 12 kişiyi döverek gözaltına aldı. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığına sevk edilen kayıp yakınları ve insan hakları savunucuları, ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kuşku bir biçimde öldürülen Albay Rıdvan Özden’in eşi Tomris Özden, gözaltında tutulduğu süre içinde kendisinin ve İHD Gözaltında Kayıplar Komisyonu üyesi Nimet Tanrıkulu’nun dövüldüğünü söyledi. Kendisini bir kadın başkomiserin dövdüğünü anlatan Tomris Özden, “Babası subay olduğu için beni Ankara’dan tanıyormuş. Bana, ‘seninle hesabım var’ diyerek saldırdı. Engel olmak isteyen Nimet Tanrıkulu’nu da dövdüler” dedi. Gözaltına alınanların adları şöyle: Hanım Tosun, Kıymet Tosun, Ali Ocak, Fatma Morsümbül, Nimet Tanrıkulu, Tomris Özden, Birgül Kutun, Aynur Koçak, Emine Duman, Kıymet Cengiz ve Ömer Aydın. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı daha sonra 11 kişi hakkında “izinsiz gösteri düzenledikleri” iddiasıyla dava açtı. Dava halen Beyoğlu 5. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

15 Ağustos günü de “PKK’nin 1984 yılında ilk eylemini gerçekleştirmesinin yıldönümü nedeniyle” yoğun güvenlik önlemleri alan polisler, ilk olarak kayıp yakını Fatma Morsümbül’ü, ardından Fransa uyruklu Sabri Cigerli adlı kişiyi gözaltına aldı. Cumartesi Annelerinin eylemlerinde gözaltına alınan diğer kişilerin adları şöyle: UBA muhabiri Bülent Ergun, ÖDP Yönetim Kurulu Üyesi Filiz Karakoç, İHD yöneticisi Leman Yurtsever, Ferhat Yeğin, Mehmet Şahin, Higel Veronik, HADEP Şişli İlçe Gençlik Kolu üyeleri Metin Yatak, Şakir Aras ve Mehmet Kalaç. 22 Ağustos günü Galatasaray Lisesi önünün polis otobüsleriyle kapatılması üzerine karşısındaki alana oturmak isteyen İHD, ÖDP ve HADEP üyelerine müdahale eden polisler, aralarında Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Türkiye Temsilcisi Nadire Mater ile Nimet Tanrıkulu’nun da bulunduğu bazı kişileri tartaklayarak gözaltına aldı. Daha sonra eylem alanına gelmek isteyen kayıp yakınlarını İstiklal caddesi üzerinde ablukaya alan polisler, bazı kişileri tartaklayarak gözaltına aldı. Polisler, olayı görün-

tülemeye çalışan gazetecileri de engelledi. Gözaltına alınmaktan kurtulan kayıp yakınları, İHD İstanbul Şubesinde bir basın açıklaması yaptı. Basın açıklamasının ardından İHD İstanbul Şubesinin karşısında bulunan bir kafeyi basan polisler, buradan da 9 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınan 26 kişi 23 Ağustos günü serbest bırakıldı. Nimet Tanrikulu, kol ve koltuk altındaki ekimozlar nedeniyle Adli Tıp Kurumundan 5 günlük rapor aldı. Bu eylem nedeniyle izinsiz gösteri düzenledikleri iddiasıyla 24 kişi hakkında açılan dava halen Beyoğlu 8. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

29 Ağustos günü de kayıp yakınlarının İstiklal caddesinde topluca yürümesini barikat kurarak engelleyen polisler, aralarında İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin, avukatlar Mercan Polat, Sedat Yüksel ve Osman Baydemir'in de bulunduğu 165 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanların bir kısmı, 29 Ağustos günü akşam saatlerinde serbest bırakıldı. Gözaltına alınan 165 kişiden 51'i 2 Eylül günü Savcılığa çıkarıldı, diğerleri ise polis tarafından serbest bırakıldı. Savcılığa çıkarılan 51 kişiden aralarında şair Nevzat Çelik'in de bulunduğu 7 kişi daha sonra tekrar gözaltına alındı. Bu kişilerden Nevzat Çelik, Ali Haydar Saygılı, Grup Yorum üyesi Özcan Şanver ve Hüseyin Alçı tekrar Siyasi Şube Müdürlüğüne götürüldü. Zahide Konca adlı kişi ise hakkında gıyabi tutuklama kararı olduğu gerekçesiyle mahkemeye sevk edildi. Konca daha sonra serbest bırakıldı. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı, 163 kişi hakkında "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla dava açtı. Beyoğlu 3. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen dava halen sonuçlanmadı.

Kayıp yakınlarının 5 Eylül günü de toplanmasına izin verilmedi. Polisler, Galatasaray Lisesi önündeki basın açıklamasının ardından 26 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan bazılarının adları şöyle: Ali Ocak, Necmiye Aydın, Türkan Dönmez, Özgür Sürmeli, Bedri Vatanserver, Mehmet Aydoğan, Filiz Biçici, Osman Kutay, Sibel Akkaya, Zeynep Yeter, Anıl Dönmez, Senem Göbelek, Volkan Burç ve İHD Yönetim Kurulu üyeleri Mukaddes Alataş ile Ali Nabi Kıran. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı, bu eylem nedeniyle 26 kişi hakkında dava açtı. Davada, sanıkların, "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla 1 ile 3 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmeleri istendi.

Kayıp yakınlarının 12 Eylül günü gerçekleştirdikleri eylem ise polis ablukası altında yapıldı. Polisler, Galatasaray Lisesi önünde yapılan basın açıklamasının ardından 8 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanların adları şöyle: İHD İstanbul Şube Yönetim Kurulu Üyesi

Erol Ercan, İHD avukatlarından Hüdayi Berber, Zahide Konca (İHD üyesi), Suna Aras (şair), Yılmaz Odabaşı (şair), Fırat Başkale (sanatçı), Ferhat Yeğin (HADEP İstanbul İl Yönetim Kurulu Üyesi) ve Tomris Özden.

Kayıp yakınlarının toplanması 19 Eylül günü de engellendi. Polisler, Galatasaray Lisesi önüne gelen 22 kişiyi tartaklayarak ve yerlerde sürükleyerek gözaltına aldı.

Kayıp yakınlarının 26 Eylül günü de toplanmalarına izin verilmedi. Polisler, Galatasaray Lisesi önünde basın açıklaması yapmak üzere toplanan grubu zor kullanarak dağıttı. 31 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar polis minibüsünde de dövüldü ve üzerlerine biber gazı sıkıldı. Minibüslerde boğulma ve zehirlenme tehlikesi geçiren 31 kişi önce Haseki Hastanesine götürülüp tedavi edildi. Polis, görüntü almak isteyen gazetecileri de tartakladı. Gözaltına alınan 31 kişiden bazılarının adları şöyle: Filiz Koçali, Sinan Yerdelen, Mesut Ölmez, Mehtap Yurtluk, Semra Polat, Zeynep Çelik, Ferdi Çiloğlu, Atilla Açıcı, Hakan Arslan, Sultan Aksu, Samet Karabulut, Mehmet Demir, Atan Şener, Sevinç Hocaogulları, Ertuğrul Bilir, Serpil Kaplan, Bilge Açıkgöz, Cemal Bozkurt, Gülden Aktaş, Şehriban Yıldız, Necmiye Aydın, Hanım Tosun, Fatma Morsümbül, Hanife Yıldız, Fidel Nacar.

Gözaltına alınan kayıp yakınları 28 Eylül günü serbest bırakıldı. 31 kişi hakkında daha sonra "izinsiz gösteri düzenledikleri" gerekçesiyle Beyoğlu 9. Asliye Ceza Mahkemesinde, "kamu malına zarar verdikleri" gerekçesiyle de Beyoğlu 6. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Her iki dava da sürüyor.

10 Ekim günü yabancı heyetlerin de katıldığı oturma eylemine izin vermeyen polisler, Uluslararası Gözaltında Kayıp Komitesi İngiltere Seksiyonu Temsilcisi Andy Higginsbattom'u tartaklayarak gözaltına aldı. Polisler, Alman heyetinde yer alan Yeşiller Partisi Milletvekili Ewald Groth'u da gözaltına almak istedi. İstiklal caddesinde yürüyen kayıp yakınlarına müdahale eden polisler, aralarında yaşlı kadınların da bulunduğu çok sayıda kişiyi tartaklayarak gözaltına aldı. Gazetecilere de müdahale eden polisler, Cihan Haber Ajansı muhabiri İlhan Kaya ile Öncü gazetesi muhabiri Hüzün Yücel'i dövdü. Gözaltına alınanların adları şöyle: Andy Higginsbattom, Emine Ocak, Ali Ocak, Hanife Yıldız, Necmiye Aydın, İHD üyeleri Zahide Konca ile Ali Kaplan, Suavi (sanatçı), Ekrem Ataer (şair), Filiz Karakoç, Filiz Koçali, Tomris Özden, Birsen Kaya, Sonat Zelyut, Ömer Aydın, Tercan Atılğan, Adil Yıldırım, Cemile Yalçın, Şehriban Yıldız.

Kayıp yakınlarının 17 Ekim günü de toplanmasına izin

verilmedi. Polisler, Galatasaray Lisesi önünde basın açıklaması yapmak isteyen kayıp yakınlarını zor kullanarak dağıttı ve 25 kişiyi döverek gözaltına aldı. Olayda bayılan Seher Yeter adlı kadın hastaneye kaldırıldı. Gözaltına alınanlardan bazılarının adları şöyle: Hanım Tosun, Suavi, Filiz Karakoç, Rıza Aydoğmuş (Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Sekreteri), Fethi Bölügiray (Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Kadıköy Şube Başkanı), Saniye Bölügiray, Mercan Gerçek, Evrim Sarısaltıkoğlu, Arzu Aksoy, Esra Arı, Muzaffer Kaya, Ewoud Enkelaar (Hollandalı sanatçı), Seher Yeter, Gülsüm Güzel (Emekçi Kadınlar Bülteni Yazışları Müdürü).

24 Ekim günü de engellenen eylemde polisler, Galatasaray Lisesi önünde basın açıklaması yapmak isteyen kayıp yakınlarını zor kullanarak dağıttı ve 19 kişiyi döverek gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan bazılarının adları şöyle: Emine Ocak, Suavi, Neşe Ozan Köker, Levent Önder, Hüsnü Ocak, Ünsal Ocak, Ongun Yücel, Başak Ayana, Esin Karaman, Özkan Çetin, Muteber Yıldırım, Birsen Gülünay, Zeynep Yardımcı, Hilda Özoğul, Cafer Ocak, Sevim Derin, Oya Er, Halil Yıldırım, Wilcoren Herpen. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığının 17 kişi hakkında "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla açtığı dava halen Beyoğlu 9. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

31 Ekim günü kayıp yakınlarını zor kullanarak engelleyen ve 13 kişiyi döverek gözaltına alan polisler, 14 Kasım günü de, Galatasaray Lisesi önüne gitmek isteyen İHD üyeleri ve kayıp yakınlarından 10'unu (Nimet Tanrıkulu, Hüseyin Aygün, Emine Ocak, Ali Ocak, Hanife Yıldız, Mazide Ocak, Füsün Dokuz, Kadir Baydemir, Niyazi Köse ve Cem Durman) İstanbul İHD Şubesi önünde gözaltına aldı. Sanatçı Şanar Yurdatapan da Galatasaray Lisesi önünde beklerken gözaltına alındı.

Eylem (185. hafta), 28 Kasım günü de polisler tarafından engellendi. Polisler, Galatasaray Lisesi önüne gitmek isteyen İHD üyeleri ve kayıp yakınlarından 14'ünü gözaltına aldı. Gözaltına alınanların adları şöyle: Filiz Karakoç, Ali Ocak, ÖDP Beyoğlu İlçe Örgütü Yöneticisi Filiz Koçali, Meriç Eyüpoğlu, Zübeyde Tepe, Fadik Bilgetekin, Bedri Vatansver, Tuncay Aslan, Boran Topçu, Kenan Kaplan, Özgür Yurtcan, Zülfinaz Mert, Alınteri gazetesi muhabiri Gamze Erel, Dayanışma gazetesi çalışanı Cemal Kılıç.

Cumartesi Anneleri tarafından yapılan yazılı açıklamada, "15 Ağustos 1998'ten bugüne dek geçen 16 haftada 380 kayıp yakını ve insan hakları savunucusu gözaltına alındı. 932 gün gözaltında kalan bu insanlara Adli Tıp Kurumu

84 gün iş göremez raporu verdi" denildi. Eylem (186. hafta), 5 Aralık günü de polisler tarafından engellendi. Kayıp yakınlarının 19 ve 26 Aralık günlerinde de toplanmasına izin verilmedi. Polisler, Galatasaray Lisesi önünde basın açıklaması yapmak isteyen kayıp yakınlarını zor kullanarak dağıttı. Ellerindeki karanfilleri Galatasaray Lisesinin önüne bırakan anneler polisler tarafından tartaklanarak dağıtıldı.

Diğer eylemler

Galatasaray Lisesi önündeki eylemin benzerlerine İzmir, Ankara, Adana ve Bursa gibi kentlerde de tanık olundu. İHD Ankara Şubesi 17 Haziran 1996 tarihinden itibaren her ayın 17'sinde Kızılay Yüksel caddesi girişinde bulunan İnsan Hakları Anıtı önünde mum yakma eylemi düzenlemeye başladı. İzmir Konak meydanı ile İstanbul Altıyol'da da kayıplar için düzenli aralıklarla eylemler yapıldı.

İzmir Konak meydanında İzmir Haklar ve Özgürlükler Platformu tarafından 10 Ekim günü düzenlenen oturma eylemine müdahale eden polisler, Kurtuluş gazetesi muhabiri Soran Taşçı ile 6 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar aynı gün akşam saatlerinde savcılık tarafından serbest bırakıldı. 24 Ekim günü de Konak meydanında oturma eylemi yapan kayıp yakınlarına müdahale eden polisler, 12 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan Eylem Dinçer, Hakan Kalaylı, İlhan Ezgi ve Hayri Aktaş tutuklandı. İzmir 2. Asliye Ceza Mahkemesinde sanıkların hapis cezasına mahkum edilmesiyle sonuçlanan dava halen Yargıtay'da inceleniyor.

İstanbul Barosu bünyesinde faaliyet gösteren İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, "faili meçhul cinayetler ve kayıplarla ilgili bilimsel bir rapor hazırlamak; bilgi akışını sağlamak için Dokümantasyon Merkezi kurmak; mağdurlara yönelik bir Hukuki Yardım Birimi oluşturmak, uzun vadede de Anayasanın değiştirilmesi için toplumsal uzlaşma yaratmak" amacıyla Aralık ayında "Faili Meçhul Cinayetler ve Kayıplar Projesi"ni başlattı. İstanbul Baro Başkanı Yücel Sayman projeyi tanıtmak amacıyla 16 Aralık günü düzenlenen basın toplantısında, projeye eş zamanlı olarak tüm baroların içinde bulunduğu bir başka çalışmayı da yürüterek "kutsal devlet anlayışı"ni sorgulamayı amaçladıklarını söyledi. Merkez Başkanı Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu da, amaçlarının "Türkiye'de hukuk devletinin temellendirilmesi" sürecine katkıda bulunmak olduğunu belirtti. "Faili meçhul" saldırı ve kayıpların sürdüğüne dikkat çeken Kaboğlu, "Çalışma süresince başta TBMM olmak üzere bu konuda ödevli ve yetkili tüm devlet organlarıyla diyalog içinde

olmak istiyoruz. TBMM Faili Meçhul Siyasal Cinayetleri Araştırma Komisyonunun ve Susurluk ile ilgili Başbakanlık Teftiş Kurulunun hazırladığı raporlardan da yararlanılacaktır. Çalışmamızın süresi yaklaşık iki yıldır. Bu süre içinde mağdurlarla görüşülecek; dava ve soruşturma dosyaları toplanacak; dağınık bilgiler bir araya getirilecek; çeşitli sempozyum ve paneller düzenlenecek-tir” dedi.

“Cumartesi Anneleri”nin eylemlerine hemen her hafta yurtdışından çeşitli örgütlere ya da partilere mensup kişilerce de destek verildi. “Cumartesi Anneleri”nin eylemleri Uluslararası Af Örgütü tarafından da desteklendi. Uluslararası Af Örgütü, Ekim 1996’da başlattığı dayanışma kampanyası çerçevesinde Paris, Londra ve Berlin gibi büyük Avrupa kentlerinde oturma eylemleri gerçekleştirdi. Yabancı basında da “Cumartesi Anneleri”ne ve Türkiye’deki kayıplara yer veren çok sayıda haber ya da makale yayımlandı.

Uzun-yasadışı gözaltı ve kaçırma olayları

Gözaltına alınan kişilerin, yasaların öngördüğünden uzun bir süre savcılığa sevkedilmeden tutulması, yakınlarına haber verilmemesi de önemli bir insan hakları sorunu olarak ortaya çıktı. Yaşanan çok sayıda örnek, kamuoyunda, “gözaltına alınan” ya da “kimliği belirlenemeyen” kişiler tarafından götürülen yakınlarının “kaybedileceği” kuşkusunun doğmasına neden oldu. Bu nedenle, hakkında “kayboldu” açıklaması yapılan çok sayıda kişi, uzun ya da kısa bir süre sonra ortaya çıktı. Bu tip olaylar kimi zaman, devlet yetkililerinin “kayıp”ların, insan hakları savunucuları tarafından “abartıldığı”, “yalan söylendiği” gibi açıklamalar yapmalarına yol açtı.

1998 yılında, kolluk güçlerinin pek çok kişiyi gözaltına almak yerine kaçırıldığı rapor edildi (bkz. İşkence ve Kötü Muamele). Ayrıca, kontrgerilla örgütü olduğu ileri sürülen Hizbullah İlim grubu da, bazı kişileri kaçırdı (bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997).

Diyarbakır’da 1994 yılına kadar yayınlanan Hira (Derginin Hizbullah’ın Menzil grubu tarafından yayımlandığı ileri sürülüyordu) dergisinin Yazışmaları Müdürü M. Sait İpek’ten (27) İstanbul Yüzyıl mahallesindeki evinden ayrıldığı 12 Kasım gününden sonra uzun süre haber alınamadı. Mazlum-Der İstanbul Şube Başkanı Şadi Çarsancaklı, 24 Kasım günü düzenlediği basın toplantısında, Hira dergisi yazarlarından Gıyasettin Uğur, Cengiz Oruç, Fidan Gür ve Ahmet Aydın’ın daha önceki tarihlerde kaybedildiğini ya da öldürüldüğünü hatırlattı. Şadi Çarsancaklı, Sait İpek’in akıbeti hakkında endişe duyduklarını belirterek, “Sait İpek’in kayboluşundan bu

yana ailesinin tüm çırpınılarına rağmen, resmi makamların gösterdiği duysuzluk ve gayri insani bürokratik tavır, kınanması gereken bir tutumdur” dedi. Sait İpek, kaybolduktan 17 gün sonra 28 Kasım günü ortaya çıktı. Sait İpek’in kimliği belirlenemeyen kişilerce kaçırıldığı ve sorgulandıktan sonra serbest bırakıldığı öğrenildi.

c) Ölü Bulunanlar

Kaybedildikten sonra 1998 yılında cesedi bulunanlara ilişkin olarak edinilen bilgiler şöyle:

Fahriye Mordeniz (40), Diyarbakır, 28 Kasım 1996

Mahmut Mordeniz (45), Diyarbakır, 28 Kasım 1996

1996 yılı Kasım ayında Diyarbakır şehir merkezi ile bazı ilçelerinde, kendilerini “polis” olarak tanıtan kişiler tarafından götürülen ya da kimliği belirsiz kişiler tarafından kaçırılan 7 kişiden Fahriye Mordeniz ve Mahmut Mordeniz, 1998 yılı Kasım ayında Şırnak’ın Cizre ilçesi yakınlarında ölü olarak bulundu.

İHD İstanbul Şubesinde 10 Kasım günü yapılan basın toplantısında bilgi veren İHD Kayıplar Komisyonu üyesi Nimet Tanrıkulu, 6 Kasım günü Mordeniz çiftinin yakınlarını arayan polislerin, Fahriye ve Mahmut Mordeniz’in fotoğraflarını gösterdiğini, yakınlarının teşhisi üzerine de bu kişilerin Cizre’de gömülü olduğunun söylendiğini anlattı. Nimet Tanrıkulu, “otopsi raporuna göre, Mordeniz çiftine işkence yapıldığını ve kafalarına sıkılan birer kurşunla öldürüldüklerini” bildirdi. Fahriye Mordeniz, Diyarbakır’daki evinden, Mahmut Mordeniz ise Diyarbakır hayvan pazarından gözaltına alınmıştı.

Mahmut ve Fahriye Mordeniz çiftinin öldürülmesini araştırmak üzere bölgeye giden İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir, Genel Yönetim Kurulu Üyesi Hanefi Işık ve Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Metin Kılavuz tarafından hazırlanan raporda, “tüm bulguların cinayetlerin kontrgerilla tarafından işlendiğine işaret ettiği” vurgulandı. Raporda, görgü tanıklarının, Mahmut Mordeniz’i gözaltına alan kişilerden birinin subay traşlı, diğerinin ise esmer, uzun boylu, ince yapılı ve bıyıklı olduğunu söyledikleri anlatıldı. Fahriye Mordeniz’in evinden gözaltına alındığı aracın ise siyah veya siyaha yakın renkte Ford marka bir araç olduğu kaydedildi. Raporda, Mordenizlerin yakınlarının birçok kez yetkili makamlara başvurdukları kaydedildi ve Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı’na yapılan suç duyurusundan sonuç alınmadığı vurgulandı.

Raporda, 3 Aralık 1996 tarihinde Cizre-Silopi karayolun-

da bulunan cesetlere aynı gün otopsi yapıldığı belirtildi. Raporda, otopsi sonucunda Mahmut ve Fahriye Mordeniz'e işkence yapıldıktan sonra kafalarına sıkılan tek kurşunla öldürüldüğünün tespit edildiği vurgulandı. Raporda, cesetlerin bulunduğu yerde boş kovanlara ve cesetlerin ağızlarının kapatıldığı koli bantlarının üzerinde parmak izine rastlanmadığına dikkat çekildi. Raporda İHD heyetinin, Mordenizlerin yakınları ile birlikte cesetlerin tespiti için Cizre Asri Mezarlığına gittiği, ancak 300'e yakın sahipsiz mezarın bulunması ve herhangi bir kaydın tutulmaması nedeniyle mezarların saptanamadığı kaydedildi.

Mordeniz çiftinin gözaltına alındığı yerle, ölü buldukları yer arasında 50'yi aşkın güvenlik noktası bulunduğu na dikkat çekilen raporda ayrıca, 3 Aralık 1996 tarihinde Cizre-Silopi karayolu üzerinde elleri bağlanmış ve kafasına tek kurşun sıkılarak öldürülmüş 35 yaşlarında bir erkek cesedinin (Ramazan Yazıcı) daha bulunduğu, bu kişinin de İdil'deki Kimsesizler mezarlığına gömüldüğü, yapılan balistik inceleme sonucunda her üç kişinin de aynı tabancadan çıkan kurşunlarla öldürüldüğünün tespit edildiği bildirildi.

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan *Kayıp İddialarının Gerçek Yüzü* başlıklı kitapta, "Mahmut Mordeniz isminde bir şahsın güvenlik güçlerince gözaltına alınmadığı anlaşılmış ve açık kimliği verilmediğinden bilene ve tanıyana ulaşamadığından hakkında tahkikat etrafıca yapılamamıştır. Fahriye Mordeniz isimli şahıs hakkında yapılan tahkikatta, şahsın, 06.06.1996 günü Emine Akkalu adına düzenlenmiş sahte kimlikle İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltına alındığı, gerekli tetkikler yapıldıktan sonra 07.06.1996 günü serbest bırakıldığı anlaşılmıştır" denildi. Mordeniz çiftiyle birlikte kaçırılan diğer 5 kişiden Selahatin Gümürücü hakkında da, Mahmut Mordeniz için yapılan açıklamanın aynısı yapıldı.

Ramazan Yazıcı, Diyarbakır, 22 Kasım 1996

Mahmut ve Fahriye Mordeniz ile aynı tarihlerde öldürülen Ramazan Yazıcı'nın kimliği, ancak Kasım ayında saptanabildi. 22 Kasım 1996 tarihinde "silahlı ve telsizli" kişiler tarafından Diyarbakır'ın Melikahmet semtindeki Silvan minibüs garajından "kaçırılan" Ramazan Yazıcı'nın, daha sonra öldürüldüğü ve cesedinin kaçırıldıktan 11 gün sonra Şırnak'ın İdil ilçesine bağlı Mağara köyü yakınlarında bulunduğu öğrenildi. Üzerinde herhangi bir belge bulunmadığı için kimliği saptanamayan Ramazan Yazıcı'nın İdil'deki Kimsesizler Mezarlığına gömüldüğü öğrenildi. Gömülmeden önce

çekilen fotoğraflarının, Mordeniz çifti için bölgeye giden İHD heyetinin eline geçmesiyle Ramazan Yazıcı'nın kimliği saptanabildi. Uluslararası Af Örgütü, Ramazan Yazıcı ve Hakkı Kaya için 1997 yılı Ocak ayında acil eylem çağrısı yapmıştı.

İHD tarafından Mordeniz çifti için hazırlanan raporda, bulunan (daha sonra Ramazan Yazıcı olduğu saptanan) cesedin, "1.70 cm, boylarında, 35 yaşlarında, 80 kg. ağırlığında, esmer, hafifçe kırlaşmış, ön kısmından hafifçe kelleşmeye başlamış siyah saçlı, siyah kalın bıyıklı, 10 günlük sakallı, kahverengi gözlü" olduğu açıklandı. Raporda, cesedin elbiselerinin "nefti renkli beyazla karışık kazak, petrol rengi gömlek, beyaz atlet, gri pantolon, siyah kemer, kahve renkli bağı alınmış deri ayakkabıdan oluştuğu" kaydedildi.

19 Kasım günü Diyarbakır'dan Şırnak'ın İdil ilçesine giden İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir başkanlığında oluşan bir heyet, ilk olarak İdil Cumhuriyet Başsavcısı ile görüştü. Savcının, Nevzat ve M. Salih Yazıcı'nın ifadelerini almasından sonra heyet üyelerine mezar kazımı için izin belgesi verildi. İzin belgesinin alınmasının ardından, heyet üyeleri, cenazeyi mezarlığa götüren zabıta memuru ve cesedi yıkayıp defneden cami imamıyla birlikte mezarlığa gitti. İmanın, fotoğraftaki kişinin Ramazan Yazıcı olduğunu doğruladığı ve kendilerine getirildiğinde Ramazan Yazıcı'nın ayakkabı bağlarının olmadığını, elleri ipe bağlandığı için bileklerinde izler oluştuğunu söylediği öğrenildi. Ancak imam, olayın üzerinden iki yıl geçtiği için Yazıcı'nın hangi mezara gömüldüğünü hatırlayamadı. Cesedi teslim alan zabıta memuru Şerif Babat ise, kepçe ile bir mezar yeri açarak Yazıcı'yı defnettiklerini, ancak mezarlıkta 20'inin üzerinde kimsesiz mezarı bulunduğu için Yazıcı'nın mezarının hangisi olduğundan emin olmadığını söyledi. Bunun üzerine heyet üyeleri cesedin alınmadığına dair bir tutanak tuttuktan sonra ilçeden ayrıldı.

Daha sonra İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir tarafından hazırlanan raporda, Yazıcı'nın kaçırıldığı 1996 yılı Kasım ayında bölgede 11 kişinin kaybedildiği ve sonradan bu kişilerden 5'inin cesedinin bulunduğu belirtildi. Raporda, Diyarbakır'ın Silvan ilçesi nüfusuna kayıtlı Yazıcı'nın 22 Kasım 1996 tarihinde saat 09.00 sıralarında, Melikahmet semtindeki Silvan garajında 21 DZ 490 plakalı kırmızı bir araca zorla bindirilerek gözaltına alındığı belirtildi. Yazıcı'nın yakınlarının 25 Kasım 1996 tarihinde tüm yetkili makamlara başvurduğu belirtilen raporda, bu girişimlerden hiçbir sonuç alınmadığı kaydedildi.

Raporda, Mahmut ve Fahriye Mordeniz çiftinin öldürülerek Kimsesizler Mezarlığına gömüldüğünün ortaya çıkması üzerine Ramazan Yazıcı'nın da aynı akıbeti uğradığının saptandığı ve bunun üzerine Yazıcı'nın ailesiyle temas kurulduğu belirtilerek şöyle denildi: "Bu gelişmelerin ardından İdil Cumhuriyet Başsavcılığına müracaat edildi. Müracaat sonucunda, ölü olarak bulunduğu tarihte Yazıcı'nın cesedine yapılan otopsi raporu alındı. Otopsi raporunda, cesedin baş kısmında sağ kulağın yaklaşık 3 cm arkasında kurşun giriş deliğinin olduğu, ağzının koli bandıyla kapatıldığı, ellerinin beyaz bir bezle kördüğüm olacak şekilde bağlı olduğu şeklinde bilgilere rastlandı."

İHD heyetinin yaptığı araştırma sonucu, Mordeniz çifti ile Ramazan Yazıcı'nın aynı silahtan çıkan kurşunla öldürüldüğü ortaya çıktı. Ramazan Yazıcı'nın, Diyarbakır'dan, Çınar-Mardin-Nusaybin-Cizre-Silopi-İdil-Midyat ya da Diyarbakır-Mardin-Ömerli-Savur-Midyat-İdil-Cizre-Silopi güzergâhı kullanılarak çıkartılabileceği vurgulanan raporda, her iki durumda da 50'yi aşkın askeri kontrol noktasından geçilmesi gerektiğine dikkat çekildi. "Yazıcı ve Mordenizleri götüren araç aynıdır. Aksi takdirde failerin tüm kontrol noktalarından geçmeleri olası değildir" denildi.

Pek çok itirafçının ve kontrgerillanın Cizre-İdil-Silopi bölgesinde çok rahat hareket alanına sahip olduğuna dikkat çekilen İHD raporunda, bu bölgenin kontrgerillan ana merkezlerinden olduğu kanısının güçlü olduğu ifade edildi. Raporda, M.D. ve M.İ. adlı itirafçıların 1997 yılında yaptıkları açıklamalardan, Yazıcı'nın katilleri hakkında ipucu edilebileceği bildirildi. Raporun sonuç bölümünde ise şu görüşlere yer verildi:

"Kontrgerillanın bölgede tekrar hareketlilik içerisinde olduğu, ekipler halinde dolaşmaya başladığı ve yeni kayıp veya faili meçhul cinayetlerin yoğunlaşabileceği yönünde kaygılara tanıklık ettik. Hükümet, devletiçi hukukdışı örgütlenmelerin çökertileceği söyleminde samimi ise faili meçhul cinayetler ile gözaltı kayıplarının faillerini bulmalıdır. Ancak hükümetin kayıplar özelinde yaptığı tek belirgin çalışma Cumartesi Anneleri'ne saldırmak olmuştur. Yaşam haklarına kast edilen Yazıcı'nın cesedi ailesine verilmeli, fail veya failer derhal bulunmalıdır."

d) 1998 Yılında Kaybedilenler

1998 yılında kaybedilen kişilerden akıbeti hakkında henüz bilgi edinilemeyenlerle ilgili olarak TİHV'nin derlediği bilgiler şöyle:

01) Tahir Çakır, Van, 16.03.1998

Van İstasyon mahallesi Karşıyaka (Hocaali) Cami imamı Tahir Çakır'dan, 16 Mart günü yatsı namazını kıldırıp camiden ayrıldıktan sonra haber alınmadı. Çakır'ın yakınları, 18 ve 26 Mart günlerinde Emniyet Müdürlüğü ve Cumhuriyet Savcılığına başvurdu. Cumhuriyet Savcılığı, Tahir Çakır'ın bir süre önce, çocuklara dini eğitim verdiği için bilmediği şahıslar tarafında tehdit edildiği gerekçesiyle savcılığa sözlü olarak başvurduğunu açıkladı. Mazlum-Der Van Şubesi Başkanı Avukat Abdulbasit Bildirici de, Mayıs ayında yaptığı açıklamada, Tahir Çakır'ın kaybolduğu veya kaçırıldığı konusunda herhangi bir bilgiye ulaşamadıklarını, resmi makamlar nezdindeki girişimlerinden de sonuç alamadıklarını söyledi.

02) Neslihan Uslu, İzmir, 31.03.1998

03) Hasan Aydoğan, İzmir, 31.03.1998

04) Metin Andaç, İzmir, 31.03.1998

05) Mehmet Ali Mandal, İzmir, 31.03.1998

31 Mart günü İzmir'de gözaltına alındıkları belirtilen Kurtuluş dergisi çalışanı Neslihan Uslu, Hasan Aydoğan, Metin Andaç ve Mehmet Ali Mandal'dan bir daha haber alınmadı. Hasan Aydoğan ve Metin Andaç hakkında gıyabi tutuklama kararı bulunduğu bildirildi. Mehmet Ali Mandal'ın ise kısa bir süre için Yunanistan'dan Türkiye'ye geldiği öğrenildi.

Uslu, Aydoğan, Andaç ve Mandal'ın ortaya çıkmaması ya da nerede olduklarının öğrenilememesi üzerine 19 Nisan günü Tutuklu ve Hükümlü Yakınlarıyla Dayanışma Derneği (TAYAD) tarafından bir basın açıklaması yapıldı. TAYAD Başkanı Mustafa Eryüksel, Çevre Radyo'dan canlı yayınlanan basın açıklamasında, "Bu arkadaşlarımız demokrasi mücadelesinde olup, polisler tarafından tanınan bilinen kişilerdir. Endişemiz bu yüzdendir" dedi. Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Behiç Aşçı ise, kendilerinden haber alınmayan 4 kişi için avukatların devreye girdiğini, DGM'nin kendilerine dört kişinin "6 Nisan günü ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldığı" şeklinde bilgi verdiğini söyledi. Aşçı, İzmir'deki karakolların da bu kişilerin gözaltına alındığını kabul etmediğini bildirdi.

Halkın Hukuk Bürosu, 20 Mayıs günü de Metin Andaç, Neslihan Uslu, Hasan Aydoğan ve Mehmet Ali Mandal'ın akıbetlerinin ortaya çıkarılması için TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Uluslararası Af Örgütü,

Helsinki İzleme Komitesi ve Avrupa Konseyine başvurdu. Başvurularında, "müvekkillerinin siyasi niteliklerinin kayıp endişesini artırdığı" ifade edilerek, "Ülkemizde kayıp olaylarının yoğunluğu, Susurluk Raporuyla kayıp olaylarının içinde bizzat devlet görevlerinin yer aldığına açıkça belirtilmesi, müvekkillerimizin kişilikleri, polis tarafından tanınan ve bilinen kimseler olması, bu nedenle sürekli ölüm ve kaybedilme ile tehdit edilmeleri ve yaptığımız araştırmalarda izlerine rastlanılmaması gözönüne alındığında kayıp endişemiz artmaktadır" denildi.

İzmir, Manisa, Aydın, Balıkesir, Kırklareli, İzmit, Adapazarı ve İstanbul başsavcılıklarına da başvuran avukatlar, Adli Tıp Kurumuna yansımış şüpheli ölümlerin kendilerine bildirilmesini istediler. Kayıp kişilerle ilgili İzmir ve çevre illerde savcılık, emniyet müdürlükleri, karakol ve hastanelerde yapılan araştırmalarda hiçbir kayda rastlayamadıklarını ifade eden avukatlar, kaybedilme kaygısı taşıdıklarından gerekli hassasiyetin gösterilmesini istediler.

Hasan Aydoğan'ın ağabeyi Ali Aydoğan, kardeşi hakkında tutuklama kararı olduğu için İstanbul'da firarda olduğunu anımsatarak, yaptıkları tüm başvurulardan sonuç alamadıklarını kaydetti. Bergama'nın Narlıca köyünde oturan Metin Andaç'ın eşi Arife Andaç ise, bayramdan 10 gün önce (yaklaşık 26-27 Nisan günleri) kendilerini arayarak iyi olduğunu söyleyen eşinden bir daha haber alamadığını ve yaşamından endişe duyduğunu söyledi.

21 Mayıs günü Ankara'da Haklar ve Özgürlükler Platformu, Halkın Hukuk Bürosu, İHD Ankara Şubesi, ÇHD Ankara Şubesi ve Genel-İş Anakent Şubesi'nin katılımıyla 3 günlük açlık grevi yapıldı. Açlık grevinin başlaması nedeniyle düzenlenen basın toplantısında konuşan HÖP Temsilcisi Betül Gökoğlu, dört kişinin "devlete muhalif kimseler olduğunu" belirterek, daha önce sık sık tehdit edildiklerini vurguladı.

Aynı günlerde CHP Erzincan Milletvekili Mustafa Kul, kendilerinden haber alınamayan 4 kişinin durumunu bir soru önergesiyle TBMM gündemine getirdi. Kul, İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu tarafından yanıtlanması istemiyle verdiği soru önergesinde, 31 Mart günü Uslu, Aydoğan, Andaç ve Mandal adlı kişilerin İzmir'de polis tarafından gözaltına alındığını, ancak daha sonra bu kişiler hakkında bugüne kadar hiçbir bilgi edinilemediğini belirtti. Kul, önergesinde şu soruları sordu: "İsimleri geçen kişiler 31 Mart günü gözaltına alınmış mıdır? Gözaltına alındılarsa emniyet kayıtlarına neden geçirilmemişlerdir? DGM yetkilileri, 6 Nisan günü serbest

birakıldıklarını söylerken, emniyet yetkilileri kesinlikle bu kişilerin gözaltına alınmadıklarını söylemektedir. Devletin birbirleriyle bağlantılı iki teşkilatı arasındaki bu çelişkinin nedeni nedir? İçişleri Bakanı olarak kayıp olan bu 4 kişinin bulunması konusunda özel bir girişimde bulunacak mısınız?"

28 Mayıs günü 50 aydın, Metin Andaç, Neslihan Uslu, Mehmet Ali Mandal ve Hasan Aydoğan'ın bulunması için imza kampanyası başlatıldı. Kampanya ile ilgili bir açıklama yapan şair Ruhan Mavruk, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Uluslararası Af Örgütü, Helsinki İzleme Komitesi, Avrupa Konseyi, Yunan Hükümeti ve bir çok ilin cumhuriyet savcılıklarına yapılan başvurulardan sonuç alınmadığını söyledi. Türkiye'de yaşanan yüzlerce kaybın kuşkularını daha da artırdığını vurgulayan Mavruk, "Metin Andaç'ın siyanürle altın arayan Eurogold Şirketine karşı eylemlilikler içinde defalarca gözaltına alınmış olması, diğer üç kişinin de tehditlere maruz kalmaları endişemizi daha da artırmaktadır" dedi.

06) Konca Kuriş, Mersin, 16.07.1998

Kamuoyunda "İslamcı feminist" olarak tanınan ve savunduğu "reformcu" görüşlerle bazı kesimlerin tepkisini çeken Konca Kuriş, 16 Temmuz gecesi kaçırıldı. Çıktığı televizyon programlarında, İslamcı kesimin önde gelen isimleriyle tartışmaya giren Kuriş'in radikal İslamcı Hizbullah örgütü tarafından kaçırıldığı iddia edildi, ancak bir sonuç elde edilemedi.

Konca Kuriş'in eşi, Orhan Kuriş ile birlikte, saat 01.00 sıralarında, Mersin'de Hamidiye mahallesindeki evlerinin önüne geldikleri sırada, silahlı üç kişi tarafından etkisiz hale getirildikleri, bu kişilerin Orhan Kuriş'ten minibüsün anahtarını aldıktan sonra Konca Kuriş'i araca bindirerek uzaklaştıkları öğrenildi. Orhan Kuriş daha sonra yaptığı açıklamada, eşinin televizyonlardaki konuşmaları nedeniyle tehdit telefonları aldığını söyledi. Mersin Anakent Belediye Başkanı Halil Kuriş de, "Konca, zaman zaman tehdit ediliyordu. Ama bu tehditleri ciddiye almadığı için Cumhuriyet Savcılığına bir başvuruda bulunmamıştı" dedi.

Konca Kuriş'in kaçırıldığı minibüs 17 Temmuz günü akşam saatlerinde Mersin'in Toroslar mahallesinde terk edilmiş olarak bulundu. Bir görgü tanığı da Kuriş'in minibüsten indirilip beyaz bir otomobile kaçırıldığını bildirdi. Bu arada 18 Temmuz günü sabaha karşı Orhan Kuriş ve görgü tanığının anlatımlarına dayanarak çizilen robot resimlere benzeyen 2 kişi polisler tarafından

gözüne alındı. Ancak bu kişiler, Orhan Kuriş'in kendilerini teşhis edememesi üzerine serbest bırakıldı.

Kuriş'in kaçırılmasını değerlendirmek amacıyla 19 Temmuz günü yerel yayın yapan SUN TV'de düzenlenen bir programa katılan Mersin Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Ali Adaloğlu, Kuriş'in emniyette atamaların gündeme geldiği sırada kaçırıldığına dikkat çekti ve "Atamaların yapılmasıyla birlikte yasadışı olaylar yine patlak vermeye başladı" dedi. Programa katılan konuşmacılar, polislerin çok kısa bir sürede olay yerine gelmesine, minibüsün plakasının bilinmesine ve kentin tüm giriş çıkışlarının tutulmasına rağmen aracın bir gün sonra bulunmasına dikkat çektiler. Konuşmacılar, araç Osmaniye mahallesinde bulunduğu halde, güvenlik görevlilerinin dağ köylerinde operasyon yapmasının dikkat çekici olduğunu da vurguladılar.

CHP İçel Milletvekili Fikri Sağlar ise, Konca Kuriş'in kaçırılmasını, verdiği bir soru önergesiyle TBMM gündemine getirdi.

Kuriş'in kaçırılmasının ardından Mersin'de çok sayıda eve baskın düzenlendi, baskınlarda bazı kişiler gözaltına alındı. Ancak bu operasyonlardan da sonuç alınmadı. Basılan evlerden 25'inin, daha önce Hizbullah örgütü üyesi olduğu gerekçesiyle poliste kaydı bulunan kişilere ait olduğu bildirildi. Temmuz ayı sonlarında da adı açıklanmayan bir kişi, kaçırma olayına katıldığı iddiasıyla gözaltına alındı. Ancak bu kişi de "delil yetersizliği" nedeniyle serbest bırakıldı. İçel Emniyet Müdür Yardımcısı Dürüst Oktay, 24 Ağustos günü yaptığı açıklamada, Kuriş'in izine hiçbir yerde rastlanmadığını bildirdi. Oktay, "İki ihtimal üzerine duruyorduk, birincisi Konca Kuriş'i dinci örgütlerin kaçırmış olması, ikincisi Konca Kuriş'in kayınbiraderi belediye başkanı olduğu için bazı ihale meselelerinden kaynaklı bir kaçırılma ihtimali idi. Fakat Konca Kuriş, yaşıyorsa, kendi ayaklarıyla evine dönecek" dedi.

07) Abdülkadir Ay, Mardin-Kızıltepe, 08.08.1998

Mazlum-Der Genel Başkanı Yılmaz Ensaroğlu, 16 Ağustos günü düzenlediği basın toplantısında, Mardin'in Kızıltepe ilçesinde market işleten Abdülkadir Ay'ın 8 Ağustos günü saat 09.00 sıralarında JİTEM elemanları tarafından gözaltına alındığını ve bir daha kendisinden haber alınamadığını söyledi. Ay'ın gözaltına alındığının çevredeki kişiler tarafından görüldüğünü söyleyen Ensaroğlu, görgü tanıklarının birkaç saat içinde ifade değiştirdiklerini kaydetti. Ensaroğlu, Ay'ın bir süre Siyasi Şubede tutulduğunu öğrendiklerini ifade ederek, kısa sürede bırakılması için yörede "muhbir" olarak bilinen

bazı kişilerin araya girdiğini ve Ay'ın ailesinden para talebinde bulduklarını bildirdi. Ensaroğlu "Bu kişiler paranın verilmemesi halinde, Ay'ın silah kaçakçılığı ya da örgüt üyeliği suçlarından tutuklanacağı tehdidinde bulundular. Bazı yetkililerden aldığımız bilgilere göre Ay'ın güvenlik makamlarının elinde ya da bilgileri dahilinde olduğunu öğrendik. Ay'ın durumunu Emniyet Müdürlüğüne soranlara 'Bizde değil, ama ona bulaşmayın, onun peşini bırakın' şeklinde yanıtlar verildi. Kızıltepe Cumhuriyet Savcılığı ailenin konuyla ilgili dilekçesini de kabul etmedi" dedi.

Ensaroğlu, Kızıltepe Savcılığının, Ay'ın ailesine mahalle karakoluna başvurmalarını önermesini de "ürkütücü ve düşündürücü" olarak niteledi. Ensaroğlu, 11 Ağustos günü, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, OHAL Bölge Valiliği, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, siyasi partiler, Mardin milletvekilleri ile insan hakları kuruluşları nezdinde girişimlerde bulduklarını, ancak somut bir gelişme sağlayamadıklarını söyledi. Mazlum-Der'in başvurusuna Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk tarafından Eylül ayında verilen yanıtta, "İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan araştırma sonucunda Ay'ın, Emniyet Genel Müdürlüğü ve il Emniyet Müdürlükleri ile Mardin Jandarma İstihbarat Tim Komutanlığı tarafından gözaltına alınmadığı" öne sürüldü.

08) Mustafa Kaya, Batman, 10.09.1998

09) Fatih Kaya, Batman, 10.09.1998

10) Ali Gündüz, Batman, 10.09.1998

Batman'da işadamı Mustafa Kaya, oğlu Fatih Kaya (16) ve Kaya'nın yanında çalışan Ali Gündüz adlı kişi, 19 Eylül günü Mustafa Kaya'nın evine baskın düzenleyen kimliği belirsiz kişiler tarafından kaçırıldı. Kaya'nın arabası 23 Eylül günü Mardin'in Kızıltepe ilçesi yakınlarında bulundu. Aracın tahrip edildiği ve Kaya'ya ait cep telefonu kartının arabada bulunduğu öğrenildi. Mustafa Kaya, Fatih Kaya ve Ali Gündüz'ün Hizbullah tarafından kaçırıldığı iddia edildi, ancak 1998 yılı sonuna kadar somut bir bilgi elde edilemedi.

11) Mehmet Mazaca, Tunceli, 22.10.1998

22 Ekim günü Tunceli Cumhuriyet mahallesindeki evinden Elazığ'ın Kovancılar ilçesine gitmek için ayrılan Mehmet Mazaca (63) adlı köylü kayboldu. Tunceli'de odun ticareti yapan Mehmet Mazaca'dan, Kovancılar ilçesinde birlikte iş yaptığı Ahmet Kırık adlı kişinin yanından ayrıldıktan sonra bir daha haber alınamadı. Ahmet Kırık, Mazaca'yı son olarak kendisinden 600 mil-

yon lira aldıktan sonra ana yola inerek araç beklerken gördüğünü söyledi.

Mehmet Mazaca'nın kızı Cevahir Canpolat, 7 Kasım günü yaptığı açıklamada, kaybolduğu gün babasının yanında JİTEM'ci olarak bilinen bazı kişiler görüldüğünü, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, Emniyet Genel Müdürlüğü Kayıp Arama Merkezi, İçişleri Bakanlığı ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yaptıkları başvurulardan tatmin edici bir yanıt alamadıklarını ifade etti. Babası için Uluslararası Af Örgütü'nün acil eylem çağrısı yaptığını anımsatan Canpolat, "Babam 1993 yılında gözaltına alınmış, tutuklanmış ve ilk duruşmada tahliye edilmişti. Zaten daha sonra beraat etti. Babam herhangi bir nedenle suçlu değildi. Olayın gelişimi yetkililerin iddia ettiği gibi adli bir vakanın söz konusu olmadığını, devletin olaydan kesinlikle haberli olduğunu gösteriyor" dedi. Canpolat, karakoldan izin alarak odun ticareti yapan babasının, olaydan 2 ay kadar önce de "izinsiz odun ticareti yaptığı" gerekçesiyle jandarmalar tarafından sorguya çekildiğini açıkladı. Cevahir Canpolat girişimlerde bulunmalarından sonra "Babanızı aramak için il dışına sakın çıkmayın. Çıcarsanız Tunceli'yi kan gölüne çeviririz" yönünde tehditler aldıklarını sözlerine ekledi.

İHD'nin Mehmet Mazaca'nın durumu hakkında İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğüne yaptığı başvurular da sonuçsuz kaldı.

Kaybedilenler: 1980-1997

12 Eylül askeri darbesinden 1997 yılı sonuna kadar geçen sürede kaybedilenlerle ilgili TİHV'nin hazırladığı liste şöyle:

- 001) Gazal..., 1980-Mardin
- 002) Hüseyin Morsümbül, 18.09.80-Bingöl
- 003) Cemil Kırbayır, 09.10.80-Kars Göle
- 004) Mahmut Kaya, 25.12.80-Kars
- 005) Zeki Altınbaş, 00.04.81-Yalova
- 006) Gürkan Mungan, 00.12.83-Ankara
- 007) Nurettin Öztürk, 04.04.84-Ankara
- 008) Ömer Savun, 06.05.89-Siirt
- 009) Hüseyin Demirtaş, 26.05.89-Siirt
- 010) Adnan Bağca, 11.06.90-Urfa Siverek
- 011) Abdullah Kurt, 00.09.90-Hakkari Yüksekova
- 012) Yusuf Erişti, 00.03.91-İstanbul
- 013) İbrahim Gündem, 25.09.91-Diyarbakır Hazro
- 014) Hüseyin Toraman, 27.10.91-İstanbul

- 015) Mehmet Demir, 10.01.92-Siirt
- 016) Durmuş Çaylak, 09.02.92-Muğla Fethiye
- 017) Hüseyin Yaman, 04.05.92-İstanbul
- 018) Soner Gül, 04.05.92-İstanbul
- 019) Hasan Gülünay, 20.07.92-İstanbul
- 020) Mehmet Ertak, 22.08.92-Şırnak
- 021) Ayhan Efeoğlu, 06.10.92-İstanbul
- 022) Namık Erkek, 19.12.92-Mersin
- 023) Ali Kırlangıç, 07.03.93-İstanbul
- 024) İbrahim Akıl, 14.06.93-Şırnak
- 025) Hikmet Şimşek, 14.06.93-Şırnak
- 026) Salih Demirhan, 14.06.93-Şırnak
- 027) Hamdi Şimşek, 14.06.93-Şırnak
- 028) Halit Özdemir, 14.06.93-Şırnak
- 029) Şemdin Culaz, 14.06.93-Şırnak
- 030) İhsan Uygur, 06.07.93-İstanbul
- 031) Yüksel Alptekin, 06.07.93-İstanbul
- 032) Aysel Malkaç, 07.08.93-İstanbul
- 033) Erdoğan Şakar, 13.08.93-İstanbul
- 034) Abdülvahap Timurtaş, 14.08.93-Mardin Silopi
- 035) Serhan Dehmen, 08.09.93-İstanbul
- 036) M. Şah Atala, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 037) Bahri Şimşek, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 038) Hasan Avar, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 039) Şerif Avar, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 040) Nusrettin Yerlikaya, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 041) Turan Demir, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 042) Behçet Tutuş, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 043) Abdi Yamuk, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 044) Salih Akdeniz, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 045) Celil Aydoğdu, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 046) Ümit Taş, 09.10.93-Diyarbakır Kulp
- 047) Yılmaz Gümüş, 21.10.93-Batman
- 048) Bahri Kağanaslan, 29.10.93-Diyarbakır
- 049) Üzeyir Kurt, 25.11.93-Diyarbakır Bismil
- 050) Ahmet Çakıcı, 28.11.93-Diyarbakır Hazro
- 051) Hüseyin Taşkaya, 06.12.93-Urfa Siverek
- 052) Ahmet Kalpar, 06.12.93-Urfa Siverek
- 053) Ali Efeoğlu, 05.01.94-İstanbul
- 054) Fethi Yıldırım, 05.01.94-Urfa Viranşehir
- 055) Yusuf Tunç, 09.02.94-Mardin Kızıltepe
- 056) Cüneyt Aydınlar, 20.02.94-İstanbul
- 057) Nazım Babaoğlu, 12.03.94-Urfa
- 058) Zeynel Kürsad, 23.03.94-Batman
- 059) Piro Ay, 16.04.94-Mardin Derik
- 060) Muharrem Tanrıverdi, 08.05.94-Diyarbakır Lice
- 061) Mehmet Tanrıverdi, 08.05.94-Diyarbakır Lice

- 062) Kasım Alpsoy, 18.05.94-Adana
 063) Fahri Bulut, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 064) Mustafa Bulut, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 065) İkrâm İpek, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 066) Servet İpek, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 067) Seyithan Yolur, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 068) Ali İhsan Çiçek, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 069) Tahsin Çiçek, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 070) Çayan Çiçek, 18.05.94-Diyarbakır Lice
 071) Zeki Ercan Diril, 19.05.94-Şırnak Beytüşşebap
 072) İlyas Edip Diril, 19.05.94-Şırnak Beytüşşebap
 073) Hasan Orhan, 24.05.94-Diyarbakır Lice
 074) Mehmet Selim Orhan, 24.05.94-Diyarbakır Lice
 075) Cezayir Orhan, 24.05.94-Diyarbakır Lice
 076) Mehmet Can Aşın, 24.05.94-Diyarbakır Lice
 077) Sinan Fidan, 06.06.94-Diyarbakır
 078) Hacı İsa Gök, 12.06.94-Batman
 079) Recai Aydın, 02.07.94-Diyarbakır Çınar
 080) Abdülğani Dağ, 23.07.94-Mardin Nusaybin
 081) Mahmut Demirel, 00.08.94-Batman
 082) Mehmet Salim Acar, 00.08.94-Diyarbakır Bismil
 083) Resul Saçan, 09.08.94-Batman
 084) İbrahim Kartay, 17.08.94-Diyarbakır Hani
 085) Safura Yıldırım, 31.08.94-Mardin Nusaybin
 086) Lütfiye Kaçar, 05.09.94-İstanbul
 087) Kenan Bilgin, 12.09.94-Ankara
 088) Rıdvan Temiz, 00.10.94-Mardin Derik
 089) Turgut Yenisoay, 04.10.94-Diyarbakır Bismil
 090) Hıdır Işık, 00.09.94-Tunceli
 091) Hatun Işık, 00.09.94-Tunceli
 092) Elif Işık, 00.09.94-Tunceli
 093) Düzali Serin, 00.09.94-Tunceli
 094) Yeter Işık, 00.09.94-Tunceli
 095) Gülizar Serin, 00.09.94-Tunceli
 096) Dilek Serin, 00.09.94-Tunceli
 097) İbrahim Gencer, 00.09.94-Tunceli
 098) Sabahattin Talayhan, 11.10.94-İstanbul
 099) Fidan Göngör, 11.10.94-İstanbul
 100) Nazım Gülmez, 00.10.94-Tunceli Hozat
 101) Mehmet Ağgün, 00.10.94-Tunceli Hozat
 102) Ahmet Akbaş, 00.10.94-Tunceli Hozat
 103) Müslüm Aydın, 00.10.94-Tunceli Hozat
 104) Vasıf Öztürk, 00.11.94-Diyarbakır Kulp
 105) Ahmet Yetişen, 14.11.94-Batman
 106) Ali Tekdağ, 26.11.94-Diyarbakır
 107) Ender Toğcu, 29.11.94-Diyarbakır
 108) İsmail Ağaya, 00.12.94-Batman
 109) Abdullah Efeli, 15.12.94-Şırnak Cizre
 110) İhsan Haran, 24.12.94-Diyarbakır
 111) İsmail Bahçeci, 24.12.94-İstanbul
 112) M. Şirin Mutlu, 00.01.95-Batman Kozluk
 113) Nihat Aslan, 00.02.95-Mardin Midyat
 114) Muhittin Olmaz, 00.02.95-Diyarbakır Bismil
 115) Bedri Algan, 01.02.95-Diyarbakır
 116) Murat Yıldız, 23.02.95-İzmir
 117) Tarık Ümit, 02.03.95-İstanbul
 118) Kemal Birlik, 29.03.95-Mardin Kızıltepe
 119) A. Baki Birlik, 29.03.95-Mardin Kızıltepe
 120) Zübeyir Birlik, 29.03.95-Mardin Kızıltepe
 121) Zeki Alabalık, 29.03.95-Mardin Kızıltepe
 122) Ali İhsan Dağlı, 14.04.95-Diyarbakır Silvan
 123) Nezir Tekçi, 28.04.95-Hakkari Yüksekova
 124) M. Sait Zengin, 06.05.95-Mardin Midyat
 125) Edip Aksoy, 07.06.95-Diyarbakır
 126) Ahmet Pehlivan, 04.07.95-İstanbul
 127) Servet Bayram, 08.07.95-Diyarbakır Hazro
 128) Selim Acar, 21.07.95-Mardin Midyat
 129) Mehmet Yıldız, 22.07.95-Diyarbakır
 130) Ahmet Özdemir, 13.08.95-Şırnak Güçlükonak
 131) Ahmet Özer, 13.08.95-Şırnak Güçlükonak
 132) Bahri Esenboğa, 13.08.95-Şırnak Güçlükonak
 133) Fikri Şen, 13.08.95-Şırnak Güçlükonak
 134) İlhan İbak, 13.08.95-Şırnak Güçlükonak
 135) Abdurrahim Demir, 17.08.95-Mardin Kızıltepe
 136) Osman Buluttekın, 26.08.95-Diyarbakır Kulp
 137) Reşit Yıldız, 27.08.95-Mardin Nusaybin
 138) Şehmuz Eroğlu, 03.09.95-Batman
 139) Cemil Çelik, 26.09.95-Mardin Ömerli
 140) Mehmet Emin Yılmaz, 15.10.95-Van Başkale
 141) Haydar Yılmaz, 15.10.95-Van Başkale
 142) Beşir Sayın, 15.10.95-Van Başkale
 143) Yusuf Ertaş, 15.10.95-Van Başkale
 144) Kerevan İzmez, 15.10.95-Şırnak Silopi
 145) Fehmi Tosun, 19.10.95-İstanbul
 146) Düzgün Tekin, 21.10.95-İstanbul
 147) Mehmet Emin Aslan, Ekim/Kasım 95-Dargeçit
 148) Seyhan Doğan, Ekim/Kasım 95-Dargeçit
 149) Davut Altunkaynak, Ekim/Kasım 95-Dargeçit
 150) Nedim Akyön, Ekim/Kasım 95-Dargeçit
 151) Abdurrahman Olcay, Ekim/Kasım 95-Dargeçit
 152) Abdurrahman Coşkun, Ekim/Kasım 95-Dargeçit
 153) Abdullah Yağlı, 00.11.95-Mardin Nusaybin
 154) Şemsettin Yurtseven, 27.11.95-Yüksekova
 155) Mikdat Özeken, 27.11.95-Hakkari Yüksekova

- 156) Münir Samtaş, 27.11.95-Hakkari Yüksekova
157) Abdüllatif Yağızay, 00.11.95-Mardin Nusaybin
158) Ömer Fındık, 31.12.95-Şırnak Silopi
159) Mehmet Fındık, 31.12.95-Şırnak Silopi
160) Ömer Kartal, 31.12.95-Şırnak Silopi
161) Hanifi Yaman, 05.01.96-Diyarbakır Lice
162) Ahmet Oğuz, 00.02.96-İstanbul
163) Atilla Osmanoğlu, 25.03.96-Diyarbakır
164) Talat Türkoğlu, 01.04.96-Edirne
165) Hıdır Öztürk, 14.04.96-Diyarbakır Bismil
166) İsa Efe, 07.07.96-Mardin Derik
167) Ali Haydar Kaya, 00.08.96-Diyarbakır Silvan
168) Orhan Yakar, 00.09.96-Bingöl
169) Hazım Ünver, 00.09.96-Habur Sınır Kapısı
170) Halil Birlik, 07.11.96-Habur Sınır Kapısı
171) Mehmet Bilgiç, 07.11.96-Habur Sınır Kapısı
172) Şirin Bayram, 01.11.96-Diyarbakır
173) Ramazan Tekin, 01.11.96-Diyarbakır
174) Hakkı Kaya, 18.11.96-Diyarbakır
175) Selahattin Gümürcü, 25.11.96-Diyarbakır
176) Mehmet Batıl, 20.12.96-Nusaybin Derik arası
177) Fikri Özgen, 27.02.97-Diyarbakır
178) İlyas Eren, 11.03.97-Diyarbakır
179) Bedrettin Topkan, 01.07.97-Batman
180) Ahmet Topkan, 01.07.97-Batman
181) Lokman Karasu, 18.08.97-Şırnak Cizre
182) Yusuf Nergiz, 29.09.97-Diyarbakır Kulp
183) Abdülislam Çelik, 06.11.97-Diyarbakır
184) Sadık Ulumaskan, 04.12.97-Urfa D.bakır yolu
185) Seyithan Ulumaskan, 04.12.97-Urfa D.bakır yolu
186) Mehmet Özdemir, 26.12.97-Diyarbakır

VI.2

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

İHD Şubelerine üye avukatların yanı sıra özellikle İstanbul Barosu ve ÇHD avukatlarının, işkence ve kötü muameleyle karşı CMUK'da yer alan güvencelerin uygulanmasını denetleme konusundaki ısrarlı ve sistematik çabaları, hekimlerin rapor verme eğilimindeki gelişme, çok sayıda işkence olgusunun ortaya çıkmasını sağladı. DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınanların durumunda geçerli olmayan söz konusu güvenceler, adli suçlamalar nedeniyle yapılan keyfi gözaltı uygulamalarında, çocuklar için daha sık uygulandı. (Ancak, CMUK hükümlerinden yararlanarak gözaltında polis ya da jandarma tarafından sorgulanan kişilerle görüşmek isteyen avukatlara kötü davranıldığı ya da söz konusu güvencelerin uygulanmadığı çok sayıda olgu rapor edildi.) Avukatlara bildirilen ya da onların saptadığı pek çok işkence olgusunda mağdurlar, korkarak yasal yollara başvurmadan kaçındılar. Savcıların, kendilerine yapılan

işkence ve kötü muamele başvurularını kabul etme eğilimlerinde artış görüldü; ancak pek çok başvuru "failin belli olmadığı" gibi gerekçelerle reddedildi.

TİHV, 1998 yılında en az 3.853 kişinin işkence gördüğünü belirledi. Bu belirlemelere göre, 1998 yılında işkencenin en çok görüldüğü iller, İstanbul (özellikle Avcılar, Bağcılar ve Küçükçekmece), Diyarbakır, İzmir, Adana ve İçel oldu. Zorunlu göç eden kişilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde, işkence olgularının özellikle çok yoğun olduğu gözlemlendi. Örneğin Diyarbakır'ın Bağlar ilçesiyle Adana'nın Şakirpaşa mahallesi ve Mersin'de çok sayıda işkence olgusu rapor edildi. Olağanüstü Hal Bölgesi ve "iç güvenlik harekâtı" uygulanan diğer illerde işkence olgularını izlemek nadiren mümkün oldu. Diyarbakır'ın Silvan ve Kulp; Batman'ın Sason ve Kozluk; Mardin'in Nusaybin ve Kızıltepe; Siirt'in Eruh ve Baykan; Bingöl'ün Karlıova ve Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçelerinde yoğun olarak işkence yapıldığına dair yoğun bilgi akışına karşın, bu olgular araştırılmadı.

TİHV tarafından saptanan 3.853 sayıda işkence olgusuna karşın, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün belirlemelerine göre, 1998 yılında, işkencenin cezalandırılmasını öngören TCY'nin 243. maddesine göre açılan ve sonuçlandırılan toplam 205 davada 72 mahkûmiyet ve 104 beraat kararı verildi. Kötü muamelenin cezalandırılmasını öngören 245. maddeye göre açılan ve 1998'de sonuçlandırılan 639 davada ise, 223 mahkûmiyet ve 264 beraat kararı verildi. TİHV, 1998 yılında işkence iddialarının oldukça küçük bir bölümünün mahkemelere yansıdığını tahmin etmektedir. Sonuçlanan davalarda verilen cezaların genellikle hafifletici nedenlerle düşürüldüğü, onların da paraya çevrilerek ertelendiği gözlemlendi.

İHD İstanbul Şubesi İşkenceyi İzleme Komisyonunun

Tablo 5. Türkiye'de İşkence, 1990-1998¹

	İşkence	Kadın	Cinsel İşkence	Çocuk
1990	329	44	8	7
1991	552	53	9	15
1992	594	93	24	11
1993	827	126	22	29
1994	1128	261	36	24
1995	1232	254	17	72
1996	1404	377	122	107
1997	3344	726	161	197
1998	3853	981	94	209

1. Bu tablo TİHV tarafından tespit edilebilen olguları kapsamaktadır.

1998 yılı raporu, 1999 yılı Ocak ayında kamuoyuna açıklandı. Rapora göre, 1998 yılı boyunca İHD İstanbul Şubesine "gözetiminde işkence gördüğünü" bildiren 577 kişi başvurdu. Başvuranlardan 116'sı gördüğü işkenceyi hekim raporu ile kanıtladı, 90'ı Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. 375'i erkek, 189'u kadın, 26'sı da çocuk olan 577 kişinin 332'sini adli, 228'ini ise siyasal olaylar nedeniyle gözetimine alınanlar oluşturdu, 17 kişinin ise hangi nedenle işkenceye maruz kaldığı belirlenemedi. İşkencenin adli olaylar nedeniyle gözetimine alınan kişilere yaygın bir biçimde uygulandığını gösteren bu sınırlı veriler bile, Türkiye'de işkencenin sistematik bir sorgu yöntemi olarak kullanılmasına 1998 yılında da devam edildiğini gösterdi. İHD İstanbul Şubesine, "gözetiminde işkence gördüğü" iddiasıyla 1993 yılında 77, 1994 yılında 145, 1995 yılında 362, 1996 yılında 942, 1997 yılında 216 kişi başvurdu.

a) TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu

TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri 1998 yılı Raporunda gözetiminde ya da cezaevlerinde işkence gördükten sonra tedavi için Vakfa başvuran 673 kişiden 110'unda kalıcı iz ya da fiziksel sakatlık olduğu belirtildi. İşkenceden kaynaklanan rahatsızlıkların tedavisi için TİHV'ye 1998 yılında 706 kişinin başvurduğu belirtilen raporda, Vakfın kurulduğu 1990 yılından 1998'e kadar başvuranların sayısının da 4.010'a ulaştığı kaydedildi. 706 kişiden 673'ünün verdiği bilgilere dayanılarak hazırlanan rapora göre, vakfa 1998 yılında 196 kadın, 477 erkek başvurdu. 673 kişiden 63'ünün 0-18 yaş grubunda olduğu ifade edilen raporda, 108 kişinin "Olağanüstü Hal Bölgesi sınırları içinde işkence gördüğü" belirtildi.

Raporda, TİHV'ye başvuranlardan 619 kişinin (yüzde 92) siyasal nedenlerle, 54 kişinin ise (yüzde 8) adli nedenle gözetimine alındıktan sonra işkence gördüğü bildirildi. Raporda, bu konuda, "Adli nedenlerle işkence görenlerin başvurular arasındaki oranının azlığı, bu grubun gözetim koşullarının iyiliğinden çok, hak arama konusundaki çekingenlikleri ve TİHV'yi yeterince tanımamakla ilgili olduğu söylenebilir" denildi.

"Başvuruların işkence gördüğü yerlerin" başında 436 kişi ile emniyet merkezlerinin geldiği belirtilen rapora göre başvuranlardan 80 kişi polis karakollarında, 20 kişi jandarma karakollarında, 39 kişi jandarma merkezlerinde, 14 kişi cezaevinde, 17 kişi diğer gözetim yerlerinde, 58 kişi ise "gözetim merkezi niteliği taşımayan" yerlerde işkence gördüğünü açıkladı.

Rapora göre, işkence görenlerin 229'u herhangi bir işlem

yapılmadan ve savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldı. 207 kişi savcılık tarafından serbest bırakılırken işkence görenlerin ancak 237'si (yüzde 35.2) "TİHV'ye başvurularına yol açan gözetim sonucunda" tutuklandı.

TİHV Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri 1998 yılı Raporunda gözetimine alınanlara uygulanan işkence yöntemleri, uygulama sıklığına göre şöyle sıralandı:

"Hakaret (yüzde 97.3), kendisine yönelik başka tehditler (yüzde 89.8), dayak (yüzde 87.8), öldürme tehdidi (yüzde 78.3), göz bağlama (yüzde 75.9), yeme içmenin kısıtlanması (yüzde 57.5), soğuk zeminde bekletme (yüzde 56.9), yakınlarına yönelik tehditler (yüzde 56.9), işeme ve dışkılamanın engellenmesi (yüzde 54.2), cinsel taciz (yüzde 49.7), elektrik (yüzde 45.1), hücrede tecrit (yüzde 44.8), işkenceye görsel/işitsel tanıklık ettirme (yüzde 44.4), soyma (yüzde 40.5), uyutmama (yüzde 38.1), basınçlı/soğuk su (yüzde 36.4), saç, sakal, bıyık yolma (yüzde 34.4), gürültülü müzik ya da marş dinletme (yüzde 32.8), askı (yüzde 30.6), haya burma (yüzde 26.1), aşırı fiziksel aktiviteye zorlama (yüzde 24.6), ajanlık teklifi (yüzde 23.9), diğer (yüzde 21.9), yalancı infaz (yüzde 16.9), falaka (yüzde 16.3), anlamsız istemlere itaat etmeye zorlama (yüzde 16.3), havasız bırakma (yüzde 10.9), yakınlarının yanında işkence yapma (yüzde 9.3), yakma (yüzde 4.3), tecavüz (yüzde 2.8)."

Raporda, TİHV'ye başvuranların önemli bir sorununun, işkencenin hekim raporuyla belgelenmesi olduğu belirtildi. Raporda, 673 kişiden 289'unun işkenceyi tıbbi raporla belgeleyemediği bildirildi. Raporda, adli muayenesi yapılan 353 kişiden 283'ü (yüzde 80.2) muayene sırasında güvenlik görevlilerinin dışarı çıkmadığını, 285'i (yüzde 80.7) gerektiği gibi muayene edilmediğini, 256'sı da (yüzde 72.5) işkence bulgularıyla uyumlu rapor düzenlenmediğini belirttiği anlatıldı. Raporda, gözetimden sonra haklarında "işkence görmediğine" ilişkin rapor düzenlenen 62 kişinin, daha sonra kendi girişimleriyle "işkence raporu" aldığı vurgulandı.

Raporda, 1998 yılında tedavi için başvuranların 237'sinin sadece fiziksel, 34'ünün sadece ruhsal yakınması olduğu halde, başvuruların yüzde 59.7'sini oluşturan 402 kişinin ise hem ruhsal hem fiziksel şikayetleri olduğu kaydedildi. Raporun sonuç bölümünde, işkence uygulamaları, işkencenin önlenmesi ve işkence görenlerin tedavisi konularında şu saptamalara yer verildi:

1998 yılında da güvenlik güçleri, gösteri, yürüyüş ve miting gibi toplumsal eylemlerde şiddete sık başvurmuştur. Göstericiler, dağıtma ve gözetimine alma sırasında ya da gözetiminde şiddete maruz kalmışlardır.

1998 yılında başvuruda bulunan 673 kişiden 358'inin (yüzde 53.2) 1998 yılı içerisinde işkence görenler olması, ülkemizde işkencenin sistematik olarak uygulandığı iddialarını destekleyicidir.

673 kişiden 619'unun (yüzde 92) siyasi nedenlerle işkence görmesi, adli nedenle gözaltına alınanlara işkencenin sistematik olarak uygulanmadığı yönünde değerlendirilmemelidir.

Başvuruların doğum yerlerinin dağılımında ilk iki sırayı Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinin alması ve başvuruların yüzde 16'sının başvurularına neden olan işkence olayı ile OHAL Bölgesi sınırları içerisinde karşılaşması anlamlı bulunmuştur.

Tedavi ve rehabilitasyon çalışmalarını olumsuz etkileyen bir faktör olan işsizlik sorunu, bu yıl da dikkat çekici düzeydedir. İş ve meslek edindirme ile sosyal destek çalışmalarının geliştirilmesi projelendirilmiştir. Bu projelerin yaşama geçirilebilmesi, tedavi başarısını doğrudan ve olumlu yönde etkileyecektir.

Gözaltı sürelerinin uzunluğu işkence uygulamalarını kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Başvurularımız arasında savcılığa çıkarılmaksızın serbest bırakılanlar ile savcılık ya da mahkeme tarafından serbest bırakılanların toplamının yüzde 64.8 olması, gözaltı kurumunun keyfi kullanımına işaret etmektedir.

İşkence yöntemleri arasında "psikolojik işkence" yöntemlerinin ön plana çıktığı ancak, "elektrik şoku" ve "askı" gibi işkence yöntemlerinin de sistematik olarak uygulandığı anlatımlardan anlaşılmıştır. İşkencenin önlenmesi ve işkence bulgularının tıbbi raporlarla saptanması tartışmalarında bu konular değerlendirilmelidir. İşkencenin önlenmesi ve işkence suçunu işleyenlerin caydırıcı şekilde cezalandırılması için acil olarak yasa, yönetmelik ve genelgelerle düzenlemeler yapılması gerektiği, 1998 yılı verileri incelendiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır.

1998 yılı içerisinde, cezaevlerinden çok sayıda hükümlü ve tutuklu, sağlık sorunlarını mektupla ya da avukatları aracılığıyla ileterek yardım talebinde bulunmuştur. Yakınmaların önemli bir kısmı, işkence ve kötü muamele ile ilişkili bulunmasına karşın, iletişim ve hizmet sunumunda karşılaşılan güçlükler nedeniyle bu kişilere yeterince yardımcı olunamamıştır.

Başvuruların anlatımları, açlık grevinin, gözaltı ve cezaevi yaşantısı sırasında sık başvurulan bir hak arama yöntemi olma özelliğini sürdürmekte olduğunu göstermektedir. Anlatımlar, tıp ortamının açlık grevi sırasında hekim tavrı ve açlık grevcisinin tedavisi konusundaki çalış-

malarının önemli bir ihtiyacı karşılayabilmek için gerekli olduğunu göstermektedir.

1996 yılında yaşanan yaygın açlık grevi ve ölüm orucu eylemleri sonrasında yetersiz ya da yanlış tedavi edilmeyle ilgili yaşamsal sağlık sorunları olan çok sayıda tutuklu ve hükümlü halen cezaevlerinde bulunmaktadır. Bu insanların tedavi edilebilmeleri için, CMUK 399. maddenin işletilmesi de dahil olmak üzere çalışmalar yapılması gereklidir.

Başvurularında işkence ile ilişkili pek çok tanı saptanmasına karşın bunların adli raporlara yansıtılmamış olması adli rapor süreçleri, Adli Tıp Kurumu, işkencenin önlenmesinde hekim sorumluluğu kapsamında değerlendirilmelidir.

b) Gözaltında Ölenler

1998 yılında en az 15 kişi gözaltındayken şüpheli biçimde ya da işkence sonucunda yaşamını yitirdi. TİHV tarafından gözaltında ölenlerle ilgili kesinleştirilen bilgiler şöyle:

01) Necmettin Çunku, Afyon Şuhut-13.01.98

Afyon'un Şuhut ilçesinde gözaltına alınan Necmettin Çunku adlı kişi, İlçe Emniyet Müdürlüğü nezarethanesinde 13 Ocak günü ölü bulundu. Polis yetkilileri Çunku'nun kendisini kemeriyle asarak intihar ettiğini öne sürdüler. Savcılığa yapılan suç duyurusunun ardından 15 Ocak günü polis memuru İsmail Boğaz hakkında dava açıldı. 21 Nisan günü görülen duruşmada Boğaz beraat etti.

02) İrfan Kaya, İzmir, 01.02.98

İzmir'de "hırsızlık yaptığı" iddiasıyla 1 Şubat akşamı gözaltına alınan İmam Hatip Lisesi son sınıf öğrencisi İrfan Kaya (20), gözaltında tutulduğu Bayraklı Karakolunda öldü. Polis yetkilileri, İrfan Kaya'nın gömleğiyle kendisini nezarethanenin parmaklıklarına astığını iddia ettiler.

Olayı soruşturan Karşıyaka Cumhuriyet Savcılığı, İrfan Kaya'nın "ölümünün kuşkuğu olduğu" gerekçesiyle otopsiye karar verdi. Savcılıktan yapılan açıklamada, Kaya'nın, 1 Şubat günü Hasan Ciritoglu adlı kişinin evinden hırsızlık yapılması üzerine saat 18.00 sıralarında gözaltına alındığı ve karakolun bodrum katındaki nezarethaneye konulduğu anlatıldı. İrfan Kaya'nın saat 01.30 sıralarında tuvalete götürüldüğü ifade edilen açıklamada, bundan 20 dakika kadar sonra Karakol Grup Amiri tarafından yapılan kontrolde cesedinin bulunduğu bildirildi. Kaya'nın annesi Nazik Kaya ise, intihar iddiasına inanmadığını söyledi ve oğlunun intihar etmesine neden

olacak bir sorunu bulunmadığını savundu.

03) Mehmet Yavuz, Adana, 13.03.98

12 Mart günü Diyarbakır'ın Alıpınar mahallesindeki evlerine polisler tarafından düzenlenen baskında "Adana'da 8 Aralık 1997 tarihinde meydana gelen bir hırsızlık olayı sırasında Ali Çotuklar adlı polisin ölümüne yol açtığı" gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra Adana Emniyet Müdürlüğüne götürülen Mehmet Yavuz (23), işkence nedeniyle 13 Mart günü öldü. Mehmet Yavuz'un babası Ahmet Yavuz, "Polisler Mehmet'in kalp krizi sonucu öldüğünü söylediler. Oysa cesedinin her tarafında darp izi vardı. Kafasında ve iki kolunda kırık vardı. Vücudunda sigara söndürülmüş, ayak ve el tırnakları sökülüştü. Vücudunun her tarafında morluklar vardı. Sağlam hiçbir yeri kalmamış" dedi. Eşi Ömür Erkovan da, Mehmet Yavuz'un ölen polisin intikamını almak için öldürüldüğünü söyledi.

Adana Cumhuriyet Başsavcısı Ahmet Ceylani Tuğrul, 17 Mart günü yaptığı açıklamada şunları söyledi: "Adana Emniyeti 13 Mart günü saat 01.00 sıralarında bu şahsı nezarete alıyor. Sorgu günü öğlen saatlerinde fenalaşıyor ve Devlet Hastanesine kaldırılıyor. Ancak ölüyor. Savcılık 3 adli tıp uzmanını görevlendirdi. Otopsi sonucunda küt karın travmasına bağlı iç kanama sonucu ölüm meydana geldiği tespit edildi. Bu olay üzerine savcılık, 11 polisi gözaltına aldı." (bkz. İşkence Davaları s. 251)

04) Ali Efeer, Bursa, 14.03.98

Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından arandığı gerekçesiyle 14 Mart günü Bursa'da gözaltına alınan Ali Efeer, Emniyet Müdürlüğünde fenalaşarak öldü. Polis yetkililerince yapılan açıklamada "Efeer'in içkili olduğu, Adli Tıp Kurumu tarafından sevk edildiği hastanede tedaviden sonra işlemlerinin yapılması için getirildiği Emniyet Müdürlüğünün giriş katında öldüğü ve kötü muamele görmediği" iddia edildi.

05) Mehmet Emin Öner, Diyarbakır Lice, 27.03.98

Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Yapraklı köyünde, askerler tarafından gözaltına alınan Mehmet Emin Öner (70) gözaltında öldü. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti: Yaprak köyü yakınlarında 27 Mart günü askeri bir aracın mayına çarpması üzerine 3 asker öldü, 9 asker yaralandı. Bunun ardından köye baskın düzenleyen askerler, köylüleri meydan dayığından geçirdiler ve çok sayıda kişiyi gözaltına aldılar. Gözaltına alınanlardan Ali Üçgül, Sefer Okçu ve Salih Başak dışındakiler daha sonra serbest bırakıldı. Bırakılan köylüler yaşadıklarını şöyle anlattılar: "Gözlerimiz bağlıydı. Aramızda ihtiyarlar ve çocuklar da olduğu halde, bizi gece boyunca yağmur

altında beklettiler. Teker teker içeri götürüp, bayıltıncaya kadar dövdüler. Mayını kimlerin döşediğini, PKK'lilere kimin yardım ettiğini soruyorlardı. Bilmediğimizi söyleyince işkence yapıyorlardı. Özellikle kadınlara hakaret ediyorlardı. Üzerimize soğuk su, sonra sıcak su döküyorlardı. Mehmet Emin Öner'in üzerinde çok durdular. Onu ayrı bir yerde beklettiler. Ona çok daha fazla işkence yaptılar. Sonunda dayanamadı ve taburun bahçesinde yere yığıldı. Askerler hemen onu alarak götürdüler. Öldüğünü gözaltından çıktıktan sonra öğrendik."

06) İsmail Aydın, Edirne Enez, 01.04.98

Edirne'nin Enez ilçesinde 1 Nisan günü "bir eve zorla girmek istediği" gerekçesiyle gözaltına alınan İsmail Aydın (31), Enez Polis Karakolunda öldü. Polis yetkilileri, İsmail Aydın'ın "battaniyenin kenar şeritleriyle kendisini astığını" iddia ettiler.

07) Murat Ekli, Hatay Kırıkhan, 24.04.98

Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde "hırsızlık" iddiasıyla 20 Nisan günü gözaltına alınan ve daha sonra tutuklanan (Mehmet Yavuz'un arkadaşı) Murat Ekli (19), 24 Nisan günü hastanede öldü. Edinilen bilgiye göre olay şöyle gelişti: Kırıkhan Emniyet Müdürlüğünde 4 gün sorgulanan ve 24 Nisan günü tutuklanan Murat Ekli, aynı gün Kırıkhan Cezaevinde fenalaştı. Cezaevi doktoru tarafından muayene edilen Murat Ekli, Antakya Devlet Hastanesine, ardından durumunun ağır olduğunun anlaşılması üzerine de Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı (Adana) Hastanesine kaldırıldı. Dahiliye Yoğun Bakım Servisine alınan Murat Ekli "beyin kanaması" nedeniyle öldü. Ekli'nin vücudunda morluklar ve kızarıklıklar bulunması nedeniyle Adana ve Kırıkhan savcılıkları ayrı ayrı soruşturma açtı.

Adana Cumhuriyet Başsavcısı Ahmet Ceylani Tuğrul yaptığı açıklamada, "bir çeşit kan hastalığı olduğu bildirilen Ekli'nin gerçek ölüm nedenini anlayabilmek için kan hastalığı da dikkate alınarak çok dikkatli bir otopsi yapılıyor. Cesetten alınan parça Tıp Fakültesi Patoloji Anabilim Dalında incelenecek, sonuca göre hareket edilecek" dedi.

Murat Ekli'nin babası Zeki Ekli, İHD'ye başvurdu. İHD Genel Başkan yardımcısı Avukat Osman Baydemir'le görüşen Zeki Ekli, oğlunun bilinçli bir şekilde öldürüldüğünü söyledi. Oğlunun cesedindeki darp izlerinin işkenceyi kanıtladığını belirten Ekli, "Darp izlerinin fotoğraflarını da çektik" dedi. Mehmet Yavuz'un gözaltında işkence yapılarak öldürüldüğünü hatırlatan baba Ekli, "Önce arkadaşı Mehmet Yavuz'u öldürdüler, sonra da oğlumu öldürüyorlar. Bu iki cinayet bilinçli ve sistematik bir şekilde yapıldı. Mehmet Yavuz'u öldüren

polisler işkence suçuyla tutuklandığı için, intikamını oğlumun öldürerek aldılar. Oğlumun işkenceyle öldürüldüğü otopsi raporuyla da kanıtlandı. Adana Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunacağım. Ama sorumlularının cezalandırılacağını sanmıyorum. Çünkü, Mehmet Yavuz'u öldüren 8 polis tahliye edildi. Eğer sorumlular gerekli cezayı alamazlarsa davayı AİHM'e götürürüm" dedi.

Adana Adli Tıp Grup Başkanı Bülent Savran ve Adana Cumhuriyet Savcısı Şükrü Şekip Küçüktepe imzasıyla hazırlanan ölüm raporunda, Ekli'nin işkence gördüğü ortaya çıktı. Ölümün beyin kanaması sonucu gerçekleştiği belirtilerek, Ekli'nin beyininde şişmeler olduğu, gözünün çevresinde morluklar oluştuğu, başının sağ arka kısmında şişliklerin bulunduğu, sekizinci kaburgasında kırıklar meydana geldiği, sol göz çevresinde morluklar ve karın içinde kanamalar olduğu tespit edildi.

08) Hasan Yeşilova, Ağrı, 14.05.98

Ağrı'nın Patnos ilçesinde askerlik yapan Hasan Yeşilova (21) adlı erin, 14 Mayıs günü işkence sonucu öldüğü ileri sürüldü. Hasan Yeşilova'nın annesi Elif ve ablası Elife'yle yaptığı telefon görüşmelerinde "komutanlarının verdiği bir talimatı yerine getirmedikleri için 8 Mayıs günü iki arkadaşıyla birlikte ağır işkencelerden geçirildiklerini ve bunun üzerine iki arkadaşının firar ettiğini, kendisinin ise fenalaşması üzerine bir gün sonra hastaneye kaldırıldığını" söylediği öğrenildi. Yakınları, Hasan Yeşilova'nın 9 Mayıs günü Erzurum Askeri Hastanesine kaldırıldığını ve 13 Mayıs günü öğlen saatlerinde hastaneden telefon açarak yaşadıklarını anlattığını söylediler. Yakınlarının anlatımlarına göre Hasan Yeşilova, hastaneden annesine açtığı telefonda durumunu şöyle anlattı: "Bir talimata karşı çıktığımız için üstlerimiz bizleri öldüresiye dövdü. Ağır işkencelere maruz kaldık. İki arkadaşım kaçarak kurtuldu. Gördüğüm işkencelerden zor ayakta duruyorum. Sürekli boynumun arka kısmına dipçikle vuruyorlardı. Beni falakaya aldılar. Boğazımdan

sürekli kan akıyor. Karnım ve göğsüm sürekli ağrıyor. Durumum çok kötü, kafamda sanki karıncalar dolaşiyor." Yeşilova'nın yakınlarının anlatımına göre, 14 Mayıs günü kendilerini arayan askeri yetkililer, önce oğullarının hasta olduğunu bildirdi. 10 dakika sonra bir kez daha aranan aileye Patnos'taki askeri yetkililer, "Oğlunuz solunum yetersizliği nedeniyle öldü. Gelin cenazesini götürün" dedi. 5 dakika sonra ise bu kez başka bir yetkili yine telefonda "Oğlunuz zehirlenmeden dolayı öldü" haberini verdi.

Cesedi gören Mustafa Yıldız adlı akrabası, "Hasan Yeşilova'nın kafasının arka kısmında bir şişkinlik olduğunu, ayaklarının alt kısmında ise morluklar ve şişkinlikler gördüğünü, vücudundaki izlerin Hasan'ın işkence ile katledildiğini gösterdiğini" belirtti. Asker ve polis ablukasıyla yapılan defin sırasında "oğlumuz neden şehitlik mezarlığına gömülüyor" diye tepki gösteren aileye, askeri bir yetkilinin, "Bu şehit değil, eceliyle ölmüş" şeklinde karşılık verdiği belirtildi.

Telefonda işkence gördüğünü söyleyen oğlunun solunum yetersizliği nedeniyle öldüğü iddiasını kabul etmeyen baba Cezmi Yeşilova, İHD Antep Şubesine başvurdu. 15 Mayıs günü ise Antep Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunan ailenin askeri yetkililer tarafından, "suç duyurusunu geri alın, devlet size para verecek, her türlü kolaylığı sağlayacak, yoksa oğlunuzun hastane masraflarını bile siz karşılırsınız" diye tehdit edildiği bildirildi. Suç duyurusu nedeniyle Hasan Yeşilova'nın vücudundan bir parça ve kan örneği otopsi için İstanbul Adli Tıp Kurumuna gönderildi.

09) İsmail Aslan, Van Gürpınar-18.05.98

18 Mayıs günü Van'ın Gürpınar ilçesine bağlı Beşan köyü yakınlarında askerler tarafından vurularak öldürüldüğü ileri sürülen duvarcı ustası İsmail Aslan'ın (38), gözaltına alındığı ve işkence sonucu öldüğü belirtildi. İsmail Aslan'ın eşi Narinç Aslan, Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesine bağlı Yeşilöz köyü muhtarı İsa

Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesi Faraşın (Yeşilöz) köyünün boşaltılması üzerine 1995 yılında ailesiyle birlikte Van'ın Hacibekir mahallesine göç eden İsmail Aslan, ailesini geçindirmek için her işte çalışmış. Van'da iş bulamayan Aslan, öldürülmeden bir gün önce köylere giderek çalışmaya karar vermiş. Narinç Aslan, eşinin Gürpınar'a gidişini şöyle anlatıyor: "Hamallık, işportacılık, çobanlık, duvar ustalığı, biriketçilik, inşaatçılık akla gelen her türlü zor işlerde çalışarak bizi geçindirmeye çalışıyordu. Çalışmak üzere batıdaki şehirlere gittiği de oldu. Ancak bizden çok uzak kalmak istemiyordu. Gürpınar'da çalışmak için gitti. Duvar ustalığı, çobanlık ya da başka bir iş, ne bulduysa çalışacaktı. Böyle konuşmuştuk ancak evden ayrıldıktan bir gün sonra da öldürüldü." Öldürüldükten sonra geride 1-7 yaş arası 6 çocuk bırakmış İsmail Aslan. Narinç Aslan sözlerini şöyle sürdürüyor: "Öldürüldüğünde yanında malası, keseri ve diğer malzemeleri vardı. Köylerimiz boşaltılırken, zaten hesaplanamayacak kadar zarara uğradık. Eşimi öldürenler acaba neyi hallettiler? Sadece 6 çocuğu ve eşini çaresiz bıraktılar, başka bir şey olmadı."

Aslan'ın, eşinin gözaltına alındığına tanık olduğunu bildirdi. Narinç Aslan, şunları söyledi: "Beytüşşebap merkezinde oturan İsa Aslan, 18 Mayıs günü saat 09.00'da beni telefonla aradı. Eşimin Gürpınar'da askerlerce yakalandığını bildirdi. Harekâtteki birlik komutanı eşimin gözaltında olduğunu bildirdikten sonra sabıkasının olup olmadığını sormuş. Muhtar, 'bildiğim kadarıyla yok' demiş. Bunun üzerine birlik komutanı eşimi kısa sürede bırakacaklarını söylemiş. Ancak, akşam saatlerinde eşimin öldürüldüğü haberini aldım. Gürpınar'da elbiseleriyle gömülmüştü. Cenazeyi alıp Van'a getirdik. Sırt bölgesinde derin bir bıçak yarası vardı. Yara çok derin olmasına rağmen kan yoktu. İkiye ayrılan et bembeyazdı. Yaranın, eşim öldürüldükten sonra açıldığını tahmin ediyorum. Sağ iken yaralansaydı kanardı. Vücudunda kurşun yarası da yoktu. Büyük ihtimalle işkence ve sürüklenme sonucu öldü. Sağ dizi ve göbek kısmı sürüklendiğinden dolayı tahrip olmuştu. Ayrıca kollarında ip izleri vardı."

Avukat Abdulmenaf Kıran, 4 Ağustos günü, faillerin yargılanması ve İsmail Aslan'ın eşi ve çocuklarına 37 milyar lira tazminat ödenmesi için İçişleri Bakanlığına başvurdu. İçişleri Bakanlığı tazminat ödemeyi reddedince Kıran, Ekim ayı başında idare mahkemesinde tazminat davası açtı. Mahkeme, yapılan başvuruyu reddetti.

10) İsmail Saydam, Bursa, 19.09.98

İsmail Saydam adlı kişi 19 Eylül günü Bursa'nın Beşyol mahallesinde polis minibüsü içinde dövülerek öldürüldü. Saydam'ı döven Taner Kumru, Turan Sönmez, Halil İbrahim Özmerdivenli ve Şevket Asar adlı polisler hakkında 24 Ekim günü dava açıldı. İsmail Saydam'a Adli Tıp Kurumunda yapılan otopside, "müessir fiil sonucu" öldüğü belirtildi. Davada sanık 4 polis "kastı aşan müessir fiil sonucu ölüme sebebiyet vermek" iddiasıyla 5 yıla kadar hapis istemiyle yargılanmaya başladı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 253)

11) Memik Yazar, Antep, 16.11.98

11 Kasım günü Antep'te hırsızlık yapmak amacıyla girdiği bir evde yakalanan Memik Yazar (19) adlı genç, Gaziantep Emniyet Müdürlüğünde gözaltına tutulduğu sırada işkence nedeniyle kaldırıldığı Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde 16 Kasım günü öldü. Emniyet Müdürlüğünden konuya ilişkin yapılan yazılı açıklamada, Yeşilevler mahallesinde Ömer Bozan'ın evine hırsızlık için giren Memik Yazar ve Gökhan Yılmaz'ın, ev sahibi ve mahalle sakinleri tarafından yakalanarak dövüldüğü ve kendilerine bu halde teslim edildiği belirtilerek, Memik Yazar'ın bu nedenle öldüğü iddia edildi. Açıklamada, Yazar'ın rahatsızlandığını

belirtmesi üzerine, 13, 14 ve 16 Kasım tarihlerinde 3 kez hastaneye kaldırıldığı belirtildi. Memik Yazar'ın babası Şevket Yazar'ın suç duyurusunda bulunması üzerine, Gaziantep Cumhuriyet Savcılığı soruşturma başlattı. Memik Yazar'a yapılan otopside alınan parçalar, ölüm nedeninin ortaya çıkarılması için Adli Tıp Kurumuna gönderildi.

12) Hamit Çakır, Diyarbakır, 16.11.98

16 Kasım günü HADEP Diyarbakır İl Örgütü binasında devam eden açlık grevine yapılan polis müdahalesinde gözaltına alınan Hamit Çakır (18), gözaltında gördüğü işkence sonucu öldü. Adli Tıp Kurumu tarafından yapılan otopsinin raporunda, Çakır'ın kalp krizi sonucu öldüğü iddia edildi. Başında darbe ve kırık izleri olduğu belirtilen Hamit Çakır'ın ailesi rapora itiraz ederek, yeni bir otopsi raporu için Adli Tıp Kurumuna başvurdu. 1999 yılında Hamit Çakır'a yeni bir otopsi yapıldı ve polisler hakkında suç duyurusunda bulunuldu.

13) Metin Yurtsever, İzmit, 20.11.98

20 Kasım günü HADEP Kocaeli İl Örgütü binasında devam eden açlık grevine yapılan polis müdahalesinde gözaltına alınan Metin Yurtsever adlı kişi kaldırıldığı hastanede öldü. HADEP Kocaeli İl Örgütüne yapılan polis baskınında, önce diğer partililerle birlikte bir odada polisler tarafından yaklaşık bir saat dövülen ve ağır yaralanan Metin Yurtsever, daha sonra Siyasi Şubeye götürüldü. Gördüğü işkence sonucu kaburga kemikleri kırılan Metin Yurtsever, önce Kocaeli Devlet Hastanesine, daha sonra Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Acil Servisine kaldırıldı. Ameliyat edilen Metin Yurtsever'in, iç kanama sonucunda öldüğü bildirildi. Kocaeli Devlet Hastanesi Acil Servisinde görevli bir hekim tarafından Metin Yurtsever'in işkence ve darp sonucu öldüğüne dair verilen rapor, polisler tarafından yırtıldı. Polisler tarafından tekrar hazırlanan raporda, Metin Yurtsever'in damar tıkanıklığı sonucu öldüğü öne sürüldü.

14) Hüseyin Uzun, İstanbul, 26.12.98

Uyuşturucu kaçakçılığı konusunda yaptığı itiraflarla kamuoyunun gündemine gelen Hüseyin Uzun'un, 26 Aralık günü İstanbul Emniyet Müdürlüğünde intihar ettiği öne sürüldü. Hüseyin Uzun'un itirafları nedeniyle "susturulduğu" görüşü basın-yayın organlarında yaygın bir biçimde dile getirildi. Hüseyin Uzun'a olaydan sonra ilk müdahaleyi yaptığı bildirilen Dr. İsa Aksoy, "Olayda hiçbir ihmal yok. Hüseyin Uzun tuvalete girdikten 1 dakika sonra nöbetçi polis ve ben olay yerine geldik. Kendisini kapının arkasına astığı için kapıyı açmakta zorlandık. Zaten bayağı şişman birisiydi" dedi. Dr. İsa

Aksoy, Hüseyin Uzun'a gözaltında baskı yapılmadığını da iddia etti.

15) İsmet Yencilek, İzmir, 31.12.98

İzmir'de aranan bir kişinin yerini göstermesi amacıyla polis otosuna bindirilen İsmet Yencilek (67) araçta öldü. Astım hastası olduğu açıklanan İsmet Yencilek'e 31 Aralık günü Ege Üniversitesi Hastanesinde yapılan ilk otopside, cesette herhangi bir darp izine rastlanmadığı, ancak kesin ölüm nedeninin belirlenmesi için bir başka otopsi daha yapılacağı belirtildi. Yakınları, Yencilek'in astım hastası olmadığını ve polisler tarafından dövüldüğünü belirterek, İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundular. İzmir Emniyet Müdürü Hasan Yücesan ise "İsmet Yencilek'in ölümünün heyecandan kaynaklandığı kanısında olduklarını" söyledi.

c) İşkence Sonrası Ölenler ve İntihar Edenler

TİHV'in belirlemelerine göre, 1998 yılında 3 kişi, gözaltında gördükleri işkence ve gözaltından çıktıktan sonra yaşadıkları polis baskısı nedeniyle intihar etti.

16) Ahmet Özdemir, İstanbul, 05.05.98

İstanbul'daki 1 Mayıs kutlamaları sırasında polis tarafından dövülen ve kafasından aldığı cop ve tekme nedeniyle baygınlık geçiren Ahmet Özdemir (38), 5 Mayıs günü girdiği bunalım sonucu Esenler'deki evinde intihar etti.

Ahmet Özdemir'in ağabeyi Hüseyin Özdemir, kardeşinin başından geçenleri şöyle anlattı: "1 Mayıs günü kafasından cop ve tekme darbeleri aldığı için, 2 Mayıs günü hastaneye kaldırdık. Muayenede doktor 'beyinde sarsılma' olduğunu ve şikayetlerin bir süre sonra geçeceğini söyledi. Başına aldığı darbelerden sonra sürekli 'başım ağrıyor' diyerek içine kapandı. Dün sabah annemle birlikte kahvaltı yapıyordu. Birden sofradan kalkarak, çatıya çıktı. Biz daha ne olduğunu anlamadan aşağı atladı." Ağır yaralanan Ahmet Özdemir hastanede öldü. Olaydan sonra Dörtüol Merkez Karakoluna çağrıldığını ifade eden Özdemir, şu bilgileri verdi: "Polisler bana 'Kardeşinin bir sorunu var mıydı?' diye sordular. Ben de 'O'nun hiçbir sorunu yoktu, ama 1 Mayıs günü polisler tarafından dövüldükten sonra bunalım geçirdi' dedim. Bunun üzerine polisler bana, 'Onu siz atıp öldürdünüz' dediler".

Halkın Hukuk Bürosu avukatlarından Metin Narin de, olay yerinde ve hastaneye giderek incelemelerde bulundu. Avukat Narin, Şişli Abide-i Hürriyet meydanındaki 1 Mayıs kutlamalarına katılan Ahmet Özdemir'in, Piyalepaşa Bulvarı üzerindeki olaylar sırasında baygınlık geçirdiğini, bu olaydan sonra ruhi dengesinin bozul-

duğunu söyledi. Polisler ise, Özdemir'in, olaydan 3 gün önce de Kadıköy iskelesinden denize atlayarak intihara teşebbüs ettiğini ileri sürdüler.

17) Nurettin Balkıç, Adana, 02.07.98

1992-1994 yıllarında iki kez gözaltına alınan ve gözaltında gördüğü işkence nedeniyle akciğerinden rahatsızlanan Nurettin Balkıç (45), 2 Temmuz günü öldü. Nurettin Balkıç'ın 1992 Newroz Bayramında gözaltına alındığında gördüğü işkence nedeniyle kaburgalarının kırıldığı ve akciğerinin iltihaplandığı bildirildi. Daha sonra tutuklanan ve 6 ay Adana Kürkçüler Cezaevinde yatan Nurettin Balkıç, yaşadıklarını şöyle anlatmıştı: "1992'de gözaltına alındığımda, polisler ellerinde işkencenin sıralanmış listesini gösterdiler. Kum torbasıyla işkence yapılırken yere düştüm. İşkence yerde de devam etti. Polisler ayaklarıyla göğsüme basıp üstüme çıktılar. O sırada kaburgalarım kırıldı. 33 gün süren gözaltından sonra çıkarıldığım mahkemede tutuklanarak önce Kürkçüler cezaevine sonra Malatya cezaevine konuldum. 6 ay sonra serbest bırakıldım, ancak polis baskılarından kurtulamadım." Nurettin Balkıç'ın eşi Fatma Balkıç, 1994 yılında da gözaltına alınan eşinin akciğerindeki iltihaplanmanın kansere dönüştüğünü söyledi. Eşinin yaklaşık 1,5 yıldır tedavi gördüğünü belirten Fatma Balkıç, SSK Adana Hastanesi Onkoloji Servisinde doktorların yaşamından "umut" kesmesi üzerine Mayıs ayında hastaneden çıkardıklarını anlattı.

18) Vasfi Karakoç, İzmir Kadifekale, 07.09.98

İzmir'de Vasfi Karakoç adlı kişi gördüğü işkence nedeniyle 2 Eylül gecesi Kadifekale surlarında kendini yaktı. İzmir'de taksi şoförlüğü yapan Vasfi Karakoç, 31 Ağustos günü ruhsatsız silah bulundurduğu gerekçesiyle gözaltına alınarak İzmir Emniyet Müdürlüğü Bozyaka Siyasi Şube Müdürlüğüne götürüldü. Vasfi Karakoç'un eşi Vehbiye Karakoç olayların gelişimini şöyle anlattı: "1 Eylül akşamı eve döndüğünde, mahvolmuştu, çok bitkindi. Başımı tutuyor, sürekli titriyordu. Gözlerinin bağlandığını, elektrik verildiğini, askıya alındığını, kafasının duvarlara vurulduğunu, sağ kulağının duymadığını ve başımın ağrıdığını söyledi. Onuruyla oynamışlardı, ancak açıkça konuşamıyor, polislerin kendisini mahvettiğini, insanlığıyla oynadıklarını tekrarlıyordu."

2 Eylül günü SSK Tepecik Hastanesinden "vücudunda darbeler ve sağ kulağında iç kanama olduğu" yönünde rapor alan Vasfi Karakoç, kendisine işkence yapan polisler hakkında Savcılığa suç duyurusunda bulundu. Bunun üzerine çalıştığı taksi durağına gelen polisler, Vasfi Karakoç'u "Bizi nasıl şikayet edersen, seni yaka-cağız" diyerek tehdit etti. Bu tehditlerden sonra üzerine

benzin dökerek Kadifekale surlarına çıkan Vasfi Karakoç, "Bana işkence yapan Kenan ve Bayram polisi istiyorum" dedi. Daha sonra kendisini tutuşturan Vasfi Karakoç'a olay yerine gelen polislerin müdahale etmediği bildirildi. Karakoç, 7 Eylül gecesi SSK Bozyaka Hastanesinde öldü. Vasfi Karakoç, 8 Eylül günü İzmir'in Buca ilçesi Kaynaklar köyünde toprağa verildi. Polislerin, cenaze töreni sırasında slogan atılmaması için Karakoç ailesini uyardıkları öğrenildi. Karakoç'un yakınları, polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

d) Çocuklara İşkence

1998 yılında en az 209 çocuğa işkence yapıldığı belirlendi. İşkence gören çocukların büyük bir bölümünü, "hırsızlık, yankesicilik" gibi suçlamalarla gözaltına alınanlar oluşturdu. Siyasal suçlamalarla siyasi polis ve jandarma tarafından gözaltına alınarak DGM'de yargılanan çocuklara ilişkin ayrıntılı bilgi alınamadı. Ancak, bu tür durumlarda işkencenin olağan uygulama olduğu biliniyor.

A. T. (2.5): İstanbul DGM'de 12 Kasım 1997 tarihinde yapılan duruşmada, altı sanıklı PKK davasında ölüm cezası istemiyle yargılanan Fatma T., gözaltındayken kendisinden ifade almak için 2.5 yaşındaki oğlu A. T.'ye işkence yapıldığını açıkladı. Olaydan bir yıl sonra bu konuda açıklama yapabilen Fatma T., 9 Aralık 1996'da gözaltına alındığını, 20 Aralık gününe kadar gözaltında kaldığını, bu süre içinde oğlunun da yanında bekletildiğini ve şubede, o sırada 2.5 yaşında olan oğluna işkence yapıldığını söyledi.

Adli Tıp Kurumu tarafından, A. T. hakkında düzenlenen 21 Nisan 1998 tarihli raporda "olayın üzerinden bir yıldan uzun bir süre geçtikten sonra yapılan psikiyatrik muayenelerde, A. T.'de, "mağduru bulunduğu öne sürülen olay sonrası oluşmuş olması muhtemel travma sonrası stres bozukluğu teşhis edildiği" bildirildi. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, polisler hakkında yapılan suç duyurusu hakkında soruşturmaya gerek olmadığı kararını verdi. Ancak, avukatların itirazı üzerine, Ağır Ceza Mahkemesi soruşturmanın sürdürülmesi yönünde görüş bildirdi. Soruşturma sonuçlandırılmadığı için, A. T.'ye işkence yaptığı öne sürülen polisler hakkında 1998 yılı sonuna kadar herhangi bir dava açılmadı.

F. E. (15): İzmir'de, PKK'ye yardım ve yataklık ettiği iddiasıyla aranan Halil E.'nin oğlu F. E., polisler tarafından gözaltına alınarak, ölümle tehdit edildi. Baskılar nedeniyle İHD'ye başvuran aile, polisler hakkında 2 Ocak günü İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Ancak, savcılık görevsizlik kararı verdi.

Babasının bir yıldır arandığını ve bu nedenle baskılara maruz kaldıklarını ifade eden F. E., 26 Aralık 1997 tarihinde sokakta yürürken sivil polislerce gözaltına alındığını belirterek başından geçenleri şöyle anlattı: "Babamın yerini göstermemi, yoksa öldürüleceğimi söylediler. Yerini bilmediğimi söyleyince beni eve götürüp anneme hakaret ettiler. Ben de babamın bir yıldır eve gelmediğini anlattım, ancak onlar bana yumruk attılar. Polisler daha sonra 'tanıdıklarınız varsa oraya gidelim' dediler. Ben de 'evli ağabeyim var' dedim. Polisler, 'babam orada da çıkmazsa seni öldürürüz' diye tehdit ettiler. Ağabeyimin evine gittik. Beni arabadan indirmediler. Onlar ağabeyimin evini aradılar. Babamı bulamayınca beni ölümle tehdit ederek yine yumruklarla yüzüme vurdular. Polisler babamı yakaladıklarında Bozyaka Siyasi Şubeye götürerek işkence yapacaklarını söylediler. Çok korktum."

F. E.'nin annesi Melek E. de, sivil giyimli kişilerin evlerine baskın yaptığını belirterek, "Eşimi evde bulmadıkları için geri gittiler. İlk gelişlerinde bir şey söylemediler. Aynı günün akşamı yine geldiler. Bir süre önce 13 yaşındaki oğluna işkence edilen Yıldız Kanat misafirimdi. Polisler, misafirime küfrederek bir daha evime gelmemesi için tehdit ettiler ve karnına tekme attılar. Yıldız'a 'Seni bir daha burada görürsek Bozyaka'ya götürürüz' dediler. Aynı polisler birkaç gün sonra evimize tekrar baskın yaptı. Eşimi teslim etmezsem Siyasi Şubeye götürüleceğim tehdidinde bulundular ve ağza alınmayacak küfürlerle maruz kaldım" dedi.

E. B. (13), N. B. (13): Manisa'da E. B. ve N. B. adlı çocuklar Emniyet Müdürlüğünde işkence ve cinsel tacize maruz kaldılar.

N. B. gözaltında Öznur adlı bir kadına da gözleri bağlanarak işkence yapıldığını, çıplak soyulan kadının sandalyeye bağlanarak copla cinsel organına dokunulduğunu gördüğünü söyledi. Çocukların anneleri, İHD'ye başvurduktan sonra İzmir Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

Manisa Emniyet Müdürü Kemal İskender ise, yaptığı açıklamada, gözaltına alınan çocukların "yankesici" olduğunu iddia etti. Çocuklara işkence yapıldığını kabul etmeyen İskender, "Yankesici bunlar. Bunları önceden toplamazsak, vatandaşların rahatça alışveriş yapmaları mümkün değil. Bunların bazıları yankesicilik, hırsızlık için gelirler. Bizim arkadaşlarımız bunları tanıdıkları için alırlar, akşam saatlerinde, pazar sona erince de bırakırlar. Olay bundan ibaret, iddialar doğru değil" dedi.

S. A. (17): Malatya Özsan Sanayi Sitesi Polat Dokuma Sanayiinde işçi olarak çalışan S. A., 16 Ocak günü, kendi-

lerini polis olarak tanıtan 4 kişi tarafından bir otomobile bindirilerek Kayseri istikametine doğru götürüldüğünü açıkladı. Söz konusu kişilerin kendisine, özellikle HADEP PM üyesi Av. Hasan Doğan ve HADEP Malatya il yöneticisi Kamber Söylemez'i sorduğunu ifade eden S. A., "Polisler benim sürekli HADEP'e gitmemi istediler. Orada olanlar hakkında bilgi vermemi istediler. 'Her şeyden haberimiz var, Gençlik komisyonundan haberimiz yok. Bizi bunlardan haberdar edeceksin' dediler. Vereceğim bu bilgiler karşılığında 20-25 milyon lira para ve özel bir telefon vereceklerini söylediler. Bunları yapmadığım takdirde 'Senin canın 30 bin liralık kurşun değerinde, öldürürüz seni' diye tehdit ettiler. Sivil polisler, '17 yaşında bir gençsin. Zaten 8 Mart'tan dolayı davan var, bizim istediğimiz şekilde olmazsan sana ceza verdiririz. 17 yaşında bu gecekonduya yaşayamazsın. Seni apartmanlarda, villalarda yaşatacağız' diyerek 5 milyon para uzattılar. Ancak almadım" dedi. Polislerin, ayrılmadan önce tekrar randevu verdiklerini belirten S. A., randevuya gitmediğini söyledi.

Otomobilde kaldığı süre içinde başının eğik tutulduğunu, sadece bir kişinin yüzünü gösterdiğini, kendisiyle konuşanın 1.80 boylarında, 70-75 kg civarında, yuvarlak yüzlü bir kişi olduğunu, yeşil mont ve kot pantolon giyindiğini belirten S. A., Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. S. A., savcılığın dilekçesini 'eşgal belirtilmemiş' gerekçesiyle almak istemediğini ve savcının "Bunlar ajanlık teklif ediyorlar, kaybederler seni" dediğini bildirdi. S. A. işinden de polisin girişimi sonucu atıldığını belirtti.

Ş. K. (16): Ş. K. adlı çocuk 18 Ocak günü İstanbul'da bindiği tramvayda cüzdanı kaybolan polis memurunun kendisine işkence yaptığını bildirdi. Ş. K. olayı şöyle anlattı: "İftar için evime gelmek üzere tramvaya bindim. Elimdeki poşette tereyağ vardı. Tramvay aniden fren yapınca birine çarptım. Bir durak sonra bir polis memuru "Param çalındı" diyerek bağırmağa başladı. Beni döverek 'hırsız çıkar paramı' diye bağırды. Ben 'çalmadım' dediysem de dövmeye devam etti. Kimse de bana sahip çıkmadı. Beni sürükleyerek Dikilitaş'taki evine götürdü.

İHD İzmir Şubesinde yaşadıklarını anlatan E. B. ve N. B., Manisa'ya teyzelerini görmek için gittiklerini belirterek, şunları söylediler:

"Pazardan oyuncak bebek ve çanta aldıktan sonra yürümeye başladık. Saat 17.00 sıralarıydı, iki kişi yanaşarak bizi götürmek istedi. Sapık olabileceklerinden korkarak bağırmağa başladık, ancak ağzımızı kapatarak 'biz polisiz' dediler. 'Teyzemize gideceğimizi' söyledik, ancak onlar 'sizi teyzeniz yerine hoşunuza gidecek bir yere götürceğiz' dediler. Bizi üzerinde Manisa Emniyet Müdürlüğü yazılan bir binaya götürdüler. Binanın yan tarafında askeriye vardı. İçeri girer girmez bizi bir odaya götürerek soymaya başladılar. Gözlerimiz bağlanmadığı için bizi çırılçıplak soyanları gördük. Onları bir kez daha görsek tanırız. Bizi soyduktan sonra meme ve cinsel organımıza cop sürterek taciz etmeye başladılar. Cinsel organımıza parmak atarak, memelerimi sıkarak 'taş gibi memeleriniz var' diyorlardı."

N. B. saat 22.30'a kadar gözaltında tutulduklarını belirterek, kendilerini gözaltına alan polislerin 'Burası Manisa bilmiyor musunuz? Televizyonda izlemediniz mi? Öğrencilerin g.....ne cop soktuk duymadınız mı? Daha önce de öğrencilere aynı şeyleri yaptık. Kimse bize bir şey yapmadı. Şimdi kızsınız bir daha gelirsiniz sizi kadın olarak göndeririz. Sizi de si.....iz' dediklerini anlattı. N. B., "Çarşıdan aldığım oyuncak bebeğimi istediğimde polisler bana, 'Sana oyuncak bebek yerine gerçek bir bebek vereceğiz' dediler. Sürekli bize yaptıkları işkenceyi kimseye söylemememiz yönünde tehditler ve küfürler savuruyorlardı. Nezarethaneye konulduktan sonra her gelen polis bize cinsel tacizde bulundu. Önce gündüzcüler sonra geceler cinsel tacizde bulundu" şeklinde yaşadıklarını anlattı.

E. B., cinsel tacizde bulunan polislerin aynı zamanda ayak ve ellerine copla vurduğunu, kaba dayaktan geçirildiklerini aktardı. E. B., şöyle konuştu: "Erkek polisler, kadın polislerin bizi soyarak arama yapmasına izin vermedi. Popoma ve mememe copla dokunarak küfür ediyorlardı. İki polis bacaklarımı açarak cinsel organıma copla dokundular. Tuvalete gitmemize izin vermiyorlardı. Polisler, 'Sen kız değilsin, sen kadınsın, seninle cinsel ilişkiye girsek de bir şey olmaz. Bir daha gelirsiniz buradaki bütün erkek polisler sizinle bu faslı geçirecektir' dediler. Ayaklarıma ve ellerime copla vurulduğu için çığlık atıyordum. 'Burada çığlık atsanız bile sesiniz kimseye gitmez' diyorlardı."

N. B.'nin annesi Zehra B. işkence nedeniyle kızının geceleri uyuyamadığını, sürekli kabus gördüğünü belirterek, "Manisa Emniyet Müdürlüğünü aradım. Polislere 'Sizin hiç utanma sıkılmanız yok mu? 13 yaşında iki çocuğa işkence yaparak çırıl çıplak soyuyorsunuz. Onlar sizin evlatlarınız yaşında. Nasıl böyle birşey yaparsınız?' dedim. Polisler, 'Nereye şikayet ederseniz edin burası Manisa' diye cevap verdi" dedi.

Oturduğu binanın bodrum katına indirdikten sonra da beni kelepçeledi. Beni soyarak dövdü. Hanımı gelip 'Bırak yazıktır' diye ağlamaya başladı. O zaman, 'Seni yengene bağışlıyorum, bir daha gözüme gözükmeye' diyerek serbest bıraktı. Ben de durumu babama anlattım." Karakola gidip şikayetçi olan Necmettin K., "O polis karakola geldi ama serbest bıraktılar" dedi.

Daha sonra polis memuru Naşin Nasuh İlhan, Emniyet Müdürü Hasan Özdemir'in talimatıyla açığa alındı. Adli Tıp'tan 7 günlük rapor alan Ş. K.'nin ailesi de polis memuru hakkında suç duyurusunda bulundu.

E. A., F. S., S. A. ve 3 Çocuk: Ortalama 16 yaşındaki 6 çocuğa, İstanbul Esenler'de bir marketten "şampuan" çaldıkları gerekçesiyle işkence yapıldı. 5 Şubat günü gerçekleşen olayda, bakkaldan 1 adet şampuan çaldıkları iddia edilen çocuklar, polislerce gözaltına alındı. Polislin gözaltı sırasında çocukları tekme tokat dövdüğü, ardından da Esenler-Atışalanı Polis Karakoluna götürdüğü belirtildi. Avukat Ahmet Avşar, çocuklara karakolda da işkence yapıldığını açıkladı.

Çocuklardan üçünün avukatlığını üstlenen Avukat Ahmet Avşar, söz konusu olayın olduğu gün CMUK Uygulama Servisi Bağcılar Bölge Nöbetçisi olduğu için karakola çağrıldığını söyledi. Avşar, yaptığı açıklamada, işkenceye maruz kalan çocuklardan E. A.'nın yakalama tutanağının aksine, saat 14.30'da değil 10.30'da gözaltına alındığını belirtti. İşkenceye maruz kalan çocuklardan sadece E. A.'nın karakolda gördüğü işkenceyi anlattığını söyleyen Avşar, "Bunun üzerine E. A.'yı Adli Tabipliğe sevkettirdim. Adli Tıp'ın vermiş olduğu geçici raporda darp ve cebir izleri belirlendi" dedi. Avşar, olay gecesini şöyle anlattı: "Hırsızlık suçunu işledikleri iddia edilen E. A., F. S. ve S. A.'nın avukatlığını yapmak üzere Atışalanı Polis Karakoluna gittim. Karakolda bakkal Serkan Akça da zanlı olarak gözaltındaydı. Ancak diğer sanıklar nezarethanede bekletilirken o polislerin yanındaydı. Diğer iki çocuk ise dar ve karanlık bir hücrede tutuluyordu. Çocuklarla görüşmeye başladım. Dayak yedikleri hallerinden belliydi. Ancak sadece E. A. işkence gördüğünü belirtiyordu. Diğer iki çocuk ise korkusundan konuşamıyordu. Çocukların ifadesini almak için yan odaya geçtim. Bu sırada birtakım gürültüler duydum. İsmi bilmediğim bir polis memuru çocuklara dayak atıyordu". Avşar, "Şampuanı başımı yıkamak için çaldım" diyen E. A.'nın, polislin bakkalla birlikte kendisini tekme tokat dövdüğünü, söz konusu karakolda da polislerin işkencesine maruz kaldığını söylediğini ifade etti.

E. A. ise ifadesinde şunları söyledi: "Ben üç ay önce başka bir bakkaldan bir şampuan çaldım. Başka bir yer-

den şampuan çalmadım. Ancak bu bakkal kendisinin şampuanlarını çaldığımı zannederek bana tekme tokat girişti. Ayrıca polislerle birlikte bakkal da beni dövdü." Avukat Ahmet Avşar, olay günü Atışalanı Polis Karakolunda görevli polisler hakkında TCY 243. madde uyarınca Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Savcılık takipsizlik kararı verdi.

M. A. (16): Hırsızlık yaptığı iddiasıyla evinin polisler tarafından basılması üzerine ifade vermek amacıyla 18 Şubat günü Osmaniye Karakoluna giden ve oradan da Mersin Emniyetine sevk edilen lise öğrencisi M. A.'ya işkence yapıldı. Bir hırsızlık suçundan gözaltına alınan İ. A. (13) ile Ömer Ayhan (19) adlı kişilerin verdiği ifade doğrultusunda Asayiş Şubeye bağlı Hırsızlık Masası polislerince 4 gün süreyle sorgulanan M. A. gördüğü yoğun işkence sonucu iddia edilen suçu kabul etmek zorunda kaldığını bildirdi.

Gözaltındayken "elektrik, dayak, ayak topuğunda sigara söndürme ve askıya alma" gibi işkencelere maruz kalan M. A., 22 Şubat günü diğer iki kişiyle birlikte Adli Tabipliğe sevk edilerek muayeneden geçirildi. Gördüğü işkenceye rağmen Adli Tabiplikte görevli Dr. Teoman Uğurlu tarafından M. A. için "Yapılan muayenesinde hiçbir darp ve cebir izine rastlanmamıştır" şeklinde rapor düzenlendi. M. A., 23 Şubat günü sevk edildiği Asliye Ceza Mahkemesindeki ifadesinde suçu işkence zoruyla kabul ettiğini belirtmesine rağmen tutuklandı.

Avukatı Kadir Arıkan'ın ikinci kez muayene talebi üzerine 9 Mart günü Mersin Cezaevi Tabipliğinde muayeneden geçirilen M. A.'ya aradan 14 gün geçmesine rağmen işkence gördüğü yönünde rapor düzenlendi. Cezaevi Tabibi Dr. M. Ersel Gerim tarafından düzenlenen raporda, "M. A.'nın yapılan fiziki muayenesinde ayak topuğunda 1x1 cm çapında sigara izi mevcuttur. Elllerinde gene aynı 1x1 cm çapında 2-3 tane yara izi mevcuttur. Bu yara izlerinin elektrik verilmesinden dolayı olup olmadığı teşhis edilememiştir" denildi.

M. A.'nın annesi Zinnet A. da "Cezaevine görüş için gittiğimde oğlum M. A.'nın vücudunda ve ayaklarında işkence izlerine rastladım. Parmak araları sanki ateşle yakılmış gibiydi. Oğlum bana çok kötü durumda olduğunu ve idrarından sürekli kan geldiğini söyledi. Kendisi gidip polise teslim olduğu halde işkence altında suçu kabul ettirdiler. Suçlu olan bir insan karakola gider mi? Ayrıca diğer iki kişi de mahkemedeki ifadelerinde baskı altında kaldıkları için oğlumun aleyhinde ifade vermek zorunda kaldıklarını söylediler. Ama buna rağmen oğlum tutuklandı. Tutuklandığı için okuluna da devam edemedi. İşkenceci polislerden davacıyım" dedi.

Avukat Kadir Arıkan'ın suç duyurusu üzerine 15 Mart günü Mersin Cumhuriyet Savcılığına getirilen M. A., kendisine işkence yapan polislerden Osmaniye Karakolunda görevli polis Rüştü Deryol ile Hırsızlık Masası Büro Amiri Osman Mis'i teşhis etti. Bunun üzerine ifadeleri alınan polisler işkence yapmadıklarını iddia ettiler. Savcılık TCY 243/1 maddesi uyarınca "suçu kabul ettirmek için işkence ve eziyet yapmak" gerekçesiyle polisler hakkında dava açtı. Daha sonra davayla ilgili görevsizlik kararı verildi.

R. Y. (17): İstanbul'da 15 Mart günü öğle saatlerinde gözaltına alınan R. Y., Eminönü'nde bulunan bir köprü altında polisler tarafından cop ve kazma sapıyla dövüldüğünü söyledi.

R. U. (13), V. U. (13): Mardin'in Kızıltepe ilçesindeki Selen Askeri Kışlası yakınlarında dağlık alanda taşlarla yazılan "Ne Mutlu Türküm Diyene" yazısını bozdukları iddiasıyla, 4 Nisan günü gözaltına alınan R. U. ve V. U. adlı kardeşlerin işkence gördüğü bildirildi. Gün boyunca dövüldüğü belirtilen çocuklar akşam saatlerinde bırakıldı. Burnunun kanadığı ve yüzünde morluklar olduğu öğrenilen R. U., Mardin Devlet Hastanesinde tedavi edildi.

K. B. (14): Adana'nın Hürriyet mahallesinde 15 Nisan günü N. K. (27) ve S. Ö. (17) ile birlikte gözaltına alınan K. B., işkence gördüğünü açıkladı. K. B. yaşadıklarını şöyle anlattı: "Beni falakaya yatırdılar. Elektrik verdiler, filistin askısına aldılar Beni nezarete atıp bir daha geleceklerini söylediler. Bunun için yanımda sakladığım jiletle kolumu kestim" dedi. K. B., aşırı kan kaybetmesi üzerine hastaneye götürüldüğünü ancak, doktorun, işkence gördüğünü söylemesine rağmen, kendisini muayene etmediğini belirtti.

K. B. yaşadıklarını Ülkede Gündem gazetesine anlatması nedeniyle, 17 Nisan günü polisler tarafından tekrar gözaltına alındı. O sırada yanlarında olan Lokman Polat (18) ve Halil ile birlikte Sabahattin Kulu da gözaltına alındı. Kulu yaşananları şöyle anlattı: "Dolmuştan iner inmez bir lokantada yemek yiyen 5 polis yanıma gelecek K.'yi dövmeye başladılar. K.'yi dövrerken de, 'Sen niye Gündem gazetesine giderek gözaltına alındığını söyledin, fotoğraflarını çekirtirdin' diyorlardı. Lokman ile Halil'i de yanlarına alarak Arzu sinemasının olduğu pasajın 2. katına çıktılar. En çok K.'yi dövüyorlardı. K.'nin kafasını demirlere vurdular. Çevrede bulunan esnafların gözü önünde yaptılar tüm bunları." Kulu, "K.'nin ellerine kelepçe vurdular. 'Beni bırakın, kolum kırıldı' diye bağıyordu. Polislerin yanında Başkomiser Zeki Bal da vardı. Başkomiser Bal'ın, 'Bunu atın aşağıya gebersin' demesinin ardından polisler onu sinemanın

ikinci katından aşağıya attılar. Daha sonra üçünü de arabaya bindirerek emniyete götürdüler, ben kaçarak kurtuldum" dedi.

C. H. A. (14), B. A. A. (14): Demokrasi Partisi eski Milletvekili Mahmut Alınak, Ayrancı (Ankara) Lisesinde okuyan C. H. A. ve B. A. A. adlı oğullarının Nisan ayı içinde polisler tarafından dövüldüğünü ve bir süre gözaltında tutulduğunu açıkladı. Mahmut Alınak, Başbakan Mesut Yılmaz'a gönderdiği mektupta, arkadaşlarından biriyle tartışan çocuklarının, okul önündeki polisler tarafından dövüldüğünü belirtti.

Y. E., E. G., E. E.: 18 Mayıs günü Siirt'in Baykan ilçesinde "hırsızlık" iddiasıyla gözaltına alınan Y. E., E. G. ve E. E. adlı çocuklar Haziran ayında gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. "Dondurma külahı çaldıkları" iddiasıyla işyeri sahibinin şikayeti üzerine gözaltına alındıklarını ve gece geç saatlerde savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldıklarını anlatan çocuklar, gözaltında tutuldukları süre içinde copla dövüldüklerini söylediler. Vücutlarında morluklar bulunan çocuklar ve aileleri, korktukları için davacı olmadıklarını bildirdiler.

A. Y. (7), Y. T. (8), S. T. (6), M. T. (6), İ. Ç. (8): 4 Haziran günü İstanbul'un Kasımpaşa semtinde gözaltına alınan beş çocuğa Beyoğlu Emniyet Müdürlüğünde işkence yapıldığı bildirildi. Çocuklar ve yakınları 9 Haziran günü İHD İstanbul Şubesinde düzenledikleri basın toplantısında yaşadıklarını anlattılar. A. Y., Y. T., S. T., M. T. ve İ. Ç. adlı çocuklar, polislerin saçlarını kestiklerini, ellerine elektrik verdiklerini, kendilerine cinsel tacizde bulduklarını, çırılçıplak soyarak üzerlerine işediklerini, hortumlarla dövdüklerini söylediler.

Çocuklardan M. T., "Beni soydular, ellerime kablo bağlayıp elektrik verdiler, hortumlarla üzerime su tutular, hem hortum hem de başka bir şeyi bacaklarımın arasında dolaştırdılar. Sonra da üzerime işediler" dedi. 7 Kasım 1997 tarihinde polis tarafından kapkaççı olduğu iddiasıyla öldürülen Eda T.'nin akrabası Y. T. de aynı işkencelere hep birlikte maruz kaldıklarını ve polisin kendilerini ölümle tehdit ettiğini söyledi.

Avukat Gürkay Atabay, Adli Tıp Kurumundan çocuklara 7'şer günlük rapor verildiğini ve 7 Haziran günü savcılığa suç duyurusunda bulduklarını söyledi. Avukat Atabay, verilen raporun sadece kaba işkencelerle ilgili olduğunu, cinsel taciz ve psikolojik işkenceyi içermediğini belirtti. Suç duyurusu hakkında takipsizlik kararı verildi.

Çocukların yakınları da sürekli gözaltına alındıklarını ve Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesinde işkenceye maruz kaldıklarını, polislerin kendilerini tehdit ettiklerini belirttiler. İşkence gören çocukların aileleri,

“Çocuklarımızı, gelinlerimizi ve bizi gözaltına alıp işkence ediyorlar. Bize cinsel tacizlerde bulunuyorlar. Bütün bunları yapan da Başkomiser Eyüp Pınarbaşı, soyadını bilmediğimiz komiser yardımcısı Müslüm ile Kemal, Apo ve Aslan adlı polislerdir” dediler.

Polisler tarafından 4 Haziran günü gözaltına alınan A. Y., Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesinde işkenceye maruz kaldığını anlattı. A. Y.’nin avukatı Salih Çelik, müvekkilinin 5 ay önce İzmir Şirinyer Çocuk İslah Evi’nden firar ettiğini, bir oto hırsızlığına karıştığı iddiasıyla Kağıthane’de gözaltına alındığını ve gözaltında gördüğü işkence sonucunda sol kolunun kırıldığını söyledi. Müvekkilinin 7 Haziran günü hırsızlık iddiasıyla çıkarıldığı mahkeme tarafından serbest bırakıldığını ancak, eski cezası nedeniyle Bakırköy Çocuk İslah ve Tutukevine gönderildiğini belirten Avukat Çelik, polisler hakkında, “işkence ve görevi ihmal” suçlarından suç duyurusunda bulundu. Ancak soruşturma sonucunda takipsizlik kararı verildi.

İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar, işkence gören çocuklardan A. Y.’nin annesi H. Y.’nin de 4 Haziran günü gözaltına alındığını ancak, yapılan bütün girişimlere rağmen, gözaltına alındığının kabul edilmediğini söyledi. H. Y.’nin Asayiş Şube Üçüncü Kısımına bağlı 34 UHK 98 plakalı lacivert bir arabayla Kemal isimli bir polis ve ekibi tarafından Hacıahmet Mahallesiindeki evinden alındığını anlatan Kanar, İstanbul Barosu avukatlarından Gürkay Atabay’ın ve işkenceye maruz kalan çocukların da, H. Y. ile 2 kadını saçları kesilmiş ve işkence edilmiş bir halde şubede gördüklerini anlattıklarını belirtti.

İ. S. (12), M. S. (10): Urfa’nın Ceylanpınar ilçesinde Temmuz ayının ilk haftasında gözaltına alınan İ. S. ve M. S. adlı kardeşlere işkence yapıldığı bildirildi. Anneleri Saadet S.’nin “PKK üyesi olduğu” iddiasıyla Midyat (Mardin) Kapalı Cezaevinde tutuklu olduğu öğrenilen iki çocuğun, bir gün boyunca gözaltında tutuldukları ve dövüldükleri bildirildi. Saadet S., cezaevinden yaptığı açıklamada, polislerin çocuklarına “Anneniz iyi bir insan olsaydı, sizinle olurdu” diyerek psikolojik baskı yaptığını, İ. S.’nin yürüyemediğini, cezaevine ziyaretine gelen M. S.’nin de yüzünde morluklar gördüğünü bildirdi.

M. S. (17): Mardin’in Savur ilçesine bağlı Sürgücü beldesinde 13 Temmuz günü evine düzenlenen baskında askerler tarafından gözaltına alınan M. S., gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. M. S. yaşadıklarını şöyle anlattı: “13 Temmuz günü akşam saat 20.00’den 02.00 sıralarına kadar Alper astsubay ve 15 asker tekme, tokat, dipçik ve yumruklarla beni dövdüler. Yerlerde sürükleyerek kollarımda sigara söndürdüler. Kanlar içinde

bayılmışım.” Mardin Devlet Hastanesinden geçici rapor alan M. S., Mardin Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Savcılık M. S.’yi aynı gün yeniden Devlet Hastanesine sevk etti. Burada düzenlenen raporda, “vücutta şişlik, ekimoz ve cop izlerine rastlandığı” belirtildi. Savcılık, M. S.’yi Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk ederek uzman hekim tarafından muayene edilmesini ve kaç gün iş göremez olduğunun belirtilmesini istedi. Şikayetini geri alması için askerler tarafından tehdit edilen M. S., savcılıktan can güvenliğinin sağlanmasını istedi. M. S., “Askerler bana, şikayetten vazgeçtiğime dair 5 Temmuz gününe kadar savcılıktan belge getirmemi, aksi takdirde ailemle birlikte köyden kovacaklarını söylediler” dedi. Soruşturmada takipsizlik kararı verildi.

V. A. (17): V. A. 15 Temmuz akşamı eve gelen iki polis memurunun kendisini dövdüğünü ve götürüldüğü karakolda işkence gördüğünü; ayrıca, şikayette bulunmaması için polisler tarafından tehdit edildiğini söyledi. Sırtında ve kollarında 7-8 derin cop izi tespit edilen V. A., kendisine işkence yapan polislerin yargılanması için Şişli Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

D. Ç. (14): 29 Temmuz günü Ankara’nın Şentepe semtinde “hırsızlık” iddiasıyla gözaltına alınan D. Ç., götürüldüğü Batıkent Polis Karakolunda işkence gördüğünü açıkladı. D. Ç. yaşadıklarını şöyle anlattı: “29 Temmuz günü saat 13.00’de Şentepe Pamuklar mahallesinde bulunan evimde otururken, Batıkent Polis Karakolundan geldiklerini söyleyen polisler, bir oto teybini çalındığını söyleyip, yüzleştirmek için beni de götürmek istediler. Evde bulunan abim M. Ç. ile beraber beni karakola götürdüler. Abim bir süre sonra serbest bıraktılar. Gözaltında, İbrahim adlı şahsın çaldığı oto teybini bana verip vermediğini sordular. Ben de İbrahim’i tanıdığımı ancak, oto teybi almadığımı söyledim. Bunun üzerine gözlerimi bağlayıp aşağı kata indirdiler ve iki kişi beni tekme tokat dövdü. Döverken, ‘Aldığın teybi nereye sakladın’ diye soruyorlardı. Bu durum yaklaşık 2 saat sürdü. Sonra da beni tuvalete götürüp çırılçıplak soyarak tazyikli su verdiler. Yine aynı soruyu sordular ve yine tekme tokat dövdüler. Daha sonra beni nezarethaneye attılar. Gece saat 02.00 sıralarında beni kaldırıp zorla bir evrak imzalattılar ve ardından da evime bıraktılar.” Yaşadıklarını anlatmaması için tehdit edildiğini de belirten D. Ç., İHD Ankara Şubesine başvurdu ve Savcılığa suç duyurusunda bulundu. D. Ç.’ye Adli Tıp Kurumu tarafından iki günlük rapor verildi. Soruşturmada takipsizlik kararı verildi.

H. K. (11): İstanbul’da 10 Ağustos günü ayakkabısını boyadığı sivil bir polisten ücret isteyen H. K.,

götürüldüğü Şişli-Mecidiyeköy Polis Karakolunda işkence gördüğünü açıkladı. 13 Ağustos günü İHD İstanbul Şubesinde bir basın toplantısı düzenleyen H. K., sabah saatlerinde karakol yakınlarında ayakkabısını boyadığı bir kişiden ücretini isteyince, bu kişinin 'polis olduğunu ve para vermeyeceğini' söylediğini, kendisinin ısrar etmesi üzerine karakola götürüldüğünü bildirdi. Karakolun zemin katında bir hücreye kapatıldığını, burada saat 22.00'ye kadar tekme-tokat ve copla dövüldüğünü, kolunda ve sırtında sigara söndürüldüğünü, parmaklarıyla cama dayatılarak uzun süre ayakta bekletildiğini, üzerine soğuk su döküldüğünü, gözaltında tutulduğu süre içinde yemek ve su verilmediğini, tuvalete gitmesinin de engellendiğini anlattı. H. K.'ye Adli Tıp Kurumu tarafından 10 günlük rapor verildi.

Avukat Turgay Kaya, H. K.'nin İHD'ye başvurduğu ve şikayetçi olduğu için 15 Ağustos günü Karaköy Polis Karakoluna bağlı bir ekip tarafından yeniden gözaltına alındığını ve 60 saat gözaltında tutulduğunu bildirdi. Turgay Kaya, "Bize, bir mezarlığa götürüldüğünü söyledi. Burada polislerin kendisine 'Sana elbise, para verimiz, şikayetinden vazgeç. Seni İHD'ye kim götürdü' dediklerini söyledi" dedi.

V. Y. (12), İ. B. (11), B. K. (10), M. K. (11), H. K. (11), M.K. (10): Osmaniye'de 12 Ağustos günü "trenlere taş attıkları" gerekçesiyle gözaltına alınan V. Y., İ. B., B. K., M. K., H. K. ve M. K. adlı çocuklar, Osmaniye Emniyet Müdürlüğünde dövüldüklerini bildirdiler. 6-7 saat gözaltında tutulan çocuklar, ellerine copla vurulduğunu ve birbirlerine vurmaya zorlandıklarını anlattılar. M. K., birbirlerini tokatlamak zorunda kaldıklarını belirterek, "Yavaş tokat attığımda, karşımdakine 'Sen sert vur' diyorlardı. Karşımdaki sert vurunca da, bana 'Bak o sana sert vurdu, sen niye vurmuyorsun?' diyorlardı" dedi. Polisin kendilerini bir odaya koyduğunu belirten H. K., "Arkasından gelip bize, 'Camı kim kırdı, çabuk söyleyin, yoksa sizi döveriz' dediler. Biz kırmadığımızı söyleyince copu bize gösterdiler. Çok korktum ve konuşamadım" diye anlatırken, İ. B. ise, "ellerime copla vurdular, çok acıdı" dedi. İ. B.'nin annesi R. B., "Çocuğum içlerinde en zayıf olanı, eve getirdiğimde elleri şişmişti ve korkudan titriyordu" dedi. B. K., M. K. ve H. K. adlı kardeşlerin annesi M. K., çocuklarının korkudan altlarını kirlettiğini anlattı. Çocukların yakınları, 14 Ağustos günü ikinci kez polisler tarafından götürülen V. Y., B. K. ve H. K. adlı çocuklar için Osmaniye Devlet Hastanesinden sağlam raporu alındığını belirttiler.

U. Ö. (14), C. A. (14): İzmir'de Ağustos ayı ortalarında gözaltına alınan U. Ö. ve C. A. adlı çocuklar, götürüldük-

leri İzmir Polis Karakolunda işkence gördüklerini açıkladı. İHD İzmir Şubesinde açıklama yapan U. Ö., Eski İzmir'e bağlı Kibar Mahallesinde Ülkü Ocakları Eski İzmir Masa Başkanı Erol Kaşıkara'nın yeğenini bıçakladığı iddiasıyla, katıldığı bir düğünde arkadaşı C. A. ile birlikte gözaltına alınarak Eski İzmir Polis Karakoluna götürüldüklerini belirtti. Kendilerine burada sabaha kadar Kaşıkara'nın yeğenini bıçakladıklarını kabul etmeleri için işkence yapıldığını ifade eden U. Ö., "Karakolda ilk önce resmi polisler bıçak çıkartmamı istediler. Tekme ve tokatlarla yarım saat dövüldüler. Bıçağım olmadığını söylediğimde 'evinizde hiç bıçak yok mu, bir tane getir' diyerek, üzerime zorla suç yılmaya çalıştılar. Gece yarısı üç sivil geldi. Suçu kabul etmediğim için bu defa onlar küfrettiler ve tehditlerde bulunarak, sabaha kadar dövüldüler. Mideme vurup eğiltiyor, belime vurup doğrultuyorlardı. Bedenimi sıkıca tutup boynumu da şiddetli olarak kıvrıyor sonra da yere atarak tekmeliyorlardı. Bir taraftan da ağza alınmayacak küfürler ediyorlardı. MHP'ye üye olmadığım, ülkücülerle gezmediğim takdirde beni gözaltına alıp yeniden döveceklerini söylediler" dedi. Bıçakladıkları iddia edilen kişiyle yüzleştirildiğini aktaran U. Ö., "İsmi bilmediğim benim yaşarımda olan kişi önce kendisini yaralayanın ben olmadığını söyledi. Götürüp yarım saat sonra tekrar getirdiklerinde suçlunun ben olduğumu belirtti. Ancak savcılığa çıkartıldığımda olayla alakam olmadığını yeniden söyleyince beni serbest bıraktılar" diye konuştu. İşkenceden sonra sabah saatlerinde kendilerine karakolun temizletildiğini ve bulaşık yıkatıldığını belirten U. Ö. ve C. A., İzmir Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

Ö. A. (13): İstanbul Esenler'de 10 Eylül günü polisler tarafından evlerine yapılan baskın sonucu gözaltına alınan Ö. A. isimli kız çocuğuna işkence yapıldığı bildirildi. Ablası Duygu A. (18) ile birlikte gözaltına alınan Ö. A.'nın annesi Zeycan A. kızlarının 1 Mayıs olaylarına katıldığı gerekçesiyle gözaltına alındığını söyledi. Siyasi Şubede sorgulanan Duygu A. ve Ö. A. İHD İstanbul Şubesinde bir açıklama yaptı. Ö. A. şöyle konuştu: "Şubeye getirildikten sonra gözlerimi bağlayıp bana işkence yaptılar. Polisler 12 saat boyunca aralıklarla dayak attı. Beni '1 Mayıs gösterisine katıldın' diyerek suçladılar. Polisler üzerime faili meçhul kalmış olayları yükleyeceklerini söyleyerek tehdit ettiler. Daha sonra 'Aradığımız sen değilsin, karışıklık oldu' diye serbest bıraktılar. Gelip yine alırlar korkusuyla okula bile gidemiyorum." Duygu A. ise "Gözaltında, başka yerlerden getirilenlerle birlikte toplam 12 kişi olduk. Bize işkence yapmadılar ama arkadaşlarımıza çok feci işkence

yaptılar. Fethiye Ok'u saçlarından astılar. Diğer arkadaşlara da her türlü işkenceyi yaptılar" dedi. Fethiye Ok'un ablası Safiye Ok ise ablasının saç köklerinin kan topladığını ve kollarını kaldıramadığını belirterek, "Ablam şu anda yatalak durumda. Cinsel taciz de dahil her türlü işkenceyi yapmışlar" dedi.

e) Cinsel İşkence

Türkiye'de gözaltına alınan kişilerin, cinsel kimliklerini ya da bedenlerinin cinsel bölgelerini hedef alan işkence uygulamalarıyla da sık sık karşılaşıldı. Cinsel işkencenin hedeflediği kişilerin, daha çok genç kadınlar ve erkek çocuklar olduğu görüldü. 1998 yılında, cinsel işkencenin daha sık gündeme getirilmesi nedeniyle daha fazla sayıda kişi, yaşadıkları cinsel işkenceyi açıklayabildi. 1998 yılında en az 94 kişinin cinsel işkenceye maruz kaldığı belirlendi.

M. F.: 1994 yılında 17 yaşındayken, Diyarbakır'da gözaltına alınan ve 8 gün boyunca askı, elektrik, falaka, kaba dayak, basınçlı su sıkma gibi işkencelere maruz kalan M. F. adlı kadın daha sonra boş bir araziye götürüldüğünü, burada ölümle tehdit edildiğini söyledi. M. F. bir şey bilmediğini söyleyince polislerin kendisine tecavüz ettiğini bildirdi. M. F. daha sonra "PKK'ye üye olduğu" iddiasıyla tutuklandı. M. F., bu dönemde tecavüz olayını kimseye anlatmadı.

Yaklaşık 2.5 yıl tutuklu kaldıktan sonra tahliye edildiğini ve 1997 yılı Ocak ayında İstanbul'da yeniden gözaltına alındığını belirten M. F., 11 gün gözaltında kaldıktan sonra tutuklandığını anlattı.

Gebze Cezaevine konulan M. F., başından geçenleri Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu avukatlarına anlattı. Avukatların Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunmasından sonra, savcılık M. F.'nin ifadesine dahi başvurmadan suç duyurusuna 'takipsizlik' verdi. Savcılığın 'takipsizlik' kararını Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesine götüren avukatların bu talebi de reddedildi.

M. F., 1 yılı aşkın bir süre Gebze Cezaevinde yattıktan sonra 1998 yılı Ocak ayında tahliye oldu. Ancak, bu kez de suç duyurusu bulunduğu için 1998 yılı Mart ayının son günlerinde siyasi polis tarafından tekrar gözaltına alındı.

Gözaltında kaldığı bir hafta boyunca çok sayıda polis tarafından defalarca tecavüz edilen M. F. tecavüz üzerine hamile kaldı. Ancak daha sonra çocuğunu aldırdı. M. F.'nin halen yurtdışında bir rehabilitasyon merkezinde tedavi gördüğü belirtildi.

Temel Putoğlu: 27 Ocak günü İstanbul Okmeydanı'nda

gözaltına alınan Atılım gazetesi dağıtımıcısı Temel Putoğlu, işkence gördüğünü ve tecavüze uğradığını açıkladı. Temel Putoğlu, İHD İstanbul Şubesinde 31 Ocak günü düzenlediği basın toplantısında, Okmeydanı'nda gazete satarken bir minibüsten inen 5 kişi tarafından kaçırdığını söyledi. Temel Putoğlu yaşadıklarını şöyle anlattı: "Uzun bir yolculuktan sonra bir bodrum katına getirdiler. Burada fiziki işkence uyguladılar, elektrik ve askıya tabi tutuldum. Bana, Atılım gazetesinin MLKP'nin yayın organı olduğunu söyleyerek, itiraflarda bulunmamı istediler. Bunları kabul etmeyince önce öldüreceklerini söylediler, ardından içlerinden birisi bana tecavüz etti." Temel Putoğlu, 29 Ocak günü sabah saatlerinde Feriköy Mezarlığında bırakıldığını kaydetti.

Temel Putoğlu, 7 Mart günü saat 21.00 sıralarında evine giderken Örnektepe mahallesi girişinde 3 sivil polis tarafından bir otoyola bindirildi ve sabaha kadar tehdit edilip dövüldü. Sabah saatlerinde Gebze civarında bir yerde baygın halde bırakılan Putoğlu, polislerin kendisini "Demek onursuz olan biziz, siz onurlusunuz. Hiçbir şey sizi vazgeçiremeyecek. Göreceğiz bakalım geçiriyor mu, geçirmiyor mu?" diye tehdit ettiğini söyledi. Putoğlu'nun yaptığı suç duyurusu takipsizlikle sonuçlandı.

Hüseyin Kayacı: İzmir'in Aliağa ilçesinde 25 Ekim 1997 tarihinde gözaltına alınan Hüseyin Kayacı, 1998 yılının Haziran ayı ortalarında, Bozyaka "Terörle Mücadele Şubesi"nde gözaltında tutulduğu 6 gün boyunca elektrik, askı ve soğuk su yöntemleri kullanılarak işkence gördüğünü ve tecavüze maruz kaldığını açıkladı. Hüseyin Kayacı, Bergama Özel Tıp Cezaevinden yaptığı açıklamada, gözaltında susma hakkını kullandığını ve bu nedenle tutuklandığını, aşırı sinirlilik ve uykusuzluk gibi sorunlar yaşadığını, yaptığı suç duyurusunun ise takipsizlikle sonuçlandığını belirtti.

İHD İzmir Şubesinde 30 Temmuz günü basın açıklaması yapan Kayacı'nın ailesi ve İHD Şube Başkanı Avukat Ercan Demir, Kayacı'nın uzun süre psikolojik sorunlar yaşadığını bildirdiler. Demir, "MLKP örgütüne üye olduğu iddiasıyla tutuklanarak Bergama Cezaevine gönderilen Kayacı, gözaltında gördüğü işkencelerden bahsetti ancak, tecavüzü 6 ay boyunca sakladı. Daha sonra yaşadıklarını anlatan Kayacı, Bozyaka TMSH'nin 4 ve 5. katlarında kaldığı 5-6 gün boyunca kendisinin tarif ettiği bir polisin eline eldiven geçirerek kendisine el ile defalarca tecavüz ettiğini söyledi. Olayı uzun süre açıklayamaması Kayacı'da psikolojik tahribatlar yarattı" dedi.

Avukat Ercan Demir, 14 Mayıs günü suç duyurusunda bulunulmasına rağmen, Kayacı'nın ancak iki ay sonra Bergama Savcılığı tarafından Ege Üniversitesi Adli Tıp

Kurumuna gönderildiğini söyledi. Avukat Demir, "Adli Tıp Kurumundan olumsuz rapor çıkarsa, İnsan Hakları Vakfı ve Tabip Odasından alacağımız raporlarla sorumlular hakkında dava açacağız" dedi.

Semra Ay, Necla Ateş, Tayyibe Bilir, G. B. (6): Batman Cezaevinde yaklaşık 2 yıl tutuklu kaldıktan sonra 3 Mart günü Diyarbakır DGM tarafından tahliye edilen Semra Ay, Necla Ateş, Tayyibe Bilir adlı kadınlar ile Bilir'in kızı G. B. cezaevi çıkışında gözaltına alındı. Daha sonra yaptıkları açıklamada, polisler tarafından çırılçıplak soyulduklarını ve cinsel tacize maruz kaldıklarını belirttiler. Semra Ay "tahliye olduktan sonra cezaevine geri getirildik. Beraberimizde yargılanan erkek arkadaşlarımız aileleri hazır bulunduğu onları bıraktılar. Bizler bir gün fazladan cezaevinde tutulduk. Polisler bizi almaya geldiklerinde cezaevi idaresine 'bunları bize verin onlarla sabaha kadar uğraşalım ve eğlenelim' diyorlardı" dedi. Cezaevindeki siyasi tutuklular hakkında bilgi vermeleri yönünde baskılara da maruz kaldıklarını belirten Necla Ateş ise "Bizleri çırılçıplak soydular. Cezaevinden pusula çıkardığımızı söylüyorlardı. Bizlere sürekli küfür ettiler. Bırakıldıktan sonra da Batman çıkışına kadar takip ettiler" dedi.

Cengiz Süslü (24): "Yankesicilik" iddiasıyla 3 Mayıs günü İstanbul'da gözaltına alınan Cengiz Süslü, Eyüp İlçe Emniyet Müdürlüğünde gördüğü işkence nedeniyle 11 Mayıs günü Şişli Etfal Hastanesine kaldırıldı. Cengiz Süslü, "kalın bağırsak yırtılması" tanısıyla ameliyat edildi. Ayrıca, üzerinde uygulanan diğer işkence yöntemleri nedeniyle Süslü'nün omzunun sağ kısmında büyük bir yara ve vücudunun çeşitli yerlerinde elektrik yanığı olduğu kaydedildi. Gazetecilerin, Cengiz Süslü ile görüşmesine izin vermeyen polislerin, hastane yetkililerine de "bugün (11 Mayıs) gözaltına aldık" dedikleri bildirildi. Cengiz Süslü aynı gün yeniden gözaltına alındı ve 24 Mayıs günü serbest bırakıldı.

Coplu tecavüz nedeniyle bağırsakları yırtıldığı için karnına hortum takılarak vücuduna dışkı torbası bağlanan Cengiz Süslü'ye, Adli Tıp Kurumu tarafından 45 günlük rapor verildi. Cengiz Süslü daha sonra askere gitmesi gerektiği gerekçesiyle 26 Mayıs günü Mecidiyeköy Askerlik Şubesine, buradan da karnındaki dışkı torbası nedeniyle askeri hastaneye sevk edildi. Askeri hastaneden Süslü'ye 45 günlük ikinci bir rapor verildi. Süslü, İstanbul Cumhuriyet Savcılığında verdiği ifadede yaşadıklarını anlattı. Savcılık ifadesinde, 3 Mayıs günü yankesici olduğu iddiasıyla gözaltına alınarak 21 gün boyunca Gayrettepe Asayiş Şube Müdürlüğünde tutulduğunu belirten Cengiz Süslü, askıya alındığını, parmak uçları ve

cinsel organından elektrik verildiğini ve 'Hidayet' isimli polislin kendisine copla tecavüz ettiğini söyledi. Süslü, kendisine işkence yapan 6 polisi tanıyabileceğini belirtti. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğünde gözaltında tutulduğu 21 gün içinde, bazı kişilerle birlikte işkence gördüğünü anlatan Cengiz Süslü, faili yakalanamayan hırsızlık olaylarını üstlenmesinin istendiğini söyledi. Kendisine, soyadlarını bilmediği Cevdet, İrfan, Mehmet, Ramazan ve Hidayet adlı polislerin işkence yaptığını, copla tecavüz edenin Hidayet adlı polis olduğunu belirten Süslü, "Tecavüzden 2 saat sonra midem bulanmaya başladı ve hastaneye götürüldüm. Doktorun, 'Bağırsak problemi var. Yaşama şansı düşük' demesine rağmen polisler beni yeniden şubeye götürdüler" dedi. Cengiz Süslü, Şubede 11 Mayıs gününe kadar tekrar işkence gördüğünü, 11 Mayıs günü yeniden hastaneye götürüldüğünü anlattığı ifadesinde, üzerinde bulunan paralara Müslüm adlı bir polislin el koyduğunu söyledi.

Polisler Süslü'ye "İHD'den avukat istemiyorum" şeklinde tutanak imzalandı. İHD İşkence İzleme Komisyonu üyesi Avukat Kezban Alan, Süslü'yü sormak üzere gittiği hastanede polislerin aynı tutanağı kendisine de imzalamak istediklerini ancak imzalamadığını söyledi. Süslü'yü tehditle ikna eden polislerin kendisine polis yanlısı bir avukat tuttuğu da iddia edildi, ayrıca polislin Süslü'ye "Arkadaşlarımla kavga ettim. Onlar yaptı" şeklinde ifade ezberlettiği ve kendisiyle görüşmeye giden avukatlara da bu yönde ifade vermesi için zorlandığı öğrenildi.

Maşallah Tanya (20): Maşallah Tanya, PKK davasından bir süre tutuklu kaldığı Konya Cezaevinden 1996 yılında çıktıktan sonra polislerin sık sık evlerine baskın yaptıklarını belirterek, son olarak 14 Haziran günü yapılan baskında, polislerin tecavüz tehditlerine maruz kaldığını söyledi. Tanya, "Sabah 05.00'de eve geldiler. Beni ayrı bir odaya götürerek 'soyun' dediler. Ben de buranın emniyet olmadığını söylediğimde, 'sen bilmiyor musun biz insan değiliz. Biz insanların ciğerlerini alırız' dediler. Soyunmayınca bir polis, zorla üzerimdeki tişörtü kaldırdı. Diğer polisler göstererek ağza alınmayacak küfürler etti. Bana sarkıntılık yaptılar. Daha sonra küçük kardeşimi 'ablan kimlerle konuşuyor. Konuştuğu kişiler nasıl, konuşması nasıl' diye sorguya çektiler" dedi.

Polis tarafından sokakta da taciz edildiğini ifade eden Tanya, 2 yıldır baskılar nedeniyle sık sık iş değiştirmek zorunda kaldığını belirterek şöyle dedi: "Çalıştığım işyerlerine gelen sivil polisler, iş sahiplerine 'bu teröristtir, bunu çalıştırmayın' diyorlar. Bundan dolayı birçok işyeri sahibi basit gerekçelerle beni işten çıkardılar."

Nazan Seyremene (29), ... (6): Hırsızlık yaptığı iddi-

asıyla 30 Haziran günü adı öğrenilemeyen 6 yaşındaki yeğeni ile birlikte gözaltına alınan Nazan Seyremene (29-hamile) adlı kadın Gayrettepe Asayiş Şube Müdürlüğü Hırsızlık ve Dolandırıcılık Bölümünde tecavüze uğradığını bildirdi.

Nazan Seyremene olay günü yeğeni ile birlikte gözaltına alınıp şubeye götürüldü. Burada, elbiseleri parçalanarak çıplak soyulduktan sonra göğüsleri ve cinsel organı sıkılarak taciz edildi. Hamile olduğunu söyleyen Nazan Seyremene'ye, polislerden birisi, "Onu düşür, bir tane de benden yaparsın" diyerek hakaret etti. Bazı polisler ise, Nazan Seyremene'nin çıplak vücuduna coplarla vurmaya devam etti. Nazan Seyremene'nin 6 yaşındaki yeğeninin ise başka bir odada gördüğü işkenceden dolayı bir kolu kırıldı ve hastaneye kaldırıldı. Nazan Seyremene daha sonra çıplak bir halde koridorlarda dolaştırılarak tuvalete götürüldü. Tuvalette bir süre tazyikli suyun altına tutulan Nazan Seyremene, polislerden birisi tarafından cinsel organına hortum sokulmak ve içine tazyikli su akıtmak suretiyle tecavüze uğradı. Doktora sevk edilmeden 1 Temmuz günü Kartal Savcılığı ve nöbetçi hakim karşısına çıkarılan Nazan Seyremene tutuklanarak Bakırköy Çocuk ve Kadın Cezaevine gönderildi.

E. Ö. (14): 30 Haziran günü 57 yaşındaki bir akrabasıyla birlikte 'hırsızlık' iddiasıyla gözaltına alınan E. Ö. adlı genç kız burada çıplak soyulduktan sonra önce göğüsleri ve cinsel organı sıkılarak taciz edildiğini, ardından bir polis tarafından "oral seks" yapmaya zorlandığını bildirdi. Aynı polis, zorla "oral seks" yaptırdıktan sonra E. Ö.'nün üzerine işedi. Nazan Seyremene gibi çıplak bir halde koridorlarda dolaştırılarak teşhir edilen E. Ö., yine çıplak bir vaziyette 6-7 erkeğin bulunduğu bir koğuşa konuldu. Bir süre sonra koğuştan çıkarılan E. Ö. götürüldüğü tuvalette önce tazyikli suyun altına tutuldu. Ardından cinsel organına hortum sokularak basınçlı su sıkıldı. Tecavüz sonrasında içine kapanan ve psikolojik rahatsızlık geçiren E. Ö., 1 Temmuz günü doktora götürülmeden adliyeye sevk edildi. Korkusundan ve utancından başına gelenleri savcılığa ve mahkemeye açıklayamayan E. Ö. tutuklandı.

Olayın ardından Nazan Seyremene ve E. Ö.'nün avukatları Eren Keskin ve Fatma Karakaş, görevli polisler ve amirleri hakkında "işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı davranış, sarkıntılık, cinsel şiddet, tecavüz tehdidi ve tecavüz" suçlarından 28 Temmuz günü, Şişli Başsavcılığına suç duyurusunda bulundular. 6 Aralık 1999 tarihinde mağdurların rapor almak için talepte bulunmamaları ve işkence iddialarının soyut kaldığı iddiasıyla suç duyurusuna takipsizlik kararı verildi.

Dilşah Acar: İzmir'de 17 Temmuz günü gözaltına alınan ve 23 Temmuz günü tutuklanan Dilşah Acar adlı kadın işkence gördüğünü açıkladı. Dilşah Acar tutuklu bulunduğu Buca Cezaevinden yaptığı açıklamada şunları söyledi: "Çıplak soyarak tazyikli su sıktılar. Ardından da elektrik verdiler. Askıya alındıktan sonra bana elle tecavüz ettiler. Kendi cinsel organı olduğunu söyledikleri şeyi ağzıma koyuyorlardı. Gözlerim kapalı olduğu için ne olduğunu göremedim. İşkence sonrası cinsel organımda kanama başladı. Götürüldüğüm hastanede doktorun beni genel cerrahi bölümüne sevk etmesine rağmen, DGM'ye çıkarılarak tutuklandım." Dilşah Acar'ın yürümekte ve kollarını kullanmakta zorluk çektiği belirtildi.

Ali Pek, Erol Aslan: İstanbul'da 12 Ekim günü ÖDP'nin pankartını astıkları için gözaltına alınan konfeksiyon işçisi Ali Pek ve Erol Aslan işkence gördüklerini açıkladılar. Çeliktepe Merkez Karakoluna götürüldüklerini anlatan Ali Pek şöyle konuştu: "Götürüldüğümüz karakolda giysilerimizi çıkartıp bize işkence yapmaya başladılar. Uzun süre copla cinsel tacizde bulundular. Daha sonra da 'Sana tecavüz ederiz. Evlisin, çocuğun da var dünyan yıkılır' diyerek tehdit ettiler." Erol Aslan da gözaltında kendisine cinsel taciz ve tecavüz tehdidinde bulunduğunu belirterek, "Emniyetten çıkarken bize 'size elektrik vermedik, gelecek sefere onu da veririz' dediler" diye konuştu. Polislerin kendilerine gözaltında işkence görmediklerine dair zorla yazı imzalatıldığını belirten Ali Pek ve Erol Aslan, Adli Tıp Kurumundan 15 günlük iş göremez raporu aldılar ve savcılığa suç duyurusunda bulundular.

f) Köy ve Ev Baskınlarında İşkence

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve "özel harekât" uygulamalarının yapıldığı diğer illerdeki köy baskınlarında ya da bu baskınlar sonrasında gözaltına alınanlara uygulanan sistematik işkence, 1998 yılında da devam etti.

Ercan Erbey, Ramazan Akça, Şenol Oduncu: Askerler tarafından 10 Aralık 1997 tarihinde Diyarbakır'ın Hazro ilçesine bağlı Şimsin (Ormankaya) köyüne yapılan baskında gözaltına alınan Ercan Erbey ile Ramazan Akça ve Şenol Oduncu adlı korucular, 3 Ocak günü Diyarbakır DGM tarafından tutuklandı.

Köylülerin yakınları, gözaltı süresince üç akrabalarının da işkence gördüklerini belirterek, "Köyde 25 korucu, koruculuğu bırakmak istiyor. Askerler bu yüzden bize kompo kurmaya çalışıyorlar. 10 Aralık 1997'de köyümüzün yakınlarında erzak yüklü bir deve bulunduğu ve bu deveyle militanlara yiyecek götürüldüğü gerekçeyle köyümüze baskın yaptılar. Kurban olarak da

Ramazan, Ercan ve Şenol'u seçtiler Gözaltında tutuldukları 24 gün içinde defalarca Hazro Tabur Komutanlığına, Cumhuriyet Savcılığına başvurduğumuz halde bizlere bir bilgi verilmedi. Gözaltında üçüne de ağır işkence yapmışlar. Bunların gözaltına alınıp, tutuklanmasıyla bize gözdağı vermek istediler" dediler.

Tevfik Bayrak, Baki Bayram, Kerem Ülger, İsa Varhan, Aydın Hakan: Van'ın Gevaş ilçesine bağlı Arpêt (Yanıkçay) köyüne 1997 yılı Temmuz ayında köye baskın yapan Alan aşiretine mensup korucular tarafından kaçırılarak dövülen ve ölümle tehdit edilen Tevfik Bayrak, Baki Bayram, Kerem Ülger, İsa Varhan ile Aydın Hakan olaydan sonra Gevaş Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.² Suç duyurusundan vazgeçmeleri için askerlerden baskı gördüklerini belirten köylüler, 31 Aralık 1997 tarihinde Van Jandarma Alay Komutanlığına çağrıldıklarını, suç duyurusundan vazgeçtiklerine ilişkin zorla tutanak imzalatılarak serbest bırakıldıklarını söylediler. Köylüler, 2 Ocak günü tekrar suç duyurusunda bulundular.

Abdulahap Eren, Tahir Eren, Abdüllatif Eren, Ahmet Eren, Mehmet Baltacı, Murat Demir, Hıdır Eren, İrfan Kızıldağ, Tacettin Örnek: Mardin'in Kızıltepe ilçesinde ve Yüceli köyünde 4 Ocak günü gözaltına alınan Abdulahap Eren, Tahir Eren, Abdüllatif Eren, Ahmet Eren, Mehmet Baltacı, Murat Demir, Hıdır Eren, İrfan Kızıldağ ve Tacettin Örnek gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Mardin Hükümet Tabipliğinde görevli hekimler tarafından 5-6-8 Ocak günleri hazırlanan raporlarda, söz konusu 9 kişiye işkence yapıldığı belirtildi. Abdulahap Eren ve Tacettin Örnek, 8 Ocak günü, "PKK'ye yardım ettikleri" gerekçesiyle tutuklandı.

Ahmet Pişkin (19): 21 Mart Newroz Bayramı kutlamalarından önce Diyarbakır'da gözaltına alınan Ahmet Pişkin, işkence gördüğünü açıkladı. Pişkin'e işkence gördüğüne ilişkin rapor verildi. Devlet Hastanesinde yapılan muayene sonucunda Pişkin'in "çenesinde kanamalı erozyone alan, sırtta muhtelif yerlerde darp izleri, sol dizde şişlik" bulunduğu tespit edildi. Ahmet Pişkin, "Polisler beni alır almaz kalas ve coplarla dövmeye başladılar. Karakolda iki saat işkenceye maruz kaldım. Daha sonra başıma siyah poşet geçirerek arabaya bindirdiler. Antep yolu üzerinde Akabe mevkiinde araçtan indirdiler. Kafama silah dayayıp, 'Son duanı et, seni geberteceğiz' dediler. Sonra, 'Bir daha seni görmeyelim' diyerek bıraktılar" dedi.

Mehmet Harman (70), Fahri Bilgin (65), Mehmet Demirok, Eşref Yıldız, Arif Yıldız, Rıza Demircan, Yusuf Bilgin: Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Dernek ve Kırılan köylerine 12 Nisan günü baskın düzenleyen askerler tarafından gözaltına alınan köylülerden Mehmet Harman'ın gördüğü işkence nedeniyle 15 Nisan günü baygın olarak Lice Sağlık Ocağına götürüldüğü bildirildi. Yakınları Harman'ın, hekimlerin "Hastanede kontrol altında tutulması" yönündeki ısrarlarına rağmen yeniden sorguya alındığını söylediler. 15 Nisan günü serbest bırakılan Mehmet Demirok, Eşref Yıldız, Arif Yıldız, Rıza Demircan ve Yusuf Bilgin adlı köylüler de gözaltında kaldıkları süre içinde dövüldüklerini, vücutlarına elektrik verildiğini, sıcak ve soğuk suda bekletildiklerini söylediler. Köylüler "Bize, 'niye korucu olmuyorsunuz? Biz koruculara karışıyor muyuz? Korucu olmazsanız her gün sizi bu uygulamalardan geçiririz. Sonra da Yapraklı köyü gibi sizleri kovarız' şeklinde tehditlerde bulundular. Türk olduğumuzu, Kürt diye bir milletin olmadığını söylüyorlardı. Diğer hücrelerde tutulan köylülere de işkence yapıyorlardı" dediler. Korucu olmaları için tehdit edildiklerini anlatan köylüler, Fahri Bilgin adlı köylünün de ağır işkence gördüğünü bildirdiler.

Makbule Özbek, Sultan Esen, Bubi Esen, Cihan Özbek, Zuhal Odabaşı, Necmiye Aslanoğlu, Zekiye Aslanoğlu, Gürsel Enver, Naci Çelik, Muzaffer Şahin, Süleyman Şahin, Zeki Şahin, Abdullah Şahin: 29 Eylül günü, Diyarbakır'ın Bismil ilçesinde yapılan baskınlarda gözaltına alınıp tutuklanan 23 kişinin işkence gördüğü bildirildi. Makbule Özbek, savcılıkta ifadesi alınırken bir asker tarafından Adliyenin alt katına götürüldüğünü ve kendisine işkence yapıldığını anlattı. Özbek, "Tekrar savcılığa çıkartıldığımız zaman yüz ve gözümüzün kanlar içinde olduğunu gören savcı hiçbir şey söylemeden suçlamaları kabul edip etmediğimizi sordu. Bunu hepimize yaptılar" dedi. Sultan Esen ise gördüğü işkenceyi şöyle anlattı; "Gözlerimizi bağladıktan sonra önce tazyikli su sıktılar, ardından da kaba dayak attılar: İşkenceye götürülüp getirilenler ayakta duramayacak haldeydiler. Beni bir kişiyle yüzleştirdiler. Yüzleştirmeye getirdikleri kişiyi ilk kez görüyordum. O da beni tanımadığını söyleyince ağabeyimle birlikte serbest bırakıldım." Gözaltına alınanlar, Diyarbakır DGM Savcılığına başvurduklarını ancak sonuç alamadıklarını da kaydettiler.

Ali Dağ (62), Mehmet Dağ (48): Mardin'in Ömerli ilçesi girişinde askerler tarafından yapılan yol kontrolü sırasın-

² 1997 yılı Temmuz ayında Arpêt köyü yakınlarında çıkan bir çatışmadan sonra, Van il merkezinden köye giden Alan aşiretine mensup 60 korucu, köylüleri köy meydanında toplayarak dövdükten sonra, adı geçen köylüleri de yanlarına alarak, bölgede operasyon başlatmışlardı.

da 3 Ekim günü gözaltına alınan Ali Dağ ve Mehmet Dağ adlı kişiler işkence gördüklerini açıkladılar. Gözaltında ölümle tehdit edildiklerini belirten Ali Dağ'ın işkence nedeniyle ayağının kırıldığı bildirildi. Ali Dağ ve Mehmet Dağ kendilerine işkence yapan askerler hakkında Mardin Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

g) Diğer İşkence ve Kötü Muamele Olguları

Siyasal bakımdan sistematik biçimde bir sindirme yöntemi gibi benimsenen işkence ve kötü muamele, aynı zamanda bir meslek alışkanlığı ve cezalandırma yöntemi olarak da yaygınlık kazandı. Kolluk görevlilerinin, faili bulunamayan suçları, rasgele ya da başka bir suçlamayla gözaltına alınan kişilere kabul ettirmeye çalıştıkları görüldü. Yetkililerin işkencecilere sağladığı koruma ve kolluk güçlerinin aynı zamanda bir tür yerel yönetim ve yargı aygıtı gibi yapılandırılmasının, işkencenin, herkesin her yerde karşılaşılabileceği olağan bir muamele tarzı haline gelmesine yol açtı. Kişilerin sınıfsal, etnik ve siyasal kimlik ya da görüşlerinin, işkence ve kötü muamele tehdidini arttıran etkenler olduğu gözlemlendi. İşkence ve kötü muamele olaylarında, kolluk görevlilerinin ideolojik görüş ve inançlarının da rol oynadığına ilişkin pek çok bilgi rapor edildi.

Mehmet Ali Demir (35): “Müşterisiyle kavga ettiği” gerekçesiyle 2 Ocak günü gözaltına alınan Mehmet Ali Demir, götürüldüğü Şehremini Polis Karakolunda dövüldü. 3 Ocak günü serbest bırakılan Mehmet Ali Demir’e Haseki Hastanesinde “sol kulak zarının yırtıldığı”na ilişkin rapor verildi. Mehmet Ali Demir, Adli Tıp Kurumundan 15 günlük rapor aldı.

Orhan Şanlıer: 3 Ocak günü İstanbul’da gözaltına alınan Orhan Şanlıer, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Harem Otogarında polisler tarafından gözaltına alındığını belirten Üsküdar Belediyesinde görevli Zabıta Komiser Yardımcısı Orhan Şanlıer, yaklaşık 45 dakika boyunca, başlarında Üsküdar İlçe Emniyet Müdür Yardımcısı Nurettin Kartal’ın bulunduğu polisler tarafından dövüldüğünü anlattı. Orhan Şanlıer, “Tartaklayarak götürdüler. Beni kapalı bir yere kilitleyip ellerimi kelepçelediler. Feci şekilde işkence eden polis, hiçbir gerekçe göstermiyordu. Bana tek bir şey bile sorulmadı. Tüfek dipçikleri, kabzalar inip kalkıyordu” dedi. Şanlıer savcılığa suç duyurusunda bulundu. Zabıta, 6 Ocak günü yaptıkları basın açıklamasıyla polisin saldırısını protesto ettiler.

Murat Şenses: Adana’da 12 Ocak günü gözaltına alınan Murat Şenses, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. İHD Adana Şubesine başvuran Murat Şenses, daha önce

adli suçlar nedeniyle 10 yıl kadar cezaevinde kaldığını belirterek “Polis beni öldüresiye dövdü. Benden Adana’da işlenmiş faili meçhul cinayetleri üzerime almamı istediler. Çırılçıplak soyup üzerime su döktüler, bu haldeyken fotoğrafımı çektiler” dedi. Daha önce de gözaltına alındığını ve işkence gördüğünü anlatan Murat Şenses, karakolda kendisine en fazla işkence yapan polisin, soyadını bilmediği İlhami adlı bir komiser olduğunu söyledi. Murat Şenses, “Gözaltında iken yan taraftaki hücrelerde bayanlar bulunuyordu. Erkek polisler gelip, bu bayanların hücrelerine giriyordu. Bayanlar bağırsa bile kimse duymuyordu. Sokaktan, evden rasgele polisin tutup getirdiği çocuklardı bunlar. Yaşları 13 ya vardı ya yoktu. Karakolda bu çocuklar ‘imdat polis’ diye bağırıyorlardı, halbuki onların hücresine giren, onları taciz eden de polisti. Çocuklara en fazla tacizde bulunan ise İlhami diye çağrılan komiserdi” dedi. Murat Şenses’in savcılığa yaptığı suç duyurusu takipsizlikle sonuçlandı.

Ahmet Birge Uzuner: İzmir Buca Hacı Ahmet Yesevi Öğrenci Yurdunda kalan üniversite öğrencisi Ahmet Birge Uzuner’in, fakülte kampüsü dışına çıkarken İ. G., B. S., G. A., E. F., adındaki polisler tarafından dövüldüğü bildirildi. Avukat Ali Asker Altan, 14 Ocak günü fakülte çıkışında Uzuner’i durduran iki sivil polisin kimlik kontrolü yaptıklarını, Uzuner’in polisler kendisini neden rahatsız ettiklerini sorması üzerine, fakültenin çıkışında bekleyen 35 HH 483 plakalı araçtan inen diğer polisler tarafından dövülerek gözaltına alındığını söyledi. Uzuner’in, yediği dayaktan dolayı yüzündeki kemiklerde kırıklar ve morluklar olduğu bildirildi. Polislerin Uzuner’i “hakkımızda suç duyurusunda bulunursan, biz de senin hakkında ‘polise mukavemet’ten suç duyurusunda bulunuruz,” diyerek tehdit ettikleri bildirildi. Ertesi gün serbest bırakılan Uzuner, Adli Tiptan 3 günlük rapor aldı. Bu arada polislerin kendisi hakkında suç duyurusunda bulunması üzerine Uzuner de, polisler hakkında kendisine işkence yaptıkları gerekçesiyle suç duyurusunda bulundu.

Mehmet Şahin Karakaya: İstanbul’da 21 Ocak günü gözaltına alınan Tıbbet işçisi Mehmet Şahin Karakaya, Küçükçekmece Emniyet Müdürlüğünde iki gün boyunca işkence gördüğünü açıkladı. Karakaya, işten atılan ablasıyla birlikte, ücretini almak için 16 Ocak günü, ablasının Sefaköy’deki işyerine gittiklerini, burada işyeri sahipleri Haluk Özer, Levent Özer ve Ali Özer’in saldırısına uğradıklarını bildirdi. İşverenlerin saldırı sırasında Sefaköy Ülkü Ocağını telefonla arayarak “Burayı gasp ettiler, adam gönderin” dediğini ifade eden Mehmet Şahin Karakaya, patronlardan birisinin “Yeter

dövmeyelim artık” dediğini, diğerinin de “Ona bir şey olmaz. Ölürlerse çöpe atarız” diye yanıt verdiğini belirtti. Ablasının ve kendisinin başının yarıldığını ve ablasına 5, kendisine 15 dikiş atıldığını belirten Karakaya, Sefaköy Karakoluna giderek şikayetçi olduklarını kaydetti. 19 Ocak günü Küçükçekmece Emniyet Müdürlüğüne telefonla çağrıldığını ve hakkında “15-20 kişiyle birlikte ablasının eski işyerini bastığı” yolunda şikayet olduğunu öğrendiğini ifade eden Karakaya, bu kişilerden bazılarını getirmesi sonucunda serbest bırakıldığını söyledi. Mehmet Şahin Karakaya, bunun ardından 21 Ocak günü öğle saatlerinde gözaltına alındığını belirterek iki gün boyunca çıplak soyularak dövüldüğünü, falakaya yatırıldığını ve tehdit edildiğini bildirdi. Polislerin kendisine örgüt üyeliğini kabul etmesi için işkence yaptığını belirten Mehmet Şahin Karakaya, ellerine ve ayaklarına copla vurulduğunu, ayaklarının altında morarma ve şişme olmaması için yerde zıplatıldığını ifade etti. Polislerin üzerine yıkmaya çalıştığı işyeri baskını sırasında Aksaray’daki Petrol-İş İstanbul Şubesinde bulunduğunu söylemesine karşın, suçu kabul etmediği için sürekli tehdit edildiğini söyleyen Karakaya, polislerin kendisine “Savcı seni serbest bıraksa bile, seni yeniden gözaltına alırsın, 3-4 gün işkence yaparız” dediğini kaydetti. Adli Tıp Kurumundan 3 günlük rapor alan Karakaya polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Adem Canbulat (22): İzmir’in Buca ilçesinde, amcası Mustafa Canbulat’ın evini soyduğu iddiasıyla 2 Şubat günü gözaltına alınan Adem Canbulat, Emniyet Müdürlüğünde işkence gördüğünü söyledi. Canbulat, polislerin bütün bir gece cinsel organına ve ayak parmağına elektrik verdiğini, sabaha kadar haç şeklindeki bir tahtaya bağlanarak bekletildiğini belirtti. Kendisine işkence yapan polislerin isimlerinin Levent ve İhsan olduğunu fakat soyadlarını bilmediğini söyledi. Gördüğü işkenceden sonra sabah polislerin kendisini evine

götürdüğünü ve evinin arandığını belirten Canbulat, polislerin “çalınan eşyaların yerini göstermezsen seni öldürürüz” tehdidi ve yeniden işkence göreceği korkusuyla evinin ikinci katına kaçtığını, ancak polislerin kendisini burada da yakaladığını ve copla dövüklerini anlattı. Canbulat şunları söyledi: “Beni copla dövmeye başladılar. Bütün bu olanlara annem, babam, çocuğum ve eşim de şahit oldu. Ayağa kalkacağım sırada beni yumruklayarak aşağı attılar. Şu an yaşıyorsam, bunu alt katta bulunan bakkalın güneşliğine borçluyum. Brandaya çarptığımda sol bacağımda ve sol gözümde morluklar oluştu.” Hastanede kendine geldiğini belirten Canbulat, savcı istediğini ama kendisine ‘savcı burada yok’ denildiğini, belirtti. Canbulat, polislerin kendisine “Ben kendim ikinci kattan atladım, polislerin bunda hiçbir suçu yoktur” ibaresi yer alan bir tutanak imzalatmak istediğini, kabul etmediği için tekrar Buca Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesine götürüldüğünü, bir gece kaldıktan sonra mahkeme tarafından serbest bırakıldığını söyledi.

Adli Tıptan 25 günlük rapor alan Canbulat, kendisine işkence eden polisler hakkında 10 Şubat günü İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. İHD İzmir Şubesine de yaşadıklarıyla ilgili başvuran Canbulat, “İşkenceci polislerden Levent ve İhsan evimi arayarak haklarında davacı olmamam yönünde ölüm tehditlerinde bulundular” dedi.

Eşi İstek Canbulat, kocasının işkenceden korktuğu için kaçıp ikinci kata çıktığını belirterek “kendi gözlerimle gördüm polisler eşimi dövdükten sonra aşağıya attılar” dedi. Soygun olayının 5-6 ay önce yapıldığını ifade eden İstek Canbulat, şunları aktardı: “O tarihte eşim askerdeydi. Böyle bir soygunun eşim tarafından yapılması olanaksızdır.” İstek Canbulat, işkenceci polislerin evlerini telefonla arayarak davadan vazgeçmeleri konusunda kendilerini tehdit ettiğini aktardı.

Muhittin Köylüoğlu: İstanbul Fındıkzade’de bulunan bir

Manisa’da “babasını öldürdüğü” iddiasıyla 27 Şubat günü gözaltına alınan ve işkence sonucu suçu kabul eden Çetin Paydar (43), babası ortaya çıkınca serbest bırakıldı. Olay şöyle gelişti: Babası Mehmet Paydar’ın (74) ortadan kaybolması üzerine 23 Şubat günü polise başvuran Hatice Bilir’in “Babam iki gündür ortada yok. Miras kavgası yüzünden ağabeyim Çetin Paydar öldürmüştü olabilir” ifadesi üzerine Çetin Paydar gözaltına alındı. İşkence sonucu “Babamı Gediz Nehri kıyısında tartıştıktan sonra ittim. Yüzme bilmediğim için korktum kaçtım, ölmüş olabilir” şeklinde ifade veren Çetin Paydar 1 Mart günü tutuklandı. Ancak, bundan kısa bir süre sonra, kaybolan Mehmet Paydar, kızı tarafından bir parkta otururken buldu. Mehmet Paydar’ın da kızının eşiyile kavga ettikten sonra Manisa’da bir otelde kaldığı anlaşıldı. Mehmet Paydar’ın, savcılıkça alınan ifadesinde, “4-5 gündür Ankara Oteli’nde yatıp kalkıyorum, hayattayım, ölmedim. Oğlumun beni öldürdüğünü söyleyip tutuklandığını şimdi sizlerden öğreniyorum” demesi üzerine tutuklu bulunan oğlu Çetin Paydar, Manisa Cezaevinden tahliye edildi. Çetin Paydar, gözaltında yaşadıklarını şöyle anlattı: “3 sivil polis babamı öldürdüğümü söyleyerek sürekli elektrik verdi, dayak attı. Babamı öldürdüğümü kabul ettim. Savcılıkta ve mahkemede arkamda sürekli polisler olduğu için korkudan aynı ifadeyi tekrarladım.”

kafeye 7 Şubat günü düzenlenen baskın sırasında İstanbul Barosu avukatlarından Muhittin Köylüoğlu dövülerek gözaltına alındı. Köylüoğlu, polislerin kendisini gözaltına aldıktan sonra dövdüğünü ve hakaret ettiklerini söyledi. Gözaltına alınma nedenlerinin, polisler tarafından sürekli değiştirildiğini belirten Köylüoğlu, “Hakkımda ‘telefon hırsızlığı’, ‘kardeşimin arandığı’, ‘üzerimden kimlik çıkmadığı’, ‘polise küfür ettiğim ve tükürdüğüm’ gibi iddialarda bulundular” dedi.

Köylüoğlu, kendisini döverek gözaltına alan polis memurları Yılmaz Erdoğan, Erol Dizdar ve Asif Ustabaş hakkında 13 Şubat günü “görevi kötüye kullanmak” iddiasıyla dava açtı. Uğradığı işkence sonucunda 1 günlük iş göremez raporu da alan Köylüoğlu, İstanbul Barosu Başkanlığına verdiği dilekçede Gayrettepe 2. Şubeye götürülüp çınlı çıplak soyularak arandığını, kardeşlerinin nerede olduğu sorulduğu ve gözaltına alınma gerekçesi olarak kardeşlerinin aranmasının gösterildiğini, ayrıca polisler karşı açılan davalara girmesi nedeniyle terörist olduğu iddiasıyla suçlanıp, üzerinden eroin çıktığı iddiasıyla tutanak tutulup kaçarken vurulduğunu ileri sürerek kendisini ölümlle tehdit ettiklerini belirtti.

Köylüoğlu hakkında “görevli memura hakaret ettiği” iddiasıyla açılan dava 15 Mayıs günü Fatih 2. Asliye Ceza Mahkemesinde beraatla sonuçlandı. Polisler ifadelerinde, Köylüoğlu’na işkence yapmadıklarını öne sürerek olay sırasında Köylüoğlu’nun sarhoş olduğunu iddia ettiler.

Mehmet Uzlum: 17 Şubat günü Antalya’da gözaltına alınan Mehmet Uzlum, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. 18 Şubat günü iki polis tarafından hastaneye getirilen Mehmet Uzlum’un Genel Cerrahi Servisinde tedavi altına alındığı ve konuşmadığı bildirildi. Ağabeyi İbrahim Uzlum, şunları söyledi: “Kardeşlerim Mehmet ve Paşa Uzlum ile iki arkadaşı, dün (17 Şubat) gece çalıştıkları restorandan, işyerine ait minibüsle dönerken, Cumhuriyet Meydanında polis otosunun arkasında ani fren yapmışlar. Bunun üzerine polis otosundan inen sivil polisler, ‘kör müsünüz?’ diyerek, kardeşlerim ve arkadaşları ile tartışmaya girmişler, daha sonra Şarampol Karakoluna götürmüşler. Gece dövülen kardeşim daha sonra hastaneye getirilmiş.” İbrahim Uzlum, Antalya Valiliğine şikayet dilekçesi verdiğini söyledi.

Ulaş Devrim Yurdabal, Bülent Demirel, Mehmet Zeki Değirmenci: Üniversite öğrencileri Ulaş Devrim Yurdabal ve Bülent Demirel ile Mehmet Zeki Değirmenci adlı kişiler, İHD Çanakale Şubesinde 23 Şubat günü yaptıkları açıklamada, 20 Şubat günü İstiklal Marşı okunurken geçtikleri Merkez Ortaokulu önünde saygı duruşunda bulunmadıkları gerekçesiyle siyasi polis

tarafından gözaltına alındıklarını ve 6 saat işkence gördüklerini bildirdiler. Savcılığa çıkarıldıktan sonra serbest bırakıldıklarını belirten Yurdabal, Demirel ve Değirmenci, suç duyurusunda bulunacaklarını söylediler.

Bahattin Solhan: Siirt’in Pervari ilçesi yakınlarında 24 Ağustos 1997 tarihinde çıkan çatışmada yaralı olarak yakalanan Bahattin Solhan adlı PKK militanı, cezaevinden yaptığı açıklamada, tutuklanıncaya kadar geçirdiği süre içerisinde işkence gördüğünü söyledi. Korucu ve itirazçılar tarafından yakalandığını belirten Bahattin Solhan, gözaltı ve sonrasında yapılan uygulamaları şöyle açıkladı: “Bazıları beni öldürmeye çalıştılar, ama diğerlerinin araya girmesiyle öldürmediler. Diyarbakır’a getirilip ameliyat ettiler. Başımın kemik aldılar. Sonra JİTEM binasında günlerce işkenceye maruz kaldım. Siirt Cezaevine göndererek, itirazçılar koğuşuna atıldılar. Bir ay o koğuşta kaldıktan sonra, bir bahaneyle koğuş dışına çıktım ve kendimi siyasi koğuşa attım. Bir süre sonra da Diyarbakır E Tipi Cezaevine sevk edildim.”

“Örgüt üyeliği” iddiasıyla yargılanan Solhan, Diyarbakır DGM tarafından, kafasına aldığı yaranın akli dengesini etkileyip etkilemediği ve cezai ehliyetinin olup olmadığının saptanması için Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine sevk edildi. 5 Şubat günü Elazığ E Tipi Cezaevine gönderilen Solhan, cezaevi girişinde Yılmaz adlı başgardıyanın emriyle sopa ve hortumlarla uzun süre dövüldü. Solhan, gardiyanların özellikle kafasına vurduklarını, dayak sonrasında tek kişilik hücreye yerleştirildiğini söyledi.

8 Şubat günü muayene edilmek üzere Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine gönderilen Solhan, burada 15 gün işkence gördüğünü belirtti. Bahattin Solhan, “hastanede sadece tansiyonumu ölçtüler, ardından da askerlere teslim ettiler. Askerler beni hastane yanındaki Jandarma Karakoluna götürdüler. PKK militanı olduğumu öğrendikten sonra da, beni hücreye koydular. Karakol Komutanı Trakyalı Necati adlı bir subayın emrinde 15 gün boyunca sistemli işkencelere maruz kaldım. Her türlü işkenceyi üzerimde denediler. Mahkemede sağlam olduğumu söylememi istiyorlardı. 23 Şubat günü beni yeniden cezaevine gönderdiler” dedi.

Kendisine yapılan işkenceyi protesto etmek ve siyasi koğuşa geçmek için 23 Şubat günü açlık grevine başlayan Solhan’a, bu nedenle de işkence yapıldı. Solhan, yaşadıklarını şöyle anlattı: “Beni siyasi koğuşlara vermeleri için açlık grevine başladım. Ama durumum da çok kötüydü. Açlık grevinin üçüncü gününde sara nöbetleri geldi. Ağzımdan köpükler geliyordu, titriyordum. Beni hücreden alarak, hastaneye götürme bahanesiyle 26 Şubat günü

tekrar jandarma karakoluna götürdüler. Yine bana işkence yaptılar. Benden açlık greviden vazgeçmemi aksi takdirde öldüreceklerini söylediler. Ertesi gün tekrar cezaevine getirdiler. Açlık grevini sürdürdüm.”

Açlık grevinde bulunduğu süre içinde defalarca idareye başvuran Solhan'ın dilekçelerinin hiç biri işleme sokulmadığı gibi ailesiyle görüşmesine de izin verilmedi. Solhan'a ailesinin İHD Elazığ Şubesine başvurmasından sonra işkence yapılmadığı bildirildi.

Solhan “cehennem” olarak nitelendirdiği hücreden kurtuluşunu şöyle anlattı: “Dilekçelerim işleme konulmadığı için kimse durumumdan haberdar değildi. Açlık grevinin 10. gününde görüş için Elazığ'a gelen ailem benimle görüştürülmeyince durumu anlamış ve 9 Mart günü İHD'ye başvurmuş İHD yetkililerinin Elazığ Cumhuriyet Başsavcısını arayarak, durumu bildirmeleri üzerine Savcısı, cezaevi savcısı ve müdürüne ‘Bu meseleyi kapatın’ talimatı vermiş. Beni Diyarbakır'a geri götüreceklerini söylemeleri üzerine açlık grevini sona erdirdim. 20 Mart günü perişan bir şekilde beni o cehennemden çıkararak Diyarbakır'a geri gönderdiler.”

Abdülkadir Uçar, Hasan Uçar (26), Mustafa Uçar (24): Urfa'da 4 Mart günü gözaltına alınan Abdülkadir Uçar ile oğulları Hasan ve Mustafa Uçar'ın işkence gördüğü bildirildi. Abdülkadir Uçar, yaşadıklarını şöyle anlattı: “Öğle saatlerinde Beykapısı semtinde bulunan dükkanımızda oturuyordum. Polisler gelip beni karakola davet ettiler. Beni Yenişehir semtindeki emniyet müdürlüğüne götürdüler. Telefon numaramı söyleyerek, ‘Bu telefon senin mi?’ diye sordular. ‘Evet’ dedim. Bu telefondan bir polis eşinin rahatsız edildiğini söyleyerek dövmeye başladılar. Beni merak edip gelen iki çocuğum da gözaltına alınıp dövülmeye başlandı.” Polisler, ayrıca serbest bırakmadan önce devlet hastanesine götürdükleri Uçar ve çocuklarının sağlam olduğuna dair rapor aldılar. Hasan Uçar'ın kulaklarından rahatsızlandığı ve yürüyemediği, Abdülkadir Uçar ve Mustafa Uçar'ın da vücutlarında morluklar olduğu bildirildi. Abdülkadir Uçar, serbest bırakıldıktan sonra polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. Adli Tıp'ta yapılan muayene sonucu Hasan Uçar için, “Sağ kulak keççesi ve sırta hiperemi, sol diz altında hiperemi ve 0.5 santimlik cilt erozyonu”, Mustafa Uçar için ise “sol diz dış kısmında, sol bacak dış kısmı orta hatta, sağ bacak uyluk aşağı kısmında, sağ diz aşağısında, tıpic ön orta kısmında erozyonaslanlar mevcut olduğu” yönünde rapor hazırlandı. Abdülkadir Uçar, davacı olduktan sonra sivil polislerin evine gelip davadan vazgeçmesini istediklerini belirtti.

Cihan Altınbaş (23): 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde

İstanbul Taksim Meydanında yapılan gösteri sırasında gözaltına alınan Cihan Altınbaş, Beyoğlu Merkez Karakolunda ve Siyasi Polis Merkezinde işkence gördüğünü açıkladı. İHD İstanbul Şubesine başvuran Cihan Altınbaş, Beyoğlu Merkez Karakolunda 13 kişi ile birlikte işkence gördüğünü, falakaya yatırıldıklarını söyledi. Cihan Altınbaş, daha sonra götürüldükleri İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siyasi Polis Merkezinde de yine çok sayıda kişiyle birlikte, dayak, uzun süre ayakta bekletme, hakaret, yüksek sesle müzik dinletme gibi işkencelere maruz kaldığını kaydetti. Polislerin, kendisini Haseki Hastanesine götürdüklerinde, işkenceyi anlatmaması için tehdit ettiklerini anlatan Cihan Altınbaş, buna karşın 9 Mart günü vücudunda işkence izleri olduğuna ilişkin rapor verildiğini söyledi. Cihan Altınbaş, 13 Mart günü yeniden götürüldükleri Haseki Hastanesinde bu kez sağlam raporu verildiğini bildirdi.

Kadriye Şaşın (29): 9 Nisan günü Adana'nın Hürriyet mahallesinde “üzerinde Azadiya Welat gazetesi bulunduğu” gerekçesiyle gözaltına alınan Kadriye Şaşın adlı hamile kadın, götürüldüğü Hürriyet Karakolunda polisler tarafından dövüldüğünü ve hakarete uğradığını açıkladı. Polisin baskı yaptığını ve kendisini dövdüğünü, yere düşmemek için kendini koltuğun üzerine attığını belirten Şaşın “Yere düşseydim çocuğumu kaybedebilirdim” dedi. Yakında doğum yapacağını söyleyen Şaşın, “Gözaltındayken her an karnıma tekme vuracaklar diye çok korktum. Bir saat karakolda bekletildikten sonra serbest bırakırken polisler, ‘inşallah çocuğun sakat doğar’ diye beddua ettiler” dedi.

Yıldız Çakar, Servet Özkan, Ülkü Albayrak: Mersin'de 21 Nisan günü Gündem gazetesi muhabiri Yıldız Çakar, MKM yöneticileri Servet Özkan ve Ülkü Albayrak'la birlikte gözaltına alındı. MKM bünyesinde çeşitli faaliyetler gösteren bir grup çocuğun 23 Nisan Çocuk Bayramı törenlerine katılmalarına izin verilmemesi üzerine CHP İl Merkezine yaptıkları ziyareti izlerken gözaltına alındığını belirten Çakar, Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğünde, asansörden başlayarak dövüldüğünü söyledi. Yıldız Çakar yaşadıklarını şöyle anlattı: “Güvenlik Şubesinde, kendisini tanıdığım Ahmet adlı başkomiser saçımдан tutarak 5-6 kez başımı duvara vurdu. Yere düştüm. Bir süre tekmelediler. Sürekli, ‘seni bir daha o gazetede görürsek tecavüz ederiz, öldürürüz’ diye tehdit ettiler. Daha sonra Siyasi Şubeye teslim edildim. Siyasi Şubede de tehditlere maruz kaldım.” Çakar, Servet Özkan ve Ülkü Albayrak'ın da dövüldüğünü belirtti. Üç kişi 22 Nisan günü serbest bırakıldı.

Kadrihan Demir (36): Adana'da “akrabası Esat Özbilen'i

tehdit ettiği” iddiasıyla gözaltına alınan Kadirhan Demir, Adana Asayiş Şube Müdürlüğünde işkence gördüğünü açıkladı. Kendisine borçlu olan akrabası Esat Özbilen’den alacağını istediğini, ancak akrabasını tehdit ettiği iddiasıyla 23 Nisan günü Adana Yarbaşı Polis Karakoluna çağrıldığını söyleyen Demir, avukatıyla birlikte gittiği karakolda polislerin kendisini ‘Özbilen’i para için niye tehdit ediyorsun’ suçlamasıyla karşılaştığını belirtti. Bunun üzerine Adana Emniyet Müdürlüğüne götürülen Demir, kalbinden rahatsız olduğunu söylemesi üzerine hastaneye götürüldüğünü ve rapor aldığını, daha sonra tekrar Cinayet Masasına götürüldüğünü belirtti. Görevli memurun “Bunu alamam. Çünkü kalbinden rahatsız. Ölürse başıma iş açılır” demesi üzerine Asayiş Şubesine götürülen Demir, yaşadıklarını şöyle anlattı: “Emniyetin önünde polis arabasında beklerken, Asayiş Şube Müdürü Ahmet Katlan polislerden, beni odasına götürmelerini istedi. Bir polis memuruyla birlikte odasına gittik. İçeriye girdiğimiz sırada koltuğundan kalkan Katlan, bana doğru yaklaşarak, ‘ulan niye adamı tehdit ediyorsun’ dedi ardından tekme tokat girişti. Var gücüyle vücudumun her yerini yumruklayıp tekmeledi. Yere düştüğüm sırada bu sefer tekmelemlerle başıma ve sırtıma vuruyordu. Kendimi zorla koridora attım.”

Daha sonra adliyeye çıkarılarak serbest bırakıldığını anlatan Kadrihan Demir, gördüğü işkence nedeniyle Adli Tıptan bir günlük ‘iş göremez’ raporu aldığını söyledi. “Sırtının sol yanında ve karın bölgesinin sol kısmında morluklar ile ağrı şikayeti ve solunum sıkıntısı olduğu” şeklinde rapor verilen Demir, kendisine işkence yapan Asayiş Şube Müdürü Ahmet Katlan hakkında Adana Suçüstü Savcılığına 24 Nisan günü suç duyurusunda bulunduğunu söyledi.

Servet Yalçın, Esin Dal, Aylin Gündoğan: İstanbul’da 28 Nisan günü Genç Ekin Kültür Merkezine düzenlenen baskında gözaltına alınan üç kişi, gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Tiyatro sanatçıları Servet Yalçın, Esin Dal ve balerin Aylin Gündoğan, 2 Mayıs günü İHD İstanbul Şubesinde düzenledikleri basın toplantısında, gözaltında yaşadıklarını anlattılar. Servet Yalçın, akciğer ameliyatı geçirdiğine ilişkin rapor yanında olduğu halde, 4 gün boyunca “sağlıksız ve havasız” bir hücrede tutulduğunu söyledi. Aylin Gündoğan ise astım hastası olduğunu, buna rağmen gözaltında dövüldüğünü belirtti.

Doğan Tolu (37), Nurettin Kalkan, Birol Deniz: Antep’in Kilis ilçesine bağlı Söğütlü köyünde, 20 Mayıs günü çıkan çatışmada ölen DHKP-C militanı Zeynep Korkmaz’ın cenaze töreni sırasında gözaltına alınanlardan Osmaniye’de yayımlanan Türkmen gazetesinin

muhabiri Doğan Tolu, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. 2 Haziran günü, Nurettin Kalkan, Birol Deniz ve çok sayıda kişi ile birlikte Zeynep Korkmaz’ın evinden gözaltına alındığını belirten Doğan Tolu, sivil giyimli bir astsubay tarafından tüfek dipçığı ile dövüldüğünü bildirdi. İşkence sonucu beyin zarı zedelenen gazeteci Doğan Tolu, kaldırıldığı Adana Balcalı Hastanesi Beyin Cerrahi Bölümü Yoğun Bakım Servisi’nde 5 gün tedavi gördü.

Balcalı Hastanesinden 8 Haziran günü taburcu olan Doğan Tolu, gözaltına alınışını şöyle anlattı: “Zeynep Korkmaz’ın ailesinin evinde oturuyorduk. Baskın yapıldı ve hepimiz gözaltına alındık. Önce Polateli Jandarma Karakoluna, oradan da Kilis Merkez Jandarma Komutanlığına götürüldük. Aramızda yaralı olan 3 kişi de vardı. Yaralıları tedavi için jandarmaya verdik. Bu sırada midemden rahatsızlanınca beni hastaneye götüreceklerini sandım. Ancak, komutanlıktaki bir yere götürüldüm. Odada daha önce arabadan aldıkları Nurettin Kalkan da vardı. Sivil giyimli bir astsubay bizi ‘Sizi öldüreceğiz; buradan sağ çıkmayacaksınız’ diyerek tehdit etti. Astsubay, ayakkabısının topuğuyla sürekli kafama vuruyordu. Kafamda darbe izi görmeyince ayakkabısını çıkararak daha sert vurdu. Zaman zaman Nurettin’i de dövüyorlardı. Yanındaki askere G-3 tüfeğini getiren Astsubay, bu kez tüfeğin namlu ve dipçığıyle kafama ve burnuma öldürseye vurdu.” İşkenceden sonra Kilis Devlet Hastanesine götürüldüklerini anlatan Tolu, şu bilgileri verdi: “Arabadan atlamamızı istediler ama atlamadık. Hastaneye gittiğimizde orda sivil polisler ve jandarmalar vardı. Doktor ‘Ne oldu?’ diye sorduğunda jandarmalar, ‘Halk bunları bu hale getirmiş’ dediler.”

Tolu, daha sonra ambulansla Antep Devlet Hastanesine götürüldüklerini, burada doktorların kendilerini tedavi etmemeleri yönünde tehdit edildiklerini belirtti.

Ferdane Tolu ise, eşini Antep Devlet Hastanesinden aldıktan sonra eve götürdüğünü belirterek “Gece fenalaşınca Balcalı Hastanesine kaldırdık. Doktorlar beyin zarının yırtıldığını, beyin omuriliğine su gittiğini söylediler. Eşimi, Beyin Cerrahi Yoğun Bakım Servisi’ne kaldırdılar. Doktorlar, menenjit olma tehlikesini atlattığımı ve bir ay evde yattıktan sonra muayeneye gelmesini istediler. Şu an burnu kırık” dedi.

Antep Devlet Hastanesinde yatarken polislerin kendisini boğmaya çalıştığını söyleyen Nurettin Kalkan ise, “İfade vermeme istediler, rahatsız olduğum için ifade vermeyeceğimi söyledim, ancak onlar buna sinirlenerek beni boğmaya kalkıştılar. Doktor gelince bıraktılar” dedi. Kalkan, doktor ve hemşirelerin de kendileriyle ilgilenmediğini söyledi. İşkence sonucu rahatsızlanan Birol Deniz de bur-

nundan ameliyat oldu. Tolu'nun suç duyurusunda bulunması üzerine askerler hakkında dava açıldı.

Sıdka Göleli: 21 Mayıs gecesi, Örnektepe'de bulunan evi basılan Sıdka Göleli, polislerin kapıyı kırarak eve girdiklerini ve bütün eşyalarını dağıttıklarını söyledi. Polislerin, oğlu Orhan Gazi Göleli'nin (17) arandığını iddia ederek, evlerini bastığını ifade eden Göleli, polislerin "Oğlunu teslim et. Yoksa biz onu gördüğümüz yerde öldürürüz. Sonra da 'çatışmada öldü' deriz. Seni de ayağımızın altında ezeriz" dediklerini belirtti. Sıdka Göleli 25 yıldır polislerin kendilerini rahatsız ettiğini kaydetti.

Çeşminaz Ağdoğan: 16 Şubat 1991 tarihinde Beyoğlu Emniyet Müdürlüğünde işkenceyle öldürülen Ali Rıza Ağdoğan'ın annesi Çeşminaz Ağdoğan, İHD İstanbul Şubesinde 27 Mayıs günü yaptığı açıklamada, 22 Mayıs günü gece yarısı evini basan polislerin kızını ölümle tehdit ettiklerini belirtti. Polislerin arama izni olmadan zorla içeri girdiğini ifade eden Ağdoğan, polislerin, "Kızın hakkında ihbar var. Ya kızını teslim edersin ya da gördüğümüz yerde öldürürüz" dediklerini belirtti. Ağdoğan, "Onlara verilen cezayı kabul etmiyorum. O davayı, AİHK götüreceğim. Bir çocuğumu öldürdüler. Diğerini de öldürmek istiyorlar" dedi. Anne Ağdoğan, polisler hakkında 25 Mayıs günü Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulduklarını belirtti.

Deniz Uğurlu (21): Ankara'nın Seyranbağları semtinde oturan Mustafa Uğurlu adlı kişi, Küçükesat Karakolunda görevli iki polisin, 11 Haziran gecesi arama izni olmadan evine baskın düzenleyerek, eşini ve oğlu Deniz Uğurlu'yu dövdüğünü söyledi. Baskın sırasında evde olmadığını, eşinin telefon etmesi üzerine eve geldiğini belirten Mustafa Uğurlu, "Savcılıktan alınmış arama emrinin olmadığını söyleyen polislerin eve dalıp eşimi tartakladıklarını, oğlum Deniz'i dövdüklerini ve eşyalara zarar verdiklerini öğrendim" dedi. Deniz Uğurlu ise, Çankaya Emniyet Amirliğinde işkence gördüğünü söyledi. Çırlıçıplak soyulduğunu, basınçlı su sıkıldığını ve sürekli dövüldüğünü anlatan Deniz Uğurlu, polislerin bir bardağı da eline vurarak kırıklarını belirtti.

Oktay Berke: Hırsızlık Masası ekiplerince İzmir'in Yeşilyurt semtinde 17 Haziran günü gözaltına alınan Oktay Berke, Bozyaka Siyasi Şube Müdürlüğünde işkence gördüğünü açıkladı. Berke, yaşadıklarını şöyle anlattı: "Serbest bırakılmayı beklerken gözlerimi bağlayarak Menderes çayına yakın bataklık bir araziye götürdüler. Burada 7 polisten 4'ü tarafından coplandım. Daha önce beni gözaltına alan Hırsızlık Masası Komiseri Can Gökalp'i sesinden tanıdım. 'Can abi, sen misin?' dedim. O ise bana 'O... çocuğu, sana demedim mi İzmir'i

terk et. Bize çalışacaksın. Burada bir kaç leşimiz var. Bizimle çalışmazsan sen de onlardan biri olacaksın' dedi." Oktay Berke, işkence sırasında baygınlık geçirdiğini ve polislerin kendisini bırakarak gittiklerini bildirdi. Yoldan geçen bir çiftçi tarafından Menderes Jandarma Komutanlığına götürülen Oktay Berke'ye Adli Tıp Kurumu tarafından 7 günlük rapor verildi. Berke, polisler hakkında İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

Mustafa Çoban, Hayati Ersoy: 29 Haziran günü Mersin'de kimlik kontrolü yapan polislere direndikleri iddiasıyla gözaltına alınarak Mağazalar Karakoluna götürülen Mustafa Çoban ve Hayati Ersoy adlı astsubaylara işkence yapıldığı bildirildi. 30 Haziran günü serbest bırakılan astsubayların şikayeti üzerine, Nöbetçi Emniyet Müdürü Mümtaz Ceylan, Kadir Parmaksız adlı komiser yardımcısı ile İbrahim Kurul ve Mehmet Şen adlı polisler açığa alındı. Çoban'a 7 gün, Ersoy'a 4 günlük rapor verildi. Polisler hakkında açılan dava sürüyor.

Ramazan Özgür, Ahmet Özgür, Selami Aydemir: İstanbul Çağlayan Gürsel mahallesinde 3 Ağustos günü gözaltına alınan Ramazan Özgür, Ahmet Özgür ve Selami Aydemir işkence gördüklerini açıkladılar. Ramazan Özgür, yolda yürürken önlerinden geçen bir arabanın sinyal vermeden dönmesi üzerine, kendilerinin "Ne yapıyorsunuz, sinyal verin ya da korna çalın, bizi ezecektiniz" dediğini, bunun üzerine 34 UN 850 plakalı arabadan inen üç sivil polis tarafından Çağlayan Karakoluna götürüldüklerini söyledi. 1.5 saat boyunca karakolda tutulduklarını belirten Ramazan Özgür, "Bizi ıslak zeminli banyoya indirdiler. Burada dövüldük. Aynı anda iki kişi kulaklarımıza vurdu. Bu dayak sonucu kulak zarlarım patladı" dedi. Ahmet Özgür ise dayak nedeniyle kafası ve boynunda şişlikler oluştuğunu söyledi. Ramazan Özgür, Şişli Etfal Hastanesinden her iki kulak zarının patladığına ve işitme kaybı olduğuna ilişkin rapor verildiğini bildirdi.

Cahit Akmaz: 7 Eylül günü Manisa'nın Salihli ilçesinde gözaltına alınan Cahit Akmaz işkence gördüğünü açıkladı. Bir şikayet üzerine Gürkan Acar adlı sivil polis tarafından gözaltına alınan Cahit Akmaz, götürüldüğü karakolda bayılana kadar dövüldüğünü söyledi. Kendine geldiğinde doktora gitmek istediğini söyleyen Cahit Akmaz, "Şikayet edersen seni burada barındırmayız, sana da ailene de kıyarız" denilerek tehdit edildi. Daha sonra gittiği Emniyet Müdürüne de doktora gitme isteğini tekrarlayan Akmaz, Emniyet Müdürü tarafından da dövüldü. Cahit Akmaz, tehdit edildiği için 8 Eylül günü çıkarıldığı savcılıkta doğru ifade veremediğini açıkladı. 9 Eylül günü Salihli Cumhuriyet Savcılığına başvuran

Cahit Akmaz, polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. Akmaz'a, Adli Tıp Kurumu tarafından "5 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin rapor verildi. 14 Eylül günü sarkıntılık ve tehdit suçlamasıyla polis memuru Gürkan Acar hakkında dava açıldı. 26 Ekim günü yapılan duruşmada mahkeme, davayla ilgili görevsizlik kararı verdi.

Mehmet Gün: İzmir'de 8 Eylül günü gözaltına alınan Mehmet Gün adlı kişi gözaltında işkence gördüğünü ve silahla yaralandığını açıkladı. 6 Ağustos günü Akıncılar mahallesinde Selahattin Sarıkaya adlı bir kişiyi bıçakladığı için 8 Eylül günü gözaltına alındığını ve Şirinyer Polis Karakoluna götürüldüğünü belirten Mehmet Gün, 4 polis tarafından dövüldüğünü anlattı. Mehmet Gün şöyle konuştu: "Yumruklanarak yere yatırıldım. Sürekli sağ ayağıma vuruyorlardı, aldığım darbeler sonucu ayağım ezildi. Can havliyle karakolun kapısından kendimi dışarı attım. O anda polislerden biri arkamdan ateş açtı. Gözümü hastanede açtım." Polislerin kendisini SSK Bozyaka Hastanesine götürdüğünü anlatan Mehmet Gün, burada ameliyat edildiğini ve kalçasından giren kurşunun karnından çıkarıldığını söyledi. Mehmet Gün daha sonra, Yeşilyurt Hastanesine götürüldüğünü ve ayaklarından yatağa kelepçelendiğini, bir gün sonra hemşirelerin uyarısı üzerine kelepçenin çıkarıldığını bildirdi. Hastanede yanında kalan polislerin kendisine "Sen çok şanslısın ben olsaydım seni alnından vururdum" dediğini belirten Mehmet Gün, taburcu olduktan sonra polislerin alıkoyduğu arabasını almak için karakola gittiğini, burada da polislerin davacı olmaması için kendisini tehdit ettiğini söyledi. Mehmet Gün, 25 Eylül günü İzmir Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Polisler ise "kendilerine karakolda bıçakla saldırdığı" iddiası ile Mehmet Gün hakkında suç duyurusunda bulundu.

Sait Aslan: Van'da Sait Aslan isimli bir kişinin gözaltında işkence gördüğü açıklandı. Sait Aslan'ın babası Ebuzeyit Aslan, 8 Eylül günü akşam saatlerinde polisler tarafından evine düzenlenen baskında oğluyla birlikte gözaltına alındığını söyledi. Baba Aslan yaşadıklarını şöyle anlattı: "Oğlum 4 aydır çalıştığı köyden yeni dönmüştü. Polis baskın sırasında evde militan olduğunu iddia ederek oğlumu götürmek istedi. Evde bulunan kadınlara da silah dipçikleriyle saldırdılar. Gözaltında ise oğluma tazyikli su sıkarak, dayak attılar. İşkenceden dolayı kaburgaları ağrıyor ve yürüyemiyor." Ebuzeyit Aslan oğlu Sait Aslan'ın işkence gördüğüne dair Van Devlet Hastanesinden aldıkları rapora polislerin el koyduğunu da bildirdi. Ebuzeyit Aslan, rapor almak üzere ikinci kez hastaneye gittiklerinde ise hekimlerin rapor vermek istemediklerini belirtti.

Bülent Dusak, Mehmet Dusak: Urfa'da 14 Eylül günü gözaltına alınan Bülent Dusak ve Mehmet Dusak adlı kişiler gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Bülent Dusak işkence sonucu kolunu kullanamadığını söyledi. Bülent Dusak, amcası Ömer Dusak'ın 1 Mayıs günü gözaltına alındıktan sonra 7 Mayıs günü cesedinin bulunması üzerine açtıkları dava nedeniyle polis ve askerler tarafından tehdit edildiklerini belirtti. Bülent Dusak polislerin kendilerini serbest bırakmadan önce Urfa Devlet Hastanesinden işkence görmediklerine dair rapor aldıklarını da söyledi. (bkz. s. 158)

Metin Çağlayan: İstanbul'da 14 Eylül günü gözaltına alınan Metin Çağlayan adlı kişi işkence gördüğünü açıkladı. Zeka özürlü Metin Çağlayan, annesi Pekire Çağlayan ile İHD İstanbul Şubesinde yaptığı basın açıklamasında, sokakta çocuklarla şakalaşırken gözaltına alındığını söyledi. Metin Çağlayan şöyle konuştu: "Beni karakola götürdüler. Karakolda iki polis beni copla dövdü. Beni döverlerken başkomiser geldi. Polislere, 'kafası dışında her yerini kırın' dedi. Karakoldaki bütün polisler beni tanımalarına rağmen dövdüler. Ağzıma silah dayayarak, 'seni öldüreceğiz' dediler." İşkence nedeniyle idrarından kan gelen Metin Çağlayan, Adli Tabipten işkence gördüğüne dair rapor aldı.

Cengiz Azak, Fesih Azak, Suat Azak: Mersin'de 5 Ekim günü gözaltına alınan Cengiz Azak, Fesih Azak ve Suat Azak adlı kişiler işkence gördüklerini açıkladılar. Cengiz Azak, Fesih Azak ve Suat Azak, "PKK'ye yardım ettiği" iddiasıyla Konya DGM tarafından 19 ay hapis cezasına mahkûm edilen ağabeyleri Fehmi Azak'ın yerini söylemek için kendilerine işkence yapıldığını anlattılar. Suat Azak şöyle konuştu: "Bizi ayrı ayrı hücrelere koydular. İşkenceye ilk benden başladılar. Dövdükten sonra soyunmamı istediler. Kabul etmeyince zorla soydular ve bir süre testislerimi sıkarak copla tecavüz etmekle tehdit ettiler." dedi. Daha sonra başka bir nezarethaneye konulduğunu, ardından da kardeşlerinin sırayla işkenceye alındığını belirten Suat Azak, şöyle devam etti: "Sabaha kadar aynı işkence yöntemlerini uyguladılar. Ardından bizi Adli Tabipliğe götürdüler. Muayene öncesi 'Doktor sorduğunda hiçbir şeyimiz yok diyeceksiniz. Yoksa yeniden işkenceden geçiririz ve bu kez cop sokarız' diyerek tehditlerde bulundular. Korktuğumuz için muayene yapan doktora bir şeyimizin olmadığını söyledik. Daha sonra emniyete getirdiler ve savcılığa bile çıkartmadan bir kağıt imzalatarak serbest bıraktılar. Serbest bırakmadan önce de 16 Ekim'e kadar Fehmi'yi bulup emniyete getirmemizi aksi takdirde yeniden gözaltına alarak bu kez TEM Şubesinde işkenceden geçireceklerini daha sonra da

öldürecekleri yönünde tehdit ettiler. Hatta ağabeyim Fehmi'nin eşi Münaver Azak'ı da gözaltına alarak işkenceden geçirecekleri tehdidinde bulundular.”

Orhan Demir, Nuriye Demir: Ankara'nın Üreğil mahallesinde Orhan Demir adlı kişi, 15 Ekim günü polisler tarafından gözaltına alınan kardeşini sormak üzere karakola giden eşiyle birlikte işkence gördüğünü açıkladı. Orhan Demir, şöyle konuştu: “Olayı öğrenince karakola koştum ve karakolun bahçesinde eşimin saçlarından yerlerde sürüklenerek kazma sapları ile dövüldüğünü gördüm. Olaya müdahale etmeye çalıştım, ancak polisler bana da kazma sapları ve tüfek dipçığı ile vurmaya başladılar. Tüm mahalle sakinlerinin gözleri önünde saatlerce işkenceden geçirildim. Bizi niye dövüyorsunuz, suçumuz nedir? diye sorduğumda ‘Zaptiye Nazırı’nın emridir’ diye karşılık verdiler ve bizi bayılıncaya kadar dövdüler, ağza alınmayacak küfür ettiler. Gözlerimi karakolda açtım ve ağır yaralanan eşimle birlikte sokağa atıldım” Adli Tıptan 3 günlük iş göremez raporu alan Orhan Demir, Hüseyin Gazi Karakolunda görevli polisler hakkında suç duyurusunda bulundu.

Çetin Güneş: Alternatif dergisinde yayımlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul DGM tarafından 1 yıl 4 ay hapis cezasına mahkûm edilen Çetin Güneş'in, Antep'te gözaltına alındığında işkence gördüğü açıklandı. Alternatif dergisinden yapılan açıklamada, daha önce tutuklu kaldığı dönemde cezaevlerinin sağlıksız koşulları ve uzun süreli açlık grevleri nedeniyle “kronik kalp yetmezliği” hastalığına yakalanan Çetin Güneş'in Antep Emniyet Müdürlüğünde elektrik verme, basınçlı su sıkma ve askı gibi işkencelere maruz kaldığı vurgulandı.

Mücahit Özel (26), Ayhan Dinler (26), Remzi Sayın (28): İstanbul Beyoğlu'nda 15 Ekim günü “şüpheli oldukları” gerekçesiyle gözaltına alınan Mücahit Özel, Ayhan Dinler ve Remzi Sayın adlı kişiler işkence gördüklerini açıkladılar. Ayhan Dinler başından geçenleri şöyle anlattı: “Suçumuz ne ağabey. Bırakın bizi” dedik. Önce ‘şüphelisiniz’ dediler. Karakola götürünce ‘Hepiniz Kürtsünüz. İstanbul’u terkedeceksiniz’ dediler. Hücreye koydular. Sonra biri komiser beş polis gelip ellerinde koca kalaslarla vurmaya başladılar.” İşkence sonucu Ayhan Dinler ile Remzi Sayın, iki kez baygınlık geçirdi. 3 gün boyunca gözaltında tutulduklarını ve yemek verilmediğini söyleyen Remzi Sayın, bayıldıktan sonra üzerlerine tazyikli su sıkıldığını anlattı. Açık kalp ameliyatı geçirdiğini anlatan Sayın ise, “Ben ameliyatlıyım yapmayın dedim, serbest bırakın dedim. Dinlemediler. Üstümüz başımız kan içinde kaldı. Üzerimize tazyikli su sıkıldılar. Canları sıkıldıkça gelip kalasla dövüyorlardı”

dedi. Mücahit Özel de, işkencenin dayanılmaz hal aldığına polise yalvarmalarına rağmen dayanın sürdüğünü söyledi. Özel, “‘Sizi Bakana milletvekiline şikayet edeceğim’ dedim. ‘Bakanın da, milletvekilinin de anasını..., git istediğin yere şikayet et’ diyorlardı” dedi.

“Dayanamıyoruz, ne olur bırakın” yakarışına polisin yanıtı, “alın şu jileti kendinizi kesin geçer” olunca Özel, boynunu, Dinler karın ve boynunu, Sayın ise sol kolu ve kafasını jiletledi. Jilet darbeleri ile kolu yarılan Sayın'ın kollarına 20 dikiş atıldı. Gençlerin kollarına takılan kelepçe ise üç günün sonunda iltihaplanmaya neden oldu. Özel, Dinler ve Sayın, 16 Ekim günü Taksim İlyardım Hastanesi Acil Servisine kaldırıldılar. Buradan Ortopedi Servisi'ne sevk edilen gençler kollarının sarılmasına ve tedavilerinin yapılmasına izin verilmeden tekrar karakola götürülüp cumartesi gecesi serbest bırakıldılar. Serbest bırakılan üç genç, suç duyurusunda bulunacaklarını belirttiler ve İHD İstanbul Şubesine başvurular.

Ersin Uslu: 24 Ekim günü Milas (Muğla) Havaalanında gözaltına alınan CHP Muğla İl Yönetim Kurulu üyesi Avukat Ersin Uslu, işkence gördüğünü açıkladı. Havaalanı karakolunda görevli üç polis tarafından 18 saat boyunca çıplak bekletilen ve dövülen Ersin Uslu'nun sırtına bir polis tarafından daktilo atıldı. Savcılık tarafından serbest bırakılan Ersin Uslu, Muğla Devlet Hastanesinden 20 günlük rapor aldı. Uslu'ya işkence yapıldığının duyulması üzerine bir grup avukat Muğla Valisi Cemil Serhatlı ile görüştü. Görüşme sırasında Serhatlı, Uslu'yu sarhoşlukla suçladı. Muğla Barosu avukatları, 27 Ekim günü de, Muğla Atatürk anıtına siyah çelenk koydular. Ersin Uslu'nun suç duyurusu üzerine polisler hakkında soruşturma açıldı. İl İdare Kurulu polisler hakkında 22 Nisan 1999 tarihinde men-i muhakeme kararı verdi.

h) Kaçırma Olguları ve Muhbirlik Baskısı

Polisin, bazı kişileri gözaltına almak yerine zorla bir arabaya bindirerek şehir dışına kaçırma, tehdit, baskı, hatta işkence yaptıktan sonra serbest bırakma uygulaması, 1998 yılında da devam etti. Özellikle üniversite, lise öğrencileri ve yaşadıkları yerlerden göç eden Kürtler, bu girişimlere hedef oldu. Çoğunlukla, kaçırılan kişi “muhbir” olmaya zorlandı. Ayrıca yoğun göç alan şehirlerde bulunan polisler, göç eden Kürtleri potansiyel suçlu kabul edip baskı uyguladılar.

Örneğin, Adana polisinin Hürriyet mahallesi başta olmak üzere birçok mahallesinde gençleri uyuşturucuya alıştırıp, bağımlı yaptıktan sonra muhbir olmaya zorladığı iddia

edildi. Hürriyet Mahallesinde oturan ve adlarının açıklanmasını istemeyen bir grup genç, Siyasal Şubeye bağlı sivil polislerin, kendilerini muhbir yapmak için uyuşturucu bulunduğunu, karşılığında mahallede bulunan “şüpheli” kişilerin adlarını öğrenmek istediklerini söylediler.

Mahallede yaşayan Ö. O. (17) adlı genç, uyuşturucuya alışan bazı arkadaşlarının polislerin isteği doğrultusunda hareket ettiğini söyledi. Polislerin sürekli mahalledeki kahvelerden rüşvet istediklerini belirten Ö. O., yaşları 5 ile 18 arasında değişen çocukların gittiği atari salonlarının sahiplerine polislerin göz yumduklarını, hatta küçük çocukları buralara gitmeye teşvik ettiklerini söyledi. Gençlerden K. B. (14) ise, “Gözaltına aldıklarında bize Kürt olup olmadığımızı soruyorlar, öyle işkence yapıyorlar. Beni gözaltına aldıktan sonra tehdit ettiler, saçımı kazıdılar. Cinsel organıma elektrik verdiler” dedi. Gençler gözaltında gördükleri elektrik, filistin askısı, çıplak soyulup tazikli su verme, beline bağlanan iperle yapılan işkenceler nedeniyle sürekli tedavi gördüklerini kaydettiler. K. B. ve Ö. O., hırsızlık olaylarında suçluyu bulamayan polislerin mahalle aralarında beklediğini, yoldan geçen herkesi şüpheli olarak gözaltına aldığını belirterek, hırsızlıkları kabul etmeleri için kendilerine baskı yapıldığını anlattılar. İşkencede saçlarının ve kaşlarının, serbest bırakıldıklarında diğer polisler tarafından tanınmalarını kolaylaştırmak için kesildiğini belirttiler. Polislerin, kendilerine hastaneye götürüp işkence yapılmadığına dair rapor aldıktan sonra işkence yaptığını da anlatan gençler polislerin “Memleketinize gidin burda ne işiniz var. Siz Kürtler Ermenisiniz” dediğini belirttiler. K. B. (18), bazı Kürt gençlerinin polislerin bilgisi dahilinde hırsızlık yaptığını bunlara ses çıkarılmadığını belirterek, “Bunları daha sonra kullanıyorlar. Bizi de uyuşturucu yoluyla kandırıp kendi insanlarımıza karşı kullandırmak istiyorlar. Mahallede birçok esnafı, genci bu yolla tehdit ettiler. Kahveleri sabah akşam basıp sahiplerini tehdit edip para alıyorlar” dedi.

Necip Ercan: İnşaatlarda çalışan Necip Ercan adlı genç, siyasi polis tarafından götürüldüğü Gölbaşı’nda ölüm tehdidi altında muhbirliğe zorlandığını açıkladı. İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan’la birlikte 16 Şubat günü İHD Ankara Şubesinde bir basın toplantısı yapan Necip Ercan, 1996 1 Mayıs’ında gözaltına alındığını ve muhbirlik teklifi yapıldığını belirterek, 11 Şubat günü Sıhhiye köprüsü altında kendisini gözaltına alan sivil polislerden biriyle karşılaştığını, durakta ve işyerinde takip altına alındığını, Balgat’taki işyerinden evine gitmek isterken zorla araca bindirildiğini anlattı. Gözleri bağlanarak Gölbaşı’nda boş bir araziye götürülen

Necip Ercan, Kızıl Bayrak dergisine girip çıkanlar hakkında bilgi vermeye zorlandığını, askere gideceği 1999 yılına kadar kendileriyle çalışma teklifi yapıldığını anlattı. Gözaltında, “Serdar” diye çağrılan polisin kendisini “Ya teklifimizi kabul edersin ya da ayağına taş bağlayıp göle atar boğarız. Nasıl olsa gözaltına alındığını gören olmadı. Üç çöpçü gördü, onlar da kim olduğunu bilmiyor” diye tehdit ettiğini bildiren Ercan, 13 Şubat günü Dikimevi PTT’si önünde verilen randevuyu kabul etmek zorunda kaldığını, ancak randevuya gitmeyerek İHD’ye başvurduğunu, Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduğunu anlattı.

İHD Ankara Şubesi Başkanı Yıldız Temürtürkan ise, Necip Ercan’ın güvenlik güçleri tarafından kaçırılıp yasal gözaltı merkezlerinin dışında sorgulandığını ve gözaltına alındığına ilişkin hiçbir kayıt tutulmadığını belirterek, “Yasal olmayan ve kaydı tutulmayan bu tür gözaltılar, yargısız infaz ve gözaltında kayıplara uygun zemin hazırlamaktadır” dedi. Necip Ercan örneğinde olduğu gibi derneklerine çeşitli tarihlerde 37 başvurunun olduğunu ve hepsinin ortak özelliğinin bu uygulamanın güvenlik güçleri tarafından sistematik olarak benimsendiğini gösterdiğini vurgulayan Temürtürkan, bu şekilde kaçırılanların hepsinin derneğe başvurmadığını, o nedenle gerçek rakamın çok daha yüksek olduğunu söyledi.

Bu tür yasadışı gözaltına alma uygulamasına siyasi polislerin başvurduğunu ve mağdurların, değişik tehditlerle karşı karşıya kaldığını belirten Temürtürkan, bunun da ancak emniyet güçleri tarafından yapılabilecek tehditler olduğuna dikkat çekti. Temürtürkan, muhbirlik karşılığında yapılan sınıf geçme, iş bulma, para gibi tekliflerin tehdidi yapanların bir otoriteyi temsil ettiğini gösterdiğini anlattı.

Muhbirliğe zorlanan kişilerin ve yakınlarının sürekli telefonla aranarak tehdit edildiğini, mağdurların yolda, okul ya da iş çıkışında rahatsız edildiğini, bazen gözaltına alındığını ifade eden Temürtürkan, seçilen kişilerin de sol politik partilerin, demokratik kitle örgütlerinin üyesi veya sol dergilerin okurları olduğuna dikkat çekti. Bu uygulamanın sadece muhbir edinme değil, caydırma, yıldırma amaçlı olduğuna dikkat çeken Temürtürkan, muhbirliğe zorlamanın, ölüm ve işkence tehditlerinin mağdur üzerinde psikolojik tahribatlar yaptığını, mağdurların uyku ve uyum sorunlarından yakındıklarını, yolda yalnız yürüyemediklerini dile getirdi. Temürtürkan, iki yıldır yaptıkları suç duyurularından bir sonuç elde edilememesinin de dikkat çekici olduğunu kaydetti.

Hamit Doğan (19): İzmir Fuarçılık Hizmetleri Şirketinde çalışan Hamit Doğan, 19 Ocak gecesi işten çıkarken sivil

polisler tarafından kaçırıldı. Gözleri bağlı bir şekilde 45 dakika dolaştırıldıktan sonra bilmediği bir binanın bodrum katına götürülerek işkenceden geçirildiğini belirten Doğan, sabah saatlerinde serbest bırakıldığını söyledi.

Hamit Doğan, 21 Ocak günü polisler hakkında İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

Bülent Taşkın, Mahir Karadağ, Sema Yardımcı, Kanber Çolak, Zeynep Özen: Üniversite öğrencileri Bülent Taşkın, Mahir Karadağ, Sema Yardımcı, Kanber Çolak, Ocak ayı ortalarında İHD İzmir Şubesine başvurarak polisler tarafından muhbirliğe zorlandıklarını açıkladılar.

24 Aralık 1997 tarihinde gözaltında öldürülen A. Serkan Eroğlu'nun arkadaşı Zeynep Özen, güvenliğinin sağlanması için Ege Üniversitesi Rektörlüğü'ne başvurduğunu belirterek, "Serkan öldüğünde Rektör Yardımcısı Ali Rıza Karacan, 'Serkan Eroğlu üzerindeki baskılardan haberimiz yoktu. Çünkü bize herhangi bir başvurusu olmadı' dedi. Ancak ben takip edildiğime dair dilekçe götürdüğümde rektör yardımcısı bir bayan benim depresyonda olduğumu ve böyle bir dilekçeye gerek olmadığını söyleyerek dilekçeyi almak istemedi. Dilekçemi zorla bıraktım" dedi.

Hakkı Efe Türk: Adana Şakirpaşa mahallesinde 21 Ocak günü gözaltına alınan Hakkı Efe Türk adlı Ülkede Gündem gazetesi dağıtıcısı, polisler tarafından dövüldü. Hakkı Efe Türk, "Saat 08.30 sularında kırmızı bir araba bir süre beni takip etti. Ardından sokak arasında yolumu kesen elinde telsiz bulunan ve üç kişiden oluşan ekip bana doğru yaklaşarak 'Nedir elindeki? Bu gazeteyi satmayacaksın' dediler. Ardından rasgele yüzüme tokat atıp beni arabaya bindirdiler. Yol boyunca da dayak attılar" dedi. Dayak sonucu burnu kırılan Hakkı Efe Türk, hastaneden rapor aldı ve savcılığa suç duyurusunda bulundu. Soruşturmada

delil yetersizliği gerekçesiyle takipsizlik kararı verildi.

Necla K.: Adana'nın Dağlıoğlu mahallesinde, 18 Mart 1995 tarihinde bombanın patlaması sonucu ölen Mustafa K.'nin ailesi ve akrabalarının evlerine polis tarafından sık sık yapılan baskınlarda muhbirlik teklif edildiği bildirildi. Remzi K.'nin 8-9 Şubat günlerinde Anadolu mahallesindeki evine sivil polisler tarafından baskın düzenlendi. Mustafa K.'nin eşi Necla K., yaptığı açıklamada, polislerin, "Bize ajanlık yapacaksınız. Bizimle çalışmazsanız sizi öldürürüz" şeklinde kendilerini tehdit ettiklerini ve 4 ile 7 yaşlarındaki çocuklarını tartakladıklarını söyledi. Babası Mustafa K.'nin ölümünden sonra tutuklanan V. K.'nin (16) tahliye olduktan sonra sık sık gözaltına alındığını belirten Necla K. şöyle konuştu: "Ocak ayında V. ile beni gözaltına aldılar. V.'ye 'Senin baban teröristti. Sağ yakalasaydık o idam edilecekti. Onun ateşinde sizler de yanacaksınız' dediler. Kaynımın ölümünden sonra, kayınbabam Hüseyin K.'nin evini ayda birkaç defa basıyorlardı. Bu yüzden evlerini boşaltmak zorunda kaldılar. Baskınlar nedeniyle aile parçalandı" dedi.

Fırat Ergün: Kayseri'de, polis tarafından kaçırılarak muhbirlik yapması için tehdit edilen Fırat Ergün, 14 Şubat günü İHD Kayseri Şubesine başvurdu. Ergün, 11 Şubat günü Cumhuriyet meydanında mavi renkli bir araca zorla bindirilerek kaçırıldığını belirtti. Polislerin, kendisinden Halkın Günlüğü gazetesine gelip gidenleri söylemesini istediğini belirten Ergün, "Bunun karşılığında bana 20 milyon lira vereceklerini söyleyerek, ajanlık dayattılar. Kabul etmeyince döverek tehdit ettiler" dedi.

Taylan Genç: 4 Mart günü KESK'in gösterisine katıldıktan sonra Ankara Kızılay meydanında üç sivil polis tarafından bordo renkli bir arabaya bindirildiğini söyleyen Taylan Genç, arabanın içerisinde bir saate yakın sorgulandığını kaydetti. Daha sonra gözleri bağlanarak

Hamit Doğan başından geçenleri anlatıyor

"Daha sonra beni hücreden çıkararak 'Öğrenmek istediklerimizi söyleyecek misin? Yoksa sana farklı bir muamele mi yapalım' dediler. Ben de söyleyecek bir şey olmadığını belirttim. Bunun üzerine tekmelemeye başladılar: 'Şimdi bana yalvaracaksın' diyen 'komutan' adlı bir polis, beni bir başka odaya götürerek soymaya başladı. Cinsel organıma ve sağ ayağımın serçe parmağına bağladıkları kablolarla elektrik verdiler. Daha sonra kelepçelenen ellerimin ve belimin arasına bir tahta koyarak ayaklarımı yerden on santim yükseklikte olacak şekilde astılar. Yarım saat bu şekilde işkence yaptılar. Bağıırıyordum ama onlar devam ediyordu. Tekrar hücreye atıldıktan 20 dakika sonra bir odaya götürüldüm ve burada "komutan" diye hitap edilen kişinin kendisine 'ajanlık etmen durumunda maddi olarak tüm sorunlarını çözeriz' dedi. Aynı kişi, HADEP'te çalışmaya devam etmemi isteyerek, olup bitenleri, PKK'li olanları kendilerine iletmemi istedi. Gözlerim bağlıyken zorla bir kağıt imzalttılar. Üç milyon lira cebime koyarak 'Güven sağlarsan bilgileri aktarman için sana bir telefon numarası da vereceğiz' dediler. Daha sonra gözlerim bağlı bir şekilde evime yakın bir yerde arabadan iterek hızla oradan uzaklaştılar."

ODTÜ kavşağı olduğunu tahmin ettiği ıssız bir yere götürüldüğünü belirten Genç, burada da dövüldüğünü ve muhbirlik teklif edildiğini ifade etti. “Muhbirliği kabul edersem bana para vereceklerini, okul masraflarımı karşılayacaklarını ancak kabul etmezsem başıma geleceklerden benim sorumlu olduğumu söylediler. Hatta Çarşamba gününe randevu verdiler” diyen Genç, tekrar gözleri bağlanarak arabaya bindirildiğini ve Kurtuluş Parkı yakınlarında serbest bırakıldığını kaydetti. Genç, polislerin daha sonra kendisiyle tekrar irtibat kurmadıklarını söyledi.

Kadir Soysal: HADEP İzmir Gaziemir ilçe Gençlik Komisyon Başkanı Kadir Soysal, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri çerçevesinde 1 Mart günü düzenlenen yürüyüş sırasında gözaltına alındı. Kadir Soysal yaptığı açıklamada, yürüyüşte bir kadının ‘polislere dokunan yanar’ şeklindeki laf atma sözüne karşılık ‘kimsenin polise dokunduğu yok’ dediği için sivil polislerce gözaltına alındığını belirtti. Gözaltına alındıktan sonra Siyasi Şube Müdürlüğüne götürüldüğünü söyleyen Soysal, gözaltında kaldığı süre içerisinde kendisine psikolojik işkence yapıldığını ifade etti. Soysal, “Bana ‘neden diğer partiler değil de HADEP’te çalışıyorsun’ denildikten sonra, ajanlık yapmam için baskı yapıldı” diye konuştu.

Ahmet Güven: İzmir’de üniversite öğrencisi Ahmet Güven, 1997 yılı Kasım ayında gözaltına alınıp serbest bırakıldıktan sonra, 4 kez polisler tarafından kaçırıldığını ve ajanlık yapması için tehdit edildiğini bildirdi. Ahmet Güven, 11 Mart günü İHD İzmir Şubesinde düzenlenen basın toplantısında, gözlerini bağlayan ve hakaret eden polislerin, HADEP İzmir Örgütü ve MKM hakkında bilgi vermesi karşılığında para önerdiklerini söyledi.

Selahattin Ünay (25): İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, yaptığı yazılı açıklamada, tutuklu yakını Selahattin Ünay adlı Eğitim Sen üyesinin yaklaşık 4 aydır polis tarafından, rahatsız edilerek muhbirlik yapmaya zorlandığı gerekçesiyle demeklerine başvurduğunu belirtti. Polislerin, bir okulda gece bekçisi olarak görev yapan Ünay’dan okulda olup bitenler hakkında bilgi vermesinin istendiği kaydedilen açıklamada, Ünay’ın muhbirlik yapmayı reddetmesi üzerine, 19 Mart günü Yenimahalle’de gözaltına alındığı bildirildi. Açıklamada, kardeşi Çankırı Cezaevinde tutuklu olan Selahattin Ünay’dan, cezaevinden bilgi getirmesi istendiği ve karşılığında para vaadedildiği belirtildi.

Nurettin Kalkan (18): Adana’da, 24 Mart gecesi sivil giyimli iki kişi tarafından zorla bir arabaya bindirilen lise öğrencisi Nurettin Kalkan, gözlerinin bağlandığını ve götürüldüğü bir inşaatta dövüldüğünü bildirdi. Kalkan,

“Araçta telsiz sesi geliyordu. Beni arabada dövmeye başladılar. Yaklaşık 10-15 dakika dolaştırdıktan sonra bir yerde durdurdular. İndirip yürüttüler. Bastığım yerde kumların olması nedeniyle boş bir inşaatta olduğumuzu anladım. Burada konuşmalarında başka kişilerin de olduğunu anladım” dedi.

İnşaatta rasgele dövüldüğünü anlatan Kalkan, kendisine senet olduğunu söyledikleri bir kağıt imzalatılmak istendiğini bildirdi. Senedin 10 milyon lira değerinde olduğunu söylediklerini anlatan Kalkan, “Onun senet olduğuna inanmıyordum. Babam Şemsettin Kalkan DHKP/C davasında üç yıldan bu yana Ceyhan Cezaevinde tutuklu olduğu için bunun polisin bir komplosu olduğunu düşündüm. Onun için de imzalamadım” dedi. Kağıdı imzalamayı reddedince kendisini bir direğe bağladıklarını belirten Kalkan, “Demir çubuklarla vücudumun alt ve üst kısmına gelecek şekilde vuruyorlardı. Bir taraftan da senet dedikleri kağıdı imzalatılmak istiyorlardı” dedi. Kendisine inşaatta işkence yapan kişilerin, “Biz mafyayız, elimiz kolumuz uzundur” dediğini aktaran lise öğrencisi Kalkan, kağıdı imzalaması durumunda babamı serbest bıraktıracakları vaadinde bulunduğunu söylediler. İşkenceler sırasında sürekli olarak telsiz sesi de duyduğunu bildiren Nurettin Kalkan, “İmzalamayı reddedince elimdeki ve boynumdaki ipleri çözdüler. Bağladıkları direktten de çözdüler. Elime kağıt tutuşturup gözlerim bağlı bir şekilde senedi imzalamamı istediler. Yeniden reddedince bu kez kibrit ve çakmakla bir şeyler yakmaya çalıştılar. Daha sonra duman kokusu etrafa yayıldı. Daha sonra üzerimdeki elbiselerimin tümünü çıkardılar. O esnada polislerden biri kızgın bir demiri kollarıma yapıştırdı. Diğerleri de ellerindeki sigaraları avuçlarımda söndürdüler. Çılgık çılgılığa bağırıyordum. Bir taraftan da cinsel organıma dokunarak tacizde bulunuyor, diğer taraftan da ağır küfürler ediyorlardı. Sonra elbiselerimi giydirdiler. ‘Şimdi seni öldürecekimiz yere götürüreceğiz’ diyerek arabaya bindirdiler, beni bir süre dolaştırdıktan sonra hareket halindeki araçtan tekmeleyerek dışarı atıldılar. Arabanın plakası yoktu. Beni bıraktıkları yer de evimin sokağıydı” dedi.

Serbest bırakıldıktan sonra Adana SSK Hastanesine başvurduğunu ve önce bir haftalık iş göremez raporu verildiğini belirten Kalkan, ağrıların fazlaşması üzerine ikinci kez doktora gittiğinde bu kez de 5 günlük rapor aldığını söyledi. Kalkan, tedavisinin sürdüğünü bildirdi.

Kalkan, savcılığa suç duyurusunda bulundu. Ancak, soruşturma takipsizlikle sonuçlandı.

Yusuf Metin Poyraz: Gebze Cezaevinden 14 Nisan günü tahliye olan ve İzmir’deki ailesinin yanına yerleşen Yusuf

Metin Poyraz, 26 Nisan günü polis olduklarını söyleyen sivil giyimli 3-4 kişinin kendisini Yamanlar Polis Karakoluna götürdüklerini açıkladı. Poyraz, burada sorgulandığını, kendisine itirafçılık, silah ve para teklif edildiğini, muhbirliği kabul etmesi durumunda para, yardım ve ailesine koruma sağlanacağını söylendiğini anlattı. Üst arama tutanağı ve cezaevinden yeni tahliye olduğuna ilişkin belgeleri imzaladıktan sonra serbest bırakılan Poyraz, serbest bırakıldıktan 6 saat sonra evine gelen sivil giyimli kişilerce tekrar Yamanlar Karakoluna, daha sonra ise Bozyaka'daki siyasi şubeye götürüldüğünü ifade ederek, kendisine Gebze Özel Tıp Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin örgütsel durumlarının, yöneticilerinin, temsilcilerinin, cezaevindeki örgütsel faaliyetlerinin sorulduğunu bildirdi. Poyraz, sivil polisler tarafından takip edildiğini belirten Poyraz İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu.

Ayşe Karagülle (22): Nisan ayı sonlarında Bursa Kestel Kavşağında sivil bir otoyola bindirilerek kaçırılan Ayşe Karagülle'ye muhbirlik teklif edildi. Sivil polisler tarafından kaçırılan Karagülle, araç içinde iki saat dolaştırılıp, muhbirlik yapması yönünde tehdit edildikten sonra, İnegöl yakınlarında bırakıldı. İki saat boyunca dayak, psikolojik baskı ve işkenceye maruz kalan Karagülle, muhbirliği kabul etmezse kendisine tecavüz edileceği şeklinde tehdit edildi. Baba Ali Karagülle, kızının psikolojik durumunun kötü olduğunu ve polislerin sürekli olarak telefonla kendilerini rahatsız ettiğini açıkladı. Ali Karagülle, "Ayşe'yi bayramdan önce bir arabaya bindirerek kaçırmışlar. 'Bize ajanlık yap, yoksa tecavüz ederiz' diye tehdit etmişler. Saçını çekmişler, tokat atmışlar. Daha sonra da bıraktılar, ama hâlâ telefonla rahatsız ediyorlar" dedi.

Elham Çoban: İzmir'in Aliağa ilçesinde 8 Haziran günü gözaltına alınan Elham Çoban adlı işçi, muhbirlik yapması için tehdit edildiğini açıkladı. Çoban, askerlik yaptığı Balıkesir'de Alevi olduğu için kendisine baskı yapan Önal Yamaç adlı astsubayın, Aliağa Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubeye "terörist faaliyetlerde bulunduğu" yönünde mektup göndermesi üzerine gözaltına alındığını söyledi. Elham Çoban, götürüldüğü Siyasi Polis Merkezi'nde, üyesi olduğu Limter-İş Sendikası ile işyeri hakkında bilgi vermesinin istendiğini belirterek "Ajanlık teklifini kabul etmeyince terörist olmakla suçladılar. Bir işim olduğunu ve ajanlığı kabul etmeyeceğimi söyleyince Yusuf adlı bir komiser 'cinsel organından elektrik veririz' diye tehdit etti" dedi. Aliağa'daki Uğur Mumcu Parkı'nda 10 Haziran günü buluşmak üzere randevu verildikten sonra serbest bırakıldığını belirten Çoban, şunları aktardı:

"Randevu yerine gittiğimde sivil polisler Limter-İş Sendikası ve çalıştığım tesislerde neler olup bittiğini bildirmemi istediler. Ayrıca solcu dergilerin tesislerde kimlere satıldığını öğrenmek istediklerini, bilgi verilmesi durumunda para vereceklerini belirttiler. İlk etapta bana bir milyon verildi, kabul etmedim. '14 Haziran günü İzmir Konak iskelesi önünde Narlıdere istikametine yürürken seni alırsın, bize olan biteni anlattırırın' dediler. Randevu yerine gitmedim. İHD İzmir Şubesine başvurudum ve suç duyurusunda bulundum."

Abdülselem İnan: 11 Ağustos günü HADEP Ümraniye İlçe Örgütü binası önünde sivil polisler tarafından zorla bir arabaya bindirilerek gözaltına alınan HADEP Ümraniye İl Gençlik Komisyonu Başkanı Abdülselem İnan gözaltında kaldığı süre içerisinde işkence gördüğünü açıkladı. Abdülselem İnan, yaşadıklarını şöyle anlattı: "Kaçırıldıktan sonra gözlerimi bağladılar. 5 gün boyunca elektirik, su, askı, kaba dayak gibi işkenceler ile psikolojik işkenceye maruz kaldım. HADEP'e gitmemem için başıma silah dayayarak tehdit ettiler." İnan, daha sonra arabayla Edirne'ye götürüldüğünü ve burada serbest bırakıldığını söyledi.

Ergun Köse: 12 Eylül günü İstanbul Kartal'da sivil polisler tarafından kaçırıldığını açıklayan Ergun Köse adlı kişi kendisine muhbirlik teklif edildiğini açıkladı. Köse, "Önce beni dövdüler. Daha sonra kolum kesici bir aletle kesildi ve üzerine acı veren bir sıvı döküldü. Yoğun telsiz seslerinin geldiği bir yere götürüldüm. Burada yine ajanlık teklif edildi ve kabul etmezsem öldüreceklerini söylediler. Bana ne yazılı olduğunu bilmediğim bir kağıt imzalatmaya çalıştılar" dedi. Köse polisler hakkında Kartal Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Köse, 1997 yılından beri 9 kez kaçırıldığını bildirdi.

Hasan Koca: Bursa'da 23 Eylül günü gözaltına alınan Hasan Koca adlı kişi işkence gördüğünü açıkladı. Evinin yakınlarında sivil polisler tarafından arabaya bindirilerek kaçırıldığını anlatan Hasan Koca, ormanlık alandaki bir kulübeye götürüldüğünü söyledi. Polislerin kendisini bir çukura koyduğunu ve üzerine toprak attığını belirten Koca, daha sonra çukurdan çıkarılarak Bursa Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğünü söyledi. Burada da işkence gördüğünü anlatan Hasan Koca, 12 saat sonra serbest bırakıldı. Koca'ya işkence yapan polisler hakkında açılan dava sürüyor.

Ulusoy Dağdelen: İstanbul'da bulunan Gökkuşluğu Kültür Merkezine yapılan polis baskınında gözaltına alınan Ulusoy Dağdelen, polislerin kendisine muhbirlik teklif ettiğini söyledi. İHD İstanbul Şubesinde 8 Kasım günü basın açıklaması yapan Ulusoy, 3 Kasım günü polislin

Gökkuşluğu Kültür Merkezi'ne baskın yaparak, kendisinin de aralarında bulunduğu 11 kişiyi gözaltına aldığı belirtti. Ulusoy, polislerin kendisine psikolojik baskı yaparak, muhbirlik teklif ettiğini söyledi.

i) İşkence Davaları

1998 yılında süren ve sonuçlanan bazı işkence ve kötü muamele davalarıyla ilgili bilgiler şöyle:

Ali Rıza Ağdoğan adlı kişinin gözaltına alındığı 13 Şubat 1991 tarihinde İstanbul Beyoğlu Ekipler Amirliğinde 3. kattan atılması ve 17 Şubat 1991 günü hastanede ölmesi üzerine 6 polis hakkında açılan dava, 6 Şubat günü Beyoğlu 1. Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlandı. Mahkeme, polisler Feyzullah Ardıç, Ramazan Kılıç, Hüseyin Yılmaz ve Mustafa Şahinoğlu'nun beraatine karar verdi. Seydi Yapıcı ve Recep Uçar adlı polisleri ise 5 yıl 6 ay 20 gün hapis cezasına mahkum etti, 1999 yılı Mart ayında karar Yargıtay tarafından bozuldu.

Yücel Özen adlı kişinin 1991 yılı Kasım ayında işkence sonucu ölmesi nedeniyle Ahmet Güngör, Abdullah Süzer, Hasan Kirman, Yavuzhan Boran, Nafiz Aktaş, Ünal Canlı ve Veysel Atası adlı polisler hakkında açılan dava 1998 yılında sonuçlanmadı. Yücel Özen, 9 Kasım 1991 tarihinde İstanbul'da hırsızlık iddiasıyla gözaltına alınmış ve gözaltında gördüğü işkence nedeniyle 24 Kasım 1991 tarihinde ölmüştü.

"Para çaldığı" iddiasıyla 27 Kasım 1995 tarihinde İzmir Sanayi Sitesinde gözaltına alınan **H. İ. O. (12)** adlı çocuğa işkence yapmakla suçlanan İrfan Demirel adlı komiser ile Mustafa Yılmaz adlı polise 30 Ekim 1996 tarihinde verilen 750'şer bin lira para cezası Yargıtay tarafından bozuldu. Yargıtay kararında, polislerin "işkence" suçundan yargılanması öngörüldü. Bozma kararı üzerine 26 Şubat günü yapılan duruşmada, Mahkeme, Yargıtay'ın bozma kararına oybirliğiyle uyma kararı aldı. Mahkeme, Demirel ve Yılmaz'a 1'er yıl hapis cezası verdi. Daha sonra 10 aya indirilen ceza ertelendi.

İrfan Demirel hakkında açılan bir başka işkence davası ise beraatle sonuçlandı. **Mehmet Sargın ve Hüseyin Sargın** adlı kişilerin evlerini, 'hırsızlık yaptıkları' iddiasıyla basarak evde bulunanları dövdüğü, Hüseyin Sargın'a ayrıca karakolda da işkence yaptığı öne sürülen İrfan Demirel, Bornova (İzmir) 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 2 Mart günü yapılan duruşmada "delil yetersizliği" nedeniyle beraat etti.

Manisa'da aralarında lise öğrencilerinin de bulunduğu 14 kişiye işkence yaptıkları iddiasıyla 10 polis hakkında açılan davaya Manisa Ağır Ceza Mahkemesinde 21 Ocak

günü devam edildi. Duruşmada, işkence mağdurlarından **Mahir Göktaş**, kendisine işkence yapan polisleri fotoğraflarından teşhis etti. Davada, polislerin TCY 243. maddesi uyarınca 14 işkence mağduru için ayrı ayrı beşer yıl hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Yargılanan polislerin adları şöyle: Başkomiser Halil Emir, Komiser Atilla Gürbüz, polis memurları Levent Özvez, Turgut Demirel, Engin Erdoğan, Fevzi Aydoğ, Musa Gencer, Mehmet Tan, Turgut Özcan, Ramazan Kolak.

23 Şubat günü yapılan duruşmada, savcı Necmettin Karahacıoğlu, "işkence yapmaktan" yargılanan polislerden 8'inin "kötü muamele" iddiasıyla 3 ay ile 3 yıl hapis cezasına mahkûm edilmesini istedi. Sanık polislerin ilk kez katıldığı duruşmada, Mehmet Tan'ın beraatini isteyen savcı, esas hakkındaki görüşünde Musa Gencer adlı polise ilişkin görüş bildirmeyi unuttu. Savcı Karahacıoğlu, işkenceyi belgeleyen raporların resmi kurumlardan alınmadığını öne sürerek, bunların geçersiz sayılması gerektiğini ileri sürdü. Savcı, gençlerden **Ayşe Mine Balkanlı, Sema Taşar, Fulya Apaydın**'ın hastanede belgelenen tüberküloz teşhisini değerlendirirken, bunun "işledikleri suçun üzüntüsünden kaynaklanabileceğini" öne sürdü. Savcı Karahacıoğlu, sanık polisler Ramazan Kolat'ın TCY 245. maddesini üç kez, Fevzi Aydoğ, Turgut Demirel ve Halil Emir'in iki kez, Engin Erdoğan, Atilla Gürbüz, Levent Özvez ve Turgut Özcan'ın bir kez ihlal ettikleri gerekçesiyle cezalandırılmalarını istedi.

Başkomiser Halil Emir, Komiser Atilla Gürbüz, Levent Özvez, Turgut Demirel, Engin Erdoğan, Fevzi Aydoğ, Musa Gencer, Mehmet Tan, Turgut Özcan ve Ramazan Kolak, Milletvekili Sabri Ergül'ün doğrudan tanıklığına ve İzmir Tabip Odası İşkence Muayene Komisyonunca verilen raporların işkenceyi kanıtlamasına karşın beraat etti. Manisa Ağır Ceza Mahkemesinde 11 Mart günü yapılan duruşmaya aralarında yabancı diplomatların da bulunduğu çok sayıda izleyici katıldı. Oturum başladıktan hemen sonra karar için ara veren Mahkeme Başkanı Mehmet Yılmaz, yaklaşık 45 dakika süren aradan sonra salona sadece sanıkları, avukatlarını ve müdahil avukatları aldı. Mahkeme Başkanı kararı, "Sanıkların isnat edilen suçları işlediği hususunda mahkûmiyetlerine yeterli, her türlü şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı deliller elde edilemediğinden sanıkların münnet suçlardan beraatlerine" diyerek açıkladı. Kararın açıklanmasından sonra polisler, arkadaşları tarafından adliyeden kaçırılırken, müdahil avukatlardan Pelin Erda (işkence gören gençlerden Emrah Sait Erda'nın ablası) polislerin peşinden "Rahat uyuyacak mısınız?" diye bağırdı. Karara slogan atarak tepki gösteren izleyicileri ve yurttaşları da CHP

İzmir Milletvekili Sabri Ergül yatıştırdı.

Ergül kararı değerlendirirken, “İnsan yüreği taşıyan kişilerin beklediği bir karar değil. Mahkeme kararları kamu vicdanını rahatlatmalı. Ama, Manisa’da böyle olmadı. Bu karara rağmen biz yargıya güveniyoruz. Yargıtay gerekli kararı verecektir” dedi. İHD İzmir Şube Başkanı Avukat Ercan Demir de, “Adil bir yargılama istiyoruz, ama bu yaşananlar karşısında adil ve bağımsız bir yargıdan söz etmek mümkün değildir” dedi.

İzmir’in Bergama ilçesine bağlı Narlıca köyünde 1997 yılı Şubat ayında gözaltına alınan *Metin Andaç* (bkz. s. 213) adlı kişiye işkence yaptıkları gerekçesiyle yargılanan 3 polis hapis cezasına mahkûm oldu. Bergama Asliye Ceza Mahkemesinde 6 Ocak günü sonuçlanan davada Atilla Gürbüz, Engin Erdoğan ve Sedat Akdağ adlı polisler verilen altışar ay hapis cezası “sanıkların başka sabıkalari olmadığı için” ertelendi. Yargılama aşamasında Manisa Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede görevli polisler, Manisa Valiliği tarafından, İller İdaresi Yasası uyarınca “Manisa dışında operasyon yapma” yetkisinin verildiği öğrenildi. Atilla Gürbüz ve Engin Erdoğan, Manisa’da 1995 yılı sonunda gözaltına alınan gençlere işkence yaptıkları için Manisa Ağır Ceza Mahkemesinde de yargılandılar. Bu arada İzmir’de 27 Mart 1997 tarihinde gözaltına alınan *Esat Uçkan* adlı kişiye işkence yaptıkları için İzmir’de yargılanan polislerin de, “Manisa davası” sanığı polisler olduğu anlaşıldı. İstanbul Bakırköy’de “pasaport kontrolü için karakola götürüleceklerini” söyleyerek polis arabasına bindirdikleri *V. R.* adlı Ukrayna asıllı kadına tecavüz ettikleri ileri sürülen iki polisin yargılanması Ocak ayı sonunda başladı. Bakırköy 4. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada Özen Kamış ve Sezgin Cenikli adlı polislerin 26 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. *V. R.* duruşmada, sanık polisleri teşhis etti.

Ankara 6. Asliye Ceza Mahkemesi, 1996 yılında Türkiye’ye giriş yaparken havaalanında gözaltına alınan Danimarka vatandaşı *Kemal Koç*’a işkence yaptığı iddia edilen Komiser Yardımcısı Ayhan Akgül ve polis memuru Hidayet Doğan hakkında görevsizlik kararı verdi. 11 Şubat günü yapılan duruşmada, Koç’un avukatı Yusuf Alataş, Koç’un ifadelerinin işkenceyle alındığını söyleyerek, dosyanın Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesini istedi. Mahkeme heyeti, bu talebi kabul ederek, davayı Ağır Ceza Mahkemesine gönderdi. Ağır Ceza Mahkemesi 1998 yılında dosyayla ilgili bir karar vermedi.

Mardin’in Derik ilçesinde 29 Haziran 1993 tarihinde gözaltına alınan *Şükran Aydın*’a, gözaltında tecavüz edilmesi nedeniyle, Derik Jandarma eski Bölük Komutanı

Musa Çitil hakkında açılan davaya 26 Şubat günü Mardin 1. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Duruşmada, 20 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istenen Musa Çitil’in gönderdiği yazılı savunma okundu. Çitil savunmasında, “İtirafçı Harun Aça, itiraflarında ‘Şükran Aydın’ın PKK’lilerle cinsel ilişkide bulunduğunu, bu ilişki sonunda hamile kaldığını, kürtaj yaptırmak zorunda kaldığını” söylüyor” iddiasını dile getirdi. Tecavüz iddiasını reddeden Musa Çitil, Şükran Aydın’ın eşi Seydo Aydın ile Ferrah Diba Aydın’ı gözaltına almadıklarını da öne sürdü. Türkiye’de mahkemelerden bir sonuç elde edemeyen Şükran Aydın’ın başvurusu üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 24 Eylül 1997 tarihinde, Aydın’a 25 bin, avukatlarına da 9 bin Sterlin tazminat ödemesine karar vermişti.

20 Nisan günü devam edilen duruşmada, Musa Çitil’in avukatı Fatih Mehmet Yoğurtçu, iç hukuk yolları tüketilmeden Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurulduğunu iddia etti ve “Maddi açıdan hiçbir delil yok” dedi. Şükran Aydın’ın avukatı Eren Keskin ise Şükran Aydın’a sanık muamelesi yapıldığını belirterek “AİHM’in kararı ile kesinleşmiş bir tecavüz suçu var. Türkiye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine imza koymuş bir ülke olarak AİHM kararlarına uymalı. Başka delillerle dava saptırılmak isteniyor” dedi. Müdahil avukatlardan Osman Baydemir de, Musa Çitil’in duruşmalara gelmemesinin ve hakkında tutuklama kararı verilmemesinin “adil yargılamayı” zedelediğini vurguladı. Mahkeme başkanı, Şükran Aydın’ın Adli Tıp Kurumu’na sevk edilmesine ve Musa Çelik adlı korucunun tanık olarak dinlenmesini kararlaştırdı.

18 Haziran günü görülen duruşmada, müdahil avukatlar, TBMM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan işkence raporunun dosyaya konulmasını ve hakkında yeterli delil toplandığı için Musa Çitil’in tutuklanmasını istediler. Davaya 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

Aralarında *Bayram Namaz* (Özgür Atılım gazetesi Genel Yayın Yönetmeni), muhabirler *Sedat Şenoğul*, *Sultan Seçik* (ÇGD İstanbul Şube Yönetim Kurulu Üyesi) ile *Arif Çelebi*, *Necati Abay* (sendikacı), *Zabit İltemor* (gazeteci), *Erdoğan Ber*, *Hasan Ozan*, *Mukaddes Çelik* (yazar) ve *Süleyman Yeter*’in (sendikacı) de bulunduğu 19 kişiye işkence yaptıkları ve Atılım gazetesi muhabiri *Asiye Güzel Zeybek*’e tecavüz ettikleri gerekçesiyle Bülent Duramanoğlu, Bayram Kartal, Sedat Selim Ay, Yusuf Öz, Erdoğan Oğuz, Zülfikar Özdemir, Şaban Toz ve Necip Tükenmez adlı polisler hakkında açılan davaya İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde 27 Şubat günü devam edildi. Duruşmaya Bülent Duramanoğlu ve

Bayram Kartal adlı polisler katıldı. Duruşmada ifade veren Mukaddes Çelik, Atılım gazetesinde çalıştığını belirterek, "10 gün boyunca siyasi şubede bir sandalye üzerinde bekletildim. Yüksek sesle televizyon ve radyo dinlettiler. Sürekli hakarete uğradım, tehdit edildim ve taciz edildim" dedi. Atılım gazetesinde çalışan Süleyman Yeter de, Mukaddes Çelik ile birlikte gözaltına alındığını söyledi. Süleyman Yeter, "11 gün boyunca gözlerim bantlı bir şekilde bir sandalyede oturdum. Yoğun bir şekilde işkence gördüm, bu nedenle 6 ay boyunca kollarımı kullanamadım" diye konuştu. Süleyman Yeter, Bülent Duramanoğlu ve Bayram Kartal adlı polislerin kendisine işkence yaptığını belirtti.

Davaya 2 Ekim günü devam edildi. Duruşmada ifade veren Asiye Güzel Zeybek, ters ve düz askıya alındığını ve gözleri bağlı olduğu için sesinden tespit ettiği Bayram Kartal'ın emri ile kendisine tecavüz edildiğini söyledi. Asiye Güzel Zeybek, gördüğü işkenceyi anlatırken bayıldı. Duruşma ertelendi.

Ankara'da 1996 yılında gözaltına alınan *Behzat Örs* adlı kişiye işkence yaptıkları gerekçesiyle TCY 243. maddesi uyarınca 5 yıldan az olmamak üzere hapis cezası talebiyle haklarında dava açılan Hayati Akça, Osman Menteşe, Rıza Temir, Fikri Vidinli, Kadri Tuncel, Ali Tosun ve Remzi Ekçi adlı polislerin yargılanmasına Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesinde 5 Mart günü devam edildi. Duruşmada tanık olarak dinlenen Yücel Volkan Mungan, gözaltında kendisine de işkence yapıldığını, Behzat Örs'ün de yürümekte zorlandığını gördüğünü anlattı. Yücel Volkan Mungan, Adli Tıp Kurumunda, "Behzat Örs'ün çok hırpalandığını ve buna tanıklık edebileceklerini" söylediklerini aktardı. Mahkeme, İhsan Avan ve Kadir Özağ'ın adlı doktorların dinlenmesine karar verdi. Polislerin yargılanmasına 16 Temmuz günü devam edildi. Duruşmada Ankara Adli Tıp Kurumu hekimlerinden Kadir Özağ tanıklık yaptı. Kadir Özağ, Behzat Örs'ü muayene ettiğini ve hayalarında kesikler saptadığını söyledi. Muayeneden sonra testislerde bir tahribat olup olmadığının belirlenmesi için Behzat Örs'ü üroloji servisine sevk ettiklerini anlatan Kadir Özağ, polislerin, "Örs'ün yüksekte düşme sonucu yaralandığı" yolunda rapor vermesini istediklerini ancak kendisinin kabul etmediğini vurguladı.

1994 yılında gözaltına alınan *A. S. (13)* adlı çocuğa işkence yaptığı gerekçesiyle hakkında dava açılan Mahir Güney adlı polisin yargılanmasına Şişli 1. Asliye Ceza Mahkemesinde 9 Mart günü devam edildi. *A. S.*'nin avukatı Nazire Tazegül'ün katıldığı duruşmada, Mahkeme, halen Gümüşhane'de görev yaptığı öğrenilen

Mahir Güney'in ifadesinin alınmasına karar verdi. Güney hakkında açılan davada verilen ceza, 1997 yılı Haziran ayında Yargıtay tarafından bozulmuştu.

Sinan Demirbaş adlı üniversite öğrencisini 14 Temmuz 1995 tarihinde Elazığ'da işkence sonucu öldüren polisler hakkında açılan davaya 10 Mart günü Elazığ Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Sanık polisler Erdoğan İnal, Veysi Aslan, Hasan Çetinkaya, Nazif Yazar, M. Faruk Uzel, Zihni Derin ve Mehmet Karamehmetoğlu'nun katılmadığı duruşmada, Demirbaş hakkında Adli Tıp Kurumu tarafından düzenlenen ikinci rapor okundu. Raporla, Demirbaş'ın "künt bir cisimle kafasına vurulmak suretiyle beyin kanaması geçirdiği ve öldüğü" açık olarak belirtildi. Duruşmada sanık polislerin avukatı ve DYP Elazığ İl Başkanı Orhan Pekel, rapora bir itirazının olmadığını belirterek, "inancımı ve vicdani kanaatimi kullanarak davadan çekiliyorum," dedi. Sanık Bünyamin Gök rapora bir itirazının olmadığını belirterek, Sinan Demirbaş'ı ölümünden 4 gün önce sorguya aldığını söyledi. Demirbaş'ın Başkomiser Erdoğan İnal'a saldırdığını iddia eden Gök "bu sırada ben de Sinan'ın kafasına telsizle vurdum. Bu darbe Sinan'ın ölümüne neden olmuş olabilir. Suçumu kabul ediyorum," dedi.

18 Mayıs günü yapılan duruşmaya katılan polislerden Erdoğan İnal, Sinan Demirbaş'ın "kendisini kapıya ve duvarlara çarparak öldürdüğünü" iddia etti. Veysi Aslan ise "Maktul, Başkomiser Erdoğan İnal'a saldırdı. Bünyamin Gök olmasaydı, başkomiser ölmüş olabilirdi. Bunu bize Bünyamin Gök anlattı. Sinan Demirbaş normal değildi, anormal hareketler yapıyordu. Ölümüne sebep olan ortamı kendisi yaratmıştır" dedi.

Dava 30 Kasım günü sonuçlandı. Bünyamin Gök, TCY 243/2 ve 452/1 maddeleri uyarınca 14 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Sanık polisler Erdoğan İnal, Veysi Aslan, Hasan Çetinkaya, Nazif Yazar, M. Faruk Uzel, Zihni Derin ve Mehmet Karamehmetoğlu ise, "yeterli, kesin ve inandırıcı delil elde edilemediği" iddiasıyla beraat etti.

28 Mayıs 1993 tarihinde İstanbul'da "sokakta içki içtiği" gerekçesiyle gözaltına alınan *Vakkas Dost* adlı kişinin Kumkapı Polis Karakolunda ölmesi üzerine hakkında 24 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açılan Nurettin Öztürk adlı polis 18 Haziran günü yapılan duruşmada, önce "kastı aşan etkili eylem sonucu ölümüne neden olmak" (TCY 452/2) suçundan 8 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Ceza, suç görev sırasında işlendiği için artırıldı ve 10 yıl 8 aya çıkarıldı. Ancak, mahkeme "suçun hafif tahrik altında işlendiği" ve Nurettin Öztürk'ün "iyi hali" nedeniyle cezayı 6 yıl 8 aya indirdi.

Yelda Özcan adlı İHD üyesine işkence yapmaktan ceza

alan Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü Asayiş Büro Amiri Cemalettin Turan³ hakkında, Ö. Ö.'ye işkence yaptığı gerekçesiyle suç duyurusunda bulunuldu. Hırsızlık yaptığı iddiasıyla 20 Temmuz 1997 tarihinde gözaltına alınan Ö.Ö. Beyoğlu Emniyet Müdürlüğünde tutulduğu 3 gün boyunca işkenceye maruz kalmıştı.

İstanbul Çocuk Mahkemesine 8 Mayıs günü olayla ilgili ifade veren Ö. Ö., kendisine tazyikli su tutulduğunu, elektrik verildiğini belirtti. Elektrik veren ve diğer işkenceleri yapanın Cemalettin Turan olduğunu kaydeden Ö. Ö., gözlerini kapattıkları için diğer polisleri göremediğini, ancak bu polislerin tutanakta adı geçen polisler olabileceğini söyledi. "Savcıdan izin alacağım, seni burada süründürceğim" şeklinde tehdit edildiğini ifade eden Ö. Ö., polislerin cezalandırılmalarını istedi.

Ö. Ö.'nün avukatı Cevriye Aydın, yaşı küçük olan müvekkilinin usulsüz olarak karakolda tutulduğunu ve işkence gördüğünü belirterek Cemalettin Turan ve diğer polisler hakkında Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Başvurusunda sanıkların "itiraf elde etmek için işkence yapmak" ve "yaşı küçük şahsı gözaltında tutmak" suçlarını işlediklerini söyleyen Aydın, sanık Cemalettin Turan'ın daha önce de gözaltında bulunan kişilere işkence yapmaktan hakkında kesinleşmiş iki ceza hükmü bulunduğunu hatırlatarak, sanığın "işkence suçunu işlemeyi alışkanlık haline getirdiğini" vurguladı. Aydın, Ö. Ö.'ye yapılan işkence olayının ve sanık Turan'ın daha önceki benzer suçlarının araştırılmasını isteyerek, Cemalettin Turan'ın ve işkence olayına karışan diğer polislerin cezalandırılmalarını talep etti.

Eskişehir'de 26 Aralık 1994 tarihinde gözaltına alınan Ahmet Özçil adlı kişiye işkence yaptıkları gerekçesiyle yargılanan 7 polisten Hasan Aydın ve Şahabettin Toğru, 2 yıl 2 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesinde 23 Mart günü sonuçlanan davada Abdullah Ateş, Mehmet Akif Sonel, İsmail Hakkı Doğan, Sedat Baş, Ali Hikmet Sakarya adlı polisler ise beraat etti.

Adana Emniyet Müdürlüğünde 13 Mart günü Mehmet Yavuz adlı kişinin işkence sonucu ölmesi üzerine tutuklanan 11 polis hakkında "işkence sonucu ölüme neden olmak" (TCY 243) suçlamasıyla dava açtı. İddianamede, Komiser Murat Gündaş, Komiser Yardımcısı Uğur Özdoğan, polis memurları Veysi Boztepe, Caner Arman, Fethi Çevik, Halil Kılıç, Ahmet Mut, Bülent

Karaca, Mehmet Sindan, Mesut Sülü, Vahap Şahin'in 10 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

28 Nisan günü ilk duruşması yapılan davada, Komiser Yardımcısı Uğur Özdoğan, polis memurları Caner Arman, Fethi Çevik, Halil Kılıç, Ahmet Mut, Bülent Karaca, Mehmet Sindan, Mesut Sülü tahliye edildi.

Üçü tutuklu 11 polisin yargılanmasına 28 Mayıs günü devam edildi. Duruşmada, müdahil avukatlar Adli Tıp Kurumu tarafından hazırlanan ikinci raporu mahkemeye verdiler. Raporda, Yavuz'un vücudundaki ekimozların, ölümden 24 saat önce meydana geldiği belirtildi.

23 Haziran günü yapılan duruşmada, tutuklu polislerden Veysi Boztepe tahliye edildi. Duruşmada ayrıca Mehmet Yavuz'un annesi Sultan Yavuz tanık olarak dinlendi. Duruşmada müdahil avukatlar, sorgulamanın kamera kaydının olup olmadığını sorulmasını ve TBMM İnsan Hakları Komisyonu, TİHV ve İHD'nin işkenceye ilişkin hazırladığı raporların istenmesini talep etti.

24 Temmuz günü görülen duruşmada, müdahil avukatlardan Mustafa Çinkılıç, TİHV tarafından yayımlanan 'Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu 1997'yi mahkemeye sundu. Davanın 5 Kasım günü yapılan oturumunda tutuklu yargılanan Vahap Şahin de tahliye edildi. Dava 23 Kasım günü Adana 3. Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlandı. Duruşmada 11 polisten 10'u "delil yetersizliğinden" beraat etti. Davanın tek tutuklu sanığı Murat Gündaş'a "kastı aşarak adam öldürdüğü ancak kendisine yönelik bir saldırıyı bertaraf ettiği" gerekçesiyle 10 yıl hapis cezası verildi. Murat Gündaş hakkında verilen ceza daha sonra 1 yıl 8 aya indirildi. Murat Gündaş, cezaevinde yattığı süre gözönünde bulundurularak tahliye edildi.

Aydın'ın Söke ilçesinde 11 Ağustos 1993 tarihinde gözaltına alınan Baki Erdoğan adlı kişinin işkence sonucu 21 Ağustos 1993 tarihinde ölmesi nedeniyle 6 polis hakkında açılan dava 21 Nisan günü sonuçlandı. Aydın Emniyet Müdür Yardımcısı İbrahim Türedi, Siyasi Şube Müdürü Necmettin Aydın Kaya, polis memurları Abdurrahman Çetinkaya, Cahit Sandıkçı, Ali Kumral ve Ayhan Erdal, "kastı aşarak adam öldürmek" (TCY 452) suçlamasıyla 5 yıl 6 ay 20'şer gün hapis cezasına mahkûm edildi. Kararın açıklanmasıyla birlikte bir polis "bizi tahrik ediyorlar" diye bağırmasıyla salonda bulunan sanıklar ve 60 kadar sivil polis, izleyicilere, gazetecilere ve avukatlara saldırdı. Bu sırada salona giren

3 Cemalettin Turan, 4 Temmuz 1994 tarihinde gözaltına alınan İHD üyesi Yelda Özcan'a da işkence yapmış ve kulak zarının delinmesine neden olmuştu. Özcan'ın da avukatlığını yapan Cevriye Aydın'ın suç duyurusu üzerine Turan hakkında Beyoğlu 1. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açılmıştı. Dava sonucunda 26 Aralık 1996 tarihinde Turan'a 3 ay hapis, 3 ay da memuriyetten men cezası verildi ve hapis cezası 450 bin lira ağır para cezasına çevrildi. Yargıtay'da 12 Şubat günü onaylanan kararın ardından Beyoğlu 1. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen duruşmada karar yenilenecek kesinleşti.

resmi polisler de saldırıya katıldı. Gazetecilerin ve avukatların "Can güvenliğimiz sağlanmadan bizi çıkarmanın" uyarısı da mahkeme tarafından dikkate alınmadı. Polisler, salondan adliye çıkışına kadar oluşturdukları koridorda izleyicileri, avukatları ve gazetecileri dövdü. (bkz. s. 281-83)

Polislerin mahkûm olduğu duruşmada, gazetecilere ve avukatlara saldıran polisler hakkında açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı. Aydın İl İdare Kurulu, başkomiserler Hami Çimendağ ve Sebahattin Budak ile polis memuru Servet Usta hakkında "olay günü görevli olmadıkları gerekçesiyle görevsizlik"; Birol Tetik, Yaşar Kırca, Olcay Ünal, Musa Kazım Atalay, Murat Alparslan, Abdullah Yeğin, Erdem Gülmüş, Ertan Sağlam, Murat Önder ve Sadettin Kılıçaslan adlı polisler hakkında ise "yeterli delil olmadığı gerekçesiyle men-i muhakeme" kararı verdi.

"TİKKO üyesi oldukları" iddiasıyla 19 Nisan 1996 tarihinde gözaltına alınan *Sait Oral Uyan, Nezahat Turan, Ayhan Aydın, Erol Gültekin ve Kazım Gündoğan*⁴ adlı kişilere işkence yaptıkları öne sürülen komiser Abdurrahman Kadir Çelik ile polisler Zahit Kabak ve Haşim Düzel hakkında açılan davaya 30 Mart günü devam edildi. İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, esas hakkındaki görüşünü açıklayan savcı, Zahit Kabak'ın beraatini, Çelik ve Düzel'e, "kötü muameleye" (TCY 245) suçlamasıyla ceza verilmesini istedi. İddianamede polislerin, "işkence" (TCY 243) suçlamasıyla cezalandırılması isteniyordu.

1996 yılı Aralık ayında İstanbul'da Ümraniye'de dolaşırken gözaltına alınan *Ali Haydar* adlı kişiye işkence yaptıkları ileri sürülen Siyasi Şubede görevli Sedat Semih Ay, Erol Erbaş, Şaban Toz ve Yusuf Öz adlı polisler hakkında açılan davaya, 30 Mart günü İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

1994 yılında gözaltına alınan *Hasan Baştaş* adlı kişiye işkence yaptıkları ileri sürülen Adil Hoşgör, Ahmet Avcı, Göksel Çaputçu, Fatih Şimşek, Durmuş Ateş ve Osman Yeltekin adlı polislerin yargılanmasına Fatih (İstanbul) 4. Asliye Ceza Mahkemesinde 10 Şubat günü devam edildi. Hasan Baştaş duruşmada, yolda bulduğu bir cüzdanı sahibine verdikten sonra cüzdanın sahibi olduğunu iddia eden başka bir kişinin şikayeti üzerine gözaltına alındığını, 48 saat gözaltında tutulduğunu ve 8 saat boyunca dövüldüğünü, vücuduna elektrik verildiğini

söyledi. Kendisine işkence yapılırken, ailesinin de yan odada bekletildiğini belirten Hasan Baştaş, Ahmet Avcı adlı polisin, ifadesini aldıktan sonra gözlerini bağladığını ve kendisine elektrik verdiğini anlattı.

İstanbul'da 17 Mayıs 1997 tarihinde gözaltına alınan *Erdal Yıldız ve Türkan Yavuz* adlı kişilere işkence yaptıkları gerekçesiyle Siyasi Şubede görevli Erdoğan Abacıoğlu, Hakan İçöz, Anđan Koşan ve Zati Kavak adlı polisler hakkında açılan davaya devam edildi. İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde 21 Nisan günü yapılan duruşmada Erdal Yıldız ve Türkan Yavuz, sanık polisleri teşhis ettiler. Erdal Yıldız, "Beni askıya aldılar. Çıplak vaziyette suya soktular. İşkence yaptıkları Türkan Yavuz'un çığlıklarını dinlettiler, çınlı çıplak gösterdiler. Sonra da 'senin eşini ve 2 yaşındaki çocuğunu da getirir bunun gibi yaparız' diye tehdit ettiler" dedi. Daha önceki duruşmada Hakan İçöz ve Zati Kavak'ı teşhis eden Türkan Yavuz, Erdoğan Abacıoğlu'nu da teşhis etti. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

İstanbul'da gözaltına alınan *Kadir Doğan ve Hüseyin Çoban*'a kötü muamelede buldukları gerekçesiyle 1 yıl 6 ay ile 9 yıl arasında hapis cezasına talebiyle İstanbul eski Emniyet Müdür Yardımcısı Deniz Gökçetin, Asayiş Şubesi eski Müdürü Sedat Demir, Dolandırıcılık Büro Amirisi Turan Yılmaz ve Cinayet Büro Amirliğinde görevli Osman Çakmak'ın yargılanmasına İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 22 Nisan günü devam edildi. Duruşmada Deniz Gökçetin ve Sedat Demir iddiaları reddettiler. Kadir Doğan ise gözaltında psikolojik baskı gördüğünü söyledi. Dava sürüyor.

8 Eylül 1995 tarihinde Adana'nın Şakirpaşa mahallesinde *Kubilay Kızılkaya* adlı kişiyi dövdükleri gerekçesiyle Ejder Terlikçi, Ekrem Aslıpek, Nihat Özturan, Muhittin Uymaz ve Serdar Aytekin adlı polislerin yargılanmasına 1 Mayıs günü Adana 6. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Davada polislerin, "kötü muamele" (TCY 245) suçlamasıyla 3 aydan 3 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Polislerin yargılanmasına 22 Haziran günü başlandı. Duruşma, Çorum'a atandığı belirtilen sanıklardan Nihat Özturan'ın ifadesinin talimatla alınması için ertelendi. Polislerden, Ejder Terlikçi ve Muhittin Uymaz, Adana'nın Küçükdikili beldesinde 8 Ağustos 1996 tarihinde bir eve düzenlenen baskında aralarında 3 ve 1,5 yaşlarında iki çocuğun da bulunduğu 5 kişinin öldürülmesi nedeniyle yargılanmış ve beraat etmişlerdi.

4. 7 Temmuz günü sonuçlanan davada, Sait Oral Uyan'a ömür boyu, Kazım Gündoğan ve Nezahat Turan'a 12 yıl 6'şar ay, Erol Gültekin'e ise 3 yıl 4 ay hapis cezası verildi. Ayhan Aydın ve Veli Aydın adlı sanıklar beraat etti.

Bayram Duran adlı kişinin, İstanbul Gaziosmanpaşa Gazi Karakolunda 16 Ekim 1994 sabahı ölü bulunması nedeniyle karakol eski amiri Ahmet Şengül ile polisler Abdullah Çavuşoğlu, Halit Ak, Mevlüt Salgar, Ahmet Aşçiel, Ayhan Köşger ve İsmail Usman hakkında açılan davaya, 6 Mayıs günü Denizli Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Sanık polislerin katılmadığı duruşmada, davanın başlamasından sonra geçen sürede ifade vermediği gerekçesiyle Ahmet Aşçiel hakkında gıyabi tutuklama kararı verildi. Davada polislerin, “kastı aşacak biçimde adam öldürmek” iddiasıyla, Türk Ceza Yasası’nın 452/2. maddesi uyarınca 6 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Ahmet Taşçı hakkında verilen gıyabi tutuklama kararı daha sonra müdahil avukatlara haber verilmeden kaldırıldı.

İsmail Saydam adlı kişiyi 19 Eylül günü Bursa’nın Beşyol mahallesinde polis minibüsü içinde döverek öldüren Taner Kumru, Turan Sönmez, Halil İbrahim Özmerdivenli ve Şevket Asar adlı polisler hakkında 24 Ekim günü “öldürme kastı olmayan etkili eylem sonucu ölüme neden olmak” (TCY 452) suçlamasıyla dava açıldı. 10 Aralık günü yapılan duruşmada sanıklar suçlamaları reddettiler. Görgü tanıkları ise verdikleri ifadede Taner Kumru’nun İsmail Saydam’a cop ve yumrukla vurduğunu, sanıkların Saydam’ı ekip otosuna götürüp orada da dövmeğe devam ettiklerini belirttiler.

Saydam’a yapılan otopsi sonucunda, ölüm nedeninin kalp krizi olduğu tespit edildi. İstanbul Adli Tıp Kurumu tarafından 12 Mart 1999 tarihinde hazırlanan raporda, “olay anında hareketli olan ve sağlıklı görünen kişinin olayın devamında fenalaşarak kısa sürede öldüğü dikkate alındığında olayın stresi ve sarf ettiği efor ile travmaların kalp-damar hastalığını aktif hale getirerek ölüme etkili olduğu, dolayısıyla olay ile ölüm arasında illiyet bağı bulunduğu” belirtildi.

Gülderen Baran adlı kişiye gözaltında işkence yaptıkları için 5 polis hakkında açılan davaya İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde 7 Mayıs günü devam edildi. Duruşmada tanık olarak dinlenen Ayfer Ercan, Gülderen Baran’ı tanımadığını ancak aynı tarihlerde gözaltında tutulduklarını söyledi. Sorgu odasında göz bantının altından Gülderen Baran’ı gördüğünü anlatan Ayfer Ercan, “Polislerden Mustafa Taner Paylaşan ve Mustafa Sara kendi aralarında konuşurken, ‘Bu kızın kolları tutmuyor, ne yapacağız? Yazı örneği de alamayız’ diyorlardı. Diğer polisin de ‘O domuza bir şey olmaz’ dediğini duydum. Gözaltında ikimizden başka bayan yoktu. İşkence görenin Gülderen Baran olduğunu buradan anladım” dedi. Dava halen sürüyor.

“Hırsızlık yaptığı” iddiasıyla 8 Ocak 1996 tarihinde Mersin’de gözaltına alınan **Çetin Karakoyun** adlı çocuğu, Mağazalar Polis Karakolunda öldüren Suat Tunç adlı polis 7 milyon 430 bin lira para cezasına mahkûm oldu. Mersin Ağır Ceza Mahkemesinde 8 Mayıs günü yapılan duruşmada, Suat Tunç’a önce 2 yıl hapis ve 130 bin lira para cezası verildi. Daha sonra hapis cezası paraya çevrildi ve Suat Tunç toplam 7 milyon 430 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Çetin Karakoyun’u ifadesi alınırken, yanlışlıkla vurduğu açıklanan Suat Tunç hakkında “tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucunda adam öldürdüğü” (TCY 455) iddiasıyla 2 yıla 5 yıl arasında hapis ve 150 bin liraya kadar para cezası verilmesi istemiyle dava açılmıştı. Mersin 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 1996 yılı Mart ayında başlayan davada, Suat Tunç tahliye edilmiş ve mahkeme görevsizlik kararı vermişti. Dava bunun üzerine ağır ceza mahkemesine gönderilmişti.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun suç duyurusu üzerine **Suphi Dildaş** adlı kişiye işkence yaptıkları gerekçesiyle 15 polis hakkında dava açıldı. Komisyonun Urfa Cezaevinde yaptığı incelemede, Suphi Dildaş adlı kişinin gözaltında işkence gördüğü belirlendi. Dildaş, Komisyonda bulunan bir hekim tarafından da muayene edildi. Komisyonun suç duyurusu üzerine Urfa Cumhuriyet Savcılığı, Enver Tolu, Haydar Deniz, Ziya Özgür, Ali Ceylan, Cihat Yılmaz, Hüseyin Yalçın, Yusuf Ziya Toplu, Mehmet Nur Şenay, İsmail Çiçek, Zekeriya Demir, İbrahim Akkuş, Kemal Bal, İsmail Yıldız, Necati Ertürk ve Şükrü Kaya adlı polisler ile Mehmet Şeker adlı bekçi hakkında dava açtı. İddianamede, arandığını öğrenince Urfa Adliyesine giden Suphi Dildaş’ın daha sonra Emniyet Müdürlüğüne götürüldüğü ve burada “gözlerinin bağlandığı, elektrik verildiği, çıırılçıplak soyulduğu” anlatıldı. Suphi Dildaş’ın “7 gün iş görmesine engel olacak şekilde yaralandığı” belirtilen iddianamede, polislerin Türk Ceza Yasasının 243. maddesi uyarınca cezalandırılması istendi. 15 polis hakkında açılan dava 18 Haziran günü başladı. Duruşmada savunma yapan polisler, Suphi Dildaş’ın yalan söylediğini iddia ettiler.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubede görevli 5 polis hakkında, “TKEP-L üyesi oldukları iddiasıyla 1996 yılının Mart ayında gözaltına alınan 21 kişiye işkence yaptıkları” gerekçesiyle açılan davaya İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinde 21 Mayıs günü devam edildi. Duruşmada, avukat Gülizar Tuncer, Özgür Öktem, İsmail Altun ve Ebru Karahancı’ya işkence yapan polisler hakkında Fatih Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasını talep etti. Tuncer daha önce de suç duyurusunda bulduklarını, ancak suç duyurusunun

kabul edilmediğini ve takipsizlik kararı verildiğini anımsattı. Mahkeme başkanı bu talebi kabul ederken, duruşma işkence yapan polislerden Mustafa Sara'nın ifadesinin alınması için ertelendi. Davada, Mustafa Taner Paylaşan, Ahmet Bereket, Fatih Berkup, Mehmet Atilla Çavdar ve Yakup Doğan adlı polisler TCY 243. maddesi uyarınca 5 yıla kadar hapis cezası verilmesi isteniyor.

İstanbul Küçükçekmece'de 3 Mart 1997 tarihinde "hırsızlık yaptıkları" iddiasıyla gözaltına alınan Y. E. (13) ve Ö. Y. (12) adlı çocuklara, Küçükçekmece Emniyet Müdürlüğünde işkence yapılması nedeniyle İhsan

Özdemir, Hasan Güner ve Turgut Tüder adlı polisler hakkında 6 Haziran günü dava açıldı. Küçükçekmece Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede polislerin TCY 245. maddesi uyarınca cezalandırılması istendi. Gözaltında dövülen, insan dışkısı üzerinde yatmaya zorlanan, üzerlerine basınçlı su sıkılan ve cinsel tacize maruz kalan çocuklardan Ö. Y.'nin annesi, polislerin, oğlunun kimliğinde de tahrifat yaptıklarını açıklamıştı. Ö. Y.'nin annesi, polislerin 1985 olan doğum tarihini 1981 olarak değiştirdiklerini bildirmişti. İddianamede, bu konuda herhangi bir ceza istenmedi.

VI.3

CEZA VE TUTUKEVLERİNDE İNSAN HAKLARI

Ceza ve tutukevlerinde insan haklarına aykırı uygulamalar 1998 yılında da sürdü; hem siyasi hem de adli hükümlüler sistematik olarak insanlıkdışı cezalandırma yöntemlerine maruz kaldı. Kötü koşullar nedeniyle cezaevlerinde çıkan isyanlar, operasyonlarla bastırıldı.

Adalet Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de 1998 yılı sonunda 564 cezaevi bulunuyor. Cezaevlerinde 62.384; 36.265’i erkek, 1.180’i kadın olmak üzere 37.445 hükümlü; 23.872’si erkek, 1.067’si kadın olmak üzere 24.939 tutuklu bulunuyor. Tutuklu ve hükümlülerin yaklaşık 10 binini siyasi mahkumlar oluşturuyor.

Adalet Bakanlığı 1998 bütçesinde yer alan rakamlara göre, cezaevlerinde 300 hekim, 192 sağlık memuru çalışıyordu. Ancak, sağlık personelinin dağılımındaki eşitsizliğin yanı sıra, Türk Tabipleri Birliğinin belirlemelerine göre 17 ildeki cezaevinde sağlık personeli bulunmuyordu.

Adalet Bakanlığının 1999 bütçesinde öngörülen rakamlar ise şöyle:

Adalet Bakanlığının 147 trilyon liralık 1998 yılı bütçesinde cezaevlerine 41.4 trilyon lira (yüzde 32.38) harcandı. Bu paranın 28.4 trilyon lirası personel giderlerine ayrıldı. 1998 yılında tutuklu ve hükümlülere günlük iاشة bedeli olarak, 165 bin lira ayrıldı. İاشة bedelinin yetersizliği nedeniyle yemeklerin kalitesinin düşük olduğu cezaevlerine aileler tarafından getirilen yiyecekler de alınmadı, ya da kullanılamaz hale getirildi. Bazı cezaevlerinde ise, tutuklulara yemek yapma olanağı da tanınmadı.

İnsan hakları savunucularının gözlemlerine göre, yetkililerin ve cezaevi görevlilerinin, cezaevi koşullarını, tutuklu ve hükümlüleri ikinci kez cezalandırma yöntemi olarak görmeleri, sorunları ağırlaştırıcı önemli etkenlerden birini oluşturdu. Kişinin, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yanı sıra cezaevi koşullarının da artı bir cezalandırma yöntemi olarak kullanıldığı görüldü.

“Devletin güvenliğine karşı” işlendiği varsayılan suçlar

nedeniyle cezaevinde bulunanların, “özel infaz rejimi”ne tabi tutulmasına 1998 yılında da devam edildi. Adli tutuklu ve hükümlülerden farklı olarak, siyasi mahkumların, aileleriyle-yakınlarıyla görüşmelerine ve diğer sosyal etkinliklerine kısıtlamalar getirildi. Sık sık işkence gören siyasi mahkumlar, haklarından mahrum bırakıldılar. 1998 yılında da tutuklu ve hükümlülerin ziyaretçileri kötü muameleye maruz kaldılar, getirdikleri eşya ve yiyecekler kullanılamaz hale getirildi. Siyasi tutuklu ve hükümlülere uygulanan baskı yöntemlerinden biri de, diğer yıllarda olduğu gibi, açık görüş yasağı oldu. Adli tutuklulara bayram ve yılbaşı gibi özel günlerde tanınan açık görüş hakkı siyasi tutuklu ve hükümlülere tanınmadı.

Sanıkların duruşmalara götürülmesi, yasal bir zorunluluk olmasına karşın jandarmanın takdirine bırakılarak aksatıldı. Ayrıca duruşmalara götürülen kişilere sevkیات sırasında jandarmalar tarafından yapılan işkence ve kötü muamele uygulamaları 1998 yılında da sık sık yaşandı.

Hastaneye sevk edilen mahkumlar, hekimle yalnız bırakılmadılar. Mahkemeye gidiş-gelişlerde de çok sayıda tutuklu ve hükümlü görevliler tarafından dövüldü. Sorgudan yeni çıkmış tutuklular, cezaevine getirildiklerinde -özellikle Olağanüstü Hal Bölgesindeki cezaevlerinde- “itirafçılık” baskısıyla karşı karşıya kaldılar; idare ve jandarma tarafından tekrar sorgulandılar. İtirafçılığı kabul ederek, başkalarının da gözaltına alınmasına/tutuklanmasına neden olanlar, sık sık cezaevlerinden çıkartılarak operasyonlara götürüldüler.

Açlık grevleri, tutukluların sağlık durumlarının bozulmasına ve kalıcı sakatlıklara yol açtı. Özellikle 1996 yılı sonundaki ölüm oruçları sonrasında kalıcı bedensel ve zihinsel sakatlıkları olan tutuklu ve hükümlülerin tedavileri 1998 yılında da engellendi. Hekimler, bazı tutukluların cezaevinde olduğunu farketmediğini belirtirken, bu tutuklular 1998 yılında da tahliye edilmedi. TİHV’nin, sağlık durumu cezaevinde kalmasına elverişli olmayan

tutuklulara ilişkin yaptığı "Acil Eylem Çağruları"na yetkililerin yanıt vermesine rağmen, bu konuda 1998 yılında olumlu bir sonuç alınmadı. Bu tutuklulardan bazılarının tahliyesi 1999 yılında gerçekleşebildi ve tedavilerine başlandı. TİHV'nin, durumları hakkında kaygı duyduğu çok sayıdaki tutuklu ve hükümlüye ilişkin bilgi edinme olanağı olmadı.

1998 yılında açık cezaevlerinden çok sayıda mahkum firar etti. Özellikle mafya mensuplarının bulunduğu cezaevlerinde yolsuzluk, cezaevinde güvenliğin "mafya mensupları tarafından sağlanması" olağan hale geldi.

Basın yayın organlarının cezaevleriyle ilgili gerilim yaratan açıklamaları ve baskıları desteklemeyi amaçlayan propagandaları önceki yıllarda olduğu gibi 1998 yılında da sürdü. Dönemin İçişleri ve Adalet bakanları tarafından sık sık "cezaevlerine devletin hakim olamadığı, cezaevlerinin militanların eğitim kampına dönüştüğü" yönünde açıklamalar yapıldı. Bu yöndeki açıklamalar, cezaevlerinde baskıların artması ve özellikle de hücre tipi cezaevi uygulamaları için kamuoyu desteği sağlamaya yönelik girişimler olarak değerlendirildi.

1998 yılında, cezaevinden tahliye edilen kişilere de baskı yapılabildiği gözlemlendi. Cezaevinden tahliye olan kişilerin evlerine sık sık baskın yapıldı, karakola giderek imza vermeleri istendi; bu kişilere ulaşılamadığı durumlarda ise ailelerine baskı yapıldı.

1998 yılında, siyasi tutuklu ve hükümlülerin kaldığı cezaevlerinde gerilime yol açan uygulamaların başında, tecrit politikalarının en pervasız uygulaması olarak görülen "F-Tipi" ceza ve tutukevlerinin inşa edilmesi geliyordu. Ceza ve tutukevi koşullarındaki koşullardan, özellikle aşırı kalabalıktan yakının tutuklu ve hükümlüler, yeni inşa edilen cezaevlerini ise güvenlikleri bakımından tehdit olarak algıladılar. İnsan hakları savunucuları, tutuklu ve hükümlülerin güvenlik kaygılarını paylaşmalarının yanı sıra, tecrit uygulamalarının onlarda yaratabileceği psikişik sorunlara da dikkat çektiler.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun üyeleri, Nisan ayında Diyarbakır, Batman, Mardin ve Urfa cezaevlerinde incelemelerde bulundular. DSP Milletvekili Sema Pişkinsüt, FP Milletvekili Haşim Haşimi, DTP Milletvekili Ferit Bora ve Hacettepe Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Müdürü Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'den oluşan heyet, incelemelerini tamamladıktan sonra 2 Nisan günü Diyarbakır'da bir basın toplantısı düzenledi. Heyet üyeleri, cezaevlerinde işkencenin yaygın olduğunu belirterek mahkûmların vücutlarında işkence izleri gördüklerini söylediler. Heyet üyeleri cezaevlerine gelen tutuklu ve hükümlülerin çırılçıplak soyularak arandığını belirttiler. Komisyon üyesi Haşim Haşimi, cezaevlerinde işkence görmediğini söyleyen hiç kimseye rastlamadıklarını ve 5 yıldır tutuklu olduğu halde neyle suçlandığını

bilmeyenlerin bulunduğunu anlattı.

Heyetin izlenimlerini açıklamasının ardından, Urfa Merkez Kapalı Cezaevinde bulunan Sefer Saydın adlı adli hükümlünün heyet üyelerinin cezaevinde inceleme yaptıkları sırada bilgi verdiği için hücreye kapatıldığı ileri sürüldü. 6 Nisan günü hücreye konulan Sefer Saydın'ın mide kanseri olduğu ve tedavi için Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından hastaneye sevk edilmiş olduğu bildirildi. Heyet raporu, 1998 yılında yayımlanmadı. Haşim Haşimi raporun yayınlanmasının hükümet tarafından "devletin itibarının zedeleneyeceği" gerekçesiyle engellendiğini açıkladı.

a) Cezaevlerinde ölümler

1998 yılında, en az 28 kişi cezaevlerinde ya da tahliyelerinin ardından, can güvenliklerinin, gerekli sağlık koşullarının sağlanmaması nedeniyle ya da protesto eylemleri sırasında öldü. TİHV, ceza ve tutukevlerindeki ölümlerden dokuzunun tedavinin engellenmesi ya da geciktirilmesine bağlı olduğunu saptadı.

İşkence ve Sağlık Sorunları Sonucunda Ölenler

01) Serpil Yılmaz, Sakarya-05.01.98

Serpil Yılmaz adlı tutuklu, Şişli Etfal Hastanesi Beyin Cerrahi Yoğun Bakım Servisinde 5 Ocak günü sabaha karşı öldü. Daha önce gördüğü işkencenin etkisiyle, 29 Aralık 1997 tarihinde Sakarya Cezaevinde beyin kanaması geçiren Yılmaz'a, hastanede Anevrizma (beyinde baloncuk oluşması) teşhisi konulmuştu. Serpil Yılmaz, 29 Ağustos 1996 tarihinde hastaneye yatacağı sırada gözaltına alınmış ve İstanbul DGM'de "PKK üyesi olduğu" iddiasıyla ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmişti.

02) Crehesi Cyracuz, Bayrampaşa-14.02.98

İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde, Nijerya uyruklu Crehesi Cyracuz (27) adlı tutuklu 14 Şubat gecesi öldü. Uyuşturucu kaçakçılığı iddiasıyla 1997 yılı sonlarında tutuklanan Cyracuz'un bir süredir cezaevi revirinde astım tedavisi gördüğü bildirildi. Cyracuz'un ölümünden cezaevi yönetimini sorumlu tutan tutukluların isyan girişimi sırasında Osman Çavuşoğlu adlı tutuklu yaralandı.

03) Durmuş Kılınç, Karaman Ermenek-26.04.98

Ermenek Özel Tip Cezaevinde bulunan Durmuş Kılınç adlı adli tutuklu 26 Nisan günü öldü. Tutuklular tarafından yapılan açıklamada, cezaevinde hekim bulunmadığı belirtildi. 26 Nisan günü rahatsızlanan Kılınç'ın hastaneye götürüldüğü, ancak tedavi edilmeden geri getirildiği ve aynı gün öldüğü bildirildi.

04) Hakan Altınkaya, Adana Karaisalı-18.06.98

Adana Karaisalı Cezaevinde bulunan Hakan Altınkaya (26) adlı siyasi tutuklu, 18 Haziran günü öldü. Konya Cezaevinden sonra Karaisalı Cezaevine gönderilen

Hakan Altinkaya'nın sabah saatlerinde spor yaparken kalp krizinden öldüğü iddia edildi. Hakan Altinkaya'nın babası Abdülhekim Altinkaya ise, cesette morluklar ve darp izleri gördüğünü, oğlunun kalp krizi geçirerek öldüğü iddiasına inanmadığını söyledi. Hakan Altinkaya'nın DHKP-C adlı örgüte "yardım ve yataklık" ettiği iddiasıyla 1997 yılında tutuklandığı ve Konya Cezaevinde 10 ay hücrede kaldığı bildirildi.

05) Halit Yıldırım, Burdur-21.06.98

Burdur Cezaevinde bulunan Halit Yıldırım adlı tutuklu 21 Haziran günü öldü. Adli bir suç nedeniyle tutuklanan Halit Yıldırım'ın "disiplinsizlik" nedeniyle hücreye konulduğu ve bir süre sonra da intihar ettiği ileri sürüldü. Cezaevi yetkilileri, Halit Yıldırım'ın kendisini hücrede astığını iddia ettiler.

06) Halil Gıce, Adana Kürkçüler-25.06.98

Adana Kürkçüler Cezaevinde Halil Gıce adlı adli tutuklu, geçirdiği mide kanaması nedeniyle 25 Haziran günü öldü. Yakınları, Halil Gıce ile yaklaşık 2 aydır görüşürülmediklerini ve Halil Gıce'nin rahatsızlığı bilindiği halde tedavi edilmediğini öne sürdüler.

07) Abdi Aktaş, Ceyhan-18.09.98

Ceyhan Özel Tip Cezaevinde Abdi Aktaş adlı adli tutuklu 18 Eylül gecesi geçirdiği kalp krizi sonucu öldü. Cezaevinde bulunan siyasi tutuklular tarafından yapılan açıklamada, Abdi Aktaş'ın kalp hastası olmasına rağmen tedavi edilmediği ve hücrede tutulduğu bildirildi.

08) Mirza Çubukçu, Batman-27.11.98

Mirza Çubukçu (61) adlı tutuklu, 27 Kasım günü Batman E Tipi Cezaevinde geçirdiği kalp krizi sonucu öldü. 15 Kasım tarihinden itibaren açlık grevinde olan Mirza Çubukçu, Batman E Tipi Cezaevinden tedavi için Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine sevk edilmiş ve Diyarbakır Cezaevinde 2 ay boyunca tutulduktan sonra tedavi edilmeden geri gönderilmişti.

09) İsmet Direk, Edirne-21.12.98

Edirne İpsala Cezaevinde 21 Aralık günü rahatsızlaşan İsmet Direk adlı tutuklu hastaneye götürülürken yolda öldü. Direk'in ölüm nedeni belirlenemedi.

Protesto Eylemlerinde Ölenler

10) Fikri Baygeldi, Çanakkale-26.03.98

Çanakkale E Tipi Cezaevinde 25 Mart günü üzerine kolonya dökerek kendini yakan Fikri Baygeldi adlı mahkûm 26 Mart akşamı, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Yanık Merkezinde öldü. Fikri Baygeldi'nin, "PKK üyesi olduğu" gerekçesiyle 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm olduğu ve cezanın kesinleştiği bildirildi.

11) Sema Yüce, Çanakkale-17.06.98

Çanakkale Cezaevinde 21 Mart gecesi "Kürt halkının üzerindeki baskıları protesto" amacıyla kendini yakan

Sema Yüce adlı hükümlü, 17 Haziran günü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesinde öldü. Üzerine kolonya dökerek kendini yakan Sema Yüce, önce Çanakkale Devlet Hastanesine ardından da İstanbul Çapa Tıp Fakültesi Acil Cerrahi Bölümüne kaldırılmıştı. Sema Yüce, 1992 yılı Aralık ayında Ağrı'da çıkan bir çatışmada yakalanmış ve 22 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmişti.

12) Halit Oral, Maraş-08.10.98

Maraş E Tipi Cezaevinde PKK davasından 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm olan Halit Oral adlı tutuklu 8 Ekim gecesi cezaevindeki baskıları protesto etmek amacıyla vücuduna sardığı battaniyelere döktüğü kolonya ile kendini yaktı. Hastaneye kaldırılan Halit Oral öldü.

13) Mehmet Gül, Amasya-19.10.98

19 Ekim günü Amasya Cezaevinde kendini yakan Mehmet Gül adlı tutuklu 29 Ekim günü tedavi gördüğü Ankara Numune Hastanesinde öldü.

14) Ali Aydın, Bartın-20.10.98

Bartın Cezaevinde bulunan Ali Aydın (24) adlı tutuklu, 20 Ekim gecesi üzerine kolonya dökerek kendisini yaktı. Ali Aydın hastaneye kaldırılırken yolda öldü.

15) Bülent Bayram, Adıyaman-21.10.98

Adıyaman E Tipi Cezaevinde 21 Ekim gecesi kendisini yakan Bülent Bayram (25) adlı tutuklu öldü. Bülent Bayram'ın kendisini yakma eyleminden sonra Adıyaman Devlet Hastanesine kaldırıldığı, daha sonra Antep Devlet Hastanesine oradan da Adana Balcalı Hastanesine götürüldüğü bildirildi. Yatak olmadığı gerekçesiyle Adana Balcalı Hastanesinden de Adana Devlet Hastanesine gönderilen Bülent Bayram'ın geç müdahale edildiği için öldüğü ileri sürüldü.

16) Selamet Menteş, Mardin Midyat-22.10.98

17) Aynur Artan, Mardin Midyat-23.10.98

22 ve 23 Ekim günleri Midyat (Mardin) Cezaevinde PKK davasından hükümlü bulunan Aynur Artan ve Selamet Menteş adlı tutuklular PKK Lideri Abdullah Öcalan'a yönelik suikast girişimini protesto etmek amacıyla kendilerini yaktılar. Üzerlerine sardıkları battaniyelere döktükleri kolonyayla kendilerine yakan Aynur Artan ve Selamet Menteş hastaneye kaldırılırken öldüler.

18) Mirza Sevimli, Erzurum 27.10.98

27 Ekim günü Erzurum E Tipi Cezaevinde Mirza Sevimli, Kenan Karahasanoğlu ve Hüsnü Çobanoğlu adlı tutuklular PKK Lideri Abdullah Öcalan'a yönelik suikast girişimini protesto etmek amacıyla, kendilerini yaktılar. Tutuklulardan Mirza Sevimli öldü.

19) Mehmet Aydın, Çanakkale-14.11.98

14 Kasım günü Çanakkale E Tipi Cezaevinde Abdullah Öcalan'ın İtalya'da gözaltına alınmasını protesto etmek amacıyla kendini yakan Mehmet Aydın adlı tutuklu tedavi gördüğü hastanede öldü.

20) Kadri İlhan, Siirt-17.11.98

Abdullah Öcalan'a İtalya'nın siyasi sığınma hakkı vermesi için 17 Kasım günü Siirt E Tipi Cezaevinde kendini yakan Kadri İlhan 23 Kasım günü öldü.

*Diğer Ölümler***21) Mehmet İşcan, Bayrampaşa-31.03.98**

Bayrampaşa Cezaevinde Mehmet İşcan adlı adli tutuklu, 31 Mart günü Fatih Bayata adlı tutuklu tarafından silahla öldürüldü. İşcan'ın 28 Ağustos 1996 tarihinde öldürülen yeraltı dünyasının ünlü adlarından, Nurullah Tevfik Ağansoy'un adamı olduğu bildirildi. Fatih Bayata ise Ağansoy'u bir duruşmada avukat kılığına girerek öldürmek istediği için tutuklanmıştı.

22) Ecevit Yıldız, Ankara-29.04.98

29 Nisan günü Ecevit Yıldız adlı tutuklu Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde bir mahkûm tarafından şişlenerek öldürüldü. Koğuştaki öldürülen Yıldız'ın, "yeraltı dünyasının önemli adlarından" Kasım Gençyılmaz'ın adamı olduğu bildirildi. Yıldız'ın öldürülmesi nedeniyle A. A. (17) adlı mahkûmun sorgulandığı öğrenildi.

23) Recep Selefoğlu, Bayrampaşa-07.07.98

İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde Recep Selefoğlu adlı hükümlü, Cafer Güney adlı tutuklu tarafından 7 Temmuz gecesi silahla öldürüldü. Selefoğlu'nun eski polis olduğu ve silah kaçakçılığı yaptığı gerekçesiyle hapis cezasına mahkûm edildiği öğrenildi. Selefoğlu'nun muhbirlik yaptığı iddiasıyla öldürüldüğü bildirildi.

24) Yıldırım Kezer, Isparta Atabey-08.08.98

Isparta'nın Atabey ilçesinde bulunan yarı açık cezaevinden 8 Temmuz gecesi kaçmaya çalıştığı bildirilen Yıldırım Kezer adlı adli mahkûm, askerlerin açtığı ateş sonucu öldü. Yetkililer, havaya uyarı ateşi açılmasına karşın Kezer'in kaçmaya çalıştığını, bunun üzerine nöbetçi asker tarafından vurulduğunu bildirdiler.

25) İlhan Kabak, Bayrampaşa-13.08.98

Bayrampaşa Cezaevinde İlhan Kabak adlı adli tutuklu, 13 Temmuz günü Metin Çekmez adlı hükümlü tarafından silahla öldürüldü. Kabak'ın, "yargılandığı davada polise bilgi verdiği" gerekçesiyle öldürüldüğü bildirildi.

26) Ayhan Yılmaz, Bingöl-31.08.98

27 Aralık 1997 tarihinde Bingöl'ün Genç ilçesinde HADEP örgütlenme çalışmalarını yürüten Hişar Ağaoğlu'nu öldürdüğü gerekçesiyle yargılanan Ayhan Yılmaz, Bingöl Cezaevindeki hücrelerinde ölü bulundu. Cezai ehliyetinin olup olmadığının anlaşılması için Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde 3 ay tedavi altında tutulan Yılmaz 29 Ağustos günü Bingöl B Tipi Cezaevine getirilmişti. Yılmaz, 31 Ağustos günü saat 04.00 sıralarında hücrelerinde asılmış olarak bulundu. Kendisini kemeriyle astığı iddia edilen Ayhan Yılmaz'a

Malatya Adli Tıp Kurumunda otopsi yapıldı.

27) Erhan Akkurt, Zonguldak Beycuma-14.09.98

Zonguldak Beycuma Özel Tıp Kapalı Cezaevinde, 14 Eylül günü belirlenemeyen bir nedenle çıkan olayda Erhan Akkurt isimli bir mahkûm öldü.

28) Mehmet Çakar, Bursa-19.09.98

Bursa Özel Tıp Cezaevinde Mehmet Çakar adlı hükümlü 19 Eylül gecesi aynı davanın sanıkları tarafından "örgüte ihanet ettiği" gerekçesiyle şişlenerek öldürüldü. TİKKO davasından yargılanan Mehmet Çakar, 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm olmuştu.

b) Cezaevlerinde sağlık uygulamaları

Özellikle "devletin şahsiyeti aleyhine işlenen suçlar"dan tutuklu ve hükümlülere yönelik tedaviyi önleme politikası, sistematik bir yaşam hakkı ihlali olarak 1998 yılında da sürdürüldü. 12 Eylül 1980'den sonra yoğun ve sistematik bir nitelik kazanan bu uygulama, hak ve yetkilerin belirsizliğinde kapsıyor.

Tutuklu ve hükümlülerin cezaevi koşullarından, insan haklarına aykırı uygulamalardan, özellikle de saldırı ve işkenceden kaynaklanan sağlık sorunlarına yetkililerin duyarsızlığı 1998 yılında da sürdü. Bu sorunların çözümünde yeterli önlemler alınmadığı gibi tutuklu ve hükümlüler hastane sevklerinde saldırı ve baskılara maruz kaldılar. Cumhurbaşkanı, Anayasanın "sürekli hastalık ya da kocamışlık" durumlarında (Madde 104) tanıdığı af yetkisini kullanarak, bazı adli hükümlülerini affetti. Ayrıca, CMUK 399. madde akıl hastalığı ya da cezanın infazı halinde mahkûmun hayatı için kesin tehlike oluşması halinde infazın ertelenmesini öngörüyor. Aynı konuda tutuklularla ilgili düzenleme olmadığı için, tutuklular geçici bir önlem olduğu halde, mahkemeler, yıllar sonra bile tahliye kararı vermedi; duruşmalara çıkmayacak kadar ağır hastaları bile, tahliye etmedi. Acil müdahale gerektiren sağlık sorunlarında, kişiler gerekli sağlık kuruluşlarına gönderilmedi.

Pek çok cezaevinde ciddi salgın hastalık ve sağlığa uygun olmayan koşulların hüküm sürdüğü yönündeki raporlara rağmen, bu konuda önlem alınmadı. TTB'nin sağlık taraması yapma istemleri reddedildi. Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk'ün başkanlığında 19 Aralık 1997'de toplanan İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, cezaevlerinde düzenli sağlık taraması yapılması, hasta tutukluların tedavilerinin aksatılmadan yürütülmesine dair kararlar aldı. Ancak Adalet Bakanlığı, bu konuda 1998 yılında da herhangi bir girişimde bulunmadı.

Ceyhan Cezaevinde tutuklu bulunan *Remzi Altun*'un işkence nedeniyle konuşma yetisini yitirdiği ve Adana Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Psikiyatri Servisine kaldırıldığı bildirildi. Avukatı Filiz Feyman Aksoy,

Remzi Altun'un gözaltında yoğun işkence gördüğünü, cezaevinde de tedavisinin bilinçli olarak engellendiğini söyledi. 24 Şubat günü Adana DGM'de yapılan duruşmada müvekkilinin konuşmadığı için sorulara başını sallayarak "evet" ya da "hayır" yanıtı verdiğini anlatan Filiz Feyman Aksoy, Remzi Altun'un "doğuştan sağır-dilsiz olmadığı, işkence sonucu rahatsızlandığı" uyarılarının da mahkeme tarafından dikkate alınmadığını söyledi.

Örneğin bir çatışmada yaralı olarak yakalanan ve işkence sonucu bacakları felç olan *Mürşit Aslan*'ın Antep Özel Tipi Cezaevinde tedavi edilmediği bildirildi. Mürşit Aslan'ın ağabeyi Mehdi Aslan 26 Eylül günü yaptığı açıklamada, kardeşinin Diyarbakır Cezaevinden Ceyhan Cezaevine, son olarak da Antep Özel Tip Cezaevine sürgün edildiğini belirterek, "Tedavisi yapılmadan cezaevine konulan kardeşimin, baldır ve kalça kısmı hareket-sizlikten çürümüş durumda. Artık tekerlekli sandalyede bile oturamıyor. İhtiyaçlarını bile tek başına karşılayamıyor" dedi.

Ordu Cezaevinde bulunan *Hasan Ürün* adlı siyasi hükümlünün yakalandığı kemik erimesi hastalığına karşı tedavi edilmediği bildirildi. 1996 yılı Ekim ayında Hakkâri'de çıkan bir çatışmada yaralı olarak yakalandıktan sonra 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilen Hasan Ürün, Hakkâri, Van, Diyarbakır ve Ordu cezaevlerinden sonra Aydın Cezaevine gönderilmişti. Hasan Ürün'ün ağabeyi Muhyettin Ürün, "Tedavisi için Adalet Bakanlığı ve Ordu Savcılığına başvurduk. Ordu Devlet Hastanesine götürülmüş ancak durumu ciddi olduğu için Samsun'a sevk edilmiş. Hasan, hastaneye gidış gelişlerde jandarmanın saldırısına uğradığı için tedaviyi reddetti ve böylece hastalık yaşamını tehdit eder hale geldi" dedi. Muhyettin Ürün, hastalık nedeniyle boyu 7 santimetre kısalan Hasan Ürün'ün gözaltında gördüğü işkence nedeniyle psikolojik sorunlar yaşadığını da vurguladı.

Tutuklu ve hükümlüler elleri kelepçeli muayene edilmeyi ve güvenlikten sorumlu jandarmaların muayene odasında bulunması nedeniyle tedavi edilmeyi reddetti ve saldırılara maruz kaldı. Jandarma erlerinin, muayene ya da gerekiyorsa yatakta tedavi sırasında kelepçeleri çıkarmadığı; muayene sırasında dışarı çıkmalarını isteyen kişileri dövdüğü; yatakta tedavi söz konusu olduğunda, kişileri yataklarına zincirlediği pek çok durum rapor edildi.

Ankara Merkez Kapalı Cezaevinden tedavi için 24 Şubat günü Numune Hastanesine götürülen *Veysel Kurt* (16) adlı tutuklunun, kelepçeleri çıkarılmadan muayene edilmeyi kabul etmemesi üzerine, Hatice Mahmut adlı protez teknisyeni tarafından azarlanarak cezaevine geri gönderildiği öğrenildi. Tutuklular tarafından yapılan açıklamada, muayenenin gerçekleşmemesi üzerine Hatice Mahmut'un yazdığı raporda, "Kelepçeli olarak muayene edilmeyi kabul etmediğinden protez yapılmadı" dendiği

ve rapora "lütfen bir daha hastayı yollamayın" notu eklediği bildirildi. Veysel Kurt'un 1997 yılı kış aylarında Bingöl'de bir çatışmada gözünden yaralandığı öğrenildi. Uşak E Tipi Cezaevinde bulunan *Sultan Öner* isimli tutuklunun, 7 Ağustos günü tedavi için götürüldüğü Uşak Devlet Hastanesinde kelepçeli muayene olmayı reddettiği için jandarmalar tarafından dövüldüğü ve baş, omuz ve kollarından yaralandığı bildirildi.

Antep'in Araban ilçesindeki cezaevinde bulunan kalp hastası Çetin Güneş isimli tutuklunun, Antep Tıp Fakültesinden "tedavisinin mümkün olmadığı ve Ankara'ya sevkini yapılması" yönünde rapor verilmesine rağmen Ankara'ya gönderilmediği bildirildi. Çetin Güneş, Alternatif dergisine yazdığı bir yazıdan dolayı İstanbul DGM tarafından "bölücülük propagandası" (TMY 8) yaptığı gerekçesiyle 1 yıl 4 ay hapis cezasına mahkûm olmuş ve 5 Temmuz günü gözaltına alınarak, Araban Cezaevine konulmuştu.

Muş Cezaevinde bulunan *Fatma Sido* adlı kadın tutuklunun ayağına ameliyatla takılan platin telin çıkarılması gerektiği halde tedavi edilmediği bildirildi. Fatma Sido'nun 14 Eylül günü muayene sırasında kelepçelerin çözülmemesi ve askerlerin bulunması nedeniyle tedavi olmadan cezaevine geri getirildiği belirtildi.

Ümraniye Cezaevinde kanında pıhtılaşma olduğu için beynine kan gitmeyen ve kısmi felç geçiren *Ahmet Polat* (50) adlı tutuklunun tedavi edilmediği bildirildi. Haydarpaşa Numune Hastanesine sevk edilen Nevşehir Cezaevinde bulunan *Mualla Gürbüz* adlı kadın tutuklunun Nevşehir Devlet Hastanesinde askerlerin muayene odasında bulunmasına ve kelepçelerin çıkarılmamasına itiraz ettiği için dövüldüğü, ağzından ve burnundan yaralandığı öğrenildi. Daha sonra tekrar cezaevine gönderilen Gürbüz'ün sağlık durumunun kötü olduğu vurgulandı.

TTB, tutuklu ve hükümlülere hastanede tedavi sırasında kelepçe takılmaması için 12 Temmuz günü Adalet, İçişleri ve Sağlık bakanlıklarına başvurdu. TTB Merkez Konseyi Başkanı Dr. Füsün Sayek, yaptığı açıklamada, hasta tutuklu ve hükümlülerin tedavisinde yaşanan "onur kırıcı ve tedaviyi geciktirici" uygulamalara son verilmesi gerektiğini söyledi. Türkiye'de mahkûmların tedavisinde ciddi sorunlarla karşılaşıldığını belirten Sayek, cezaevinde ve mahkûm koşulu bulunan hastanelerde görev yapan doktorların zor durumda kaldığını dile getirdi. Türkiye'de hasta mahkûmların tedavi görebileceği hastane sayısının sınırlı olduğunu, buralarda kaçışı önlemek gerekçesiyle hastalara kelepçe takıldığını, ayaklarından ya da kollarından yatağa bağlı tutulduğunu hatırlatan Sayek, ayrıca tuvalet ihtiyacının da jandarma gözetiminde yapılabildiğini hatırlattı. Hastalara, tedavi sırasında kelepçe takılmaması, yatağa bağlanmaması gerektiğini vurgulayan Sayek, "Hastaların tedavi boyunca yatağa bağlı

tutulması, kabul edilemez bir durumdur. Bu uygulama, hem onur kırıcı ve tedaviyi geciktirici hem de uluslararası kriterlere aykırıdır. Hastanın psikolojik durumunu da olumsuz etkiliyor” dedi.

Mevcut uygulamanın değiştirilmesi ya da iyileştirilmesi için İçişleri, Adalet ve Sağlık bakanlıklarının işbirliği yapması gerektiğine işaret eden Sayek, kendilerine gelen şikâyetler üzerine bakanlığa da başvuruda bulduklarını bildirdi. Sorunu kronik bir yara olarak tanımlayan Sayek, şöyle konuştu: “Ne yazık ki, tüm başvurularımıza rağmen bu konuda bir iyileşme olmuyor. Sonuç alamıyoruz. Bu alanda denetleyici mekanizma yok. Şikâyetlerimiz sonuçsuz kalıyor. Hastalara kelepçe takılmaması ya da yatağa bağlı tutulmaması, mahkûmların lehine bir durum olarak değerlendiriliyor. Oysa, bu konuda devletin alabileceği başka tedbirler var. Yurtdışındaki örnekler bunun olabirliğini gösteriyor.” Adana ve çevresindeki deprem sonrasında, Adana Cezaevinde kalan tutuklu ve hükümlülerin nakil isteklerini hatırlatan Sayek, “Mahkûmlar deprem sonrasında çok tedirgin oldu. Başka bir cezaevine nakledildiler. Nakil sırasında ilk istenen 480 kelepçe oldu. Deprem yarattığı olumsuz durum bir yana, kelepçeyle nakledilmeleri daha da acı” diye konuştu.

Cezaevlerinde bulunan hasta tutuklu ve hükümlülerin sağlık problemleri üzerine TBMM’ye yazılı soru önergesi veren CHP İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş’ı yanıtlayan dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, 23 Aralık 1997 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında 25.149 tutuklu ve hükümlünün tedavi gördüğünü açıkladı. Sungurlu, Anayasanın verdiği yetkiye dayanarak Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in 1 Ocak 1996-31 Aralık 1997 tarihleri arasında sağlık nedeniyle af talebinde bulunanlardan 35 hükümlüyü affettiğini, 85 hükümlünün taleplerinin ise Adli Tıp Kurumunun verdiği rapor nedeniyle reddedildiğini söyledi.

Adalet Bakanı Sungurlu, sağlık nedeniyle af için başvuran 42 hükümlüye ilişkin işlemlerin sürdüğünü belirterek, “Sağlığı cezaevinde yatmaya elverişli olmayan hükümlüler arasında geçmişte ölüm oruçları sonucu sağlığını yitiren kaç kişinin bulunduğu” yolunda istatistiki bilgi bulunmadığını ileri sürdü.

Hasta Tutuklu ve Hükümlüler

1998 yılında TİHV, 1996 yılı Mayıs-Temmuz ayı içinde cezaevlerinde gerçekleştirilen ve 69 gün süren ölüm oruçlarına katılan ve sağlık durumları cezaevlerinde kalmalarına elverişli olmayan tutuklu ve hükümlülerin durumlarını araştırdı. Araştırma sonucunda 8 tutuklu ve hükümlü hakkında acil eylem çağrısı yapıldı. Ayrıca TİHV’ye yapılan başvurular doğrultusunda Reşit Kayran ve Leyla Büyükdag Bütüner adlı mahkûmların da cezaevinden çıkartılarak, tıbbî müdahale olanakları olan bir

hastanede tedavisinin sağlanması talep edildi. Bu başvuruların bir kısmına 1999 içinde yanıt verildi ve Cafer Gürbüz, Çiğdem Kazan, Delil İldan, Ali Ekber Akkaya, Mehmet Ali Çelebi, İbrahim Doğan, Yıldız Uygun ve Muharrem Gündüz adlı mahkûmlar tahliye edildi.

01) Reşit Kayran

Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde tutuklu bulunan Reşit Kayran bağırsak kanserine yakalandığı halde 1998 yılında serbest bırakılmadı. 1994 yılından bu yana iki kez ameliyat edilen ve bağırsaklarının büyük bir bölümü alınan Reşit Kayran, ameliyat sırasında Hepatit C hastalığına yakalanmıştı. Kayran’ın durumu cezaevi koşullarının da olumsuzluğu nedeniyle ağırlaştı. Her iki hastalık için gereken ilaç tedavisi birtakım nörolojik etkilerle birlikte böbrek rahatsızlığına yol açtı.

TTB Merkez Konseyi 14 Ocak 1997 tarihli raporunda Kayran’ın kemoterapiye ihtiyacı olduğunu, bu tedavinin cezaevi koşullarında mümkün olmadığını ve CMUK’un 399. maddesi uyarınca derhal tedavi altına alınması gerektiğini belirtmiş, ayrıca tedaviye erken başlanmazsa, hastalığın daha da ilerleyeceğini açıklamıştı.

Ankara Onkoloji Hastanesinin Mayıs 1997’de verdiği raporda ise, Hepatit C hastalığının siroza yol açabileceği ve bu nedenle Kayran’ın, derhal tahliye edilerek tedavi altına alınması gerektiği belirtilmişti. Raporda hapis cezasının bir yıl süreyle ertelenmesi de istenmişti. Ancak Numune Hastanesince daha sonra verilen raporda, Kayran’ın, bakımı için koşulların elverdiği bir cezaevinde kalmasında sakınca olmadığını ileri sürüldü.

Reşit Kayran Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e de başvurarak serbest bırakılmasını istedi. Kayran’ın bu başvurusu yanıtız kaldı.

02) Ergün Bütüner

Ergün Bütüner 1996 yılı Mayıs-Temmuz ayı içinde cezaevlerinde gerçekleştirilen ve 69 gün süren ölüm oruçlarına katılmıştı. Cezaevinde kalmasının yaşamsal tehlike getireceği belirtildiği halde, Ergün Bütüner halen tahliye edilmedi. Ergün Bütüner, Eylül-Ekim 1996 tarihlerinde Bayrampaşa Devlet Hastanesinde muayene edildi ve uzun süreli açlık grevine bağlı Wernicke-Korsakoff Hastalığı tanısı konuldu.

Ergün Bütüner’in bu hastalığına bağlı belirtilerin artması üzerine rapor için Bakırköy Sinir ve Ruh Hastalıkları Hastanesine savcılık tarafından sevk edildi. Bu hastanede psikotik belirtileri ağırlaşan Ergün Bütüner, tedavi edildi. Ancak Bütüner’in Wernicke-Korsakoff hastalığı devam etti. Bakırköy Sinir ve Ruh Hastalıkları Hastanesi Baştabipliği tarafından 16 Mart günü verilen Adli Sağlık Kurulu Raporunda “Nutrisyonel Wernicke ensefalopatisi ve buna bağlı demans tanısına varıldı. Bu durumun geri dönüşümsüz olduğunu, fiziksel sekellerinin yanı sıra zihinsel kayıpları nedeniyle cezadan beklenen gayeyi

müdrük bulunmadığı, ayrıca cezaevi koşullarının kişiye hayati tehlikeye yol açacak komplikasyonlara neden olduğundan infazının ertelenmesinin uygun olduğunu bildirir sağlık kurulu raporu oy birliği ile verildi" denildi. Raporda, Bütüner için beslenme bozukluğuna bağlı Wernicke beyin hasarı ve ilerleyici hafıza kaybı tanısı konuldu. Fiziksel fonksiyon kaybı yaratan durumların yanı sıra zihinsel kayıpları nedeniyle cezaevinde kalmasının yaşamsal tehlikeye yol açabileceği belirtildi. Bu rapordan sonra savcılık kanalıyla Adli Tıp Kurumuna sevk edilen Bütüner'de psikotik belirtiler tekrar artmaya başladı ve Wernicke-Korsakoff hastalığı bulgularında da belirginleşme görüldü.

Bütüner, İstanbul Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilim Dalı Başkanlığı tarafından tekrar muayene edildi. 1 Haziran günü İstanbul Tıp Fakültesi Nöroloji Ana Bilim Dalı Başkanlığı tarafından verilen raporda, Bütüner'in çizdiği tablonun katıldığı açlık grevine bağlı olarak ortaya çıkan Wernicke-Korsakoff hastalığının yetersiz düzelmiş ağır sekeli olduğu kanısında bulunduğu belirtildi. Bütüner'in ilk muayenesinin yapıldığı tarihten itibaren aradan geçen süre gözönüne alındığında bu tablonun artık yaşam boyu kalıcı olacağı vurgulandı. Bütüner "örgüt üyesi olduğu" (TCY 168/2) gerekçesiyle DGM tarafından 1995 yılında 15 yıl ağır hapis cezasına mahkûm edilmişti.

03) Mehmet Ali Çelebi

Mehmet Ali Çelebi, açlık grevini takiben 28 Temmuz 1996 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Dahiliye Kliniğine kaldırıldığında kendisi ile iletişim kurma olanağı yoktu. Daha sonra 1 Ağustos 1996 tarihinde Nöroloji Ana Bilim Dalına sevk edilen Çelebi'ye, yapılan muayene sonucunda Wernicke-Korsakoff hastalığı tanısı konuldu. Buradan verilen raporda beslenme yetersizliğine bağlı gelişen sağlık sorunlarının tedavi ile belirgin bir şekilde düzeldiği; ancak ağır Wernicke-Korsakoff hastalığı bulguları ile "göz kürelerinin istemsiz salınım hareketi (nistagmus), dengesizlik (gövde ve ekstremite ataksisi), unutkanlık (amnestik durum) ve sosyal davranışlarını denetleme zorluğu" nedeniyle Çelebi'nin günlük yaşantısını bağımsız sürdüremeyecek duruma geldiği belirtildi. 20 Ağustos 1996 tarihinde günlük yaşantısını sürdürmekte güçlük çeker halde hastaneden çıkarılan Çelebi, daha sonra cezaevinde aylık kontrollerle izlendi.

Hastaneden çıkarılışını takip eden ay içinde Korsakoff-Sendromu çerçevesindeki psişik durumun, psikotik içerikli ağır depresyona dönüştüğü ve 1997 yılı içerisinde de yerini giderek bir şizofreniform paranoid psikoza bıraktığı belirtildi. Son olarak da Aralık 1997 yılında muayene edilen Çelebi'nin uyanıklık ritminin tamamen bozulduğu, her an öldürüleceği korkusuyla yaşadığı ifade edildi. Raporda, Çelebi'nin ağır sakatlığında düzelme

beklenmediği ve yaşamını ancak yardımla sürdürebileceği, öncelikle ve acilen yoğun psikiyatrik gözetim ve tedaviye ihtiyacı olduğu vurgulandı. 1993 yılından beri tutuklu bulunan Çelebi, 1999 yılında tahliye edildi.

04) Çiğdem Kazan

1996 yılında yapılan ölüm orucuna katılan Çiğdem Kazan, 11 Eylül 1996 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Nöroloji Ana Bilim Dalı polikliniğinde muayene edildi. Daha sonraki dönemde ise tedavisinin yapıldığı Bayrampaşa Devlet Hastanesinde bir nöroloji uzmanı tarafından izlendi ve Wernicke-Korsakoff tanısı konuldu. Kazan'a 17 Aralık 1997 tarihinde verilen raporda ağır Wernicke-Korsakoff hastalığı bulguları ile "göz kürelerinin istemsiz salınım hareketi (nistagmus), dengesizlik (gövde ve ekstremite ataksisi), unutkanlık (amnestik durum) ve unutkanlık (amnezi)" nedeniyle günlük yaşantısını sürdürebilmek için başkalarına bağımlı olduğu gerekçesiyle Bayrampaşa Devlet Hastanesinde tedavisinin devamı planlanarak taburcu edildi.

Kazan, Bayrampaşa Devlet Hastanesinde kaldığı dönemde dengesizliği nedeniyle ayağa kalkamaz hale geldi. Kazan birinci yılın sonunda yapılan nöropsikolojik değerlendirmeye göre, hafif düzeyde bellek kaybının yanı sıra, günlük yaşamındaki yeni yaşantı parçalarını belleğine kaydetmede güçlükler yaşar hale geldi. Burada hazırlanan raporda Kazan'ın izlendiği 16 ay boyunca ortaya çıkan bulguların kalıcı olduğu ifade edildi. Raporda ayrıca Kazan'ın hastalığında düzelme beklenmediği ve yaşam adaptasyonunun sağlanması için yoğun bilişsel ve fiziksel terapiye ihtiyacı olduğu vurgulandı. Kazan 1999 yılında tahliye edildi.

05) Cafer Gürbüz

Cafer Gürbüz, açlık grevini takiben İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Dahiliye Kliniğine kaldırılmıştı. Daha sonra Nöroloji Ana Bilim Dalına sevk edilen Gürbüz'ün muayenesi sonucunda Wernicke-Korsakoff hastalığı tanısı konuldu. Raporda bunun yanında ağır Wernicke-Korsakoff hastalığı bulguları ile "bakış kısıtlılığı (oftalmoparezi), göz kürelerinin istemsiz salınım hareketi (nistagmus), dengesizlik (gövde ve ekstremite ataksisi), unutkanlık (amnestik durum) ve paranoid hezeyanları" nedeniyle günlük yaşantısını sürdürebilmek için başkalarına bağımlı olduğu belirlendi; Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Psikiyatri Servisinde tedavisinin devamı planlanarak taburcu edildi. Burada hazırlanan raporda, Gürbüz'ün izlendiği 16 ay boyunca ortaya çıkan bulguların kalıcı olduğu ifade edildi. 18 Haziran günü tekrar İstanbul Tıp Fakültesi Nöroloji Ana Bilim Dalına sevk edilen Gürbüz'e, hastalığında düzelme beklenmediği ve yaşam adaptasyonunun sağlanması için yoğun bilişsel ve fiziksel terapiden yararlanması gerek-

tiğine ilişkin rapor verildi.

“Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği örgütüne üye olduğu” (TCY 168) iddiasıyla 9 Ocak 1996 tarihinde tutuklanan Gürbüz, 1999 yılında tahliye edildi. Örgüt üyeliği suçlamasıyla 12 yıl 6 ay hapis istemi ile yargılanan Gürbüz, zihinsel yetilerini kullanmadığı için duruşmaları takip etme yeteneğini de yitirmişti.

06) Ali Ekber Akkaya

Ali Ekber Akkaya, açlık grevini takiben 28 Temmuz 1996 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Dahiliye Kliniğine kaldırıldı. Daha sonra 1 Ağustos 1996 tarihinde Nöroloji Ana Bilim Dalı Bölümüne sevk edilen Akkaya’ya yapılan muayene sonucunda Wernicke-Korsakoff hastalığı tanısı konuldu. Buradan verilen raporda beslenme yetersizliğine bağlı gelişen sağlık sorunlarının tedavi ile belirgin bir şekilde düzeldiği, ancak ağır Wernicke-Korsakoff hastalığı bulguları ile “oftalmoparezi (bakış kısıtlılığı), nistagmus (göz kürelerinin istemsiz salınım hareketi), gövde ve ekstremitte ataksisi (dengesizlik), amnestik durum (unutkanlık) ve apati” sorunlarının Akkaya’nın günlük yaşantısını bağımsız sürdüremeyecek düzeye çıktığı vurgulandı.

20 Ağustos 1996 tarihinde hastaneden çıkarılan Akkaya, daha sonra cezaevinde aylık kontrollerle izlendi ve 1997 yılı Nisan ayında yapılan muayenede rahatsızlıklarının ilerlediği görüldü. Raporda Akkaya’nın izlendiği 16 ay boyunca ortaya çıkan bulguların kalıcı olduğu ifade edildi. Bayrampaşa Cezaevi hekimi tarafından 10 Aralık 1997 tarihinde yapılan muayenesinde ise, “işitme azlığı, amnestik durum, apati hali, ayakta durma güçlüğü mevcut olduğu, bu bulgularla kişinin ihtiyaçlarını ancak refakatçi eşliğinde gidebileceğine” dair rapor verildi.

Akkaya’nın bu hastalığına bağlı bulguların artması üzerine sevk edildiği Adli Tıp Kurumu Başkanlığı tarafından 9 Ocak günü yapılan muayenesi sonucunda da, Wernicke Korsakoff tanısı belirtildi. Kurum tarafından 6 Şubat 1997 tarihinde verilen raporda da, Akkaya’nın suç işlediği iddia edilen tarihlerde bu hastalığa yakalanmadığı, bu nedenle de cezasının infazının ertelenmesinin gerekmediği ifade edildi. Yaklaşık 6 yıldır cezaevinde bulunan Akkaya, 1999 yılında tahliye edildi.

07) Leyla Büyükdağ Bütüner

Leyla Büyükdağ Bütüner’in 06 Nisan 1995 tarihinde Haseki Hastanesinde yapılan muayenesinde gözlerinde “Myopik Retina Dejenerasyonu” olduğu teşhisi konularak rapor düzenlendi. 13 Şubat günü tedavi için gittiği Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Göz Kliniğinde, gözlerini her an kaybedebileceği ve sürekli doktor kontrolü altında bulundurulması gerektiği yönünde rapor verildi. Burada yapılan muayenesinde, doktoru Bütüner’e, gözlerini kay-

betmesi halinde 2-3 saat içerisinde müdahale edildiği takdirde kurtulabileceği uyarısında bulundu.

Bütüner’in durumunu bildirir sağlık dosyası, 6 Temmuz günü Adli Tıp Kurumuna gönderildi, ancak Adli Tıp Kurumu tarafından muayene edilmek üzere Bütüner’in sevki yapılmadı.

Bütüner’in, görüş mesafesinin daralması ve gözlerinde kanama olduğuna dair belirtilerin (mide bulantısı, baş dönmesi, bulanık görmenin artması vb.) ortaya çıkması üzerine 21 Temmuz günü Cerrahpaşa Tıp Fakültesine acil sevki yapıldı. Muayene sonucunda, kanama ya da yeni bir yırtılma olmadığı, ancak retina tabakasının çok fazla gerildiği ve görme merkezindeki “göz suyunun” iyice bozulması sonucunda, görme mesafesinin eskiye oranla azaldığı ve bulanık görmenin arttığı şeklinde bir açıklama yapıldı. Muayenede, ek olarak daha iyi görebildiği sol gözünün görme oranının yüzde 5 daha düşerek, yüzde 3’e yaklaşmış olduğu belirtildi.

Bütüner’in cezasının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumuna yaptığı başvuru reddedildi. Heyet tarafından verilen raporda, “Büyükdağ’daki hastalığın cezasının infazı halinde kati tehlike oluşturmadığı için infaz tehirini gerektirmediği” ileri sürüldü. Heyete, 13 Temmuz 1995 tarihinde Beyoğlu Adli Tıp Kurumunda görevli olduğu sırada gözaltında işkence gören 7 kişi hakkında sağlam raporu verdiği için TTB Yüksek Onur Kurulu tarafından 6 ay meslekten men cezası alan Dr. Nur Birgen başkanlık ediyordu. Raporu veren heyette bir göz hastalıkları uzmanı bulunmadığı da ortaya çıktı.

Bütüner, 1987-1990 yılları arasında İzmir’de gözaltına alınmış ve muhtemelen gördüğü işkenceye bağlı olarak, gözlerinde “Myopik Retina Dejenerasyonu” olduğu saptanmıştı. Bütüner, gözlerini tedavi ettirmek amacıyla 22 Haziran 1993 tarihinde yurtdışına çıkmak isterken tekrar gözaltına alındı; Edirne ve İstanbul-Gayrettepe “Terörle Mücadele Şubesi”nde işkence gören Bütüner, “örgüt üyesi olduğu” (TCY 168) gerekçesiyle 12 yıl 6 ay ağır hapis cezasına mahkûm oldu.

Ayrıca, 1998 yılı içinde PKK lideri Abdullah Öcalan’a yönelik olarak 9 Ekim günü düzenleneceği açıklanan suikast girişimi ve Öcalan’ın Suriye’den ayrılarak İtalya’ya geçtiği süre içinde cezaevlerinde ve dışarda kendini yakarak olayları protesto edenlerden sağ kalanların tedavilerinin de aksatıldığı görüldü. Bu süre içinde cezaevlerinde 39 tutuklu ve hükümlü kendini yakmıştı. Bu kişilerden 9’u öldü. Birçoğu da tedavilerinin yapılması sonucunda sakat kaldı.

1998 yılı Ekim ayı içinde kendini yakan tutuklulardan Murat Kaya tedavisi yapılmadan Bartın Cezaevine gönderildi. Cezaevindeki tutuklular tarafından yapılan açıklama-

mada, Murat Kaya'nın her iki kolunda ve kafasında yanıklar olmasına karşın taburcu edildiği vurgulandı. Açıklamada, Kaya'ya Dr. Abdullah Çingir tarafından taburcu raporu verildiği ve raporun Ankara Ulucanlar Cezaevi Hekimi Dr. Murat Topaloğlu tarafından kabul edildiği kaydedildi. Bu raporlar üzerine Kaya'nın yeniden Bartın Cezaevine sevkedildiği belirtilen açıklamada, "Kaya'nın halen tedavi olmaya ihtiyacı olduğu kesindir. Arkadaşımız sevkler sırasında da iyice hırpalanmış elleri ve kolları zincirlenmiştir" denildi. Yaklaşık üç ay kadar Ankara Numune Hastanesinde kalan ve tedavi edilmeyen Murat Kaya Bartın'a gönderildikten sonra, Ankara Numune Hastanesinde maruz kaldığı baskılar nedeniyle Ocak ayında suç duyurusunda bulundu. Kaya, dilekçesinde, "ilgisizlik ve psikolojik saldırıların yanında, fiili uygulamalara varan baskılar" yaşadığını anlattı. Kaya, Numune Hastanesinde 10 gün boyunca hiçbir doktor ya da sağlıkçının odasına bile girmediğini, yaralarını bir hasta tutuklunun sardığını belirterek, "Haftalarca yalnız başıma bırakılmam sonucu, değiştirilmeyen sargı bezlerimin altındaki yanık yaralarım irin bağlamış, yatağımdan kalkamadığım için bu irinler, yanık sonucu erimiş olan burnuma, kulağıma, ağzıma ve gözümüne akmıştır" dedi. Yaralarına karşın Numune Hastanesi 4. Cerrahi Kliniğinde görevli doktor Abdullah Çingir tarafından Ankara Merkez Kapalı Cezaevine sevkedildiğini ifade eden Kaya, buradan da Bartın Özel Tip Cezaevine geri gönderildiğini kaydetti. Avukat Şafak Yıldız, Kaya'nın 18 Şubat günü Bartın Cezaevinden İstanbul Haydarpaşa Numune Hastanesine sevkedildiğini, ancak "tutuklu koğuştaki bulunmadığı" gerekçesiyle Bayrampaşa Cezaevi Hastanesine gönderildiğini, buradan da "boş yatak yok" gerekçesiyle Bartın'a gönderildiğini belirtti. Avukat Şafak Yıldız, Murat Kaya'nın hayati tehlikesinin sürdüğünü, deri çekilmesi nedeniyle gözlerinin kapanacağını ve kör olma ihtimalinin yüksek olduğunu bildirdi. Avukat Yıldız, "Ölüme terkedilen müvekkilimin tedavisinin sağlanması ve CMUK 399. maddesi uyarınca tahliye edilmesi gerekmektedir" dedi.

23 Ekim gecesi Antep Özel Tip Cezaevinde PKK Lideri Abdullah Öcalan'a yönelik suikast girişimini protesto etmek amacıyla kendini yakan *Cennet Güneş* adlı tutuklu ise daha sonra götürüldüğü Adana Kürkçüler Cezaevinde işkence gördüğünü açıkladı. İHD İstanbul Şubesi Başkanı Avukat Eren Keskin 2 Aralık 1999 tarihinde yaptığı açıklamada, Cennet Güneş'in çırılçıplak bekletildiğini ve hortumla dövüldüğü konusunda bilgileri aldıklarını belirterek, bunun üzerine Adana'da incelemelerde bulduklarını söyledi. Cennet Güneş'in kendisini yakmasının üzerinden yaklaşık bir buçuk ay geçtikten sonra ancak 30 Kasım günü Adana Numune Hastanesinde ameliyat

edildiğini anlatan Eren Keskin, Cennet Güneş'in ameliyattan sonra steril ortamda tutulması gerekirken, mahkûm koğuşuna gönderildiğine dikkat çekti.

c) Genel koşullar ve baskılar

Cezaevlerindeki baskılar, insanlıkdışı uygulamalar ve Adalet Bakanlığının tutuklu ve hükümlülere karşı tutumunun sonucu olarak yaratılan kötü koşullar, 1998 yılında da değişmedi. Adli tutuklu ve hükümlüler ile çocukların kaldığı cezaevi ve koğuşlardaki koşulların çok daha kötü olduğu, bu tutuklu ve hükümlülerin daha yoğun insanlıkdışı muamele gördüğü bilinmekle birlikte, siyasi tutuklu ve hükümlülerle ilgili daha çok bilgi edinilebildi. Dolayısıyla bu bölümde daha çok siyasi tutuklu ve hükümlülerin koşulları üzerinde duruldu.

Özellikle PKK davalarında yargılanan tutukluların bulunduğu cezaevlerinde sıkça yaşanan bir sorun da itirafçılık baskısı oldu. Olağanüstü Hal Bölgesindeki cezaevlerinde itirafçılık dayatması, tutuklu ve hükümlülerin, itirafçıların ya da kendilerine karşı kısırlatılan adli tutukluların koğuşlarına konulması gibi baskılarla ilgili şikayetler ve protestolar sürekli gündeme geldi. Cezaevlerinde itirafçılık dayatmaları ve itirafçılığı kabul etmeyen tutukluların itirafçıların toplu olarak bulunduğu cezaevlerine zorla sevk edilmek istenmesi, 1998 yılında birçok tutuklunun uzun süreli açlık grevi yapmasına neden oldu.

Midyat (Mardin) Cezaevi

Midyat Özel Tip Cezaevinde tutuklular, baskıları protesto için 2 Ocak günü açlık grevine başladılar. Tutukluların yaptığı açıklamada, koğuşlararası ilişkilerin kesildiği, ziyaretçilerin tehdit edildiği, cezaevine yeni gelen mahkûmların çırılçıplak soyularak dövüldüğü, itirafçıların özellikle kadın tutukluların koğuşunu taşıdığı, hasta tutukluların tedavisinin engellendiği belirtildi. Açlık grevindekilerden 10 kişi eylemi 7 Şubat günü süresiz/dönüşümsüz açlık grevine çevirdi. Bu arada Trabzon Cezaevindeki mahkûmlar Midyat cezaevindeki tutuklularını desteklemek amacıyla 12 Şubat günü açlık grevine başladılar. Eyleme katılan tutuklulardan Nebi Yavuz, Agit Yıldırım, Ömer Evsen, Herdem Kızılkaya, Gülazer Akın ve Besiye Özer'in sağlık durumlarının ağırlaştığı bildirildi. İHD Mardin Şube Başkanı Cemil Aydoğan, Demokrasi Platformu Sözcüsü Nezir Gülcan, KESK Mardin Şubeler Platformu Sözcüsü Ali Altınkaynak ve İHD Mardin Şube yöneticilerinden Alsan Başboğa'dan oluşan heyet, 3 Mart günü Midyat Cumhuriyet Başsavcısı İsmail Yalçın, cezaevi yöneticileri ve tutuklularla görüştü. Cemil Aydoğan daha sonra yaptığı açıklamada, İsmail Yalçın ve cezaevi yöneticilerinin tutukluların isteklerini kabul etmeye yanaşmadığını belirtti.

Bu arada tutuklulara destek amacıyla tutuklu yakınları da,

EMEP Diyarbakır İl Binasında açlık grevine başladı. EMEP Diyarbakır İl Binasına 9 Mart gecesi polis ve özel tim elemanları tarafından baskın yapıldı. Polisler İl Başkanı Şükrü Abay'ı işyerinden gözaltına alarak il binasının kapısını açtırdı. Tutuklu yakınları Besna Kızılkaya, Şaide Yıldırım, Keziban Öner, Hanım Karakuş ve Zozan Ayaz ile EMEP üyesi Mehmet Budak gözaltına alındı. Abay, 10 Mart günü serbest bırakıldı.

Öte yandan açlık grevinin sona erdirilmesi için Tutuklu ve Hükümlü Yakınları Dayanışma Derneğinin (THYD-DER) Midyat Cezaevini ziyaret talebi, Adalet Bakanlığı tarafından kabul edildi. Açlık grevi, heyet ile cezaevi idaresi arasında yapılan görüşmeler sonucunda 14 Mart günü sona erdi. Açlık grevinin sona ermesinin ardından bir açıklama yapan heyet üyeleri, tutuklulara tıbbi müdahalede bulunulduğunu bildirdiler.

Sait Karakuş adlı hükümlü ise, cezaevindeki baskıları protesto için 31 Temmuz günü açlık grevine başladı. Karakuş'un eşi Hanım Karakuş, havaların aşırı sıcak olması ve gerekli tedavinin yapılmaması nedeniyle, eşinin sağlık durumunun kötü olduğunu söyledi. Cezaevinde Karakuş'la görüşen avukatlar Bülent Güleç ve Cemal Zülfikar, cezaevinde 12 koğuştan sekizinin hücre tipine dönüştürüldüğünü, tutuklulara ve tutuklu yakınlarına baskı yapıldığını bildirdiler. Avukatlar, Temmuz ayı içinde de infaz koruma memurlarının cezaevi içinde "Baskılar bizi yıldıramaz, vatan bölünmez" sloganı atarak yürüyüş yaptıklarını ve tutuklulara "biz dövmeyelim de, askerler mi dövsün" dediklerini anlattılar. Karakuş 21 Ağustos günü yaptığı açıklamada, mahkûmların dışarıyla haberleşmesinin engellendiğini, tutuklu yakınlarının da taciz edildiğini bildirdi. Karakuş, sağlık durumunun bozuk olduğunu belirterek baş, göğüs ve sırtında ağrılar çektiğini, ishal, görme bozukluğu, konuşmada zorluk, nefes darlığı gibi rahatsızlıkları bulunduğunu, sürekli baygınlık geçirdiğini anlattı.

Açlık grevinin 44. gününde sağlık durumu iyice kötüleşen Karakuş'un iç kanama geçirdiği ve görme bozukluğu başladığı bildirildi. Açlık grevinin 55. gününde (11 Eylül) Karakuş ile cezaevi idaresi arasındaki görüşmelerin tıkanması üzerine cezaevinde bulunan diğer 80 tutuklu da dönüşümlü açlık grevine başladı. Açlık grevinin sonuçlandırılması amacıyla 16 Eylül günü cezaevine giden avukatlar ve kitle örgütlerinden oluşan heyetin cezaevi idaresi ile yaptıkları görüşmelerden bir sonuç alınmadı. Açlık grevi, 24 Eylül günü (60. gün) anlaşma ile sonuçlandı. Karakuş'u desteklemek amacıyla açlık grevine giren diğer tutuklular da açlık grevini bitirdi. 24 Eylül günü cezaevine giden avukatlar ve kitle örgütü temsilcilerinden oluşan heyet ile cezaevi idaresi arasında yapılan görüşmeler sonucunda, tutukluların tüm talepleri kabul edildi.

Giresun Cezaevi

Giresun E Tipi Cezaevinde 18 tutuklu 7 Ocak günü "cezaevindeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi" istemiyle açlık grevine başladılar. Tutuklular açlık grevinin ilerleyen günlerinde Ali Altan, Arif Altan, Hayrettin Atlı, Adnan Aslan, Seyfettin Aktaş, Hacı Kaplan ve Murat Kargı'da kan kusma, halsizlik, idrardan kan gelmesi ve bellek yitimi başladığını bildirdiler. Tutuklular tarafından yapılan açıklamada, cezaevindeki banyoların hücreye çevrildiği, arama gerekçesiyle koğuşlara giren askerlerin mahkûmlara hakaret ettiği belirtildi; tedaviye götürülen mahkûmlara kelepçe takılmaması, yasal yayınların cezaevine alınmaması, ziyaretçilere baskı yapılmaması ve yemeklerin daha kaliteli çıkması istendi.

THYD-DER Genel Başkanı Avukat Medeni Ayhan, açlık grevinin sonuçlandırılması istemiyle 4 Şubat günü Adalet Bakanlığına başvurdu. Avukat Medeni Ayhan ile birlikte İstanbul Barosu Cezaevleri İzleme Komitesi, ÇHD Ankara Şubesi, KESK İnsan Hakları Sekreterliği, SES ve İHD Ankara Şubesinin oluşturduğu heyetin Adalet Bakanlığına yaptıkları başvuru reddedildi.

Bu arada cezaevinde süren açlık grevine destek olmak amacıyla tutuklu yakınları, İHD Ankara Şubesinde açlık grevine başladılar.

49 gün süren açlık grevi 25 Şubat günü anlaşmayla sonuçlandı. Sendika ve kitle örgütü temsilcileri 24 Şubat günü Ankara'da Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Turgay Yücel ile görüştüktan sonra Giresun'a gittiler. 25 Şubat günü akşam saatlerine kadar süren görüşmeler sonucunda, tutukluların taleplerinin büyük bir bölümünün kabul edildiği öğrenildi. Sağlık durumu bozuk olan tutuklulardan Ali Altan, Mehmet Güngörmüş, Resul Çaçan, Sedat Çayır, Muhittin Altun, Hayrettin Atlı, Adnan Aslan ve Muhittin Özcan'a ilk müdahale heyetteki hekimler tarafından yapıldı.

Giresun Cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin, 16 Eylül günü jandarma ve infaz koruma memurlarının saldırısına uğradığı bildirildi. Saldırıda biri ağır olmak üzere 36 tutuklu yaralandı. Yaralanan tutuklulardan bazılarının adları şöyle: Abdülsamet Yiğit (ağır), Hayrettin Adlı, Nedim İpek, Murat Aslan, Murat Sözen, Muhittin Altun, Özcan Altun, Resul Çaçan, Halil Dursun, Ahmet Doğan, Mustafa Sarkaya, Sedat Çayır, Mehmet Ali Yılmaz, Murat Kargı, Ali Şanlı, Ahmet Zenger, Naif Özkılıç, Seyithan Akdeniz, Metin Altındağ, Mehmet Gencet, Mesut Seydaoğulları, Ali Çelik, Durak Karalı, Recep Nurcengiz, Saim Koçlardan, Ahmet Zenyer, Aydın Kaynak, İhsan Topuz, Haluk Belin. Saldırıda yaralanan tutuklular tedavi edilmedi ve yakınlarının getirdiği ilaçlar alınmadı. Av. Ahmet Avşar, cezaevinde yaptığı incelemeler sonucunda hazırladığı raporda, saldırı

nedeniyle 25 tutuklunun ağır yaralandığını ve 17 Eylül günü Murat Arduş adlı tutuklunun kafasını duvara vurarak intihar girişiminde bulunduğunu açıkladı.

Sivas Cezaevi

Sivas Cezaevinde 25 Nisan günü Sabiha Sunar adlı tutuklunun kendini yakması üzerine 28 Nisan günü infaz koruma memurlarının saldırısına uğrayan kadın tutuklular, 2 Mayıs günü üçer günlük dönüşümlü açlık grevine başladılar. Tutukluların açlık grevine girmelerine neden olan uygulamalar şöyle sıralandı:

- *Cezaevinde suların kesik olması,
  - *Ailelerin getirdikleri yiyeceklerin bilinçli olarak birbirine karıştırılıp yenilmez hale getirilmesi,
  - *Erkek infaz koruma memurlarının aramalar sırasında koşullara girmesi,
  - *Yaralı ve hastaların tedavi edilmemesi,
  - *Hastane ve mahkemeye gidiş gelişlerinde taciz ve dayığa maruz kalmaları,
  - *Cezaevine gazete ve dergilerin sokulmaması,
  - *Avukatlarla uygun koşullarda görüşme yapılamaması,
  - *Tutuklu ve hükümlülerin kendileri ve aileleri açısından en uygun cezaevlerine topluca sevklerinin yapılmaması.
- 120 kadın tutuklunun başlattığı açlık grevi 27 Mayıs gününden itibaren sürekli açlık grevine çevrildi. 7 Temmuz günü cezaevinde inceleme yapmak isteyen siyasi parti ve dernek temsilcilerine heyete Adalet Bakanlığı izin vermedi. Çeşitli demokratik kitle örgütlerinden oluşan heyetin arabuluculuk girişimlerinden bir sonucu alamadı. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün heyetin "cezaevine alınmaması" talimatından dolayı heyetteki avukatlar da, 18 Temmuz günü görüş günü olmasına rağmen müvekkilleri ile görüştürülmedi. 22 Temmuz günü açlık grevinde bulunan ve rahatsızlanan Figen Ekti, Aygül Kapçak ve Hatice Ata'nın hastaneye götürülürken askerlerin saldırısına uğradığı bildirildi. 23 Temmuz günü de incelemelerde bulunmak üzere Sivas'a giden heyetin cezaevine girmesine izin verilmedi. Cezaevi Müdürü ile yaptıkları görüşme sonucunda tutuklularla görüşemeyen heyetten, Avukat Hatice Korkut'un müvekkilleri ile görüşme talebi uzun süren görüşmelerden sonra kabul edildi. Hatice Korkut, tutukluların sağlık sorunlarının ciddi olduğunu açıkladı. Açlık grevinin sonuçlandırılması için eylemin 118. gününde Sivas'a giden heyetin girişimleri sonucunda eylem 27 Ağustos günü sona erdi.

Elazığ Cezaevi

Diyarbakır E Tipi Cezaevinden Elazığ Cezaevine sevk edilen Leşker Acar adlı mahkûma sevk sırasında ve Elazığ'da işkence yapıldığı bildirildi. Elazığ Cezaevinde

hücreye kapatılan Acar'ın işkence nedeniyle işitme duyusunu yitirebileceği bildirildi. Avukat Kenan Sidar, 7 Ekim günü Acar'la görüştüğünü belirterek şunları söyledi: "Kalas ve zincirlerle dövülmüş. Giysileri iç çamaşırına kadar paramparça edilmiş. İtirafçı olması için kendisine sürekli baskı yapılmış. Düzenli aralıklarla kaba dayaktan geçirilmiş. Her iki kulağının iç ve dışında morarma, kanama ve işitme kaybı var. Sol gözde şişme nedeniyle kapanma, yüzünün sol tarafında da şişlikler görülüyor. Elleri sınırlı, ayak bileklerinde ise kalas ve zincir darbeleri sonucu yaralar oluşmuş. Vücudunun değişik yerlerinde morarma söz konusu. Yürüyüşünde bozukluk gördüm." Bu arada Acar'a işkence yapan infaz koruma memurlarının arasında, Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 10 mahkûmun dövülerek öldürülmesi (24 Eylül 1996) nedeniyle yargılananların bulunduğu öne sürüldü. Elazığ Cumhuriyet Savcısının talimatı üzerine 12 Ekim günü Devlet Hastanesine sevk edilen Acar, hastanenin Adli Tıp Servisinden işkence gördüğüne dair rapor aldı. Raporda, "Her iki gözaltında sararmaya başlamış, ekimoz mevcut. Sağ kulak darptan dolayı ağır işitiyor. Sol kulağından kan geliyor. Her iki ayak bileğinde 5 cm kabuklu yara mevcut. Her iki tabanında da ekimoza rastlandı" denildi. Başka bir cezaevine sevk edilmek amacıyla açlık grevine giren Leşker Acar, 17 Ekim günü Mardin Cezaevine sevk edildi.

Elazığ E Tipi Cezaevinde bulunan 6 adli tutuklu baskıları protesto etmek amacıyla sürekli açlık grevine başladı. 30 Eylül günü İHD Elazığ Şubesine başvuran Kadri Tan, Mahsum Aydın, Özer Turhan, Mehmet Ataş, Mevlüt Fırat ve Erkan İşleyen adli adli tutuklular cezaevindeki baskı nedeniyle defalarca intihar girişiminde bulduklarını belirttiler. Tutuklulardan Mahsum Aydın, 70 gün hücrede tutularak işkence gördüğünü belirterek, "Yapılan işkencelere dayanamayarak 2 defa intihar girişiminde buldum. Daha sonra dayanamayarak vücudumu jilette kestim. Kesik yerlerime tuz bastılar, falakaya yatırdılar" dedi. Hükümlü Özer Turhan, cezaevi yönetiminin kendilerine uyguladığı baskılara değinerek, bu nedenle üç defa intihar girişiminde bulunduğunu söyledi. Hükümlü Kadri Tan ise 1 ay hücrede kaldığını, 14 gün açlık grevi yaptığını ve işkenceler nedeniyle intihar girişiminde bulunduğunu söyledi. İlaç içerek yaptığı intihar girişiminden sonra tekrar işkence gördüğünü ve dayanamayarak jilette intihara kalkıştığını belirten Tan, "İntihar girişimi sonrası kesik yerlere tuz basıldı" dedi.

Mehmet Ata ise, "A Takımı olarak bilinen grup tarafından 70 gün hücreye konuldum. İşkencelerden dolayı 3 defa intihara kalkıştım. Baskıların devam etmesi üzerine jilette vücudumu kestim. Bana 'Olmamış, şah damarını kes' dediler" diye konuştu. Olayın basına yansımaları üzerine cezaevindeki baskıların sona erdiği bildirildi.

Bakırköy Kadın ve Çocuk Ceza ve Tutukevi

İstanbul Bakırköy Kadın ve Çocuk Ceza ve Tutukevinde kalan bir grup çocuk, cezaevinde personelin, Cezaevi Müdürü Özen Korkmaz'ın bilgisi dahilinde kendilerine işkence yaptığını açıkladılar. Bakırköy 3. Ağır Ceza Mahkemesinde "çocuk mahkûmlara tecavüz ettikleri" iddiasıyla yargılanan M. A., F. G., M. T. ve S. Y. adlı çocuklar, vücutlarındaki yaraları gösterdiler ve yaşananları anlatmamaları için infaz koruma memurlarının kendilerini tehdit ettiğini bildirdiler. Ancak, mahkeme cezaevi yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulunmadı. Ayrıca, cezaevindeki çocuklar tarafından yapılan basın açıklamasında, cezaevinde yemeklerin son derece kötü olduğu, koşullarda gürültü çıktığı zaman müdür ve infaz koruma memurlarının çocukları yemekhaneye toplayarak hakaret ettiği, sık sık falakaya yatırıldıkları, bu nedenle bir arkadaşlarının tırnağının düştüğü ifade edildi. Açıklamada, cezaevinde bulunan sağ görüşlülerin ise ayrı bir koşutta kaldığı, onlara ayrıcalık tanındığı, zengin mahkûmlardan rüşvet alındığı belirtildi.

Cezaevinde işkence yapılmasının basına yansımalarının ardından özel bir televizyon kanalında muhabirlik yapan Berat Berberoğlu, 4 Şubat günü kendini tutuklu yakını olarak tanıtır U.İ.'nin annesi Gülçin İpek ile birlikte cezaevine girdi. Berberoğlu, "İpek yanımda bayıldı. Bir çocuğa 7-8 gardiyan sopalarla saldıyordu" dedi.

Bu açıklamalardan sonra İHD İstanbul Şubesi yöneticileri, Cezaevi Müdürü Özen Korkmaz ve İnfaz Koruma Başmemuru İslam Özbek hakkında Bakırköy Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Cezaevinin önünde yapılan açıklamada, tutukevinde işkence ve kötü muameleyle maruz kalan U.İ.'nin annesi Gülçin İpek ve İHD üyeleri, Cezaevi Müdürü Özen Korkmaz ve İnfaz Koruma Başmemuru İslam Özbek'in görevini kötüye kullanarak çocuklara işkence ve kötü muamele ettiklerini söylediler.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, işkence iddiaları üzerine cezaevinde inceleme yaptı. Komisyon Sözcüsü CHP Milletvekili Sabri Ergül, cezaevinde 19'unda çocuk 12'sinde kadın mahkûmların bulunduğu toplam 31 koşutta inceleme yaptıklarını belirterek, durumu "tüyler ürpertici" diye tanımladı. Sabri Ergül'ün verdiği bilgiye göre, doktor ve psikolog bulunmayan cezaevinde mahkûmlar araç olmadığı gerekçesiyle aylarca mahkemeye götürülmüyor. Ergül, Elazığ'dan getirilen bir mahkûmun geri götürülmesi gerekirken cezaevinde unutulduğunu söyledi. Sabri Ergül, şu açıklamayı yaptı: "12-18 yaş arası erkek mahkûmların bir arada tutulduğu, bunun sonucunda çocuklara cinsel tacizde bulunduğu saptandı. Çocuk mahkûmların vücutlarında derin yaralar, ayaklarında falaka izleri tespit edildi. Durumu Meclis doktoru saptadı. Mahkûmlar, infaz koruma memurların-

dan dayak yediklerini, tüm tutukluların cezaevine getirildiklerinde ilk üç gün karantina odasında dövüldüğünü söylediler. Cezaevinde kaloriferler yanmıyor. Mahkûmlar bir aydır soğukta yatıyor."

Tutukevi Müdürü Özen Korkmaz ve Cezaevi 2. Müdürü Kemal Eryaman ile 14 infaz koruma memuru hakkında "işkence ve yolsuzluk" suçlamasıyla 4 Mart günü dava açıldı. Bakırköy Cumhuriyet Savcılığının hazırladığı iddianamede, "mahkûmlardan zorla ve tehditle para alındığı, rüşvet veren mahkûmlara ayrıcalık tanındığı, cezaevine yeni gelenlerin dövüldüğü" belirtildi. Davada, Özen Korkmaz 7 yıla, Kemal Eryaman 3 yıla kadar, infaz koruma memurları da 3 yıla 18 yıl arasında hapis cezası istemiyle yargılanıyor. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Buca Cezaevi

30 Mart 1972 tarihinde Tokat'ın Niksar ilçesine bağlı Kızılder köyünde Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesinin (THKP-C) 10 yöneticisinin öldürülmesinin yıldönümü nedeniyle 31 Mart günü Buca Cezaevinde anma töreni düzenleyen tutuklulara infaz koruma memurları müdahale etti. Olaydan sonra "eylemin elebaşı olduğu" iddia edilen mahkûmların başka cezaevlerine gönderilmesi kararı alındı. DHKP-C davalarından yargılanan, Murat Karakuş ve Murat Enginkan Nevşehir'e, Yusuf Sarp, Enis Aras, Mesut Avcı ve Barış Kaya Amasya'ya, Kenan Tarlı ve Levent Göktaş Yozgat'a, Ulaş Göktaş ve Metin Köse Burdur'a gönderildi. Bunun üzerine 4. koşutta bulunan mahkûmlar, 31 Mart sabahı kapılara barikat kurarak eylem başlattı. Mahkûmların koşutta yangın çıkardığı da iddia edildi. Diğer koşullara yayılan eyleme güvenlik görevlilerinin saat 09.00 sıralarında müdahale etmesi üzerine, bazı mahkûmların yaralandığı öğrenildi.

Buca'dan sonra Ümraniye (İstanbul), Çanakkale E Tipi, Sakarya, Çankırı, Bergama (İzmir), Bursa Özel Tip ve Ankara Merkez Kapalı cezaevlerinde, cezaevi yöneticilerini ve infaz koruma memurlarını rehin alan mahkûmlar sayım vermeme, koşullarına barikat kurma eylemleri başlattı. Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde 31 Mart sabahı başlayan eylemde sayım vermeyen mahkûmlar, Cezaevi Müdür Yardımcısı Halis Orhan ile Hamdi Açıkgöz, Mehmet Orhan ve Bekir Etyemez adlı infaz koruma memurlarını rehin aldı. Ümraniye Cezaevinde de aynı biçimde sayım vermeme eylemi başlatıldı ve Cezaevi İkinci Müdürü Nedim Doğan ile 10 infaz koruma memuru rehin alındı. Çanakkale E Tipi Cezaevinde mahkûmlar, koridorları işgal etti ve barikatlar kurdu. Bergama Cezaevindeki mahkûmlar 12 infaz koruma memurunu rehin alarak eyleme katıldı. Çankırı E Tipi Cezaevinde ise 7 infaz koruma memuru ile Cezaevi 2. Müdürü Hasan Eren rehin alındı. Bursa Özel Tip

Cezaevinde eyleme katılan mahkûmlar, 11 infaz koruma memurunu rehin aldı. Selahattin Keskin adlı infaz koruma memuru rahatsızlığı nedeniyle geceyarısı serbest bırakıldı. Sakarya E Tipi Cezaevinde mahkûmlar, 6 infaz koruma memurunu rehin aldı. Cezaevi Savcısı İsmail Alkan, eylem için "Bizden bir talepleri yok. Buca'daki eylemi desteklemek için basın kuruluşlarına faks çekmek istediklerini söylediler" dedi.

Eylemler 1 Nisan günü saat 19.30 sıralarında anlaşmayla sonuçlandı. Rehlin tutulan görevliler de bırakıldı. Adalet Bakanlığı adına İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Ferzan Çitici, tutukluların temsilcileri ve avukatlarla görüştü. Görüşmelerin ardından Çitici, Buca'dan dört ayrı cezaevine gönderilen mahkûmlardan üçünün, Bursa, yedisinin de Aydın Cezaevine götürüleceği konusunda söz verdi. Çitici, bundan sonra, hükümlülerin, yakınlarının bulunduğu yerlerdeki cezaevlerine nakledileceğini de belirtti. Bunun ardından tutuklulara anlaşma kararı iletildi ve cezaevlerindeki eylemler sona erdi. Buca Cezaevinde tutuklularla görüşen Behiç Aşçı, Buca Cezaevi yönetimi hakkında soruşturma açılacağını, tutuklular hakkında ise disiplin soruşturması açılmayacağını söyledi.

Uşak Cezaevi

12 Aralık günü 40'a yakın kadın tutuklu ve hükümlü infaz koruma memurlarının saldırısına uğradı. Avukat Tuncer Fırat, olay günü Uşak Cumhuriyet Savcısı Metin Adaloğlu ve Cezaevi Savcısı Hüseyin Avni Özcan'ın cezaevinde bulunduğunu belirterek, tutukluların çop ve kalaslarla dövüldüğünü, üzerlerine basınçlı su sıkıldığını söyledi. Av. Tuncer Fırat cezaevindeki müvekkilleri ile yaptığı görüşme sonucunda saldırı hakkında bilgi edindiklerini açıkladı. Av. Fırat, saldırının 12 Aralık günü saat 10.30 sıralarında genel arama sırasında yapıldığını söyledi. Av. Fırat, "Bayan tutukluların kullandığı banyoya geçişi sağlayan maltada bulunan kapının kapatılarak, banyoya gidişlerin engellenmek istendiği, aynı zamanda genel arama bahane edilerek koğuştaki yazı sırası ve tahtasına el konulmuş. Elbise dolaplarına ve yiyeceklere de el konulmak istenmiş" dedi. Saldırının ardından yaralanan mahkûmların tedavi edilmediği, yakınlarıyla görüş yapmalarının da engellendiği bildirildi. Tutuklu ve hükümlü yakınları, getirdikleri yiyecek ve giyeceklerin tahrip edildiğini ve içeri alınmadığını söyledi. Saldırı üzerine İzmir Barosu avukatlarından Av. Kemal Bilgiç, Av. Çetin Bingölbali ve Av. Gül Kireçkaya'dan oluşan heyet, 16 Ocak günü Uşak Cezaevinde yaptıkları incelemeleri açıkladılar. Avukatlar saldırı sırasında demir çubuk ve kalasların kullanıldığını belirterek, onyedisi ağır olmak üzere, tüm tutukluların yaralandığını, yaralıların tedavi edilmediğini aktardılar.

Raporda, Gülşen Adet, Nişmiye Sunar, Hanım Çeşme,

Türkan Çetin, Saliha Şimşek, Zeynep Yüksel ve Semra Doğan, Yurdagül Işık, Ayten Yıldırım, Güler Korkufu, Sevgi Erdoğan, Nurşen Koşar, Dilek Dalgıç, Gülcan Öztürk, Necla Çomak, Asiye Güden, Ayça Taşkaya adlı tutukluların sağlık durumlarının ağır olduğu ifade edildi.

Ankara Merkez Kapalı Cezaevi

5 Eylül gecesi 150'ye yakın adli tutuklu başka cezaevlerine sevk edildi. Sevklerin ardından, cezaevindeki siyasi tutuklular sayım vermedi. Bunun üzerine cezaevine özel tim görevlileri ve jandarmalar tarafından baskın düzenlendi. Baskında adli tutukluların kaldığı koğuşlar arandı. Baskın sonucunda 150 kadar adli tutuklu Eskişehir, Niğde, Aksaray, Beypazarı, Şereflikoçhisar ve Antalya cezaevlerine sevk edildi. Sevkler sırasında çok sayıda adli tutuklunun yaralandığı bildirildi. Daha sonra ise siyasi tutukluların sayım vermemesi ile cezaevinde gerginlik baş gösterdi. Siyasi tutuklular, koğuşlarda barikat kurarak direniş başlattı. İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan, ÇHD Ankara Şube Başkanı Hüseyin Yıldız ile bazı avukatlar ve kitle örgütü temsilcilerinin cezaevinde gerginliğin sona erdirilmesi için arabulucu olma isteği Adalet Bakanlığı tarafından kabul edilmedi. Bu arada 7 Eylül gecesi cezaevi önünde bekleyen tutuklu yakınları polisler tarafından zor kullanılarak dağıtıldı. 5 gün süren direniş İHD Genel Sekreteri Nazmi Gür, Genel Sekreter Yardımcısı Lütfü Demirkapı ve İHD Ankara Şube Başkanı Yıldız Temürtürkan'ın, 9 ve 10 Eylül günü Adalet Bakanı Hasan Denizkurdu ile görüşmelerinin olumlu sonuçlanmasıyla sona erdi. Cezaevi yönetimi ile tutuklu temsilcileri arasında yapılan anlaşmada, "Siyasi tutukluların bulunduğu koğuşların cezaevi yönetimi tarafından aranması, aramadan sonra tutukluların, yakınları ve avukatları ile görüşmesi" benimsendi.

Ceyhan Cezaevi

Adana Ceyhan Cezaevinde 8 Ekim günü tünel bulunduğu iddiasıyla tutukluların başka cezaevlerine gönderilmek istenmesi üzerine 19 Ekim günü infaz koruma memurlarıyla tutuklu ve hükümlüler arasında olay çıktı. Olayda 14 tutuklu ile 2 infaz koruma memuru ve 1 jandarma eri ağır yaralandı. Yaralılar hastaneye kaldırıldı. Bu arada cezaevine giden TİHV Adana Temsilcisi Mustafa Çinkılıç, Ceyhan Başsavcısının istemiyle gözaltına alındı. Çinkılıç gece saat 01.00 sıralarında serbest bırakıldı. Ceyhan Cezaevinde çıkan olaylarda 7 jandarma, 7 infaz koruma memuru ve 5 hizmetli ile birlikte Şemsettin Kalkan, Demirel Yiğitalp, Yunus Oyu, Şevki Çetinkaya, Ömer Kaya ve Feridun Demir adlı tutukluların yaralandığı bildirildi.

Olaylar üzerine Adana Barosu Başkanı Ziya Yergök ve baro yöneticilerinden oluşan heyet, Ceyhan Cumhuriyet

Başsavcısı İbrahim Erdoğan ile görüştü. Savcının izniyle cezaevine giren Ziya Yergök, cezaevi doktorları ile görüştü. Yergök şöyle konuştu: "Herkeste yara bere izleri var. Askerler, gardiyanlar ve tutuklulardan yaralılar var. Cezaevi doktoru ile görüştüğümde bana yaralıların tedavilerinin yapıldığını söyledi. Yaralı bir tutuklu ile de görüştüm. O da arkadaşlarında darp izleri olduğunu söyledi." Cezaevi savcısının izniyle yakınları ile görüşen tutuklu aileleri ise olayda gaz bombasının kullanıldığını ileri sürdüler. Cezaevinde Hıdır Durmaz adlı tutuklunun hücreye konulduğunu belirten tutuklu aileleri, tutukluların açlık grevine başladıklarını söylediler. Yakınları tedavi edilinceye kadar cezaevi önünde oturma eylemi yapacaklarını belirten aileler, jandarmalar ve sivil polisler tarafından zor kullanılarak dağıtıldı. Aynı günlerde tutuklular da açlık grevine başladılar. Açlık grevi 6 Kasım günü sona erdi.

Cezaevindeki olaylar ve tutukluların tedavi edilmemesi bir çok cezaevinde protesto eylemlerine neden oldu. Bergama Cezaevinde bulunan tutuklular, 19 Ekim günü Ceyhan Cezaevinde çıkan olayları protesto amacıyla malta işgali başlattı. Malta işgali eylemi 22 Ekim günü sona erdi. Tutuklu yakınları da 22 Ekim günü ÖDP Ceyhan İlçe Binasında açlık grevine başladı. Aileler yaptıkları açıklamada, yaralı tutukluların hücrelere konulduğunu ve tedavi edilmediğini belirterek, tutuklulara 3 ay görüşme ve haberleşme yasağı konulduğunu belirtti. 23 Ekim günü de olaylarda yaralanan tutukluların hücrelere konulmaları ve tedavi edilmemesini protesto amacıyla Ümraniye, Bayrampaşa, Buca, Çanakkale, Bursa, Ankara ve Çankırı cezaevlerinde tutuklular sayım vermeyerek, yaklaşık 50 infaz koruma memuru, iki cezaevi müdürünü rehin aldı. Eylemler 24 Ekim günü avukatlar ile Ümraniye Cezaevinde Cezaevi Merkez Koordinasyonu temsilcileri arasında yapılan görüşmeler sonucunda anlaşma ile sona erdi. Anlaşmanın ardından rehineler serbest bırakıldı. Avukat Muharrem Çöpür, Ceyhan ve diğer cezaevlerinde hücre uygulamasının kaldırılması, yaralı tutukluların tedavi edilmesi ve bu olay nedeniyle soruşturma açılmamasında anlaşmaya varıldığını söyledi.

Erzurum E ve Özel Tip Cezaevi

27 Ekim günü Erzurum E Tipi Cezaevinde Mirza Sevimli, Kenan Karahasanoğlu ve Hüsnü Çobanoğlu adlı tutuklular, PKK Lideri Abdullah Öcalan'a yönelik suikasti protesto etmek amacıyla, kendilerini yaktılar. Tutuklulardan Mirza Sevimli öldü, Kenan Karahasanoğlu ve Hüsnü Çobanoğlu ağır yaralandı. Bu arada 19 Ekim günü Amasya Cezaevinde kendini yakan Mehmet Gül adlı tutuklu 29 Ekim günü tedavi gördüğü Ankara Numune Hastanesinde öldü. Bunun ardından 28 Ekim günü koğuşlara düzenlenen baskınlarda tutuklular güven-

lik görevlileri tarafından dövüldü. 26 tutuklu ağır yaralandı. Yaralanan tutukluların adları şöyle: Celal Topçu, Mehmet Çelebi, Hasan Gülen, Abdullah Cihan Öz, Mehmet Emin Çiçek, Necmettin İlicik, Yusuf Yıldız, Bülent Güneş, Morbey Ayten, Haydar Eren, Cengi Çelik, Cengiz Eker, Haydar İkiz, Battal Savar, Turgut Koyuncu, Halit Kurban, Görgün Ekin, Nuri Malaz, Ahmet Özbay, Ferit Piltay, Mehmet Avcı, Mahduh Savaş, Mustafa Okçul, Medeni Tarla, Kemal Birtek. İncelemelerde bulunmak için Erzurum'a giden İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir ve beraberindeki heyet 30 Ekim günü Cumhuriyet Başsavcısı Hasan Erdil ve tutuklularla görüştü. Heyet incelemelerinin sonuçlarını 3 Kasım günü açıkladı. İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Osman Baydemir, Avukat Bedia Buran ve Avukat Türkan Aslan'dan oluşan heyetin hazırladığı raporda, dövülen tutukluların tedavi edilmediği ve hücrelere konulduğunu bildirildi. Raporun sonuç bölümünde, tutuklulara yeniden saldırılmasından ve tutukluların can güvenliğinden endişe edildiği kaydedildi. E Tipi Cezaevinde süresiz açlık grevi yapan 56 tutukludan 42'si 4 Kasım günü eyleme son verdi. 14 tutuklu ise sorunlar çözülmünceye kadar açlık grevini sürdüreceklerini açıkladılar. Bu arada 4 Kasım günü TUHAD-DER'in Erzurum Cumhuriyet Savcılığına yapmak istediği suç duyurusu reddedildi ve 30 tutuklu yakını gözaltına alındı. Tutukluların açlık grevini sona erdirmesinin ardından cezaevi idaresi verdiği sözlere uymadı. Osman Baydemir, cezaevi idaresi ve başsavcılığın tutuklularla daha sonra herhangi bir görüşme yapmadığını kaydetti. Osman Baydemir, eylemin sona ermesinden sonra hiçbir tutuklunun tedavi edilmediğini söyledi.

Sakarya Kapalı Cezaevi

13 Aralık günü Sakarya Kapalı Cezaevinde tutuklu bulunan MHP yanlısı adli tutuklular siyasi tutuklulara saldırdı. 15 infaz koruma memurunun rehin alındığı olayda, saldırıya müdahale eden Cezaevi 2. Müdürü İrfan Gültekin'in bacağı kırıldı, Kemal Sarı adlı infaz koruma memuru ise hafif yaralandı. Kesici aletlerin de kullanıldığı saldırıda Sertaç Özişlek, Kemal Hakikatlioğlu ve Ahmet Vanalioğlu adlı tutuklular ağır yaralandı. Olayda ayrıca İrfan Bardakçı adlı uzman çavuş, Sebep Muhsin ve Hasan Temel adlı erler yaralandı. 350'si siyasi, 250'si adli olmak üzere toplam 600 tutuklunun bulunduğu cezaevinde çıkan olay üzerine, Sakarya Cumhuriyet Başsavcısı Vekili Şehabettin Yavuzaslan ve Sakarya Jandarma Alay Komutanı Hıdır Tanyeri tutuklularla görüştü. Görüşmeler sonucunda rehin alınan infaz koruma memurları serbest bırakıldı. Olayların ardından, 14 Aralık günü de cezaevi önünde bekleyen tutuklu yakınları yaklaşık 2 bin MHP yanlısının saldırısına uğradı. MHP yanlısı grubun tutuklu

yakınlarını linç etme girişimleri polisler tarafından önlen-
di. Tutuklu yakınları polisler tarafından şehir dışına
çıkarmak üzere otogara götürüldü. İstanbul ve İzmit'e
gitmek isteyen tutuklu yakınlarına, otobüs firmaları
"PKK sempatanları oldukları" gerekçesiyle bilet sat-
madı. Bu arada MHP'liler otogara gelerek, burada da
ailelere saldırdı. Polisin havaya ateş açarak önlemeye
çalıştığı olayda, MHP'liler polislere ve gazetecilere de
saldırdı. Olaylarda 5 gazeteci yaralandı. Tutuklu yakınları
daha sonra polis otobüslerine bindirilerek İzmit ve İstan-
bul'a götürüldü.

d) Cezaevlerinde saldırılara ilişkin süren davalar

Diyarbakır Cezaevi

Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 24 Eylül 1996 tarihinde
özel tim görevlileri, jandarma ve infaz koruma
memurlarının düzenlediği saldırıda 10 tutuklunun
dövülerek katledilmesi¹ nedeniyle 1 hekim, 6 infaz koru-
ma memuru, 36 polis, 29 asker toplam 72 sanık² hakkın-
da açılan dava, 1998 yılında da sonuçlanmadı. Diyarbakır
Cezaevindeki baskı ve insanlık dışı uygulamalar, 1998
yılında da sürdü.

Davanın 13 Mart günü görülen duruşmasında Mahmut
Kanat adlı itirafçı tutuklu, tanık olarak dinlendi. Kanat'ın
tanıklığına müdahil avukatların itirazları dikkate alın-
madı. Kanat, olayın tutukluların infaz koruma memurlarına
saldırması üzerine çıktığını ileri sürdü. Davanın 5
Haziran günü yapılan duruşmasında ise tanık olarak din-
lenen Cezaevi 2. Müdürü Şerafettin Çamur, olay günü
cezaevi ana kapısında bulunduğu için bilgisi olmadığını
söyledi. Şerafettin Çamur, yargıçın, "Bu kişiler öldürüldü
mü, yoksa çıkan kargaşada mı öldüler?" sorusuna ise
"Çıkan kargaşada öldüler" yanıtını verdi. Müdahil avukat
Sezgin Tanrıkulu ise, Şerafettin Çamur'un 18 Aralık 1996
tarihinde savcılıkta, olayı gördüğü yönünde ifade
verdiğine dikkat çekti. İfadesi alınmayan erlerden
Muhammed Özdil hakkında giyabi tutuklama kararı
veren mahkeme, askerliğini bitiren sanıkların ifadesinin
talimatla alınmasına karar verdi.

Sanıkların hemen hemen hiçbir duruşmasına katılmadığı
davanın 24 Nisan günü yapılan duruşmasında savunma
yapan sanık avukatı Can Özbay, cezaevinde PKK tarafın-

dan isyan çıkartıldığını iddia ederek "Geçtiğimiz duruş-
mada vekillerimin olay günü giydiği elbiselerle
fotoğraflarının çekilerek gönderilmesi kararlaştırılmıştır.
Bu madden imkansızdır, çünkü bir kısım sanıklar yıllarca
bulunmayacak, bazıları terhis olmuştur. Bu da yargıla-
mayı uzatmaktadır. Zaten biz bu davadan bugüne kadar
beraat çıkmasını bekliyorduk. Çünkü devlet görevlileri
terörle mücadelede görevlerini yapmışlar. Şevklerinin
kırılmaması için mahkemeniz beraat vermeli. İsyanı
çıkartanlar hakkında ise dosyayı DGM'ye göndererek
onları DGM'de yargılamalıdır" dedi. Özbay'ın, ayrıca
"Bu davada müdahil PKK'dir. Çünkü müdahiller terörist,
avukatları ise örgüt avukatlarıdır. Örgüt, avukatları
aracılığıyla teröristleri öldürerek görevlerini yerine
getiren vekillerimi teşhis etmeye çalışmaktadır" sözleri
gerginlik yarattı. Duruşmadan önce, adliye binasını ablu-
ka altına alan polisler, müdahiller ile kitle örgütü temsil-
cilerinin duruşmayı izlemelerine izin vermedi. İHD Genel
Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin ve müdahil
avukatları, polisin tutumu nedeniyle suç duyurusunda
bulundular. Davada Sezgin Tanrıkulu'nun saldırıda
yaralanan ve değişik cezaevlerinde bulunan 23
müvekkilinin duruşmalara katılmak üzere Diyarbakır'a
getirilmesi talebi mahkeme tarafından kabul edilmedi.

16 Ekim günü yapılan duruşmada tanık olarak dinlenen
infaz koruma memurları olay günü aldıkları darbeler
nedeniyle hiçbir şey hatırlamadıklarını söylediler.
Tanıklar, olay sırasında tutukluların ellerinde demir
çubuk ve sopa görmediklerini de açıkladılar. Duruşmada
müdahil avukatların olayla ilgili soruşturmayı yürüten
savcı hakkında taraflı davrandığı gerekçesiyle yaptıkları
suç duyuruları kabul edilmedi. Davanın 27 Kasım günü
yapılan duruşmasında ise tanık olarak dinlenen infaz
koruma memurları, olay günü görevli olduklarını, fakat
olayların içerisinde olmadıklarını iddia ederek, "Olay
yerine gittiğimizde tutukluların elinde herhangi bir delici
veya kesici alet yoktu. Diğer koşullardan da böyle bir alet
almadılar. Olay sırasında arbede yaşandığı için ölü veya
yaralı kimse görmedik. Dışarı çıkarken, doktor kontrolün-
de bazı yaralılar gördük" dediler.

Davada, sanıklar hakkında "görevi ihmal" (TCY 230)
iddiasıyla 1 yıla kadar hapis ve "öldürme kastı olmayan
eylem sonucu ölüme neden olma" (TCY 452/1) iddiasıyla-

1 Öldürülenlerin adları şöyle: Erhan Hakan Perişan, Cemal Çam, Hakkı Tekin, Ahmet Çelik, Edip Derikçe, Mehmet Nimet Çakmak, Ridvan Bulut, Mehmet Kadri Gümüş, Kadri Demir ve Mehmet Aslan. (Bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1996)

2 Dr. Serdar Gök; Infaz Koruma Görevlileri, Mahmut Çaça, Aziz Güre, Halil Uygun, Fethi Ahmet Onat, Şakir Tanrısever, Recep Alaca; askerler, Yüzbaşı Vedat Çolak, Erol Demir, Burhan Altaş, Hamza Görgülü, Mehmet Oğraş, Solmaz Karaoğlu, Bayram Ali Koca, Mahir Öztürk, Refik Günan, İrfan Çalı, Tuğrul Lak, Muharrem Yeni, Mehmet Çakmak, Mehmet Hanca, Erdal Güneş, Üzeyir Bozan, Zafer Kardeş, Kartal Filikat, Mehmet Evirgentürk, Adem Çadır, Abdullah Altın, Yaşar Can, Bahri Keser, Halit Kılavuz, Muhittin Şahin, Muhammed Özdil, Hasan Aral, Ali Kütük, Erdiç Bostan; polisler, Muammer Kaya, Hamza Altıntaş, Harun Drama, Nesimi Özbaş, Sami Bozdemir, Sedat Oraqçı, Cavit Er, Mehmet Karpuz, Oktay Acun, Bülent Özcan, Murat Ateş, İbrahim Ergün, Seyfullah Türkmen, Metin Kütlü, Mesut Dağlı, Seydi Ünlü, Mehmet Güngörmez, Coşkun Ekinci, Ayhan Gül, Ünver Avcı, Ahmet Yılmaz, Mahmut Kızıuşar, Cemil Ünsal, Ömer Soner, Duran Çoban, İsa Özdemir, Alper Özdemir, Osman Yılmaz, Ahmet Özavcı, Yunus Demir, Murat Tutal, Nail Yılmaz, Salim Şahin, Nurettin Avcı, Çetin Şahin, Namık Bozalar.

la 15 yıldan az olmamak üzere hapis cezası istendi. Savcılık sanıkların suçlu bulunması halinde, "fail belirlenemezse cezanın 10 yıla kadar indirilmesine" ilişkin ve "bir emri yerine getirirken yasa ve zorunluluk sınırını aşanlara" verilecek cezanın altıda bire kadar indirilmesine ilişkin hükümlerin uygulanmasını istedi.

Katliamda yaralanan Remzi Tanrıkulu, Cemal Taş, Ali Yerme, Nusret Yelboğa, Şehmuz Kaya, Abdulvahap Uyanık, Ali Kaya, İrfan Korkar, Mehmet Pehlivan, Yavuz Eren, Halil Süren, Muharrem Doğan, Ahmet Sever, Muhlis Altun, Ramazan Nazher, Ramazan Korkar, Emin Irza, Abdullah Eflatun, Mehmet Batıge, Kenan Acar, İskan Usal, Rasim Alevcan, Hakkı Bozkır ve Bedri Bozkır adlı mahkûmlar hakkında ise, "devlet malına zarar verdikleri ve görevlilere karşı koydukları" iddiasıyla Diyarbakır 4. Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı.

Metris Cezaevi

Metris Cezaevinde 7-8 Temmuz 1997 tarihinde yaşanan ve 6 kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylar nedeniyle 235 tutuklu ve infaz koruma memuru hakkında açılan dava 1998 yılında da sonuçlanmadı. Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada sanıklardan 116'sı hakkında toplam 906 kez idam cezası, diğer sanıklar hakkında da 3 yıla 36 yıl arasında hapis cezası isteniyor.³

Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi

Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi'nde 3 Mart 1997 çıkan olaylar nedeniyle 57 çocuk hakkında "isyan çıkarmak, devlet malına zarar vermek ve yaralama" suçlamasıyla 5 yıldan 23 yıla kadar hapis istemiyle açılan dava 1998 yılında da sonuçlanmadı.

e) Genel af tartışmaları

DSP'nin 18 Temmuz günü yapılan Parti Meclisi toplantısında, Genel Başkan Yardımcısı Rahşan Ecevit "Cumhuriyetin 75. kuruluş yıldönümü nedeniyle af önerisi" getirdi. Oy birliğiyle kabul edilen önerinin TBMM grubunda ele alınması kararlaştırıldı. Af önerisi özellikle

hukuk ve siyaset çevrelerinde farklı yankılar buldu. Dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'ya danışılmadan gündeme getirilen af önerisinin seçime yönelik olduğuna ilişkin açıklamalar çok sık gündeme geldi. Bazı muhalif parti ve insan hakları kuruluşları ile demokratik kuruluşlar "ayrısız genel af çağrısı" yaptılar. Özellikle AİHM'in DGM'lerin bağımsız olmadığı yönünde kararının ardından, DGM'lerde yargılanmış binlerce kişinin af kapsamına alınmaması büyük tepki yarattı. İHD Genel Sekreteri Nazmi Gür de, insan hakları ihlallerinden sorumlu olanlar hariç, siyasal suçlulara karşı ayrımcılık yapılmaksızın ayrısız bir genel affı desteklediklerini, ancak DSP'nin bu girişimini samimi bulmadıklarını, erken seçime yönelik bir çaba olarak gördüklerini ifade etti. Af önerisi ile birlikte İHD İstanbul Şubesi Cezaevi Komisyonu toplumsal barışın sağlanması için "Genel Af İçin Bir İmza" kampanyası başlattı.

DSP yoğun tepkiler üzerine af kapsamını daralttı. DSP'nin partilere gönderdiği taslakta genel affı sınırlayan Anayasa hükümlerinin (DGM'lerin görev alanına giren suçlar) yanı sıra "Zimmet, irtikap, rüşvet, görevi kötüye kullanma, işkence, suç işlemek için örgüt kurmak, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırmak, evrakta sahtecilik, uyuşturucu üretimi ve ticareti, silah kaçakçılığı, cebren ırza geçme, küçükleri baştan çıkarma ve iffete taarruz, adam öldürme cürümleri, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, mal bildiriminde bulunulmaması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Yasasında yer alan suçlar, vergi suçları, daha önce aftan yararlanmış yeniden suç işleyenler" kapsam dışı bırakıldı. Taslakta, idam cezasının 30 yıla, müebbet hapis cezasının 24 yıla dönüştürülmesi; af kapsamına giren diğer hürriyeti bağlayıcı cezaların 12 yılının affedilmesi, TCY ve diğer kanunlardaki fer'i cezalar ile para cezalarının da af kapsamına alınması yer aldı. Af taslağı basın yoluyla işlenen suçlarda dava ve ceza ertelemesi önerirken, memurlara disiplin cezası affı, okulla ilişiği kesilen öğrencilere de sınav hakkı verilmesini öngördü. Yoğun tepkiler alan af tasarısı daha sonra gündemden düştü.

³ İstanbul Metris Cezaevinde 7 Temmuz 1997 gecesi adli hükümlülerin bulunduğu D-8 Bloktaki Ali Demirkıran adlı mahkûm, bir grup mahkûm tarafından öldürüldü, Ali Demirkıran'ın, tecavüz suçundan tutuklu olduğu iddia edildi.

Ali Demirkıran'ın öldürülmesinin ardından, "başka cezaevlerine sevk edileceklerini" öğrenen ve cezaevindeki baskıları protesto eden mahkûmlar "C" ve "D" bloklarda isyan başlattı. Bir infaz koruma memuru ve Susurluk davası sanıklarından Yaşar Öz'ü rehin alan mahkûmların, koşullarda yangın çıkardığı ileri sürüldü. Yaşar Öz'ün arabuluculuk yaptığı isyandan sonra 9 Temmuz günü sabah saatlerinde asker ve polisler tarafından cezaevine operasyon düzenlendi. Operasyon sırasında Feyzullah Özmen (37), Muhammet Demir (22), Şemsettin Demir (32), Kubilay Dikiciler ve Sedat Demiröz adlı tutuklular öldürüldü. Operasyonda tutuklulardan Yüksel Şengül, Osman Altay, Fehmi Mehmet, Erol Oymak, Muammer Özdemir de jandarma ve polisler tarafından dövüldü.

VII. ADİL YARGILANMA HAKKI

Adil yargılanma hakkının gerçekleşmesine engel olan ve ihlâllere karşı hak arama olanağını kısıtlayan ya da engelleyen yasal düzenlemeler, yargısal yapılanma ve pratikler, 1998 yılında da Türkiye'nin insan hakları durumunda belirleyici oldu. Devlet Güvenlik Mahkemeleri başta olmak üzere bazı yargı yerleri, insan hakları ihlalleri üreten kurumlar oldular; ihlalleri onayladılar ya da ihlallere karşı güvence oluşturmadılar. İhlallere karşı temel güvence olarak görülen yargı kuruluşlarının, bu görevlerini yerine getirebilmeleri için gerekli yapılanma ve yargısal tutumlar bakımından da yetersiz oldukları gözlemlendi. Yargısal pratik ve kararlarda, Türkiye Anayasal hukukunun bir parçası olan uluslararası sözleşmelerde yer alanlar da dahil olmak üzere, insan hakları normlarının gözetilmesine seyrek olarak rastlandı. Türkiye kamusal alanında, insan haklarının korunması için gerekli yapılanmaların oluşturulması ve tutumların geliştirilmesini sağlayabilecek nitelikte gözle görülür bir destek de gözlemlenmedi. Yine de bu yönde adımlar atıldı; bazı yargıçlar örnek oluşturan yargısal yorumlar yaptılar. Ancak bunlar, insan haklarının korunmasına uygun bir hukuksal ortamın gelişmesi yönünde genel bir eğilimden çok, istisnai ya da süreksiz durumlar olarak kaldılar.

Masumiyet karinesinin kolluk güçleri ve özellikle DGM'ler tarafından göz ardı edilmeşi; işkence altında alınan ifadelere dayalı olarak yargılama yapılması ve hüküm kurulması; yeterli kanıt olmaksızın ya da kuşkulu kanıtlara dayanılarak sanıklar aleyhinde karar verilmesi ve kişilerin, delil durumuna bakılmaksızın uzun süre cezaevlerinde tutuklu kalması, 1998 yılında da adil yargılanma hakkını engelleyen uygulamalar oldu. DGM yargılamalarında yaygın olan bu uygulamaya, adli davalarda da başvurulduğu görüldü.

VII.1. YARGI BAĞIMSIZLIĞI

Yargı bağımsızlığının önündeki temel engellerden biri, yargıç ve savcıların özlük haklarıyla ilgili düzenlemelerin siyasal baskıya olanak sağlayacak bir şekilde yapılması oldu. Yargıç ve savcılar, siyasal ve idari baskı görmeye devam etti. Diğer bir engel de, "devletin şahsiyetine karşı suçlar" ile ilgili yargılamaları yapan DGM'lerin yapısı, bu mahkemelerde savunmanın konumu ve bu mahkemelerde görev alan savcı ve yargıçların, sanıklara karşı tutumu oldu. Yargının ideolojik bağımsızlığı ya da kararlarını insan hakları ve adalet ilkelerine ve hukuk normlarına dayandırmak yerine "devlet politikaları"na ya da başka ideolojik tercihlere dayandırabilmeleri sorunu, 1998 yılında da özellikle DGM yargılamalarında yaygın olarak gözlemlendi. MGK ve Genelkurmay Başkanlığı da, yargı kuruluşlarını, "devlet politikaları"nın koruyucusu olarak görmeye devam etti. Yargıç ve savcılarının eğitimine insan hakları ve mesleğin eyrensel kurallarının dahil edilmesi için çalışmalar yapılmadı.

Yargının bağımsızlığını sağlama ve hukuk sistemini yeniden düzenleme gereksinimi, 1998 yılında da çeşitli düzeylerde dile getirildi. Ekim ayında İstanbul Barosu Genel Kurulunda konuşan dönemin Adalet Bakanı Hasan Denizkurdu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun konumunun değişmesi, bu kurulun tayin ve disiplin işlemlerini bağımsız olarak yapması gerektiğini belirtti. Denizkurdu, bununla ilgili Anayasa değişikliğini içeren teklif hazırlığının tamamlandığını, siyasi parti liderlerine sunulduktan sonra TBMM'ye getirileceğini anlattı. 1998 yılında, bu konuda bir gelişme olmadı.

Yargının bağımsızlığı konusundaki sorunlar, yargının

çeşitli düzeylerdeki yetkililer tarafından da dile getirildi. Yargıtay Başkanı Mehmet Uygun, adli yılın açılışında, tam bağımsız ve tam güvenceli bir yargı sisteminin olmadığını belirtti. Uygun, açılış konuşmasında görüşlerini şöyle ifade etti: "Tam bağımsız ve yargıçları tam güvenceli, bütün işlevlerini etkili ve eksiksiz yerine getirebilen bir yargı, demokrasilerin mutlak gereğidir. Devlet demokratik olmalı, devlet hukuka bağlı olmalı, devlette hukukun üstünlüğü kesin ve tartışmasız gerçekleşmelidir. Bu ilkeler ışığında Türk yargısına baktığımızda: Tam bağımsız ve yargıçları tam güvenceli bir yargımız var mıdır? Hayır yoktur. Yargı organımıza işlevlerini etkin ve eksiksiz yerine getirebilme olanakları tanınmış mıdır? Hayır tanınmamıştır."

Adli yılın açılışı nedeniyle Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Sakarya, Tekirdağ, Yalova baroları adına açıklama yapan İstanbul Baro Başkanı Yücel Sayman, DGM'lerin yeniden düzenlenmesini ve davaları durdurulmasını istedi. Sayman, baroların, yargının bağımsız olmadığı ve savunma hakkının tehdit altında olduğu konusunda görüş birliğinde olduğunu açıkladı.

TBB Başkanı Eralp Özgen, Mayıs ayında dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ı ziyaret ederek, yargının bağımsız olmadığını ve "devlet içinde örgütlenen çetelerin devleti tehdit ettiğini" söyledi. Yılmaz ise, sorunun "savcıların kendilerine verilen yetkileri kullanmamasından kaynaklandığını" ileri sürdü. Yargının etkinleşmesinin yalnızca savcı ve yargıçların görevi olduğu anlayışı, Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan bazı genelgelerin de konusunu oluşturdu.

Yargı bağımsızlığını engelleyen yapısal etkenlerden biri, yargıçların atamasını belirleyen Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Adalet Bakanı ve müsteşarının da üye olması ve bağımsız bir sekreteryası olmayan bu kuruluşun, yalnızca karar almak amacıyla bir araya gelmesi oldu. Kurul, Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan atama dosyaları ya da bakanlık tarafından yapılan soruşturmalara ilgili dosyalar üzerinden karar vermektedir. Cumhuriyet savcıları ve yargıçlar hakkında uygulanacak atama ve nakil yönetmeliğinde Mayıs ayında yapılan değişiklikle, "görev gereklerine uyumsuz" savcı ve yargıçların, buldukları yerdeki görev süresini tamamlayıp tamamlamadığına bakılmadan başka bir yere atanabilmesine karar verildi. Savcı ve yargıçların görev gereklerine uyumlu olup olmadığını Adalet Bakanlığının belilemesi öngörüldü.

Yargının durumunu eleştirdiği için 1997 yılında yargılanan DGM Savcısı Mete Göktürk, 1998 yılında da HSYK tarafından cezalandırıldı. Bir yazısında ve bir tele-

vizyon programında "yargı bağımsız değildir" dediği için yargılan ve 15 Aralık 1997 tarihinde beraat eden İstanbul DGM Cumhuriyet Savcısı Mete Göktürk'e, HSYK tarafından Aralık ayı sonunda kademe ilerlemesini durdurma cezası verildi. Göktürk, HSYK Başkanlığına sunduğu karara itiraz dilekçesinde, "yargılanmasının ardından, eylemlerinin hiçbir suç oluşturmadığını ve yalnızca yargı sistemine yönelik sözler olduğunu anlaşıldığını" belirtti. Dilekçede, sözlerinin göreve ilişkin olmadığı ve kişisel eylemler olduğunu ise Yargıtay 9. Ceza Dairesinin kararında belirtildiği ifade edildi. Göktürk, "Yargıtay, yargı sistemine ilişkin görüş açıklamanın, örneğin toprak erozyonu konusunda, hayvan sevgisi ya da hava kirliliği veya trafik problemleri konusunda düşünce belirtmekten farklı olmadığını ve göreve ilişkin bir eylem sayılmayacağını saptamıştır" dedi. Göktürk, HSYK'nin göreve ilişkin olmayan, suç teşkil etmeyen bir düşüncenin açıklanmasıyla ilgili olarak soruşturma yapması ve disiplin cezası vermesinin kabul edilemez olduğunu söyledi. Göktürk, "Kaldı ki, düşünce açıklamanın cezalandırılması, günümüzde hiçbir demokratik hukuk devletinin, hiçbir uygar toplumun kabul etmediği, uluslararası sözleşmelerle reddedilmiş bir uygulamadır" diyerek, HSYK gibi yüksek yargı organlarından seçilmiş hukukçulardan oluşan bir kurulun, suç olmadığı yargı kararlarıyla saptanmış kişisel düşüncelerin açıklanmasını cezalandırmasının "düşündürücü ve endişe verici" olduğunu söyledi. HSYK Genel Müdür Yardımcısı Ahmet Kahraman tarafından gönderilen yazıda ise, Mete Göktürk'ün kademe ilerlemesini durdurma cezasına karşı itirazının oybirliğiyle reddedildiği bildirildi.

Yargı kurumlarına ayrılan bütçenin yetersizliği ve bu kurumların üzerindeki iş yükü de, adil yargılanma hakkını dolaylı olarak engelleyen bir etken olarak kaldı. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün verilerine göre, DGM'lerde açılan davaların ortalama yargılama süresi 1986 yılında 127 gün iken, 1996'da 341 gün oldu. Çocuk mahkemelerinin açıldığı yıl olan 1988'de 104 gün olan yargılama süresi, 1996 yılında 478 güne çıktı. 1998 yılı başında, Yargıtay'ın 1997 yılından kalan 32.707, Danıştay'ın ise 60.419 dava dosyasına bakmak zorunda olduğu bildirildi. Yargıtay ceza dairelerine 1997 yılında gelen 136.129 dosyadan 70.806'sının onandığı; 37.620'sinin bozulduğu belirtildi. Hukuk Genel Kurulunun ise, 1997 yılında 268.288 dosyayı ele aldığı; 136.233 kararı onarken, 41.398 karar hakkında ise bozma kararı verdiği belirtildi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde (AİHM), Türkiye ile ilgili dava sayısının 2.400'e ulaştığını kaydeden dönemde Adalet Bakanı Hasan Denizkurdu, bu davaların

yüzde 70'inin kaybedilmesi halinde Türkiye'nin 7 milyar dolar tazminat ödeyeceğini vurguladı. Denizkurdu, "Kendi yargısına bütçesinden oldukça cimri davranan Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, kendi yargısından esirgediği parayı, bu davalar biterse kat kat ödemek zorunda" dedi.

Yargının ideolojik yansızlığı, DGM'lerle sınırlı olmayan bir sorun olarak 1998 yılında da sürdü. Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 11 Ağustosta, savcı ve yargıçların yanı sıra adliye personeli, hapisane yönetici ve personelini kapsayan bir eğitim programı genelgesi yayımladı. Genelgede, konferanslarda işlenecek konular sıralanırken "Birlik, beraberlik, kardeşlik ve Türklük ruhu esastır" ilkesinin göz önünde tutulması vurgulandı. Genelgenin giriş bölümünde "Tehdit oluşturan iç ve dış mihraklarla mücadele etmek ve bu unsurların uyguladıkları psikolojik faaliyetleri etkisiz hale getirmek amacıyla" yayımlandığı belirtildi. Bakanlığın belirlediği konferans konuları şöyle: "Türkiye'de halklar değil, halk vardır: O da Türk halkıdır; komünist diktatörlükler dünyada birer birer çökmüş, komünizm iflas etmiştir; işçi, çiftçi, memur hep birlikte bölücülerin, yıkıcıların oyununa gelmesin. Işığımız Atatürk ilke ve inkılaplarıdır; bir başkasının hak ve hürriyetlerini hiçe sayanlar, tek işi bölücü ve yıkıcı fikirler üretmek olanlar fikir suçlusu sayılmazlar; birlik, beraberlik, kardeşlik ve Türklük ruhu esastır; günümüzde komünist ülkeler dahi çok iyi olduğunu bildikleri için demokratik rejimlere yönelmişlerdir: fakat liderleri çıkarlarını düşündüklerinden halklarına ve yandaşlarına belli etmemektedirler."

Adalet Bakanlığı genelgesinde, konferanslarda "dile getirilmesinin zararlı olacağı ve olumsuz sonuçlar doğuracağı düşüncesiyle" bazı terim ve sözcüklerin kullanılmasından kaçınılması istendi. Kullanılmaması istenen fikirlerden bazıları şöyleydi: "Türkiye'de başka halklar olduğu ve bu halkların kendi dil ve kültürlerini yaşatması gerektiği gibi fikirler; Türk aydınları ya da insan hakları savunucuları solcudur gibi düşünceler; devrim, kirli savaş, özgürlük, halkların kardeşliği, halkların özgürlüğü, etnik yapı, federe devlet, emekçi hakkı, emeğin sömürülmesi, işçi bayramı, parasız eğitim, herkese eşit iş ve kazanç, sansür gibi ibareler; işçi sınıfı, memur kesimi, çiftçi sınıfı, sağcı-solcu, işçi ve memur kuruluşları şeklindeki sınıfsal ayrımı işaret eden deyimler."

Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi, aynı içeriğe sahip genelgeyi Aralık ayında mahkemelere de gönderdi. Genelgede, duruşmalarda kullanılacak ve kullanılmayacak kelimeler listesi belirtildi. DGM Başsavcılıklarına, Cumhuriyet Başsavcılıklarına ve Bölge İdare Mahkemesi Başkanlıklarına gönderilen 'gizli' ibareli yazıda, "devrim,

kirli savaş, sansür, özgürlük" gibi kelimelerin kullanılmasında istenirken, "Türkiye Devleti bir cumhuriyettir" ibaresinin kullanılmasına özen gösterilmesi vurgulandı. İstanbul Barosu, uygulamanın yargı bağımsızlığını zedelediğini açıkladı. Baro Başkanı Yücel Sayman, İstanbul Nöbetçi İdare Mahkemesine başvurarak, Adalet Bakanlığının yayımladığı genelgenin yürütmeden kaldırılmasını istedi. Başvuru reddedildi. Genelgede, yargıç ve savcıların belirtilen kelimeleri kullanmalarının "sakıncalı olduğu, 'zararlı sonuçlar doğuracağı" belirtilirken, kullanılması istenen ifadelerle ilgili olarak eğitim programına tabi tutulacakları açıklandı.

Yargının kolluk güçlerinden bağımsızlaştırılması konusundaki çalışmalar da sonuç vermedi. 4 Mart günü Başbakan Mesut Yılmaz imzasıyla İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu ile Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'ya gönderilen yazıda, adalet hizmetlerinde adil, hızlı ve etkin sonuç alınmasını sağlamak, insan haklarının korunması ve insan haklarıyla bağdaşmayan uygulamalara meydan verilmemesi için bazı çalışmalar yapılması istendi: "Kolluk amirlerinin sicilini dolduran mülki, mesleki ve yetenek durumlarını bağlı olduğu Cumhuriyet Başsavcılığında sorarak yazılı görüş aldıktan sonra sicil vermesi yoluna gidilecek şekilde hukuki düzenlemeler yapılması; bütün nezarethanelerin devamlı şekilde denetiminde, ilgili kolluk mensupları yanında Cumhuriyet Savcılarının da yetkili ve sorumlu olması; Cumhuriyet savcılarının, polis ve jandarma telsizlerini aynı frekanslarla bütün kanallarda takip edebilecek teknik imkanlarla teçhiz edilmesi; jandarmanın cezaevleri dış koruma görevinin mülki değil, adli görev kabul edilmesi yolunda yasal düzenleme yapılması; yakalanan ve gözaltına alınan şahısların, yakalandıkları ve salıverildikleri anda form doldurularak bir örneğinin Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesi; Cumhuriyet Başsavcılığının adli faaliyetlerinde kolluk makamlarıyla irtibatını, talimatları hızla sağlamak için sayısı başsavcılığın bulunduğu yere göre saptanacak ve seçme elemanlardan birim oluşturulması." 1998 yılında belirtilen konularda bir gelişme gözlemlenmedi.

İstanbul Barosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Av. Hasan Kemal Elban, Mart ayında yaptığı açıklamada, Türkiye'de savcıların ağır baskı altında olduğunu belirterek, savcıların karşılaştıkları işkence, kötü muamele ve benzeri olaylarda objektif olmadıklarını ve bu nedenle sistematik işkencenin önlenemediğini söyledi. Elban, "Savcıların işkence ve kötü muamele ile karşılaştıklarında araştırmacı ve etkin tepki vermeleri gerekir. Son 7 yıl zarfında 1996'da Avrupa İşkencenin

Önlenmesi Komitesinin ziyareti sırasında, gözaltında bulunan kişilerin savcıya çıkardıklarında polis tarafından kendilerine yapılan muameleden şikayetçi oldukları, fakat savcının bu şikayetler karşısında hareketsiz kaldığı yolunda sayısız iddialarla karşılaşmıştır. Komite, savcılarla görüşmelerinde objektif bir yaklaşım sergilemeleri yerine, polisi savunmaya çalışan bir eğilim tespit etmiştir" dedi. Türk yargısının sorununun yalnız başımsız bir yargının bulunmaması olmadığını ifade eden Elban, yargının tarafsızlığının da tartışma konusu olduğunu söyledi.

Kolluk güçlerinin sahte kanıt üreterek ya da sanıkların lehlerindeki kanıtları gizleyerek yargıyı yanıltması ve davaların "güvenlik politikaları" doğrultusunda sonuçlanmasını sağlaması, başta DGM yargılamaları olmak üzere ceza davalarında adil yargılamayı engelleyen en önemli sorun oldu. Kolluk güçlerinin suçlamaları, genellikle iddianamelerde aynen yer aldı. Emniyet müdürlüklerinin ya da jandarma komutanlıklarının "yakaladıkları" kişiler hakkında basına verdikleri bilgilerde belirttikleri suçlamalar, sıklıkla yargı kararı haline getirildi.

a) Devlet Güvenlik Mahkemeleri

DGM'ler, 1998 yılında da adil yargılama hakkının önündeki en temel ve çok sayıdaki kişiyi etkileyen bir sorun olarak kaldı. DGM'ler, "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen doğrudan doğruya devletin güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmak" üzere Anayasa ile kurulmuş, biri asker ikisi sivil yargıçtan oluşan yargı kurumlarıdır. Kuruluşuyla ilgili düzenlemeler, DGM'lerin bağımsız yargılama yerleri olmalarını öngörmüyor; onları, "devlet"i yurttaşlara, resmi ideolojiyi farklı görüşlere karşı korumakla görevlendiriyor.¹ DGM'lerin yargı yetkisi, TCY "devletin şahsiyetine" karşı suçlar ile temelde bu tür suçlardan yargılananlara kişi güvenliği hakkının tanınmasını ve bu suçlardan yargılananlara özel yargılama ve cezalandırma rejimi uygulanmasını öngören "Terörle Mücadele Yasası" (TMY) ile "DGM Yasası"nı kapsıyor. DGM Yasası, bu yargı yetkisi kapsamında suçlanan kişilerin, kişi güvenliği hakkı ve adil yargılanma hakkına bazı kısıtlamalar getirilmektedir. DGM yetki kapsamına giren

suçlarda CMUK'ta tanınan "sanık hakları"ndan bazıları uygulanmaz: Sanığın tutuklanmasıyla ilgili kurallar, tutuklamaya ilişkin karar sırasında bir müdafinin hazır bulunabilmesi kuralı, tutuklulukta geçecek makul süreyle ilgili düzenleme, gözaltında makul süre ve gözaltı işlemine karşı başvuru yolları, sanığa haklarının hatırlatılması, ifade ve sorgu tarzı, soruşturmanın her derecesinde müdafii bulundurma hakkı, 18 yaşından küçükler ile sağır ve dilsizlere zorunlu olarak avukat atanması, yakalanan kişinin ve sanığın birden fazla olması halinde savunmayla ilgili kurallar, avukatın dava evrakını inceleme ve suret alma yetkisi, yakalanan veya tutuklanan kişinin müdafii ile görüşmesinin denetlenemeyeceği kuralı ve baro tarafından avukat tayini ve ücretiyle ilgili düzenleme.

DGM yargılamalarında, savunma tarafından DGM yargıçlarının birinin reddi istendiğinde, ret talebini inceleyecek mercii yine reddi istenen hakim de içinde bulunduğu heyettir. Heyetin vereceği karar kesindir ve karara karşı acele itiraz yoluna başvurulamaz. Mahkeme başkanına, duruşmanın inzibatını bozduğu gerekçesi ile sanığı ve müdafii o günkü duruşmanın tamamından çıkarılma ve bir daha aynı dava ile ilgili duruşmaların tamamına veya bir kısmına katılmamalarına karar verme yetkisi tanınmıştır (DGMY, Madde 23).

Bir avukatın DGM kapsamına giren bir suçu işlediğinin iddia edilmesi halinde, Avukatlık Yasasının avukatları keyfi işlemlerden korumayı amaçlayan hükümleri de geçersiz olmaktadır. Örneğin bir avukatın DGM'de yargılanan müvekkiliyle görüşmesiyle ilgili suç iddiası, avukatlık görevi dışında işlenen bir suç olarak görülerek, avukatın mesleki dokunulmazlığının kaldırılmasına yol açmaktadır. DGM'lerin görev alanına giren suçlar "görev nedeniyle işlenemez" suçlardandır. Görevleri sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olduğu belirtilen suçlarda takibat, DGM Savcılıklarınca doğrudan doğruya yapılır. DGM'lerde yargılanan sanıklar, TCY'de düzenlenen bir suçtan yargılansalar da, ilgili maddede öngörülen cezanın 1.5 katını çekmek durumundadır. İzmir Barosu İnsan Hakları Merkezinin belirttiği gibi, "Bu durumda cezanın ağırlığı işlenen suça göre değil, cezayı verecek mahkemenin niteliğine göre değişir kılınmaktadır ki bu da 'cezalandırmada eşitlik' ilkesine aykırıdır". Ayrıca, propaganda suçlarından olan TMY 8. madde dışındaki mad-

¹ 1982 Anayasasının DGM'leri kuran 143. maddesinin gerekçesi şöyle: "Devletin varlığı ve devamlılığı ile ilgili öyle eylemler vardır ki bunların işlenmesi halinde hem çabuk ve hem en isabetli karara varabilmek için özel bir uzmanlık ister. Bu gibi hallerde Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bulundurulması gerekli olur. Anayasamıza hakim ilkeye göre belli bir eylem için o eylemin işlenmesinden sonra özel bir mahkeme kurulamaz. Bu nedenle sözü geçen suçlara ilişkin davalara bakmak üzere Devlet Güvenlik Mahkemeleri Anayasamızca kabul edilmiştir. Atanmalarındaki özel hükümler, önceden saptanıp eylemden evvel mahkemeler vücuda getirilmiş olduğundan belli olaylar için, işlendikten sonra kurulmuş bir mahkeme sayılmaları mümkün değildir." DGM'lerin kuruluş yerleri, "Ülke savunması ve iç güvenliğinin sağlanması ile ileride anılan mahkemelerin Sıkıyönetim Mahkemesine dönüşebileceği nazara alınarak bu mahkemelerin yargı çevreleri ve bunlara bağlı iller Genelkurmay Başkanlığının 18 Kasım 1982 gün ve 3084-82 sayılı yazısında açıklanan hususlarla uyum sağlayacak şekilde düzenlenmiştir" (DGM Yasası, Madde 1).

delerden yargılanan kişilere, DGM'nin verdiği cezanın paraya çevrilmesi ve ertelenmesi mümkün değildir.

DGM yargılamalarında, yasal düzenlemelerin de katkısıyla oluşan bir pratik, DGM savcılarını ile siyasi polis ("Terörle Mücadele Şubesi") örgütlenmesi arasında sıkı bir bağlantı kurulmuş olmasıdır. DGM savcılarını, siyasi polis görevlilerinin topladığı bilgiler (neredeceye tamamiyle kolluk görevlilerinin şüphe ya da suç yüklemeleri ile sanık ya da "itirafçı" ifadeleri) üzerinden iddianame hazırladılar. Bu verilerle suçlanan kişiler, yıllarca yargılandılar. İddianamelerin hazırlanmasında kullanılan ifadelerin işkence altında alınan ifadeler olduğu yönündeki iddia ve belirtiler nadiren hesaba katıldı. Bu nedenle, aynı suçlarla ilgili olarak farklı kişilere birden fazla dava açıldığı da görüldü. Örneğin, "Direniş Hareketi"ne üye oldukları öne sürülen Volkan Kartal ve Hüseyin Kırılancık MHP Bağcılar Seçim İrtibat Bürosuna "molotof kokteyli" atma suçlamasıyla İstanbul 4. DGM'de yargılanırken, "TKEP/L üyesi olmakla" suçlanan Erbil Kızıl, aynı eylemi bomba ile gerçekleştirdiği iddiasıyla İstanbul 5 Nolu DGM'de ve Erdal Aslan, Önder Dağdelen, Erbil Kızıl ve Ergül Çiçekler "TKEP/L üyesi olma ve binayı benzin dökerek yakma" suçlamasıyla İstanbul 2 Nolu DGM'de yargılanmaya devam etti. Bu durum, Av. Gülizar Tuncer'in, polis tanığı Ali Metin'in farklı davalarda sanıklar aleyhine tanıklık yaptığının anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştı. Her üç davada da idam istemiyle yargılanan sanıklar, kolluk sorgula-

masında yüklenen suçu üstlenmişlerdi. (Bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1997)

"TİKKO üyesi oldukları, pankart astıkları, bombalı saldırı düzenledikleri ve polis memuru Havva Bayar ile kardeşi Hatice Bayar'a silahlı saldırıda buldukları" iddiasıyla yargılanan çoğu üniversite öğrencisi 9 kişi hakkında açılan davayla ilgili emniyette yapılan yüzleştirmede, olayı gördüğü öne sürülenlerin yargılanan öğrencileri tanımadıklarını söyledikleri, ancak polislerin yüzleştirme tutanaklarını sakladıkları ortaya çıktı.

1997 yılı Eylül ayında gözaltına alınan 9 kişiye karşı Ankara DGM'de açılan davanın 4 Mayıs günü yapılan duruşmasında, gençlerin bir EGO otobüsünü yaktıkları iddiası nedeniyle, otobüs şoförü tanık olarak dinlendi. Otobüs şoförü Sait Günel, otobüsün yakıldığını, ancak otobüsü yakanların yargılanan gençler olmadığını ve teşhis edemediğini söyledi. Daha sonra söz alan avukatlar da, gençlere emniyette yüzleştirme yaptırıldığını, fakat bu yüzleştirmede sanıkların, yüzleştirilen kişiler tarafından tanınmadığını söylediler. Gençlerin tanınmaması nedeniyle tutanakların polis tarafından mahkemeye gönderilmeyerek gizlendiğini ifade eden avukatlar, bu tutanakların getirtilmesini istedikler. Avukatlar ayrıca, öğrencilerin 8 aya aşkındır tutuklu olduğunu belirterek tahliye talebinde bulundular. Tahliye talebi reddedildi.

"Yasadışı bir örgüt adına adam öldürdüğü" suçlamasına dayanarak ölüm cezası istemiyle yargılanan Sinan Yavuz adlı bir sanığın ise, suç tarihinde cezaevinde olduğu ve

Devlet Güvenlik Mahkemeleri Bağımsız Değildir

Çağdaş demokrasilerde ve hukuk devletinde "güvenliği sağlamak" yürütme organının görevidir. Ceza yargılamasının tek bir amacı vardır; "maddi gerçeği aramak". Cezanın, toplumda suç işlenmesini önlemeye yönelik genel bir işlevi mevcuttur ve bu, uygulanan ceza adaleti politikasının bir sonucu olup mahkemelerin görevi değildir. "Güvenlik Mahkemeleri" adı altında mahkemeler kurarak devletin iç ve dış güvenliğinin sağlanması görevinin yargı organına verilmesi, yargının doğrudan doğruya yürütmeye tabi kılınması anlamına gelmektedir... Hukukun üstünlüğüne ve dolayısıyla temel hak ve hürriyetlere saygılı olan "hukuk devleti", vatandaşlarına hukuk güvenliği sağlayan devlettir. Bunun başlıca koşulları ise şunlardır;

- Temel hakların Anayasa ile güvence altına alınması,
- Yasalarda Anayasa'ya uygunluğun sağlanması,
- Yönetimde hukuka bağlılığın sağlanması,
- Yargı kuruluşlarının bağımsızlığı ve güvenilirliğinin sağlanmasının koşullarının yerleşmesi.

Gerek yasaların Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesinde, gerek yönetimin hukuka bağlılığını sağlamakta, gerekse de genel olarak bütün yasaların uygulanmasında yargı organlarının bağımsızlığı son derece büyük önem taşımaktadır. Yargı bağımsızlığı, vatandaşların gözünde yargı kuruluşlarına güvenin yerleşmesini sağlayacaktır.

Yargı kuruluşlarının bağımsızlığını ve güvenilirliğini sağlayacak koşulların yerleştirilmesi, öncelikle devletin, kendi yargı organlarına güvenmesi ile olur. Devlet, kendi güvenliği söz konusu olduğunda, genel adli sisteme güvenmiyor ve yeterli görmüyor, olağandışı mahkemeler kurma gereği duyuyor ise "yargı kuruluşlarının bağımsızlığını ve güvenilirliğini sağlayacak koşulların yerleşmesi" amacıyla sapma var demektir.

İzmir Barosu İnsan Hakları Merkezi, "Devlet Güvenlik Mahkemeleri", 1999

"gıyabi tutuklu" olarak arandığı anlaşıldı. İstanbul 1 Nolu DGM'de yargılanan Yavuz'un suç tarihinde başka bir suçtan tutuklu olduğu, avukatının dilekçesiyle ortaya çıktı. Av. Cemal Yücel, 19 Ağustos günü mahkemeye sunduğu dilekçesinde, Yavuz'un aranmasına yol açan siyasal cinayet olayıyla ilgisinin de, söz konusu cinayete ilgili olarak gözaltına alınan iki kişinin işkence altında verdiği ifadelerden ibaret olduğunu ve bu kişilerin ifadelerini mahkemede reddetmiş olduklarını söyledi.

Mısır Çarşısı davasında yargılanan sosyolog Pınar Selek'in gözaltına alınmasıyla ilgili 11 Temmuz tarihli ilk tutanakta Pınar Selek'in saat 18'de yakalandığı ve çantasında patlayıcı bulunduğu ileri sürülürken, 12 Temmuz tarihli ikinci tutanakta Selek'in çalıştığı "atölyede hazırlanmış bomba ve malzeme bulunduğu"; Selek'in gözaltına alınmasından 11 saat ve atölyesinin aranmasından 22 saat öncesinin saati belirtilerek hazırlanan üçüncü tutanakta "Terörle Mücadele Şubesi Bomba İmha Bürosunda bulunan delillerin alınması için gelindiği" ileri sürülüyordu. Selek'in Mısır Çarşısı patlamasıyla ilişkilendirildiği bu tutanaklara rağmen, Selek'e kolluk ve savcılık sorgulamalarında Mısır Çarşısındaki patlamayla ilgili hiçbir soru sorulmadığı belirlendi. 9 Temmuz günü gerçekleşen patlamanın ardından, patlamanın kaza olduğu yönündeki bulgular yayınlanmış ve patlama PKK'ye atfedilmemişti. Ayrıca, Mısır Çarşısı davasının diğer sanığı Abdülmecit Öztürk, savcılıkta verdiği ifade de Mısır çarşısındaki patlamayla bağlantısını reddetti. Bunun üzerine polisler teslim edilen Öztürk'ün, 15-20 dakika sonra yeniden savcının önüne getirildiğinde suçlamayı kabul ettiği ve Selek'i suçladığı görüldü. Selek, işkence altından alınan ifadesinde "atölyedeki patlayıcıları 'Haval' kod adlı biri getirdi" demesine rağmen, Öztürk'e bu konuda hiçbir soru sorulmadı.

Yargıçlar, ifadelerin işkence altında alınmasını hesaba katsalar da, bu sorunun yargılamayı etkilememesini yeğledikleri görüldü. 1998 yılında da, yargılama ve hüküm kurmada işkence altında alınan ifadelerin değerlendirme dışında tutulduğu olgulara nadiren rastlandı (bkz. İşkence ve Kötü Muamele).

Ayrıca, savcı ve yargıçların sanık ve avukatlarını "hasım" olarak kabul etmeleri de, sıklıkla gözlemlenen bir durum oldu. DGM yargılamalarının yapısı, sık sık yargıç ve savcılarının bağımsızlıklarını ideolojik bakımdan da yitirmelerine neden oldu. Bu durum, yargıç ve savcılarının askeri yargıya ya da sivil yargıya bağlı olmalarından bağımsızdı ve yargıçların asker ya da sivil olması, onların bağımsız olup olmamaları ve davalarda sanıklar karşısındaki tutumlarını belirleyici bir etken olmadı.

DGM yargılamalarının temel bir özelliği de, tutukluluk

süresinin uzunluğu oldu. Yargılananlar hakkındaki delillerin yetersizliği, örneğin kolluk görevlilerinin şüphelerinden, işkence altında alınan ifadelerden ya da "itirafçıların" suçlamalarından başka hiçbir kanıt olmaması dahi, bu durumu değiştiremedi. DGM'lerin gözaltı ve tutuklama işlemlerindeki keyfiliği, hukukçular tarafından sık sık kamu gündemine getirildi. Örneğin, 1 Mayıs günü "PKK'ye yardım ettiği" iddiasıyla gözaltına alınan HADEP Gaziosmanpaşa İlçe Başkanı Mecit Aygün, 12 gün gözaltında kaldıktan sonra İstanbul DGM Savcılığına çıkarıldı ve serbest bırakıldı. Bu arada, avukatı Fatma Karakaş, aynı gün, yasal gözaltı süresinin aşması nedeniyle İstanbul 4 nolu DGM'ye başvurarak itirazda bulundu. Aygün'ün serbest bırakılmasından haberdar olmayan mahkeme, 13 Mayıs günü hazırladığı kararda, gözaltı süresinin aşılmasıyla ilgili itirazı reddederek, "sanığın gözetim süresinin devamına" karar verdi. Kararın gerekçesi, "soruşturmanın devam ettiği ve yakalamaya itiraz olunmayacağı" şeklinde ifade edildi.

DGM yargılamalarında adil yargılamayı olanaksızlaştıran temel öğelerden biri de, "itirafçılık" uygulamasının sağladığı ayrıcalıklardan yararlanmak amacıyla ve daha sonra da kolluk birimleri ya da çetelere mensup olarak yaptıkları faaliyetler çerçevesinde ifade veren "itirafçılar"ın ifadelerinin suçlama ve kararlara dayanak oluşturması oldu. İtirafçıların ifadeleri üzerine gözaltına alınan kişiler, neredeyse daima tutuklandı ve beraat kararları da nadiren görüldü. Olağanüstü Hal Bölgesinde çok sık olarak yapılan bu uygulama, başka kentlerde de görüldü. Örneğin, TDP'ye üye olduğu iddiasıyla 1996 yılında tutuklanarak Ankara Merkez Kapalı Cezaevine konulan Hukuk Fakültesi öğrencisi Barbaros Hayrettin Yılmaz hakkında, işkence altında alınan ifadesi dışındaki tek kanıt, iki "itirafçı"nın iddiaları ve Yılmaz'ın militan olduğuna kanıt olarak gösterdikleri fotoğraflardı. Fotoğraflardaki kişinin Yılmaz olmadığı kanıtlandı. Yılmaz'ın avukatları, "itirafçılık" konumundan yararlanmak amacıyla "yararlı" bilgi sağlamak zorunda olan itirafçıların iddialarının kanıt olarak kullanılmasına itiraz ettiler. Ankara 2 nolu DGM, 16 Nisan 1998'de sonuçlanan davada Yılmaz'ı, "örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla 13 yıl 6 ay ağır hapis cezasına çarptırdı. Kararı protesto eden Yılmaz, jandarmalarca dövülerek salondan çıkarıldı. Jandarmanın saldırısını protesto eden avukatlar Hasan Erdoğan ile Ender Büyükçulha, polislerce salondan çıkarıldılar. Yargıtay, kararı 1 Aralık günü onayladı. İtirafçılar tahliye edildiler.

"İtirafçılık" konumunu düzenleyen "Pişmanlık Yasası", 1998 yılında da MGK ve hükümetin gündemindeydi. TBMM gündeminde sıra bekleyen tasarı, "yasadışı

örgütlere katılıp pişman olanlar ve örgütleri ile ilgili itiraflarda bulunanlardan”, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren o ay içinde teslim olanların, ölüm cezasını gerektiren cezalarının 9 yıla indirilmesini öngörüyordu. Ömürboyu ağır hapis cezasını gerektiren suçlarda ise 6 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilecek ve diğer cezalar ise yedide bir oranında indirilecekti.

İtirafçılık uygulamasının geçerli bir yasal düzenleme olmaksızın sürdürülmesi nedeniyle, 8 Temmuz 1995'ten sonra yakalanan ya da kendiliğinden teslim olan, “örgüte darbe indirilmesinde etkili olan” kişilerin de yararlandırılması için ek madde konulması öngörülüyordu. İçişleri Bakanlığı, Ocak ayında yapılan açıklamalarda, değişik dönemlerde çıkarılan “Pişmanlık Yasası”ndan toplam 2505 kişinin yararlandığını bildirdi.

Çeşitli “yasadışı örgüt” davalarında yargılanan “itiraflı”lara ceza verilmediği de görüldü. Yargıtay, “itiraflı”lara ceza verilmemesini, “örgüt adına eylemde bulunmama” koşuluna bağlayan bir karar aldı. Diyarbakır DGM tarafından “devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya yönelik eylemlerde bulunmaktan” (TCY 125) haklarında dava açılan sanıklardan biri silahlı çete üyeliğinden 10 yıl ağır hapis cezasına çarptırılırken, iki sanık hakkında TCY 170. maddesi uyarınca ceza verilmesine gerek olmadığı kararı verildi.³ Kararın temyiz edilmesi üzerine davayı ele alan Yargıtay 9. Ceza Dairesi, Mayıs ayında verdiği kararda, “TCY'nin 170. maddesinin uygulanabilmesi için çete amacı doğrultusunda suç işlememiş, buna kalkışılmamış olması gerekmekte olup, sanıkların mensubu bulunduğu çetenin ve gerçekleştirdiği eylemlerinin niteliği göz önüne alındığında koşulların bulunmadığı gözetilmeden bu maddenin uygulanması sabit olan eylemlerine göre de Abdurrahman ve Fevzi'nin TCY 168/2 maddesi uyarınca cezalandırılmaları yerine yazılı şekilde hüküm kurulması yasaya aykırıdır” denildi.

DGM'ler, sanık ve avukatlarının, işkence altında alınan ifadelerine itirazlarını ve işkence konusunda işlem yapılması taleplerini nadiren dikkate aldılar. Örneğin, MLKP'ye yardım ettikleri iddiasıyla 1997 yılı Kasım ayında gözaltına alınarak tutuklanan Vedat Gül, Oğuzhan Yurthan, Dursun Armutlu ve Tuncay Yıldırım ile tutuksuz yargılanan Uğraş Güzel'in Adana DGM'deki duruşmalarına 11 Haziran günü devam edildi. Duruşmada, yargılanan sanıkların avukatı Mustafa Çinkılıç, savunmalarında, müvekkillerinin gözaltında yoğun işkencelere

maruz kaldıklarını söyleyerek, Adli Tıp Kurumunun Tuncay Yıldırım ve Dursun Armutlu hakkındaki raporlarını sundu. Mahkeme, Tuncay Yıldırım'a 12 yıl 6 ay ceza verirken, Vedat Gül hakkında da beraat kararı verdi. Dursun Armutlu, Oğuzhan Yurthan ve Uğraş Güzel de 3 yıl 9 ay ceza aldılar.

DGM'ler, 1998 yılında da sık sık eleştirildi. DGM'lerin kapatılması için yürütülen çabalar, Türkiye'de yargı bağımsızlığının ve adil yargılama hakkının sağlanması için sürdürülen çabaların temel eksenini oluşturdu.

DGM'lerde yargılan siyasi tutuklular ve avukatları, yargılamanın “siyasi ve keyfi” olduğu gerekçesiyle 5 Eylül gününden itibaren duruşmaları süresiz olarak boykot etme kararı aldılar. Sanıklar ve avukatları, 3 Ocak 1999 tarihine kadar duruşmalara katılmadılar. Pek çok tutuklu ve tutuksuz sanık, yokluklarında sonuçlandırılan davalarda mahkûm edildiler.

Üniversite harçlarını protesto etmek ve eğitimde fırsat eşitliği talebini savunmak amacıyla TBMM'de “Paralı eğitime hayır” pankartı açan ve çeşitli gösteriler düzenleyen, bu eylemlerinden dolayı toplam 96 yıl hapis cezası alan öğrenciler de, haklarında Ankara DGM'de sürdürülen yargılamanın durdurulmasını istediler. Haklarındaki DGM kararı Yargıtay tarafından “eksik soruşturma” gerekçesiyle bozulan Mahmut Yılmaz, Bülent Karakaş, Özgür Tüfekçi, Ahmet Aşkın Doğan, Metin Murat Kalyoncugil ve Ulaş Doğu Atlı, Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerine, Yargıtay Başkanlığı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay Ceza Dairesi başkanlıkları ile baro başkanlıklarına “Bir Kez Daha Adalet ve Özgürlük İçin Sesleniyoruz” başlıklı bir mektup gönderdiler, Yaklaşık 3 yıldır Ankara DGM'de yargılandıklarını belirten öğrenciler, Haziran ayında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, DGM'lerin tarafsız ve bağımsız mahkemeler olmadığı yönünde karar aldığını, nedenle duruşmalara katılmadıklarını belirttiler. Ancak, mahkemenin yargılamayı sürdürerek kararını açıklama aşamasına geldiğine dikkat çeken öğrenciler, mektuplarında şu görüşleri ifade ettiler: “Bizler 21 Eylül 1998 tarihinde, DGM'deki yargılamamızın durdurulmasını, davamızın bağımsız ve tarafsız bir mahkemede ele alınmasını talep ederek, meşruluğu olmayan DGM'deki yargılamalara katılmadık. Ancak, bu talebimizi reddeden, ulusüstü yargı organlarının, hukuk çevrelerinin, kamuoyunun haklı karşı çıkışlarını görmezden gelen DGM, yokluğumuzda yargılanmamızı sürdürerek 9

3 TCY 170: “Hükümet tarafından ihtar yapılmasından önce veya sonra örgütü ve çeteyi dağıtanlar veya bunun teşekkülünden amaçlanan suçun işlenmesinden vazgeçenler, keza örgüt ve çetenin teşekkülüne katılmamış veya bunlar üzerinde bir kumandaya yetkili kılmamakla beraber, hükümet memurlarının veya zabıta kuvvetlerinin ihtarından önce veya onu müteakip cemiyet ve çeteden direnme göstermeksizin çekilerek silahlarını terk ve teslim edenler veya aramaya başlandıktan sonra suça katılmış olanları yakalayanlar hakkında ceza verilmez.”

Kasım'da hakkımızda karar vereceğini açıkladı. Hiçbir koşulda adil bulunamayacak bu hukuk dışı uygulamaya karşı, adalet ve özgürlük isteyen bütün onurlu insanları göreve çağırıyoruz. DGM'lerde süren yargılamaların durdurulmasını, DGM'lerin kapatılmasını, adil yargılanma hakkının herkese, her koşulda tanınmasını istiyoruz.”

ÇHD ve TOHAV tarafından 22 Kasım günü düzenlenen “AİHM kararları Işığında DGM Yargılamaları” konulu forumda konuşan ÇHD İstanbul Şube Başkanı Murat Çetik, “Adil yargılama için DGM'lerin tümden kaldırılması gerekir. Ama DGM'ler ortadan kalktığına var olan antidemokratik yargı sistemi düzeltilmedikçe değişen bir şey olmayacaktır. Yargılamaların Türkiye’de siyasi amaca hizmet ettiğini söyleyebiliriz. DGM'ler emir komuta zincirinde bir organ gibi çalışıyor. Bunun anayasaya aykırı olmayacağı da yine anayasada belirtilmiştir” dedi.

ÇHD İstanbul Şubesi Sekreteri Avukat Bilgütay Hakkı Durna hakkında, bir dilekçesinde “DGM'ler hukuk dışıdır” dediği için “Adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif” ettiği gerekçesiyle 1 ile 6 yıl arasında hapis istemiyle açılan dava, ilk duruşmada beraatle sonuçlandı. 3 Temmuz günü İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi’nde yapılan duruşmada, Durna, DGM'lerin hukuk dışı olduğu görüşünü yineledi ve “böyle bir davanın açılmasının savunma özgürlüğüne yapılan saldırı” olduğunu kaydetti.

b) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı

Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan (14 Temmuz 1993) HEP İzmir İl Örgütü Yönetim Kurulu üyesi Av. İbrahim İncal tarafından 7 Eylül 1993 tarihinde yapılan başvuru, 16 Nisan 1997 tarihinde Komisyon tarafından Mahkemeye götürülmüştü. HEP İzmir İl Örgütü, 1 Temmuz 1992’de, “Bütün Demokratik Yurtseverlere” başlıklı bir bildiri yayımlama kararı almıştı. Bildiride, büyük kentlere Kürt göçünün önlenmesi ya da büyük kentlerde Kürt göçmenlerin küçük çaplı ticari faaliyetlerinin önlenmesi için yerel yetkililerin almakta olduğu ya da alınmasını savunduğu önlemler eleştiriliyordu. Bu önlemlerin, “Türk ve Kürt işçi sınıfına karşı devlet terörünün” bir parçası olduğu ve “özel savaş”ın kentlerde uygulanan biçimi olduğu savunuluyordu. HEP, yasa uyarınca, bildirin bir örneğini İzmir Valiliğine gönderdi. İzmir Emniyet Müdürlüğü ise, bildirin “bölücü propaganda” kapsamına karar vererek, İzmir DGM Savcılığına başvurdu. İzmir DGM, 3 Temmuz günü bildirin toplatılmasına karar verdi. Polis, HEP İzmir İl Örgütünde arama yaparak, henüz dağıtılmamış olan bildirilere el koydu. İzmir DGM Savcılığı, 27 Temmuz

1992 günü İzmir HEP Yönetim Kurulu üyelerine karşı, “ırk esasına dayanarak halkı düşmanlığa teşvik ettikleri” (TCY 312, TMY 5) gerekçesiyle dava açtı.

İzmir DGM, 9 Şubat 1993 tarihinde verdiği kararında, aralarında Av. İbrahim İncal’ın da bulunduğu sanıkları mahkum etti ve bildirin toplanmasına karar verdi. İncal, 6 ay 20 gün hapis ve 55.555 TL para cezasına çarptırıldı. İncal’ın sürücü ehliyetine de 15 gün yasak getirildi. İzmir DGM, başvuru aleyhindeki iddianameyi, “Terörle Mücadele Yasası” konusundaki iddialar haricinde, olduğu gibi kabul etti. Yargıtay, 6 Temmuz 1993’te, DGM kararını onayladı.

Av. İncal, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna yaptığı başvuruda, DGM'lerin bağımsız mahkemeler olmaması nedeniyle adil yargılama hakkından yoksun bırakıldığını ve siyasal görüşleri nedeniyle, hapis cezasının paraya çevrilmediğini bildirdi. İncal, Yargıtay’da yapılacak duruşmaya katılmasına izin verilmemesi ve Yargıtay Başsavcılığının, Yargıtay’a yapılan temyiz başvurusuyla ilgili görüşlerinin kendisine bildirilmemesi nedeniyle de, adil yargılama hakkının ihlâl edildiğini belirtti. Ayrıca, bildiri hazırlamak nedeniyle mahkûm olmasının da, ifade özgürlüğünün ihlâli olduğunu belirtti (bkz. İfade Özgürlüğü). Komisyon, 16 Ekim 1995 tarihinde verdiği kararında, başvuruda belirtilen -Yargıtay duruşmasına katılımın engellenmesinin adil yargılama hakkını ihlâl ettiği yönündeki iddia hariç- bütün ihlâl iddialarını kabul etti.

Adil yargılama hakkı ile ilgili olarak, Av. İncal, İzmir DGM’nin Sözleşmedeki anlamıyla “bağımsız ve yansız bir mahkeme” olmadığını; Yargıtay’ın ise, prosedüre her iki tarafın da katılması ve “silahların eşitliği” ilkelerine saygı göstermediğini ve temyiz başvurusunun karara bağlanması için bir duruşma yapmadığını söyledi. Av. İncal, DGM’lerde görev yapan üç yargıçtan birinin askeri yargıç olması ve askeri yargıçların da, askeri hiyerarşi içinde yer almaları ve askeri otoriteye bağımlı olması nedeniyle bağımsız ve yansız sayılmayacağını söyledi. Ayrıca, DGM’lerin “adaleti sağlamaktan ziyade devletin çıkarlarını korumak” için kurulmuş özel mahkemeler olduğunu ve bu bakımdan da, adli kuruluşlardan çok yürütme kuruluşlarına benzeyen bir işlevleri olduğunu belirtti. Av. İncal’a göre, bu mahkemelerde askeri yargıçların bulunması, askeri otoritenin sanıklar ve kamuoyu üstündeki gücünü sağlıyordu. Askeri yargıçların siviller ve özellikle politikacılar hakkında, askeri olmayan sorunlarla ilgili olarak yargısal karar vermesi, askeri otoritenin Türkiye’nin siyasal problemleriyle ilgili etkisini gösteriyordu.

Hükümet, askeri yargıçlarla ilgili düzenlemelerin, onların yargısal kararlarını etkilemeyeceğini ileri sürdü.

Hükümete göre, DGM'lerde askeri yargıçların bulunmasının tek gerekçesi, Sıkıyönetim Mahkemelerinde görev almaları nedeniyle, "örgütlü suçlara karşı mücadele deneyim kazanmış olmalarıydı". Ordu ve askeri yargıçlar, "demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyetinin güvencesi olarak" görülmekteydi. "Terörist tehlike devam ettikçe, askeri yargıçların bu mahkemelere tam destek vermeye devam etmesi gerekecekti".

Mahkeme, kendi görevinin, bu iddiaları soyut olarak tartışmak değil, söz konusu davada başvurucağın adil yargılama hakkının ihlâl edilip edilmediğini belirlemek olduğunu hatırlattı. Mahkeme, sözleşmenin 6. maddesi açısından, "bir mahkemenin bağımsız olup olmadığını anlamak için, başka şeylerin yanı sıra, yargıçların atanması ve baskılara karşı sağlanan güvencelere ve mahkemenin bir bağımsızlık görüntüsü sağlayıp sağlamadığına bakmak gerektiğini" belirtti. Yansızlık açısından ise, mahkeme iki testi uygulamak durumundaydı: "Birincisi, belirli bir yargıçın belirli bir davada kişisel kanaatini belirlemeye çalışmak; ikincisi de, yargıçın, bu bakımdan herhangi bir meşru kuşkuyu ortadan kaldırmak için güvenceler sunup sunmadığını kesinleştirmek"ten oluşuyordu. Mahkemeye, yalnızca askeri yargıçla ilgili sorun getirildiğinden, mahkeme diğer yargıçların bağımsızlık ve yansızlık bakımından durumunu incelememi. Mahkeme, askeri yargıçların, sivil yargıçlarla aynı eğitimi geçerek askeri yargıya mensup olduklarına ve sivil yargıçlarla aynı güvencelere sahip olduklarına dikkat çekti. Mahkeme, bu yargıçların "asker" olduğunu, askeri disiplin kuralları nedeniyle haklarında sicil değerlendirme raporları tutulduğunu da dikkate aldı. Atama kararları da, askeri idari yetkililer tarafından alınmaktaydı. Mahkemeye göre, adil yargılama hakkı bakımından, "belirli bir mahkemenin bağımsızlık ve yansızlıktan yoksun olduğu konusunda meşru bir kaygının, var olup olmadığına karar verirken, sanığın bakışı, belirleyici olmamakla birlikte önemlidir. Belirleyici olan ise, onun kuşkularının nesnel olarak gerekçelendirilip gerekçelendirilemeyeceğidir."

Mahkemenin değerlendirmesine göre, Av. İncal, DGM tarafından "Terörle Mücadele Yasası"nın uygulanmasına gerek görülmemen ve AİHM'nin de ifade özgürlüğünün kullanımı olarak değerlendirdiği siyasal bir bildiri yayımlama suçundan, askeri bir yargıçın da bulunduğu DGM'de yargılanmıştır. Bu bakımdan, yargılanmasında askeri bir yargıçın da bulunmasının, davayla ilgili olmayan konular hakkındaki yargı kararını etkilemesinden kaygılanmakta haklıdır. Bu kaygılar, temyiz başvurusunu inceleyen Yargıtay tarafından da giderilmemiştir. Bu nedenle, Mahkeme, 9 Temmuz 1998 tarihinde açıkladığı kararında, Av. İncal'ın adil yargılama hakkının

ihlâl edildiğine karar verdi.

İncal davası ve DGM kararlarına karşı yapılan diğer başvurular, DGM'lerin hükümet düzeyinde de tartışılmasına yol açtı. Ocak ayında, dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, DGM'lerin "sivil görünüm" kazanması için çalışma yaptıklarını açıkladı. Adalet Bakanlığı, İçişleri ve Milli Savunma Bakanlıklarına yazılı başvuruda bulunarak, askeri hakimlerin DGM'lerde görev yapmaması konusundaki görüşlerini sordu. Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun, DGM'lerde askeri hakimlerin görev yapmasıyla ilgili kararı nedeniyle çalışma başlattıklarını söyledi. Sungurlu, "Bizim, askeri hakimlerden rahatsızlığımız yok. Asker-sivil hakimler aynı eğitimi görüyor. Askeri hakimler olmasa da DGM'nin işleyişi değişmez" dedi.

AİHM'nin İncal Davası ile ilgili kararını açıklamasının ardından, DGM'lerde görülen bazı davalarda avukatlar, AİHM kararı gözönünde bulundurularak yargılamanın durdurulmasını istediler. Bu talepler kabul edilmedi. Örneğin, avukat Metin Narin ve Behiç Aşçı, Filiz Gencer ve 7 kişi hakkında İstanbul 2. DGM tarafından verilen ve Yargıtay tarafından 27 Nisan günü onanan mahkûmiyet kararının iptal edilmesini ve davanın yenilenmesini istediler. Avukatlar, "sonradan ortaya çıkan yeni olayların varolması durumunda yargılamanın yenilenmesi"ni öngören düzenlemeye (CMUK 327/5) dayanarak, AİHM kararı sonrasında müvekkillerinin usulüne uygun kurulmuş bir mahkemede, adil yargılanma ilkesi doğrultusunda yeniden yargılanmasını istediler. Bu yöndeki talepler, kabul edilmedi.

Eylül ayında 14 Baro adına açıklama yapan İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, karara değinerek, "DGM kararları AİHM'e gittiğinde Türkiye'nin mahkum olacağı şimdiden bellidir. DGM'ler hakkında verilen bu karar, DGM meşruiyetini zedeler niteliktedir. Gerekli yasal ve anayasal değişiklikler bir an önce yapılmalı, yargılamanın yenilenmesi yolu açılmalı, DGM yargıçları da yargılamayı durdurmalıdır. Barolar, 'yargının bağımsız olmadığı ülkelerde hukukun üstünlüğünü sağlamak mümkün değil' dedikçe, gözlerimizin önünde baroları ve yargıyı iktidara daha bağımlı hale getirmenin yöntemleri geliştiriliyor. Yargı kaskaca almıyor" dedi.

AİHM kararını değerlendiren dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, AİHM'nin DGM'lerde askeri hakimlerin görev yapmaması konusunda "son derece ısrarlı davrandığını" söyleyerek, şu görüşleri ifade etti: "Ben DGM'lerde görev yapan askeri hakim ve savcılar, tıpkı sivil hakim ve savcılar gibi aynı hukuk fakültelerinden, aynı formasyonu alarak mezun olduklarını ve aynı yumuşaklığa sahip olduklarını biliyorum. Ancak, AİHM

bu konuda çok hassas. Biz bu konuyu düşünmek ve bir değerlendirme yapmak zorundayız. Bu konuyu çözümlenmeliyiz. Bu tür değişiklikler, bizim iç problemimiz olmaktan ziyade, imzaladığımız uluslararası sözleşmelerin gereğidir.”

VII.2. SAVUNMA HAKKI

Türkiye’de adil yargılamayı engelleyen önemli bir sorun, savunmanın iddia makamı ile eşit bir konumda görmeyen bir anlayışa dayanılarak yapılan yasa ve uygulamalar oldu. Özellikle DGM yargılamalarında, savunma makamı, savcılar ve yargıçlar tarafından, “devletin hasmı” olarak görüldü. Bu davalarda savunma üstlenen avukatlar, kolluk güçlerinin kötü muamelesine maruz kalabili; tutuklu müvekkillerini cezaevlerinde ziyaret eden avukatlar, sık sık “örgüt kuryeliği” ile suçlandılar ve zaman zaman bu suçlamayla yargılandılar. İnsan hakları ihlalleriyle ilgili davalarda müdahil ya da şikayetçi olarak görev alan avukatlar da, kolluk güçlerinin kötü muamelesiyle ve zaman zaman savcı ve yargıçların ayrımcı uygulamalarıyla karşılaştılar. İnsan hakları ihlallerinden dolayı yargılanan kolluk görevlilerinin avukatları da, davalarda mağdurlara, avukatlarına ve ailelerine sözlü, hatta fiziksel olarak tacizde bulundular. Bu tür avukatlar hakkında hiçbir işlem yapılmadı.

DGM davalarında avukatlar, müvekkilleri hakkındaki suçlamaları basından öğrenir ve dosyanın tamamını görmelerine izin verilmezken, gözaltına alınan kişilerin ve tutukluların avukatlarıyla görüşmelerini kısıtlama, DGM kapsamındaki suçlardan gözaltına alınan kişilerin durumunda ise yasaklama uygulamaları devam etti.

İçişleri ve Adalet bakanlıkları tarafından hazırlanan ve 1 Ekim’de yürürlüğe giren “Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği”, savunmaya yönelik kısıtlamaları yeniden düzenledi. Yönetmeliğin “Müdafinin Dava Evrakını İncelemesi” başlıklı 21. maddesi şöyle: “Müdafii, kolluk kuvvetlerinde bulunan hazırlık evrakından yakalanan kişinin ifadesini içeren tutanak ve bilirkişi raporlarını ve şüphelinin hazır bulunmaya yetkili olduğu diğer işlemlere ilişkin tutanakları her zaman inceleyebilir ve bunların bir suretini kolluk kuvvetlerinden alabilir. Bunlar dışında kalan dosya içeriğinin müdafii tarafından incelenebilmesi Cumhuriyet savcısının vereceği karara bağlıdır.” Türkiye Barolar Birliği ile İstanbul ve İzmir Baroları, 21. maddenin iptali istemiyle Danıştay’a başvurdu. İzmir Barosu Başkanı Av. Çetin Turan, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasının avukatlara soruşturma dosyasının tümünü inceleme ve örnek alma hakkı tanıdığını, yeni yönetmeliğin ise bu hakkı kısıtladığını

bildirdi. Danıştay, henüz yürütmeyi durdurmadı.

İstanbul Barosunun 30 Kasım günü Danıştay’a verdiği yürütmenin durdurulması istemli başvurusunda, yönetmeliğin iptal edilmesi istemi şu gerekçelere dayandırıldı: “Yönetmelik, Bakanlıkların ‘kuvvetler ayrılığı’ ilkesini ihlal ederek, ancak TBMM’nin koyabileceği normlar yaratması nedeniyle ve ayrıca Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve hukuka aykırı hükümler taşıdığı için; Yönetmeliğin 21. maddesi, hazırlık soruşturması sırasında Cumhuriyet Savcısının mutlak görevli kılınması ile adil yargılanma hakkını ihlal ettiği için; ... Yönetmeliğin 19. maddesi, ‘DGM’nin görev alanına giren suçlar hariç, kişinin kendisi müdafii tayin edebilecek durumda değilse, isteği halinde, Baro tarafından kendisine müdafii tayin edilir’ hükmünü düzenlemiştir. Burada, DGM kapsamına giren suçlar hariç tutularak, temel bir insan hakkı olan savunma hakkı kısıtlandığı için; Yönetmeliğin 22. maddesinde ‘müdafii gelmesi için makul süre beklenir, müdafii gelmezse bu husus tutanağa kaydedilerek ifade alma işlemine başlanır’ denmektedir. CMUK’ta belli bir süre bekleme kısıtlaması yoktur ve bu durum savunma hakkını kısıtladığı için iptal edilmelidir.” İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, Ocak ayında yaptığı bir açıklamada, “karakollarda CMUK’un uygulanmasına karşı direniş olduğunu” belirterek, “Zanlının avukat çağırması polisler tarafından engelleniyor” dedi. Polisin gözaltına aldığı kişiye yer gösterme, keşif gibi işlemleri yaptırdığını ancak imza aşamasına gelindiğinde avukat çağırması gerektiğini anımsattığını belirten Sayman, uygulamanın polisin keyfine göre yapılmaması gerektiğini söyledi. Son anda avukat çağırıldığı için talep sayısının düşük olduğunu kaydeden Sayman, “Baroya yapılan isteklerin yüzde 80’i zorunlu olduğu için 18 yaşın altındakilerden geliyor. Karakollarda avukat çağırılmaması için sanığa baskı ve telkinler yapılıyor” dedi. Emniyet Genel Müdürlüğü açıklamalarına göre, 1997 Ekim ayına kadar İstanbul’da yaklaşık 26.000 kişi gözaltına alınırken CMUK gereğince avukat isteminde bulunanların sayısının 6.000 olduğunu belirten İstanbul Barosu Başkanı, “Yani 20.000 gözaltı olayında avukat istenmemiş. Bu iki nedenle olabilir. Birincisi, 20.000 kişinin avukat istememesi, ikincisi ise avukat çağırılması engelleniyor. İstatistiklere bakınca bazı karakollardan hiç talep gelmemesi de ilgi çekici” dedi.

Savunma hakkı, avukatların kanıt toplama yetkisinin olmaması yoluyla da kısıtladı. Ayrıca, avukatların duruşma sırasında sanığa soru sorabilmesi için yargıçtan izin alması gerekiyor. Mahkemelerde, özellikle DGM’lerde, sanık ya da müdahil avukatlarının yargıç tarafından duruşma salonundan çıkartılarak duruşmaya devam

edilmesi de sık sık gözlemlenen bir durum oldu.

Hukuk eğitimleri olmamasına karşın gözaltına aldıkları kişiler hakkında hazırlık soruşturması yapma yetkisi verilen kolluk görevlileri, masumiyet karinesini göz ardı ederek, gözaltına alınan kişileri basına gösterme ve bu kişilere yükledikleri suçları kesin bilgiymiş gibi sunma uygulamalarını 1998 yılında da sürdürdüler. DGM savcılıklarının emriyle yapılan kolluk işlemlerinde ve DGM tutuklamalarında, sanıkların avukatlarıyla görüşmelerine ya da avukatların arama ve gözaltına alma işlemleri sırasında hazır bulunmasına izin verilmedi. Örneğin, Ankara'da HADEP Genel Merkezi ve Ankara İl ile Altındağ ilçe binası, Ankara DGM kararıyla 10 Şubat günü polisler tarafından basıldı. Baskın sırasında HADEP Genel Merkez binası önüne gelen İHD Genel Başkanı Akın Birdal ve İHD yöneticileri, ÇHD Genel Başkanı Avukat Aydın Erdoğan ve diğer avukatlar içeri alınmadı. ÖDP kurucusu Mihri Belli, 6 Şubat günü Kanal 6 adlı özel televizyon kanalında yayınlanan bir programa katıldıktan sonra gözaltına alındı. Belli'nin avukatı Sera Kaya ile görüşmesine izin verilmedi. Daha sonra Ankara'ya götürülen Mihri Belli'nin, 1993 yılında verilen bir giyabi tutuklama kararı nedeniyle gözaltına alındığı öğrenildi. Belli, 8 Şubat günü serbest bırakıldı.

"Yankesicilik" iddiasıyla 3 Mayıs günü İstanbul'da gözaltına alınan ve Eyüp İlçe Emniyet Müdürlüğünde gördüğü işkence nedeniyle 11 Mayıs günü Şişli Etfal Hastanesine kaldırılan ve gördüğü işkenceyle ilgili sağlık bilgileri basına yansıyan Cengiz Süslü, polisler tarafından hastaneden kaçırılarak, tehdit edildi. İHD İşkenceyi İzleme Komisyonu üyesi Avukat Kezban Alan, polislerin Süslü'ye avukat istemediğine dair bir tutanak imzalatıldığını ve bu tutanağın bir benzerinin de kendisine imzalatılmak istendiğini söyledi.

Tutuklu sanıkların duruşmalara götürülmemesi, avukatlarıyla görüştürülmemeleri ve duruşmalardan sonra kötü muameleyle maruz kalmaları gibi sorunlar, 1998 yılında sürdü. Örneğin, Uşak E Tipi Cezaevinde Sultan Öner adlı tutuklu, 10 Mart günü İzmir DGM'de yapılan duruşmadan sonra avukatıyla konuştuğu gerekçesiyle askerler tarafından dövüldü.

Adil yargılanma hakkını engelleyen pratiklerden biri de, özellikle DGM yargılamalarında savunmanın önlenmesi ile bu yargılamalarda görev alan avukatlara ve insan hakları savunucularına yapılan baskılar oldu. Avukatlar, DGM yargılamalarında, müvekkilleri hakkındaki suçlamaları ya da gösterilen delilleri, ya basından ya da ilk duruşmada öğrendiler. Avukatlar, DGM'lerde yargılanan müvekkilleriyle görüşme, hatta duruşmalara katılma çabalarında engellemelerle, zaman zaman da kötü

muameleyle karşılaştılar. DGM'lere ya da cezaevlerine girişlerde siyasi polis ve jandarma tarafından yapılan engelleme ya da kötü muamelelerin bir kısmı, mağdur avukatlar hakkında "polise mukavemet" ya da "görevli memura kötü muamele" iddiasıyla soruşturma açılmasıyla sonuçlandı. Örneğin, İstanbul Ümraniye Cezaevinde 13 Ağustos 1997 tarihinde gerçekleşen bir firar olayından sonra görüş için gittikleri cezaevinde jandarmanın kötü muamelesine maruz kalan Gülizar Tuncer, Şafak Yıldız, Kamber Soypak, Ümit Yavuz ve Filiz Köstak adlı avukatlar hakkında açılan dava 15 Haziran günü başladı. Üsküdar Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada savunmalarını yapan avukatlar, yüzlerce mahkumun bulunduğu cezaevinde, görüşe gelecek avukatlara verilmek üzere 14 kart bulundurulduğuna dikkat çektiler. Bu konuda görüşmek için cezaevi girişinde görev yapan subaya gittiklerinde, jandarmaların hakaretlerine ve saldırısına maruz kaldıklarını söylediler. Avukatlar, askerler hakkındaki suç duyurularının sonuçsuz kaldığını da vurguladılar. Duruşmada gazetecilerin fotoğraf çekmesi savcılığın talimatıyla engellendi. Gündem gazetesi muhabininin fotoğraf makinasına da duruşma bitimine kadar el konuldu. Davada, avukatların, "görevli askerlere mukavemet ve hakaret ettikleri" iddia ediliyor. Dava, beraatla sonuçlandı.

Bazı savcı ve yargıçlar, savunma makamındaki avukatları hasım olarak gördüklerini saklamadılar. Örneğin, İstanbul'da 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamaları nedeniyle 244 kişi hakkında Şişli 1. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan davanın 10 Eylül günü görülen duruşmasında, Mahkeme Başkanı İrfan Hacı Evliyagil'in 18 yaşından küçük sanıklardan Dilek Erdoğan ve Filiz Çavuş'tan savunma istemesi üzerine söz alan Avukat Muhittin Köylüoğlu, "18 yaşını doldurmayanlardan savunma isteyemezsiniz. Hukuk katlediliyor. Sizi şikayet edeceğim" dedi. Bunun üzerine hakim, Köylüoğlu'nu polis zoruyla dışarı çıkarttı. Dava, ileri bir tarihe ertelendi. Muhittin Köylüoğlu ve diğer avukatlar, mahkeme başkanı İrfan Hacı Evliyagil hakkında suç duyurusunda bulundu. DGM yargılamalarında bu durum daha vahimdi; avukatlara, "su içtikleri" ya da "sanıklara yapılan kötü muameleyle tepki gösterdikleri" için ceza verilmesi olağan bir uygulama haline geldi.

Kolluk görevlilerinin, özellikle kendilerinin ya da meslektaşlarının yargılandığı davalarda mağdurların aile ve avukatlarına saldırdığı görüldü. 1998 yılında bu durumun en pervasız örneği, Aydın'ın Söke ilçesinde 11 Ağustos 1993 tarihinde polis tarafından gözaltına alınan Baki Erdoğan'ın işkence sonucu ölmesi (21 Ağustos 1993) nedeniyle 6 polis hakkında açılan davanın 21 Nisan

Adil Yargılanma Hakkına ve Hukuk Devletine Saldırı

... Aydın Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olan Baki Erdoğan davasının 21 Nisan 1998 tarihindeki karar duruşmasına yoğun bir katılım olmuştur. İzmir Barosu, İstanbul Barosu, ÇHD İstanbul Şubesi, ÇHD İzmir Şubesi, ÇHD Ankara Şubesi, Türk Tabipleri Birliği, İzmir Tabip Odası ve çeşitli demokratik kitle örgütlerinin (DKÖ) temsilcileri davayı izlemek için Aydın'a gelmiş ve davaya katılmışlardır. Duruşma öncesi özellikle duruşmanın yapılacağı adliye çevresinde olağanüstü güvenlik tedbirleri alınmıştır. Duruşma saati 15.00 olarak belirtilmesine rağmen hiçbir neden ileri sürülmeksizin müdahil yakınları, müdahil avukatlar, davayı izlemek isteyen DKÖ temsilcileri ve basın mensupları adliye dışında bekletilmişlerdir. Bunun nedeni 16.00'da duruşma salonuna alınmaya başlanan müdahil avukatları tarafından hemen anlaşılmıştır. Bütün izleyici sıraları sivil polisler tarafından doldurulmuş, sadece müdahil avukatlarının davayı izleyebilecekleri küçük bir bölüm boş olarak bırakılmıştır. Duruşma salonunun kapısı, içerisinin doluluğu gerekçe gösterilerek kapatılmış ve adliye dışında ve içerisinde kurulan barikatlarla salona girişler engellenmiştir. Müdahil avukatların uyarısıyla mahkeme başkanı barikat engelini kaldırmış, ancak salonun önceden polis tarafından doldurulması sonucu insanların tam olarak içeri girerek duruşmayı izlemesi sağlanamamıştır.

Sanık avukatları ve sanıklar, savunma adı altında tamamen mağdur tarafı, müdahil avukatları, Tabip Odalarını ve DKÖ'ni hedef alan çok kötü bir üslupla kaleme alınmış faşist düşüncelerini açıklayan ortak bir dilekçe okudular. Bu dilekçe, savunma sınırlarını aşan ve siyasi düşünceleri olan kişilerin işkence ile öldürülmelerini onaylayan bir yazıydı. Müdahil avukatların; dilekçenin dava ile ilgisinin olmadığı, burada ölen kişinin yargılanmadığı, bu davada işkence sonucu adam öldürmekten sanıkların yargılandığı şeklindeki uyarıları mahkeme tarafından ciddiye alınmayarak sanık avukatları ve sanıkların, pervasız ve saldırgan tavırlarını sürdürmeleri sağlanmıştır.

Cumhuriyet Savcısı daha önce açıklamış olduğu esas hakkındaki mütalaasını tekrar ederek, resmi bilirkişilerin bütün bilimsel raporlarını reddetmiş ve Baki Erdoğan'ın her iki omuz ön yüzünde bulunan izlerin sırt çantasından kaynaklanabileceğini iddia ederek, bütün sanıkların beraatini talep etmiştir. Ancak C. Savcısının izlerin sırt çantasından kaynaklanmış olabileceği şeklindeki saçma iddiası, 20.04.1998 tarihli İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanlığından alınan rapor ile yalanlanmış ve izlerin işkence sonucu olduğu bir kez daha ispat edilmiştir.

Müdahil avukatlar adına İzmir Barosu avukatlarından Hülya Üçpınar, esas hakkındaki görüşlerini yazılı ve sözlü olarak mahkemeye bildirmiş ve sanıkların tamamının işkence sonucu adam öldürmekten cezalandırılmasını talep etmiştir.

Mahkeme Başkanı Turgut Yıldırım kararı açıklarken oldukça zorlanmış, kararı açıklamadan önce uzun bir konuşma yaparak Türkiye'de tüm mahkemelerin bağımsız olduğu ve kimseden talimat almadığı gibi açıklamalarda bulunmuş ve tarafları sakin olmaya çağırmıştır. Bu konuşmalardan sonra dosyadaki delil durumuna göre tüm sanıkları "TCY 242. maddesi. gereğince; kastı aşan surette adam öldürmek suçundan 5'er yıl ağır hapis cezasına çarptırılmalarına, TCY 242. maddesi uyarınca bu cezanın üçte bir artırılarak 6'şar yıl 8'er aya çıkarılmasına, TCY 59. madde uyarınca indirim tabi tutarak sonuç olarak 5'er yıl 6'şar ay 20 şer gün hapisle cezalandırılmalarına" oybirliği ile karar verildiğini açıklamıştır.

Duruşma salonunda başlayan saldırılar sonucu, özellikle Milliyet Gazetesinden Mert İkkutluğ, Radikal Gazetesinden Ahmet Şık ve ben salondan çıkarılarak koridorda polisler tarafından linç edilmek istendik. Bu saldırılar adliye çıkışında ve polis otosuna binene kadar da devam etmiştir. Ahmet Şık aldığı darbeler sonucu bayılmış ve uzun bir süre hareketsiz kalmıştır. Kendisini İzmir Barosu Avukatlarından Pelin Erda ile birlikte hastaneye götürebilmek için polis otobüsüne bindik. Hepimizin sağlık durumu kötü olmasına rağmen uzun bir süre otobüste keyfi olarak bekletildik. Hastaneye götürme amaçlı hareket ettiğimizde ise kent içinde dolaştırılarak. Tekrar adliyenin hemen yanında bulunan karakola götürüldük. Karakolda yapılan işlemlerden sonra Aydın Devlet Hastanesi Acil Servisine kaldırıldık. Polislerin tedavilerimizi engelleme çabaları hastanede de devam etmiş ancak hastane personelinin müdahalesi ile tedavimiz yapılmıştır. Hastanede üçümüzün beyin travması geçirebilme ihtimaline karşı çeşitli röntgen filmlerimiz çekildi ve kanamaların devam etmesi nedeniyle hepimize dikiş atıldı. Ayrıca hastanede bulunan ve tedavilerimizi engellemek isteyen resmi bir polis memuru tarafından, "buradan sağ-salim çıkamayacaksın" şeklinde ölümle tehdit edildim. Bu durumu hastanede amir konumunda bulunan bir komişere söylememe rağmen bu kişi hakkında hiçbir işlem yapılmamıştır...

Av. Murat Çelik, ÇHD İstanbul Şube Başkanı

günü yapılan karar duruşmasında görüldü. Aydın 1. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, sanıkların savunmalarının ardından Aydın Emniyet Müdür Yardımcısı İbrahim Türedi, Siyasi Şube Müdürü Necmettin Aydın Kaya ile polis memurları Abdurrahman Çetinkaya, Cahit Sandıkçı, Ali Kumral ve Ayhan Erdal, "kastı aşarak adam öldürdükleri" (TCY 452) gerekçesiyle 5 yıl 6 ay 20'şer gün hapis cezasına mahkum edildi. Kararın açıklanmasıyla birlikte bir polisin "bizi tahrik ediyorlar" diye bağırmasıyla salonda bulunan sanıklar ve 60 kadar sivil polis, izleyicilere, gazetecilere ve avukatlara saldırdı. Saldırı sürerken salona giren resmi polisler de saldırıya katıldı. Gazetecilerin ve avukatların "can güvenliğimiz sağlanmadan bizi çıkarmayın" uyarısı, mahkeme tarafından dikkate alınmadı. Polisler, salondan adliye çıkışına kadar oluşturdukları koridorda izleyicileri, avukatları ve gazetecileri dövdü. Saldırı sırasında, EMEP Aydın İl Başkanı Hüseyin Saran kalp krizi geçirdi. Başına sert bir cisimle vurulan Radikal gazetesi muhabiri Ahmet Şık ve yere düşerek ayaklar altında ezilen Milliyet gazetesi muhabiri Mert İlkkutluğ 45 dakika kadar karakolda tutulduktan sonra hastaneye kaldırıldı. Salona girerken aranan TİHV İzmir Temsilciliğinde görevli Dr.

Türkcan Baykal'ın çantasında Baki Erdoğan'a ait raporlar bulundu. Bunun üzerine Türkcan Baykal ve İzmir Tabip Odası yöneticisi Zeki Gül bir süre gözaltında tutuldu. Aydın Cumhuriyet Başsavcısı Emin Özler, saldırı nedeniyle Aydın Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde görevli Olcay Ünal, Musa Kasım Atalay, Abdullah Yeğil, Birol Tetik, Murat Alpaslar ve Erden Gümüş ile polisler tarafından dövülen İstanbul Barosu avukatlarından Murat Çelik, EMEP Aydın İl Başkanı Hüseyin Saran, Radikal gazetesi muhabirleri Celal Başlangıç ve Ahmet Şık, Milliyet gazetesi muhabiri Mert Mustafa İlkkutluğ ile Hacer Meltem adlı kişinin ifadesini aldı. Mert Mustafa İlkkutluğ, gazeteci olduğunu söyleyince daha fazla dövüldüğünü belirtti. Duruşmada polisler tarafından dövülen Hatice Sirkeci adlı emekli öğretmen "iç kanama" tanısıyla, Yusuf Doğru (55) adlı kişi de karaciğerine aldığı darbeler nedeniyle İzmir Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde tedavi altına alındı. Gazetecilere ve avukatlara saldıran polisler hakkında açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı. Aydın İl İdare Kurulu, başkomiserler Hami Çimendağ ve Sebahattin Budak ile polis memuru Servet Usta hakkında "olay günü görevli olmadıkları gerekçesiyle görevsizlik"; Birol

Aydın'da Terör

Sayın milletvekilleri, Aydın İlimizde, 21 Nisan 1998 tarihinde, çok korkunç bir olay meydana geldi; devlet, iki saat süreyle, Aydın Adliyesi ve çevresinde terör estirdi... Davanın görüldüğü 21 Nisan 1998 tarihinde, Aydın Adliyesinde, emniyet güçleri tarafından, davayı izlemek için gelmiş olan tüm sivil kuruluşlara ve maktulün yakınlarına manevi işkence uygulanmıştır. Aydın Adliyesinin önü, polisler tarafından bir duvar gibi örülmüştür; bütün insanlara gözdağı verilmiştir ve o insanların üstleri aranmıştır. Bu, belki doğaldır; ama, iki doktor, üstlerinde bildiri var diye Merkez Karakoluna götürülmüş, orada saatlerce gözaltına alınmışlardır. Üstlerindeki, bildiri diye iddia edilen yazının, alternatif tıp raporu olduğu Aydın Emniyet Müdürünce de saptanmıştır. Aydın Emniyet Müdürü, bu iki doktorun gözaltına alınmasından sonra Aydın Merkez Karakoluna gelmiş, bütün duruşmayı dakika dakika o karakoldan izlemiştir... Mahkeme, kararını açıklamış ve salonun içerisinde büyük bir gürültü kopmuştur. Salonun içerisinde bulunan bütün güvenlik güçleri, gazetecilere, üzerinde cüppe olan avukatlara saldırmışlar ve vurmuşlardır. Adliyenin çıkışına kadar olan koridorda çift sıra halinde polis, aradan geçenleri, davayı izlemeye gelen herkesi hırpalamış ve vurmuştur.

Değerli milletvekilleri, Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı, üyeleri ve savcısı, insanlık duygularını kabartan bir davranış örneği göstermişler ve Ağır Ceza Mahkemesi Savcısı, dayak yiyen bu insanları korumak amacıyla araya girmiş ve ne yazık ki, o da, güvenlik güçlerinden iki yumrukla nasibini almıştır. Olay bu kadar vahim olmasına karşın, Savcı, kendisine vuran polisin, emniyet güçlerinin sorumlu olan müdürü tarafından getirilmesini istediğinde, o polisler, savcıya da hakaret dolu sözlerle karşılık vermişlerdir.

Aydın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı ve üyeleri, can güvenlikleri olmadığı için saatlerce odalarından çıkmamışlardır. Savcı, bu insanları otobüs terminaline götürmüştür; oradaki durumu da çok hoş görmediği için, bu insanları geri götürürken, Aydın Vali konağının içine -Valinin evine- bırakmak" istemiştir; ama, ne yazık ki, Vali kabul etmemiştir. Bu olay, olduğu saatte bana bildirildi; Aydın Valisini aramama karşın bulamadım; ama İçişleri Müsteşarını on saniyede bulabildim. Aydın Valisi ve Emniyet Müdürü, bu olayda çok duyarlı davranmamışlardır diye düşünüyorum.

Aydın Milletvekili Fatih Atay, TBMM Genel Kurulu

Tetik, Yaşar Kırca, Olcay Ünal, Musa Kazım Atalay, Murat Alpársan, Abdullah Yeğın, Erdem Gülmüş, Ertan Sağlam, Murat Önder ve Sadettin Kılıçaslan adlı polisler hakkında ise "yeterli delil olmadığı gerekçesiyle men-i muhakeme" kararı verdi. İstanbul Çiftahavuzlar'da 16-17 Nisan 1992 tarihlerinde Sabahat Karataş, Taşkın Usta ve Eda Yüksel'i öldürmekten sorumlu tutulan ve aralarında İbrahim Şahin (Emniyet Genel Müdürlüğü eski Özel Harekat Daire Başkanvekili) ile İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Reşat Altay'ın da bulunduğu 22 polis hakkında açılan davanın 22 Ocak günü yapılan duruşmasından önce Kayseri'ye giden müdahiller, avukatlar ve izleyiciler, polislerin ve MHP yanlılarının saldırısına uğradı. Adliye önünde müdahil avukatlardan Behiç Aşçı, Nevra Akpınarlı ve Zeki Rüzgar'ın da aralarında bulunduğu 13 kişi gözaltına alındı. Saldırdan kurtulmak için otobüslere sığınmaya çalışanlar da, MHP'lilerin taşlı saldırısına uğradı. Gözaltına alınanlar duruşmanın bitmesinden

sonra serbest bırakıldı. Serbest kaldıktan sonra açıklama yapan Avukat Behiç Aşçı, saldırı nedeniyle duruşmaya giremediğini belirterek, "Saldırıyla ilgili Kayseri Cumhuriyet Savcısı ile görüştüm ancak savcı, 'Bu olay beni ilgilendirmiyor' diyerek olanlara seyirci kaldı" dedi. Özellikle MHP yanlılarının avukatlara yönelik saldırılarında ise, polisin avukatları korumadığı ve saldırganlar hakkında işlem yapmadığı gözlemlendi. "MHP Maltepe İlçe Başkanı Nihat Uygun'u 2 Şubat 1997 tarihinde öldürdükleri ve TİKB üyesi oldukları" ileri sürülen sanıkların, İstanbul DGM'de 20 Ocak günü yapılan duruşmasından sonra, binadan ayrılan sanık avukatları ve gazeteciler, 50-60 kişilik MHP'li bir grubun saldırısına uğradı. Saldırıda, Av. Muharrem Çöpür bacağından yaralandı. Cumhuriyet gazetesi muhabiri Hülya Topçu yere düşürüldü ve tekmelemlendi. Gündem gazetesi muhabiri Faruk Arhan'ın flaşı kırıldı. 10 Temmuz günü yapılan duruşmadan sonra ise, DGM binasından çıkan avukatlar, 10 kadar MHP'linin

"Devletin Polisine Sahip Çıkmak"

Geçtiğimiz günlerde, Aydın Adliyesinde, basına da yansıyan, kamuoyuna da yansıyan ve hiçbirimizin tasvip etmediği üzücü olaylar meydana gelmiştir. Bunlar, sadece Aydın'da değil; maalesef, son zamanlarda -başta büyük şehirlerimiz olmak üzere- adliye binalarımızda sık sık görmekte olduğumuz ve bize, hepimize üzüntü veren olaylardır.

Deniliyor ki: "Ağır Ceza Mahkemesindeki duruşmada, mahkeme başkanının kararı açıklamasından sonra, salonda sessizlik olduğu, sanıkların sakin ve sessiz bir şekilde kararı dinledikleri, herhangi bir söz ve harekette bulunmadıkları görülmekteyse de, mahkeme başkanının "kararın açıklanması" ifadesinden sonra, isminin Hüseyin Saran olduğu tespit edilen, Emeğin Partisi Aydın İl Başkanı olan şahsın "bu köpeklerle -afedersiniz- bu ceza az bile" diye bağırdığı ve eliyle sanıkları gösterdiği sırada salonda ön tarafta izleyici olarak bulunan, Aydın Emniyet Müdürlüğünde görevli Başkomiser İlhami Çimendağ'ın, Milliyet Gazetesi muhabiri Mustafa İllutlu'ya, elindeki fotoğraf makinesine doğru elini uzatarak "fotoğraf çekmeyin" dediği bir sırada, arka kısımda, oturma sıraları üzerinde ayakta bulunan Radikal Gazetesi muhabiri Ahmet Şık olduğu tespit edilen şahsın, sağ eliyle Başkomiser İlhami Çimendağ'ın yüzüne bir yumruk attığı, daha sonra elinin tersiyle de bir tokat attığı net olarak görülmektedir." Bunun gibi, bu resmi raporda olayın başiangıcını ve tahrikleri açıklayan polis müfettişlerince hazırlanmış rapor söz konusudur...

Özellikle ideolojik davalarda, maalesef, bu davaların görüldüğü şehirler, adliye mahkemeleri bir miting alanına çevrilmektedir. Davayla ilgisi olan olmayan herkes bu davaları takip etmektedir. Elbette, mağdur yakınları bu davaları takip edeceklerdir; ama, sırf ideolojik maksatla, polis davalarını bahane ederek devletten intikam almak isteyen insanların da, mahkemeleri, adliye koridorlarını arenaya çevirmesine müsaade edemeyiz; Parlamento buna müsaade edemez, Hükümet buna müsaade etmez, güvenlik güçleri buna müsaade etmez. Benim izlenimim odur ki, maalesef, bu tür davalar bahane edilerek, Türkiye'de devletten intikam almak, geçmişte yarım kalmış hesaplaşmalarını tamamlamak için bir oç alma duygusuyla bir saldırı ve senaryolar üretilmektedir. Bu konuda, Parlamentomuzun, devletimizin mutlaka hassas olacağına ben yürekten inanıyorum.

Sonra, bu yargılanan polis memurları, üzerlerindeki elbise dolayısıyla, yani devlet adına görev yapmaktan dolayı yargılanıyor. Bu, DHKP/C örgütünün Ege Bölgesi sorumlusuyla herhangi bir şahsi problemleri yok, şahsi alışverişleri yok. Anayasal sistemimize kastetmiş, ülkemizin bölünmez bütünlüğüne kastetmiş bu insanları yakalayıp, adalete teslim etmek için görev yapıyorlar ve yargılanmaları da bu yüzdendir. Dolayısıyla, bu insanların muhakemelerini, yargılanmalarını Parlamento olarak, devlet olarak titizlikle takip etmek zorundayız.

İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, TBMM Genel Kurulu

saldırısına uğradı. Saldırıda, Avukat Zeynel Polat bacağından bıçaklandı, Avukat Saadet Yalçın da dövüldü. Avukatlara ilk müdahale İstanbul DGM Adli Tabipliğinde yapıldı. Avukatlar daha sonra Şişli Etfal Hastanesi'ne kaldırıldı. Nöbetçi savcı Müfrit Büyükçolpan, saldırıyı anlatan Av. Osman Ergin'e, "Benim görev alanıma girmiyor" dedi. İstanbul DGM Başkanı Şerafettin İste de, "Avukatlar bana da hakaret etti. Benim için bir simitçinin saldırıya uğramasıyla bir avukatın saldırıya uğraması arasında bir fark yoktur" diyerek, işlem yapmayı reddetti. İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, yaralanan iki avukatın polislerin gözü önünde bıçaklandığını belirtti. Saldırının polislerin güvence vermesiyle yapıldığına dikkat çeken Sayman, çok açık bir polis koruması olduğunu vurguladı. Sayman, mahkemenin de baskı altında olduğunu belirterek, "Adil bir yargılama yok. Yargıçların bile can güvenliği bulunmamaktadır. Sanıklar hakkında beraat kararı verdikleri anda linç edilebilirler. Aydın'da meydana gelen olayların daha vahimi olabilir" dedi.

İstanbul Barosu, davanın 10 Temmuz 1998 tarihindeki duruşmasının ardından sanık avukatlarına silahlı saldırıda bulunan saldırganların kimliklerinin tespit edilip haklarında gerekli işlemlerin yapılması için 17 Temmuz günü İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. Savcılığa suç duyurusunda bulunmadan önce bir basın açıklaması yapan İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman, saldırganların istemlere rağmen hiçbir önlem alınmadığı için cesaretle saldırıda bulduklarını belirtti. Sayman, basın açıklamasında ideolojileri belli olan saldırganların yargıyı etkilemeye çalıştıklarını da ifade etti. Yücel Sayman, açıklamalarında, saldırgan gruba karşı gerekli önlemlerin alınması ve avukatların can güvenliklerinin sağlanması için duruşma öncesinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına, DGM Başsavcılığına ve emniyet yetkililerine başvurulduğunu, fakat yetkililerin hiçbir önlem almadığını belirtti. Saldırgan grubun mahkeme salonunu, DGM dışındaki yolları doldurduğunu belirten Sayman, saldırganların duruşma sırasında da avukatlara bağırarak hakaret ettiğini, fakat avukatların bu konuya ilişkin istemlerinin tutanağa geçirilmediğini belirtti. Duruşma bittiğinde saldırganların avukatları tehdit ederek salondan çıktığını belirten Yücel Sayman, "Saldırganların hakaretlerini ve tehditlerini avukatlar, gazeteciler duydu; mahkeme heyeti ve polis duymadı" dedi.

İnsan haklarıyla ilgili davalarda görev yapan avukatlar, görevleriyle ilgili açıklamaları, hatta savunmaları nedeniyle soruşturmaya uğradılar. Örneğin, 28 Ocak gecesi Adana'da gerçekleştirilen ev baskımında, Kurtuluş

gazetesi Adana Temsilcisi Mehmet Topaloğlu ile Selahattin Akıncı ve Bülent Dil adlı kişilerin öldürülmesi üzerine polisler hakkında suç duyurusunda bulunan Avukat Zeki Rüzgar hakkında, Adana Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Daha sonra soruşturma görevsizlik kararıyla Ankara DGM Savcılığına devredildi. Ankara DGM Savcılığı, Rüzgar ile olaya ilişkin haberin yer aldığı Emek gazetesi Yazışmaları Müdürü Ahmet Ergin ve sahibi Halit Keskin hakkında dava açtı. İddianamede, Zeki Rüzgar'ın "suç duyurusunda, terörle mücadelede görev alanların kimliklerini açıkladığı" gerekçesiyle (TMY 6) para cezasına mahkum edilmesi istendi. Zeki Rüzgar ve gazetecilerin yargılanmasına 8 Eylül günü Ankara DGM'de başlandı. Zeki Rüzgar'ı savunan 32 avukat, "DGM'lerde bağımsız ve tarafsız yargılama yapılmadığı" gerekçesiyle davalara girmeme kararı aldı. DGM Başkanı Orhan Karadeniz ise, "Terörle Mücadele Yasası'nın ilgili maddesinin para cezası öngördüğünü anımsattı ve 100 milyon lira para cezası ödenmesi halinde davanın açılmamış sayılacağını söyledi. Zeki Rüzgar, para cezası ödemeyi reddetti. Dava, 1999 yılında 4454 sayılı "Basın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun" uyarınca 3 yıl süreyle ertelendi.

"TBMM'de pankart açan öğrencilerin ağır hapis cezasına mahkum edilmesi" nedeniyle basın açıklaması yapan Av. Şenal Sarıhan, TMMOB Genel Sekreteri Alparslan Ertürk ile CHP Ankara eski İl Başkanı Haydar Doğan hakkında "kesinleşmemiş mahkeme kararıyla ilgili görüş bildirdikleri" gerekçesiyle açılan dava 6 Şubat günü Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada Sarıhan, söz konusu davanın avukatlarından olduğunu anımsatarak, yargılanabilmesi için Avukatlık Yasası uyarınca Adalet Bakanlığından izin alınması gerektiğini anımsattı. Sarıhan'ın bu isteği reddedildi. Ankara DGM'de kararın açıklandığı gün, ailelerin karara tepki gösterdiklerini ve bu nedenle polisler tarafından dövüldüklerini belirten Sarıhan, kendisinin ve Haydar Doğan'ın, sanık yakınlarının dövülmesini kınayan bir açıklama yaptıklarını, mahkeme kararını irdelemediklerini söyledi.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Aralık ayında verdiği bir kararda ise, mahkeme kararının eleştirilmesini suç saydı. Dava, icra hâkimliğinin verdiği kararı temyiz eden iki avukatın dilekçelerinde şu sözlere yer vermesiyle gelişti: "Mahkeme beraat vermesi gerekirken 10 günlük hapis cezası verdi. İnsan hukukçuluğundan utanıyor. Bu kararı yurtdışında basına versek bizi Afrika yasalarıyla idare ediyor zannederler. İstanbul'da bir mahkeme hukukun inceliğini nasıl bilemez, anlamak mümkün değil. Buna hangi mantık cevaz verir? Yasaları iyi okumak, anlamak

gerekir.” Avukatlar hakkında açılan davada Kadıköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi, sanıklardan birini, ‘yargıca görevi nedeniyle hakaret ettiği’ gerekçesiyle mahkûm etti. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, dava konusu sözlerin kişilere mi yönelik, yoksa karara ağır bir eleştiri mi olduğunun belirlenmesini isteyerek kararı bozdu. Yerel mahkeme ilk kararında direnince dosya Ceza Genel Kuruluna geldi. Kurulun oyçokluğuyla aldığı kararda, savunma dokunulmazlığının sınırsız olmadığı belirtilerek, sanığa, “yargıca küçük düşürdüğü” gerekçesiyle ceza verilmesi benimsendi. Kararda şöyle denildi: “Davanın aydınlanmasına hiçbir olumlu etkisi olmayan sözlerin kullanılması meşru değildir. Sözlerin davayla ilgisi yoktur. Savunma sınırı aşıldığından, hakareti oluşturan sözler nedeniyle sanık savunma dokunulmazlığından yararlanamaz.”

Siyasi davalarda yargılanan kişilerin avukatlarının, cezaevlerinde bulunan müvekkilleriyle görüşmelerinin ya da müvekkillerine ait belgelerin gizliliğinin kaldırılması amacıyla pek çok girişim yapıldı. Bazı avukatlar, “cezaevleri arasında kuryelik” suçlamasıyla yargıldılar.

BM Yargıç ve Avukatların Bağımsızlığı özel raportörü Param Cumaraswamy, 13 Ocak 1999’da BM İnsan Hakları Komisyonuna sunduğu yıllık raporunun Türkiye ile ilgili bölümünde, Av. Sevil Dalkılıç ve Av. Kemal Yılmaz’ın durumunu ele aldı. Özel Raportör, 21 Şubat 1998’de Yozgat Cezaevindeki müvekkilini ziyaretinin ardından “yasadışı örgüte kuryelik yaptığı” iddiasıyla gözaltına alınan ve polis tarafından sorgulanan Av. Kemal Yılmaz hakkında, hükümetin iddialarını aktardı. Hükümet, Av. Yılmaz’ın “bir savcı tarafından sorgulandığını, işkence görmediğinin adli tıp raporuyla kanıtlandığını, Yozgat cezaevinde görüştüğü müvekkillerinin TİKKO adlı örgüte üye olmaktan mahkûm olduklarını, Av. Yılmaz’ın kağıt mendillere gizlenmiş örgüt mesajlarını müvekkillerine verdiğini” ileri sürdü.

Av. Kemal Yılmaz’ın yargılanmasına 1 Nisan günü Ankara DGM’de başlandı. Av. Yılmaz, ifadesinde suçlamayı reddetti. Yılmaz, “Ben ne TİKKO üyesiyim, ne de görüşlerini benimsiyorum” dedi. Av. Yılmaz, aleyhine ifade veren Hüseyin Memcil adlı tutuklunun Tunceli Emniyet Müdürlüğü tarafından yönlendirildiğini söyleyerek, Tuncelili olması ve bu bölgede yakalanan kişilerin Malatya DGM’deki davalarına bakması nedeniyle, Tunceli Emniyet Müdürlüğünün, Hüseyin Memcil’in kendisine karşı ifade vermesini sağladığını anlattı. Davada, Av. Kemal Yılmaz’ın, “yasadışı örgüte üye olduğu” iddiasıyla (TCY 168/2 ve TMY 5) 15 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi isteniyordu. ÇHD Başkanı Av. Aydın Erdoğan, müvekkilinin cezaevindeki arama sırasında üzerinde bulunan metal cisimleri çıkar-

ması yeterliyken, kağıtları da çıkarıp masaya koymuş olduğunu belirterek, bu belgelerin arama sonucunda elde edilmediğini söyledi. Erdoğan, müvekkilinin kapalı bir paket kağıt mendil içinden çıkan pelur kağıda yazılı üç sayfalık metinden haberi olmadığını ifade etti.

Av. Kemal Yılmaz, dava sonucunda 3 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırıldı. Tutuklu bulunduğu süre göz önünde bulundurulmuş Yılmaz tahliye edildi. Yılmaz, mahkemenin itirafçıların verdiği ifadelerle karar veremeyeceğini, bunun yasalara aykırı olduğunu söyledi. Ankara Barosu avukatlarından ve İHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Nurcan Gülabi ise, 11 Mayıs günü bürosuna baskın düzenleyen polisler tarafından gözaltına alındı. ÇHD Ankara Şube Başkanı Hıncal Tezcan, siyasi polisin düzenlediği baskında dava dosyalarına el konulduğunu bildirdi. Ankara DGM Savcılığı, 6 Haziran günü Gülabi hakkında, “kuryelik yaparak PKK’ye yardım ettiği” (TCY 169) iddiasıyla dava açtı. Bartın Cezaevindeki müvekkilleri ile dışardaki PKK üyeleri arasında kuryelik yaptığı iddia edilen Gülabi’nin, 3 yıla 5 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Gülabi, Ankara DGM’de 26 Ekim günü sonuçlanan davada, 4 yıl 6 ay hapse mahkûm edildi.

Avukatlar, insan hakları ihlalleriyle ilgili davalarda polislerin savunmasını yapan kişiler ve sanık polisler tarafından da taciz edildiler. Bu kişiler hakkında işlem yapılmadı. Örneğin, Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 24 Eylül 1996 tarihinde 10 tutuklunun dövülerek öldürülmesi nedeniyle 65 cezaevi görevlisi hakkında açılan davanın 24 Nisan günü yapılan duruşmasında, savunma yapan sanık avukatı Can Özbay, cezaevinde PKK tarafından isyan çıkartıldığını iddia ederek, “Bu davada müdahil PKK’dir. Çünkü müdahiller terörist, avukatları ise örgüt avukatlarıdır. Örgüt avukatları aracılığıyla teröristleri öldürerek görevlerini yerine getiren vekillerimi teşhis etmeye çalışmaktadır” dedi. Özbay, “Geçtiğimiz duruşmada vekillerimin olay günü giydiği elbiselerle fotoğraflarının çekilerek gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu madden imkansızdır, çünkü bir kısım sanıklar yıllarca bulunmayacak, bazıları terhis etmiştir. Bu da yargılamayı uzatmaktadır. Zaten biz bu davadan bugüne kadar beraat çıkmasını bekliyorduk. Çünkü devlet görevlileri ‘terörle mücadelede’ görevlerini yapmışlar. Şevklerinin kırılması için mahkemeniz beraat vermeli. İsyanı çıkartanlar hakkında ise, dosyayı DGM’ye göndererek onları DGM’de yargılamalıdır” dedi. Duruşmadan önce, adliye binasını abluka altına alan polisler, müdahiller ile kitle örgütü temsilcilerinin duruşmayı izlemelerine izin vermedi. İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Eren Keskin ve müdahil avukatları, polisin tutumu nedeniyle suç duyuru-

rusunda bulundular.

İstanbul Gazi mahallesinde 1995 yılının Mart ayında 19 kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylarda silah kullandıkları belirlenen 20 polisin "savunma sınırlarını aşarak, faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek" suçlamasıyla Trabzon Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandığı davanın 10 Temmuz günü yapılan duruşmasında sanık avukatı İlhami Yelekçi, "öldürülenler örgüt üyesi, vatan haini" dedi. Yargılanan polis Adem Albayrak ve Mehmet Gündoğan, salonda bulunan mağdurlara ve ölenlerin yakınlarına küftüler ve "Hepiniz vatan hainisiniz. Topunuzu ortadan kaldırmak lazım" diye bağırıldılar.

Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin gözaltında öldürülmesi nedeniyle açılan davanın 16 Temmuz günü Yargıtay'da yapılan temyiz duruşmasında, müdahil avukatların görüşlerini açıklamasına izin verilmedi. Sanık avukatları savunma yaptılar. Sanık avukatlarından Cahit Torun, davanın "Türkiye'yi küçük düşürmek için açıldığını" iddia ettiği savunmasında, "Bu ne gazetecidir, hangi köşe yazısı vardır? Medya baskısı altında hüküm kurulmuştur. Göktepe'nin MİT'teki suç sicili sabittir" dedi. Avukat Necdet Küçüktaşkiner de, "Gazeteci olarak tarif edilen bu kişi Evrensel gazetesi muhabiridir. Evrensel militan gazetedir" dedi.

İstanbul Fatih'te bir eve 11 Şubat günü düzenlenen baskında Hamdi Salgın ve Gülistan Özdemir adlı kişilerin öldürülmesi nedeniyle 8 polis hakkında açılan davanın 6 Ekim günü İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen duruşmasında, polislerin avukatı İlhami Yelekçi, gazetecilerin üzerine yürüyerek görüntü almalarını engellemeye çalıştı. İlhami Yelekçi'nin isteği üzerine mahkeme heyeti davaya yayın yasağı koydu. Müdahil avukatlarının itirazı üzerine, yayın yasağı görüntü yasağına çevrildi.

VII.3.

HAK ARAMA YOLLARI

İnsan hakları ihlalleri nedeniyle hak arama yollarına başvurma, 1998 yılında da zor ve bazen de tehlikeli oldu. İhlalcilerin dokunulmazlığı problemi, 1998 yılında da en önemli sorunlar arasında yer aldı. Savcılar, pek çok suç duyurusunu 1998'de de kabul etmediler. İhlallerle ilgili suç duyurularını kabul eden savcılar, devlet memurlarının görev yaparken işledikleri suçlarla ilgili soruşturma açılmasını izne bağlayan kurala uyararak, görevsizlik kararı verdiler; açılan bazı davalar da, aynı gerekçeye sınımlanarak durduruldu Kolluk görevlilerinin, meslektaşlarının yargılandığı davalarda da adli görev yapmaları, adil yargılama ve hak arama olanaklarını engelledi. 1998 yılında da, yargısız infaz ve işkence davaları, sık sık beraat kararlarıyla sonuçlandı (bkz.

İşkence ve Kötü Muamele).

1998 yılında, insan hakları ihlalleri nedeniyle suçlanan kolluk görevlilerinin yargılanmamasına gerekçe oluşturan Memurin Muhakematı Kanununda değişiklik yapma çalışmaları da başlatıldı. İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk, hükümetin TBMM'ye sunduğu taslakla ilgili olarak Ocak ayında yaptığı açıklamada, yapılmak istenen düzenlemeyle ilgili şu bilgileri verdi: "Bir kamu görevlisi hakkında kendisine ihbar gelen Cumhuriyet Savcısı, bu konuda ivedilikle toplanması gerekli olan delilleri tespitten başka bir işlem yapmayacak ve sanığın ifadesine başvurmaksızın, dosyayı bu kanunda gösterilen yetkili makama sunacak ve soruşturma izni isteyecek. Yetkili merci ön inceleme başlatacak veya soruşturma açılmasına izin verecek, ya da izin vermeyecek. Ancak izin vermediyse, bunun gerekçesini bildirecek. Ağır cezaya ilişkin suçlar genel hükümlere tabi olacak." TBMM'de ele alınan yasa taslağına göre rüşvet, zimmet, dolandırıcılık, ihaleye fesat karıştırma gibi suçları işleyen kamu çalışanları doğrudan soruşturulabilecek; memurlar hakkındaki iddiaları inceleyen ve yargıya gidip gitmemesine karar veren il ve ilçe idare kurullarının çalışma esasları da yeniden düzenlenecek ve bu kurullar dosyaları bekletmeyecek; haklarında işlem yapılması istenen kamu çalışanları için kurumlarından izin alma zorunluluğuna da sınır getirilecek; kamu görevlilerine dava tebligatlarını ulaştırma zorluğunu ortadan kaldırmak için tebligatların yakınlarına verilebilmesi ya da ilanla yapılması imkânı getirilecekti.

Yasa tasarısı Bakanlar Kurulunda tartışılırken, dönemin İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, tasarıya "memurlara sağlanan güvenceyi ortadan kaldırdığı" gerekçesiyle karşı çıktı. Başesgioğlu, Olağanüstü Hal Bölgesi için ilgili yasada öngörülen özel düzenlemenin korunmasını istedi.

Kolluk görevlilerinin yetki ve görevleriyle ilgili yasal düzenlemeler nedeniyle, haklarında dava açılan görevliler de, yargılandıkları davaların duruşmalarına katılmadılar. Ölümle sonuçlanan olaylarla ilgili davalarda da, bu durum değişmedi. Çok sayıda davadan yargılanan ihlalciler bile, görevlerine devam ettiler ve haklarında dava açılmasına neden olan eylemlerini sürdürdüler.

İhlallerle ilgili olarak yargılanan kolluk görevlileri ya da bazı meslektaşlarının, tanıkları ve avukatları tehdit edebildikleri görüldü. Bu tür durumlarda tanık ve avukatlar korunmadı. Örneğin, Gazeteci Metin Göktepe'nin gözaltında dövülerek öldürülmesiyle ilgili davada, olay yeri keşfi, olaydan iki yıl sonra 5 Ocak günü Eyüp Kapalı Spor Salonunda yapıldı. Tutuklu polislerin getirilmediği keşfe, tutuksuz yargılanan polislerden Fikret Kayacan, Murat Polat, Tuncay Uzun, Burhan Koç ve Fedai

Korkmaz katıldı. Gazetecilerin alınmadığı keşifte, tanıklar Deniz Özcan ve Ali Ekber Palabıyık da bulundu. Keşif bittiğinde, sanık polislerden Fikret Kayacan, belindeki silahı gösterip tanık Deniz Özcan'ı tehdit ederek, "Senin işin bitti oğlum. Ölümün bizim elimizden olacak" dedi. Bunun üzerine Deniz Özcan da "Yeter artık, burama geldi. Sizden korkmuyorum" diye bağırdı. Avukatların bu tehditlerin zapta geçirilmesi isteği kabul edilmedi. Deniz Özcan, tanıklığının açıklanmasının ardından 8 kez gözaltına alındığını ve polisler tarafından tehdit edildiğini söyledi. Deniz Özcan, 1 Kasım günü oturduğu çay bahçesine sanık polislerin avukatlarından Ahmet Ülger'in geldiğini belirterek, "Bir süre sonra oraya gelen polisler tarafından gözaltına alındım. Orada olduğumu Ahmet Ülger'in ihbar ettiğini sanıyorum. Bindirildiğim polis arabasında 'Sen yeterince konuştun, artık konuşma' diye beni tehdit ettiler. Beni Yeşildirek Karakoluna götürerek zincirlediler ve uzun süre tekme, tokat ve telsizleriyle dövdüler. Telefon etme hakkını kullanmak istediğimi söylediğimde ise 'Artık bizim elimizdesin, hiç birşey

yapamazsın' diyerek bu isteğimi reddettiler. Saat üçte gözaltına alınmışım, gece on ikide bırakıldım" dedi. İzmir'de 24 Aralık 1997 tarihinde kuşkuyla bir biçimde ölen Ali Serkan Eroğlu'nun ailesinin avukatı ve İHD İzmir Şube Başkanı Ercan Demir, polisler tarafından tehdit edildiklerini söyledi. Ercan Demir, İHD Şube çalışanı Oğuzhan Öğrük'ün 5 Ocak günü gözaltına alınarak bir süre arabada dolaştırıldığını ve kendisi ile İHD Merkez Yürütme Kurulu Üyesi, TİHV İzmir Temsilcilik Sekreteri Günseli Kaya'ya "davanın peşini bırakmaları" yolunda tehdit mesajı gönderdiğini açıkladı. Avukat Ercan Demir, "Olayın üzerine gidenler tehditlere maruz kalıyor. Kanal 1 muhabiri Başak Kaban olayın peşini bırakması için saldırıya uğradı. Polisin bu tavrı Ali Serkan Eroğlu'nun ölümünün polis bağlantısı konusundaki kuşkuları pekiştiriyor" dedi. Kaya da, "Ali Serkan Eroğlu intihar etmiş de olabilir. Ama kesin cevap araştırma sonuçlandıktan sonra ortaya çıkacak. İntihar etmiş olsa bile polisin baskıları onu intihara sürüklemiştir. Bu konuda elimizde veriler var" dedi.

VIII. DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

“Düşünce özgürlüğü” başlığı altında ele alınan haklar¹, 1998 yılında da devlet organları tarafından etkin olarak korunmadı ya da engellendi; siyasal ve bürokratik yetkililerin “devlet politikası” olarak belirlediği argüman ve uygulamalara aykırı görülen ya da onları eleştiren kişiler, keyfi olarak gözaltına alınabildi, adil olmayan yargılamalar sonucunda mahkûm edilebildi; bu kişilerin oluşturduğu kuruluşların faaliyetleri ve muhalif yayınlar yasaklandı ya da yasadışı baskılarla karşılaştı. 1998 yılının önemli özelliklerinden biri, 1996-1997 yıllarında da olduğu gibi, yaşam hakkı ihlallerindeki (1992-1994 dönemiyle karşılaştırıldığında) görece azalmaya karşılık, düşünce özgürlüğü başlığı altında ele alınan haklara yönelik ihlallerde gözle görünür tırmanmanın devam etmesiydi. MGK tarafından belirlenen “devlet politikaları” ya da kolluk güçlerinin ve bürokrasinin alışkanlık ve eğilimleri bakımından “devlet karşıtı” olarak görülen görüşleri ifade eden ya da bu görüşleri temsil eden ve geliştiren kuruluşlara üye olan kişiler, çeşitli baskılarla cezalandırıldı. Başta insan hakları savunucuları ve hükümet dışı muhalif kuruluşların yöneticileri olmak üzere, pek çok kişi, geçmişte de ifade ettikleri görüşleri yüzünden yargılandı. ve mahkûm oldu. Muhalif kesimlerin örgütlendiği dernek, sendika ve siyasal partilerin yönetici ve üyeleri ile insan hakları savunucuları, 1998 yılında da DGM ve tutuklama ya da hapis cezasına mahkûm olma tehdidi altında faaliyetlerini sürdürdüler. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde, çok sayıda hükümet dışı kuruluş, yargısal karar olmaksızın kapatıldı, her türlü toplantı ve gösteri (şanatsal etkinlikler de dahil olmak üzere) yasaklandı; Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, yasal yetkilerini kullanarak, “sakıncalı görüşleri” nedeniyle pek çok kişiyi bölgeden sürgün etti. Sürgün uygulamaları, başka bölgelerde de, devlet memuru olan

kişilere (özellikle kamu sendikalarının yöneticilerine ve muhalif kuruluşların etkinliklerine katılan kişilere) karşı uygulanmaya devam edildi.

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre, TCY'nin “Türklüğü, devleti ve kurumlarını tahkir ve tazyif” suçunu tanımlayan 159. maddesi uyarınca açılan davalardan 1998 yılında 188'i sonuçlandı. Bu davalardan 85'i beraat ve 57'si mahkûmiyetle sonuçlandı. “Halkı dil, din ve ırk esasına göre kin ve düşmanlığa tahrik etme” suçunu tanımlayan TCY 312. maddesi uyarınca açılan davalardan 658'i sonuçlandı; bu davalardan 67'sinde beraat ve 550'sinde mahkûmiyet kararı çıktı. “Halkı askerlikten soğutma suçu” ile ilgili TCY'nin 155. maddesi uyarınca toplam 3 sanık hakkında dava açıldı, 1998 yılında bu suçla ilgili hiçbir dava sonuçlanmadı. 1998 yılında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına “muhalfeft” suçlamasıyla, 7.796 kişi hakkında dava açıldı. Sanıklardan 160 kişi, 18 yaşının altındaki çocuklardı. Aynı gerekçeyle açılan 652 dava 1998 yılında sonuçlandı. Bu davalardan 458'i beraat ve 110'u mahkûmiyet kararıyla sonuçlandı.

TCY'nin “yasadışı örgüte yardım ve yataklık yapma” suçunu tanımlayan 169. maddesi, özellikle belirli basın organlarında çalışan gazetecilere, onları okuyanlara ve çeşitli toplantı ve gösterilere katılan yüzlerce lise ve üniversite öğrencisine karşı uygulandı. Basın Yasasına muhalfeft suçlamasıyla, 1998 yılında 3.298 kişi hakkında 2.682 dava açıldı. Sanıklardan 6'sını 11-14 yaş grubundan, 32'sini 15-17 yaş grubundan çocuklar oluşturdu.

THİV, 1998 yılında en az 379 “düşünce suçlusu”nun tutuklu yada hükümlü olduğunu belirledi.

Düşünce özgürlüğünü engelleyen yasal düzenlemelerde bir değişiklik yapılmazken, MGK ve diğer devlet organları, mevcut yasaların yetersizliğinden yakınmaya

1 İfade özgürlüğüne ve “iletişim” (“basın özgürlüğü” ve “haber alma özgürlüğü” olarak anlaşılan haklar) özgürlüğüne hak, bu raporda, düşünce özgürlüğü başlığı altında ele alındı. “Örgütlenme özgürlüğü” ile “toplantı ve gösteri özgürlüğü” olarak adlandırılan hakların engellenmesi ve insan hakları savunucularına baskılar da, genellikle görüş, kanaat ya da bilgilerin ifade edilmesi, aktarılması ya da faaliyetlere temel oluşturmasıyla ilgili olarak ortaya çıktı.

devam ettiler. Devlet organları, Türkiye'nin temel siyasal konularındaki kendi belirledikleri "devlet politikalarına" aykırı görüşler getiren ve bu politikaları tartışmaya açmayı amaçlayan kesimlere karşı, yasal düzenlemelerin yanı sıra, çeşitli idari, mali ve polise tedbirler geliştirdiler.

a) Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de düşünce özgürlüğüne engel teşkil eden yasal düzenlemelerin başında, TCY'nin 155, 159, 311, 312. maddeleri; TMY'nin 6, 7 ve 8. maddeleri ile 5816 sayılı Atatürk'ü Koruma Yasası, Basın Yasası ve RTÜK Yasası geliyor. İl İdare Yasası ile Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Yasaları ise, belirli durumlarda, askeri ve idari yetkililere, yargı kararı olmaksızın yasaklayıcı önlemler alma olanağı tanıyor.

Basın Yasası, basın yoluyla işlenen suçlarda, suçlama konusu yazının yazarı ile birlikte yazının sorumlu yazı işleri müdürünü ve sahibini de sorumlu tutuyor; böylece aynı suçtan birden çok kişi cezalandırılıyor. Ayrıca, "milli güvenliğe ve genel ahlaka" aykırı unsurlar içeren yayınların toplatılmasına da karar verilebiliyor. TCY'nin 162. maddesinde, "kanunun cürüm saydığı neşriyat nakletmek belli başına bir cürüm olduğu" belirtiliyor. Bu maddeye göre, "naklonulan bu gibi neşriyatın muhteviyatı tasdik olunmadığına veya ihtiyatla nakledildiğine yahut mesuliyeti başka bir kimsenin deruhte eylediğine dair bir kayıt ilavesi, nakilini mesuliyetten varestede kılmaz." Bu düzenlemeye göre, eleştiri, tartışma ya da kamuyu bilgilendirme amacıyla alıntı yapanlar da cezalandırılabilir. Ancak, DGM savcılar tarafından "terör amaçlı propaganda yapmakla" suçlananlara, yaptıkları alıntının doğrudan kaynağı oldukları gerekçesiyle ceza verilebiliyor.

TCY, "Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevi şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri veya emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif etme" suçunu tanımlıyor. Bu suçu işleyenlere 1-6 yıl ağır hapis cezası öngörülüyor (TCY 159). Bu hüküm, eleştiri-hakaret sınırının keyfi olduğu Türkiye'de, düşünce özgürlüğünü tehdit eden sonuçlar getirdi. Özellikle insan hakları ihlalleri konusundaki eleştiriler, TSK ve MGK'nin Türkiye kamu yaşamındaki rolüne ya da politikalarına yönelik eleştiriler, bu suç kapsamında değerlendiriliyor.

TCY, "memleket emniyetini tehlikeye koyacak" yada "halkı askerlikten soğutabilecek" yazıları yazanların iki aydan iki yıla kadar hapsedilmesini öngörüyor (TCY 155). Bu hükümler, eleştirilerin suç kabul edilmesine izin veriyor ve keyfi muameleye izin verecek kadar geniş yorumlanabiliyor.

Özellikle TMY'nin 8. maddesinde 1995 yılında yapılan

değişiklikten sonra "düşünce suçları"na karşı yoğun olarak uygulanan maddelerden biri de, TCY'nin 312. maddesi oldu. Çok geniş yorumlanan bu maddeye göre, "kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimse" 6 aydan 2 yıla kadar hapisle cezalandırılır. Ayrıca, "halkı, sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse," 1 yıldan 3 yıla kadar hapisle cezalandırılır. Söz konusu suçun, "kamu güvenliği" açısından tehlike oluşturduğu takdir edilecek olursa, ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır. Bu suçun basın-yayın yoluyla işlenmesi halinde de, verilecek ceza iki katına çıkartılır.

TMY, "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş" yapma suçu tanımlanıyor. Bu suçu işlediğine hükümlenilenler, 1-3 yıl ağır hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (TMY 8). Kürt sorunuyla ilgili muhalif görüşlerde olduğu gibi, "milli güvenlik" siyaseti kapsamında olan görüşlere aykırı görüşleri ve bilgileri ifade eden ya da aktaran kişilere uygulanan maddelerden biri budur. Bu kapsamda cezalandırılan yayınların sahiplerine ağır para cezası, sorumlu yazı işleri müdürlerine ise 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası ve para cezası verilmesi öngörülüyor.

"Terör suçu" olarak tanımlanan "devletin emniyetine karşı silahlı çete kurma", bu tür örgütlerin yöneticisi (TCY 168/1) ya da üyesi (TCY 168/2) olma suçlarının da, gazetecilere yüklenebildiği gözlemlendi. Emniyet yetkililerince "yasadışı örgüt yayını" olarak tanımlanan bazı yasal gazete ve dergilerde çalışanlara, haklarında başka maddi kanıt olmaksızın "silahlı çete" yöneticisi ya da üyesi olma suçu atılarak, polisçe hazırlanan dosya üzerinden dava açılıp mahkûmiyet tesis edildiği görüldü. "Terör amacı ile işlenen suç" kapsamındaki "silahlı çeteye yardım ve yataklık etme" suçu da (TCY 169), söz konusu basın yayın organları mensuplarına, bu basın yayın organının yayınladığı haberlerle yasadışı örgütün faaliyetlerini kolaylaştırdığı gerekçesiyle yüklenebilmektedir. Yalnızca polisçe hazırlanan dosya üzerinden suçlama kurulmakta ve dava açılıp mahkûmiyet tesis edilebilmektedir.

TMY'nin 7. maddesinde de, "örgüt mensuplarına yardım edenlere ve örgütle ilgili propaganda yapanlara", suç olarak kabul edilen fiillerine yönelik cezaya ek olarak bir yıldan beş yıla kadar hapis ve ağır para cezası öngörülmektedir (TMY 7/2). Güvenlik yetkililerinin "terör örgütlerinin yararına" olduğunu düşündüğü her türlü bilgi ve görüşlerin ifadesi bu maddeye göre cezalandırılmaktadır.

"Terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlama" suçu, yetkililerin "terör örgütü" olarak tanımladığı örgütler hakkında bilgi almayı önlemekte; bu

tür bilgilerin kamunun ilgisini çekeceğini düşünen gazeteciler ve bu yayın organlarının sahipleri ile yazı işleri müdürleri yargılanmakta ve cezalandırılmaktadır (TMY 6/2). “İsim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterme” suçu tanımlanmakta, bu suçu işleyenlere ağır para cezası öngörülmektedir (TMY 6/1). Bu suçlama, özellikle yargılanan işken-ce ya da yargısız infaz sanığı polislerin adlarını belirterek açıklama yapan avukatlara ve bu adları yayımlayan gazetecilere de uygulanmaktadır.

Sıkıyönetim Yasası, sıkıyönetim ilanı halinde sıkıyönetim komutanlarına “telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi her çeşit araçlarla yapılan yayım ve haberleşmeye sansür koymak, kayıtlamak veya durdurmak ve hizmetin gerektirdiği ahvalde bunlardan öncelikle faydalanmak” yetkisini vermektedir (1402 Madde 3-b). Ayrıca “Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf gibi haberleşme araçlarını kontrol etmek; gazete, dergi, kitap ve diğer yayınların basımını, yayımını, dağıtımını, birden fazla sayıda bulundurulmasını veya taşınmasını veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak veya sansür koymak; sıkıyönetim komutanlığınca basımı, yayımı ve dağıtılması yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş, bildiri, pankart, plak, bant gibi bilcümle evrakı, yayım ve haberleşme araçlarını toplatmak; bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, müsaderesine karar verilmemekle birlikte, sıkıyönetim komutanlıklarınca sahiplerine iadesinde sakınca görülenlerin imhası için gerekli önlemleri almak; yayına, yeni girecek gazete ve dergilerin çıkarılmasını izne bağlamak” yetkisine sahiptirler (1402 Madde 3-c).

Olağanüstü Hal Yasası, Olağanüstü Hal Bölge Valiliklerine, “Gazete, dergi, broşür, kitap, el ve duvar ilanı ve benzerlerinin basılmasını, çoğaltılmasını, yayımlanmasını ve dağıtılmasını, bunlardan olağanüstü hal bölgesi dışında basılmış veya çoğaltılmış olanların bölgeye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklamak veya izne bağlamak; basılması ve neşri yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş ve benzeri matbuayı, toplatmak” yetkisini vermektedir (2935, Madde 11-e). Ayrıca “Söz, yazı, resim, film, plak, ses ve görüntü bantlarını ve sesle yapılan her türlü yayımı denetlemek gerektiğinde kayıtlamak veya yasaklamak” yetkisine sahiptirler. Bu yetkilerin sıklıkla kullanıldığı gözlenmektedir.

Olağanüstü hal uygulamasıyla ilgili mevzuatta, “bölgedeki faaliyetleri yanlış aksettirmek veya gerçek dışı haber ve yayınlar yapmak suretiyle bölgedeki kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına veya bölge halkının heyecanlanmasına neden olacak veya güvencilik kuvvetlerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerini engelleyecek şekilde yayınlanan her türlü basılmış eserin; kitap, dergi, gazete, broşür, afiş ve benzeri matbuanın basılmasını, çoğaltılmasını, yayımlanmasını ve dağıtılmasını, bunlardan Olağanüstü Hal Bölgesi dışında basılmış veya çoğaltılmış olanların bölgeye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklama veya izne bağlama” yetkisi tanımlanmakta ve bu yetki, Olağanüstü Hal Bölge Valisi veya Olağanüstü Hal Bölgesindeki il valisine verilmektedir (Kanun Hükmünde Kararname 430, Madde 1/a).² Bu düzenlemeye göre bu uygulamaların “yetersiz kaldığına” kanaat getirilmesi halinde, Olağanüstü Hal Bölge Valisinin teklifi üzerine veya görüşünü almak suretiyle İçişleri Bakanı, “bu yayınların bölge içinde veya dışında basılmış olup olmadığına bakılmaksızın, yayınların durdurulması veya yayından kaldırılması için sahip ve/veya yayım sorumlularına yazılı ihtarda bulunur; çoğaltılmalarını, yayımlanmalarını veya dağıtılmalarını süreli veya süresiz yasaklayabilir”. Ek bir önlemlerle, bu yayınları basan matbaaların da on güne kadar, tekerrüründe ise bir aya kadar kapatılmasına, İçişleri Bakanı yetkilidir.

Radyo ve televizyon yayıncılığıyla ilgili düzenlemelerde de, iletişim ve haber alma özgürlüğünü kısıtlayan hükümler bulunmaktadır. TRT’nin yurtiçi yayınlardaki görevleri, şu şekilde tanımlanmıştır: “1. Atatürk ilke ve inkılaplarının kökleşmesine, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleştirilmesine; 2. Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunu, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve Atatürk Milliyetçiliğine dayanan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin korunmasına ve güçlendirilmesine; 3. Milli eğitim ve milli kültürün geliştirilmesine; 4. Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına; 5. Kamuoyunun Anayasa ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına yardımcı olmak” (2954, Madde 9-e).

“Milli güvenlik açısından yayınların menedilmesi” konusundaki düzenleme ise şöyledir: “Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde, bir haber veya yayımı menetmeye yetkilidir. Men kararının yazılı olması esastır. Ancak, acele hallerde men kararı sözlü olarak da iletilebilir. Bu durum-

2 Madde 8: Bu Kanun Hükmünde Kararname ile İçişleri Bakanına, Olağanüstü Hal Bölge Valisine ve olağanüstü hal bölgesi dahilindeki il valilerine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili her türlü karar ve tasarruflardan dolayı bunlar hakkında cezai, mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Kişilerin sebepsiz uğradıkları zararlardan dolayı Devletten tazminat talep etme hakları saklıdır.

da men kararının en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması şarttır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun sorumluluğu altında yapılmayan yayınların men edilmesi halinde, men kararı ilgililere Genel Müdürlükçe alındığı tarihten başlayarak yirmidört saat içinde bildirilir” (2954, Madde 23). Bu düzenleme, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda yer almaktadır. Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 22. maddesinde de, “Yargı kararları saklı kalmak kaydıyla yayınlar önceden denetlenemez ve durdurulamaz. Ancak milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise Başbakan veya görevlendireceği Bakan yayını durdurabilir” düzenlemesini getirmiştir. Örneğin 1996 yılında cezaevlerindeki açlık grevleriyle ilgili haber ve görüntüler, bu gerekçeyle yasaklanmıştır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun da (1994), ifade, iletişim ve haber alma özgürlüklerini engelleyici hükümler taşımaktadır. Örneğin, radyo ve televizyon kuruluşları, “a) Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, b) Toplumun milli ve manevi değerlerine, c) Anayasanın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurullara ve kişi haklarına, d) Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına, e) Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına, f) İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları dolayısıyla hiç bir şekilde kınanmaması ilkesine, g) Toplumun şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkân verilmemesi ilkesine aykırı olmamak” (3984, Madde 4) zorundadır. Bu ilkelere aykırı bulunan yayınları yapan yayın kuruluşlarına “uyarı, durdurma ve iptal” cezası verme yetkisi, siyasi kararlar oluşturulan idari bir kuruluş olan Radyo Televizyon Üst Kuruluna verilmiştir. Yayınları durdurulan ya da iptal edilen kuruluşlar, Ankara İdari Mahkemelerine başvurma hakkına sahiptir.

1997 yılı sonunda açıklanan TCY Ön Tasarısı, hukukçularla ve hükümet dışı kuruluşlarla tartışılmaksızın yasa tasarısı haline getirilerek, Ocak ayında TBMM’ye sunuldu. Tasarı, 1998 yılında TBMM’de tartışılmadı ve yasalaşmadı. Tasarı, 312. maddede tanımlanan ve özellikle insan hakları, Kürt sorunu ya da azınlıkların hakları konusundaki ifade ve haberlerle ilgili yargılamalara dayanak oluşturan suç için öngörülen para ve hapis cezalarını arttırıyordu. Buna karşılık, madde gerekçesi, maddenin gerçekte ifade özgürlüğüne karşı değil, “halkı sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak birbirine karşı kamu düzenini bozma ihtimalini

ortaya çıkaracak surette düşmanlığa veya kin beslemeye veya mevcut kinleri sürdürmeye tahrik veya halkın bir kısmının aşağılayıcı biçimde tahkir edilmesi” suçunu işleyen kişilere uygulanmasını sağlayabilecek şekilde düzenlenmiş görünüyordu. Aynı maddede düzenlenen “halkı yasalara uymamaya teşvik” suçu ise, eleştiri ve önerilerin de cezalandırılmasına açık şekilde yapılmıştı. Ayrıca, hukukçular, yasa teriminin idari düzenlemeleri de kapsayabileceğini söyleyerek bu düzenlemeyi eleştirdiler. İstanbul Barosu eski Başkanı Turgut Kazan, tasarı hakkında yaptığı bir konuşmasında, tasarının yeni düşünce suçları yarattığını söyledi. Kazan, TMY 8 yerine yapılan düzenleme sonucunda (tasarının 356. maddesi),³ örneğin AİHM ya da uluslararası bir mahkeme kararının Türkiye yargısı için bağlayıcı olduğunu söylemenin ya da uluslararası belgelerin Türkiye’de bağlayıcı sayılması için faaliyet göstermenin ya da Kürt sorunu konusunda herhangi bir bakış açısından tartışma yapmanın, 3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasına yol açabileceğini söyledi. Hukukçular, tasarının yasalaşması halinde, Susurluk skandalı ve insan hakları ihlalleri gibi konularda tartışmanın ve haber yazmanın suç sayılacağı görüşünün ifade ettiler.

Dönemin Devlet Bakanı Hikmet Sami Türk başkanlığındaki İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu ise, “düşünce suçları” ile ilgili başka bir yasa tasarısını Mart ayında TBMM’ye sundu. Bu tasarıda, “bölücü propaganda” suçu (TMY 8) maddesindeki “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan” cümlesindeki “hedef alma” ifadesinin, “bozmak amacıyla” şeklinde düzenlenmesi önerildi. TCY 312. maddesinde düzenlenen “propaganda suçu”nun ise, “propaganda yapan kişinin, umumun emniyetini tehdit etmesi” halinde cezalandırılması önerildi. TCY 159. maddesinde önerilen değişiklikteyse, “alenen tahkir ve tezyif suçu”nun mağduru olabilecek kavram ve kuruluşlar arasında bulunan “Türklük” yerine “Türk Milleti” kavramı getirildi. Bu suçlarda öngörülen hapis cezalarının alt ve üst sınırlarında indirim yapılması istendi.

b) Kürt Sorunu ve Düşünce Özgürlüğü

Kürt sorunu etrafında oluşturulan şiddet ortamı, bu sorunu siyasal tartışma konusu yapmak isteyenlere ya da Kürt sorunuyla ilgili haber yaparken “devlet güvenliği” ile ilgili resmî kuruluşlar tarafından belirlenen dilin ve üslubun dışına çıkanlara karşı baskıların da gerekçesi oldu. Kürt sorunuyla ilgili olarak kullanılacak ifadeler yetkililerce belirlendi; “sakıncalı” görülen ifadeleri kullananlar cezalandırıldı.

3 TCY Tasarısı Madde 356: “Devletin topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin egemenliği altına koymaya veya Devletin birliğini bozmaya veya Devletin egemenliği altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya, Devletin bağımsızlığını azaltmaya teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Birinci fıkrada yazılı suçun işlenmesi için propaganda yapan kimseye üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.”

Gazete, radyo ve televizyonlarda kullanılacak terim ve ifadelerle ilgili İçişleri Bakanlığı genelgesi:**KULLANILMASI MAHSURLU TERİMLER**

Gerilla (Kır Gerillası, Şehir Gerillası) Asi
 Peşmerge, Mülteci
 Kürt Ulusal Kurtuluş Savaşı, Özgürlük Mücadelesi,
 PKK, KAWA, KUK, APOCU, Bölücü çete,
 Operasyon, Temizlik hareketi, Güvenlik Harekatı
 Komutan, Vali, Kaymakam
 Kürt, Kürt Türkleri, Kürt ırkı, Kürt vatandaşı
 Kürt soylular, Kürt kökenliler, Kürt
 soylu vatandaşlar, Kürt soyundan halk
 Geçici olarak silah bırakma, Ateşkes
 Barış çağrısı
 Güney Kürdistan
 Kuzey Kürdistan
 Botan, Amed, Dersim, Serhan... eyaleti
 Botan (...) komutanı, sorumlusu
 APO
 Örgüt üssü, kampı, karargahı
 Örgüt önderi, örgüt lideri, PKK lideri,
 Örgütün lider kadrosu/kadrosundan
 Bölücü terör örgütü, Bölücü terör örgütü PKK
 Bölücü örgüt/Bölücü
 Marksist-Leninist örgüt,
 Marksist-Leninist PKK
 İnsanlığa karşı suç
 Öcalan'ın Roma yürüyüşü
 Boşaltılan köyler/Yakılan köyler
 Doğu ve Güneydoğu Anadolu halkı,
 Sürgünde Kürt Parlamentosu
 Kürt milletvekili-Kürt parlamentosu Milletvekili
 Kürt Bayrağı, Sözde Kürt bayrağı
 ERNK bürosu
 Ulusal Meclis/Eyalet Meclisi
 Düşük (alçak) yoğunluklu savaş
 Kürt Devleti

KULLANILMASI GEREKEN TERİMLER

Terörist, Terörist unsur, Eşkiya, Haydut
 Kuzey Iraklılar, Sığınmacılar
 Terörist faaliyetler
 PKK terör örgütü, Kanlı terör örgütü, Cinayet şebekesi
 Teröristlerin ve suçluların aranması, Suçluların takibi
 Bir yetkili
 Türk vatandaşı
 Türk vatandaşı, Bölücü çevrelerce
 Kürt olarak isimlendirilen vatandaşlarımız
 Terörist faaliyetlere ara verme, Silahlı terörist eylemlerini
 geçici olarak durdurma
 Terörist faaliyetlere geçici ara verme
 Kuzey Irak
 Türkiye'nin doğusu
 Şırnak-Van-Hakkari yöresi, Bingöl-Muş-Diyarbakır yöresi,
 Erzincan-Tunceli-Elazığ yöresi
 Teröristlerin yöre sorumlusu
 Terörist Öcalan
 Terörist barınağı, terörist yuvası
 Terörist başı, örgüt başı, Bölücü başı/Bölücü ele başı
 Terör örgütü sorumlularından
 Terör örgütü, terör örgütü PKK
 Terör örgütü, teröristler
 Terör örgütü
 Terör örgütü PKK,
 Terör suçu, Cinayet-katliam suçu, Toplu katliam suçu
 Terörist başının Roma'ya/İtalya'ya Sığınması
 Terk edilen köyler, Halkın terk ettiği köyler
 Türkiye'nin doğusundaki vatandaşlarımız
 PKK terör örgütü güdümündeki toplantı
 Terör örgüt elemanı
 Terör örgütünün sembolü
 Teröristlerin irtibat bürosu
 Terörist toplantısı
 Terörle mücadele
 Kuzey Irak'taki oluşum

PKK'nin eski askeri liderlerinden Şemdin Sakık'ın Nisan ayında Türkiye'ye getirilerek tutuklanması, Kürt sorunu konusundaki görüş ve ifadeleri nedeniyle son yıllarda kolluk görevlileri tarafından sık sık suçlanan bazı kişiler hakkında yeni bir kampanya açılması için fırsat sağladı. Şemdin Sakık'ın bilinmeyen bir yerde kolluk görevlileri tarafından sorgulandığı dönemde, Anadolu Ajansı, Hürriyet ve Sabah gazeteleri ile Kanal D, Star, Show TV ve ATV televizyon kanalları, Sakık'ın ifadesinde yer aldığını ileri sürdükleri bazı iddiaları günlerce vurgulayarak yayımladılar. İddialara karşı itirazlar ise, bu basın-yayın kuruluşlarının haberlerinde kısaca yer aldı ya da yayımlanmadı. Bu kampanyanın suçlanan kuruluşlar üzerindeki etkisi, yıl boyunca görüldü. 12 Mayıs günü Akın Birdal'a suikast düzenlenmesiyle sonuçlanan ve daha sonra Sakık tarafından 28 Nisan günü DGM'de verdiği ifade ile yalanlanan (bu yalanlama da basın-yayın kuruluşları tarafından geçiştirildi; Anadolu Ajansı ise, yıl sonu haber özetinde Akın Birdal hakkındaki iddialara, yalanlanmamış gibi yer verdi) bu haberlerde şu iddialar yer alıyordu:

Yayımlanan ifade: "Gazeteciler arasında örgütün parayla yazdırdığı çok ünlü kişiler bulunmaktadır. Bazılarını da parayla satın alabileceğini düşünür. Bunun yanında Ülkede Gündem, Özgürleşen Yurtsever, Özgür Halk, Demokrasi ve Evrensel gibi basın organları da örgütün finanse ettiği kuruluşlardır. Öcalan bana, para karşılığında konuşan ya da yazarlar arasında Mahir Sayın, Cengiz Çandar, Mehmet Ali Birand ve Yalçın Küçük'ün isimlerini söyledi. Mahir Kaynak da Apo'dan para alır ve PKK'ye yardımcı olur."

Gözaltında alınan ifadesi: "Bu şahısların somut olarak bir ilişkisini duymadım. Fakat benim kanaatime göre bunlar Türkiye için çalışan ama Türkiye'nin resmi bakışından biraz farklı bakmaya çalışan, biraz da Turgut Özal'ın çizgisine yakın bir ekiptir. Kürt sorununun çözümü için biraz da bizden bir şeyler olsun diyenlerdendir. Bunların PKK'ye yaklaşımının arkasındaki örgütsel nedeni bilmiyorum. Örneğin ben Mahir Kaynak'ın MIT'çe görevlendirilmiş olabileceğini düşünüyorum. Apo ile Med TV vasıtasıyla da temas ediyor. Bu benim düşüncemdir. Cengiz Çandar ise Özal'ın dış politikacısı gibi bir kişiydi. Bu gazetecilerin bu konuyla ilgileri ise sorunu güncelleştirip çözüme götürmek istemeleridir. PKK, Türk medyasının tümünü aynı şekilde görür. PKK kendi basını geliştirdiği için Türk basınına ihtiyacı kalmadığını düşünür, ayrıca onları kullanmayı da düşünmez. PKK'nin en çok kullandığı yazarlar Ülkede Gündem, Demokrasi, Emek, Evrensel gazeteleri ve gazete yazarlarıdır. Onlar dışındaki yazar ve gazetecileri menfaatçi olarak değerlendirdiğinden parayla satın alabileceklerini düşünür."

DGM ifadesi: "Biz Dersim eyaletinde iken BBC, TC'nin Dersim'de operasyon yaptığından söz ediyor ve bu haberlerden hemen sonra bulunduğumuz bölgelerde operasyon yapıyordu. Ben BBC muhabiri Ferit Demir'i yakalattırıp sorduğumda, operasyon bilgisi aldıklarını ve haber yaptıklarını söyledi. Med TV Abdullah Öcalan tarafından kurulmuştur ve PKK finanse eder."

Yayımlanan ifade: "Apo'nun (Akın Birdal ile) defalarca telefonla konuştuğuna şahit oldum. Bazen de ona kurye gönderir nasıl davranması gerektiğini söylerdi. Apo HADEP'e bir ölçüde güvenir, ama İHD'ye sonsuz güven duyar, 'Benim Türkiye'deki tabancamdır. İHD sayesinde Avrupa'da bir yer bulduksa bunda Akın Birdal'ın rolü büyük. Bazı Türk gazeteciler gibi bize destek için bizden para istemiyor, gönüllü çalışıyor' derdi. Ancak bazen yapılacak faaliyetler için ona para gönderirdi."

Gözaltında ve DGM'de alınan ifadesinde, İHD ve Birdal hakkında hiçbir bilgi yok.

Yayımlanan ifadesi: "Her cumartesi günü sözde kayıp çocuklarını aramak amacıyla Galatasaray Lisesi önüne toplanan 'Cumartesi Anneleri' de PKK tarafından desteklenmektedir."

Yayımlanan ifadesi: "Örgütü destekleyen çok sayıda siyasi bulunur: Abdülmelik Fırat, ANAP Diyarbakır Milletvekili Sebgetullah Seydaoğlu, DYP Diyarbakır Milletvekili Salim Ensarioğlu, 1991 seçimlerinden önce Diyarbakır Lice kırsalına giderek, Remzi kod isimli İrfan Pervane ile görüştü. Seçimlerde halkın desteğini sağlamamızı istedi. FP Van Milletvekili Fethullah Erbaş, bizimle defalarca temasa geçti. RP'nin örgütü kınamaya çağını, buna karşılık da kendilerini desteklememizi istedi. Turgut Atalay, bana bir tabanca hediye etti. Muhyettin Mutlu, oğlunu para karşılığı kurtarmak için Apo ile görüştü. Sırrı Sakık, örgüt ile dolaylı irtibatlı. Öcalan kendisini sevmez. Leyla Zana, Öcalan ile doğrudan bağlantılı. Eşi Mehdi Zana'nın PKK'ye bağlı olmamasından, bu kişi için ajan da olabilir der."

Gözaltında alınan ifadesi: "PKK terör örgütünün Türkiye'deki siyasi kadro ile olan ilişkilerinde belli başlı ismi geçen şahıslar" bölümünde, yayımlanan ifadesindeki suçlamalar aynen yer aldı.

DGM ifadesi: "Kolluk ifadem 85. sayfasında Abdülmelik Fırat, Fethullah Erbaş, Turgut Atalay, Sırrı Sakık, Leyla Zana, Yalçın Küçük, Ali Gazi ve Mahir Sayın örgütle ilişkili şekilde geçmiş ise de, bu beyan yanlıştır. Ben kendilerini politikacı olarak tanıdığım için isimlerini verdim."

VIII.1

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

1998 yılında, daha önceki yıllarda olduğu gibi, siyasal partiler, hükümet dışı kuruluşlar, gazeteciler, yazarlar ve sanatçılara yönelik baskıların önemli bir kısmı, görüşlerini açıklamalarından kaynaklandı. TMY 8. maddesinin 27 Ekim 1995 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından değiştirilmesinden sonra bu tür davalar çoğunlukla, TCY "halkı kin ve düşmanlığa kışkırtma" suçlamasını düzenleyen 312. maddesine dayanılarak açıldı. TMY 8. maddesinde yer alan "devletin bölünmez bütünlüğü aleyhine bölücülük propagandası yapmak" suçlaması da, özellikle Kürt sorunu konusundaki görüşlerle ilgili davalara da dayanak oluşturdu.

Kitap, yazı, konuşma, karikatür nedeniyle açılan davaların yanı sıra hazırlanan bazı afişler de "sakıncalı" bulunarak sansüre uğradı. Örneğin, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) Bursa Şubesinin, Cumhuriyetin 75. yıl etkinlikleri kapsamında Bursa'da asmayı düşündüğü, Mustafa Kemal Atatürk'ün bazı sözlerinin yer aldığı bez afişlere sansür uygulandı. Bursa Emniyet Müdürlüğü, Atatürk'ün 5 sözünden 3'ünde değişiklik yaptı, bazı kelimeleri de attı. ÇYDD'ye Ekim ayında Bursa Emniyet Müdürlüğü tarafından gönderilen yazıda, afişlerdeki metinlerin değiştirilmesi istendi.

a) Düşünce Suçları

İfade özgürlüğü ihlalleri ile ilgili bazı bilgiler ise şöyle:

İsmail Beşikçi

Bursa E Tipi Cezaevinde bulunan Sosyolog-Yazar Dr. İsmail Beşikçi, ilk olarak 19 Haziran 1971 tarihinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde gözaltına alındı. Dr. Beşikçi, 8 kez cezaevine girdi, son olarak 13 Kasım 1993 tarihinde İskilip'te tutuklanarak cezaevine kondu. Dr. Beşikçi'nin yazdığı 36 kitaptan 32'si hakkında toplatma kararı verilirken, hakkında 105 dava açıldı. Beşikçi'nin hapis cezaları 100 yılı, para cezaları ise 10 milyar lirayı aştı. İsmail Beşikçi, vergi mükellefiyetiyle

ilgili olarak Ocak ayında Ankara Yeni Vergi Dairesine çağrıldı. Vergi Dairesinin tahsil etmek istediği paranın, çoğunluğu DGM'ler olmak üzere kendisini mahkûm eden mahkemelerin "yargılama giderleri" olduğu öğrenildi. Beşikçi, 10 milyara yaklaşan para cezalarıyla, yargılama giderlerini ödemeyi bugüne kadar reddetti. Beşikçi, ödemediği para cezaları nedeniyle de cezaevinde kalacak. Ödenmeyen para cezaları için yükümlüler 3 yıla kadar hapsedilebiliyor. Ödenmeyen para cezasının her 10 bin lirası karşılığı 1 gün hapis cezası öngörülüyor.

İHD Ankara Şubesinin 1995 İnsan Hakları Haftasında düzenlediği "Türkiye'de İnsan Hakları Panoraması" konulu kurultayda sunulan mesaj, konuşma ve tebliğlerin yer aldığı kitap nedeniyle Ankara DGM'de açılan davada İsmail Beşikçi'ye verilen 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası, 22 Temmuz günü Yargıtay tarafından onandı.

Mahir Mete Günşiray

"Düşünceye Özgürlük ve Türkiye" kitabının yayıncılarından tiyatro sanatçısı Mahir Mete Günşiray, İstanbul DGM'de yargılandığı sırada Franz Kafka'nın "Dava" adlı kitabından "Siz Kimsiniz?" başlıklı pasajı kullanarak savunmasını yapmıştı. Günşiray hakkında, yaptığı bu alıntı nedeniyle, "mahkeme heyetine hakaret ettiği" (TCY 268/1) gerekçesiyle dava açıldı. İstanbul 10. Asliye Ceza Mahkemesinde 20 Şubat günü yapılan duruşmada Günşiray'ın avukatı, müvekkilinin DGM'de söylediği sözlerin mahkemeye yönelik olmadığını belirtti. Günşiray, 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Ceza daha sonra "suçun işlenişindeki özellikler" göz önüne alınarak 900 bin lira para cezasına çevrildi ve ertelendi.

Saruhan Oluç

ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Saruhan Oluç, "İşçiler ve Politika" adlı dergide yazdığı bir yazı nedeniyle Genelkurmay Askeri Mahkemesinde "halkı askerlikten soğuttuğu" (TCY 155) iddiasıyla yargılandığı davada 2 ay hapis cezası aldı. Oluç, 29 Mayıs günü tutuklandı.

Oluş, cezasını tamamlayarak 22 Haziran günü cezaevinden tahliye edildi.

Hatice Çoban

MKM İzmir Şubesi Müdürü Hatice Çoban hakkında, Halkın Günlüğü gazetesinin 16-30 Kasım 1997 tarihli sayısında yayınlanan "Gazetemize yapılan saldırıya devrimci demokrat kamuoyundan tepki yağdı" başlıklı haberinde "MGK'ye hakaret ettiği" (TCY 159) gerekçesiyle açılan dava 28 Ocak günü İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Dava gerekçesi olan söz konusu demeçte Çoban, "sosyalist basına yapılan baskıların Türkiye'nin demokrasiyle yönetilmediğinin bir kanıtı olup, demokrasi ile bağdaşmayan MGK'nin, alternatif bir sese tahammülü kalmadığını" söylemişti.

Cafer Balcı

SES eski Örgütlenme Sekreteri ve SES İstanbul Şişli Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Cafer Balcı, TSK'nin Kuzey Irak'ta gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonları kınamak amacıyla yaptığı basın açıklaması nedeniyle yargılandığı Diyarbakır DGM tarafından, 7 Şubat günü 10 ay hapis ve 2 milyar 450 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Balcı'nın cezası "sabıksız olduğu ve bir daha suç işlemeyeceği kanaati olduğu" gerekçesiyle ertelendi.

Siyami Erdem

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, KESK Genel Başkanı Siyami Erdem'e, Ankara'da yaptığı bir konuşma nedeniyle verilen 6 ay hapis cezasını 9 Kasım günü bozdu. Erdem'e, "18 Nisan 1996 tarihinde tüm Türkiye'de iş bırakma eylemi yapılacaktır" sözleriyle "halkı suç işlemeye tahrik ettiği" (TCY 311) gerekçesiyle ceza verilmişti.

Zeynep Baran

Kürt Kadınlarıyla Dayanışma Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Zeynep Baran hakkında, Vakfın tanıtım broşüründe "İrk ve bölge farkı gözeterek halkı alenen kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" (TCY 312/2) iddiasıyla açılan dava 7 Ağustos günü sonuçlandı. İstanbul DGM, Baran'a 2 yıl hapis ve para cezası verdi.

Abdurrahman Dilipak

Akit gazetesi yazarı Abdurahman Dilipak hakkında, Malatya'daki bir konferansa katılanlara, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan'ın mahkûm edilmesine yol açan şiiri okuttuğu gerekçesiyle 19 Ekim günü soruşturma başlatıldı. 27 Eylül günü Malatya Atatürk Spor Salonunda düzenlenen "İnanca Saygı, Düşünceye Özgürlük" konferansının konuşmasının bantlarını çözen Malatya Emniyet Müdürlüğü, bu konudaki belge ve bilgileri Malatya DGM Savcılığına gönderdi. Savcılık da, Erdoğan'ın Siirt'te okuduğu ve

kendisine hapis cezası verilmesine neden olan şiiri konferansa katılanlara okuttuğu belirlenen Dilipak hakkında soruşturma başlattı. Soruşturma sonucunda Dilipak hakkında Asliye Ceza, Ağır Ceza ve DGM'de olmak üzere "halkı suç işlemeye tahrik ve teşvik" (TCY 312) iddiasıyla 3 ayrı dava açıldı. Davalar 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

Abdülmelik Fırat

DYP eski Milletvekili Abdülmelik Fırat hakkında, bir televizyon programındaki konuşmasında "bölücülük propagandası" (TMY 8) yaptığı iddiasıyla açılan davanın ilk duruşması, 18 Aralık günü görüldü. Fırat, "Türkiye'nin Reiscumhuru, Başbakanı Barzani-Talabani geldiğinde Kürdistan Demokrat Partisi diyor. Biz Kürt, Kürdistan deyince suç oluyor" demişti. İstanbul DGM, Fırat hakkında, bu sözleri nedeniyle 2 yıldan 6 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle dava açtı.

Necati Ceylan

Hukukçular Derneği Genel Başkanı Necati Ceylan, bir gazeteye verdiği demeçte "devletin askeri kuvvetlerine hakaret ettiği" (TCY 159) gerekçesiyle yargılandı. Davaya 24 Kasım günü başlandı. Ceylan, Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmadaki savunmasında, davanın açılış usulünü eleştirdi. Ceylan, "Genelkurmayın suç duyurusu ihbardan ziyade, yargıya talimat verir niteliktedir. Kamu davası açan savcı da buna alet olmuş ve yargının bağımsızlığına gölge düşmüştür" dedi.

Mehmet Pamak

Mazlum-Der eski Genel Başkanı Mehmet Pamak hakkında, 1 Mart 1994 tarihindeki bir konuşması nedeniyle yargılandığı davada yaptığı ve daha sonra kitap halinde yayımladığı savunmasında "halkı düşmanlığa sevkettiği" (TCY 312) iddiasıyla açılan dava, İstanbul DGM'de 9 Aralık günü yapılan davada beraatle sonuçlandı. DGM, kitabı yayımlayan yayınevinin sahibi Mustafa Bahadır Çobanoğlu hakkında da beraat kararı verdi.

Hatip Dicle

DEP eski Milletvekili Hatip Dicle hakkında, Ülkede Gündem gazetesinin 14 Nisan tarihli sayısında yayımlanan "Eva'yı selamlıyoruz" başlıklı yazı nedeniyle açılan dava, İstanbul DGM'de 16 Eylül günü sonuçlandı. Davada Hatip Dicle, "örgüt propagandası" (TMY 7) ve "bölücülük propagandası yaptığı" (TMY 8) iddiasıyla 1 yıl 11 ay 10 gün hapis ve 9.777.777 lira para cezasına mahkûm edildi. Gazetenin sahibi Selahattin Deli'ye 1.216.950 lira, Yazışmaları Müdürü Hayrettin Demircioğlu'na da 5 ay hapis ve 609 milyon lira para cezası verildi.

Dicle'nin avukatı Yusuf Alataş, daha sonra yaptığı açık-

lamada yargılama süreci ile ilgili şu bilgileri verdi: “İstanbul DGM’de açılan dava nedeniyle Ankara DGM’ye talimat gelmiş. Müvekkilim de sabah saat 9.00’dan akşam saat 16.00’ya kadar 7-8 ayrı davadan ifadesi alınmış ve DGM’deki hücrede tecrit edilmiş. Akşam 16.00’da da ifadeye çıkarıldığında, ‘Beni yargı kararı olmadan cezalandırıyorsunuz. Yapılan hukuksuzluktur, sizi protesto ediyor ve ifade vermiyorum’ diyor. İddianame tebliğ edilmeden tutulan bir tutanakla İstanbul DGM müvekkilime ceza verdi.”

Ayrıca Dicle’nin bir yazı yazdığını, ancak hem “PKK propagandası” hem de “bölücülük propagandası”ndan ceza verildiğini belirten Alataş, “Bu açıkça yasalara aykırı. TCY’nin 79. maddesine göre, bir fiil iki ayrı ceza kapsamına giriyorsa en ağır ceza gerektiren maddeden ceza verilir. Müvekkilime iki ayrı ceza verilip toplanmış” diye konuştu. Avukat Özcan Kılıç ise, yargılamanın hukuktaki yüzyüzelik ilkesine aykırı olduğunu belirterek, “Hatip Dicle’ye yüzünü bile görmediği hakimler tarafından bu kadar ceza verildi. Bu hukukun en temel kurallarından biri olan ‘yüzyüzelik’ ilkesine aykırıdır” dedi.

Şükrü Karatepe

21 Aralık 1997 tarihinde düzenlenen RP Kayseri Divan Kurulu toplantısında, “Türkiye’nin bugün Kemalistlerle problemi vardır” ve “Kimse ‘Türkiye laiktir laik kalacak’ diye kehanette bulunmasın” diyen Kayseri Büyükşehir eski Belediye Başkanı Şükrü Karatepe hakkında, Kayseri Cumhuriyet Savcılığı tarafından “Atatürk’ün manevi şahsiyetine hakaret” suçundan soruşturma başlatıldı. Ankara DGM Savcılığı ise aynı konuşma nedeniyle “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” suçlamasıyla ayrı bir soruşturma açtı. Soruşturmayı yürüten Kayseri Cumhuriyet Savcısı Turhan Korkutan, Karatepe’nin sözlerinde “Atatürk’e hakaret” fiilinin bulunmadığını, ayrıca “halkı düşmanlığa tahrik” suçundan da söz edilemeyeceği kanaatine vararak takipsizlik kararı verdi.

Kayseri Savcılığının takipsizlik kararı üzerine sanık avukatları, aynı konuda iki ayrı soruşturma yürütülmeyeceği ve Karatepe hakkında takipsizlik kararı verildiği gerekçesiyle Ankara DGM Savcılığına başvurdular. Ancak, DGM Savcılığı, konuşmanın, “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” (TCY 312) suçunu oluşturduğu gerekçesiyle, Karatepe hakkında 14 Ocak günü dava açtı. İddianamede, Karatepe’nin “insanları laikler ve laik olmayanlar diye ayrıma tabi tuttuğu” belirtildi. Ankara DGM Savcılığı ayrıca, takipsizlik kararı veren Kayseri Cumhuriyet Savcılığını Adalet Bakanlığına şikayet etti.

Ankara DGM’de 4 Mart günü yapılan ilk duruşmada Karatepe, “Atatürk’e ömrüm boyunca hakaret etmedim” dedi. Karatepe, 21 Aralık 1997 tarihinde iki ayrı mekan-

da farklı insanlara karşı birbiri ile alakası olmayan iki açıklama yaptığını belirterek, birinci açıklamayı RP İl Divan Kurulu toplantısının yapıldığı salona girmeden önce gazetecilerin soruları üzerine, ikinci konuşmayı ise salonda siyasi hayatının sona ermesi nedeniyle partililere yaptığını kaydetti. Karatepe, “Bu nedenlerle, Atatürk’ü istismar eden bir grup kötü niyetli insanla problemimin olduğunu belirtmem, halkı inanç farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik suçunun unsurların oluşturmaz” diye konuştu. 21 Nisan günü yapılan duruşmada Karatepe, “düşünceyi anlatma özgürlüğü”nü kullandığı gerekçesiyle beraat etti.

10 Kasım 1996 tarihinde, Atatürk’ü anma törenlerinde yaptığı konuşma nedeniyle “halkı kin ve düşmanlığa kışkırttığı” (TCY 312) iddiasıyla Ankara DGM’de açılan davada da Şükrü Karatepe, 9 Ekim 1997 tarihinde 1 yıl hapis ve 420 bin lira para cezasına mahkûm olmuştu. 11 Aralık 1997 tarihinde Yargıtay tarafından cezası onaylanan Karatepe, 12 Şubat günü Danıştay kararıyla belediye başkanlığı görevinden alındı. 24 Nisan günü Kayseri Yahyalı Cezaevine giren Karatepe, 17 Eylül günü tahliye edildi.

Recep Tayyip Erdoğan

Recep Tayyip Erdoğan hakkında, 6 Aralık 1997 tarihinde Siirt’te yaptığı bir konuşmada okuduğu şiir nedeniyle İstanbul DGM Savcılığı tarafından Ocak ayında soruşturma başlatıldı. İstanbul DGM’nin görevsizlik kararı üzerine Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından “halkı düşmanlığa kışkırttığı” (TCY 312) iddiasıyla 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı. 31 Mart günü başlayan dava, 21 Nisan günü sonuçlandı. DGM, Erdoğan’a önce “konuşmasında halkı düşmanlığa kışkırttığı” gerekçesiyle 1 yıl hapis cezası verdi. Ceza, “duruşmalardaki iyi hali” nedeniyle 10 ay hapis ve 716.666 lira para cezasına çevrildi. DGM, hapis cezasını erteleme kararı verdi.

Gerekçeli kararda, kapatılan Refah Partisinin dini, siyasi yelpazede etkin bir biçimde kullandığı belirtildi ve konuşmanın “din esaslarına dayalı bir devlet düzeni kurma amacına yönelik” olduğu iddia edildi. Kararda Erdoğan’ın, “savaş çağrısı yaptığı” da ileri sürüldü.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi 23 Eylül günü oy çokluğuyla Recep Tayyip Erdoğan’ın cezasını onayladı. Kararla birlikte belediye başkanlığı düşürülen Erdoğan, Siyasi Partiler Yasası, Mahalli İdareler Yasası ve Milletvekili Seçimi Yasasına göre hiçbir siyasi partiye üye olamayacağı gibi belediye meclisi ve muhtarlık seçimlerine katılmayacak, bağımsız da olsa milletvekili olamayacak. Erdoğan’ın mahkûmiyet kararının düzeltilmesi istemiyle Yargıtay’a yaptığı başvuru 2 Ekim günü reddedildi.

İçişleri Bakanlığı, 1 Ekim günü Danıştay 8. Dairesine,

Erdoğan'ın belediye başkanlığının düşürülmesi için başvurdu. Recep Tayyip Erdoğan, hakkında verilen hapis cezasının Yargıtay tarafından onanması nedeniyle 24 Eylül günü, belediye binasında basın toplantısı düzenledi. Toplantı sırasında yaklaşık 7000 kişi de bina önünde toplanarak, cezanın onaylanmasını protesto etti. Erdoğan, burada yaptığı konuşmada, "Mafyalaşmanın, çeteleşmenin, kokuşmuşluğun dibe vurduğu bir ortamda benim sadece ve sadece okuduğum bir şiir nedeniyle ceza almam, beni değil sadece bu ülkenin hukuk anlayışını küçültür. Bu ceza milyonların bu kardeşine olan güvenini değil, adalete olan güvenini sarsmıştır" dedi.

Bu konuşma nedeniyle Erdoğan hakkında, "mahkemeye hakaret ettiği" (TCY 268) iddiasıyla 22 Aralık günü dava açıldı. İddianamede Erdoğan'ın, 3 ay ile 1.5 yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmesi istendi.

Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş, Recep Tayyip Erdoğan'ın 27 Eylül günü Tuzla'da yaptığı konuşmada "Vur kelimesini alın diyeyim. Sizin soyadınız Savaş mı da, size savaşın diyeyim?" sözlerinin "insanları kendisine kışkırttığı" gerekçesiyle İstanbul Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Bunun üzerine Tuzla Cumhuriyet Savcılığı, Erdoğan hakkında 28 Eylül günü soruşturma başlattı.

İstanbul Valiliği de, belediye başkanlığı görevinin bitmesine karşın "Başkan" sıfatıyla davetiyeler bastırıp törenlere katılan Recep Tayyip Erdoğan hakkında 8 Aralık günü Savcılığa suç duyurusunda bulundu. Valilik, suç duyurusunda, Erdoğan'ın "hükümet memuriyetinin ve unvan meşruiyetinin gaspı" (TCY 252) suçlarını işleyerek "devlet otoritesini alenen zafiyete uğrattığı"ni ileri sürdü. Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel, Erdoğan'ın, 1994 yılında RP İstanbul Ümraniye İlçe Örgütünün açılışında yaptığı konuşmada, "hem laik, hem Müslüman olunmaz. Tutturmuşlar, 'Laiklik elden gidiyor' diye. Bu millet istedikten sonra tabii ki elden gidecek. Sen bunun önüne geçemezsin ki. İslam alemi, Müslüman Türk aleminin ayağa kalkmasını bekliyor. Kalkacağız. Bu kıyam başlayacak" ifadelerini kullandığı için, "halkı din ve mezhep farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği" (TCY 312/2) gerekçesiyle soruşturma açtı. Dosya daha sonra "görevsizlik" kararıyla İstanbul DGM Savcılığına gönderildi. Yapılan soruşturma sonucunda zaman aşımı nedeniyle takipsizlik kararı verildi.

Abdullah Aydın, Mustafa Yalçın

Halkevleri eski Genel Sekreteri Abdullah Aydın hakkında, 1 Eylül 1996 Dünya Barış Gününde Ankara Demokrasi Platformunun düzenlediği "Barış Mitingi"nde yaptığı konuşma nedeniyle Ankara DGM'de açılan dava, 21 Ekim 1997 tarihinde mahkumiyetle sonuçlandı.

Aydın'a TCY 312. maddesi uyarınca verilen 1 yıl hapis ve 420 bin lira para cezası, Yargıtay tarafından 19 Şubat günü onandı. 14 Ağustos günü Saray Cezaevine giren Aydın, 27 Aralık günü tahliye edildi.

EMEP Genel Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Yalçın ve Abdullah Aydın hakkında, Keçiören (Ankara) Halkevi tarafından 1993 yılında düzenlenen "Haklar ve Özgürlükler" konulu paneldeki konuşmaları nedeniyle açılan dava, Ankara DGM'de 27 Temmuz günü sonuçlandı. Mustafa Yalçın, TCY 312/2. maddesi uyarınca 13 ay hapis ve para cezasına mahkûm oldu. Abdullah Aydın'a ise, TMY 8/1. maddesi uyarınca 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası verildi.

Hasan Celal Güzel

Yeniden Doğuş Partisi (YDP) Genel Başkanı Hasan Celal Güzel hakkında, aralarında Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'in de bulunduğu üst düzey askerler hakkında Ankara DGM Savcılığına "Anayasal düzeni yıkmaya teşebbüs ettikleri" gerekçesiyle yaptığı suç duyurusunda ve düzenlediği basın toplantısında Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde "radikal İslamcı faaliyetleri izlemek amacıyla kurulan" Batı Çalışma Grubuna ait "gizli" ve "kişiyeye özel" belgeleri açıkladığı (TCY 136/1) gerekçesiyle dava açıldı. Güzel'in 5 yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Hasan Celal Güzel hakkındaki "orduya hakaret ettiği" gerekçesiyle açılan üç ayrı davaya ise, 5 Şubat günü Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesinde başlandı. Güzel, hakkındaki ilk davada, "Hayali anayasa taslağı" başlıklı yazısı nedeniyle 1 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılandı. Güzel, ikinci davada ise "General bizontusu" başlıklı röportajdaki açıklamalarının orduya yönelik olmadığını ileri sürdü. Güzel hakkında, "Bir güzel adam" başlıklı röportajından dolayı üçüncü defa 6 yıla kadar hapis cezası istendi.

Hasan Celal Güzel hakkında, YDP tarafından İstanbul Sultanahmet'te düzenlenen bir mitingdeki konuşmasında "MGK'ye hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla açılan dava, 27 Mayıs günü İstanbul 11. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

Kayseri'de yaptığı bir konuşmada "devleti küçük düşürdüğü, TBMM, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve TSK'ye hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla hakkında dava açılan Hasan Celal Güzel'in yargılanmasına, Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 30 Haziran günü başlandı. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

Hasan Celal Güzel, bir konuşmasında Yüksek Askeri Şura kararlarını eleştirerek "orduya hakaret ettiği" (TCY 159) gerekçesiyle 6 yıla kadar ağır hapis istemiyle yargılandığı davanın ilk duruşmasında beraat etti. 11 Aralık

günü Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada Güzel, mahkeme huzuruna çıkarılmasına neden olan zihniyeti kınadığını ve hakaret iddiasının doğru olmadığını söyledi.

Mahmut Konuk

İstanbul'da 1993 yılında düzenlenen "Demokrasi Kurultayı"nda yaptığı konuşmadan dolayı aldığı 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası nedeniyle 22 Ekim 1997 tarihinde cezaevine giren SES eski Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Mahmut Konuk, 21 Temmuz günü Ankara Ulucanlar Cezaevinden tahliye oldu.

Mahmut Konuk hakkında, SES'in 1 Ağustos 1997 tarihinde yapılan 1. Kuruluş Yıldönümü Şenliğinde yaptığı konuşmada, "askerlik yapmaktan kaçınma fiilini açıkça övdüğü ve halkı askerlikten soğuttuğu" (TCY 312/1 ve 155) gerekçesiyle açılan dava ise, 1 Ekim günü Ankara 3. Asliye Mahkemesinde başladı. Konuk, savunmasında, davaya konu olan tutanak ve video çözümlenmelerinde konuşmasından sadece bazı bölümlerin bütünden kopartılarak ve çarpıtılarak alındığını, bazı bölümlerin ise sonradan eklendiğini belirtti. Konuk, konuşmasında Ulaş Şölenci adlı gencin yaşamını anlattığını söyledi. 9 Kasım günü yapılan duruşmada "konuşmada suç unsuru olmadığı" gerekçesiyle beraat kararı verildi.

Mansur Burgucu

Petrol-İş Sendikası Aliğa Şubasının 5. Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, "devletin manevi şahsiyetine hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla hakkında dava açılan Petrol-İş Sendikası İzmir Şubesi eski Başkanı Mansur Burgucu, 15 Kasım günü İzmir DGM'de yapılan duruşmada 1 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Ceza daha sonra 10 ay hapis ve 900 bin lira para cezasına çevrildi.

Can Yücel

Şair Can Yücel hakkında, 28 Kasım 1995 tarihinde Ankara Gazi Üniversitesinde adına düzenlenen bir toplantıda "Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e hakaret ettiği" iddiasıyla açılan dava 18 Mart günü sonuçlandı. Can Yücel, Ankara 14. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 1 yıl 2 ay hapis cezasına mahkum edildi. Yargıtay'ın kararı bozmasından sonra yeniden görülen dava 3 Aralık günü sonuçlandı. Can Yücel'e aynı ceza verildi. Ancak bu kez ceza ertelendi.

Ali Rıza Yurtsever

HADEP Parti Meclisi üyesi Ali Rıza Yurtsever, kapatılan Demokrasi gazetesinin 2 Eylül 1996 tarihli 265. sayısında "Köye Dönüş Yalanı" başlıklı yazısında, "halkı, ırk ve bölge farklılığı göstererek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği" (TCY 312) iddiasıyla yargılandı. Yurtsever, İstanbul DGM tarafından 25 Ocak günü 1 yıl 8 ay hapis, 700 bin lira ağır para cezasına mahkum edildi.

Hasan Mezarıcı

Siyah Bayrak adlı dergideki röportajı nedeniyle 12 yıla kadar hapis cezası istemiyle tutuksuz yargılanan eski RP İstanbul eski Milletvekili Hasan Mezarıcı, 27 Şubat günü delil yetersizliğinden beraat etti.

Mezarıcı hakkında, "Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in kişilik haklarına ve hükümetin, devletin askeri kuvvetlerinin ve adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif ettiği" gerekçesiyle açılan dava ise, Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 17 Şubat günü başladı. Mezarıcı hakkında, bu davada 15 yıl hapis cezası isteniyordu.

Hasan Mezarıcı, Kartal 4. Asliye Ceza Mahkemesinde, "Atatürk'ün hatrasına hakaret ettiği" iddiasıyla 5816 sayılı yasanın 1. maddesi uyarınca yargılandığı davada 24 Mart günü 3 yıl hapis cezasına mahkum oldu.

TBMM'de düzenlediği basın toplantısında, Atatürk'e "veled-i zina" diyerek hatrasına hakaret ettiği iddiasıyla Ankara 8. Ceza Mahkemesinde yargılanan Mezarıcı, 27 Nisan günü yapılan duruşmada 1 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum oldu.

Yeni Günaydın gazetesinde yayımlanan bir röportajda, "Atatürk'e hakaret ettiği" gerekçesiyle yargılanan Mezarıcı hakkında Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi 23 Temmuz günü, giyabi tutuklama kararı çıkardı.

1993 yılında Kütahya ve Akşehir'de yaptığı konuşmalarında "halkı din farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" gerekçesiyle hakkında açılan iki ayrı davada 2 yıl hapis istemiyle yargılanan Mezarıcı, Adana DGM'de 26 Kasım günü yapılan duruşmada 2 yıl ağır hapis ve 320 bin lira para cezasına çarptırıldı.

Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesi, Nelson Mandela'ya çektiği bir telgrafta Atatürk'e hakaret ettiği gerekçesiyle, 9 Aralık günü, Hasan Mezarıcı'ya 1 yıl hapis cezası verdi.

Hasan Hüseyin Ceylan

Ankara DGM Savcılığı, RP'nin kapatılmasıyla milletvekilliği düşürülen eski Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan hakkında "halkı kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği" (TCY 312) iddiasıyla 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle 17 Mart günü dava açtı. İddianamede, Ceylan'ın yerel seçimler öncesi seçim propagandası için 14 Mart 1993 tarihinde gittiği Kırıkkale'de "Türk dış politikasında skandal gelişmeler" konulu bir konuşma yaptığı belirtildi. 17 Kasım günü görülen davada, Ceylan 1 yıl hapis cezasına mahkum oldu.

Ankara DGM Savcılığı, Ceylan hakkında, "Ayasofya'nın İhaneti" adlı kitabında "halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği" TCY (312) iddiasıyla dava açtı. 6 Temmuz günü, yapılan ilk duruşmada "1 yıllık zaman aşımı süresi geçtiği

için” davanın düşmesine karar verildi.

Şerafettin Elçi

Demokratik Kitle Partisi (DKP) Genel Başkanı Şerafettin Elçi'nin, Brüksel'de düzenlediği bir basın toplantısında, “bölücülük propagandası yaptığı” iddiasıyla, 1 yıldan 3 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle yargılanmasına Ankara DGM'de 13 Mayıs günü başlandı. Elçi, savunmasında Brüksel Uluslararası Basın Merkezinde düzenlediği basın toplantısında Kürt sorununa ilişkin düşüncelerini açıkladığını söyledi. Türkiye'de ciddi bir Kürt sorunu bulunduğunu dile getirdiğini kaydeden Elçi, bu sorunun Cumhurbaşkanından sokaktaki insana kadar herkesin ilgi alanına girdiğini belirtti. Elçi, “Kürt sorununun, Türkiye Cumhuriyeti devletinin bütünlüğü içinde çözümünden yanayım. Bu yüzden, bölücülük iddiası, bana yapılan bir insafsızlıktır” dedi. Görüşler arasında yorum farkı olabileceğini belirten sanık Elçi, herkesin düşüncelerine saygı gösterilmesi gerektiğini savundu. Elçi, basın toplantısında, herhangi bir bildiri ya da tebliğ sunmadığını söyledi.

İbrahim Halil Çelik

Ankara Cumhuriyet Savcılığı, “Kan dökülecek, fıstık gibi olacak” diyen eski RP Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Halil Çelik hakkında 6 Mart günü 12 yıl hapis cezası istemiyle dava açtı. Çelik hakkında bu suçtan dolayı daha önce gıyabi tutuklama kararı verilmişti. Çelik, davanın açıldığı sırada Suudi Arabistan'da bulunuyordu.

İddianamede, Çelik'in, 9 Mayıs 1997 tarihli Sabah gazetesinde yayımlanan demecinde, “...Refah iktidarında halka rağmen inananların üzerine gidip imam hatipleri kapatmaya kalkarsanız, kan dökülür. Ülke kan gölüne döner, Cezayir'den beter olur. Hatta Fransız devrimi olur. Kan dökülecek, ben bunu istemiyorum. Demokrasi böyle gelişecek; fıstık gibi olacak... Ben şeriatçıyım. Ben böyle iktidarın içine tüküreyim” dediği bildirildi.

Çelik'e, 'hükümetin ve devletin askeri kuvvetlerinin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif etmek' suçlarından, TCY'nin 159/1. maddesi uyarınca 2 yıldan 12 yıla kadar hapis cezası verilmesi istendi.

Çelik hakkında, konuşması nedeniyle Emet Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan soruşturma çerçevesinde 21 Haziran günü gıyabi tutuklama kararı verildi.

Yalçın Küçük

Fransa'da yaşayan, hakkında Ankara ve İstanbul DGM'ler tarafından verilen kesinleşmiş 2 yıllık hapis cezası ve birçok davada gıyabi tutuklama kararı bulunan Yalçın Küçük, 29 Ekim günü Türkiye'ye döndü. Küçük, girişinin ardından gözaltına alındı. Edirne'nin İpsala Sınır Kapısına saat 10.15'te gelen Küçük, yaklaşık 2,5 saat burada tutuldu. Küçük, siyasi polis tarafından ekiplerince

teslim alınarak, Edirne Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Küçük, 30 Ekim günü çıkarıldığı Edirne Cumhuriyet Savcılığı tarafından mahkemeye sevk edildi ve tutuklandı.

Küçük'ün avukatı Dursun Ermiş, Küçük hakkında, Ankara ve İstanbul DGM'de 8 davanın sürdüğünü açıkladı. Yalçın Küçük, 10 Kasım günü Edirne Kapalı Cezaevinden Ankara Kapalı Cezaevine nakledildi.

Münir Ceylan

Kapatılan Demokrasi gazetesinde 2 Ocak 1996'da yazdığı “Emekçiler ve Kürtler” başlıklı yazısından dolayı İstanbul DGM'de yargılanan Münir Ceylan, “halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği” (TCY 312) iddiasıyla 2 yıl hapis ve 600 bin lira ağır para cezasına mahkum edilmişti. Yazar Münir Ceylan'ın mahkûmiyet kararını temyiz etmesi üzerine Yargıtay 8. Ceza Dairesi kararı esastan bozarak, Ceylan'ın beraat etmesi gerektiğine karar vermişti.

İstanbul DGM, yeniden yapılan yargılamada ilk kararında direndi. Bunun üzerine dava, Yargıtay Ceza Genel Kurulunda ele alındı. Yargıtay Ceza Genel Kurulu ise, 8. Ceza Dairesinin bozma gerekçelerine katılmayarak, İstanbul DGM'nin direnme kararını 13 Mart günü onayladı. İstanbul DGM'nin kararında verilen hapis cezasının paraya çevrilme isteği ile cezanın teciline yönelik istemler de reddedildi.

Münir Ceylan'ın, yargılanmasına neden olan yazıda şöyle denildi: “Toplumun en fazla ezilen, sömürülen, zor şartlarda yaşayan, baskı gören kesim ve sınıfının birinci derecede Kürtler ve emekçi halk olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Kürt halkı yıllardır yaşadığı baskı ile, emekçiler de düzenin acımasız çarkları içinde çoğunlukla işsizdir, yoksuldu. Barınma, sağlık, eğitim gibi temel ekonomik ve sosyal problemler nedeni ile insanca yaşama koşullarından yoksundurlar. Kimliksiz bir halk onurlu olamaz. Kürt halkı için de onurlu olabilmenin şartı özgür olabilmektir. Savaş koşullarında demokrasi ve insanlık değerleri yok olmakta; ölen, işsiz kalan ve yoksullaşan emekçiler olmaktadır. Kürtler ve emekçiler açısından tablo budur.”

Haluk Gerger

Kapatılan Özgür Gündem gazetesinde 1993 yılında yayımlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul DGM tarafından verilen 10 ay hapis ve 208 milyon lira para cezası onaylanan gazeteci-yazar Haluk Gerger, 26 Ocak günü cezaevine girdi. Haluk Gerger için, teslim olmasından önce İHD Genel Merkezinde İHD Genel Başkanı Akın Birdal, HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak ile parti, sendika ve dernek temsilcilerinin katıldığı bir tören düzenlendi.

Haluk Gerger burada yaptığı konuşmada, Türkiye'nin uygar dünyadan, evrensel hukuk, kültür ve insanlık ideallerinden koptuğunu ve uçuruma sürüklendiğini söyledi ve "Türkiye yarı açık cezaevinden, Gündül Kapalı Cezaevine gidiyorum" dedi. Gerger, 10 Aralık 1993 tarihinde Özgür Gündem gazetesinin polisler tarafından basılıp çalışanlarının gözaltına alınması üzerine bu konuyla ilgili yazdığı yazıdan dolayı ceza aldı. Kalabalık bir konvoy eşliğinde Ankara'nın Gündül ilçesine giden Haluk Gerger, burada Cumhuriyet Savcılığına teslim olduktan sonra cezaevine gönderildi.

Kapatılan Evrensel gazetesinin 30 Haziran 1995 tarihli 24. sayısında yayımlanan "OHAL ve Çekiç Güç" başlıklı yazısı nedeniyle daha önce 20 ay hapis cezasına mahkûm edilen Haluk Gerger, kararın Yargıtay tarafından bozulması üzerine yenilenen yargılamanın 31 Aralık 1997 tarihinde yapılan duruşmasında, İstanbul DGM tarafından TCY 312/2. maddesi uyarınca 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Bu karar Mayıs ayı sonunda, Gerger Gündül Kapalı Cezaevindeyken, Yargıtay 8. Ceza Dairesi tarafından onaylandı. Haluk Gerger'in, daha önceki cezası nedeniyle 8 Eylül günü tahliye olması gerekirken, bu cezasıyla beraber 2000 yılı Şubat ayında tahliye olacaktı. Yargıtay'ın 8 aylık hapis cezasını paraya çevirmesi sonucu Haluk Gerger, 16 Eylül günü cezaevinden şartlı tahliye edildi.

Ankara DGM Savcılığı, Mart ayı sonunda, Gündül Cezaevinde bulunan Haluk Gerger, Yalçın Küçük, Kürdistan Sosyalist Partisi lideri Kemal Burkay, Mahir Sayın ve Mehmet Çanakçı hakkında, 19 Kasım 1995 tarihinde MED-TV'de yayımlanan bir programdaki konuşmaları nedeniyle dava açtı. Davada, sanıkların "PKK'ye bilerek yardımcı oldukları" iddiasıyla TCY 169 ve TMY 5 uyarınca mahkûm edilmesi istendi.

Avustralya'daki bir toplantıda yaptığı konuşma nedeniyle Haluk Gerger hakkında açılan dava ise, 4 Haziran günü başladı. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada, Avustralya'nın Kanberra kentinde 27 Mayıs 1997 tarihinde yapılan "Türkiye'de Demokrasi ve Kürt Sorunu" konulu seminere katılan Haluk Gerger'in "devlete hakaret ettiği" (TCY 159/1) iddiasıyla 1 yıldan 6 yıla kadar ağır hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

İlknur Birol

KESK'in 16 Nisan 1996 tarihinde düzenlediği "Demokrasi ve Sendikal Haklar Mitingi"nde yaptığı konuşmada dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'a

hakaret ettiği iddiasıyla 1 yıl hapis cezasına mahkûm edilen öğretmen İlknur Birol'a verilen ceza, 12 Mart günü Yargıtay tarafından onandı. İlknur Birol, mitingde yaptığı konuşmada, Mehmet Ağar'ı kastederek "Eli kanlıları hükümetin başına getiriyorlar; eli kanlı faşistleri Adalet Bakanı yapıyorlar" demişti. Bu sözleri nedeniyle Birol hakkında "Devletin manevi şahsiyetine tahkir ve tezyif" ettiği (TCY 159) gerekçesiyle dava açılmıştı. Yargıtay'ın kararı onaylaması üzerine İlknur Birol, 15 Temmuz günü öğretmenlik görevinden alındı. 24 Kasım günü cezaevine giren İlknur Birol, 19 Nisan 1999 tarihinde tahliye oldu.¹

Ferda Ülker, Coşkun Üsterci

"Şiddet Kültüründe Şiddetten Arınmış Eylem" kitabında bölücülük yapıldığı gerekçesiyle, kitabı hazırlayan Ferda Ülker ile Coşkun Üsterci hakkında İzmir DGM'de 3 Eylül günü dava açıldı. Davada, Ülker ve Üsterci'nin TMY 8-3 ile TCY 312/2-3 maddeleri uyarınca cezalandırılmaları talep edildi. İddianamede, kitabın çeşitli bölümlerinde geçen "Kürdistan'da 12 yılı aşkındır süren savaş ülkeyi kutuplaştırıyor", "Kürt bölgesinde silah ihracatının azaltılmasına", "İkinci Kürdistan yolculuğuna çıktık", "PKK'nin bağımsız bir Kürdistan mücadelesinin bir parçası olarak algılamaya kadar uzanıyor" ifadeleri "suç unsuru" olarak değerlendirildi. İzmir DGM Savcılığı, iddianamede kitapta Deniz Yücel tarafından yazılan bölümün, "TC Devletinin bölünmez bütünlüğüne yönelik unsurlar taşıdığını" ileri sürdü. Ayrıca kitabın Deniz Yücel tarafından yazılan "Türkiye Koşulları Meselesi", "Her yerde Hazır ve Nazır Bir İdeoloji" başlıklı bölümlerinde, "devletin bölünmez bütünlüğünü bozmaya yönelik propaganda yapıldığı" iddia edildi. "PKK'den yoğun bir şekilde etkilenen Kürt hareketinin mücadelesinde en yüksek noktaya gerillanın askeri eylemlerinden çok, tüm devlet baskısına rağmen 1992 yılında gerçekleştirilen kitlesel Newroz kutlamaları ve aynı dönemdeki kepenk indirme eylemleriyle ulaşıldı" ifadesi ile kitabın "Her yerde Hazır ve Nazır Bir İdeoloji" başlıklı bölümünde yer alan ifadelerin asıl amacının "halkı sınıf, ırk, din mezhep ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" ileri sürüldü.

Celal Kabadayı

Şair Celal Kabadayı, 1995 yılında yayımlanan "Ağla Sivas" adlı kitabı nedeniyle 18 Kasım günü Ankara Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Kabadayı'ya verilen 6 aylık hapis cezası daha önceden verilen cezalar gerekçe gösterilerek yüzde

¹ İlknur Birol'un cezaevine girmesi nedeniyle 24 Kasım günü Kadıköy Adliyesi önünde toplanan Eğitim-Sen üyesi öğretmenlere polis saldırdı. Basın açıklamasına da izin vermeyen polisler, çok sayıda öğretmen ve öğrenciyi döverek gözaltına aldı. Polisler tarafından tartaklanarak gruptan alınan Birol, önce Kadıköy Adliyesi'ne oradan Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevi'ne gönderildi. Saldırıda Evrensel gazetesi muhabiri Haşim Demir de yaralandı. Birol'un yakınlarının da dövuüldüğü olayda, Eğitim-Sen 2 Nolu Şube Başkanı Alaaddin Dinçer, şube yöneticileri Veysel Özbay, Hamdi Çalık, Eğitim-Sen 3 Nolu Şube Yönetim Kurulu üyesi Ali Güneş, Eğitim-Sen üyeleri İbrahim Akyol, Adem Bulut ve isimleri öğrenilemeyen çok sayıda sendikacı gözaltına alındı.

yüz artırıldı ve 1 yıla çıkartıldı. Ceza, kitapta yer alan "Tanrı denen bölücü" dizesiyle "dine hakaret edildiği" (TCY 175) gerekçesiyle verildi. Mahkemede "Tanrı birçok din göndererek insanları bölmüştür" şeklinde savunma yapan Kabadayı, daha önce de "Nasılsa Sabah Olacak" ve "Yağmur Yolculuğu" adlı kitaplarında "askeri kuvvetlere ve emniyete hakaret" ettiği iddiasıyla Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 1'er yıl hapse mahkûm edilmişti.

Mahmut Alınak

Şırnak eski bağımsız milletvekili Mahmut Alınak'ın 1997 yılı Ekim ayında yayımlanan "Şiro'nun Ateşi" adlı romanı İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Kitap nedeniyle Alınak ve Berfin Yayınları sahibi İsmet Arslan hakkında, "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettikleri" (TCY 312) iddiasıyla İstanbul DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. Alınak, 18 Şubat günü yapılan duruşmada, iddianameyi hazırlayan İstanbul DGM Savcısı Yahya Erdoğan'ın "romanda hangi sözcükle ve Avdo'nun hangi çağrısıyla halkın kin ve düşmanlığa nasıl tahrik edildiğini açık açık ortaya koyması gerektiğini" söyledi. Alınak, savcıların bu tavırları ile "görev suçu" işlediklerini belirterek, "Ağzımızdan çıkan her söze ve kalemimizden kağıda düşen her sözcüğe soruşturma açmak için tetikte bekleyen savcılar, varlıklarını sağır sultanın bile duyduğu çeteler hakkında, nedense parmaklarını bile oynatmadılar" dedi.

Edip Polat

Yazar Edip Polat, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen 10 ay hapis cezasının Yargıtay'da onaylanarak kesinleşmesi nedeniyle 5 Nisan günü tutuklandı. Edip Polat hakkında, daha önce "Newrozladık Şafakları" adlı kitabı nedeniyle çarptırıldığı 2 yıl ağır hapis cezasının Yargıtay tarafından onaylanması üzerine, kapatılan Özgür Gündem gazetesinde 17 Temmuz 1993 tarihinde yayımlanan "Rekor Cezayı Çekmeyeceğim" başlıklı yazısı nedeniyle hakkında "TC Devletini alenen tahkir ve tezyif etmek" (TCY 159/1) iddiasıyla dava açılmış ve 10 ay hapis cezasına mahkûm edilmişti. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde sadece bir kez duruşmaya çağrıldığını belirten Edip Polat, gıyabında karar verildiğini, 5 Nisan günü gözaltına alındıktan sonra da savcılığa çıkarılmadan cezaevine konulduğunu belirtti. Edip Polat, savcılığa çıkarılmadığı için "ceza erteleme" hakkını kullanmadığına dikkat çekti. Polat, 3 Ağustos günü cezasını tamamlayarak Ankara Merkez Kapalı Cezaevinden tahliye edildi.

Hüseyin Karataş

Şair Hüseyin Karataş'a "Bir İsyanın Türküsü Dersim" adlı şiir kitabında "bölücülük propagandası" (TMY 8)

yaptığı iddiasıyla İstanbul DGM'nin 1996 yılı Haziran ayında verdiği 1 yıl 1 ay hapis ve 111 milyon para cezası 14 Mart günü Yargıtay tarafından onaylandı. Karataş, kararın düzeltilmesi için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına başvurdu, ancak talep reddedildi. Bunun üzerine Avukat Gülizar Tuncer, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurdu. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6, 9 ve 10. maddelerine dayanılarak yapılan başvuru, Komisyon tarafından kabul edildi. 18 Mart günü Avcılar Savcılığına teslim olan Hüseyin Karataş tutuklandı.

Ömer Koçarlan

Urfa Cumhuriyet Savcısı Ömer Koçarlan hakkında, "Ferit Ergül" imzasıyla 1995 yılında yazdığı "Hükümetin Namusu" adlı kitapta, "Cumhurbaşkanına hakaret edildiği" (TCY 160) iddiasıyla açılan dava, Siverek Ağır Ceza Mahkemesinde 28 Mayıs günü beraatla sonuçlandı. Kitap, 2 Ağustos 1996 tarihinde İstanbul DGM tarafından toplatılmıştı.

Aydoğan Vatandaş, Osman Okçu

"Armagedon" adlı kitapla gizli kalması gereken bilgileri açıkladıkları gerekçesiyle yazar Aydoğan Vatandaş ve Timaş Yayınları Genel Müdürü Osman Okçu'nun 5 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanmalarına, 17 Ağustos günü devam edildi. İstanbul DGM'de görülen duruşmada Aydoğan Vatandaş, kitabında yeni dünya düzeninin Türkiye ve Ortadoğu'daki çalışmalarını anlattığını söyledi. Genelkurmay Başkanlığı kaynaklı çıkan bilgilerin gizlilik değeri taşımadığını belirten Vatandaş, kendisinin açık olan bilgilerden faydalanarak kitabı hazırladığını söyledi. Osman Okçu da, "Kitaptaki bilgiler daha önce birçok yerde yayımlanmıştı. Bu nedenle kitap gizli bilgileri kapsamıyordu" dedi.

Erdoğan Aydın

Erdoğan Aydın'ın "İslamiyet Gerçeği Kur'an ve Din" adlı kitabı hakkında Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava, 19 Ocak günü sonuçlandı. Aydın, kitabında "Allah'a ve dinlere yayın yoluyla hakaret ettiği" gerekçesiyle mahkûm oldu.

b) Toplatılan Kitaplar

TİHV'nin belirlemelerine göre 1998 yılı içerisinde en az 20 kitap toplatıldı, yazdıkları kitaplar nedeniyle en az 11 yazar cezaevine girdi ve milyarlarca lira para cezası ödemek zorunda kaldılar. Toplatılan kitaplarla ilgili bazı bilgiler şöyle:

Araştırmacı-yazar Dr. *Tolga Ersoy*'un Sorun Yayınları tarafından yayımlanan "Türkiye Tıp Tarihi İçin Materyalist Notlar" adlı kitabı hakkında, İstanbul Cumhuriyet Basın Savcılığınca toplatma kararı verildi.

Söz konusu kitap hakkında Basın Savcılığınca talep edilen toplatma kararı, İstanbul 3. Sulh Ceza Hakimliği tarafından reddedildi. Ancak, Cumhuriyet Savcılığının ret kararına itirazı sonucunda, İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi, "Atatürk'e hakaret edildiği" iddiasıyla 25 Şubat günü kitabın toplatılmasına karar verdi. Sorun Yayınları Sahibi Sırrı Öztürk, kitaptaki metinlerin 1996 yılında "Hekim ve Toplum" dergisinde yayımlandığını bildirdi. Dr. Tolga Ersoy ve yayıncı Sırrı Öztürk hakkında açılan dava, İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 10 Kasım günü yapılan duruşmada beraatle sonuçlandı.

Ali Yılmaz'ın yazdığı ve Aram Basın Yayın tarafından basılan "Toprak Vatan Kokuyor" adlı kitap, "bölücülük ve örgüt propagandası yapıldığı, halkın isyana teşvik edildiği" gerekçesiyle Ocak ayında İstanbul DGM tarafından yasaklandı. Yayınevinin sahibi *Veli Haydar Güleç* hakkında, İstanbul DGM tarafından tutuklama kararı verildi.

Pêrî Yayınevi tarafından yayımlanan "Belge, Tanık ve Yaşayanlarıyla Ağrı Direnişi" adlı kitap, İstanbul DGM tarafından Ocak ayında "bölücülük propagandası" iddiasıyla toplatıldı. Kitabı yayımlayan *Ahmet Önal* hakkında TMY 8. maddesi uyarınca açılan dava, 13 Nisan günü İstanbul DGM'de başladı. Önal savunmasında, kitabın bilimsel bir araştırma olduğunu belirterek, Ağrı'da bir isyan yaşandığını ve bu isyanı pek çok tarihçi ve sosyal bilimcinin incelediğini, kitabın da bu çalışmalardan biri olduğunu söyledi. Kasım ayında sonuçlanan davada Ahmet Önal'a yayınevi sahibi olarak 2 milyar 800 bin lira para ve 6 ay 18 gün hapis cezası verildi.

Faili meçhul bir cinayete kurban giden araştırmacı-yazar *Turan Dursun*'un "Tabu Can Çekişiyor Din Bu-3" kitabı, Beyoğlu 1. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından Temmuz ayında toplatıldı. Beyoğlu 2. Asliye Ceza Mahkemesinde kitap hakkında açılan dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

İstanbul 2. Sulh Ceza Mahkemesi, yazar Faik Bulut'un "Kim Bu Fethullah Gülen Dünü-Bu günü Hedefi" adlı kitabı hakkında "Atatürk'ün hatırasına hakaret edildiği" iddiasıyla 22 Mayıs günü toplatma kararı verdi.

Sivil Toplum Kuruluşları Birliğinin yayımladığı "Hoca'nın Okulları" kitabı Fatih 2. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından "Cumhuriyet'e, Atatürk'ün manevi şahsiyetine ve Fethullah Gülen'e hakaret edildiği" gerekçesiyle 17 Mart günü toplatıldı.

Prof. Dr. *İlhan Arsel*'in yazdığı "Şeriat ve Kadın" adlı kitabın 15. basımı 20 Haziran günü, Beyoğlu 2. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından "dini değerlerle alay edildiği" (TCY 175) iddiasıyla toplatıldı. Arsel'in "Toplumsal Geriliklerin Sorumluları-Din Adamları" kitabı hakkında da Beyoğlu 2. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından dava

açıldı. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Altınçağ Yayıncılık tarafından çıkarılan "Zafere Mahkum Edilenler Ölümü Küçülterek Yenerler" adlı, 1996 yılında 12 tutuklu ve hükümlünün ölümüyle sonuçlanan ölüm orucu ve süresiz açlık grevini anlatan kitap, Nisan ayında İstanbul DGM tarafından toplatıldı.

Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi ile Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitülerinin Kürt Komisyonunda yer alan Prof. Dr. Celile Celil, M. S. Lazarev, O. I. Jagalina, M. A. Gasaratyan, Prof. Dr. Şakire X. Mihoyan tarafından hazırlanan "Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi" adlı kitap, 23 Temmuz günü toplatıldı.

Turan Erdem'in Kürtçenin Zazaca lehçesini konu alan "Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dil Dersleri" adlı kitabı, baskısı yapıldığı gün ve henüz dağıtımına girmeden 16 Ekim günü İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Kitabın toplatılmasına, 2. ve 3. sayfalarda 'Önsöz' başlığıyla yayımlanan yazı ile 5. sayfadaki 'Kürt Alfabeti' başlıklı yazıda, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhine bölücülük propagandası yapıldığı" iddiası gerekçe gösterildi.

c) Yasaklanan Oyunlar

Haluk Işık'ın yazdığı "Memleket Hikayeleri" adlı oyun 1998 yılı içerisinde en az 47 il ve ilçede yasaklandı. CHP Milletvekili Atilla Sav, Ocak ayında yasaklamalarla ilgili soru önergesi verdi. İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, önergeye verdiği yanıtta, tiyatro oyunlarının "Atatürk ilkelerine uyma zorunluluğu olduğunu", oyunun yasaklanmasının gerekçesinin, oyunda "Türk Silahlı Kuvvetlerine ve Adliyeye hakaret edilmesi ve yasadışı örgüt görüşü aksettirmesi olduğunu" iddia etti.

Oyunun, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde ve OHAL bölgesinde çeşitli kereler yasaklandığını belirten Başesgioğlu, Sav'ın, "Böyle bir yasaklama doğru ise sistematik bir engellemeye dönüşen bu tutumla Anayasanın kurup koruduğu düşünce ve sanat özgürlüklerine aykırı dönüşümün hangi odaktan kaynaklandığı bilinmekte midir?" sorusuna şu yanıtı verdi: "Tiyatro oyunuyla ilgili olarak Bolu Valiliğinin Ankara DGM Savcılığından görüş talebine, Ankara DGM cevabi yazı göndermiştir. Yazıda, "Memleket Hikâyeleri" isimli oyunda, güvenlik kuvvetlerine, Türk Silahlı Kuvvetlerine ve adliyeye hakaret suçlarının olduğu, oyunun büyük Atatürk ve Atatürkçü düşünce ile bağdaşan bir yönünün bulunmadığı, yasadışı örgütlerin görüşlerini aksettirir mahiyette olduğu belirtilmiştir."

Murat Başesgioğlu, Refahiyol döneminde 19, Yılmaz hükümeti döneminde 24 kez yasaklanan oyunla ilgili

olarak Ankara Ekin Tiyatrosunca yürütmenin durdurulması ve maddi-manevi tazminat hakkının verilmesi istemiyle bölge idare mahkemelerine davalar açıldığını, Trabzon Bölge İdare Mahkemesinin bu istemleri reddettiğini bildirdi. Başesgioğlu, Zonguldak ve Sivas bölge idare mahkemelerinin, yürütmenin durdurulması kararını, "Tiyatroya tazminat ödemedi" kabul ettiğini belirtti.

Açılan davadan sonra hazırlanan bilirkişi raporunda şu görüşlere yer verildi: "... Memleket Hikâyeleri adlı tiyatro metni incelenmiş, genel ahlak, devletin milletiyle bölünmez bütünlüğü ve genel güvenlik açısından sakıncalı bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Oyun, içinde yaşadığı ortama ve ilişkilere karşı duyarlı, ülkesinin hukuk düzeninin ve yasalarının ihlal edilmesinden tedirgin yazarın bir oyun yazma serüvenini dile getirmektedir. İddiaların tersine oyunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkeleri savunulmakta, bu ilkelere yönelik tehditler karşısında gösterilen duyarsızlık eleştirilmektedir..."

Kültür Bakanı İstemihan Talay, CHP Milletvekili Atilla Sav'm "Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü" ya da "Bir Güzel Çirkin Kral", "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz", "Şeyh Bedrettin Destanı" gibi oyunların valilikler tarafından yasaklanmasına karşı alınan önlemlerle ilgili yazılı soru önergesini, Ağustos ayında yanıtladı. Yasaklamalar karşısında "Valiliklerce yasaklanan oyunlar hakkında işlem yapılması konusu valilikleri, dolayısıyla İçişleri Bakanlığını ilgilendirdiği için yasal açıdan Bakanlığımızın yaptırım gücü yoktur" diyerek "çaresiz olduklarını" söyleyen Talay, "Bakanlık olarak gerekli çabayı sarfettiklerini" öne sürdü. İstemihan Talay, "Bazı özel tiyatroların Anadolu kentlerinde yasaklanması, halkın sanat ve kültür eserlerinden yararlanmaları açısından bir eşitsizliğe neden olmaktadır. Bundan dolayı Anadolu halkı da büyük kentlerdeki gibi seviyeli, sanat ve kültür düzeyi yüksek etkinliklerden yararlanmak hakkına sahiptir" dedi.

Yasaklanan oyunlarla ilgili TİHV'nin derlediği diğer bilgiler şöyle:

Yönetmenliğini Rüştü Asyalı'nın yaptığı, Ankara Ekin Tiyatrosu tarafından sahnelenen, Dario Fo'nun "Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü" adlı oyunu 1998 yılı içerisinde 10 ilde yasaklandı. Tiyatronun Genel Yönetmeni Faruk Güvenç, 24 Mart günü yaptığı yazılı açıklamasında, oyununun en son Maraş Valisi tarafından yasaklandığını belirterek, "Yasaklanan oyunun, şu anda ülkemizde İstanbul Devlet Tiyatrosu tarafından da oynanmakta olması bir çelişki yarattı. Devletin oynadığı oyuna yasak yok, Ekin Tiyatrosunun oyununa yasak var. Bu çelişkiyi anlamamanın mantığı yok" dedi. 27 Mayıs günü de, oyunun Trabzon Hamamizade İhsan Bey Kültür Merkezinde sahnelenmesi sırasında, salona giren sivil

polisler, oyunun sergilenmesinin Valilik tarafından uygun bulunmadığını tebliğ ettiler. Aynı oyunu sahneleyen İstanbul Devlet Tiyatrosu da, turne programı sırasında Afyon'da Mayıs ayında yasaklamayla karşılaştı. Yasaklama kararı, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün araya girmesiyle kaldırıldı. Afyon Valisi Ahmet Özyurt, Emniyet Müdürlüğü'nün isteği üzerine önce oyunu engellediklerini, ancak daha sonra konunun anlaşılması üzerine kararın kaldırıldığını söyledi. Özyurt, "Yanlış anlaşılma olmuş. Emniyet bu oyun 4-5 ilde yasaklandı diye bize bilgi ulaştırdı. Ancak o oyun, özel tiyatronunmuş. Özel tiyatro oyunun senaryosunu değiştirmiş. O oyuna polisi rencide edici özellikler taşıdığından izin verilmemiş. Yasağı kaldırdıktan sonra konuyu İçişleri Bakanlığına ilettik. Bir kargaşa var, bunun koordinasyonunu yapın dedik. Ancak henüz bir yanıt gelmedi" diye konuştu.

Ankara Birlik Tiyatrosunun (ABT) Yılmaz Güney'in yaşamını anlatan "Bir Güzel Çirkin Kral" adlı oyununun, Haziran ayında Aksaray'da sahnelenmesi valilik tarafından yasaklandı. Oyunun daha önce Diyarbakır, Antep, Batman, Muş, Bingöl, Tunceli, Niğde, Urfa, Kırşehir, Afyon ve Bilecik'te sahnelenmesi de yasaklanmıştı.

Kocaeli Tiyatro Birikim'in sahnelemeyi planladığı "Diriliş" adlı oyun ise, 9 ilde yasaklandı.

Türkiye'nin yakın tarihini işkence görmüş bir tiyatro oyuncusunun gözüyle irdeleyen "Tiyatrocu" adlı oyunu sahneleyen ABT'nin yönetmen ve idarecisi hakkında "emniyet güçlerini alenen tahkir" ettikleri gerekçesiyle Bursa 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 3 Kasım günü dava açıldı. Oyunun bir sahnesinde Zeki Göker'in işkence yapanları kastederek, "Bu insanlar nasıl evlerine giderek rahat uyuyabiliyorlar. Tanrı insanı yaratırken hayvan ve insan hamurundan yaratmıştır. Bunların hayvan hamurundan yaratıldığı ortadadır" dediğinin kaydedildiği iddianamede, Zeki Göker ile Gül Göker'in "emniyet güçlerini alenen tahkir ettikleri" iddia edilerek cezalandırılmaları istendi. Gül Göker ifadesinde, Türkiye'de işkence yapıldığının Başbakan tarafından da dile getirildiğini söyledi. Söz konusu ifadelerin işkencecileri hedef aldığını vurgulayan Göker, "Bu nedenle işkencecileri korur nitelikte dava açılması dahi utanç vericidir. Bu sözler emniyet güçlerinin tümünü hedef alan sözler değildi" dedi.

Batman Demokrasi Platformu tarafından Petrol-İş Batman Şubesi konferans salonunda düzenlenen 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Gününde Yılmaz Erdoğan'ın yazdığı "Sevim Taşan Benim" adlı oyununu sahneleyen tiyatro grubu hakkında, Batman Emniyet Müdürlüğü'nün başvurusu üzerine dava açıldı. "Devletin güvenlik güçlerinin karalandığı" gerekçesiyle açılan davanın ilk duruşması, 22 Ekim günü Batman Ağır Ceza Mahkemesinde

yapıldı. Dava, İstanbul Cumhuriyet Savcılığından oyunlaştırılan kitabın toplatılıp toplatılmadığının öğrenilmesi için 24 Kasım tarihine ertelendi.

Can Şenliği Oyuncularının “Yüzünü Yitiren Şehir” adlı oyunlarını 17-18-19 Mart günleri Antalya’da sahnelemesi, Kaş Kaymakamlığı tarafından “Newroz Bayramı” gerekçe gösterilerek ve “devlet güçlerini tahrik ve tezyif ettiği, Alevi-Sunni ayrımcılığı yaptığı, devletin ülkesi ve bölünmez bütünlüğünü bozmaya yönelik ifadelerin yer aldığı” iddiasıyla yasaklandı.

MKM bünyesinde çalışmalarını sürdüren Teatra Jiyana Nü Tiyatro Topluluğunun Kürtçe sahnelediği “Komara Dinan Şermola” adlı oyunu, Ankara’da Çankaya Belediyesi Yılmaz Güney Tiyatro Salonunda ve Mamak Belediyesi Tiyatro Salonunda Nisan-Mayıs aylarında sergilenmesi, Ankara Valiliği tarafından yasaklandı.

Tiyatro Birikim tarafından sahnelenen “Diriliş” adlı oyun, Fatsa Kaymakamlığı tarafından yasaklandı. Kaymakamlığın oyunu, 1-5 Mayıs tarihleri arasında Fatsa’da etkinlik düzenlenemeyeceği gerekçesiyle yasaklamasına rağmen, MHP’lilerin düzenlediği ‘Türkçülük Günü’nü kutlamalarına izin verdiği bildirildi.

Ataol Behramoğlu’nun yazdığı, Selim Kalç’ın yönettiği “İyi Bir Yurttaş Aranıyor” adlı oyunun Haziran ayında Artvin’in Borçka ilçesinde sahnelenmesine Kaymakamlık tarafından izin verilmedi.

“İzmir Fetih Sahnesi” adlı tiyatro grubunun sahnelediği “Bir Hak Düşmanı” adlı oyunda “orduya hakaret edildiği” iddiasıyla tiyatro elemanları ve Milli Gençlik Vakfı yöneticileri hakkında açılan dava 1998 yılında da sürdü. Davada verilen ilk karar Yargıtay tarafından bozulmuştu. Ankara DGM’de 21 Temmuz günü yapılan oturumda, Ankara DGM Savcılığı, oyunun 7 yerde oynandığını belirterek, oyuncuların “halkı sınıf, ırk, din, mezhep ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettikleri” gerekçesiyle, her bir oyun için 1’er yıldan 3’er yıla olmak üzere toplam 7’şer yıldan 21’er yıla olmak üzere hapis cezalarına çarptırılmalarını istedi.

4 Ağustos günü sonuçlanan davada Ankara DGM, oyunun yazarı ve oyuncusu Mehmet Vahi Yazar’a 24 yıl hapis ve 12 milyon 384 bin lira para cezası verdi. DGM, Zekeriya Özen, Fuat Başarılı, Nazmi Kar ve Osman Yavuz adlı oyuncularını ise, 16’şar yıl hapis ve 10 milyon 520’şer bin lira para cezasına mahkûm etti.

Oyunun bazı kentlerde sahnelendiği 1997 yılı Nisan ayından sonra Ankara DGM Savcılığının açtığı soruşturma sonucunda, aralarında MGTV yöneticilerinin de bulunduğu 39 kişi hakkında dava açılmıştı. Bu dava Ankara DGM’de 11 Eylül 1997 tarihinde sonuçlanmış ve Mehmet Vahi Yazar’a 3 yıl, Zekeriya Özen, Fuat Başarılı, Nazmi Kar

ve Osman Yavuz’a ise 2 yıl 4’er ay hapis cezası verilmişti. Davada oyunun sahnelenmesine izin verdikleri için tutuksuz yargılanan 34 MGTV yöneticisi ise beraat etmişti.

d) Düşünceye Özgürlük Kampanyası

İfade ettikleri görüşler nedeniyle cezaevinde bulunan ya da yargılanan kişilerin suç sayılan yazılarının biraraya getirilmesiyle oluşan “Düşünceye Özgürlük” adlı kitabın 1995 yılında yayımlanmasının ardından başlatılan kampanya, “Düşünceye Özgürlük” kitapçılarıyla sürdürüldü. Aralarında gazetecilerin, yazarların, sanatçıların, bilim adamlarının bulunduğu çok sayıda kişi, bu kitapçıklarla düşünce suçuna ortak oldu ve savcılıklara kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Kampanyayı başlatan insan hakları savunucusu Şanar Yurdatapan, “Düşünceye Özgürlük” kitabı nedeniyle açılan 184 sanıklı davanın uzun sürmesi nedeniyle, az sayıda “yayıncı”nın imzasıyla, daha çok sayıda kitapçık yayımlanması yoluna gidildiğini belirtti. 1998 yılı içerisinde 28 Düşünceye Özgürlük kitapçığı yayımlandı.

Düşünceye Özgürlük 2: Barış İçin Bir Araya Çalışma Grubu Sözcüsü Şanar Yurdatapan hakkında “Düşünceye Özgürlük 2” kitapçığının yayımlanmasından dolayı dava açılmasını protesto eden Prof. Ali Nesin, şair Suna Aras, tiyatrocu Orhan Alkaya, sinema sanatçıları Haluk Bilginer, Derya Alabora, Zeki Demirkubuz, Lale Mansur ve yazar Yıldırım Türker’in de aralarında bulunduğu bir grup aydın, 4 Şubat günü DGM’ye gelerek Yurdatapan’a destek oldular. Aydınlar, Yurdatapan hakkında açılan davanın kendileri için de açılmasını istediler. Şanar Yurdatapan, 11 Ağustos günü yapılan duruşmada beraat etti. Yurdatapan, kendi aleyhine Yargıtay’a başvurarak kararı temyiz etti. Yargıtay, 1998 yılında dosyayla ilgili bir karara varamadı.

Düşünceye Özgürlük 3: Gazeteci-yazar Dr. Haluk Gerger ve sendikacılar Erkan Sümer ile Ahmet Ersun Genç’in hüküm giymelerine neden olan yazı ve konuşmaları kitapçık haline getirerek imzalayan SES yöneticileri Veli Büyükhahin, Refia Akcan, Enerji Yapı Yol-Sen yöneticileri Hakkı Atıl, B. Murat Demir, Hüseyin Demirtan, 19 Şubat günü Ankara DGM’ye giderek kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Bu kişiler hakkında “bölücü örgüt propagandası yapmak” (TMY 7, 2) iddiasıyla açılan dava, 16 Haziran günü Ankara DGM’de başladı. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 4: İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar, müzisyen Şanar Yurdatapan ve Petrol-İş eski Genel Başkanı Münir Ceylan hakkında dava açılmasına neden olan “Güçlükönak Katliamı” ile ilgili ortak suç

duyurusu metninin bulunduğu kitapçığa imza atan Şair Suna Aras, yazar Cengiz Gündoğdu, şair Berrin Taş ve Tomris Özden, 25 Şubat günü İstanbul DGM'ye kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 5: Tiyatro sanatçı Mahir Günşiray'ın hakkında "mahkemeye hakaret" iddiasıyla dava açılmasına ve ceza almasına neden olan Franz Kafka'nın "Dava" adlı kitabının "Siz Kimsiniz?" başlıklı bölümünün yer aldığı kitapçığa imza atan sinema sanatçıları Nur Sürer, Yusuf Çetin ve Orhan Aydın, 4 Mart günü kendileri hakkında İstanbul DGM'ye suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 6: "Zilan'ın Türküsü" adlı şarkıda "bölücülük propagandası yaptığı" (TMY 8/1) iddiasıyla yargılanan Kızılırmak müzik grubunun solisti İlkey Akkaya hakkında 10 ay hapis ve 83 milyon para cezası verilmesi üzerine Düşünceye Özgürlük-6 kitapçığını yayımlayan Cahit Berkay, Cezmi Ersöz, Edip Akbayram, Ferhat Tunç, Mazlum Çimen, Mehmet Gümüş, Onur Akın, Şanar Yurdatapan ve Zuhal Olcay hakkında İstanbul DGM Savcılığı takipsizlik kararı verdi.

Düşünceye Özgürlük 7: Yazarı Abdullah Rıza Ergüven ve yayıncısı Berfin Yayınevi sahibi İsmet Arslan'ın 1 yıl 8'er ay hapis ve 226 bin lira para cezasına mahkum olmasına neden olan "Yasak Tümceler" adlı kitaptan alıntı yaparak hazırlanan kitapçığa yayıncı olarak imza atan yazar Demirtaş Ceyhun, Amin Karaca, Zihni Anadol ve öğretim görevlisi Hayri Kozanoğlu ile müzisyen Şanar Yurdatapan, 18 Mart günü İstanbul DGM'ye kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 8: Mazlum-Der tarafından 28 Kasım 1993 tarihinde düzenlenen "Kürt Sorunu Forumu"nda yaptığı konuşmada "Cumhuriyete hakaret ettiği" (TCY 159/1) iddiasıyla 1 yıl ağır hapis cezasına mahkûm edilen Mustafa İslamoğlu'nun konuşmasının yer aldığı kitapçığı yayımlayan gazeteci-yazar Abdurrahman Dilipak, şair-yazar Ahmet Mercan, İHD üyeleri Mukaddes Alataş ve Zeynep Baran ile müzisyen Şanar Yurdatapan hakkında soruşturma açıldı. Soruşturma 1998 yılında sonuçlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 9: Genelkurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesince, 1 Eylül 1995 tarihinde yaptığı basın açıklamasında "halkı askerlik hizmetlerinden soğuttuğu" iddiasıyla yargılanan ve 6 ay hapis cezasına çarptırılan İzmir Savaş Karşıtları Derneği eski Başkanı Osman Murat Ülke'nin suç konusu oluşturan basın açıklamasını kapsayan kitapçığa imza atan sinema sanatçısı Berhan Şimşek, gazeteci Koray Düzgören, müzisyen Nilüfer Akbal, Arif Hikmet İyidoğan ve Osman Murat Ülke ile Dayanışma Komitesi üyeleri Aylin Çevik ve Oğuz

Sönmez, 1 Nisan günü İstanbul DGM Savcılığına başvurarak kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Düzgören ve Akbal hakkında Ankara Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesi tarafından dava açıldı. Yapılan yargılama sonucunda Düzgören ve Akbal ikişer ay hapis cezasına mahkûm oldular.

Düşünceye Özgürlük 10: Şair-yazar Yılmaz Odabaşı ve Doruk yayıncılığın sahibi Niyazi Koçak'ın 3 yıl hapis cezasına mahkum olmalarına neden olan "Düş ve Yaşam" adlı kitap ile ilgili ortak suç duyurusu metnin bulunduğu kitapçığa imza atan müzisyen Metin Kahraman, ressam Murat Morova, şair Nevzat Çelik, müzisyen Şanar Yurdatapan ve İHD Yönetim Kurulu üyesi Nimet Tanrıku, İstanbul DGM Savcılığına başvurarak kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 11: İstanbul Büyükşehir Belediyesi eski Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın hapis cezası almasına neden olan konuşma ve şiirin yer aldığı kitapçığa imza atan gazeteci-yazar Abdurrahman Dilipak, Ahmet Kekeç, Ahmet Remzi, Cengizhan Atakul, Sadık Albayrak, Şanar Yurdatapan ve Leyla Havva Kaya'nın da aralarında bulunduğu bir grup, 29 Nisan günü kendileri hakkında İstanbul DGM Savcılığına suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 12: Şair Hüseyin Karataş'a "bölücülük propagandası yaptığı" (TMY 8/1) iddiasıyla 1 yıl 4 ay hapis 133 milyon lira para cezası verilmesine neden olan "Bir İsyanın Türküsü Dersim" adlı kitabı Düşünceye Özgürlük-12 kitapçığında yayımlandı. Kitaba imza atan ve kendileri hakkında Savcılığa suç duyurusunda bulunan Avukat Gülizar Tuncer, müzisyen İlkey Akkaya, müzisyen Onur Akın ve sinema sanatçısı Tuncer Necmioğlu hakkında, İstanbul DGM Savcılığı takipsizlik kararı verdi. Savcı, takipsizlik kararı nedeniyle imza sahipleri tarafından Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna şikayet edildi.

Düşünceye Özgürlük 13: Büyük Değişim Partisi eski Genel Başkanı Altan Tan'a 10 ay hapis cezası verilmesine neden olan röportajı "Düşünceye Özgürlük-13" adıyla yayımlandı. Aralarında Şanar Yurdatapan'ın da bulunduğu bir grup aydın, 20 Eylül günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Aktüel dergisinde 1993 yılı Aralık ayında yayımlanan "PKK Türkiye Partisi" başlıklı röportaj nedeniyle İstanbul DGM'de açılan davada, Altan Tan 10 ay hapis ve 208 milyon lira para, derginin Yazışmaları Müdürü Alper Görmüş 5 ay hapis ve 249 milyon lira para, derginin sahibi Ercan Arıklı da 498 milyon lira para cezasına mahkûm edilmişti. Alper Görmüş, hapis cezası nedeniyle 1996 yılı Ekim ayında cezaevine girmişti.

Düşünceye Özgürlük 14: Edip Polat'ın, hapis cezası almasına neden olan basın açıklamasının "suç" konusu bölümlerini içeren adli kitapçığa imza atan Atilla Dorsay, Ayşe Emel Mesçi, Halil Ergün, İsa Çelik ve Şanar Yurdatapan, 27 Mayıs günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 15: Evrensel gazetesinde 30 Haziran 1995 tarihinde yayınlanan "OHAL ve Çekiç Güç" başlıklı yazısı nedeniyle Haluk Gerger ve gazetenin Yazışleri Müdürü Fatma Bayar hakkında açılan davanın 1 yıl 8'er ay cezaıyla sonuçlanması üzerine, yazıyı içeren kitapçığı yayınlayan Prof. Dr. Ali Nesin, müzisyen Şanar Yurdatapan ve Prof. Dr. Toktamış Ateş, kendileri hakkında İstanbul DGM Savcılığına suç duyurusunda bulundular. Savcılık takipsizlik kararı vermesi üzerine, imza sahipleri DGM Savcısını Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna şikayet ettiler.

Düşünceye Özgürlük 16: "İşçiler ve Politika" adlı aylık gazetenin Aralık 1993 tarihli nüshasında yayınlanan "Haydi Askere" başlıklı yazı nedeniyle haklarında Ankara Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Ceza Mahkemesinde dava açılan ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Saruhan Oluç ve gazetenin sorumlu yazışleri müdürü Mustafa Doğan "halkı askerlik hizmetinden soğutacak neşriyatta buldukları" (TCY 15) iddiasıyla ikişer ay hapis ve 160 bin lira ağır para cezasına mahkûm oldular. Söz konusu yazıyı "Düşünceye Özgürlük 16" adlı kitapçıkta yayımlayan müzisyen Şanar Yurdatapan hakkında Askeri Ceza Yasasının 58. maddesine bağlı olarak TCY'nin 155. maddesi uyarınca, Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Mahkemesinde dava açıldı ve Yurdatapan 2 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Askeri Yargıtay, henüz davayla ilgili karar vermedi.

Düşünceye Özgürlük 17: Ragıp Duran'ın Özgür Gündem gazetesinde yayınlanan "Apo 91-Öcalan 94" başlıklı yazısının yer aldığı "Düşünceye Özgürlük 17" kitapçığına imza atan gazeteci Behzat Şahin, Halil Nebiler, tiyatro sanatçısı Zafer Dıper ve müzisyen Şanar Yurdatapan ile MKM Başkanı Nuray Şen, 24 Haziran günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Haklarında DGM Savcılığınca takipsizlik kararı verilen gazeteci ve sanatçılar, Savcıyı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna şikayet ettiler.

Düşünceye Özgürlük 18: Karikatürist Halil İncesi ve gazetenin sorumlu müdürü Besim Döner, Özgür Gündem gazetesinde 11 Eylül 1993 tarihinde yayımlanan karikatür nedeniyle TCY 159/1. maddeden açılan davada 10'ar ay hapis cezası aldılar. Mizah yazarı Altay Martı, karikatürist Ender Özkahraman ve Kemal Gökhan Gürses, mizah yazarı Lütfü Oflaz ve Şanar Yurtapan,

"Düşünceye Özgürlük 18" adlı kitapçıkta 'suç' konusu karikatürü yeniden yayımlayarak kendileri hakkında İstanbul DGM'ye suç duyurusunda bulundular. Haklarında başlatılan hazırlık soruşturması 1998 yılında tamamlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 19: Yayıncı Münevver Hüriyet Karadeniz'in 1 yıl hapis ve 10 bin lira para cezası almasına neden olan Prof. Dr. İlhan Arsel'in yazdığı "Şeriat ve Kadın" adlı kitabın dava açılmasına neden olan cümleleri içeren "Düşünceye Özgürlük 19" adlı kitapçığa imza atan gazeteciler Aydın Engin, İbrahim Yıldız ve Şükran Soner, Şanar Yurdatapan ve Prof. Dr. Toktamış Ateş, İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. İmza atanlar hakkında açılan hazırlık soruşturması, 1998 yılında tamamlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 20: "Kur'an ve Din İslamiyet Gerçeği 1" adlı kitap nedeniyle kitabın yazarı Erdoğan Aydın ve yayıncısı Niyazi Koçak, "Allah'a, dinlere, dinlerin peygamberlerine ve kutsal kitaplara neşren hakaret" (TCY 175/3-4) iddiasıyla haklarında açılan davada 1 yıl hapis ve 840 bin lira ağır para cezasına mahkûm oldular. Gazeteci-yazar Hasan Basri Aydın, Şanar Yurdatapan ve gazeteci Turhan Günay, "Düşünceye Özgürlük 20" adlı kitapçıkta yargılamaya konu olan cümlelere yer vererek kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Dava, 1998 yılında sonuçlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 21: Cumhuriyet gazetesi yazarı Oral Çalışlar'ın hapis cezası almasına neden olan "Öcalan ve Burcak'la Kürt Sorunu" adlı kitabın suç sayılan bölümlerini içeren "Düşünceye Özgürlük 21" kitapçığını 29 Temmuz günü İstanbul DGM önünde dağıtan sanatçı ve aydınlar kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 22: 1996 yılının 1 Eylül Dünya Barış Gününde Ankara'da bir mitingde yapılan ve aralarında Akın Birdal'ın da bulunduğu kişilerin hüküm giymelerine neden olan konuşmanın suç sayılan bölümlerini ve yine aynı gün ÖDP Mamak İlçe örgütü tarafından hazırlanan, ÖDP'li yöneticilerin hüküm giymelerine neden olan bültendeki bölümleri içeren "Düşünceye Özgürlük-22" adlı kitapçığa imza atan İHD Yönetim Kurulu Üyesi Muteber Yıldırım, Selam gazetesi Genel Yayın Yönetmeni ve Düşünceye Özgürlük Platformu Üyesi Aydın Koral, Düşünce Suçuna Karşı Girişim üyesi Şanar Yurdatapan ve Mazlum-Der Üyesi Şeyma Göğücü'nun de aralarında bulunduğu bir grup, 5 Haziran günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 23: Ankara DGM tarafından HEP 2. Genel Kurulunda yaptığı konuşma nedeniyle 1 yıl hapis ve 100 milyon lira ağır para cezasına mahkûm edilen,

kapatılan HEP'in eski Genel Başkanı Feridun Yazar'ın ceza almasına neden olan konuşmaları içeren "Düşünceye Özgürlük-23" adlı kitapçığa imza atan müzisyen Ekrem Ataer ve Şanar Yurdatapan ile yönetmen Ömer Uğur, 12 Ağustos günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 24: Nakliyat-İş Ankara Şube Sekreteri Bayram Karkın'ın, Ankara DGM tarafından 1 yıl hapis ve 860 bin lira para cezasına çarptırılmasına neden olan konuşmasını içeren "Düşünceye Özgürlük 24" adlı kitapçığa imza atan Şanar Yurdatapan ve Avukat Nesrin Keleş, 26 Ağustos günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Kitapçığa imza atan kişiler hakkında DGM takipsizlik kararı verdi. Savcı, takipsizlik kararı vermesi nedeniyle, imza sahipleri tarafından HSYK'ye şikayet edildi.

Düşünceye Özgürlük 25: 25 Eylül 1993 tarihinde Ankara Keçiören Halkevi tarafından düzenlenen "Haklar ve Özgürlükler" konulu panelde yaptığı konuşma nedeniyle TCY 312. maddeden yargılanıp, 27 Temmuz günü 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezasına mahkûm olan Abdullah Aydın'ın konuşmasını içeren kitapçığı yayınlayan Şanar Yurdatapan, Ankara DGM Savcılığına kendisi hakkında suç duyurusunda bulundu. Yurdatapan hakkında açılan hazırlık soruşturması 1998 yılında sonuçlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 26: Selam gazetesi yazarı Aydın Koral'ın 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm olmasına neden olan "Laik Militarist Oligarşi ve Kudüs İşgalcisi Siyonizm" başlıklı yazısının 'suç' konusu bölümlerini içeren kitapçığı imzalayan Şanar Yurdatapan, Aydın Koral, Mehmet Ali Tekin, Ahmet Kekeç ve Ahmet Remzi 16 Eylül günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 27: Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyesi ve eski Genel Sekreteri Emin

Karaca'nın 1 yıl 8 ay hapis, 106 milyon lira para cezasına mahkûm olmasına neden olan, İtalyan yazar Leo A. Müller'in, "Gladio, Soğuk Savaşın Mirası" adlı kitabının önsözünü içeren, kitapçığı yayımlayan Şanar Yurdatapan, 7 Ekim günü İstanbul DGM Savcılığına kendisi hakkında suç duyurusunda bulundu.

Düşünceye Özgürlük 28: Akit gazetesi Yazarı Yaşar Kaplan'ın Askeri Ceza Mahkemesinin 95/4. maddesi gereğince 14 ay hapis cezasına mahkûm olduğu yazıyı içeren kitapçığa imza atan sanatçı Şanar Yurdatapan, gazeteci Koray Düzgören ve yayıncı Ahmet Remzi Taşçı, 14 Ekim günü İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular.

Düşünceye Özgürlük 29: İHD İstanbul Şube Başkanı Avukat Eren Keskin ve Medya Güneşi gazetesinin sahibi ve sorumlu yazışleri müdürü Nasib Çılgın'ın 13 ay hapis ve 112 milyon lira para cezasına mahkûm olmasına neden olan gazetenin 30 Nisan 1995 tarihli nüshasında yayınlanan "Eren Keskin-Terör Hükümlüsü" başlıklı röportajın yer aldığı "Düşünceye Özgürlük 29" adlı kitapçığa imza atan gazeteci-yazar Ayşe Önal, müzisyen ve İHD Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Suavi Saygan, şair Suna Aras ve Şanar Yurdatapan, İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Kitapçığa imza atanlar hakkında başlatılan hazırlık soruşturması 1998 yılında tamamlanmadı.

Düşünceye Özgürlük 30: Karikatürist Doğan Güzel ve Özgür Gündem gazetesinin sorumlu yazışleri müdürü Özdemir Toprak'ın 10 ay hapis cezasına mahkûm olmalarına neden olan karikatürü yeniden yayımlayan Ahmet Remzi Taşçı, Maside Ocak ve Şanar Yurdatapan, İstanbul DGM Savcılığına kendileri hakkında suç duyurusunda bulundular. Üç kişi hakkında başlatılan hazırlık soruşturması 1998 yılında sonuçlanmadı.

VIII.2

İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

Türkiye’de iletişim özgürlüğü (“basın özgürlüğü” ve “haber alma özgürlüğü”), önceki yıllarda olduğu gibi 1998 yılında da, yasal önlemlerin yanı sıra keyfi uygulamalarla da kısıtlandı. Resmî görüşe aykırı yayın yapan ve “devlet politikaları”na ters düşen haberlere yer veren Ülkede Gündem ve Emek gibi gazete ve dergiler, Demokrat ve Karacadağ gibi radyo istasyonları üzerindeki baskılar 1998 yılında da sürdü. Basın kuruluşlarının büroları basıldı, gazeteciler gözaltına alındı, gösteri ve yürüyüşlerde, mahkeme koridorlarında ve duruşma salonlarında saldırıya uğradılar. Gazetecilere saldıran bazı gruplar korundu. Örneğin, “MHP Maltepe İlçe Başkanı Nihat Uygun’u öldürdükleri ve TİKB üyesi oldukları” ileri sürülen sanıkların İstanbul DGM’de yargılandığı davanın 20 Ocak günü yapılan duruşmasından sonra binadan ayrılan sanık avukatları ve gazeteciler, 50-60 kadar MHP’linin saldırısına uğradı. Saldırıda, Cumhuriyet gazetesi muhabiri Hülya Topçu tekmenlenerek yere düşürüldü. Gündem gazetesi muhabiri Faruk Arhan’ın flaşı kırıldı. Avukat Muharrem Çöpür de bacağından yaralandı. Duruşmayı izleyen İstanbul Baro Başkanı Yücel Sayman’ın İstanbul Emniyet Müdürü Hasan Özdemir’i araması üzerine gazeteciler ve avukatlar, polis nezaretinde binadan ayrılabilirdiler. Sayman, DGM önünde bekleyen polislerin “Bizim görev alanımız değil” diyerek saldırıya müdahale etmediğini, dışarıda bekleyen polisin de olaya karışmadığını bildirdi.

İstanbul Üniversitesi’nde 23 Mart günü sol görüşlü öğrencilerin MHP’lilerin saldırısına uğramasından sonra 24 Mart günü de olay çıktı. Olaylarda MHP’lilerin yaptığı basın açıklamasını izleyen Kanal E muhabiri Ebru

Alacadağ ile iki kameraman MHP’liler tarafından tartaklandı. Ebru Alacadağ Adli Tabiplikten üç günlük rapor aldı. Saldırganlar arasında olduğu belirlenen Hukuk Fakültesi öğrencisi Mustafa Yalçınmer gözaltına alındı. Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından “görevi sırasında basın mensubuna müessir fiil” (TCY456/4) suçlamasıyla mahkemeye sevk edilen Mustafa Yalçınmer, 2 Nisan günü tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

İletişim özgürlüğüne yönelik kısıtlamalara gösterilen tepkiler nedeniyle, gazeteciler, çoğunlukla, “terör”, “örgüt üyeliği” ve “yardım yataklık” suçlamalarıyla yargılandı. Bu uygulama, devlet yetkilileri tarafından, “cezaevindekilerin çoğunluğu düşünce suçlusu değil, terör suçlusu” iddialarına dayanak olarak kullanıldı. TİHV, 1998 yılında tutuklanan en az 30 gazetecinin, haklarında gazetecilikle ilgili görevleri dışında suçlama olmamasına karşın TCY 169. maddeye dayanılarak yargılandığını belirledi. Gözaltına alınan pek çok gazeteciye işkence yapıldı, işkence altında alınan ifadelere dayanılarak davalar açıldı ve bu davalar mahkûmiyetle sonuçlandı.

Milli Güvenlik Kurulunun Aralık ayı başlarında yaptığı toplantıda, “irticai” ve “bölücü” yayın yapan radyo ve televizyonların daha sıkı denetlenebilmesi için RTÜK yerine yeni bir yapılanmaya gidilmesini kararlaştırdı. Toplantıda, Türkiye genelinde yaklaşık 1.490 yerel radyo ile 374 televizyonun yayın yaptığı, bunlardan 200’ün üstünde kuruluşun “irticai”, “yıkıcı ve bölücü” yayınlar yaptığı ileri sürüldü. Bu çerçevede 145 radyo ve televizyona toplam 3.800 gün kapatma cezası verildiği, ancak kapatma cezalarının caydırıcı olmadığı bu nedenle ağır

para cezaları önerildi.

Ankara Valiliği ve Emniyet Müdürlüğü Ankara'da yayın yapan radyolarda Kızılırmak grubunun şarkılarının ve Kürtçe türkülerin çalınmasını yasakladı. Ankara'daki radyolara giden polisler Kızılırmak grubunun kasetlerine el koydu. Arşivlerine koymak kaydıyla kasetleri geri alan radyo yetkilileri, Kürtçe kasetleri istek doğrultusunda çalmayı sürdürdüklerini söylediler.

Kamuoyunu ilgilendiren ya da insan haklarıyla ilgili davaların izlenmesi, 1998 yılında zorlaştırıldı. Örneğin, Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, adliye muhabirliği yapan gazetecilerin, "yargının görevlerini aksattığı" gerekçeyle hakimleri uyardı. Adalet Bakanı Oltan Sungurlu imzasıyla 10 Şubat günü Adalet Bakanlığı Yargı Mevzuatı Bülteninde yayımlanan yazıda şöyle denildi: "Yargılama esnasında duruşma salonuna girilerek fotoğraf çekilmesi kamerayla çekim yapılması nedeniyle, yargılama yapan hakimlerin dikkatlerinin dağıldığı, sanıkların savunmalarını gereği gibi serbestçe yapamadıkları, tanıklarında rahat bir şekilde beyanda bulunamadıkları ve davaların taraflarının kendilerini manevi baskı altında hissettikleri, duruşmanın inzibatının bozulduğu, duruşma salonunda kargaşa yaşandığı, bunun da yargılamanın huzur ve güven içinde yürütülmesini menfi yönde etkilediği anlaşılmaktadır."

Özellikle DGM'lerde görev yapan gazeteciler sık sık engellendi, bazı duruşmaların izlenmesi yasaklandı. Diyarbakır'da gazetecilerin DGM'ye girişi Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yasaklandı ve adliye binasındaki basın odası kapatıldı. 14 Temmuz günü uygulanmaya konulan yasağın gerekçesi açıklanmadı. İzmir'de de İzmir Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şubesi ve

diğer birimlere gazetecilerin girmesi yasaklandı. 15 Temmuz günü uygulanmaya konulan yasak nedeniyle yaklaşık 50 gazeteci, Emniyet Müdürlüğü önünde oturma eylemi yaptı. ÇGD Ege Şube Başkanı Süleyman Gençel, yaptığı açıklamada, yasağın, haber alma özgürlüğüne yönelik olduğunu söyledi.

a) Yanlı, çarpıtılmış haberler

Bazı basın-yayın kuruluşlarının ve bu kuruluşlarda görev yapan bazı gazetecilerin tutumları, iletişim özgürlüğünün önünde engel oluşturdu. Devlet organlarının basın üzerindeki baskısı ve tekelleşmenin getirdiği ekonomik ilişkilerin yarattığı ortamda bazı basın kuruluşları, 1998 yılında da yanlı, çarpıtılmış ve kışkırtıcı haber anlayışını sürdürdü. Bu haberlerden bazı örnekler şöyle:

Newroz Bayramı nedeniyle gözlemci olarak geldikleri Diyarbakır'da gözaltına alınan İtalya heyetinin üyelerinden Damiano Giovanni Frisullo (İtalya Barış Derneği üyesi, gazeteci) savcılıkta ifadesi alındıktan sonra Diyarbakır DGM tarafından "halkı düşmanlığa kışkırttığı" (TCY 312) iddiasıyla tutuklandı. Frisullo, basında "PKK üyesi" olarak lanse edildi.

Şemdin Sakık'ın Türkiye getirilmesinin ardından sorgulaması sırasında Abdullah Öcalan'ın, Sabah gazetesi yazarları Cengiz Çandar, Mehmet Ali Birand gibi gazetecilere para vererek lehinde yazı yazdığını iddia edildi. Mehmet Ali Birand ve Cengiz Çandar'ın Nisan ayının sonunda işlerine son verildi. Hürriyet gazetesi yazarları Fatih Altaylı ve Yavuz Gökmen hakkında Nisan ayında İstanbul DGM Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Çandar, İstanbul DGM Savcılığında verdiği ifadesinde söz konusu ifadelerin Sakık'ın emniyet ve savcılık

İtalyan, eylem manyağıymış

Diyarbakır'daki Nevruz kutlamaları sırasında PKK sloganları atan İtalyan Frisullo'nun, profesyonel bir eylem manyağı olduğu ortaya çıktı. Frisullo, daha önce de Lübnan, Filistin, Irak ve Arjantin'de benzer eylemlere katılmış. PKK'lı İtalyan'ın yargılanmasına, Diyarbakır DGM'de bugün başlanıyor.

Nevruz kutlamaları sırasında Diyarbakır'da PKK yanlısı slogan attığı için tutuklanan İtalyan eylemci Damiano Giovanni Frisullo'nun daha önce de Lübnan, Filistin, Irak ve Arjantin'de kaybolan rejim karşıtı 'Deparados'lar için gönüllü olarak eylemlere katıldığı ortaya çıktı.

Merkezi Roma'da bulunan 'Solcu Sınırsızlar Birliği'nin sözde barışsever bir elemanı olan Damiano Frisullo, kendisinin gazeteci olduğunu iddia ediyor. Frisullo'nun bugüne dek Roma'da aralarında Türk Büyükelçiliği'nin de bulunduğu birçok elçilik önünde gösteri yaptığı anlaşıldı.

'Diyarbakır'a köprü'sloganıyla geçen yıl trenle Türkiye'ye gelen İtalyan Damiano Frisullo, bu eylemleri nedeniyle de hakkında soruşturma açılmış, ancak gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılmıştı. İtalyan Dışişleri'nin kaygıyla izlediği Frisullo, birçok kez PKK üyesi olduğunu dile getirmişti...

Reha Erus-Faruk Balıkcı, Hürriyet, 28 Nisan 1998

tarafından alınan ifadeleri olmadığını belirterek, “Bunlar iftiradır, yayımlanması alçaklıktır. Bunlara inanılması da ahmaklıktır” dedi. Aynı gerekçeyle Hürriyet gazetesi yazarları Yavuz Gökmen ve Fatih Altaylı'nın da İstanbul DGM tarafından ifadeleri alındı. Her iki gazeteci de haklarındaki suçlamaları reddettiler. İstanbul DGM Savcılığı soruşturmayı takipsizlikle sonuçlandırdı.

Basında Şemdin Sakık'ın ifadelerinde yer aldığı iddia edilen “İsveç Başbakanı Olof Palme 1986'da PKK tarafından öldürüldü” yolundaki haberler, İsveç yetkilileri tarafından yalanlandı. Palme cinayeti davasını yürüten Başsavcı Solveik Riberdahl, Türkiye'nin benzer iddiaları daha önce de dile getirdiğini söyledi. İsveç Polis Örgütü yöneticilerinden Lars Nylen ise, “Yıllar önce Palme cinayetiyle ilgili Araştırma Komisyonu, Türkiye'den gelen benzer iddiaları derinlemesine araştırmış, ancak bir sonuca varamamıştı” dedi.

Mısır Çarşısının bombalandığı iddiasıyla ilişkilendirilerek 11 Temmuz günü gözaltına alınan ve daha sonra tutuklanan sosyolog Pınar Selek, 18 Ağustos günü Sabah gazetesinde, büyütülmüş fotoğrafıyla birlikte verilen “Çarşı bombacıları yakalandı” başlıklı haberde, yargılanmadan “suçlu” ilan edildi. Pınar Selek'in avukatı Alp Selek, İstanbul Barosu Başkanı Yücel Sayman ve bir grup avukatla birlikte 5 Ekim günü duruşma öncesinde yaptığı basın açıklamasında, haberleri yalanladı. Av. Alp Selek, “Bu yayın müvekkilimizi bir yandan halk ve kamuoyu önünde kendisinden nefret edilir hale getirilmekte, bir yandan da hayatını tehlikeye sokacak şekilde hedef gösterilmektedir” dedi. Av. Selek, Sabah gazetesi Sahibi Dinç Bilgin, Yazışları Müdürü Erdal Şafak, Müdür Yardımcısı Emre Oral, Yazışları Müdürü Arzu Üstün, Genel Yayın Yönetmeni Zafer Mutlu ve haberde imzaları bulunan Muharrem Çağlar ile Sultan Uçar adlı muhabirler hakkında, 500 milyar liralık manevi tazminat davası açacaklarını açıkladı.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 1 Ekim günü TBMM açılışında yaptığı konuşmada, Suriye-PKK ilişkisi konusunda yaptığı sert açıklamadan sonra basında militarizm yanlısı yayınlar yoğunlaştı. Gazete ve televizyonlar Suriye'ye karşı savaş kışkırtıcılığı yaparken, gazetelerin köşe yazarları da Türkiye'nin Suriye'ye saldırması gerektiğini vurgulayan, saldırıyı haklı çıkarmaya çalışan yazılar yazdılar ve önerilerde bulundular.

İHD Genel Sekreteri Osman Baydemir, Türk Hava Yollarının Adana-Ankara seferini yapan uçağını 29 Ekim günü kaçıran Erdal Aksu adlı kişinin operasyon sonucu

öldürülmesini eleştirerek, Erdal Aksu'nun sağ yakalanabileceğini söyledi. Bunun üzerine Hürriyet gazetesinde “Manyağa Bak” başlıklı haber manşetten verildi ve Osman Baydemir'e yönelik hakaret içeren yazılar yazıldı. (bkz.-s. 371-373)

1980'li ve 1990'lı yıllarda basın yayın kuruluşlarının büyük holdinglerin bir parçası haline gelmesiyle birlikte, gazeteciler de bağlı buldukları grubun ekonomik ilişkilerinde rol oynamaya, ekonomi ve siyaset çevreleriyle ilişkilerini, bünyesinde çalıştıkları grupların çıkarları için kullanmaya başladılar. Bunun olağanlaşması, basının tarafsızlığı konusunda tartışmalara yol açtı. Örneğin, 1998 yılında İçişleri eski Bakanı Meral Akşener'in, Hürriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'le Devlet Bakanı Güneş Taner'in, Doğan Medya Holdinge verilecek teşviklere ilişkin konuşmasını dinlettiği ortaya çıktı. Susurluk skandalı sonrasında Hürriyet gazetesi tarafından eleştirilen Meral Akşener, konuşmaya ilişkin ses kasetini bir basın toplantısıyla açıkladı ve “Hürriyet gazetesinin, ANASOL-D hükümetinden aldığı teşvikler/krediler nedeniyle kendisine saldırdığını” ileri sürdü. Telefonların dinletilmesinin kişisel haklara ağır bir saldırı olmasına karşın, Ertuğrul Özkök'ün bunun karşısında yazdıkları gazetecilerle siyasetçiler arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından da önem taşıdı.

Ertuğrul Özkök, 18 Aralık günü “Politika” köşesinde yazdığı “Akşener Çetesi'nin Kepçe Kulakları” başlıklı yazısında Güneş Taner'le konuştuğunu kabul etti. Yazısında “Ben Hürriyet Gazetesi'nin genel yayın yönetmenliğinin yanı sıra icra kurulu başkanım. Aynı zamanda Doğan Yayın Holdingin en üst profesyonel iki yöneticisinden birisiyim. Dolayısıyla, bir yönetici olarak grubumun işlerini takiple görevliyim” diyen Ertuğrul Özkök, Doğan Medya Holding'in büyük bir karton sanayii yatırımı planladığını ve bu nedenle yasal çerçeveler içinde teşviklerden yararlandıklarını bildirdi. Hürriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, yazısında Doğan Medya Holding'in yatırımı için Güneş Taner'le konuşmasını özetle şöyle anlattı:

“(...) Ben ve öteki medya yöneticileri, sektörümüzün bazı ihtiyaçları için Meral Akşener'in genel başkanı Tansu Çiller'le başbakanlığı döneminde de çeşitli görüşmeler yaptık. İsteklerimizi ilettik. Bundan böyle de bunları yapmaya devam edeceğiz. Ben, Devlet Bakanı Güneş Taner'e yatırımlarımızın teşviki ile ilgili tüm işlemler tamamlandığı halde neden imzalanmadığını sordum. Ben gizli kapaklı bir iş yapmıyorum. Daha önceki yazılarımda da açık açık,

Türkiye'ye yatırım yapacak olan sanayicilerin teşvik edilmesi gerektiğini defalarca yazdım. Bunlara yapılan engellemelere açıkça karşı çıktım. Bundan sonra da aynı şekilde desteklemeye devam edeceğim. Çünkü bunu bir gazetecilik görevi olarak kabul ediyorum. Kendi payımıza, yatırım yapıp bu ülkeye yeni değerler kazandırmaya, yeni iş sahaları açmaya devam edeceğiz. Kanunun bize hak gördüğü bütün teşviklerden de yararlanmaya devam edeceğiz. Eğer Türk ekonomisi gelişmiş ekonomilerle rekabet edecekse, dinamizmini koruyacaksa, bu uygulamalar devam edecektir. Biz, Refahiyol döneminde devletin dört ayrı kuruluşu tarafından defalarca teftişten geçtik. İnanılmaz bir zalimlikle üzerimize geldiler. Hiç itiraz etmedik. Bütün hesaplarımızı, bütün odalarımızı sonuna kadar açtık. Her yıl en yüksek vergi verenler arasında yer aldık. Daha geçen gün bizzat ben gidip, gazetemiz adına Cumhurbaşkanımızın elinden vergi için altın madalya aldım. Peki biz yayın organlarımızı ekonomik işlerimiz için kullandık mı? İspatı çok basit. Arşivler ortada.

Grubumuzun enerji dağıtım ihalelerine girdiğinden bu yana Hürriyet Gazetesi'nde ihaleleri etkileyecek nitelikte tek satır haber ve yazı çıkmadı. Tam aksine, bazı yazarlarımız özelleştirme aleyhine yazılar yazdılar. Buraya kadar olan mesele banitta yer alan konuşmalarla ilgiliydi. Bu bizim meselemizdi. Biz bunun hesabını kamuoyuna, okuyucularımıza her an veriyoruz. Yayınlarımızı görüyorlar, değerlendiriyorlar. Ama meselelerin hepimizi, bütün Türkiye'yi ilgilendiren çok vahim bir tarafı var. (...)"

b) Öldürülen ve kaybedilen gazeteciler

1998 yılında, önceki yıllarda öldürülen ya da kaybedilen gazeteciler hakkında bir gelişme kaydedilemedi.

Metin Göktepe Davası

Evrensel gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin öldürülmesi 8 Ocak 1996 tarihinde, gazetecilerin ve kamuoyunun davayı sahiplenmesi nedeniyle diğer gazeteci cinayetlerinden farklı olarak örtbas edilemedi. Böylece, olaydan sorumlu tutulan bazı polisler yargı önüne çıkarılabildi.

Olaydan iki yıl sonra, 5 Ocak günü Eyüp Spor Salonunda keşif yapıldı. Tutuklu polislerin getirilmediği keşfe tutuksuz yargılanan polislerden Fikret Kayacan, Murat Polat, Tuncay Uzun, Burhan Koç ve Fedai Korkmaz katıldı. Gazetecilerin alınmadığı keşifte, tanıklar Deniz Özcan ve

Ali Ekber Palabıyık da bulundu. Keşif bittiğinde, sanık polislerden Fikret Kayacan, belindeki silahı gösterip, tanık Deniz Özcan'ı tehdit ederek, "Senin işin bitti oğlum. Ölümün bizim elimizden olacak" dedi. Göktepe'nin avukatları bu tehditlerin zapta geçirilmesini istedi, ancak savcı bu talebi kabul etmedi.

Seydi Battal Köse can güvenliği olmadığı gerekçesiyle diğer polislerle birlikte kaldığı koğuştan başka bir koğuşa geçti. Köse, 22 Ocak günü Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada mahkemeye verdiği dilekçede, daha önce söylediklerinin görgüye dayalı olmadığını ve üst makamları suçlamadığını savundu. Seydi Battal Köse daha önceki duruşmalarda dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar, dönemin Emniyet Müdür Yardımcısı Kemal Bayrak ve Eyüp İlçe Emniyet Müdürü Mehmet Ali Aydın Akdemir'in olayı bildiğini söylemişti. Köse'nin avukatı Ahmet Ülger ise müvekkilinin ifadesinin "cezaevindeki psikolojik koşullar"dan kaynaklandığını iddia etti. Ülger, "Cezaevindeki psikolojik nedenlerden ya da bilemediğim başka bir maksatla böyle bir beyanda bulunmuştur. Verdiği ifade böyle değerlendirilmelidir" dedi.

Sabah gazetesinin 29 Ocak tarihli sayısında, Metin Göktepe davasının 22 Ocak günü yapılan duruşmasında (23. duruşma) Göktepe'nin 2 yıldır kayıp olan ölüm fotoğrafının birden dosyaya konulduğu haberi yayımlandı. Göktepe'nin avukatları ve mahkeme heyeti söz konusu fotoğrafları o güne kadar dosyada görmediklerini açıkladılar. Göktepe'nin ölümü üzerine "ölü keşif tutanağı" hazırlayan Savcı Erol Canözkan, söz konusu fotoğrafları kendisinin çekmediğini belirterek, Göktepe'nin yüzü açık şekilde görülen fotoğraflarını çektiğini ve bunları "Memurin Muhakemeti Kanunu gereğince verdiği görevsizlik kararı ile İl İdare Kuruluna gönderdiğini açıkladı. Daha sonra İl İdare Kurulu dosyalarında Savcı Erol Canözkan tarafından gönderilen fotoğrafların kaybolduğu ortaya çıktı. Fotoğraf çekimi yapan Başkomiser Adnan Oran ise, yayınlanan fotoğrafları kendisinin çekmediğini açıkladı. Savcı Erol Canözkan ve Adnan Oran tarafından çekilen fotoğraflara ne olduğu öğrenilemedi. Aynı dönemde Eyüp 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından keşif raporunun hazırlanması için görevlendirilen Adli Tıp hekimi Remzi Şendil, söz konusu fotoğrafları 27 Ocak günü, yani fotoğrafın yayınlanmasından iki gün önce 'tesadüfen' gördüğünü açıkladı. Ancak fotoğrafın ne zaman ve kim tarafından dosyaya konulduğu konusunda bir bilgiye ulaşılamadı.

13 Şubat günü yapılan duruşmada ise Mahkeme Başkanı Mustafa Birişik, 5 Ocak günü Eyüp Kapalı Spor Salonunda yapılan keşfe ilişkin bilirkişi raporunu okudu. Birişik, "soruşturma aşamasında polisler işkence yaptıkları" ileri sürülen dönemin İstanbul Asayiş Şube Müdür Yardımcısı Muzaffer Candan, Emniyet Müdür Yardımcısı Deniz Gökçetin ve Cinayet Büro Amirvekili Turan Yılmaz'ın yargılanmalarına İstanbul Valiliği İl İdare Kurulunun izin verdiğini belirtti. Kararın Danıştay'a gittiğini ifade eden Birişik, Danıştay kararının beklenmeyeceğini açıkladı. Daha sonra tutuklu sanıklardan Köse, savunmasını kendisinin yapacağını belirterek, daha önce yaptığı itiraflara "cezaevi koşullarının yarattığı psikolojiyi gerekçe göstererek karşı çıkan" avukatı Burhan Hayran'ı ve diğer 3 avukatını azlettiğini açıkladı. Duruşmada daha sonra Savcı İsmail İlhan esas hakkındaki görüşünü açıkladı. 12 Mart günü Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada ise, Metin Göktepe'nin annesi Fadime Göktepe ile müdahil avukatlar ve sanık

avukatları esas hakkındaki görüşlerini açıkladılar. Göktepe ailesinin avukatı Fikret İlkiz, "Suçun önlenmesi adına binlerce kişinin bir stadyumda toplanması ve gözaltına alınmasından sonra, sırf gazeteci olduğu için Göktepe'nin döve döve öldürülmesi ve kafasının kırılması karşısında, faillerin resmi görevliler olarak yarattıkları sosyal tehlike, kusur veya takdir kavramıyla açıklanamaz" dedi. Savcının esas hakkındaki görüşünde sanıkların "kastı aşan fiil sonucu ölüme neden olmak" suçundan cezalandırılmasını istediğini anımsatan İlkiz, "Burada kastı aşan bir fiil söz konusu değil. Burada kasit söz konusu. Eğer öldürmek istemiyorsanız, yani kasit yoksa, kırk kez kafasına vurmazsınız. Yere düşeni tekmelemezsiniz. Göktepe, sorgu yapılırken itiraf elde etmek için işkencenin dozu kaçırılarak öldürülmemiştir. Bu açıdan davamız diğer işkence ile adam öldürme davalarından ayrılır. Bu kez maktul, sırf eziyet etme, acı verme isteğiyle dövülerek öldürülmüştür" dedi.

Dava, 19 Mart günü (cinayet tarihinden 800 gün sonra)

Kendi vahşetinden ürkmek

Eyüp Cumhuriyet Savcısı Erol Canözkan, Metin Göktepe'nin cesedinin başında. Yanında fotoğraf çekmek için çağrılan Başkomiser Adnan Oran elinde flaşlı bir makineyle bekliyor.

Savcının olay yerinde tuttuğu "keşif zaptı"na göre işte Metin'in o andaki durumu:

"...sağ ve sol omuzunda künt travmaya bağlı morlukların mevcut olduğu, ayrıca sağ yanak üzerinde yana doğru çökmesi nedeniyle yüzünün sağ tarafında yerden bulaşan tozların mevcut olduğu ağız ve burundan salya şeklinde kanamanın görüldüğü..."

Tutanağa göre işte o anda Metin'in yukarıda anlatılan görüntüsünün fotoğrafını çektiliyor savcı Canözkan. Sonra da "görevsizlik" kararı vererek dosyayı İl İdare Kurulu'na gönderiyor. Dosyadaki dizi pusulasının 15. maddesinde de iki adet fotoğrafın olduğu açık biçimde belirtiliyor; "Maktül Metin Göktepe'ye ait olan, olay yerinde çekirilmiş iki adet fotoğraf bulunan zarf..."

Göktepe dosyasının gittiği İl İdare Kurulu'nda kimler var? İstanbul Vali Vekili Rıdvan Yenişen, İl Hukuk İşleri Müdürü Ümit Esmer, Defterdar Alper Kuş, Millî Eğitim Müdür Vekili Aydın Özyar, Bayındırlık ve İskân İl Müdürü İ. Hakkı Celayir, İl Sağlık Müdür Vekili Dr. Şeref Kara, Tarım ve Köy İşleri Müdürü Ayhan Karazlı.

Daha sonra İl İdare Kurulundan Mülkiye müfettişleri Şükrü Erden, Cengiz Akın ve Polis Başmüfettişi Yaşar Gökışık'ın raporunda da birden fazla fotoğrafın olduğu apaçık ortada. 23 Ocak 1996'da görgü tanığı Ali Fahri Özer ifadesinde birden fazla fotoğraftan söz ediyor:

"Bana göstermiş olduğunuz fotoğraflarda yer alan ceset, bizim yaralı olarak bıraktığımız şahsa aittir. Fotoğrafların tetkikinde kıyafetini ve kendisini tanıdım. Bu şahıs benim odama yaralı olarak gelen, yüzünü pansuman ettiğim şahıstır."

İşte bu ifadelerden de iki gerçek ortaya çıkıyor. Birincisi İl İdare Kurulu'na, oradan da müfettişlere gönderilen dosyada Metin'in öldürülmesinden hemen sonra çekilmiş iki fotoğraf var. Ancak bu iki fotoğraf dosyadan alınmış. İkincisi, bu iki fotoğrafta da Metin'in yüzü görülüyor. Bir görgü tanığı da bu fotoğraflardan, Metin'in yüzünü görerek teşhis ediyor. İşte bunların yerine de Metin'in kapüşonuyla yüzü örtülü fotoğrafı konuluyor.

Gizli eller neden Metin'in dosyasıyla hâlâ oynuyorlar? Bir sorunun yanıtını Metin'in avukatlarından Fikret İlkiz veriyor: "Bu vahşeti yaratanlar, kendi yarattıkları vahşetten korktular..." Metin'in öldürülmesinden günler sonra Adli Tıp'ta çekilmiş, yüzündeki yaraları gösteren fotoğrafın bile ne denli etkili olduğu düşünülürse, dosyadan alınan ve "ağız ve burundan salya şeklinde kanama" varken çekilen fotoğrafların yaratacağı tepkiyi düşünün. İşte korkulan da bu olsa gerek. Dosyada yapılmak istenen "fotoğraf oyunu"nun tek bir "ana fikri" var; "kendi vahşetinden bile ürkmek" ya da kendi döktüğü kanda boğulmak.

Celal Başlangıç, Radikal, 3 Şubat 1998

sonuçlandı. Şuayip Mutluer (tutuklu), Saffet Hızarcı (tutuklu) ve Seydi Battal Köse (tutuklu) ile Fedai Korkmaz ve Metin Kuşat 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Tutuklu polisler Selçuk Bayraktaroğlu ve İlhan Sarioğlu ile tutuksuz yargılanan Fikret Kayacan, Tuncay Uzun, Burhan Koç ve Murat Polat beraat etti. Kararla birlikte Fedai Korkmaz ve Metin Kuşat tutuklandı, Selçuk Bayraktaroğlu ve İlhan Sarioğlu tahliye edildi.

Kararın temyiz edilmesi üzerine dosya Yargıtay'a gönderildi. Yargıtay Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı da tebliğnamesini 11 Haziran günü tamamladı. Tebliğnamede, Şuayip Mutluer, Saffet Hızarcı, Fedai Korkmaz ve Metin Kuşat'a verilen 7 yıl 6'şar ay hapis cezasının onanması, Murat Polat hakkındaki beraat kararının ve Emniyet Amiri Seydi Battal Köse'nin mahkûmiyetinin bozulması istendi. Yargıtay, 5 polis hakkında verilen 7 yıl 6'şar ay ağır hapis ve 6 polisin beraatına ilişkin kararı 18 Temmuz günü "eksik soruşturma" yapıldığı gerekçesiyle bozdu. Yargıtay, bazı tanıkların dinlenilmemesi ve gerekçeli karardaki çelişkileri, "usule ilişkin eksiklikler" olarak değerlendirdi.

20 Ağustos günü Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde davaya yeniden başlandı. Duruşmada, Yargıtay'ın bozma kararına uyma kararı alınmasından sonra, sanık polisler savunmalarını yaptılar. Polislerden Şuayip Mutluer, "Zaten vatandaşın bir bölümü polisi potansiyel suçlu olarak görüyor. Polisteki ifademi baskı altında verdim. Polis, polise işkence yapar mı? Yapar" dedi. Diğer polisler de aynı yönde ifade verdi. 17 Eylül günü yapılan duruşmada tanık olarak dinlenen İlhan Uçar, tehdit edildiği için daha önce ifade vermeye gelmediğini söyledi. Bilecik'te askerlik görevini yapan tutuksuz sanık Murat Polat hakkında giyabi tutuklama kararı verildi. Bu arada tutuksuz diğer sanıkların yargılama sürerken görevlerine döndüğü ortaya çıktı. 15 Ekim günü yapılan duruşmada müdahil avukatlardan Kamil Tekin Sürek, Murat Polat'ın firarı asker olduğunu açıkladı.

Dava süresince sürekli polisler tarafından tehdit edilen, sekiz kez gözaltına alınan tanık Deniz Özcan, 1 Kasım günü oturduğu çay bahçesine sanık polislerin avukatlarından Ahmet Ülger'in geldiğini belirterek, "Bir süre sonra oraya gelen polisler tarafından gözaltına alındım. Orada olduğumu Ahmet Ülger'in ihbar ettiğini sanıyorum. Bindirildiğim polis arabasında, 'Sen yeterince konuştuğun, artık konuşma' diye beni tehdit ettiler. Beni Yeşildirek Karakoluna götürerek zincirlediler ve uzun süre tekme, tokat ve telsizleriyle dövdüler. Telefon etme hakkımı kul-

lanmak istediğimi söylediğimde ise, 'Artık bizim elimizdesin, hiç birşey yapamazsın' diyerek bu isteğimi reddettiler. Saat üçte gözaltına alınmışım, gece 12'de bırakıldım" dedi.

Davanın 13 Kasım günü yapılan duruşmasında konuşan Seydi Battal Köse, Metin Göktepe'nin öldürülmesinden, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar, Müdür Yardımcısı Kemal Bayrak, Eyüp İlçe Emniyet Müdürü Aydın Akdemir ve Emniyet Amiri Mehmet İşbitiren'in sorumlu olduğunu öne sürdü. Köse, "Bu kişilerin yazılı ve şifai talimatları ile bu görevi yaptık" dedi. Duruşmada ayrıca, Metin Göktepe'nin öldürülmesi nedeniyle haklarında dava açılan, ancak daha sonra dosyaları ayrılan 37 polisten, Siirt Emniyet Müdürlüğünde görevli Yalçın Aydeniz'in faksle mahkemeye gönderdiği ifadesi okundu. Yalçın Aydeniz'in ifadesinde Metin Göktepe'yi hiç görmediğini belirtmesi üzerine söz alan Köse, "Yalçın Aydeniz oradaydı. Cop da kullandı ve bir tanesi de polis Burhan Koç'un koluna değmiş. Burhan söyledi bunu bana" dedi. Köse ayrıca, Aydeniz'in kardeşi ve eniştesi, Asayiş Şubesinde görev yaptıkları için Aydeniz'in kurtarılmasına yardımcı olduklarını söyledi. Duruşma sonrasında, içlerinde bozkurt işareti yapan kişilerin de bulunduğu sanık yakınları, Göktepe ailesinin ve taraf tutmakla suçladıkları gazetecilerin üstüne yürüdü.

Bu arada hakkında giyabi tutuklama kararı çıkartılan Murat Polat, 9 Aralık günü Bitlis Cumhuriyet Savcılığına teslim oldu. Bilecik'te askerlik yapan Murat Polat'ın bir süre önce Bitlis'e gönderildiği öğrenildi. Davanın 11 Aralık günü yapılan duruşmasında tutuklu sanıklar Şuayip Mutluer, Saffet Hızarcı, İlhan Sarioğlu, Selçuk Bayraktaroğlu ve Seydi Battal Köse tahliye edildi. Mahkeme heyeti, tahliye kararına gerekçe olarak, "sanıkların tutuklu kaldıkları süreyi, delillerin önemli derecede toplanmış olmasını ve delillerin karartılma ihtimalinin olmamasını" gösterdi. Sanıklar hakkında yurtdışına çıkma yasağı da konuldu. Kararın açıklanmasından sonra mahkeme salonundaki polis yakınları bozkurt işaretleri yaparak, "Kahrolsun komünist köpekler", "Adalet yerini buldu" sloganları attı. Adliye binası dışında bekleyen yaklaşık 500 izleyici ise kararı sloganlarla protesto etti. Göktepe ailesi yürüyüş yapmak isteyince, polisler tarafından tartaklanarak engellenmeye çalışıldı. Müdahil Avukat Kamil Tekin Sürek, mahkemenin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kabulünün 50. yıldönümüne denk gelen tahliye kararıyla, "işkencede adam öldürmenin cezasının bir yıl hapis" olduğunu söyledi.

Davanın 29 Ocak 1999 tarihinde yapılan duruşmasına sanık polislerden yalnızca Seydi Battal Köse katıldı. Duruşma öncesinde davayı izlemeye gelenlerin Afyon

Adliyesinin önündeki caddede yürümesine izin vermeyen polis, gruptakileri tartaklayarak dağıttı. Gazetecilerin fotoğraf makineleri ile girmelerine izin verilmeyen duruşmada, salonda silahlı bir sivil polisin bulunduğu ortaya çıktı. Müdahil avukatların silahlı polisin salondan çıkarılmasını istemesi üzerine sanık avukatlarından Ahmet Ülger, "polis silahlı duruşmaya girme hakkı olduğunu" iddia etti. Müdahil avukatların söz konusu polisin kimliğinin tespit edilmesi talebi kabul edilmedi ve polis, güvenlik gerekçesiyle verilen arada gizlice dışarı çıkarıldı. Duruşmada, davanın tek tutuklu sanığı Murat Polat hakkında daha önce verilen tutuklama kararının vicahiye çevrilerek, Van Askeri Cezaevine konulduğu açıklandı. Duruşma, Murat Polat'ın Afyon Cezaevine

sevk edilmesine karar verildi. Duruşmadan sonra yapılan basın açıklaması sırasında, MHP'li bir grup bozkurt işareti yaparak "Kafamızı kızdırmayın, Bir Metin daha öldürürüz" sözleriyle gazetecilere sataştı. Gruba müdahale etmeyen polis ise gazetecilerin görüntü almalarına izin vermedi. Duruşmadan sonra EMEP Afyon İl Örgütü yöneticilerinden Hikmet Bilgin ve Mehmet Çoban polisler tarafından gözaltına alındı. Dava devam ediyor.

c) Tutuklu ve hükümlü gazeteciler

TİHV'nin 1998 yılında tutuklu ve hükümlü olarak cezaevlerinde bulunan gazetecilerle ilgili yaptığı araştırmada, dava dosyalarının incelenmesi, "örgüt üyeliği" ve "yardım ve yataklık" suçlamalarıyla yargılanan, tutuk-

TİHV'nin belirlemelerine göre 1998 yılında en az 35 gazeteci tutuklandı. Bu gazetecilerin çok büyük bir bölümünü, muhalif basın yayın organlarında çalışanlar oluşturdu. 1998 yılında tutuklanan ya da daha önce tutuklanıp 1998 yılını cezaevinde geçiren gazetecilerin listesi şöyle:

01. İsmail Beşikçi	Özgür Gündem	Bursa E Tipi C., (13.11.1993)
02. Hasan Özgün	Özgür Gündem	Aydın C., (20.12.1993)
03. Asaf Şah	Kurtuluş	Antakya Samandağ C., (03.01.1996)
04. Ayten Öztürk	Kurtuluş	Ankara Merkez Kapalı C., (13.10.1997)
05. Fatma Hülya Tümgan	Kurtuluş	Ankara Merkez Kapalı C., (26.02.1994)
06. Hamide Öztürk	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (11.04.1996)
07. Sadık Çelik	Kurtuluş	Bursa Özel Tip C.,
08. Nazan Yılmaz	Kurtuluş	Sakarya C., (29.12.1995)
09. Necla Can	Kurtuluş	Ümraniye C., (20.04.1995)
10. Semiha Topal	Kurtuluş	Malatya C., (12.12.1995)
11. Ufuk Doğbay	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (26.07.1996)
12. Veysel Eroğlu	Kurtuluş	Ankara Merkez Kapalı C., (26.06.1994)
13. Yazgül Güder Öztürk	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (21.07.1995)
14. Şevket Dalboş	Kurtuluş	Bayrampaşa C.,
15. Fatma Bilgin	Kurtuluş	Malatya C., (Aralık 1995)
16. Ali Sinan Çağlar	Mücadele	Konya C., (13.08.1994)
17. Aysel Bölücek	Mücadele	Çanakkale C., (18.10.1994)
18. Burhan Kardeş	Mücadele	Aydın C., (04.04.1995)
19. Hanım Harman	Mücadele	Sakarya C., (04.02.1994)
20. Hüseyin Solak	Mücadele	Bursa C., (Eylül 1993)
21. Özgür Güdenoğlu	Mücadele	Niğde C., (20.05.1994)
22. Özlem Türk	Mücadele	Ankara Merkez Kapalı C., (1995)
23. Ulku Deniz Sirkeci	Mücadele	Aydın C., (13.08.1994)
24. Asiye Güzel Zeybek	Atılım	Gebze C., (06.03.1997)
25. Bülent Öner	Atılım	Adana Kürkcüler, (19.06.1995)
26. Fatma Harman	Atılım	Sakarya C., (19.06.1995)
27. İbrahim Çiçek	Atılım	Bayrampaşa C., (28.03.1996)
28. Nabi Kırmızı	Atılım	Sakarya C., (10.09.1996)
29. Bektaş Cansever	Devrimci Çözüm	Gebze C., (07.01.1997)
30. İbrahim Özen	Devrimci Çözüm	Gebze C., (07.01.1994)
31. Kemal Topalak	Devrimci Çözüm	Gebze C. (07.01.1994)
32. Mehmet Güvel	İşçi Hareketi	Bayrampaşa C., (01.08.1995)
33. Serpil Güneş	Alınteri	Uşak C., (09.09.1996-1998'de tahliye edildi)
34. Mehmet Yaman	İşçi Hareketi	Bayrampaşa C.
35. Mustafa Tokur	İşçi Hareketi	Bayrampaşa C.
36. Raşit Dört Yol	İşçi Hareketi	Bergama C.
37. Şemsettin Kalkan	İşçi Hareketi	Ceyhan C.

38. Erdal Doğan	Alinteri	Bursa C., (14.07.95)
39. Nuray Gezici	Yoksul Halkın Gücü	Çanakkale C.
40. Sinan Yavuz	Yoksul Halkın Gücü	Çanakkale C.
41. Müştak Erhan İl	Devrimci Emek	Bayrampaşa C.
42. Özgür Öktem	Devrimci Emek	Bayrampaşa C.
43. Hayrettin Ayhan	Gerçek	Bursa C.
44. Kemal Evcimen	Özgür Karadeniz	Erzurum C.
45. Barış Yıldırım	Tavir	Aydın C.
46. Yasemin Okuyucu	Devrimci Gençlik	Bayrampaşa C.
47. Ali İhsan Batasul	Partizan Sesi	Ümraniye C.
48. Serdar Gelir	Mücadele	Çankırı C.
49. Hacı Boğatekin	Fırat	Adıyaman Gerger C.
50. Birol Tezcan	Emek	Kürkçüler Cezaevi, (11.01.98)
51. Hamdi Kayısı	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (24.02.98)
52. Uğur Türkmen	Kurtuluş	Kürkçüler C.(19.02.98)
53. Banu Güdenoğlu	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (24.02.98)
54. Ecevit Ulavur	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (24.02.98)
55. Şengül Akkurt	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (24.02.98)
56. Aynur Cihan Alak	Tavir	Bayrampaşa C., (24.02.98)
57. Zehra Kutay	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (24.02.98)
58. Bülent Acar	Gündem	Bayrampaşa C., (13.03.98)
59. Özgür Çelik	Halkın Günlüğü	Bayrampaşa C., (13.03.98)
60. Yaşar Kaplan	Akit	(09.03.98-Tahliye Tarihi 21.04.98)
61. Rahmetullah Tepe	Özgür Halk	Nazilli C.(29.03.98)
62. Ragıp Duran,		Saray Cezaevi, (16.06.98)
63. Doğan Güzel	Özgür Gündem-Özgür Ülke	Bayrampaşa C., (03.08.98)
64. Ramazan Yılmaz	Kur'ani Mücadele	Ankara Mrk. Kapalı C., (08.08.1998)
65. Cemile Sönmez	Özgür Gelecek	Bayrampaşa C., (04.11.98)
66. Ali Çetin	Alinteri	Bayrampaşa C.,(04.11.98)
67. Salih Özçelik	Azadi	Suruç (Urfa) C., (16.04.98)
68. Ufuk Doğbay	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (07.11.98)
69. Nesrin Çalgın	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (07.11.98)
70. Sinan Şahin	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (07.11.98)
71. Selma Kubat	Devrimci Çözüm	Bayrampaşa C., (07.11.98)
72. Özlem Kütük	Kurtuluş	Bayrampaşa C., (07.11.98)
73. Eylem Tandoğan	Özgür Halk	Diyarbakır C., (17.11.98)
74. Şahin Can	Özgür Halk	Diyarbakır C., (17.11.98)
75. Mehmet Ali Aslan	Özgür Halk	Kürkçüler C., (Kasım 98)
76. Ali Güler	Özgür Halk	Kürkçüler C., (Kasım 98)
77. Ahmet Uluçelebi	Atılım	Ankara Merkez Kapalı C., (Kasım,98)
78. Ali Kemal Sel	Ülkede Gündem	Malatya C., (20.11.98)
79. Eylem Kaplan	Ülkede Gündem	Malatya C., (20.11.98)
80. Ayşe Oyman	Ülkede Gündem	Malatya C., (20.11.98)
81. Kerem Türk	Ülkede Gündem	Urfa C., (20.11.98-Tahliye tarihi 24.11.98)
82. Azad Özkeskin	Ülkede Gündem	Urfa C., (20.11.98-Tahliye tarihi 24.11.98)
83. M.Salih Taşkesen	Azadiya Welat	Bayrampaşa C., (26.11.98)
84. Mirza Satı	Azadiya Welat	Nazilli C., (04.12.98)
85. Aysun Parlak	Zindan Dergisi	Ümraniye C., (28.12.98)
86. Hüseyin Çıvgın	Kızılbayrak	Ümraniye C., (12.12.98)
87. Bülent Sümbül	Özgür Halk	Diyarbakır Bismil C. (1998'de tahliye edildi)
88. Mesut Bozkurt	Atılım	Kürkçüler C. (1998'de tahliye edildi)
89. Bayram Namaz	Atılım	Bayrampaşa C. (1998'de tahliye edildi)
90. Birol Tezcan	Emek	Kürkçüler Cezaevi, (Tahliye tarihi 23.02.98)

lanan ve hüküm giyen pek çok gazeteci hakkında, yasal basın kuruluşlarında çalışmalarının dışında kanıt olmadığını gösterdi. 1998 içinde ya da daha önceki yıllarda tutuklanan ya da hüküm giyen, 1998 yılı sonu itibarıyla cezaevinde bulunan en az 85 kişinin gazetecilik faaliyetleri nedeniyle cezaevinde bulunduğu belirlendi. Söz konusu kişilerin çoğunluğu ya “terör suçları” ya da “örgüt üyesi olma” ve “yardım ve yataklık” suçlamasıyla tutuklanmıştı. Ancak savcılıkların polis tarafından düzenlenen belgelere dayanarak sunduğu kanıtlar ve söz konusu kişilerin savunmaları birlikte değerlendirildiğinde, bu suçlama ya da hükümleri geçerli kabul edebilmek için yeterli kanıtların oluşmadığı görüldü. İddianame ve hükümlerin büyük çoğunluğunun, işkence altında alınan ifadeleri geçerli dayanak olarak kabul ettikleri gözlemlendi.

Akit gazetesi köşe yazarı Yaşar Kaplan, yazdığı bir köşe yazısı nedeniyle 18 Şubat'ta gözaltına alındı; 9 Mart günü tutuklanarak Mamak Askerî Cezaevi'ne konuldu. 9 Mart günü başka bir yazısı nedeniyle Ankara DGM'ye ifade vermek üzere giden Yaşar Kaplan, DGM çıkışında polisler tarafından gözaltına alındı. Yaşar Kaplan Askerî Mahkemeye kararı ile tutuklandı. Yaşar Kaplan ve gazetesinin Yazışlıları Müdürü Murat Balıbey hakkında, “askerleri kanunsuzluğa ve vazifelerini ihlale teşvik ettiği” (Askerî Ceza Kanunu 95) ve “askerleri ve zabıtayı basın yoluyla itaatsizliğe teşvik” (TCK 153) suçlamalarıyla 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı. Yaşar Kaplan Ankara Genelkurmay Askerî Mahkemesinde 21 Nisan günü yapılan duruşmada tahliye edildi. 14 Temmuz günü sonuçlanan davada Yaşar Kaplan ve Murat Balıbey 1 yıl ikişer ay hapis cezasına mahkûm edildi. Murat Balıbey'in cezası 2 milyon 100 bin lira para cezasına çevrildi.

Gazeteci Ragıp Duran, kapatılan Özgür Gündem gazetesinde 12 Nisan 1994 tarihinde yayımlanan “Apo 91-Öcalan 94” başlıklı yazısı nedeniyle verilen 10 ay hapis cezasını çekmek üzere 16 Haziran günü cezaevine girdi. Ragıp Duran, TGC'nin İstanbul Merkezinde önünde düzenlenen törende yaptığı konuşmada, “Türkiye Gazeteciler Cemiyeti çok önemli bir kuruluştur. 17 yıl önce diktatörün elini öpen bir başkandan sonra, bugün öldürülen arkadaşlarımızın davasını adım adım takip eden, basın özgürlüğünün sıkı takipçisi bir başkana sahip olduğumuz için çok mutluyum. Ben düşüncelerinden ve yazdıklarımından dolayı hapse giren ilk gazeteci değilim. Gönül ve bilinç ister ki sonuncusu olayım” dedi. Ragıp Duran, daha sonra çok sayıda gazeteci ve insan hakları savunucusuyla birlikte Tekirdağ'ın Saray ilçesine giderek cezaevine girdi. Ragıp Duran infaz yasası uyarınca 7 buçuk ay cezaevinde kaldıktan sonra 27 Ocak 1999 tarihinde tahliye edildi. Ragıp Duran hakkında İstanbul DGM

tarafından söz konusu yazıda “bölücülük propagandası yaptığı” (TMY 8) iddiasıyla açılan dava, 18 Aralık 1995 tarihinde sonuçlanmış ve Ragıp Duran 10 ay hapis cezasına mahkûm olmuştu. Karar Yargıtay tarafından 23 Eylül 1997 tarihinde onaylanmıştı.

Ragıp Duran'ın cezaevine girmesi RSF (Sınır Tanımayan Gazeteciler), Uluslararası Af Örgütü ve WAN (Dünya Gazeteler Birliği) tarafından da tepkiyle karşılandı. Söz konusu örgütler kararın yeniden gözden geçirilmesini ve Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelere uymasını istediler.

Diğer Davalar

Akit gazetesi yazarı Abdurrahman Dilipak ile gazetesinin Yazışlıları Müdürü Ali İhsan Karahasanoğlu hakkında, Dilipak'ın Jandarma eski Genel Komutanı Teoman Koman hakkındaki bir yazısı nedeniyle 27 Nisan günü dava açıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davada, gazetecilerin 4 aydan 1 yıl 4 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Dava sürüyor.

Cumhuriyet gazetesinde 12 Ocak 1997 tarihinde yayımlanan bir haberde “terörle mücadelede görev alanların kimliklerinin açıklandığı ve hedef gösterildiği” iddiasıyla gazetesinin sahibi Berin Nadi ve Yazışlıları Müdürü Dinç Tayanç hakkında açılan dava beraatle sonuçlandı. İstanbul DGM'de 21 Ocak günü yapılan duruşmada, Nadi ve Tayanç beraat ettiler. Milliyet gazetesi eski muhabirlerinden Zeynep Çetinkaya ve gazetesinin sahibi Aydın Doğan hakkında gazetesinin 28 Eylül 1997 tarihli sayısında yer alan “18 Yıllık Sır Kaset” başlıklı haberle ilgili olarak “MİT'e ait gizli belgelerin açıklandığı ve MİT mensubunun hedef gösterildiği” iddiasıyla 28 Temmuz günü dava açıldı. 16 Mart katliamının faillerinin istihbarat birimlerince yıllardır bilindiğini ortaya koyan MİT'in elindeki bir bantla ilgili haberde, dönemin İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş ve Avrupa Ülkücü Türk Federasyonu Başkanı Lokman Kundakçı arasındaki görüşmenin bant kayıtlarına yer veriliyordu. Dava, 24 Eylül günü beraatle sonuçlandı.

Adalet Bakanlığına ait gizli belgelerin çöpe atıldığını görüntüleyen dört gazeteci hakkında açılan dava sonuçlandı. İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde 26 Mayıs günü yapılan duruşmada Kanal D adlı özel televizyon kanalının muhabiri Göksel Polat, Orhan Karadağ, Ali Öztunç ve kameraman Ali Berber, “adliyenin manevi şahsiyetine hakaret ettikleri” yargılandıkları davada beraat ettiler.

Flash TV adlı özel televizyon kanalının İstanbul'daki binasına 2 Mayıs 1997 tarihinde düzenlenen silahlı saldırı nedeniyle ikinci kez dava açıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, “baskını gerçekleştiren kişileri azmettirdikleri” gerekçesiyle DYP İstanbul İl Örgütü yöneticilerinden

Şafak Mert hakkında 10, Ümraniye İlçe Örgütü yöneticilerinden Mustafa Demiral hakkında da 9 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açtı. Ayrıca, baskına katıldıkları gerekçesiyle aranan Yavuz Ürgün, Nusret Türker ve Nazmi Mert adlı kişiler de gözaltına alındı. Yavuz Ürgün 31 Temmuz günü tutuklandı. Gözaltına alınanlardan Nusret Türker ile Şafak Mert'in kardeşi Nazmi Mert ise serbest bırakıldı. Davanın 8 Ekim günü yapılan duruşmasında Yavuz Ürgün ile Mustafa Demiral tahliye edildi. Dava devam ediyor.

Akit gazetesi yazarı Abdurrahman Dilipak, Yeni Şafak gazetesi yazarı Ahmet Taşgetiren ve Milli Gazete Yazışları Müdürü Ekrem Kızıltaş, 12 Ekim gecesi İstanbul'da gözaltına alındı. Daha sonra serbest bırakılan gazeteciler hakkında, MGK kararları uyarınca yürürlüğe giren Kılık Kıyafet Genelgesini protesto etmek amacıyla düzenlenen gösterilerde "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettikleri" suçlamasıyla (TCK 312) İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından dava açıldı. Davada söz konusu gazeteciler 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanıyorlar.

d) Gazetecilere yönelik baskı ve saldırılar

1998 yılında gazetecilere hedef alan şiddet olaylarının büyük bir kısmı kolluk güçlerinden kaynaklandı. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü 1998 yılı Türkiye Raporunda, Ocak-Ağustos 1998 döneminde gazetecilere yönelik şiddet olaylarının %75'inin polis kaynaklı olduğu açıklandı. Bu dönemde meydana gelen 43 saldırı olayından 25'inin polisin yetki alanında gerçekleştiği belirtilen raporda, gazetecilerin maruz kaldıkları saldırılar ve işkence olayları nedeniyle yaptıkları suç duyurularının da sonuçsuz kaldığına dikkat çekildi.

1998 yılında MGK'nin ve ordunun basın yayın organlarına yönelik müdahaleleri yoğunlaştı. Hükümetle ordu arasında ana noktasını "irtica sorunu"nun oluşturduğu tartışma, 20 Mart günü TSK'nin tarafından sert ifadeli bir bildiri yayımlanmasına neden oldu. TSK "açıklama"sıyla birlikte, üç gazeteciye ordudan yasak geldi. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir imzasıyla yayımlanan bir genelge ile Mehmet Ali Birand (Sabah gazetesi-Show TV), Yalçın Doğan (Milliyet gazetesi-NTV) ve Hürriyet gazetesi muhabiri Muharrem Sarıkaya'nın "orduya ilişkin" haberleri nedeniyle askeri garnizonlara girmeleri, ordunun etkinliklerine katılmaları ve askeri yetkililerin bu gazetecilere demeç vermesi de yasaklandı. Gazetecilere yönelik söz konusu yasağın "ülkenin birlik ve bütünlüğünü rencide edici gerçek dışı haberler yayımlanması" iddiasıyla alındığı açıklandı. Söz konusu Genelkurmay Başkanlığı tarafından 26 Mart günü kaldırıldı.

Atılım gazetesinin Antep bürosu 12 Ocak günü polisler

tarafından basıldı. Polis, büroda bulunan Atılım ve Gündem gazetelerine 'toplatma kararı' olduğu gerekçesiyle el koydu. Gazeteden yapılan açıklamada da Antep bürosunun 1 Ocak gününden itibaren üç kez basıldığı belirtildi.

14 Ocak günü, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin lideri Kenan Evren'in Muğla yakınlarındaki Karabağlar Yaylası'nda yaptırdığı villanın fotoğrafını çeken gazetecilere ateş açıldı. Doğal SİT alanı olduğu için inşaat yapmanın yasak olduğu Karabağlar Yaylası'ndaki villanın fotoğrafını çeken Yeni Asır gazetesi Muğla Temsilcisi Kazım Tokuç ile muhabir Uygur Turantekin'e, soyadı öğrenilemeyen Ferhat adlı bir polisin hiçbir uyarıda bulunmadan otomatik silahla ateş ettiği bildirildi. Saldırıdan yara almadan kurtulan gazetecileri daha sonra villaya götüren polis, filmlere el koyduktan sonra gazetecileri serbest bıraktı. Gazeteciler, Muğla Valisi Cemil Serhadlı'yla görüşerek polisten şikayetçi oldular.

Urfa'nın Siverek ilçesinde NTV ve Akşam gazetesinin muhabirinin bürosuna 23 Ocak günü düzenlenen silahlı saldırı düzenlendi. Saldırıyı kimin düzenlediği hakkında bilgi edinilemedi.

10 Şubat günü İstanbul'da OXA Kimya adlı işyerinden atıldıkları için eylem yapan işçilere saldıran jandarmalar, olayı görüntülemek isteyen Alnteri muhabiri Taylan Baltacı'yı gözaltına aldı. Jandarmaların Baltacı'nın fotoğraf makinesini kırdıkları bildirildi. Çok sayıda işçi birlikte gözaltına alınan Baltacı "jandarmaya mukavemet ve hakaret ettiği" gerekçesiyle gün gözaltında tutuldu.

Batman'da günlük Batman Çağdaş gazetesi 11 Şubat günü 23.20 sıralarında bombalandı. Bombalama sonucu gazetenin idare bölümü büyük hasar gördü. Bombalamanın kimler tarafından ve ne amaçla yapıldığı konusunda bilgi alınamadı.

Özgür Halk dergisi çalışanı Mehmet Ali Aslan, Adana'nın Barbaros mahallesindeki evine 6 Mart gecesi baskın düzenleyen polisler tarafından gözaltına alındı. Mehmet Ali Aslan polisler tarafından muhbirlik yapması için ölümle tehdit edildiğini bildirdi. İHD Adana Şubesinde düzenlenen basın toplantısında yaşadıklarını anlatan Mehmet Ali Aslan, kendisini götüren polislerin "Sen faili meçhulleri biliyor musun, senin de sonun böyle olabilir. Seni aldığımızdan aileden başka kimsenin haberi olmadı. İstersek seni şimdi öldürür, cesedini bahçenin bir kenarına atarız. Kimsenin ruhu bile duymaz" dediklerini anlattı.

Alnteri Gazetesi çalışanlarından Özgür Selçuk, 2 Mart günü Adana Cemal Paşa Postanesi önünde bir arabaya zorla bindirildiğini ve boş araziye götürülerek 'muhbirlik' yapmaya zorlandığını açıkladı.

7 Mart gecesi sivil polisler tarafından gözaltına alınan

Atılım gazetesi dağıtımcısı Temel Putoğlu, sabah saatlerinde Gebze yakınlarında baygın olarak bulundu. Temel Putoğlu'nun sabaha kadar arabada dolaştırılarak dövüldüğü bildirildi. Temel Putoğlu, 27 Ocak günü İstanbul Okmeydanında gözaltına alındığını, işkence gördüğünü ve tecavüze uğradığını açıklamıştı. (bkz. İşkence Bölümü)

Özgürleşen Yurtsever Gençlik dergisi İzmir Temsilcisi Elveda Çelik 2 Nisan günü evine yapılan polis baskınında gözaltına alındı. Polisler daha sonra evde sabah saatlerine kadar karakol kurdular. Elvada Çelik'in yakınları da polisler tarafından tehdit edildiklerini bildirdiler.

İstanbul'da serbest gazetecilik yapan Remzi Çakın, 5 Nisan günü MHP'lilerin saldırısına uğradı. 7 Mayıs günü İHD İstanbul Şubesinde bir basın toplantısı yapan Remzi Çakın, Kadıköyden evine giderken, MHP ve BBP'nin önünde saldırıya uğradığını açıkladı. Adli Tabiplikten 7 günlük rapor alan Çakın, savcılığa suç duyurusunda bulunduğunu söyledi.

8 Nisan günü, İstanbul Ali Sami Yen Standında bir futbol maçını izlemekle görevli ATV Spor muhabiri Selçuk Manav polisler tarafından feci bir şekilde dövülerek yarı baygın bir halde Mecidiyeköy Emniyet Müdürlüğüne götürüldü. Selçuk Manav birkaç saat sonra serbest bırakıldı.

Kapatılan Azadi dergisinde yayımlanan bir yazısı nedeniyle İstanbul DGM tarafından 10 ay 20 gün hapis cezasına mahkûm edilen Salih Özçelik, 16 Nisan günü tutuklandı. Salih Özçelik, Yargıtay'ın kararı onaylaması üzerine Urfa'nın Suruç ilçesinde gözaltına alınarak cezaevine konuldu.

1 Mayıs kutlamaları sırasında çok sayıda gazeteci polis ve MHP'lilerin saldırısına uğradı. Saldırıda 7 gazeteci çeşitli yerlerinden yaralandı. Bunun üzerine 100 kadar gazeteci, 2 Mayıs günü TGC önünden İstanbul Valiliğine yürüdü. Gazeteciler, İstanbul Valiliği tarafından dağıtılan yelekleri de, valilik binasının parmaklıklarına astı. TGC Genel Sekreteri Turgay Olcayto, yaralananlar arasında yabancı gazetecilerin de bulunduğunu bildirdi. Gazetecilerin polisler tarafından dövüldüğünü söyleyen Olcayto, gazetecilerin dövülmesiyle ilgili olarak İçişleri Bakanlığına, Emniyet Müdürlüğüne başvurduklarını anlattı.

Özgür Halk dergisi İzmir bürosu çalışanı Didem Talo 23 Mayıs günü Basmane semtinde sivil polisler tarafından kaçırıldığını, "muhabirlik" yapmaya zorlandığını ve ölümle tehdit edildiğini söyledi. Elleri telsiz bulunan kişiler tarafından başına bir bez sarılarak zorla bir arabaya bindirildiğini ve bir binanın ikinci katına götürüldüğünü söyleyen Talo, aynı gün akşam saatlerinde ıssız bir yerde serbest bırakıldığını belirtti.

ATV muhabiri Adnan Gerger 24 Mayıs gecesi yolunu arabayla kesen üç kişinin saldırısına uğradı. Ağır yaralanan Adnan Gerger Ankara Numune Hastanesine kaldırıldı. Hastaneden 15 günlük rapor alan Adnan Gerger'e saldıran Taner Tan, Sedat Yürekli ve Levent Oğuz adlı kişiler 25 Mayıs günü tutuklandı. Sanıklar hakkında "adam yarama" suçlamasıyla dava açıldı.

Atılım muhabiri Ferhat Akçay, 31 Mayıs günü HADEP Tuzla İlçe Örgütünün Kongresini izlemeye giderken Atılım Gazetesi'nin 43. sayısını yanında bulundurduğu gerekçesiyle sivil polisler tarafından gözaltına alındı.

Kızılbayrak gazetesi Antakya bürosu 25 Ağustos günü siyasi polis tarafından basıldı. Baskında büroda bulunan gazetelere el konuldu, çalışanlara hakaret edildi.

Erzurum'da yayınlanan Borsa 2000 dergisi Genel Yayın Yönetmeni Öztürk Akkök 2 Eylül kimliği belirsiz iki kişinin saldırısına uğradı. Yüzünden yaralanan Öztürk Akkök'ün derginin son sayısında, Erzurum Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğüne ait araçların çevreyi kirletirken görüntülediği fotoğraf ve haberler nedeniyle saldırıya uğradığı ileri sürüldü.

Kızılbayrak gazetesi Adana bürosu 5 Eylül günü "Terörle Mücadele Şubesi"ne bağlı polisler tarafından basıldı. Baskında büroda bulunan gazetelere el konuldu.

25 Eylül günü İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan hakkında verilen mahkûmiyet kararının Yargıtay tarafından onanması üzerine İstanbul Büyükşehir Belediyesi önünde toplanan kalabalık bir grup kararı protesto etti. Kitle, görüntü almaya çalışan Milliyet gazetesi muhabiri Ahmet Dumanlı, İnter Star televizyonu kameramanı Ali Öksüz, TGRT televizyonu kameramanı Serhat Sunay, Yeni Yüzyıl gazetesi muhabiri Adnan Gül ve Kanal D televizyonu muhabiri Levent Gül'e saldırdı.

6 Kasım günü ATV muhabiri Nevzat Bingöl ve kameraman Veysi İpek Habur Gümrük Kapısında Jandarma İstihbarat Birimi elemanları tarafından gözaltına alınarak sorgulandı. Gazeteciler dönemin Devlet Bakanı Mehmet Batallı'nın açılışını yaptığı fuarı izledikten sonra Kuzey Irak'taki son gelişmeleri haberleştirmek istediler ancak, gümrük kapısı kapandığı için Türkiye'ye sokulmadılar. Bir gece sınır kapısında gözaltında tutulan gazetecilerin haber kasetlerine el konuldu. Aynı gün ATV kameramanı Esat Aydın, İhlas Haber Ajansı (İHA) muhabiri Ahmet Başenk ve Cihan Haber Ajansı (CHA) muhabiri Soner Güneş "bölgede izinsiz çekim yaptıkları" gerekçesiyle gözaltına alındı.

Hêvi gazetesinin İzmir temsilcisi Ali Polat 28 Aralık günü 15 kadar MHP'lilerin saldırısı sonucu yaralandı.

İstanbul Kadıköy'de Uğur Aydın adlı gazeteci, eşine laf atılması üzerine çıkan tartışma sonrasında gittiği Kadıköy

Merkez Karakolu'nda polisler tarafından dövüldü. Olayla ilgili haber yapan gazeteciler, Kadıköy Merkez Karakolu Başkomiseri Yusuf Akyel tarafından tehdit edildiler. Bunun üzerine 20 gazeteci, 25 Mayıs günü Kadıköy Cumhuriyet Başsavcısı Kenan Altmışdört'e suç duyurusunda bulundular. Dilekçenin verilmesinin ardından Milliyet Gazetesi Muhabiri Süleyman Özışık, Yusuf Akyel tarafından "Her an bir köşede cesediniz bulunabilir" şeklinde tehdit edildiğini belirterek, can güvenlikleri olmadığı için suç duyurusunda bulunma gereği duyduklarını söyledi. Akşam Gazetesi Muhabiri Hülya Korkut da, Akyel'in kendisini "Cinsel tacize uğrarsan, senin yanında değil, saldırganın yanında olurum" diyerek tehdit ettiğini söyledi. Korkut, Akyel'in "Ben buradan gideceğim. Giderken de 3-4 gazeteciyi götüreceğim" dediğini de sözlerine ekledi.

Kadıköy bölgesinde çalışan diğer muhabirler de, 17 Mayıs'ta Haydarpaşa Numune Hastanesi Basın Odasına gelen Merkez Karakolu Başkomiseri Yusuf Akyel'in, "Bundan sonra kendinize dikkat edin. Başınıza her an her şey gelebilir" diyerek kendilerini tehdit ettiğini ifade ettiler. Ayrıca 12 Mayıs günü Kadıköy Adliyesi'nde Yusuf Akyel'in Hürriyet gazetesi muhabiri Kadir Ecevitözöglü'nu gazetede çıkan haberdan dolayı "Savcı sevdiğimiz bir insandır, seni şimdi tutuklattırırım" diyerek tehdit ettiği öğrenildi.

Bunun üzerine Yusuf Akyel hakkında soruşturma açıldı. Savcılık Yusuf Akyel hakkında, "Hülya Korkut'a hakaret ettiği" iddiasıyla dava açtı. Kadıköy 3.Asliye Ceza Mahkemesinde devam eden davada Yusuf Akyel tarafından tehdit edilen diğer gazeteciler Süleyman Özışık, Kadir Ecevitözöglü ve Yıldız Kısa tanık olarak çağrıldı. Dava sürüyor.

29 Temmuz 1997 tarihinde Ankara Kızılay'da "8 yıllık kesintisiz eğitime" karşı yapılan gösteride, önce RP yanlısı göstericiler tarafından taciz edilen ve daha sonra polisler toplanan, Durak Doğan, Abdullah Koltuk, Hayri Özüğür ve Fevzi Gülünay adlı gazetecileri döven polisler hakkında dava açıldı. Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen davada, Kasım İstikam, Yunus Yerlikaya, Oktay Ucal, Latif Önad, Hidayet Kaplan ve Mehmet Çiftçioğlu adlı polisler, 3 ayla 3 yıl arasında hapis cezası istemiyle yargılanıyor. Dava sürüyor.

e) Yayın kuruluşlarına baskılar

Olağanüstü Hal Bölgesi

Emek ve Ülkede Gündem gazetelerinin Olağanüstü Hal Bölgesi'ne girmesi 16 Eylül gününden itibaren yasadışı bir biçimde engellendi. Ülkede Gündem gazetesinin Olağanüstü Hal Bölgesine girişi, OHAL Valiliği'nin 1 Aralık 1997 gün ve 1344 sayılı yazısı ile "resmen" yasak-

landı. 4 Aralık 1997 tarihinde OHAL Valiliğinin yasaklama kararı, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü tarafından gazeteye tebliğ edildi. "Olağanüstü Hal Kanununun 11/e maddesi uyarınca" alınan yasaklama kararı, uygulamanın sürdüğü Diyarbakır, Hakkari, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illerindeki gazete bayilerine de tebliğ edildi. Gündem ve Emek gazetelerinin Diyarbakır'a sokulmaması nedeniyle haklarında suç duyurusunda bulunulan Ömer Faruk Koca ve Mehmet Ali Çevlik adlı astsubaylar hakkında açılan soruşturma 12 Mart günü sonuçlandı. Diyarbakır İl İdare Kurulunun toplantısında, astsubayların "yargılanmalarına gerek olmadığı"na kararı verildi. Karar, "Gündem gazetesinin İstanbul DGM tarafından 18 Eylül-30 Kasım 1997 tarihleri arasında 53 kez toplatılmasına ve Bölge Valiliğinin 1 Aralık 1997 tarihinden itibaren gazetenin Olağanüstü Hal Bölgesine girişini yasaklamasına dayanılarak" alındı.

CHP İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş tarafından verilen soru önergesi, İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu tarafından 14 Ocak günü yanıtlandı. Başesgioğlu, 1 Aralık 1997 tarihine kadar gazetenin toplatılması ve dağıtımının yasaklanmasına ilişkin herhangi bir hukuki karar bulunmamasına rağmen, gazetenin bölgeye sokulması ve dağıtımına ilişkin adli makamlarca verilmiş kararların uygulandığını, gazetenin, 1 Aralık tarihinden itibaren de Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kararıyla yasaklandığını söyledi.

Ramazan Tekin adlı kişinin Ülkede Gündem gazetesini büfesinde sattığı gerekçesiyle JİTEM mensubu astsubay Faruk Koca ve ekibinde yer alan askerler tarafından ölümle tehdit edilmesi üzerine, İl idare Kurulunca açılan soruşturmada "Men-i muhakeme" kararı verdi. İl İdare Kurulu "görevi kötüye kullanma" ve "gasp" suçlamasıyla açılan soruşturmaya ilişkin verilen karara gerekçe olarak 'yeterli delil elde edilemediğini' gösterdi. Karar 29 Ağustos günü tebliğ edildi.

Gazeteye uygulanan yasaklama bununla da sınırlı kalmadı ve gazetenin kupürünün bile OHAL bölgesine sokulması yasaklandı. Gazetenin 16 Ekim 1997 tarihli sayısında yer alan "Çemişgezek'te de asker korucu çetesi" başlıklı haberin kupürünü CHP Pertek İlçe Kongresi'nde gösteren CHP Genel Sekreter Yardımcısı Sinan Yerlikaya hakkında, Malatya DGM tarafından, "OHAL bölgesine yasak yayın soktuğu" suçlamasıyla soruşturma açıldı. Yerlikaya, "Ülkede Gündem Gazetesini de değil, kupürünün fotokopisini OHAL mahalline soktuğum gerekçesiyle hakkımda soruşturma başlatıldı. Gazeteniz 1 Aralık tarihinden itibaren OHAL'de yasaklandı. Benim kongrede gösterdiğim gazetenizin kupürü üstelik 16 Ekim tarihli, yani yasaklamadan önce" dedi. Yerlikaya hakkında "OHAL bölgesine yasak yayın sokmasıyla ilgili olarak, "Görevli

memurların emirlerine uymamak" (TCY 526) suçlamasıyla dava açıldı. Tunceli Çemişgezek Sulh Ceza Mahkemesi görülen dava, Ankara 2. Sulh Ceza Mahkemesine gönderildi. Ankara 2. Sulh Ceza Mahkemesinde 1 Mayıs günü yapılan duruşmada Sinan Yerlikaya söz konusu kupürün gazetesinin OHAL bölgesine girişinin yasaklanmasından önce yayınlandığını söyledi. Halen süren davada, Sinan Yerlikaya 3 aydan 6 aya kadar hapis cezası istemiyle yargılanıyor.

Ülkede Gündem Gazetesi

7 Temmuz 1997 tarihinde yayın hayatına başlayan; haber, köşe yazısı ve ilanlar nedeniyle hakkında bir çok dava açılan ve bir çok sayısı toplatılan Ülkede Gündem gazetesinin, 25 Eylül 1997 tarihinden itibaren Olağanüstü Hal Bölgesine girişi engellendi. Bu uygulama gazetesinin kapandığı 23 Ekim gününe kadar devam etti. Gazete İstanbul DGM'nin verdiği 10 günlük kapatma cezasının Yargıtay'da onaylanması nedeniyle 9 Mayıs günü yayına 10 gün süreyle ara verdi. Gazete İstanbul DGM tarafından 24 Mart günü verilen kararın Yargıtay'da onaylanması üzerine 24 Ekim gününden itibaren 1 ay süreyle kapatıldı. Gazetede 28 Ağustos 1997 tarihinde yayımlanan bir yazıda "halkın ırk ve bölge farklılığı gözeterek düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan davada, gazetesinin Yazıişleri Müdürü Hayrettin Demircioğlu da para cezasına mahkûm edilmişti.

Gazete hakkında, kapatıldığı güne kadar 278 dava açıldı. Sonuçlanan davalarda toplam 302 gün kapatma cezası verildi. Sonuçlanan davalarda Yazıişleri Müdürü Hayrettin Demircioğlu, toplam 55 milyar 359 milyon lira para ve 25 yıl 3 ay 28 günü hapis cezasına mahkûm oldu. Gazetesinin sahibi Selahattin Deli ise, 91 milyar 820 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Gazetesinin yazarları, muhabirleri, dağıtımcıları, idari görevlileri gözaltına alındı ve ölümle tehdit edildi; bürolarına sık sık polis baskını yapıldı. Gazeteye ayrıca 5 Haziran gününden itibaren İstanbul DGM tarafından günlük sansür uygulandı. İstanbul DGM bu tarihten sonra gazetede yayımlanan 125 haber, 63 köşe yazısı, 9 fotoğraf ve 14 ilan sansürledi.

Ülkede Gündem gazetesinin Mersin bürosu 17 Şubat günü polisler tarafından basıldı. Saat 16.00 sıralarında büroya gelen sivil polislerin, silah çekerek gazete çalışanlarını ve misafirleri tehdit ettikleri bildirildi. Yaklaşık 1 saat süren arama sonucunda 2 fotoğrafa el koyan polisler bürodan ayrıldılar. Baskının ardından büroya gelen Özgür Halk dergisi temsilcisi Deniz Söylemez ile İzzet Baran adlı muhabir de gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar aynı gün serbest bırakıldı.

Gazetesinin Adana bürosu muhabiri Abdullah Polat 18

Şubat günü gözaltına alındı. Abdullah Polat Emniyet Müdürlüğünde muhbirlik yapmaya zorlandığını ve ölümle tehdit edildiğini açıkladı.

İstanbul Taksim Meydanı'nda 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle düzenlenen gösteri sırasında Gündem gazetesi muhabirleri Bülent Acar ile Faruk Aktaş'ın da aralarında bulunduğu 27 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar 13 Mart günü İstanbul DGM Savcılığının görevsizlik kararı vermesi üzerine Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığına sevk edildi. Nöbetçi mahkemeye çıkarılan Bülent Acar tutuklandı, Faruk Aktaş serbest bırakıldı. Diğer 25 kişiden, Halkın Günlüğü dergisi muhabiri Özgür Çelik, hakkında başka bir davadan gıyabi tutuklama kararı olduğu gerekçesiyle, Mahmut Ziya, Bülent Boral, Yusuf Ulu, Sibel Tutu, Ferit Haykır tutuklandı. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı daha sonra, 26 kişi hakkında dava açtı. Bülent Acar ile Mahmut Ziya, Bülent Boral, Yusuf Ulu, Sibel Tutu ve Ferit Haykır hakkında, "Hükümete karşı şiddet kullanmak yöntemiyle toplu zarar vermek ve polislere mukavemet etmek" iddiasıyla (TCY 516. ve 517); tutuksuz yargılanan 21 kişi için de "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet etmek" iddiasıyla dava açıldı. Dava, 14 Nisan günü Beyoğlu 1. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada tutuklu Bülent Acar, mitingi görevli olarak izlerken polis tarafından saat 12.20 sırasında gözaltına alındığı halde, 14.30'da bir polisin silahını gaspetmekle suçlandığını söyledi. Bülent Acar tahliye edildi.

19 Mart günü de gazetesinin İstanbul'daki Merkezi polisler tarafından basıldı. Gazete arşivine el konulan polisler, baskında Yazıişleri Müdürü Hayrettin Demircioğlu, İdare Amiri Bengi Yıldız ile Hüseyin Tuğra, Kemal Selçuk adlı kişiler gözaltına alındılar. Yıldız, savcılığa çıkarılmadan serbest bırakılırken, DGM'ye sevk edilen Demircioğlu, Hüseyin Tuğra ve Kemal Selçuk tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Gazetesinin Haber Merkezi Müdürü Sanlı Ekin, 27 Mayıs günü pasaportunun süresini uzatmak için gittiği İstanbul Bakırköy İlçe Emniyet Müdürlüğünde gözaltına alındı. Diyarbakır Emniyet Müdürlüğünün isteği üzerine gözaltına alınan Sanlı Ekin bir gün gözaltında kaldıktan sonra serbest bırakıldı.

DGM, Ülkede Gündem gazetesine 5 Haziran gününden itibaren günlük sansür uygulamaya başladı. Bunun üzerine gazete, DGM'nin "toplatma gerekçesi" yaptığı yazı, haber, fotoğraf ve ilanları sayfadan çıkarıp "Sansürlüdür" ibaresi konularak yeniden basıldı.

İstanbul DGM Savcılığının toplatma kararı üzerine 4 Haziran günü akşam saat 19.00 sıralarında baskıya girdikten sonra, DGM savcıları tarafından görevlendirilen polisler matbaaya gidip 20 adet gazete alarak nöbetçi

savcılarına götürdü. Savcılar, gazetede yer alan haber, yazı, fotoğraf ve ilanlardan “toplatma gerekçesi” yaptıklarını yazılı olarak polise verdi ve polis bu tebligatla dağıtım şirketine giderek 12 bin Ülkede Gündem gazetesine el koydu. Aynı elkoyma yöntemi tüm dağıtım birimlerinde gerçekleştirildi. Toplatma kararının, gazetenin birinci sayfasında yayımlanan “Sınırdaki yine katliam” başlıklı haberde “halkın düşmanlığa kışkırtıldığı” iddiasıyla verildiği öğrenildi. Haberde, Hakkari yakınlarındaki Zerza bölgesinde 9 kaçakçının askerler tarafından öldürüldüğü anlatılıyordu. (Bkz. Yargısız İnfaz)

Sansür şöyle uygulandı: Ülkede Gündem gazetesi, 9 Haziran günü de sansürlenmiş olarak yayımlandı. İstanbul DGM Savcılığının, gazete baskıdayken bazı haberler nedeniyle verdiği toplatma kararı nedeniyle, gazetenin bir çok bölümü boş olarak yayımlandı. Gazete, manşette yer alan PKK lideri Abdullah Öcalan’ın “Koruculara Çağrı” başlığıyla verilen açıklamasının altında, “Gazetemizin 8 Haziran 1998 tarihli ve 329/1 sayılı nüshası İstanbul DGM Cumhuriyet Savcılığı’nın 08.06.1998 gün ve 1998/1268 hazırlık kararı ile dağıtım aşamasında toplatılmış, okura ulaşması önlenmiştir” duyurusuyla yayımlandı.

Gündem gazetesi 11 Haziran günü ise, ikinci sayfasında Can Yüce’nin “Doğru Tartışmak” başlıklı yazısı İstanbul DGM’nin toplatma kararı nedeniyle yayımlanmadı. Gazete, Can Yüce’nin yazısı çıkarılıp yerine “Sansürlüdür, Burada yayınlanan yazı İstanbul DGM’nin 1998/1273 kararıyla toplatmaya gerekçe yapıldığından yayımlanamıyoruz” notu konulduktan sonra satışa çıktı.

Gündem gazetesi, 21 Haziran günü 10. sayfada yer alan bir ilan; 28, 29 ve 30 Haziran günleri ise manşetinde ve 2. sayfasında yer alan, PKK lideri Abdullah Öcalan’ın bir açıklaması ile 2. sayfada Sait Üçlü’nün “Yorum” köşesinde yer alan “Ulusal Demokratik Diplomasinin Zaferi” başlıklı köşe yazısı; 29 Haziran günü de 3. sayfada yer alan Hatip Dicle’nin “HADEP Operasyonu” başlıklı yazısı ile 8. sayfada yer alan “Welat İzmir’de Temsilcilik Açtı” başlıklı haberler; 30 Haziran günü gazetenin 1. ve 3. sayfalarında yer alan Abdullah Öcalan’ın Adana’daki depreme ilişkin yaptığı açıklama ile “Şehit Ailelerine Berat Verildi” başlıklı haberler nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gündem gazetesi, 1 Temmuz günü, 2. sayfasında “Bu ölümler kaderimiz değildir” ve “Şêx (Şeyh) Said Anıldı”, 4. sayfasında da “Yaralı gerilladan haber alınmıyor” başlıklı haberler nedeniyle sansürlü yayımlandı. Gazete, 2 Temmuz günü gazetede yer alan “Kürt sorunu için mektup gönderildi” ve “Rusya’da Kürtler toplantısı” başlıklı haberler ile ikinci sayfasında Can Yüce’nin “Topyekün savaş sınır tanımıyor” başlıklı köşe yazısı nedeniyle san-

sürlü yayımlandı.

Gündem gazetesinin 5 ve 6 Temmuz tarihli sayıları, 1. sayfasında yer alan “Öcalan konferansa mektup gönderdi: Diyaloga hazırız” başlıklı haber; 6 Temmuz günü de, 1. sayfada yer alan Abdullah Öcalan’ın “Halk cephesine ihtiyaç var” ve 4. sayfada bulunan “Sivas’ı anma sürüyor. Kürdistan Aleviler Birliği, Almanya’nın birçok kentinde düzenlediği etkinliklerle 1993’te Sivas’ta katledilenleri andı” başlıklı haberler nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gazete, 12 ve 13 Temmuz günleri, 2. sayfasında Soner Önder’in “Yorum” adlı köşesindeki “Tarih Hesap Soruyor” başlıklı yazısı, 3. sayfadaki “Diyarbakır’da Çatışma” başlıklı haberler; 13 Temmuz gün de 1. sayfada yer alan PKK lideri Abdullah Öcalan’ın bir açıklaması ile “Karayolunda gerilla denetimi” başlıklı haber ve 3. sayfada da Hatip Dicle’nin “Diyaretin Fetvası” başlıklı köşe yazısı baskından çıkarılarak yayımlandı. Gündem gazetesi 27 Temmuz günü PKK lideri Abdullah Öcalan’ın 1. ve 11. sayfalarında yer alan açıklamaları nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gazete 28 Temmuz günü manşette yer alan “Askerler Şexgir, Xirbabelik ve Mezrika köylerine baskın yaparak evleri ateşe verdi-Mardin’de 3 köy yakıldı” başlıklı haber, gazetenin 2. sayfasında da “1923’ten 1998’e Lozan” konulu dizinin “Kemalist politika ve Lozan öncesi hazırlıklar” başlıklı bölümü ile M. Can Yüce’nin “Marjinalleştirme Politikasının Fiyaskosu” başlıklı köşe yazısı baskından çıkarılarak yayımlandı.

Gündem gazetesi 30 Temmuz günü 2. sayfasında yer alan Mehmet Can Yüce’nin “Lozan” başlıklı köşe yazısı baskından çıkarılarak yayımlandı.

31 Temmuz günü de manşette ve 3. sayfada yer alan “Mardin’de Köy Yakma Sürüyor” başlıklı haber ile 4. fotoğraf baskından çıkarılarak yayımlandı.

Gündem gazetesi, 6 Ağustos günü 2. sayfasında Feridun Akdağ’ın “Af tartışmasının düşündürdükleri” başlıklı köşe yazısı, 11. sayfada yer alan iki haber ile son sayfada yer alan bir haber nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gazete 7 Ağustos günü 4. sayfasında yer alan Mahmut Kılınc’ın yazdığı “Çeteleri hukuk devleti temizler” başlıklı köşe yazısı, 7. sayfada İrfan Cüre’nin “Hamburg Mektubu-Alaimisema (Gökkuşluğu)” başlıklı köşe yazısı nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gündem gazetesi 12 Ağustos günü 1. sayfasında yer alan fındık toplamak için Karadeniz Bölgesine giden Kürtlerin Ordu iline alınmamasına ilişkin “Kürdün cehennemi sırtında-Ordu Valisinin polisten ördüğü etten duvarım önünde bekleyen Kürt işçilerle görüşmek isteyen muhabirimiz Eyyüp Demir sorgulandı” başlıklı haber; 10. sayfada Hasan Ağaç adlı PKK militanın ölüm ilanı ve 11. sayfada “İşbirlikçiler cezalandırılacak-Karadeniz

Bölgesi Birleşik Kuvvetler, yayımladığı birinci bildirisinde işbirlikçileri uyardı ve bölgede avcılığı yasakladı” başlıklı haber gazeteden çıkarıldı. 13 Ağustos günü ise gazetenin 2. sayfasında “Neo-klasik dayatmalar” başlıklı dizinin “Marjinalleşmenin kitle tuzağı” başlıklı bölümü, 3. sayfada “İnfazı DHKP-C üstlendi” başlıklı haber, 11. sayfada da “Kürt kurumlarının uyuşturucuya karşı Avrupa’da başlattığı kampanya genişleyerek sürüyor-Kampanyaya ilgi büyük” başlıklı haberler baskıdan çıkarılarak yayımlandı.

Gazete 22 Ağustos günü, 2. sayfasında yer alan “Özel savaşıçı Antep’e atandı” başlıklı haber nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gündem gazetesi 11 Eylül günü 3. sayfasında yer alan “TKEP/Leninist de boykotta” başlıklı haber ile 10. sayfasında yer alan “DGM boykotunu destekliyoruz” başlıklı ilan nedeniyle sansürlü yayımlandı.

Gündem gazetesi, 16 Eylül günü 2. sayfasında yer alan “Bölgedeki partiler barış dedi” ve 9. sayfasında yer alan “Tarihin imdat sesi” başlıklı haberler baskıdan çıkarılarak yayımlandı.

Gazetenin Batman bürosuna 21 Haziran günü bombalı saldırı düzenlendi. Ziya Gökalep Caddesi’ndeki bir binanın üçüncü katında bulunan gazete bürosuna saat 02.35 sıralarında el bombası atıldı. Patlamada, büronun camları kırıldı, ölen ya da yaralanan olmadı. Bombalamaya ilişkin yapılan soruşturmadan sonuç alınmadı.

Gazetenin Mersin muhabirlerinden Habip Çelik ve kardeşi Yılmaz Çelik, 7 Temmuz günü Sivas Cezaevindeki yakınlarını ziyaret ettikten sonra gözaltına alındılar. 5 saat kadar gözaltında tutulan Habip Çelik ve Yılmaz Çelik, gözaltında tutuldukları Otogar Karakolunda “PKK’ye kuryelik yapmakla suçlandıklarını”, dövüldüklerini ve ölümlle tehdit edildiklerini bildirdiler.

Kapatılan Özgür Gündem ve Özgür Ülke gazetelerinde karikatür çizen Doğan Güzel, İstanbul Taksim’de 31 Temmuz günü gözaltına alındı. Beyoğlu Merkez Karakoluna götürülen Doğan Güzel dört ayrı davadan verilen 10’ar aylık hapis cezaları nedeniyle 3 Ağustos günü tutuklandı. Doğan Güzel Bayrampaşa Cezaevine gönderildi. Doğan Güzel hakkında İstanbul DGM tarafından çizdiği dört ayrı karikatürde yer alan “Kahpe TC” ifadeleri nedeniyle “Devlete hakaret ettiği” suçlamasıyla (TCK 159) 40 ay hapis cezası verilmişti.

Avukat Osman Ergin, yaptığı açıklamada, Güzel’in çizdiği bant karikatürün kahramanı Qirix’in (Kırık), yaşadığı bölgeye özgü kullandığı dil, hatta tek bir sözcük nedeniyle mahkûm edildiğini belirtti. Av. Ergin karikatürlerin bütünü ve karikatürdeki çizgi kahramanın

tipinin dikkate alınmadığını da belirterek, “Kırık’ın kullandığı sözcük ‘QAHPE’ (kahpe)’dir. Karikatürdeki lümpen bir tip olan çizgi kahramanın günlük konuşmalarında çok sık kullandığı bazen olumlu, bazen olumsuz ifadesi olan bu sözcük Doğan Güzel’ e 40 ay hapis cezası getirmiştir” dedi.

Gazetenin Urfa muhabiri Kerem Türk, 31 Temmuz günü hakkında açılan bir dava nedeniyle gittiği Urfa Adliyesinde sivil polisler tarafından dövüldü. Türk, kapıda bekleyen sivil polislerin hangi gazetede çalıştığını sorduklarını, “Ülkede Gündem” yanıtını alınca da kendisine saldırdıklarını bildirdi. Kerem Türk’ün dudakları patladı, el parmakları yaralandı ve tekmeler sonucu bacaklarında ekimozlar oluştu. Savcılığa suç duyurusunda bulunması da polisler tarafından engellenen Türk, Mazlum-Der Urfa Şube Başkanı Avukat Şeyhmus Ülek ile birlikte savcılığa suç duyurusunda bulundu. Türk, ayrıca ilk müdahale için gittiği Urfa Devlet Hastanesi Acil Servisinde de polisler tarafından engellendi. Acil Serviste “rapor formu” almak isteyen Türk’e, form verilmeyerek Sarayönü Karakoluna gitmesi gerektiği söylendi. Avukat Ülek aracılığı ile formu alan Kerem Türk, Doktor İdris Dağ tarafından muayene edildi. Ancak Dr. Dağ’ın, vücuttaki darp izleri için rapora “alerji” yazdığı, dudak patlamasını da rapora işlemediği öğrenildi. Savcılığın istediği Adli Tıp Raporu da hazırlanmadı. Dr. İdris Dağ, 5 Ağustos günü yaptığı açıklamada raporu yorgunluğu gerekçesiyle “alerji” yazdığını belirterek, Kerem Türk’ün işkence gördüğüne dair rapor verdi.

Gündem gazetesi Osmaniye bürosu muhabirlerinden Ahmet Birgül, “9 Ağustos günü yapılan HADEP İl Kongresinde gözaltına alınan parti üyesi Kadir Coşkun’un durumunu öğrenmek için Emniyet Müdürlüğüne giden HADEP İl Saymanı Metin Şakir’in, soyadı öğrenilemeyen Abdurrahman adlı başkomiser tarafından tehdit edildiği”ne ilişkin yaptığı haber nedeniyle 10 Ağustos günü gözaltına alındı. HADEP İl Merkezinden gözaltına alınan Ahmet Birgül’ün gözaltında tutulduğu süre içinde dövüldüğü ve hakarete maruz kaldığı bildirildi.

Gazetenin Mersin Büro çalışanlarından Zelal Arslan, 10 Ağustos akşamı bürodan çıktıktan sonra durakta beklerken yanına yaklaşan siyah renkli sivil plakalı bir araçtan inen dört sivil polisin kendisini zorla arabaya bindirerek kaçırdığını belirtti. Bindirildiği arabanın içinde başının eğildiğini ve bu şekilde götürüldüğünü ifade eden Arslan, “10-15 dakika sonra neresi olduğunu tam bilemediğim dağlık bir araziye götürüldüler. Burada araçtan indirildikten sonra omuzlarıma vurup yere diz üstü çöktüler. Ardından başıma tabancanın namlusunu dayayarak mermiyi sürdürdüler ve ‘seni öldürmememiz için yalvar’ dediler. Ben de yalvaracak bir durumum olmadığını söy-

leyince hakaret ettiler.” Arslan, polislerin bir süre tehdit ettikten sonra kendisini saat 21.00 sularında Yenihal mevkiinde araçtan indirerek serbest bıraktıklarını anlattı. Gazetenin dış haberler servisi muhabiri Hatice Ödemiş, 12 Ekim günü pasaportunun süresini uzatmak için gittiği İstanbul Emniyet Müdürlüğünde gözaltına alındı. Hakkında açılan bir davada nedeniyle giyabi tutuklama kararı olduğu belirtilen Hatice Ödemiş, Eminönü Merkez Karakoluna götürüldü. Ödemiş aynı gün serbest bırakıldı. PKK lideri Öcalan’ın İtalya’ya geçmesinin ardından Türkiye genelinde Ülkede Gündem gazetesinin hemen hemen tüm büroları basıldı, çalışanları gözaltına alındı.

19 Kasım günü, kapalı bulunan gazetenin İstanbul’da bulunan merkez binasına polisler tarafından baskın düzenlendi. Binada arama yapan polisler gazetenin Yazışları Müdürü Hayrettin Yazıcıoğlu’nu gözaltına aldı. Aynı saatlerde Özgür Halk dergisinin İstanbul’da bulunan merkezine de baskın düzenleyen polisler Yazışları Müdürü Erdal Söylemez ile derginin sahibi Tahir Filimci’yi gözaltına aldı.

Gazetenin Ankara bürosuna da 20 Kasım günü polisler tarafından baskın düzenlendi. Baskında Genel Yayın Koordinatörü Yurdusev Özsökmenler, editör Filiz Duman, muhabirler Yasemin Öztürk, Tülay Kılınç, Tülin Bozkurt, Kahraman Bozkurt, idareciler Ali Turgal ve Sait Turgut, büro çalışanı Beyaz Atabey gözaltına alındı. Yurdusev Özsökmenler, Filiz Duman, Kahraman Bozkurt daha sonra serbest bırakıldı. Aynı gün gazetenin İzmir Temsilcisi Derya Bektaş, Diyarbakır Temsilcisi İsmet Bakaç ve muhabir Mehmet Kaya bu kentlerdeki evlerine; Malatya muhabirleri Eylem Kaplan, Ayşe Oyman ile Ali Kemal Sel de büroya düzenlenen baskında gözaltına alındı. Ayrıca gazetenin Batman, Mersin, Adana, Van ve Urfa bürolarına düzenlenen baskınlarda, Batman muhabirleri Salih Erol, Narin Adsan, Filiz Yürek, Mersin Temsilcisi Ersin Öngel, muhabirler Habib Çelik ve Zelal Aslan ile dağıtımçı Hasan Köylüoğlu, Urfa muhabirleri Seydo Basmacı, Kerem Türk ve Azat Özkeskin, Van muhabiri Adil Harmancı gözaltına alındı. Ali Kemal Sel ve Eylem Kaplan ile Urfa muhabiri Seydo Basmacı, Kerem Türk ve Azat Özkeskin tutuklandı. Azat Özkeskin ve Kerem Türk avukatlarının bir üst mahkemeye yaptıkları itiraz sonucu tutuklandıktan dört gün sonra serbest bırakıldı. Baskınlarda gazete arşivlerinin tahrip edildiği, çok sayıda kitap ve kasete de el konulduğu bildirildi. Gazeteden yapılan açıklamada, söz konusu polis baskınlarının Ankara DGM Savcısı Talat Şalk’ın emriyle gerçekleştiği belirtildi. Ayşe Oyman, Ali Kemal Sel ve Eylem Kaplan hakkında “PKK’ye yardım ve yataklık ettikleri” (TCY 169) iddiasıyla ve “bölücülük propagandası yaptıkları” (TMY 8) iddiasıyla dava açıldı. Dava

Malatya DGM’de devam ediyor.

Ülkede Gündem gazetesi hakkında açılan 34 ayrı davaya, 9 Ekim günü İstanbul DGM’de devam edildi. Davalardan 14’ü sonuçlandı. Gazetenin Sorumlu Yazışları Müdürü Hayrettin Demircioğlu 14 ayrı davada toplam 30 ay hapis ve 4 milyar 916 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Hayrettin Demircioğlu, gazetenin 9 Ekim’e kadar çıkan 453 sayısından sadece 20 sayısı hakkında dava açılmadığını söyledi.

Gazetenin dağıtımçıları da 1998 yılında yoğun baskılarla karşılaştı ve gazete dağıtımını yaptıkları için sık sık gözaltına alındı ve “muhabirlik” yapmaya zorlandı.

Gazetenin Antep bürosu dağıtımçıları Agit Paksol ve Vakkas Karalar, polisler tarafından tehdit edildiklerini açıkladılar. Evine tehdit telefonları edildiğini belirten Agit Paksoy, 12 Şubat günü eve gelen polislerin kendisini ve ailesini tehdit ettiğini söyledi. Vakkas Karalar da, gazete dağıtımçılığını bırakması için ölümle tehdit edildiğini bildirdi. İzmir’in Kadifekale semtinde 26 Şubat günü Gündem gazetesi satan Cemalettin Arık ve Raziye Çağlayan gözaltına alındı.

Gazetenin İzmir Bürosu İdare Amiri Şoreş Yürük ve dağıtımçı Murat Emektar, 25 Mart gecesi gözaltına alındı. Murat Emektar’ın evine yapılan baskında gözaltına alınan iki kişi, bir saat kadar arabayla gezdirilerek sorgulandıklarını, tartaklandıklarını ve tehdit edildiklerini bildirdiler. Götürüldükleri karakolda sorgulandıktan sonra bırakıldıklarını belirten Yürük, daha sonra gittikleri gazete dağıtıcısı İrfan Güleser’in evine karakol kuran polisler tarafından ikinci kez sorgulandıklarını anlattı. İrfan Güleser’in evi de 24 Mayıs günü polisler tarafından basıldı. İrfan Güleser, evinin dördüncü kez polisler tarafından basıldığını söyledi. İrfan Güleser’in evine 18 Eylül gecesi de polisler tarafından baskın yapıldı. Polislerin kendisini ölümle tehdit ettiğini açıklayan İrfan Güleser, kızkardeşi Derya Güleser’in HADEP ve MKM’ye gittiği için tehdit edildiğini söyledi. İrfan Güleser, polisler hakkında İzmir Cumhuriyet Savcılığı’na suç duyurusunda bulundu.

Gazetenin Adana’da dağıtımını yapan Osman Altun, 20 Mayıs günü Hürriyet mahallesinde polisler tarafından, muhtarlığa çağrıldığını ve dağıtımçılık yapmaması için tehdit edildiğini açıkladı. Osman Altun, muhtarlığın arka tarafındaki çocuk parkında işkence gördüğünü ve “muhabirlik” yapmaya zorlandığını söyledi.

Gazetenin Adana bürosu dağıtımçılarından Şerafettin Aslan, 31 Mayıs günü polisler tarafından bindiği arabadan indirilerek, “İt adası” olarak bilinen portakal bahçesine götürüldüğünü ve burada işkence gördüğünü açıkladı. Aslan, polislerin kendisini “muhabirlik” yapmaya zorladığını belirterek şöyle konuştu: “Polislerden bir

tanesi silahını çekerek bana doğrulttu. Beni öldüreceğini söylüyordu. Bu sırada yakından geçen insanların ayak sesleri duyuldu. Bunun üzerine "dua et bugün iyi tarafıma denk geldin" dedi. Tekrar silahını doğrultarak, "bir daha karşıma çıkarsan seni bu silahla öldürürüm" dedi." Aslan, polisler hakkında suç duyurusunda bulunduğunu söyledi. Şerafettin Aslan, 1 Haziran günü Adli Tabiplikten 3 günlük iş göremez raporu aldı.

Gazetenin Urfa bürosu gazete dağıtımçılarından Seydo Tusun, 22 Ekim günü polisler tarafından sokak ortasında gözaltına alınarak dövüldü. Polisler Seydo Tusun'u gazetelerini de yırttıktan sonra serbest bıraktı.

Gazetenin İstanbul dağıtımçılarından Hasan Salgın (17), 25 Eylül günü gazete dağıtırken gözaltına alındı. Çeliklepe Polis Karakoluna götürülen Hasan Salgın, ölüm tehdit edildi ve işkenceye maruz kaldı. 24 saat gözaltında kalan Hasan Salgın polislerin kafasına çekiçle vurduğunu, çirilçiplak soyularak tazyikli suya tutulduğunu söyledi. Daha sonra Şişli Cumhuriyet Savcılığı tarafından serbest bırakılan Hasan Salgın, Adli Tabiplikte kendisini muayene eden doktorun ayak tabanlarındaki morarmalara rağmen, "Tamam olur böyle şeyler, bir şey olmaz" diyerek rapor vermediğini belirtti. Hasan Salgın'ın babası HADEP Kağıthane İlçe Örgütü Başkanı Mustafa Salgın da, oğlunun bir kaç kez gözaltına alındığını ve evinin de polisler tarafından basıldığını söyledi.

Gazetenin Urfa bürosu dağıtımçılarından Abdullah Sarıkaya, Urfa'nın Ceylanpınar ilçesinde 1 Ocak günü gözaltına alındı. Sarıkaya üç saat süreyle tutulduğu İlçe Emniyet Müdürlüğünde gazeteyi satmaması yönünde tehdit edildi.

Gazetenin Ankara bürosu dağıtımçılarından İbrahim Akyol, 13 ve 16 Temmuz günleri polisler tarafından durdurularak "muhabirlik" yapmaya zorlandı. İbrahim Akyol İHD Ankara Şubesinde düzenlediği basın toplantısında polisler hakkında suç duyurusunda bulunduğunu söyledi. Gazetenin İzmir bürosu dağıtımçılarından Taylan Aslan 16 Temmuz günü Akıncılar Semtinde polisler tarafından gözaltına alındı. Taylan Aslan, dövüldüğünü ve çantasında bulunan gazetelere el konulduğunu söyledi.

Emek Gazetesi

Evrensel gazetesi (7 Haziran 1995-31 Ekim 1996) kapandıktan sonra, 9 Kasım 1996 tarihinde Emek gazetesi yayımlanmaya başladı. Emek gazetesi ve çalışanları, 13 Eylül 1998 tarihinde gazete kapanıncaya kadar çeşitli baskılarla karşılaştı. Evrensel gazetesine 1997 yılında Olağanüstü Hal Bölgesine konulan giriş yasağı, Emek gazetesi için de uygulandı. 673 gün yayımlanan gazete hakkında 37 toplatma kararı verildi, toplam 95 dava açıldı, kapatma cezalarının toplamı da 97 güne ulaştı.

Davalardan bazıları hakkında verilen kararlar ve gazetenin toplatılma gerekçeleri şöyle:

Emek gazetesinde 24 Kasım 1997 tarihinde yayımlanan "Yargıda Mehmet Ağar Gölgesi" başlıklı haber nedeniyle İstanbul DGM Savcılığı tarafından açılan dava 31 Mart günü sonuçlandı. İstanbul DGM, "Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri eski Genel Müdürü Cemal Sahir Gürçay'ın yasadışı örgütlere hedef gösterildiği" iddiasıyla açılan davada, gazetenin sahibi Halit Keskin ve Yazışlıeri Müdürü Ahmet Ergin, toplam 271 milyon 620 bin lira para cezasına mahkûm edildi. İstanbul DGM, gazetenin de 7 gün süreyle kapatılmasına karar verdi.

Evrensel gazetesinin Yazışlıeri Müdürü Bülent Kutlutürk hakkında, 1996 yılında 69 gün süren ve 12 kişinin ölümüyle sonuçlanan açlık grevi sırasında verilen ilanlarda "yasadışı örgüt propagandası" yapıldığı iddiasıyla açılan dava 8 Temmuz günü sonuçlandı. Kutlutürk, İstanbul DGM tarafından 1 yıl hapis ve 1 milyar 50 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Ceza daha sonra ertelendi. DGM, Evrensel gazetesinin de 1 ay kapatılmasına karar verdi.

Emek gazetesinde 20 Kasım 1997 tarihinde yayımlanan bir haberde "terörle mücadelede görev alanların kimliklerinin açıklandığı" iddiasıyla gazetenin sahibi Halit Keskin ve Yazışlıeri Müdürü Ahmet Ergin hakkında açılan dava 7 Mayıs günü sonuçlandı. İstanbul DGM'de yapılan duruşmada, Halit Keskin'e 150 milyon 900 bin, Ergin'e de 90 milyon 540 bin lira para cezası verildi.

Ahmet Ergin hakkında gazetede 7 Mayıs günü yayımlanan bir haberde "halkın düşmanlığa sevk edildiği" iddiasıyla açılan davada İstanbul DGM tarafından TCY 312. maddesi uyarınca 5 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. 1 Kasım günü sonuçlanan davada gazeteye de 1 ay kapatma cezası verildi.

Halit Keskin ve Ahmet Ergin, 30 Haziran günü İstanbul DGM'de sonuçlanan iki ayrı davada para cezasına mahkûm oldular. Gazeteye de toplam 3 gün kapatma cezası verildi. Emek gazetesinde 2 Kasım 1997 tarihinde yayımlanan bir haber ve köşe yazısı nedeniyle açılan ilk davada, Halit Keskin'e 181 milyon, Ahmet Ergin'e de 90 milyon lira para cezası verildi. Aynı davada, Ahmet Ergin'e verilen 2 yıl hapis cezası da paraya çevrildi. "Kamu görevlilerini terör örgütlerine hedef göstermek" iddiasıyla açılan ikinci davada ise Ahmet Ergin'e 72, Halit Keskin'e ise 144 milyon lira para cezası verildi. Her iki davada Emek gazetesinin toplam 3 gün süreyle kapatılmasına da karar verildi.

Ahmet Ergin, gazetede 23 Ocak günü yayımlanan "Devlet Kürt illerinde ölüm de dayatıyor" başlıklı haber nedeniyle 5 milyon 690 bin lira para cezasına mahkûm oldu. İstanbul DGM'de 13 Ağustos günü sonuçlanan

1998 yılında da özellikle İstanbul DGM'de açılan basın davalarının bir çoğu, daha önceki yıllarda olduğu gibi gazeteci, yazar ve yayın sorumlularının cezalandırılması ile sonuçlandı.

Adı Soyadı	Yayının adı	Tarih	Verilen Ceza
Ertan Aydın	Emek	08.07.98	11 ay 20 gün hapis
Lütfiye Uluk (9 dava) (YİM)	Özgür Gelecek	27.10.98	3 yıl 9 ay hapis, 1 milyar 575 milyon lira
Veysel Dağdaş	Özgür Halk	10.11.98	5 ay hapis, 450 milyon lira
Muharrem Karademir	Mücadele	05.11.98	1 yıl 1 ay 10 gün hapis, 100 milyon lira
Sezgin Çelik	Mücadele	05.11.98	10 ay hapis, 375 milyon lira
Hatice Duman (YİM)	Atılım	Kasım-Aralık	5 yıl hapis, 1 milyar 235 milyon lira
Hayrettin Demircioğlu (YİM)	Ülk.Gündem	—	19 yıl 6 ay hapis, 39 milyar 217 milyon lira
Gülseren Yeşiloğlu (YİM)	Alinteri	—	13 yıl 5 ay hapis, 65 milyar 949 milyon lira
Zeynel Engin (YİM)	Halkın Günlüğü	—	4 yıl 5 ay hapis, 7 milyar 704 milyon lira
Aydın Koral	Selam	24.11.98	3 yıl 4 ay hapis, 1 milyar 433 milyon lira
Meral Kızır	Alternatif	23.10.98	1 yıl 11 ay 10 gün, hapis 527 milyon lira
Ömer Yıldırım	Alternatif	13.10.98	10 ay hapis, 500 milyon lira
Adalet Aktepe (Savur)	Alternatif	13.10.98	10 ay hapis, 416 milyon lira
Fatma Berktaş	—	—	1 yıl 1 ay 10 gün, hapis 111 milyon lira
Reyhan Son (YİM)	Maya Ents. Dvr. gazetesi	08.12.98	1 yıl 1 ay 10 gün hapis, 6 milyar 777 milyon lira
Tülin Soyhan (YİM)	Devrimci Gençlik	17.12.98	10 ay hapis 3 milyar lira
Polat Canlı (YİM)	Özgürleşen Emekçiler dergisi	18.12.98	2 yıl 9 ay hapis, 9 milyar 310 milyon lira
Seheriye Ülkü	Kaldıraç (YİM)	21.10.98	3 yıl 4 ay hapis, 6 milyar 306 milyon lira
Kamer Ataç (YİM)	Sterka Rızgari	20.11.98	3 yıl 4 ay hapis, 3 milyar 626 milyon lira
Neriman Tufan (YİM)	Devrimci Çözüm	21.10.98	6 ay hapis, 100 milyon lira
Tayfun Koçç (YİM)	Devrimci Çözüm	18.12.98	1 yıl 4 ay hapis, 8 milyar 133 milyon lira
Ahmet Ergin (YİM)	Emek Gazetesi	—	2 yıl hapis 3 milyon lira
Nevra Yapıcı (YİM)	Ayrıca 617 milyon lira para cezası	02.12.98	5 yıl 8 ay hapis cezası paraya çevrildi
Hüseyin Sarı (tutuklu)	Kaldıraç	02.12.98	6 ay hapis, 100 milyon lira
Devrim Kıyak (tutuklu)	Çağdaş Zülfikar	23.11.98	3 yıl 4 ay hapis, 133 milyon lira
Mustafa Benli (YİM)	Çağdaş Zülfikar	23.11.98	1 yıl 4 ay hapis, 133 milyon lira
Manolya Gültekin (YİM)	Liseli Arkadaş	18.12.98	2 yıl 9 ay 10 gün hapis, 3 milyar lira
Cemal Akyürek (YİM)	Devrimci	09.12.98	5 ay hapis, 84 milyon lira
Canan Kibar (YİM)	Proletarya Dergisi	19.11.98	1 yıl 8 ay hapis, 43 milyon lira
Teslim Töre (tutuklu)	Devrimci Mücadele	19.11.98	1 yıl 8 ay hapis, 43 milyon lira
İsmail Beşikçi	Sokak	27.10.98	5 yıl 6 ay hapis, 6 milyar lira
Ramazan Yılmaz (YİM)	Gerçeğin Tanığıdır	27.10.98	1 yıl 1 ay 10 gün hapis, 111 milyon lira
Cevdet Kılıçlar	Newroz Dergisi	27.10.98	1 yıl 1 ay 10 gün hapis, 111 milyon lira
	Özgür Gündem	15.10.98	1 yıl 4 ay hapis, 133 milyon lira
	Kur'ani	07.05.98	1 yıl hapis
	Mücadele dergisi	08.12.98	10 ay hapis
	Selam gazetesi	08.12.98	10 ay hapis

davada, gazeteye 3 gün kapatma cezası verildi.

Ahmet Ergin, gazetede 8 Ocak günü yayımlanan "Türkiye'den niçin kaçıyorlar" ve 25 Mart günü yayımlanan "98 Newroz'u; Yeni bir dalga" başlıklı yazılarda "halkın kin ve düşmanlığa tahrik edildiği" (TCY 312) iddiasıyla açılan dava 29 Eylül günü İstanbul DGM'de sonuçlandı. Ahmet Ergin 2 yıl hapis cezasına mahkûm oldu. Hapis cezası daha sonra para cezasına çevrildi. DGM gazeteye de 10 gün kapatma cezası verdi.

Ahmet Ergin hakkında 7 Mayıs günü gazetede yayımlanan bir haberde "halkın kin ve düşmanlığa tahrik edildiği" (TCY 312) iddiasıyla açılan davada İstanbul DGM tarafından 6 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Gazeteye 7 gün kapatma cezası verildi.

Emek gazetesininin 15 Ocak günü yayımlanan sayısı, İstanbul DGM Savcılığı tarafından toplatıldı. Toplatma kararı, "Askerler Yine Köy Yaktı" başlıklı haberde, "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla alındı.

Emek gazetesinin 2 Şubat günü yayımlanan sayısı, İstanbul DGM Savcılığı tarafından gazetede yer alan "İşçi Eylemleri ve Devlete Sahip Çıkmın Çağrısı" ve "Hücre İnşaatları Hızlandırıldı" başlıklı yazılarda "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla toplatıldı.

Emek gazetesinin 9 Şubat günü çıkan sayısı İstanbul DGM tarafından gazetede yer alan "TÜSİAD'ın Sahte Demokrasisi" başlıklı köşe yazısı ile "Artık Yeter" başlıklı okur mektubunda "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" iddiasıyla toplatıldı.

Evrensel gazetesinin 452. sayısında yayımlanan bir yazı nedeniyle TMY 8. madde uyarınca açılan davada, gazetenin sahibi Vedat Korkmaz'a 253 milyon 350 bin, Yazışmaları Müdürü Bülent Kutlutürk'e de 127 milyon 575 bin lira para cezası verildi. İstanbul DGM, 10 Haziran günü sonuçlanan davada gazetenin de 15 gün kapatılmasına karar verdi.

Emek gazetesinde yayımlanan bir karikatür nedeniyle açılan davada karikatürist Ertan Aydın'a 11 ay 20 gün hapis cezası verildi. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 8 Temmuz günü sonuçlanan davada, Ahmet Ergin'e verilen 10 ay hapis cezası 1 milyon 500 bin lira para cezasına çevrildi. Ertan Aydın, bir başka karikatürü nedeniyle aynı mahkemede görülen davada ise beraat etti.

Emek gazetesinde yayımlanan "İşçiler, Mafya-Devlet Bağlantısını Tartıştı" başlıklı haberde "orduya hakaret edildiği" (TCY 159) iddiasıyla açılan dava, 8 Temmuz günü İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlandı. Davada, Ahmet Ergin 10 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Ceza 1 milyon 500 bin lira para cezasına çevrildi.

Emek gazetesi 20 Eylül günü, Karadeniz Bölgesindeki gelişmelere ilişkin "Karadeniz'de Kontra Planı" başlıklı haber nedeniyle İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Aynı haber nedeniyle kendilerini JİTEM (Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Birimi) mensubu olarak tanıtan kimliği belirsiz bazı kişiler, gazetenin İstanbul ve Ankara bürolarını telefonla arayarak, Tuğgeneral Veli Küçük'le ilgili haberler yapılmaması için gazeteyi tehdit ettiler.

Emek gazetesinin 2 Kasım günü yayımlanan sayısı İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Toplatma kararı, "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" ve "terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin adlarının açıklandığı" gerekçesiyle verildi.

Mersin'de 8 Ocak günü, Metin Göktepe'yi anma etkinliklerine katıldıkları gerekçesiyle 17 öğrenci ile birlikte evlerine gözaltına alınan Emek gazetesi muhabiri Birol Tezcan, 11 Ocak günü tutuklandı. Birol Tezcan ile birlikte 10 öğrenci hakkında "bölücülük propagandası yaptıkları" (TMY 8) iddiasıyla açılan dava 23 Şubat günü Adana DGM'de beraatla sonuçlandı.

Diyarbakır'da Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit'in

gezisini izleyen gazetenin Diyarbakır muhabiri Özgür Cebe, 5 Temmuz günü gözaltına alındı. Bir süre sonra serbest bırakılan Cebe'nin polisler tarafından dövüldüğü bildirildi. Cebe'nin serbest bırakılması için girişimde bulunan gazetenin Diyarbakır Temsilcisi Murat Sezgin de, polisler tarafından tartaklandı.

Azadiya Welat Gazetesi

Kürtçe olarak yayımlanan ve 21 Ocak 1996 tarihinde yayın hayatına başlayan Azadiya Welat gazetesi 1998 yılında da baskılara maruz kaldı, büroları basıldı, arşivlerine el konuldu ve çalışanları hakkında keyfi baskılar, gözaltına alma ve tutuklamalar devam etti.

Azadiya Welat gazetesinin Olağüstü Hal Bölgesine girişi 12 Ekim gününden itibaren yasaklandı. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Sami Tan, İmtiyaz Sahibi M. Nuri Karakoyun ve avukatı Fatma Karakaş ve gazete çalışanları 14 Ekim günü İHD İstanbul Şubesinde bir basın açıklaması yaptılar.

1 Nisan günü İzmir'de Azadiya Welat gazetesi dağıtırken gözaltına alınan gazetenin İzmir Temsilcisi Davut Özalp, götürüldüğü "Terörle Mücadele Şubesi"nde "bu dergi PKK'nin yayın organı" denilerek dövüldüğünü açıkladı. Davut Özalp, dağıtımcılığı bırakması için tehdit edildikten sonra bırakıldığını söyledi.

Diyarbakır'da Azadiya Welat gazetesi dağıtımcıları Hanifi Seven ve Bayram Özyılmaz 17 Temmuz günü gözaltına alındı. Dağıtımcılar, gözaltında polislerin kendilerini ölümlerle tehdit ettiğini belirttiler. Bayram Özyılmaz, şunları söyledi: "Bizi gözaltına aldıktan sonra 4-5 saat arabayla dolaştırdılar. Daha sonra gözlerimiz kapalı halde açık araziye götürüldük. Burada kafama silah dayadılar ve 2 gün içerisinde Diyarbakır'ı terk etmemi istediler. Yanımızda bulunan 35 adet gazeteye el koydular." Özyılmaz polislerin üzerinde bulunan 22 milyon lira parayı da aldıklarını söyledi.

Gazetenin Mardin Temsilcisi Abdülhalik Barış 12 Ağustos Kızıltepe'de gözaltına alındı. Gözaltında işkenceye maruz kalan Abdülhalik Barış birkaç saat sonra serbest bırakıldı. Aynı gün gazetenin İzmir Temsilcisi Davut Özalp, Adana Temsilcisi Fatih Yarancı ve Adana büro çalışanlarından Faruk Yüksel de "Terörle Mücadele Şubesi" polisleri tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar dövüldükten sonra serbest bırakıldı.

Gazetenin İstanbul muhabirlerinden Azad Altun 23 Ekim günü HADEP'in 3. Olağan Kurultayı Hazırlık Konferansını izlediği sırada salonda bulunan Terörle Mücadele ekipleri tarafından gözaltına alındı. Gözaltında işkence gören ve gazetede çalışmaması yönünde tehdit edilen Azad Altun, 27 Ekim günü savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldı.

Gazetenin İzmir Temsilciliği 18 Kasım günü akşam saatlerinde polisler tarafından basıldı. Baskında gazete çalışanlarından Songül Sever gözaltına alındı. Baskında bürodaki eşyaların tahrip edildi ve arşive el konuldu. Songül Sever, baskında iki hafta sonra polisler tarafından evine yapılan baskında gözaltına alındı. Daha sonra Songül Sever hakkında "yasak yayın bulundurduğu", İzmir Temsilcisi Davut Özalp hakkında ise "MED TV'de yaptığı bir konuşmada bölücülük propagandası yaptığı ve yasak yayın bulundurduğu" iddiasıyla İzmir DGM'de dava açıldı. Dava sürüyor.

Gazetenin Yazışmaları Müdürü M.Salih Taşkesen ve gazetenin sahibi M.Nuri Karakoyun hakkında, gazetede PKK MYK üyelerinden Osman Öcalan'ın açıklamalarına yer verilmesi nedeniyle "bölücülük propagandası yaptığı" (TMY 8) iddiasıyla İstanbul DGM'de açılan davaya 25 Haziran günü devam edildi. Duruşmada Av. Eren Keskin, müvekkilinin Kürtçe savunma yapmak istediğini söyledi. Mahkeme, verdiği aradan sonra, Taşkesen'in "Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olması nedeniyle" olduğu gerekçesiyle "Türkçe bildiğini" ve Türkçe savunma yapabileceğine karar verdi. Bunun üzerine söz alan Salih Taşkesen, Kürtçe olarak "susma hakkını" kullanacağını söyledi. Taşkesen 26 Kasım akşamı İstanbul Maltepe semtinde gözaltına alındı ve hakkında giyabi tutuklama kararı verildiği gerekçesiyle tutuklandı. 26 Ocak 1999 tarihinde sonuçlanan davada M.Salih Taşkesen 1 yıl hapis ve 3 milyar lira, M.Nuri Karakoyun da 120 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Salih Taşkesen tutuklu bulunduğu süre gözüne alınarak tahliye edildi. Davada gazeteye de 10 gün kapatma cezası verildi.

Gazetenin İzmir büro çalışanlarından Mirzat Satı 27 Kasım günü PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya'ya sığınma talebinin kabul edilmesine yönelik eylemlere katıldığı iddiasıyla gözaltına alındı ve tutuklandı. Mirza Satı hakkında İzmir DGM tarafından "PKK'ye yardım ve yataklık ettiği" (TCY 169) iddiasıyla dava açıldı. Dava devam ediyor.

Demokrat Baykan Gazetesi

Siirt'in Baykan ilçesinde Mart ayında yayın hayatına başlayan ve 15 günde bir yayınlanan Demokrat Baykan Gazetesi sürekli polis baskınlarına maruz kaldı. Gazetenin sahibi Erhan Palabıyık'ın maruz kaldığı baskıların yanısıra çalışanları da gözaltına alındı, muhbirlik yapmaya zorlandı ve tehdit edildi. Gazetenin yayın hayatına başladığı günden 1 Mayıs gününe kadar çıkan 5 sayısı hakkında da dava açıldı. Özellikle ilçe Emniyet Müdürü Ali Ulusoy tarafından ölümle tehdit edilen Erhan Palabıyık, üzerindeki baskılar nedeniyle 1 Mayıs günü Basın Konseyine başvurdu. Erhan Palabıyık, başvurusun-

da, gazeteye uygulanan baskılar hakkında bilgi vererek, gazete çalışanlarının ve kendisinin "muhbirlik" yapmaya zorlandığını ve bölgeyi terk etmesi için tehdit edildiğini söyledi. Palabıyık şöyle dedi: "Durumu Siirt Valisi Osman Acar'a, Emniyet görevlilerine anlatmamıza karşılık hiçbir şey yapılmamış, baskı ve tehditler artmıştır. Bütün muhabir arkadaşlarım sürekli takip edilmekte ve aileleriyle birlikte ölümlerle tehdit edilmektedirler. Beni vurdurmak için Emniyet Amiri Ali Ulusoy'un sabıkalı bir köy korucusunu el altından kiralandığını öğrenmiş bulunmaktayım. Konuyla ilgili görüştüğüm Cumhuriyet Savcılığı yetkilileri dava açacaklarını bildirmişlerdir."

Gazete 17 Nisan günü polis tarafından basıldı. Erhan Palabıyık, polisin tutumu nedeniyle gazete çalışanlarının polisleri dışarı çıkartarak kapıları kilitlediklerini ve gazete binasında mahsur kaldıklarını söyledi.

Gazete üzerindeki baskıların artması üzerine dayanışma amacıyla Palabıyık ve muhabir Güledin Genç'i ziyaret eden gazeteciler de gözaltına alındı. 29 Nisan günü Baykan'a giderek Palabıyık'ı ziyaret eden Siirt Güney gazetesi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Sami Budak ve Kurtalan Ekspres gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Diya Yarıyan, ilçeden ayrılırken gözaltına alındılar. Gazeteciler, "bir daha Baykan'a gelmemeleri" için tehdit edildikten sonra bırakıldılar. Bu arada Palabıyık da kendisini ve muhabirleri tehdit eden Ali Ulusoy hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

Gazetenin muhabiri Seyithan Yeşilışık 28 Mayıs günü Baykan yakınlarındaki bir piknik alanında askerler tarafından gözaltına alındı. Götürüldüğü jandarma karakolunda dövülen ve hakarete uğrayan Seyithan Yeşilışık, aynı gün serbest bırakıldı.

Haziran ayı başında ise gazete çalışanları Barış Göktekin, Cezmi Erdem, Keleş Karasu, Seyithan Arı ve Seyithan Yeşilışık baskılar nedeniyle görevlerinden istifa etmek zorunda kaldılar. Palabıyık, 5 Temmuz günü gazete dağıtırken gözaltına alındı. Ali Ulusoy ve 15 polis tarafından gözaltına alınan Palabıyık, 1 saatten fazla gözaltında tutuldu, 225 gazeteye el konuldu.

Palabıyık'ın 19 Haziran günü ilçeden ayrılması polisler tarafından engellendi. 19 Haziran günü Radyo Cumhuriyet'in bir programına telefonla katılan ve yaşadığı baskıları anlatan Palabıyık, daha sonra Baykan'dan Siirt'e gitmek isterken durduruldu. İlçeden ayrılması engellenen Palabıyık, kendisini daha önce de ölümle tehdit eden Ali Ulusoy'un talimatıyla araçtan indirildiğini söyledi.

Palabıyık 7 Temmuz günü yaptığı açıklamada gazeteye ve çalışanlarına yönelik baskıların sürdüğünü bildirdi. Erhan Palabıyık, gazetenin Yazışmaları Müdürü Muhsin

Ceylan'ın Baykan Emniyet Müdürü Ali Ulusoy ve İlçe Kaymakamı Cihangir Köksal'ın tehditleri sonucu istifaya ettiğini, gönüllü muhabirlerinin baskılar nedeniyle Baykan'ı terketmek zorunda kaldığını, matbaa ustası Güledin Genç'in de baskılar sonucu istifaya etmesiyle matbaanın kapandığını bildirdi. Bu arada Emniyet Amiri Ali Ulusoy'un 1 Haziran günü Hatay'a tayin edilmesinin ardından, kendisinin de Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketinin Baykan şubesinden Hatay'a sürgün edildiğini anlatan Palabıyık, baskılardan Kaymakam ve Ali Ulusoy ve Siirt Valisi Osman Acar'ın sorumlu olduğunu söyledi.

Kurtuluş Dergisi

Kurtuluş dergisine yönelik baskılar 1998 yılında da sürdü. 28 Ocak gecesi Adana'da derginin Adana Temsilcisi Mehmet Topaloğlu evine yapılan baskında öldürüldü. (bkz. Yargısız İnfaz). Kurtuluş dergisi bürolarına yapılan baskılarda bir çalışmanı gözaltına alındı ve tutuklandı.

Kurtuluş dergisinin İstanbul'daki merkezi 17 Şubat günü akşam saatlerinde polisler tarafından basıldı. Binaya giren polisler, dergi çalışanlarını dövmeye başladı. Gazete çalışanlarını sürükleyerek arabalara bindiren polisler, bina önünde toplanan dergi bulunanları da topladı. Dergi çalışanlarının polise taşlarla karşılık vermesi üzerine çıkan çatışmada, ikisi polis çok sayıda kişi yaralandı. Çatışma sırasında Cumhuriyet gazetesi muhabirleri Bertan Ağanoğlu ve Alper Turgut ile Milliyet gazetesi muhabiri Dinç Çoban da polisler tarafından dövüldü. Hastaneye kaldırılan Bertan Ağaoğlu'nun yüzüne dikiş atıldı. Baskında 33 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan derginin Genel Yayın Yönetmeni Hamdi Kayısı, muhabirler Banu Güdenoğlu, Zehra Kutay, Şengül Akkurt Kültür ile Sanatta Tavır dergisi Yazışleri Müdürü ve İdil Kültür Merkezi Müdürü Aynur Cihan Alak ile Ecevit Ulavur ve Cem Kılıç adlı kişiler 24 Şubat günü tutuklandı. Hamdi Kayısı, Banu Güdenoğlu, Zehra Kutay ve Ecevit Ulavur, Tavır dergisi sahibi ve Yazışleri Müdürü Aynur Cihan Alak, Şengül Akkurt ve Cem Kılıç hakkında İstanbul DGM Savcılığı tarafından "örgüte yardım yataklık ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla dava açıldı. Dava sürüyor.

Derginin Adana Temsilcisi Mehmet Topaloğlu'nun polisler tarafından öldürülmesi ve dergi merkezinin basılmasını protesto amacıyla Mersin'de Mersin'de yapılan basın açıklamasına polis müdahale etti. 19 Şubat günü Mersin Belediyesi önünde basın açıklaması için toplanan grubu zor kullanarak dağıtan polisler derginin Mersin Temsilcisi Uğur Türkmen ile yaklaşık 15 kişiyi gözaltına aldı. Uğur Türkmen, Semiran Polat ve Salih Karataştan 22 Şubat günü çıkarıldıkları mahkemece tutuklandı. Uğur

Türkmen, Semiran Polat ve Salih Karataştan hakkında Adana DGM'de "örgüte yardım yataklık ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla dava açıldı. Dava sürüyor.

İstanbul Beşiktaş'ta, Kurtuluş dergisi satan İdil Kültür Merkezi çalışanları Seda Güldü ve Hakan Hekimoğlu ile Tavır dergisi Adana Temsilcisi Kemal Gürsoy 28 Şubat günü gözaltına alındı. Uşak'ta, Kurtuluş dergisi Adana Temsilcisi Mehmet Topaloğlu'nun öldürülmesine ilişkin afiş asan Kurtuluş dergisi muhabiri Aziz Işık, 24 Şubat günü gözaltına alındı. Aziz Işık aynı gün serbest bırakıldı. Derginin merkezine yapılan baskın sonucunda tutuklanan gazetecilerin serbest bırakılması istemiyle 3 Mart günü İstanbul Atatürk Kültür Merkezi önünde basın açıklaması yapan bir gruba polis müdahale etti. Polisler aralarında Grup Yorum adlı müzik topluluğunun üyelerinin de bulunduğu yaklaşık 12 kişiyi gözaltına aldı.

Dergiden 15 Mart günü yapılan açıklamada, dergiye yönelik baskıların arttığı ve dergi çalışanlarının, dağıtımçıların ve okurlarının gözaltına alındığı ve bazı dergi çalışanlarının da ölümle tehdit edildiği ve iki büronun basıldığı bildirildi. Açıklamada, Kocaeli'de 8 Mart günü dergi dağıtırken gözaltına alınan Alper Arık, İnanç Yamaç ve Özer Yazıcı'nın işkence gördüğü, daha sonra da tutuklandığı belirtildi. 9 Mart günü derginin Ankara bürosuna misafir olarak gelen Şerif Turunç'un gözaltına alındığı kaydedilen açıklamada, polislerin, 11 Mart günü derginin Adana Temsilcisi Feti Şerif Minaz ile muhabir Çiğdem Gülkaynak'ı Adliye binası önünde gözaltına almaya çalıştığı, buna direnen Minaz ve Gülkaynak'ın ölümle tehdit edildiği bildirildi. Açıklamada, 10 ve 11 Mart günleri de derginin Antep ve Eskişehir bürolarının polisler tarafından basıldığı kaydedildi.

İstanbul'da 4 Ekim günü Kurtuluş dergisinin basıldığı matbaaya gelen polisler altı muhabiri gözaltına aldı. Gazetelere de el koyan polisler 6 kişiyi gözaltına aldı.

Kurtuluş dergisinin İstanbul Çağaloğlu'ndaki merkezine 7 Ekim günü İstanbul DGM'nin izniyle polisler tarafından düzenlenen baskında Özlem Kütük, Gülay Yücel, Ufuk Doğbay, Bektaş Özer, Nebahat Arslan, Tunay Akın, Aynur Korucu, Kader Aksu, Nurgül Arzıtay, Sibel Taşdemir, Hakan Alak, Nurhan Yılmaz, Özgür Erdoğan, Veli Demir, Mert Olgun, Kamil Demir, Selma Kubat, Temel Altınışik, Fatma Şener, İsmail Şen, Selçuk Ulavur, Evrim Şener, Nesimi Özcan adlı dergi çalışanları gözaltına alındı. Baskında, çok sayıda yayına da el konuldu. Baskını protesto etmek amacıyla 8 Ekim günü TGC önünde yapılan basın açıklamasına polis müdahale etti. Polisler, 7 kişiyi gözaltına aldı. Derginin merkezi 10 Ekim günü polisler yeniden basıldı. Polisler derginin dinlenme odasını "eğitim kampı" olduğu iddiasıyla mühürledi. Gözaltına alınanlardan Ufuk Doğbay, Özlem Kütük ve

Nesrin Çalgın (Kocaeli bürosu muhabiri) adlı muhabirler, Kocaeli Temsilcisi Sinan Şahin ile Devrimci Gençlik Genel Yayın Yönetmeni Selma Kubat tutuklandı.

Derginin Ankara Temsilcisi Alev Yılmaz, 31 Ekim günü Ankara Halklar ve Özgürlükler Platformu tarafından yapılan gösteride, Kurtuluş dergisi muhabiri Selda Yıldız ise, Çorum-Der'in düzenlediği gecede gözaltına alındı. Derginin Ankara bürosu ve gazetesinin basımının yapıldığı matbaa 2 Kasım günü polisler tarafından basıldı. Alev Yılmaz, 9 Kasım günü gazete bürosuna giderken yolda gözaltına alındı.

Selam Gazetesi

Resmi ideolojiye muhalif olan yayın kuruluşları üzerindeki baskılar sol ve Kürt yayın organlarıyla sınırlı kalmadı. İslamcı çizgide yayın yapan gazete ve dergiler de baskılarla karşılaştı.

Selam gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Aydın Koral hakkında 16 Mayıs 1997 tarihinde yayımlanan "Laik militarist oligarşi ve Kudüs işgalcisi siyonizm" başlıklı yazı nedeniyle "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" (TCY 312) suçlamasıyla dava açıldı. İstanbul DGM'de 5 Mart günü sonuçlanan davada, Aydın Koral 20 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Mahkeme ayrıca gazetesinin 15 gün süreyle kapatılmasına karar verdi.

Aydın Koral hakkında bir yazısı nedeniyle yargılandığı davada Basın Kanunu'nun 16/1. maddesi uyarınca 2 yıl hapis cezasına mahkûm oldu. Aydın Koral'a verilen hapis cezası para cezasına çevrildi. İstanbul DGM'de 18 Eylül günü yapılan duruşmada Selam gazetesine de 1 ay kapatma cezası verildi.

Aydın Koral hakkında, gazetesinin 31 Mayıs 1997 tarihli sayısında yazdığı "Skandallar Ülkesi" başlıklı haberde "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" suçlamasıyla (TCY 312) açılan dava 24 Kasım günü İstanbul DGM'de sonuçlandı. Aydın Koral 20 hapis ve 1 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Duruşmada ayrıca Selam gazetesine de 1 ay kapatma cezası verildi. Aydın Koral hakkında 1998 yılında açılan davalar sürüyor.

Selam gazetesi yazarlarından Nureddin Şirin hakkında, "Ateist de olsa mazlumun yanında olmalıyız" başlıklı yazısı nedeniyle açılan dava 17 Nisan günü İstanbul DGM'de başladı. Ankara'nın Sincan ilçesinde 1997 yılı Ocak ayında belediye tarafından düzenlenen "Kudüs Gecesi" nedeniyle tutuklanan ve Ankara DGM tarafından "Hizbullah örgütüne üye olduğu" iddiasıyla 17 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilen (15 Ekim 1997) Nureddin Şirin halen Bandırma Cezaevi'nde bulunuyor.

Nureddin Şirin'e 22 Şubat 1992 tarihinde Ankara'da düzenlenen "Şehidler Günü" programında yaptığı konuşma nedeniyle Ankara DGM tarafından verilen 15 ay hapis

cezası 12 Eylül günü Yargıtay tarafından onaylandı. Nurettin Şirin hakkında Ankara DGM tarafından "radikal İslamcı Hizbullah örgütüne üye olduğu" iddiasıyla verilen hapis cezası da 30 Eylül günü onandı.

Gazetesinin İstanbul muhabiri Cevdet Kılıçlar hakkında 1997 yılında yazdığı bir yazıda "Adliye hakaret ettiği" suçlamasıyla (TCY 159) açılan dava, İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 8 Aralık günü sonuçlandı. Cevdet Kılıçlar 10 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Cevdet Kılıçlar hakkında verilen ceza ertelendi.

aynı gün sonuçlanan bir davada da Kur'ani Mücadele dergisinin sahibi ve Yazışmaları Müdürü Ramazan Yılmaz, 7 Mayıs günü derginin 9. sayısında yayımlanan "Kemalizm Çırpınıyor" başlıklı yazısında "devletin askeri güçlerine hakaret edildiği" (TCY 159) gerekçesiyle Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 1 yıl hapis cezasına mahkûm oldu. Ramazan Yılmaz 8 ağustos günü tutuklanarak Ankara Ulucanlar Cezaevine konuldu.

f) Toplatılan Yayınlar ve Cezalar

1998 yılında kitap, dergi ve gazete toplatmaları konusunda bir azalma görülmediği gibi bazı sendika ve derneklerin bu yayınları arşivlerinde bulundurmaları kapatma gerekçesi sayıldı. 1998 yılında 300'ü aşkın gazete ve dergi hakkında toplatma kararı verildi. Toplatma kararları da çoğunlukla "TMY 6., 7. ve 8. maddeleri ile TCK 155., 159. ve 312. maddeleri uyarınca alındı. Toplatma kararları özellikle muhalif basın yayın organları üzerinde yoğunlaştı. Bu yayın organlarının hemen hemen tüm sayıları toplatıldı. Örneğin Gündem gazetesinin 5 Haziran gününden itibaren hemen hemen tüm sayıları hakkında toplatma kararı verildi. Gazete bu nedenle bu tarihten itibaren sansürlü yayımlandı. 1998 yılında mahkûmiyet kararı ile sonuçlanan basın davalarında verilen kapatma cezaları ise ise en az 639 günü buldu.

Bazı kapatma kararları Yargıtay tarafından onaylanarak hızla uygulandı. Örneğin Ülkede Gündem gazetesine 9 Mayıs günü 10 gün; 23 Ekim günü de bir ay olmak üzere toplam 40 gün kapatma cezası verildi.

g) Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

1998 yılı içinde, RTÜK, büyük televizyon kanallarının da dahil olduğu pek çok kanala sık sık yayın durdurma cezası verdi. Bu tür baskı ve kısıtlamalar, yerel televizyon ve radyo kanalları üzerinde yoğunlaştı. 1994 yılında kurulan RTÜK, 1998 yılı Kasım ayına kadar radyo ve televizyonlara 220 kez yayın durdurma, 463 kez de uyarı cezası verdi. Yayın durdurma kararlarının 143'ü televizyonlara, 77'si ise radyolara karşı alındı. Uyarıların 313'ü televizyonlara, 150'si ise radyolara verildi. RTÜK Yasası'nın 4. maddesine aykırı yayın yapan radyo ve televizyon kuru-

luşları hakkında 4 yıl içinde 45 kez olmak üzere toplam 3.666 gün kapatma cezası verildi.

RTÜK kuruluşundan bu güne kadar, “bölücü yayın” yaparak yasanın 4. maddesinin, (a) bendini ihlal ettiği gerekçesiyle bazı yayın kuruluşları hakkında 21 uyarı ve toplam 1.876 gün olmak üzere 15 kez yayın durdurma cezası verildi. “Kişilik hakları” ile ilgili düzenlemenin yer aldığı ‘c’ bendini ihlal ettiği gerekçesiyle bazı yayın kuruluşlarına ise 18 uyarı ve toplam 32 gün olmak üzere 3 kez yayın durdurma kararı verildi. Yasanın “ayrımcılık” yaparak ‘f’ bendini ihlal ettiği gerekçesiyle bazı yayın kuruluşları hakkında 2 uyarı, toplam 35 gün olmak üzere 2 kez yayın durdurma cezası uygulandı. Aynı yasanın “şiddet ve teröre teşvik” ederek ‘g’ bendini ihlal ettiği gerekçesiyle de bazı yayın kuruluşları hakkında 47 kez uyarı, toplam 1.723 gün olmak üzere 37 kez yayın durdurma cezası uygulandı.

Radyo Karacadağ

Urfa’da yayın yapan Radyo Karacadağ hakkında Cumhuriyet ve DGM Savcılığı tarafından yayına başladığı 17 Mart 1994 tarihinden bu yana 100’e yakın soruşturma ve 50 kadar dava açıldı. Bu süre içinde RTÜK tarafından toplam 2 yıl 217 gün kapatma cezası verildi. Radyo Karacadağ’ın çalışanları da bu süre içinde birçok kez baskı ve saldırılara maruz kaldı, tehdit edildi, polis tarafından gözaltına alındı.

2 ve 8 Eylül 1997 tarihlerindeki radyo haber bültenleri nedeniyle RTÜK tarafından, 15 Ocak gününde “radyo yayınının 14 Şubat’tan başlayarak 30 gün süre ile geçici olarak durdurulmasına” karar verildi.

Radyo Karacadağ’a karşı, pek çok kapatma ve ceza davası da sürüyor. Radyonun 5 Mayıs 1997 tarihinde haber bülteninde geçen sözler nedeniyle Urfa Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başlatılan soruşturma sonunda, radyonun Genel Müdürü Mehmet Can Toprak hakkında “emniyet kuvvetlerine aşağılama ve hakaret” (TCY 159-160) iddiasıyla uyarınca dava açıldı.

Radyo Karacadağ 20 Mart 1997 tarihinde radyoda yapılan “Güncel” adlı programda “Kürtçe konuşulması ve Kürt kültürünün savunulması, halkın kin ve düşmanlığa tahrik edilmesi” gerekçesiyle RTÜK tarafından verilen bir aylık kapatma cezası 14 Ocak günü uygulanmaya başlandı. RTÜK programda, 3984 sayılı yasanın 4/g ve 33’üncü maddelerini ihlal ettiği gerekçesiyle 16 Aralık 1997 tarihinde 30 gün kapatma cezası vermişti.

Bir aylık kapatma cezasına karşı radyo avukatları Hasan Erdoğan ve Levent Kanat 18 Şubat günü Ankara Nöbetçi İdare Mahkemesinde yürütmeyi durdurma ve iptal davası açtı. Mahkeme 19 Şubat günü verdiği yürütmeyi durdurma kararında, radyoda 22 Ekim 1996 günü yapılan bir

yayın nedeniyle bir yıl sonra 20 Haziran 1997’de uyarı cezası verildiğini, RTÜK’ün, aynı ihlalin uyarıdan 3 ay önce 23 Mart 1997 günü yapıldığı gerekçesiyle verdiği bir aylık kapatma cezasının usüle aykırı olduğunu belirtti. Yürütmeyi durdurma kararı uygulanacak kararların önceden duyurulması gerekçesiyle verildi.

RTÜK, sözleri tahrif edilerek yayınlanan “Haynik Na” adlı Kürtçe parçanın müstehcen olduğu iddiasıyla, Radyo Karacadağ’a “Türk aile yapısına aykırı yayın yaptığı” gerekçesiyle 1 hafta kapatma cezası verdi. Radyo yönetiminin yürütmeyi durdurma istemiyle başvurduğu Ankara 3. İdare Mahkemesi de 19 Mayıs günü, “Haynik Na” ve “Şer Şere” adlı parçalarda iddia edilen suç unsuru olmadığı için uyarı ve kınama cezalarının kaldırılmasına ve RTÜK’ün Radyo Karacadağ’a 2 milyon 485 bin lira tazminat ödemesine karar verdi.

RTÜK, Radyo Karacadağ’a biri 60 biri de 90 gün olmak üzere toplam 150 gün kapatma cezası verdi. Radyo Karacadağ, 5 Ekim 1997 ve 8 Aralık 1997 tarihli yayınlarda “bölücülük propagandası yapıldığı” ve “halkın düşmanlığa kışkırtıldığı” gerekçesiyle 21 Mayıs’tan başlayarak 60, 20 Temmuz’dan başlayarak da 90 gün süreyle kapatıldı. Kapatmaya gerekçe olarak, radyoda yayınlanan bir pogramda “Diyarbakır’da 20 öğretmen kontrgerillanın saldırılarında yaşamını yitirdi. Bölgedeki savaş bitirilmenden sendikal mücadele rahat bir şekilde verilemez.” ifadesi ve “TSK ile ortak operasyon yapan KDP’de çözülme sürüyor. Aralarında üst düzey bir komutanın da bulunduğu 150 peşmerge Süleymaniye’ye gelerek YNK’ye katıldı. PKK’ye karşı savaşmak istemeyen 4 komutan KDP tarafından gözaltına alındı” sözleri gösterildi.

Kutlu Savaş’ın 1 Haziran günü RTÜK başkanlığına getirilmesi ile birlikte radyolar üzerindeki cezalar da artış görüldü. Kurul 11-16 Haziran günlerinde yaptığı toplantıda “toplumu kin ve düşmanlığa tahrik eden yayınlar yaptığı” iddiasıyla Radyo Karacadağ’a, 19 Ekim’den itibaren 1 yıl süreyle yayın durdurma cezası verdi. Özel radyo ve televizyonların yayın esaslarını belirleyen yasa uyarınca, 1 yıl süreli kapatma cezasından sonra verilebilecek en ağır ceza yayın kuruluşunun sürekli kapatılması oluyor.

Radyo Karacadağ’ın RTÜK tarafından kapatılmasını protesto amacıyla açıklama yapan, dernek, sendika, parti yöneticileri ve gazeteciler hakkında 27 Haziran günü dava açıldı. Urfa Cumhuriyet Savcılığı’nın “izinsiz basın açıklaması yapıldığı” iddiasıyla açtığı davada aralarında, HADEP İl Örgütü yöneticisi Bozcan Yücel, Demokratik Halk Partisi (DEHAP) İl Başkanı İzzettin Kalaycı, Cumhuriyet gazetesi muhabiri Özcan Güneş, yerel Hizmet gazetesi muhabiri Önder Okutan, CHP İl Başkanı Halil Paydaş, Adil Arka, Genel İş Sendikası Şube Başkanı Remzi Çalışkan, Medya FM radyosu çalışan-

larından Mehmet Taş, Ziraat Mühendisleri Odası Şube Başkanı Atilla Yazar ile Mazlum Der Şube Başkanı Avukat Şehmuz Ülek'in bulunduğu 13 kişi 1 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanıyor.

Radyo Karacadağ hakkında Ferhat Tunç'un "Özlemin Dağ Rüzgarı" türküyü yayımlayarak "bölücülük propagandası yaptığı" gerekçesiyle açılan dava Urfa Asliye Hukuk Mahkemesinde 30 Eylül günü sonuçlandı. Davada Genel Yayın Yönetmeni Müdürü Mehmet Can Toprak 684 bin lira para cezasına mahkûm oldu.

Demokrat Radyo

İzmir'de yayın yapan Demokrat Radyo'ya, bugüne kadar İzmir DGM Savcılığı tarafından üç dava açıldı. İki mahkûmiyetle sonuçlanan davalar sonucunda, program katılımcılarına verilen 20'şer ay hapis cezası ile 80 milyon liralık para cezaları bir daha aynı suçların işlenmemesi şartıyla ertelendi. RTÜK'ten 4 kez kapatma ve 5 kez uyarı cezası alan radyonun, halen Ağır Ceza Mahkemesinde iki, Asliye Ceza Mahkemesinde ise 4 davası devam ediyor. Cumhuriyet Savcılığında 13 dosyası soruşturma aşamasında olan radyonun 20 yayın bandı RTÜK tarafından incelemeye alındı.

RTÜK, Demokrat Radyo'ya 1-4-5-8-16 Ekim 1997 tarihlerinde yapılan programlarda "Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık eylemini değişik tarzda yorumlayıp yer ve isim vererek halkı gece gündüz izinsiz gösteriye teşvik ettiği" gerekçesiyle 8 Ocak günü 15 gün kapatma cezası verdi. Ceza, 26 Ocak gününden itibaren uygulandı.

RTÜK, radyoya 18 Haziran günü de "toplumda kin ve düşmanlığı tahrik eden yayınlar yaptığı" gerekçesiyle 6 ay yayın durdurma cezası verdi. Ceza 10 Temmuz gününden itibaren uygulanmaya başlandı. Radyo yürütmenin

durdurulması istemiyle 5 Temmuz günü Ankara Nöbetçi İdari Mahkemesine başvurdu. Yürütmenin durdurulması istemi, 27 Temmuz günü dava sonuçlanıncaya kadar kabul edildi. Bunun üzerine Demokrat Radyo yeniden yayına başladı. RTÜK ise yürütmeyi durdurma kararının iptali istemiyle Ankara Bölge İdare Mahkemesine başvurdu. İzmir Cumhuriyet Savcılığı radyo hakkında üç ayı soruşturma başlattı.

RTÜK, radyoya ayrıca, yayınlarında "bölücülük propagandası yapıldığı" gerekçesiyle 18 Eylül ve 15 Ekim günü de "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" gerekçesiyle altışar ay yayın durdurma cezası verdi.

Özgür Radyo

RTÜK, İstanbul'da yayın yapan Özgür Radyo'ya 8 Haziran günü yayınlanan bir programda okunan Emek gazetesi yazarlarından Semih Hiçyılmaz'ın "Harp Okulunun Bahçesinde Boş Yer Var mı?" başlıklı yazısında "halkı kin ve düşmanlığa tahrik edildiği" iddiasıyla 3 ay kapatma cezası verdi. Özgür Radyo çalışanları kararı protesto etmek için 23 Ağustos günü Basın Müzesinde basın toplantısı düzenlediler. Özgür Radyo çalışanları 29 Ağustos günü de Dünya Barış Günü nedeniyle düzenlenen etkinliklerine giderken Sirkeci Garında gözaltına alındılar. Radyo çalışanlarından Feyziye Salaş ve Derya Timtik üzerlerinde bulunan 27 Eylül tarihinde yapılması planlanan "Özgür Radyo Dayanışma Gecesi" biletlerini bulundurmaları gerekçesiyle gözaltına alındı. Salaş ve Timtik bir gün gözaltında kaldıktan sonra serbest bırakıldı. Harbiye Açık Hava Tiyatrosu'nda yapılması planlanan gece 3 Ekim günü İstanbul Valiliği tarafından gerekçe gösterilmeden yasaklandı.

IX. TOPLANTI VE GÖSTERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

Hükümetin ve kolluk kuvvetlerinin, toplantı ve gösterilere karşı tutumu 1998 yılında da değişmedi. Toplantı ve gösteri yapılması 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra katı kurallara bağlandı. İzinli-izinsiz ayrımı yapılmadan birçok gösteri ve miting, zor kullanılarak dağıtıldı. 1990'lı yıllarda gösterilerin sayısı ve katılım arttı. Fakat, toplantı ve gösterilere izin verme yetkisine sahip idari yetkililerin ayrımcılık yaptıkları gözlemlendi. Toplantı ve gösterilere yönelik saldırılarda çok sayıda kişi yaralandı ve gözaltına alındı. 1998 yılında "2911 sayılı Toplantı ve Gösteri ve Yürüyüşleri Yasasına muhalefet" suçlamasıyla en az 7.796 kişi hakkında dava açıldı. (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü). Toplantı ve gösteriler nedeniyle gözaltına alınanların ayrıca, "devletin mânevi şahsiyetine karşı suçlar"dan da yargılandığı olaylar yaşandı. Özellikle, insan hakları, barış ve iş yaşamına ilişkin talepler "terör suçu" olarak görüldü.

2911 sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası"nın (TGYY) değiştirilmesi için 1997 yılının Ağustos ayında hazırlanan yasa tasarısı Ağustos ayında TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Yasa ile, tek tip kıyafetle yürüyüşlere katılanlara 3 yıla kadar hapis cezası verilmesi hükme bağlandı. ANAP-DSP hükümeti tarafından hazırlanan yasa değişikliği tasarısında, "suç işlemek için kurulan örgüt" tanımı belirsizlik yaratacak biçimde genişletildi ve "suç işlemek maksadıyla kurulmuş veya kurulduğu varsayılan örgütler" tanımı getirildi. Yasa değişikliği ile "suç işlemek maksadıyla kurulmuş veya kurulduğu varsayılan örgütlere ait amblem ve işaret taşınarak veya bunları üzerinde bulunduran üniformayı andıran giysilerle veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vs. unsurlarla örterek toplantıya katılmanın yasaklanması" öngörüldü.

a) Dünya Kadınlar Günü

8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 1997 yılının aksine olaylı geçti. Düzenlenmek istenen etkinliklere izin verilmedi, çok sayıda kişi polis tarafından dövülerek gözaltına alındı, İstanbul'da göstericiler üzerine gaz bombası atıldı. Gözaltına alınanlardan bazıları hakkında dava açıldı.

"Özgürlük Örgütlü Güçte Platformu" tarafından İstanbul Kadıköy İskele Meydanında düzenlenmesi planlanan gösteriye valiliğin izin vermemesi üzerine çoğunluğunu HADEP yanlısı kadınların oluşturduğu çok sayıda kişi İstanbul Taksim Meydanında gösteri düzenledi. Basın açıklamasından önce, Gündem ve Halkın Günlüğü gazetelerinin muhabirleri gözaltına alındı. Gösteri sırasında da "PKK bayrağı açıldığı" gerekçesiyle 50 kişilik bir gruba müdahale eden polislerle göstericiler arasında çatışma çıktı. Polisler gaz bombası kullanarak ve coplayarak göstericileri dağıtmaya çalıştılar. Bu arada birkaç el silah sesi duyuldu. Çatışma, Taksim'in yanı sıra İstiklal ve Sıraselviler caddelerinin ara sokaklarında da sürdü. İzdiham nedeniyle kadın ve çocukların ezilme tehlikesi geçirdiği arbede sırasında bazı işyerleri de hasar gördü. Taşlı-sopalı çatışmada çok sayıda kişi yaralandı, en az 27 kişi gözaltına alındı.

Kadınlar Günü kutlamalarında İstanbul'da çıkan olaylar sırasında gözaltına alınan Gündem Gazetesi muhabirleri Bülent Acar ile Faruk Aktaş'ın da aralarında bulunduğu 27 kişi, İstanbul DGM Savcılığının görevsizlik kararı vermesi üzerine 14 Mart günü Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığına sevk edildi. Nöbetçi mahkemeye çıkarılan sanıklardan Bülent Acar, Özgür Çelik (Halkın Günlüğü muhabiri), Mahmut Ziya, Bülent Boral, Yusuf Ulu, Sibel Tutu, Ferit Haykır tutuklandı. Özgür Çelik hakkında başka bir davadan giyabi tutuklama kararı olduğu bildiril-

di. Diğer kişiler serbest bırakıldı. 27 kişi hakkında 24 Mart günü dava açıldı. Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, tutuklu sanıklar Bülent Acar, Mahmut Ziya, Bülent Boral, Yusuf Ulu, Sibel Tutu ve Ferit Haykır hakkında "hükümete karşı şiddet kullanmak yöntemiyle toplu zarar vermek ve polislere mukavemet etmek" (TCY 516, 517) iddiasıyla 3 ile 9 yıl arasında hapis cezası istendi. Davada, Gündem Gazetesi muhabiri Faruk Aktaş ile HADEP Kadıköy İlçe Başkanı Ali Ekber Oğuz'un da aralarında bulunduğu tutuksuz 20 sanık ise, "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla yargılandılar. Bu sanıkların 1 yıla 3 yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

Dava 14 Nisan günü Beyoğlu 1. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. Tutuklu sanıklardan Bülent Acar, mitingi görevli olarak izlerken polis tarafından saat 12.20 sıralarında gözaltına alındığı halde, 14.30'da bir polisin silahını gaspetmekle suçlandığını ifade etti. Mahkeme, Acar ile birlikte 4 tutuklunun tahliyesine karar verdi. Pendik'te EMEP tarafından düzenlenen mitinge müdahale eden polisler, Pendik ilçe yöneticisi Metin Yalçın, Maltepe ilçe yöneticisi Fahri Şener ve Okan Yiğit'i gözaltına aldı.

Diyarbakır'da Demokrasi Platformu Kadın Komisyonu tarafından planlanan gösteriye valilik izin vermedi, çeşitli kentlerden gelen çok sayıda kadın da Diyarbakır'a alınmadı. İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve Mersin'den gelenlerin oluşturduğu konvoy, Urfa'nın Birecik ve Suruç ilçeleri yakınlarında iki kez durduruldu. Urfa yakınlarında bir kez daha durdurulan konvoydan Gündem gazetesi muhabiri Kerem Türk ve SES Urfa Şube Sekreteri Olcay Kanlıbaş'ın da aralarında bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı. Diyarbakır'da Dağkapı Meydanında toplanan grup ise polisler tarafından coplanarak dağıtıldı. Çeşitli semtlerde düzenlenen gösteriler de zor kulanılarak dağıtıldı ve çok sayıda kişi gözaltına alındı.

Ankara Valiliği, siyasi parti, dernek ve sendika temsilcilerinden oluşan Kadın Platformu'nun 8 Mart günü Sakarya Caddesinde yapmayı planladığı şenlik ve basın açıklamasına izin vermedi.

Urfa'da da Urfa Demokrasi Platformunun düzenlemeyi planladığı şenlik, valilik tarafından yasaklandı. Tarım Gıda Sen Urfa Şube Başkanı Süleyman Sili, HADEP Kadın Komisyonunun gönderdiği afiş ve el ilanlarına, partinin Urfa il ve Viranşehir ilçe merkezlerine baskın düzenleyen polisler tarafından el konduğunu söyledi.

Adana'da yapılan mitingde atıldığı iddia edilen sloganlardan sorumlu tutulan HADEP, ÖDP, Emekçi Kadınlar

Birliği (EKB) ve Emekli-Sen kadın komisyonları üyelerinden oluşan tertip komitesi hakkında açılan davaya, 24 Eylül günü Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesinde devam edildi. Duruşmaya, miting tertip komitesini oluşturan Fatma Vargün, Sevim Ölçmez, Songül Yıldırım, Fikriye Kaya, Leyla Uyar, Zübeyde Aktaş ve Sonay Dallı ile avukatları Kemal Derin ve Şiyar Rışvanoğlu katıldı. Duruşmada söz alan kadınlar, mitingde atıldığı iddia edilen sözkonusu sloganları duymadıklarını söyleyerek beraat talebinde bulundular. Avukatlar Derin ve Rışvanoğlu, 5 kilometrelik yol boyunca süren mitinge, 7 kişilik tertip komitesinin hakim olamayacağını söylediler. Dava beraat kararıyla sonuçlandı.

b) Newroz Bayramı

21 Mart Newroz Bayramında ölümle sonuçlanan olay olmadı, ancak daha önceki yıllarda da gerçekleşen gerginlikler yaşandı. Newroz öncesinde ve sonrasında çok sayıda kişi gözaltına alındı ve gözaltında işkence gördü. Gözaltına alınanlar hakkında davalar açıldı. Yurtdışından Newroza katılmak için gelen yabancı heyet üyeleri gözaltına alındı ve sınır dışı edildi. İtalya'dan gelen heyette bulunan Damiano Giovanni Frisullo hakkında dava açıldı ve ceza verildi. Heyetlerin belli bölgelere girmesi yasaklandı.

Başbakan Mesut Yılmaz'ın da katılımıyla Siirt'te yapılması planlanan resmi Nevruz kutlamaları "yoğun kar yağışı" nedeniyle iptal edildi. Ancak, pek çok resmi kuruluş ülkenin çeşitli yerlerinde "Nevruz" kutlamaları düzenledi. Törenlerde, "Nevruzun bir Türk bayramı" olduğu görüşü ileri sürüldü.

Newroz Bayramı, 20 Mart gecesinden itibaren ülke genelinde kutlandı. Olağanüstü Hal Bölgesindeki iller ile İstanbul ve Ankara başta olmak üzere çeşitli kentlerdeki kutlamalarda önemli bir olay yaşanmadı.

Van'da HADEP İl Merkezi önünde gösteri düzenleyen kalabalık bir grup, yürüyüşe geçince polis müdahalesiyle karşılaştı. Bunun üzerine çıkan kavgada polislerden ve göstericilerden yaralananlar oldu. İstanbul Zeytinburnu ve İzmir'de gerçekleştirilen gösterilerde de bazı kişiler gözaltına alındı. Van 100. Yıl Üniversitesi kampüsünde gerçekleştirilen kutlamada, öğrencilerin ayağına "sarı-kırmızı-yeşil" renkte bezler bağlanmış güvercinleri uçurması üzerine, askerler öğrencileri cop ve dipçiklerle döverek dağıtmaya çalıştı. Urfa'nın Haleplibağçe semtinde 20 Mart akşamı gösteri düzenleyen 30 kadar kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar, Emniyet Müdürü Salih Tuzcu'nun, "karakolun bahçesinde halay

çekerseniz serbest bırakırım” demesi üzerine polislerle birlikte halay çektikten sonra serbest bırakıldı. Siirt, Adana, Antep, ve Kars'ta da Newroz kutlamalarına polisler müdahale etti. Olaylarda çok sayıda kişi gözaltına alındı. 22 Mart günü Mersin'de gerçekleştirilen gösteride de yaklaşık 25 kişi gözaltına alındı.

Diyarbakır'ın Batıkent semtinde kutlama sabah saatlerinde olaysız başladı, daha sonra binlerce kişinin stadyuma doğru yürüme girişimi polisler tarafından engellendi. Bunun üzerine göstericiler 5 Nisan mahallesine doğru yürüyüşe geçti. Polisler, grubun mahalleye girmesine coplara ve panzerlerden su sıkarak engel olmaya çalıştı. Çoğunluğunu çocukların oluşturduğu göstericilerle polis arasında taşlı-sopalı çatışma başladı. Ara sokaklarda süren çatışmada en az 20 kişi yaralandı, aralarında İtalyan gözlem heyetinin üç üyesinin de bulunduğu 18 kişi gözaltına alındı. Olay sırasında bazı gazeteciler de polisler tarafından tartaklandı.

Diyarbakır'daki kutlamalar sırasında polisler tarafından dövülen Mizgin Şen (20), Dicle Üniversitesi Araştırma Hastanesinde tedavi gördü. Polislerin, Şen'in kaldığı odaya görevliler dışında kimseyi sokmadığı ve yakınlarını da “düşerek yaralandı” biçiminde ifade vermeye zorladığı bildirildi.

Newroz Bayramı nedeniyle gözlemci olarak bulunduğu Diyarbakır'da gözaltına alınan ve 23 Mart günü tutuklanan İtalyan gazeteci Damiano Giovanni Frisullo ile Şeyh Mehmet Başkurt, Ferdi Aydın, Mansur Işık ve Naif Demirci hakkında Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. İddianamede, Frisullo'nun “halkı düşmanlığa kışkırttığı (TCY 312)”, Başkurt, Aydın, Işık ve Demirci'nin ise “bölücülük propagandası yaptıkları (TMY 8)” iddia edildi. İddianamede, sanıkların, “halkı bu gösterilere katılması için bölücü içerikli sloganlar atarak yönlendirdikleri” ileri sürüldü ve “Sanık, PKK liderinin posterini taşıyıp eliyle zafer işareti tabir edilen işaretler yaparak, halkın arasında dolaşıp, halkı ırk ve bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik ettiği, video kamera görüntüleri, fotoğraflar, olay yeri tutanakları ve sanığın üzerinden elde edilen dokümanlardan elde edilmiştir.” denildi.

Frisullo, 15. Nisan günü cezaevinde açlık grevine başladığını açıkladı. Adalet Bakanlığı ile basın-yayın organlarına avukatları aracılığıyla bir mektup gönderen Frisullo, 28 Nisan günü yapılacak ilk duruşmaya kadar açlık grevini sürdüreceğini belirterek, isteklerini şöyle sıraladı: “TCY'nın 159. ve 312. maddelerinin değişmesi, başta Haluk Gerger, İsmail Beşikçi, Yaşar Kaplan olmak

üzere tüm düşünce suçlularının bırakılması, kendisiyle görüşmeye gelenlerin engellenmemesi, halen bulunduğu adli koğuştan alınarak siyasi koğuşa verilmesi, Gündem gazetesini okumasına izin verilmesi.”

Dava 16 Haziran günü Diyarbakır DGM'de sonuçlandı. Duruşmada savunmasını yapan Frisullo, barışı savduğunu belirtti. Daha sonra kararını açıklayan DGM, Frisullo'ya 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası verdi. Ceza daha sonra 6 milyar 100 milyon lira para cezasına çevrildi ve 5 yıl süreyle ertelendi. Davada tutuksuz yargılanan Başkurt, Aydın, Işık ve Demirci ise beraat etti. Frisullo, duruşmadan sonra polisler tarafından Diyarbakır Havaalanına götürülerek sınır dışı edildi.

Newroz kutlamalarından önce Diyarbakır'da gözaltına alınan Ahmet Pişkin (19) adlı kişi, işkence gördüğünü açıkladı. Saat 10.00 sıralarında gözaltına alınan ve 16.00 sıralarında serbest bırakılan Ahmet Pişkin'e işkence gördüğüne ilişkin doktor raporu verildi. Newroz nedeniyle Haleplibahçe alanına giderken gözaltına alındığını belirten Ahmet Pişkin, “Polisler beni alır almaz kalas ve coplara dövmeye başladılar. Karakolda iki saat işkenceye maruz kaldım. Daha sonra başıma siyah poşet geçirerek arabaya bindirdiler. Antep yolu üzerinde Akabe mevkiinde araçtan indirdiler. Kafama silah dayayıp, ‘son duanı et, seni geberteceğiz’ dediler. Sonra, ‘bir daha seni görmeyelim’ diyerek bıraktılar.

Diyarbakır'da 21 Mart Newroz kutlamalarına katıldıkları gerekçesiyle haklarında dava açılan 61 kişinin yargılandığı dava beraatla sonuçlandı. 25 Haziran günü Diyarbakır 1. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada mahkeme heyeti, suç unsuru bulunmadığına karar verdi.

Newroz nedeniyle Bingöl'de yapılması planlanan etkinliğe valilik izin vermedi. HADEP'in başvurusunu reddeden valiliğin, “bayramın, bir şahsın, bir kuruluşun, bir derneğin veya bir partinin tekelinde olmadığı” gerekçesini gösterdiği öğrenildi.

İstanbul'da Newroz Bayramı öncesinde operasyonları yoğunlaştıran polisler, 19 Mart günü HADEP'in 6 ilçe örgütü, Gündem gazetesi ile çok sayıda yayın organı ve derneğe baskın düzenledi. HADEP Avcılar İlçe Örgütünde 20, Ümraniye ve Beyoğlu ilçe örgütlerinde de üçer kişi gözaltına alındı. Özgür Halk dergisine yapılan baskında derginin sahibi Tahir Kilimci, Yazışmaları Müdürü Veysel Dağdaş, gazete çalışanları Ahmet Türk ile soyadları öğrenilemeyen Abdülhalim ve Haydar adlı kişiler gözaltına alındı. Direniş gazetesi ile Göç-Der'e de baskın düzenleyen polisler, Göç-Der Başkanı Mahmut

Özgür'ü gözaltına aldı. Gündem gazetesini basan polisler, arşivde bulunan bazı belge ve fotoğraflara el koydular. Gazetenin Yazışleri Müdürü Hayrettin Demircioğlu ile gazete çalışanları Bengi Yıldız, Kemal Selçuk ve Hüseyin Turan gözaltına alındı. 19 ve 20 Mart günleri ise HADEP Kağıthane ilçe örgütü basılarak Cavit Karakuş ve Cahit Sayın adlı kişiler gözaltına alındı. HADEP İstanbul İl Başkanı Mahmut Şakar, Newroz öncesinde parti üzerindeki baskıların yoğunlaştığını ve aralarında parti yöneticilerinin de bulunduğu 42 kişinin gözaltına alındığını söyledi. Urfa'nın Suruç, Halfeti, Ceylanpınar ve Viranşehir ilçelerinde, Kars'ta ve Osmaniye'de Newroz kutlamaları için yapılan başvurular reddedildi.

Batman'ın Kozluk ilçesi ile Bekirhan beldesinde, HADEP Kozluk İlçe Yönetim Kurulu Üyesi Cembeli Aratemür ile Bekirhan Belde Başkanı Bayram Beğim gözaltına alındı. Batman'ın Hasankeyf ilçesinde de 18 Mart günü Jandarma Taburuna çağrılan ilçe yöneticisi Musa Şengel'in, soyadı öğrenilemeyen Ali adlı üsteğmen tarafından tehdit edildiği bildirildi. Mersin'de de HADEP Merkez İlçe Başkanı Salih Çakır'ın eşi Zeynep Çakır (52) gözaltına alındı. Siirt ve Kurtalan ilçesinde HADEP merkezleri basıldı ve aralarında Kurtalan ilçe yöneticisi Alaattin Kalçık, Demokratik Halk Partisi (DEHAP) Başkale İlçe Başkanı Orhan Kalçık ve Hacı Güneş'in de bulunduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı.

Newroz öncesi İstanbul'da yapılan baskınlarda gözaltına alınan 54 kişi, 22 Mart günü serbest bırakıldı.

Ceyhan (Adana) Cezaevinde Newroz Bayramını kutlamak isteyen tutuklular gardiyanların saldırısına uğradı. 20 Mart günü saat 11.00 sıralarında pankart açan tutukluların gardiyanlar tarafından dövüldüğü bildirildi. Olay üzerine cezaevine gelen polis araçlarının önü, görüş için bekleyen tutuklu yakınları tarafından kesildi. Polisler, tutuklu yakınlarını döverek dağıttı. Melek Tukur adlı tutuklu yakınının bacağından yaralandığı bildirildi.

Çanakkale Cezaevinde bulunan Sema Yüce adlı hükümlü 21 Mart gecesi kendini yaktı. Üzerine kolonya dökerek kendini yakan Sema Yüce, arkadaşlarının cezaevi yönetimine haber vermesi üzerine hastaneye kaldırıldı. Uzun süre tedavi gören Sema Yüce, 17 Haziran günü öldü. Sema Yüce'nin "Newroz Bayramı'nda Kürt halkının üzerindeki baskıları protesto" amacıyla kendini yaktığı öğrenildi.

Newroz Bayramı nedeniyle Diyarbakır ve çevre illerde incelemede bulunduktan sonra Tunceli'ye gitmek isteyen, İspanya, İsveç ve Almanya'daki insan hakları kuruluşlarının temsilcileri ile İHD yöneticilerinin kente girişi

yasaklandı. Diyarbakır'dan sonra 23 Mart günü de Tunceli'ye hareket eden heyeti, Tunceli-Elazığ sınırında durduran askerler, "Olağanüstü Hal Yasasının 11. maddesi" uyarınca Tunceli'ye giremeyeceklerine ilişkin kararı tebliğ etti. Bunun üzerine, aralarında Uluslararası Af Örgütü Sekreteri Dr. Knut Rauchfuss'un da bulunduğu heyet üyeleri Elazığ'a döndü.

İzmir'de Newroz kutlamalarında gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan 20 kişi gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar. Serbest bırakılanlar 25 Mart günü yaptıkları açıklamada, gözaltında çırılçıplak soyulduklarını, üzerlerine basınçlı su sıkıldığını, elektrik verildiğini anlattılar. Serbest bırakılanlar, Gazali Turan ve Hasine Kay adlı kadınların ağır işkence gördüğünü belirttiler. Gazali Turan, Newroz kutlamasının yapıldığı alana "PKK bayrağı soktuğu" iddiasıyla gözaltına alındığını belirterek, "Aralıklarla üç kez elektrik verdiler. Parmaklarımda dolaştırılan kablolarla elektrik veriliyordu" dedi. Polislerin, suçlamayı kabul etmesi için "soyarak işkence yaparız" tehdidinde bulunduğunu anlatan Turan, başkalarına yapılan işkencelerin seslerinin dinletildiğini de söyledi. Gazali Turan, okuma-yazması olmadığı halde kendisine bir ifadenin zorla imzalatıldığını belirterek, İzmir DGM Savcısının işkence gördüğüne ilişkin anlatımıyla ilgilenmediğini, gözaltından sonra götürüldüğü hekimin de muayene etmeden sağlam raporu verdiğini bildirdi.

Abdullah Kaya da, gözaltına alınanlarla birlikte bindirildiği polis otobüsünde sürekli dövüldüklerini, Emniyet Müdürlüğünde ise kendisine elektrik verildiğini belirtti. Suçlamaları kabul etmemesi üzerine askıya alındığını anlatan Kaya, daha sonra götürüldüğü hekimin sağlam raporu verdiğini bildirdi. Adını açıklamayan bir kadın da, gözaltında çırılçıplak soyulduklarını, kendilerine sözlü tacizde bulunulduğunu ifade ederek Hasine Kay'ı gözür morarmış halde gördüğünü, çığlıklarını işittiğini söyledi. Serbest bırakılan bir başka kişi, HADEP üyesi Ahmet Bruska Altındağ'ın kötü durumda olduğunu vurguladı. Ercan Çatakoğlu adlı kişi ise gözaltındakilere, Newroz Bayramında açıldığı iddia edilen "PKK bayraklarının" ve Newrozdan sonra İzmir Kemeraltı'nda patlamadan bulunan bombanın sorumluluğunun HADEP ve MKM'nin üzerine yıkılması için baskı yapıldığını söyledi. Ceyhan Acar adlı kişi de Ege Üniversitesinde muhbirlik yapması için zorlandığını belirtti.

26 Mart günü İzmir Emniyet Müdürlüğü "Terörle Mücadele Şubesi"ne giden Avukat Kemal Bilgiç, Gazali Turan ve Hasine Kay ile görüştü. Av. Bilgiç, her iki

kişiye de işkence yapıldığını açıkladı ve Gazali Turan'ın "yürümekte zorluk çektiğini, görüş yerine duvarlara tutunarak zorlukla gelebildiğini" söyledi. Turan, 30 Mart gecesi yeniden gözaltına alındı ve İzmir DGM tarafından tutuklandı. Newroz Bayramında gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan Fahriye Acar ve Özgüç Kaplan adlı kişiler de ikinci kez gözaltına alındı ve İzmir DGM tarafından tutuklandı.

8 kişi hakkında açılan davaya 20 Ağustos günü İzmir DGM'de devam edildi. Duruşmada, Gazali Turan, Fahriye Acar ve Özgüç Kaplan tahliye edildi. Turan ve Kay'ın Adli Tıp Kurumuna sevk edilmesini isteyeceklerini belirten Kemal Bilgiç, daha sonra polisler hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını söyledi. İzmir Demokrasi Platformu tarafından izin alınarak düzenlenen Newroz şenliğine katılan 16'sı üniversite öğrencisi 23 kişiye "PKK'ye üye oldukları ve yardım-yataklık yaptıkları" (TCY 168, 169) iddiasıyla Haziran ayında dava açıldı. Sanıklardan Newroz Yıldırım'ın TCY'nin 163/2 ve 3713 sayılı yasanın 5. maddeleri, diğer sanıkların ise TCY'nin 169 ve 3713 sayılı yasanın 5. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları istendi. İddianamede, HADEP tarafından düzenlenen Newroz bayramı konulu açık hava toplantısı sırasında, aralarında sanıkların da bulunduğu grupların gösteriler boyunca "PKK lehine sloganlar attıkları"; bu kişilerin gösteriden sonra yakalandıkları iddia edildi. Dava, 24 Haziran günü İzmir DGM'de başladı. Dava, 25 Mart 1999 günü sonuçlandı. Newroz Yıldırım "PKK üyesi olduğu" (TCY 168/2) iddiasıyla 12 yıl 6 ay; Banu Yetkin, Elveda Çelik, Rahmetullah Tepe, Ahmet Brusik Altındağ, Hasine Kay ve Hüseyin Sarı Altın "PKK'ye yardım ve yataklık yaptıkları" (TCY 169) iddiasıyla 3 yıl 9'şar ay hapis cezasına mahkûm oldu. Diğer sanıklar beraat ettiler.

c) 1 Mayıs İşçi Bayramı

1998 1 Mayıs İşçi Bayramı törenlerinde ölümle sonuçlanan bir olay yaşanmadı. Ancak, başta İstanbul olmak üzere çeşitli kentlerde çıkan olaylarda çok sayıda kişi yaralandı ve gözaltına alındı. Her 1 Mayıs öncesi polisin, kitle örgütleri ve basına yönelik baskın ve gözaltı uygulaması bu yıl da devam etti. 1 Mayıs öncesi bildiri ve afişler yasaklandı, bunları dağıtmaya çalışanlar çeşitli saldırılara maruz kalarak gözaltına alındı.

İstanbul'da 30 Nisan günü bir basın toplantısı düzenleyen Vali Kutlu Aktaş, "Tertip Komitesini yasal sorumlulukları konusunda uyardıklarını ve 'yasadışı gösterilere' izin vermeyeceklerini" söyledi. 1 Mayıs öncesi İstanbul

genelinde yapılan operasyonlarda, 400 kişinin gözaltına alındığını söyleyen Vali Aktaş, miting alanında aranma noktalarına kadar kimseye müdahale edilmeyeceğini, ama miting alanına girişte çok sıkı kontrollerin yapılacağını belirtti.

1 Mayıs öncesi kültür kurumları, dernek ve partilere yapılan baskınlarda gözaltına alınan Genç Ekin Sanat Kültür Merkezi (GESAM) çalışanı sanatçılara, İstanbul Emniyet Müdürlüğü "Terörle Mücadele Şubesi"nde 4 gün boyunca işkence yapıldığı bildirildi. İHD'de 2 Mayıs günü bir açıklama yapan GESAM tiyatro sanatçıları Sefer Yağcızeybek, Esin Dal ve balerin Aylin Gündoğan, 28 Nisan günü çalışma yaparken polis tarafından gözaltına alındıklarını ve gözaltında 4 gün boyunca fiziki ve psikolojik işkenceye maruz kaldıklarını ifade ettiler. Aylin Gündoğan ciğer iltihaplanması ve alerjik astım hastası olmasına rağmen defalarca sorguya alındığını, tekmeyle kafasına vurulduğunu ve feci şekilde dövüldüğünü belirtti. Gündoğan, kendisine tanımadığı bazı insanlar hakkında ifade imzalatılmaya çalışıldığını, kabul etmediği için daha fazla işkence gördüğünü söyledi. Sefer Yağcızeybek de akciğerinden ameliyat olduğunu, buna rağmen havasız, tozlu ve sağlıksız hücrelerde tutulduğu için sağlık durumunun ciddileştiğini ifade etti.

İstanbul'da 1 Mayıs mitingi Türk-İş, Hak-İş, DİSK ve KESK tarafından Şişli Abide-i Hürriyet Meydanında düzenlendi. 1 Mayıs kutlamalarına katılmak üzere mitingin başlayacağı Piyalepaşa Bulvarında bekleyen gruba polis müdahale etti ve 150'den fazla kişiyi gözaltına aldı. Müdahale sırasında çok sayıda kişi yaralandı. Burada başlayan taşlı-sopalı çatışma, grubun dağılması nedeniyle yakınlardaki semtlerde de sürdü. Çatışma sırasında özel tim görevlileri havaya ateş açarken, bir kamyon da göstericiler tarafından yakıldı. Gazetecilerin de dövüldüğü çatışma sonucunda, aralarında polislerin de bulunduğu çok sayıda kişi yaralandı. Dövülen gazetecilerden Dayanışma gazetesi muhabiri Cemal Kılınç, polisler gazeteci olduğunu söyleyince daha fazla dövüldüğünü belirterek, polislerin kendisini hastaneye götürmediğini, bir komiserin talimatıyla yol kenarında polis otobüsünden atıldığını söyledi. Polis, daha sonra Okmeydanı'na giderek bazı ev ve işyerlerine baskınlar düzenledi. Bölgeye gelen yüzleri maskeli özel harekât timleri, bir grup MHP yanlısı tarafından karşılandı. Tekbir getirerek, olayları görüntülemek isteyen gazetecilere bıçakla saldıran MHP yanlılarına polisler müdahale etmedi. Olayda, Emek gazetesinden Erdoğan Çiçek ve Radikal gazetesinden Zafer Kuru'nun da aralarında bulunduğu

çok sayıda gazeteci yaralandı. Saldırı, miting alanı çevresinde dağılan gruplar tarafından Feriköy ve Piyalepaşa'da protesto edildi. Olaylar sırasında polisler ve MHP'liler tarafından dövülen gazeteciler, 2 Mayıs günü İstanbul Cağaloğlu'ndaki TGC binasından İstanbul Valiliğine kadar bir protesto yürüyüşü yaptılar.

Okmeydanı'ndaki çatışma sırasında polislerden kaçan Ali Rıza Narin adlı bir gösterici, yanlışlıkla MHP Okmeydanı Temsilciliğine girdi. MHP'liler tarafından dövülen ve daha sonra camdan sarkıtılan Ali Rıza Narin, binadan polisler tarafından çıkartılarak hastaneye götürüldükten sonra gözaltına alındı. Bu arada MHP İstanbul İl Başkanı Mehmet Gül, Ali Rıza Narin'in, "ülkücü gençler tarafından zor kullanılarak kurtarılmak istendiğini" savundu. Gül, yaptığı yazılı açıklamada, Narin'in paniğe kapılarak camdan dışarı çıktığını iddia etti. Polisin gelmesine ve onu içeri çekmesine rağmen Narin'in bütün gücüyle direndiğini ifade eden Gül, şöyle devam etti: "Zaman zaman oradaki MHP'li gençlerin zor kullanarak Narin'i içeri alıp, kurtarmak istediği anlaşılmıştır. Daha sonra gösterici kurtarılmış, bu esnada aşağıda minibüsün üzerindeki gencin sevinçle zafer manasına gelen bozkurt işareti yaptığı görülmüştür. Bütün bunlara rağmen olay yanlış aksettirilmiştir."

Hasköy'de Belediye-İş Sendikası, Okmeydanı'nda ise Bağcılar HADEP İlçe Örgütü MHP'lilerin saldırısına uğradı. Şişli'de Türk-İş, Hak-İş, ÖDP, SİP, İP ve sivil toplum örgütleri, Kasımpaşa'da ise KESK, HADEP, DİSK, EMEP ve öğrenciler sabah saatlerinde kortej oluşturarak Abide-i Hürriyet Meydanına doğru yürüyüşe geçti. Arama noktalarında çok sayıda pankart ve dövize el konuldu. Miting alanına Şişli yönünden gelen SİP kortejine bir pankart dolayısıyla müdahale eden polis ile partililer arasında kısa süren bir çatışma meydana geldi. Çatışma sırasında yaralanan bir kişi hastaneye kaldırıldı. Diğer partililer de ayakta tedavi edildikten sonra gözaltına alındılar.

Konfederasyona bağlı sendikaların ve partilerin miting alanına girmesi ile miting başladı. Abide-i Hürriyet Meydanındaki miting, konuşmaların ardından olaysız sona erdi. Mitingin sona ermesinin ardından Piyalepaşa Bulvarındaki kontrol noktasında toplanan polisler, coplarını ve kalkanlarını havaya kaldırıp "Ne Mutlu Türküm diyene", "Her şey vatan için" sloganları atarak yürüyüş yaptı. Yürüyüş esnasında bazı polisler, coplarını bariyerlere ve kalkanlarına vurarak, "Nerede devrim şehitleri, 1 Mayıs bundan sonra polis bayramı ilan edilecek" şeklinde bağırdı.

İstanbul'da olaylar sırasında çok sayıda gösterici yaranırken, 259 kişi de gözaltına alındı. Halkın Hukuk Bürosundan yapılan açıklamada gözaltına alınanların hepsinin görünen yerlerinde darp izi bulunduğu belirtildi. Açıklamada göstericilerin, gözaltına alınırken ve otobüslerde bilinçli olarak kafa ve sırtlarına vurulduğu, kadınlara cinsel tacizde bulunduğu belirtildi. Haseki Hastanesine götürülen yaralıların sağlıklı bir muayeneden geçirilmeden emniyete götürüldükleri de kaydedildi.

Ankara'da 1 Mayıs çok sayıda sendika, kitle örgütü, parti ve öğrencilerin katılımıyla kutlandı. Sabah erken saatlerden itibaren Ankara Garına gelen göstericiler polis barikatı ile karşılaştı. Üstleri aranan göstericilerin taşıdığı flamalara ve pankartlara el kondu. Katılımcılar saat 11.00'den itibaren yürüyüşe geçti. Opera binası önünde yoğun bir aramadan geçirilen göstericiler, yaklaşık üç saatte alana ulaştı. Abdi İpekçi Parkına sığmayan göstericiler Sıhhiye Meydanında kutlamayı gerçekleştirdi.

Bu arada bir grubun tek tip elbise ve uygun adımlarla alana girmesi bir süre gerginliğe neden oldu. Gruptan bir kişinin gözaltına alınması üzerine, tek tip elbise giyen kortejdekiler üstlerini değiştirdiler. Ankara'da 1 Mayıs günü düzenlenen mitingin ardından "yasadışı örgüt üyesi oldukları" iddiası ile 39 kişi gözaltına alındı.

İzmir'de 1 Mayıs çok sayıda kitle örgütü, siyasi parti ve sendikaların yanı sıra Bergama köylülerinin de katılımıyla Cumhuriyet Meydanı'nda yapıldı. Bu arada deri işçileri ile polis arasında çıkan gerginlikte, ismi öğrenilemeyen bir deri işçisi, Müslüm adında bir kişi ve Hoca Ahmet Yesevi Lisesi öğrencisi Ömer Güneş de gözaltına alındı. İzmir'de 1 Mayıs kutlamaları nedeniyle gözaltına alınan 13 kişiden Abidin Kahraman, Oya Kaman, Süleyman Önal, Alinteri Gazetesi İzmir Temsilcisi Taşkın Türkmen, Mesut Taşdemir, Ertuğrul Cem Celepci, İlhami Ayçık, Özgür Barış Kılıç, Özgür Kaya, Gökhan Kalay, Göksel Özdemir 5 Mayıs günü İzmir DGM tarafından tutuklandı. Ali Aldede ve Mehmet Bayrak tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Polisin kullandığı şiddet nedeniyle 6 Mayıs günü 21 avukat, İstanbul Emniyet Müdürü ve polisler hakkında Şişli Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Gazetecilerin sorularını yanıtlayan Av. Muhittin Köylüoğlu, İstanbul Emniyet Müdürünün yanı sıra İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da polise otobüs vererek suça iştirak ettiğini söyledi. Av. Köylüoğlu, İstanbul DGM'nin de yaralı olarak gözaltına alınanlar hakkında 5 gün gözaltı süresi vermesinin yasalara aykırı olduğunu ve buna itiraz ede-

ceklerini söyledi. Avukatların suç duyurusu ve gözaltı süresine itirazları sonuçsuz kaldı.

İstanbul DGM Savcılığı tarafından 5 Mayıs günü ifadeleri alınan, ancak daha sonra haklarında görevsizlik kararı verilerek tekrar İstanbul Emniyet Müdürlüğüne gönderilen 244 kişiden 180'i 6 Mayıs günü serbest bırakıldı. Şişli Cumhuriyet Başsavcılığına sevk edilen 63 kişiden 49'u "TGY'ye muhalefet", "polise mukavemet", "pankart açmak" ve "toplu ızrar" iddiasıyla tutuklandı.

Şişli Cumhuriyet Savcılığı, 1 Mayıs günü gözaltına alınan 244 kişi hakkında 27 Mayıs günü dava açtı. 49'u tutuklu, 5'i giyabi tutuklu 244 kişi hakkında, "2911 sayılı TGY'ye muhalefet ettikleri" iddiası ile, 3 yılla 6 yıl arasında hapis istemiyle açılan dava, Şişli 1. Asliye Ceza Mahkemesinde görüldü. 11 Haziran günü yapılan ilk duruşmada, MHP Okmeydanı Temsilciliğinde linç edilmek istenen Ali Rıza Narin ifade verdi. Narin, MHP'liler tarafından silah zoruyla binaya sokularak dövüldüğünü ve kurtulmak için pencereye çıktığını söyledi. İfadeleri alınan diğer tutuklular da suçlamaları kabul etmeyerek, sokak aralarında polisler tarafından gözaltına alındıklarını kaydettiler. Duruşmada 31 kişi tahliye edildi. 9 Temmuz günü yapılan duruşmada da 18 kişi tahliye edildi.

Sanık avukatlarından Muhittin Köylüoğlu'nun duruşmalar sırasında reddi hakim talebinde bulunması nedeniyle, Köylüoğlu hakkında İstanbul 5. ve 7. Ağır Ceza mahkemelerinde "hakime hakaret" gerekçesiyle 10 milyar liralık tazminat davası açıldı.

Ankara'da 1 Mayıs'ta gözaltına alınan 37 kişiden sekizi 6 Mayıs gecesi savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldı. İfadelerin alınmasından sonra Ankara DGM Savcılığı 2 kişiyi serbest bıraktı. Savcılık tarafından tutuklanması istenen 27 kişiden 19'u Ankara DGM tarafından tutuklandı, 8 kişi ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Daha sonra açılan davada, 10 kişinin "yasadışı örgüte yardım ve yataklık" (TCY 169), 20 kişinin ise "yasadışı örgüt üyesi olmak" (TCY 168) suçlamasıyla cezalandırılmaları istendi.

d) KESK Eylemleri

KESK'in hükümet tarafından hazırlanan "Kamu Görevlileri Sendika Yasa Tasarısı"na protesto amacıyla 4 Mart günü Ankara Kızılay Meydanında düzenlediği eylemde polis göstericileri zor kullanarak dağıttı. Memur sendikalarına grev ve toplu sözleşme hakkı tanımayan yasanın TBMM'de görüşülmesi nedeniyle sabah saat-

lerinden itibaren Ankara dışından gelenlerin de aralarında bulunduğu çok sayıda memur oturma eylemi başlattı ve Kızılay Meydanını trafiğe kapattı. Memurlar tasarı geri çekilinceye kadar eylemi sürdüreceklerini açıkladılar. Memurları abluka altına alan polisler, hava kararana kadar beklediler. Akşam saatlerinde ise önce memurların oturmasını engellemek için bir itfaiye aracından yere su sıkıldı. Daha sonra da göstericiler panzerlerden sıkılan basınçlı su ile dağıtılmak istendi. Bunun etkili olmaması üzerine memurların üzerine sis ve göz yaşartıcı gaz bombaları atıldı. Polisler de memurları copleyarak dağıttı. Göz yaşartıcı bombalardan göstericilerle birlikte gazeteciler ve polisler de etkilendi. Bunun ardından eylemcilerin üzerine panzer sürüldü. Kızılay çevresindeki sokaklarda toplanarak slogan atan memurlar coplanarak dağıtıldı. En az 80 memur gaz bombası ve cop darbeleri yüzünden yaralandı. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün "üniformalı polisler kimseyi gözaltına almayacak" emri nedeniyle gözaltına alınan olmadı. Ankara Emniyet Müdürlüğü ve saldırıya katılan polisler hakkında 18 Mart günü suç duyurusunda bulundu.

TMMOB Başkanı Yavuz Önen, yaptığı açıklamada eylemi dağıtmak için gaz bombası kullanılmasını eleştirdi. Önen, gaz bombasının "Irak'ın Halepçe katliamında kullanıldığı kimyasal silahlardan daha düşük yoğunlukta olduğunu" belirtti. TTB Merkez Konseyi Başkanı Dr. Füsün Sayek'de, gaz bombasından önce eylemcilerin üzerine su sıkıldığını anımsatarak bu tür maddelerin ıslak vücutta daha etkili olduğunu vurguladı. "Devletin, eylemde yurttaşlarına karşı kimyasal silah kullandığını" vurgulayan Sayek, "CN ve CS olarak bilinen kimyasal silah özellikle gözlerde kalıcı ciddi yan etki yaratıyor. Ani şok yaratan bu silah solunumun durmasına da neden oluyor" dedi.

Eylem nedeniyle KESK yöneticileri hakkında "TGY'ye muhalefet ettikleri" iddiasıyla dava açıldı. Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede KESK Genel Başkanı Siyami Erdem, KESK MYK üyesi Faysal Özçift ile yöneticiler Nafi Maraş, Güven Gerçek ve Tayfun İşçi, Nurettin Aldemir ile Alper Öztürk hakkında 1 ile 3 yıl arasında hapis cezası istendi.

Manisa'nın Akhisar ilçesinde 11 Aralık 1997 tarihinde KESK tarafından düzenlenen "toplu viziteye çıkma" eylemine katıldıkları gerekçesi ile yargılanan 96'sı öğretmen 102 kişi beraat etti. Karar, Akhisar Asliye Ceza Mahkemesinde 22 Nisan günü yapılan duruşmada verildi. Hükümetin memur maaşlarına yılın ikinci yarısından geçerli olmak üzere öngördüğü yüzde 20'lik zam

nedeniyle 11 Haziran günü Türkiye çapında memurlar iş bıraktı ve mitingler düzenledi. KESK öncülüğünde gerçekleştirilen eylemlerde önemli bir olay yaşanmadı. Ankara'da Millî Eğitim Müdürlüğü'nün Ulus'taki binası önünde toplanan memurların Sıhhiye Meydanında toplanan memurlara katılmak için yürümek istemesi polisler tarafından engellendi. Yaşanan gerginlikten sonra aralarında Maliye-Sen Ankara Şube Başkanı Mehmet Karaaslan'ın da bulunduğu 10 memur gözaltına alındı. Daha sonra küçük gruplar halinde yürüyüşe geçen memurlar, Ulus Meydanında yeniden toplandılar. Burada da aralarında hekimlerin de bulunduğu 12 kişi gözaltına alındı. Polislerle yapılan görüşmelerden sonra gözaltına alınanlar bırakıldı ve memurların, pankartları toplamak koşulu ile yürütmesine izin verildi.

12 Aralık günü KESK Hatay Şubesinde işten çıkarmalar, sendikasılaştırma ve hakların gasp edilmesini protesto amacıyla Ulus alanında yapılmak istenen gösteriye polis müdahale etti. Göstericilerin, dağılmaları konusunda yapılan uyarılara slogan atarak karşılık vermesi üzerine çıkan olaylarda 4'ü polis 9 kişi yaralandı. 30 kişi de gözaltına alındı.

e) "Kalemli Çete" Davası

Deniz Erdoğan, Deniz Karaaslan, Deniz Kartal, Bahadır Ahıska, Hülya Yeşilyurt, Hacer Serhan Temiz, Özgür Yılmaz, İbrahim Altun, Metin Derinkaya, Mahmut Yılmaz ve Devrim Öz adlı öğrenciler 29 Şubat 1996 tarihinde, üniversite harçlarına yapılan yüzde 350 oranında zammı protesto etmek için, TBMM dinleyici localarında "Paralı eğitime hayır! Öğrenim hakkımız engellenemez!" yazılı bir pankart açtılar. Gözaltına alınan öğrenciler hakkında, Ankara 15. Asliye Ceza Mahkemesinde "TGY'ye muhalefet ettikleri" iddiasıyla dava açıldı. 1 Mart günü başlayan davanın ilk duruşmasında Deniz Kartal, Bahadır Ahıska, Hülya Yeşilyurt, Hacer Serhan Temiz, Özgür Yılmaz, İbrahim Altun, Mahmut Yılmaz ve Devrim Öz tutuklandı, diğer üç öğrenci tahliye edildi. Avukatların tutuklama kararına itirazları üzerine Asliye Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanan 8 öğrenci, 4 Mart 1996 tarihinde Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından tahliye edildi. Dava 8 Kasım 1996 tarihinde sonuçlandı. Buna göre, Deniz Kartal, Bahadır Ahıska, Hülya Yeşilyurt, Hacer Serhan Temiz, Özgür Yılmaz, İbrahim Altun, Mahmut Yılmaz ve Devrim Öz 3'er ay hapis, 3 milyon 750'şer bin lira para cezasına mahkûm oldular. Deniz Karaaslan, Deniz Erdoğan ve Metin Derinkaya ise beraat ettiler.

Yargıtay, 8 öğrenciye verilen hapis cezalarını, "bu eylem nedeniyle ceza verilemeyeceği" gerekçesiyle 26 Mart günü bozdu. Kararın Yargıtay tarafından bozulmasının ardından yeniden yargılanan öğrenciler, 3 Temmuz günü Ankara 15. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraat etti.

Aralarında TBMM'de pankart açtıkları için yargılanan öğrencilerden Mahmut Yılmaz ve Deniz Kartalın da bulunduğu 31 öğrenci, 17-22 Nisan 1996 tarihinde Ankara "Terörle Mücadele Şubesi" ekipleri tarafından yapılan operasyonlarda gözaltına alındı ve 1 Mayıs 1996 tarihinde sorgu hakimliğine çıkarıldı. Aşkın Doğan, Özgür Tüfekçi, Bülent Karakaş, Mahmut Yılmaz, Murat Kalyoncugil, Deniz Kartal, Nurdan Bayşahan ile Elif Kahyaoğlu tutuklandı. DGM Savcılığınca hazırlanan iddianamede, öğrencilerin "yasadışı silahlı örgüt üyesi olmak, molotof kokteyli bulundurmak ve kullanmak" (TCY 168/2 ve 264) iddiası ile cezalandırılmaları istendi. İddianamede ayrıca, öğrenciler 1 Mayıs 1995'te düzenlenen yasal "1 Mayıs mitingine katılmakla", "harçlara karşı eylemler yapmakla" da suçlandılar. Ankara DGM tarafından, 6 Aralık 1996'da Aşkın Doğan, Özgür Tüfekçi, Bülent Karakaş ve Murat Kalyoncugil'e 18 yıl 20 gün, Mahmut Yılmaz'a 12 yıl 6 ay, Nurdan Bayşahan, Deniz Kartal ve Elif Kahyaoğlu'na 3 yıl 9 ay, toplam 95 yıl 11 ay 20 gün hapis cezası verildi.

8 öğrencinin temyiz duruşması, 17 Aralık 1997 günü Yargıtay'da başladı. 18 Mart günü Yargıtay, öğrencilerin cezasını usul yönünden "eksik soruşturma" gerekçesiyle bozdu. Yargıtay 9. Ceza Dairesinin açıkladığı kararda, sanıklara yüklenen "örgüt üyeliği" suçunun oluşabilmesi için örgütün varlığının kesin olarak saptanması gerektiği vurgulandı. Gençlere, "12 Eylül 1980 öncesi faaliyet gösteren Devrimci Yol örgütünü yeniden toparlamak amacıyla 'Devrimci Gençlik' örgütü adı altında faaliyet gösterdikleri" gerekçesiyle hapis cezası verildiği anımsatılan kararda, "Böyle bir örgütün varlığına ilişkin olarak dosyada bulunan kanıtlar yeterli değildir" dendi. Yargıtay kararında, "Var olduğu ileri sürülen Devrimci Gençlik örgütünün, Terörle Mücadele Yasasında belirtilen yasadışı örgüt kapsamında olup olmadığının saptanmadığı" vurgulandı.

"Kalemli çete"nin yeniden yargılanmasına 18 Mayıs günü Ankara DGM'de başlandı. Çok sayıda sanatçı, aydın ve kitle örgütü temsilcisinin de izlediği duruşmada, gençlerin tahliye istemi reddedildi. 17 Haziran günü yapılan duruşmada Mahmut Yılmaz tahliye edildi.

13 Temmuz günü Ankara DGM'de devam eden "kalemli

çete" davasında, tutuklu yargılanan Metin Murat Kalyoncugil, Özgür Tüfekçi, Bülent Karakaş, Ahmet Aşkın Doğan ve Ulaş Doğu Atlı (Ulaş Doğu Atlı hakkındaki dava yargılama aşamasında bu dava ile birleştirildi) adlı gençler tahliye edildi. Duruşmada, Emniyet Genel Müdürlüğünden gelen yazı okundu. Yazıda, daha önce DGM'ye gönderilen ve sanıkların üyesi olduğu iddia edilen "Devrimci Gençlik örgütünün propagandayı esas alan bir örgüt olduğu" yolundaki yazının yanlışlıkla yazıldığı öne sürüldü. DGM Savcısı Ünal Haney esas hakkındaki görüşünü açıkladı. DGM Savcılığı, öğrencilerin "yasadışı örgüt üyesi olduğu ve yasadışı gösteri düzenledikleri" iddiası ile hapis cezasına mahkûm edilmesini istedi. Savcılık, daha önce 3 yıl 9'ar ay hapis cezasına mahkûm edilen ancak cezaları Yargıtay tarafından bozulan Deniz Kartal, Elif Kahyaoğlu ve Nurdan Bayşahan'ın 7 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmesini istedi. Savcılık, haklarındaki dava bu dava ile birleştirilen Mustafa Coşar, Menderes Tutuş ve İlker Durmuş'un da beraatini istedi. Sanık avukatlarının savunmalarından sonra tahliye kararı açıklandı.

Dava, 9 Kasım günü sonuçlandı. Duruşmada öğrenciler, "Devrimci Gençlik (Dev-Genç) üyesi oldukları" gerekçeyle (TMY 7) ağır hapis ve para cezalarına mahkûm edildi. DGM heyeti, ilk kararında sanıkları üyesi olmakla suçladığı ve "silahlı çete" olarak nitelediği Dev-Genç örgütünün, "silahsız terör örgütü" olduğuna karar verdi. DGM boykotu nedeniyle duruşmaya sanık öğrenciler ve avukatları katılmadılar. DGM, Ahmet Aşkın Doğan, Bülent Karakaş, Özgür Tüfekçi, Metin Murat Kalyoncugil ve Ulaş Doğu Atlı'yı "Dev-Genç üyesi oldukları" iddiasıyla 2 yıl 6'şar ay, molotof kokteyli attıkları iddiasıyla ise 5 yıl 6'şar ay 10'ar gün hapis olmak üzere toplam 8 yıl 10'ar gün hapis cezasına mahkûm etti. Bu sanıklara ayrıca 917 milyon 666'şar bin lira para cezası verildi. DGM, Elif Kahyaoğlu, Deniz Kartal ve Mahmut Yılmaz'ı "Dev-Genç üyesi oldukları" iddiasıyla 2 yıl 6'şar ay ağır hapis, 916 milyon 666'şar bin lira ağır para cezasına mahkûm etti. Sanıklardan Nurdan Bayşahan'ı "örgüt propagandası yaptığı" (TMY 8) iddiasıyla 10 ay ağır hapis, 458 milyon lira da ağır para cezasına mahkûm eden DGM, Mustafa Coşar, Menderes Tutuş ve İlker Durmuş'un ise delil yetersizliğinden beraatlerine karar verdi. DGM heyeti ayrıca, Mahmut Yılmaz hakkında patlayıcı madde bulundurmak iddiasıyla suç duyurusunda bulundu. 9 Kasım günü Ankara DGM'de sonuçlanan dava ile öğrenciler hakkında daha önce verilen toplam 96 yıl hapis cezası yarı oranında

azaltılarak toplam 48 yıla indirilmiş oldu. Ayrıca öğrencilere toplam 7 milyar 796 milyon 666 bin lira para cezası verildi.

Destek Eylemleri

TBMM'de pankart açan ve daha sonra da yapılan bir operasyonla gözaltına alınarak "örgüt üyeliği" suçlamasıyla yargılanan öğrencileri desteklemek için Türkiye ve yurtdışında birçok eylem yapıldı. 17 Aralık 1997 günü Kızılay Meydanında gerçekleştirilen gösteriyi polisler zor kullanarak dağıttı. 500 kadar öğrenci gözaltına alındı. Olayda gazeteciler de polisler tarafından tartaklandı. Öğrencilerden büyük bir bölümü akşam saatlerinde ve 18 Aralık 1997 günü serbest bırakıldı. Gözaltında tutulan 24 öğrenci 21 Aralık 1997 günü Ankara DGM'ye sevk edildi. DGM, Tolga Subaşı, Huri Şeyda Ünsal, Esra Soylu, Binali Yıldırım, Oltan Evcimen ve Köksal Kayısı adlı öğrencileri tutukladı. "Gösteri sırasında bir polisin silahını aldığı" iddia edilen İbrahim Güllü adlı öğrenci de 24 Aralık günü tutuklandı.

24 öğrenci hakkında 17 Ocak günü dava açıldı. Ankara DGM Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede öğrencilerin, "izinsiz gösteri düzenledikleri, polise direndikleri ve bazı polisleri dövdükleri, resmi binalara zarar verdikleri" iddia edildi. İddianamede, Bülent Gökhan Çitilci, Serdar Bingöl, Atilla Toplar, Bünyamin Çelik, Halil İbrahim Eroğlu, Halil Devrim Girgin, Hüseyin Bulut, Akın Uğurer hakkında 3 yıla 9 yıl 6 ay; Köksal Kayısı (tutuklu), Esra Soylu (tutuklu), Oltan Evcimen (tutuklu), Timur Deniz, Beyazıt Kurşunoğlu, Özgür Büyükköprü, Celal Tokaç, Saadet Erdem, Şermin Gül, Ulaş Atıklar, Ali Durmuş, Erol Doğan, Özgür Ustabas hakkında 2 yıla 7 yıl; Binali Yıldırım (tutuklu) 2 yıl 6 ayla 8 yıl; Tolga Subaşı (tutuklu), Huri Şeyda Ünsal (tutuklu) hakkında da 3 yıla 10 yıl arasında hapis cezası istendi.

Savcılığın 24 öğrenci hakkında açtığı davada, Ankara DGM'nin görevsizlik kararı vermesi nedeniyle dosya Asliye Ceza Mahkemesine gönderildi. Öğrencilerin yargılanmasına 25 Ocak günü Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Öğrenciler duruşmada verdikleri ifadede, gösteri sırasında polislerin uyarıda bulunmadan kendilerine saldırdığını belirterek, gözaltında tutuldukları Ankara Emniyet Müdürlüğünde de 4 gün boyunca işkence gördüklerini söylediler. Duruşmada, Köksal Kayısı, Esra Soylu, Oltan Evcimen, Binali Yıldırım, Tolga Subaşı ve Huri Şeyda Ünsal adlı öğrenciler tahliye edildi. Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesinde 16 Kasım'da görülen davada mahkeme heyeti, "toplantı hürriyetinin demokratik bir toplumun asli unsuru" olduğu

gerekeşiyle gösteri yapan öğrenciler hakkında beraat kararı verdi.

18 Mart günü İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilen destek eylemlerine polis müdahale etti. İstanbul'da Sıraselvilerde toplanan öğrencilerin Taksim Meydanına girmesi polis tarafından engellendi. Bunun üzerine çıkan taşlı-sopalı çatışmada bazı polisler ve çok sayıda öğrenci yaralandı, en az 70 öğrenci gözaltına alındı. Çatışma sırasında, Yunanistan Başkonsolosluğu önündeki polis kulübesi ile bir polis arabası göstericiler tarafından tahrip edildi. Polis arabasının tahrip edilmesi sırasında polisler, gençleri dağıtmak için havaya ateş açtılar. Ankara'da ise Kızılay Meydanı ve çevresinde yoğun önlemler alan polisler, öğrencilerin arkadaşlarını desteklemek için gösteri yapmasına engel oldu. Saat 12:30 sıralarında Kızılay'da toplanan öğrenciler, panzerlerden su sıkılarak ve dövülerek dağıtıldı. Gençlerin polise karşılık vermesi üzerine çıkan çatışmada, bazı polisler ile Interstar adlı özel televizyon kanalının muhabiri Serkan Çinier ve Radikal gazetesi muhabiri Tolga Akmer atılan taşlardan, 15 kadar gösterici de polisler tarafından dövülerek yaralandı. Gösteride SES Ankara Şube Başkanı Kazım Yazırhoğlu, SES Ankara Şube üyeleri Mehmet Tiryaki ve Mehtap Karaoğlan, SES Iğdır Şube üyesi Hayranse Özaydın, Eğitim-Sen 1. Şube üyesi Yurtsever Şahin, ÖES ODTÜ Şubesi Y.K. Iğdır Şube Başkanı ve Yazmanı Yard. Doç. Erdal Özmen, Doç. Dr. Erol Taymaz ile Dev Maden-Sen ve Genel İş'den adları öğrenilemeyen üyelerin de bulunduğu yüzlerce kişi gözaltına alındı. Bu arada Kızılaydaki gösteri için çeşitli kentlerden trenle gelen gençlerin Ankara'ya girişi de engellendi. Ankara Garında öğrencileri karşılayan polisler, 100 kadar öğrenciyi akşama kadar gözaltında tuttu. 18 Mart günü İstanbul'da gerçekleştirilen gösteride gözaltına alınan gençlerden 19'u 21 Mart günü tutuklandı. "İzinsiz gösteri düzenlemek", "polise mukavemet" iddialarıyla tutuklanan göstericilerin adları şöyle : Eylem Tepebaşı, Nihat Küçükkoğlu, Ertuğrul Bilir, Özgür Temiz, Onur Anıl Arca, Eren Demir, Sinan Savaş Zarakolu, Alptekin Ocak, Zeynep Görgü, Ayşegül Yeliz Mutlu, Ersin Kaya, Sakine Başeğmez, Bedrettin Demirtaş, Eylem Aslan, Zafer Önge, Barış Uluocak, Ferit Solmaz, Serkan Nişancı ve Kayhan Çalık. Aynı gün Ankara'da yapılan gösteride gözaltına alınan 41 öğrenci ise 22 Mart günü, Ankara DGM Savcılığında ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. Öğrencilerin yargılanmasına 22 Nisan günü Beyoğlu 4. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. 6'sı tutuklu 76 kişinin yargılandığı davada, tutuklu öğrenciler

Sakine Başeğmez, Ersin Kaya, Serkan Kaya, Serkan Nişancı, Bedrettin Demirtaş, Metin Solmaz ve Erkan Işık tahliye edildi.

Öğrencileri desteklemek için afiş hazırladıkları gerekçeyle ÖDP yöneticileri hakkında açılan dava, 27 Ekim günü Ankara DGM'de başladı. Davada, ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, Genel Başkan Yardımcıları Yıldırım Kaya, Serpil Boğa ile Merkez Yürütme Kurulu üyeleri Necmi Demir, Sarihan Oluç, Atilla Aytemur ve Sultan Özcan'ın TCY 169. Maddesi uyarınca hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi.

f) Diğer Davalar

1996 yılı Kasım ayında Ankara'da Yüksek Öğrenim Kurumunu (YÖK) protesto gösterisi düzenledikleri için yargılanan 48 öğrenciden 7'si, 15 Aralık günü yapılan duruşmada hapis cezasına mahkûm oldu. "İzinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan öğrencilerden Denizler Şanlı, Taylan Demir, Gökçen Zorlu, Özgür Gülseven, Gülay Cevher, Erkan Aksoy ve Semra Mercan'a 1 yıl 6'şar ay hapis ve 420'şer bin lira para cezası verildi. Cezaları erteleyen mahkeme, 41 öğrenci hakkında da beraat kararı verdi.

MHP yanlılarının üniversitelerdeki saldırılarını ve polisin yanlı tutumunu protesto amacıyla 23 Kasım günü İstanbul Beyazıt Meydanında gerçekleştirilen gösteri nedeniyle 144 öğrenci hakkında açılan dava, 23 Aralık günü İstanbul 9. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatla sonuçlandı. Mahkeme, olay günü görevli olan polisler hakkında suç duyurusunda bulunulmasına karar verdi.

TSK'nin 14 Mayıs 1997 tarihinde Kuzey Irak'ta başlattığı askeri harekâtı 28 Mayıs 1997 tarihinde yaptıkları bir basın açıklamasıyla protesto ettikleri iddia edilen EMEP, SİP ve HADEP Mamak ilçe örgütlerinin yöneticileri hakkında açılan davaya 28 Mayıs günü başlandı. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen ilk duruşmaya sanıklardan Cemal Geleş, Hilmi Sarıaydın, Turgut Altıntop, Mehmet Gül, Turan Yalçın, Erdem Tuç, Gazi Kılıç, Meliha Atam, İbrahim Elveren, Kazım Coşkun, Haydar Özçelik, Fatma Şimşek ve Reşat Kılıç katıldı. EMEP Mamak eski İlçe Başkanı Cemal Geleş, EMEP'in böyle bir basın açıklaması kararı olmadığını belirterek, "Biz zaten o gün tüm yönetici ve üyelerimizle birlikte Afyon'da Metin Göktepe duruşmasındaydık" dedi. SİP Mamak eski İlçe Başkanı Erdem Tuç da, olayın gerçekleştiği tarihte kendisinin askerde bulunduğunu belirtti.

HADEP Mamak İlçe Başkanı İbrahim Elveren, ilçe yönetimi olarak böyle bir kararları olmadığını, ancak üyelerin organizasyonu böyle bir şeyin yapıldığı yönünde duyumları bulunduğunu söyledi. İddianamede, EMEP, SİP ve HADEP İlçe yöneticilerinin yaptıkları iddia edilen ortak basın açıklamasıyla "Türkiye Cumhuriyeti'ne hakaret ettikleri" (TCY 159) öne sürüldü. Sanıklar, 16 Mart 1999 günü "delil yetersizliği" gerekçesiyle beraat ettiler.

Tüm Haber-Sen'e kapatma davası açılması üzerine 1995 Ağustos ayı başlarında Kamu Çalışanları Sendikaları İzmir Şubeler Platformunca düzenlenen bir dizi protesto eylemine katıldıkları için 15'er ay hapis cezasına mahkûm edilen Eğitim-Sen 5. Şube eski Başkanı Caner Canlı, Tüm Maliye-Sen İzmir Şube Başkanı Ramiz Sağlam, Tüm Haber-Sen Yönetim Kurulu eski üyesi Erdinç Beceren, Maden-Sen İzmir Temsilcisi Firuzan Ayhan hakkında verilen karar Yargıtay tarafından bozuldu. Yargıtay'ın kararına uyan İzmir 12. Asliye Ceza Mahkemesi, 7 Haziran günü tüm sanıkların beraatine karar verdi.

Grevli toplu sözleşmeli sendikal hak istemiyle 20 Aralık 1994 tarihinde bir günlük iş bırakma eylemine katıldıkları gerekçesiyle yargılanan KESK'e bağlı Tarım Gıda-Sen üyesi 33 memur, Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesinde 13 Temmuz günü yapılan duruşmada "nedensiz ve izinsiz olarak görevleri başında bulunmadıkları" (TCY 236/2) gerekçesiyle 4 ay hapis ve 260 bin lira para cezasına mahkûm edildi. Ceza, para cezasına çevrilerek ertelendi.

Eğitimde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde uygulamaya konan katkı payına karşı 6 Eylül 1995 tarihinde İstanbul İl Milli Eğitim Müdürü ile görüşükten sonra çıkışta basın açıklaması yapan dönemin Eğitim-Sen 1 Nolu Şube Başkanı Servet Öncü ve 2 Nolu Şube Başkanı Alaaddin Dinçer'e 1 yıl 6 ay hapis cezası ile 300 bin lira para cezası verildi. İstanbul 13. Asliye Ceza Mahkemesinde 19 Kasım günü görülen davada Servet Öncü ve Alaaddin Dinçer'e "yasadışı gösteri düzenledikleri" gerekçesiyle verilen cezalar 5 yıl süreyle ertelendi. Toplantı ve gösterilerin engellenmesine ilişkin diğer bazı örnekler ise şöyle:

Tokat Topçam Ese Yaylası mevkiinde 23 Aralık günü çıkan çatışmada ölen TİKKO militanları Mehmet Demirdağ, Ümit San, Ümit Dinler, Dilek Konuk ve Turan Salman'ın ölümü nedeniyle 11 Ocak günü aileleri tarafından Sarıgazi Cemevinde verilen yemeğin ardından jandarma istihbarat elemanı olduğu ileri sürülen kişinin dövülerek silahının alınması üzerine çıkan olaylarda 5

kişi yaralanırken 47 kişi de gözaltına alındı.

Jandarma, Cemevini abluka altına alarak grupların dağılmasını istedi. Ancak, aileler, mezarlığa doğru yürümek isteyince, jandarmalar gruba sopa ve kalaslarla saldırdı ve birçok kişiyi gözaltına aldı. Jandarmadan korunmak isteyen bir grup da cemevine sığınmak zorunda kaldı. Cemevi önünde başlayan olaylar Sarıgazi merkeze de sıçradı. Sarıgazi Atatürk Caddesinde barikat kuran yaklaşık 20 kişilik bir grup burada slogan atarak yolu trafiğe kapattı. Bir süre jandarma ile göstericiler arasında taşlı-sopalı çatışma yaşandı. Ancak daha sonra göstericiler ara sokaklara dağılarak uzaklaştılar. Olaylar sırasında cemevine sığınan grup adına bazı avukatlar ile jandarma yetkilileri arasında görüşmeler yapıldı. Jandarmanın, göstericilerin olaysız dağılmaları halinde müdahale edilmeyeceğini bildirmesi üzerine, cemevindekiler sessizce dağıldılar.

13 Ocak günü gözaltına alınan 47 kişiden 13'ü serbest bırakıldı. 34 kişinin dışında Erkan Balçık isimli kişi de gözaltına alındı ve gözaltında bulunanların sayısı 35'e yükseldi. 35 kişi, 16 Ocak günü mahkeme tarafından tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

8 Ocak akşamı Mersin'in değişik semtlerinden ev baskınları ile gözaltına alınan Emek Gazetesi Mersin muhabiri Birol Tezcan ve 17 üniversite öğrencisi, "Metin Göktepe'yi anmak için üniversite kampüsünde izinsiz gösteri düzenlemek, pankart açmakla" suçlandı. Üç gün boyunca Mersin Emniyet Müdürlüğünde sorgulanan Tezcan ve 17 öğrenci, 11 Ocak günü öğleden sonra Nöbetçi Savcılığa çıkarıldı. Nöbetçi Savcılık tarafından Nöbetçi Hakimliğe sevk edilen Tezcan ve 17 öğrencinin, 8'i tutuklandı. Öğrencilerin avukatlığını üstlenen Av. Kadir Arıkan, Av. Mustafa Erdoğan ve Av. Muzaffer Kılıç, mahkemenin tutuklama kararına itiraz ettiler. Avukatların yaptığı itiraz, 13 Ocak günü reddedildi. Haklarında dava açılan öğrenciler, Adana DGM'de 23 Şubat günü yapılan duruşmada delil yetersizliğinden beraat etti.

Maslak kız Öğrenci Yurdu'nda tacize uğradıkları için "can güvenliği" talebiyle protesto gösterisi düzenleyen öğrenciler hakkında "yurtta kalan öğrencilerin güvenli barınma hakkını ortadan kaldırdıkları"; "idarecilerin görevlerini yapmalarına engel oldukları" ve "öğrencileri kışkırttıkları" gerekçesiyle 19 Haziran günü soruşturma başlatıldı.

Yurt idaresi tarafından başlatılan soruşturma haberlerinin basında yer almasının ardından, taciz tartışmasına ilişkin gelişmeleri basına duyuran yurt öğrencileri Özge

Temürtürkan, Derya Özcan, Umut Ünlü, Ayşen Mert, Nihal Taşdemir, Evrim Şahan, Devrim Sarıbaş ve Seda Çelik hakkında “yurttan atılma” talebi ile soruşturma açtı. Öğrencilerin, Yurt-Kur İdare ve İşletme Yönetmeliğinin 20/C maddesi uyarınca yurttan uzaklaştırılmaları istendi. 6 Temmuz günü, yaklaşık 50 öğrenci hakkında açılan soruşturmalardan üçü sonuçlandı ve 3 öğrenci onar günlük uzaklaştırma cezası aldı. Haklarında kısa süreli uzaklaştırma cezası verilen öğrencilerin cezaları, Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlüğüne onaylandı. Birçok öğrenci hakkında da Kredi ve Yurtlar Kurumu Yönetmeliğinin 20. Maddesi uyarınca süresiz uzaklaştırma cezası istendi.

Siirt Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde okuyan bir grup öğrenci 26 Eylül gecesi saat 21.00 sıralarında yurt bahçesinde toplanarak şarkı söyledi. Kısa süre sonra yurda gelen polisler, öğrencileri zor kullanarak dağıttı. Müdahale sırasında İsmail adlı öğrencinin dişi kırıldı. Gözaltına alınan öğrenciler, burada da dövüldüklerini söylediler. Polislerin başında Siirt Emniyet Müdürü Osman Nuri Özdemir’in de bulunduğunu söyleyen öğrenciler, “Emniyet Müdürü ‘Siz burada terörist yetiştiriyor-

sunuz. Sizi buralarda yaşatmayacağım. Gidin başka yerlerde ne yaparsanız yapın’ diye bizleri tehdit etti. Ağır küfür ve hakaretlere maruz kaldık” dediler.

Tes-İş Ankara 2. Şube, Enerji Yapı Yol-Sen Ankara 1. Şube ve Türk Enerji-Sen Ankara 4. Şube üyeleri “enerjideki özelleştirme girişimlerine” karşı Başkent A.Ş. Kırıkkale İşletme Müdürlüğünde 19 Kasım günü işyerini terketmeme eylemi yaptı. Eylemin saat 17.00 ile 19.00 saatleri arasında yapılması planlanırken polisler, havanın karardığını gerekçe göstererek saat 17.45 sıralarında eylemcilerin dağılmalarını istedi. Eylem kısa bir süre sonra sona erdi. Ankara’dan gelen eylemciler saat 18.30 civarlarında otobüslerine binmek için terminale doğru yürürken polisler tarafından durduruldu ve burada bazı sendika yöneticileri gözaltına alındı. Ardından polisler otobüslere binen ve aralarında Tes-İş Ankara 2. Şube Başkanı Necdet Gördü, Enerji Yapı Yol-Sen Ankara 1. Şube Başkanı Sefa Koçoğlu ve Türk Enerji-Sen Ankara 4. Şube Başkanı Mustafa Sansarlıoğlu’nun da bulunduğu 20’ye yakın kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar, 20 Kasım günü serbest bırakıldı.

X. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Özellikle MGK tarafından belirlenen "devlet politikaları"na muhalif sivil toplum kuruluşları, siyasal partiler ve sendikalara yönelik olarak 1996 yılında hız kazanan yeni baskıcı uygulamalar 1998 yılında da devam etti. Parti, dernek ve sendikaların yöneticileri ve üyeleri gözaltına alındı, haklarında davalar açıldı. Bazı dernekler ve memur sendika şubeleri kapatıldı. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesinde faaliyet gösteren sendika şubelerine yönelik baskıların daha yoğun olduğu gözlemlendi. Yönetici ve üyeler gözaltına alındı, işkence yapıldı, sürgün edildi.

a) Siyasal Partiler

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından uygulanmaya başlanan siyasal parti kurma yasağı, 1983 yılında kaldırıldı. Siyasal parti kurma serbestliğinin tanınmasının ardından, 1998 yılı sonuna kadar 59 siyasi partinin faaliyetine son verildi. 1990 yılı sonrasında, "azınlık yaratma" ve "bölücülük" suçlaması, parti kapatma davalarında en çok kullanılan gerekçe oldu.

Muhalif partilere yapılan baskı ve engellemeler, bu partilerde üye ve yönetici olan kişilerin temel haklarının ihlal edilmesi, 1998 yılında en çok HADEP, EMEP ve ÖDP'yi etkiledi. Bu partilerin yöneticileri, ortak eylemleri nedeniyle de yargılandılar. Özellikle Kasım ayında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Suriye'den Avrupa'ya geçmesi ve İtalya'dan siyasi sığınma hakkı istemesiyle başlayan süreçte HADEP'in bütün binaları basıldı, üyeleri gözaltına alındı ve işkence gördü.

Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)

Kuruluşundan bu yana sürekli baskılara maruz kalan ve yöneticileri, üyeleri öldürülen HADEP üzerindeki baskılar 1998 yılında da sürdü. Birçok HADEP yöneticisi ve üyesi gözaltına alındı, haklarında davalar açıldı. Gözaltına alınanların işkence altında alınan ifadeleri, hak-

larında açılan davalarda gerekçe olarak kullanıldı.

HADEP Genel Merkezi tarafından hazırlanan ve ilk sayısı 1997 yılı Ocak ayında yayımlanan bülten, Ankara DGM tarafından "bölücülük" yapıldığı gerekçesiyle 1997 yılı Aralık ayında toplatıldı. Ankara DGM Savcılığı tarafından HADEP yöneticileri hakkında, bültende yer alan yazılarında "bölücülük propagandası yapıldığı" iddiasıyla açılan dava 1998 yılında sonuçlandı. 17 Eylül günü sonuçlanan davada HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak beraat etti. Bültenin Yazışmaları Müdürü Ali Rıza Yurtsever'e verilen hapis cezası ise ertelendi. Mehmet Satan, Hamit Geylani ve Siirt İl Başkanı Veysel Turhan, yazılarında "bölücülük propagandası" (TMY 8) yaptıkları gerekçesiyle 1 yıl dörder ay hapis ve 3 milyar 733 milyon lira para cezasına mahkûm oldular. Avukat Selim Okçuoğlu ise, dergide yer alan "yöneticilerimiz hakkında sürdürülen dava üzerine" başlıklı yazısında "bölücülük propagandası" yaptığı gerekçesiyle 1 yıl hapis 2 milyar 800 milyon lira para cezasına mahkûm oldu. Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan Demokrasi Partisi (DEP) Milletvekili Leyla Zana ise, "Geciken Bülten" başlıklı yazısında, HADEP Batman İl Yöneticisi M. Salih Altun da "Rapor" başlıklı yazısında, "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettikleri" (TCK 312) gerekçesiyle ikişer yıl hapis ve 1 milyon lira para cezasına mahkûm oldular. Duruşmada ayrıca, Abdullah Varlı, Ali Şola, Reşit İrgat, Kazım Yakmaz, Reşit Koçeroğlu, Kerem Soylu, Nuri Görkey ve Fevzi Demir, yazılarında "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettikleri" gerekçesiyle ikişer yıl hapis ve 1 milyon lira para cezasına mahkûm oldular.

Yargıtay, HADEP'in 23 Haziran 1996 tarihinde yapılan kongresinde Türk bayrağının indirilmesi nedeniyle açılan davaya ilişkin kararını 18 Haziran günü açıkladı. Yargıtay, aralarında Genel Başkan Murat Bozlak'ın da bulunduğu 43 sanık hakkındaki kararı "eksik soruşturma" gerekçesiyle bozdu. Sırrı Sakık ve Abdurrahim Bilen

hakkındaki beraat kararını onaylayan Yargıtay, "PKK'nin emriyle Türk bayrağını indirdiği" gerekçesiyle Faysal Akcan'a verilen 22 yıl 6 ay hapis cezasını da onayladı. Ankara DGM'de 4 Haziran 1997 tarihinde sonuçlanan davada, Murat Bozlak ve Kongre'nin Divan Başkanı Hikmet Fidan (İstanbul İl Başkanı) "yasadışı örgüte yardım ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla altışar yıl hapis cezasına mahkûm olmuştu. 28 parti yöneticisinin ise dörder yıl altışar ay hapis cezasına mahkûm olduğu davada, Meliha Özcan, Ömer Doyuran, Reşit Pinç, Ali Akgül, Şahhanım Kanat, Abdurrahim Bilen, Sırrı Sakık ve Yaşar Özcan beraat etmişti. Davada verilen kararın bozulması üzerine yargılama 25 Ağustos günü yeniden başladı. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Ankara'da HADEP Genel Merkezi ve Ankara İl ile Altındağ İlçe örgütleri, 10 Şubat günü "bölücü posterler bulundurulduğu ve bölücü propaganda yapıldığı" gerekçesiyle polisler tarafından DGM kararı uyarınca basıldı. Baskınlarda parti çalışanları gözaltına alındı ve partide bulunan gazete arşivine ve HADEP takvimlerine el konuldu. Daha sonra serbest bırakılanlar, polislerin kendilerini dövdüklerini ve tehdit ettiklerini söylediler. HADEP Genel Merkezi, 12 Şubat günü öğle saatlerinde Ankara DGM Savcısı Talat Şalk'ın emriyle tekrar basıldı. Polis, Murat Bozlak, Genel Sekreter Hamit Geylani, Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Satan, Genel Sekreter Yardımcısı M. Zeynettin Unay, Genel Sayman İshak Tepe, Merkez Yürütme Kurulu (MYK) üyeleri Ali Rıza Yurtsever, Melik Aygül ve parti bürosunda görevli olan Mehmet Kaya ile Ahmet Yeğin'i gözaltına aldı. DGM ayrıca HADEP Parti Meclisi (PM) üyesi 50 kişi hakkında da gözaltı kararı verdi. 13 Şubat günü tekrar basılan Parti Genel Merkezinde polisler, ART adlı yerel televizyon kanalında yayımlandığını ileri sürdükleri "Açık Mektup" başlıklı bir bildiri hakkında soruşturma yaptılar. HADEP Basın Bürosu yetkilisi Babür Pınar ise böyle bir bildirin var olmadığını söyledi.

Gözaltına alınanlardan Suzan Öncel, Mehmet Mekurt ve Nihat Doğaner, 13 Şubat günü akşam saatlerinde serbest bırakıldı. Gözaltına alınan diğer partililer 16 Şubat günü Ankara DGM Savcılığına sevk edildiler. Murat Bozlak, Hamit Geylani, Mehmet Satan, İshak Tepe, M. Zeynettin Unay, Ali Rıza Yurtsever ve Melik Aygül tutuklanarak Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gönderildi. Ankara DGM Savcılığı, tutuklanan HADEP yöneticileri ve 38 PM üyesi hakkında "PKK'nin siyasi kanat yöneticisi oldukları" (TCY 168/1) iddiasıyla dava açtı. İddianamede, 1 Eylül 1997 Dünya Barış Gününde Türkiye'ye gelmesi planlanan Musa Anter Barış Treni organizasyonunda PKK ve HADEP yöneticilerinin aynı doğrultuda açıklama yaptıkları, HADEP'in çeşitli toplantı ve şenlik-

lerinde PKK bayrağı açıldığı, HADEP tarafından hazırlanan 1998 takviminde öldürülen PKK militanlarının fotoğraflarının bulunduğu ileri sürüldü. Aynı soruşturma çerçevesinde gözaltına alınan PM üyesi Kemal Okutan da, 11 Nisan günü tutuklandı.

Murat Bozlak ve 6 parti yöneticisi hakkında "PKK'nin siyasi kanat yöneticisi" oldukları iddiasıyla açılan dava 28 Nisan günü Ankara DGM'de başladı. Bozlak duruşmada, "HADEP'in örgütlenmesinden rahatsızlık duyanlar, hedef tahtasına Demokrasi Partisinden sonra HADEP'i koymuşlardır. Bu dava hukuki değil, siyasi" dedi. Duruşma için çeşitli kentlerden Ankara'ya gelen yüzlerce kişi, kente sokulmadı. Ankara DGM önünde toplanan 136 kişi dövülerek gözaltına alındı.

Ayrıca 10 Mayıs günü de HADEP PM üyeleri Ahmet Türk, Sedat Yurttaş, Sırrı Sakık, Feridun Yazar, Kemal Okutan ve Abdullah Varlı hakkında Ankara DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. İddianamede, PM üyelerinin, parti içinde yaptıkları eğitim çalışmalarıyla ilişkili olarak "PKK'nin siyasi kanat yöneticisi oldukları" iddiasıyla 22 yıl 6 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilmeleri istendi. Bu iki dava 28 Mayıs günü yapılan duruşmada birleştirildi.

Murat Bozlak ve 13 parti yöneticisinin yargılandığı dava ile PM üyesi 38 kişi hakkında açılan davalar da 26 Haziran günü yapılan duruşmada birleştirildi. Duruşmada, tutuklu yargılanan PM üyesi Hasan Doğan tahliye edildi. İhsan Durukan dışındaki sanıklar hakkındaki giyabi tutuklama kararı da kaldırıldı. Davanın 29 Temmuz günü yapılan duruşmasında da tutuklu sanıklardan Abdullah Varlı, Kemal Okutan, Melik Aygül, Mehmet Zeynettin Unay ve İshak Tepe tahliye edildi.

Ankara İl Başkanı Kemal Bülbül, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla Ankara Merkez Kapalı Cezaevi önünde yaptığı basın açıklamasıyla ilgili olarak 22 Haziran gecesi polisler tarafından evine yapılan baskında gözaltına alındı. 24 Haziran günü tutuklanan Kemal Bülbül ve basın açıklamasına katılan 5 parti yöneticisi hakkında, "basın açıklaması yoluyla örgüte yardım ettikleri" iddiasıyla (TCY 169) dava açıldı. Davada Kemal Bülbül ile Ankara İl Yönetim Kurulu üyeleri Şaize Zoroğlu ve Gülser Aydoğan ile Yenimahalle İlçe Yönetim Kurulu üyeleri Yıldız Kılınç ve Serpil Salman'ın 4 yıl 6 aydan 7 yıl 6 aya kadar hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Dava 24 Ağustos günü Ankara DGM'de başladı. Duruşmaya "mahkemeye getirilirken yapılan üst aramasına itiraz eden" Kemal Bülbül katılmadı.

Murat Bozlak ve 50 PM üyesi ile Kemal Bülbül ve 5 parti yöneticisi hakkında açılan davalar 21 Eylül günü Ankara DGM'de yapılan duruşmada birleştirildi. Böylece bir-

leştirilen dört ayrı davada sanık sayısı 57 oldu. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

HADEP İstanbul İl Başkanı Av. Mahmut Şakar, 25 Ekim günü Taksim Meydanı'nda HADEP tarafından düzenlenmesi planlanan gösteri nedeniyle gözaltına alındı. Bu arada İstanbul Aksaray'da düzenlenen gösteriden sonra aralarında HADEP İstanbul İl Teşkilatı Gençlik Komisyonu üyelerinin de olduğu 45 kişi gözaltına alındı. 31 Ekim günü Mahmut Şakar ile birlikte gözaltına alınanlardan 12 kişi, çıkarıldıkları İstanbul DGM tarafından tutuklandı. Mahmut Şakar ve Aslan Yıldız hakkında, "yasadışı örgüt üyesi oldukları" iddiasıyla (TCY 168); Bilşar Levent, Seyfettin Elidaş, Gıyasettin Taşdemir, Rıdvan Mahmut Dağlaroğlu, Yasemin Işık, Mehbiç Doğuç, Safer Deniz, Şahin Gören, Rahmetullah Hatun, Abdurrahman Ceylan ve Şükrü Zingir haklarında "örgüte yardım yataklık ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla dava açıldı. Davanın 10 Şubat 1999 tarihinde yapılan ilk duruşmasında Mahmut Şakar ve Aslan Yıldız tahliye edildi. Dava devam ediyor.

Çok sayıda HADEP yönetici ve üyesi 1998 yılında da keyfi olarak gözaltına alındı ve işkence gördü.

Malatya'da 16 Ocak günü gözaltına alınan S.A. (17) adlı kişi, HADEP içinde muhbirlik yapması için ölümle tehdit edildiğini bildirdi. Saat 22.00 sıralarında gözaltına alındığını ve bir süre arabayla dolaştırıldığını anlatan S.A., polislerin para teklif ettiğini ve "Senin canın 30 bin liralık kurşun değerinde. Öldürürüz seni" dediklerini bildirdi. S.A. suç duyurusu için gittiği savcılıkta da, savcının "eşgal belirtilmemiş" diyerek dilekçesini almak istemediğini ve "Bunlar muhbirlik teklif ediyorlar, kaybederler seni" dediğini aktardı. S.A., polisler yüzünden işinden atıldığını da söyledi.

19 Ocak günü İzmir'de gözaltına alınan HADEP üyesi Hamit Doğan (19) adlı kişi, gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Hamit Doğan, saat 23.30 sıralarında işyerinden ayrıldığında, kendisini adıyla çağıran polisler tarafından gözaltına alındığını, elleri ve gözleri bağlı bir şekilde arabayla 45 dakika kadar dolaştırıldıktan sonra bilmediği bir binaya götürüldüğünü söyledi. Burada "muhbir" olması için zorlandığını ve çeşitli sorular sorulduğunu ifade eden Hamit Doğan, muhbir olmayı kabul etmemesi üzerine, dövüldüğünü, cinsel organı ve sağ ayak küçük parmağından elektrik verildiğini, askıya alındığını bildirdi. Gözleri bağlıyken bir kağıdın imzalatıldığını anlatan Hamit Doğan, daha sonra serbest bırakıldığını söyledi.

HADEP tarafından hazırlanan bildirimleri 12 Mart günü dağıtırken gözaltına alınan HADEP Gaziemir (İzmir) İlçe Yönetim Kurulu üyesi Seyfettin Özçelik, Gaziemir Karakolunda ve Siyasi Polis Merkezinde işkence

gördüğünü açıkladı. Üzerinden HADEP'e ait bağış makbuzlarının çıkması üzerine çok sayıda polis tarafından dövüldüğünü belirten Özçelik, Adli Tabiplikten işkence gördüğüne ilişkin rapor aldığını bildirdi. Adli Tabipliğe götürüldükten sonra Bozyaka semtinde bulunan "Terörle Mücadele Şube"sinde işkence gördüğünü kaydeden Özçelik, daha sonra savcılık tarafından serbest bırakıldı.

Batman İl Başkanı Dr. Şakir Kakaliçoğlu ve Batman Merkez İlçe Başkanı M. Sait Yüksel ile Mehmet Kanat, Halil Tura, Diaeddin Vazgan, Kasım İmret, Abdurrahman Çelik, Halis Geçit, İrfan Yılmaz ve İskender Kaya adlı parti üyeleri, 15 Mayıs gecesi polisler tarafından evlerine yapılan baskında gözaltına alındılar. Gözaltına alınan partililer 20 Mayıs günü tutuklandılar. Batman E Tipi Cezaevine konulan HADEP'liler ile 25 Mayıs günü görüşen Avukat Oktay Bağatır, müvekkillerinin gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Şakir Kakaliçoğlu, M.Sait Yüksel, Merkez İlçe Örgütü yöneticisi Abdurrahman Çelik ve Kasım İmret ile görüşen Avukat Oktay Bağatır, Kakaliçoğlu'nun ve Yüksel'in gözaltında gördükleri yoğun işkence sonucu hastaneye kaldırıldıklarını söyledi. Oktay Bağatır, hekimlerin müvekkillerine "işkence gördüklerine ilişkin rapor vermediğini" de açıkladı. Kakaliçoğlu ile 10 parti yöneticisi hakkında "PKK'ye üye oldukları" (TCY 168) ve "yardım ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla dava açıldı. Diyarbakır DGM Savcılığının hazırladığı iddianamede, Kakaliçoğlu'nun PKK militanlarını tedavi ettiği, diğer parti yöneticilerinin de "PKK'ye militan kazandırdıkları", "para topladıkları" iddia edildi. Dava, 13 Ağustos günü Diyarbakır DGM'de başladı. Duruşmada, Kakaliçoğlu ile il örgütü yöneticileri Kanat, Tura, Vazgan, İmret, Çelik ve Geçit tahliye edildi.

11 Ağustos günü parti binası önünde sivil polisler tarafından zorla bir arabaya bindirilerek gözaltına alınan İstanbul Ümraniye İl Gençlik Komisyonu Başkanı A. Selam İnan, gözaltında kaldığı süre içerisinde işkence gördüğünü açıkladı. İnan, yaşadıklarını şöyle anlattı: "Kaçırıldıktan sonra gözlerimi bağladılar. 5 gün boyunca elektrik, su, askı, kaba dayak gibi işkenceler ile psikolojik işkenceye maruz kaldım. HADEP'e gitmemem için başıma silah dayayarak tehdit ettiler." İnan daha sonra bir arabaya bindirilerek Edirne'ye götürüldüğünü ve burada serbest bırakıldığını söyledi.

Bismil (Diyarbakır) İlçe Merkezine 24 Aralık günü düzenlenen baskında gözaltına alınan ve 27 Aralık günü tutuklanan Bismil İlçe Başkanı Nedim Biçer'in, gözaltında gördüğü işkence nedeniyle kulak zarının yırtıldığı bildirildi. Nedim Biçer'le cezaevinde görüşen avukatlar, hekim tarafından Nedim Biçer'e işkence gördüğüne ilişkin rapor verildiğini, ancak polislerin tehdidi üzerine raporun değiştirildiğini açıkladılar.

HADEP yöneticileri ve üyeleri hakkında parti etkinlikleri ve basın açıklamaları nedeniyle 1998 yılında da davalar açıldı ve bu davaların bazıları mahkûmiyetle sonuçlandı. Parti binalarına ve HADEP üyelerinin çalıştıkları iş yerlerine yönelik saldırılar, bu yıl da devam etti. Çok sayıda HADEP binası tahrip edildi ve partiye ait evraklar çalındı. 1997 yılı Newroz Bayramı'nda İzmir'de afiş asarken gözaltına alınan HADEP üyesi 13 kişi hakkında "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettikleri" (TCY 312) iddiasıyla açılan dava, İzmir 8. Sulh Ceza Mahkemesinde 6 Ocak günü sonuçlandı. Duruşmada, Aziz Poyraz, Yenidünya Çelik, Nigar Ekdi, Nevaf Aktaş, Fethi Taş, Havas İlhan, Hüseyin Kurtuluş, Kıymet Yıldız, Nurettin Kandemir, Cemil Kandemir, Deniz Adıgüzel, Yılmaz Aba ve Abdülaziz Başak ikişer yıl hapis ve 1 milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Mahkeme, Aziz Poyraz dışındaki sanıkların cezasını erteledi.

23 Ocak akşamı Mamak (Ankara) İlçe Örgütü kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı. Partiye giren kişiler bürodaki eşyaları tahrip ettikten sonra kaçtılar. Parti yetkilileri, binada ÖDP, Refah Partisi ve Nizam-ı Alem Ocakları (Büyük Birlik Partisine yakın gençlik örgütü) merkezlerinin de bulunduğu ve kapıda sürekli polis beklediğine dikkat çektiler.

PM üyesi Kemal Okutan, 23 Ocak günü evine düzenlenen baskında gözaltına alındı. Okutan, 25 Ocak günü Ankara DGM Savcılığında ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı. Okutan, ekonomik nedenlerle Avrupa'ya gitmek isteyen Serdar Ocak ve Erol Kaplan adlı kişilerin işkenceyle kendisi aleyhine ifade vermeye zorlandıklarını, bu nedenle gözaltına alındığını söyledi.

Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan HEP 1992 Olağanüstü Kongresindeki konuşmaları nedeniyle (TMY 8) yargılanan Genel Başkan Feridun Yazar ile Kongre Divan Başkanı Güven Özata, parti yöneticileri Kemal Okutan, Harun Çakmak ve Cabbar Gezici'ye Ankara DGM tarafından verilen birer yıl hapis cezaları, 26 Ocak günü Yargıtay tarafından onaylandı.

Elazığ'da HADEP üyesi Mustafa Akkuş İHD Elazığ Şubesine başvurarak muhbir olması için baskı yapıldığını açıkladı. Akkuş, 2 Şubat günü Elazığ il binasından çıktıktan sonra bir arabadan inen sivil polislerce, "HADEP'in gençlik komisyonunda yer alıyorsun, bizimle çalışmazsan, bize yardımcı olmazsan iki ay içinde seni vura-cağız" şeklinde tehdit edildiğini söyledi. Akkuş, 4 Şubat günü de aynı polislerin, "Harput'a gidelim, seninle konuşacaklarımız var" dediklerini belirtti.

Batman Kozluk ilçe yöneticileri Yahya Demirhan ve Cenbeli Aratemur'un evleri 11 Şubat günü gece geç saatlerde kimliği belirsiz kişiler tarafından tarandı.

Partinin Genel Sekreter Yardımcısı Abdullah Kaya, Kozluk ilçe yöneticilerinin evlerine yapılan saldırılarla ilgili olarak Kozluk Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Şenol Boyu hakkında Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu. Silvan ilçe örgütü üyeleri Celil Fidan ve Salim Kokan da, JİTEM elamanları olduğu ileri sürülen sivil giyimli kişilerce gözaltına alındı ve partiden istifa etmeye zorlandı. İlçede bulunan birçok HADEP üyesinin evine de tehdit mektupları bırakıldığı bildirildi.

PM üyesi Abdullah Varlı, 2 Nisan gecesi evini basan polisler tarafından gözaltına alındı. 25 Mart günü gözaltına alınan Varlı'nın 27 Mart günü serbest bırakılması üzerine Ankara DGM Savcılığının, "bırakma" kararına itiraz ettiği öğrenildi. İtiraz üzerine hakkında giyabi tutuklama kararı çıkarılan Varlı tutuklandı.

Gaziemir (İzmir) İlçe Gençlik Komisyon Başkanı Kadir Soysal, Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri çerçevesinde 1 Mart günü düzenlenen yürüyüş eyleminde gözaltına alındığını ve gözaltında bulunduğu süre içerisinde psikolojik işkenceye maruz kaldığını açıkladı. Bozyaka Siyasi Şube Müdürlüğüne götürüldüğünü belirten Kadir Soysal, polislerin kendisine muhbirlik yapması için zorlandığını da açıkladı.

HADEP Van İl ve Merkez İlçe Yöneticileri hakkında 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü etkinlikleriyle ilgili olarak açılan soruşturma takipsizlikle sonuçlandı.

Van'da yapılan Newroz şenlikleriyle ilgili olarak HADEP Van İl Başkanı Abdurrahman Doğar ve parti yöneticileri hakkında dava açıldı. Abdurrahman Doğar ve parti yöneticileri 26 Mart günü ifade verdiler. Abdurrahman Doğar ve parti yöneticileri hakkında açılan dava Aralık ayında Van DGM'de beraatla sonuçlandı.

Elazığ'da Gençlik Komisyonu Başkanı Abdülrezzak Oral, Başkan Yardımcısı Ayşe Nur Eker ile komisyon üyeleri Barış Güven, Ümit Doğan, Hüdayi Yamaç, Bülent Çelik, Newroz gösterileri nedeni ile 20-23 Mart tarihleri arasında düzenlenen operasyonlarda gözaltına alındılar. Ayşe Nur Eker, Bülent Çelik ve Abdülrezzak Oral, 27 Mart günü tutuklandı. Malatya DGM'de "PKK'ye yardım ve yataklık ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla açılan davada Ayşe Nur Eker, Bülent Çelik 3 yıl 9 ay, Abdülrezzak Oral ise 4 yıl 9 ay hapis cezasına mahkûm oldu.

Eskişehir İl Başkanı Hamza Abay Mayıs ayında Antalya yakınlarında öldürülen PKK militanlarının mezarlarının kepeçlerle açılıp, cenazelerin başka bir yere gömülmesi üzerine 6 Mayıs günü yaptığı basın açıklaması nedeniyle 13 Mayıs günü gözaltına alındı ve tutuklandı. Hamza Abay hakkında "halkı kin ve düşmanlığa tahrik ettiği" (TCY 312) iddiasıyla dava açıldı. Davanın 1 Temmuz günü yapılan ilk duruşmasında Hamza Abay, 2 yıl hapis

ve 3 milyon 40 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

1 Eylül 1997 tarihinde Dünya Barış Günü nedeniyle Bolu'da basın açıklaması yapan HADEP yöneticileri hakkında açılan dava 6 Mayıs günü sonuçlandı. Ankara DGM'de yapılan duruşmada sanıklar, parti binasında bulunan dergilerin yasal yayımlar olduğunu ve kimseye propaganda amacıyla MED-TV izlettirmediklerini belirterek suçlamaları reddettiler. Daha sonra kararını açıklayan DGM heyeti, tutuklu yargılanan Bolu İl Başkanı Kenan Ayaz, Yönetim Kurulu üyeleri Ersin Derince, Siddik Aksaç, Nihat Yaşlı ve parti çalışanı Zeki Başar ile tutuksuz sanık Vahap Eşidir'i "PKK'ye yardım ve yataklık ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla 3 yıl dokuz ay hapis cezasına mahkûm etti. Tutuklu sanık Zeki Şimşek ve tutuksuz yargılanan Cihan Altınışık ise beraat etti. Tutuklu sanıklar, cezaevinde kaldıkları süre göz önüne alınarak tahliye edildi.

Didim (Aydın) İlçe Başkanı Lütfü Süvarioğulları'nın evine 22 Haziran günü yapılan baskında, gelini Hatice Süvarioğulları gözaltına alındı. Bunun üzerine 25 Haziran günü Aydın İl Merkezinde yapılan basın açıklamasından sonra, Lütfü Süvarioğulları, eşi Muazzez Süvarioğulları, oğlu Ruhat Süvarioğulları, akrabası Nuray Onur ile Tutuklu Aileleri Yardımlaşma Derneği (TAYD-DER) yöneticisi Duran Boztepe gözaltına alındı. Nuray Onur ve Duran Boztepe aynı gün serbest bırakıldılar. Lütfü Süvarioğulları ve ailesi ise tutuklandı. Daha sonra açılan soruşturma, 16 Temmuz günü takipsizlikle sonuçlandı.

13 Temmuz günü HADEP PM üyesi ve Diyarbakır İl Başkanı Feridun Çelik'i Diyarbakır'a gelişinde karşılayan yüzlerce partiliye polis müdahale etti. Burada, aralarında Gündem gazetesi muhabiri Metin Dağ ile Merkez İlçe Örgütü yöneticilerinin bulunduğu 10 kişi gözaltına alındı. Konvoyun yolu bir süre sonra yeniden kesildi ve çok sayıda kişi gözaltına alındı. Daha sonra HADEP Diyarbakır İl Merkezi de polisler tarafından sarıldı. Saat 20.00 sıralarında binadan çıkan parti üye ve yöneticileri gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar 14 Temmuz günü serbest bırakıldı. Serbest bırakılanlar, tutuldukları Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde dövüldüklerini, hakarete uğradıklarını ve psikolojik baskı gördüklerini söylediler.

HADEP Ceylanpınar (Urfa) İlçe Başkanı Mehmet Sarıkaya'nın evi 28 Temmuz günü saat 13.00 sıralarında kimliği belirsiz 6 kişi tarafından basıldı. Baskın sırasında evde yalnız olan Mehmet Sarıkaya'nın eşi Fatma Sarıkaya, saldırganların "Son günlerde evinize çok misafir gelip gidiyor. Bunlar kim? Niçin geliyorlar?" dediklerini ve kendisini dövüldüklerini anlattı. Fatma Sarıkaya, "Türkçe ve Kürtçeyi düzgün konuşuyorlardı. İri yarı olanının boynuma yumruk vurmasıyla bayıldım" dedi.

1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle partinin Adana İl Kadın Komisyonu üyesi kadınlar tarafından 3 Eylül günü İnönü Parkı'nda düzenlenmek istenen basın açıklamasına polis izin vermedi. İl Örgütü binasından İnönü Parkı'na yürümek isteyen kadınlara müdahale eden polis, çok sayıda kadını tartaklayarak zorla parti binası içine soktu.

Mersin'de İçel İl Kadın Komisyonu tarafından Mersin Cumhuriyet Alanında kurulan "Barış Çadırı" önünde 2 Eylül günü düzenlenmek istenen basın açıklaması polis tarafından engellendi. Bunun üzerine Belediye Binası önünde toplanan yaklaşık 200 kişiye müdahale eden polisler, İçel İl Başkanı Alaaddin Erdoğan'ı tartakladı.

Siirt İl Örgütünde gerçekleştirilen 1 Eylül Dünya Barış Günü kutlamalarının ardından bina önünde kimlik kontrolü yapan polislerin, HADEP Siirt İl Başkanı Veysel Turhan'ın kardeşi Hüseyin Turhan'ı (24) gözaltına alarak dövüldükleri açıklandı. Veysel Turhan tarafından yapılan açıklamada, Hüseyin Turhan'ın Cumhuriyet Caddesi üzerindeki Bulvar Kırathanesine götürüldüğü ve 6 polis tarafından dövüldüğü bildirildi. Siirt Cumhuriyet Savcılığına başvuran Hüseyin Turhan'a, 2 Eylül günü gönderildiği Siirt Devlet Hastanesinden "5 gün süreyle iş göremeyeceğine" ilişkin doktor raporu verildi.

İzmir Balçova İlçe Sekreteri Nilüfer Dumlu, 10 Eylül günü gözaltına alındığını ve muhbirlik yapması için ölümle tehdit edildiğini açıkladı. Nilüfer Dumlu, gözaltına alındığını ve bir gün sonra savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldığını söyledi. Gözaltında siyasi şubeye bağlı biri kadın iki sivil polis tarafından sorgulandığını anlatan Nilüfer Dumlu, polislerin kendisine 14 Eylül akşamı için verdiği randevuya gitmediğini, bu nedenle aynı günün akşam bir kadın polisin kendisini arayarak ölümle tehdit ettiğini söyledi. Dumlu, polisler hakkında İzmir Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu.

Malazgirt (Muş) İlçe Örgütü Kadın Komisyonu Başkanı Şemsiye Altınmakas, Fazıl Dündar ve oğlu İrfan Dündar ile Yıldız Dündar 17 Eylül günü gözaltına alındı. Bir gün gözaltında kaldıktan sonra tutuklanan Şemsiye Altınmakas, Fazıl Dündar, İrfan Dündar ve Yıldız Dündar hakkında Van DGM Savcılığı tarafından "örgüte yardım ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla dava açıldı. Dava, 15 Aralık günü beraatla sonuçlandı.

İstanbul Gaziosmanpaşa'da 4 Mayıs gecesi Ülkü Ocağı Gaziosmanpaşa Şubesi önünde HADEP üyesi oldukları belirtilen Dursun Fırat ve Murat Türkyılmaz adlı kişilerle, Ülkü Ocağı üyelerinden oluşan bir grup arasında kavga çıktı. Kavga sırasında Dursun Fırat, kendilerine saldıran gruptan Selçuk Şenol'u silahla yaraladı. Murat Türkyılmaz ise Ülkü Ocağı üyeleri tarafından bıçakla yaralandı. Fırat gözaltına alındı, Türkyılmaz ve Şenol

hastaneye kaldırıldı.

İstanbul İl Örgütü tarafından 27 Eylül günü düzenlenmesi planlanan "Barış Kardeşlik ve Çözüm Mitingi"ne İstanbul Valiliği tarafından izin verilmedi. Valilik yasaklama kararına gerekçe göstermedi. Diyarbakır'da düzenlenmek istenen aynı adı taşıyan mitinge de, Diyarbakır Valiliği tarafından izin verilmedi. Bu arada Van Valiliği de, Van İl Örgütü tarafından yapılması planlanan mitinge "güvenlik" gerekçesiyle izin vermedi.

HADEP tarafından 11 Ekim günü İzmir'de yapılması planlanan "Barış Kardeşlik ve Çözüm Mitingi" İzmir Valiliği tarafından yasaklandı. Yasaklamaya rağmen, İzmir İl Örgütünün 12 Ekim günü Konak Meydanı'nda düzenlediği mitinge müdahale eden polisler çok sayıda kişiyi gözaltına aldı. Basın açıklaması yapılmasına izin vermeyen polisler, Gündem gazetesi muhabiri Nihat Çelik'i de tartaklayarak gözaltına aldı. Batman'da düzenlenmesi planlanan "Barış, Kardeşlik ve Çözüm Mitingi"ne valilik izin vermedi.

Partinin örgütlenme çalışmaları için 13 Temmuz günü Diyarbakır'a giden HADEP PM Üyesi ve Diyarbakır İl Başkanı Feridun Çelik'i havaalanında karşılayan 32 kişi hakkında Eylül ayında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet" ettikleri gerekçesiyle dava açıldı. Gündem gazetesi muhabiri Metin Dağ, HADEP Merkez İlçe Başkanı Zeki Doğrul ve Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) Şube Başkanı Remzi Yıldırım'ın da aralarında bulunduğu sanıkların yargılanmasına 20 Eylül günü Diyarbakır 2. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Dava 1998 yılı içerisinde de sonuçlanmadı.

Partinin Genel Merkez Kadın Komisyonunun "PKK'nin ilan ettiği ateşkese" yanıt verilmesi isteğiyle 17 Ekim günü İstanbul Taksim meydanında yapmayı planladığı gösteriye polis izin vermedi. İstanbul Dolapdere ve Zeytinburnu'ndan otobüslerle gelen HADEP'liler polislerce durdurularak gözaltına alındı. Taksim Meydanında da yoğun güvenlik önlemleri alan ve barikatlar kuran polis, 600 kişiyi tartaklayarak gözaltına aldı. Olayda, Gündem gazetesi muhabiri Cengiz Çınar ve 5 HADEP üyesi yaralandı. Gözaltına alınanlardan bir kısmı 18 Ekim günü savcılığa çıkarılmadan serbest bırakıldı. Gözaltına alınanlardan 13 kişi ise "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet ettikleri" iddiasıyla Beyoğlu Savcılığı'na çıkarılarak tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı. Olağanüstü Hal Valiliği, 19 Ekim günü "sakıncalı kişiler listesinde bulunduğu" gerekçesiyle HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak'ın Diyarbakır'a girişini yasakladı. Bu arada, HADEP Bölge Toplantısı için Diyarbakır'a giden Genel Sekreter Yardımcısı Selim Özalp ile MYK

üyesi Cihan Sincar, Olağanüstü Hal bölgesine girişleri yasak olduğu gerekçesiyle Diyarbakır Havaalanında gözaltına alınarak Ankara'ya geri gönderildiler. Ayrıca, Cihan Sincar ve Selim Özalp'i karşılamak üzere havaalanına gelen PM üyeleri Cezayir Serin, Emin Altun, Selma Tanrıku, Melike Alp'in de aralarında bulunduğu 40 parti yöneticisi gözaltına alındı.

Abdullah Öcalan'ın İtalya'ya geçişi ile birlikte HADEP üzerindeki baskılar yoğunlaştı. 15 Kasım-2 Aralık tarihleri arasında HADEP Genel Merkezi olmak üzere tüm il, ilçe ve belde örgütleri polisler tarafından basıldı. İl ve ilçe yöneticileri gözaltına alındı, işkence gördü. HADEP Genel Merkezi tarafından 5 Aralık günü yapılan basın açıklamasında, 15 Kasım-2 Aralık tarihleri arasında 6 genel merkez yöneticisi, 7 il başkanı, 70 il ve ilçe yöneticisi olmak üzere toplam 83 HADEP yöneticisinin tutuklandığı açıklandı. Açıklamaya göre, 19 Aralık günü HADEP'in 270 il ve ilçe yöneticisi ile parti binalarında bulunan konuklar dahil olmak üzere toplam 3.215 kişi gözaltına alındı. HADEP binalarına yönelik saldırılara değinilen açıklamada, aramalar sırasında resmi evrak, arşiv, bilgisayar, televizyon, kitap gibi malzemelere el konduğu vurgulandı.

Öldürülen HADEP Yöneticileri

1998 yılı öncesinde öldürülen HADEP yöneticileriyle ilgili davalar 1998 yılında da sürdü.

Bingöl'ün Genç ilçesinde 27 Aralık 1997 tarihinde HADEP örgütlenmesi için çalışan Hişyar Ağaoğlu adlı kişi "uyuşturucu kullandığı ve sık sık özel tim görevlileri ile birlikte görüldüğü" öne sürülen Ayhan Yılmaz adlı kişinin bıçakla saldırısı sonucu öldürülmüştü. Hişyar Ağaoğlu'nun öldürülmesiyle ilgili dava 10 Şubat günü Bingöl Ağır Ceza Mahkemesinde başladı. Duruşmada, sanık Ayhan Yılmaz, 1991 ile 1992 yılları arasında Genç Kaymakamı olan Nuh Mete Hamurcu ve Genç Emniyet Müdürlüğüne bağlı polislerin Ağaoğlu'nu öldürmesi için kendisine teklifte bulduklarını açıkladı. Duruşmada, Ağaoğlu'nun eşi Müjgan Ağaoğlu, olaydan bir gün önce Yılmaz'ın, evlerine telefon ederek eşini tehdit ettiğini, eşinin de bu durumu Genç Emniyet Amiri Ahmet Koni'ye iletmesine rağmen, Yılmaz hakkında herhangi bir işlem yapılmadığını belirtti. Yılmaz, Genç Emniyet Müdürlüğünde görevli polisler Ayhan Aydancı ve Türkeş Doğaner ile ilişkisine dair bir soruya ise, "Onlarla kardeş kadar yakınız. Benden isterlerse tekrar adam öldürürüm" şeklinde yanıt verdi. Ayhan Yılmaz, davanın 31 Mart günü görülen duruşmasında ise kendisini cezaevinde ziyaret eden Mehmet Dörtüya adlı PKK itirafçısının, "Sen vurmasaydın biz işi bitirecektik" dediğini açıkladı. Bu arada Ayhan Yılmaz'a Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi tarafından akıl hastası olduğu

gereğesiyle ceza verilmemesi gerektiği (TCY 46) belirtilen bir rapor verildi. Cezai ehliyetinin olup olmadığının anlaşılması için Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde 3 ay gözlem altında tutulan Ayhan Yılmaz, 29 Ağustos günü Bingöl B Tipi Cezaevine getirildi. Ayhan Yılmaz, 31 Ağustos günü saat 04.00 sıralarında hücrelerinde asılmış olarak bulundu. Kendisini kemeriyle astığı iddia edilen Ayhan Yılmaz'a Malatya Adli Kurumunda otopsi yapıldı. Davanın 7 Eylül günü yapılan duruşmasında Ayhan Yılmaz'ın kuşkulu bir şekilde ölmesi üzerine avukatlar soruşturmanın derinleştirilmesini istedi. Mahkeme bu talebi reddetti. Dava, "sanık öldüğü için" 13 Ekim günü kapatıldı.

Hatay'ın Samandağ ilçesine bağlı Sutaşı köyünde HADEP İlçe eski Başkanı Mehmet Latifeci ile babası Yahya Latifeci'nin 30 Mart 1995 günü öldürülmesi nedeniyle açılan ve 17 Nisan 1997 tarihinde sonuçlanan davada verilen kararın Yargıtay'da bozulması üzerine Şevki Karaağaçlı ve Behçet Karaağaçlı'nın yargılanmasına 1 Nisan 1998 günü Antakya Ağır Ceza Mahkemesinde yeniden başlandı. Duruşmada olaya ilişkin bilgi vermeyen tutuklu sanık Behçet Karaağaçlı, avukatı Hayrettin Neşeli'yi azletti ve "konuşsam yer yerinden oynar" dedi. Davanın 10 Haziran günü yapılan duruşmasında Karaağaçlı kardeşler, saldırıyı anlattılar. Karaağaçlı kardeşler şöyle ifade verdiler: "Bizi azmettirenler vardır. Petrolcü Naci Koza, eski Samandağ müftüsü Kadir Kılıç, Samandağ Emniyet Müdürlüğünde görevli Başkomiser Necati Eryol, eski Samandağ Garnizon Komutanı Jandarma Üsteğmen Vedat Engin ve Astsubay Namık Kurt, Mehmet ve Yahya Latifeci'yi öldürmek için azmettirdiler. Bunlar bir çetedir. Mehmet Latifeci'yi öldürmemiz halinde bize en ufak zarar gelmeyeceğini söylediler. Bize ayrıca 5 milyar lira verileceği belirtildi." Sanıklardan Şevki Karaağaçlı, cinayetten sonra Naci Koza adlı kişinin arabasıyla kaçtıklarını belirterek, "Koza, karakola gitmemizi istedi. Bana 'Sen git karakola, biz bu işi bağladık. Size hiçbir şey olmayacak' dedi. Ancak yol aramasında yakalandık. Beni karakola götürülen bir astsubay tüfeği ağzıma tutarak 'Sen kimseye bir şey söyleme. Tırnağına zarar gelmez' diye tehdit etti" dedi. Şevki Karaağaçlı, üsteğmen Vedat Ergin'in başka kişileri de öldürmelerini istediğini ifade etti ve şunları söyledi: "Cinayeti işledikten sonra bize eski HADEP İlçe Başkanı şimdiki ÖDP'li olan Talat Oruç ve Mevlüt Oruç'u da öldürmemiz gerektiğini söylediler. Hatta bu işler için Naci Koza'nın Üsteğmen Vedat Ergin'e 1,5 milyar lira verdiğini, 1,5 milyar lira için de söz verdiğini biliyoruz. Çete üyeleri kendilerini ele vermemiz durumunda ailemizi yok edeceklerini ve bu işi PKK'nin üzerine atacakları yolunda tehdit ettiler." Dava 1998'de sonuçlanmadı.

Emeğin Partisi (EMEP)

1998 yılında EMEP yönetici ve üyeleri üzerindeki baskılarda da artış oldu. Parti yönetici ve üyelerinin, özellikle parti tanıtım faaliyetleri, toplantı, gösteri ve parti afişlerinin asılmasıyla ilgili çalışmalarında baskı gördükleri gözlemlendi.

İstanbul Gaziosmanpaşa'da 1995 yılının Mart ayında çok sayıda kişinin ölümüyle sonuçlanan olayların birinci yıldönümünde gerçekleştirilen gösteri nedeniyle 11 kişi hakkında açılan dava 5 Şubat günü Gaziosmanpaşa 3. Sulh Ceza Mahkemesinde başladı. Davada, EMEP Genel Başkanı Levent Tüzel ile Sevim Akat, Hatem Ayaz, Hüseyin Gülen, Cemal Poyraz, Tunç Tataoğlu, Nevzat Çağlı, Bilgütay Hakkı Durma, Süleyman Ülge, Filiz Can ve Cüneyt Göktürk yargılandı. Duruşmada gazetecilerin fotoğraf çekmesi yasaklandı. EMEP Genel Başkanı Levent Tüzel, Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) İstanbul Şube Başkanı olduğu dönemde, Gazi katliamında ölenlerin yakınlarının avukatlığını üstlendiğini belirterek, amma törenine katılmasının doğal olduğunu söyledi. Bilgütay Hakkı Durma ise o dönemde Sosyalist İktidar Partisi (SİP) Yönetim Kurulu Üyesi olduğunu ve amma törenine katılmadığı halde yargılandığını bildirdi.

Partinin Mazgirt (Tunceli) İlçe Başkanı Hüseyin Güngörel hakkında "TİKKO üyesi olduğu" (TCY 168) iddiasıyla açılan dava 5 Mart günü Malatya DGM'de beraatla sonuçlandı.

1997 yılı Eylül ayında yapılan Parti Genel Kurulu öncesinde hazırlanan afişleri izinsiz astıkları gerekçesiyle yargılanan EMEP Çorum İl Örgütü yöneticilerinden dokuz para cezasına mahkûm oldu. Çorum-Asliye Ceza Mahkemesinde 27 Mart günü sonuçlanan davada, Murat Akyol, Muharrem Yıldırım, Nuray Doğan, Mehmet Ünal, Günay Kandemir, Emine Karameşe, Filiz Uygur, Özgür Arslan ve Necip Türkmen'e verilen birer yıl sekizer ay hapis cezası paraya çevrildi.

EMEP 1. Olağan Kongre ilanı olan "Yeter! Artık Söz Emekçinin" ve "Eğitime Katkı Payına Hayır" afişlerini astıkları gerekçesiyle Aziz Önek, İsmail Muzaffer Özkurt, Ali Kayalar ve Özgür Oğuz hakkında açılan dava, 13 Haziran günü Fatih 3. Asliye Ceza Mahkemesinde beraatla sonuçlandı.

Kayseri eski İl Başkanı Sadettin Aykırı hakkında 8 Mart 1997 Dünya Kadınlar Gününde asılan afişlerle ilgili olarak açılan dava, 16 Haziran günü Kayseri 1. Sulh Ceza Mahkemesinde beraatla sonuçlandı.

Urfa İl Örgütünün düzenlemeyi planladığı "GAP'ta Emek Şenliği"nin hazırlık çalışmaları polisler tarafından engellendi. 19 Haziran günü şenlik anonsu yapan parti aracına el konuldu ve araç sürücüsü ile İl Örgütü avukatı

Bülent Güleç gözaltına alındı. Araç sürücüsü ve Güleç, bir süre sonra serbest bırakıldı. Ancak, anons yapılmasına ve stand açılmasına izin verilmedi. Urfa Emniyet Müdürlüğü de, gözaltında öldürülen gazeteci Metin Göktepe'nin annesi Fadime Göktepe'nin kente girmesine izin vermedi ve adını davetiyelerden çıkarttı.

Ankara'da 20 Haziran günü küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin bulunduğu OSTİM bölgesinde EMEP'in hazırladığı bildirimleri dağıtan Koral Demir, Evren Kıvançer ve Melih Güldöğen adlı parti üyeleri 4 saat süreyle gözaltına alındı.

EMEP tarafından çıkarılan Metin Göktepe'yle ilgili "Biz Sahip Çıkarsak Katillerin Hepsini Yargılanacak" afişlerini asan Sarıgazi Belde Örgütü Yöneticisi Hüseyin Genç ve EMEP üyesi Rıza Doğan hakkında "bölücülük propagandası yapıldığı" (TCY 169) iddiasıyla açılan dava sonuçlandı. 24 Haziran günü Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada Hüseyin Genç ve Rıza Doğan, 1 yıl hapis cezası ile 912 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

EMEP Malatya İl Örgütü, 5 Temmuz günü kimliği belirlenemeyen kişilerin saldırısına uğradı. Parti binasına gelen yaklaşık 15 kişilik bir grup, partililere saldırdı ve EMEP Malatya İl Yönetim Kurulu Üyesi Hüseyin Kocaman'ı başına şişeye vurarak yaraladı. Eşyaları da tahrip eden saldırganlar daha sonra kaçtı.

EMEP'in Trakya bölgesinde başlattığı "8 saatlik işgünü uygulansın" kampanyası çerçevesinde, Tekirdağ'ın Saray ilçesinde 11 Temmuz günü düzenlenmesi planlanan piknik, valilik tarafından yasaklandı. Tekirdağ Valiliği, kampanya nedeniyle bastırılan afiş ve bildirimlerin dağıtılmasını ve asılmasını da gerekçe göstermeden yasakladı.

Diyarbakır İl Başkanı Şükrü Abay, 10 Ağustos günü gözaltına alındı. Şükrü Abay, arabasının, Balıkcılarbaşı semtinde Mardinkapı Karakoluna ait bir polis minibüsü tarafından tehlikeli bir biçimde sıkıştırıldığını belirterek, bunun üzerine Mardinkapı Mezarlığı yönüne dönerek zorunda kaldığını burada da polisler tarafından durdurulduğunu söyledi. Arabada arama yapan polislerin kendisine "Kimliğini göstermene gerek yok. Biz seni çok iyi tanıyoruz. 4 ay önce Mardinkapı civarında bir kahvede halka propaganda yaparken seni gözaltına almak istemiştik. Sen de bize direnmiştin. Gel de şimdi diren" dediğini aktaran Abay, daha sonra götürüldüğü Mardinkapı Karakolunda da tehdit ve hakaretlere maruz kaldığını bildirdi. Abay gece geç saatlerde bırakıldı.

İstanbul Gaziosmanpaşa İlçe Örgütü yöneticileri hakkında, "8 Mart Dünya Kadınlar Gününde izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla açılan dava 12 Ağustos günü Gaziosmanpaşa 2. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı.

Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Ankara İl Yönetim Kurulu Üyesi Sema Başok, Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel'in emriyle 14 Ağustos gecesi gözaltına alındı. Ankara siyasi polis merkezinde tutulan Başok'un, avukatı Gülten Yıldız'la görüşmesine izin verilmedi. Sema Başok 17 Ağustos günü serbest bırakıldı. Sema Başok, gözaltında hücrede tutulduğunu, gözleri bağlı olarak sorgulandığını açıkladı.

6 Eylül 1997 tarihinde Kayseri'de eğitimle ilgili basın açıklaması yapmaları nedeniyle "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet edildiği" iddiasıyla EMEP Kayseri İl Başkanı Halil Özbey ile Yönetim Kurulu üyeleri Sadettin Aykırı ve Hasan Daşkan haklarında açılan dava sonuçlandı. Kayseri 5. Asliye Ceza Mahkemesinde 10 Eylül günü yapılan duruşmada, "suç unsuru oluşmadığı" gerekçesiyle EMEP yöneticileri hakkında beraat kararı verildi.

İstanbul Küçükköy semtinde 4 Kasım günü EMEP tarafından hazırlanan "Çeteleşmeye, özelleştirmeye diren Türkiye" başlıklı afişleri asan Kenan Topgül, Leyla Işık ve Ali Solhan adlı kişiler gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar daha sonra serbest bırakıldı.

EMEP Genel Yürütme Kurulu (GYK) üyeleri Kamil Tekin Sürek, Haydar Kaya, Mustafa Yalçın, Nedim Köroğlu, Seyit Aslan, Keçiören İlçe Başkanı Celal Aygün ile parti üyeleri Jülide Kalıç, Ali Rıza Eroğlu, Deniz Gürbüz ve Murtaza Aykaç hakkında, 1 Mayıs bildirimlerinde "halkın kin ve düşmanlığa kışkırtıldığı" (TCY 312) iddiasıyla açılan dava, 9 Kasım günü Ankara DGM'de başladı. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş, 2 yıl hapis cezası 5 Mart günü Yargıtay tarafından onaylanan EMEP Ankara İl Başkanı Haydar Kaya'nın kaydının, Siyasi Partiler Yasası (SPY) uyarınca partiden silinmesini istedi. Haydar Kaya'nın, 27 Temmuz 1997 tarihinde yaptığı "Darbeciler ve çeteciler yargılansın" konulu basın açıklaması nedeniyle Ankara DGM Savcılığı tarafından açılan dava, 24 Kasım 1997 tarihinde sonuçlanmıştı. Kaya, "Devlete ve devletin kurumlarına hakaret" suçlamasıyla (TCY 312/2-3) 2 yıl hapis ve 1 milyon lira para cezasına mahkûm edilmişti. Ceza, beş yıl süreyle ertelenmişti.

Emek Partisi (EP)

Anayasa Mahkemesinin Emek Partisi (EP) hakkında "Parti programında bölücülük yaptığı" gerekçesiyle 14 Şubat 1997 tarihinde verdiği kapatma kararının gerekçesi açıklandı. Anayasa Mahkemesi, parti programındaki "Kürt sorununa demokratik halkçı çözüm, emperyalizm, sermaye ve Türk ve Kürt gericiğinin Kürtleri ezme, Türk ve Kürt işçi ve emekçilerini birbirine düşmanlaştır-

ma faaliyetine son; Kürt halkı üzerindeki bütün yasakların kaldırılması, ordunun ve öteki silahlı güçlerin bölgeden geri çekilmesi, etnik kültürler, milliyetlere ve dillere tam özgürlük ve tam hak eşitliği; Ulusal özgürlük, hak eşitliği, Türk ve Kürtlerin eşit ve özgür birliğini güvenceye alan baştan aşağı demokratikleşmiş bir devlet biçimi” şeklindeki ifadeleri kapatma gerekçesi saydı.

Bu ifadelerin düşünce sınırları içinde kalmadığını, “yasaklanan sakıncalı eylemleri kışkırtma, katkı ve destek niteliğinde olduğunu” ileri süren Anayasa Mahkemesi, EP’nin, SPY 78. maddesinin (a) bendi, 81. maddesinin (a) ve (b) bentleri ile 101. maddesinin (a) bendi gereğince oybirliğiyle kapatılmasını kararlaştırdı.

Mahkeme, değerlendirmesinde şöyle dedi: “Alıntı yapılan bölümde SPY’nin 78. madde (a) bendine aykırı olarak nitelikleri Anayasada belirtilen Türk devletinin ülkesi ve ulusuyla bölünmezliğine, diline dair hükümlerin değiştirilmesi amacı güdülmüştür.” Türkiye’de dil ve kültürü ayrı bir halkın varlığı tam ilke olarak kabul edilmek suretiyle SPY’nin 81. maddesi (a) bendine aykırı olarak Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde ayrı bir ulus kimliğine sahip Kürt azınlığının bulunduğu ileri sürülmektedir. Kürt dili ve kültürü üzerindeki yasak kaldırılarak, tam özgürlük ve tam eşitliğin tanınacağı belirtilerek SPY’nin 81. maddesinin (b) bendine aykırı olarak Türk dili ve kültüründen başka dil ve kültürü korumak, geliştirmek yoluyla azınlıklar yaratarak ulus bütünlüğünün bozulması amacı güdülmektedir.”

Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)

ÖDP yönetici ve üyeleri de 1998 yılında baskılarla karşılaştı. Örneğin, ÖDP kurucusu Mihri Belli, 6 Şubat günü Kanal 6 adlı özel televizyon kanalında yayımlanan bir programa katıldıktan sonra gözaltına alındı. Belli’nin avukatı Sera Kaya ile görüşmesine izin verilmedi. Daha sonra Ankara’ya götürülen Mihri Belli’nin, 1993 yılında verilen bir giyabi tutuklama kararı nedeniyle gözaltına alındığı öğrenildi. Belli, 8 Şubat günü serbest bırakıldı.

ÖDP Düzce (Bolu) İlçe Örgütü tarafından 21 Aralık 1996 tarihinde düzenlenen “Kadın ve Politika” başlıklı panelleri ilgili olarak partililerin “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet ettikleri” gerekçesiyle açılan dava sonuçlandı. Düzce 2. Asliye Ceza Mahkemesinde 19 Haziran günü yapılan duruşmada Düzce İlçe Başkanı Hüseyin Sarıbaş 1 yıl 6 ay hapis ve 1 milyon 290 bin lira ağır para cezasına mahkûm oldu. Mahkeme, panele konuşmacı olarak katılan Ayşe Düzkan, Aynur İlyasoğlu, Yeşim Elibol hakkında da suç duyurusunda bulunulmasına karar verdi.

1 Eylül 1996 Dünya Barış Gününde Ankara Demokrasi

Platformunun düzenlediği “Barış Mitingi”nde yaptıkları konuşmalar nedeniyle Ankara DGM’de yargılanan ÖDP Mamak (Ankara) eski İlçe Başkanı Haydar Yıldırım ve İlçe eski Sekreteri Mustafa Kocaoğlu, (TCY 312) ikişer yıl hapis cezasının kesinleşmesi nedeniyle 20 Ağustos günü cezaevine girdiler.

İstanbul’da 12 Ekim günü ÖDP pankartını astıkları için gözaltına alınan konfeksiyon işçisi Ali Pek ve Erol Aslan işkence gördüklerini açıkladılar. Çeliklepe Merkez Karakoluna götürüldüklerini anlatan Ali Pek şöyle konuştu: “Götürüldüğümüz karakolda giysilerimizi çıkartıp bize işkence yapmaya başladılar. Uzun süre copla cinsel tacizde bulundular. Daha sonra da ‘Sana tecavüz ederiz. Evlisin, çocuğun da var, dünyanın yıkılır’ diyerek tehdit ettiler.” Erol Aslan da gözaltında kendisine cinsel taciz ve tecavüz tehdidinde bulunduğunu belirterek, “Emniyet’ten çıkarken bize ‘size elektrik vermedik, gelecek sefere onu da veririz’ dediler” diye konuştu. Polislerin kendilerine gözaltında işkence görmediklerine dair zorla yazı imzalatıldığını belirten Ali Pek ve Erol Aslan, Adli Tıp Kurumundan 15 günlük iş göremez raporu aldılar.

Adana’da 27 Haziran günü meydana gelen depremde zarar görenler için “izinsiz yardım topladıkları” gerekçesiyle gözaltına alınan ve tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılan ÖDP Kağıthane İlçe Örgütü üyeleri Orhan Bozkurt, Doğan Çoban, Arzu Çoban ve Güneş Sedef’in “görevi başında memura şiddet ve tehdit kullandıkları” iddiasıyla yargılanmalarına 20 Ekim günü Şişli 2. Sulh Ceza Mahkemesinde başlandı. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

Malatya’da 24 Ekim günü “Temiz toplum” istemiyle düzenlenen gösteride gözaltına alınan ÖDP üyesi 6 kişi, 26 Ekim günü bırakıldı.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, ÖDP Elazığ İl Örgütü tarafından, 24 Ekim günü düzenlenen “Demokrasi Hemen Şimdi” şöleninde Kürtçe şarkı söylenmesi nedeniyle il örgütü yöneticilerinin “siyasi partilerin Türkçeden başka bir dil kullanamayacakları” (SPY 81) gerekçesiyle görevden alınmasını istedi.

TBMM’de pankart açtıkları için ağır hapis cezalarına mahkûm edilen öğrencileri desteklemek amacıyla hazırlanan afişlerle ilgili olarak ÖDP yöneticileri hakkında açılan dava, 27 Ekim günü Ankara DGM’de başladı. Davada, ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, genel başkan yardımcıları Yıldırım Kaya, Serpil Boğa ile Merkez Yürütme Kurulu üyeleri Necmi Demir, Saruhan Oluç, Atilla Aytemur ve Sultan Özcan’ın TCY 169 uyarınca hapis cezasına mahkûm edilmesi istendi. Duruşma, sanıkların ifadesinin alınmasından sonra 10 Aralık gününe

ertelendi. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

ÖDP tarafından 24 Ekim günü ÖDP Kadıköy İlçe Binası önünde basın açıklaması yapmak üzere toplanan yaklaşık 300 kişilik gruba müdahale eden polisler, 32 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar arasında ÖDP ilçe başkanlarının ve yöneticilerinin de olduğu bildirildi. Gözaltına alınanlar 25 Ekim günü nöbetçi savcılığa çıkarıldıktan sonra tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldılar. 32 kişi hakkında "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına Muhalefet Ettikleri" gerekçesiyle açılan dava, 7 Ocak 1999 tarihinde Kadıköy 3. Ağır Ceza Mahkemesinde beraatla sonuçlandı.

ÖDP tarafından 22 Kasım günü Samsun'da yapılması planlanan miting "güvenlik" gerekçesiyle Samsun Valiliği tarafından iki ay süreyle ertelendi.

ÖDP tarafından 20 Aralık günü Şişli Abide-i Hürriyet Parkında düzenlenmesi planlanan "Artık yeter; işsizliğe, çetelere, şovenizme karşı şimdi demokrasi zamanı" adlı açık hava mitingine İstanbul Valiliği izin vermedi.

Refah Partisi (RP)

1997 yılında, Türkiye tarihinde ilk defa iktidardaki bir parti aleyhine kapatma davası açıldı. 21 Mayıs 1997 tarihinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, "Anayasanın laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği" iddiasıyla Refah Partisinin (RP) kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesinde dava açtı. Anayasa Mahkemesi Raportörü, Aralık ayının ilk günlerinde davaya ilişkin raporunu tamamladı ve RP'nin "kapatılması" yönünde görüş bildirdi.

Dava 16 Ocak günü sonuçlandı. Anayasa Mahkemesinde yapılan görüşmede, oy çokluğuyla RP'nin kapatılması kararı alındı. Anayasa Mahkemesi, "konuşma ve davranışlarıyla partinin kapatılmasına neden oldukları" gerekçesiyle, Genel Başkan Necmettin Erbakan, Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan ile RP milletvekilleri Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'in milletvekilliklerini düşürdü. Anayasa Mahkemesi Başkanı Özden'in 31 Aralık 1997'de emekli olmasından sonra başkanlığa seçilen Ahmet Necdet Sezer'in verdiği bilgiye göre, kapatma kararı 2'ye karşı 9 oyla alındı. Sezer, RP'nin "laik cumhuriyet" ilkesine aykırı eylemler nedeniyle, Anayasa'nın 68 ve 69. maddeleriyle, SPY 101 (b) ve 103/1. maddeleri uyarınca kapatıldığını söyledi. Milletvekilliğinin düşmesiyle Erbakan, Kazan ve diğer milletvekillerinin yargılanması gündeme geldi. Ayrıca, Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, milletvekilleri ve Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe, 5 yıl süreyle bir başka partide, kurucu, üye ya da yönetici olamayacak ve seçimlere katılamayacaklar.

Diğer partiler

Türkiye'de muhalif tutum takıyan diğer partiler de engelleme ya da baskılarla karşılaştılar. Örneğin;

Demokrasi ve Barış Partisi (DBP) Ağrı İl Merkezine 16 Mart günü polisler tarafından düzenlenen baskında İl Başkanı Fehmi Atmaca gözaltına alındı. DBP'nin 13 Haziran günü Diyarbakır'da yapmayı planladığı "Barış Yürüyüşü"ne, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü, Olağanüstü Hal Yasasını gerekçe göstererek izin vermedi. Parti yöneticilerini taşıyan otobüsün, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği sınırlarına girmesi yasaklandı.

Aydınlık dergisinde çıkan bir yazıda "orduya hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan İşçi Partisi (İP) Genel Başkanı Doğu Perinçek, 15 Temmuz günü görülen duruşmada suç unsuru oluşmadığı gerekçesiyle beraat etti.

Doğu Perinçek, 24 Eylül günü Ankara DGM Başsavcılığının talimatı ile gözaltına alındı. 24 Eylül günü İP'nin Türkiye çapındaki tüm il ve ilçe örgütleri ile genel merkezinde arama yapan polis, Ankara'daki operasyonlarda Doğu Perinçek ile birlikte Genel Sekreter Mehmet Bedri Gültekin, Mamak İlçe Başkanı Hasan Yıldız ve parti üyeleri Ahmet Aktaş, Saadet Ateş, Sadık İrk, Gülşah İrk ve Hüseyin Tuncer'i de gözaltına aldı. 25 Eylül günü İstanbul'da yapılan operasyonlarda ise İP Kadıköy İlçe Başkanı Hüseyin Karanlık, Beyoğlu İlçe Yönetim Kurulu Üyesi Ahmet Aydın ve Derya Çayla gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar sorgulanmak üzere Ankara'ya gönderildi. Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel soruşturmanın bir itirafçı tarafından kendilerine ulaştırılan bir mektupta "İP'nin PKK ile ilişkisi olduğu" nun iddia edilmesi üzerine başlatıldığını açıkladı. İP tarafından yapılan açıklamada ise söz konusu itirafçının DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e yakınlığı ile bilinen Öncü gazetesinde çalışan PKK "itirafçısı" Sami Demirkıran olduğu ileri sürüldü. Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubeye götürülen Doğu Perinçek ve 9 partili için 4 gün gözaltı süresi verildi. Doğu Perinçek'in sağlık muayenesinden geçtikten sonra ölüm orucuna başladığı bildirildi. Gülşah İrk ise serbest bırakıldı. Bu arada Doğu Perinçek hakkında Ankara DGM tarafından "bölücülük propagandası" yaptığı gerekçesiyle verilen 1 yıl 2 ay hapis cezasının Yargıtay'da onaylandığı ve hakkında gıyabi tutuklama emri bulunduğu bildirildi. Doğu Perinçek ve 9 parti üyesi, 28 Eylül günü Ankara DGM tarafından serbest bırakıldı. Ancak Doğu Perinçek hakkında başka bir karar nedeniyle aynı gün tutuklandı. Perinçek hakkında Ankara DGM tarafından ikinci bir tutuklama kararı verildi. DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel, Ankara DGM tarafından "bölücülük propagandası" (TMY 8) yaptığı gerekçesiyle verilen 1 yıl 2 ay hapis

cezasının Yargıtay'da onaylanması nedeniyle tutuklanan Doğu Perinçek'in serbest bırakılması kararına itiraz etti. "Devlete ait gizli belgeleri elde etmek" iddiasıyla Doğu Perinçek'in tutuklanması talebini kabul eden Ankara DGM, Doğu Perinçek ile birlikte Genel Sekreter Gültekin'in de tutuklanmasına karar verdi. Mehmet Bedri Gültekin 30 Eylül günü Ankara DGM'de kararın okunmasının ardından tutuklandı.

Doğu Perinçek hakkında Kasım ayında "yasadışı örgüte yardım yataklık ettiği"(TCY 169), "devletin gizli belgelerini açıkladığı" ve "Ateşli silahlar yasasına muhalefet ettiği" iddiasıyla 20 yıl 6 aya kadar hapis cezası istemiyle Ankara DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. İddianamede ayrıca Mehmet Bedri Gültekin ile 8 parti yöneticisi hakkında "devletin gizli belgelerini açıkladıkları" ve "Ateşli silahlar yasasına muhalefet ettikleri" iddiasıyla 1 yıl ile 13 yıl arasında hapis cezası istendi.

Dava 1 Aralık günü Ankara DGM'de başladı. Duruşmaya, tutuklu Doğu Perinçek ve İP Genel Sekreteri Mehmet Bedri Gültekin ile birlikte tutuksuz yargılanan Hasan Yıldız, Ahmet Aktaş, Saadet Ateş, Sadık İrk, Hüseyin Tuncer, Hüseyin Karanlık ve Ahmet Aydın katıldı. Duruşmada, mahkemeye sunulan ve Perinçek'in suçlanmasına neden olan belgelere ilişkin bilirkişi raporu okundu. Bilirkişi heyeti raporunda, bu belgelerin sahte olduğunu ve aynı kişi tarafından hazırlandığını belirtti. Mahkeme heyeti, Doğu Perinçek ve Mehmet Bedri Gültekin'in tahliyesine karar verdi. Ancak Doğu Perinçek, 20 Ekim 1991 tarihinde televizyonda düzenlenen bir açık oturumdaki konuşmasında "bölücülük propagandası yaptığı" suçlamasıyla 15 Ekim 1996 tarihinde Ankara DGM tarafından verilen ve 8 Temmuz günü Yargıtay tarafından onaylanan 1 yıl 2 aylık hapis cezası nedeniyle yeniden Haymana Cezaevine gönderildi. Bu arada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Doğu Perinçek'in mahkûmiyetinin kesinleşmesi nedeniyle parti üyeliğinin sona erdirilmesini istedi.

SİP tarafından 1 Kasım günü Susurluk kazasının yıldönümü nedeniyle İstanbul'da yapılması planlanan mitinge İstanbul Valiliği izin vermedi. Valilik yasaklamaya gerekçe göstermedi.

b) Dernek ve Vakıflar

1998 yılında pek çok hükümet dışı kuruluş saldırı ve baskılarla karşılaştı. Bu kuruluşların yöneticileri ve üyeleri saldırılara maruz kaldı, gözaltına alındı, tutuklandı. Bazı dernek ve vakıflar yerel yöneticilerin ya da mahkemelerin kararıyla süreli ya da süresiz kapatıldı. Dernek ve vakıflara yönelik TİHV'nin belirleyebildiği baskılar şunlar:

Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM)

Kürt kültürünün geliştirilmesi amacıyla faaliyet gösteren Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM), 1998 yılında da baskılara maruz kaldı. MKM'nin Diyarbakır ve Urfa şubeleri kapatıldı, MKM çalışanları gözaltına alındı, haklarında dava açıldı.

MKM'nin Genel Merkezi, Mersin ve Adana şubelerinin gösteri salonları 1998 yılı içinde de mühürlü kaldı.

MKM Diyarbakır Şubesi, Valilik tarafından süresiz olarak kapatıldı. 14 Ocak günü MKM Şubesine gelen polisler kapatma kararını tebliğ ettiler. Kararın, "etkinliklerde izin alınmadığı, MKM'nin ruhsatsız eğlence yerine dönüştüğü" iddiasıyla alındığı öğrenildi.

MKM İzmir Şube Müdürü Hatice Çoban hakkında "Yetkili mercilerin emirlerine aykırı hareket ettiği" iddiasıyla açılan dava beraatla sonuçlandı. 9 Haziran günü İzmir Sulh Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada MKM kütüphanesinde "yasak yayın" olduğu gerekçesiyle el konulan kitapların yasak olmadığına ve bu yayınların MKM'ye iadesine de karar verildi.

MKM'nin kültürel etkinlikleri de, yasaklama, tutuklama ve yargılama yoluyla engellendi.

Aydın'da 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri sırasında gözaltına alınan MKM İzmir Şubesi müzisyenlerinden Abdülğafur Aksoy 10 Mart günü çıkarıldı İzmir DGM'de tutuklandı.

MKM İzmir Şubesi çalışanı Ali Durmuş 14 Eylül günü gözaltına alındığını ve gözaltında işkence gördüğünü açıkladı. Ali Durmuş, Eski İzmir'de kimlik kontrolü yapan sivil polislerin çantasında Kürtçe yayımlanan Jiyana Rewşen adlı dergiyi bulmaları üzerine gözlerinin bağlanarak bir arabaya bindirildiğini belirtti. Durmuş, "Daha sonra neresi olduğu bilmediğim bir araziye götürdüler. Burada tekme-tokat döverek, sol kolumda 9 sigara söndürdüler. İki üç saat sonra beni aldıkları yere bıraktılar" dedi.

Mersin'de Tece beldesi Malabadi Sitesinde 8 Ağustos günü düzenlenen bir düğün töreni sırasında "bölücü slogan attıkları ve sarı-kırmızı-yeşil renkler taşıdıkları" gerekçesiyle jandarma tarafından gözaltına alınarak tutuklanan MKM Mersin Şubesi halkoyunları grubu üyeleri Rahmani Çamak, Çetin Bayram ve Mehmet Ekinci, 16 Ağustos günü serbest bırakıldı. Buldukları Mersin Cezaevinden, Adana Kürkcüler Cezaevine sevk edilen Çamak, Bayram ve Ekinci, avukatlarının tutukluluk haline itirazı ve jandarma fezlekesinin yeniden incelenmesi talebi üzerine, Adana DGM savcısı tarafından, ara kararla tahliye edildi.

MKM Adana Şubesi yöneticilerinden Dilber Aşçı hakkında, yaptığı bir konuşma nedeniyle Adana DGM

tarafından "halkı düşmanlığa tahrik ettiği" (TCY 312) gerekçesiyle verilen 1 yıl 6 ay hapis cezası 24 Kasım günü Yargıtay tarafından onaylandı. Dilber Aşçı, tutuklanarak Adana Kürkçüler Cezaevine gönderildi. Adana'da yayın yapan Radyo Arkadaş ile MKM Adana Şubesi yönetici ve çalışanları hakkında, "yazar-sosyolog İsmail Beşikçi'nin Ülkede Gündem gazetesinde 13 Ağustos 1997 tarihinde yayımlanan bir röportajını canlı yayında okudukları için" dava açılmıştı. Davada Dilber Aşçı ve Serhat Bülent Hartavi, TCY 312.madde uyarınca 1 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum olmuş, Radyo Arkadaş'ın sahibi Mehmet Dağdoğan ve Genel Yayın Yönetmeni Hacı Bektaş Suman ise beraat etmişti.

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği (TKDD)

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği yöneticileri hakkında, 1996 yılında gerçekleştirilen 4. Olağan Genel Kurulda yapılan konuşmalarla ilgili olarak "bölücülük propagandası yaptıkları" (TMY 8) iddiasıyla açılan dava sonuçlandı. Fatih 3. Asliye Ceza Mahkemesinde 1 Aralık günü yapılan duruşmada dernek yöneticileri birer yıl hapis ve para cezasına mahkûm oldu.

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Kemal Mutlu, 13 Temmuz günü Tunceli'de gözaltına alındı. Köylerinden göç edenlerin evlerine geri dönüş koşullarını yaratma amacıyla oluşturulan "Dersim"le (Tunceli) Dayanışma Komitesi'nin Tunceli'ye düzenlediği gezi sırasında gözaltına alınan Kemal Mutlu, Tunceli Emniyet Müdürlüğü Siyasi Polis Merkezine götürüldü. Kemal Mutlu ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldı.

Derneğin yayımladığı Dersim Dergisinin 8. sayısı, İstanbul DGM kararıyla, bazı yazılarda "bölücülük propagandası yapıldığı" (TMY 8) iddiasıyla toplatıldı.

Tunceli Kültür ve Dayanışma Derneğinin 19 Eylül günü Harbiye Açık Hava Tiyatrosunda düzenlediği "Halk Şöleni"ne katılan sanatçılar ve dernek yöneticileri hakkında, İstanbul DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Diğer dernek ve vakıflar

İstanbul Savaş Karşıtları Derneğinin kapatılması ve dernek kurucularına 3 yıla kadar hapis cezası verilmesi istemiyle açılan dava 27 Ocak günü Beyoğlu 5. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraatla sonuçlandı. Kuruluşundan sonra Valilik tarafından kapatılan ancak, İdare Mahkemesinin yürütmeyi durdurma kararı üzerine çalışmalarını sürdüren İstanbul Savaş Karşıtları Derneği, 1997 yılının Ağustos ayında polis tarafından yeniden kapatılmıştı. 1997 yılı Ekim ayında da Dernek Tüzüğü'nün 2. maddesinde yeralan "dernek, savaşa, şovenizme ve militarizme karşı mücadele eder" ibaresi nedeniyle dava açılmış ve dernek kurucuları hakkında

gıyabi tutuklama kararı verilmişti. Kurucuların ifade vermesinden sonra tutuklama kararı kaldırıldı. Yargılananlar arasında İHD İstanbul Şube Başkanı Ercan Kanar, sanatçı Şanar Yurdatapan, İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin ve sanatçı Bilgesu Erenus da bulunuyordu.

Mersin Üniversitesi Öğrenci Derneği, "amacının dışında faaliyet yürüttüğü" iddiasıyla 15 Haziran günü Mersin 2. Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından kapatıldı. Mersin Emniyet Müdürlüğü'nün hazırladığı denetleme tutanağında, dernekte dergi, kitap, afiş ve basın açıklamalarının bulunması "suç unsuru" olarak gösterildi. Valiliğin suç duyurusu üzerine Mersin 2. Sulh Hukuk Mahkemesi, derneğin kapatılmasına karar verdi. Dernek yöneticileri hakkında da 1997 yılında yapılan Genel Kurul'a ilişkin belgelerin valiliğe geç gönderilmesi ve Mersin Üniversitesinin açılışında "alternatif açılış töreni düzenlenmesi" nedeniyle iki ayrı dava açıldı. İlk dava 2. Sulh Hukuk Mahkemesinde, ikinci dava Mersin 5. Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (PSAKD) Yönetim Kurulu Üyesi Müslüm Doğan, 31 Temmuz günü Türközü'ndeki (Ankara) 30 Ağustos Polis Karakolunda dövüldüğünü bildirdi. Doğan, Türközü Pazaryeri yakınlarında arabasıyla giderken sivil bir polisle aralarında bir tartışma yaşandığını, bunun üzerine söz konusu polis tarafından 30 Ağustos Polis Karakoluna götürüldüğünü söyledi. Müslüm Doğan, karakolda resmi polislerin olayı izlediğini, diğer sivil polislerin ise hakarete devam ederek, kendisini dövmeye başladıklarını belirtti. Doğan, sürekli tehdit edildiğini de kaydetti.

4 Ağustos günü polis tarafından basılan Bahçelievler (İstanbul) Halkevi, derneğin tüzük hükümlerine aykırı davranıldığı gerekçesiyle 6 Ağustos günü kapatıldı.

Ankara'da Dikmen Halkevi, Ankara 10. Asliye Ceza Mahkemesi kararıyla kapatıldı. Dikmen Halkévi hakkında, 1997 yılındaki bir konser sırasında atılan sloganlar nedeniyle Dernekler Kanununa muhalefet edildiği gerekçesiyle dava açılmıştı. 11 Ağustos günü sonuçlanan davada, mahkeme Dikmen Halkevinin kapatılmasına, dernek yöneticilerinden Şükran Eken, Halil Küreş, Demet Tekin, Erkan Adıgüzel ve Fatma Aytekin'e 1 yıl hapis ve 3 milyon 870 bin lira para cezası verilmesine karar verdi. Mahkeme verilen cezaları erteledi.

Kırşehir'in Hacıbektaş ilçesinde düzenlenen "Hacı Bektaş-ı Veli Anma Şenlikleri" sırasında, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nin açmayı planladığı "Sivas Katliamı" konulu fotoğraf sergisi engellendi. Derneğin Ankara Şube Başkanı Kamber Çakır, 15 Ağustos günü Hacıbektaş girişinde askerler tarafından durdurulduklarını ve tartaklanarak arandıklarını daha sonra

götürdükleri Hacıbektaş Jandarma Karakolunda da kendilerine kötü muamele yapıldığını söyledi. İlçeye gitmek için kiraladıkları otobüslerin sürücülerinin de bir üsteğmen tarafından tehdit edildiğini bildirdi. Kamber Çakır, Hacıbektaş Müzesinin bahçesinde hazırlıklarına başladıkları fotoğraf sergisinin polisler tarafından engellendiğini ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in ilçeden ayrılmasından sonra sergiyi açabildiklerini anlattı.

Halkevleri Adana Şubesi 14 Ekim günü polisler tarafından basılarak "yasak yayın bulundurulduğu" gerekçesiyle 10 gün süreyle kapatıldı.

Kürt Kadınlarıyla Dayanışma Vakfı (KADAV) Başkanı Zeynep Baran hakkında, Vakfın tanıtım broşüründe "halkın düşmanlığa tahrik edildiği" (TCY 312) iddiasıyla açılan dava 7 Ağustos günü İstanbul DGM'de sonuçlandı. Davada, Zeynep Baran 2 yıl hapis ve 1 milyon 720 bin lira para cezasına mahkûm edildi.

4 Kasım günü Gazi Mahallesiindeki Gazi Kültür Merkezini basan polisler 10 kişiyi gözaltına aldı. Bunun üzerine Küçükçekmece Karakoluna yürüyen bir grup, polisler tarafından engellendi. Daha sonra oturma eylemi yapan grup ile yapılan görüşmeler sonucunda gözaltına alınanlardan dördü serbest bırakıldı. Aynı gün Okmeydanı, İdil Kültür ve Gökkuşuğu Kültür merkezleri ile Özgür Kadın Derneğini de basan polisler 10 kişiyi gözaltına aldı.

c) Sendikalar

Sendikalar, sendikal faaliyetlerinin yanı sıra, diğer demokratik faaliyetleri nedeniyle baskı ve engellenmeyle karşılaştı. Özellikle Kürt sorunu ve insan hakları konusunda tavır alan Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) ve konfederasyon üyesi sendikaların yönetici ve üyeleri baskılarla karşılaştı. Kamu görevlilerinin üye olduğu sendikalar, özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde baskı gördü.

Eğitim-Sen Konya Şube Başkanı Cemal Demir, KESK tarafından 1997 yılı Haziran ayında düzenlenen bir günlük iş bırakma eylemi nedeniyle "kanunsuz iş bırakıldığı" (TCY 236) iddiasıyla 4 ay hapis cezasına mahkûm oldu. 23 Ocak günü Konya 5. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada, Demir'e verilen ceza ertelendi.

KESK'in 18 Nisan 1997 tarihinde gerçekleştirdiği bir günlük iş bırakma eylemi nedeniyle Konya 2. Asliye Ceza Mahkemesinde "kanunsuz iş bıraktıkları" (TCY 236) iddiasıyla yargılanan 9 öğretmen, 23 Ocak günü yapılan duruşmada beraat etti.

Sağlık ve Sosyal Hizmet Uzmanları Sendikası (SES) Diyarbakır Şubesinin kapatılması istemiyle açılan dava sonuçlandı. 27 Ocak günü Diyarbakır 4. Asliye Ceza

Mahkemesinde yapılan duruşmada, "şubede bulunan yayınların kapatma kararı verilmesine yeterli olmadığı" gerekçesiyle dava reddedildi.

Eğitim-Sen üyesi Kadri Gökdere ve Taha Gül adlı öğretmenler hakkında Diyarbakır DGM tarafından "yasadışı örgüte üye oldukları" iddiasıyla verilen hapis cezası, Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından bozuldu. İtirafçı Engin Karadağ'ın ifadeleri doğrultusunda, 18 yıl 9 ay hapis cezasına mahkûm olan öğretmenlerin yargılanmasına 9 Şubat günü Diyarbakır DGM'de yeniden başlandı. Dava 1998 yılı içinde sonuçlanmadı.

Eğitim-Sen Genel Merkezi tarafından alınan eylem kararı gereği, 24 Kasım 1997 tarihinde, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü önünde, "tebeşir bırakma" eylemi yapan 5 öğretmen hakkında açılan dava 14 Mart günü sonuçlandı. Eskişehir 1. Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada Eğitim-Sen Şube Başkanı Şükrü Öztürk, Şeker-Sen Şube yöneticisi Rıza Erel, SES Şube üyesi Mevlüt Fındık, SES Şube Yönetim Kurulu Üyesi Ramazan Keyik, EMEP İl Başkanı Ahmet Yıldız beraat etti.

İstanbul'da bulunan Ülker Gıda Sanayi adlı şirket ile Öz Gıda-İş sendikası arasında süren toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin tıkanması üzerine 27 Mart günü fabrika önünde gerçekleştirilen eylemin ardından, sendika Genel Sekreteri Agah Kafkas ile Fatih Şube Başkanı Mustafa Söylemez gözaltına alındı. Agah Kafkas ve Mustafa Söylemez aynı gün akşam saatlerinde serbest bırakıldı.

Manisa'nın Akhisar ilçesinde 11 Aralık 1997 tarihinde KESK tarafından düzenlenen "toplulara viziteye çıkma" eylemine katıldıkları gerekçesiyle 96'sı öğretmen 102 kişi hakkında açılan dava, Akhisar Asliye Ceza Mahkemesinde 22 Nisan günü yapılan duruşmada beraatla sonuçlandı.

Urfa'da 5 Kasım 1997 tarihinde tutuklanan ve hakkında "bölücülük propagandası ve yasadışı örgüte yardım ve yataklık ettikleri" iddiasıyla SES Şube Başkanı İhsan Avcı ile SES üyeleri Mesut Özaydın ve Deniz Barut hakkında açılan dava, 22 Nisan günü beraatla sonuçlandı. İzmir Cumhuriyet Savcılığı, KESK tarafından 11 Aralık 1997 tarihinde gerçekleştirilen bir günlük iş bırakma eylemine katılan 108 memur hakkında 3 Haziran günü dava açtı. Davada, Tüm Yargıtay Sen İzmir şubesi yöneticileri hakkında 3 yıla kadar hapis cezası, sendika üyesi olmayan ancak eyleme katılan 101 memur hakkında da 4 ayla 1 yıl arasında hapis cezası istendi.

KESK tarafından "memurlara sendikal hakların tanınması istemiyle" 1994 yılı Aralık ayında düzenlenen bir günlük işbırakma eylemine katıldıkları gerekçesiyle yargılanan 33 memur, 13 Temmuz günü Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından dörder ay hapis cezasına

mahkum edildi. 1 milyon lira para cezasına çevrilen cezalar ertelendi. Aynı eylem nedeniyle Çanakkale'nin Çan ilçesi Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan 109 memur 21 Ağustos günü yapılan duruşmada beraat etti.

Diyarbakır'da 26-27-28 Ekim günleri arasında KESK Diyarbakır Şubeler Platformunun aldığı karar uyarınca "sürgünler bizi yıldırılmaz" yazılı kokartlar takan Eğitim-Sen üyesi çok sayıda öğretmen polis tarafından gözaltına alındı. Polisler tarafından Eğitim-Sen binasına, okullara ve evlere yapılan baskınlarda gözaltına alınan öğretmenlerin adları şöyle: Esat Gen, Ömer Vakit, Farik Kaya, Fahrettin Aydın, Ramazan Ayan, Nihat Keskindil, Ayhan Arıtürk, Mahfuz Acar, Faruk Mihallioğlu, Veysi Çoban, Halim Ertaş, Cemal Akaslan, Atiye Erarslan, Figen Apa, Mustafa Gümüşçü, Ebubekir Çelebi, Müge Çomar, Nejat Keteş, Kadri Yüce, Çetin Yener, Aydın Çelik, Hamide Çamcı, Fidan Yabaneli Kılıç, Selma Kılıçman.

KESK tarafından 18 Şubat günü gerçekleştirilen eyleme katıldıkları gerekçesiyle haklarında dava açılan Eğitim-Sen Çorum Şube Başkanı Ayhan Oğuz ile KESK Dönem Sözcüsü Nihat Filiz, 12 Kasım günü Çorum Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraat ettiler.

İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar'a hakaret ettiği gerekçesiyle 1 yıl hapis cezasına mahkûm olan öğretmen İlknur Birol'u (Bkz. İfade Özgürlüğü) cezaevine uğurlamak için 24 Kasım günü Kadıköy Adliyesi önünde toplanan Eğitim-Sen üyesi öğretmenlere polis saldırdı. Kadıköy Adliyesi önünde yapılmak istenen basın açıklamasına izin vermeyen polis, öğretmenleri zor kullanarak dağıttı. Öğrencilere ve Eğitim-Sen üyesi öğretmenlere coplarla saldıran polisler, çok sayıda öğretmeni ve öğrenciyi döverek gözaltına aldı. Polisler tarafından tartaklanarak gruptan koparılan Birol, Bakırköy Kadın ve Çocuk Tutukevine gönderildi. Saldırıda Evrensel gazetesi muhabiri Haşim Demir de yaralandı. İlknur Birol'un ailesinin de dövüldüğü olayda, KESK GYK üyesi ve Eğitim-Sen 2. Şube Başkanı Alaaddin Dinçer, Şube Yayın Sekreteri Veysel Özbay, Şube Yönetim Kurulu üyesi Hamdi Çalık, Eğitim-Sen 3. Şube Yönetim Kurulu üyesi Ali Güneş, Eğitim-Sen üyeleri İbrahim Akyol, Adem Bulut ve adları öğrenilemeyen çok sayıda sendikacı gözaltına alındı.

KESK tarafından 18 Şubat günü gerçekleştirilen eyleme katıldıkları gerekçesiyle haklarında dava açılan Eğitim-Sen Çorum Şube Başkanı Ayhan Oğuz ile KESK Dönem Sözcüsü Nihat Filiz, 12 Kasım günü Çorum Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan duruşmada beraat ettiler.

Eğitim-Sen 1 Nolu Şube eski Başkanı Servet Öncü ve Eğitim-Sen 2. Şube eski Başkanı Alaaddin Dinçer hakkında, 6 Eylül 1995 yılında İstanbul'da yaptıkları bir basın açıklaması nedeniyle "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet ettikleri" gerekçesiyle açılan dava sonuçlandı. İstanbul 13. Asliye Ceza Mahkemesinde 19 Kasım günü sonuçlanan davada, Servet Öncü ve Alaaddin Dinçer birer yıl altışar ay hapis cezasına mahkûm oldular. Servet Öncü ve Alaaddin Dinçer hakkında verilen ceza 5 yıl süreyle ertelendi.

Edirne'de, KESK'in 18 Nisan iş bırakma eylemine katılan 18 öğretmenin yargılanmasına 26 Kasım'da Edirne 2. Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Dava 15 Nisan 1999 tarihinde beraatla sonuçlandı.

Tüm Yargı Çalışanları Sendikası (Tüm Yargı-Sen) üyesi 33 gardiyanın sürgün edilmesini protesto amacıyla 31 Ocak 1997 tarihinde Ankara Merkez Kapalı Cezaevi önünde yaptıkları basın açıklamasında "2911 Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına Muhalefet Ettikleri" gerekçesiyle, Tüm Yargı-Sen Genel Başkanı Tekin Yıldız'ın da aralarında bulunduğu 8 sendikacı hakkında açılan dava sonuçlandı. Ankara 10. Asliye Ceza Mahkemesinde 2 Aralık günü sonuçlanan davada, Tüm Yargı-Sen Genel Başkanı Tekin Yıldız, sendikanın eski Genel Başkanı Hacı Çoban, MYK üyeleri Özlem Yılmaz, Tacim Alıncak, Cengiz Garip, Musa Garip Şahin, Rauf Tepe ve Muharrem Akburak birer yıl altışar ay hapis ve birer milyon lira para cezasına mahkûm edildi. Söz konusu sendikacılar hakkında verilen cezalar ertelendi.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Türkiye genelinde yapılan iş bırakma eylemine katıldıkları gerekçesiyle haklarında dava açılan Tüm Yargı-Sen İzmir Şube yöneticilerine ceza verilmesine karşı çıktı. 1996 yılındaki iş bırakma eylemine katılan Tüm Yargı-Sen İzmir Şubesi yönetici ve üyelerinden 14 memur hakkında açılan davada, İzmir 4. Asliye Ceza Mahkemesi, sanıkların "suç işleme kasıtları olmadığı" ve cezalandırılmaları için kanıt bulunmadığı gerekçesiyle beraat kararı vermişti. Yargıtay 4. Ceza Dairesinin kararı bozması üzerine yinelenen yargılama sonucunda mahkeme, ilk kararında direnmişti. Direnme kararı üzerine dava, Yargıtay Ceza Kurulunda görüldü. Kurul, yerel mahkemenin beraatte direnme kararındaki gerekçelerini paylaşırken, memurların lehine yeni gerekçeler de kullandı. Kararda, eyleme katılan memurlar hakkında, kovuşturma dahi açılması eleştirildi. Böylece kamu çalışanlarının görev yerlerindeki eylemlere kısa sürelerle katılmalarının suç olmadığı kesinleşmiş oldu.

XI.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARINA BASKILAR

1998 yılında insan hakları savunucularına yönelik saldırı ve baskılarda da artış gözlemlendi. İHD'nin yönetici ve üyeleri hakkında davalar açıldı, Derneğin 5 şubesi kapatıldı, gözaltına alınan Dernek yönetici ve üyelerine işkence yapıldı. 1998 yılı gündemini İHD Genel Başkanı Akın Birdal'a yönelik silahlı saldırı oluşturdu. Saldırganların 5 gün içinde yakalanması insan hakları savunucuları açısından 'sürpriz' oldu. 1998 yılında iki İHD üyesi MLKP örgütü tarafından öldürüldü.

İHD Bursa Şube Saymanı *Tacettin Aşçı* ve *Ahmet Aydın* adlı kişi Mayıs ayında öldürüldü. 13 Mayıs günü kaybolan ve kendilerinden haber alınmayan Tacettin Aşçı ve Ahmet Aydın'ın öldürüldüğü Bursa Şubesine gelen bir faks mesajıyla öğrenildi. MLKP tarafından yapılan bir açıklamayı içeren faksta, Tacettin Aşçı ve Ahmet Aydın'ın "polisle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle gözaltına alınarak sorgulandıkları ve suçlarını kabul ettikten sonra ölümle cezalandırıldıkları" ileri sürüldü. Aşçı ve Aydın'ın cesetleri halen bulunamadı. (bkz. s 176)

a) Akın Birdal'a Silahlı Saldırı

PKK'nin üst düzey yöneticilerinden Şemdin Sakık'a ait olduğu ileri sürülen ifadelerin basına yansımalarından sonra İHD ve Akın Birdal'ın adı vurgulanarak, genel olarak demokrasi ve insan hakları savunucularına yönelik karalama kampanyası başlatıldı. Ankara DGM Başsavcılığı, Şemdin Sakık'ın "O benden daha fazla PKK'cıdır" dediği ileri sürülen Birdal hakkında, 27 Nisan günü soruşturma başlattı. Bunun ardından da İHD Genel Başkanı Akın Birdal, 12 Mayıs günü öğle saatlerinde

uğradığı silahlı saldırıda ağır yaralandı. Saldırıdan sonra basın kuruluşlarını arayan kimliği belirsiz bir kişi saldırıyı "Türk İntikam Tugayı (TİT)" adına üstlendi.

Düşünce Özgürlüğü-2 kitabıyla ilgili davası nedeniyle sabah Ankara DGM'ye giden Akın Birdal, davanın ertelenmesi üzerine Derneğin Tunali Hilmi Caddesinde bulunan Genel Merkezine geldi. Saat 12.30 sıralarında derneğe gelen iki kişi, Dernek sekreteri Türkan Demir'e Akın Birdal'la görüşmek istediklerini söylediler. Bunun üzerine Akın Birdal'la bir süre konuşan bu kişiler, daha sonra İHD Ankara Şubesinin adresini alarak çıkış kapısına doğru yürümeye başladılar. Kapıya ulaştıkları sırada silahlarını çekerek geri dönen saldırırganlar Akın Birdal'ın odasına girip 13 el ateş ettiler. Saldırganlar, önünde sürekli polislerin beklediği Dernek binasından rahatça çıkarak kaçtılar. Akın Birdal'a ilk müdahaleyi Dernek çalışanları, İHD Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Avni Kalkan ve yandaki binada bulunan Ulusal Basın Ajansı (UBA) Yazışmaları Müdür Yardımcısı Veli Özdemir yaptı. UBA kameramanının saldırıdan hemen sonra Akın Birdal yerde yatarak çektiği görüntüler televizyonlarda yayımlandı. Akın Birdal, saldırıdan 15 dakika kadar sonra gelen ambulansla Sevgi Hastanesine kaldırıldı. Hastanede Akın Birdal'a yaklaşık 4 saat süren bir ameliyat yapıldı.

Saldırıdan sonra Derneğe gelen polisler, olay sırasında sekreter Türkan Demir'le birlikte Dernek çalışanlarından Eso Topper, Mutullah Dökmece, Emel Demir ve Zeri İnanç ile Merkez Yürütme Kurulu üyeleri Avni Kalkan ve Meral Bekar'ın ifadelerini aldılar. Daha sonra Ankara Emniyet Müdürlüğüne götürülen Türkan Demir ve

Mutullah Dökmeci gece geç saatlerde serbest bırakıldı. Dernek çalışanlarının verdiği bilgiye göre hazırlanan robot resimler de dağıtıldı. Emniyet Müdürlüğüne götürülen İHD çalışanlarına İHD ve HADEP üyelerinin fotoğraflarının gösterildiği, soruşturmanın da İHD ve Akın Birdal'ın özel yaşamı üzerinde yoğunlaştırıldığı bildirildi. Polislerin, İHD'nin hesaplarını ve faaliyetlerini incelemeye aldığı öğrenildi.

Türkan Demir, 20 Mayıs günü *Gündem* gazetesinde yayımlanan bir haberde, saldırıyı ve sonrasında yaşananları anlattı. Türkan Demir, olaydan sonra derneğin hizmetlisi Mutullah Dökmeci ile birlikte "Terörle Mücadele Şubesine" götürüldüklerini ve ifadelerinin alındığını belirterek, buradaki işlemlerin uzun zaman aldığını belirtti. Türkan Demir, ifadeleri alınırken kendilerine gösterilen fotoğrafların çoğunun sol örgütlere üye olduğu ileri sürülen kişilere ait olduğunu söyledi. "İfademize başvuran polislerin de sanıkların bulunacağına dair inancı olduğunu düşünmüyorum. Polis şefleri arasında, gözlediğim kadarıyla, sağ merkezli olup, 'ülke-devlet çıkarlarında karışıklık çıkmasın' diye yorumlar yapanlar da var. Ya da hiç yorum yapmayıp garip sorular soranlar da var" diyen Türkan Demir, basın-yayın organlarında saldırının ve sonrasındaki gelişmelerin çarpıtıldığını belirtti.

Akın Birdal'ın ameliyatı sürerken aralarında dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit ve İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'nun bulunduğu çok sayıda kişi hastaneye geldi. Devlet yetkilileri, hastane önünde bekleyenler tarafından protesto edildi.

Saldırı, ayrıca toplumun çeşitli kesimleri tarafından tepkiyle karşılandı. İHD Genel Sekreteri Nazmi Gür, saldırıdan hükümetin sorumlu olduğunu söyledi. İHD eski Genel Sekreteri Hüsnü Öndül de, tehdit altında olmasına karşın Akın Birdal'ın korunmamasını eleştirdi.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, devlet yetkilileri, partilerin ve çeşitli örgütlerin yöneticileri tarafından yapılan açıklamalarda da saldırı kınandı. İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu ise, saldırganların yakalanması için çalışmaların sürdüğünü belirterek, Akın Birdal'ın Emniyet Genel Müdürlüğü ve Ankara Emniyet Müdürlüğünden koruma talebi olmadığını söyledi. Ankara Valisi Erdoğan Şahinoğlu da, Sevgi Hastanesine tehdit telefonları geldiğini bildirdi. "Birdal'ın hastaneden sağ çıkamaması için doktorların tehdit edildiğini" belirten Şahinoğlu, polislerin hastaneden ayrılmayacağını söyledi ve İHD üyelerinin hastane önünde beklemesini istedi.

CHP İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş, Akın Birdal'a yönelik silahlı saldırıyı TBMM gündemine getirdi. İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'nun yanıtlaması istemiyle

bir soru önergesi veren Ercan Karakaş, Akın Birdal'ın son zamanlarda tehdit edildiğinden Bakanlığın haberdar olup olmadığını ve Akın Birdal'ın koruma ya da silah ruhsatı talebinde bulunup bulunmadığını sordu. Akın Birdal'ın pasaportunun süresinin uzatılmadığını belirten Ercan Karakaş, pasaportun süresi uzatılsaydı Birdal'ın saldırı günü Paris'te yapılan bir toplantıya katılacağını anımsattı. Ercan Karakaş, önergesinde şu sorulara yanıt istedi:

"Birdal, pasaportunun süresinin uzatılması için hangi tarihte başvurdu? Uzatma işlemi bugüne kadar niçin tamamlanmadı? Şemdin Sakık'ın hazırlık soruşturmasındaki ifadeleri olarak kamuoyuna sızdırılan bazı beyanların, Birdal'a yapılan saldırıya ortam hazırladığını düşünüyor musunuz? Yasalara göre gizli olması gereken bu hazırlık soruşturmasını, basına kimler hangi amaçla sızdırmıştır? Birdal'a yapılan saldırıyı TİT denilen şiddet örgütünün üstlendiği doğru mudur? Susurluk olayına benzeyen bu kanlı saldırıyı yapanlar ne zaman yakalanacak?" Birdal, 13 Mayıs günü sabah saatlerinde polislerle kısa bir ifade verdi. Birdal, "İstanbul'dan geldiklerini ve 1 Mayıs gösterilerine katıldıkları için polis tarafından arandıklarını" söyleyen iki kişinin kendisiyle görüşmek istediğini belirterek, kısa bir görüşmeden sonra İHD Ankara Şubesinin adresini alarak odadan çıkan saldırganların koridorda silahlarını çekerek ateş etmeye başladıklarını anlattı. Bacağından yaralandıktan sonra oda kapısını kapatmayı başardığını, ancak saldırganların kapının arkasından ateş ettiklerini ifade eden Akın Birdal, saldırganları robot resimlerinden teşhis etti. İHD Genel Merkezinde yapılan incelemede kapı tokmağında bulunan bir parmak izinin saldırganlardan birine ait olduğu öne sürüldü. Ancak bir sonuç elde edilemedi.

Başbakan Mesut Yılmaz, 14 Mayıs günü gazetecilere yaptığı açıklamada, "Bir iç hesaplaşma olduğu anlaşılıyor. Aynı kamptakilerin bir iç anlaşmazlığı gibi. Adamlar 1 Mayısla ilgili olarak gelmişler. Belli ki PKK ile de bağlantılılar. İlk bilgiler kendi içlerindeki bir hesaplaşma izlenimini veriyor. Araştırmaları sürdürüyoruz. Yani korktuğumuz gibi değil. Biz başka bir şeyden endişe etmiştik. Ama öyle görünmüyor" dedi.

Akın Birdal ise, kızı Evren Birdal aracılığı ile yaptığı açıklamada, "Başbakan ve İçişleri Bakanının kendilerine kaygı veren ilk izi izlemeleri gerektiğini düşünüyorum. Örgüt içi olasılığının akla gelebileceği en son yer İnsan Hakları Derneği'dir" dedi.

TİHV Başkanı Yavuz Önen de, bu açıklamaya tepki gösterdi. Yavuz Önen, suikast girişimini uzun süredir devam eden bir senaryo bağlamında değerlendirmek gerektiğini, sürece bakıldığında "iç hesaplaşma" iddiasının da beklenmesi gereken bir iddia olarak ortaya çıktığını ve şartırcı

olmadığını ifade etti. Yavuz Önen, Musa Anter ve Metin Göktepe cinayetlerinin ardından da hükümetlerin bu tür sorumsuzca açıklamalar yaptığını anımsatarak, "Dikkatleri Susurluk bağlantısından uzaklaştırmaya çalışıyorlar" görüşünü savundu. Önen, "Akın Birdal'ın mücadelesi ve kimlerle bağlantılı olduğu bellidir; kamuoyunun gözü önündedir. Kaldı ki Akın Birdal devletin sürekli izlediği, her yaptığını bildiği bir insandır. Hesaplaşmasının kiminle olabileceği bellidir" dedi. Önen ayrıca, Şemdin Sakık'ın Birdal ile ilgili kendisine atfedilen ifadeyi mahkemede reddetmesine rağmen, Birdal'a karşı başlatılan kampanyanın, Başbakan Yılmaz tarafından gündemde tutulmaya çalışılmasına da dikkat çekti.

Saldırı sonrasında Başbakan Yılmaz'a ve İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu'na Emniyet tarafından verilen bilgilerde, saldırıyı gerçekleştirenlerin "profesyonel olmadıkları" iddia edildi.

Tepkiler

Akın Birdal'a saldırının ardından tepkiler uzun süre devam etti. Ankara Yüksel Caddesi'nde bulunan İnsan Hakları Anıtı önünde başta İHD olmak üzere kitle örgüt-

lerinin ve siyasi partilerin katılımıyla 13 Mayıs günü bir basın açıklaması yapıldı. Binlerce kişinin katıldığı basın açıklamasında ÖDP, EMEP, HADEP, DSİP, DBP, SİP, İHD, TİHV, TTB, TMMOB, ÇHD, Halkevleri, Türk Eczacılar Birliği, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, Haklar ve Özgürlükler Platformu, Ankara Üniversitesi Öğrenci Koordinasyonu, DİSK, KESK ile memur ve işçi sendikaları tarafından imzalanan açıklama okundu.

İHD Genel Merkezinden yapılan açıklamada saldırının profesyonelce gerçekleştirildiğine dikkat çekildi ve "Derneğimiz genel merkezinde, olaydan hemen sonra kolluk güçlerince yapılan çalışmalarda delil durumundaki boş kovanların yerlerinin tespitinde hassas davranılmaması, zanlıların belirlenmesi ve teşhisi aşamasında yapılan uygulama ve açıklamalar göstermektedir ki, soruşturma saptırılmaya çalışılmaktadır. Bu mantıkla, derneğimizin yöneticileri olayın sorumlusu olarak ilan edilirse şaşırılmamak gerekir" dendi. Şemdin Sakık'a ait olduğu iddia edilen ifadelerin yayımlanmasından sonra "Cumartesi Anneleri"nin eylemine 9 Mayıs günü müdahale edildiği, memur sendikalarının üyeleri hakkında soruşturmalar açıldığı vurgulanan açıklamada, şöyle

TİHV Genel Sekreteri Selim Ölçer imzasıyla yapılan açıklamada saldırı kınandı:

İHD Genel Başkanı ve İnsan Hakları Kuruluşları Uluslararası Federasyonu (FIDH) Başkan Yardımcısı Sayın Akın Birdal'a yönelik saldırı, ülkemizde bir cinayet girişiminin tüm koşullarının nasıl hazırlandığını, nasıl davet edildiğini göstermiştir. Olay, hiçbir spekülasyona gerek kalmayacak kadar açıktır ve sorumluları da bellidir.

Son on yıldır insan hakları savunucuları ya da ülkenin temel sorunları konusundaki resmi politika ve uygulamaları eleştirerek alternatif çözümler önerenler, hükümetin çeşitli düzeylerinden yanıt bulmak bir yana, Milli Güvenlik Kurulu ve Emniyet raporlarında "iç güvenliği tehdit eden unsurlar" olarak sunulmuş; bastırılmaları, susturulmaları istenmiştir.

Sayın Akın Birdal'a yapılan saldırı, tüm insan hakları ve demokratikleşme savunucularına yönelik bir saldırı ve bir mesaj niteliği taşımaktadır. Bu mesaj, son günlerde bir katliam sanığına atfedilen ifadelerin, hukuka aykırı şekilde yayımlanmasının ardından başlatılan kampanyanın bir uzantısıdır. Nitekim kampanyanın başlamasından beri, ülkemizde insan hakları savunucularına ve muhalefete karşı resmî ve sivil terörün tırmandırıldığı görülmüş; öğrencilere yönelik cinayetler ve Cumartesi Anneleri'ne yönelik saldırılar yeniden başlatılmıştır.

Bazı basın ve yayın organlarının aracılığını yaptığı kampanyada, bu basın ve yayın kuruluşları, iddiaları ortaya atan kişiyi adeta hakikatin sözcüsü; bir sanik değil de savcı olarak sunmuş; kendileri de yargıçlık rolüne soyunmuşlardır. İddiaların yazarına o kadar güvenmektedirler ki, iddiaları araştırmaya bile gerek duymamışlardır.

Ülkemizde, "tehdit ve tehlike", "ihanet" savlarına dayalı poliseye komplo ve propaganda kampanyalarının, "psikolojik savaşın" önemli bir parçası olarak gündeme getirilmesi yeni değildir. Bu son girişimin de, halkı kışkırtmak için tasarlanmış olan bir senaryo olduğu yönünde pek çok işarete tanık olduk.

Bu kampanyaları başlatanlar, geçmişte olduğu gibi bugün de olayların kontrolünü kaybetmeye mahkûm olduklarını bilmeliydiler. Tahrik ettikleri olaylardan zarar gören, daima tüm Türkiye olmuştur. Onların oynadıkları kumarda, onlarca yıldır kaybeden Türkiye halkı olmuştur.

Bizler, Türkiye İnsan Hakları Vakfı mensupları olarak, insan hakları ve demokratikleşme yönündeki çabalarımızın ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha görüyor; bu çabalarımızı daha da geliştirerek ve İHD ile dayanışma içinde yer alarak bu kampanyaya ve saldırılara karşı duracağımızı ilan ediyoruz.

Tüm insan hakları ve demokrasi savunucularına geçmiş olsun dilekelerimizi sunarız.

Selim Ölçer TİHV Genel Sekreteri, 13 Mayıs 1998

dendi: "Birdal'a kurşun sıkanlar, gözaltında kayıpların, faili meçhul cinayetlerin ve yargısız infazların da sorumlusudurlar. Dün 'Susurluk kazası'nda olduğu gibi devlet içinde yuvalanmış çetelerin varlığı, bu olayda da en çirkin yüzüyle kendisini göstermiştir."

Bu arada Mersin Büyükşehir Belediyesi önünde toplanan çeşitli siyasi partilerin üyelerinden oluşan grubun gösterisine polis müdahale etti. Göstericileri coplayarak dağıtan polisler beş kişiyi gözaltına aldı. 12 ve 13 Mayıs günleri birçok kentte de Akın Birdal'a düzenlenen saldırıyı protesto amacıyla gösteriler yapıldı. Gösteriler genel olarak olaysız geçti.

Saldırı 14 Mayıs günü de Ankara'da tekrar protesto edildi. Atatürk Bulvarından İçişleri Bakanlığına yürüyen topluluğun İçişleri Bakanlığına siyah çelenk bırakmasına izin verilmedi. Topluluğa müdahale eden polisler çelengi parçaladılar. Polisi protesto eden yürüyüşçüler sloganlar atarak, parçalanmış çelenkle birlikte Orman Bakanlığının önüne kadar yürüdüler. Burada yapılan basın açıklamasına izin veren Ankara Emniyet Müdür Yardımcısı Kutlay Çelik, yalnızca İHD yöneticilerinden oluşan 15 kişilik bir heyetin TBMM'ye gitmesine izin vereceklerini söyledi. İHD yöneticileri, mesajın gereken yere ulaştığını belirterek, TBMM Başkanı Hikmet Çetin ile görüşmekten vazgeçtiler. İHD Merkez Yönetim Kurulu adına burada bir açıklama yapan Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir, Akın Birdal'ı korumak üzere önlem almayan güvenlik güçlerinin kendilerini engellediğini belirterek, "Aynı önlemler Akın Birdal'ı korumak için alınmış olsaydı, Birdal şu anda yaralanmamış olacaktı" dedi. Açıklamada, her gün genel merkezin önünde bekleyerek derneğe girip çıkanları denetleyen sivil polislerin, olay günü orada bulunmamlarına dikkat çekilirken, saldırıdan hemen sonra derneğe gelen polislerin de Akın Birdal'ın hastaneye kaldırılmasını çabuklaştırmak yerine teknik araştırmaya yöneldikleri belirtildi. Saldırı sonrasında gerekli teknik incelemelerin özenle gerçekleştirilmediği, saldırganların gıysilerinin görgü tanıklarının ifadelerine uygun olarak tanımlanmadığı öne sürüldü. Açıklamada, ayrıca saldırının yansız bir şekilde özenle araştırılması ve sonuçlandırılması için aralarında denek sorumlularının da bulunduğu bir komisyon oluşturulması gerektiği vurgulandı. Açıklamanın ardından topluluk, Sevgi Hastanesi önüne kadar sessizce yürüdükten sonra dağıldı.

İstanbul'da 14 Mayıs günü basın açıklaması yapan Ümraniye Mehmetçik Lisesi öğrencilerine de jandarma müdahale etti. Açıklama sonrasında EMEP Sarıgazi Belde örgütü yöneticilerinden Hüseyin Genç ve Ali Esnek ile İmam Yaşar, Barış Güler, Özdemir Demirbilek, Dilek Geçkin, M. Ali Gülşen, Deniz İnci, Nurcak Kayıkcı adlı öğrenciler dövülerek gözaltına alındı. Bu arada

Ceyhan'da (Adana) yapılan eyleme müdahale eden polisler silah çekerek, EMEP Ceyhan İlçe örgütü Başkanı Ömer Bilir ve HADEP İlçe Başkanı Abdullah Aydemir'in de aralarında bulunduğu 10 kişiyi gözaltına aldı.

Ankara, İstanbul, Diyarbakır ve Adana başta olmak üzere birçok ilde protesto gösterileri yapıldı. Diyarbakır'da HADEP, EMEP, DBP ve Diyarbakır Demokrasi Platformu üyesi yaklaşık üç bin kişinin, 17 Mayıs günü HADEP il binası önünde yapmak istediği basın açıklaması polis tarafından engellendi. Göstericileri cop ve sopa kullanarak dağıtan polisler, 20 kişiyi gözaltına aldılar. Özel harekât timleri, grubun dağıtılmasının ardından ara sokaklarda da yakaladıkları herkesi dövdüler. Saldırıda, çok sayıda kişi vücudunun çeşitli yerlerinden yaralanırken, çevrede bulunan esnaf ve seyyar satıcılar da tartaklandı. HADEP Diyarbakır İl yöneticisi Mehmet Can Tekin, telsiz darbesiyle başından yaralandı ve gözaltına alındı. Ayrıca HADEP Diyarbakır İl Yöneticisi Şirin Şehir de cop darbeleriyle yaralandı. Öte yandan HADEP Diyarbakır İl Binası 17 Mayıs günü sabah saatlerinden itibaren polis tarafından ablukaya alındı ve il binasına giren ve çıkarılanlar gözaltına alındı. Aynı gün İstanbul ve Ankara'da yapılan eylemlerde binlerce kişi Birdal'a yönelik saldırıyı protesto etti. 17 Mayıs günü Ankara'da İnsan Hakları Anıtı önünde toplanan İHD üyeleri, parti ve kitle örgütleri temsilcilerinden oluşan binlerce kişi saldırıyı protesto ederek hastane önüne kadar yürüdü. Adana'da da HADEP üyelerinden ve çoğunluğunu kadınların oluşturduğu yaklaşık 400 kişilik topluluğun İnönü Parkında yapmak istediği protesto eylemine polis izin vermedi. Bunun üzerine HADEP Adana İl binası önünde toplanan grup, burada bir basın açıklaması yaptı.

Akın Birdal'a saldırıyı kınayan İnsan Hakları Kuruluşları Uluslararası Federasyonu (FIDH), hükümet yetkililerine sert uyarılarda bulundu. FIDH Başkanı Patrick Baudaun, İHD Genel Başkanı Akın Birdal'ın, FIDH'in sürekli desteği ve korumasında olacağını belirterek, "Mesajımız çok açık. Artık güvence sözleriyle yetinmeyeceğiz. Türk yetkililere sözlerin hayata geçirilmesi görevi düşüyor" dedi. Baudaun, FIDH Başkan Yardımcısı Saadeddin Zmirli, TİHV Başkanı Yavuz Önen'le birlikte, Sevgi Hastanesinde tedavisi süren Birdal'ı ziyaret etti. Baudaun, hastane önündeki basın açıklamasında, devlet yetkililerine sorumluluklarını hatırlatmak için Türkiye'de bulduklarını belirterek, Cumhurbaşkanı ve Başbakanı verecekleri açık mektubu okudu. Mektupta, şöyle denildi: "*Birdal'ın sağlık durumu bizleri sevindirdi. Ancak demokrasiyi tehdit eden 12 Mayıs, hafızalarda ciddi endişelerle dolu, karanlık bir gün olarak kalacak. Birdal'ın, hem de İHD Genel Merkezinde şiddet ve terörü benimseyenlerce hedef seçilmesi, insan hakları*

savunucusu, simge olması nedeniyledir. Bunlar demokrasi ve özgürlüklerin düşmanlarıdır. Bunlara Cezayir, Kolombiya, Ruanda veya Birmanya'da da rastlıyoruz, insan hakları savunucularını susturma yöntemleri de aynıdır. Bu ülkede özgürlükler, onun gibilerin çoğunlukla hapis cezası ve yaşam pahasına verdiği mücadelelerle kazanıldı. Birdal, insan haklarını her koşulda savunduğundan, barış açıklamaları yaptığından tehditlere hedef oldu. Basın, PKK liderlerinden birinin itirafına dayandırılan suçlamaların Birdal'la ilgili olanlarını ön plana çıkardı. Suçlamalara hedef olanlar ve Birdal'ın anında yaptığı yalanlamalar, yaşamlarına yönelik tehdidi yoketmeye yetmedi. FIDH ve diğer hükümetler dışı kuruluşlar, size ve sizden öncekilere, pek çok kez insan hakları ihlalcilerinin, özellikle suikastlerin araştırılması, durdurulması, cezalandırılması girişiminde bulunmanız için başvurmuştuk. Bugüne kadar somut hiçbir önlem alınmadı. Bu tür suçluların dokunulmazlığı kuralı, varlığını sürdürüyor, insan hakları savunucularına saldırı ve haksızlıkları cesaretlendiriyor. Bu tür olayların bir daha olmaması için ve onları kınamak yetmediği için, FIDH olarak sizden hemen hoşnutsuzluğunuzu ifade edecek somut adımlar atmanızı büyük bir kararlılıkla istiyoruz. İnsan hakları savunucularının güvenli ve özgür çalışması için köklü önlem alınması inisiyatifi, bugün Türkiye'de sizlere düşüyor. FIDH sizden, BM'nin sonbahar toplantısını beklemeden, Türkiye'nin BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesine katıldığının hemen açıklanmasını, bildirgenin uygulanması ve gereklerinin yerine getirilmesi için talimat verilmesini ve tüm önlemlerin alınmasını istiyor. Bu üyelik ve önlemler, Türkiye'yi temel haklara saygılı bir hukuk devleti yapmanın kanıtını oluşturur. Basit açıklamalarla yetinildiğinde, örgütümüz ve uluslararası topluluklar nezdinde, Türk otoritelerinin kararlılığına güvenilmeyecek."

Akın Birdal, 20 Mayıs günü yoğun bakım servिसinden çıkarıldı. Hastane yetkilileri, Akın Birdal'ın bir süre sonra taburcu edilebileceğini bildirdiler. İHD Genel Sekreteri Nazmi Gür, aynı gün düzenlediği basın toplantısında, Birdal'ın sağlık durumu hakkında bilgi verdi ve soruşturma konusuna değindi. Nazmi Gür, soruşturmada "bir arpa boyu yol alınmadığını" belirterek "Başbakan Mesut Yılmaz'ın 'iç hesaplaşma olabilir' açıklamalarından sonra soruşturma ciddi bir şekilde saptırıldı. Diğer olaylardaki gibi faillerin meçhul kalmasından, olayın örtbas edilmesinden endişe ediyoruz" dedi. Bu arada Ankara Cumhuriyet Savcısı Hamza Uçar, "elde edilen bilgilere göre saldırının siyasi içerikli olduğu düşüncesiyle" görevsizlik kararı verildiğini ve dosyanın Ankara DGM Savcılığına gönderildiğini açıkladı. Mesut Yılmaz saldırganlar yakalandıktan sonra, saldırının "örgüt içi hesaplaş-

ma" olduğu yönündeki açıklamasının erken ve yanlış bir değerlendirme olduğunu kabul etti. Açıklamayı Emniyet tarafından hazırlanan rapora göre yaptığını belirten Yılmaz, "Bana verilen ilk ve yanlış değerlendirmenin, olayın gerçek şeklinin ortaya çıkmasına yardımcı olduğunu düşünüyorum. Anlayışla karşılanmasını istiyorum" dedi. Yılmaz, Birdal'a yönelik saldırının, bir çete eylemi niteliğinde olduğunu söyledi. Akın Birdal, 3 Haziran günü ikinci kez ameliyat edildi. Sevgi Hastanesi Başhekimi Prof. Dr. Tevfik Ali Küçükbaş, Akın Birdal'ın sol ayağındaki kırık ile sağ omzundaki kırıkların tedavisi için kırıklara platin konulduğunu bildirdi. Ortopedi Uzmanı Dr. Sabri Dokuzoğuz ve Dr. Umut Bektaş tarafından gerçekleştirilen ameliyattan sonra Birdal'ın durumunun iyi olduğu açıklandı. Tevfik Ali Küçükbaş, Akın Birdal'ın fizyoterapi tedavisinin de sürdüğünü belirtti. Akın Birdal 9 Haziran günü taburcu oldu.

Soruşturma

Saldırıdan beş gün sonra 22 Mayıs gecesi Akın Birdal'a saldırıyı gerçekleştirdikleri ileri sürülen Bahri Eken ve Kerem Deretarla (16), saldırının düzenlenmesinde rol oynadıkları öne sürülen Astsubay Cengiz Ersever ile Erkan Ulaş, Hasan Hasanoğlu, Ahmet Fulin adlı kişiler gözaltına alındı. Ankara'da bir evin bahçesinde gömülü bulunan iki tabancanın da saldırıda kullanıldığı belirlendi. Saldırıyı organize eden Ahmet Fulin, Hasan Hasanoğlu ve Erkan Ulaş'ın saklanan silahların alınması için İstanbul'dan Ankara'ya gelmek üzere 22 Mayıs gecesi yola çıktıklarını öğrenen polis, zanlıları Ankara'nın Kazan ilçesi yakınlarındaki İstanbul-Ankara otoyolu turnikelelerinde yakaladı. Ankara'da Terörle Mücadele Şubesinde sorgulanan zanlıların açıklamaları doğrultusunda İstanbul'da gerçekleştirilen operasyonlar sonucunda da saldırganlar Bahri Eken ve Kerem Deretarla ile olayı organize ettiği ileri sürülen Cengiz Ersever yakalandı. Yakalananlar, sorgularında, Birdal'ı, Şemdin Sakık'a atfedilen iddiaların basında yayımlanmasının ardından öldürmeyi planladıklarını söylediler.

Saldırganlar, Ersever tarafından İstanbul Çatalca-Silivri'de ormanlık alanda bir kampa götürüldüklerini ve burada 15 kişiyle birlikte tetikçi olarak yetiştirildiklerini açıkladılar. Eken ve Deretarla, olaydan sonra yaya olarak kaçtıklarını ve daha sonra bir taksiye binerek Demetevler semtinde bulunan bir eve gittiklerini anlattılar. Silahlarını evin bahçesine sakladıklarını, daha sonra Ankara'dan ticari bir araçla Bolu'da bulunan Hasan Hasanoğlu'nun evine gittiklerini anlatan saldırganlar, burada iki gün kaldıktan sonra İstanbul'a geçerek Cengiz Ersever'in Gümüşyaka'daki evine yerleştiklerini söylediler.

Cengiz Ersever'in saldırıyı MHP yanlısı mafya ile ilişkisi

olduğu ileri sürülen Semih Tufan Günaltay ile birlikte düzenlediği ve Günaltay'ın da arandığı bildirildi. Bahri Eken ve Kerem Deretarla, 24 Mayıs günü Akın Birdal ve saldırıya tanık olan üç dernek çalışanı ile yüzleştirildi. Soruşturmayı yürüten Ankara DGM Savcısı Ünal Haney ile birlikte Birdal'ın tedavi gördüğü Sevgi Hastanesine getirilen saldırganlar, önce Birdal ile yüzleştirildi. Birdal kendisine saldırganları teşhis etti. Daha sonra dernek binasına götürülen saldırganlara burada tatbikat yaptırıldı. Geniş güvenlik önlemlerinin alındığı tatbikatta gazetecilerin görüntü almalarına izin verilmedi. Suikastin görgü tanıkları Türkân Demir, Mutullah Dövmeci ve Avni Kalkan da saldırganları teşhis etti. Aynı gün dernek binasında düzenlenen basın toplantısında İHD Genel Başkan Yardımcısı Eren Keskin, Birdal'a yönelik saldırının çete merkezli bir saldırı olduğunu vurguladı. İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir de saldırganların yakalanmasının sevindirici olduğunu belirterek, "Suikastin maddi faillerinin bulunması insan hakları için memnuniyet vericidir. Bu durum şunu gösteriyor, devlet istediği zaman suçluları bulabiliyor. Bunun dışında binlerce faili meçhul cinayet var. Türkiye'de kalıcı bir barış ve demokrasinin sağlanabilmesi için bu faillerin de bulunması gerek" dedi.

Ersever ve tetikçilerden Bahri Eken'e, İstanbul Çatalca-Silivri'de silahlı eğitim yapıldığı öne sürülen kampa getirilerek tatbikat yaptırıldı. Ayrıca kampta eğitim gören diğer 15 kişinin kimliklerinin saptandığı da bildirildi.

İstanbul Büyükçekmece Jandarma Karakolunda görevli Astsubay Cengiz Ersever'in Olağanüstü Hal Bölgesinde çok sayıda faili meçhul cinayeti ve saldırıyı düzenlediği ileri sürülen "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın "sağ kolu" olduğu ve "Fırat" kod adını kullandığı öne sürüldü. Cengiz Ersever'in, İHD Diyarbakır Şube Başkanı Vedat Aydın ile JİTEM'in kurucusu olduğu iddia edilen ve faili meçhul bir cinayet sonucu öldürülen emekli Binbaşı Cem Ersever'in de katil zanlısı olduğu ileri sürüldü.

Bu arada MİT'in telefonlarını açıkladığı iddiasıyla yargılanan Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkan vekili Hanefi Avcı'nın 25 Mayıs günü Ankara DGM'de yapılan duruşmasında, söz konusu telefon numaralarını arayanlar arasında, saldırganların da olduğu anlaşıldı. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 22 Mayıs günü DGM'ye gönderilen "Gizli" damgalı belgede "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın Birdal'a suikasti düzenlediği öne sürülen Cengiz Ersever, Ahmet Fulin ve Semih Tufan Günaltay ile yaptığı konuşmalara ilişkin bilgilerin yer aldığı öğrenildi. Avcı, "Uyarılarımı ve gazetelerde çıkan yazıları dikkate alsaydınız, Yeşil ve çetesi belki Birdal'a saldırıyı düzenlemeyecekti" dedi.

Aynı dönemde Başbakan Mesut Yılmaz da Akın Birdal'a

yönelik saldırı emrini "Yeşil" kod adıyla bilinen Mahmut Yıldırım'ın verdiğini ileri sürdü. Akın Birdal'a yapılan suikastin basit bir hesaplaşma olmadığını belirten Yılmaz, "Bu Türkiye'nin istikrarını bozma tertibinin bir parçasıydı. Suikast timi yakalanmasaydı, aynı çete HADEP'in Sarıgazi'deki belde teşkilatına bir katliam şeklinde eylem düzenleyecekti. Orada kim varsa hepsini öldüreceklerdi" dedi.

Astsubay Cengiz Ersever, Erkan Ulaş, Hasan Hasanoğlu, Ahmet Fulin ile Birdal'a ateş eden Bahri Eken ve Kerem Deretarla 28 Mayıs günü Ankara Emniyet Müdürlüğünde gazetecilere gösterildi.

Ersever'in, polise verdiği ifadede, İstanbul Silivri'de radikal sağcı militanları eğitmek için kurulan kampı Günaltay'ın finanse ettiğini söylediği bildirildi.

Ankara DGM'ye sevk edilen zanlılardan Erkan Ulaş "delil yetersizliği" nedeniyle serbest bırakıldı. Bahri Eken, Kerem Deretarla, Astsubay Cengiz Ersever, Ahmet Fulin ve Hasan Hasanoğlu ise "suç işlemek için teşekkül oluşturma ve siyasi amaçla adam öldürmeye tam teşebbüs" (TCY 313) iddiasıyla tutuklandı. Sanıklar DGM'deki sorgularında suçlamaları reddettiler.

Saldırıyı planladığı ve saldırganları azmettirdiği iddia edilen Semih Tufan Günaltay da, 2 Haziran günü İstanbul Kadıköy'de bir evde gözaltına alındı. Polislerin, Günaltay'ın adamı oldukları iddiasıyla gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan Yaşar Terzi, Cengiz Kördere, Aytaç Zorba, Aytaç Dursun, Kadir Namlı, Celal Kadir Keçecioglu, Hüseyin Çokyiğit ve Özden Alptekin adlı kişileri izleyerek Semih Tufan Günaltay'ın yerini belirlediği öne sürüldü. Semih Tufan Günaltay'ın kardeşi Emre Günaltay ile adı açıklanmayan bir kişinin de Okmeydanı'nda gözaltına alındığı öğrenildi.

Günaltay'ın gözaltına alınmasının ardından, bu kişiyi evinde saklayan emekli Binbaşı Namık Zihni Ozansoy da gözaltına alındı. Günaltay ve Ozansoy, 5 Haziran günü İstanbul'dan Ankara'ya gönderildi. Günaltay ve Ozansoy, 9 Haziran günü Ankara DGM tarafından tutuklandı. Saldırıda kullanılan silahları sağladığı iddiasıyla aranan Demir Demirkol adlı kişi de 16 Haziran günü gözaltına alındı. 17 Haziran günü Ankara'ya getirilen Demirkol, 19 Haziran günü tutuklandı.

Birdal, 24-25 Ekim tarihleri arasında yapılan İHD 8. Olağan Genel Kurulunda tekrar Genel Başkanlığa seçildi. Tedavi olmak amacıyla Norveç'e gitmek isteyen Akın Birdal'ın 9 Kasım günü Esenboğa Havaalanından çıkışına, "hakkında yurtdışına çıkış yasağı olduğu" gerekçeyle izin verilmedi. Akın Birdal'ın avukatları karara itiraz ettiler. Akın Birdal'ın Norveç'e Nobel Enstitüsünün adına düzenlediği toplantıya katılmak ve tedavi olmak

amacıyla gitmek istediği belirtildi.

Akın Birdal Aralık ayında Almanya Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Claudia Roth'un davetlisi olarak çağırıldığı Almanya Parlamentosu toplantısına, onur konuğu olarak davet edildiği Uluslararası Af Örgütü Frankfurt grubunun kongresine ve Paris'te yapılan İnsan Hakları Zirvesine katılmadı.

Yargılama Süreci

Ankara DGM Savcılığı saldırıyla ilgili olarak 15 Temmuz günü 11 sanık hakkında dava açtı. İddianamede Birdal'ın öldürülmesi için "Yeşil" kod adlı Mahmut Yıldırım'ın talimat verdiği ve saldırının TİT adlı örgütün üyeleri tarafından gerçekleştirildiği belirtildi.

İddianamede, Cengiz Ersever, Semih Tufan Günaltay, Hasan Hasanoğlu, Bahri Eken, Kerem Deretarla, Ahmet Fulin ve Demir Demirok hakkında "taammüden adam öldürmeye tam teşebbüs" (TCY 450/4) suçlamasıyla ölüm, "siyasi ve sosyal görüşten kaynaklanan amaçla cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak" (TCY 313) suçlamasıyla hapis cezası istendi. Ersever'in, "örgüt lideri olmak ve cinayete azmettirmekle" suçlandığı iddianamede, emekli Binbaşı Namık Zihni Ozansoy, Ekrem Santulu (tutuksuz) ve Cem Kadir Keçecioğlu (tutuksuz) hakkında "yasadışı örgüte yardım" (TCY 169), Cengiz Kördere (tutuksuz) hakkında da "yasadışı örgüt üyeliği" (TCY 168) iddiasıyla hapis cezası istendi.

Davanın ilk duruşması 3 Ağustos günü Ankara DGM'de yapıldı. Tutuklu sanıklar Cengiz Ersever, Semih Tufan Günaltay, Bahri Eken, Hasan Hasanoğlu, Kerem Deretarla, Demir Demirok, Namık Zihni Ozansoy, Ahmet Fulin ve avukatları ile Akın Birdal ve Birdal'ın avukatlarının katıldığı duruşma olaylı başladı. DGM Başkanı Mehmet Orhan Karadeniz'in salona izleyici alınmaması emri üzerine, davayı izlemek isteyen çok sayıda kişi, polis tarafından zorla DGM'den çıkarıldı. Akın Birdal'ın avukatlarının salona girmesi de, DGM Başkanının emriyle polis tarafından engellenmeye çalışıldı.

Cengiz Ersever, duruşmada verdiği ifadede, daha önce emniyet ve savcılıkta reddettiği suçlamaları üstlendi. Tunceli'de görev yaptıktan sonra İstanbul'a geldiğini söyleyen Ersever, 1996'da "Türk İntikam Tugayı"nı "Cumhuriyet rejimine karşı olanlara, bölücülük yapanlara karşı" kurduğunu açıkladı. Birçok kişiye silahlı eğitim verdiğini anlatan Ersever, "TİT'i kurduktan sonra gündüzleri çavuşluk yapıyordum, geceleri ise bu işlerle ilgileniyordum. Ben ülkücü değilim, Türkçüyüm. Semih Tufan Günaltay'ın örgütle ilişkisi yok. Ahmet Fulin'i tanırım. Ama örgütle ilişkisi yoktur. Örgüt işlerine nasıl girdiğini bilmiyorum" dedi. Akın Birdal'ı öldürme veya yaralama talimatı vermediğini savunan Ersever, "Ben

Bahri Eken'e, 'Gidin o adamı esir alın, teslim alın' dedim. 'Silah kullanmayın' dedim. 'Esir aldıktan sonra basını çağırın ve onun yaptıklarının yanlış olduğunu söyleyin' dedim. Akın Birdal'ın açıklamaları var. PKK'nin mücadele örgütü olduğunu söyledi. Yunan gazetelerine demeçler verdi" dedi. "Öldürmek istesem, sabıkalı birini göndermezdim" diyen Ersever, bir ara Akın Birdal'ı işaret ederek, Mahkeme Başkanı Karadeniz'e, "Sizinle iddiaya girerim, istesem bu adamın beynini 24 saat içinde duvara yapıştırırım" dedi.

Bu sırada Ersever'in sözlerinin zapta girmediğini belirten Birdal'ın avukatlarından Sedat Aslantaş, DGM Başkanı ile tartışmaya başladı. Ersever ise, küfrederek Aslantaş'ın üzerine yürüdü. Cengiz Ersever, bunun üzerine askerler tarafından zorla duruşma salonundan çıkarıldı. Diğer sanıklar da salondan çıkarılırken, Akın Birdal ve avukatlarına "bayrak düşmanları" diye hakaret ettiler.

Daha sonra devam edilen duruşmada Semih Tufan Günaltay, TİT ve olayla ilgisinin olmadığını savunarak, "O gün Ankara'da bir işim vardı. Hasan Hasanoğlu benim bir dönem şoförlüğümü yapmıştır. Hasanoğlu gözaltına alınca, ben de sabıkalı olduğum için gözaltına alındım" dedi. Günaltay, Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ı tanımadığını da ileri sürdü. Günaltay, ifadesinin işkence altında alındığını söyledi.

Hasanoğlu ise, TİT üyesi olduğunu kabul ederek, "Ersever beni aradı ve Bahri Eken ile Kerem Deretarla'yı İstanbul'dan Ankara'ya götürmemi istedi" dedi. Bahri Eken ise Cengiz Ersever'i Tunceli'de askerlik yaptığı sırada tanıdığını, askerlik sonrası da TİT'e katıldığını söyledi. Kod adının 'Serdar' olduğunu anlatan Eken, "Birdal'ı rehin alıp basını çağırarak, Birdal'a söylediklerinin yanlış olduğunu söyleyecektik. Kerem'in eylemden haberi yoktu. Ona eylemi anlattım, kabul edince silahlardan birini ona verdim. Olayı gerçekleştirdikten sonra Kerem'in halasının evine gidip silahları bahçeye sakladık ve önce Bolu'ya sonra İstanbul'a gittik" dedi.

Bahri Eken, "Askerliğim sırasında 50 arkadaşım şehit oldu. Birdal, hiçbir asker ve polis cenazesine gitmemiştir. Ama ne idüğü belirsiz bir bayrağın altında oturup teröristlerle konuşmuştur" dedi. Diğer sanıklar Fulin, Demirok ve Ozansoy ise suçlamaları kabul etmediler.

Daha sonra söz alan Akın Birdal, saldırganlar Eken ve Deretarla'yı teşhis etti. Akın Birdal ve avukatları, sanıkların içinde yer aldığı örgütlenmenin, iddianamede ileri sürüldüğü gibi Türk Ceza Yasasının 313. maddesi kapsamına giren "suç işlemek üzere kurulmuş örgüt" değil, 168. madde kapsamında silahlı örgüt olduğunu belirttiler. İHD'nin yaşam hakkı ve kişi güvenliği hakkının yanı sıra adil yargılanma hakkını savunduğunu vurgulayan Akın

Birdal ve avukatları, bu istemlerini sanıklar için de tekrarladıklarını belirttiler. Birdal'ın avukatları, Kerem Deretarla'nın çocuk yaşta olmasına karşın DGM'de yargılanmasına ve diğer sanıklarla aynı cezaevinde, aynı koşu tahtında tutuluyor olmasına, Günaltay'ın da ifadesinin işkence altında alındığını bildirmesine karşılık DGM'nin işlem yapmamasına dikkat çektiler. Akın Birdal da duruşmada, "Bu demokrasiye, özgürlüğe, barışa saldırıdır. Sıradan adli bir vaka değildir. Bu 3 Kasım 1996'da Susurluk'ta ortaya çıkan, devlet içindeki yasadışı örgütlenmelerin, 12 Mayıs'taki saldırıyla uç vermesidir" dedi. Duruşmada, Namık Zihni Ozansoy'un tahliyesine karar verildi.

Davanın 3 Eylül günü yapılan ikinci duruşmasında dernek çalışanları tanık olarak dinlendi. Tanıkların dinlenmesinin ardından, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün "TİT"e ilişkin raporu okundu. TİT'in "silahlı terör örgütü" olarak nitelendirildiği raporda, TİT'in 1980 yılı öncesinde bazı kişilere, 1986 yılında AP Belçika milletvekillerine, 1992'de Libya Büyükelçiliğine, 1993'te Diyarbakır'da "PKK yanlısı esnafa", 1993 yılında *Özgür Gündem* gazetesine, 1997 yılında RP Çankaya İlçe Örgütüne tehdit mektupları gönderdiği, işadami Mehmet Ali Yaprak'ı tehdit ettiği ve son olarak da Akın Birdal'ın vurulmasıyla gündeme geldiği anlatıldı.

Bu arada DGM binası önünde barikat kuran polisler, duruşmaya insan hakları savunucularının girmesine izin vermedi. Sanık yakınları ise kimlik kontrolü yapılmaksızın duruşma salonuna alındı. Duruşma devam ederken, Sıhhiye'de MHP yanlısı bir grup gösteri yaptı. *Emek* gazetesi muhabiri Sultan Özer, DGM dışındaki olayları görüntülemek isterken polis tarafından sürüklenerek zorla barikatın dışına çıkarıldı.

1 Ekim günü yapılan duruşmada da, aynı dönemde Türkiye çapında siyasi tutukluların başlattığı "DGM boykotu"na değinilen ve yargılamanın durdurulması talebini içeren dilekçenin müdahil Avukat Ali Rıza Dizdar tarafından okunması sırasında sanıklar, müdahil avukatlara hakaret ederek üzerlerine yürüdüler. Diğer sanıklar da avukatların üzerine yürüyünce jandarmalar araya girdi. Mahkeme Başkanı Orhan Karadeniz'in isteği üzerine sanıklar zorla salondan çıkarıldı. Sanıklar daha sonra tekrar mahkeme salonuna alındılar. Karadeniz'in, olayın Avukat Ali Rıza Dizdar'ın konuşması yüzünden çıktığını tutanaklara yazdırmak istemesine müdahil avukatlar tepki gösterdiler. Müdahil avukatlar yargılamanın durdurulması yönündeki taleplerinde ısrar ettiler. Mahkeme heyetinin bu talebi kabul etmemesi üzerine Akın Birdal ve avukatları salonu terk ettiler. Boykot nedeniyle 27 Ekim günü yapılan duruşmaya Akın Birdal ve avukatları katılmadı.

Saldırıyla ilgili adı geçen Mehmet Cemal Kulaksızoğlu 12 Ekim günü İstanbul'da yapılan operasyonlarda yakalandı. Kulaksızoğlu ile Oya Kaya, Ayfer Çakar, Furkan Erk ve Necati Algın, Ankara DGM tarafından tutuklandı. Kulaksızoğlu'nun "Nafiz Karacan" ve "Mikail Sarı" takma isimlerini kullandığı ve kamuoyunda "Yeşil" kod adıyla tanınan Mahmut Yıldırım'ın yakın adamı olduğu belirtildi. Mehmet Cemal Kulaksızoğlu hakkında 16 Ekim günü Ankara DGM Savcılığı tarafından "silahlı çete oluşturduğu ve siyasi amaçla adam öldürmeye tam teşebbüs ettiği" gerekçesiyle dava açıldı. Ek iddianameyle açılan dava, ana dava ile birleştirildi. İddianamede, Kulaksızoğlu'nun daha önce hakkında dava açılan Günaltay ve Ersever ile birlikte "TİT"i kurduğu iddia edildi. İddianamede, Kulaksızoğlu hakkında 26 yıldan az olmamak üzere, diğer sanıklar Oya Kaya, Ayfer Çakar, Selçuk Gürz ve Necati Algın hakkında 3 yıla 5 arasında, Mehmet Furkan Ek hakkında ise 6 yıla 10 yıl arasında hapis cezası istendi.

Davalar

Akın Birdal'a saldırıyı protesto amacıyla yapılan basın açıklamaları ve mitingler nedeniyle birçok kişi hakkında davalar açıldı.

Eskişehir'de basın açıklaması yaptıkları gerekçesiyle SİP Eskişehir İl Sekreteri Halit Çelik, HADEP Eskişehir İl Başkanı Hamza Abay, HADEP Eskişehir İl Sekreteri Yılmaz Açıkay ve *Atılım* gazetesi Eskişehir Temsilcisi Ahmet Uluçelebi hakkında Ankara DGM Savcılığı tarafından, "yasadışı örgüte yardım ettikleri" (TCY 169) iddiasıyla 4 yıl 6 ay 7 yıl 6 ay arasında hapis cezası istemiyle dava açıldı. 6 Ağustos günü Ankara DGM'de başlayan davada tutuklu olarak yargılanan Halit Çelik, Hamza Abay, Yılmaz Açıkay ve Ahmet Uluçelebi, duruşmaya çıkmadılar. DGM Başkanı, sanıkların "uzerlerinin aranmasına karşı çıktıkları için" duruşmaya gelmediklerini bildirdi. Aynı uygulama diğer duruşmalarda da devam etti.

Afyon'da da gösteri yapan 46 öğrenci hakkında "izinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla dava açıldı. 26 Haziran günü Afyon Asliye Ceza Mahkemesinde başlayan davada, öğrenciler, gözaltında tutuldukları iki gün boyunca işkence gördüklerini söylediler. Davanın 28 Ekim günü yapılan duruşmasında tutuksuz yargılanan Akın Cansızoğlu ve Oğuz Varol hakkında giyabi tutuklama kararı çıkartıldı. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

14 Mayıs günü Adana'nın Ceyhan ilçesinde yapılan basın açıklaması nedeniyle HADEP Ceyhan İlçe Başkanı Abdullah Aydemir, İlçe Sekreteri Ekrem Şaşmaz, EMEP İlçe Başkanı Ömer Bilir, İlçe Sekreteri Veysel Muhacır, EMEP üyesi Mustafa Erdoğan ve Atilla Mazı hakkında

“izinsiz gösteri düzenledikleri” iddiasıyla dava açıldı. Dava 3 Aralık günü Ceyhan Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. 11 Şubat 1999 tarihinde sonuçlanan davada tüm sanıklar beraat etti.

b) Akın Birdal Hakkındaki Davalar

Akın Birdal hakkında, 1 Eylül 1996 Dünya Barış Gününde Ankara Demokrasi Platformunun düzenlediği Barış Mitinginde yaptığı konuşma nedeniyle Ankara DGM tarafından verilen 1 yıl hapis ve 420 bin lira para cezası 19 Şubat günü Yargıtay tarafından bozuldu. Ankara DGM'nin ilk kararında direnmesi üzerine dosyanın gönderildiği Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 27 Ekim günü cezayı onadı. Böylece, Akın Birdal'ın cezaevine girmesinin yanısıra, kamu haklarından ömür boyu men edilmesi, İHD Genel Başkanlığından ve üyeliğinden ayrılması gündeme geldi.

Akın Birdal, dava konusu olan konuşmasında (dava dosyasına göre) şöyle dedi:

“Kürt sorunu yalnızca ezilen Kürt halkının sorunu olmaktan çıktığını göstermektedir. Kürt sorununun çözümsüzlüğü, Türkiye siyasetinin, ekonomisinin, toplumsal ve kültürel yaşamının tahrip olmasına neden olmaktadır... Bu kardeşliği kaldıranlar, Kürt ve Türk halkının yalnızca vicdanında değil, onların tarihinde de mahkûm edileceklerdir.”

Aynı davada yargılanan HADEP yöneticisi Cemil Elden, konuşmasında “bölücülük propagandası yaptığı” (TMY 8) gerekçesiyle 1 yıl hapis ve 600 milyon lira para cezasına, Halkevleri Genel Sekreteri Abdullah Aydın ve DBP yöneticisi Fikret Şahin, TCY 312/2. maddesi uyarınca birer yıl hapis ve para cezasına; ÖDP Mamak İlçe Başkanı Haydar Yıldırım, ÖDP Mamak ilçe yöneticileri Mustafa Kocaoğlu ve Mehmet Çoban ise, aynı madde uyarınca 2'şer yıl hapis ve para cezasına mahkûm edildi. Birdal'a verilen ceza dışında bütün cezalar, Yargıtay tarafından 19 Şubat günü onandı. Cemil Elden 15 Haziran günü, Abdullah Aydın 14 Ağustos, Haydar Yıldırım ve Mustafa Kocaoğlu 20 Ağustos günü cezaevine girdiler.

Akın Birdal hakkında, İHD Genel Başkanı ve insan hakları savunucusu olarak yaptığı konuşmalar, yürüttüğü çalışmalar ve yayınladığı rapor ve yazılar nedeniyle 20'yi aşkın dava açıldı. Akın Birdal, “kendisinin bile takip etmekte zorlandığı” bu davaların bir kısmından ceza aldı, bazılarından ise beraat etti. Birdal hakkında açılan davaların bazıları halen sürüyor.

Birdal'ın ceza aldığı diğer 2 davaya ilişkin bilgiler şöyle: Akın Birdal, Ankara Yüksel Caddesindeki İnsan Hakları Anıtı önünde 1 Haziran 1995 tarihinde yaptığı bir konuşma sırasında anıta asılan afiş nedeniyle “Dernekler

Yasasına aykırı davrandığı” iddiasıyla yargılandığı davada 3 ay hapis cezasına mahkûm oldu. Ankara 3. Asliye Ceza Mahkemesinde 21 Aralık 1995 tarihinde sona eren davada, Akın Birdal'a verilen ceza ertelendi.

Birdal, 6 Eylül 1995 tarihinde Mersin'de düzenlenen Barış Şenliğindeki konuşmasında “bölücülük propagandası yaptığı” (TMY 8) iddiasıyla Konya DGM'de açılan davada da, 2 Temmuz 1996 tarihinde TCY'nin 312. maddesi uyarınca 1-yıl hapis ve 300 bin lira para cezasına mahkûm edilmişti.

Dava dosyasına göre, Akın Birdal'ın ceza almasına neden olan konuşma metni şöyle:

“... dünyada savaşlar sürüyor. Bu savaşların en kanlısı kendi coğrafyamızda, Bosna-Hersek'te yaşanan Sırp vahşetinin Bosna halkı üzerinde yaşattığı insanlık dramını yaşatıp ve bunun devamı olarak tepki gösterdik. Ama insanlık onuruna karşı gelişme gösteren kirli savaşı ne yazık ki bazılarımız görmezlikten geldi. Ülkede haksız ve o denli kirli bir savaşın sonuçlarını izledik... bu da Kürt insanımıza tanınmayan haklardan ileri geliyor. Ülkemizde kirli savaşın sonunda 20.000 kişi öldü, 118 köy yakıldı, Kürt halkı köyünden, yurdundan kovuldu... Barış istiyoruz. Kürtlerin de yaşamaları anayasal teminat altına alınarak barış istiyoruz.”

1998 yılı içinde Akın Birdal'ın yargılandığı ve beraat ettiği davalara ilişkin bilgiler de şöyle:

Akın Birdal hakkında, 25 Ekim 1997 tarihinde Flash TV'de yayımlanan bir televizyon programında yaptığı konuşma nedeniyle Bursa 1. Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava 9 Şubat günü beraatla sonuçlandı. Birdal hakkındaki dava, konuşmasında “orduya hakaret ettiği” (TCY 159) iddiasıyla açılmıştı.

Akın Birdal ile İHD'nin 10 Yönetim Kurulu Üyesi hakkında İHD'nin 10-14 Aralık 1996 tarihleri arasında düzenlediği İnsan Hakları Haftası etkinliklerinde, Dernekler Yasasına muhalefet ettikleri iddiasıyla Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava 23 Şubat günü beraatla sonuçlandı. Mahkeme, Derneğin kapatılması istemini reddetti. Davada sadece, EMEP İl Başkanı Haydar Kaya 1 yıl hapis, 600 milyon lira para cezasına mahkûm edildi.

Birdal ve DBP Genel Başkanı Refik Karakoç hakkında, 18-19 Nisan 1997 tarihinde İtalya'nın başkenti Roma'da düzenlenen “Barış Konferansı”nda yaptıkları konuşmalarında “yasadışı örgüt propagandası yaptıkları” (TMY 8) iddiasıyla Ankara DGM Savcılığı tarafından dava açıldı. 21 Nisan günü başlayan dava, 19 Kasım günü beraatla sonuçlandı.

Akın Birdal ile ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, TİHV Başkanı Yavuz Önen ve HADEP yöneticisi Ahmet Türk

hakkında, 13 Nisan 1997 tarihinde Susurluk olayının aydınlatılması amacıyla yaptıkları basın açıklamasında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına muhalefet ettikleri" gerekçesiyle Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan dava, Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesinde 12 Şubat günü beraatla sonuçlandı.

Aydınlık dergisi tarafından Akın Birdal'ın, Norveç'te yayımlanan bir gazeteye "bazı subayların uyuşturucu ticaretinden elde ettikleri paraları Kuzey Kıbrıs'ta akladığı ve banka, finans kuruluşları işlettiği" yönünde demeç verdiğinin iddia edilmesi üzerine, "yayın yoluyla Türk Silahlı Kuvvetlerine hakaret ettiği" (TCY 159) iddiasıyla açılan dava, 27 Kasım günü İstanbul Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesinde beraatla sonuçlandı

Akın Birdal hakkında açılan ve halen süren davalara ilişkin bilgiler ise şöyle:

Akın Birdal, HADEP Genel Başkan Yardımcısı Osman Özçelik ve Kürt Enstitüsü Başkanı Şefik Beyaz hakkında 1996 yılı Şubat ayında İstanbul'da yapılan "Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm" sempozyumundaki konuşmaları nedeniyle TMY 8. maddesi uyarınca dava açıldı.

Akın Birdal hakkında, 4 Şubat 1996 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Kürt Sorunu ve Demokratik Çözüm" başlıklı toplantıdaki konuşması nedeniyle 24 Eylül 1996 tarihinde dava açıldı. Davada Akın Birdal'ın Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi uyarınca cezalandırılması istendi.

Akın Birdal hakkında, 24 Aralık 1995 genel seçimlerinde 4 siyasi partinin oluşturduğu seçim ittifakının milletvekili adayı olarak Tarsus'ta yaptığı bir konuşma nedeniyle Türk Ceza Yasasınının 312. maddesi uyarınca Adana DGM'de açılan dava sürüyor.

c) İnsan Hakları Derneği (İHD)

İHD'ye yönelik baskılar 1998 yılında da sürdü. Örneğin; İHD hakkında eski tüzüğünde yer alan "Dernek üyeliği için yapılan başvuru reddedilebilir" ifadesi nedeniyle açılan ve Ankara 13. Asliye Hukuk Mahkemesinde devam eden kapatma davası 1998 yılında sonuçlanmadı.

1998 yılında, İHD'nin 5 şubesi geçici ya da sürekli olarak kapatıldı. Özellikle Olağanüstü Hal Bölgesi ve mücavir illerde, İHD şubelerinin sürekli kapalı tutulması için yoğun çaba gösterildi. Kapatılan İHD Şubeleri şunlar:

Balıkesir: "İHD Balıkesir Şubesine kuşkulu paketler geldiği" gerekçesiyle 24 Şubat günü polis tarafından basıldı. Şube, Valilik tarafından bir ay süreyle kapatıldı. Şube Başkanı Bekir Ceylan ise, dergi ve gazetelerin postayla birer adet geldiğini ve söz konusu yayın organları hakkında yasaklama kararı olsa bile bir adet buldurmanın suç oluşturmadığını anımsattı.

Kırşehir: İHD Kırşehir Şubesi, valilik tarafından "Dernekler Yasasına aykırı davranıldığı" gerekçesiyle 10 Haziran günü 3 ay süreyle kapatıldı. Aynı gün şube, polisler tarafından basıldı ve Şube Başkanı Ali Dönmez gözaltına alındı. İfadesi alınan Ali Dönmez, daha sonra serbest bırakıldı. Kapatma kararının, İHD Kırşehir Şubesi tarafından yapılan bir basın açıklamasında valinin eleştirilmesinden kaynaklandığı ve yapılan baskında "yasak yayın bulundurulduğu" iddiasıyla verildiği bildirildi.

Adana: İHD Adana şubesi 15 Ekim günü Adana Valiliği tarafından "yasak yayın bulundurduğu" gerekçesiyle 15 gün süreyle kapatıldı.

Mardin: İHD Mardin Şubesi hakkında Mardin Valiliği tarafından 15 Ekim günü kapatma davası açıldı. Davanın, Şube Başkanı Cemil Aydoğan'ın MED-TV'de telefonla katıldığı bir programda "PKK lehinde propaganda yaptığı, Mardin Cezaevinde PKK davasından yargılanan tutuklularla görüştüğü" ve "Dernekte yasak yayın bulundurduğu" iddiasıyla açıldığı öğrenildi.

Cemil Aydoğan, dernekte yasak yayın bulundukları iddiasıyla 5 Ağustos 1997 tarihinde de 6 ay süreyle kapatıldıklarını anımsatarak, "Bu sefer daha ciddi hayali gerekçeler gösterilerek PKK'li suçlamasıyla Derneğimizi kapatmak istiyorlar" dedi.

İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir "İHD sürekli boğulmaya çalışılıyor. Şubelerimiz kapatılıyor. Bölgede fiili baskılarla çalışamaz duruma getiriliyor. Bölgedeki en önemli il olan Diyarbakır şubemiz 2 yıldır kapalı durumda. Derneğimiz, Türkiye'nin her yerinde gerçekleşen insan hakları ihlallerine karşı üzerine düşen görevi yerine getirmeye devam edecektir" dedi.

11 Aralık günü, Mardin Şubesi polisler tarafından düzenlenen baskında bulunan *Atılım* ve *Azadiya Welat* dergilerinin "yasadışı olduğu" gerekçesiyle Mardin Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından 3 ay süreyle kapatıldı. İHD Mardin Şubesi 5 Şubat 1999 tarihinde 6 aylık kapatma süresini tamamlayarak yeniden açıldı.

Bursa: İHD Bursa Şubesi Bursa Valiliği tarafından "şubede yasak yayın bulunduğu" ve "İHD'ye yönelik baskıları protesto amacıyla açık grevi yapıldığı" gerekçesiyle 12 Kasım günü süresiz olarak kapatıldı.

Urfa: İHD Urfa Şubesinin "dernek tüzüğüne aykırı faaliyet gösterildiği" iddiasıyla kapatılmasına ilişkin Urfa 2. Asliye Ceza Mahkemesinin kararı Haziran ayında Yargıtay tarafından bozuldu. Dava, 9 Eylül günü başladı. 1997 yılı Haziran ayında kapatılan İHD Urfa Şubesi 13 Ocak 1999 tarihinde açıldı. Şube Sekreteri Eyüp Selim, şubelerinin yaklaşık 18 ay kapalı kalmasının valiliğin keyfi bir kararı olduğunu belirterek, "Bölgede yapılan haksızlıkları ortaya çıkaran İHD gibi sivil kurumlar

üzerindeki baskılar ve kapatma cezaları yaşananları daha da çözümsüzlüğe götürüyor” dedi. Eyüp Selim, Derneğin kapalı kaldığı süre içinde çok sayıda hak ihlali yaşandığını belirtti.

Diyarbakır: 24 Mayıs 1997 tarihinde Diyarbakır Valiliği tarafından “devletin bütünlüğünü tehdit edecek türde faaliyetlerde bulunulduğu” iddiasıyla süresiz kapatılan İHD Diyarbakır Şubesinin tüm yöneticileri hakkında Diyarbakır DGM Savcılığı tarafından açılan davaya 1998 yılında devam edildi. Dava, 12 Mayıs 1999 tarihinde beraatle sonuçlandı. Davada Şube Başkanı Mahmut Şakar, Sinan Tanrikulu, Vedat Çetin, Özlem Çetin, Piruzhan Doğru, Osman Baydemir, Mazhar Kara, Doğan Özdemir, Salih Tekin, Bülent Uçaman yargılanıyordu. Valilik tarafından şubenin kapatılması istemiyle açılan dava, Diyarbakır Asliye Ceza Mahkemesinde sürüyor.

İzmir: İHD İzmir Şubesinin “yasak yayın bulunduğu” gerekçesiyle kapatılması istemiyle açılan dava 22 Haziran günü İzmir 8. Asliye Ceza Mahkemesinde başladı. 18 Haziran 1997 tarihinde şubeye yapılan baskında, İHD Ankara Şubesi tarafından yayımlanan *Türkiye’de İnsan Hakları Panoraması* adlı kitaplara el konulmuş, 19 Haziran 1997 tarihinde de şube, “yasak yayın” bulunduğu gerekçesiyle. İzmir Valiliği tarafından kapatılmıştı. Bunun ardından, yapılan itiraz üzerine kapatma kararı kaldırılmış, ancak savcılığa suç duyurusunda bulunulmuştu. İzmir Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davada, “şubede yasak yayını bulunması” ve “İHD Diyarbakır Şubesinin kapatılması nedeniyle İzmir Şubesi tarafından Diyarbakır Valiliğine çekilen protesto metni” kapatma istemine gerekçe olarak gösterildi. Şube Başkanı Ercan Demir, duruşmada Diyarbakır’a gönderilen metnin “imza kampanyası” olarak nitelendirilemeyeceğini, *İnsan Hakları Panoraması* adlı kitabın da dağıtılmadığını, kapalı bir dolapta bulunduğunu söyledi.

İHD yönetici ve üyelerine baskılar

HADEP’te sendikalarla ilgili eğitim veren KESK İnsan Hakları Sekreteri Tayfun İşçi ile insan hakları semineri veren İHD Genel Sekreteri Nazmi Gür, 22 ve 23 Şubat günleri gözaltına alındı. 22 Şubat günü KESK’in Kızılay’da düzenlediği oturma eylemine katılan Tayfun İşçi’nin gözaltına alınmasından sonra, Nazmi Gür’ün evine 23 Şubat günü polisler tarafından baskın düzenlendi. Gür’ün avukatını aramak istemesine izin vermeyen polisler, “Biz Hanefi Avcı’yı bile gözaltına aldık, sen kimsin!” diyerek tehdit ettiler. HADEP’te eğitim semineri verdikleri gerekçesiyle gözaltına alınan Gür ve İşçi, DGM Savcılığına ifade verdikten sonra mahkemeye çıkarılmadan 23 Şubat günü serbest bırakıldılar. Gür ve İşçi hakkında açılan soruşturmada takipsizlik kararı verildi.

İHD Adana Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Erbesit Özdemir, 5 Temmuz günü gözaltına alındı. Özdemir, 5 saat kadar sonra serbest bırakıldı. Şube Başkanı Süleyman Kılıç, Osmaniye Bahçe Cezaevindeki bir arkadaşını ziyarete giden Erbesit Özdemir’in, ziyaret sonrasında polisler tarafından izlendiğini ve gerekçe gösterilmeden gözaltına alındığını söyledi.

“Devrimci Tutsaklarla Dayanışma Platformu”nun İHD İstanbul Şubesinde yaptığı basın açıklaması nedeniyle İHD İstanbul Şubesi eski Başkanı Nimet Tanrikulu, yönetim kurulu eski üyeleri Neşe Ozan, Hüseyin Aygül, İzzet Eray, Şaban Dayanan, Mukaddes Alataş ve Sebla Arcan’ın yargılandığı dava, İstanbul Beyoğlu 6. Asliye Ceza Mahkemesinde 25 Şubat günü beraatle sonuçlandı. İHD Ankara Şubesinin 1995 yılı İnsan Hakları Haftasında düzenlediği *Türkiye’de İnsan Hakları Panoraması* konulu kurultaydaki konuşma, tebliğ ve mesajları içeren “Türkiye’de İnsan Hakları Panoraması” adlı kitapta “halkın askerlikten soğutulduğu” (TCY 155) iddiasıyla Genelkurmay Askeri Savcılığı tarafından açılan dava, Genelkurmay Askeri Mahkemesi’nin, 9 Aralık 1997 tarihinde verdiği görevsizlik kararı nedeniyle 1998 yılında Ağır Ceza Mahkemesinde görüldü.

Görevsizlik kararında, “vicdani red hakkının tanınması” isteminin TCY’nin “halkı askerlikten soğutma” suçuna ilişkin, 155. maddesine aykırı olmadığı belirtildi ve “Türkiye tarafından 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde vicdani itiraza yer verilmiş ancak vicdani itirazın uygulamaya konulup konulmaması üye devletlerin takdirine bırakılmıştır” dendi. Kararda, Türkiye’nin imzaladığı bir sözleşmede yer alan vicdani itirazın uygulamaya konulmasını istemenin suç olmayacağı belirtildi.

Suç duyurusu üzerine kitapta “orduya hakaret edildiği” (TCY 159) iddiasıyla açılan dava Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 16 Ekim günü başladı. Dava sürüyor.

Ankara DGM’nin İsmail Beşikçi’ye verdiği 1 yıl hapis ve 100 milyon lira para cezası 23 Temmuz günü Yargıtay tarafından onandı. Yargıtay, Hatip Dicle’ye verilen cezayı ise bozdu. Yargıtay, Hatip Dicle’nin TCY 312/2. maddesi uyarınca yargılanmasını istedi. Hatip Dicle, ikinci yargılama sonucunda 5 Ağustos günü Ankara DGM tarafından 1 yıl hapis cezasına mahkûm edildi.

İHD İzmir Şube Başkanı Ercan Demir, Yönetim Kurulu üyeleri Avukat Türkan Aslan, Avukat Birgül Değirmenci, Avukat Songül Ak, Bekir Yıldırım ve Muzaffer Çolak hakkında, İzmir Savaş Karşıtları Derneği eski Başkanı Osman Murat Ülke’nin fotoğrafı ve “Suçu Savaşa Katılmayı Reddetmek” yazısı bulunan kartpostalları dağıttıkları gerekçesiyle dava açıldı. Dava, İzmir Asliye

Ceza Mahkemesinde devam ediyor.

17 Haziran 1996 tarihinde siyasi parti, dernek ve sendikaların, cezaevlerindeki baskıları protesto amacıyla Ankara'da İnsan Hakları Anıtı önünde yaptıkları basın açıklaması nedeniyle açılan dava, Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesinde 13 Şubat günü başladı. Duruşmada ifade veren sanıklar, "cezaevlerinde yaşanan ölüm orucu ve açlık grevleri sürecinde duyarlılıklarını dile getirdiklerini" belirttiler. "İzinsiz gösteri düzenledikleri" iddiasıyla yargılananlardan bazıları şunlar: ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Yıldırım Kaya, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, İHD Ankara Şubesi eski Başkanı Naciye Erkol, Eğitim-Sen Yönetim Kurulu Üyesi Haydar Kaya, HADEP Ankara İl Yöneticisi Nebahat Altıok. Dava beraatla sonuçlandı.

İHD İstanbul Şubesi tarafından 28 Mart 1997 tarihinde düzenlenen tanışma yemeğinde "izinsiz yardım toplandı" gerekçesiyle açılan davaya 11 Şubat günü İstanbul 4. Sulh Ceza Mahkemesinde devam edildi. Ercan Kanar, duruşmada "Bu bir yardım toplama değildir. Üyelerimizin tanışması için kendi aramızda verdiğimiz bir yemektir. Alınan para yemeğin bedelidir" dedi. Davada İHD İstanbul şube yöneticileri hakkında 3 aydan 6 aya kadar hapis cezası isteniyor. Dava 1998 yılında da sonuçlanmadı.

İHD Malatya Şubesine 2 Haziran 1997 tarihinde yapılan baskında "yasak yayın bulunduğu" gerekçesiyle, şube yöneticileri hakkında Nisan ayında dava açıldı. Malatya Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, Şube Başkanı Avukat Önder Şahiner, şube yöneticileri Nihal Pekaslan, Abuzer Turgut, Sevgi Altuntaş ve Haydar Akıncı'ya hapis cezası verilmesi istendi. Dava 1998 yılında sonuçlanmadı.

Cezaevlerinde 1996 yılında 69 gün süren açlık grevinde ölen 12 tutukludan Tahsin Yılmaz'ın (26 Temmuz 1996, Bayrampaşa Cezaevi) cenaze töreninde atılan sloganlarda "devlete hakaret edildiği" (TCY 159) iddiasıyla İHD yöneticileri hakkında açılan dava, 4 Mayıs günü İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, Alp Ayan (İHD Genel Yönetim Kurulu eski üyesi, TİHV İzmir Tedavi Merkezinde Psikiyatrist), Derviş Altun (İHD Merkez Yürütme Kurulu Yedek Üyesi), Gani Oğuz ve Hacay Yılmaz'ın (ÖDP İl yöneticisi) beraatıyla sonuçlandı.

İHD Ankara Şube eski Başkanı Yıldız Temürtürkan'a Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen hapis cezası, 9 Mayıs günü Yargıtay tarafından bozuldu. 17 Kasım 1996 tarihinde "mafya-devlet" ilişkileri konusunda yaptığı basın açıklamasında "cumhuriyete hakaret ettiği" iddiasıyla yargılanan Yıldız Temürtürkan, 4 Kasım 1997 tarihinde yapılan duruşmada 10 ay hapis cezasına

mahkûm olmuştu. Yargıtay 9. Ceza Dairesi, "basın açıklamasının ağır eleştirisi niteliğinde olduğu, hakaret unsuru taşımadığı" gerekçesiyle kararı bozdu. Cezanın onaylanması yönünde görüş bildiren Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise, 9. Ceza Dairesinin bozma kararı tebliğnameye aykırı olduğu için Yargıtay Ceza Genel Kuruluna itiraz etti. Yargıtay Ceza Genel Kurulunda yapılan görüşmede de bozma kararı onaylandı.

İHD Mardin Şube yöneticilerinden Hasan Kaymaz, 5 Eylül günü Mardin'in Bismil ilçesinde gözaltına alındı. Hasan Kaymaz, trafik kazası geçiren bir arkadaşını ziyaret için Bismil'e gittiğini belirterek, arkadaşının evinin polisler tarafından basıldığını söyledi. 7 Eylül günü serbest bırakılan Hasan Kaymaz, "1995 yılında beni gözaltına alan Terörle Mücadele Şubesinde görevli Hasan Çevik'in de aralarında bulunduğu polisler tarafından gözaltına alındım. Ölümle tehdit ederek ilçeyi terketmemi istediler. 5 Eylül akşamı, misafir olduğum eve baskın düzenleyen polisler arasında Hasan Çevik vardı. 'Seni bir daha bu ilçede görmeyelim. Geldiğin an Kızıltepe'ye varmadan cesedini yol kenarında bulurlar' diye tehdit ettiler" dedi.

Kocaeli'de İHD Şubesi kurmak için girişimlerde bulunan İsmet Yurtsever, 8 Eylül günü Şirintepe'de sivil polisler tarafından kaçırılmak istendi. Şirintepe'de bulunan evinin önünde otobüsten inen İsmet Yurtsever, durakta bekleyen bir arabadan inen sivil giyimli kişilerce evine kadar kovalandı. *Sömürsüz Bir Dünya için Dayanışma* gazetesinin sahibi İsmet Yurtsever, söz konusu kişilerin ellerinde telsiz bulunduğunu ve ertesi sabaha kadar evinin önünde beklediklerini söyledi. Polisler hakkında Kocaeli Savcılığına suç duyurusunda bulunan İsmet Yurtsever, Derneğin kurulması için Emniyete başvurdukları 1 Eylül tarihinden sonra tehdit edildiğini ve daha önce de kaçırılmak istendiğini belirtti. Şube 30 Ekim günü açıldı.

21 Eylül günü İHD Gaziantep Şubesine giren kimliği belirsiz kişiler, eşyaları tahrip etti. Saldırganların Derneğin kapısını ve tabelasını da kırdıkları belirtildi.

İHD'nin yasaklanan etkinlikleri

İHD'nin 12. kuruluş yıldönümü nedeniyle hazırladığı "Zorlu ama onurlu 12 yıl" özel bülteninin Diyarbakır'da dağıtılması ve Diyarbakır'a sokulması Diyarbakır Valiliği tarafından 17 Temmuz günü yasaklandı. İHD Genel Başkan Yardımcısı Avukat Osman Baydemir, özel sayı dağıtımının izne tabi olmamasına rağmen, Olağanüstü Hal Yasası nedeniyle Valiliğe bildirimde bulduklarını, ancak Valiliğin yasaklama kararı aldığını bildirdi.

İHD İzmir Şubesi Cezaevi Komisyonu ile İzmir Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (TAYD-DER) tarafından, 21 Ağustos günü ceza-

Kasap Hakları Derneği**Ertuğrul ÖZKÖK**

Bazıları dünkü manşetimize bozulmuş. Tanıdığım, üstelik de yakından tanıdığım birisi soruyor: "Olur mu böyle manşet..." Cevabım kısa ve net. "Olur olur, bal gibi olur."

Aklınız Neredeydi

Soru sırası bizde.

"O adam üç öğretmeni ve bir polisi öldürdüğü zaman ne tepki göstermişiniz?" Kayıtlara, zabıtlara, gazete kupürlerine bakıyoruz. Tek satır yok. Anlaşıyor ki, onların hukuk ve hak kitaplarında öğretmen öldürmenin cezası yok. PKK'lı olmayan insanların katli onların ilgi alanına girmiyor. İnsan hanesinin karşısında sadece üç heceden oluşan "Pe-ke-ke" kelimesi yazıyor. Çocuklar öldürüldüğünde ne yaptınız? Bir şeyler gevelediniz de biz mi duymadık? Öyleyse biraz daha yüksek sesle konuşun. Öyle haykırmaya bile gerek yok. Pe-ke-ke'liler öldürüldüğünde çıkan sesiniz kadar konuşun, biz işitiriz. Kulaklarımız çok hassas. Ama yok... Şimdi çıkmış, "Hava korsanını öldürmeden ele geçirmeliydiniz" diye ahkam kesiyor. Açıklamaya dikkat. Uçak kaçırma eylemine karşı tek kelime eleştiri yok. Orada saatlerce ölüm heyecanı çeken insanların ruhlarına kazınan o saatler hakkında tek kelime edilmiyor.

Neymiş neymiş? Arkadaşı öldürmeden yakalamak gerekiyormuş. Bir elinde el bombası, öbür elinde tabanca, gözü dönmüş bir teröristi canlı yakalamaya çalışacaksınız. Buyur sen gel yakala. Bu adamları Amerika Birleşik Devletleri'ne staja göndermek lazım. O korsan bozuntusuna, New York'ta elinde silahla uçak değil, bir araba kaçırma provası yaptırıp polisin ne yapacağını göstermek lazım. Bakalım gövdesine kaç tane delik açılıyormuş bir görsün. Bak şu konuşana... Adına konuştuğu kulübün adı "İnsan Hakları Derneği"... Ne de güzel yakışıyor. Orada ecel teri döken 40 masum insanın hayatı sıfır, el bombalı teröristinki ise insan hakları konusu. İşte dünyada terörizm bu mantık yüzünden bitirilemiyor. İşte bu kafa terörizmi seralarda yaşıyor, insanlığın başına bela ediyor. 1970'li yıllarda İnsan Hakları kavramı büyük harflerle yazılırdı. O hak kavramının hiçbir çifte standardı yoktu. Çünkü dünyada çifte standarda gelmeyecek tek kavram, insan haklarıdır. Türkiye'de bu adı taşıyan derneğe bakın. Son 10 yılda 130'a yakın öğretmen öldürülmüş.

Kasaplar Alınmasın

Tek ses yok. Binlerce çocuk, sivil, asker, polis öldürülmüş. Çıt yok. Nerede bir Pe-ke-ke'li öldürülürse, arkadaşlar uyanıyor. Mesleğini en şerefli şekilde yapan kasaplar alınmasın. Sözüm onlara değil. Ben burada cani anlamında kullanıyorum. Derneğin gerçek adı sanki İnsan Hakları değil, "Kasap Hakları Derneği." Adamın müktesebatında üç öğretmen, bir polis cinayeti var. Yani insan kasabı. Öldürülen insanlar için fatura yok. Ama insan kasabı için devletten hesap soruluyor. "Öldürülmeden ele geçirmeliydiniz."

İnsan Tarifi

Olur, bir defaki sefere teröristten rica ederiz. Bizim İnsan Hakları Derneği buna fena halde kızıyor, lütfen canlı teslim olun, elinizdeki el bombasını patlatmayın deriz. Bakarsınız nazik bir teröriste düşeriz, o da bizi dinler. Bu derneği hayretle izliyorum. Bir defa, sadece bir defa da sıradan bir vatandaşın katledilmesi hakkında tek kelime etsinler diye bekliyorum. Hayır. Pe-ke-ke adını duymadıkça bir türlü uyanamıyorlar. Adı İnsan Hakları. Ama insan tarifleri farklı. İnsan hakları kavramının içine işte böyle ediliyor.

Hürriyet-02.11.1998

evlerinde yaşanan sorunlar konusunda bir basın açıklaması yapıldı. İHD İzmir Şubesinde yapılan basın açıklaması nedeniyle, şube polisler tarafından ablukaya alındı. Ancak, binaya girenlere herhangi bir müdahale olmadı.

Şınak'ın Güçlükönak ilçesi yakınlarında 15 Ocak 1996 tarihinde bir minibüse düzenlenen saldırıda 11 kişinin öldürülmesi üzerine bölgede inceleme yapan "Barış İçin Bir Araya Çalışma Grubu" üyeleri Düşünceye Özgürlük Platformu Sözcüsü sanatçı Şanar Yurdatapan, İHD İstanbul Şube Başkanı Avukat Ercan Kanar ile Petrol-İş Sendikası eski Genel Başkanı Münir Ceylan hakkında açılan dava, 3 Şubat günü İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde sonuçlandı. Mahkeme, Ercan Kanar, Şanar Yurdatapan ve Münir Ceylan'ı "devletin güvenlik güçlerine hakaret ettikleri" (TCY 159) iddiasıyla 10'ar ay hapis cezasına mahkûm etti.

İHD Aydın Şube Başkanı Abdurrahman Saran hakkında, Sivas olaylarının yıldönümünde düzenlenen basın toplantısında "izinsiz bildiri dağıttığı" gerekçesiyle dava açıldı. Dava, 1998 yılında beraatla sonuçlandı.

Basın-Yayın Kuruluşlarında İHD

Hükümet ve MGK yanlısı basın-yayın kuruluşları, İHD'ye ve insan hakları savunucularına karşı yaptıkları propaganda, 1998 yılında da sürdü. Kampanya yürüten basın-yayın kuruluşları, Şemdin Sakık'ın Türkiye'ye gelmesinin ardından, bu kişiye atfedilen ifadeleri yayımladılar. Haberlerde, İHD, Akın Birdal ve Cumartesi Anneleri "PKK yanlısı olmakla" suçlandı.

Türk Hava Yolları'nın Adana-Ankara seferini yapan uçağını 29 Ekim günü kaçırarak Erdal Aksu adlı kişinin operasyonu sonucu öldürülmesini eleştiren ve Erdal Aksu'nun sağ yakalanabileceğini belirten İHD Genel Başkan Yardımcısı Osman Baydemir hakkında, basın yayın organlarında (başta *Hürriyet* gazetesi olmak üzere) hedef gösteren haberler yayımlandı.

Osman Baydemir Erzurum'da *Hürriyet* muhabirine yaptığı açıklamada şunları söylemişti: "Olayın gerekçesinin nasıl değerlendirildiği ve uçağı kaçırarak kişinin nasıl etkisiz hale getirildiği konusunda bilgi alamadık. Uçağı kaçırarak korsanın imkânlar dahilinde, mümkün mertebe, sağ ele geçirilmesi insan hakları gereğidir. Olay hakkında teknik bilgiye sahip olmadığımız gibi, görev suiistimal edilmiş mi bilemiyorum. Hava korsanı kim olursa olsun sağ yakalanması gerektiğine inanıyoruz."

Haber, *Hürriyet* gazetesinde, "Manyağa bak" başlığıyla manşetten yayımlandı

Hürriyet, Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi'nin kaleme aldığı başyazısında da bu tavrını sürdürdü. "Bunlar Neyin Avukatı?" başlıklı yazıda, "Bunlar kendilerini devlet düşmanlığına şartlandırmışlardır. Devletin meşru güçleri bir

operasyonu hukuka uygun şekilde de yapsa fark etmez. Örneğin bu olayda o alçak teröristi tek kurşunla öldürmedikçe, öteki 40 masum insanın kurtulmasına imkân bulunmadığını bu kafalara anlatamazsınız" dedi. Oktay Ekşi yazısında "İnsan hakları savunucusu geçiren taife", "bu zat" gibi ifadeler kullandı.

Ertuğrul Özkök de, söz konusu manşeti savundu ve köşe yazısında İHD'ye saldırdı,

d) Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)

"İnsan Hakları Sergisi"

TİHV İzmir Temsilciliği'nin düzenlediği "İnsan Hakları" konulu sergi (9-19 Mayıs), "polislin ve üniversitenin engelleyici tutumu" nedeniyle kaldırıldı. Sergide, çok sayıda sanatçının resim, fotoğraf, heykel, karikatürleri ile sanatçı Sema Özaydın'ın animasyon gösterisi, Gölge Tiyatrosunun performans gösterisi, kısa film gösterisi ile işkence aletleri yer alıyordu.

TİHV İzmir Temsilcisi Prof. Dr. Veli Lök, Dokuz Eylül Üniversitesi Sabancı Kültür Sarayının mekan olarak kullanılmasına karar verildiğini ve üniversite yönetimi ile görüşmelere başlandığını ifade ederek, yazılı başvuruya 5 Mart günü Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Sefa Kuralay imzasıyla olumlu yanıt verildiğini söyledi. Daha sonra farklı bir gelişme olmadığı için çalışmaların sürdürüldüğünü kaydeden Veli Lök, açıklamasında özetle şöyle dedi:

"Açılış gününde (9 Mayıs) sabahtan başlayan, doğrudan üzerimizde duyumsadığımız baskıcı bir hava estirildi. Önce, Kültür Sarayı'nda yapılan her etkinliği tanıtmak amacıyla yapılan afiş, bizim etkinliğimize ilişkin olarak astırılmadı. Bütün panolarımız büyük bir 'titizlik' ile kayda alındı, sergiye girenler gibi. Özellikle işkence aletlerinin sergi alanı sanki abluka altında idi. Sivil güvenlik güçlerinin birim sorumluları ve görevlilerin tümü, sabah saatlerinden başlayarak sergi salonunda tacizkar bir tutum içerisindeydiler. Merkez yöneticileri ile de yoğun görüşmelerini sürdürdüler. Gün boyunca yaşadığımız bu gergin süreç, bu rahatsızlık, Rektör Yardımcısı Sayın Sefa Kuralay'ın, animasyon gösterisinin yinelenmemesi, işkence aletleri sergisinin de 'görünmeyen' bir köşeye kaldırılmasını istemesi noktasına ulaştı. İleri sürülen görünür gerekçe, fuayede, girişin engellenmesi idi. Biz TİHV İzmir Temsilciliği olarak, sanatın, kültürün, düşüncenin engellenmesine her zaman olduğu gibi, bugün de kararlılıkla karşı çıkıyoruz. Hele hele, her ne saikle olursa olsun, bir serginin, ürün sahiplerinin onayı, görüşü alınması gereği dahi duyulmadan bütünlüğünün bozulmasının dayatılması, ne etik bir anlayışa, ne bilimsel yaklaşıma, ne demokrasiye sığar. Bu, teknik neden-

lerin arkasına sığdıramayacak boyutta bir engelleme-
dir. Bu anlayışla, bazı sanatçı arkadaşlarımızın ürünleri-
ne konan ambargo, kısıtlama, serginin bütünlüğünü boz-
maya yönelik engelleme, kollektife, harcanan emeğe ve
aynı zamanda vakfımızın işlevine, varlık nedenine karşı
yapılmış sayılır. Bu nedenle, sergimizin bu koşullarda
varolması, sürdürülmesinin koşulları ortadan kalkmıştır.
Sanatçı dostlarımızın bu yöndeki iradelerini paylaşıyor,
bu statükocu ve yasağcı tutumu kınıyor, bu çalışmayı en
kısa zamanda, uygun koşullarda yaşama geçireceğimizi
basının ve kamuoyunun bilgisine iletiyoruz. Bu çerçevede
dazartesi (11 Mayıs) öğle saatleri sergimizi kaldırmak
durumunda olduğumuzu bildirir, dayanışmamızı bundan
bölge de sürdürmek dileğiyle saygılarımızı iletiriz."

İzmir Tabip Odası, Bilim-Sanat-Eğitim Vakfı (BİLSES)
ve İzmir Barosu tarafından ortaklaşa düzenlenen "İnsan
Hakları Sergisi" 26 Haziran günü, BİLSES binasında
yeniden açıldı. Serginin açılışında konuşan Prof. Dr. Veli
Lök, sergilenen işkence aletlerinin halen kullanıldığına
dikkat çekti ve "Türkiye'de işkence devam ediyor.
Sadece hafta içinde İzmir'de Vakfımıza 80 başvuru
yapıldı" dedi. İzmir Barosu Başkanı Avukat Çetin Turan
da, Türkiye'de işkencenin yasalarla yasaklanmasına
karşın sistemli olarak uygulandığını söyledi ve "Siyasal
iktidar, iktidarını işkence ile sürdürüyor" dedi.

TİHV Diyarbakır Temsilciliği

Vakfın Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana'dan sonra
beşinci Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi 13 Haziran
günü Diyarbakır'da açıldı. TİHV Başkanı Yavuz Önen,
açılıştaki konuşmada tedavi ve rehabilitasyon
merkezlerinin daha da yaygınlaştırılmasının amaç-
landığını söyledi. Temsilcilik, 17 Haziran günü "gerekli
yasal işlemler yapılmadığı" gerekçesiyle Diyarbakır
Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından kapatıldı.

TİHV Başkanı Yavuz Önen 18 Haziran günü TİHV'in
kapatılmasını şöyle değerlendirdi:

13 Haziran Cumartesi günü uluslararası düzeyde geniş

*katılımlı ve coşkulu bir törenle açılışını yaptığımız TİHV
Diyarbakır Temsilciliği, 17 Haziran günü keyfi bir şekil-
de kapatılmıştır. Vakıflar Diyarbakır Bölge Müdürlüğüne
yaptığımız bildirim dosyasında Vakıflar Genel
Müdürlüğü izin belgesinin olmaması, kapatma eylemine
gerekçe gibi gösterilmiştir.*

*TİHV, sekiz yıllık deneyim ve birikimiyle insan hakları
için dayanışma görevini yerine getiren bir kuruluş olarak
hem yurt içinde hem de uluslararası ortamda meşruiyet
ve saygınlık kazanmıştır. Ankara'daki çalışmalarının
yanı sıra İstanbul, İzmir ve Adana'da da temsilcilik
düzeyinde sorumluluğunu yerine getiren TİHV'in tüm
faaliyetleri, kamuoyu ve yetkililerce bilinmekte, Vakıflar
Genel Müdürlüğü'nce düzenli olarak denetlenmektedir.
Ayrıca açılış törenimize, hem hükümet düzeyinde hem de
yerel düzeyde yetkililer davet edilmiştir. İlgili kuruluşlar,
teamüle uygun olarak bilgilendirilmiştir. Özellikle belirt-
meliyiz ki, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyarbakır
Bölge Müdürlüğü'ne gerekli başvurular yapılmıştır.*

*Hükümetin de altında imzası bulunan uluslararası hukuk
belgelerine, özellikle de Viyana Konferansı Sonuç
Bildirgesine göre hükümetler insan haklarının yaşama
geçirilmesi için çalışan gönüllü kuruluşların çalış-
malarını kolaylaştırmak ve teşvik etmekle yükümlüdür.*

*Diyarbakır'da ve bölgede, işkence görenlere yönelik
tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine duyulan ihtiyaç
ortadadır. Vakfımızın kurulduğu 1990 yılından beri
Diyarbakır ve çevresinden diğer şehirlerimizdeki tedavi
ve rehabilitasyon merkezlerimize çok sayıda başvuru
yapılmıştır. Ancak bölgede yaşayan yurttaşlarımıza bölge
dışında sağlık hizmeti sunmak her zaman kolay olmamak-
tadır. Bu nedenle TİHV, söz konusu hizmetleri
Diyarbakır'da da yürütebilmek, böylesine büyük ve acil
bir ihtiyacın karşılanmasında insani dayanışma görevleri-
ni yerine getirmek amacıyla Diyarbakır'da da bir temsil-
cilik açma kararını vermiş; bu hizmetlerin verilebilmesi
için gerekli ortamı olgunlaştırmak amacıyla son bir yıldır*

Manyağa bak

Uçaktaki 40 kişiyle, şehit ettiği 3 öğretmen ve polislin insan hakkını yok sayan İHD Genel Başkan Yardımcısı "Korsan kim olursa olsun, sağ yakalanması gerekliydi" dedi.

Cezaevlerinde incelemelerde bulunmak üzere Erzurum'a gelen Baydemir'in, teslim olmadığı için güvenlik güç-
lerince öldürülen PKK'lı korsana verdiği destek infial yarattı.

Üst düzey bir yetkili, "Allah'tan hava korsanı, PKK'nın canlı bombaları gibi davranmadı. Bombayı her an pat-
latabilirdi. Uyarıcı ve cesaret verici ilaç almamış olması büyük bir şans" dedi.

İHD'den korsan 'niye öldürüldü' tepkisi

PKK'lı hava korsanı Erdal Aksu'nun öldürülmesine, İnsan Hakları Derneği'nden tepki geldi.

Güvenlik güçlerinin, yolcuların zarar görmemesi için büyük çaba harcadığı operasyonun ardından, İHD Genel
Başkan Yardımcısı Osman Baydemir, 3 öğretmen arkadaşı ve 1 polislin öldürülmesiyle ilgili aranan PKK'lı
Aksu'ya sahip çıktı. Baydemir, "Uçağı kaçıran hava korsanı kim olursa olsun, sağ olarak yakalanması gerek-
tiğine inanıyorum" dedi. 02.11.1998

Eşber'e 'affi reddetme' cezası

Önce MHP'liler kampanya başlatmıştı, "Eşber içeri, ülkücüler dışarı" diye. Eşber Yağmurdereli'nin 'sağlık nedenleriyle' infazının ertelenmesiyle, "Çeteler içeri, Eşber dışarı" diye bağırarak demokratların, solcuların, sosyalistlerin, daha doğrusu düşünce özgürlüğünden yana olanların karşısına sağıclar, ırkçılar, gericiler dikildi: "Eşber'i bıraktınız, Zana'yı bırakacaksınız, şehitlerin kanlarında boğulacaksınız."

Anlaşılan bu kampanyalar etkili oldu ki, şimdi Eşber Yağmurdereli, 23 yıllığına yine Çankırı Cezaevine atılmak üzere aranıyor. Ne oldu da, hapis cezası 9 Kasım'da bir yıllığına ertelenen Yağmurdereli, bu kararın üzerinden daha üç ay bile geçmeden aranmaya başlandı? Bu süreçte Eşber'in ne 'katliam sanıklığı' kaldı, ne 'bombacı'lığı. Düşünce özgürlüğünden yana olanlara karşı kampanya başlatanlar Eşber'in neden ve nasıl mahkûm olduğunu araştırma gereği bile duymamışlardı. Çünkü 'düşünce özgürlüğü' denilince kırmızı görmüş boğaya dönüyorlardı.

1978'de gözaltına alınan Eşber, sekiz yıl boyunca yargılandı. Hakkında açılan ilk davada 'suç konusu eşyayı saklamak'tan birkaç yıl hapsi isteniyordu. Ancak darbeye birlikte 12 Eylül hukuku da devreye girince önce idam cezasına çarptırıldı Eşber, bu cezası sonra 36 yıl hapse çevrildi. Sağıcların, gericilerin, ırkçıların iddia ettiği gibi ne bir bomba vardı bulunan, ne bir silah, ne bir mermi, ne de bir katliam vardı ortada.

1991 yılında şartlı tahliyeden yararlandı ve 22 yıl hapis borcuyla dışarı çıktı. Aynı yıl da yaptığı bir konuşmadan dolayı Terörle Mücadele Yasasının 8. maddesinden 10 ay hapse mahkûm oldu. Önce devlete 22 yıl hapis borcunu ödeyecek, sonra da 10 ay hapis yatacağı.

Herkeste bir "Eşber'i affedelim" telaşı başladı. Çünkü işin içinde 'dünyaya rezil' olmak vardı. Eşber ancak 2020 yılında tahliye olacaktı. O da 75 yaşına dek yaşarsa. Aslında ortalıktaki telaş Avrupa Birliği'nin devlet başkanları zirvesi öncesinde Eşber'in cezaevine konulmasından kaynaklanıyordu. Hapis yattığı 14 yıl süresince Turgut Özal tarafından da 'affedilmek' istendi Eşber Yağmurdereli. Hatta haber gönderildi "Gel bizim Mandelamız ol" diye. Eşber'in yanıtı netti: "Mandelaları halk yaratır, devlet değil."

Avrupa Konseyi'ne gitmeden önce havaalanında Eşber'in 'af dilekçesi'ni bir süre boşuna bekledi Özal.

Demek ki Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, devlet başkanları zirvesi öncesinde 'affedici' oluyordu, Türkiye'nin yöneticileri. Hatta yalnızca affedici olmakla kalmıyor, en demokrat, en özgürlükçü yöneticiler olarak çıkıyorlardı Avrupa seferlerine. Bu kez de öyle olmuştu. Eşber'e rapor verilecek, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de 'affedecek'ti. Ancak oyunu Eşber bozdu. Cezaevine girerken noter aracılığıyla bir 'irade beyanı' vermişti, iradesi dışında, sağlık nedenleriyle yapılacak bir affi kabul etmeyeceğine ilişkin.

Sonunda çeşitli yollar denendi ve Çankırı Sağlık Kurulu'ndan Eşber'e bir rapor alındı. Doktorlara göre, Eşber'in cezaevinde kalmasında 'hayati tehlike' vardı. Raporla saymakla bitmiyordu hastalıklar. 'Guatr' nedeniyle tıbbi, hatta cerrahi müdahale gerekiyordu. 'Koronar kalp hastalığı' nedeniyle sürekli tıbbi tedavi, hatta cerrahi tedavi gerekli olabilirmiş. 'Tam körlüğünün' tedavisi mümkün değilmiş.

Bu rapora dayanılarak da Avrupa Birliği Devlet Başkanları Zirvesi öncesinde, Çankırı Cumhuriyet Savcılığı'nın kararıyla bir yıllığına 'sağlık nedenleriyle infazı erteleniyor'du Eşber'in. Ancak cezaevinden çıkmasından bir süre sonra Kadıköy Cumhuriyet Başsavcılığı'na çağırıldı. Eşber'e, "Cumhurbaşkanının özel affından yararlanmak için Adli Tıp Kurumu'na muayene olup olmayacağı" soruldu. Eşber de, "Hayır" karşılığını verdi. Bir süre sonra da Eşber yakalanıp Çankırı Cezaevine konulmak üzere yeniden aranmaya başlandı.

Eşber'in avukatı Hakan Tekin kendilerine tebliğ yapılmadığı için Çankırı Cumhuriyet Savcılığı'ndan sözlü olarak öğrendiği 'yeniden yakalanma gerekçesi'nin "Adli Tıp raporunu onaylamadı" olduğunu öğrenince şaşırıyor. "Bu durumlarda Adli Tıp, ihtisas mercii değildir" diyor. Dün Eşber'in avukatları Şenal Sarıhan ve Mehmet Cengiz, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı kanalıyla karara itiraz etti. İtiraz dilekçesinde "erteleme süresinin dolmadığı ve verilen kararın hukuka aykırı olduğu" savunuluyor. Eşber de neden yeniden arandığını anlayabilmiş değil. Ancak bildiği tek şey var: "Sorun, ana kaynağı olan, düşünce özgürlüğünü engelleyen Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi kaldırılarak ya da değiştirilerek değil, göstermelik bir affla çözülmek istendiğinden vıcık vıcık bir duruma geldi."

Aslında iki nedeni var Eşber'in yeniden aranmasının: Birincisi, 'devletin Mandela'sı' olmayı kabul etmemesi. İkincisi de önümüzdeki birkaç ay içinde Avrupa Birliği ile ilgili yeniden umutlanmamızı gerektirecek bir neden olmaması. Eşber'i cezaevinde görmekten mutlu olacakların yeni sloganı da belli oldu: "Türkiye Avrupa'dan dışarı, Eşber içeri."

Celal Başlangıç, Radikal, 21.01.98

özel bir heyecan ve telaşı yaşamıştır.

Dolayısıyla TİHV, uzun süredir bölgede zaten vardır ve açılışa Diyarbakır halkının ve Diyarbakır'da bulunan demokratik örgütlerin gösterdiği sıcak ilgi, Vakfımızın fiziksel varlığının ne kadar önemli olduğunu bize bir kez daha göstermiştir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı olarak, ahlaki ve insani görevlerimizi yerine getirmek amacıyla planladığımız Diyarbakır Temsilciliğimizin açılışını gerçekleştirmeden önce, tüm yasal yükümlülüklerimizi ve 8 yıllık deneyimimizde uyguladığımız teamül kurallarını yerine getirmiş bulunuyoruz. Bu çabalarımızı iyi niyet çerçevesinde değerlendirmek de, açılış törenimize davet etmiş olduğumuz yetkililere düşerdi. Oysa mevcut durumda, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hiçbir uyarı yapılmaksızın önce Diyarbakır Bölge Müdürlüğü tarafından açılışın mevzuata aykırı olduğu tebligatı yapılmış, ardından da binamıza gelen 15 polis tarafından Temsilciliğimiz kapatılmıştır. Bu müdahalede iyi niyet yokluğunun ötesinde, yetkisizlik olduğu, hukuk kurallarının zorlandığı açıktır.

Söz konusu işlemlerin ne mevzuata ne de teamüle uygun olduğu açıktır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün iyi niyet çerçevesinde kullanması beklenen yetkileri, Bölge Müdürlüğü ve Emniyet Müdürlüğü tarafından, hukuksuz ve pervasız bir şekilde kullanılmıştır.

Diyarbakır ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde varolan insani ihtiyaçlar ve bunların sonucunda TİHV olarak ahlaki sorumluluklarımızı yerine getirme istekliliğimiz karşısında, hiçbir hukuksal gerekçeyle açıklanamayacak bu müdahaleyi kabul etmemiz beklenemez. Bu müdahalenin, Türkiye'de demokrasi ve insan hakları için yürütülen çabalara karşı yıllardır gösterilen tahammülsüzlük bağlamında gerçekleştiği, bize çok açıktır. Ayrıca, temel çalışma amacı insan sağlığına katkıda bulunmak olan bir kuruluşun kapatılmasının hiçbir haklı gerekçesi olamaz.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, bugüne kadar olduğu gibi bundan böyle de Diyarbakır'daki faaliyetlerini sürdürecektir. Mensuplarımız, gönüllülerimiz ve dostlarımızla birlikte bugün Diyarbakır'da çok daha güçlü bir varlığa sahip bulunuyoruz. Temsilciliğimizin kapatılması, Türkiye İnsan Hakları Vakfında yarattığımız dayanışma ortamında tedavi ve rehabilitasyon görevlerimizi yerine getirmemize engel teşkil etmeyecektir. Temsilciliğimizin daha büyük bir törenle tekrar açılması için de, uluslararası insan hakları hukukunun ve yurtiçi-yurtdışı dayanışma ağımızın bize sunduğu tüm olanakları kullanmakta kararlıyız.

Temsilciliğin açılışı için Vakıflar Genel Müdürlüğüne 10

Haziran günü yapılan başvuruyla ilgili olarak 15 Temmuz'da yazılan Genel Müdürlük yazısında, Diyarbakır Temsilciliğinin açılışının uygun bulunduğu bildirildi. 29 Haziran gecesi mührün sökülmesinin ardından 30 Haziran günü açılış yapıldı.

TİHV Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Hüsnü Öndül, 19 Haziran günü ifade vermek üzere çağrıldığı Ankara Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masasında gözaltına alındı. Öndül'ün 1995 yılında yayımlanan bir kitap nedeniyle Zeytinburnu (İstanbul) Cumhuriyet Savcılığı tarafından açılan davanın yargılama aşamasında verilen tutuklama kararı üzerine gözaltına alındığı öğrenildi. Tutuklama kararının mahkeme tarafından Hüsnü Öndül'ün doğum yeri olan Samsun'un Havza ilçesi savcılığına iletildiği ancak, davanın beraatla sonuçlandırıldığı bildirildiği ancak, davanın beraatla sonuçlandırıldığı bildirmediği anlaşıldı. Davanın beraatla sonuçlandırıldığı Ankara Emniyet Müdürlüğüne iletilmesinden sonra Hüsnü Öndül serbest bırakıldı.

e) Kayıp Yakınları (Cumartesi Anneleri)

Gözaltına alındıktan sonra kaybolanların ve kaybolduktan sonra ölü bulunanların akıbetlerinin ortaya çıkarılması için kayıp yakınlarının İstanbul Galatasaray Lisesi önünde her cumartesi günü gerçekleştirdiği oturma eylemi 1998 yılında da sürekliliği engellendi. 1998 yılında her hafta oturma eylemi yapanlara polis saldırılarına tanık olundu. Kayıp yakınları polis tarafından tartaklanarak gözaltına alındı. Kayıp yakınlarının 22 Ağustos günü toplanmasına izin vermeyen polis, birçok kişiyi döverek gözaltına aldı. Bu haftadan itibaren eyleme müdahalelerin artması üzerine kayıp yakınları İHD İstanbul Şubesinde toplanmaya başladı. (bkz. s.208-211)

1998 yılı içinde gerçekleştirilen eylemler nedeniyle 277 kişi hakkında "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına" muhalefet ettikleri iddiasıyla 6 dava açıldı. Dava 1998 yılı içerisinde sonuçlanmadı.

HABİTAT II Konferansı sırasında 8 Ağustos 1996 tarihinde eylem yapılması yasaklanan Galatasaray Lisesi önünde oturma eylemi ve basın açıklaması yapmak isterken polisin saldırısına uğrayan ve haklarında dava açılan çoğunluğu KESK üyesi 668 kişinin yargılanmasına 1998 yılında da devam edildi. Eylemciler hakkında 1 ile 2 yıl hapis cezası isteniyor.

f) Eşber Yağmurdereli

21 Ekim 1997 tarihinde tutuklanan ve 9 Kasım 1997'de tahliye edilen Avukat Eşber Yağmurdereli hakkında tutuklama emri çıkarıldı. CMUK'un 396. ve 399. maddeleri uyarınca Eşber Yağmurdereli'nin cezasının ertelen-

mesine karar veren Çankırı Cumhuriyet Başsavcısı İbrahim Ethem Dikmen, söz konusu erteleme kararını, 16 Ocak günü geri çekti. İbrahim Ethem Dikmen, Yağmurdereli'nin yasa uyarınca Adli Tıp Kurumu'na gitmesi gerektiğini belirterek, "Ancak Yağmurdereli, Adli Tıp'a gitmeyeceğini hem sözlü, hem de imza karşılığı beyan etti. Sağlık gerekçesiyle ceza infazı bir yıl ertelenen Yağmurdereli, yasal prosedürü yerine getirmedeği için 'ceza infazı tehir kararını' geri çekerek, yakalama müzakeresi çıkarttım" dedi.

Eşber Yağmurdereli'nin avukatı Hakan Tekin, ceza infaz tehir kararının hukuki bir yanı bulunmadığını ifade ederek, "Eşber Yağmurdereli'nin sağlık nedenleriyle cezaevinde kalmasının, hayati yönden tehlikeli olduğu kararı verilmişti. Kararın geri alınabilmesi için Eşber Yağmurdereli'nin sağlık durumunda bir iyileşmenin olduğunun kanıtlanması gerekmektedir" dedi. Eşber Yağmurdereli'nin durumunda iyileşmenin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Cumhuriyet Savcılığı tarafından herhangi bir işlemin yapılmadığını kaydeden Tekin, kararın geri alınmasının siyasi hesaplaşmanın ürünü olduğunu vurguladı.

Eşber Yağmurdereli'nin avukatı Şenal Sarıhan ise, Yağmurdereli'nin tutuklama kararının iptali için Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesine başvurdu. Yağmurdereli, dilekçesinde şu ifadelerle yer verdi: "Sağlık şartlarında iyileşme yönünde herhangi bir değişim olduğunun sağlık kurulu raporuyla tespit edilmeksizin geri alınması, hukuka ve infaz tehir kararının kurumunun mantığına aykırıdır. Hal böyleyken hukuken geçerli bir gerekçeye dayanılmaksızın infazın geri alınması, usule ve yasaya aykırıdır." Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin, 16 Şubat günü verdiği kararda, "yapılan işlemlerin doğru ve yasalara uygun olduğu" kaydedildi ve iptal istemi reddedildi. Yağmurdereli, 1 Haziran günü yeniden tutuklandı. Ankara'da bir akrabasının evinde bulunan Eşber Yağmurdereli, siyasi polis tarafından gözaltına alındı. Eşber Yağmurdereli, Adli Tıp Kurumundan rapor alındıktan sonra Çankırı Cezaevi'ne götürüldü. Eşber Yağmurdereli, gözaltına alındıktan sonra yaptığı açıklamada, affı kabul etmeyeceğini belirtti ve "Düşünce suçunu ortadan kaldırmak Türkiye'nin problemidir. Ortadan kalkması için birlikte çaba göstermeliyiz" dedi.

g) Mazlum Der

1998 yılında insan hakları kuruluşlarına yönelik baskılar-

dan etkilenen kurumlardan biri olan İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneğinin (Mazlum-Der) genel merkezi ve birçok şubesi basıldı ve yöneticileri hakkında davalar açıldı. Mazlum-Der 1998 yılı içinde özellikle mali baskılara maruz kaldı. Baskınlar sonucunda derneğin mali hesapları el konularak incelemeye alındı. Mazlum-Der Urfa Şube Başkanı Şehmus Ülek ve dernek yöneticileri hakkında, çeşitli tarihlerde yapılan beş basın açıklaması nedeniyle açılan davalar beraatla sonuçlandı.

31 Aralık günü, Mazlum-Der Urfa Şubesi çıkardığı tek sayfalık 1999 yılı takvimi nedeniyle kapatıldı. Türk Ceza Yasasının 312. maddesi uyarınca toplatılan takvimin usulsüz bir şekilde toplatıldığına ilişkin, Şanlıurfa 2. Asliye Ceza Mahkemesi'ne itiraz edildi. İtirazı kabul eden mahkeme, takvimin iadesine karar verdi, ancak şubenin Şanlıurfa Valiliği tarafından mahkeme sonuçlanıncaya kadar kapatılmasına karar verdi. Bu karar daha sonra Şanlıurfa 2. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından da onaylandı. Mazlum-Der Urfa Şubesi 31 Aralık günü kapatıldı.

h) Tutuklu ve Hükümlü Aileleri

İnsan haklarıyla ilgili diğer girişimler de, çeşitli baskılarla engellenmeye çalışıldı. Örneğin; Mersin Tutuklu ve Hükümlü Aileleriyle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mersin TAYDER), "Dernekler Yasasına aykırı faaliyet yürütüldüğü" iddiasıyla 27 Şubat günü Mersin Valiliği tarafından süresiz kapatıldı. 15 Mayıs 1997 tarihinde İstanbul Valiliği tarafından kapatılan Tutuklu Aileleri İle Dayanışma Derneği (TUAD) 28 Mayıs günü Fatih 3. Asliye Hukuk Mahkemesine yapılan suç duyurusunun, "suç işlendiğini belirleyen neden olmadığı" gerekçesiyle reddedilmesi üzerine 9 Eylül günü açıldı.

İzmir Tutuklu Aileleriyle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (TAYD-DER) 3 Kasım günü İzmir Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masası tarafından süresiz olarak kapatıldı. Kapatmaya gerekçe olarak Derneğin yaptığı bazı basın açıklamaları ve imza kampanyaları gösterildi. İzmir 6. Asliye Hukuk Mahkemesinin, Dernekler Yasasının 54/1 maddesi uyarınca verdiği karar doğrultusunda, Dernek dava sonuçlanıncaya kadar kapalı kaldı. Adana Tutuklu Aileleri Derneği (TADER) hakkında, 9 Kasım günü dernek tarafından düzenlenen bir kermes nedeniyle Adana Cumhuriyet Savcılığı tarafından 3 günlük kapatma cezası verildi.

EVRENSEL BİLDİRGENİN 50. YILINDA TÜRKİYE İNSAN HAKLARI HAREKETİ:

BİRİKİM VE PERSPEKTİFLER

Ankara, 28-29 Kasım 1998

NİHAİ RAPOR VE SONUÇ BİLDİRGESİ

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 50. yılı vesilesiyle "Evrensel Bildirgenin 50. Yılında Türkiye İnsan Hakları Hareketi: Birikimler ve Perspektifler" başlıklı konferansı, İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın da katkılarıyla, 28-29 Kasım tarihlerinde Ankara'da düzenledi. Bu toplantının amacı, Türkiye insan hakları hareketinde yer alan -farklı dönemlerden ve farklı kesimlerden- bazı kişileri bir araya getirerek, karşılıklı tartışma, bilgi ve deneyim aktarma ve bazı konularda ortak tutum belirleme olanaklarını değerlendirmektir.

Konferansta, başlıca dört çalışma grubu, şu başlıklar altındaki sorun ve önerileri tartıştı:

1. Evrensel Bildirgenin 50. Yılında İnsan Hakları Mücadelesi: Taraflar ve Yönelimler
2. Türkiye'de İnsan Hakları Mücadelesi: Deneyimler ve Perspektifler
3. Bir Yönetme Pratiği Olarak İnsan Hakları İhlalleri ve Hükümet Sorumlulukları
4. İnsan Haklarını Yaşama Geçirmek İçin Mücadele ve Stratejiler

Akın Birdal ve Yavuz Önen'in açılış konuşmalarıyla başlayan Konferansa, oturum başkanı olarak İoanna Kuçuradi, Hüsnü Öndül, Nevzat Helvacı, Mustafa Çinkılıç ve Yıldız Temürtürkan; raportör olarak Yasemin Özdek, Sezgin Tanrıku, Nimet Tanrıku, Ender Büyükçulha; konuşmacı ve tartışmacı olarak, Erol Anar, Gökçen Alpaya, Bülent Peker, Nurkut İnan, İzzettin Önder, Mithat Sancar, Yeşim İşlegen, Hale Eryılmaz, Feride Eroğlu, Hasip Kaplan, Yusuf Alataş, M.Semih

Gemalmaz, Sedat Aslantaş, Osman Baydemir, İlhami Yaban, Leman Fırtına, Naciye Erkol, Tarık Ziya Ekinci, Gülşah Tağaç, Tomris Özden, Lütfi Demirkapı, Selim Ölçer, Yılmaz Ensaroğlu, Kamil Tekin Sürek, Aydın Erdoğan, Eren Keskin, Kazım Bayraktar, Zeki Rüzgar, Selahattin Esmer, Şenal Sarıhan, Mahmut Ortakaya, Sibel Özbudun, Turgut İnal, Alaattin Aras, Ömer Laçiner, Mahmut Alınak, Berivan Kutlay, Ümit Erkol, Necdet İpekyüz, Ercan Karakaş, Emine Ocak, Sema Bektaş, Gülizar Tuncer, Murat Belge, Şanar Yurdatapan, Fevzi Argun, Koray Düzgören, Mahmut Nedim Eldem, Cemalettin Canlı, İsmail Boyraz, Zeri İnanç, Pelin Erda, Gülden Önal, Aylin Satun, Nihat Bulut, Mithat Can, Nazmi Gür, Gül Erdost ve Metin Bakkalcı katıldı. Fikret İlkiz ve cezaevi duvarları arasından Ragıp Duran da, Konferansımıza bildirileriyle katıldılar.

TESPİT VE ÖNERİLER

10 Aralık 1948 tarihinde kabul ve ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, anlam ve içeriği bakımından insanlık için bir kazanımdır. Bildirge ile, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin, insan türünün yaşamı bakımından temel öneme sahip olduğu bir kez daha vurgulanmış; devletlerin hukuk düzenlerinin, insan onuruna ve bu onuru insan türünün her üyesinde korumak ve geliştirmek amacıyla geliştirilen insan hakları ilkelerine dayalı olması istenmiştir. Bu amaçla, kişisel, siyasal ve ekonomik haklar bir bütünlük içinde ileri sürülmüş; insan türünün her üyesinin haklarda ve insan onuruna sahip olma bakımından eşitliği vurgulanmıştır.

Konferansımız, insan haklarının bütünlüğünü ve

devredilemezliğini vurgulamaktadır. Bu bakış açısından Evrensel Bildirgede ve uluslararası belgelerde yer alan insan hakları ilkelerinin, insan hakları kavramının açıklığa kavuşturulması temelinde tek tek irdelenmesi gerektiği; mülkiyet hakkı gibi bazı hakların evrensellik bakımından tartışma gerektirdiği kanısındadır.

Konferansımız, insan haklarının insanın özgürlüğü ve güvenliği için ileri sürülen ilkeler olduğundan hareketle, devletlerin ve uluslararası düzeni belirleyenlerin “ulusal güvenlik”, “ulusal çıkar” ve “ulusal kültür” gibi kavramlara atfedilen değer, insan özgürlüğü ve güvenliğine yönelik tehditlere yol açtığını; bu kaygılarla yapılan düzenlemelerin, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla ciddi engeller teşkil ettiğini belirlemiştir.

1. Konferansımız, insan haklarının, hukuksal, toplumsal, siyasal ve iktisadi düzenlemelerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi bakımından en üstün değerler olduğunu ilan eder.

2. Konferansımız, insan haklarının gerçekleşmesi için uluslararası ve iç barış ile demilitarizasyonun temel koşul olduğuna işaret eder.

Konferansta, Evrensel Bildirgede bulunan eşitlik kavramının, insan türünün her üyesinin doğal yapısındaki onurun korunması ve geliştirilmesi bakımından yeterli bir eşitlik kavramı olup olmadığı konusundaki kuşkular belirtilmiştir. Ayrıca günümüzde, ulusal ve uluslararası düzenlerde mevcut bulunan iktisadi ve toplumsal süreçlerin, özellikle de globalleşmenin, temel hakları tehdit ettiği; ülkeler arasında ve toplumsal sınıflar arasında yaşam standartları, eğitim hakkı, sağlık hakkı, barınma hakkı ve çalışma hakkı bakımından uçurumlar oluştuğu ve bunların giderek derinleştiği saptanmıştır. Yatırımlarla İlgili Çoktarafli Anlaşma (MAI) örneğinde de görüldüğü gibi, dünya hükümetleri ile uluslararası sermaye arasında, serbest piyasanın ve hür teşebbüsün kontrolsüz, ekonomik çıkarlardan başka hiçbir kaygı tarafından sınırlanmaksızın işlemesi yönünde bir ortak anlayışın hakimiyet kazandığı belirlenmiştir. Ayrıca, globalleşme ve devletin küçültülmesi operasyonlarında, “sosyal devlet” ve “hukuk devleti”nin geri çekilmesiyle birlikte, devletlerin düzenlerinde ve uluslararası alanda mafyanın ve “güvenlik devleti” anlayışıyla birlikte paramiliter örgütlerin rolünün artmasına dikkat çekilmiştir.

3. Konferansımız, yalnızca devletlerin iç düzenlerinin ve devletlerarası düzenin değil, iktisadi hayatın da insan hakları ilkelerine göre belirlenmesi gerektiğini vurgular.

Konferansımıza göre, dünyada insan haklarına dayalı

adaletli bir sistem oluşturulmadığı sürece, ülkeler, halklar ve kişiler arasındaki eşitsizlikler, gerilimler giderek artacaktır.

Günümüzde globalleşme, öncelikle, serbest piyasanın yapısında bulunan bazı ilkelerin ve özellikle de, bir değer taşıdığı öne sürülen yatırımların serbestliği (hür teşebbüs) ilkesinin, hukuk belirlemede evrensel geçerliği olması anlamına gelmektedir. Bu anlamda globalleşme, hukukun insan haklarıyla belirlenmesine rakip bir ilkeler bütünü ifade etmekte ve insan haklarının gerçekleşmesine engel teşkil eden hukuksal düzenleme ve pratiklerin dayatılmasını da kapsamaktadır.

4. Konferansımız, globalleşmenin insan haklarının evrensel olarak gerçekleşmesine getirdiği tehditlere işaret eder.

Günümüzde uluslararası fonlar gönüllü kuruluşlara açılmış ve bu kuruluşlar uluslararası alanda önemli aktörler haline gelmiştir. Bu, hükümetlerden gerçek anlamda bağımsız olmayan gönüllü kuruluşların oluşturulmasını ve fonları yönetenlerin, bu kuruluşları denetim altına alması tehlikesini getirmektedir. İnsan hakları kuruluşlarının bu tuzaklar karşısında dikkatli olması gerekmektedir.

Konferansımız, günümüz uluslararası siyasetinde insan haklarının başka çıkarlar adına kullanıldığına dikkat çeker. Siyasal, askeri ve iktisadi çıkarlar, güçlü hükümetlerin politikalarını belirlemekte; baskıcı rejimler, siyasal, askeri ve ekonomik çıkarlar uğruna korunmaktadır. Ayrıca güçlü hükümetler ve uluslararası kuruluşların, insan hakları adına, belirli çıkarların gerçekleştirilmesine yönelik ve insan haklarına aykırı sonuçlar getiren düzenlemeleri talep ettikleri gözlemlenmektedir.

5. Konferansımız, insan haklarının uluslararası siyasetin bir aracı olarak kullanılmasını protesto etmekte; insan haklarının özgürleştirilmesi ihtiyacına dikkat çeker.

Uluslararası insan hakları hukukunda, insan haklarıyla uyum olmayan haklar, hatta çıkarlar da, insan haklarıyla aynı koruma altına alınmıştır. Bazı haklar ise, uluslararası ya da ulusal hukukta bugünkü anlaşılmalarıyla, insan haklarının gerçekleşmesine ya da korunmasına engel olan durumlara yol açabilmektedir. Bu nedenle insan haklarının ifade ettiği ölçütlerin yeniden ortaya konmasına ve insan haklarının tanımlanmasına ihtiyaç vardır.

6. İnsan hakları savunucuları, insan haklarını tanımlamada asli rol oynamalıdır.

Konferansta, uluslararası insan hakları hukukunun ve insanlık hukukunun kurumsallaşması da tartışılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden, Bosna İnsan Hakları ve Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesine ve kurulmakta olan Roma Uluslararası Ceza Mahkemesine giden yolda, uluslararası adalet kurumsallaşmakta; insan haklarının ve insancıl hukukun korunması, devletlerin iç işi olmaktan çıkmaktadır. Bu durum, insan haklarının, insan türünün her üyesinin onurunu koruma ve geliştirme amacına yönelik ilkeler olmasıyla uyumludur. İnsanlığa karşı suçlar ve barışa karşı suçlar, uluslararası yargının konusu olmaya nitelikleri gereği özellikle uygundur.

Konferansta, iki farklı alan ve konuyu düzenleyen İnsan Hakları Hukuku ile Uluslararası İnsancıl Hukuk arasındaki karşılıklı etkileşim ve bütünleşme belirlenmiştir. Uluslararası adaleti kurumsallaştıran yapıların Türkiye yurttaşları ve Türkiye'de yaşayan insanlar için de geçerli olabilmesi bakımından, ilgili belgelerin hükümet tarafından onaylanarak yürürlüğe konması gerekmektedir.

7. *Türkiye hükümeti, başta BM Yurttaş Hakları ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve protokolleri ile BM İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi olmak üzere, bugüne kadar taraf olmadığı insan hakları sözleşmelerini onaylayarak bunlara taraf olmalıdır. İnsan hakları sözleşmelerini onaylama belgesinin ilgili uluslararası organa depo edilmesini erteleyerek yürürlük kazanmasını geciktirme siyasasına son verilmelidir.*

8. *Uluslararası insan hakları organlarına bireysel başvuru hakkı ve bunun kullanılması, Türkiye'nin tarafı bulunduğu sözleşmelerle tanınan meşru bir hak arama yoludur. İdare ve yargı, bu hakkın kullanılmasına olanak tanımanın hukuk devletinin gereği olduğunun bilincine varmalıdır. Başvurulara ve temsilcilerine, üstlenilen yükümlülükler uygun olarak, her türlü kolaylığı göstermeli; bu hukuk yolunun etkin kullanımı için gerekli önlemleri almalıdır. 5 Mart 1996 tarihli "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Görülen Davalara Katılacak Kişilere İlişkin Avrupa Anlaşması" Türkiye tarafından en kısa sürede onaylanmalıdır.*

9. *Türkiye tarafından onaylanmış sözleşmelerin resmi çevirileri gözden geçirilmeli, gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Sözleşmelerle kurulan yargısal ve yarı-yargısal insan hakları organlarının ürettiği kararlar, ilgili devlet kurumları tarafından düzenli olarak Türkçeye çevrilmeli ve yayımlanmalıdır. Bu devlet açısından bir yükümlülük, yurttaş bakımından ise bilgi alma hakkının gereğidir.*

Konferansımız, sözleşmelerle kurulmuş olan insan hakları organları tarafından verilen kararların, ulusal yetkili makamlar eliyle zamanında ve amacına uygun biçimde

yerine getirilmesinin bir yükümlülük olduğuna dikkat çekmektedir.

10. *Ulusal yetkili makamlar, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin Türkiye hakkındaki raporlarının ve hükümetin yanıtlarını içeren raporların komite tarafından yayımlanmasına, daha fazla gecikmeksizin izin verilmelidir.*

11. *Yargıç, savcı, avukat ve diğer adli personel ile yasayı uygulamakla yetkili olan kamu görevlilerinin taraf olunan insan hakları sözleşmeleri ile düzenlenen standartlar ve üstlenilen yükümlülükler konusunda düzenli olarak meslek içi eğitime tabi tutulması amacıyla, ilgili bakanlıklar, Barolar, üniversiteler ve insan hakları alanında çalışan gönüllü kuruluşlar etkin biçimde çaba göstermeli ve işbirliği yapmalıdır.*

12. *İnsan hakları hukuku belgeleri ve iç hukukumuzla göre geçici nitelikte olması gereken, hakların ve özgürlüklerin daha fazla kayıtlanmasına ve uygulamada insan hakları ihlallerine yol açan istisnai yönetim usullerine (sıkıyönetim, olağanüstü hal) son verilmelidir.*

13. *Türkiye'nin tarafı olduğu insan hakları sözleşmeleri ile kurulan organlara seçilecek üyelerin belirlenmesinde, üniversiteler, Barolar, yüksek yargı organları, insan hakları kuruluşları ile benzeri örgütlerin de görüşlerinin alınması sağlanarak, süreç aleni ve demokratik hale getirilmelidir.*

14. *Herkes ve bu arada meslekleri gereği avukatlar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile kurulan mahkemeye başvuru dışında, Türkiye'nin tarafı bulunduğu diğer insan hakları sözleşmeleri ile kurumsallaştırılan koruma ve denetim organlarına başvurma, bu hukuk yollarını da kullanma alışkanlık ve bilgisini edinmelidir.*

15. *İnsan hakları ihlallerinden sorumlu olan kamu görevlilerinin ya da kamu adına iş yapanların bireysel sorumluluğunun yolu açılmalıdır. Uluslararası insan hakları organı tarafından devletin mağdura tazminat ödemesine hükmedilmesi halinde, ödemenin ardından, sorumlu kişiye devletin rücu etmesi yolu açılmalıdır. Bu kişiler hiçbir şekilde, bir idari hüküm gereği olarak güvenlik işlerinde görevlendirilmemelidir.*

16. *İnsan haklarıyla ilgili sözleşmelerin doğrudan uygulanabilirliği yolundaki görüşümüz saklı olmak üzere, Türkiye iç hukuku tümüyle uluslararası insan hakları belgelerine dayalı ve onunla uyumlu hale getirilmelidir.*

17. *Parlamento, barış zamanı, savaş zamanı farklılığı gözetilmeksizin ölüm cezasını kaldırmalıdır.*

Konferansımız, Türkiye'deki insan hakları ihlalleri

konusunda uluslararası yargıya başvurma zorunluluğunun, iç hukuk yollarının -yalnızca Olağanüstü Hal Bölgesinde değil bütün ülkede- yetersiz olmasından, özellikle de adil yargılama hakkının gerektirdiği ilkelerin kurumsallaşmasının önündeki ciddi engellerden kaynaklandığına dikkat çekmektedir. Yargı bağımsızlığı ve yansızlığı ilkelerine aykırı olan DGM'lerin kaldırılması, öncelikli hedeflerden biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ihlalcilerin dokunulmazlığı ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir.

Konferansımız, genel olarak savaşlarda ve halen dünyanın 55 noktasında süren iç savaşlarda, en fazla zararı sivillerin görmekte olduğuna dikkat çekmektedir. Konferansımız, savaş ortamlarında yaşayan sivil halkın, "insancıl ilkelerin ve kamunun koruması altında" olduğunu hatırlatmaktadır.

18. Konferansımız, dünyanın her yerindeki silahlı çatışmaların taraflarını, Cenevre Sözleşmelerinin başta ortak 3. maddesi olmak üzere, yaşam hakkı, işkence yasağı, ayrımcılık yasağı, kölelik kulluk yasağı, inanma özgürlüğü, çocuk hakları, yaşlıların ve engellilerin korunması ile insancıl hukukun ve insan hakları hukukunun diğer ortak ilke ve değerlerine her koşulda mutlak saygı göstermeye çağırır.

19. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin 1977 tarihli 1 ve 2 nolu protokollerine Türkiye taraf olmalıdır.

Konferansımız, soykırım suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarına ilişkin yargılama yetkisine sahip Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş aşamasına gelmesini, insan hakları hukuku ve insancıl hukukun gelişmesinin önemli bir aşaması olarak görmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemelerinin kurulup işleme başlamasının; İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde anlatımını bulan "...insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğal yapısındaki onuru ile eşit ve devredilmez haklarını tanımanın, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli" olduğu düşüncesinin bir sonucu ve bunun gelişmesine katkı sağlayacak önemli bir adım olduğuna inanıyoruz.

20. 17 Temmuz 1998 tarihinde Roma'da kabul edilip, imza ve onaya açılan Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü, Türkiye tarafından bir an önce imzalanmalı ve onaylanmalıdır.

Konferansımız, Türkiye insan hakları hareketinin birikimleri ve perspektifleri konusunda yoğun tartışmalara olanak sağlamıştır. Konferansta, insan hakları mücadelesinde örgütlülüğün önemli kazanımlara ve deneyimlerin yaygınlaşmasına yol açtığı vurgulanmış;

ancak genç Türkiye insan hakları hareketinin hayli geniş bir görev yüküyle karşı karşıya olduğuna dikkat çekilmiştir.

İhlallerin yoğunluğu nedeniyle, hakların hukuksal boyutu ve ihlaller konusunda yoğunlaşmanın, ayrıca özellikleri nedeniyle de devlet adına yapılan ve sorumluların cezalandırılmasının önünde engeller bulunan ihlaller üzerinde yoğunlaşmanın pratik bir zorunluluk olduğu saptanmıştır.

İnsan hakları savunucuları, ihlallerin idari bir pratik olarak yoğun yaşandığı bir ortamda, kamu görevlilerince yapılan insan hakları ihlallerine dikkat çekmek ve bu ihlallerle etkin mücadele etmek durumundadır. Bununla birlikte, insan hakları savunucularının ihlallerin yapılmadığı bir ortamın inşa edilmesinde temel bir rol oynaması; bu yönde belirli öneriler geliştirmesi ve özellikle de insan hakları eğitimine öncelik vermesi gereğine dikkat çekilmiştir.

Yurttaşlara ulaşmada, ihlalleri saptamada ve kamuoyunu bilgilendirmede yeni araç ve yöntemlerin yaratılması; toplumun çeşitli kesimleri için eğitim çalışmaları yapılması, insan haklarının değişik alanlarında çalışan kurumlar arasındaki iletişim ve dayanışmada görülen eksikliklerin giderilmesi öncelikli ihtiyaçlar olarak saptanmıştır.

21. Konferansımız, insan hakları savunucularının nihai hedefi olarak, insan hakları mücadelesine ihtiyaç duyulmayacağı koşulların oluşturulmasını; yani herkesin insan hakları savunucusu olduğu ve hiçbir ihlalin yapılmadığı, insan türünün her bireyinde insan haklarının gerçekleştiği ve korunduğu bir ortamın inşa edilmesini belirler.

22. İnsan hakları savunucularının seslenmesi gereken öncelikli merci, Türkiye yurttaşları olmalıdır.

23. İHD ve TİHV, bütün kesimleri ve tek tek her yurttaşı kapsamayı hedefleyen bir insan hakları seferberliği başlatmalıdır.

24. İnsan hakları mücadelesinde, insan haklarının ihlaller yaşanmadan önce korunmasına yönelik önlemler üzerinde çaba harcanmalı; insan hakları eğitiminin iyi temellere dayalı olarak geliştirilmesi ve eğitimin, her alanında insan haklarına dayalı olması için mücadele edilmelidir.

25. Etkin hak arama kültürü geliştirilmeli ve kurumsallaştırılmalıdır.

26. Parlamento, ihlaller ve alınması gereken önlemler konusunda etkin bir şekilde bilgilendirilmelidir.

27. İhlallerin rapor edilmesinde, objektifliğe dikkat edilmeli, olayların abartılmasına karşı dikkatli olunmalı ve kesin olmayan bilgiler rapor edilmemelidir.

28. *Gücünü insan hakları hukukundan alan ve bu çerçevede faaliyette bulunan insan hakları kuruluşlarına yönelik, hukuka aykırı siyasa son verilmelidir. Bu kuruluşlarla etkin bir işbirliği yapılmalıdır.*

Konferansımız, dünyanın pek çok yerinde insan haklarına yönelik saldırıların yoğunlaştığı, Türkiye'de de Cumartesi Annelerine ve Sayın Akın Birdal'ın şahsında İnsan Hakları Derneğine saldırılar yapıldığı, medyada insan hakları savunucularını karalama kampanyalarına rastlandığı bir dönemde, insan hakları savunucularının korunmasına yönelik uluslararası çabaları olumlu karşılamaktadır. Bununla birlikte Konferansımız, insan hakları savunucularının dayanışmasının, görevlerinin doğasına daha uygun bir yol olduğunu saptamaktadır.

29. *İnsan hakları savunucuları, dayanışma ağlarını geliştirmelidir. Yalnızca uluslararası gönüllü kuruluşlarla dayanışma yeterli görülmemeli, aynı zamanda yurt içindeki sivil toplum örgütleriyle ve insan hakları kuruluşlarıyla dayanışma artırılmalı; alana özgü uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeyde dayanışma ağları kurularak mücadele kuvvetlendirilmelidir.*

İnsan hakları savunucularının dayanışması, görevlerinin doğası gereği sınır tanımaz. İnsan haklarının etkin olarak korunduğu hukuk düzenlerinde, insan hakları savunucularını korumak için ek önlemlere gerek yoktur. Konferansımız, özellikle, insan haklarını belirli çıkarları için kullanan hükümet ve kuruluşlara karşı dikkatli olunması gerektiğini vurgulamaktadır.

Konferansımız, insan hakları savunucularının bağımsızlığının ve bu bağımsızlığın korunmasının özel bir önemi gerektirdiğine dikkat çekmiştir.

30. *İnsan hakları savunucuları ve örgütleri, her şart altında bağımsızlıklarını korumalıdır.*

31. *Türkiye insan hakları savunucuları, devletlerin hükümetleri ve yetkili makam ya da kişileriyle, nezaketin gerektirdiğinin ötesinde ilişki kurmamalıdır.*

32. *İnsan hakları savunucuları, ezilen ve güçsüz olanların yanında ve onların sesi olmalı; ancak insan hakları değerlerinden, ezilenlerin inandıkları karşısında da taviz vermemelidir.*

Konferansımız, insan hakları ihlallerinin yapısını ve önlenmesindeki zorlukları tartışmıştır. Türkiye, insan hakları sorunlarının yoğun olarak yaşandığı bir ülkedir. Türkiye'yi yönetenler, uluslararası insan hakları belgelerinin çoğunu imzalamış ve onaylamış olmalarına karşın, bu hakların kullanılması için uygun koşulları yaratmamışlar, iç hukuk bakımından uluslararası bel-

gelere aykırı mevzuatı muhafaza etmişlerdir.

Konferansımız, Evrensel Bildirgenin 50. yılında, Türkiye'nin mevzuatında ölüm cezasının muhafaza edilmesini, işkencenin bir idari pratik olarak varlığını sürdürmesini, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ve adil yargılanma hakkının işlevsizleşecek ölçüde kısıtlanmış bulunmasını kabul edilemez olarak nitelemektedir. İfade, inanma ve örgütlenme özgürlükleri alanındaki yasaklamalara ve özgürlükten yoksun bırakma cezalarını öngören düzenlemelere karşı çıkmaktadır.

Konferansımız, Türkiye'nin anayasal ve yasal yapısının antidemokratik özelliğinin altını çizmektedir. Ülkemizin siyasal ve hukuksal yapısının demokratikleştirilmesi acil bir ihtiyaç olarak belirlenmiştir. İnsan hakları sorunlarının kaynağını bu yapı oluşturmaktadır. Kayıplar, faili meçhul siyasi cinayetler, köy yakma ve boşaltma eylemlerinin faillerinin ortaya çıkarılamaması, Kürt Sorununun çözümlenememesi ve bu sorundan kaynaklanan insan hakları ihlalleri, söz konusu antidemokratik, baskıcı ve kapalı devlet örgütlenmesiyle bağlantılıdır. Bu yapı, seçim ve siyasal partiler yasalarındaki antidemokratik hükümlerin yanı sıra, seçilenler için de bağlayıcı olan gizli belgelerin varlığına olanak veren, askeri ve sivil bürokrasiyi yurttaşların iradesinin üzerinde gören bir anlayışı yansıtmaktadır. Bazı kurumlar sivil iradenin yasal olarak üzerindedir.

Konferans, sistemin ekonomik temellerinin emek sömürsüne dayandığını, özelleştirme politikalarının ideolojik motifli olarak ve yağma anlayışıyla uygulamaya konulduğunu, bu süreçte sendikasılaştırma politikasının da gündeme getirildiğini, ekonomik ve sosyal haklarda büyük gerileme yaşandığını saptamaktadır. Özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerindeki özelleştirme politikasının gelecekteki ağır sonuçlarına dikkat çekilmiştir.

Konferansımız, insan hakları ihlallerinin, 12 Eylül 1980'den beri işlerlikte olan rejimin temel bir özelliği, bir hükümet etme yöntemi olarak belirdiğini gözlemlemektedir.

Konferansımız, son olarak, insan haklarını yaşama geçirmek için mücadele ve stratejiler konusunda tartışmalara olanak sağlamıştır. Konferansta, toplumun her alanında yoğunlaşan ihlaller nedeniyle, sorunlarını büyük ölçüde çözmüş, toplumun daha geniş kesimlerine seslenebilen, sınırlı bir çerçeveye hapsolmayan bir insan hakları hareketine duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır. İnsan hakları hareketinde yer alanların saygıdeğer çabalarına ve özverilerine rağmen, yapılanların, yapılması gerekenler karşısında yetersiz kaldığı belirlenmiştir.

Türkiye'deki hareketin en önemli sorunlarından biri, kendisini toplumun farklı kesimlerine anlatmakta yetersiz kalması olarak saptanmıştır. Bu durumda, insan hakları savunucuları üzerindeki baskılar ve medyada yaygın olan tutumların oynadığı rolün göz ardı edilemeyeceği, ancak insan hakları savunucularının bu konudaki yetersizliklerinin de belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle özgür bir tartışma ortamının olmayışı, düşünce özgürlüğünün yasaklarla engellenmiş olması, yurt içindeki örgütlü kesimlerle dayanışma ortamının yetersiz oluşu gibi etkenlerin hareketin genişlemesini engellediği saptanmıştır. Kitle iletişim araçlarının büyük bölümünün belirli tekellerin ve devletin kontrolünde olması nedeniyle demokrasi ve insan haklarını savunan kesimlerin topluma sesini duyuramadığına dikkat çekildi. Öte yandan, insan hakları savunucularıyla toplum arasında dil ve üslup uyumunun sağlanması ihtiyacına işaret edildi.

Konferansta, kitle iletişim araçlarının en etkili olanlarından, insan hakları savunucularına karşı kasıtlı tutumların ve çarpıtmaya dayalı pervasızca saldırıların son yıllarda giderek artmasına dikkat çekildi. Güçlü medya organlarının, insan hakları savunucularının resmi görüşlerle uyuşmayan yaklaşım ve tutumları karşısında kamuoyunda duygusal tepki uyandırmaya yönelik politikalar izlediği tespit edildi.

Ayrıca, güncel insan hakları pratiğinde mağdurların siyasi kimliğinin rol oynaması tehlikesine dikkat edilmesi gerektiği kaydedildi.

İnsan hakları mücadelesinin daha etkin hale gelebilmesi için yapılması gerekenlerden bazıları şöyle sıralandı:

33. *İnsan hakları savunucularının sesini duyurabilmek için alternatif yollar aranmalı; profesyonel gazeteciler ve akademisyenlerle birlikte medyadaki hak ihlallerini izleyip tespit edecek Medya İzleme Komiteleri kurulmalıdır.*

Konferans, insan hakları savunucularının eğitilmesinin ve uzmanlaşmasının, mağdurlarla ve toplumun diğer kesimleriyle sağlıklı iletişim kurulması bakımından önem taşıdığını, savunucuların geliştirilmesinin aynı zamanda mücadeleyi de zenginleştirceğini tespit etti. Bu nedenle, Konferansın gelecekte de yinelenmesinin, farklı düzeylerde eğitici toplantıların organize edilmesinin önemine işaret edildi. İnsan hakları savunucularıyla akademisyenler arasındaki kopukluğun giderilmesini hedefleyen faaliyetler gerçekleştirilmesi istendi.

Konferans, insan hakları alanında çaba gösteren kesimler arasındaki kopukluğa dikkat çekerek bu eksikliğin giderilmesi ve mücadelenin ilerleyebilmesi için önlemler alınması gerektiğini de ortaya çıkardı.

Konferansta, zamanla bir İnsan Hakları Enstitüsünün ve İnsan Hakları Evinin kurulması yönünde öneriler yapıldı.

34. *İnsan hakları örgütleriyle, özel bir konu etrafında oluşan ve daha esnek yapılar biçiminde var olan "Girişimler" arasındaki iletişim eksikliği giderilerek dayanışma ve işbirliği geliştirilmelidir.*

35. *Özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki deneyim ve birikimlerden yararlanabilmek için daha çok ortak pratik sorunlarımızın tartışılacağı uluslararası bir toplantı örgütlenmelidir.*

36. *İnsan hakları savunucuları üzerindeki baskının kaldırılması için, bu konuya dikkat çeken ve onlarla dayanışmayı arttıracak çalışmalar yapılmalıdır.*

Konferansımız, güncel sorunlara ilişkin alınması gereken bazı önlemleri de tartıştı.

Örneğin,

* Son dönemlerde aşırı milliyetçi eğilimleri kışkırtan, toplumun farklı kesimleri arasında şiddete sevkeden propagandayla etkin olarak mücadele edilmesi ve insan haklarının temel bir koşulu olan barışın ve şiddetsizliğin geliştirilmesi yönünde faaliyetler yürütülmesi,

* Askeri diktatörlerin, özellikle de 12 Eylül cuntasının üyelerinin yargılanması doğrultusunda etkinlik yapılması,

* Cezaevlerinde insan haklarına dayalı bir ortam yaratılması konusunda kampanya yapılması,

* Türkiye'de yoğun olarak yaşanan mülteci krizine ve sığınmacıların insan haklarına dikkat çekmek için kampanya yapılması konusunda öneriler getirildi.

Konferansımız, dünyanın her yerinde insan hakları mücadelesi verenlere ve bu arada, İHD'nin öldürülen 14 üyesi ile dünyanın her yerinde katledilen insan hakları savunucularına saygılarını sunmaktadır.

İnsan hakları savunucuları, Evrensel Bildirgenin 50. yılında, kendilerini, yüzlerce yıldır insan hakları için mücadele edenlerin tarihsel mirasçısı olarak görür. Bu miras, acıları, hapisleri, işkenceleri, yargısız infazları, ölüm cezalarını aşarak geleceğe uzanmaktadır. Bu miras, insan hakları savunucularına, Türkiye'de ve dünyada barışı ve özgürlüğü, insan haklarına dayalı bir düzeni inşa etmek gibi zorlu bir görevi getirmektedir.

EKLER-I

BAŞBAKANLIK TEFTİŞ KURULU'NUN SUSURLUK RAPORU

Önsöz

İlişikteki rapor "Soruşturma" raporu olmadığı gibi fezleke veya teftiş raporu da değildir. Giriş bölümünde açıklandığı üzere başkanlığımızın bir soruşturma raporu hazırlaması için teknik ve hukuki olarak yetkisi de yoktur. Ek: 1 olarak yer alan Başbakanlık Onayı da bu çerçevede imzaya sunulmuştur. Rapor sadece Başbakanlık makamına bilgi sunmak ve önerilerde bulunmak üzere hazırlanmıştır. (...)

Teftiş kurullarının hazırladığı raporlar genellikle "gizli" kaydını taşıdığı ve kamunun bilgisine ancak makamın izni ve uygun görmesi ile sunulabildiği cihetle, bu raporumuz, ilgililerin veya kamunun bilgisine sunulması amacına matuf böylesine bir öneriyi ihtiva etmeksizin doğrudan ve sadece Sayın Başbakan'a arz edilecektir.

Giriş

(...) Oysa kamuoyu, siyasetçi-Yeraltı Dünyası -Kamu Kuruluşları ilişkisi ve kişisel menfaat etrafında yoğunlaşan ve büyük ölçüde para, menfaat ve güç sağlamaya dönük illegal faaliyetlerden rahatsızdır. Bu faaliyetlerin "terörle mücadele ve ülke menfaatleri" olarak gösterilmesi ve bu perdenin arkasına gizlenmesi ayrı bir rahatsızlık konusudur.

(...) Sadece İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu'nca 18, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 16 adet inceleme-soruşturma yapılması, Susurluk kazasının trafik yönü itibariyle bir mahkemede, çete oluşturulması yönüyle DGM'de, Topal cinayetine ilişkin davanın bir başka mahkemede, konuyla ilgili birçok davanın da değişik yargı mercilerinde yürümekte olması, Maliye, Adalet ve Turizm Bakanlıkları'nca kendilerini ilgilendiren konularda inceleme - soruşturma yapılması, dolaylı konuların ilgili kurumlarınca ele alınmış olması gözönünde tutularak, gerçekte Susurluk olayına girmek için maddi konuların tümünün ele alınmış olması sebebiyle, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığı konunun

dışında bırakılabildi. Ortada olan tek alan yukarıda arzedilen ve kamuoyunun da beklentisine cevap olarak illegal ilişkilerdi.

Bu noktada bir özel konuya temas etmekte yarar vardır. Susurluk Kazası'nda yeralan kişilerin kazanın oluş mahalline kadar değişik yerlerde -İstanbul, Yalova, İzmir, Kuşadası- aynı günlerde birliktelikleri, hatta S.E.Bucak'ın beyanına göre koruma polislerinin takip edildiklerine ilişkin endişeleri nedeniyle önce İzmir'i, sonra da Kuşadası'nı terketmeye karar vermeleri sonucu İstanbul'a dönerlerken Susurluk'taki trafik kazası vukubulmuş ancak kamuoyunun ve medyanın tepkisi ile kazanın öncesi günlerdeki birliktelikler ve kazanın oluşumu önemli ölçüde her yönüyle ele alınarak yargıya intikal ettiğinden raporumuzda bu konular, bilindiği ve tekrara yer vermemek için ele alınmamıştır. Bu konuda bir başka temel düşüncemiz, "Susurluk Olayı" adı altındaki kapsamlı ve çoğunlukla illegal ilişkiler ağını dikkate getirmek olduğundan, özellikle polisiye olaylar noktasında kaybolmadan, olayı bütünüyle takdim etmektir.

Aslında bir bütünlük içinde ele alınması gereken Susurluk konusu, yukarıda kısaca sunulduğu üzere, parçalara ayrılmış işin özü ve esası özellikle yargı safhasında gözden kaçmıştır.

Mehmet Ali Yaprak kaçırılmış, olay adliyeye intikal etmiş, Gaziantep Savcılığı, İstanbul Savcısı'nın ifadeleri alıp göndermesini talep etmiştir. İfadeler alınmış, gönderilmiş ve takipsizlik kararı verilmiştir. Gaziantep Savcısı ise yüzleştirme kararını yazmış ancak, daha sonraki safhalarda bu husus da gerçekleştirilmemiştir.

Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırıldığı araçta Müfit Semet'in parmak izi bulunmuş ama konunun adliyeye intikal etmemesi sağlanmıştır. Bir kamu kuruluşunun üst düzey yetkisili devreye girmiştir. Şubat 1997'de

Başbakanlık bu konunun takibini Adalet Bakanlığı'ndan yazı ile talep etmiş, Bakan Şevket Kazan talimat vermiş konu Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nde beklemeye bırakılmış, Eylül 1997'de yazılı talebimizle konu ancak hatırlanmıştır. İçişleri Bakanlığı kayıp silahlar konusunda soruşturma yapmış nedense tüm bilgi ve belgeler toplanmış olmasına karşılık konu 10 adet Baretta ile sınırlı tutulmuştur.

İçişleri Bakanlığı'na yazılan ve "bilgileri için" Danıştay'a da gönderilen yazımız, dosyaların henüz kendilerine intikal etmemiş olmasına rağmen, "Danıştay'ın incelemesi safhasındadır" ibaresi sebebiyle Danıştay'ın tepkisini çekmiştir. (Açıktır ki fezlekenin bakanlıkta onayını takip eden safha Danıştay incelemesidir.) Neticede suçu ve suçluluğu su götürür 5 emniyet mensubu yargıya sevk edilmiş, milyonlarca dolarlık silah alımı konusu ortada kalmış eksik araştırma, hatalı değerlendirme yönündeki ikaz bakanlıkça dikkate alınmamış, aksine yeni bir raporla ilk çalışmanın doğruluğu iddia edilmişse de Danıştay'ın özel hareket mensupları hakkındaki suç duyurusu bakanlığın eksik soruşturmasının delili olmuştur. Ama halen de milyonlarca dolarlık silah alımı konusu bakanlıkça sonuçlandırılmamıştır.

Raporun değerlendirme safhasında bu örnekler çoğalacak ve detaya edilecektir. Üzerinde durulan husus, bütün parçalara ayrıldığı, hiçbir makam ve merciide birleştirmenin yapılamayacağı bir noktaya gelinmiş olduğudur.

Başbakanlık Teftiş Kurulu: Yargı alanına girmemeye özen göstererek imkân olduğu taktirde yargıya yardımcı olmayı da hedefleyerek bu bütünlüğü sağlamaya dönük bir çalışma yapmıştır. Devletin işleyişinden ve Teftiş Kurullarının çalışma sisteminden haberdar olan herkes, (bu safhada) Susurluk Olayı'nı her yönüyle "soruşturmaya" imkân kalmadığını tesbit edecektir.

İşin önemle kaydedilmesi gereken bir diğer yönü, bazı konuların ancak polis yetkisinde olan hususları kapsadığı ve müfettişler eliyle sonucu ulaşmanın güçlük arzettiğidir.

Ömer Lütfü Topal'ın evi cinayetten kısa bir süre sonra aranmıştır. Arayanların şefi olduğu iddia eden ve bariz bir Doğu Anadolu şivesi ile konuşan bir kişinin mevcudiyeti tesbit edilmiştir. Cinayetten uzunca bir süre sonra evin etrafında herhangi bir güvenlik tedbiri olmadığı da iddia edilmiştir.

Bu konu polise bir çalışmayı gerekli kılmaktaydı. Elde edilecek bilgileri yargıya da iletmek üzere gerekli çalışmaların yapılması Emniyet Genel Müdürlüğü'nden talep edilmiştir. Emniyetçe yapılan araştırma hata veya eksiklik olmadığı gibi bir sonuç vermiştir. Ancak aynı yazımız içinde yer alan MİT İstanbul Bölge Başkanlığı'nın Topal cinayeti konusunda Emniyeti niçin uyardığı ve niçin bir gurup polisi suçladığı iddiasının

cevabı ortaya çıkmamıştır. Keza Ömer Lütfü Topal'ın muhasebe ve gizli kayıtlarının bulunduğu bilgisayarların polise usul ve metotlarla aranması ve bulunması yine Emniyet Genel Müdürlüğü'nden istenmiştir.

Çalışmamızın önemle kaydedilmesi gereken bir diğer yönü vardır. Hemen hemen her teftiş inceleme ve soruşturmada ortaya çıkan temel görüntü, kurumların müfettişler karşısında sergilediği tavrın özelliği hususudur. Kurumlar ve yöneticiler araştırma yapan denetim elemanlarına karşı genellikle zahiri bir açıklık ve şeffaflık içinde yaklaşıyor görüntüsü altında gerçekte hiçbir yardım sağlamamaya özen gösterirler. Çalışma mekanı, sekreter, telefon, araç temin edilir, sadece bilgi vermede çekimserlik gündemdedir.

Araştırılan konunun müsebbibi olanlar haliyle çekimserdir. Konuyla ilgili olmayanlar "bu işe bulaşmamak kaygısındadır." Bürokraside her zaman gözlemlenen bu tavır elbette normaldir, tabiidir. Susurluk olayında ise daha normal ve tabiidir.

Başbakanlık Teftiş Kurulu bu tavrı hiçbir zaman engelleme, örtme olarak algılamamış ve karşı bir tedbire ihtiyaç duymamıştır. Çünkü bu tavrı etkisiz kılanın yolu gerekli gereksiz evrakları dikkatle incelemek ve ilgililerle bıkmadan usanmadan sonu gelmez görüşmeler yapmaktan geçmektedir. Dört saatlik bir sohbetin neticesi bazen iki sayfa tutan not olmuştur. Genellikle de bir isim, bir ilişki, bir hesap numarası, bir görevlinin olmaması gereken bir yerde bulunması, bir telefon numarası veya bir banka irtibatı takip edilecek ve ulaşılabilecek bir bilgiye işaret etmiştir.

İşte bu görüntü içinde kamu kurumları Susurluk Olayı patlak verince zahiri bir heyecanla üzerlerine düşen görevi yapma gayreti içine girmişlerdir. İçişleri Bakanlığı'nın ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün inceleme ve soruşturmaları bu cümledendir. Adalet Bakanlığı ise kendilerine Ocak 1997'de aktarılan iki konudan birini Bakan Şevket Kazan'ın talimatına rağmen incelememiştir. Turizm Bakanlığı, Kumarhaneler (Talih Oyunları Salonları) ile ilgili hususları ele almış rapor tanzim etmiş, Ömer Lütfü Topal'a verilen ve kayıtların gözardı edilmesi ile elde edilen sabıkasızlık kaydına dayalı ruhsat işlerinde Bakanlıkçı yanlıtan Adalet Bakanlığı adli sicil ilgilileri hakkında işlem yapılmasını talep etmiş, ancak Emperyal Şirketi'nin kanunsuz elde edilmiş işletme ruhsatlarını iptal etmeyi -görüşmelerden anladığımız o ki- hatırlarına bile getirmemişlerdir. Kasım 1997'deki uyarımız da bir sonuç vermemiştir. Eximbank, Türkmenistan'da iki oteli kredilendirmiştir. Neticede anlaşılmıştır ki bu iki oteli kumarhaneleri ile birlikte işleten Emperyal Şirketi'dir ve esas borçlu da yine Emperyal'dir. Eximbank bu bilgiye rağmen temdit taleplerini uygun karşılamıştır. Kendilerine teftişin icraya karışmayacağı, ancak mevcut bilgilere rağmen Emperyal'in kredisini yeniden temdit etmede hassiyet

göstermeleri hatırlatılmıştır.

Susurluk olayı ile alakalı ve ilgi çekici bir husus da kurumların kendi kusurlarını unutup bir diğeri suçlama konusundaki itinalı davranışlarıdır. Askerler ise tam bir suskunluk ve sessizlik içinde olaylara sadece seyir açısından bakmışlardır. Oysa Jandarmanın söyleyecek çok sözü olması gerekirdi. Özellikle de Yeşil, itirafçılar konusu ile Cem Ersever'in niçin veya nasıl öldürüldüğünü araştırıp Kamuoyuna değilse bile Başbakanlığa duyurabilirlerdi. Siyaset de Susurluk konusunda tarafsız olmamıştır. Konunun ülke meselesi mi hükümet meselesi mi olduğu siyaset sahnesinde anlaşılabilir hale getirilmiştir.

Bir sayın Devlet Bakanı "Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun, bu konudaki birikimine rağmen kendisine müracaat etmemesini" tenkit konusu yapmıştır. Hem de gazetelere beyanat vererek. Kendisinin bakış açısının farklı olduğu iki gün sonraki beyanıyla da (Gizli Servisler, CIA vs.) ortaya çıktığı cevabını vermek elbette mümkün olamamıştır. Üstelik Başbakan dahi partisinin ve şahsi politikasının gözlüğünü kullanmamızı teklif etmemiş, empoze etmeye çalışmamışken sayın Bakanın kişisel bakış açısını empoze etmekten öteye gitmeyecek bir görüşme isteğini basın sayfalarına aktarması, kurumumuzun çekimsizliğinin haklılığını ortaya koymuştur.

Diğer bir husus da şudur; Teftiş Kurulu'nda yıllardan beri çalışan her müfettiş görevi aldıktan sonra yasal imkanlar ve çalışacağı kurumlarla başbaşa kalır. İlk defa -muhtemelen de son defa- sayın Başbakan, karşılaşacağımız herhangi bir güçlüğü aşmamız için kendisine yaptığımız müracaatı anında karşılamış, doğrudan veya dolaylı olarak çalışmalarımıza yardımcı dokunacak bilgilere ulaşmamız için gerekli her türlü ilgi ve yardımı sağlamıştır.

Temmuz ayında görev verirken; Teftiş Kurulu'na hiçbir müdahale yapılmaması, buna tevessül eden olursa ve gerekirse kendilerinin devreye girmesi ve bürokrasiden gelebilecek rahatsızlığı gidermesi temennimizi tereddütsüz kabul etmiştir. Sayın Başbakan bu şarta gereğinden fazla riayet ettiği gibi çalışmaların safhalarında bilgi dahi istememiştir. Bu durum bazı hükümet üyelerinin ve bazı milletvekillerinin ümitsizliğine yol açtığını görmemiz üzerine Sayın Başbakan'a (20 Kasım 1997'de) Devletle alakalı pek çok irtibatı tesbit ettiğimizi ve Devlet kurumlarında yapılacak pek çok düzenleme olduğunu, hükümetin ve kamuoyunun önerilecek bu tasarruflar sonucu alınacak tedbirlerle rahatlık duyabileceğini ifade etmek ihtiyacı hissedilmiştir.

Kamuoyu devletteki "Çete" irtibatlarına konsantre olmuşken bu konuya da kısaca temas etmekte fayda vardır.

Çetelerin sadece silahlı ve insan öldüren görünümü

tartışılmakta başta uyuşturucu ticareti yapan gruplar gündeme gelmektedir. Bu kanunsuz yapı, Devletin kolayca baş edeceği, dünyanın her tarafında müşahade edilen, ortaya çıkan ve her ciddi Devlette hele de toplumsal reaksiyon doğmuşken tasfiyesi mümkün bir görüntüdür. Oysa ülkemizde çete konusu iki ayrı gelişme göstermiştir; birincisi Ömer Lütfü Topal organizasyonunun uluslararası ölçekte ve değerinde "mafya"laşma süreci, ikincisi silahlı faaliyetlerin ve zor kullanmanın dışında kalan eğitilmiş, saygın kişilerden oluşan, kravatlılar grubu olarak tariflenebilecek gruplaşmalardır.

Ömer Lütfü Topal, yüzlerce milyar liralık gelir elde etme imkanına kavuşarak belli bir dönemde devlete sızma ve rüşvet vererek iş yaptıрма seviyesinden, kamu görevlilerine artık emir verme seviyesine yükselirken öldürülmüştür. Böylece Cumhuriyet tarihinin; polisten, jandarmadan, yargıdan korkmayan ilk Amerikan tipi mafyalaşma süreci yarım kalmıştır. Bu seviyeye ulaşan bir başka grup da yoktur.

Üstelik "Bitirimhane işleticisi Fındıkzadeli Ömer" bir süre sonra kumarhanelerini tasfiye edip, yatırımlar yapmaya başlayan, fabrikalar satın alan ve hatta fabrikalar kuran Ömer Bey olma tercihini net olarak ortaya koymuşken, projelerini tahakkuk ettirme fırsatını bulamamıştır. Yine de etrafındaki hale, koruyucu bulundurmasını, 3 - 5 arabayla birlikte sokağa çıkmasını ve kendini korumak için tedbir almasını gereksiz kılacak kadar geniş ve etkiliydi. Adamlarının habersizce aldığı tedbiri de farkettiği anda çok şiddetli reaksiyon göstermiştir. Bu tercih öldürülmesine yol açmamıştır. Kendisini öldüren sistem zaten hertürlü tedbiri geçersiz kılacak kadar güçlüydü.

Konumuz açısından üzerinde durulan ikinci ve birincisinden çok daha etkili çete faaliyeti, bizatihi devlet gücünün ve yetkisinin bu amaçla kullanımı ve organize oluşudur.

Örnek olarak Bankalar verilecektir.

Başbakanlık Teftiş Kurulu 3 kamu bankasında bir değerlendirme yapmış ve ortaya ürkütücü bir tablo çıkmıştır. Milyonlarca doların ve milyarlarca TL'nin bu bankalara dönüşü mümkün görülmemektedir. Uzun vadeli teminat mektuplarının nakde dönüşeceği muhakkaktır. Bankalar kendi kârlılıklarını azaltma pahasına belli kişi ve firmaları finanse etmiştir. Leasing ve off shore kredileri tam bir bataklıktır. İnşaatlar aşırı derecede pahalıdır. İlerideki bölümlerde bu anlamda oluşan siyaset - bürokrat ağırlıklı grup faaliyetlerine isimlendirilerek yer verilecektir.

Belirtmek gerekir ki buradaki saygın isimler Bankalar Kanunu'na mugayir işler ve işlemler yapmamışlar, DGM'lerin görev alanı kapsamında faaliyet göstermişlerdir. Bankalarda cereyan eden olayların parasal boyutu, kamuoyunun "Susurluk" olarak algıladığı olay-

lar toplamını aşacaktır. Ve banka olaylarını genel kirlenmenin sebebi veya sonucu değil hızlandırıcısı olarak kabullenmede isabetsizlik olmayacağına inanılmaktadır. Çünkü kirliliğin hedefi para ve paranın sağlayacağı güçtür.

Susurluk olayının çerçevesinin bu olduğu hususunda da ittifak vardır. (...)

Susurluk'la ilgili gelişmeler

Giriş bölümünde arz ve izah edildiği üzere Susurluk Olayı bir bütündür ve olaylar zincirinden ibarettir.

İstanbul'da Özgür Gündem Gazetesi'nin bombalanması, Behçet Cantürk'ün öldürülmesi, Diyarbakır'da yazar Musa Anter'in öldürülmesi; İstanbul'da Tarık Ümit olayı ile Azerbaycan'da ihtilâl denemesi; Bodrum'da Hikmet Babataş cinayeti, Gaziantep'te Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılması, Bankaların trilyonluk kredileri gerçekte Ankara'da cereyan eden olayın muhtelif veçheleridir.

Halen Milletvekili Sn. Hayri Kozakçioğlu'nun "Ben Olağanüstü Hal Bölge Valisi iken Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım'ı bölge sınırları dışına çıkarmıştım" dediği olay her ne ise, bizim de Susurluk olayından anladığımız aynı şeydir. Sn. Kozakçioğlu işaret etmektedir ki Yeşil adlı kişi Olağanüstü Hal Valilik çalışmaları için yararlı değil zararlıdır. Ama yanı kişi Jandarma için, MİT için zararlı değil yararlı bir kişidir. Hatta o kadar yararlıdır ki, Kocaeli Emniyet Müdürü, Hadi Özcan isimli çete reisinin teslim olması için Yeşil'in aracılığına başvurmaktadır.

Bu kişi o kadar yararlıdır ki polis tarafından yanlışlıkla (veya MİT'e gözdağı vermek için) karakola götürülüp sorgulandıktan sonra -gelip adamınızı alın-denmekte ve serbest bırakılmakta, MİT'te kırılan kaburga kemiklerini tedavi ettirmektedir.

Susurluk Olayı nedir? Kasım 1996'dan itibaren faili meçhul olaylar adeta bıçakla kesilir gibi durmuştur. Susurluk işte budur.

Bir üst görevli Eylül 1997'de; "...yurtdışından geldi ve başımıza bela oldu. Ortadan kaldırılması gerekiyor ama ortam müsait değil" diyordu. Susurluk olayı bu değilse hangisidir?

Susurluk olayının başlangıcı belki de zamanın Başbakanı Çiller'in bir cümlesinde gizlidir. "PKK'ya yardım eden işadamlarının listesi elimizde" diyordu. Sonra da infazlar başladı. İnfazların kararını kim veriyordu? Bozulmanın başlaması ve vatan - millet hesaplarının yerini kişisel hesapların alması kaçınılmazdı ve öyle oldu. Bu rapor, Susurluk olayını işte böyle algılamaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da zemin çok daha kaygandı. İtirafçılar, korucular, aşiret reisleri zaten karmaşık bir yapı oluşturuyorlardı. PKK'lı teröristle sade vatandaş ayırdedecek açık bir ölçü bulmanın güçlüğü ilave edilince, o bölgede vatani için canını riske sokan

polis - asker gençlerimizin yaşadığı zorluğu anlamak kolaylaşacaktır.

Ancak kişisel hesapların gündeme gelişi ve uygulanışı çok sonralarıdır.

Bölgede yıllardır devam eden mücadele ve PKK saldırıları batı bölgelerinde dahi genişleyen bir tepki yaratırken, olağanüstü hal bölgesinde yaşayanların ve PKK ile mücadele eden devlet güçlerinin tepkisini, öfkesini ve bazı şedit davranışlarını anlamak ve mazur görmek mümkündür. Hatta zaruridir. Ancak bu olağan fakat karmaşık görünüm içinde yer alan kurumları ve bu karmaşık yapıda gelişen bazı olayları detaye etmek gereklidir. Böylece ülkenin PKK ile mücadelesinden, Ankara'ya - İstanbul'a ve parasal ilişkilere uzanan bir güzergâhı görmek mümkün olacaktır.

Cem Ersever

Cem Ersever, kısaca JITEM olarak anılan Jandarma Genel Komutanlığı'nın Güneydoğu Anadolu'daki İstihbarat biriminin kurucusu ve uzun süre yöneticisi olan bir Jandarma subayıdır. Mart 1993'te istifa etmiştir.

Ersever, Güneydoğu Anadolu'da uzun süren görevi esnasında PKK ile yapılan gerilla ve istihbarat çalışmalarının tümünde yer almıştır. Silahlı çatışmalara bizzat girmiş, tüm faaliyetleri yönetmiş, PKK'ya karşı ve yandaş olan kişi ve guruplarla irtibatlar kurmuş, bütün bunları tam yetkiyle ve Komutanlığa doğrudan bağlı olarak yürütmüştür. Subay ve istihbarat sorumlusu olarak bölgedeki tüm faaliyetlerin ya içinde bulunmuş ya da içeriği hakkında bilgi sahibi olmuştur.

Ersever, önceleri normal bir Jandarma subayı olarak görev yapmış, sonraları çok önemli yetkilerle donatıldığı için tüm kuruluşlar ve yöredeki gayri kanuni guruplarla ilişkiler geliştirmiştir. İlişkileri sınır ötesine de taşımış, IKPP lideri Barzani ve KYB lideri Talabani arasında sürekli olarak Barzani'ye yakın olmuş, ancak her ikisinin Ankara'yla ilişki kurmasında etkili rol oynamıştır.

Kerküklü olması sebebiyle Iraklı Türkmenler'le de yakın ilişkileri vardır. Irak İstihbarat Servisi ile de irtibat içinde olmuştur. Bu ilişkinin bölgede görev yaptığı 1976 yıllarından itibaren başladığını kendisi de reddetmemiş, irtibatı PKK ile mücadeleye bağlamıştır. Sık sık gittiği Kuzey Irak'ta İngiliz ve ABD istihbarat guruplarıyla da irtibatı hep düşünülmüştür.

Emekli olduktan sonra bir tepki içine girmiş, PKK ile mücadelede aksaklık, eksiklik ve yetersizlik olarak belirlediği hususlarda kamuoyu oluşturma faaliyetlerine başlamıştır. Tempo dergisi, Aydınlık, Tercüman ve Daily News gazetelerinde röportajları ve açıklamaları yayımlanmıştır.

Bu arada, IKPP'nin Ankara Temsilcisi Hayrullah Salih'ten partinin büro olarak kullandığı daireyi kiralamış (veya kullanmış) ve bir siyasi dergi çıkarma hazırlıklarına başlamış, Ahmet Aydın adıyla iki kitap

aleyhinde Askeri Mahkemede dava açılmıştır. Ersever bölgeye ve Kürt problemine ilişkin çeşitli görüşleri yanında Jandarmanın Genel Komutanlığı'nın ve Asayiş Kolordu Komutanlığı'nın atama, çalışma tarzı ve icraatlarını ayrıntılı şekilde eleştiren açıklamalarda bulunmuştur. Ancak gelişmeler beklediği yönde olmamış, destek görmemiş, Silahlı Kuvvetler tepki göstermiş, mali yönden ve güvenlik açısından sıkıntıya girmiştir. Cem Ersever'in öldürülmesi ise halen faili meçhul olaylar arasındadır. MİT'e göre; Hanefi Avcı "Mahmut Yıldırım'ı çağırarak gerekli yerlerde görüştüğünü söyleyerek, son dönemdeki faaliyetlerinden ötürü Cem Ersever'in ortadan kaldırılması gerektiğini bildirmiş, daha sonra Mustafa Deniz ve Neval Boz'a (sevgilisi, karısı) yönelerek onların işbirliğini sağlamış onlar da Avcı'nın talimatıyla Cem Ersever'i infaz grubuna teslim etmişlerdir."

Aydınlık dergisi Ersever'in öldürülüşünü kendi mantığı içinde bir yere yerleştirmekte ve "Kasım 1994'te, uyuşturucu trafiğinin elemanı ve tanığı olması sebebiyle, Abdullah Çatlı ve ekibi tarafından Başbakanlık Poligonu'nda sorgulandı ve arkadaşları Mustafa Deniz ve Neval Boz ile birlikte öldürüldü" şeklinde açıklamalar yapmaktadır.

MİT'in açıklamaları gerçeklerden uzaktır. Mantıklı ve tutarlı açıklamayı ise -nedense MİT'in sürekli olarak itham ettiği- Hanefi Avcı yapmıştır. Avcı, TBMM Susurluk Komisyonu'na 4.2.1997 tarihinde yaptığı açıklamada "Gümrük Müdürü Ali Balkan Metel'in şoförü (jandarma elemanı) Kemal Uzuner'in evinde Cem'in arşivinin muhafaza edildiğini, jandarmanın Kemal'in evindeki malzemeleri, arşivi aldığı, Kemal'le randevulaşan Ersever'i yakaladığı, eve gelen Mustafa Deniz ve Neval Boz'u da ele geçirdiğini anlatmaktadır. Sorgulamayı yapanlar arasında Mahmut Yıldırım'ın (Yeşil) olduğu iddiası yaygındır.

MİT de sonunda mantıklı bir izah yapmakta ve "Ersever ve arkadaşlarının teröristlerin hareket tarzı konusunda çok tecrübeli, kendi güvenlikleri yönünden de çok dikkatli oldukları bilinmektedir. Buna rağmen herhangi bir mücadele emaresi olmadan cinayeti işleyenlerce ele geçirilmiş olmaları dikkati çekmektedir. Bu durum Ersever ve arkadaşlarının kendileri açısından 'güvenilir' saydıkları kişilerce veya bunların aracılığı ile yakalanmış oldukları ihtimaline kuvvet kazandırmaktadır" demektedir.

Eylemin gerçekleşme biçimi, her üçünün fiziki bir zorlanmaya maruz kalmamaları, cinayette PKK ihtimalini yok etmektedir. PKK'nın çok şey bilen bu kişileri "konuşturmadan" öldürmesi beklenemez.

Basının, devlet içinde bir hesaplaşma olduğu veya devletin çok etkili görevlerde bulunanları dahi koruyamadığı veya kolayca feda ettiği kanaatine yol açan yayınlarını da bu vesileyle doğruluk payı olan yorumlar

olarak kabul etmek yanıltıcı değildir. Birçok polis görevlisi "Cem'in öldürülmesini değil, son zamanlardaki faaliyetleri dolayısıyla sorgulanacağını, korkutulacağını tahmin ediyorduk" ifadesiyle olaya ışık tutmuşlardır.

Görüştüğümüz Gümrük Teşkilatı şoförü Kemal Uzuner, Cem'in evine geldiğini, kapalı valizini aldığını, diğer kişilerin de eve geldiğini sonra gittiklerini, anlatmakta ve Cem'le yıllara dayalı ilişkisini açıklamakta, ancak silahlı mücadeleye alışkın ve yatkın Cem ve arkadaşlarının o saatlerde ve ev dışında kaybolmasına hiçbir açıklık getirememektedir.

Aslında görüştüğümüz onlarca kişiden sonra olayın cereyan tarzı hakkında bir şüphe duymamak gerekir. Ersever'in zararlı olmaya başladığı, giderek devleti ve kurumlarını hedef tuttuğu, ilişkilerinin yanlış boyutunun büyüdüğü ve yargı önünde bir cezayı hakettiği muhakkaktır. Burada ve olayı uzunca anlatarak Sayın Başbakan'ın dikkatine sunmak istediğimiz temel husus; bu dönemde Ankara'da oluşan havanın göstergesi olması itibarıyla bu konunun taşıdığı önemdir.

MİT'in tabiriyle yakalayanlar Cem'i ve arkadaşlarını "infaz grubuna teslim" etmişlerdi. "İnfaz grubu"na kim emir verebilir? Böyle bir grubu kimler kurabilir? Devlette bu yetki olacaksa sistem nasıl işleyecektir? Ve hangi amaçla bu sistem çalıştırılacaktır?

Şu husus bilinmektedir. OHAL bölgesinde bu karar mercii başçavuşlara, komiser yardımcılara çok daha önemlisi bu yetki dünkü terörist yarınki potansiyel suçlu itirafçılara kadar inmiştir. 1996 yılında Kolordu Komutanı'nın her türlü düzensizliğe son vermek için harekete geçmesi bu adam öldürmedeki keyfiliği de bir noktaya kadar önlemiştir. Çünkü mahkemelere kadar gitmiş bir konu nedeniyle elden ele teslim edilen kişilerin devlet elindeyken köprü altında ölü olarak bulunmasının faili meçhul olamayacağı aşikârdır.

OHAL Bölgesi'nde bunlar olurken, Cem Ersever ve arkadaşlarının Ankara'da faili meçhul bir cinayete kurban olmaları artık kamu yararının dışında kamu zararı tevlit eder boyutlara geldiğini ispat eden bir örnek oluşturmaktadır.

Mahmut Yıldırım (Yeşil)

Sn. Başbakan'a hiçbir açıklama yapmadan, MİT'in Yeşil hakkındaki tesbitlerini, olduğu gibi takdim etmekte fayda görülmemiştir. Burada yer almayan ancak devlet kurumlarımızın üzüntü verici ve mutlak tashih edilmesi gereken tutumlarının delili olan farklı ilişkilere daha ileride temas edilecektir.

Aşağıdaki ifadelerin tamamı, değiştirilmeden Milli İstihbarat Teşkilatı'mızın cümleleriyle sunulmaktadır.

Yeşil Kod Mahmut Yıldırım

Gerçek Adı: Mahmut Yıldırım

Kod Adı: Ahmet Yeşil-Mehmet Kırmızı

Kod Adı: Ahmet Yeşil-Mehmet Kırmızı

Tire-Sakallı-Terminatör

- Salih-Derdi oğlu, Bingöl/Solhan 1953 doğumludur.
- 08.04.1973 tarihi itibarıyla Bingöl/Genç İlçe Jandarma Komutanlığı tarafından faydalanılmıştır. Aynı tarih itibarıyla, verdiği bilgilerin anılan komutanlıkça değerlendirilmesinde güçlük çekildiği gerekçesiyle teşkilatımıza devredilmiştir.
- Anılan tarihte Tatvan Bölge Müdürlüğümüz tarafından faydalanılmaya başlanmıştır.
- Ekim 1973-Kasım 1975 tarihleri arasında askerde olması nedeniyle temas kurulmayan adigeçenden askerliği sonrası Milli Görüş konusunda istifade edilmeye başlanılmıştır. Ancak Mayıs 1989 ayında yaratmış olduğu çeşitli komplikasyonlar nedeniyle teşkilatımızla ilgisi yeniden kesilmiştir.
- Bilahare şahıs, Tunceli J.Blg.Komutanlığı'nın emirleriyle ve anılan komutanlık adına, Nazimiye ve Ovacık bölgelerinde istihbari bilgiler toplayarak, güvenlik kuvvetleriyle birlikte uygulamalara katılmıştır.
- Bu çalışmalar sonucunda bölgedeki vatandaşlar nezdinde deşifre olması nedeniyle, Jandarma Asayiş Komutanı tarafından Diyarbakır'a çekilmiştir. Bu dönemde Tunceli J.A.K.'nda bir personelimizle tanışan adigeçen, Diyarbakır'daki Jandarma Asayiş Komutanı'na bağlı olarak kırsal alanlarda çalışmalar yaptığını ifade etmiştir.
- Mart 1992 ayında Tunceli Güvenlik Komutanı'na bağlı olarak faaliyet yürüten şahıs; ilgili birimiz personeli ile yaptığı bir sohbette, Tunceli'deki PKK faaliyetini drije eden Aysel Doğan'ı illegal olarak sorguya alacağını, konuşmadığı takdirde ortadan kaldıracığını, ifade etmesi üzerine, personelimiz tarafından "böyle bir eylemi yapmaması" yönünde ikna edilmiştir. 17.03.1993 tarihinde ilgili birimlerimize, "adigeçen ile komplikasyonlara neden olabilecek bir kişi olması nedeniyle, kati surette temasta bulunulmamasına azami özen gösterilmesi" yönünde talimat verilmiştir.
- 27.05.1992 tarihinde Muş ilinde güvenlik kuvvetlerince yakalanan 5 PKK mensubu, sorgu amacıyla Özel Harekât Şb. Md.'ne götürülmeleri sırasında adigeçen tarafından öldürülmüşlerdir. Bingöl birimizde görevli 2 personelin de adının geçtiği olayla ilgili olarak, 28.05.1995 tarihli Ahmet Yeşil adı, imzası ve "Asayiş Kolordu Komutanlığı Görevlisi" ibareli bir yazı bulunmaktadır.
- Olay sonrası şahısla ilgili olarak intikal eden bilgilere göre, adigeçen Bingöl birimiz tarafından, Asayiş Kolordu K.Yrdc.'nin da bulunduğu bir ortamda, Bingöl İl Jandarma Komutanı'nın makam odasında tanınmış ve anılanın (M.Yıldırım) para talebi üzerine Asayiş Kolordu K.Yrdc. tarafından para verilmesinin emredildiği hususu müşahade edilmiştir.
- Adı geçen, 05.05.1992 tarihinde Muş Valisi, Emn.Md.,

- İl Jan. K. ve Bingöl Blg. Md.'nün hazır bulunduğu İl Emniyet komisyonu toplantısına katılmıştır. Toplantıda Bingöl birimizden yardım görmediğini ifade etmiştir.
- 07.12.1992 tarihinde Elazığ Emn. Md.'lülüğü sorgu bürosunda karşılaşılan şahsın ısrarlı talebi üzerine yapılan görüşmede; 1991 yılı içerisinde Muş-Bulanık ilçesi arasında bulunan Jandarma Karakolu'na eylem yapma hazırlığındaki 3 terörestî Jandarma timleri ile birlikte ölü olarak ele geçirdiklerini, yine aynı yıl Muş'ta tesbit ettiği A.Öcalan'ın kuryesi olan Hatay'lı bir bayanı (muhtemelen Neval Boz) angaje ederek Ankara'da JİTEM'de görevli bir Binbaşı (Cem Ersever) ile tanıştırdığını belirterek, teşkilatımız ile çalışmak istediğini ifade etmiştir. Şahsın bu teklifi kabul edilmemiştir.
- 27.01.1993 tarihinde Tunceli'de PKK'nın para istediği şahıslar arasında yer alması nedeniyle gözaltına alınan ve bilahare serbest bırakılan Celal Yaşar adlı şahıstan, PKK militanı maskesi ile gönderdiği iki adamı vasiyasıyla para talebinde bulunmuştur.
- 16.02.1993 tarihinde Diyarbakır JİTEM Grup Komutanı Vekili, ilgili birimizle yaptığı görüşmede; adigeçenin teşkilatımızla ilişki kurmak istediğini, yanında Muş Alan Sorumlusu bulunduğunu, Şemdin Sakık'ı öldürmeyi planladığını ve eylemden sonra İsviçre'ye gitme garantisi istediğini belirtmiştir. Alınan teklif kabul edilmemiştir.
- 07.08.1993 tarihinde Elazığ/Karakoçan'da jandarmaya teslim olan PKK mensubu Salih Derviş adlı şahsın ifadesinde; Jandarma Komutanı tarafından tanıştırıldığı Mahmut Yıldırım'ın "MİT'e çalıştığını, Güneydoğu Anadolu Sorumluluğunu yürüttüğünü, kendisini eğiterek MİT'e alacağına söylediğini" belirtmiştir.
- 1994 yılı itibarıyla Diyarbakır Cezaevi'nde tutuklu bulunan Muhsin Gül (Kod adı: Kekeç-Pepe-Metin) 22.07.1994 - 16.08.1994 tarihleri arasında Diyarbakır Cinayet Büro Amirliği'nde verdiği ifadelerde Ahmet Demir ile ilgili olarak;
- "- 06.04.1994 tarihinde Diyarbakır Şehitlik Mahallesi 75. Sokak 31 No'lu adresinden kaçırılan ve 01.06.1994 tarihinde Mardin yolu 10 Gözlü Köprü altında cesedi bulunan Bayram Kanat'ın, Diyarbakır Jandarma'da görevli bulunan Ahmet Demir'in planlamasıyla kaçırıldığını,
- Bayram Kanat'ın kaçırılışı sırasında Star marka bir tabanca ile Uzi marka otomatik bir tabancanın da adı geçenin evinden gasp edildiğini, bu olayda Ahmet Demir'in yanısıra Jandarma'da görevli Ali ve Kemal kod isimli şahısların da yer aldığını, kendisinin de (Muhsin Gül) zaman zaman Jandarma'nın bazı görevlerinde çalıştığını,
- Ankara Elmadağ İlçesi yakınlarında öldürülen Emekli Binbaşı: Ahmet Cem Ersever'i (Yeşil kod) Ahmet Demir, itirafçı (General Zinnar kod) Alaattin Kanat, (Mete kod) İbrahim Babat ile Hoca kod (ismi bilin-

meyen) Antep şivesi ile konuşan gözlüklü 35 yaşlarında, kısa boylu şahısların öldürdüğünü, daha sonra A.C. Ersever'in arkadaşı Mustafa Deniz ve sevgilisi Neval Boz'un da aynı şekilde öldürülmelerini müteakip, adigeçenlerin silahlarını Ankara Aydınlikteveler semtindeki jandarma istihbaratına bıraktıklarını ve otobüsle gidecekleri yerlere gönderildiklerini,

- Yeşil kod'un her zaman "23 yıldır bu işleri yaptığını, öldürdüğü ve öldürttüğü kişilerin komünist olduğunu" sürekli olarak kendilerine söylediğini, bu suretle her öldüreceği kişilere komünist damgası vurarak, çevresinde topladığı itirafçı ve diğer şahısların beynini yıkadığını,

- Ayrıca C. Ersever olayında kullanılmak üzere Mesut Mehmetoğlu ve Serdar Od isimli itirafçıların da aynı günlerde uçakla Ankara'ya götürüldüğünü, ancak adigeçenlerin "bu olaya girmeyeceklerini" söylemeleri üzerine silahlarının alınıp, geriye gönderildiklerini, bu bilgilerin uçak kayıtlarından teyid edilebileceğini,

- Diyarbakır Jandarma sorgu bölümünden Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne sevk edilen Muş Bulanık Hoşgeldi Köyü muhtarının, İstanbul'da dolmuşçuluk yapan ağabeyinin kızı Zeynep Baba ile, Bitlis ili Tatvan ilçesinde (babası marangozluk yapar) Şükran Mizgin'in, ilk sorgulamalarından sonra (serbest bırakılmalarını müteakip, A.Demir ile Elazığ'da ikamet eden Rezzak kodun, bu şahısları alarak bir müddet işkence ve zorla tecavüz ettiklerini, Şükran Mizgin'i Muş girişinde bulunan köprü'nün altında öldürdüklerini, Zeynep Baba'ya ise ne yaptıklarının bilinmediğini,)

- A.Demir ile A.Kanat'ın 1994 Mart ayı içinde Diyarbakır'da halk otobüsü şirketi kurmak amacıyla Yıldız Yapı Koop.'nde müdürlük yapan Ahmet Kaya ile aynı kooperatifte yetkili bulunan Musa Fidan'dan, şirkete üye yapmak bahanesiyle para aldıklarını, bunun yanı sıra kandırdıkları kişilerden de toplam 3 milyar lira topladıklarını, MHP Dyb. İl Başkanı İbrahim Yiğit'in de 600.000.000 lirasını aldıklarını, ilk etapta topladıkları bu paranın 600.000.000 lirasını A.Demir'in Elazığ Ziraat Bankası'nda, A.Demir adına kayıtlı (3003-30) nolu hesabına yatırdıklarını, adigeçenin bu hesabında trilyonları bulan parasının bulunduğunu,

- Mart 1994 ayı itibarıyla A.Kanat'ın kendisini MHP Güneydoğu sorumlusu olarak tanıtmaya başladığını, bu dönemde Diyarbakır MHP İl Başkanı İbrahim Yiğit ile arasının bozulduğunu, o tarihlerde A.Demir ile A.Kanat'ın İ.Yiğit'i kalmakta olduğu turistik otelden alarak öldürmek amacıyla götürdüklerini, daha sonra bilinmeyen bir nedenle serbest bıraktıklarını, söz konusu şirket ile ilgili bir miktar parayı İ.Yiğit'den bu şekilde aldıklarını,

- Sözkonusu olaya Devegeçidi'nde uzman çavuş ve Kürşad kod (Gültekin Sütçü), itirafçı İsmail Yeşilmen ve itirafçı Burhan Şare'nin tanık olduklarını,

(- Batman'da milletvekili Mehmet Sincar'ı Alaattin Kanat, Mesut Mehmetoğlu, İsmail Yeşilmen ve Yeşil kod Ahmet Demir'in birlikte planlayıp öldürdüklerini,) bu olaydan sonra A.Kanat'ın "kendisinde garantili imzalı kâğıt olduğunu" söylediğini,

- A.Demir'in zaman zaman kendisi (M.Gül) ve diğer arkadaşlarına "İstanbul mafyasını çökerttiğini, Behçet Cantürk ve aynı şekilde öldürülen diğer mafya ve PKK yanlılarını kendisinin planlayıp öldürttüğünü" söylediğini,

- Vedat Aydın ve Musa Anter'in öldürülme olaylarını da bizzat A.Demir'in planlayıp uyguladığını,

- A.Demir ve A.Kanat grubunun PKK damgalı tehdit mektuplarıyla Diyarbakır ve çevre illerden çok miktarda para tahsil ettiklerini, bu tahsilatlardan 1993 yılında Melikahmet Caddesi'nde bulunan ve beyaz eşya ticareti yapan "Cezayir Ticaret, Öz Diyarbakır, Diyarbakır Sur, Diyarbakır İlimat" firmaları ile "Ceylan İnşaat, İtim İnşaat şirketleri"ne tehdit mektuplarını kendisinin (M.Gül) verdiğini, tahsilatın ise, Mesut Mehmetoğlu ve A.Kanat tarafından yapıldığını,

- 1993 yılında PKK davasından Diyarbakır E. Tipi Cezaevinde tutuklu bulunan "Sedef Ticaret Şirketi" sahibinin kardeşi Abdulkerim Avşar'ın, itirafçı koğuşuna alınmasını sebep gösteren A.Kanat tarafından, Sedef Ticaret'ten 1 milyar TL tahsil edildiğini, 1994 yılında bu taleplerini yinelediklerini, ancak istenilen para verilmeyince, şirket ortaklarından M.Şerif Avşar'ı öldürdüklerini, bu olayın bilinmeyen bir nedenden dolayı ortaya çıkarıldığını,

- Yeşil kod Ahmet Demir'in planlaması doğrultusunda, 10 Ekim 1993 tarihinde Lokman Zuhurlu (Abdurrahman oğlu 1977 Lice doğumlu) ve amcasının oğlu Zana Zuhurlu (18 yaşında) ile PKK militanı maskesi altında irtibat kurulduğunu, adigeçen şahısların daha sonra Mesut Mehmetoğlu, Alaattin Kanat ve sivil kıyafetli iki asker tarafından kendilerinde bulunan "81-82 telsiz kod"unu kullanmak suretiyle Şehitlik Mahallesi'ndeki evlerinden alındığını, kısa bir sorgulamadan sonra Pağınar beldesi, Saran Tuğla Fabrikasının Bismil istikametini 4 kilometre geçtikten sonra öldürüldüklerini, - 20 Ekim 1993 tarihinde Av. Hüsnüye Ölmez'in Bismil yolunda öldürülmesi ile ilgili Serdar Od, M.Mehmetoğlu ve kendisine (M.Gül) görev verildiğini, H.Ölmez'in öldürme eyleminin bizzat kendisi (M.Gül) tarafından gerçekleştirilmesi emrini aldığını, ancak eylemi gerçekleştiremediklerini,

- Diyarbakır Baro Başkanı Fethi Gümüş ile Elazığ/Karşıyaka Fen Lisesi'nde görevlendirilen öğretmen Suhpî Koç'un öldürülmesi yönünde de talimat aldığını, ancak her iki eylemi de gerçekleştiremediklerini,

- Bahsekonu olayların planlayıcısı ve yürürlüğe koyucularının J.İsth.'da Kerim Binbaşı olarak tanınan

Abdülkerim Kırca, Ahmet Demir ve Alaattin Kanat olduğunu,

- Ükeyi daha iyi günlere götürmek ve terörden temizlemek amacıyla kendisi gibi itirafçıları kandıran bu şahısların, daha sonra bu işleri şahsi amaçları için yaptıklarını, kadın ve kızlara tecavüz ettiklerini ve elde ettikleri para ile lüks hayat yaşayıp mülk edindiklerini öğrendikten sonra, kendisi ile birlikte itirafçılarından Adil Timurtaş, İsmail Yeşilmen, Burhan Şare ve Serdar Od'un gruptan ayrıldıklarını,

- Ancak geçim kaynakları olmadığı için gasp ve soygun gibi olaylara karıştıklarını,

- Her infaz sonrasında Kerim Binbaşı, Yeşil ve A.Kanat tarafından kendilerine 10.000.000 TL, harçlık verildiğini, geri kalanlarının ise teşkilata mal edildiğinin anılan şahıslarca söylenildiğini,

- Kendisi (M.Gül), A.Demir, İ.Yeşilmen ve B.Şare'nin ikamet etmeleri amacıyla, "Ofis Gevran Cad. Yeniçeri Apt. Kat.2 No: 6" adresinde ev tutulduğunu, aynı evde bulunan siyah ajandada da Yeşil'e ait birçok sırların saklığı olduğunu,

- ERNK mühürlü bloknot şeklindeki para tahsil makbuzlarının ise, 1.5 yıl önce Ankara'da uçakta yakalanan bir PKK'lıdan ele geçirilen makbuzlar olduğunu, bu makbuzların Ank.J.İsth. tarafından A.Demir'e intikal ettirildiğini, anılanın da bu koçanları kendisi ve diğer arkadaşlarının vasıtasıyla tahsil ettiğini, bu makbuzlarda tehdit şekli ve istenecek para miktarını, Yeşil, Kanat, Yeşilmen ve M.Mehmetoğlu'nun belirlediklerini,

- Cezaevine konulduğunun 2. günü A.Demir'in kendisinin (M.Gül) yanına gelerek "Çekoslovak marka 16'lı silah konusunu emniyet müdürlüğüne niçin söylediğini" ve "benim hakkımda başka neler söyledin" diye sorduğunu, kendisinin ise işkenceye dayanmadığı için söylediğini beyan ettiğini,

- Yeşil kodun açık kimliğini bilmediğini, ancak emekli Albay olduğunu tespit ettiğini,

- Halk otobüsü için yardım edilen parayı A.Kanat, Yeşil ve İbrahim Yiğit'in aldıklarını, bu paranın görgü şahitlerinin ise kendisi (M.Gül) Dalyan Ay, Hakan Pamuk ve Mustafa Pamuk'ün olduğunu,

- Dalyan Ay'ın 05.08.1994 günü satırla öldürüldüğünü," beyan etmiştir.

- Bingöl birimimizde görevli bir personel aracılığı ile 1994 Haziran ayı içerisinde getirdiği bir teklifte, çeşitli Avrupa ülkelerinde faaliyette bulunan bir grubun istenildiği takdirde, yurtdışında bazı eylemleri taşeron olarak gerçekleştirilmesinin kendisi (M.Yıldırım) aracılığı ile sağlanabileceğini belirtmiş, bu konunun Mehmet Eymür'e iletilerek, görüşmesinin sağlanmasını talep etmiştir. Bunun üzerine adigeçen ile Eylül 1994 ayında ilişkiye geçilmiştir.

- Şahıs, Ocak 1995 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltına alınmış, yapılan

sorgusunda sürekli olarak, kendisinin Teşkilatımızla olan ilişkileri, ilişkide bulunduğu kişilerin kimler olduğu, verdiği bilgilerin neler olduğu, dönemin Ankara Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar tarafından bizzat sorulmuştur. Sorgu sırasında adigeçen Orhan Taşanlar'a nerede sorgulandığını bilmek istediğini, Türk Emniyet Teşkilatı'na ait bir birimde, Türkiye'nin güvenliği ile ilgili diğer kuruluşlar hakkında sualler yöneltilmesini yadırgadığını ifade etmiştir. Sorgu esnasında ayrıca, şahsın kendisine ait silahın kullanılması suretiyle boş yere atış yapılmış, bilahare sorgucular, bu atışlar sırasında silahtan çıkan kovanların, meydana gelebilecek bir eylem sonrasında olay mahallinde bırakılabileceğini söyleyerek şahsı tehdit etmişlerdir. Şahsın sorgu sırasında kırılan kaburga kemiği, Teşkilatımızı konu ile ilgili olarak bilgilendirmek üzere geldiği sırada tarafımızca tedavi ettirilmiştir. Adı geçenle 30 Kasım 1996 tarihinden itibaren irtibatımız kalmamıştır.

MİT'in açıklamaları bunlardır ve oldukça ketum bir anlatımın hakim olduğu aşikârdır.

Sn. Başbakan'a bir husus tekraren azdedilmelidir. Açıklamalarımız asla MİT'in, Jandarma'nın, Emniyet'in veya Turizm Bakanlığı'nın yahut kişilerin tenkidi yoluyla yıpratılmaları anlamında değildir. Türk halkı sağduyusu ile Susurluk olayında devletin bazı yanlışlarını tesbit etmiştir. Bu yanlışların kabulünü ve galiba özür dilenmesini beklemektedir. Bizim amacımız Sn. Başbakan'a bu konuda sadece doğruyu veya kabiliyetimiz nisbetinde tesbit ettiğimiz doğruyu sunmaktan ibarettir.

Yukarıda bahsi geçen Mahmut Yıldırım'ın takdim edilen 10 sayfada bahsedilmeyen başka işleri de vardır.

Etibank Teftiş Kurulu'nca düzenlenen 27.11.1997 tarih, 3/29 sayılı rapora göre "Yeşil kod Mahmut Yıldırım" Şubat 1977 tarihinden itibaren Şubat 1997 tarihine kadar Etibank Elazığ Ferrokrom Tesislerinde işçi olarak çalışmış, maaş almış, emeklilik primi ödenmiştir.

Puantör olarak çalışan Yeşil, 1981 tarihinde Elazığ irtibat bürosunda görevlendirilmiştir. Mesai arkadaşları ve amirleri görevine muntazam şekilde geldiğini söylüyor olmalarına rağmen, her tesis müdürünün, atandıktan kısa bir süre sonra Mahmut Yıldırım'ın dosyasına baktığı, hiçbir işlem yapmadan dosyayı iade ettiği, bir daha da Mahmut Yıldırım'ın adını telaffuz etmedikleri bilinmektedir. İşten çıkarma kararı da tebliğ edilememiştir. Ahmet Demir adına Ziraat Bankası Heykel Şubesi'nde açılmış bir hesapta tehdit, şantaj ve cinayet sonucu toplanan haraçların bir bölümü yer almaktadır.

Ziraat Bankası Teftiş Kurulu yaptığı bir değerlendirmede şu hususları tesbit etmiştir.

"Ahmet Demir isimli şahıs Ziraat Bankası Heykel/Ankara Şubesine müracaat ederek ve 50 bin TL yatırarak bir hesap açtırmış, Aydınlıkevler'de bilahare Bahçelievler'de adres göstererek ve Nüfus

Hüviyet Cüzdanı ile çeşitli işlemler yapmıştır."

Hesaba, 20.06.1994 tarihinden itibaren adeta para yağmıştır. Mustafa Ank 200 milyon, Ağa Yıldız 250 milyon, Hurşit Han (Uyuşturucu kaçakçısı) 250 milyon, Salih Ayten 249.7 milyon, Yusuf Tan 250 milyon, Mehmet İsen Kul 659 milyon, Şaban Bala 100 milyon, Ahmad Esmâ Eyili 300 bin DM ve 50 bin USD, Elaziğ Yapı Kredi Bankasında görevli olduğunu belirten bir şahıs 500 milyon, Diyarbakır Şubesi havaaleli ve Dicle Turizm Şirketi tarafından 110 milyon, Mehmet İsen Kul 995.6 milyon ve 737.2 milyon TL. yatırmışlardır. Yeşil bu paraları çeşitli tarihlerde tahsil etmiştir. Bazen Ankara'dan bazen Elaziğ'dan şahsen ve tamamı nakit olmak üzere çekilmiştir. (Heykel Şubesi Hesap No: 301009-39782-9)

Yeşil'in cebinde milyar lira ile gezdiği düşünülmelidir. Ankara Polisi tarafından gözlem altına alındığında cebinden çıkan kartlarda Bosch Buzdolaplarının fiyatı ve indirimleriyle ilgili notlar da çıkmıştı. İki - üç milyon lira için bu kadar yoğun bir mesai vermesi ve milyarlara tahsilâtları yaptığı tarihte bu kadar uğraşması tahsilâtın kendisinde kalmadığının delilidir.

Polis tarafından gözlem altına alındığında üzerinde pekçok telefon numarası çıkmıştır. Mehmet Eymür (Ev, iş ve cep), İbrahim Şahin (İş, oto, oto özel, cep, çağrı ve İstanbul ev), muhtelif il ve ilçe jandarma komutanları, Sultan Tekstil, Aydın İpekli ve aynı numaralardan Mehmet Özbey (Çatlı olarak ilave edilmiş), Sırrı Sakık (Ev ve büro), Farma Tıp Malzemeleri A.Ş. gibi. (Yeşil'in kullandığı 542-211 89 82 nolu telefon irtibatları araştırılmış, MİT ve Jandarma ile yoğun bir telefon irtibatı görülmüştür. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün temizliğini yapan Ertem firmasıyla da ilişkisi vardır.

Bir tarafta mafya üyeleri, bir tarafta kamunun özellik arzeden kurumlarının özelliği olan kişileri...

Yeşil'in Ankara, Antalya, Elaziğ, mobil ve cep telefon irtibatlarının dökümü kalın bir kitap halindedir. Yeşil'i sadece yukarıda verilen numaradan arayanların listesi (Ek: 2)'de yer almakta ve Sn. Başbakan'ın tetkikine özellikle sunulmaktadır.

Yeşil'in üzerinde başka belgeler de vardır. Hasan Tanrıku adına sürücü belgesi ve İçişleri Bakanlığı İstihbarat Dairesi kimlik kartı. Bu kartın istihbarat uzmanı sıfatıyla, emekliliğine kadar geçerli olduğu da kayıtlıdır. Ayrıca boş ve Başbakanlık İstihbarat Dairesi kartı da üzerindedir.

Antalya Emniyet Müdürlüğü izleme biriminin kaydettiği telefon konuşmalarında Yeşil, Mehmet Eymür'le Duran Fırat'la bol küfürlü konuşmalarında bir kamu görevlisinin utanacağı bir çerçevede konuşmakta, Çatlı ile Topal'ın (eski Sheraton) otelinin kumarhanesinde ortak olduklarını, Veli Küçük'ün işlerine mani olabileceğini tartışmaktadırlar.

Emniyet Teşkilatı, MİT ve Jandarma bu kişiyi yakından

tanımakta, takibetmekte, dinlemekte, bilgileri arşivlemekte sadece adamı frenleyip, durdurmamaktadır. Neden? Bu haklı sorunun en mantıklı cevabını Yeşil'in iş ve eylemlerinin kamu kurumlarının genel tercihlerine aykırı olmaması, ters düşmemesinde bulmak gerekir. Dolayısıyla Cem Ersever'e karşı alınan tedbirin bir örneğini Yeşil için düşünmenin bir gereği yoktur.

Milli İstihbarat Teşkilatımız "Adı geçenle 30 Kasım 1996 tarihinden itibaren irtibatımız kalmamıştır" demektedir. Aslında arşivindeki iç karartıcı bilgilere rağmen bu kişiyle olan irtibatı sebebiyle MİT'in sorgulanması gerektiği düşünülmektedir. Jandarma ilgililerinin durumu ise aynıdır. Bu kişiyi devlet görevine gönderenlerin (MİT'in) 30 Kasım 1996'ya kadar yaptığı her türlü işlem kontrol edilmeye değer. Ankara'dan 09.02.1996'da yeniden pasaport verilmesinden sonra Metin Atmaca'nın gerçek kimliğini bilen Ankara polisinin bu dosyası bir milyon dosya arasında adeta kaybetmesinin sebebi de bellidir. Bu pasaportu alan MİT'in hangi Devlet problemini çözdüğü de araştırılabilir.

Daha sonra 23 Kasım 1996'da MİT'in Diplomatik Pasaport taşıyan Murat Tunç ve Gürcan Bora kod isimli mensuplarının beraberinde Metin Atmaca (Yeşil) ve Vahdet Özer'le TK. 137 sefer sayılı İstanbul uçağında 3 A.B.C. ve D numaralı koltuklarda oturan, İstanbul'dan da TK 320 sefer sayılı uçakla Beyrut'a giden ve VİP-Başbakanlık işaretiyle uçan 5 B.C.D ve 5 F'de oturan bu 4 kişinin hangi devlet görevini ifa ettiği sorusu, haklı ve yerinde bir sorudur.

30 Kasım 1997 tarihinde Sn. Başbakan'ın başkanlığında MİT'te yapılan toplantıda, bu noktadaki tenkidimiz ve MİT'in saygın bir kurum olduğu, bu tip işlerinden üzüntü duyulduğu belirtilince Müsteşar Sn. Sönmez Köksal; "Siz MİT'in her zaman saygın kişilerle mi çalıştığını sanıyorsunuz?" şeklinde bir soru sormuştu. Kendilerine açıklanmaya çalışılmıştı; MİT uygun kişilerden, o alanı bilen kişilerden bilgi toplayacaktır. Ancak kişiler MİT'e hizmet etmekle saygınlık kazanamayacağı gibi, MİT'te o kişilerin seviyesine inmiş olamaz. Oysa Yeşil'in Mehmet Eymür'e "Baba, Babacığım" demesi, Kocaeli Emniyet Müdürlüğüyle Hadi Özcan'ın durumunu tartışması problemin varlığına işaret eden bir ilişkidir. Çeşitli iddialar ise problemin ciddiyetine işaret etmektedir.

Son yıllarda ortaya çıkan ve Susurluk olayı dediğimiz olay da işte budur. Bunca bilgiye rağmen illâf edilmesi gereken bir kişinin VİP salonundan devlet görevine gönderilmesi anlayışı da Susurluktur.

Konu ve irtibatlar sadece Yeşil'le de sınırlı değildir. Hadi Özcan'ın bir MİT görevlisiyle yaptığı telefon görüşmesinin bir bölümü, bu sahilelerde yazılanlardan daha etkili olsa gerektir.

... - Efendim.

Hadi - Nasılsın.... abi?

... - Aaa Hadi hocam sen misin?

Hadi - Benim abi...

.....

Hadi - Abi bir ricam var senden.

... - Söyle

Hadi - Bu Veli Albay anormal derecede yükleniyor şimdi. Özellikle bu Kürşat hadiselerinden sonra yükleniyor. Tahminim Sedat Peker bağ kurdular herhalde. Veya Kürşat kendisi ona bir şeyler dedi.

... - Sedat'ın kanalıyla olmuştur.

Hadi - Belki de. Buna bir şey söyletirmeyiz miyiz abi ya?

... - Şimdi Veli Albayla Hacı'nın (Yeşil) durumu nasıl, iyi mi onunla?

.....

Hadi - Burda abi 30-40 kişiyyiz biz. Tombala davasına bir ay içinde en az 10 milyar lira kazandık. Şimdi biliyor bunu. Kadın satmak serbest. Tombalalara engel oluyorlar. Şimdi kış günü. 50'şer milyon versen 40 kişiye 2 milyar yapıyor. 4 milyar para dağıttım. Kimsede bir lira yok, vallahi billahi abi.

... - Sen Hacıya söyle. Onun jandarmada tanıdığı çok. Benim yok valla.

Hadi - Kasıt yapıyor bu Veli Albay bunu.

Bu telefon konuşması Sn. Müsteşar'ın saygınlık konusundaki soruların cevabıdır.

Ömer Lütfi Topal

Geçmişini tombalacılıkla sağlayan ve kokaini Türkiye'ye getiren adam olarak tanınan, sonraları Kumarhaneler Kralı olan Topal, 1978 - 1981 yıllarında Belçika'da, 1981 - 1984 arasında ABD'de uyuşturucu kaçakçılığından hapis yatmıştır. Geçimini kaçak kumarhaneler işleterek temin eden ve İstanbul - Yeşilyurt'taki kumarhanesiyle tanınan Topal 1990 yılından itibaren Caddebostan Büyük Kulüp'ü işletmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra İsrail'li kişilerle ortak olarak şirketler kurmuş ve Emperyal Şirketi bünyesinde senelik kazancı 1.1 milyar dolarlık bir servetin sahibi haline gelmiştir. (Gayrimenkul ve menkul değerlerle ilgili, sayfeler dolusu mal varlığına ilişkin liste Hesap Uzmanları Kurulunca belirlenmiştir.)

Topal, Yurt içinde ve dışında gazino işletmeciliği, seyahat acentalığı, sigorta, menkul değerler aracılığı, döviz alım - satımı, gıda, enerji, petrol, inşaat ve sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren çok sayıda şirketin de kurucusu ve sahibidir.

Topal'ın ticari faaliyetleri 90'lı yıllar boyunca inanılmaz bir gelişme göstermiştir. Ancak uyuşturucu ticaretinin devam ettiği de bilinmektedir. Hatta 1993 - 1994 yıllarında Avrupa havaalanlarında uyuşturucu ile yakalanan dört Türk Hava Yolları teknisyeni (Şenol Tunç, Sadık Kara, Süleyman Hanilci, Mustafa Akman) verdikleri ifadelerde Ömer Lütfi Topal adına çalıştıklarını söylemişlerdir.

Kurye bulmanın zorluğu ve problemi, Topal'ı gelişmiş bir çözüm bulmaya sevk etmiş ve özelleştirilen Havaş'ın yüzde 60 hissesi için en yüksek teklifi vermiştir.

Ancak Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Interpolden Topal'ın uyuşturucu kaçakçısı olduğu şeklindeki belgeyi temin ettiği ve Topal'ı engellediği iddiaları vardır. Neticede Havaş'ın Park Holding bünyesinde Yazeks'e satıldığı ancak gerekli paranın bir bölümünün Topal tarafından temin edildiği de iddia edilmektedir. (ABD yetkililerinin yazı ve müracaatları Özelleştirme İdaresi dosyalarındadır.)

Havaş'ın özelleştirme safhasındaki Genel Müdürü Ahmet Kutlu'dur. Adı geçen Topal'ın yakın ve mutemet yöneticilerindedir.

Topal'ın özellikle kumarhaneleri ön plandadır. Kumarhanelerin biri Bakü'de, diğeri Kıbrıs'ta ve Türkmenistan'da olmak üzere toplam 17 adettir. Ancak, Türkmenistan'daki kumarhane adedinin süratle arttığı da bu çalışmalarımız safhasında ortaya çıkmıştır. Ayrıca İzmir, Eskişehir ve Adana'da Emperland Eğlence Merkezleri mevcuttur.

Ömer Lütfü Topal'la ilgili olarak verilebilecek çok fazla bilgi vardır. Burada sadece konuyu aydınlatacak hususlar üzerinde durulacaktır.

(...) Kapsamlı vergi ve diğer işlem incelemelerinin yıllarca yapılmamış oluşu ilgi çekicidir.

Kumarhanelerin gelirini azaltmak için önce masraflar gösterilmemiş, yatak, yemek ve diğer ikramlar Topal'ın mutemedi kişilere ait kredi kartları ile karşılanmıştır. Vergi vs. minimize edilerek farklı yerlerdeki muhasebe kayıtlarıyla sistem şirketin lehine çalıştırılmıştır. Turizm Bakanlığı'nın yaptığı incelemelerde bazı oyun makine ve teçhizatının illegal yollardan elde edildiğini gösteren bilgiler derlenmişse de hiçbir işlem yapılamamıştır.

Emperyal Şirketi Kıbrıs'ta ve Azerbaycan'da da etkili olmuştur.

Bakü'de yapılan konukevinin yapımındaki finansman sıkıntısı üzerine inşaatın otel olarak tamamlanması, otele bitişik bir kumarhane yapılması kararlaştırılarak işletmeciliği Emperyal üstlenmiştir. Topal bu proje için 8 milyon dolar harcamıştır.

Bu projeyi gerçekleştiren Cumhurbaşkanının oğlu İlhan Aliyev'dir. Kendisinin Topal'a 500.000 dolar kumar borcu ve otelin gizli ortağı olduğu iddiaları öne sürülmektedir.

Topal'ın Kıbrıs'taki kumarhaneyi büyüttüğü ve gelecekteki talebi karşılamak üzere büyük bir yatırım yaptığı da ifade edilmektedir.

Türkmenistan ise adeta Emperyal tarafından işgal edilmiş gibidir. Emperyal, Türkmenistan'da iki adet beş yıldızlı otel, büyük bir iş merkezi ve poliklinik işletmesini üstlenmiştir. Aşkaabat merkezindeki beş yıldızlı Grant Türkmen Oteli onbeş yıllığına 15 milyon dolar

karşılığı kiralanmış ve ilk kumarhane açılmıştır. Ak Altın Oteli yanındaki kumarhane Topal'ın en büyük rakibi Sudi Özkan tarafından yaptırılmışsa da, mevcut mukavelelere rağmen Özkan dışlanmış, kumarhane 1996 yılında 22 milyon dolar karşılığında Emperyal'e satılmıştır.

Emperyal kısa bir zaman içinde Türkmenistan'da pek çok iş ve işletmeye sahip olmuş, Başbakan Yardımcısı Gurbanmurodov'un tabiriyle "Türkmenistan'ın sosyal programının icracısı" durumuna gelmiştir.

İlgi çekici olan husus; Grand Türkmen Otel, Türk Eximbank kanalı ve kredisi ile finanse edilmiş, ayrıca Türkmenistan'a açılan 75 milyon dolarlık kredi içerisinde 10.6 milyon dolarlık ödeme Ak Altın Oteli'nin yapımındaki malzemeler için kullanılmış ve dolayısıyla Emperyal firmasının iş ve işlemlerini geliştirecek bir uygulamaya konu olmuştur.

Emperyal borcunu Türkmenistan'a ödemediği için, Türkmenistan kredisi de ertelenmiş, neticede Eximbank açıkça -ve ancak araştırıldığında ortaya çıkacak şekilde- Emperyal'i finanse etmiştir. Türkmenistan'ın en üst düzey yetkilileri İstanbul'da ağırlanmış, kişisel ilişkiler kurulmuş, hediyeler verilmiş ve Emperyal Türkmenistan'a açıkça ve tam olarak yerleşmiştir.

Topal'ın Türkmenistan'da işlettiği otellerin kredisini temin eden Türk Eximbank dosyalarını inceleyen Başbakanlık Müfettişi, kredilerin verilmiş usulü bakımından mevzuata aykırılık tesbit etmemiştir. Ancak Başbakanlık Müfettişi ilgi çekici diğer tesbitlerine de yer vermektedir. "Dikkati çeken diğer bir husus ise, kredi borcu ertemelerinin şeklidir. İlk ertelemelerde, Türkmenistan tarafından gelen yazılı bir istem bulunmamakta, aksine bankanın bu yönde bir görüşme istemine ilişkin mesajı mevcut bulunmaktadır.

İkinci ertelemelerde ise Türkmenistan'ın sadece 75 milyon dolarlık bölüm ile ilgili bir yazılı istem bulunmakta olup, Banka Yönetim Kurulu bu istemi 75 milyon doların üzerine 16 milyon dolarlık kredi miktarını da ekleyerek 91 milyon dolar üzerinden uygulamıştır.

Diğer taraftan Ak Altın Oteli'nin 1994 yılının 10'uncu ayında Grand Türkmen Oteli'nin ise 1995 yılının altıncı ayında açıldığı ifade edilmekle birlikte, her ikisinin işletilmesinin de daha sonra Emperyal Turizm ve Otelcilik A.Ş.'ye verildiği anlaşılmaktadır... Ayrıca işletme sözleşmelerinde işletmecinin Türkmenistan dışına para çıkarması konusunda, malikin sağlayacağı kolaylık yönündeki maddeler de dikkati çekmiştir. Ak Altın Oteli'nin yönetim ve işletilmesi ile ilgili sözleşmede yer alan, tarafların gizliliği bozmasının akdın iptal nedeni sayılmış olması da bir o kadar dikkat çekicidir.

Bütün bu hususların dışında; Grand Türkmen Oteli'nin renovasyonunu gerçekleştiren Mensel JV'nin (Metiş,

Nurol, Yüksel ortaklığı) Yönetim Kurulu Üyelerinden Güven Sazak ile Abdullah Çatlı'nın ortağı olduğu Baysa Şirketi kurucularından (Meclis Susurluk Araştırma Komisyonu Raporu'nda, Baysa Şirketinin kurucuları, T. Ticaret Sicili Gazetesi'nin 2.10.1992 tarih, 3127 sayılı nüshasında yayınlanan İstanbul 1. Ticaret Mahkemesi'nin 24.9.1992 tarih, E:1992/3924, K:1992/3674 sayılı kararına göre, Ant Güven Sazak, Ahmet Baydar, Silva Sazak, Mine Baydar ve Alper Baydar olarak görülmektedir) bazılarının soyadlarının aynı olması da ilgi çekici bulunmuştur. Yüksel A.Ş.'nin ortağı olduğu AY-SEL şirketinin, diğer Türki Cumhuriyetleri'nde yatırımlar yaptığı, Eximbank'tan temin edilen listelerde görülmektedir."

Çatlı'nın Güven Sazak'ın çiftliğine gittiğine, ilgili bölümde temas edilecektir.

Burada ilgi çekici bir husus daha vardır; otellerin inşaatı veya yenilenmesi için kullanılan kredi ertelemelerinde Emperyal Şirketi devreye girmiş ve Eximbank'a muhatap olmuştur.

Yurtdışında iş yapan bir Türk firmasının o ülke ile ilgili bir konuyu Türk makamları nezdinde takibinde bir yanlışlık olduğu iddia edilemez. Ancak Türkmen tarafının 1997 tarihli ve kabul edilmeyen yeni erteleme müraعاتındaki ifadeler gerçek borçlunun Emperyal olduğunu ispat etmektedir. (Ek: 3)

(...) Önemli olan husus şudur: Türkmenistan doğal gaz ve petrol projelerine Emperyal de müdahil olacak konuma gelmiş ve Türkmen yetkililer vasıtasıyla etkili olmaya başlamıştır.

Ömer Lütfi Topal'ın öldürülmesi geniş yankılar bulmuş özellikle Susurluk kazasından sonra daha da önem kazanmıştır.

Bu konu Yargıda görülmekte olan bir dava olduğu için çalışmalarımız esnasında irdelenmemiştir. Ancak Topal'la ilgili olarak yapılan bazı ilgi çekici tesbitler vardır ve bunların bu raporda yer almasının zaruri olduğu düşünülmektedir.

Topal, tombalacılıktan ve uyuşturucu kaçakçılığından, Fındıkzadeli Ömer İakabından inanılmaz bir güç ve servet sahibi olmayı başaran ilginç bir kişiliktir.

Günlük 3 milyon doları aşan net gelirine, öldürttüğü, zarar verdiği çok sayıda insana rağmen koruma bulundurmayan, adamları tarafından hiçbir şekilde korunmayan bir evde oturan, özel şoför kullanmayan, karısının veya kendisinin kullandığı arabayla seyahat eden, zırlı bir araca binmeyi reddeden bir kişidir Topal. Tripleks bir köşk-evde oturmasına ve dünyanın her yeriyle haberleşmesine rağmen evinde tek bir telefon hattı vardır. Eşinin cep telefonunu hiçbir şekilde kullanmadığı da bilinmektedir. (...)

Topal'ın öldürülmesinin birçok sebebi olabilir. Ancak hiçbir gerekçe insanların Topal'a kendisini öldürmek üzere yaklaşmalarına imkân vermemiştir. Cinayetten

sonra Ankara'da bir polis yetkilisinin "adım gibi eminim bu onların işi" diyerek Çatlı ve bir grup Özel Harekatçıyı hedef aldığı, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde gözetim altına alınan polislerden birinin konuşması esnasında, "Bize vatan için hedef gösterdiler. Sonra bizim hedeflerimizle kendileri salonlarda kadeh tokuşturdular. İlk defa kendi başımıza bir iş yaptık onu da yüzümüze gözümüze bulaştırdık" dediği ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün MİT'ten tek sayfalık bir not aldıktan sonra telefon irtibatları üzerine teknik bir çalışma yaptığı bilgisi ile birleştirildiğinde Topal olayına kısmi bir açıklık getirilebildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak bunların hiçbirini yargı için yeterli delil olmamaktadır. Koli bandına sarılı şarjör üzerinde Çatlı'nın parmak izinin çıkmasına rağmen kendisinin ölümü olayı karanlığa sokmaktadır. Sarıyer Cumhuriyet Başsavcılığı'nca kullanılan aşağıdaki tablo, sanıkların Topal'ın ölüm saatindeki irtibatlarını ve yerlerini belirten kapsamlı bir çalışmanın özettir. (Detaylar Ek: 4'dedir.)

Bu konuda İstanbul Emniyet Müdürü Kemal Yazıcıoğlu'nun sergilediği tavır, Çankaya'da Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında yapılan liderler zirve toplantısında en açık kelimelerle tenkit edilmiştir. Bu sebeple kendisine bu çalışma kapsamında yer verilmiştir.

Polislerin sorgulanmadan Genel Müdürlük tarafından Ankara'ya alınması konusuna ise bir İstanbul Emniyet yetkilisi tarafından açıklık getirilmiş ve "Polisleri Ankara almadı. Yöneticilerimiz korktu ve biz onları Ankara istedi diyerek başımızdan attık" demiştir. Gerçekten Kemal Yazıcıoğlu'nun hesabı sonradan değişmiş, Ankara'ya haber verince Bakanlık ve Genel Müdürlük polisleri istemiş ve İstanbul Emniyeti bir dertten kurtulmuştur. Çünkü polisler "alındıktan" sonra Emniyet Müdürü makamına gelmemiş, gece 22.00'ye kadar bir sorgulama yapılmamış, Müdür muavinleri de odalarından çıkmamıştır. Gece 22.00'den sonra Emniyet boşaltılmış ve ilgililer istirahate gitmişlerdir. Bu saatten sonra bir sorgu olup olmadığını da Yazıcıoğlu bilebilir.

Topal'ın öldürülmesiyle ilgili pekçok iddia vardır. Birinci eşinden olma çocukları Murat ve Elif'in babalarının ölümünden en büyük yararı sağladıkları şüphesizdir. Ama genel kanaat Topal'ın böylesine bir tehditle kolayca başedeceği şeklindedir.

PKK'ya yardım eden Kürt işadamları listesi oluşturulduğu ve listeden çıkabilmek için haraç ödediği ancak para konusunda çıkan anlaşmazlık sebebiyle öldürüldüğü de iddia edilmiştir.

Topal'ın namaz kılan ve oruç tutan bir kişi olduğu, mazbut bir aile hayatı bulunduğu ve Kürt ayrımcı ve teröristlerle işbirliği yapmadığı yaygın bir bilgidir. Bu iddialar gündeme gelmişse de konunun Topal'dan haraç almak ve külliyetli miktarda para sızdırmak

amacına yönelik olduğu bilinmektedir. Üstelik büyük haraçlar ödeyen Topal'ın bu şekilde öldürülmesi tavuğun kesilmesi anlamına geleceğinden buna ihtiyaç olmadığı şüphesizdir.

Bir diğer iddia, Kıbrıs'ta açılacak gazinoya ilgilidir. Çatlı, A. Fevzi Bir ve Sami Hoştan Emperyal'in gayri resmi ortağı olmuşlar, ancak Kıbrıs kumarhanesi için gerekli finansmanı sağlayamamışlardır. Topal da kendilerine hisse vermeyi reddedince bu ortaklar Özel Tim polisleriyle eylemi gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu iddia da tutarlı görünmemekte taraflar bu ölümden yarar sağlayamamaktadırlar. İmparatorluk Murat ve Elif Topal'a, Hilâl hanıma intikal etmektedir.

Başka iddialar da ileri sürülmektedir. Murat ve Elif Topal'ın Çatlı'ya 535.000 dolar ödedikleri, Emperyal Gazinolarına ait hesaptan ve Garanti Bankası'na ait 012157 nolu çek tanzim edildiği vadesinden bir gün önce Çatlı'nın bir yakınına elden ödeme yapıldığı da belli olmuştur.

Bu ödeme cinayetin maddi bir anlaşmazlıktan işlendiğinin delili olamaz. Topal'ı öldürmenin taşeronluk ücreti de olamaz. Ölümden iki ay sonra yapılan bu ödemelerin bir başka gerekçesi olması gerekir.

Topal'ın ölümünden sonra eşi Hilâl hanıma 105 milyon dolarlık bir borç toplamı gösterildiği basında da yer almıştır. (Ek:5)

Gerçekten bazı tefecilere dahi borçlandığı ve Topal'ın zaman zaman inanılmaz şekilde nakit para sıkıntısı çektiği, 1995 yılından itibaren bu sıkıntının arttığı, önceleri bankalardan borç aldığı ve Necati Kurmel'in kendisine kefil olduğu bilinmektedir. Sonraları ve 1996'da zaman zaman para sıkıntısının had safhaya ulaştığı ve Topal'ın evine 50 milyon TL bırakmadığı günlerin geldiği anlatılmaktadır. (Hesap uzmanlarının aldığı iddiaları teyit etmektedir.)

Günlük 3 milyon doları aşan gelir; yeni yatırımlara, gayrimenkul alımına, yurtdışına külliyetli meblağların kaçırilmasına elbette yetmemektedir. Turizm Bakanlığı'nın memurlarından başlayan yurtdışında Aliyev'e, Niyazov'a ulaşan bir haraç zinciri çok geniş bir camiayı kapsamaktadır. Siyasi irtibatlarını geliştirmek için de çok para harcamıştır. Hatta bu irtibatlar bir siyasi partiye ve liderine cephe almasına kadar varmıştır. Topal'ı Sipahi Ocağı'na götürüp hakim ve savcılarla samimiyetini de ispat eden bir milletvekili adayı, Rize'de Mesut Yılmaz'ı seçtirmeyecek kadar güçlü olmak için Topal'ın yoğun para desteğine mazhar olmuştur.

Topal'ın kullandığı bazı telefon numaralarıyla ilgili olarak ve kalın bir kitap halini alan bir çalışma yaptırılmıştır. İlgili çekici sonuçları gösterir özet şemalar (Ek:6)'dadır.

Topal 1996 yılı içinde DYP Genel Merkezine ait 419 23 63 ve 417 87 49 nolu telefonları bilmekte ve kullan-

maktadır. DYP İstanbul İl Yönetimi'ne ait 213 28 27 numarayı ve nedense Rize İl Başkanlığı'na ait 464-213 28 27 numaralı telefonları da bilmekte ve kullanmaktadır.

Topal'ın en sık görüştüğü kişi ortağı Sami Hoştan'dır. Hakim Akman Akyürek de aynı zamanda aynı numaradan Sami Hoştan'la irtibatlıdır. Sami Hoştan incelenen tek bir telefon numarasından 7 ayda ve 1996 yılında Albay Veli Küçük'le 34 kere, Abdullah Çatlı ile 13, Korkut Eken'le 6 kere görüşmüştür.

Mayıs 1996'da Mehmet Açar'ın Adalet Bakanı olduğu dönemde ani bir haber ortalığı karıştırmıştır. İddialara göre Mehmet Açar, Topal hakkında Kürtçülük dosyası açtırmış ve gereği için emir vermiştir. Tıpkı Orhan Taşanlar'ın İstanbul Emniyet Müdürlüğüne atandıktan sonra TV'ye çıkıp "buraya kafa koparmaya geldim" dediği tarihte, İstanbul'da bazı kirli iş sahiplerinin Emniyete götürülüp tartaklanması üzerine Topal önce Sedat Demir'e ulaşmış ve polisteki yeni ekiple irtibatlanmış olduğu gibi, bu defa da çok daha üst seviyede koruyucular aramışlar. Fatura da o nisbette yüksek olmuştur. (Topal'ın Orhan Taşanlar'a 250 milyar TL'lik hediye gönderdiği fakat reddedildiği söylentisi kendi muhitinde panik yaşanmasına yol açmıştır.)

Topal'ın kendini korumak saikiyle ilk önce siyasi kişilere ulaşarak dosyasını kontrol ettirdiği ve korkmasını gerektirecek bir husus olmadığına inandırıldığı anlaşılmaktadır. Hatta bu arada bazı Özel Tim mensuplarıyla görüştüğü ve o cenahtan da uygun reaksiyonlar aldığı iddia edilmektedir. Mayıs 1996'da başlayan tedirginlik aynı ay içinde son bulmuş ve etrafına "adını listeden çıkarttığını" nakletmiştir. Bütün bu ilişkilerin çok önemli bağış ve ödemelere yol açtığı da ifade edilmektedir.

Ancak Haziran ayında tedirginlik avdet etmiş ve Temmuz'da Topal'ın gerginliği had safhaya ulaşmıştır. Bu arada Ankara'dan 17 milyon dolar talebedilmiş, Topal bu paranın toplanması için mehil istemiştir. Olayı nakleden kişi "Karşı taraf mal mı vermişti ki süre tanımayı uygun görmesin. Bu süre verildi, para ödendi ancak *para yerine ulaşmadı. Ödeme yapılan mutemet kişiler, 17 milyon dolar için Topal'ı öldürmeye karar verdiler*" demiş ve olayın bu sektörde bu şekilde yorumlanmakta olduğunu nakletmiştir.

Ömer Lütfi Topal hakkında ifade edilmesi gereken çok önemli bir husus vardır.

Emniyet ve MİT ilgilileri ülkemizde Amerikanvari Mafya Teşkilâtı olmadığı, bazı kabadayılardan etraflarına topladıkları 10 - 20 - 40 - 50 kişi ile çeteleştikleri, rüşvet vererek, zor kullanarak, devletin ilgili kurumlarının bilgisi dahilinde pekçok kanunsuz iş yaptıkları, etkili bir hükümet, hatta cesur - atak ve namuslu bir mahalli yöneticiyle o bölgeyi terk etmek zorunda kaldıkları hususunda hem fikirdirler. En önemlisi bu çetelerle ilgili olarak her türlü bilgi mevcut olduğundan kendilerini tas-

fiye etmek her zaman için kolaydır.

Ancak devletle bütünleşmiş, devletin ilgili kurumlarına entegre olmuş, mahallinde Valiyi, Emniyet müdürünü, mecliste ve hükümette yeterince üyeyi kendisine bağlamış ve bu kişilere adeta emir verebilir duruma gelmiş bir yapılanma mevcut değildir. Bu konuda ve Cumhuriyet tarihi boyunca en önemli mesafeyi katetmiş kişi Ömer Lütfi Topal'dır.

Eğer öldürülmeseydi ülkenin en etkili ilişkileri içinde, istediği yere ve makama nüfuz edebilme imkânını bulacak ve birkaç yıl sonra da gerçek manâda dokunulmazlığa kavuşacaktı. Bu noktada ilgili her uzman fikir birliği içinde görünmüştür.

Topal, kirli geçmişine rağmen bir süre sonra kumarhaneleri tasfiye etmek ve saygın bir işadamı olmak için stratejik bir karar verebilme becerisini de göstermiş, Türkmenistan'ı, oradan elde ettiği diplomatik pasaportun da gösterdiği gibi rezerv ülke olarak seçmiş, kendini birçok açıdan geleceğe hazırlayabilmiştir. Sadece kazandığı paranın büyüklüğü, Kıbrıs'ta ve Antalya'da ağırladığı bunca devlet büyüğüne ve elinin açıklığına rağmen kendi sonunu getirmesine mani olamamıştır.

Haraç vermekten nefret etmesine rağmen, sadece yetkililer değil, onların adamları, korumaları, adamların adamları da Topal'ın paralarına ortak olmuşlardır. Şayanı şükrandır ki gelişmeler Topal'ın hedeflediği noktaya uzanmasını engellemiştir. Ancak bu durum, devletin çetelerle irtibatı noktasındaki üzüntü verici tespitleri yok etmeye yetmemiştir.

Zaten işlerin bu karmaşık yapısı, devlet kurumlarının içine girdiği laubalilik, gevşeklik ve ciddiyetsizlikten kaynaklanmaktadır. Sağcı ve solcuların, sivilin, üniformalının, doğruyla eğrinin bu kadar ve bir noktada buluşmasının hikmeti de bu kargaşanın yarattığı verimli fakat kirli faaliyet alanlarını ortaya çıkarmasındandır. Bu noktada yetkililer de olayları engellememiş hatta teşvik etmiştir. Ülke içinde cereyan edenler Susurluk kazasına kadar kamuoyundan gizlenebilmiş, bu arada yurt dışına açılmalar başlamıştır.

Mehmet Ali Yaprak ve Kaçırılması

Topal'ın öldürülmesiyle ilgili olarak Park Holding, Havaş ihalesi, Turgay Ciner'in servetinin kaynakları, Topal'ın Havaş ihalesine Park Holding arkasına gizlenerek ve gizli ortak olarak katıldığı ve Holding'in gizli ve kirli işlerinin bulunduğu iddialarıyla da çeşitli yorumlar getirilmeye çalışılmaktadır.

Ancak Topal'ın öldürülmesi ile Gaziantep'te Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılmasıyla gelişen olaylar arasında irtibat vardır.

Mehmet Ali Yaprak bir iş adamıdır. Radyo ve TV'si ve şirketleri vardır. Gerçekte ise fevkalâde güçlü bir çete reisidir.

Yaprak Holding'e ait bilgiler ilişikte sunulmaktadır.

Captagon'un dağıtımının ise Hidayet Turizm tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Mehmet Ali Yaprak gibi güçlü bir reisin kaçırılması kolay ve herhangi bir çetininden gelebileceği bir iş değildir.

30 Kasım 1997 tarihli toplantıda MİT ve Yaprak grubu ilişkilerine atfı yapılmış daha önce de Eymür - Haluk Koral görüşmeleri nakledilmişti.

Mehmet Ali Yaprak olayı ile ilgili olarak MİT'in takdimi aşağıdadır.

"Mehmet Ali Yaprak 24 Aralık 1995 seçimlerinden önce seçim masrafları olarak Mehmet Ağar'a dolayısıyla DYP'ye 500 milyar lira yardımda bulunmuş, konuyu bilen Özel Harekat Dairesi Başkanı İbrahim Şahin de bilahare aynı şahıstan 100 milyar lira rüşvet almıştır. M. A. Yaprak Gaziantep'teki Yaprak TV ve Hidayet Turizm Firması'nın sahibi olup, esas gelirini Suriye ve Suudi Arabistan bağlantılı uyuşturucu ticaretinden sağlamaktadır.

M. A. Yaprak'ın seçimlerden önce Mehmet Ağar ve İbrahim Şahin'e verdiği paralardan haberdar olan Abdullah Çatlı adı geçenden kendilerinin de para almaları için Ercan (Ersoy) ve Ayhan isimli polis memurlarının da aralarında bulunduğu bir ekibe M. A. Yaprak'ı kaçırtmış, olayda altı, yedi şahıs polis maske-siyle görev almıştır. M. A. Yaprak'ın evi ve işyeri ile ilgili istihbarat, Abdullah Çatlı'nın isteği doğrultusunda, Gaziantep'te halı saha işleten ve Mehmet Ali Yaprak'la geçmişten sorunları bulunan Ülkücü görüşe mensup Yahya... adlı şahsa verilen talimatla temin edilmiş ve anılan ile yapılacak pazarlık sırasında olayın videoya kaydedilmesi planlanmıştır. Kaçırılma olayını erken saatlerde gerçekleştiren şahıslar, M. A. Yaprak'ı Siverek'e götürmüşlerdir. Olayın polise intikalini müteakip, olayın istihbaratını yapan Yahya (Efe) adlı şahsın kardeşi, polis tarafından Gaziantep'te gözaltına alınmıştır.

Bunun yanısıra, söz konusu olayla ilgili olarak Mehmet Eymür tarafından; "Gaziantep'li Mehmet Ali Yaprak'ın kaçırılmasından sonra, Gaziantep'te ikamet eden Haluk Koral isimli bir tanıdığıın telefonla kendisini arayarak, kaçırılan Gaziantep'li zengin işadaminin yakın tanıdığı olduğunu belirterek yardım istediğini, Adıgeçene (H. Koral) "direkt bir yardımının olamayacağı, ayrıca kaçırılan şahıs hakkında da müsbet şeyler söylenmediğini, ancak M. Ali Yaprak'ın Abdullah Çatlı tarafından kaçırıldığına dair bir duyum alındığını, adıgeçenin Siverek'e götürüldüğünün söylendiğini, bu nedenle Bucaklar'la görüşmesinin yararlı olabileceğinin" belirtildiğini, Bir süre sonra H. Koral'ın tekrar kendisini (M. Eymür) arayarak, M. A. Yaprak'ın serbest bırakıldığını, söylenenlerin doğru çıktığını bildirdiğini, Olaydan bir müddet sonra Operasyon Başkanlığı'ndan bir personelin gelerek; "eski elemanlarımızdan Müfit

Sement'in isminin de kaçırılma olayına karıştırıldığını, Müfit'in bize bilgi getirmek için olay tarihinde Gaziantep'e gittiğini, olayda aktif rol olmadığını bildirdiğini, Abdullah Çatlı'nın kendisinden (M. Sement) video kamerasını alıp Gaziantep'e gelmek istediğini, Gaziantep'e gittiğinde kaçırılma olayının gidişinden önce olduğunu öğrendiğini, bu nedenle aynı gün İstanbul'a geri döndüğünü" ifade ettiğini, Bu bilgiler üzerine H. Koral'la temasa geçilerek, ilk görüşmede verilen bilgilerin M. Sement'ten alındığını, bu nedenle yardımcı olan anılan şahsı olayın içine katmamalarının yararlı olacağını söylediğini, H. Koral'ın da bunu kabul ettiğini, 15.02.1997 tarihinde ise personelimiz yeni öğrendiği hususları ilgili olarak yaptığı açıklamada; "M. Sement'in olaya anlattığından daha fazla girdiğini, Siverek'e gidip M. A. Yaprak'ın sorgulanması sırasında videoya kaydettiğini, ayrıca M. A. Yaprak'ın iki kez kaçırıldığını, ilk kaçırmaya İbrahim Şahin'in ekibi ile Cengiz Cömert (Geçmiş dönemde bilgilerinden istifade edilmiştir) ve Hasan Aydoğdu'nun (İngiltere'de Nafiz Bostancı işine karışan ve geçmiş dönemde Muğla'da bilgilerinden istifade edilen) de katıldığını, Cengiz Cömert'in kaçırılan gruba, M. Eymür'ün de işin içinde olduğunu söyleyerek M. A. Yaprak'tan gasp edilen paradan namına para aldığını, olayın polisler arasında da böyle bilindiğini söylediği," hususları iddia edilmiştir.

Bu anlatımda çeşitli yanlışlar ve olayı farklı mecraya götüren ifadeler vardır. Yaprak, Hidayet Turizm'in sahibi değildir. Yaprak'ın kaçırılmasını Hidayet Turizm ilgililerinin organize ettiği, hedefin, captagon imalathanesinin yerini öğrenmek ve orijinal captagon'un içine ilave edilen ve "Hacı'nın malı" olarak Arap aleminde meşhur olan uyuşturucunun formülünü zorla almak olduğu bilinmektedir.

Kaçırma olayını Çatlı'nın bir grup polisle organize ettiği, Yaprak'tan serbest bırakılma karşılığı 1 - 2 milyon Mark alındığı, aslında Hidayet Turizm'in 10 milyon Mark ödediği, fakat bu miktardan kaçırılanların haberdar olmadığı ve pay alamadıkları, gerçek ödemenin miktarının öğrenilmesi - duyulması üzerine Çatlı ve ekibinin Ankara ile ilişkilerinin bozulduğu hatta koptuğu iddia edilmektedir.

Bu durum karşısında polislerin ve Çatlı'nın Yaprak'ı ikinci kere kaçırdıkları, konuşturdukları, konuşmaları videoya kaydettikleri, bandın bir suretinin Bucaklar'a, bir suretinin Mehmet Eymür'e (Müfit Sement vasıtasıyla) teslim edildiği, orijinal bandın ise Ankara'yla yapılan pazarlık sonucu imha edildiği de iddialar arasındadır. Haluk Koral'ın Eymür'ü aradığı ve yardım istediği de doğru değildir. Eymür Müfit Sement'i kurtarmak için devreye girmiş, yüzleştirme yapılması, araçta bulunan parmak izinin Sement'e ait olması sebebiyle olayın kapatılması yönünde gayret sarfetmiştir.

İkinci kaçırma olayının, Ankara'nın bilgisi ve tasvibi

dışında olması, polisin sert reaksiyonunu çekmesi üzerine Eymür, Sement'in adının ortaya çıkmaması için Yaprak grubunun etkili isimlerinden Haluk Koral'la temasa geçmiştir.

Neticede savcının "yüzleştirme" kararı da uygulanmamış, tarafların olayın büyümemesi, kendi hesaplarını kendilerinin zaman içinde görme arzusu ile kapatılmıştır.

Başbakanlık, Gaziantep Savcısı'nın işlemlerindeki eksikliği Adalet Bakanlığı'na Ocak 1997'de bildirmiş olmasına rağmen Eylül 1997'deki yazımıza kadar Bakanlık, eski bakan Şevket Kazan'ın talimatına rağmen harekete geçmemiştir.

Bu kısa takdim, Devlet ilgili ve yetkililerinin uyuşturucu konusunu, kaçakçılığı, kirliliği, Devlet'in tahribi pahasına nasıl ele aldıklarını gösteren ilgi çekici bir örnektir.

Bu arada saygın bir kuruluş olan MİT'in eski mensuplarının (Müfit Sement, Hasan Aydoğdu) gibi şahısların nasıl bir ilişki içinde oldukları, yine saygın bir kuruluş olan Emniyet Teşkilâtı'nın uyuşturucu imalatını durdurmak değil, diğer uyuşturucu tacirlerinin hizmetine girdiğini gösteren acı bir örnek olduğu belirtilmelidir.

Kaçıran grupların her defasında işin içinden sıyrılabilmeleri ancak bu ilişkilerle mümkün olabilirdi. Her iki kaçırma olayında güvenli bölge olan Bucaklar'ın kontrolündeki topraklara gidilmesi, üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Osmanlı döneminin Beylerbeyliği ünvanı kullanılmıyorsa da Aşiret beyliğinin devam ettiği ve Siverek yöresinin devletin kontrolünün dışına terkedildiği aşikârdır.

Bu vesileyle ve durumun vehametini ortaya koymak üzere bir parantez açarak Yaprak ve Hidayet ailelerinin şemasını Sayın Başbakan'a takdim etmek ihtiyacı duyulmuştur.

Teknik olarak bu bilgilerin ek'te sunulması gerekirse de, yeraltı dünyasının bu kara, kirliliği ve kanlı paradan beslenerek nasıl legalize olmaya gittiğinin delili sunulmak istenmektedir. (Şemalar 58 ve 59. sayfalarda yer alıyor.)

Şemanın açık izahı (Ek: 7)'de sunulmuştur. Ek bilgilerde milyonlarca dolarlık uyuşturucu geliri sağlayan bir sistemin kurulduğu açıkça görülecektir.

Sistem; MİT'teki ve emniyetteki bilgilere rağmen çalışmaya devam etmektedir. Kaçakçıların devletten güçlü olamayacağı gerçeği karşısında, devletin elinin kolunun nasıl bağlandığı araştırılmalı, soruşturulmalıdır.

Mehmet Ali Yaprak olayının Ankara ve İstanbul gruplarının arasının açılmasında bir dönüm noktası olduğu iddiasına yer verilmişti. Bu anlaşmazlık 1996 yılında grupların birbirinden uzaklaşmasına yol açmış veya yeni gelişmeler grupların eski koordineli çalışmalarını zaten ortadan kaldırmıştır. Doksan altı yılı Çatlı'nın üzerindeki koruyucu örtünün incelemeye başladığı,

OHAL bölgesindeki başıboşluğun da kontrole alınmaya çalışıldığı, keza Ömer Lütfi Topal'ın tedirginliğinin arttığı bir dönemdir.

Mehmet Ağar'ın milletvekili seçilmesi, daha aylar öncesinde bu hususun biliniyor olması, ne kadar nüfuz sahibi olursa olsun vatan - millet için yapılan işlerin koordinasyonunun zedelenmesine yol açmıştır.

Topal'ın öldürüldüğü dönem de işte bu oluşuma rastlamıştır.

(RAPORDAKİ 68, 69, 70, 71 NUMARALI SAYFALAR "DEVLET SIRRI" OLDUĞU GEREKÇESİYLE AÇIKLANMAMIŞTIR.)

Behçet Cantürk

Ermeni asıllı Behçet Cantürk'ün geçmişiyile ilgili kısa istihbarat bilgisi aşağıdadır.

Reşit - Hatun oğlu, 1950 Diyarbakır/Lice doğumlu olan adigeçenin;

- 20.11.1975 tarihinde Lice bölgesinde meydana gelen deprem sonrasında devletin yöreye yeterli yardım yapmadığını ileri sürerek, halkı ayaklandırmaya çalışan Kürtçü şahıslardan olduğu,

- 1981 yılı itibariyle Suriye'de bulunan Asala mensupları ile sıkı ilişkiler içerisinde bulunduğu,

- 16.06.1983 tarihinde İstanbul/Kapalıçarşı'da gerçekleştirilen Ermeni terör eylemini organize eden şahıslardan olduğu,

- Temmuz 1984 tarihi itibariyle sorgulanan şahsın; uyuşturucu madde faaliyetlerini DDKD (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'nin yan kuruluşu) örgütü namına yaptığını ve bu örgütün üyesi olduğunu itiraf ettiğini,

- 1984 sonunda uyuşturucu madde kaçakçılığı suçundan tutuklandığı ve 1985 yılında beraat ettiği,

- 1990 yılında bazı Kürt aydınlarıyla birleşerek "Ulusal Platform" adlı bir birlik oluşturdukları, bilahare Mezopotamya A.Ş Adlı bir şirketi kurdukları ve Mezopotamya isimli bir gazete yayınlamak üzere girişimde buldukları,

- 1992 yılı itibariyle PKK'ya aktarılmak üzere uyuşturucu kaçakçılarından para toplanmasına aracılık yaptığı,

- Nisan 1992 tarihinde Türkiye'ye Pakistan'dan 6 ton baz morfin, 5 ton esrar getirdiği ve bu uyuşturucuların Savaş Buldan, Hurşit Han, Adnan Yıldırım, Cahit Kocakaya, Eyüp Kocakaya, Ferda Seven isimli şahıslar tarafından satın alındığı, B. Cantürk'ün yine bu şahıslardan muhtelif tarihlerde PKK'ya verilmek üzere para topladığı,

- 1992 tarihi itibariyle Özgür Gündem Gazetesi'nin finansörlerinden olduğu...

Bu özet bilgi adigeçenin kimliği hakkında yeteri kadar aydınlatıcıdır.

Kim olduğu ve ne yaptığı aşikar olmasına rağmen Devlet, Cantürk'le başedememiştir. Yasal yollar yetmemiş neticede "Özgür Gündem gazetesi plastik pat-

layıcılarla havaya uçurulmuş, Cantürk'ün devlete biat etmesi beklenirken adıgeçenin yeni bir tesis kurmak üzere harekete geçmesi üzerine, Türk Emniyet Teşkilatı tarafından öldürülmesi kararlaştırılmış ve karar infaz edilmiştir."

Böylece 100 kişiye yakın olduğu tesbit edilen ve zamanın Başbakanı'nın ifade ettiği "PKK finansörü iş adamlarının elde olan listesi"nden bir kişi eksilmiştir.

Behçet Cantürk'ün öldürülmesinin doğruluğu yanlışlığı veya gerekli olup, olmadığı tartışmasına girilmemiştir. Ancak zaruri bazı sualleri sormak gerekir. Cantürk'ün öldürülmesi emrini kim vermiştir? Bu yetki kim tarafından kullanılabilir? Ve hangi ahvalde kullanılabilir? Kim kime karşı sorumludur? Sistem nasıl çalışmalı sorumluluk nasıl paylaşılmalıdır?

"Hukuk devletinde bu suallerin yeri olamaz" itirazı da kanaatimizce geçerli değildir ve realiteye uygun düşmez. Bu uygulama tüm dünya ülkelerinde olduğuna göre bizde de olacaktır. Ama (cümle sayın Başbakan'a ters gelse de) Hukuk Devleti kuralları içinde bu tip kararlar alınacak ve Devlet ciddiyeti içinde uygulanacaktır.

Yoksa Yeşil ve benzerlerinin Türk Ordusu'nun bir subayını (Cem Ersever olayı) sorgulaması ve öldürdüğünü etrafa söylemesi, Tarık Ümit gibi bayağı ve bir kaçakçının "falancayı aldık, sorgulayıp, öldürdük" gibi bayağı ve kendini adam yerine koymalarını sağlayıcı çirkinliklerini, Abdullah Çatlı gibi devletin emrinde çalışan bir kişinin, kaçakçılık yapıp etrafa korku salmasını ve bundan istifade edip başkalarının da haraçtan pay almasını temin eden alaturkalık, basitlik, geri kalmış bir ülkenin ciddiyetten uzak operasyonlarına izin veren bir yapı, ülkemizin gerçekten hakemediği bir durumdur.

Bu davranışlara izin veren anlayış bir grup insanın -sivil ve kamu görevlilerinin- kısa sürede çizgiyi aşıp vatan - millet hizmetinden kişisel menfaate dönmelerine yol açmıştır.

Devletin ilgili tüm kurumları bu iş ve eylemlerden haberdardır. Başboşluk, neticede ve Susurluk kazasının bardağı taşırmasıyla etrafa yayılmış ve devlet sırrı olacak konular gazete makalelerinin ve haberlerinin ana konusu haline gelmiştir.

Her şeyin bu kadar kolay ortaya çıkması ve duyulması ise devlet adına yapılan işlerdeki ciddiyetsizliğin en önemli göstergesidir.

Mesela İzmit - Adapazarı - Bolu ekseninde meydana gelen cinayetlerin gerçekleşmesinde ortak noktalardan biri de, Polis - Jandarma - İtrafçı örgüt mensupları faaliyetlerinin yörede yoğunlaşmış olmasıdır.

Uygulayıcılar, bu eksenı değiştirmek ihtiyacını dahi duymamışlar, yarattıkları ürküntü, güçlerinin delili olmuştur.

Söz konusu eylemlerde öldürülen şahıslar özellikle

dikkate alındığında; OHAL Bölgesi'nde öldürülen Kürtçü şahıslar ile diğerlerinin farkının ekonomik bakımdan arz ettikleri finansman gücü olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda ifade edilen hususların benzer konularda meselâ Savaş Buldan'ın öldürülmesi için de geçerli olduğunu ifade edebiliriz. Adı geçen kaçakçılığı, PKK yanlısı bölücü eylemleri ile tescilli bir şahıstır. Medet Serhat Yöş, Metin Can, Vedat Aydın için de aynı hususlar geçerlidir. Ülkenin birliğine, bütünlüğüne aykırı eylem sahipleri ağır bir cezayı hak etmişlerdir. Yapılanlarla aramızdaki tek itilâf uygulamanın şekline ve neticelerine ilişkindir.

Nitekim Musa Anter'in öldürülmesinden -tüm olayları tasvip edenlerin dahi- pişman olduğu tesbit edilmiştir.

Musa Anter'in silahlı bir eylem içinde olmadığı, daha çok işin filozofisi ile meşgul olduğu, öldürülmesinin yarattığı etkinin, kendisinin gerçek etkisini geçtiği ve öldürülme kararının hatalı olduğu söylenmektedir. (Adıgeçenler hakkında bilgi Ek: 9'dadır.)

Öldürülen başka gazeteciler de vardır.

(RAPORDAKİ 75 NUMARALI SAYFA "DEVLET SIRRI" OLDUĞU GEREKÇESİYLE AÇIKLANMAMIŞTIR.)

(12) ...güvenerek Diyarbakır'a gittim. Bu arada Jitem çatısı altında illegal bir oluşuma gidildi. Diyarbakır ve çevresinde.PKK ile ilişkili olduğundan şüphelendiğimiz hemen herkesi infaz etme yetkimiz vardı. Bu insanları yakalayıp suçu varsa tespit edip, adalete teslim etmek yerine faili meçhul bir şekilde öldürmeyi bir yöntem olarak benimsemiştik. Bizden istenen buydu bu tarzda talimat alıyorduk. Bu grup içersinde eski itiraftılardan Ali Ozansoy, Hüseyin Tilki, Abdulkadir Aygan, Hayrettin Toka, Recep Tiriz, Adil Timurtaş ve eski TİKKO'cu Fatih adındaki kişiler vardı. Antalya'da örgüt tarafından öldürülen Numan kod (Salahattin Görgülü) adındaki kişi bizim grubumuzun istihbaratçısıydı. Örgütle ilişkilidir tarzında bize gösterdiği ve getirdiği kişilerin hepsini değişik dönem ve zamanlarda infaz ettik. Bismil'de benzinci Talat, Diyarbakır Bismil yol kavşağında bir vatandaşı aynı gerekçelerle infaz ettik. Batman'da iki kişiyi; birini evinden, diğerini evin önünden alarak Batman Silvan arasında infaz ettik. Yine Hazro'da bir vatandaş infaz edildi. Bu çalışmalar beş ay sürdü. Yine o dönemde Salahattin Görgülü'nün verdiği istihbarat doğrultusunda bir şahıs Celil kod Aytekin Özel binbaşıyla Abdülkadir Aygan birlikte gidip infaz ettiler..." (Ek: 10)

(RAPORDAKİ 77, 78, 79, 80 NUMARALI SAYFALAR "DEVLET SIRRI" OLDUĞU GEREKÇESİYLE AÇIKLANMAMIŞTIR.)

Buradaki acımasızlık, gerçekten üzerinde durulması gereken bir husustur. "Çatlı'ya pekâlâ yeni bir profil, yeni bir hüviyet ve yerüstünde yaşama fırsatı -eğer hak

etmişse- verilebilir veya -hak etmemişse- verilmez, yargıya teslim edilebilirdi."

Bunların hiçbirini yapılmamıştır. Çatlı Ankara'ya geldiğinde eski-yeni Bakanlarla, Milletvekilleriyle beraber olabiliyor, Meclis kulisinde çay içip restoranda yemek yiyebiliyordu ama Erdek'te çakırkeyif olduğunda havaya iki el ateş edince karakoldan iki polis, hakkında hemen yasal işlem yapmışlar, parmak izini alıp kendisini de nezarethaneye atmışlardır. Bilahare telefonlar çalışmış, serbest bırakılmışsa da haleti ruhiyesini anlamak zor değildir. Devletin savcısı, hakimi bir yana, tanıması imkânsız her polis ve karakol dahi kendisi için potansiyel bir tehditti. Devletin zirveleri ile irtibatlanmış bir kişi bu çelişkiler yumağı içinde ne yapmalıydı, ne yapabiliirdi?

Güven Sazak'ın çiftliğine gittiğinde Ahmet Baydar'la, Drej Ali'yle, Hazine Müsteşarı Osman Ünsal'la birlikte olabiliyor, Sedat Bucak'ın yazıhanesinde siyasilerle bir araya geliyor ama BOTAŞ Boru Hatlı temizliği için ihaleye girmek üzere Hadi Özcan'la finansman problemi konuşmak zorunda kalıyordu.

Susurluk olayının pekçok görüntüsünde, Abdullah Çatlı vardır. Ama Çatlı'nın net resminin zemini, Ankara'nın silueti ile tamamlanmaktadır.

Topal cinayetinde Çatlı'nın parmak izi ortaya çıkmıştır. Ama Çatlı'nın ailesine bıraktığı toplam paranın 2 milyon DM olduğu dikkate alınırca, sadece Topal'dan sızdırılan milyonlarca doların akıbetini sormak gerekir. (Bu tahmin Başkanlığımıza değil Çatlı sempatzanı bazı kişilere aittir.)

Çatlı'nın dosyası yeniden açılmalıdır. Tüm ilişkileri, irtibatları bilinmektedir. İsviçre'den Türkiye'ye nasıl geldiği araştırılmalı, görevlendirilmeleriyle ilgili tüm bilgiler derlenmeli, Topal'ı Çatlı'nın ve polislerin öldürdüğü bilgisini MİT'in nasıl elde ettiğini ve İstanbul Emniyet Müdürü'nü tek sayfalık bir not'la nasıl uyardığını, niçin bu sonuca vardıklarını, hüviyeti hâlâ sisler içinde kalan uyuşturucu irtibatlısı gerçek Mehmet Özbay - Çatlı ilişkisinin detayları ortaya konmalıdır.

Hatta Abdullah Çatlı'nın kullandığı 12 ayrı hüviyet, pasaport, muhtemelen sürücü belgesi vs.'nin nasıl elde edildiği de ortaya çıkarılmalı. Çatlı'nın hangi tarihten itibaren, kimlerin emrinde hangi işlerde bulunduğu tesbit edilmelidir.

Böylece kamuoyunun Çatlı hakkında objektif bir karara varması ve devlet kurumlarının hata ve sevaplarıyla -caydırıcı olmaksızın - yıkanıp aklanması sağlanmalıdır. Bu konudaki öneriler son bölümde sunulacaktır.

Çatlı'dan bahsederken, kamuoyunun ilgisini çekmemiş bir konuya ilişkin tesbitler (Ek: 11)'de Sn. Başbakan'ın dikkatine sunulmuştur.

Ek: 11'de yer alan konu, hukuk sisteminin tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmış, sağ ve sol teröristler, eylemciler veya gruplar için kayda değer bir farklılık

yaratmıştır.

Bir ceza hukuku profesörünün ve bir yüksek yargıcın katkısıyla hazırlanan notun Adalet Bakanlığı'nca değerlendirilmesi temenni edilecektir.

Sedat Bucak ve Bucak Aşireti

Bucak aşireti hakkındaki bilgiler aşağıda takdim edilmektedir. Ancak bu bilgileri rapor haline getiren kamu görevlilerinin, çok dikkatli ve itinalı bir üslup kullandıkları dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Köken olarak Diyarbakırlı olan Bucaklar, 200 yıl kadar önce Diyarbakır'dan Siverek'e gelmişlerdir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Şeyh Sait isyanı sırasında, Cumhuriyet'ten yana tavır almış ve isyancılara karşı savaşmışlardır.

Bucaklar üç kez (Atatürk zamanında, İ. İnönü zamanında ve 27 Mayıs'tan sonra) sürülmekten kurtulmamışlardır. Ancak, Şeyh Sait isyanından bu yana devletin yanında yer almışlardır.

27 Mayıs'tan sonra aşiretin lideri Celal Bucak ve Sedat Bucak'ın babası Hakkı Bucak, Yassıada'da bir süre tutuklu kalmalarına rağmen Siverek'teki iktidarlarını muhafaza etmişlerdir.

Ş. Urfa/Siverek ilçesinde 1980 yılı öncesinde de aşiretler arası çatışmaların yaşandığı bilinmektedir. Dolayısıyla Siverek, PKK ve KUK gibi iki Kürtçü örgütün aşiretleri yanlarına alarak olayları tırmandırmaya çalıştıkları bir yöredir.

Bucak aşireti "Zaza" olup, Demokrat Parti zamanından bu yana TBMM'nde temsilci bulundurmaktadır.

Sedat Bucak, amcası Mehmet Celal Bucak'ın ölümünden sonra, Bucak Aşireti reisi olmuştur.

Ş. Urfa milletvekili Sedat Edip Bucak'ın liderliğini yaptığı "Bucak Aşireti," Siverek ve Hilvan ilçelerine büyük ölçüde hakim olup, aşiret içerisinde kayda değer bir ayrılık - hizip bulunmamaktadır.

PKK'nın Ş. Urfa/Siverek'e verdiği önem ve bu alanda hakimiyet sağlama arayışlarına paralel olarak 1993 Eylül ayından itibaren Bucak aşiretinin de 350 - 400 civarında mensubunu silahlandırdığı bilinmektedir.

PKK'ya karşı sürdürülen mücadelede Eylül 1993 tarihinden itibaren tamamen Devlet yanında yer alan aşiretin, Siverek ve Hilvan'da 1000 civarında korucusu bulunmakta olup, bunlardan 350 kadarı devletten maaş alan "Geçici Köy Korucusu" statüsündedir.

Çoğunlukta olan ve devletin izni ile silah taşıyıp, görev yapan korucular ise, "Gönüllü Köy Korucusu" olarak sınıflandırılmaktadırlar. Ayrıca, aşiretin özel koruma olarak adlandırılan silahlı mensupları da bulunmaktadır. Özel koruma ve gönüllü korucular devletten maaş almamaktadırlar.

Sedat Bucak'ın 1993 eylül ayından itibaren Siverek'e bağlı köyleri tek tek gezerek, PKK mensuplarını barındırmamaları uyarısında bulunduğu, yöredeki ikinci büyük aşiret olan İZOL aşiretinin de Bucaklar'ın

kararını benimseyerek silahlandıkları mevcut bilgilerdendir.

Bucak aşireti liderliğinde başlatılan bahsekonu çalışmalar, bölge halkında, aşiret mensuplarının güvenlik kuvvetlerinin kontrolü dışında hareket edebileceği endişesini doğurmuştur. Bazı eski suçlu ve işsizlerin Bucak grubuna sızdığı iddiaları, zaman zaman bazı mahallere gereksiz yere ateş açılması, halk üzerinde korku ve panik yaratmıştır.

S. Bucak Devlet Güvenlik Güçleri ile yakın işbirliği içerisinde aşiretini silahlandırmış, muhtelif tarihlerde Siverek'teki evinde yetkililerle toplantılar gerçekleştirmiştir.

Aralık 1993 ayında yine Siverek'teki evde yapılan bir toplantıda; S. Bucak, Korkut Eken'e kısa bir brifing vererek, devletten özellikle roketatar ve benzeri güçte silah istediğini dile getirmiştir. Keza S. Bucak, İl J. A. K. Alb. Seral Saral'dan da Jandarma bölgesinde "illegal adam alma yetkisi" istemiştir. Anılan, ayrıca PKK faaliyetlerinin Diyarbakır / Çermik'te yoğunlaştığı, Çermik'e de müdahale etmek istedikleri, ancak Çermik J. Blg. Komutanlığı'nın Bucaklar'a zorluk çıkardığını, benzer olumsuzlukların Viranşehir İlçe J.Bi.K.'lığı ile de yaşandığını belirtmiştir. Bunun üzerine Alb. S. Saral ve K. Eken bu olumsuzlukların süratle halli için girişimde bulunacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Mezkûr dönemi müteakip Siverek ve çevresinde PKK'ya önemli darbeler vurulmuştur. Ancak bölgede mahalli güvenlik güçlerinin operasyonları tamamen BUCAK aşiretine devretme eğilimine girmesi, operasyonların aşiret ileri gelenlerince planlanması ve uygulanması, bölgede Devlet kontrolünün zayıflamakta olduğunu da ortaya koymuştur.

Bilhare aşiret mensuplarıncı ilçe merkezinde gelişmiş güzel ateş açılması, bazı şahısların güvenlik güçlerinin bilgisi dışında evlerinden alınıp, sorgulanmaları, 29.11.1993 tarihinde Siverek'de bazı işyerlerinin Bucaklılar tarafından taranması, 07.12.1993 günü Siverek yakınlarında iki teröristin ölü ele geçtiği olayda yakalanan ve yer göstermesi gereken Hatun Taşkaya adlı milisin, Bucaklılar'ın otosunda trafik kazası sonucu 3 aşiret mensubu ile birlikte ölmesi, Bucak aşiretinin bölgedeki Kırvar, Karakeçili gibi aşiretleri de hakimiyeti altına alma girişimleri, Bucak aşiretinin kontrol dışı gelişimini ortaya koyar mahiyettedir.

Aşiretin Siverek bölgesinde PKK'ya karşı etkin olması, aşirete bazı ayrıcalıkların tanınmasını beraberinde getirmiştir. Kaçakçılığa adı karışanlara mûsamahalı davranılmış, silah talepleri büyük ölçüde yerine getirilmiş, hatta havaya ateş ederek yaptıkları gövde gösterileri hoşgörü ile karşılanmıştır.

Keza, Bucak - Devlet ilişkileri mahalli üst düzey temaslarla sınırlı kalmamış, zamanın Em. Gn. Md. Mehmet Açar ve OHAL Valisi Ünal Erkan ile çok samimi

mi ilişkiler geliştirilmiştir. (Aşiret reisinin siyasi ilişkileri nedense zikredilmemektedir.)

Diğer taraftan, aşiret mensuplarından uyuşturucu ve silah kaçakçılığına adı karışanların sayısal olarak fazlalığı dikkat çekmektedir.

Dönem içerisinde, Bucak aşiretinin korucu başlarından Adil Akpırınç adlı şahsın, Ş. Urfa Emn. Md.'lüğü Narkotik Şb. ekiplerince yüklü miktarda eroinle yakalandığı öğrenilmiştir. (17.11.1997 Radikal)

Ancak, tüm yakalanmalarda konu aşiretten uzak tutulmakta, bireysel faaliyet olarak yansıtılmaktadır. Esasen bu tavrın dışına aşiret yapısı itibarıyla, çıkmak mümkün olmamaktadır.

Aşiret ile PKK arasında husumet doğması ve çatışma çıkmasının, ideolojik olmaktan ziyade, PKK'nın aşiret dokusunu bozar tarzda propagandaya yönelmesi ve aşiretten "vergi" adı altında yüksek miktarlarda para talep etmesinden kaynaklandığı belirtilebilecektir.

Bucak aşireti korucuları, 1993 son dönemi itibarıyla polis veya jandarma ile pusu faaliyetlerine katılmaya başlamıştır. Ayrıca aşiret mensupları, kendi aralarında haberleşmeyi sağlamak amacıyla merkezi Sedat Edip Bucak'ın evi olmak üzere telsiz sistemi oluşturmuşlardır.

"Bucak Aşireti Korucubaşı Bedir Yiğitbay'ın ocak 1997 itibarıyla çevresinde yaptığı konuşmalarda "Bucaklar devlettir, devlet onlara hiçbirşey yapmıyor, aşiretin himayesindeki iki kişi Siverek / Çaylarbaşı - Susık (Bükeç 09-72) köyünde bulunmaktadır. Devlet soruşturması da bir şey yapamaz" şeklinde beyanda bulunduğu yolunda duyumlar alınmıştır.

Ayrıca Siverek'teki Kejan aşiretinin reisi Ahmet Kıran'ın, Bahçelievler katliamı ve Topal cinayetine adı karışan Haluk Kırıcı'nın Sedat Bucak'ın evinde saklandığını ve kendisine yeni bir kimlik hazırlandığını açıklamaları (21.10.1997 Radikal) üzerine, evinin bir bölümü DYP Siverek Belediyesi'nce yıktırılmıştır. (01.11.1997 Milliyet).

(KEJAN aşiretinin KIRVAR aşireti, Ahmet Kıran'ın da Ahmet Kırvar olduğu değerlendirilmektedir.)

Bu durum, aşirette yer alan şahısların kendilerini ayrıcalıklı gördüklerinin bir göstergesi olarak belirtilebilecektir.

Öte yandan, Bucak aşireti ileri gelenlerinin devletten toplu veya aylık para aldıkları hakkında bir belirlememiz mevcut değildir. Gönüllü korucular da aşiretten para aldıklarını kesinlikle beyan etmemektedirler.

Ancak, aşiret gelirlerinin özel ve gönüllü korucuların istihdamında kullanıldığı bir vakıadır. Başka bir deyişle aşiret, varlığını ve yapısını muhafaza için PKK ile yaptığı silahlı mücadeleyi devlete çok iyi pazarlayabilmiş, yasadışı davranışlarını da bu sayede örtbilmiştir.

Susurluk olayını müteakip devlet kuruluşları nezdindeki itibarı bir ölçüde sarsılan Bucak camiası ile yöresel

ilişkilerin daha ihtiyatlı sürdürüldüğü gözlenmektedir. Bunun yanı sıra, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin devreye girmesi ile birlikte toprak ağalığından vazgeçmek isteyen bölgedeki aşiret reisleri, artık sanayi tesisleri kurma yarışına girmişlerdir.

GAP, bölgedeki aşiretlerin toplumsal rolünü de değiştirmeye başlamış, aşiretler ve reisleri artık sahip oldukları köy sayısı ve arazilerinin büyüklüğü ile değil, kurdukları sanayi tesisi sayısı ile yarışır duruma gelmişlerdir.

Bucak aşireti reisi ve DYP Şanlıurfa Milletvekili S. Edip Bucak'ın kardeşi Murat Bucak da, özelleştirilen bir tenekte fabrikasını satın alarak sanayiciliğe başlamıştır. Bu durum, yüzyıllardır bölgede birden fazla köye ve onbinlerce dönüm araziye sahip olarak bilinen bazı aşiret reislerinin, yatırımlar nedeni ile köylerini terk ederek, "ağalıklarına" son verip, çeşitli merkezlere yerleşmelerine neden olmuştur.

Sonuç olarak, bölgesel nitelikte de olsa aşiretin ve silahlı mensuplarının "devlet içinde devlet" görünümünden süratle uzaklaşmalarını ancak, iyileştirme girişimleri müddetince gönüllü korucuları dağıtma veya silahlarını kısa zamanda toplama gibi aşireti PKK'ya yakınlaştıran radikal uygulamalardan kaçınılmasının yararlı olacağı mütalaa edilmektedir.

Yukarıdaki satırlarda; "Devletten maaş alan 340 - 400 Geçici Köy Korucusu, devletin izni ile silah taşıyan Gönüllü Köy Korucusu, ayrıca aşiretin özel koruma olarak adlandırılan silahlı mensupları ibareleri ile Sedat Bucak İl Jandarma Alay Komutanı Albay Seral Saral'dan Jandarma Bölgesinde 'İllegal adam alma yetkisi' istemiştir cümlesi, bölgede güvenlik güçlerinin operasyonları tamamen Bucak Aşireti'ne devretme eğilimine girmesi, operasyonların aşiret ileri gelenlerince planlanması ve uygulanması, Bucak aşiretinin bölgedeki Kırvar, Karakeçili gibi aşiretleri de hakimiyeti altına alma girişimleri, kaçakçılığa adı karışanlara müsamahalı davranılması, silah taleplerinin büyük ölçüde yerine getirilmesi, aşiret mensuplarından uyuşturucu ve silah kaçakçılığına adı karışanların sayısal olarak fazlalığı, Korucubaşı Adil Akpırınç'ın yüklü miktarda eroinle yakalanması" gibi ifadeler Bucak Aşireti'nin durumunu yansıtmaktadır.

"Aşiret ile PKK arasında husumet doğması ve çatışma çıkmasının, ideolojik olmaktan ziyade, PKK'nın aşiret dokusunu bozar tarzda propagandaya yönelmesi ve 'vergi' adı altında yüksek miktarlarda para talep etmesinden kaynaklandığı" şeklindeki değerlendirme özellikle Sayın Başbakan'ın dikkatine sunulmalıdır.

Bilhassa "aşiret, varlığını ve yapısını muhafaza için PKK ile yaptığı silahlı mücadeleyi devlete çok iyi pazarlayabilmiş, yasadışı davranışlarını da bu sayede örtbilmiştir" yorumu dikkate değer bir ifadedir.

Sonuç olarak da aşiretin ve silahlı mensuplarının

"devlet içinde devlet" görünümünden süratle uzaklaşmalarını, ancak aşireti PKK'ya yakınlaştıran radikal uygulamalardan kaçınılması gerektiği aşikardır.

Aşiretin, aşiret yöneticilerinin devletle ilişkilerinin gözden geçirilmesi, yasadışı tüm iş ve işlemlerinin özel bir çalışmayla ortaya konması gerektiği düşünülmektedir.

Çeteler

Kamuoyunun gündemine gelen çeşitli çeteler oluşmuştur. Bunlardan Kocaeli Çetesi (Hadi Özcan), Söylemezler Çetesi ve Yüksekova Çetesi dikkatleri çok fazla çekmiştir.

Her üç çete oluşumu da yargıya intikal etmiştir. Ancak olaylar bitmemiştir. Hadi Özcan'ın tutuklanması ve çete reisi olduğu iddiaları ve yapılan yayınlar kendisinin önemini ortaya çıkarmış, hapisnede olması bile haber gönderip adamları vasıtasıyla haraç toplamasını ve Alaattin Çakıcı gibi gücünün artmasını engellemiştir. Hadi Özcan gibi garip ve hasta ruhlu bir kişinin bu duruma gelmesi ilgi çekicidir. Emniyetin de, MİT'den Eymür grubunun da, Jandarma'nın da adı geçenle ilişkileri, irtibatları vardır. Kocaeli Emniyet Müdür Muavini Cemal Şencan'ın dosyası incelendiğinde olayların kamufle edilmesi için Cemal Şencan'ın kurban seçtiği ortaya çıkacaktır.

Afganistan ve İran üzerinden yurda giren ve Adapazarı - Bolu - İstanbul üçgeninde işlendikten sonra mamul olarak Avrupa'ya gönderilen uyuşturucu trafiğinde geçiş noktası olan Kocaeli'de çetelerin ortaya çıkışı, ayrıca Jandarma Alay Komutanı Veli Küçük, Emniyet Müdürü Nihat Camadan ve Affan Keçeci'nin adlarının çeşitli olaylara karıştırılmış olması, yorum ve spekülasyonları artırmış, bölgenin "şeytan üçgeni" olarak adlandırılmasına sebep olmuştur.

Bölgeyle ilgili olarak kapsamlı değerlendirmelere başvurulmaması, adı çeşitli iddialara karıştırılmış görevliler hakkında tatminkâr açıklamaların ve soruşturmaların yapılmaması, Çete'nin varlığının ve devamının en büyük delili olarak algılanmasına yol açmıştır.

Yabancı pasaportlu olmaları sebebiyle Yabancı Sermaye Dairesi'nin verdiği izinle Türkiye'de çalışan ve faili meçhul bir cinayete kurban giden Asgar Smitko ve Lazem Esmaili'nin durumu da çeşitli istifhamlara yol açmaktadır.

Her ikisi, kumarhaneden çıkıp gece 3.40'da 34 RZU 47 nolu Mercedes'e binmişlerdir. Ataköy'de tepe lambası yanan bir polis otosu tarafından durdurulmuş, kontrol edilmiş, araç Yeşilyurt demiryolu köprüsü altında boş olarak bulunmuştur.

Adı geçenlerin 1939'dan beri uyuşturucu ticareti yaptıkları, sahte pasaport düzenlemekten yakalandıkları, emniyetçe müteaddit kereler ülkeden çıkarılmak istendikleri, her defasında MİT'in müdahalesiyle ikametlerinin uzatıldığı, aynı aileye mensup Ahmad

Esmaili'nin "uyuşturucu kaçakçılığını üst düzeyde yürüten kişilerle birlikte olduğu" ve vatandaşlığa alınmasının sakıncalı bulunduğu emniyet dosyalarından elde ettiğimiz bilgilerdir. Her ikisinin kaybolmasından sonra fakat öldürülmelerinden önce ailenin Yeşil'e haraç ödediği de hatırlatılmalıdır.

Asgar Smitko, emniyet istihbaratının yazılarına ve tespitlerine göre bir çok yasadışı faaliyetinin yanısıra İran'ın Humeyni Rejimi'nden o günün şartlarına göre çok büyük meblağ ile çok miktarda silah almış, İstanbul'daki rejim muhaliflerini İran Gizli Servisi'ne haber vererek öldürmüştür. Bu bilgiler üzerine, emniyet, adigeçen kişiyi bulunduğu yerden derhal sınır dışı etmek istemiş, tüm valiliklere çekilen faksla bu emir bildirilmiş olmasına rağmen MİT Müsteşarlığı bu girişimlere, kendisinden istifade edildiği gerekçesiyle, beş, altı devamlı yazışmalarla engel olmuştur ama ocak 1995'te kaçırılması ve öldürülmesine kimse engel olmamış veya olamamıştır.

Bu tesbitler Sn. Başbakan'a yorumsuz sunulacak kadar açıktır.

Söylemezler çetesiyle ilgili gelişmeler daha ilgi çekicidir. Söylemezler ve M.Sena Söylemez, Bucak aşireti ileri gelenlerinden Osman Bucak'ı öldürmek amacıyla, beraberlerinde Siirt İl Jandarma Komutanlığı'nda görevli Üsteğmen Can Köksal ve tetikçi Fevzi Şahin olduğu halde Mersin'e giderken 11.6.1996'da Adana - Pozantı mevkiinde, İstanbul ve Adana Emniyet Müdürlükleri ekipleriyle girdikleri silahlı çatışma sonucunda yakalanmışlardır.

Söylemezlerle ilgili tahkikat genişletilirken aralarında 3'ü emniyet 7'si TSK mensubu 20 kişi daha yakalanmıştır.

Neticede Söylemez kardeşlerin büyük bir organize suç şebekesi oluşturdukları, şebeke içinde istihbarat, silah ve korunma sağlamak için bazı emniyet ve TSK mensuplarını maddi menfaat karşılığı istihdam ettikleri, yasadışı yollardan kazandıkları kara parayı aklamak amacıyla, gayri menkul alımına yöneldikleri belirlenmiş, muhtelif davalar birleştirilerek İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne intikal ettirilmiştir.

Ek: (12)'de yapılan operasyonlarda ele geçen silah ve mühimmat ile çete tarafından gerçekleştirilen eylem listesi ve diğer bilgiler sunulmuştur. Listenin tetkiki ile olayların "gizlice" cereyan edemeyeceği, irtibat, iltisak, işbirliği ve korunmanın boyutlarını açıkça gösterdiği anlaşılacaktır. Ve böylesine bir grubun ilgili tüm birimlerin bilgisinden ve ilgisinden kaçırılarak teşekkül ettirilebildiğine inanmak için hiçbir makul sebep yoktur. Çeteleşme süreci güvenlik birimlerinin gözünden kaçmış ise devletin tüm iç güvenlik sistemini revize etmesi ihtiyacı ortaya çıkmış demektir. Bu sürece göz yumulmuş ise revizyon ihtiyacı daha farklı ama daha yüksek boyutlarda olmak gerekir.

Yüksekova Çetesi Güneydoğu'da cereyan eden olayların en somut örneğini oluşturmuştur.

Olayların gelişimi kısaca aşağıdaki gibidir.

Hakkari / Yüksekova'da odaklaşan olayların tırmanma süreci özellikle PKK mensubu Havar kod Kahraman Bilgiç'in 1994 yılının ilk aylarında güvenlik güçlerine teslim olarak itirafçı statüsünde Yüksekova Dağ Komando Tabur Komutanlığı ve Sınır Tabur Komutanlığı ile birlikte PKK'ya yönelik operasyonlara katılmasıyla başlamıştır.

Adigeçen Diyarbakır DGM tarafından alınan ifadesinde; "Yüksekova Sınır Tabur Komutanı Kanber Oğur'un kendisine bir ekip kurarak PKK adına para toplama teklifini getirdiğini fakat kabul etmediğini, devamında Yüksekova'ya gelerek Dağ ve Komando Komutanlığı ile birlikte PKK'ya yönelik operasyonlara katıldığını ve bu operasyonlar esnasında tanıştığı bazı GKK'lar tarafından aynı paralelde bir teklifte bulunduğunu" dile getirmiştir.

Yine aynı ifade de, "bölgede PKK adı altında para toplama faaliyetlerinin yürütüldüğü, uyuşturucu kaçakçılığına yönelik operasyonlarda şahsi çıkar karşılığında kanunsuz uygulamaların yapıldığını, bölgenin ileri gelen aile mensuplarının kaçırılarak fidye istendiği, K.Irak'tan Türkiye'ye yönelik olarak menşei belli olmayan küçükbaş hayvan kaçakçılığı gerçekleştirildiği ve bu faaliyetlerin bizzat Yüksekova Tugay Komutanlığı eski Kurmay Başkanı Albay Hamdi Poyraz, Yüksekova Sınır Tabur Komutanı Yarıbay Kanber Oğur ve Dağ Komando eski Tabur Komutanı M.Emin Yurdakul'un bilgisi dahilinde cereyan ettiği" belirtilmektedir.

Hakkari CHP eski Milletvekili Esat Canan'ın yeğeni Abdullah Canan'ın 17.01.1996 tarihinde Yüksekova'dan Hakkari'ye giderken kaybolması, 21.02.1996 tarihinde de Yüksekova yakınlarında ölü olarak bulunması ile birlikte Canan ailesinin ve bölge halkının Abdullah Canan'ın ölümünden Binbaşı M.Emin Yurdakul'u sorumlu tutmasını müteakip olaylar kamuoyuna yansımaya başlamıştır.

Anılan dönemde bölgede görev yapan Ast.Sb.Kd. Bşçvş. Hüseyin Oğuz'un iltisaklı olduğu Tahir Baskın isimli şahsın, Eylül 1996 tarihinde Yüksekova Sınır Jandarma Tabur Komutanlığı'na gelerek "Yüksekova Çetesi"ne ilişkin ihbarda bulunması ile birlikte, TBMM Susurluk Komisyonu'na ifade veren Hüseyin Oğuz ve Diyarbakır DGM tarafından sorgulanan itirafçı PKK mensubu Havar kod Kahraman Bilgiç'in ifadeleriyle olaylar resmiyet kazanarak yargıya intikal etmiştir.

Havar kod Kahraman Bilgiç'in ifadeleri doğrultusunda; Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Narkotik Şubesi tarafından 02.03.1997 tarihinde Hakkari / Yüksekova'da gerçekleştirilen operasyon neticesinde, İsmet Ölmez, Kemal Ölmez, Hasan Öztunç, Abdullah Ölmez isimli

şahıslar çeşitli çap ve markadaki kısa ve uzun namlulu silahlarla ele geçirilmiştir.

Bilahare anılanlarla iltisaklı ve DYP Hakkari Milletvekili Mustafa Zeydan'ın yeğeni Yüksekova Belediye Başkanı Ali İhsan Zeydan, Esendere Belediye Başkanı Tahir Akarsu ve Et-Balık Kurumu Müdürü Fahrettin Akarsu 03.03.1997, Binbaşı M.Emin Yurdakul 15.03.1997, Albay Hamdi Poyraz 18.03.1997 tarihlerinde yapılan uygulamalarla gözlem altına alınmışlardır.

Bu şahıslardan Ali İhsan Zeydan'ın 1993 yılına kadar EBK'da çalıştığı maddi durumunun iyi olmadığı, Belediye Başkanı seçildikten sonra durumunun hızla düzeldiği, Belediye, Köy Hizmetleri, Tarım Müdürlüğü ve PTT araçları ile uyuşturucu sevkiyatı yaptığı tesbit edilmiştir.

Bu çeteyle ilgili olarak yapılan operasyonda ele geçen silah ve malzemelerin listesi, güvenlik kuvvetlerinin gözü önünde neler yapılabildiğinin çarpıcı bir örneğidir. Operasyonda ele geçen silah ve malzemeler:

İsmet Ölmez'in ikametgâhında:

- 4 adet ruhsatlı Kaleşnikof piyade tüfeği,
- 1 adet Kubi marka ruhsatlı silah,
- 1 adet tamburalı şarjör,
- 1460 adet Kaleşnikof mermisi,
- 3 adet çeşitli çap ve markalarda tabanca ile 5 adet şarjörü ve 41 adet mermisi,
- 2 adet uzun namlulu silahlara ait dürbün,
- 2 adet PKK'nın kullanmış olduğu el telsizi,
- 2 adet Rus yapısı parça tesirli el bombası,
- 1 adet Ericsson marka cep telefonu,

Kemal Ölmez'in ikametgâhında:

- 3 adet Kaleşnikof piyade tüfeği (biri ruhsatsız), 15 adet şarjörü ve 1040 adet mermisi ile birlikte,
- 4 adet çeşitli çap ve markalarda ruhsatlı tabanca ile 7 şarjörü ve 11 adet mermisi,
- 2 adet M.K.E. yapımı parça tesirli el bombası,
- 1 adet Ericsson marka cep telefonu,

Abdullah Ölmez'in ikametgâhında:

- 1 adet Kaleşnikof piyade tüfeği, 4 adet şarjörü ve 120 adet mermisi,

Cemal Ölmez'in ikametgâhında:

- 4 adet Kaleşnikof marka piyade tüfeği (ikisi ruhsatsız), 18 adet şarjörü ve 500 adet mermisi ile birlikte,
- 1 adet law silahı,

Hasan Öztunç'un ikametgâhında:

- 5 adet Kaleşnikof piyade tüfeği (dördü ruhsatsız), 18 adet şarjörü ve 1672 adet mermisi,
- 1 adet Kubi marka silah,
- 2 adet çeşitli çap ve markalarda ruhsatlı tabanca, 2 şarjörü ve 25 adet mermisi,
- 1 adet el telsizi,
- 1 adet telsiz şarj kutusu,
- 1 adet mobil telefon,

- 3 gram afyon sakızı;

Ali İhsan Zeydan'ın ikametgâhında:

- 12 adet Kaleşnikof marka piyade tüfeği, 8 adet şarjörü ve 1660 adet mermisi,
- 1 adet G-3 marka piyade tüfeği, 2 adet şarjörü ve 33 adet mermisi,
- 3 adet roketatar,
- 12 adet roketatar mermisi,
- 1 adet bombaatar,
- 1 adet Star marka tabanca,
- 1 adet Uzi marka makineli tabanca ve 6 adet şarjörü,
- 1 adet av tüfeği,
- 2 adet değişik çap ve markalarda tabanca, 5 adet şarjörü ve 21 adet mermisi,
- 2 adet Thomson marka silah ve 50 adet mermisi,
- 320 adet bcs mermisi,
- 1 adet dürbün,
- 1 adet kama,
- 1 adet seyyar dipçik,

A.İ.Zeydan'ın koruması Ömer Ağırbaş'ın ikametgâhında:

-1 adet Kaleşnikof marka tüfek,

A.İ.Zeydan'ın şoförü Oğuz Baygüneş'in ikametgâhında:

- 1 adet 14'lü tabanca,
- 14 adet mermi, ele geçirilmiştir.

Böylesine bir gelişmenin münferit bir olay olduğunu ifade etmek mümkün değildir.

Önceki bölümlerde bazı telefon numaralarıyla ilgili olarak, ayrıntı bilgileri çerçevesinde tesbitler yaptırıldığı hususu nakledilmişti. Bu tesbitlerde yargı için delil olmasa dahi, tedbir almaya ve çeteleri dağıtmaya kararlı bir idare için yeterli kadar ışık vardır.

Ömer Lütfü Topal'ın en fazla aradığı ikinci kişi, ortağı Ali Fevzi Bir'dir. A.F. Bir ise polisler Oğuz Yorulmaz, Mustafa Altunok ve Abdullah Çatlı ile irtibatlıdır.

Topal'ın resmi işlerini takibeden bir kişi, Maliye Bakanlığı'nda Bakan özel numarasından aşağı doğru her kademeyle temastadır.

Saray Halı - Kurmel grubuyla, Susurluk denince aklı gelen herkesin irtibatı görünmektedir.

Mehmet Eymür, telefonu ile Meral Akşener'i, DYP Genel Merkezini, Gazeteci Nurcan Akad'ı, Tolga Şakir Atık'i, Özer Çiller'i, Mehmet Açar'ı, Adil Öngen'i aramaktadır.

Sedat Peker, (Memiş Tavukçu adına kayıtlı) 532-243 61 11 numaralı telefonu ile Jandarma İstihbaratı'na kayıtlı numaraları arıyor. Ali Yıldız adına kayıtlı 532-264 27 01 ve 262 83 14 numaralı telefonlardan Sedat Peker aranıyor.

Sedat Peker, Veli Küçük'ü pek çok kere arıyor. Telefon ayrıntı faturalarının toplamının ise, bu kişilerin legal gelirlerini aştığı görülecektir.

Yeşil, Ankara'dan Jandarma İstihbaratı'nı, JİTEM komutanı Nurettin Ata'yı aradığı gibi aynı numaradan

Macaristan'da Sayın Yılmaz'a saldıranları da arıyor. İncelemeleri sürdürürken Sedat Peker, Sami Hoştan, Abdullah Çatlı, gerçek Mehmet Özbay ve Topal'a ait gazino telefonları, Hadi Özcan ve daha pekçok telefonun Yeşil'e ait 542-214 50 21'i aradığı ortaya çıkıyor. Bir diğer konu, pekçok kişiye verilen polis kimliğidir. Ankara emniyetinden verilen ehliyetlere ve pasaportlara da araştırma kapsamında bakmak gerektiği iddia edilmektedir. Sonraları Cemil Serhatlı'nın bunları toplattığı da önemli bir iddiadır. Tarık Ümit'e verilen yeşil pasaportları adigeçenin sahiplerine dağıttığı da bir tanığın anlatımıdır.

Macaristan'da Sn. Başbakan'a vaki saldırıda kullanılan telefon numaralarıyla irtibatlı ve yoğun bir telefon trafiğine ilişkin bir bilgisayar disketi Başkanlığımızdadır. Yapılacak bir araştırmanın, şaşırtıcı irtibatları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

Bütün bu çete faaliyetlerini Susurluk olayı adıyla vasıflandırmaz ve topyekün ıslah projeleri ele alınmazsa, mahalli çetelerin ve kabadayılardan devlete diklenecekleri zamanın çok uzakta olmadığını söylemek kehanet sayılmayacaktır.

Çetelerden söz edilirken Susurluk'la bağlantısı hiç kurulmayan bir diğer konudan, Çete denemese bile bir gruplaşmadan bahsetmekte zaruret vardır.

Baştan beri zikredilen olaylar, kişiler ve faaliyetleri müstakil veya birbirinden bağımsız işler olarak algılamak son derece yanlıttır.

Tarlanın bir köşesinde beliren yabancı otun diğer köşedeki yabancı otla cins ve tür benzerliği olmayabilir. Çiftçinin tarlasını kaplayan yabancı otları görüp bunların niçin belirdiğine şaşırmaması yerine tarlasını bakımsız bıraktığını kabullenmesi gerekir. Ülkede cereyan eden olaylarında, Güneydoğu'daki şartlardan etkilenip, kamu yönetimindeki tercihlerden beslendiği aşikârdır.

Bu tercihlerin müşahhas bir örneği kamu bankalarında görülmektedir.

Şekerbank menşei bir grup bürokrat 1992 ve sonrasında kamu bankalarında yönetici olarak çalışmışlardır. Bu grup 1992 - 1996 döneminde bir aile holdinginde görülebilecek bir şekilde bankadan bankaya dolaştırılmışlardır.

Bu tablo ilk nazarda sadece ilgi çekicidir. Ve fazla yorum yapmaya imkân vermez. Ancak Nurettin Şenözü'nün yasaların imkân vermemesine rağmen Yüksek Denetleme Kurulu'na önce üye, sonra da Başkan yapılmaya teşebbüs edilmesi ilgi çekicidir. Halkbank, Ziraat Bankası, Vakıfbank ve Emlakbank, Yüksek Denetleme Kurulu tarafından denetlenmektedir. Böylece işlemler ve denetleme, aynı ekibin eline terk edilmiş olacaktır. Bankacılık işlemlerinde son beş yılda önemli problemler ortaya çıkmamış ise bu bürokratik tasarrufları kaygı ile değerlendirmek uygun olmazdı. Gerçekte ise son yıllarda, Kamu Bankalarında

kaygı verici gelişmeler olmuştur. Kamu Bankaları belirli gruplara ve Holdinglere, firmalara ödeyebileceklerinden çok daha fazla krediler açmış, limitlerin zorlanması gündeme gelince off - shore Bankalar kredilendirmeye devam etmiş, bir çok firmaya leasing işlemleri yapılmış, bu da yetmemiş ve yurtdışı ortaklık olan Bankalardan krediler açılmıştır.

Bazı bankalar, belli sayıdaki firmanın bankası görünümü almış, plâsmanlar az sayıda firma üzerinde toplanmış, banka riski artırılmış olmaktadır.

Banka limitlerinin zorlanması bir diğer işlemi gündeme getirmiştir. Türk Bankalarının verdiği teminat mektupları ile yurtdışı kredilere müracaat edilmiş ve on milyonlarca dolarlık krediler kullanılmıştır. Vadesi geldiğinde teminat mektuplarının çok büyük kısmı bankalarca ödenecektir.

Firma bazında verilecek sayısız örnek vardır. Meselâ Vakıflar Bankası plâsmanlarının büyük bölümünü az sayıdaki firmaya tahsis etmiştir.

Emlakbank, zararda olmasına, yüksek maliyetli konutlarını pazarlayamamasına rağmen konut üretimine devam etmiş, Banka zararı pahasına firmalar kârlarını sürdürmüşlerdir. Halkbank küçük ve orta ölçekli işletmeler yerine yine belli firmalara yönelmiş, sayısız ve bankacılıkla telif edilmeyecek işlem yapmışlardır.

Bankalardan kamunun kaybının ne olduğu belli bile değildir. Kamu bankasından döviz olarak alınan kredi, piyasa rayicinin üzerindeki bir orandan yine aynı bankaya TL mevduatı olarak yatırılmış, banka her iki noktadan zarara uğratılırken firma avantajına bilerek sebep olunmuştur.

Vakıfbank'tan libor + 2 ile kredi kullanan bir grup, kendi bankasında dövizli libor + 7 ile satmaktadır.

(RAPORDAKİ 99 NUMARALI SAYFA "DEVLET SIRRRI" OLDUĞU GEREKÇESİYLE AÇIKLANMAMIŞTIR.)

Değerlendirme

Susurluk olayının genel değerlendirmesi, sıkıntı veren bir görünüm arz etmektedir.

Bir tarafta olaylar, gruplaşmalar, kabadayılar, kanunsuz kazançlar ve yasadışı işler, şikâyetler vardır, bir tarafta da kamu kurumları. Üstelik kamu kurumlarının içinde Türk halkının ve kamu yönetiminin her zaman hassas olduğu, gelişigüzel bir tartışmaya konu etmemeye çalıştığı Silahlı Kuvvetler mevcuttur.

Önce bu konuya açıklık getirmede isabet olacağı düşünülmüştür.

Susurluk olayı ile Silahlı Kuvvetlerin irtibatı nereden doğmaktadır?

Susurluk, Ankara'daki tercihlerden kaynaklanmış, OHAL bölgesinde gelişmiş ve ülkenin büyük merkezlerine taşınmış, oralardaki uygun olay, kişi ve grupları bünyesine alarak genişlemiştir. Neticede çok yönlü ve derinliğine bir ilişkiler yumağı oluşmuş, devlet kurumları

ve yöneticiler bilerek bilmeyerek devrede olmuşlardır. Bu olay devlet kurumları ve yöneticilerle ilgili olmasa, sadece önemli bir polisiye hadise haline gelecek, basının 3 - 5 günlük ilgisinin dışında sansasyonel bir etkisi olmayacaktı.

Silâhlı Kuvvetler'in, özellikle Jandarma'nın adının sık sık geçmesi ilgiyi ve kamuoyunun tereddütlerini yoğunlaştırmaktadır.

Jandarmanın yanında Özel Harp Dairesi ve kamuoyunca çok bilinmesi de Özel Kuvvetler Komutanlığı tartışılır olmuştur.

Bu konuyu kısaca değerlendirmeye almak gerektiği düşünülmektedir.

Özel Harp

Askeri İstihbaratta emir - komuta zinciri, sıkı askeri hiyerarşi içinde hiçbir zaman kopmamıştır. Dolayısıyla Askeri İstihbarat, jandarmada, poliste hatta -zaman zaman- MİT'te müşahade edilen kontrol dışı eylem ve faaliyetlerden zaafa uğramamıştır.

Özel Harp Dairesi, zaman içinde Özel Kuvvetler Komutanlığı olarak gelişmiş, daha çok rütbeli görevliler esas alındığından geçici erat pek az sayıda olagelmıştır. Halen de birkaç alay halinde, profesyonel bir ordunun çekirdeği olacak şekilde tesis edilmiştir.

Bu yapının, sivil yan unsurlarla desteklenmesi cihetine de gidilmemiş, askeri disiplin hiçbir noktada zayıflamadığı için ihtilâtlar ortaya çıkmamıştır.

Jandarma

Jandarma İstihbaratı geçmişte, çok küçük, güçsüz hatta illerdeki asayiş istihbaratı mertebesindeydi. Hulusi Sayın Paşa'nın Kurmaybaşkanlığı döneminde JİTEM geliştirilmiştir. Mahalli lisanları konuşan insanlarla takviye edilmiş ve yavaş yavaş güçlenmiştir. Ama hiçbir zaman MİT veya Askeri İstihbarat seviyesine ulaşmamıştır. Zaten buna ihtiyaç da yoktu. PKK'nın 80'li yıllarda yarattığı silahlı mücadele ortamı, Jandarma İstihbaratı'nın kaynağı olmuştur. Dolayısıyla JİTEM büyük ölçüde varlık sebebi olan Güneydoğu problemine bağlı olarak bir gelişme çizgisi takibetmiştir. Ancak JİTEM'e alınan itirafçılar ve mahallî unsurlar zaman içinde başıboş ve serbest kalınca, başlı başına bir büyük problemin kaynağını oluşturmuşlardır.

Sadece mahallî unsurlar değil istihbaratta çalışanlar da askeri hiyerarşinin dışında kalmışlardır. Binbaşı Cem Ersever, daha yüksek rütbelilerin bulunduğu bir ortamda müstakilen hareket edebilmiştir.

Mahallî unsurların ve itirafçıların teşkil ettiği gruplar ise, Jandarma tarafından her zaman kullanılmışlardır. "Ateşi maşayla tutmak" haklı ve yerinde bir davranış olsa da, oluşan hava içinde itirafçı grupları zaman içinde serbest ve başıboş kalmışlardır. Alaattin Kanat bu gruptan tanınmış bir itirafçıdır. En meşhuru ise zalimliği ve öldürdüğü insan sayısının fazlalığı ile tanınan Mahmut Yıldırım - Yeşil'dir. Yeşil Şafii Kürttür. Bu

grup, Alevi Kürtleri en büyük hasım olarak görür ve kabul eder. Çocukluğundan beri teneffüs ettiği bu hava Yeşil'i Alevi Kürtlere karşı sadece menfaat, haraç vs. kaygılarıyla değil dini motiflerin de etkisinde aşırılıklara yöneltmiştir.

Jandarma İstihbaratı'nda çalışan personel, subay ve astsubaylar Güneydoğu'dan dönmelerinden sonra görevlendirildikleri batı bölgelerinde de eski elemanlarla gruplaşmak, emekli olduktan sonra da ilişkileri sürdürme alışkanlığı içinde olmuşlardır.

Dikkati çeken husus, Güneydoğu'da savaştan değil özellikle istihbarat yapan unsurların, öğrendiklerini daha sonraki yıllarda ve yaşantılarında kullanıyor olmalarıdır. Kullanılan araçların sertliği ve PKK'nın başvurduğu metodların acımasızlığı, mücadeleyi yürütenlerin bazılarının daha sonra da benzer metodları kullanmalarına sebebiyet vermektedir.

(RAPORDAKİ 103 VE 104 NUMARALI SAYFALAR "DEVLET SİRRI" OLDUĞU GEREKÇESİYLE AÇIKLANMAMIŞTIR.)

...gibilerine yönelik olanlar amacına ulaşmış ve PKK'ya sıcak çatışmalardan fazla zarar verdirilmiştir. Ancak Güneydoğu İllerindeki sıradan kişilerle sadece Kürtçü olürük tanınan ve PKK'yla doğrudan ilişkisi olmayan şahıslara yapılanlar ise tüm çalışmalara zarar vermiştir. Özellikle Güneydoğu'da bu tür çalışmaların içinde yer alan bazı görevlilerin ve itirafçıların büyük merkezlere kaymaları, maddi menfaate düşüp yozlaşmaları ile ilişkili olmuştur.

Yukarıda özetlenen gelişmeler, 1993 ve sonrasını özetleyen bölüm devlet üst yönetiminin tercihlerini aksettirdiği kadar sorunlar da, çok kısa da olsa aksettirmektedir.

Aslında çizilmiş olan çerçeve ve kamu kurumlarının işbirliğini anlatan satırlar gerçekte fazla uyusmamaktadır.

Terörde başarılar sağlandığı, PKK'nın geri çekilmeye başladığı ve PKK için zor günlerin geldiği aşıkardır. Bu neticenin topyekün bir mücadeleyle istihsal olunduğu şüphesizdir.

Ancak daha önceki bölümde takdim edilen olay ve gelişmelerle birleştirildiğinde ciddi farklılıkların ortaya çıktığı ve kamu kurumları arasında belli tavırların geliştiği ve kampaşmalar olduğu bilinmektedir.

Temel sorun şudur; polisin, jandarmanın, hatta MİT'in örtülü faaliyetlerle ilgili çalışmaları başta emniyet olmak üzere bu kurumları kamuoyunun önüne sermiş, hatta çalışmalarını engelleyecek duruma getirmiştir.

Güvenlikle ilgili kurumlarda ise itici ve yönlendirici güç Silahlı Kuvvetlerdir. Özel Harp Kuvvetleri ise, Özel Harekat Timleriyle örtülü diğer etkili çalışmaları yürütmüşlerdir. Fakat maddi menfaate yönelik işlere (Senar ER olayında Nafiz KARACAN gibi örnekler hariç) askerler karışmamıştır. Karışanlar da tasfiye edilmiştir.

Farklılık herhalde yönetimde, yönetende ve anlayış-tadır.

Konunun sadece disiplin ile izah edilebileceği düşünülebilirse de Jandarmanın niçin diğer askeri birliklere değil de polise yakın olduğunu izah etmek gerekir.

İllegal Faaliyetlerin kaynaklarından, sebep, gelişme ve neticelerinden bahsederken ifade edilen temel tesbit; illegal faaliyetlerin, PKK ile mücadele bağlamında gelişme gösterdiği'dir. PKK tehdidinin kontrol altına alınabilmesi için öncelikle Devlet yanlısı olarak tanınan aşiretlerden yararlanma yoluna gidilmiş, Pişmanlık Yasası çerçevesinde itiraflılar ve Geçici Köy Korucuları sistemi de PKK'ya karşı mücadele unsurları haline getirilmiştir.

Suçta yatkın kamu görevlilerinin devreye girmesi ve kişisel çıkarların, merkezi tercihlerle bağdaşması ile bugün "çete" olarak vasıflandırılmış yozlaşmış ilişkiler ortaya çıkmıştır.

"Doğu ve Güneydoğu'da feodal yapının mevcudiyeti, aşiretler arası çelişkiler, GKK sisteminin özünün feodal yapıya dayanması, aşiretlerin İran ve Kuzey Irak'ta uzantılarının bulunması, bölge ekonomisinin geçmişten bu yana başta uyuşturucu olmak üzere kaçakçılık temelinde şekillenmesi gibi unsurlar da illegal faaliyetlere kaynak yaratmada etkili olmuştur.

OHAL Bölgesi'nde illegal faaliyetler içinde yer alan şahısların ve itiraflıların deşifre olmaları, güvenlik kuvvetlerinin kendilerinden istifadeden vazgeçmeleri veya kendilerine görev verenlerin Batı İllerine atmaları halinde bu şahısların da büyük şehirlere kaydırları görülmektedir. Kısa bir dönemde mevcutlara ilaveten yeni ve illegal oluşumlar meydana çıkmaya başlamıştır. Emniyet ve Adliye kayıtlarında bu konuda çok sayıda bilgi ve dosya mevcuttur."

Yapılacak iş bu noktada şekillenmektedir. Mevcut ve halen devam eden illegal faaliyet ve oluşumlara engel olmak, bu amaçla da konuların üzerine cesaret ve kararlılıkla gitmek.

Ancak önce koordinasyonu sağlamak veya yeniden tesis etmek gereklidir. Uzmanlar öncelikle istihbarat alanındaki koordine noksanlığına işaret etmektedirler. Bu alandaki sorunları 1. Kaynaklarla, 2. Ortak çalışmayı gerektiren konularla, 3. Teknik çalışmalarla ilgili olanları ayrı ayrı tasnif ederek incelemektedirler. Fakat bu sorunlar Polis - Jandarma ve MİT arasında icra karmaşası olarak da yaşanmaktadır. Dolayısıyla öncelikli hedef, yetki-sorumluluk sınırlarının netleştiği koordinasyon olmalıdır.

Uyuşturucu Kaçakçılığı

Çetelerden bahsederken Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı'ndan mutlaka söz etmek gerekir. Bu sektörde inanılmaz kâr oranları vardır. Kaçakçılar artık kazançlarını aklamak ve toplumda saygın kişiler olma

yolunda da oldukça mesafe almışlardır.

Bu konuda uzmanlar tarafından hazırlanmış dökümandan kısa bir bölüm aynen sunulmaktadır.

"Ülkemizde meydana gelen uyuşturucu madde yakalamaları ile ilgili olarak mevcut bilgilerin değerlendirilmesi sonucu; yakalanan şahısların yakın akrabaları oldukları, aralarında ortaklık bağının bulunduğu ve aynı yerin nüfusuna kayıtlı oldukları dikkati çekmiştir. Bu şahısların organize bir faaliyet içerisine girdikleri görülmüş olup uluslararası kişi ve gruplarla irtibata geçerek sınır tanımaz organizasyonlar kurmak suretiyle, özellikle terör örgütlerinin finans kaynağını oluşturan Aile Organizasyonları halini aldıkları anlaşılmıştır.

Ülkemizde faaliyet gösteren Organizasyonların büyük çoğunluğu Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi kökenlidirler. Eskiden küçük miktarlarda esrar kaçakçılığı ile işe başlayan gruplar 1980'li yıllardan itibaren eroine talebin artması ve kârının yüksek olması sebebiyle organize olarak kaçakçılık faaliyetlerini bu yöne kaydırmışlardır.

Genel olarak uyuşturucu madde organizasyonları ele alındığında;

a) Organizasyonların içiçe faaliyet gösterdikleri ve diğer suç organizasyonları ile irtibatlı oldukları anlaşılmaktadır. Bu organizasyonlar birbirleri arasında güçbirliği yapmak ve güveni pekiştirmek düşüncesiyle kız alıp vermek suretiyle akrabalık bağı oluşturma veya mevcut olan bağı daha da güçlendirme cihetine gitmektedirler. Ayrıca organizasyonlar arasındaki ilişkileri sağlayan diğer bir unsur ise organizasyonlar içerisinde dikkati çeken kilit isimlerdir. Bu kişiler organizasyonlar arasında bağlantıyı sağlayıp faaliyete geçmede önemli rol oynamaktadırlar.

b) Organizasyonlar kendi aralarında görev dağılımı yapma eğilimine girmişler, böylece faaliyetlerinin risk oranını azaltarak uyuşturucu madde kaçakçılığını daha güvenli şekilde yürütmektedirler.

Organizasyonların çoğunluğu kendi aralarında Asitçiler (uyuşturucu imalatında kullanılan asetikasitanhidrit maddesini temin eden şahıslar), Taşımacılar (uyuşturucu maddeyi yurtiçi ve yurtdışına naklini yapan şahıslar), Aracılar (uyuşturucu madde oluşturulduktan sonra satmak amacıyla pazarlar arayan, alıcı ile satıcının temasını sağlayan şahıslar), Temin Ediciler (uyuşturucu madde imalinde kullanılan hammaddeleri temin eden şahıslar), Karapara Aklayıcılar şeklinde sektörleşmeye yöneldikleri ve birbirleriyle işbirliği içerisine girdikleri görülmektedir.

Organizasyonlar önceleri uyuşturucu madde kaçakçılığını ülke sınırları içerisinde yapmakta iken sonraları kâr marjlarını arttırmak amacıyla yurtdışından (İran, Irak, Afganistan, Suriye) temin ettikleri bazmorfinitleri kendileri eroine dönüştürerek elde ettikleri uyuşturucu maddeleri Avrupa piyasalarında pazarlamalarıyla,

uyuşturucu kaçakçılığının üretim, taşımacılık ve dağıtım boyutunu ele almışlardır.

Dünya'da faaliyet gösteren terör örgütlerinin uyuşturucu madde kaçakçılığını en önemli gelir kaynağı olarak kullandıkları bilinmektedir. Özellikle Terör Örgütü PKK'nın; ülkemizde silahlı eylemlere başladığı 1984 yılından itibaren artan militan kadrolarının silah ve lojistik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Ortadoğu, Türkiye ve Avrupa hattında organize bir uyuşturucu ticaretine yöneldiği gözlenmiştir. Bu faaliyetleri yürüten organizasyonların karışmış oldukları uyuşturucu madde kaçakçılığı olayları incelendiğinde; Baybaşın, Bayram, Kasar, Ay ve Sitoçi Organizasyonlarının Terör Örgütü PKK ile ilişki içerisinde oldukları ve Örgüte maddi destek sağladıkları tesbit edilmiştir.

Organizasyonlar, buldukları bölge içerisinde hem güçlerini pekiştirmek hem de yürütecekleri illegal işleri devlet kademesi üzerinden resmi bir vasıfla takip ettirmek amacıyla, aile mensubu olan ve siyasi platform üzerinde söz sahibi olacak kişileri belirleyip, yürütmüş oldukları faaliyetlerden elde ettikleri paraları çeşitli yollarla aklayarak işadamları görüntüsü kazanmaları sonucu toplum tarafından saygıyla karşılanmakta olup, oy potansiyeli sağlayarak devletin üst düzeylerine kadar sokmak çabası göstermektedirler. Ayrıca kendi organizasyonları dışından siyasi platformda ve devletin idari yapısında yetkili olan kişileri organizasyonlarına kazanarak amaçları doğrultusunda kullanma düşüncesindedirler."

Kaçakçılık organizasyonları gelişir, milli ve milletlerarası gelişmelere ayak uydururken ülkemiz hâlâ iller ölçeğinde yürütülen mücadele yapısıyla gerilerde kalmaya başlamıştır.

Aşağıda bu noktadaki görüşlerini yazan bir diğer kamu görevlisi raporumuzun ana çerçevesine ulaşmakta ve tecrübelerini nakletmektedir.

"Esas çalışmalar İl Emniyet Müdürlüklerinde yapılmaktadır. İl tahkikatı ne derecede etkili yapıyor, mahalli veya siyasi baskılar mücadeleyi ne ölçüde yönlendiriyor veya delilleri karartıyor, bunu takip edebilmemiz yahut önlememiz mümkün mü? İl Emniyet Müdürlüğü yapmış bir kişi olarak açıklıkla söyleyebilirim ki, bu mücadeleyi tavizsiz yapan memur, amir veya İl Müdürü görevden aldırılıyor, yerine kendilerine yakın biri atanmasa da yeni gelenler, onların bu gücü karşısında genellikle etkisizleştiriliyor. Bence Devlet bu noktada mücadeleyi etkilemeye başlıyor. Savcı tahkikatı ben yapacağım diyerek olayın ayrıntılarının / bağlantılarının öğrenilmesi istemese de sınırlıyor veya uyuşturucu un / kına oluyor. Uzayan davada deliller hakim önüne kararmış olarak geliyor, neticede suç sadece kurye üzerinde kalıyor. Siyaset kişiyi görevden aldırıyor veya mücadeleciler bir kadro oluşmasını engelliyor, idare bütün bunlara seyirci kalıyor.

Hukuk düzeni de idarenin istediğini yapmasına, savunma yapacak şekilde çalışmasına imkân veriyor. Meselâ Susurluk Jandarma bölgesinde bir trafik kazası değil mi? Bu soruşturma yapılmış görev yerine getirilmiştir. (Ek: 13)

İktidarlara bağlı olmayan, bu kabil hukuki yapıya ek olarak takdirlerin getirdiği hukuki düzeni göz önüne aldığımızda, yasa dışı olaylarla mücadelenin güçleştiğini görüyoruz. Meselâ Anamur - Bozyazı arası 10 kilometredir. Anamur korunmasız bir hudut kapısıdır ama Bozyazı ilçesinde de hudut kapısı açılmıştır. Taşucu, Seka İskelesi 5 kilometredir. Taşucu yol geçen hanı şeklinde hudut kapısıdır ama Seka İskelesi de hudut kapısı yapılmak istenmektedir. Kapının geçekonu olduğu biline biline yasadışı işlere zayıf, yeni mekânlar açılması acaba bir koruma, kollama, bazılarında yasadışı işler için fırsat yaratma değil midir?... Bu durum memurda bozulmanın önemli bir sebebidir. İdare bunu bilmez mi?..."

Geçmişte hakimiyetlerine darbe vurulan aşiretlerin, siyasetçi veya devlet yanlısı korucu olarak yönetime ortak olmaları ayrı bir devlet kusuru olarak belirtilmelidir. Güneydoğu'daki bu kadar silahın uyuşturucu giriş yeri olarak bilinen Van özellikle Hakkari illerimizdeki mücadelemizin etkisiz kalması o bölgedeki yöneticilerin kişisel zafiyeti mi yoksa devletçe yaratılan bir göz yumma mı? Bence sorgulanması gereken önemli bir husustur..."

Sistemdeki bu arıza ve aksaklıkların kişisel mücadele anlayışını geliştirdiğini düşünüyorum. Devletini, Milletini düşünen bürokrat, kendine özel çıkar yolları bulsun bulmasın kendi doğrularını uygulamaya başlıyor. Bence bu sebeple, Askerler, MİT ve Emniyetin ayrı doğruları var ve çatışma bu yüzden. Ama giderek devlet için yapılanlar karakter değiştirerek, kişisel veya siyasi çıkarlar için yapılmaya başlanıyor."

Üst düzey bir kamu görevlisinin mevcut sisteme ilişkin bu görüşleri, acı yakınmaları, kısmen ümitsizliği hatta bazı değerlendirme hatalarını ihtiva etse de taşıdığı perspektif dolayısıyla Sn. Başbakan'a arz edilmeye değer bulunmuştur.

Teklifler

Önceki bölümlerde sunulan ve detayla edilen hususlar; kişisel kanaat ve bilgilere değil büyük ölçüde ilgili ve yetkililerin anlattıklarına, arşiv ve bilgilerine ve kurumlardan yazılı olarak gelen resmi kayıtlara dayandırılmıştır.

Bir soruşturma raporu hazırlamadığımız, yargıya tevdi edilecek dökümanları geliştirmek gibi temel bir görevimiz olmadığı, doğru tesbit, doğru bilgi hedefini güttüğümüz için, önce Sayın Başbakan'a tutarlı ve gerçekleri sunan bir döküman hazırlama ve tedbirler önerme hedefi esas alındığından, tırnak içinde sunulan bölümlerin dahi, hangi kamu kurumuna ait olduğunu belirtmek

gibi teknik bir noktada ısrarlı olunmamıştır.

Giriş bölümünde arzedildiği gibi kamu kurumları bilgi vermede istekli ve arzulu olmamışlardır. Bu direnç, kişiler ve yetkililerle yapılan uzun ve saatler süren, dostane ve güven veren görüşmelerle aşılmıştır. Kendilerini veya dostlarını suçlama hedefinden çok, olay ve gerçekleri tesbit hedefinin ön planda tutulduğu hususu herkese anlatılmıştır.

Kamuoyunun reaksiyon gösterdiği, ancak MİT ve Emniyet gibi kuruluşların itibarlarıyla başarılı olabilecekleri ve itibarın iade edilmesi için kamuoyunca da bu hususun kabulü gerektiği konuşulmuş, tartışılmış ve anlatılmıştır.

Bu anlayış, karşılık bulmuş ve mesafe kaydedilmiştir. Raporun tamamı bu anlayış çerçevesinde yazılmış, teklifler ancak bu güvenli çerçevenin sağladığı veriler ışığında geliştirilmiştir.

Teklif: 1

Sayın Başbakan'a arz edilecek birinci teklif; Emniyet Genel Müdürlüğü'nün çete oluşumlarına karşı genel bir mücadeleye sevk edilmesidir.

Bu konuda kesin karar alınmalı ve gelişmeler Başbakanlıkça periyodik olarak izlenmeli, Teşkilâtın bu konudaki acil, gündelik ve çoğu hemen karşılanabilir ihtiyaçları giderilmelidir.

Bu amaçla; Emniyet Genel Müdürlüğü'nde özel ve üst yöneticilerden müteşekkil bir grup görevlendirilmeli, Genel Müdür hatta Bakan adına hareket edebilme ve yetki kullanıp koordinasyonu sağlama konusunda teçhiz edilmelidirler.

İl Asayiş, İstihbarat ve Terörle Mücadele Şube Müdürlüklerinden çalışmalara uyum sağlayamayanlar derhal ve 3 ay süreyle Ankara'da merkezde çalıştırılmalı, yerlerine sözü edilen grubun uygun göreceği genç ve şaibesiz kişiler görevlendirilebilmelidir.

Emniyet Genel Müdürlüğü üst yönetimine verilecek zaman tablosunda başarı süresi de sadece 3 ay olmalıdır.

Ciddi ve kamuoyunu tatmin edecek gelişmelerin olmadığı tesbiti halinde Genel Müdürlük üst yönetiminin büyük ölçüde değiştirileceği ifade ve uygun şekilde kamuoyuna karşı taahhüt edilmelidir.

Başkanlığımızın yazılı talebi ile başlayan ancak henüz sonuçlanmamış olan Emperyal Şirketiyle ilgili tesbit çalışması da Polis Teşkilâtınca tamamlanmalıdır.

Teklif: 2

Emniyet Genel Müdürlüğü merkezli çalışmaların, başarı için MİT'in tüm imkânlarıyla desteklenmesini sağlamak üzere ciddi ve Başbakanlıkça gözetilen ve kontrol edilen bir koordinasyon kanalı da açılmalıdır.

Bunun için; Başbakanlığın da temsil edildiği bir koordinasyon komitesi kurulmalı, ortaya çıkan kopukluk ve problem, yazıya dökülmeden görüşmelerle anında çözülmelidir.

Koordinasyondaki kopukluğun her iki kuruluşa da mes'uliyet getireceği hususu kesin bir karar olmalıdır. Genelkurmay İstihbarat Başkanlığından bilgi akışı da sağlanmalıdır.

Teklif: 3

Polisiye çalışmalar çeteleri ve grupları bir süre sessizliğe itecektir. Ancak ortada olan ve bilinen finansman kaynaklarının da yok edilmesi ve hesabının sorulması icabeder.

Polisiye çalışmaların mali araştırmalarla takviye edilmesi gerekmektedir.

Başbakanlığın yazılı isteği ile başlatılan ve Ömer Lütfü Topal'ın ve şirketlerinin incelemesi çalışmaları genişletilerek neticelendirilmeli ve diğer çete, mafya ve baba'lara da yöneltilmelidir.

Bu amaçla; Koordinasyonu sağlayan merkez grubunun talepleri, Maliye Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı başta olmak üzere tüm denetim birimleri tarafından öncelikle ele alınmalıdır. Bakanlar Kurulu'nun bu 3 konuyu karara bağlaması ve bu kararın ilgili Bakanlar tarafından tamim edilmesi gerekmektedir.

Teklif: 4

Susurluk merkezli, çete ve illegal kazançlarla ilgili bir itiraf yasası çıkarılmalı,

Ancak; Güneydoğu'da problemlere yolaçan itiraf yasası tecrübesinden faydalanılmalıdır.

Teklif: 5

İlgili bölümde Özel Harekât Dairesi çalışmalarını takdim edilmiş, sorunlara atıf yapılmıştı.

Bu sebeple Özel Harekât Dairesi sadece OHAL bölgesiyle sınırlı kalacak şekilde daraltılmalı, Özel Harekât Personeli sadece OHAL bölgesinde bu sıfatı taşıyabilmeli, bölge dışındaki tüm Özel Harekât birimleri lağvedilerek, Polis Teşkilâtına entegre olmaları sağlanmalıdır.

İlk uygulamalar idari kararlarla yapılmalı, gerekiyorsa yasal değişikliğe gidilmelidir. İlk uygulamanın Antalya'da gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Teklif: 6

Başbakanlık Genelgesi ile Enterpol ilişkileri hariç Emniyet Genel Müdürlüğü'nün dış servis veya teşkilâtlarla ilişkilerinin Dışişleri Bakanlığı ve MİT kanalıyla tesis edilebileceği, Dış İstihbarat ve Operasyonların bu kanallar dışında yasaklandığı ve durdurulduğu emir olarak iletilmelidir.

Öncelikle; Yukarıda sunulan teklifin realizasyonu Genelkurmay, MİT ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görüşleri doğrultusunda hazırlanacak bir Genelge ile sağlanmalı, gerekiyorsa yasal düzenlemeye gidilmelidir.

Teklif: 7

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri tarafından birkaç yıl önce hazırlanmış olan "Kamu Güvenliği Kurumu"

Kanun taslağı, incelenmeli ve hükümetin değerlendirmesine sunulmalıdır.

Kamu Güvenliği Kurumu Başbakanlığa bağlı, illerde teşkilâtı olmayan, sınırlı sayıda kadrolu ancak operasyonel yetkilerle teçiz edilmiş, devletin tüm birimleri ile ilişkili ve kamu düzenini, asayiş ve genel ahlaki bozucu, yeraltı - yerüstü çetelere, oluşumlara yönelecek bir Teşkilât olarak düşünülmelidir.

Şimdilik; İdari bir karar olarak bu teşkilâtın üyesi MİT'te oluşturulabilir.

Sür'atli bir inceleme ve MGK'nun önceden yapılmış hazırlıkları ışığında kısa sürede yasal çerçeve oluşturularak bu konuda nihai karara varmak mümkün olabilir.

Teklif: 8

Uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelede, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün rutin faaliyetlerinden biri olarak değil, öncelikli ve acil konularından en önde geleni olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışmalar sürdürülürken, mücadelenin il ölçeğinden ülke seviyesine genişletilmesinin yasal ve idari çerçevesi belirlenmelidir.

Bu sebeple; Çeşitli saiklerle Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlar Dairesinde ve İl Şube Müdürlüklerinde istihdam edilen personel, gerekli olduğu ölçüde derhal ve sür'atle değiştirilmeli, dikkatli ve itinalı bir seçimle yeni kadrolar oluşturulmalıdır.

Sonra da bu dairenin çalışmaları, ilk üç teklif çerçevesinde genişletilerek sürdürülmelidir.

Teklif: 9

Uyuşturucu kaçakçılığı konusu, özelliği olan bir mücadele alanı olarak seçilmeli ve mali araştırmalarla birlikte kişi ve aileleri hedef alan özel bir çalışmaya öncelikle başlanmalıdır.

Arşivlerde yeteri kadar bilgi vardır. Koordineli bir çalışmayla bu bilgiler kısa sürede birleştirilmeli ve sür'atle harekete geçmek üzere bir uygulama plânı hazırlanmalıdır.

Teklif: 10

Devlet Arşivlerinde çeşitli kaçakçılık ve illegal faaliyetlerden bilgisi hatta şemaları vardır.

Bu illegal çalışmaların devam edebilmesi başlı başına bir problemdir. Bu konuda devletin ilgili birimleri (Maliye, MİT, Emniyet, Gümrük Teşvik - Hazine) işbirliğini geliştirmek zorundadırlar. Bu işbirliğinin esasları tesbit edilmelidir.

Teklif: 11

Jandarma Genel Komutanlığı'nın, MİT'in ve Emniyet'in kayıtları ve bilgileri koordineli bir şekilde değerlendirilirken; her üç Teşkilâtta mevcut ve Batı bölgelerinde de illegal ilişki ve oluşumlara dahil olmuş personel kısa sürede tasfiye edilmelidir.

İtiraf yasası bu konudaki gelişmeyi hızlandıracaktır. Zaten yeteri kadar bilgi vardır. Bu bilgilerin toplanması ve teatisi problemi çözmeye yeterlidir.

Öncelikle Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ve MİT'in kendi iç bünyelerine dönerek bu çalışmayı yapmaları problemin çözümünde hem teşkilâtları onore edecek hem de sür'at kazandıracaktır.

Teklif: 12

İtirafçı kullanılması sür'atle sınırlandırılmalı, itirafçıların sınırlı sayıda ve sadece belli konularda kullanılabilmelerine izin verilmeli, her İl Valisinden ve OHAL Bölge Valisinden mevcut durum, alınan tedbir, yapılan uygulamalar hakkında tafsilâtli bir rapor istenerek bu konu 15 gün içinde kesin bir karara dönüştürülmelidir.

İtirafçının eski bir suçlu olduğu, kontrol dışına çıktığında çıkarları doğrultusunda inisiyatif kullanacağı ve kullandıkları unutulmamalıdır. Bu sebeple itirafçıların spekülasyonlara yol açabilecek çalışmalara dahil edilmemesi gerekmektedir.

Teklif: 13

Mevcut GKK kadroları sayı olarak dondurulmalı, boş veya boşalan kadrolar iptal edilmelidir.

GKK'dan isteyen ve durumu uygun olanların Özel Güvenlik Görevlisi olarak çalıştırılmaları sağlanmalıdır. Ekim 1986 tarihli Geçici Köy Korucuları Yönetmeliği'nin göreve son vermeyi düzenleyen 22. maddesinin uygulamasında hassasiyet gösterilmesi sağlanmalı, azami yaş sınırı 65'ten 45'e indirilmeli, 45 yaşın üzerindeki 24. maddede yer alan tazminatın iki katı ödenerek 2 ay içinde ayrılmaları sağlanmalı, uygun olanların işçi statüsünde kamu kurumlarında çalıştırılmaları özendirilmelidir.

Bölgede mevcut yarı - feodal yapının daha da güçlenmesine sebep olan, aşiretlere dayalı GKK sistemi sebebiyle bölgede aşiret yapısının çözülmesi durmuş hatta daha tesirli hale gelmiştir. Aşiret beyleri ve aile reisleri sağlanan bu gelirle daha da güçlenmişler ve farklı suç ve terör organizasyonları ortaya çıkmıştır.

Bölgede yerleşik belli aile ve aşiretlerin sistemdeki etkinliğini kırmak gereklidir.

Uygulamalara Urfa yöresinden başlanması önerilecektir.

Teklif: 14

Turizm bakanlığının Talih Oyunları Salonlarıyla ilgili işlemleri kapsamlı bir soruşturmaya konu olmalıdır.

Bakanlık kumarhanelere hangi prosedürle izin vermiştir? İzin verilen kişilerin kimlikleri kamu adına utanç vericidir. Bütün kumarhanelerde darp, hürriyeti tahdit, zorla senet imzalatmak, dolandırıcılık, gasp suçları yargıya kadar intikal etmiştir. Bakanlığın, can güvenliğinin bu derece ortadan kalktığı bir kumarhaneler zincirinde ne yaptığı ortaya çıkarılmalıdır.

Teklif: 15

Kumarhane işleticilerinin vergi ve muhasebe kayıtları da incelenmelidir.

Topal 2 nolu İstanbul DGM'ye 1994/412 sayılı dosyada 1989 itibarıyla mal varlığını açıklamıştır. Diğerleri için

de bu bilgiler vardır. Bugüne kadar oluşan trilyonların durumu ancak bu yolla açıklanabilecektir.

Teklif: 16

TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu'nun suçu ve soruşturmayı belirleyen tesbitleri Başbakanlıkça ilgili mercilere duyurulmalı ve gereği takibedilmelidir.

Susurluk Komisyonu raporunda neticesi ortada kalan pek çok tesbit ve öneri vardır. Bunların gereği önem taşıdığı cihetle ele alınmaları gerekecektir.

Teklif: 17

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün hibe silahları konusunda, Genel Müdürlükte ve Gümrük Müsteşarlığında mevcut karmaşık bilgi yığını aydınlatmak üzere kapsamlı bir inceleme - değerlendirme yapılmalıdır.

Örtülü ödenekten yapılmış aktarmalar hariç tutulsa bile muhtelif fonlardan yapılmış aktarmalar yüzlerce miktar liradır. Bu meblağların harcanma şekilleri değilse bile harcama yerlerinin netleşmesine ihtiyaç vardır.

Alınan -hibe olan- silahlar konusunda spekülâtif amaçla istismarını önlemek de gereklidir.

Ayrıca raporun muhtelif sayfalarında açıklanan olay ve kişilerle ilgili olarak;

18- Abdullah Çatlı'nın durumu ve konumu bir soruşturma kapsamında ele alınmalıdır. Çatlı'nın -varsa- 80'li yıllar öncesi ve sonrası ilişkileri araştırılmalıdır.

19- Azerbaycan'da Darbe Girişimi ve Türk tarafının tutumu ayrı bir soruşturmaya konu olmalıdır.

20- Korucularla, yapılan ödemeler ve bu ödemelerin yöneldiği kişi, aşiret ve aileler detaye edilmeli ve aksaklıklar kapsamlı bir çalışmayla değerlendirilmeli,

gerekirse yöre Üniversitelerinden yararlanılmalıdır.

21- Talih Oyunları Salonlarını işletenlerle ilgili kapsamlı bir gelir - vergi araştırması koordineli bir şekilde başlatılmalı, kara para işlemleri Mali Polis'in de desteğinde takibedilmelidir.

22- Mehmet Ali Yaprak ve kaçırılması olayı - tekrar ve Mali Araştırmalarla birlikte yürütülmek üzere soruşturulmalı, Captagon ticareti ve imalatı konusu özel bir polis ekibince ele alınmalıdır.

23- Nesim Malki ve Yener Kaya'nın öldürülmesi olayları mali araştırmalarla birlikte tekrar soruşturulmalı, adigeçen tefecilerin alacaklı olduğu kişi ve firmalar cinayet soruşturması ve mali araştırmalar kapsamına alınmalıdır.

24- Yeteri kadar bilgi toplanan ve itirafçı İbrahim Babat'ın açıklamalarıyla da ortaya çıkan bilgiler çerçevesinde, Bodrum Sun Club olayları ve 40 bin doların haraç olarak alınması ve paylaşımı iddiaları ile Hikmet Babataş cinayeti yeniden soruşturulmalıdır.

25- İlgili bölümde yer aldığı üzere, Eximbank - Türkmenistan ve Emperyal Şirketi ilişkileri detayı ile araştırılmalı ve gerekiyorsa soruşturulmalıdır.

26- Ömer Lütfü Topal'ın ölümünden sonra ortaya çıkan 105 milyon dolarlık borcun sebebi ve hangi şirket bilançosunda yer aldığı müstakilen araştırılmalı, Emperyal yöneticilerinin açıklama yapmaları sağlanmalıdır.

27- Bankalarla ilgili soruşturmaların sonucu için yasal düzenleme yapılması hususu karara bağlanmalıdır.

EKLER-II

3. MİT RAPORU

T.C. BAŞBAKANLIK
Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı

Konu: İnceleme

BAŞBAKANLIĞA

1. Sayın Başbakanımızın, devlet içinde yasadışı özel örgütlenmeye gidilmesi ve bunlar aracılığı ile yasadışı eylemler yaptırılması konusundaki ilgi (a) emirlerinin alınmasını müteakip gerekli araştırmalara başlanılmıştır.

2. Takdir buyurulacağı gibi MİT Müsteşarlığı'nın, vuku bulmuş, kamuoyuna mal olmuş ve yargı organlarına intikal etmiş olay ve iddiaları, diğer yetkili, görevli ve sorumlu kuruluşları bir kenara iterek araştırma ve soruşturma yetkisi bulunmamaktadır. Esasen açığa çıkmış bu tür olay ve iddiaların kovuşturulması, güvenlik kuvvetlerimizin (emniyet ve jandarma) ve ilgili yargı organının görev alanında bulunmaktadır. Doğal olarak araştırmaya müstenit bilgi, belge ve ipuçlarının da anılan kuruluşlarda bulunması esasen yasal bir zorunluluktur.

3. Bu itibarla olay, olaya bağlı olarak ortaya atılan iddialar ve bunlara adları karışanların durumları; ilgi emir ekinde intikal ettirilen dosya münderecatı ile kayıtlarımızda yer alan bilgiler çerçevesinde incelenmiştir. İddialara konu olan şahıslar hakkında önceden kayıtlarımıza intikal etmiş bilgiler ise müsteşarlığımız görev alanına giren çalışmalar sırasında, bu çalışmalarımızla ilgili faaliyetler ölçüsündeki hususları kapsamaktadır.

Yukarıda arzedilen esaslar çerçevesinde yapılan inceleme sonuçları bir dosya halinde ekte sunulmuştur. Arzederim.

Sönmez Köksal
Müsteşar

Ekler:

Ek 1: Dosya (1 adet)

1. GİRİŞ

03 Kasım 1996 günü saat 19.25 sularında Balıkesir Bursa karayolu Susurluk ilçesi Çatalceviz mevkiinde meydana gelen trafik kazası Türkiye genelinde büyük bir tartışma ortamı yaratmıştır. Kaza sırasında otomobilde bulunanların kimlikleri, meslekleri ve konumları, medyanın konuyu sahiplenmesi, tartışmaları giderek tırmandırılmış, basının isimlendirmesiyle tartışmalar "devlet mafya siyaset" üçgeni etrafında yoğunlaşmıştır. Tepki ve tartışmalar, siyasi zeminde de etkili bir şekilde işlenmiş, devletin var olduğu öne sürülen bazı tasarruflarından hareketle devlet ve devletin bazı kurumlarını irdeleyen nitelik kazanmıştır.

Olay giderek kendi boyutlarını aşmış, siyasi, sosyal güvenlik ve psikolojik açıdan Türkiye gündemindeki en ağırlıklı konu haline gelmiştir.

2. OLAYIN CEREYANI

DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Edip Bucak, İstanbul Kemalettin Eröge Polis Okulu Müdürü Hüseyin Kocadağ, "Mehmet Özbay" sahte kimlikli Abdullah Çatlı ile 1970 doğumlu Gonca Us 01 Kasım 1996 günü akşam saatlerinde Kuşadası Onura Otel'e gelmişlerdir. Bucak'a ait 06 AC 600 plakalı Mercedes marka otomobile Hüseyin Kocadağ yönetiminde İstanbul'a gitmek üzere yola çıkan grup, 3 Kasım 1996 günü saat 19.25 sularında Susurluk ilçesi Çatalceviz mevkiinde benzin istasyonundan yola çıkan Hasan Gökçe yönetimindeki 20 RC 721 plakalı kamyonu çarparak trafik kazası yapmıştır.

Kaza sonucu 06 AC 600 plakalı otoyolu kullanan Hüseyin Kocadağ, Mehmet Özbay sahte kimlikli Abdullah Çatlı ile Gonca Us hayatını kaybetmişler, milletvekili Sedat Bucak ise yaralı olarak kurtulmuştur.

Kazada kamyon şoförü Hasan Gökçe asli kusurlu görülmüş ve sorgusunu takiben 04.11.1996 günü tutuklanmıştır.

2.2. Kaza sonrası Bucak'a ait otda bulunan silah ve dokümanlar.

2.2.1 Çatlı'nın üzerinde bulunanlar:

Yapı Kredi Bankası kartı

Yapı Kredi Bankası Visa kartı

Fatura bilgi kartı

Barclays Visa kartı

İstanbul Ticaret Odası Üye Kimlik Kartı

44.500.000 TL., 29 adet 100 ABD Doları, 305 DM.

Mehmet Özbay adına düzenlenmiş sürücü belgesi.

Mehmet Özbay adına, Emniyet Genel Müdürlüğü'nce düzenlenmiş Mehmet Açar imzalı Emniyet Genel Müdürlüğü uzmanı belgesi.

2.2.2 06 AC 600 plakalı otda bulunanlar:

930647 seri nolu 9 mm. çapında Saddam marka tabanca ile bu tabancaya ait şarjör, 9 adet mermi.

U544265 seri nolu 9 mm. çapında Baretta marka

tabanca ve bu tabancaya ait 2 adet şarjör ile 10 adet mermi.

L534618 seri nolu 9 mm. çapında Baretta marka ve bu tabancaya ait bir adet şarjör ile 45 adet mermi.

B178902 seri nolu 9 mm. çapında Baretta marka ve bu tabancaya ait bir adet şarjör ile 10 adet mermi.

A925710 seri nolu 22 Calibre Baretta marka tabanca ve bu tabancaya ait 2 adet şarjör ile 12 adet mermi.

22 Calibre tabancaya ait susturucu.

21995 seri nolu 9 mm. çapında MP 5 makinalı tabanca ve 2 adet şarjör.

C42952 seri nolu 9 mm. çapında MP 5 makinalı tabanca, iki adet şarjör ve 82 adet mermi.

13 adet 7.62 mm. çapında BKC (Biksi) mermi.

100 adet 5.56 mm. çapında mermi.

8 adet 22 Calibre mermi.

Çeşitli markalarda 3 adet cep telefonu.

Bir adet ışıldak.

2 adet şifreli kilitle çanta, içerisinden; 19 kalem temizlik eşyası, 2 adet International Hospital üye kartı, cep bilgisayarı ve değişik kredi kartları.

06 AC 600 plakalı araç adına düzenlenmiş, Sedat Edip Bucak adına onaylı 0514 seri nolu TBMM araç giriş kartı ve 46 kalem muhtelif eşya ve belge.

06 EMR 15 plakalı araç adına düzenlenmiş Uluç Gürkan adına onaylı 1070 seri nolu TBMM giriş kartı.

34 NUL 63 sayılı iki adet sac plaka ele geçirilmiştir.

Öte yandan, Sedat Bucak kaza sonrası basına yaptığı açıklamalarda; her an ölüm tehdidi altında olduğunu, bu yüzden devamlı silah taşıdığını, arabadaki silahların kendisine ait olduğunu, bunları PKK ile yaptığı mücadelede kullandığını, ancak arabada bulunan susturucularla bir ilgisinin olmadığı, bahse konu susturucuların kaza sonrası arabaya konulduğu, bunun kendisine karşı hazırlanan bir komplo olduğu hususlarına değinmiştir.

Öte yandan, Sedat Bucak, DGM Savcısı'na, Meclis lojmanlarındaki evinde verdiği ifadede; kaza sonrası arabada bulunan silah ve susturucular hakkında hiçbir bilgisinin bulunmadığını ifade etmiştir.

3. OLAYA ADI KARIŞANLAR

Kazada yer alanlar:

Kaza yapan 06 AC 600 plakalı Mercedes marka oto içerisinde bulunanlardan milletvekili Sedat Edip Bucak, emniyet mensubu Hüseyin Kocadağ ve Abdullah Çatlı'ya ilişkin olarak kayıtlarımızda yer alan dosya bilgileri EK 1'de sunulmuştur.

Üner ve Gül kızı 1969 İzmir doğumlu Gonca Us hakkında kayıtlarımızda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca olay sonrasında sürdürülen araştırmalar kapsamında, Abdullah Çatlı için 3 Ağustos 1994 tarihinde, Mehmet Özbay adına düzenlenmiş sahte talep formu tanzim edilerek Maliye Bakanlığı'na bağlı, birinci

derece kadrodan Maliye müfettişi gösterilmek suretiyle hususi damgalı pasaport talebinde bulunduğu ve İçişleri Bakanlığı'nca adına TR A 245202 seri numaralı hususi pasaport düzenlendiği anlaşılmıştır.

Tartışmalarla Gündeme Gelen Şahıslar İleri sürülen iddialarda ismi geçen "59" şahıstan "17"si halen hayatta bulunmamaktadır.

9'u yalnızca isimleri ile tanınan 59 kişiden; 4'ü politikacı, 4'ü işadamı, 14'ü mafya ile bağlantılı oldukları ileri sürülen eski ülkücü, 5'i TSK mensubu, 13'ü emniyet mensubu, 1'i din adamı, 1'i MİT mensubu, 1'i MİT'le bağlantılı olduğu iddia edilen şahıs, 2'si İran orijinli şahıs, 8'i mafya bağlantılı ve eroin kaçakçısı oldukları iddia edilen şahıs, 1'i şoför, 1'i PKK itirafçısı, 1'i Suriye orijinli bayan, 2'si Kürt orijinli avukat, 1'i genelev işletmecisi konusunda bulunmaktadır.

4. ŞAHISLAR ARASI İLİŞKİLER

Yapılan araştırma sonucunda kazaya karışan şahıslara ilişkin olarak, resmi görevli şahısların görevlerinden kaynaklanan doğal irtibatları dışında, bugüne kadar birbirleriyle, olay ve sonrasında iddialar doğrultusunda iltisakları bulunduğu yolunda herhangi bir bilginin kurumumuza intikal etmediği görülmüştür. Buna karşın basında yer alan bilgilerle mütalaa edildiğinde, iddialarda isimleri geçen şahıslar arasında Tansu Çiller, Özer Çiller, Mehmet Açar, Haluk Kırcı, Sedat Bucak, İbrahim Şahin, Korkut Eken, Hüseyin Baybaşın ile halen ölü bulunan Abdullah Çatlı, Ahmet Cem Ersever ile Tarık Ümit önem arz etmektedir.

Bahse konu şahıslar arasında var olduğu iddia edilen ilişkiler ve bu şahısların gerçekleştirdiği eylemler, genel olarak şematize edilerek EK 4'de sunulmuştur.

Ayrıca, olaya adı karışan şahıslara ilişkin basında çıkan iddialar ve bu şahısların ilişkileri ayrı ayrı şematize edilmek suretiyle EK 5'te sunulmuştur.

5. İDDİALAR

(İddialar basında veya iddianın yer aldığı kaynaktan bulunduğu şekliyle aktarılmıştır.)

İddiaların ayrıntıları EK 6'da sunulmaktadır. Aşağıdaki maddelerde iddialar başlık olarak sıralanmaktadır.

Aydınlık Dergisi'nin 22 Eylül 1996 tarih ve 483 sayılı, 17 Kasım 1996 tarih ve 491 sayılı, 24 Kasım 1996 tarih ve 492 sayılı nüshalarında yer alan iddialar;

"Çiller Örgütü" iddiaları

"DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, bazı MİT ve emniyet mensupları ile ülkücülerin içerisinde yer aldığı 'Özel Suç Örgütü' kurmuştur.

Anılan örgüt mensuplarınınca, kendi aralarında, 'özel büro' olarak adlandırılan, Çiller Özel Örgütü, CIA ve MOSSAD ile bağlantılıdır." Örgütün Yapısı ve Kadrolarına İlişkin İddialar:

"700 kişiden oluşan Özel Büro içerisinde; DYP Genel

Başkanı Tansu Çiller, Özer Çiller, Mehmet Açar, MİT Müsteşar Yardımcısı ve Kontr Terör Daire Başkanı Mehmet Eymür, Emniyet Genel Müdürlüğü Müşaviri, Emekli Albay Korkut Eken, Özel Harekat Daire Başkanı İbrahim Şahin, ülkücü mafya şeflerinden Alaattin Çakıcı, Abdullah Çatlı" bulunmaktadır. İddia edilen Özel Büro'nun yapısı ve kadrolarına ilişkin şema EK 7'de sunulmuştur.

Örgütün mafya ile bağlantısına ve tetikçi kadrolarına ilişkin iddialar:

Örgütün, A. Çatlı liderliğindeki ülkücü grup ile ilişkileri Örgütün, 6. Filo isimli ülkücü grupla ilişkileri.

Örgütün, Söylemez çetesi ile olan ilişkileri.

Örgütün eylemlerine ilişkin iddialar:

Haydar Aliyev'i devirme operasyonu.

Çeçenistan'a müdahale ve Avrasya feribotunun kaçırılması.

M. Açar'ın uyuşturucu kaçakçısı Hüseyin Baybaşın ile bağlantısı.

Özer Çiller'in nükleer madde kaçakçılığı yapması.

Manukyan'a suikast girişimi.

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'in öldürülmesi.

Cem Ersever ve arkadaşlarının öldürülmesi.

Askar Smitko ve Lazım Esmaeli'nin öldürülmesi.

Behçet Cantürk ve arkadaşlarının öldürülmesi.

Tarık Ümit'in öldürülmesi.

Avukat Yusuf Ekinci, Savaş Buldan, Hacı Karay, Adnan Yıldırım ve Medet Serhat'ın öldürülmeleri.

Tevfik Ağansoy'un öldürülmesi.

Haluk Kırcı Fethullah Gülen ilişkisine dair iddialar

1994 yılından itibaren Ankara'daki gazinolardan, kumarhanelerden, barlardan haraç toplamaya başlamıştır.

Devletten adamları için milyarlarca liralık yardım alan Bucak Aşireti'nin adam sayısını abarttığı ileri sürülüyor. Askerlik yapmak istemeyen kaçakçıların, para karşılığı Bucak Aşireti'nden korucu kimlikleri aldıkları ve askerliklerini aşiretin belirlediği bir yerde, "geçici köy korusu" olarak tamamladıkları söyleniyor.

Sedat Bucak hastaneden çıkartıldıktan sonra, getirildiği TBMM lojmanlarındaki evinden 12 saatliğine ayrılıyor. Sedat Bucak'ın Mehmet Açar ve bir emekli generale basına yapacağı açıklamayı görüştüğü ve mezkur açıklamanın kendisine Açar ve emekli general tarafından dikte ettirildiği söyleniyor.

Bucak'ın katıldığı HBB'deki TV programını, anılan kanalda yöneticilik yapan eski MİT mensuplarından Bülent Öztürkmen, dostu Korkut Eken'in ricasıyla ayarladı.

Diğer iddialar

Susurluk kazası ve sonrası basında yer alan iddialara ilişkin ayrıntılı bilgiler Ek 8'de sunulmuştur. Bunlar içerisinde aşağıda yer alan bilgiler önem arz etmektedir:

Abdullah Çatlı ile ilgili Susurluk kazası sonrası başlayan soruşturma sürerken, Çatlı'nın İngiltere'deki ilişkileri dikkati çekmektedir. İngiliz hükümetinin ülkelerine yönelik uyuşturucu trafiğinin önünü kesmek amacıyla, Çatlı gibi yabancıları kullandığı biliniyor.

Hüseyin Kocadağ, Abdullah Çatlı ve Sedat Bucak, Susurluk'taki kazadan önce Yalova'ya, kumarhane açmak amacıyla arsa aramaya gitmişlerdir.

Mehmet Ağar'ın istifasından sonra "Çiller Özel Örgütü" üyelerine dağıtılan sahte kimlikler, ruhsatlar, pasaportlar geri toplanmış, ve üyelerin ortalıkta görülmemesi emri verilmiştir.

Öte yandan, Hüseyin Kocadağ'ın eski İstanbul Asayiş Şube Müdürü Sedat Demir ile Sedat Bucak'ı barıştırmak için arabada bulunduğu ve Bursa'ya gittikleri de iddialar arasındadır.

İddialardan doğrulananlar:

Aydınlık dergisinin 2 Eylül 1996 tarihinde (483 sayılı), 17 Kasım 1996 (491 sayılı) ve 24 Kasım 1996 (492 sayılı) tarihli nüshalarında Doğu Perinçek tarafından ortaya çeşitli iddialar atılmıştır. Söz konusu iddialardan 22 Eylül 1996 tarihinde Aydınlik gazetesinde yayımlanan ve "MİT Raporu" olduğu iddia edilen metin içerisinde yer alan bazı hususların, kaza sonrasında çeşitli basın yayın kuruluşlarının araştırmaları sonucundaki gelişmelerle doğrulandığı gözlenmiştir.

Çatlı'nın sahte kimlik kullandığı iddiası:

Çatlı'nın, Mehmet Özbay sahte kimliği taşıdığı, Mehmet Özbay ve Mehmet Özbey adına Londra ve Şikago başkonsolosluklarından, 1980 1996 yıllarında 3 pasaport aldığı, 1992 yılında Şahin Ekli adına düzenlenmiş sahte pasaportla yurtdışına çıkmaya çalıştığı, konsolosluklar ve emniyette bulunan belgelerle kanıtlandığı basında yer almaktadır. (4 Aralık 1996 tarihli Sabah gazetesinde İçişleri Bakanlığı müfettişlerinin hazırladığı rapora atfen yayımlanmıştır. Söz konusu gazete kupürü Ek 9'da sunulmuştur.)

Çatlı'nın eroin kaçakçılığı yaptığı iddiası:

Çatlı, Fransa ve İsviçre'de eroin kaçakçılığı suçundan mahkum olmuştur ve hapis cezasına çarptırılmıştır. Söz konusu bilgileri Abdullah Çatlı'nın Ek 3'te bulunan dosya bilgileri ve eşi Meral Çatlı'nın basında yer alan ifadeleri teyit etmektedir. (Ek 10)

Çatlı'nın Ali Yasak ve Bucak aşireti mensupları ili ilişkili olduğu iddiası:

Çatlı'nın Ali Yasak ve Bucak aşireti mensupları ile ilişkili olduğu, şahısların beyanları ile doğrulanmıştır.

Çatlı'nın emniyet mensupları ile ilişkisi olduğu iddiası: Ağar'ın, kazadan sonra, "Hüseyin Kocadağ'ın Çatlı'yı güvenlik kuvvetlerine teslim etmeye gittiğini, bu nedenle aynı arabada bulunduğunu" açıklamasına karşın, Sedat Bucak'ın "Kocadağ'ın Çatlı'yı Mehmet Özbay adı ile tanıdığını" belirtmesi, Ağar'ın konuyla ilgili beyanları ile çelişmiştir. Ancak mevcut birliktelik dahi Çatlı'nın

Emniyet'le ilişkisi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Mehmet Ağar'ın Haluk Kırıcı ile iltisakının bulunduğu iddiası:

Ağar, Haluk Kırıcı'yı tanımadığını ifade etmiş, bilahare Hürriyet gazetesinde nikah şahidi olduğuna dair fotoğraflarının yayımlanması üzerine, olayı "vali vatan-daş" ilişkisi çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır.

Çatlı'nın 12 Eylül 1980 öncesi Ağca ile ilişkisi olduğu iddiası:

Çatlı'nın Ağca ile ilişkisi 1978 yılından beri bilinmektedir. Söz konusu iddia, Ağca'nın 24 Kasım 1996 tarihinde gazete ve TV'lerde çıkan açıklamalarıyla da teyid görmüştür.

Çatlı'nın kokain kullandığı iddiası:

Susurluk'ta meydana gelen kaza sonrasında, çeşitli yayın organlarında, Çatlı'nın üzerinde kokain bulunduğu şeklinde bir iddia yer almış, ve Ankara'da jandarma laboratuvarındaki tespitler sonucunda Çatlı'nın kokain kullandığı doğrulanmıştır.

Araştırılmasında fayda görülenler:

Bahse konu iddialardan önemli görülen ve araştırılması gerektiği değerlendirilenler aşağıda sunulmuştur:

Çiller Özel Örgütü adı altın da faaliyetlerini sürdürdüğü iddia edilen bir yapılanmanın mevcudiyetinin tespiti, bu suçlama ile bağlantılı tüm iddiaların doğru olup olmadıklarına vuzuh kazandırılması suretiyle mümkün olabilecektir.

1980'li yılların başlarında, devletle bağlantılı gösterilmeye çalışılarak gündeme getirilen ASALA'ya yönelik eylemin inceleme konusu olan iddialarla ilgisi ve konu hakkında teşkilatımızın herhangi bir bilgisi bulunmamaktadır.

Çatlı'nın İsviçre'de tutuklu bulunduğu cezaevinden, CIA Türkiye İstasyon Şefi tarafından kaçırılması iddiasınının, İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının İsviçre'deki ilgili kuruluşlarla yapacakları koordine sonucunda açıklığa kavuşturulabileceğine inanılmaktadır.

Mart 1995 tarihinde, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'e yönelik darbeyi, Tansu Çiller'in onayı ile dönemin Türk cumhuriyetlerinden sorumlu Devlet Bakanı Ayvaz Gökdemir, Emniyet Genel Müdürü Ağar, İbrahim Şahin ve Korkut Eken planlamış, ancak MİT'in olayı Süleyman Demirel'e bildirmesi ve Cumhurbaşkanı'nın da Aliyev'i haberdar etmesi ile darbe girişimi başarısızlığa uğramıştır.

MİT Müsteşarlığı, yürütmekte olduğu istihbarat çalışmaları sırasında, Haydar Aliyev'e suikast girişimi hazırlığı yapıldığını belirlemiş ve durum yetkili makamlar aracılığı ile Haydar Aliyev'e intikal ettirilerek suikast önlenmiştir. MİT Müsteşarlığı, kendisine düşen yasal görevi yerine getirmiş olup, bunun dışında öne sürülen iddiaların MİT Müsteşarlığı ile ilgisi bulunmamaktadır. Fethullah Hoca'nın, Çiller'in kara para aklamada işinde gizli ortağı olduğu, Fethullah Hocaların CIA'nın böl-

gemizdeki en önemli sivil toplum kuruluşu olduğu iddiaları, Maliye Bakanlığı müfettişlerinin Fethullah Gülen'in mali kayıtlarını incelemesi ile İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının ilgili kuruluşlarla yapacakları koordine sonucunda çözülebileceği değerlendirilmektedir.

Avusturya'da tutuklu bulunan H. Baybaşın ile M. Ağar arasında uyuşturucu ticareti bağlantısının olup olmadığının açıklığa kavuşturulabilmesi için, Baybaşın'ın daha önce tutuklu bulunduğu İngiltere, Hollanda ve halen cezaevinde yatmakta olduğu Avusturya'daki faaliyetleri; İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından ilgili ülkelerin güvenlik kuruluşları ile koordine kurulması gerekmektedir. Ayrıca H. Baybaşın'ın, M. Ağar ile olan ilişkisini bildiğini iddia ettiği avukatı İlhan Ongan'ın ifadesine başvurulmasının yararlı olacağı mütalaa edilmektedir.

Emniyetteki Ağar ekibine bağlı olarak çalışan ülkücü mafya liderlerinden Abdullah Çatlı ve ekibinin suç örgütü içerisinde çalışıp çalışmadığı, söz konusu ekibin iddialarda yer aldığı gibi, M. Ağar'ın talimatıyla, birçok kişiyi öldürüp öldürmediği iddiası, Emniyet Genel Müdürlüğü içinde teşekkül ettirilecek muhakkik yetkisine sahip bir grup tarafından, söz konusu iddialarda adı geçen şahısların ifadelerine başvurulması suretiyle çözüme kavuşturulabilecektir. Nitekim Ö. Lütfü Topal'ın öldürülmesi olayında kullanılan silahlarda A. Çatlı'nın parmak izinin bulunduğu yolundaki emniyet tespiti de bu iddianın kısmen de olsa doğruluğunu teyit eder mahiyettedir.

Ömer Lütfü Topal'ın kumarhanelerinden gelen gelirden daha fazla pay alabilmek için M. Ağar, S. Bucak ve H. Kocadağ tarafından öldürülüp öldürülmediği iddiaları: Topal ve Topal'a ait şirketlerin, adı geçen öldürülmeden önceki üç aylık dönemi kapsayan para transferleri ile yakınlarının malvarlıklarının mali yetkililerce araştırılması, şahsın ölmeden önce yaptığı telefon görüşmelerinin Türk Telekom tarafından ortaya konulmasının, Topal cinayetinin faillerinin tümüyle açığa çıkarılmasına büyük ölçüde katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Tarık Ümit'in, "Çiller Özel Örgütü"ne ilişkin olarak bildiği konular nedeniyle öldürülüp öldürülmediği iddialarının, Ümit'in en son beraber gördükleri söylenen polislerin ilgili savcılık tarafından yeniden sorguya alınması ile konunun vuzuha kavuşturulabileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca Tarık Ümit'in kızı Hande Bilici: "Babasının 17 yıllık MİT personeli olduğunu, elinde MİT görevlisi sıfatıyla imzaladığı belgelerin bulunduğunu, dönemin Emniyet Müdürü Mehmet Ağar imzalı özel plaka tahsis tutanaklarının olduğunu, babasının kayboluşunun ertesinde Mehmet Eymür'ün gönderdiği iki MİT görevlisinin kendisine, babasının Mehmet Ağar'ın bil-

gisi dahilinde, müşaviri Korkut Eken'in isteği üzerine Özel Harekatçı polislerce kaçırıldığını, M. Eymür'ün, M. Ağar'ı arayarak babasına bir şey yapılmayacağı sözünü aldığını, daha sonra M. Eymür'le yüz yüze görüştüğünü, Eymür'ün babasının öldürüldüğünü söylediğini, ancak Korkut Eken'le yaptığı bir görüşmede, Eken'in, babasının özel bir görevle yurtdışına gönderildiğini, döndüğü zaman öldüğünü söyleyenlerin ne yapacaklarını merak ettiğini söylediğini, babasının akıbeti hakkında herhangi bir bilgi verilemez ise elindeki belgeleri açıklayacağını" ifade etmiştir. Tarık Ümit, çeşitli kuruluşlara bilgi veren bir kişi olarak tanınmaktadır. Nitekim, MİT Müsteşarlığı'na da müsteşarlığın görev alanına giren konularda zaman zaman bilgi intikal etmiştir. Bu nedenle T. Ümit'in kızının ifadesinde adı geçen şahısların soruşturma kapsamına alınmalarında fayda görülmektedir. Tarık Ümit'e ilişkin bilgi notu Ek Sami Hoştan'ın Dev Sol örgütü ile ilişkilerinin yanı sıra İspanya, Hollanda, Kolombiya bağlantılı uyuşturucu kaçakçılığı yapıp yapmadığının ortaya çıkartılabilmesi için, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bahse konu ülkelerin ilgili birimleri ile bağlantı kurmak sureti ile konuya ilişkin bilgi derlenmesi ve adı geçen telefon kayıtlarının incelenmesinin gerektiği mütalaa edilmektedir.

Yzb. Hüseyin Pepek'ın halen Silahlı Kuvvetler bünyesinde bulunup bulunmadığı, Silahlı Kuvvetler'de ise hangi birimde çalıştığı hususları Genelkurmay Başkanlığı'nca belirlenebilecektir.

Hakkari/Yüksekova'da, uyuşturucu kaçakçılığı amacıyla oluşturulduğu iddia edilen "Üniformalı Çete" ve benzerlerinin kurulması, sevk ve idaresine M. Ağar'ın yeri ve konumunun Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü bünyelerinde oluşturulacak muhakkik yetkisinde bir komisyon tarafından araştırılması gerekmektedir.

Türkiye'de kaçakçılık faaliyeti yürütürken öldürülen İranlı Kürt orijinli Lazım Esmaili ve Askar Simitko'nun, Özer Çiller ve M. Ağar ile bağlantısı, öldürülmeleri eyleminde anılan şahısların rollerinin olup olmadığı, Askar Simitko'nun MİT'e bilgi verip vermediği iddiaları, şahısların öldürülmeden önce yaptıkları cep telefonu görüşmelerinin Türk Telekom tarafından tespiti ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün araştırmaları sonucu çözümlenebilecektir.

İran uyruklu Askar Simitko, 1985 yılında İstanbul'a gelmiş olup, bu şehirdeki çeşitli kanuni unsurlarla ilişkisi bulunan bir şahıstır. Bu faaliyetleri nedeniyle zaman zaman güvenlik kuvvetleri tarafından yakalanıp serbest bırakıldığı söylenmektedir. Teşkilatımız ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Adı geçen hakkında kayıtlarımıza intikal etmiş bilgiler Ek de sunulmaktadır.

S. Edip Bucak'ın, devletten aldığı parayı, kendi aşiretine mensup koruculara dağıtıp dağıtmadığı hususuna,

Maliye Bakanlığı'ndan ödeme şeklinin öğrenilmesi ve ödemede görev alan personelin bilgilerine başvurulması suretiyle açıklık kazandırabilecektir.

Tansu Çiller'in eski danışmanı ve Başbakanlık Müşaviri T. Şakir Atik'in, Özer Çiller tarafından bilgi sızdırmak gayesi ile MİT içerisinde görevlendirildiği iddia edilmektedir. Anılan şahsın MİT Müsteşarlığı ile ilişkisine dair bilgi notu Ek 13'de sunulmaktadır.

Özgür Gündem Gazetesi'nin (Özgür Ülke) 1994 yılında bombalanması olayının dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in emri ile Mehmet Açar'ın emrindeki "Özel Büro" tarafından gerçekleştirildiği iddia edilmektedir.

Üzerinde Durmaya Gerek Olmayan İddialar:

17 Eylül 1996 tarihli Aydınlık Dergisi'nde II. MİT Raporu olduğu iddia edilen ve basında birçok tartışmalara neden olan rapor yayımlanmıştır. Söz konusu iddiaya cevaben müsteşarlığımızca 5.11.1996 tarihinde, Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü'ne gönderilen açıklamada: "Son günlerde medyada Milli İstihbarat Teşkilatı'na atfedildiği şekilde herhangi bir kuruluşa veya şahsa verilmiş bir rapor mevcut değildir" hususlarına yer verilmiştir.

Hiram Abas'ın Çiller Örgütü tarafından öldürüldüğü iddiası: Bu eylemin 26.09.tarihinde Dev Sol militanları Hayri Koç, Ferit Eliuygun, Bahattin Anık ve Ahmet Fazıl Ercüment Özdemir tarafından gerçekleştirildiğinin bilinmesi nedeni ile önem taşımamaktadır.

H. Kocadağ'ın Gonca Us ile hissi ilişkisi bulunduğu iddiası ise Çatlı'nın eşi Meral Çatlı'nın bu konudaki açıklamaları dolayısıyla üzerinde durulacak nitelikte bulunmamaktadır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Başbakanlık'tan gönderilen dosya içeriği, kayıtlarımızda mevcut olan ve ulaşılabilen diğer bilgilerle birlikte incelenmiş, inceleme sonuçları ana hatları ile yukarıdaki maddelerde ve ayrıntılı olarak da bu yazının ekinde sunulan bölümlerde belirtilmiştir.

Bizatihi trafik kazası olayı, izahı zor veya savunulamayacak bir beraberliği net olarak ortaya koymaktadır. Kaza yapan araçta bulunan silahlar, belgeler ve diğer bulgular ise araçta bulunanların suç amaçlı bir faaliyet içinde bulduklarına kuvvetli emare niteliğindedir. Bazı belge ve bulgular ise esasen bizzat teşkil etmektedir.

Ancak bunların gerçek niteliğinin araştırılması, doğal olarak bu belge, bilgi ve bulguların yedinde bulundurma yasal hakkına sahip olan devlet kuruluşlarının (yargı organı ve yargı organı ile birlikte tahkikatı yürütecek güvenlik kuvvetlerinin) yetki alanına girmektedir. Geçmiş tarihlere ait ve olayla birlikte yeniden gündeme gelmiş olan diğer olaylar ise vuku buldukları tarihte, yetkili ve görevli kuruluşlarca araştırılmış olup, bunlara ilişkin bilgi, belge ifade tutanakları ve diğer hususlar

anılan kuruluşlarda bulunmaktadır. İdari tahkikat ve yasal yönden kovuşturma yetkisine sahip kuruluşların bunların gerçek durumunu daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyacakları (şayet daha önceden bu hususlar zaten belirlenmiş ise) muhakkaktır.

Bun nedenle müsteşarlıkça: Devletin diğer yetkili kuruluşlarının görev alanına girilmeksizin ve anılan kuruluşların da kendileri açısından gerekli araştırmayı zaten yaptıkları düşünülerek, mevcut bilgilerden hareketle bir inceleme yapılması cihetine gidilmiştir.

Susurluk'ta meydana gelen kaza: Devletin bazı kuruluşlarını, bu kuruluşların tasarruflarını, bir kısım siyasetçi ve bürokrati tartışılır hale getirmiştir. Tartışmalar, bilinçli olarak veya bilinçsizce, olayın çapını aşan boyutlara ulaştırılmış, zaman olarak da son yirmi yılı kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. Bu durum, bir yandan olayın gerçek niteliğinden saptırılmasına, diğer yandan da ilgili ilgisiz birçok konunun birbirine karıştırılarak tartışma alanına çekilmesine yol açmıştır.

İncelemenin "İddialar" kısmında da görüleceği üzere, bir kısım "iddiaların" olay veya var olduğu öne sürülen örgütlenme ile maddeten ve zaman olarak ilgisinin bulunması mümkün değildir. Buna rağmen devleti ve devletin tasarruflarını tartışmaya açabilmek için özellikle gündemde tutulmasına çalışılmaktadır.

Olayla bağlantılı çevreler, geçmişte kalan ve çeşitli dönemlerde tartışılmış olan bazı konuları (ASALA ile mücadele gibi) gündeme getirerek, son zamanlarda vuku bulan olaylarla ilişkilerini kamufle etme, yayma eğilimindedir.

Ortada, birçok ciddi iddia ve itham mevcuttur. Bunların bütünü geçmişte kalmıştır. Maddi delillerle de kanıtlanması çok zor iddialardır. Bu durum olayların cesametiyle bağlantılı cezai sorumlulukların belirlenmesi açısından zorluklar yaratmaktadır. Bununla birlikte, idari açıdan ilgili kurum ve kuruluşlar içinden kolaylıkla tahkik edilecek hususlar da bulunmaktadır. Sahte hüviyet, pasaport ve diğer belgelerin verilmesi, ticari bağlantılar gibi hususlar araştırılabilir nitelik taşımaktadır.

Konunun medyada ele alınış biçimi, ilgili ilgisiz herkesin konuşurulması, olayları saptırmak isteyenlere büyük imkanlar sağlamış, büyük ölçüde gerçeklerden uzaklaşmış, somut olaylar ve olaylarla ilişkili kişilerden çok devlet ve devletin tasarrufları tartışılır hale getirilmiştir. Bu durumun, olayların gerçek suçlarıyla, her vesileyle mevcut düzene saldırıyı adet haline getirmiş bir kısım maksatlı çevrelerin işine yaradığı da ayrı bir gerçektir.

Tartışmaların ulaştığı siyasi boyut ise malumlarıdır. Bu durum, olaylara ilişkin gerçek bilgi ve belgelere ulaşılmasını zorlaştırmış, daha çok spekülasyon hususların gündeme gelmesine yol açmıştır.

Susurluk olayı ayrıca:

Devletin içinde kontrolsüz güçlerin varlığını, Bu güçlerin devletin ihtiyaçları dışında da bazı istenmeyen faaliyetlere yönelebildiğini,

Güvenlik kuvvetlerinin resmi güçler dışında bazı unsurları da devlet görevi adı altında kullandıklarını, Devletin bazı belgelerinin (Pasaport vs.) gayri kanuni unsurlara verilebildiğini,

Devletin aynı kuruluşu içinde, farklı anlayışta olanların birbirleri ile devletin olanaklarını kullanarak mücadele edebildiklerini,

İstihbaratta ve örtülü operasyonlarda çokbaşlılığı bulunduğunu, merkezi kontrolün yeterli olmadığını,

Gizlilik taşıması gereken devlet belgelerinin veya faaliyetlerinin dahi kolayca açıklanabildiğini, tartışılabildiğini,

Kontrolsüz güçlerin, bazı siyasi güçlerce veya kişilerce desteklendiğini,

Devlet adına yapıldığı öne sürülen işlerde dahi büyük miktarlarda maddi çıkarların söz konusu olduğunu (A. Çatlı'nın şirketleri ve mal varlığı gibi)

gösterecek nitelikte emarelerin çıkmasına neden olmuştur.

Yukarıda kısaca değinilen ve her biri ayrı ayrı öneme sahip tespitlerden hareketle, öncelikle şu hususlarda gerekli tedbirlerin alınmasında fayda görülmektedir.

Güvenlik kuvvetlerinin, görevlerini ifa ederken, yararlanmak durumunda bulunduğu her türlü unsurdan, istifade edebilme esaslarını çok iyi belirlenmesinde ve merkezi bir kontrole bağlanmasından fayda görülmektedir.

İstihbaratta, ilgili kuruluşların yetki alanlarını genişletmeleri nedeniyle, çok başlılık bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak bünyesinde istihbarat birimi bulunan bütün kuruluşlar istihari metodlar uygulayarak, görev alanlarını ilgilendirmeyen bilgi ve imkana sahiptir. Bunlar il düzeyinde uygulandığından merkezi kontrolün dışında kalmakta ve il düzeyinde kontrolleri dahi yeterince sistemleştirilmediğinden kontrol dışı güçler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle mevcut mevzuat çerçevesinde istihbarat yetkisine sahip kuruluşların durumlarının net olarak belirlenmesinde ve bu alanda her türlü merkezi kontrolü sağlayacak yasal kuruluş olan MİT Müsteşarlığı'nın koordinatörlüğünün işler hale getirilmesinde zaruret bulunmaktadır.

Örtülü operasyonlar, bütün demokratik ülkeler tarafından olağanüstü durumlarda, ulusal çıkarların korunması amacıyla başvurulan mücadele metodlarından birisidir. Ancak bu tür çalışmalar, bütün ülkelerde merkezi karara dayanmakta, etkili bir merkezi denetime tabi olmakta ve devletin meşru güçlerince icra edilmektedir. Hangi gerekçe ile olursa olsun yukarıda değinilen temel prensiplerin dışına çıkılması, devlet yönetimi açısından çeşitli sıkıntıları ortaya çıkarmaktadır.

Devlet organlarının, siyasi otoritenin kararıyla hareket etmesi demokrasinin gereğidir. Ancak, bu zaruretin, kuruluşların siyasetin içine çekilmesi şeklinde algılanmaması, dolayısıyla siyasi partilerimizin devlet kuruluşlarına siyasi zihniyetleri, çıkarları doğrultusunda yaklaşmaması da aynı ölçüde gereklidir. Mevcut politize olmuş kadroların idari tedbirlerle ayıklanması, objektif kamu görevi ve güvenliği için vazgeçilmez bir koşul olarak düşünülmektedir.

Geçici köy koruculuğu uygulamalarından kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi, sakıncalı faaliyetler içerisinde bulunanların tespit ve takibini müteakip kadro dışı bırakılmaları ve sistemin güvenilir bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Aynı şekilde itirafçılardan istifade edilmesinin de kontrol edilebilir şekilde sisteme bağlanmasında fayda görülmektedir.

Diğer taraftan, devam eden tartışmalar, yukarıda sıralanan faktörlerin de etkisi ile güvenlik kuvvetlerimizi olumsuz şekilde etkilediği gibi kamuoyu nezdinde de itibar kaybına neden olmaktadır. Bütün bunların, toplumsal güvenliğimiz ve demokratik anayasal düzenimiz açısından arzu edilmeyen gelişmeler olduğu söylenebilecektir. Ayrıca, olaylar dış dünyada da Türkiye'nin itibarı, demokrasinin geleceği yönünde ciddi eleştirileri ortaya çıkarmıştır.

Bu itibarla, öncelikle tartışmaları sona erdirecek veya en azından sınırlandıracak hukuki ve idari kovuşturmaların süratle sonuçlandırılmasında, bunun akabinde de 6.8. maddede sıralanan tespitlerin izalesini mümkün kılacak, hukuki ve idari tedbirlere yönelinmesinde fayda görülmektedir.

Tolga Şakir Atik:

Başbakanlık Müşaviri olarak görevli iken, Başbakanlık Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü'nün 30.tarih ve B.O2.O.G.O.11 315 15515 sayılı yazısı ile teşkilatımıza naklen atanmasına muvafakat edilmiş, 03.11.1995 tarih ve 21266 sayılı Müsteşarlık Onayı ile teşkilatımız emrine atanmıştır.

Başbakanlık Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü'nün 06.11.1995 tarih ve B.O2. O.PPG.O.11 315 sayılı yazısı ile 3056 Sayılı Kanun'un 311 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 36. maddesine göre Başbakanlık'ta istihdamının uygun görüldüğü bildirilmiştir.

Başbakanlık Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü'nün 18.01.1996 tarih ve B.O2.O.PPG.O.11 315 1 sayılı yazısı ile "kendi isteği üzerine 18.01.1996 tarihi itibarıyla asli görevine iadesinin uygun görüldüğü" bildirilmiştir ve adı geçen aynı tarihten itibaren teşkilatımızdaki görevine başlamıştır.

İlgili, 22.01.1996 14.061996 tarihleri arasında, teşkilatımızın ilk defa göreve başlayan Meslek Memuru adaylarına uygulanan Temel ve Hazırlık Eğitimi gör-

müştür.

Söz konusu eğitimi müteakip atandığı Malatya Bölge Başkanlığı'ndaki görevine 15.07.1996 tarihinde başlamış ve daha sonra 02.10.tarih ve 19426 24231 sayılı Müsteşarlık Onayı ile Ankara Bölge Başkanlığı emrine atanmıştır.

21.10.1996 tarihinde Malatya ünitemizden ilişkisi kesilen ve mehil müddetinin sona erdiği 05.11.1996 tarihinden itibaren (10) gün, 18.11.tarihinden itibaren (30) gün süre ile rapor alan ilgili, henüz yeni görev yerine başlamamıştır.

Ömer Lütfü Topal:

Mahmut oğlu, 1942 Malatya/Doğanşehir doğumludur. 1962 69 71 senelerinde tehdit yoluyla bono imzalatmak, bıçaklama, yaralama, darp, adam öldürme suçlarından İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde kaydı bulunmaktadır.

20.06.1978 tarihinde Belçika gazetelerinde Belçika'nın Anvers şehrinde 6 kilogram eroinle yakalanmış olup, üzerinde Gaziantep Valiliği'nce verilen, Sadık Sami Onar adına düzenlenmiş bir pasaport ele geçirilmiştir. Ayrıca Belçika üzerinden ABD'ye uyuşturucu madde göndermekle de suçlanmıştır.

14.06.1978 23.07.1981 tarihleri arasında Belçika'da hapis yatmış, bilahare ABD'deki eroin olayıyla ilgili cezasını çekmesi amacıyla anılan ülkeye iade edilmiştir. New York'ta yargılanarak 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

13.01 20.02.1989 tarihleri arasında Hollanda'nın çeşitli şehirlerinde büyük miktarda eroinle yakalanan şahısların ifadelerinde adı geçmiştir.

05.05.1989 tarihinde söz konusu olayla ilgili olarak İstanbul Narkotik Şube Müdürlüğü'nce yakalanmış, 05.05.1989 tarihinde İstanbul DGM Cumhuriyet Savcılığı'nca serbest bırakılmıştır.

1995 yılı içerisinde Türkmenistan/Aşkabat'ta otel ve kumarhanelerin işletilmesini almak için girişimlerde bulunmuştur.

İstanbul'da kendisine ait Emperyal Gazinosu'nda uyuşturucu sattığı, bu arada bazı emniyet mensuplarına döviz karşılığı rüşvet verdiği duyumları alınmıştır.

28.07.1996 tarihinde İstanbul'da öldürülmüştür.

Sedat Demir:

Hasan oğlu, 1958, Artvin doğumludur.

Muhtelif tarihlerde çeşitli suçlardan Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca gözetim altına alınıp bilahare, 1402 sayılı kanununun 15. maddesi gereği tahliye edilen şahıslar arasında adı geçmektedir.

Ankara Emniyet Müdürlüğü Narkotik Şube Müdürlüğü Komiser Muavini olarak görev yaptığı 1979 yılı içerisinde Pol-Der'e üye olduğundan Dev-Yol örgütünün görüşü doğrultusunda polis teşkilatı

içerisinde birim oluşturduğu iddiası ile 1982 yılında ifadesi alınmıştır.

İstanbul Asayiş Şube Müdürü görevindeyken, Tevfik Ağansoy ile kokain işine girdiği, bu işte Tevfik Ağansoy tarafından aldatıldığı ve Alaattin Çakıcı'yla birlikte Ağansoy'a karşı cephe aldığı yolunda iddialar bulunmaktadır.

Halen hakkındaki soruşturma nedeniyle güvenlik kuvvetlerince aranmaktadır.

Nurullah Tevfik Ağansoy:

Yaşar Ayşe oğlu, 1960 Bitlis doğumludur.

Ülkücü görüşü benimsemektedir.

12 Eylül 1980 öncesi, İstanbul/Şişli ve Gültepe'de adam öldürme, yaralama, bomba atma türünde muhtelif eylemlerle ilgili olduğu gerekçesiyle, 20.5.1979 tarihinde Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nce tutuklanmıştır.

Ancak anılan mahkemecce tutuksuz olarak yargılanmasına karar verilmiş, bilahare beraat etmiştir.

10.07.1981 tarihinde, Zafer Ereske'nin 1980 yılında öldürülmesine iştirak edenler arasında bulunması nedeniyle tutuklanmıştır.

29.01.1981'de bomba atmak, ruhsatsız silah taşımak suçlarından mahkum edilmiştir.

24.04.1988 tarihinde Metris Cezaevi'nde bulunduğu sırada pişmanlık yasasından istifade etmek amacıyla dilekçe vermiştir.

27 Ağustos 1996 tarihinde İstanbul'da Tansu Çiller'in koruma polisleri Celal Babür ve Ferda Temel ile birlikte iken, Alaattin Çakıcı'nın adamları tarafından yapılan saldırı sonucunda Babür'le birlikte hayatını kaybetmiştir.

Medet Serhat:

İsa Bahar oğlu, 1943 Kars İğdir doğumludur

İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur.

1959 yılında karıştığı bir Kürtçülük olayından ötürü 13 ay tutuklu kalmış, bilahare serbest bırakılmıştır. Yargıtay'ın davayı bozması üzerine, 10 ay 20 gün hapse mahkum olmuştur.

1963 yılında İstanbul'da çıkarttığı "Denge" adlı dergide Kürtçülük propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuksuz olarak yargılanmıştır.

1965 tarihi itibarıyla Kürtçü cemiyet kurmak suçundan 1 yıl 4 ay hapis cezası almıştır.

1977 yılında Yugoslavya/Zagreb'de yapılan Uluslararası Avukatlar Toplantısı'ndan sonra Moskova'ya giderek Sovyet Komünist Partisi Gençlik Teşkilatı yetkilileriyle Kürtlere ve DDKD'ye yapılacak yardım konusunu görüşmüştür.

1978 tarihinde Calal Talabani paralelinde yurtdışında faaliyet gösteren İttihad i Vatani Kürdistan isimli örgütün İstanbul Temsilciliği'ne seçilmiştir.

1979 tarihinde yapılan mahalli seçimlerde Kars'tan CHP adayı olmuştur.

1980 tarihinde geçici üye sıfatıyla TKP'ye katılmıştır.

27.01.1981 tarihinde komünizm ve kürtçülük propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanmış ve 29.01.1982 tarihinde serbest bırakılmıştır.

1982 tarihi itibarıyla Erzurum'da sürdürülen PKK davasının avukatlığını yapmıştır.

Aynı yıl itibarıyla Barış Derneği Yönetim Kurulu üyesi olması nedeniyle tutuklanmış, 1983 Kasım ayında serbest bırakılmıştır. 1984 yılı itibarıyla, uyuşturucu madde kaçakçılığı yapan Behçet Cantürk'ün avukatıdır.

1990 yılında İstanbul'da Kürt Ulusal Birliği'nin tesis edilmesi, bu meydana ulusal meclis ile legal siyasi Kürt partisi kurulması amacıyla oluşturulan "Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı"nın kurucuları arasında yer almıştır.

1991 yılı itibarıyla "Barış Komitesi Derneği" sanık vekillerindedir.

18 19 Aralık 1993 tarihleri arasında Ankara'da yapılan Demokrasi Partisi (DEP) Kurultayı ile ilgili olarak hazırlanan "Demokrasi Kurultayı İçin Çağrı" başlıklı bildirimleri imzalayan şahıslar arasında yer almıştır.

Ekim 1994 tarihinde Ankara DGM'de yargılanan münfesi DEP milletvekillerinin avukatları arasındadır.

12.11.1994 tarihinde İstanbul/Erenköy'deki evinin önünde şoförüyle öldürülmüştür.

Adnan Yıldırım:

Selim oğlu, 1957 Diyarbakır doğumludur.

Şubat 1984 tarihi itibarıyla İstanbul Yeşilyurt Çınar Oteli'nde Savaş Buldan ve Hacı Karay ile birlikte silahlı şahıslarca kaçırılmıştır.

04.06.1984 tarihinde Bolu Yiğilca ilçesi Yukarıkaraş grup köy yolunda ölü olarak bulunmuştur.

Hacı Karay:

Fehim oğlu, 1950 Hakkari Yüksekova doğumludur.

13.02.1993 tarihi itibarıyla Diyarbakır Cezaevi'nde başlatılan açlık grevi eylemini desteklemek amacıyla Yüksekova'da kepenk kapama eyleminde bulunmuştur. Ağustos 1993 tarihi itibarıyla Hakkari Yüksekova'da uyuşturucu ticareti yapan şahıslar arasında yer almıştır.

Savaş Buldan ile irtibatlıdır.

Mart 1995 tarihi itibarıyla iki kız kardeşi Gülcan ve Gülsen Karay, PKK örgütüne katılmak amacıyla kırsal alana çıkmıştır.

02 Haziran 1994 tarihi itibarıyla İstanbul Yeşilyurt Çınar Oteli'nden Savaş Buldan ve Adnan Yıldırım ile birlikte silahlı şahıslarca kaçırılmıştır.

04.06.1994 tarihinde Bolu Yiğilca ilçesi Yukarıkaraş grup köy yolunda ölü olarak bulunmuştur.

Savaş Buldan:

Şükrü oğlu, 1964 Hakkari Yüksekova doğumludur.

1979 tarihi itibarıyla Yüksekova'da PKK paralelinde faaliyet göstermiştir.

Mart 1979 tarihi itibarıyla Hakkari Yüksekova'da meydana gelen olaylarla ilgili olarak C.Savcılığı'nca hakkında dava açılmıştır.

1980 tarihi itibarıyla Kızıltepe ve Diyarbakır'da Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) ile PKK örgütü arasında meydana gelen çatışmalar sonucunda bazı PKK mensuplarını evinde barındırmıştır.

Aynı yıl itibarıyla civar köylerde diğer bazı sempatanlarla birlikte "Aşiretlik" konusunu içeren propaganda faaliyetinde bulunmuştur.

Mart 1992 tarihi itibarıyla Nevroz Olayları sonucunda gözaltına alınan şahıslara avukat tutanlardandır.

Haziran 1992 tarihi itibarıyla İstanbul'da ikamet ettiği dönemde uyuşturucu ticaretinde bulunmuş ve elde edilen gelirin büyük bir bölümünü PKK'ye aktarmıştır.

28.07.1992 tarihinde, İstanbul Haznedar'da ele geçirilen silah ile ilgili olarak gözaltına alınmış ve bilahare sevk edildiği DGM'ce tutuklanmıştır.

02.06.1994 tarihinde İstanbul Yeşilyurt Çınar Oteli'nde yanında bulunan Adnan Yıldırım ve Hacı Karay ile birlikte silahlı şahıslarca kaçırılmışlardır.

04.06.1994 tarihinde ise Bolu Yiğilca ilçesi Yukarıkaraş grup köy yolunda ölü olarak bulunmuştur.

Yusuf Ekinci:

Kamil oğlu, 1942 Lice Diyarbakır doğumludur.

Haziran 1963 tarihi itibarıyla Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2. sınıf öğrencisi olup, çevresinde sosyalist Kürtçü olarak tanınmaktadır.

Aralık 1963 tarihinde Ankara'da faaliyete geçirilen TİP'nin gençlik kolları üyeleri arasında yer almakta olup, partinin yayın organı Emekçi gazetesinin genel yayın müdürü olarak görev yapmıştır.

Nisan 1969 tarihi itibarıyla mizuniyetini müteakip staj amacıyla Diyarbakır'a gitmiş olup, burada Anayasayı Koruma Kanun tasarısını protesto etmek amacıyla mitinge katılmıştır.

1970 1971 tevkifatı çerçevesinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) bünyesinde Kürtçülük faaliyeti gösterdiği gerekçesiyle dava açılmıştır.

1972 tarihi itibarıyla Diyarbakır'da avukatlık yapmış olup, Kürtçülük hareketini dirije etmeye çalışmıştır.

Nisan 1971 tarihinde TİP'nin 4. Genel Kurulu'nda kardeşi Tarık Ziya Ekinci'nin fikirlerine muhalif olduğunu belirterek asıl amacının; "Kürdistan'ın tahakkuku olduğunu, kendisinin ise Kürt milliyetçisi olduğunu" ifade etmiştir.

Aralık 1984 tarihi itibarıyla Ankara'da avukatlık yapmıştır.

Şubat 1990 tarihi itibarıyla SHP'den ihraç edilmiş

olması nedeniyle, M. Ali Eren ile birlikte Marksist bir parti kurma çalışmalarına başlamıştır. 25.02.1994 tarihinde Ankara Gölbaşı ilçesi Doktorlar Sitesi mevkiinde ölü olarak bulunmuştur.

Behçet Cantürk:

Reşit oğlu, 1950 Lice doğumludur. Ermeni asıllıdır.

1975 tarihinden itibaren bazı kaçakçıların faaliyetlerine para vermek suretiyle ortak olmuştur.

1975 yılında İlerici Gençlik Derneği'nin (İGD) tertiplendiği Diyarbakır Lice protesto yürüyüşünün organize edilmesine katılmış ve para yardımında bulunmuştur.

Aynı yıl askere gitmemek amacıyla rüşvet vererek Konya Askeri Hastanesi'nden çürük raporu almıştır.

1977 yılında silah kaçakçılığına başlamıştır.

1978 sonlarında Türkiye'nin Doğu Bölgesi ile Irak ve İran'ın bir parçasında müstakil bir Kürt devleti kurmayı amaçlayan, Celal Talabani'ye bağlı İttihad ı Vatani Kürdistan Partisi ile işbirliği içerisinde bulunan Devrimci Doğu Kültür Dernekleri'ne (DDKD) üye olmuş ve bu örgüte maddi yardımda bulunmuştur.

Aynı tarihte, DDKD'yi maddi yönden kuvvetlendirmek amacıyla silah, mühimmat, uyuşturucu madde ve gümrük kaçakçılığına başlamıştır.

1979 yılında Bulgaristan'dan kaçak olarak PKK'ye silah getirmiştir.

1981 yılında, illegal olarak Suriye'ye gitmiş ve ASALA üyeleriyle, ASALA DDKD işbirliği ile uyuşturucu madde kaçakçılığı faaliyetlerini birlikte organize etme kararı almıştır.

1981-1983 yılları arasında Kapalıçarşı'da kuyumcu Ermeni ve Süryanilerle altın ve pırlanta kaçakçılığı yapmıştır.

1983 tarihinde Dündar Kılıç ve İsmail Hacısüleymanoğlu'nun, Kapalıçarşı'daki gayrimüslim ve Diyarbakırlılara, altın ve pırlanta kaçakçılığını ele geçirebilmek amacıyla baskı yapması üzerine, ASALA'nın Kapalıçarşı'ya yaptığı bombalı ve silahlı eylemi organize etmiştir.

1983 yılı itibarıyla Diyarbakır'daki eroin tekeli elinde tutmakta ve İstanbullu Ermeniler ile ASALA kanalıyla yurtdışına pazarlamaktadır.

22.06.1984 tarihinde Kürdistan İşçi Partisi ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi mensubu olması dolayısıyla Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca tutuklanmıştır.

Mart 1993 ayı itibarıyla Akdeniz'de batırılan Kismetim I gemisinde bulunan 3 ton uyuşturucuya Hüseyin Baybaşın ile ortaktır.

PKK'ye para toplanmasında kaçakçılar ile örgüt arasında aracılık yapmıştır.

Nisan 1992 tarihinde İranlı Hüsno adlı şahıs ile birlikte Pakistan'dan Türkiye'ye 6 ton bazmorfin ve 5 ton esrar getirmiştir. Behçet Cantürk, uyuşturucunun dağıtımında

PKK'ye yardımda bulunan kaçakçıları tercih etmiştir. Muhtelif tarihlerde, Savaş Buldan, Hüseyin Erez, Hasan Erez, Cahit Kocakaya ve Eyüp Kocakaya adlı uyuşturucu kaçakçılarından PKK adına para toplamıştır.

14 Ocak 1994 tarihinde kimliği belirsiz kişilerce kaçırılmış, cesedi, bir gün sonra Sapanca yakınlarında bulunmuştur.

Sedat Edip Bucak:

İsmail Hakkı oğlu, 1960 Şanlıurfa/Siverek doğumludur. Şanlıurfa/Siverek Bucak Aşireti reisidir.

1987 tarihi itibarıyla DYP Şanlıurfa milletvekilidir.

Ekim 1993 tarihi itibarıyla DEP Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Şırnak Milletvekili Selim Sadak ile bir görüşme yapmıştır. Görüşmede, devletin Kürt ve Türk halkları arasındaki kardeşliği bozmak için elinden geleni yaptığını ifade etmiştir.

Aralık 1993 tarihi itibarıyla Urfa Siverek ilçe merkezinde "Siverek Gençliği" ibareli bildiri dağıtılmasını sağlamıştır.

24 Aralık 1996 genel seçimlerinde DYP Şanlıurfa milletvekilidir.

Mehmet Ağar:

Zülfü oğlu Elazığ doğumludur.

19 Ekim 1984 tarihinde İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı iken ülkücü drijanlardan Celal Adan ile görüşmüştür.

3 Temmuz 1985 tarihi itibarıyla İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde Asayiş Şube Müdürü görevini yürütürken, Süleymancı unsurlarla ilgili hizip gruplarına ait soruşturma tahkikat gibi gizli kalması gereken konuları ve dosyaları, şirketin sahipleri olan İbrahim Aslan ile Mahmut Şahin adlı Süleymancılara bildirmiştir.

4 Eylül 1986 tarihinde ülkücü Selim Kaptanoğlu, "Çek ve senet tahsili yaptıklarını, Alparslan Türkeş'in adı ile babalardan para topladıklarını, toplanan paraların bir kısmını Alparslan Türkeş'e, bir kısmını ise tutuklu bazı ülküçülere gönderdiklerini, bu işleri yaparken Müdür Yardımcısı Mehmet Ağar ile sıkı temasta olduklarını" ifade etmiştir.

5 Aralık 1990 tarihi itibarıyla "Süleymancı Kemal Kaçar'dan rüşvet aldığı" belirtilmiştir.

29 Eylül 1993 günü yapılan Polis Akademisi'nin sınavlarında akademiye ülküçülerin alınması yönünde baskı yapmıştır.

24 Aralık 1995 genel seçimlerinde DYP Elazığ milletvekili seçilmiştir.

1996 yılında kurulan 53. Hükümet (ANAP DYP Koalisyonu) kabinesinde Adalet Bakanı olarak görev almıştır.

Aynı yıl kurulan 54. Hükümet (REFAH DYP Koalisyonu) bünyesinde ise İçişleri Bakanlığı görevinde

bulunmuş olup, 8 Kasım 1996 tarihinde görevinden istifa etmiştir.

Abdurrahman Buğday:

Süleyman oğlu, Palu 1959 doğumludur. 1976 tarihi itibarıyla Ülkü Ocakları Derneği Malatya Şubesi Yönetim Kurulu üyelerindedir. 1977 tarihinde CHP tarafından Malatya'da düzenlenen mitingde bombalama eyleminde bulunan ülkücüler arasında yer almıştır. 20 Eylül 1979 tarihinde Malatya'da mühendis Hüseyin Tuluk'u öldürme eyleminde bulunmuştur. 1979 tarihi itibarıyla TÖB DER üyesi Bektaş Mutlu'nun öldürülme eyleminde bulunan şahıslardandır. 1981 tarihi itibarıyla Malatya Sıkıyönetim Komutanlığı'nca aranması nedeniyle İstanbul'da Erol Taş'ın himayesinde saklandığı ve adı geçen şahsa ait kahvehaneyi buluşma yeri olarak kullandığı yolunda haber intikal etmiştir. Temmuz 1989 tarihi itibarıyla Avrupa'ya kaçmış, burada PKK mensuplarıyla yakın ilişki içerisinde bulunarak uyuşturucu ticareti konusunda PKK adına faaliyet göstermiştir. Temmuz 1989 tarihinde Türkiye'ye geleceği yönünde haberler intikal etmiştir.

Haluk Kırıcı:

Şükrü Hafize oğlu, 1958 Erzurum doğumludur. Ülkücü kesim içerisinde "İdi Amin" lakabı ile tanınmaktadır. 24 Mart 1978 tarihinde Ankara'da Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Doğan Öz ile 9 Ekim 1978 günü Bahçelievler semtinde 7 TİP'linin öldürülme eylemlerinin sanığı olarak aranmıştır. 8 Eylül 1978 tarihinde İstanbul'da sahte kimlikle yakalanarak Ankara'ya getirilmiştir. 1986 yılı içerisinde 3419 sayılı kanun hükümlerinden yararlanmak amacıyla Cumhuriyet Savcılığı'na müracaat etmiştir. İfadesinde; Bahçelievler katliamını üstlenmesine rağmen mevcut bilgilere ilave yeni bir bilgi vermemiştir. 16 Temmuz 1989 tarihinde Bursa Cezaevi'ndeki açık görüşte, üzerinde Ali Ekinci sahte kimliği ile firar teşebbüsünde bulunmuştur. 26 Nisan 1991 tarihinde Bursa Cezaevi'nden şartlı tahliye edilmiştir. 1991 yılı içerisinde Türk Federasyonu yönetiminde görev almak üzere Almanya'ya gideceği istihbar edilmiştir. Ülkücü kesim içerisinde önemli bir etkinliğe sahip olan adı geçen, MHP yönetiminde üst kademedeki görev alan şahıslarla iltisaklıdır.

Ayvaz Gökdemir:

Süleyman oğlu, Gaziantep 1947 doğumludur.

Öğretmen Okulları Eski Genel Müdürü'dür.

Mayıs 1990 tarihi itibarıyla MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş tarafından, ülkücü kesim içerisinde uzaklaştırılmıştır.

Aralık 1991 seçimlerinde Gaziantep'ten DYP milletvekili olarak seçilmiştir.

DYP bünyesinde sürdürülen ülkücülerin kadrolaşma çalışmalarını fiilen yürütmektedir.

24 Aralık 1995 genel seçimlerinde DYP Kayseri milletvekilidir.

Ali Yasak (Drej Ali):

Halil oğlu, 1956 Urfa doğumludur.

19 Aralık 1977 tarihinde Ülkü Ocakları Derneği (ÜOD) Urfa Şubesi Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir.

1978 yılında Urfa Eğitim Enstitüsü Öğrenci Derneği başkanıdır.

12 Ocak 1978'de kanunsuz yürüyüşe katılmaktan tutuklanmış, 25 Ocak 1978 tarihinde yapılan mahkemesinde tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır.

26 Ocak 1978'te karşı görüşlülerle girdiği silahlı çatışma neticesinde yaralanmıştır.

1990 yılı itibarıyla İstanbul'da yeraltı dünyası ile irtibatlı olarak çek senet kırma işlerinde bulunmuş ve yurtdışındaki kaçak ve aranan ülkücü şahıslarla temas halinde bulunmuştur.

Hüseyin Duman:

Reşit oğlu, 1975 Hakkari/Reze Kavaklı köyü nüfusuna kayıtlıdır.

26 Ocak 1993 tarihinde güvenlik kuvvetleri tarafından yapılan operasyon sonucunda, 2 torba içinde 38 torba halinde 37 kilogram esrar maddesinin ele geçirilmesi ile ilgili olarak gözaltına alınan şahıslardandır.

Mustafa Deniz:

Asıl adı İhsan Hakan'dır.

Mehmet Emin, Sabiha oğlu, 1965 Ankara doğumludur. PKK itirafçısı olması nedeniyle Mustafa Deniz kod adını almıştır.

Haziran 1993 tarihinde A. Cem Ersever ile birlikte Ankara'da Mezopotamya Film Video Basın Yayın Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ni kurmuştur.

1 Kasım 1993 tarihinde Ankara/Polatlı Avcılar Köyü yakınında kafasına kurşun sıkılarak öldürülmüş, cesedi bulunmuştur.

Neval Boz:

Hasan kızı, Antakya doğumludur.

A. Cem Ersever'in tercümanlığını yapmıştır.

Suriye/Şam'da Tıp Fakültesi'nde okurken sınavlara girmemesi nedeniyle kaydı silinmiştir.

A. Cem Ersever, hissi ilişki içerisinde bulunduğu adı

geçenin Türkiye'deki tıp fakültelerinden birine kaydının alınması için çaba sarfetmiştir.
9 Kasım 1993 günü İstanbul Ankara otoyolu üzerinde ölü olarak bulunmuştur.

Askar (Asko) Simitko:

Tahirhan oğlu, İran Urumiye 1953 doğumludur.
Eylül 1985 tarihi itibarıyla İstanbul'da ikamet etmekte olup, babası ile birlikte Barzani örgütü mensupları arasında irtibatı sağlamıştır.
Aynı tarih itibarıyla İran İstihbaratı'nda görevli şahıslarla irtibatlı olup, anılan görevlilerce İstanbul'da faaliyet gösteren şahısları ve HMÖ mensuplarının faaliyetleri ve kimlikleri hususlarında bilgi toplanması yönünde çalışması istenilmiştir.
1993 yılı itibarıyla üçüncü bir ülkeye gitmek üzere sığınma talebinde bulunmuştur.
Ocak 1995 tarihinde bulunan Lazım Esmaili ile birlikte Ataköy Polat Rönesans Otelindeki gazinodan çıkarken, kimliği belirsiz kişilerce kaçırılmışlardır. İstanbul/Silivri Kerev deresi içerisinde kurşunlanarak öldürülen Askar Simitko ve Lazım Esmaili'nin cesetleri, 28 Ocak 1995 tarihinde bulunmuştur.

Lazım (Lazım) Esmaili:

Selim oğlu, 1945 Urumiye doğumludur.
Eylül 1991 tarihi itibarıyla İstanbul'da faaliyet gösteren Beyazıt Dış Ticaret Ltd. Şti.'nin ortağı olup müdürlüğünü yapmıştır.
İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nden 20 Mayıs 1991 20 Eylül 1992 tarihine kadar çalışma izni almıştır.
İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nce 11 Eylül 1993 tarihinde itibaren 2 yıl süreli ikamet tezkeresi verilmiştir.
Ocak 1995 tarihinde yanında bulunan Askar Simitko ile birlikte Ataköy Polat Rönesans Oteli'ndeki gazinodan çıkarken, kimliği belirsiz kişilerce kaçırılmışlardır. İstanbul/Silivri Kerev deresi içerisinde kurşunlanarak öldürülen Askar Simitko ve Lazım Esmaili'nin cesetleri, 28 Ocak 1995 tarihinde bulunmuştur.

Fethullah Gülen:

Ramis oğlu, 1942, Erzurum doğumlu.
1968 yılı itibarıyla İzmir Merkez Vaizi, İzmir İmam Hatip ve İlahiyatta Öğrenci Yetiştirme Derneği Kestanepazarı Kuran Kursu öğreticisi görevlerinde bulunmuştur.
1969 Ağustos ayı içinde İzmir Buca'da kendi yönetiminde olan dernek ve Kestanepazarı Kuran Kursu'nda okuyan 100 öğrencinin katılımıyla açılan bir kampta, Kuran okumanın yanı sıra Risale i Nur eğitimi yapmıştır.
Aynı yıl içinde Said Nursi için Isparta'da okutulan mevlüde katılmıştır.

1970'de İzmir'de Nurculuk üzerine programlar yapmış, ayrıca toplantılarda eğitici görevini üstlenmiştir.

1971 Ocak ayı içinde, İzmir İmam Hatip ve İlahiyat Öğrenci Yetiştirme Derneği içinde Nurculuk faaliyetleri yürüttüğü gerekçesiyle dernek idare heyetinden çıkarılmıştır.

Aynı yıl itibarıyla Nurculuk faaliyetlerinden dolayı İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından ifadesi alınarak hakkında dava açılmıştır.

Anılan komutanlıkça açılan davası sonucunda vaaz etme yetkisi alınmıştır.

1972 Eylül ayı içinde Erzurum'a gitmiş, anılan ilde Nurcu liderle görüşmüş ve çeşitli Nur toplantılarına katılmıştır.

1973 yılı itibarıyla Edremit'e tayin edilmesine karşın, İzmir'de ikamet ederek her hafta cuma günleri Edremit Alemzade Camii'nde vaaz vermiş ve her gelişinde ayrı ayrı Nur medreselerinde Nur toplantıları düzenlemiştir. Aynı yıl itibarıyla Edremit Merkez Vaizi görevi sırasında yaz aylarında Edremit civarında açılmış olan ve Nurcu öğrencilerin iştirak ettiği kamplarda Nurculuk faaliyetlerini organize etmiştir.

1974 Eylül ayı içinde Merkez Vaizliği'ne tayin edilmiştir. 1974 1976 yılları arasında yurt çapında çeşitli konularda konferanslar vermiştir.

1976 Temmuz ayı içinde Aydın çevresinde açılması planlanan Nur kamplarında F. Gülen'in fıkıh dersi vereceği öğrenilmiştir.

1976 Ağustos ayı başında İzmir Bornova ilçesi vaizliğine atanmıştır.

Münfesi MSP yanlısı olan Nurculardan Fethullah Gülen, İran'da gerçekleştirilen devrimin Türkiye'de de gerçekleştirilmesini arzulamakta olup, Türkiye'de İslami bir devrim için yurt dışında teşkilatlanmaya önem vermektedir.

İzmir Bornova Merkez Vaizi olduğu dönemde vaaz bantlarının yurt dışında dağıtılmasını sağlayarak Nurculuk propagandası yapmıştır.

19.04.1980'de İzmir'de gerçekleştirilen bir Nur toplantısında yaptığı konuşmada; birkaç gün içerisinde "Huruç hareketi" (Atılım hareketi) başlatılacağını, bu hareket için hemen hemen her ilde liderlerin tespit edildiğini, İran'da yapılan İslam hareketinin Türkiye'de de böylece başlamış olacağını" belirtmiştir.

1980 yılında İzmir'de bir Nur toplantısında yaptığı konuşmada; "Huruç hareketinin başarıya ulaşması için bütün yurttaki kendi binalarında ve kiralayacakları müsait yerlerde orta ve yükseköğrenim gören öğrenciler için yurt binalarının açılması, yurtlarda eğitilen öğrencilerin meyvalarını vermesi, kendi fikirleri doğrultusunda çeşitli kitap ve dergilerin basımının gerçekleştirilmesi ile özellikle Türkiye'deki öğretmenlerin büyük bir bölümünün kendi yönlerinde faaliyet göstermeleri gerektiğini" ifade etmiştir.

24.06.1980 tarihinde, "Denizli Merkez Akyazılı Köyü Orta ve Yüksek Eğitim Vakfı" Denizli Şubesi'nin açılışında yaptığı konuşmada; "Milletimiz içinde bulunduğu zelif duruma, şeytanın uşakları muallimler ve onların yetiştirdiği inançsız talebeler nedeniyle düşmüştür. Rusya, Müslümanlığın giderek azalması ve komünizmin yayılması amacıyla, Türkiye'ye her yıl yardım göndermektedir. Ahlaksızlık, zina ve anarşi almış yürümüştür" tarzında ifadeler kullanmıştır.

Yazıcı Nurcuların lideri olan Fethullah Gülen, Bornova Merkez Camii'nde verdiği vaazlarında, hükümetin icraatlarını eleştirmiştir.

1980 yılında İzmir'de Nurcuların yayın organı "Sızıntı" adlı dergide zaman zaman "MFD" rumuzu ile yazılar yazmıştır.

12.09.1980 tarihinde Ege Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nca kendisini yakalamaya yönelik operasyonu haber alması sonucu, İzmir'den Erzurum'a kaçmıştır.

16.10.1980 tarihinde müstafi addedilmek için Erzurum'dan 20 günlük, daha sonra Kayseri Tıp Fakültesi'nden 45 günlük rapor alıp Bornova Müftülüğü'ne göndermiştir.

1980 Aralık ayında İzmir Bornova Merkez Vaizliği'nden Çanakkale'ye tayinini yaptırmıştır.

1981 Ocak ayı itibarıyla Isparta ili Uluborlu ilçesinde bulunan İslah Sitesi'ndeki "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerini Koruma ve Yetiştirme Derneği" merkezinde gizlenmiştir.

27.02.1981 tarihinde Eyüp İstanbul Hükümet Tabipliği, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'nce 20 günlük rapor almıştır.

22.03.1981 tarihinde Çanakkale Müftülüğü Merkez Vaizliği'nden istifa etmiştir.

1981 yılında Ankara'da Nurcu liderlerden "Toprak Diş Kliniği" sahibi Hayrettin Toprak'ın evinde saklanmıştır.

1982 Mayıs ayında Konya'daki Nurcu liderlerle bir toplantı düzenlemiştir.

7.8.1982 tarihinde Keşan'ın bir köyünde gizlenerek "Molla" ve "Dahhak" takma isimlerini kullanmıştır.

Aynı yıl itibarıyla Sızıntı grubuna mensup şahıslarca, Mekke'de kiralanmış bir dükkanda adı geçen bantları hac süresince Türk hacılarına satılmıştır.

10.06.1983 tarihinde Menemen Helvacıköy'de Y.İ.E. öğrencisi Yaşar Erdoğan'ın yanında saklanmıştır.

Ege Ordu ve İzmir Antalya illeri Synt. Komutanlığı'nın 7 Şubat 1985 tarihli yazısı ile arananlar listesinde yer almıştır.

18 Mayıs 1985 tarihi itibarıyla, kendisini maddi yönden destekleyen zenginlere hitaben İstanbul/Altunizade'de bir konuşma yapmış ve özel okullara maddi yardımda bulunmaları için etkileyici öğütlerde bulunmuştur.

23 Eylül 1985 tarihi itibarıyla Çanakkale ili Biga ilçesinde mukim Fethullah Gülen grubuna mensup

Nurculardan Sabri Kadioğlu, Abdülkadim Zellüm adlı yazarın "Hilafet Nasıl Yakıldı" isimli eserini, Nurcular ile Milli Görüş mensuplarına ücretsiz olarak dağıtmıştır.

1 Ekim 1985 tarihi itibarıyla; Hizb üt Tahrir mensubu Muhammed Kürdi, parti merkezinden aldığı emir üzerine, İzmir'de tahsilini yaparken, Fethullah Gülen ile bir görüşme yapmış, ancak bu görüşmede müspet bir netice alınamamıştır.

Genelkurmay Başkanlığı tarafından çıkarılan 15 Nisan 1985 gün ve 7130 97/85/Synt. İstihbarat Hrk. Ş. Ks. sayılı aranan şahıslar kitabının 2. kategori, 15. sayfa ve 588 sırasında arananlar arasında yer almıştır.

1987 yılında, İstanbul'daki evinde, imamlarına eğitim vermeye başlamıştır.

Ağustos 1987 ayında ders verdiği öğrencilerine yaptığı konuşmada; "Alparslan Türkeş ile görüşüğünü, Türkeş'ten cemaatini şeriat doğrultusunda yetiştirmesini istediğini, onun da kabul ettiğini" ifade etmiştir.

6 Eylül 1987 günü yapılan seçim yasaklarıyla ilgili referandumda, Turgut Özal'ı desteklemek maksadı ile Nurcuların hayır oyu kullanmalarını sağlamıştır.

Şubat 1990 tarihinde Korkut Özal'ın dünürünün İstanbul'daki evinde, "ANAP'ın geleceği ile ilgili" toplantıya katılmıştır.

Mart 1990 ayı içerisinde Türkiye'deki İslami faaliyetleri tek bir merkezden koordine etmek amacıyla oluşturulan İslam Şurası içerisinde yer almıştır.

1990 yılı içerisinde rahatsızlığı sebebiyle birkaç kez yurtdışına çıkmıştır.

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimler arifesinde münfesi MÇP'ye 3.5 milyar yardımda bulunmuş ve seçimlerde MÇP ile ittifak yapan RP'yi desteklemiştir.

Nisan 1992 ayı içerisinde, Azerbaycan'a giderek anılan ülkede TV kurma çalışmalarını başlatmıştır.

Aynı tarihte ABD'deki Risale i Nur Enstitüsü'nün çalışmalarını yönlendirmek maksadıyla gizli olarak anılan ülkeye gitmiş, ardından Avustralya'ya geçerek Türk öğrencilerin akademik eğitim gördüğü okul ve kaldıkları yurtları ziyaret etmiştir. Ayrıca kuracağı üniversitelerde ders vermek amacıyla söz konusu ülkelerdeki çeşitli profesörlerle de görüşmüştür.

1992 yılı içerisinde MÇP'den ayrılarak yeni bir parti kurma çalışmalarına giren Muhsin Yazıcıoğlu'na maddi ve manevi destek vermektedir.

19 Ocak 1994'te Ankara'da kurulan "Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı"nın kurucuları arasında yer almaktadır.

1995 yılı içerisinde ABD, Almanya, İngiltere ve Rusya'nın Türkiye'deki büyükelçileri tarafından ayrı ayrı ziyaret edilmiştir.

Ağustos 1995 tarihi itibarıyla basında çıkan devlet yanlısı beyanları nedeniyle İBDA C örgütünün lideri Salih Mirzabeyoğlu tarafından ölümle tehdit edilmiştir.

TİHV Genel Merkezi
Dokümantasyon Merkezi
Ankara Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi
Menekşe 2 Sok. No:16/6
Kızılay - Ankara
Tel: (312) 417 71 80
Faks: (312) 425 45 52
E-mail: tihv@tr-net.net.tr
Web: www.tihv.org.tr

TİHV İstanbul Temsilciliği
İnönü Caddesi Dümen Sok.
Güneş Palas apt. No: 1/12
Gümüşsuyu - İstanbul
Adres: PK:6 Galatasaray Postanesi
Beyoğlu - İstanbul
Tel: (212) 249 30 92
Faks: (212) 251 71 29
E-mail: ihvist@turk.net

TİHV İzmir Temsilciliği
Mimar Sinan Caddesi
1432. Sok. Eser apt. No: 5/11
Alsancak - İzmir
Tel: (232) 463 46 46
Faks: (232) 463 46 46
E-mail: tihvizm@turk.net

TİHV Adana Temsilciliği
Reşat Bey Mahallesi Cumhuriyet Caddesi
Kasımoğlu apt. No: 3 - Adana
Tel: (322) 458 85 66
Faks: (322) 457 66 99

TİHV Diyarbakır Temsilciliği
Mimar Sinan Caddesi Binevş apt.
A Blok Daire: 2 - Diyarbakır
Tel: (412) 228 26 61
Faks: (412) 228 24 76

ISBN: 975-7217-25-5